MARIAN FLEMMING

MIĘDZYNARODOWE PRAWO HUMANITARNE KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

ZBIÓR DOKUMENTÓW

56753

Uzupełnienie i redakcja
MAREK GĄSIOR
ELŻBIETA MIKOS-SKUZA

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Akademii Obrony Narodowej
Nr 56753

MARIAN FLEMMING

MIĘDZYNARODOWE PRAWO HUMANITARNE KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

ZBIÓR DOKUMENTÓW

Uzupełnienie i redakcja
MAREK GĄSKA
ELŻBIETA MIKOS-SKUZA

Warszawa 2003

Recenzent
prof. dr hab. Stefan Sawicki

Projekt okładki
Dariusz Łysio

Fotografia na okładce pochodzi z archiwum MKCK

Redaktor techniczny
Beata Klarowska

Korekta
mgr Renata Czerwińska

Wydanie czwarte

WYDAWNICTWO DOFINANSOWANE ZE ŚRODKÓW
MINISTERSTWA SPRAW ZAGRANICZNYCH
I HANDLU MIĘDZYNARODOWEGO KANADY

EDITION OF THIS BOOK WAS CO-FINANCED BY THE
DEPARTMENT OF FOREIGN AFFAIRS AND INTERNATIONAL TRADE OF CANADA

L'ÉDITION A ÉTÉ FINANCÉE À TITRE SUPPLÉMENTAIRE PAR LE MINISTÈRE DES
AFFAIRES ÉTRANGÈRES ET DU COMMERCE INTERNATIONAL DU CANADA

ISBN 83-88062-89-1

Sygn. AON 5535/03

Skład, druk i oprawa: Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
00-910 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103, tel. 681- 40-55, tel./faks 681-37-52
Zam. nr 759/2003

Spis treści

Przedmowa do wydania czwartego 11
Wstęp płk. doc. dr. hab. M. Flemminga 13

Część pierwsza
Prawo przeciwwojenne. Zapobieganie konfliktom

1. Konwencja o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych (I konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. 25
2. Konwencja w sprawie ograniczenia użycia siły w celu ściągnięcia długów zawarowanych umową (II konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. 35
3. Pakt Ligi Narodów, Paryż, 28 czerwca 1919 r. 36
4. Traktat przeciwwojenny, Paryż, 27 sierpnia 1928 r. 36
5. Konwencja o określeniu napaści, Londyn, 3 lipca 1933 r. 37
6. Karta Narodów Zjednoczonych, San Francisco, 26 czerwca 1945 r. 39
   Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, San Francisco, 26 czerwca 1945 r. 55
7. Układ w sprawie Antarktyki, Waszyngton, 1 grudnia 1959 r. 64
8. Układ o zakazie prób broni nuklearnej w atmosferze, w przestrzeni kosmicznej i pod wodą, Moskwa, 5 sierpnia 1963 r. 68
9. Układ o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z księżycem i innymi ciałami niebieskimi, Londyn, Moskwa, Waszyngton, 27 stycznia 1967 r. 70
10. Układ o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej, Londyn, Moskwa, Waszyngton, 1 lipca 1968 r. 73
11. Układ o zakazie umieszczania broni jądrowej i innych rodzajów broni masowej zagłady na dnie mórz i oceanów oraz w jego podłożu, Londyn, Moskwa, Waszyngton, 11 lutego 1971 r. 77
12. Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu, Londyn, Moskwa, Waszyngton, 10 kwietnia 1972 r. 79
13. Akt Końcowy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Helsinki, 1 sierpnia 1975 r. 82
14. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych nr 3314(XXIX) w sprawie definicji agresji, Nowy Jork, 14 grudnia 1974 r. 90
15. Konwencja o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich, Genewa, 18 maja 1977 r. 92
16. Międzynarodowa umowa o zwalczaniu rekrutacji, wykorzystywania, finansowania i szkolenia najemników, Nowy Jork, 4 grudnia 1989 r. 95
17. Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, Paryż, 19 listopada 1990 r. 99
18. Traktat o otwartych przestworzach, Helsinki, 24 marca 1992 r. 114
19. Konwencja o koncyliacji i arbitrażu w ramach KBWE, Sztokholm,15 grudnia 1992 r. 133
20. Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów, Paryż, 13 stycznia 1993 r. 142
21. Kodeks postępowania w dziedzinie polityczno-wojskowych aspektów bezpieczeństwa, Budapeszt, 6 grudnia 1994 r. 163
22. Traktat o całkowitym zakazie prób jądrowych, Nowy Jork, 10 września 1996 r. 167

Część druga
Prawne ograniczenia walki zbrojnej

1. Deklaracja w przedmiocie prawa wojny morskiej, Paryż, 16 kwietnia 1856 r. 173
2. Deklaracja w sprawie pocisków wybuchających małego kalibru, Petersburg, 11 grudnia 1868 r. 173
3. Deklaracja o zakazie używania na wojnie kul rozszerzającvch się lub rozpłaszczających, Haga, 29 lipca 1899 r. 174
4. Deklaracja o zakazie używania pocisków gazowych, Haga, 29 lipca 1899 r. 174
5. Konwencja dotycząca rozpoczęcia kroków nieprzyjacielskich (III konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. 174

6. Konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej (IV konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. ... 175
Regulamin dotyczący praw i zwyczajów wojny lądowej (Regulamin haski), Haga, 18 października 1907 r. ... 176
7. Konwencja dotycząca praw i obowiązków mocarstw i osób neutralnych w razie wojny lądowej (V konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. ... 181
8. Konwencja o postępowaniu ze statkami handlowymi nieprzyjaciela na początku działań wojennych (VI konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. ... 183
9. Konwencja o przerabianiu statków handlowych na okręty wojenne (VII konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. ... 184
10. Konwencja dotycząca zakładania min wybuchających automatycznie za dotknięciem (VIII konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. ... 185
11. Konwencja o bombardowaniu przez morskie siły zbrojne w czasie wojny (IX konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. ... 186
12. Konwencja o pewnych ograniczeniach w wykonywaniu prawa zdobyczy podczas wojny morskiej (XI konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. ... 187
13. Konwencja dotycząca praw i obowiązków mocarstw neutralnych w razie wojny morskiej (XIII konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. ... 189
14. Deklaracja w sprawie zakazu zrzucania z balonów pocisków i środków wybuchowych, Haga, 18 października 1907 r. ... 192
15. Deklaracja dotycząca prawa wojny morskiej, Londyn, 26 lutego 1909 r. ... 192
16. Reguły wojny powietrznej, Haga, 19 lutego 1923 r. ... 200
17. Protokół dotyczący zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych, Genewa, 17 czerwca 1925 r. ... 205
18. Protokół dotyczący przepisów o akcji wojennej łodzi podwodnych ustalonych w części IV traktatu londyńskiego z 22 kwietnia 1930 r., Londyn, 6 listopada 1936 r. ... 205
19. Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, Genewa, 10 października 1980 r. ... 206
Protokół w sprawie niewykrywalnych odłamków (protokół I), Genewa, 10 października 1980 r. ... 210
Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń (protokół II), Genewa, 10 października 1980 r. ... 211
Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń (protokół II do konwencji z 1980 r. w postaci zmienionej 3 maja 1996 r.), Genewa, 3 maja 1996 r. ... 214
Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia broni zapalających (protokół III), Genewa, 10 października 1980 r. ... 224
Protokół w sprawie oślepiającej broni laserowej (protokół IV), Wiedeń, 12 października 1995 r. ... 225
20. Konwencja o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu, Ottawa, 3–4 grudnia 1997 r. ... 226

Część trzecia
Ochrona ofiar wojny i dóbr kultury

1. Konwencja w sprawie polepszenia losu rannych wojskowych w armiach w polu będących, Genewa, 22 sierpnia 1864 r. ... 237
2. Konwencja w sprawie okrętów szpitalnych, Haga, 21 grudnia 1904 r. ... 238
3. Konwencja w sprawie zastosowania do wojny morskiej zasad konwencji genewskiej (X konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r. ... 238
4. Konwencja o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych (I konwencja genewska), Genewa, 12 sierpnia 1949 r. ... 241
5. Konwencja o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu (II konwencja genewska), Genewa, 12 sierpnia 1949 r. ... 256
6. Konwencja o traktowaniu jeńców wojennych (III konwencja genewska), Genewa, 12 sierpnia 1949 r. ... 268
7. Konwencja o ochronie osób cywilnych podczas wojny (IV konwencja genewska), Genewa, 12 sierpnia 1949 r. ... 313
8. Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (protokół I), Genewa, 8 czerwca 1977 r. ... 361

9. Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (protokół II), Genewa, 8 czerwca 1977 r. 404
10. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności zmieniona następnie protokołami nr 3, 5, 8 oraz uzupełniona protokołem nr 2, Rzym, 4 listopada 1950 r. 410
Protokół nr 6 do konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dotyczący zniesienia kary śmierci, Strasburg, 28 kwietnia 1983 r. 411
11. Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych, Nowy Jork, 16 grudnia 1966 r. 411
Drugi protokół fakultatywny do Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci, Nowy Jork, 15 grudnia 1989 r. 413
12. Konwencja o prawach dziecka, Nowy Jork, 20 listopada 1989 r. 414
Protokół fakultatywny do konwencji o prawach dziecka dotyczący włączania dzieci w konflikt zbrojny, Nowy Jork, 25 maja 2000 r. 418
13. Konwencja dotycząca statusu uchodźców, Genewa, 28 lipca 1951 r. 421
14. Konwencja o bezpieczeństwie personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego, Nowy Jork, 9 grudnia 1994 r. 433
15. Traktat o ochronie instytucji artystycznych i naukowych oraz zabytków historycznych (pakt Roericha), Waszyngton, 15 kwietnia 1935 r. 439
16. Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym do tej konwencji oraz protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, Haga, 14 maja 1954 r. 440
Regulamin wykonawczy do konwencji, Haga, 14 maja 1954 r. 450
Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, Haga, 14 maja 1954 r. 455
Protokół drugi do konwencji haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, Haga, 26 marca 1999 r. 458
17. Europejska konwencja kulturalna Rady Europy, Paryż, 19 grudnia 1954 r. 469
18. Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury, Paryż, 17 listopada 1970 r. 471
19. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż, 16 listopada 1972 r. 477

Część czwarta
Odpowiedzialność za naruszenia prawa humanitarnego

1. Porozumienie międzynarodowe w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej, Karta Międzynarodowego Trybunału Wojskowego, Londyn, 8 sierpnia 1945 r. 489
2. Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, Nowy Jork, 9 grudnia 1948 r. 494
3. Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości, Nowy Jork, 26 listopada 1968 r. 496
4. Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu i karaniu zbrodni apartheidu, Nowy Jork, 30 listopada 1973 r. 498
5. Europejska konwencja o zwalczaniu terroryzmu, Strasburg, 27 stycznia 1977 r. 502
6. Międzynarodowa konwencja przeciwko braniu zakładników, Nowy Jork, 18 grudnia 1979 r. 505
7. Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, Nowy Jork, 10 grudnia 1984 r. 509
8. Konwencja o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, Paryż, 26 listopada 1987 r. 518
9. Statut Międzynarodowego Trybunału do Sądzenia Osób Odpowiedzialnych za Poważne Naruszenia Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Popełnione na Terytorium byłej Jugosławii od 1991 r., Nowy Jork, 25 maja 1993 r. 522
10. Statut Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy, Nowy Jork, 8 listopada 1994 r. 530
11. Porozumienie dotyczące Specjalnego Trybunału do spraw Sierra Leone i Statut Specjalnego Trybunału do spraw Sierra Leone, Freetown, 16 stycznia 2002 r. 535
12. Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego, Rzym, 17 lipca 1998 r. 538

Chronologiczny spis dokumentów

1856 16 IV Deklaracja w przedmiocie prawa wojny morskiej, Paryż 173
1864 22 VIII Konwencja w sprawie polepszenia losu rannych wojskowych w armiach w polu będących, Genewa 237
1868 11 XII Deklaracja w sprawie pocisków wybuchających małego kalibru, Petersburg . 173
1899 29 VII Deklaracja o zakazie używania na wojnie kul rozszerzających się lub rozpłaszczających, Haga 174
1899 29 VII Deklaracja o zakazie używania pocisków gazowych, Haga 174
1904 21 XII Konwencja w sprawie okrętów szpitalnych, Haga 238
1907 18 X Konwencja o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych (I konwencja haska), Haga 25
1907 18 X Konwencja w sprawie ograniczenia użycia siły w celu ściągnięcia długów zawarowanych umową (II konwencja haska), Haga 35
1907 18 X Konwencja dotycząca rozpoczęcia kroków nieprzyjacielskich (III konwencja haska), Haga 174
1907 18 X Konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej (IV konwencja haska), Haga 175
1907 18 X Regulamin dotyczący praw i zwyczajów wojny lądowej (Regulamin haski), Haga 176
1907 18 X Konwencja dotycząca praw i obowiązków mocarstw i osób neutralnych w razie wojny lądowej (V konwencja haska), Haga 181
1907 18 X Konwencja o postępowaniu ze statkami handlowymi nieprzyjaciela na początku działań wojennych (VI konwencja haska), Haga 183
1907 18 X Konwencja o przerabianiu statków handlowych na okręty wojenne (VII konwencja haska), Haga 184
1907 18 X Konwencja dotycząca zakładania min wybuchających automatycznie za dotknięciem (VIII konwencja haska), Haga 185
1907 18 X Konwencja o bombardowaniu przez morskie sił zbrojne w czasie wojny (IX konwencja haska), Haga 186
1907 18 X Konwencja w sprawie zastosowania do wojny morskiej zasad konwencji genewskiej (X konwencja haska), Haga 238
1907 18 X Konwencja o pewnych ograniczeniach w wykonywaniu prawa zdobyczy podczas wojny morskiej (XI konwencja haska), Haga 187
1907 18 X Konwencja dotycząca praw i obowiązków mocarstw neutralnych w razie wojny morskiej (XIII konwencja haska), Haga 189
1907 18 X Deklaracja w sprawie zakazu zrzucania z balonów pocisków i środków wybuchowych, Haga 192
1909 26 II Deklaracja dotycząca prawa wojny morskiej, Londyn 192
1919 28 VI Pakt Ligi Narodów, Paryż 36
1923 19 II Reguły wojny powietrznej, Haga 200
1925 17 VI Protokół dotyczący zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych, Genewa 205
1928 27 VIII Traktat przeciwwojenny, Paryż 36
1933 3 VII Konwencja o określeniu napaści, Londyn 37
1935 15 IV Traktat o ochronie instytucji artystycznych i naukowych oraz zabytków historycznych (pakt Roericha), Waszyngton 439
1936 6 XI Protokół dotyczący przepisów o akcji wojennej łodzi podwodnych ustalonych w części IV traktatu londyńskiego z 22 kwietnia 1930 r., Londyn 205
1945 26 VI Karta Narodów Zjednoczonych, Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, San Francisco 39
1945 8 VIII Porozumienie międzynarodowe w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej, Karta Międzynarodowego Trybunału Wojskowego, Londyn 489
1948 9 XII Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, Nowy Jork ... 494

1949 12 VIII Konwencja o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych (I konwencja genewska), Genewa ... 241
1949 12 VIII Konwencja o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu (II konwencja genewska), Genewa ... 256
1949 12 VIII Konwencja o traktowaniu jeńców wojennych (III konwencja genewska), Genewa ... 268
1949 12 VIII Konwencja o ochronie osób cywilnych podczas wojny (IV konwencja genewska), Genewa ... 313
1950 4 XI Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności zmieniona następnie protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona protokołem nr 2, Rzym ... 410
1951 28 VII Konwencja dotycząca statusu uchodźców, Genewa ... 421
1954 14 V Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym do tej konwencji oraz protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, Haga ... 440
1954 19 XII Europejska konwencja kulturalna Rady Europy, Paryż ... 469
1959 1 XII Układ w sprawie Antarktyki, Waszyngton ... 64
1963 5 VII Układ o zakazie prób broni nuklearnej w atmosferze, w przestrzeni kosmicznej i pod wodą, Moskwa ... 68
1966 16 XII Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych, Nowy Jork ... 411
1967 27 I Układ o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z księżycem i innymi ciałami niebieskimi, Londyn, Moskwa, Waszyngton ... 70
1968 1 VII Układ o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej, Londyn, Moskwa, Waszyngton ... 73
1968 26 XI Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości, Nowy Jork ... 496
1970 17 XI Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury, Paryż ... 471
1971 11 II Układ o zakazie umieszczania broni jądrowej i innych rodzajów broni masowej zagłady na dnie mórz i oceanów oraz w jego podłożu, Londyn, Moskwa, Waszyngton ... 77
1972 10 IV Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu, Londyn, Moskwa, Waszyngton ... 79
1972 16 XI Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż ... 477
1973 30 XI Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu i karaniu zbrodni apartheidu, Nowy Jork ... 498
1974 14 XII Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych nr 3314(XXIX) w sprawie definicji agresji, Nowy Jork ... 90
1975 1 VIII Akt Końcowy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Helsinki ... 82
1977 27 I Konwencja o zwalczaniu terroryzmu, Strasburg ... 502
1977 18 V Konwencja o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich, Genewa ... 92
1977 8 VI Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (protokół I), Genewa ... 361
1977 8 VI Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (protokół II), Genewa ... 404
1979 18 X Międzynarodowa konwencja przeciwko braniu zakładników, Nowy Jork ... 505
1980 10 XII Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, Genewa ... 206
Protokół w sprawie niewykrywalnych odłamków (protokół I), Genewa ... 210
Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń (protokół II), Genewa ... 211
Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia broni zapalających (protokół III), Genewa ... 224

1983 28 IV Protokół nr 6 do konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dotyczący zniesienia kary śmierci, Strasburg 411
1984 10 XII Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, Nowy Jork 509
1987 26 XI Konwencja o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, Paryż 518
1989 20 XI Konwencja o prawach dziecka, Nowy Jork 414
1989 4 XII Międzynarodowa umowa o zwalczaniu, rekrutacji, wykorzystywania, finansowania i szkolenia najemników, Nowy Jork 95
1989 15 XII Drugi protokół fakultatywny do Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci, Nowy Jork, ... 413
1990 19 XI Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, Paryż 99
1992 24 III Traktat o otwartych przestworzach, Helsinki 114
1992 15 XII Konwencja o koncyliacji i arbitrażu w ramach KBWE, Sztokholm 133
1993 13 I Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów, Paryż 142
1993 25 V Statut Międzynarodowego Trybunału do Sądzenia Osób Odpowiedzialnych za Poważne Naruszenia Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Popełnione na Terytorium byłej Jugosławii od 1991 r., Nowy Jork 522
1994 8 XI Statut Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy, Nowy Jork 530
1994 6 XII Kodeks postępowania w dziedzinie polityczno-wojskowych aspektów bezpieczeństwa, Budapeszt 163
1994 9 XII Konwencja o bezpieczeństwie personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego, Nowy Jork 433
1995 12 X Protokół w sprawie oślepiającej broni laserowej (protokół IV do konwencji z 1980 r.), Wiedeń 225
1996 3 V Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń (protokół II do konwencji z 1980 r. w postaci zmienionej 3 maja 1996 r.), Genewa 214
1996 10 IX Traktat o całkowitym zakazie prób jądrowych, Nowy Jork 167
1997 3–4 XII Konwencja o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu, Ottawa 226
1998 17 VII Statut Stałego Międzynarodowego Sądu Karnego, Rzym 538
1999 26 III Protokół drugi do konwencji haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, Haga 458
2000 25 V Protokół fakultatywny do konwencji o prawach dziecka dotyczący włączania dzieci w konflikt zbrojny, Nowy Jork 418
2002 16 I Porozumienie dotyczące Specjalnego Trybunału do spraw Sierra Leone i Statut Specjalnego Trybunału do spraw Sierra Leone, Freetown 535

Przedmowa do wydania czwartego

Dwadzieścia pięć lat temu, w 1978 r. ukazało się pierwsze wydanie zbioru dokumentów pt. „Międzynarodowe prawo wojenne. Zapobieganie konfliktom zbrojnym. Odpowiedzialność za przestępstwa wojenne", autorstwa doktora habilitowanego Mariana Flemminga. Wydawcą było Ministerstwo Obrony Narodowej. Publikację tę wznawiano dwukrotnie – w 1987 r. i 1991 r. Wydanie z 1987 r., które ukazało się nakładem Państwowego Zakładu Wydawnictw Lekarskich, zatytułowane „Umowy międzynarodowe o ochronie ofiar wojny", było zbiorem ograniczonym do kilku najważniejszych dokumentów. W 1991 r. Agencja Artekon opublikowała obszerniejszy zbiór pt. „Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych. Prawo przeciwwojenne". Wznowienia te dokonywane były z inicjatywy i środków Polskiego Czerwonego Krzyża.

Marian Flemming nie tylko dokonał wyboru materiałów, ale także przetłumaczył dwa z nich na język polski. Były to protokoły dodatkowe z 1977 r. do konwencji genewskich z 1949 r. Ponadto Autor poddał krytycznej analizie istniejący już polski przekład pozostałych dokumentów. Opatrzył zbiór wstępem, który stanowi równocześnie wprowadzenie do międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych.

Zbiór wykorzystywano w szerokim zakresie w polskich siłach zbrojnych, w środowiskach uniwersyteckich (głównie na wydziałach prawa, stosunków międzynarodowych i dziennikarstwa) oraz w Polskim Czerwonym Krzyżu. Był bardzo przydatną pomocą dydaktyczną, gdyż na prawo konfliktów zbrojnych składa się wiele dokumentów o różnym statusie formalnym, pochodzących z różnych okresów historycznych, przyjmowanych pod auspicjami różnych organizacji międzynarodowych lub w ogóle bez udziału takich organizacji. Współcześnie, dwanaście lat po ostatnim wydaniu zbioru, jego nakład jest wyczerpany, natomiast potrzeba znajomości dokumentów – ogromna. Wykładając międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych na uczelniach wojskowych i cywilnych, osobiście doświadczamy trudności wynikających z braku takiej pomocy dydaktycznej. Dlatego – jako uczniowie Mariana Flemminga i Jego „współwolontariusze" podczas lat czerwonokrzyskiej pracy społecznej – postanowiliśmy przygotować czwarte wydanie Jego zbioru. Podjęliśmy się tego zadania nie tylko z wymienionych względów praktycznych, ale także z pobudek emocjonalnych, z szacunku dla pamięci i dorobku doktora habilitowanego Mariana Flemminga. Wydawcą zgodziła się zostać Akademia Obrony Narodowej.

Nowe wydanie zostało w dość istotny sposób uzupełnione z uwagi na upływ czasu i rozwój prawa konfliktów zbrojnych w ostatnich latach. Dokonaliśmy podziału dokumentów na cztery części:

1. Prawo przeciwwojenne. Zapobieganie konfliktom.
2. Prawne ograniczenia walki zbrojnej.
3. Ochrona ofiar wojny i dóbr kultury.
4. Odpowiedzialność za naruszenia prawa humanitarnego.

Zwiększyliśmy liczbę dokumentów zamieszczonych w zbiorze. Obecnie jest ich 83 w porównaniu z 47 zamieszczonymi w najobszerniejszym wydaniu z 1991 r. Przede wszystkim wykorzystaliśmy teksty umów zamieszczone w polskich dziennikach urzędowych. W przypadkach gdy dana umowa nie została przyjęta przez Polskę lub dokument w ogóle nie ma charakteru umowy międzynarodowej, korzystaliśmy z tekstów zamieszczonych w drukach sejmowych, w „Zbiorze Dokumentów" Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych albo w zbiorach dokumentów z zakresu prawa międzynarodowego autorstwa profesorów: Kazimierza Kocota i Karola Wolfkego (wspólna publikacja), prof. Ludwika Gelberga, prof. Andrzeja Górbiela, prof. Bohdana Winiarskiego, prof. Adama Daniela Rotfelda, dr. Stanisława Bielenia, dr Anny Przyborowskiej-Klimczak oraz w publikacji Mariana Flemminga i Janiny Wojciechowskiej pt. „Zbrodnie wojenne. Przestępstwa przeciwko pokojowi, państwu i obronności".

Trzy dokumenty zostały przetłumaczone przez nas specjalnie na potrzeby tego zbioru. Są to statuty trybunałów międzynarodowych powołanych do życia w celu osądzenia sprawców

zbrodni popełnionych w Jugosławii od 1991 r. (tzw. Trybunał z Hagi), w Rwandzie w 1994 r. (tzw. Trybunał z Aruszy) oraz w Sierra Leone od 1996 r.

W zbiorze zawarliśmy dokumenty, które mają znaczenie ze względu na walory poznawcze i dydaktyczne – niezależnie od ich formalnego statusu. Z tego powodu znalazły się w nim wszelkie istotne z punktu widzenia prawa konfliktów zbrojnych umowy międzynarodowe bez względu na to, czy Polska jest ich stroną, czy stanie się ich stroną w bliższej lub dalszej przyszłości, i bez względu na okres historyczny, z jakiego pochodzą. Zamieściliśmy także dokumenty, które nigdy nie weszły w życie, ale wywarły zasadniczy wpływ na późniejszy rozwój prawa konfliktów zbrojnych i są przydatne przy ustalaniu treści norm międzynarodowego prawa zwyczajowego. Co więcej, projekty takich regulacji były brane pod uwagę przez twórców aktów prawa wewnętrznego, w tym polskiego regulaminu wojskowego z 1936 r.

Niektóre dokumenty przytoczyliśmy tylko we fragmentach. Ponadto opuszczaliśmy postanowienia końcowe odnoszące się do kwestii formalnych. Zabiegi te były podyktowane troską o objętość zbioru i związane z tym możliwości wydawnicze.

Skróciliśmy wstęp autorstwa Mariana Flemminga o część dotyczącą prawa wewnętrznego RP, ponieważ większość aktów normatywnych zamieszczonych w poprzednich wydaniach zbioru straciła moc prawną. Pojawiło się natomiast wiele nowych regulacji wewnętrznych, dlatego uznaliśmy za celowe przygotowanie w przyszłości osobnej publikacji obejmującej wyłącznie takie normy.

W niezbędnym zakresie uaktualniliśmy również zawarte we wstępie informacje dotyczące statusu poszczególnych umów oraz innych podobnych zagadnień.

Mówi się, że wdzięczność ma krótką pamięć. Nie zawsze... Kontynuując dzieło doktora habilitowanego Mariana Flemminga, pragniemy oddać hołd Człowiekowi, który przekazał nam swoją wiarę w sens krzewienia wiedzy o prawie konfliktów zbrojnych w nadziei, że świadomość istniejących ograniczeń prawnych może doprowadzić do zmiany postępowania stron konfliktu, a tym samym do zmiany sytuacji potencjalnych ofiar. Lepiej zapobiegać niż leczyć... Lepiej uczyć, upowszechniać, publikować, niż stawiać czoła tragicznym następstwom niewiedzy. W sytuacji konfliktu zbrojnego jest to bowiem kwestia życia lub śmierci.

dr Elżbieta Mikos-Skuza, Uniwersytet Warszawski
dr Marek Gąska, Akademia Obrony Narodowej

Warszawa, czerwiec 2003 r.

Płk doc. dr hab. M. Flemming

Wstęp

I

1. Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych, zwane też tradycyjnie prawem wojennym, obejmuje normy dotyczące wszczynania i kończenia konfliktów zbrojnych, określa wymogi stawiane członkom sił zbrojnych (kombatantom), ich sytuację prawną, reguluje doniosłe kwestie związane z okupacją nieprzyjacielskiego terytorium, traktuje o ochronie osób cywilnych, zwłaszcza ludności nieprzyjacielskiego państwa, o postępowaniu z rannymi i chorymi, o jeńcach wojennych, o ochronie dóbr kultury. Wprowadza ograniczenia i wskazania co do środków i metod prowadzenia walki. Ustanawia dyspozycje dotyczące naruszeń tego prawa. Zajmuje się prawnymi następstwami stanu wojny w sferze stosunków międzynarodowych, zarówno co do stron wojujących jak i państw neutralnych.

W pewnym, stosunkowo niewielkim ale stale rosnącym rozmiarze międzynarodowe prawo wojenne zajmuje się konfliktami zbrojnymi o niemiędzynarodowym, wewnątrzpaństwowym charakterze.

Prawne zdefiniowanie wojny nastręcza duże trudności. Istnieje wiele propozycji określenia jej istoty. Ich ocena prowadzi do konkluzji, że wojna międzynarodowa to zdarzenie polegające na użyciu sił zbrojnych dla rozstrzygnięcia sporu między państwami lub innymi tworami należącymi do społeczności międzynarodowej. Takie zdarzenie rodzi w sferze międzynarodowej skutki prawne i to zarówno w relacjach między wojującymi Stronami jak i w stosunku do państw neutralnych, a także niektórych organizacji międzynarodowych i krajowych.

2. Współcześnie na prawo konfliktów zbrojnych składają się przede wszystkim umowy międzynarodowe o różnej nazwie (konwencje, układy, traktaty, porozumienia, deklaracje, protokoły, pakty). Zawierają one przepisy, których przestrzeganie jest obowiązkiem sygnatariuszy.

Drugim ważnym źródłem i składnikiem prawa międzynarodowego, w tym też prawa wojennego, są normy zwyczajowe. Prawo zwyczajowe wykształcało się od dawna. U jego źródeł leży zrozumienie, że nawet w czasie wojny obowiązują wszystkich pewne zasady, nie tylko moralne ale i prawne. Można tu wymienić stary, już przez Rzymian uznawany nakaz dotrzymywania podjętych wobec nieprzyjaciela zobowiązań (pacta sunt etiam hostibus servanda[1]), co dotyczy zarówno organów państwowych i wojskowych jak i każdego żołnierza. Należą tu też takie normy zwyczajowe, jak nietykalność wysłanników strony przeciwnej, zwanych niekiedy parlamentarzami. Dalej – nierzadko niestety łamana – zasada chronienia w czasie działań wojennych kobiet, dzieci, starców, duchownych, a także zakaz niszczenia lub zatruwania żywności i nietykalność miejsc kultu religijnego.

Zwyczaj określał przez wiele wieków, jako jedyne źródło prawa wojennego, formy wszczynania i kończenia wojen, sposoby prowadzenia walki, reguły traktowania pojmanych wrogów i ludności nieprzyjacielskiej, zasady oraz formy wykupu jeńców, brania i traktowania zakładników.

Treść prawa zwyczajowego zmieniała się w toku stuleci. Występowały też poważne odmienności w rożnych strefach kulturowych, w Europie, na Bliskim Wschodzie, w Indiach, na Dalekim Wschodzie, w Ameryce prekolumbijskiej.

3. Okres starożytności przyniósł w rejonie cywilizacji śródziemnomorskiej wykształcenie się form kontaktowania się stron konfliktu zbrojnego (zawieszenie broni, pertraktacje pokojowe itd.), zasadę nietykalności posłańców, zwyczaj brania i dawania zakładników jako gwarantów podjętych zobowiązań wobec przeciwnika. W Grecji znacznie łagodniej traktowano pojmanych obywateli greckich państewek, niż obcych etnicznie żołnierzy i mieszkańców innych państw. Jednak także wojny między państewkami greckimi przyniosły wiele przykła-

[1] „Układów należy przestrzegać nawet wobec nieprzyjaciół".

dów barbarzyńskiego, okrutnego postępowania z pokonanym przeciwnikiem. Z drugiej strony jest rzeczą charakterystyczną, że zwyczajowo wznoszony na polu bitwy przez zwycięzcę pomnik, zwany tropaion[1], w razie walki Greków z Grekami mógł być wykonany jedynie z drewna, by pamięć o bratobójczej bitwie nie trwała wiecznie i zanikła wraz ze zbutwieniem takiego pomnika.

W starożytnym Rzymie przykładano dużą wagę do formalności związanych z wypowiedzeniem wojny, mających państwowo-religijny charakter. I tu częste były przypadki okrutnego, podyktowanego chęcią zemsty lub zastraszenia, postępowania z pokonanym przeciwnikiem. Dotyczy to nawet tak światłych i wybitnych przywódców państwowych i dowódców wojskowych jak Scipio Młodszy, Cezar, Pompejusz czy Oktawian.

Na uwagę zasługują mało znane, humanitarne zasady prawa wojennego, zawarte w tzw. Księdze Manu wydanej w Indiach.[2] Zezwalała ona na prowadzenie walki jedynie na zasadzie równości szans, tj. pieszego z pieszym, kawalerzysty z kawalerzystą, zabraniała wprowadzania słoni lub wozów bojowych do walki, gdy przeciwnik takimi broniami nie dysponował; nakazywała rozróżnianie między uzbrojonym przeciwnikiem a bezbronną ludnością cywilną, którą należało szanować i chronić; nie wolno było używać zatrutych ani też haczykowatych strzał; nie wolno było „zabijać śpiącego, nagiego, bezbronnego, przyglądającego się walce, a także takiego, który już walczy z inną osobą"; „jeńcy nie powinni być zabijani lecz traktowani jak własne dzieci".[3]

4. Po chaotycznym okresie wczesnego średniowiecza i wędrówki ludów w wiekach następnych poczęły się wykształcać pewne reguły prawa wojennego pod wyraźnym wpływem chrześcijaństwa oraz tradycji germańskich. Inną postać przybrało wtedy prawo azylu, znane już w starożytności. Miejscem skutecznego schronienia stały się bowiem świątynie chrześcijańskie (jednak nie w przypadku wojen religijnych). Wprowadzono zakazy walki w określone dni tygodnia, w święta i w okresie postu. Jako przykład może służyć uchwała soboru w Elne we Francji (1027 r.), która ustanowiła zakaz walki, zwany w średniowiecznej łacinie „Treuga Dei" („Pokój Boży"), na czas od soboty godzina trzecia po południu do poniedziałku godzina szósta rano.

Przez całe średniowiecze były podejmowane próby zmniejszenia niszczycielskich skutków wojen, a także ograniczenia ich dopuszczalności. Synody kościelne zabraniały pod groźbą klątwy (anatemy) atakowania niektórych kategorii osób – rolników, kupców, duchownych, studentów, a także kobiet i starców. II sobór laterański (1139 r.) zakazał używania przeciwko chrześcijanom kusz i łuków jako broni „śmiercionośnej i godnej wzgardy", („mortifer et odibilis"). Nie był to niestety zakaz skuteczny. II sobór laterański (marzec 1179 r.) pod groźbą klątwy zabronił czynienia jeńcami marynarzy chrześcijańskich, zalecał jednak zamienianie w niewolników takich marynarzy, jeśli służyli na statkach „saraceńskich piratów"[4].

W wiekach XIII–XV w Europie wyraźnie złagodniały obyczaje wojenne, zanikły takie okrutne praktyki, jak kaleczenie jeńców, mordowanie dzieci, wyniszczanie całych ludów. Powstał feudalny kodeks prawa wojny i ceremoniału wojskowego, wykształcił się wzorzec rycerza, żołnierza wiernego, słownego, łagodnego wobec pokonanych i bezbronnych, stosującego jedynie dozwolone sposoby walki. Zasada rycerskości weszła odtąd na stałe do zwyczajowego prawa wojennego. Trzeba jednak pamiętać, że rycerskie zwyczaje nie obowiązywały wobec ludzi z niższych warstw społecznych, którzy służyli głównie w piechocie.

Szeroko stosowane zwalnianie na słowo i wykup z niewoli dotyczyły w zasadzie tylko rycerzy i ludzi zamożnych, jednakże odnotować trzeba altruistyczną działalność niektórych zakonów, zwłaszcza w Hiszpanii, które z rąk „niewiernych" Maurów wykupywały także ludzi niezamożnych.

Tragiczny był w średniowieczu los rannych i chorych żołnierzy. Nie troszczyli się o nich dowódcy wojskowi ani monarchowie, a ludność często odmawiała im pomocy, zapewne

---

[1] Od tego słowa wywodzi się nasze „trofeum", mające jednak zupełnie inne znaczenie.

[2] Data napisania tej księgi nie jest znana; powstała między XII w. p. n.e. a III w. n. e. Jej nazwa pochodzi od Manu, praojca ludzkości według mitologii indyjskiej.

[3] Manu VII,92; cyt. za N. Singh, *Armed conflicts and humanitarian laws of Ancient India, w: Etudes et essays sur le droit international humanitaire et sur les principes de la Croix-Rouge* (praca zbiorowa), Genewa-Haga 1984, s. 531 i nast.

[4] Tekst: H.S. Levie, *Documents on Prisoners of War,* Newport 1979, s. 4.

głównie z obawy przed zakażeniem się. Kościół na IV soborze laterańskim w 1215 r. zabronił księżom trudnić się chirurgią, bowiem „Ecclesia abhorret a sanguine" („Kościół brzydzi się krwią")[1].

Stosunkowo łagodne prawa obowiązywały w kręgu kulturowym islamu. Koran, spisany w latach 610–632, nakazywał: „Jeńcy są twoimi braćmi... Skoro zależą od twojej łaski, traktuj ich jak samego siebie co tyczy się wyżywienia, odzieży i schronienia. Nie wymagaj od nich pracy ponad siły"[2]. Abu Bakhr, jeden z następców Mahometa, pouczał w 632 r. swych podwładnych dowódców wojskowych w czasie wyprawy na Syrię: „Zawsze bądźcie mężni, nigdy nie pokazujcie pleców, krew kobiet, dzieci i starców niech nigdy nie plami waszych zwycięstw, nie niszczcie palm, nie palcie domostw i zboża na pniu, nie wyrąbujcie drzew owocowych, a bydło zabijajcie tylko wtedy, gdy jest wam potrzebne do wyżywienia"[3].

W toku wojen krzyżowych postępowanie wojsk islamskich wobec jeńców i ludności cywilnej było przeważnie bardziej humanitarne niż zachowanie się krzyżowców[4].

Czasy Odrodzenia mimo rewolucyjnych postępów w nauce, sztuce i oświacie przyniosły nawrót do wojen prowadzonych w sposób bezwzględny, niekiedy wręcz okrutny. Przyczyny tego były złożone. Rozwój broni palnej i zmierzch rycerstwa związany z przemianami społeczno-politycznymi i religijnymi, wysunęły na pierwszy plan wojska najemne, złożone w dużej części z awanturników i szumowin, którym obce były jakiekolwiek zasady i hamulce moralne. Już we francusko-angielskiej wojnie stuletniej (1337–1453) dużą rolę odgrywały wojska najemne. Działania zbrojne w wojnie polsko-krzyżackiej w latach 1453–1466 prowadzone były prawie wyłącznie przez oddziały najemne.

Szczególnie bezwzględne było postępowanie europejskich najeźdźców w stosunku do ludów zamieszkujących nowoodkrywane obszary zamorskie. W czasie ujarzmiania tych ziem i przekształcania ich w kolonie masowo, jeszcze nawet w początkach XX wieku, występowało ludobójstwo.

5. W XVI, XVII i XVIII wiekach zaczęły się upowszechniać poglądy o potrzebie ponownego ujęcia wojny, widzianej jako zjawisko społeczne i polityczne, w pewne ramy prawne, tym razem świeckie, choć wielką rolę początkowo odgrywali tu zakonni pisarze i prawnicy, tacy jak Francesco de Vitoria, dominikanin (1480–1546), Francesco Suarez, jezuita (1548–1617) oraz włoski jezuita, kardynał Robert Bellarmin (1542–1621)[5]. Należy tu wspomnieć też o dwóch polskich, działających w XV wieku, wybitnych prawnikach, Stanisławie ze Skarbimierza i Pawle Włodkowicu, rektorach Akademii Krakowskiej[6]. Największą rolę odegrał jednakże Holender Hugo van Groot, Grotius (1583–1645), autor monumentalnego dzieła „De iure belli ac pacis" („O prawie wojny i pokoju") opublikowanego w 1625 r. w czasie wojny trzydziestoletniej (1618–1648). Grotius podjął się uporządkowania zasad prawnych dotyczących wszczynania i prowadzenia wojen oraz ograniczenia ich niszczycielskich skutków.

W miarę umacniania się w okresie Oświecenia centralnej władzy w większości państw i państewek europejskich wojny stawały się wyłącznie sprawą rządów. Wyraził to dobitnie słynny filozof francuski Jean Jacques Rousseau w swym głośnym dziele „Contrat social" („Umowa społeczna") wydanym w 1762 r.[7]: „Wojna nie jest stosunkiem człowieka do człowieka ale stosunkiem państwa do państwa... jednostki stają się nieprzyjaciółmi niejako przypadkowo, nie jako ludzie ani nawet nie jako obywatele ale tylko jako żołnierze... podczas wojny sprawiedliwy władca zagarnia w kraju nieprzyjacielskim to, co stanowi własność publiczną, ale szanuje osoby i dobra prywatne..."

---

[1] Zob. P. Boissier, *De Solferino a Tsoushima*, Genewa 1978, s. 168.

[2] Tekst: H. S. Levie, op. cit., s. 3.

[3] Zob. *Die Genfer Rotkreuz-Abkommen* (bez daty i miejsca wydania), s. 4.

[4] Zob. G.I.A.D. Draper, *The Interaction of Christianity and Chivalry in the Historical Development of the Law of War*, w: *International Revue of the Red Cross* nr 1/1965.

[5] Bellarmin w dziele *De officio Principis Christiani* (O stanowisku chrześcijańskiego władcy) z 1619 r. występował na rzecz ochrony dzieci, kobiet, ludzi starych i innych grup ludności niezdolnych do noszenia broni.

[6] W literaturze krajów zachodnich Paweł Włodkowic znany jest jako Paulus Vladimiri. Był delegatem Władysława Jagiełły na sobór w Konstancji (1414–1418).

[7] Tłum. polskie J.J. Rousseau, *Umowa społeczna*, Łódź 1948.

Wiek XVIII, choć obfitował w wojny, przyniósł radykalne zmniejszenie dolegliwości, jakie wojna niesie ludności cywilnej. Zawodowe, skoszarowane w czasie pokoju armie znamionowała twarda dyscyplina, co przeciwdziałało rabunkom i samowoli żołnierzy.

Wojny prowadzone w okresie rewolucji francuskiej oraz panowania Napoleona I cechowało wyprowadzenie na pola bitewne wielkich, czasem nawet kilkusettysięcznych, mas żołnierskich. W jednej bitwie, trwającej kilkanaście godzin, ginęło czasem kilkadziesiąt tysięcy żołnierzy z obu stron. Znacznie większe jednak były straty spowodowane chorobami i zranieniami żołnierzy. Oblicza się, że z 4 500 000 Francuzów powołanych w latach 1789–1815 pod broń w bitwach poległo mniej niż 300 000 a 2 500 000 zmarło wskutek zranień lub chorób. Groźne zwłaszcza były tyfus plamisty, szkorbut i czerwonka[1]. Rażące zaniedbania w zakresie opieki zdrowotnej nad żołnierzami występowały także w okresie późniejszym.

II

1. Prawo wojenne było w przeszłości często spisywane w aktach prawa wewnętrznego poszczególnych państw. W niektórych krajach europejskich takie akty prawne były sporządzane już w średniowieczu. Można tu wymienić umowę szwajcarskich kantonów z 1393 r., zwaną Sempacher Brief.

Słynna angielska Magna Charta Libertatum (Wielka Karta Wolności) z 1215 r. reguluje m.in. sytuację kupców w czasie wojny oraz zawiera tzw. klauzulę amnestyjną o wybaczaniu przewinień przeciwko władcy, popełnionych w związku z zakończoną wojną. Regulamin dla wojska wydany w 1415 r. przez króla Anglii Henryka V, zawierający wiele humanitarnych przepisów, nie przeszkodził jednak temu władcy w nakazaniu zabicia 4000 francuskich jeńców po bitwie pod Azincourt (25 X 1415 r.).

Zbiór prawideł dotyczących żeglugi w czasie wojny i pokoju zawiera pochodzący z XIV w. dokument, wydany w Barcelonie, zwany „Consolado del Mare". Z tego okresu pochodzą też wydane przez króla Anglii Ryszarda III przepisy wojny morskiej pt. „Black Book of the Admiralty" („Czarna księga admiralicji")[2].

W Polsce pierwszym takim znanym dokumentem były wydane w połowie XIV w. przez Kazimierza Wielkiego przepisy dotyczące wojny. Potwierdził je Władysław Jagiełło, a rozwinęli jego następcy. Akty te, w ślad za odpowiednimi niemieckimi zbiorami przepisów, Kriegsartikel[3], poczęto zwać w Polsce „Artykułami wojennymi". Zawierały one głównie przepisy o zakładaniu obozów wojskowych, o wykonywaniu przemarszów, zwanych w staropolskiej terminologii ciągnieniami, o „zbieraniu się" do bitwy i postępowaniu w jej trakcie, o systemie kar za różne naruszenia prawa wojskowego. Były tam także reguły postępowania z nieprzyjacielem wziętym do niewoli, przepisy o braniu łupów, o zachowaniu się wobec ludności cywilnej. Jako przykład takich artykułów można przytoczyć tzw. porządek praw rycerskich Zygmunta Augusta oraz „Artykuły" wydane przez hetmanów, w tym przez Floriana Zebrzydowskiego. Te ostatnie zawierają m.in. takie nakazy: „w nieprzyjacielskiej ziemi aby panien, niewiast, dzieci, starszych ludzi, kapłanów nie mordowali, ...dziewkę albo niewiastę ktoby zgwałcił, ma być na gardle karan...". Pobierana od ludności miejscowej żywność miała być opłacana według ustalonych stawek (niekiedy uchwalanych przez sejm), także na terytorium nieprzyjacielskim. Jedna z taryf zawierała takie m.in. ceny: „krowa albo jałowica za groszy litewskich pięć, wół za groszy litewskich osiem, beczka owsa za grosz litewski jeden..., a inne rzeczy jako kto starguje". Jeńca należało oddać przełożonym zwykle w ciągu 36 godzin po pojmaniu[4].

2. Od połowy XIX w. w prawie wojennym nastąpił przełom wywołany sporządzaniem wielostronnych umów międzynarodowych. Sprawiło to, że począł się rodzić powszechnie, w skali światowej, obowiązujący system traktatowego prawa wojennego. Początek dała deklaracja w sprawie wojny morskiej, podpisana w Paryżu 16 kwietnia 1856 r., w związku

[1] Zob. W. Bauer, *Geschichte des Marinesanitaetswesens* bis 1945, Frankfurt a/M 1958 r., passim.

[2] Zob. F. Berber, *Lehrbuch des Voelkerrechts*, Monachium 1960, t. II, par. 14.

[3] Najbardziej znane to Kriegsartikel króla szwedzkiego Gustawa Adolfa (zginął w wojnie trzydziestoletniej w bitwie pod Luetzen 16 XI 1632 r.), w którego armii zdecydowaną większość stanowili żołnierze narodowości niemieckiej.

[4] Zob. S. Kutrzeba, *Polskie ustawy i artykuły wojskowe od XV do XVII wieku*, Warszawa 1937, s. 109 i nast.

z zakończeniem wojny krymskiej (1853–1856). Określa ona niektóre prawa Państwa neutralnego w wojnie morskiej oraz uznaje, że blokada, by była prawnie wiążąca, musi być skuteczna, tj. wykonywana przez siłę zbrojną dostatecznie dużą, by rzeczywiście mogła wzbronić dostępu do blokowanego wybrzeża. Deklaracja paryska zniosła też korsarstwo, tj. wynajmowanie przez państwo w czasie wojny prywatnych statków i upoważnianie ich właścicieli (kapitanów) do prowadzenia działań zbrojnych. Było to ostateczne zwycięstwo zasady, że wojna nie może być prowadzona przez osoby prywatne.

Kolejnym, bardzo ważnym, wielostronnym aktem międzynarodowego prawa wojennego była „Deklaracja w sprawie pocisków wybuchających małego kalibru" z 29 listopada (11 grudnia) 1868 r., od miejsca jej opracowania i podpisania zwana Deklaracją Petersburską. Wprowadziła ona zakaz używania pocisków o wadze mniejszej niż 400 g, któreby wybuchały lub „zawierały substancje wybuchowe lub zapalające". Zakaz ten obecnie nie jest już aktualny, pełne znaczenie natomiast zachowały zawarte w tejże deklaracji wskazania ogólne, głoszące, że:

– jedynym prawnie dopuszczalnym celem działań wojennych powinno być osłabienie wojskowej siły przeciwnika,

– w tym celu wystarczy obezwładnić możliwie wielką liczbę żołnierzy,

– wykraczałoby poza ten cel stosowanie broni zwiększających niepotrzebnie cierpienia żołnierzy niezdolnych do walki lub czyniących ich śmierć nieuniknioną.

Wskazania te są często powoływane zarówno w opracowaniach autorów zajmujących się prawem międzynarodowym, jak i w ważnych dokumentach międzynarodowych, w tym w wielu uchwałach Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych[1].

W drugiej połowie XIX wieku podjęto prace zmierzające do kodyfikacji i upowszechnienia zasad międzynarodowego prawa wojennego. Owocem tych prac była m.in. Deklaracja Brukselska z 1874 r., stanowiąca projekt kodeksu prawa wojny lądowej[2]. Deklaracja ta została spożytkowana przy opracowywaniu kolejnego projektu prawa wojny lądowej, który został w 1880 r. zaakceptowany przez Instytut Prawa Międzynarodowego (tzw. Podręcznik Oksfordzki).

Duży wpływ na kształtowanie się i treść międzynarodowego prawa wojennego miały regulaminy i instrukcje wojskowe poszczególnych państw. Szczególne znaczenie przypisuje się amerykańskiemu podręcznikowi prawa wojennego z 1863 r., opracowanemu przez Francisa Liebera[3]. Znaczącą rolę odegrały też regulaminy wojskowe francuski, angielski i niemiecki. Na przypomnienie zasługują także instrukcje wydane dla polskich jednostek bojowych w powstaniu styczniowym.

W tym samym okresie wykształciły się i utrwaliły dwie podstawowe zasady międzynarodowego prawa wojennego: równości stron wojujących i konieczności wojennej (wojskowej).

Pierwsza zasada oznacza, że w toku działań wojennych i w sytuacjach z nimi bezpośrednio związanych siły zbrojne i ich członkowie mają jednakowe prawa i obowiązki prawnomiędzynarodowe niezależnie od tego, czy są wojskami i żołnierzami agresora czy też strony broniącej się przed agresją. Wszystkich obowiązują zasady prowadzenia walki i związane z tym ograniczenia, jednakowo powinni być traktowani jeńcy wojenni z każdej strony, nie wolno nikogo karać z pominięciem postępowania sądowego itd.

Konieczność wojenna (wojskowa) to swoista, samodzielna, prawna podstawa prowadzenia działań i zachowania się w sposób, który w innej sytuacji, gdyby nie toczyły się działania wojenne, byłby uznawany za niedopuszczalny i podlegający ściganiu karnemu. Wolno więc w czasie konfliktu zbrojnego dokonywać niszczeń dóbr materialnych, wolno godzić na życie i zdrowie nieprzyjacielskich żołnierzy, wolno internować lub zmuszać do pracy mieszkańców okupowanych terytoriów nieprzyjacielskich itp. Nikt nie może być pociągany za takie czyny do odpowiedzialności karnej lub dyscyplinarnej, nawet jeśli znajdzie się w ręku nieprzyjaciela, na którego szkodę działał. Warunkiem legalności działania w warunkach konieczności wojennej jest jednakże, by nie dochodziło do naruszania norm prawa wojennego. Nigdy

---

[1] Sygnatariuszami deklaracji Petersburskiej było 19 państw.

[2] Projekt ten z powodu sprzeciwu Anglii i niektórych mniejszych państw nie stał się prawem obowiązującym.

[3] Sygnatura: *General Orders No. 100 z 24 kwietnia 1963* r. Zob. H.S. Levie, *Documents...*, s. 37 i nast.

więc np. nie wolno zabijać jeńców, nawet gdyby w określonej sytuacji bojowej stanowili oni poważne obciążenie dla walczącego oddziału.

3. Na przełomie XIX i XX wieku, w latach 1899 i 1907, odbyły się w Hadze dwie międzynarodowe konferencje dyplomatyczne poświęcone głównie prawu wojennemu, choć zwano je konferencjami pokojowymi. W I konferencji (18 maja–29 lipca 1899 r.) uczestniczyły delegacje 26 rządów, w drugiej (15 czerwca–18 października 1907 r.) 44 państw. Liczby te dowodzą szybkiego wzrostu międzynarodowej wagi prac nad kodyfikacją prawa wojennego.

Rezultaty drugiej z tych konferencji, stanowiące powtórzenie i po części rozwinięcie uchwał I konferencji haskiej, to przede wszystkim dwanaście konwencji (uchwalono ich trzynaście, ale jedna z nich, według numeracji dwunasta, nie weszła w życie), które stały się podstawowym i najbardziej wszechstronnym zbiorem prawa wojennego (obok czerwonokrzyskich konwencji genewskich).

Najważniejsza z konwencji haskich, czwarta, zawiera jako załącznik zbiór reguł prawa wojny lądowej, tzw. Regulamin Haski. Podaje on m.in. definicję sił zbrojnych, określa zakazane sposoby walki, zasady postępowania z jeńcami wojennymi i zachowania się na okupowanym terytorium nieprzyjacielskim, traktowania parlamentariuszy, zawierania rozejmów. IV konwencja haska i załączony do niej Regulamin zawierają – jak to stwierdził w 1946 r. Trybunał Norymberski – normy prawne uznawane przez wszystkie cywilizowane narody; normy te muszą przeto być respektowane niezależnie od formalnych względów prawnych, np. od faktu, że jakieś państwo nie jest sygnatariuszem tej konwencji. Żadne państwo nie może też uwolnić się od przestrzegania tych norm przez wydanie odmiennych w treści przepisów prawa wewnątrzkrajowego.

Autorzy IV konwencji haskiej zdawali sobie sprawę z tego, że nie wszystkie kwestie udało im się unormować (m.in. nie zdołano uzgodnić stanowiska co do statusu prawnego partyzantów). Stąd wpisano do tej konwencji zasadę, że w przypadkach nie uregulowanych przez konwencję „ludność i strony wojujące pozostają pod opieką i władzą zasad prawa narodów, wypływających ze zwyczajów ustanowionych między cywilizowanymi narodami, oraz z zasad humanitarności i wymagań społecznego sumienia"[1].

Z innych konwencji haskich z 1907 r., które dotyczą spraw wojny, wymienić zwłaszcza trzeba V konwencję, traktującą o prawach i obowiązkach państw neutralnych w czasie wojny oraz III konwencję dotyczącą rozpoczynania wojny[2]. Szereg innych konwencji haskich dotyczy wojny morskiej (VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII).

Prawo wojny morskiej, mimo tych regulacji międzynarodowych, pozostało w dużej części prawem zwyczajowym, a sporo kwestii nie zostało wiążąco uregulowanych. Stąd też duże znaczenie przypisywane jest aktom nie obowiązującym formalnie, takim jak tzw. Oksfordzki Podręcznik Wojny Morskiej z 1913 r.[3], a także londyńska deklaracja w sprawie prawa wojny morskiej z 26 lutego 1909 r., która mimo że formalnie nie obowiązuje, jest do dziś uważana za miarodajny zbiór wytycznych, zwłaszcza w sprawie blokady morskiej i działań przeciw nieprzyjacielskiej żegludze i handlowi[4].

I wojna światowa wykazała, że ustalone w konwencjach międzynarodowych normy prawa wojennego są realne. Były one na ogół przestrzegane przez strony wojujące (choć liczne też były przypadki ich naruszeń, zwłaszcza w wojnie morskiej).

4. Po I wojnie światowej wśród dotyczących prawa wojennego aktów prawa międzynarodowego wymienić trzeba Protokół Genewski z 17 czerwca 1925 r., zawierający zakaz stosowania gazów bojowych i substancji podobnych oraz środków bakteriologicznych. Nie doszło natomiast, mimo czynionych wysiłków, do kodyfikacji prawa wojny powietrznej ani do umocnienia ochrony ludności cywilnej.

Wojny morskiej dotyczy podpisany 6 listopada 1936 r. w Londynie protokół o działaniach okrętów podwodnych (Protokół Londyński).

---

[1] Przytoczona zasada zwana jest „klauzulą Martensa" od nazwiska jej autora, Fiodora Martensa, członka delegacji rosyjskiej i delegacji Czarnogóry, profesora uniwersytetu w Petersburgu.

[2] Pełne teksty: DzU z 1927 r., nr 21, poz. 159 i 163.

[3] Tłum. polskie M. Ilnickiego, wyd. PCK 1989.

[4] Tłum. polskie deklaracji znajduje się w zbiorze *Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna*, pod red. L. Gelberga, Warszawa 1954, t. I, s. 296–307.

Godne odnotowania są wysiłki międzynarodowych organizacji pozarządowych zmierzające do kodyfikacji i humanizacji poszczególnych dziedzin prawa wojennego. Wymienić tu można prace Stowarzyszenia Prawa Międzynarodowego (International Law Association – ILA), które na sesji w Warszawie w 1928 r. opracowało projekt prawa okupacji wojennej, a na sesji w Amsterdamie w 1938 r. – projekt konwencji o ochronie ludności cywilnej w czasie wojny.

II wojna światowa przyniosła bardzo wiele tragicznych w skutkach naruszeń prawa wojennego, a zwłaszcza dotknęła ludność cywilną. Straty wśród niej oblicza się na 25–35 milionów osób, z czego większość została wymordowana ze względów narodowościowych, rasowych lub politycznych, zginęła w bombardowanych miastach albo umarła z głodu lub chorób szerzących się w warunkach stworzonych przez wojnę. Tylko nieduży odsetek stanowią cywilne ofiary bezpośrednich, prowadzonych zgodnie z prawem, działań zbrojnych.

Po II wojnie światowej wobec dość powszechnego przekonania, że niebezpieczeństwo wojen zostało ostatecznie zażegnane, panowała początkowo niechęć do zajmowania się dalszym rozwojem międzynarodowego prawa wojennego (zwanego coraz częściej prawem konfliktów zbrojnych, gdyż współczesne walki zbrojne rzadko przybierają postać właściwą dla klasycznego rozumienia wojny). Wkrótce jednak rzeczywistość okazała się niezgodna z takimi poglądami. W okresie powojennym wybuchło ponad 100 konfliktów zbrojnych, a ich ofiary oblicza się na 25–30 milionów zabitych i zmarłych wskutek działań zbrojnych i ich następstw. Zdecydowana większość to osoby cywilne.

W ostatnich kilku dziesięcioleciach podejmowano, przeważnie pod egidą ONZ, prace nad nowymi aktami prawa wojennego. Duże znaczenie ma sporządzona 10 października 1980 r. w Genewie konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki.

Prowadzone przez wiele lat trudne rokowania międzynarodowe w sprawie wprowadzenia zakazu produkcji, posiadania i użycia broni biologicznych i chemicznych zakończyły się przyjęciem konwencji w 1972 i 1993 r. Powszechnie rozlegają się głosy o zakaz stosowania broni nuklearnych.

III

1. Odrębnym nurtem rozwijało się międzynarodowe prawo humanitarne dotyczące konfliktów zbrojnych i ich ofiar. Początki takiego prawa sięgają daleko w przeszłość. Od dawna zawierane były między władcami lub dowódcami wojskowymi doraźne umowy o opiece nad rannymi i chorymi żołnierzami, o ochronie w czasie walk ludności cywilnej, o zwalnianiu w różnym trybie (wymiana, wykup, obustronne zwolnienie) jeńców wojennych. W Europie naliczono 291 takich umów wojskowych w latach 1581–1864. Umowy te, choć niewątpliwie uwzględniały nakazy prawa zwyczajowego i same takie nakazy współtworzyły, nie ustanawiały żadnych bardziej ogólnych reguł humanitarnych.

Początek prawa powszechnie obowiązującego w tej dziedzinie stanowi dopiero konwencja „O poprawie losu rannych w armiach w polu" podpisana w Genewie 22 sierpnia 1864 r. przez delegacje 16 państw. Zawarcie tej umowy wynikło z coraz powszechniejszego przekonania, że trzeba przeciwdziałać wielkim stratom, jakie niosło lekceważenie opieki medycznej nad żołnierzami, zwłaszcza rannymi i chorymi. W czasie wojny krymskiej (1853–1856) zmarło 60% rannych żołnierzy. Ogromne były straty wywołane przez choroby zakaźne, tyfus plamisty, czerwonkę, cholerę. Wiadomości o tak licznych ofiarach pobudzały do charytatywnej działalności ludzi ofiarnych, szlachetnych, takich jak w czasie wojny krymskiej Angielka Florence Nightingale i wielka księżna Helena Romanow. Poszukiwano jednak bardziej skutecznych form działania. Obok rozbudowy wojskowej służby zdrowia, zwłaszcza w armii pruskiej, poczęły powstawać charytatywne organizacje społeczne.

Konwencja genewska z 1864 r. ustanowiła międzynarodowy obowiązek przestrzegania kilku ważnych zasad humanitarnych:

– „ambulanse i szpitale wojskowe" powinny być traktowane jako neutralne i korzystać z ochrony i poszanowania ze strony wszystkich walczących wojsk,

– personel medyczny i obsługa transportu sanitarnego, a także kapelani wojskowi powinni mieć możność wykonywania swych funkcji, nawet gdy znajdą się we władzy nieprzyjaciela,

– wszyscy ranni i chorzy żołnierze mają prawo do opieki bez względu na to, do jakiej strony walczącej należą,

– znakiem ochronnym wojskowych urządzeń medycznych i personelu medycznego ma być czerwony krzyż na białym tle (tj. godło neutralnej Szwajcarii o odwróconych barwach)[1].

2. Zasady te weszły na stałe do międzynarodowego prawa humanitarnego. Wniknęły też – choć nie od razu – w świadomość społeczeństw.

Podejmowano wysiłki dla rozszerzenia treści i zasięgu tych przepisów. Dotyczyło to początkowo zwłaszcza wojny morskiej. W 1899 r. na konferencji w Hadze podpisano konwencję „O zastosowaniu do wojny morskiej konwencji genewskiej z 1864 roku". Zastąpiła ją wkrótce nowa umowa, a mianowicie X konwencja haska z 1907 r.

Konwencję genewską z 1864 r. zastąpiła w 1906 r. rozszerzona nowa konwencja podpisana również w Genewie przez delegacje 35 państw. Polska przystąpiła do niej 19 lipca 1919 r., w kilka miesięcy po odzyskaniu niepodległości.

Doświadczenia I wojny światowej, zwłaszcza nieznana dotąd rozległość i długotrwałość operacji wojennych i nasilenie walk, a w związku z tym ogromna liczba rannych i chorych żołnierzy oraz jeńców wojennych, spowodowały podjęcie dalszych prac nad rozwojem międzynarodowego prawa humanitarnego czasu wojny. Prace te zaowocowały uchwaleniem na konferencji dyplomatycznej w Genewie, 29 lipca 1929 r., dwu konwencji: jedna była poprawioną i rozszerzoną wersją konwencji o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach w polu, druga zajmowała się traktowaniem jeńców wojennych i rozwijała dotyczące tej problematyki przepisy zawarte w Regulaminie Haskim z 1907 r.[2].

Obie te konwencje, jak i konwencja z 1906 r. o opiece nad rannymi i chorymi żołnierzami, mają już tylko historyczne znaczenie. Zastąpiły je po II wojnie światowej nowe umowy, opracowane na konferencji dyplomatycznej w Genewie, która obradowała od 21 kwietnia do 12 sierpnia 1949 r. Uchwalono wtedy cztery konwencje:

– o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych (I konwencja),

– o polepszeniu losu rannych, chorych ; rozbitków sił zbrojnych na morzu (II konwencja),

– o traktowaniu jeńców wojennych (III konwencja),

– o ochronie osób cywilnych podczas wojny (IV konwencja). Stronami tych konwencji jest 190 państw.

Kolejną umową międzynarodową dotyczącą czasu wojny jest konwencja z 14 maja 1954 r. o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego.

3. Wielkie zmiany w technice wojennej i sposobach prowadzenia działań zbrojnych, a także występowanie nowych rodzajów konfliktów zbrojnych sprawiły, że ujawniła się potrzeba dalszych prac nad uaktualnieniem i doskonaleniem humanitarnego międzynarodowego prawa dotyczącego konfliktów zbrojnych. Od połowy lat sześćdziesiątych prace takie były prowadzone pod egidą ONZ i przy znacznym zaangażowaniu Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża. Skupiono uwagę, obok walk narodowowyzwoleńczych, na ochronie cywilnych służb medycznych, na wzmożeniu ochrony ludności cywilnej, a także na konfliktach zbrojnych o niemiędzynarodowym charakterze. Rezultatem tych prac są dwa protokoły dodatkowe do konwencji genewskich z 1949 r. Pierwszy z tych protokołów zajmuje się ofiarami międzynarodowych konfliktów zbrojnych, drugi – ofiarami konfliktów wewnętrznych. Protokoły zostały wyłożone do podpisu 12 grudnia 1977 r. a weszły w życie 7 grudnia 1978 r. Ich stronami jest ponad 150 państw. Liczba ta nadal rośnie.

Wielkie znaczenie we współczesnym świecie zyskują przepisy prawa międzynarodowego określające podstawowe prawa człowieka. Ich najbardziej powszechnym zbiorem są Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka uchwalone przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 19 grudnia 1966 r.[3] Wprawdzie większość szczegółowych praw tam zawartych może być, zgodnie z art. 4 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, uchylona w przypadku konfliktu zbrojnego, ale zawsze zachowują moc obowiązującą:

---

[1] Poprzednio dla oznaczenia punktów zbiórki rannych i lazaretów polowych oraz ambulansów używano flag o różnych barwach, np. w armii amerykańskiej flag czerwonych, w polskich oddziałach w powstaniu styczniowym – flag czarnych. W armii austriackiej punkty zbiórki rannych oznaczano flagami żółtymi, a lazarety wojskowe – czarnymi.

[2] Teksty obu konwencji: DzU z 1932 r., nr 32, poz. 864 i 866.

[3] Tekst: DzU z 1977 r., nr 38, załącznik.

– zakaz orzekania poza postępowaniem sądowym kary śmierci i pewne ograniczenia tej kary (art. 6),

– zakaz tortur oraz nieludzkiego lub poniżającego traktowania (art. 7),

– zakaz niewolnictwa i poddaństwa (art. 8 pkt 1 i 2),

– zakaz działania wstecz nowych lub surowszych przepisów prawa karnego materialnego (art. 15),

– prawo do posiadania zawsze (a więc także w niewoli) osobowości prawnej (art. 16),

– wolność myśli, sumienia i wyznania (art. 18).

4. Obok prawa obowiązującego w czasie konfliktów zbrojnych, określanego często po łacinie jako ius in bello, współcześnie rozwija się gałąź prawa międzynarodowego zajmująca się zapobieganiem konfliktom zbrojnym (ius contra bellum). Tworzą ją przepisy mające utrudnić lub wręcz uniemożliwić wybuch konfliktu zbrojnego.

Pierwszym takim aktem prawnym był Pakt Ligi Narodów z 28 czerwca 1919 r., będący częścią składową traktatu wersalskiego[1]. Wprowadzał on znaczne ograniczenia w sięganiu do działań zbrojnych jako środka realizowania polityki międzypaństwowej. Kolejnym bardzo ważnym aktem prawa przeciwwojennego był podpisany 27 sierpnia 1928 r. w Paryżu traktat potępiający „uciekanie się do wojny w celu załatwiania sporów międzynarodowych"[2]. Państwa-Sygnatariusze tego traktatu wyrzekły się wojny jako narzędzia polityki państwowej. Stronami tego traktatu, zwanego zwykle Traktatem Paryskim lub Paktem Brianda-Kellogga[3] były 63 państwa, w tym Polska i Niemcy.

Współcześnie najważniejszym dokumentem prawa przeciwwojennego jest Karta Narodów Zjednoczonych, która użycie siły w stosunkach międzynarodowych dopuszcza jedynie dla obrony przed agresją, w celu wyzwolenia narodu spod panowania kolonialnego lub w ramach zbiorowej akcji Narodów Zjednoczonych podjętej dla utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju[4].

5. Wokół sprawy niesienia pomocy ofiarom wojny rozwinął się silny ruch społeczny. Początek dała grupa działaczy genewskich z Henry Dunantem na czele, która zawiązała 17 lutego 1863 r. Międzynarodowy Komitet Pomocy Rannym Wojskowym. Komitet ten 1880 r. przyjął nazwę Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża (MKCK). Jest to organizacja złożona wyłącznie z obywateli szwajcarskich (maksymalna liczba członków – 25), powoływanych drogą kooptacji. W swej siedzibie w Genewie dysponuje on sztabem liczącym około 900 osób[5]. Szereg delegacji MKCK działa w rejonach dotkniętych konfliktami zbrojnymi o różnym charakterze. Dla realizacji humanitarnych zadań w poszczególnych państwach powstały krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża, a od 1875 r. także Czerwonego Półksiężyca (w Turcji a następnie także w innych krajach muzułmańskich). Obecnie 178 stowarzyszeń krajowych skupia około 250 milionów członków. W celu koordynacji działalności stowarzyszeń krajowych utworzono w 1919 r. Ligę Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca, od 1991 r. noszącą nazwę Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca.

Polski Czerwony Krzyż został utworzony 15 kwietnia 1919 r. Rozwijał on ożywioną działalność zwłaszcza w czasie II wojny światowej, kiedy to pracował w szczególnie trudnych warunkach, a także po zakończeniu wojny, niosąc szeroką pomoc repatriantom, bezdomnym, sierotom, chorym, a także poszukującym swe rodziny lub zaginione osoby bliskie. Biuro Informacji i Poszukiwań Zarządu Głównego PCK, dysponujące kartoteką liczącą 7 mln kart, ustaliło po wojnie los ponad 570 tysięcy zaginionych. Często było to, niestety, stwierdzenie, że poszukiwana osoba nie żyje.

---

[1] Tekst: DzU z 1926 r., nr 35, poz. 200.

[2] Tekst: DzU z 1929 r., nr 63, poz. 489.

[3] Od nazwisk głównych autorów tej umowy – Aristide Brianda, francuskiego ministra spraw zagranicznych i Franka R. Kellogga, Sekretarza stanu USA.

[4] Tekst: DzU z 1947 r., nr 23, poz. 90.

[5] W czasie II wojny światowej MKCK zatrudniał w samym tylko Biurze Ewidencji Jeńców Wojennych ok. 4 000 osób, z czego 1/3 pracowała bezpłatnie. Biuro otrzymywało dziennie do 40 000 listów i innych pism wymienianych za jego pośrednictwem między jeńcami, a ich rodzinami i bliskimi. Drogą przez Genewę przesłano w tej wojnie ok. 30 mln paczek.

Działalność PCK reguluje ustawa z 16 listopada 1964 r. o Polskim Czerwonym Krzyżu[1] i wydany na jej podstawie statut[2].

6. Przestrzeganie norm prawnych nie jest z góry zapewnione, stąd dążenie do wprowadzenia sankcji za ich naruszanie. Od dawna, a szczególnie od I wojny światowej, podejmowane są wysiłki dla pociągania do odpowiedzialności karnej osób winnych poważniejszych naruszeń prawa wojennego. Znalazło to też wyraz w działalności sądowej po II wojnie światowej, zwłaszcza dwu Międzynarodowych Trybunałów Wojskowych – w Norymberdze i Tokio, sądzących głównych niemieckich i japońskich przestępców wojennych. Statuty tych trybunałów zawierają wyliczenie, co prawda tylko przykładowe, zbrodni wojennych. Bardziej szczegółowy katalog jest zawarty w konwencjach genewskich z 1949 r. oraz w I Protokole Dodatkowym z 1977 r. do tych konwencji oraz w statutach przyjętych w latach dziewięćdziesiątych. Wskazać tu też trzeba na konwencję ONZ Z 26 listopada 1968 r. o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości (...).

[1] DzU z 1964 r., nr 41, poz. 276.

[2] Obowiązujący obecnie tekst Statutu PCK został ustalony rozporządzeniem Rady Ministrów z 2 kwietnia 1996 r. w sprawie zatwierdzenia Statutu Polskiego Czerwonego Krzyża (DzU z 1996 r., nr 42, poz. 182).

CZĘŚĆ PIERWSZA

PRAWO PRZECIWWOJENNE. ZAPOBIEGANIE KONFLIKTOM

Konwencja o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych (I konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(DzU z 1930 r., nr 9, poz. 64)

Dział I
O utrzymaniu pokoju powszechnego

Artykuł 1

Celem zapobieżenia w granicach możliwości, uciekania się do siły w stosunkach pomiędzy państwami, Mocarstwa Umawiające się zgadzają się używać wszelkich wysiłków celem zapewnienia pokojowego rozstrzygania sporów międzynarodowych.

Dział II
O dobrych usługach i pośrednictwie

Artykuł 2

W razie poważnych nieporozumień lub zatargów, przed uciekaniem się do użycia broni, Mocarstwa Umawiające się zgadzają się korzystać w miarę możności z usług i pośrednictwa jednego lub więcej Mocarstw zaprzyjaźnionych.

Artykuł 3

Niezależnie od tego, Mocarstwa Umawiające się uważają za pożyteczne i pożądane, aby jedno lub więcej Mocarstw nie zainteresowanych w zatargu ofiarowało z własnej inicjatywy swoje dobre usługi i pośrednictwo Mocarstwom, znajdującym się w sporze, o ile okoliczności na to pozwolą.

Prawo proponowania dobrych usług lub pośrednictwa przysługuje Mocarstwom nie biorącym udziału w sporze nawet w czasie trwania działań wojennych.

Skorzystanie z tego prawa nie może być nigdy uznane przez jedną lub drugą ze Stron wiodących spór za akt nieprzyjazny.

Artykuł 4

Rola pośrednika polega na pogodzeniu przeciwnych pretensji i na załagodzeniu niechęci, jaka mogłaby wyniknąć między dwoma państwami spór wiodącymi.

Artykuł 5

Czynności pośrednika ustają z chwilą stwierdzenia, czy to przez jedną ze Stron wiodących spór, czy przez samego pośrednika, że środki pogodzenia przez niego zaproponowane nie zostały przyjęte.

Artykuł 6

Dobre usługi i pośrednictwo, które przyszły do skutku, czy to wskutek zwrócenia się Mocarstw wiodących spór, czy też na skutek inicjatywy Mocarstw nie zainteresowanych w sporze, mają charakter ściśle doradczy i nie mają nigdy charakteru obowiązującego.

Artykuł 7

Zgoda na pośrednictwo, o ile nie umówiono się inaczej, nie może spowodować wstrzymania, opóźnienia, lub przeszkody w mobilizacji i innych działaniach przygotowawczych do wojny.

Jeżeli ono nastąpi po rozpoczęciu działań wojennych, nie pociąga za sobą, o ile inaczej nie umówiono się, przerwy w działaniach wojennych będących w biegu.

Artykuł 8

Mocarstwa Umawiające się zgadzają się zalecać stosowanie, o ile na to pozwolą okoliczności – pośrednictwa specjalnego w formie następującej.

W razie poważnego sporu zagrażającego pokojowi, państwa będące w sporze wybierają każde oddzielnie jedno Mocarstwo, któremu powierzają misję wejścia w bezpośrednie stosunki z Mocarstwem wybranym przez drugą Stronę, a to celem uniknięcia zerwania stosunków pokojowych.

Podczas trwania takiego mandatu, którego termin, o ile inaczej nie postanowiono, nie może przekraczać 30 dni, państwa będące w sporze przestają porozumiewać się bezpośrednio w przedmiocie sporu, który odtąd jest przekazany wyłącznie Mocarstwom pośredniczącym. Te Mocarstwa winny podjąć wszelkie wysiłki celem załatwienia sporu.

W razie zerwania faktycznego stosunków pokojowych, Mocarstwa te mają sobie powierzoną w dalszym ciągu wspólną misję korzystania z każdej sposobności, aby przywrócić pokój.

Dział III
O międzynarodowych komisjach badań

Artykuł 9

W zatargach o charakterze międzynarodowym, nie dotyczących ani honoru ani interesów żywotnych, a wynikłych wskutek różnicy zapatrywań na kwestie stanu faktycznego, Mocarstwa Umawiające się uważają za pożyteczne i pożądane, aby Strony, które nie mogły dojść do porozumienia w drodze dyplomatycznej, ustanowiły, o ile okoliczności na to pozwolą, Międzynarodową Komisję Badań, powołaną do ułatwienia rozstrzygania tych sporów, wyjaśniając, za pomocą badania bezstronnego i sumiennego, kwestie faktyczne.

Artykuł 10

Międzynarodowe Komisje Badań są ustanowione na mocy umowy specjalnej między Stronami będącymi w sporze.

Konwencja dotycząca badań określa dokładnie fakty, mające być poddanymi badaniu; określa ona tryb i termin utworzenia Komisji oraz zakres władzy komisarzy.

Określa ona również, o ile zajdzie potrzeba, siedzibę Komisji i prawo przeniesienia tejże, język, jakiego Komisja ma używać i języki, których użycie wobec niej będzie dozwolone, jako też datę, w której każda ze Stron obowiązana będzie przedstawić wyszczególnienie faktów, oraz w ogóle wszystkie warunki, na które Strony się zgodziły.

Jeżeli Strony uważają za konieczne mianować asesorów, konwencja dotycząca badań, określi tryb ich mianowania i zakres ich władzy.

Artykuł 11

O ile konwencja dotycząca badań nie oznaczy siedziby Komisji, zasiadać ona będzie w Hadze.

Siedziba raz oznaczona może być zmieniona przez Komisję jedynie za zgodą Stron.

O ile konwencja dotycząca badań nie oznaczy języków, jakie mają być używane, postanawia o tym Komisja.

Artykuł 12

Komisja badań, o ile inaczej nie postanowiono, tworzona jest według trybu przewidzianego przez artykuły 45 i 57 niniejszej konwencji.

Artykuł 13

W razie śmierci, dymisji lub przeszkody w urzędowaniu z jakiejkolwiek bądź przyczyny jednego z komisarzy lub ewentualnie jednego z asesorów, wybór jego zastępcy dokonany będzie według trybu, ustalonego dla jego mianowania.

Artykuł 14

Strony mają prawo mianować przy Komisji Badań specjalnych agentów z misją reprezentowania ich i pośredniczenia między nimi a Komisją.

Między innymi mają one prawo zlecić doradcom lub adwokatom, przez nie mianowanym, przedstawienie Komisji ich interesów i obronę tychże przed nią.

Artykuł 15

Biuro międzynarodowe Stałego Sądu Rozjemczego służy za kancelarię dla Komisji, które zasiadają w Hadze, i odda ono swe pomieszczenie i swoją organizację do dyspozycji Mocarstw Umawiających się dla urzędowania Komisji Badań.

Artykuł 16

Jeżeli Komisja zasiada gdzie indziej niż w Hadze, mianuje ona Sekretarza Generalnego, którego biuro służy za kancelarię.

Kancelaria obowiązana jest, pod władzą Prezesa, do zajęcia się organizacją materialną posiedzeń Komisji, redagowaniem protokółów, a w czasie trwania dochodzenia do przechowywania archiwów, które przekazane będą później Biuru międzynarodowemu w Hadze.

Artykuł 17

W celu ułatwienia utworzenia i funkcjonowania Komisji Badań, Mocarstwa Umawiające się polecają następujące zasady, które będą stosowane do procedury badania, o ile Strony nie przyjmą innych zasad.

Artykuł 18

Komisja unormuje szczegóły procedury, nie przewidziane w specjalnej konwencji dotyczącej badań, lub w niniejszej konwencji, i przeprowadzi wszystkie formalności, wymagane przy postępowaniu dowodowym.

Artykuł 19

Badanie odbywa się w drodze kontradyktoryjnej.

W terminach oznaczonych, każda ze Stron komunikuje Komisji i drugiej Stronie stan faktyczny, o ile zachodzi tego potrzeba, a w każdym razie, akta, dowody i dokumenty, jakie uzna za pożyteczne w celu wykrycia prawdy, jako też listę świadków i rzeczoznawców, których przesłuchania sobie życzy.

Artykuł 20

Komisja ma prawo, za zgodą Stron, przenieść się chwilowo na miejsce, na którym uważa za pożyteczne zebrać te informacje, lub delegować tam jednego lub kilku swych członków. W tym celu winno być uzyskane pozwolenie państwa, na którego terytorium zbierane będą informacje.

Artykuł 21

Wszelkie stwierdzenia materialne, jako też wszelkie wizje lokalne muszą odbywać się w obecności agentów i doradców Stron, należycie wezwanych.

Artykuł 22

Komisja ma prawo żądać od jednej lub drugiej Strony wszelkich wyjaśnień i informacji, jakie uzna za pożyteczne.

Artykuł 23

Strony obowiązują się dostarczyć Komisji Badań, w możliwie najszerszym zakresie, wszelkich środków i ułatwień koniecznych do całkowitego rozpoznania i dokładnej oceny odnośnych faktów.

Zobowiązują się one użyć środków, którymi rozporządzają stosownie do ich ustawodawstwa wewnętrznego, aby zapewnić stawienie się świadków i rzeczoznawców, znajdujących się na ich terytorium i zawezwanych przez Komisję.

O ile nie mogą oni stawić się przed Komisją, Strony zarządzą przesłuchanie ich przed swymi właściwymi władzami.

Artykuł 24

Przy wszelkich wezwaniach, jakie Komisja będzie musiała uczynić na terytorium trzeciego Umawiającego się Mocarstwa, zwróci się ona bezpośrednio do rządu tegoż Mocarstwa. W ten sam sposób należy postąpić w razie potrzeby ustalenia na miejscu wszystkich środków dowodowych.

Zlecenia, skierowane w tym celu, załatwiane będą stosownie do środków, jakimi wezwane Mocarstwo rozporządza na mocy swego wewnętrznego ustawodawstwa. Zlecenia te mogą być odrzucone tylko w tym razie, gdy to Mocarstwo uzna je za mogące naruszyć jego suwerenność lub zagrażać jego bezpieczeństwu.

Komisja będzie również zawsze miała prawo prosić o pośrednictwo Mocarstwa, na którego terytorium ma swoją siedzibę.

Artykuł 25

Świadkowie i biegli są powoływani albo na żądanie Stron, lub też z urzędu przez Komisję, a w każdym razie za pośrednictwem rządu państwa, na którego terytorium się znajdują.

Świadkowie są przesłuchiwani kolejno i oddzielnie, w obecności agentów i doradców, w kolejności ustalonej przez Komisję.

Artykuł 26

Przesłuchiwanie świadków prowadzone jest przez Przewodniczącego.

Jednakże członkowie Komisji mogą zadawać każdemu świadkowi pytania, jakie uznają za stosowne dla wyjaśnienia lub dopełnienia ich zeznania, lub w celu poinformowania się o wszystkim co dotyczy świadka w granicach niezbędnych do wykrycia prawdy.

Agenci i doradcy Stron nie mogą przerywać zeznania świadka, ani zwracać się do niego z bezpośrednimi pytaniami, ale mogą prosić Przewodniczącego o zadanie świadkowi takich pytań dodatkowych, jakie uznają za potrzebne.

Artykuł 27

Świadek musi zeznawać nie posługując się żadnym projektem pisanym. Jednakże, może on być upoważniony przez Przewodniczącego do posługiwania się notatkami lub dokumentami, o ile charakter faktów przedstawionych wymaga ich użycia.

Artykuł 28

Protokół zeznania sporządzony jest podczas samego posiedzenia i bywa odczytany świadkowi. Świadek może poczynić w nim takie zmiany lub uzupełnienia, jakie wydają mu się odpowiednimi, a które będą dopisane po jego zeznaniu.

Po przeczytaniu świadkowi całości jego zeznania, świadek zostaje wezwany do podpisania go.

Artykuł 29

Agenci są upoważnieni w trakcie lub przy końcu dochodzenia, do przedstawienia pisemnie Komisji i drugiej Stronie tych oświadczeń, żądań lub streszczeń faktów, jakie uznają za pożyteczne do wykrycia prawdy.

Artykuł 30

Rozprawy Komisji odbywają się przy drzwiach zamkniętych i pozostają tajne.

Wszelka decyzja jest popierana większością głosów członków Komisji.

Odmowa członka wzięcia udziału w głosowaniu winna być stwierdzona w protokóle.

Artykuł 31

Posiedzenia Komisji mogą być publiczne, a protokóły i dokumenty dochodzenia mogą być ogłaszane jedynie na mocy uchwały Komisji, powziętej za zgodą Stron.

Artykuł 32

Po dostarczeniu wszelkich wyjaśnień i dowodów przez Strony oraz po przesłuchaniu świadków, Przewodniczący ogłasza zamknięcie badania, a Komisja odracza się w celu naradzenia się i sporządzenia sprawozdania.

Artykuł 33

Sprawozdanie podpisywane jest przez wszystkich członków Komisji.

O ile jeden z członków odmówi podpisu, uczyniona zostaje o tym wzmianka, jednakże sprawozdanie pozostaje w mocy.

Artykuł 34

Sprawozdanie Komisji jest odczytywane na posiedzeniu publicznym, w obecności agentów i doradców Stron, należycie zapoznanych.

Jeden egzemplarz sprawozdania jest wręczany każdej ze Stron.

Artykuł 35

Sprawozdanie Komisji, ograniczone do stwierdzenia faktów, nie ma bynajmniej charakteru wyroku arbitrażowego. Pozostawia ono Stronom zupełną swobodę co do skutków, jakie zechcą nadać temu stwierdzeniu.

Artykuł 36

Każda ze Stron ponosi swoje własne koszty oraz w równej części wydatki Komisji.

Dział IV
O arbitrażu międzynarodowym
Rozdział I
O sądownictwie rozjemczym

Artykuł 37

Arbitraż międzynarodowy ma za zadanie załatwianie zatargów między państwami przez Sędziów przez nie wybranych i na zasadzie poszanowania prawa.

Zastosowanie arbitrażu pociąga za sobą obowiązek poddania się z dobrą wiarą jego wyrokowi.

Artykuł 38

W kwestiach prawnych, a w pierwszym rzędzie w kwestiach dotyczących interpretacji lub zastosowania konwencji międzynarodowych, arbitraż jest uznany przez Mocarstwa Umawiające się za sposób najbardziej skuteczny i zarazem najbardziej sprawiedliwy załatwiania sporów, które nie zostały rozstrzygnięte drogą dyplomatyczną.

Byłoby zatem pożądane, aby na wypadek sporu, dotyczącego kwestii powyższych, Mocarstwa Umawiające się uciekały się wtedy do Sądu rozjemczego, o ile okoliczności na to pozwolą.

Artykuł 39

Konwencja arbitrażowa bywa zawierana bądź z uwagi na spory już istniejące, bądź dla sporów mogących wyniknąć.

Może ona dotyczyć wszelkich zatargów, lub tylko zatargów określonej kategorii.

Artykuł 40

Niezależnie od traktatów ogólnych lub specjalnych, które przewidują obecnie dla Mocarstw Umawiających się obowiązek uciekania się do arbitrażu, Mocarstwa te zastrzegają sobie możność zawarcia nowych układów, ogólnych lub specjalnych, w celu rozciągnięcia obowiązkowego arbitrażu na wszystkie wypadki, które uznają za możliwe mu poddać.

Rozdział II

O Stałym Sądzie Rozjemczym

Artykuł 41

W celu ułatwienia niezwłocznego odwołania się do arbitrażu w zatargach międzynarodowych, które nie mogły być rozstrzygnięte drogą dyplomatyczną, Mocarstwa Umawiające się obowiązują się utrzymywać Stały Sąd Rozjemczy, utworzony przez pierwszą konferencję pokojową, dostępny w każdej chwili i działający, wyjątkiem postanowienia odmiennego Stron, zgodnie z zasadami procedury, zawartymi w niniejszej konwencji.

Artykuł 42

Sąd Stały jest właściwy we wszystkich wypadkach arbitrażu, chyba że Strony zgodzą się na wprowadzenie specjalnej jurysdykcji.

Artykuł 43

Sąd Stały ma swoją siedzibę w Hadze.

Biuro międzynarodowe służy za kancelarię Sądu; jest ono pośrednikiem przy porozumiewaniu się w sprawie zebrań tego Sądu; przechowuje ono archiwa oraz zawiaduje wszelkimi sprawami administracyjnymi.

Mocarstwa Umawiające się obowiązują się dostarczać Biuru, skoro będzie to możliwe, odpis poświadczony za zgodność wszelkich postanowień arbitrażowych zawartych między nimi i wszelkich wyroków arbitrażowych ich dotyczących, wydanych przez jurysdykcję specjalną.

Obowiązują się one również komunikować temuż Biuru ustawy, regulaminy i dokumenty, stwierdzające ewentualnie wykonanie wyroków, wydanych przez Sąd.

Artykuł 44

Każda ze Stron Umawiających się wyznacza najwyżej cztery osoby o powszechnie uznanej kompetencji w dziedzinie prawa międzynarodowego, cieszące się najwyższym szacunkiem moralnym i gotowe podjąć się czynności rozjemcy.

Osoby tak wyznaczone wpisane są jako Członkowie Sądu na listę, która podana będzie staraniem Biura do wiadomości wszystkich Mocarstw Umawiających się.

Wszelkie zmiany zaszłe w liście rozjemców podane zostają staraniem Biura do wiadomości Mocarstw Umawiających się.

Dwa lub więcej Mocarstw może porozumieć się w celu wspólnego mianowania jednego lub kilku członków.

Jedna i ta sama osoba może być wyznaczona przez różne Mocarstwa.

Członkowie Trybunału mianowani są na przeciąg lat sześciu. Mandat ich może być odnowiony.

W razie śmierci lub ustąpienia jednego z członków Sądu, wybór jego następcy dokonany będzie w trybie, przewidzianym dla jego nominacji na nowy okres sześcioletni.

Artykuł 45

Jeżeli Mocarstwa Umawiające się pragną zwrócić się do Sądu Stałego o załatwienie sporu, powstałego między nimi, wybór arbitrów, powołanych do ukonstytuowania Trybunału właściwego do orzecznictwa w danym sporze, winien być dokonany z ogólnej listy członków Sądu.

W razie nie ukonstytuowania się Trybunału rozjemczego za zgodą Stron, należy postąpić w sposób następujący:

Każda ze Stron mianuje dwóch arbitrów, z których tylko jeden może być obywatelem Strony lub też wybranym z pomiędzy tych, którzy wyznaczeni byli przez nią jako Członkowie Sądu stałego. Ci arbitrzy wybierają razem super arbitra.

W razie równego podziału głosów, wybór super arbitra powierzony jest trzeciemu Mocarstwu, wyznaczonemu za wspólną zgodą Stron.

O ile nie dojdzie do zgody w tym względzie, każda ze Stron wskaże inne Mocarstwo, a wybór super arbitra następuje na skutek porozumienia się Mocarstw tak wskazanych.

Jeżeliby w ciągu dwóch miesięcy te dwa Mocarstwa nie doszły do zgody, każde z nich przedstawia dwóch kandydatów wybranych z listy członków Sądu z wyłączeniem członków, wyznaczonych przez Strony, i nie będących obywatelami żadnej z nich. Losowanie określa, który z kandydatów tak wskazanych będzie super arbitrem.

Artykuł 46

Po ukonstytuowaniu Trybunału Strony komunikują biuru swoje postanowienie zwrócenia się do Sądu, tekst umowy kompromisowej i nazwiska arbitrów.

Biuro komunikuje niezwłocznie każdemu z arbitrów tekst kompromisu i nazwiska innych członków Trybunału.

Trybunał zbiera się w terminie, wskazanym przez Strony. Biuro zajmuje się jego instalacją.

Członkowie Trybunału, przy sprawowaniu swych czynności, oraz za granicami ich kraju, korzystają z przywilejów i immunitetów dyplomatycznych.

Artykuł 47

Biuro jest upoważnione do oddania swych pomieszczeń i swej organizacji do dyspozycji Umawiających się Mocarstw dla działalności wszelkiej specjalnej jurysdykcji arbitrażowej.

Jurysdykcja Stałego Sądu może być rozciągnięta, w warunkach przepisanych przez regulamin, na spory, istniejące między nie Umawiającymi się Mocarstwami lub między Umawiającymi się Mocarstwami a nie Umawiającymi się, o ile Strony zgodziły się zwrócić się do tej jurysdykcji.

Artykuł 48

Strony Umawiające się uważają za obowiązek, w razie, gdyby groził wybuch ostrego zatargu między dwiema lub kilkoma z nich, przypomnieć im, że Stały Sąd stoi dla nich otworem.

W skutku tego oświadczają one, że fakt przypomnienia Stronom poważnionym postanowień niniejszej konwencji i rada, udzielona im w najwyższym interesie pokoju, aby zwróciły się do Sądu Stałego, mogą być uważane tylko za akt dobrych usług.

W razie sporu między dwoma Mocarstwami, jedno z nich będzie zawsze mogło doręczyć Biuru międzynarodowemu notę, zawierającą oświadczenie, że byłoby ono skłonne poddać spór arbitrażowi.

Biuro obowiązane jest zakomunikować niezwłocznie to oświadczenie drugiemu Mocarstwu.

Artykuł 49

Kierownictwo i kontrola nad Biurem międzynarodowym należy do stałej rady zarządzającej, złożonej z przedstawicieli dyplomatycznych Mocarstw Umawiających się, uwierzytelnionych w Hadze, oraz z Ministra Spraw Zagranicznych Holandii, który spełnia czynności Przewodniczącego.

Rada uchwala swój regulamin porządkowy oraz wszelkie inne potrzebne regulaminy.

Rada orzeka we wszystkich kwestiach administracyjnych, które powstać by mogły odnośnie do czynności Sądu.

Ma ona wszelką władzę w sprawach nominacji, zawieszenia w czynnościach lub odwołania funkcjonariuszy i urzędników Biura.

Określa ona pobory i wynagrodzenia, oraz sprawuje nadzór nad wydatkami ogólnymi.

Obecność dziewięciu członków na zebraniach, zwołanych należycie, wystarcza, aby Rada mogła obradować prawomocnie. Uchwały zapadają większością głosów.

Rada komunikuje niezwłocznie Mocarstwom Umawiającym się regulaminy, przez nią przyjęte. Składa ona im również corocznie sprawozdanie z działalności Sądu, z funkcjonowania wydziałów administracyjnych i z wydatków. Sprawozdanie zawiera również streszczenie zasadniczych punktów dokumentów, doręczonych Biuru przez Mocarstwa, na zasadzie art. 43, ustępy 3 i 4.

Artykuł 50

Koszty utrzymania Biura będą pokrywane przez Umawiające się Mocarstwa w stosunku, ustalonym dla Międzynarodowego Biura Powszechnego Związku Pocztowego.

Koszty, przypadające na poczet Mocarstw przystępujących, liczyć się będą od dnia, w którym przystąpienie ich uprawomocni się.

Rozdział III
O postępowaniu rozjemczym

Artykuł 51

W celu poparcia rozwoju arbitrażu, Strony Umawiające się ustaliły następujące zasady, stosowane do procedury arbitrażowej, o ile Strony nie zgodziły się na inne zasady.

Artykuł 52

Mocarstwa, które uciekają się do arbitrażu, podpisują umowę kompromisową w której określone są przedmiot sporu, termin mianowania arbitrów, forma, kolejność i terminy, w których zawiadomienia przewidziane w artykule 63, winny być dokonywane, oraz wysokość sumy, jaką każda ze Stron ma złożyć tytułem zaliczki na koszty.

Kompromis określa również, o ile zachodzi tego potrzeba, tryb mianowania arbitrów, wszelkie ewentualne pełnomocnictwa specjalne Trybunału, jego siedzibę, język, jakiego będzie używał oraz języki, których użycie dopuszczalne będzie przed nim, i w ogóle wszystkie warunki, co do których nastąpiła zgoda Stron.

Artykuł 53

Stały Sąd właściwy jest dla ustalenia kompromisu, o ile Strony zgodziły się przekazać mu tę czynność.

Jest on również kompetentny nawet w tym przypadku, gdy żądanie zgłoszone jest tylko przez jedną ze Stron, i gdy na próżno usiłowano osiągnąć zgodę drogą dyplomatyczną, o ile chodzi o:

1) spór, wchodzący w zakres traktatu arbitrażowego ogólnego, zawartego lub odnowionego po wejściu w życie niniejszej konwencji, a który przewiduje kompromis dla każdego sporu i nie wyłącza dla ustalenia tego ostatniego, ani wyraźnie ani milcząco kompetencji Sądu. Jednakże, odwołanie się do Sądu nie może mieć miejsca, jeżeli druga Strona oświadczy, że według jej zdania spór nie należy do kategorii sporów, które powinny być poddane obowiązkowemu arbitrażowi, chyba że traktat arbitrażowy nadaje Sądowi Rozjemczemu władzę rozstrzygania tej kwestii przedwstępnej;

2) spór, wynikły na tle długów umownych, wymaganych od jednego Mocarstwa przez drugie Mocarstwo, jako należnych jego obywatelom, jeśli dla rozstrzygnięcia tego sporu propozycja arbitrażu została przyjęta. Postanowienie to nie jest stosowane, jeżeli przyjęcie zależało od warunku, że kompromis będzie ustalony innym trybem.

Artykuł 54

W wypadkach, przewidzianych przez artykuł poprzedni, umowa kompromisowa będzie ustalona przez Komisję, w składzie pięciu członków, wyznaczonych trybem, przewidzianym w artykule 45, ustępy od 3 do 6.

Piątym członkiem jest z samego prawa Przewodniczący Komisji.

Artykuł 55

Czynności rozjemcze mogą być powierzone jednemu arbitrowi, lub kilku, wyznaczonym przez Strony według ich uznania, lub wybranym przez nie z pomiędzy członków Stałego Sądu Rozjemczego, utworzonego na mocy niniejszej konwencji.

W razie nie ukonstytuowania się Trybunału za zgodą Stron, postępuje się według trybu, przewidzianego przez artykuł 45, ustępy od 3 do 6.

Artykuł 56

Gdy na arbitra wybrany zostanie Monarcha lub Zwierzchnik państwa, procedura arbitrażowa ustalana jest przez Niego.

Artykuł 57

Super arbiter jest z samego prawa Przewodniczącym Trybunału.

O ile Trybunał nie posiada super arbitra, mianuje sam swego Przewodniczącego.

Artykuł 58

W razie ustalania kompromisu przez Komisję taką, jaka jest wskazana w artykule 54, i o ile inaczej nie postanowiono, Komisja sama utworzy Trybunał Rozjemczy.

Artykuł 59

W razie śmierci, dymisji lub przeszkody w urzędowaniu z jakiejkolwiek bądź przyczyny jednego z arbitrów, wybór jego zastępcy dokonany będzie według trybu, ustalonego dla mianowania tego arbitra.

Artykuł 60

W razie nie wyznaczenia siedziby przez Strony, Trybunał ma swoją siedzibę w Hadze.

Trybunał może zasiadać na terytorium trzeciego państwa jedynie za jego pozwoleniem.

Siedziba, raz ustalona, może być zmieniona przez Trybunał wyłącznie za zgodą Stron.

Artykuł 61

Jeżeli kompromis nie określił języków, jakie mają być używane, decyduje o tym Trybunał.

Artykuł 62

Strony mają prawo mianować przy Trybunale agentów specjalnych z misją pośredniczenia między nimi a Trybunałem.

Są one, poza tym, upoważnione powierzyć obronę swych praw i interesów przed Trybunałem, doradcom lub adwokatom, mianowanym przez nie w tym celu.

Członkowie Stałego Sądu mogą sprawować czynności agentów, doradców lub adwokatów wyłącznie na korzyść Mocarstwa, które ich mianowało członkami Sądu.

Artykuł 63

Postępowanie rozjemcze składa się, zasadniczo, z dwóch części odrębnych: postępowania pisemnego i rozpraw ustnych.

Postępowanie pisemne polega na doręczeniu przez odnośnych agentów członkom Trybunału i Stronie przeciwnej, memoriałów, kontramemoriałów, a w razie potrzeby, i replik; Strony dołączają do nich wszelkie dowody i dokumenty, powołane w sprawie. Doręczenie to będzie się odbywało bezpośrednio, albo za pośrednictwem Biura międzynarodowego, w kolejności i w terminach, ustalonych przez kompromis.

Terminy, ustalone przez kompromis, będą mogły być przedłużone za wspólną zgodą przez Strony lub przez Trybunał, jeżeli będzie on uważał to za potrzebne dla powzięcia sprawiedliwej decyzji.

Rozprawy polegają na rozwinięciu ustnym dowodów Stron przed Trybunałem.

Artykuł 64

Odpis uwierzytelniony każdego dokumentu, złożonego przez jedną ze Stron, musi być przedstawione drugiej Stronie.

Artykuł 65

Z wyjątkiem okoliczności specjalnych, Trybunał zbiera się dopiero po zamknięciu postępowania.

Artykuł 66

Rozprawami kieruje Przewodniczący.

Są one publiczne tylko na mocy decyzji Trybunału, powziętej za zgodą Stron.

Są one zapisywane w protokółach, redagowanych przez Sekretarzy, których mianuje Przewodniczący. Protokóły te podpisuje Przewodniczący i jeden z Sekretarzy; tylko one mają charakter autentyczny.

Artykuł 67

Po zamknięciu postępowania, Trybunał ma prawo wyłączyć z rozprawy wszystkie nowe akty lub dokumenty, które jedna ze Stron chciałaby mu przedłożyć bez zgody drugiej Strony.

Artykuł 68

Trybunał ma prawo uwzględnić nowe akta i dokumenty, na które agenci lub doradcy Stron zwrócili jego uwagę.

W tym wypadku Trybunał ma prawo zażądać okazania tych akt lub dokumentów z obowiązkiem podania ich do wiadomości Stronie przeciwnej.

Artykuł 69

Trybunał może, ponadto, zażądać od agentów Stron okazania wszystkich akt i złożenia wszelkich niezbędnych wyjaśnień. W razie odmowy, Trybunał przyjmuje ją do wiadomości.

Artykuł 70

Agenci i doradcy Stron są upoważnieni do ustnego przedstawiania Trybunałowi wszelkich środków, jakie uważają za pożyteczne do obrony swej sprawy.

Artykuł 71

Mają oni prawo zgłaszać ekscepcje i kwestie incydentalne. Decyzje Trybunału w tym względzie są ostateczne i nie mogą dawać powodu do żadnych dalszych dyskusji.

Artykuł 72

Członkowie Trybunału mają prawo zadawać pytania agentom i doradcom Stron i żądać od nich wyjaśnień co do punktów wątpliwych.

Ani pytania zadawane, ani uwagi robione przez Członków Trybunału podczas rozpraw nie mogą być uważane, jako wyrażenie opinii Trybunału w ogóle, lub jego członków w szczególności.

Artykuł 73

Trybunał jest upoważniony do określenia swej kompetencji, interpretując kompromis jako też inne akta i dokumenty, na które można powołać się w danej kwestii, oraz stosując zasady prawa.

Artykuł 74

Trybunał ma prawo wydawać rozporządzenia dotyczące procedury w celu kierowania procesem, określać formy, kolejność i terminy, w jakich każda Strona ma ująć swe końcowe wnioski, oraz wykonywać wszystkie formalności, związane z postępowaniem dowodowym.

Artykuł 75

Strony obowiązują się dostarczyć Trybunałowi, w najszerszym zakresie, jaki uznają za możliwy, wszelkich środków niezbędnych do rozstrzygnięcia sporu.

Artykuł 76

W sprawie wszelkich wezwań, jakie Trybunał miałby do uczynienia na terytorium trzeciego Umawiającego się Mocarstwa, zwróci się on bezpośrednio do rządu tegoż Mocarstwa. Stosuje się to również do wypadków, gdy trzeba zebrać na miejscu wszelki materiał dowodowy.

Wezwania w tym celu skierowane wykonane będą w granicach środków, jakimi Mocarstwo wezwane rozporządza na mocy swego ustawodawstwa wewnętrznego. Wezwania te mogą być odrzucone tylko wtedy, gdy to Mocarstwo uważa je za godzące w jego suwerenność lub zagrażające jego bezpieczeństwu.

Trybunał będzie również zawsze miał prawo odwołać się do pośrednictwa Mocarstwa, na którego terytorium zasiada.

Artykuł 77

Po złożeniu przez agentów i doradców Stron wszelkich wyjaśnień i dowodów na poparcie ich sprawy, Przewodniczący ogłasza zamknięcie rozpraw.

Artykuł 78

Rozprawy Trybunału toczą się przy drzwiach zamkniętych i pozostają tajne.

Wszelkie decyzje zapadają większością głosów jego członków.

Artykuł 79

Wyrok arbitrażowy jest zaopatrzony w motywy. Podaje on nazwiska arbitrów; podpisany jest przez Przewodniczącego i Sekretarza Generalnego, albo przez Sekretarza spełniającego jego czynności.

Artykuł 80

Wyrok jest odczytywany na posiedzeniu publicznym, w obecności agentów i doradców Stron, należycie zawezwanych.

Artykuł 81

Wyrok, prawomocnie wydany i zakomunikowany agentom Stron, decyduje spór ostatecznie i bezapelacyjnie.

Artykuł 82

Wszelki spór, który mógłby wyniknąć między Stronami, co do interpretacji i wykonania wyroku, będzie oddany, o ile nie ma odmiennych postanowień, do orzeczenia Trybunałowi, który go wydał.

Artykuł 83

Strony mogą zastrzec sobie w kompromisie prawo żądania rewizji wyroku arbitrażowego.

W tym wypadku, jeżeli nie ma postanowień odmiennych, żądanie winno być skierowane do Trybunału, który wydał wyrok. Może on opierać się jedynie na wykryciu nowego faktu, mogącego wywrzeć wpływ decydujący na wyrok, i który w chwili zamknięcia rozpraw nie był znany ani Trybunałowi ani Stronie, która zażądała rewizji.

Procedura rewizyjna może być otwarta tylko na skutek decyzji Trybunału, stwierdzającej wyraźnie istnienie nowego faktu i przyznającej mu cechy, przewidziane w ustępie poprzednim, oraz stwierdzającej, że z tego tytułu żądanie to jest możliwe do przyjęcia.

Kompromis określa termin, w którym żądanie rewizji winno być sformułowane.

Artykuł 84

Wyrok arbitrażowy obowiązuje jedynie Strony będące w sporze.

O ile chodzi o interpretację konwencji, której stronami są także inne Mocarstwa, oprócz Stron będących w sporze, te ostatnie uprzedzają o tym we właściwym czasie wszystkie Mocarstwa podpisujące. Każde z tych Mocarstw ma prawo interwencji w procesie. Jeżeli jedno z nich lub kilka skorzystało z tego prawa, interpretacja zawarta w wyroku jest również dla nich obowiązująca.

Artykuł 85

Każda ze Stron ponosi swoje własne koszty i w równej części koszty Trybunału.

Rozdział IV

O skróconym postępowaniu rozjemczym

Artykuł 86

W celu ułatwienia wymiaru sprawiedliwości rozjemczej, gdy chodzi o zatargi, które dopuszczają postępowanie skrócone, Mocarstwa Umawiające się ustanawiają zasady poniżej podane, które będą stosowane w braku postanowień odmiennych, z zastrzeżeniem, w danym wypadku, zastosowania postanowień rozdziału III, nie będących w sprzeczności z tymi zasadami.

Artykuł 87

Każda ze Stron będących w sporze mianuje arbitra. Dwaj arbitrzy w taki sposób wyznaczeni wybierają super arbitra. O ile nie dojdą do porozumienia w tym względzie, każdy przedstawi dwóch kandydatów, wybranych z listy ogólnej członków Sądu Stałego, wyznaczonych przez każdą ze Stron i nie będących obywatelami żadnej z nich; losowanie określi, który z kandydatów tak przedstawionych będzie super arbitrem.

Super arbiter przewodniczy Trybunałowi, który orzeka większością głosów.

Artykuł 88

W braku uprzedniej zgody, Trybunał oznacza, niezwłocznie po swym ukonstytuowaniu się, termin, w którym obie Strony doręczyć mu winny swoje odnośne memoriały.

Artykuł 89

Każda ze Stron jest reprezentowana przed Trybunałem przez agenta, który pośredniczy między Trybunałem a rządem, który go wyznaczył.

Artykuł 90

Procedura jest wyłącznie pisemna. Jednakowoż każda ze Stron może żądać stawienia się świadków i rzeczoznawców. Ze swej strony Trybunał ma prawo żądać ustnych wyjaśnień od agentów obydwóch Stron, jako też od rzeczoznawców i od świadków, których stawienie się uważa za pożyteczne.

Dział V

Postanowienia końcowe

Artykuł 91

Konwencja niniejsza, należycie ratyfikowana, zastąpi w stosunkach między Umawiającymi się Mocarstwami, Konwencję o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych z 29 lipca 1899 r.

Artykuł 92

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana możliwie jak najprędzej.

Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone w Hadze.

Pierwsze złożenie ratyfikacji stwierdzone zostanie przez protokół, podpisany przez przedstawicieli Mocarstw, biorących w nim udział, oraz przez Ministra Spraw Zagranicznych Holandii.

Następnie złożenia ratyfikacji odbywać się będą za pomocą notyfikacji pisemnej, złożonej Rządowi holenderskiemu z załączeniem dokumentu ratyfikacyjnego.

Kopia uwierzytelniona za zgodność protokółu, dotyczącego pierwszego złożenia ratyfikacji, notyfikacji wymienionych w ustępie poprzednim, jako też dokumentów ratyfikacyjnych, będzie doręczona niezwłocznie, staraniem Rządu holenderskiego i drogą dyplomatyczną Mocarstwom zaproszonym na drugą konferencję pokojową, jako też innym Mocarstwom, które przystąpią do konwencji. W wypadkach, o których mowa w ustępie poprzednim, tenże rząd zakomunikuje im datę, w której otrzymał zawiadomienie.

Artykuł 93

Mocarstwa, które nie podpisały konwencji, a które zaproszone były na drugą konferencję pokojową, będą mogły przystąpić do niniejszej konwencji.

Mocarstwo, które zechce przystąpić, oznajmia pisemnie swój zamiar Rządowi holenderskiemu, doręczając mu akt przystąpienia, który będzie złożony w archiwach tego Rządu.

Rząd ten prześle niezwłocznie wszystkim innym Mocarstwom, zaproszonym na drugą konferencję pokojową, kopię uwierzytelnioną za zgodność notyfikacji jako też aktu przystąpienia, podając datę otrzymania notyfikacji.

Artykuł 94

Warunki, na jakich Mocarstwa, które nie były zaproszone na drugą konferencję pokojową, będą mogły przystąpić do niniejszej konwencji, będą przedmiotem dalszego porozumienia między Umawiającymi się Mocarstwami.

Artykuł 95

Niniejsza konwencja wejdzie w życie w stosunku do Mocarstw, które wezmą udział w pierwszym złożeniu ratyfikacji, w sześćdziesiąt dni od daty protokółu tego złożenia, a dla Mocarstw, które będą ratyfikowały później, lub przystąpią, w sześćdziesiąt dni od daty otrzymania przez Rząd holenderski notyfikacji o ich ratyfikacji lub przystąpieniu.

Artykuł 96

Jeżeli się zdarzy, że jedno z Umawiających się Mocarstw zapragnie wymówić niniejszą konwencję, wymówienie będzie notyfikowane pisemnie Rządowi holenderskiemu. który doręczy niezwłocznie kopię uwierzytelnioną za zgodność tej notyfikacji wszystkim innym Mocarstwom, podając im datę otrzymania tejże.

Wymówienie będzie dotyczyło wyłącznie Mocarstwa, które je notyfikowało, po upływie roku od dnia otrzymania notyfikacji przez Rząd holenderski.

Artykuł 97

Rejestr prowadzony przez holenderskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych poda datę złożenia ratyfikacji, dokonanego na zasadzie artykułu 92, ustępy 3 i 4, oraz datę, w której otrzymane będą notyfikacje o przystąpieniu (artykuł 93, ustęp 2) lub wypowiedzeniu (artykuł 96, ustęp 1).

Każde z Umawiających się Mocarstw dopuszczone będzie do przejrzenia tego rejestru i do żądania wyciągów z niego zaświadczonych na zgodność.

Na dowód czego Pełnomocnicy zaopatrzyli niniejszą konwencję swymi podpisami.

Sporządzono w Hadze, dnia 18 października 1907 r. w jednym egzemplarzu, który złożony zostanie do archiwów Rządu holenderskiego i którego kopie uwierzytelnione będą doręczone w drodze dyplomatycznej Mocarstwom Umawiającym się.

Konwencja w sprawie ograniczenia użycia siły w celu ściągnięcia długów zawarowanych umową (II konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów, wstęp i opracowanie L. Gelberg, PWN, Warszawa 1954, t. I, s. 252–253)

Artykuł 1

Umawiające się Mocarstwa postanawiają nie uciekać się do użycia siły zbrojnej w celu ściągnięcia zawarowanych umową długów, których zwrotu, jako należnych jego obywatelom, od rządu jednego kraju domaga się rząd drugiego.

Jednakże postanowienia tego nie będzie można stosować, jeżeli państwo dłużnicze odrzuca albo pozostawia bez odpowiedzi propozycję rozjemstwa albo, przyjąwszy ją, uniemożliwia sporządzenie zapisu na Sąd Rozjemczy, albo potem zaniecha zastosować się do wydanego wyroku.

Artykuł 2

Zostaje nadto postanowione, że rozjemstwo wspomniane w ust. 2 poprzedniego artykułu poddane będzie procedurze przewidzianej w dziale IV, rozdziale II konwencji haskiej w sprawie pokojowego załatwienia sporów międzynarodowych. Wyrok Sądu Rozjemczego, wyjąwszy specjalne układy między Stronami, ustala zasadność roszczenia, wysokość długu, czas i sposób spłaty.

(Artykuły 3–7 opuszczono)[1]

[1] Zob. art. 92–93 i 95–97 I konwencji haskiej z 1907 r. w sprawie pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych.

Pakt Ligi Narodów, Paryż, 28 czerwca 1919 r.

(Wybór dokumentów do nauki prawa międzynarodowego, opracowali K. Kocot i K. Wolfke, wyd. III, PWN, Wrocław–Warszawa 1976, s. 47–58)
(wyciąg)

Wysokie Układające się Strony,

zważywszy, że dla rozwoju współpracy między narodami oraz dla zapewnienia im pokoju i bezpieczeństwa należy przyjąć pewne zobowiązania nie uciekania się do wojny, utrzymywać jawne stosunki międzynarodowe, oparte na sprawiedliwości i honorze, przestrzegać ściśle przepisów prawa międzynarodowego, uznanych odtąd za normy rzeczywistego postępowania rządów,

przestrzegać sprawiedliwości i skrupulatnie szanować wszelkie zobowiązania traktatowe we wzajemnych stosunkach między zorganizowanymi narodami, przyjmują niniejszy Pakt, który ustanawia Ligę Narodów.

Artykuł 10

Członkowie Ligi zobowiązują się szanować i utrzymywać przeciwko wszelkiej napaści zewnętrznej całość terytorialną i obecną niezależność polityczną wszystkich członków Ligi. W razie napaści, jej groźby lub niebezpieczeństwa Rada wskaże środki, jak zapewnić wykonanie niniejszego zobowiązania.

Artykuł 11

Oświadcza się wyraźnie, że wszelka wojna lub groźba wojny, niezależnie od tego, czy dotyka bezpośrednio jedno z członków Ligi, czy też nie dotyka – interesuje całą Ligę i że Liga powinna przedsięwziąć wszelkie środki, mogące skutecznie zabezpieczyć pokój między narodami. W takim wypadku Sekretarz Generalny, na żądanie któregokolwiek członka Ligi, zwoła niezwłocznie Radę.

Oświadcza się poza tym, że każdy członek Ligi ma prawo w przyjacielski sposób zwrócić uwagę Zgromadzenia lub Rady na każdą okoliczność, która może wpłynąć na stosunki międzynarodowe i która grozi w następstwie zakłóceniem pokoju lub dobrego porozumienia między narodami, od którego zależy pokój.

Artykuł 12

Wszyscy członkowie Ligi zgadzają się, że gdyby między nimi powstał spór mogący spowodować zerwanie stosunków, skierują go już to na drogę postępowania rozjemczego lub sądowego, już to do rozpatrzenia Rady. Zgadzają się również, że w żadnym przypadku nie powinni uciekać się do wojny przed upływem trzech miesięcy od decyzji rozjemczej lub sądowej albo sprawozdania Rady.

We wszystkich wypadkach przewidzianych niniejszym artykułem decyzja powinna być wydana w odpowiednim czasie, zaś sprawozdanie Rady powinno być sporządzone w ciągu 6 miesięcy od dnia przedłożenia jej sporu.

Traktat Przeciwwojenny, Paryż, 27 sierpnia 1928 r.

(DzU z 1929 r., nr 63, poz. 489)

Mając głębokie poczucie ciążącego na nich uroczystego obowiązku rozwijania dobrobytu ludzkości;

Przekonani, że nadeszła chwila przystąpienia do szczerego wyrzeczenia się wojny jako narzędzia polityki narodowej, dla utrwalenia stosunków pokojowych i przyjaznych istniejących obecnie między ich ludami;

Przekonani, że do wszelkich zmian w ich wzajemnych stosunkach powinno się dążyć wyłącznie za pomocą środków pokojowych i urzeczywistniać je w porządku i pokoju, oraz że każde Mocarstwo podpisujące, które by odtąd starało się rozwijać swoje interesy narodowe uciekając się do wojny będzie musiało być pozbawione korzyści traktatu niniejszego;

Mając nadzieję, że, zachęcone ich przykładem, wszystkie inne narody świata przyłączą się do ich wysiłków ogólnoludzkich i przez przystąpienie do traktatu niniejszego, skoro tylko uzyska on moc obowiązującą, udostępnią swoim ludom korzystanie z jego dobroczynnych

postanowień, łącząc w ten sposób narody cywilizowane świata we wspólnym wyrzeczeniu się wojny jako narzędzia ich polityki narodowej;

Postanowili zawrzeć traktat i w tym celu wyznaczyli jako swych pełnomocników, a mianowicie ...

którzy, po zakomunikowaniu sobie swych pełnomocnictw uznanych za dobre i należyte co do formy, zgodzili się na artykuły następujące:

Artykuł I

Wysokie Strony Umawiające się oświadczają uroczyście imieniem swoich ludów, że potępiają uciekanie się do wojny celem załatwiania sporów międzynarodowych i wyrzekają się jej jako narzędzia polityki narodowej w ich wzajemnych stosunkach.

Artykuł II

Wysokie Strony Umawiające się uznają, że załatwianie i rozstrzyganie wszystkich sporów i konfliktów bez względu na ich naturę lub pochodzenie, które mogłyby powstać między nimi, winno być osiągane zawsze tylko za pomocą środków pokojowych.

Artykuł III

Traktat niniejszy będzie ratyfikowany przez Wysokie Strony Umawiające się wymienione we wstępie, zgodnie z wymaganiami ich konstytucji, i wejdzie w życie pomiędzy nimi skoro tylko wszystkie dokumenty ratyfikacyjne złożone zostaną w Waszyngtonie.

Traktat niniejszy, gdy wejdzie w życie, jak to przewiduje paragraf poprzedni, pozostanie otwarty tak długo, jak długo tego będzie potrzeba do przystąpienia doń wszystkich mocarstw świata.

Każdy dokument stwierdzający przystąpienie poszczególnego Mocarstwa będzie złożony w Waszyngtonie i traktat, natychmiast po złożeniu takiego dokumentu, wejdzie w życie pomiędzy Mocarstwem, które w ten sposób zgłosiło swoje przystąpienie i innymi Mocarstwami Umawiającymi się.

Obowiązkiem Rządu Stanów Zjednoczonych będzie dostarczenie każdemu rządowi wymienionemu we wstępie i każdemu rządowi, który przystąpi później do niniejszego traktatu, uwierzytelnionego odpisu niniejszego traktatu, i każdego z dokumentów ratyfikacyjnych lub aktów przystąpienia. Będzie również obowiązkiem Rządu Stanów Zjednoczonych telegraficzne notyfikowanie wymienionym rządom każdego dokumentu ratyfikacyjnego i aktu przystąpienia natychmiast po ich złożeniu.

Na dowód czego odnośni pełnomocnicy podpisali traktat niniejszy sporządzony w języku francuskim i w języku angielskim, które to oba teksty mają jednakową moc obowiązującą, i wycisnęli na nim swoje pieczęcie.

Sporządzono w Paryżu dnia dwudziestego siódmego sierpnia tysiąc dziewięćset dwudziestego ósmego roku.

Konwencja o określeniu napaści, Londyn, 3 lipca 1933 r.

(DzU z 1933 r., nr 93, poz. 712)

Artykuł I

Każda z Wysokich Stron Umawiających się zobowiązuje się przyjąć w swych wzajemnych stosunkach z każdą z pozostałych, od dnia wejścia w życie niniejszej konwencji, takie określenie napaści, jakie znalazło swe wyjaśnienie w sprawozdaniu Komitetu do spraw bezpieczeństwa z dnia 24 maja 1933 r. (sprawozdanie Politisa), złożone konferencji dla zmniejszenia i ograniczenia zbrojeń, które to sprawozdanie było sporządzone na skutek wniosku delegacji sowieckiej.

Artykuł II

Wobec tego, w danym zatargu międzynarodowym i z zastrzeżeniem umów obowiązujących w stosunkach pomiędzy Stronami w sporze będącymi, będzie uznane za napastnika to państwo, które pierwsze popełni jeden z następujących czynów:

1) Wypowiedzenie wojny innemu państwu;

2) Najazd przy pomocy swych sił zbrojnych na terytorium innego państwa, nawet bez wypowiedzenia wojny;

3) Zaatakowanie przy pomocy swych sił lądowych, morskich lub powietrznych, terytorium, okrętów lub samolotów innego państwa, nawet bez wypowiedzenia wojny;

4) Blokada morska wybrzeża lub portów innego państwa;

5) Poparcie użyczone bandom uzbrojonym, które, zorganizowawszy się na jego terytorium, dokonają najazdu na terytorium innego państwa, jak również odmowa, pomimo żądania państwa najechanego, poczynienia na swym własnym terytorium, wszystkich, będących w jego mocy zarządzeń, w celu pozbawienia powyższych band wszelkiej pomocy lub opieki.

Artykuł III

Żadne względy natury politycznej, wojskowej, gospodarczej lub innej nie mogą służyć do uniewinnienia lub usprawiedliwienia napaści przewidzianej w artykule II (jako przykład patrz załącznik).

Artykuł IV

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana przez Wysokie Strony Umawiające się, zgodnie z ustawodawstwem każdej z nich.

Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone przez każdą Wysoką Stronę Umawiającą się Rządowi Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.

Jak tylko dokumenty ratyfikacyjne będą złożone przez dwie z pośród Wysokich Umawiających się Stron, konwencja niniejsza wejdzie w życie pomiędzy tymi dwiema Stronami. Wchodzić ona będzie w życie w stosunku do wszystkich innych Wysokich Stron Umawiających się w miarę jak te ostatnie będą składały swoje dokumenty ratyfikacyjne.

Każde złożenie dokumentów ratyfikacyjnych będzie natychmiast notyfikowane przez Rząd Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich wszystkim sygnatariuszom niniejszej konwencji.

(Artykuł V opuszczono)

Załącznik do artykułu III

Wysokie Strony Umawiające się, które podpisały konwencję dotyczącą określenia napaści,

Pragnąc podać niektóre wskazówki, mogące posłużyć do określenia napastnika, zastrzegając jednak jak najbardziej stanowczo, że to w niczym nie może ograniczyć bezwzględnej doniosłości przepisu podanego w artykule III powyższej konwencji,

Stwierdzają, że żaden akt napaści w rozumieniu artykułu II wyżej wymienionej konwencji nie może między innymi być usprawiedliwiony przez jakąkolwiek z następujących okoliczności.

A. Położenie wewnętrzne jednego z państw, na przykład

Jego budowa polityczna, gospodarcza lub społeczna; rzekome braki jego administracji; zamieszki wywołane przez strajki, rewolucje, kontrrewolucje lub wojny domowe.

B. Postępowanie międzynarodowe jednego z państw, na przykład

Pogwałcenie lub niebezpieczeństwo pogwałcenia praw lub interesów materialnych albo moralnych obcego państwa lub jego obywateli; zerwanie stosunków dyplomatycznych albo gospodarczych; bojkot gospodarczy lub finansowy; zatargi dotyczące zobowiązań gospodarczych, finansowych lub innych w stosunku do państw obcych; zajścia graniczne, które nie są objęte przez jeden z wypadków napaści, wymienionych w artykule II.

Poza tym Wysokie Strony Umawiające się zgodnie uznają, że niniejsza konwencja nie powinna nigdy służyć do usprawiedliwienia pogwałceń prawa narodów, mogących wyniknąć w okolicznościach, objętych powyższym wyliczeniem.

Protokół podpisania

Wysokie Strony Umawiające się zgodziły się między sobą, że o ile w przyszłości jedno lub więcej innych państw, bezpośrednio sąsiadujących ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich, przystąpi do niniejszej konwencji, skutkiem tego przystąpienia będzie nabycie przez niego lub przez nie takich samych praw i wzięcia na siebie takich samych zobowiązań jak pierwotni sygnatariusze.

Karta Narodów Zjednoczonych, Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, San Francisco, 26 czerwca 1945 r.

(DzU z 1947 r., nr 23, poz. 90, z 1966 r., nr 7, poz. 4, z 1968 r., nr 30, poz. 197 i z 1974 r., nr 3, poz. 20)

Karta Narodów Zjednoczonych

My Ludy Narodów Zjednoczonych, zdecydowane –

uchronić przyszłe pokolenia od klęsk wojny, która dwukrotnie w ciągu naszego życia wyrządziła niewypowiedziane cierpienia ludzkości,

i przywrócić wiarę w podstawowe prawa człowieka, w dostojeństwo i wartość jego osoby, w równouprawnienie mężczyzn i kobiet oraz w równość praw narodów wielkich i małych,

i stworzyć warunki, w których będzie mogła panować sprawiedliwość i poszanowanie zobowiązań opartych na traktatach i innych źródłach prawa międzynarodowego,

i przyczynić się do postępu społecznego i podniesienia stopy życiowej przy większej wolności,

i w tym celu stosować tolerancję i żyć wspólnie w pokoju, jeden z drugim, jak dobrzy sąsiedzi,

i zjednoczyć nasze siły dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa,

i zapewnić, przez pojęcie zasad i ustanowienie metod, że siły zbrojne będą używane tylko we wspólnym interesie,

i zużytkować urządzenia międzynarodowe dla popierania postępu gospodarczego i społecznego narodów,

Postanowiliśmy zespolić nasze wysiłki dla osiągnięcia tych celów.

Stosownie do tego, nasze odnośne rządy, za pośrednictwem swych przedstawicieli, zgromadzonych w mieście San Francisco, którzy okazali swe pełnomocnictwa uznane za dobre i w należytej formie, zgodziły się przyjąć niniejszą Kartę Narodów Zjednoczonych, i na jej podstawie ustanawiają organizację międzynarodową, która będzie nosiła nazwę Narodów Zjednoczonych.

Rozdział I
Cele i zasady
Artykuł 1

Narody Zjednoczone dążą do następujących celów:

1. Do utrzymywania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego; w tym celu będą one podejmowały skuteczne zbiorowe środki dla zapobiegania i usuwania gróźb przeciwko pokojowi i dla uchylania aktów agresji lub innych zamachów przeciwko pokojowi, oraz osiągały, przy pomocy środków pokojowych i zgodnie z zasadami sprawiedliwości i prawa międzynarodowego, załatwianie lub rozstrzyganie sporów międzynarodowych albo sytuacji, które mogłyby doprowadzić do zakłócenia pokoju;

2. Do rozwoju przyjaznych stosunków pomiędzy narodami, opartych na poszanowaniu zasady równouprawnienia i stanowienia narodów o sobie, oraz do podjęcia innych stosownych środków dla utrwalenia pokoju powszechnego;

3. Do osiągnięcia międzynarodowej współpracy przy rozwiązywaniu zagadnień międzynarodowych o charakterze gospodarczym, społecznym, kulturalnym lub humanitarnym, jak również przy popieraniu i zachęcaniu do poszanowania praw człowieka i podstawowych swobód dla wszystkich bez różnicy rasy, płci, języka lub religii;

4. Do stania się ośrodkiem, uzgadniającym działalność narodów, zmierzającą do osiągnięcia tych wspólnych celów.

Artykuł 2

Dla osiągnięcia celów, wymienionych w artykule 1, Organizacja i jej członkowie powinni działać zgodnie z następującymi zasadami:

1. Organizacja opiera się na zasadzie suwerennej równości wszystkich swych członków.

2. Dla zapewnienia wszystkim członkom korzystania z praw i korzyści wynikających z przynależności do Organizacji, wszyscy oni powinni z dobrą wiarą wypełniać zobowiązania zaciągnięte przez nich zgodnie z niniejszą Kartą.

3. Wszyscy członkowie powinni załatwiać swe spory międzynarodowe przy pomocy środków pokojowych w taki sposób, że ani pokój międzynarodowy, ani bezpieczeństwo, ani sprawiedliwość nie będą wystawione na niebezpieczeństwo.

4. Wszyscy członkowie powinni w swych stosunkach międzynarodowych powstrzymywać się od stosowania groźby lub użycia siły przeciwko nietykalności terytorium albo niepodległości politycznej któregokolwiek państwa, lub wszelkiego innego sposobu, niezgodnego z zasadami Narodów Zjednoczonych.

5. Wszyscy członkowie powinni użyczać Narodom Zjednoczonym wszelkiego rodzaju pomocy w każdej akcji, podjętej przez tę Organizację zgodnie z niniejszą Kartą oraz powinni powstrzymywać się od udzielania pomocy jakiemu bądź państwu, przeciwko któremu Narody Zjednoczone podejmą akcję zapobiegawczą lub represyjną.

6. Organizacja dopilnuje, żeby państwa, nie będące członkami Narodów Zjednoczonych, postępowały zgodnie z niniejszymi zasadami o tyle o ile mogłoby to być niezbędne do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

7. Żadne z postanowień niniejszej Karty nie upoważnia Narodów Zjednoczonych do wtrącania się w sprawy, które zasadniczo należą do wewnętrznej kompetencji jakiego bądź państwa, ani do domagania się od członków, żeby sprawy tego rodzaju oddawali do załatwienia w trybie przewidzianym w niniejszej Karcie; jednak ta zasada nie może stanąć na przeszkodzie zastosowania środków represyjnych, przewidzianych w rozdziale VII.

Rozdział II
Członkowie Organizacji
Artykuł 3

Członkami pierwotnymi Narodów Zjednoczonych będą państwa, które wzięły udział w konferencji Narodów Zjednoczonych w San Francisco mającej za przedmiot Organizację Międzynarodową albo które podpisały poprzednio Deklarację Narodów Zjednoczonych z dnia 1 stycznia 1942 roku, a potem podpisały niniejszą Kartę i ratyfikowały ją zgodnie z jej artykułem 110.

Artykuł 4

1. Przyjęcie w poczet członków Narodów Zjednoczonych jest dostępne dla wszystkich miłujących pokój państw, które przyjmą zobowiązania zawarte w niniejszej Karcie i które, w mniemaniu Organizacji, są w możności i pragną wypełniać te zobowiązania.

2. Przyjęcie takiego państwa na członka Narodów Zjednoczonych nastąpi na podstawie uchwały Zgromadzenia Ogólnego, powziętej na wniosek Rady Bezpieczeństwa.

Artykuł 5

Członek Narodów Zjednoczonych, przeciwko któremu Rada Bezpieczeństwa wdrożyła postępowanie zapobiegawcze lub represyjne, może być, na wniosek Rady Bezpieczeństwa, zawieszony przez Zgromadzenie Ogólne w korzystaniu ze swych praw i przywilejów członka. Korzystanie z tych praw i przywilejów może być mu przywrócone przez Radę Bezpieczeństwa.

Artykuł 6

Członek Narodów Zjednoczonych, który uporczywie łamie zasady, zawarte w niniejszej Karcie, może być, na wniosek Rady Bezpieczeństwa, usunięty z organizacji przez Zgromadzenie Ogólne.

Rozdział III
Organa
Artykuł 7

1. Jako główne organa Narodów Zjednoczonych ustanawia się: Zgromadzenie Ogólne, Radę Bezpieczeństwa, Radę Gospodarczą i Społeczną, Radę Powierniczą, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości oraz Sekretariat.

2. Można będzie tworzyć, w ramach niniejszej Karty, takie organa pomocnicze, których istnienie mogłoby się okazać niezbędnym.

Artykuł 8

Narody Zjednoczone nie będą stosowały żadnych ograniczeń przy dopuszczaniu mężczyzn i kobiet na stopie równości i w jakimkolwiek charakterze na stanowiska w swych organach głównych i pomocniczych.

Rozdział IV
Zgromadzenie Ogólne
Skład
Artykuł 9

1. Zgromadzenie Ogólne będzie się składało ze wszystkich członków Narodów Zjednoczonych.

2. Każdy członek będzie posiadał w Zgromadzeniu Ogólnym nie więcej niż pięciu przedstawicieli.

Funkcje i uprawnienia
Artykuł 10

Zgromadzenie Ogólne jest władne przeprowadzić dyskusję nad każdym zagadnieniem lub każdą sprawą, wchodzącymi w zakres niniejszej Karty albo dotyczącymi kompetencji i funkcji jakiego bądź organu przewidzianego w niniejszej Karcie, jak również może, w związku z takimi zagadnieniami i sprawami, udzielać zaleceń członkom Narodów Zjednoczonych albo Radzie Bezpieczeństwa albo obojgu, z zastrzeżeniem wyjątku przewidzianego w art. 12.

Artykuł 11

Zgromadzenie Ogólne jest władne rozważać ogólne zasady współpracy dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, włączając w to zasady dotyczące rozbrojenia i uregulowania zbrojeń, oraz, w związku z tymi zasadami, może udzielać zaleceń członkom albo Radzie Bezpieczeństwa lub jednym i drugiej.

2. Zgromadzenie Ogólne jest władne przeprowadzić dyskusję nad każdą sprawą, dotyczącą utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, która by została mu przedłożona przez któregokolwiek członka Narodów Zjednoczonych albo przez Radę Bezpieczeństwa, albo przez państwo nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych stosownie do artykułu 35, ustęp 2, może ono, z wyjątkiem przewidzianym w art. 12, udzielać zaleceń w związku z takimi zagadnieniami odnośnemu państwu lub państwom, albo Radzie Bezpieczeństwa, lub jednym i drugiej. Każde takie zagadnienie, w związku z którym pewna akcja jest konieczna, powinno być przekazane przez Zgromadzenie Ogólne Radzie Bezpieczeństwa przed lub po dyskusji.

3. Zgromadzenie Ogólne może zwracać uwagę Rady Bezpieczeństwa na sytuacje, które mogą zagrażać międzynarodowemu pokojowi i bezpieczeństwu.

4. Uprawnienia Zgromadzenia Ogólnego wyszczególnione w tym artykule w niczym nie mogą ograniczać ogólnej treści artykułu 10.

Artykuł 12

1. Gdy, w związku z jakimkolwiek sporem lub sytuacją, Rada Bezpieczeństwa wykonuje funkcje przyznane jej przez niniejszą Kartę, to Zgromadzenie Ogólne nie powinno udzielać żadnych zaleceń w związku z tym sporem lub sytuacją, chyba że Rada Bezpieczeństwa tego zażąda.

2. Sekretarz Generalny, za zgodą Rady Bezpieczeństwa, będzie podawał do wiadomości Zgromadzeniu Ogólnemu na każdej jego sesji wszelkie sprawy dotyczące utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, którymi Rada Bezpieczeństwa zajmowała się; będzie on również zawiadamiał natychmiast Zgromadzenie Ogólne albo członków Narodów Zjednoczonych w przypadku, gdyby Zgromadzenie Ogólne w danej chwili nie zasiadało, gdy Rada Bezpieczeństwa przestanie zajmować się takimi sprawami.

Artykuł 13

1. Zgromadzenie Ogólne zapoczątkuje badania i będzie udzielało zaleceń w celu:

a) popierania współpracy międzynarodowej w dziedzinie politycznej i zachęcania do stopniowego rozwoju prawa międzynarodowego i jego kodyfikacji;

b) popierania współpracy międzynarodowej w dziedzinie gospodarczej, społecznej, kulturalnej, oświatowej i zdrowotnej oraz udzielania pomocy przy urzeczywistnianiu praw człowieka i podstawowych swobód dla wszystkich bez różnicy rasy, płci, języka lub religii.

2. Dalsze szczegóły, dotyczące odpowiedzialności, funkcji i kompetencji Zgromadzenia Ogólnego w związku ze sprawami wspomnianymi wyżej w ustępie 1 (b), są podane dalej w rozdziałach IX i X.

Artykuł 14

Z zastrzeżeniem postanowień artykułu 12, Zgromadzenie Ogólne może zalecać środki w celu pokojowego wyrównania jakiejkolwiek sytuacji, bez względu na jej pochodzenie, o której ono sądzi, że może zachwiać powszechnym dobrobytem albo przyjaznymi stosunkami między narodami, włączając w to sytuacje, jakie mogłyby powstać na skutek złamania postanowień niniejszej Karty, podających cele i zasady Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 15

1. Zgromadzenie Ogólne będzie otrzymywało od Rady Bezpieczeństwa doroczne i specjalne sprawozdania i poddawało je badaniu; te sprawozdania powinny zawierać wyszczególnienie zarządzeń, jakie Rada Bezpieczeństwa postanowiła poczynić albo już poczyniła w celu utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.
2. Zgromadzenie Ogólne będzie otrzymywało i poddawało badaniu sprawozdania od innych organów Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 16

W związku z międzynarodowym systemem powierniczym Zgromadzenie Ogólne będzie spełniało funkcje, przyznane mu w rozdziałach XII i XIII, włączając w to zatwierdzanie porozumień powierniczych odnośnie okręgów nie zaliczonych do strategicznych.

Artykuł 17

1. Zgromadzenie Ogólne będzie rozpatrywało i zatwierdzało budżet Organizacji.
2. Wydatki Organizacji ponosić będą jej członkowie w stosunku określonym przez Zgromadzenie Ogólne
3. Zgromadzenie Ogólne będzie rozpatrywało i zatwierdzało wszelkie porozumienia finansowe i budżetowe z organizacjami wyspecjalizowanymi, o których jest mowa w artykule 57, oraz będzie badało budżety administracyjne takich organizacji wyspecjalizowanych, w celu udzielania zaleceń odnośnym organizacjom.

Głosowanie

Artykuł 18

1. Każdy członek Zgromadzenia Ogólnego posiadać będzie jeden głos.
2. Uchwały Zgromadzenia Ogólnego w sprawach ważnych będą zapadały większością dwóch trzecich głosów członków obecnych i głosujących. Do spraw takich będą zaliczone: zalecenia, dotyczące utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, wybór niestałych członków Rady Bezpieczeństwa, wybór członków Rady Gospodarczej i Społecznej, wybór członków Rady Powierniczej zgodnie z ustępem 1 (c) artykułu 86, przyjęcie nowych członków do Narodów Zjednoczonych, zawieszania w prawach i przywilejach członka, wydalanie członków, sprawy dotyczące działania systemu powierniczego, wreszcie sprawy budżetowe.
3. Uchwały w innych materiach, włączając w to ustalanie dodatkowych kategorii spraw, które mają być zdecydowane większością dwóch trzecich głosów, będą zapadały większością głosów członków obecnych i głosujących.

Artykuł 19

Członek Narodów Zjednoczonych, zalegający w zapłacie swych świadczeń finansowych na rzecz Organizacji, będzie pozbawiony prawa głosu na Zgromadzeniu Ogólnym o ile wysokość zaległości dosięga lub przewyższa sumę opłat należnych za dwa pełne ubiegłe lata. Zgromadzenie Ogólne może mimo to zezwolić takiemu członkowi na głosowanie, o ile dojdzie do przekonania, że ta opieszałość w zapłacie została spowodowana okolicznościami niezależnymi od jego woli.

Procedura

Artykuł 20

Zgromadzenie Ogólne będzie się zbierało raz na rok na sesje zwyczajne oraz na sesje specjalne, o ile okoliczności będą tego wymagały. Sesje specjalne zwoływać będzie Sekretarz Generalny na żądanie Rady Bezpieczeństwa albo większości członków Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 21

Zgromadzenie Ogólne uchwali swoje własne przepisy proceduralne. Będzie ono wybierało swego przewodniczącego na każdą sesję.

Artykuł 22

Zgromadzenie Ogólne może utworzyć takie organa pomocnicze, jakie uzna za niezbędne do wypełniania swych funkcji.

Rozdział V
Rada Bezpieczeństwa

Skład

Artykuł 23

1. Rada Bezpieczeństwa będzie się składała z piętnastu członków Narodów Zjednoczonych. Republika Chińska, Francja, Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, Królestwo Zjednoczone W. Brytanii i Irlandii Północnej oraz Stany Zjednoczone Ameryki Północnej będą stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa. Zgromadzenie Ogólne wybierać będzie dziesięciu innych członków Narodów Zjednoczonych w charakterze niestałych członków Rady Bezpieczeństwa, przy czym należy zwracać w pierwszym rzędzie szczególną uwagę na stopień udziału członków Narodów Zjednoczonych w dziele utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz w innych celach Organizacji, jak również na sprawiedliwy rozdział pod względem geograficznym.

2. Niestali członkowie Rady Bezpieczeństwa będą wybierani na okres dwóch lat. Przy pierwszym wyborze niestałych członków, po zwiększeniu liczby członków Rady Bezpieczeństwa z jedenastu do piętnastu, dwóch spośród czterech dodatkowych członków będzie wybranych na okres jednego roku. Członek ustępujący nie podlega ponownemu wyborowi na następującą bezpośrednio kadencję.

3. Każdy członek Rady Bezpieczeństwa będzie miał jednego przedstawiciela.

Funkcje i uprawnienia

Artykuł 24

1. W celu zapewnienia szybkiej i skutecznej akcji Narodów Zjednoczonych, członkowie tej Organizacji wkładają na Radę Bezpieczeństwa główną odpowiedzialność za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa i zgodni są co do tego, że Rada Bezpieczeństwa wypełniając swe obowiązki, wynikające z tej odpowiedzialności, działa w ich imieniu.

2. Spełniając te obowiązki, Rada Bezpieczeństwa będzie się kierowała celami i zasadami Narodów Zjednoczonych. Szczególne pełnomocnictwa, udzielone Radzie Bezpieczeństwa dla wypełnienia tych obowiązków, są wymienione w rozdziałach: VI, VII, VIII i XII.

3. Rada Bezpieczeństwa będzie składała Zgromadzeniu Ogólnemu do rozpatrzenia sprawozdania doroczne, a w razie konieczności, także i specjalne.

Artykuł 25

Członkowie Narodów Zjednoczonych zobowiązują się przyjąć i wykonać postanowienia Rady Bezpieczeństwa, zgodnie z niniejszą Kartą.

Artykuł 26

Żeby przyczynić się do ustalenia i utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa z jak najmniejszym uszczerbkiem dla zasobów ludzkich i gospodarczych świata na cele związane ze zbrojeniami, na Radę Bezpieczeństwa spada odpowiedzialność za ułożenie, przy pomocy wspomnianego w artykule 47 Komitetu Sztabu Wojskowego, planów utworzenia systemu regulowania zbrojeń; plany te będą przedłożone członkom Narodów Zjednoczonych.

Głosowanie

Artykuł 27

1. Każdy członek Rady Bezpieczeństwa posiadać będzie jeden głos.

2. Do przyjęcia uchwał Rady Bezpieczeństwa w sprawach proceduralnych potrzebna jest zgodność głosów dziewięciu członków.

3. Do przyjęcia uchwał Rady Bezpieczeństwa we wszystkich innych sprawach potrzebna jest zgodność głosów dziewięciu członków, włączając w to głosy wszystkich stałych członków, przy czym Strona, biorąca udział w sporze, powinna wstrzymać się od głosowania przy zapadaniu decyzji w sprawach, o których traktuje rozdział VI i ustęp 3 artykułu 52.

Procedura

Artykuł 28

1. Rada Bezpieczeństwa powinna być tak zorganizowana, żeby mogła być czynna bez przerwy. W tym celu każdy członek Rady Bezpieczeństwa powinien zawsze posiadać swego przedstawiciela w siedzibie Organizacji.

2. Sesje Rady Bezpieczeństwa będą odbywały się periodycznie; każdy jej członek będzie reprezentowany na tych sesjach, stosownie do swego życzenia, albo przez członka rządu, albo przez jakiegoś innego, umyślnie w tym celu wyznaczonego przedstawiciela.

3. Rada Bezpieczeństwa może odbywać swoje posiedzenia gdzie indziej niż w siedzibie Organizacji, o ile uzna, że to może bardziej ułatwić jej pracę.

Artykuł 29

Rada Bezpieczeństwa może utworzyć takie organa pomocnicze, jakie uzna za niezbędne do pełnienia swych funkcji.

Artykuł 30

Rada Bezpieczeństwa uchwali swoje własne przepisy proceduralne, włączając w to sposób wyboru przewodniczącego.

Artykuł 31

Każdy członek Narodów Zjednoczonych, nie będący członkiem Rady Bezpieczeństwa, może brać udział bez prawa głosu w naradach nad każdą sprawą, która znalazła się na porządku obrad Rady Bezpieczeństwa, o ile Rada uzna, że interesy tego członka są specjalnie dotknięte.

Artykuł 32

Gdy jeden z członków Narodów Zjednoczonych, nie będący członkiem Rady Bezpieczeństwa, albo państwo, nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych, jest Stroną w sporze rozważanym w Radzie Bezpieczeństwa, będą oni zaproszeni do wzięcia udziału, bez prawa głosu, w obradach dotyczących tego sporu. Rada Bezpieczeństwa określi warunki, jakie uzna za słuszne, brania udziału w obradach przez państwo, nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych.

Rozdział VI
Pokojowe załatwianie sporów

Artykuł 33

1. Strony w sporze, którego dalsze trwanie może narazić na niebezpieczeństwo utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, powinny przede wszystkim dążyć do jego rozstrzygnięcia w drodze rokowań, badań, pośrednictwa, koncyliacji, arbitrażu, postępowania sądowego, odwołania się do organów lub porozumień regionalnych, albo innymi sposobami pokojowymi stosownie do swego wyboru.

2. O ile Rada Bezpieczeństwa uzna to za niezbędne, wezwie Strony do załatwienia sporu takimi sposobami.

Artykuł 34

Rada Bezpieczeństwa będzie władna poddać zbadaniu każdy spór albo sytuację, które mogłyby doprowadzić do tarć międzynarodowych albo wywołać spór, w celu ustalenia, czy dalsze trwanie sporu lub sytuacji nie grozi niebezpieczeństwem dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Artykuł 35

1. Każdy członek Narodów Zjednoczonych może zwrócić uwagę Rady Bezpieczeństwa albo Zgromadzenia Ogólnego na wszelki spór lub sytuację w rodzaju tych, o których jest mowa w artykule 34.

2. Państwo, nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych, może zwrócić uwagę Rady Bezpieczeństwa albo Zgromadzenia Ogólnego na wszelki spór, w którym jest ono Stroną, pod warunkiem, że uprzednio przyjmie, w związku z tym sporem, zobowiązania o pokojowym załatwianiu sporów, przewidziane w niniejszej Karcie.

3. Postępowanie przed Zgromadzeniem Ogólnym w sprawach, na które zwrócono jego uwagę w myśl niniejszego artykułu, będzie się toczyło z uwzględnieniem postanowień artykułów 11 i 12.

Artykuł 36

1. Rada Bezpieczeństwa jest władna w każdym stadium sporu, należącego do kategorii sporów wymienionych w artykule 33, lub sytuacji podobnego rodzaju, zalecić odpowiednie sposoby postępowania albo metody załatwienia.

2. Rada Bezpieczeństwa powinna uwzględnić przyjętą już przez Strony wszelką procedurę załatwienia danego sporu.

3. Udzielając zaleceń na podstawie niniejszego artykułu, Rada Bezpieczeństwa powinna również brać pod uwagę, że spory natury prawnej powinny z reguły być przekazywane

przez Strony do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w trybie przewidzianym przez statut Trybunału.

Artykuł 37

1. W przypadku gdyby Stronom w sporze, należącym do kategorii wymienionej w artykule 33, nie udało się go załatwić sposobami podanymi przez ten artykuł, powinny one przekazać go Radzie Bezpieczeństwa.

2. Gdyby Rada Bezpieczeństwa uznała, że dalsze trwanie sporu może istotnie narazić na niebezpieczeństwo utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, poweźmie ona decyzję, czy rozpocząć akcję zgodnie z postanowieniami artykułu 36, czy też zalecić taki sposób załatwienia, jaki uzna za odpowiedni.

Artykuł 38

Bez uszczerbku dla postanowień artykułów od 33 do 37, Rada Bezpieczeństwa jest władna, o ile wszystkie Strony w sporze zażądają tego, czynić zalecenia Stronom w celu pokojowego załatwienia sporu.

Rozdział VII

Akcja w związku z zagrożeniem pokoju, zakłóceniem pokoju i aktami agresji

Artykuł 39

Rada Bezpieczeństwa powinna stwierdzić istnienie wszelkiej okoliczności, zagrażającej pokojowi, zakłócenia pokoju albo aktu agresji, i udzielić zaleceń lub postanowić, jakie środki należy przedsięwziąć zgodnie z artykułami 41 i 42, żeby utrzymać albo przywrócić międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo.

Artykuł 40

Żeby zapobiec zaostrzeniu sytuacji, Rada Bezpieczeństwa jest władna, zanim udzieli zaleceń albo poweźmie decyzję co do zarządzeń przewidzianych w artykule 39, wezwać Strony zainteresowane, żeby zastosowały się do takich środków tymczasowych, jakie ona uzna za konieczne lub pożądane. Te środki tymczasowe nie powinny przesądzać praw, roszczeń albo położenia Stron zainteresowanych. Rada Bezpieczeństwa wyciągnie należyte wnioski z niezastosowania się do takich środków tymczasowych.

Artykuł 41

Rada Bezpieczeństwa jest władna uchwalić, jakie zarządzenia, nie pociągające za sobą użycia siły zbrojnej, powinny być zastosowane, żeby zapewnić skuteczność jej decyzjom, oraz może zwrócić się do członków Narodów Zjednoczonych z żądaniem zastosowania takich zarządzeń. Mogą one polegać na zupełnym lub częściowym przerwaniu stosunków gospodarczych i środków komunikacyjnych, kolejowych, morskich, powietrznych, pocztowych, telegraficznych, radiowych i innych, oraz na zerwaniu stosunków dyplomatycznych.

Artykuł 42

Jeżeli Rada Bezpieczeństwa uzna, że środki przewidziane w artykule 41 mogłyby okazać się niewystarczającymi albo już okazały się niewystarczającymi, jest ona władna podjąć taką akcję przy pomocy sił powietrznych, morskich lub lądowych, jaka mogłaby okazać się konieczna do utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Akcja taka może polegać na demonstracjach, blokadzie i innych operacjach sił zbrojnych powietrznych, morskich lub lądowych członków Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 43

1. W celu przyczynienia się do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, wszyscy członkowie Narodów Zjednoczonych zobowiązują się dać do rozporządzenia Radzie Bezpieczeństwa, na jej żądanie i stosownie do specjalnego porozumienia lub porozumień, niezbędne do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa siły zbrojne, pomoc i ułatwienia, włączając w to prawo przemarszu.

2. Takie porozumienie lub porozumienia określą liczbę i rodzaj sił zbrojnych, stopień ich pogotowia i ich ogólną dyslokację oraz rodzaj ułatwień i pomocy, których należy dostarczyć.

3. Rokowania o zawarcie porozumienia lub porozumień zostaną podjęte możliwie najprędzej z inicjatywy Rady Bezpieczeństwa. Będą one zawarte między Radą Bezpieczeństwa a członkami Organizacji lub między Radą Bezpieczeństwa a grupami tych członków i będą ratyfikowane przez państwa podpisujące w trybie przewidzianym przez ich konstytucje.

Artykuł 44

Gdy Rada Bezpieczeństwa zadecyduje użycie siły, to zanim zażąda od członka, który nie jest w niej reprezentowany, dostarczenia sił zbrojnych w wykonaniu zobowiązań zaciągnię-

tych przez niego na mocy artykułu 43, powinna zaprosić tego członka, o ile on tego zażąda, do wzięcia udziału w podejmowaniu decyzji przez Radę Bezpieczeństwa w sprawie użycia kontyngentu sił zbrojnych dostarczonych przez tego członka.

Artykuł 45

Dla umożliwienia Narodom Zjednoczonym stosowania nie cierpiących zwłoki zarządzeń wojskowych, członkowie Organizacji obowiązani są trzymać w gotowości do natychmiastowego użycia kontyngenty narodowych sił lotniczych, przeznaczone do skombinowanej międzynarodowej akcji represyjnej. Siła i stopień pogotowia tych kontyngentów oraz plany ich akcji skombinowanej będą ustalone przez Radę Bezpieczeństwa przy pomocy Komitetu Sztabu Wojskowego w granicach określonych w specjalnym porozumieniu lub porozumieniach, o których mowa w artykule 43.

Artykuł 46

Plany użycia sił zbrojnych układa Rada Bezpieczeństwa przy pomocy Komitetu Sztabu Wojskowego.

Artykuł 47

1. Będzie utworzony Komitet Sztabu Wojskowego dla udzielania rad i pomocy Radzie Bezpieczeństwa we wszystkich sprawach odnoszących się do jej potrzeb wojskowych w związku z utrzymaniem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, do użycia i dowództwa sił zbrojnych oddanych do jej rozporządzenia, tudzież do uregulowania zbrojeń i możliwego rozbrojenia.

2. Komitet Sztabu Wojskowego będzie się składał z Szefów Sztabu stałych członków Rady Bezpieczeństwa albo z ich przedstawicieli. Każdy członek Narodów Zjednoczonych, nie reprezentowany stale w Komitecie, będzie przez Komitet zaproszony do współpracy ilekroć skuteczność wywiązywania się Komitetu z jego obowiązków wymagać będzie udziału tego członka w pracach Komitetu.

3. Komitet Sztabu Wojskowego ponosić będzie odpowiedzialność wobec Rady Bezpieczeństwa za kierownictwo strategiczne wszelkimi siłami zbrojnymi, oddanymi do rozporządzenia Radzie Bezpieczeństwa. Zagadnienia, związane z dowodzeniem takimi siłami zbrojnymi, będą opracowane później.

4. Komitet Sztabu Wojskowego, po otrzymaniu upoważnienia od Rady Bezpieczeństwa i po naradzeniu się z właściwymi organizacjami regionalnymi, będzie mógł tworzyć regionalne podkomitety.

Artykuł 48

1. Akcję, potrzebną do wykonania postanowień Rady Bezpieczeństwa, zmierzających do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, powinni podejmować wszyscy członkowie Narodów Zjednoczonych, albo niektórzy z nich, zależnie od decyzji Rady Bezpieczeństwa.

2. Takie postanowienia będą wykonywane przez członków Narodów Zjednoczonych bezpośrednio, jak również w formie ich akcji w odpowiednich organizacjach międzynarodowych, których są oni członkami.

Artykuł 49

Członkowie Narodów Zjednoczonych powinni jednoczyć się, udzielając sobie wzajemnie pomocy przy wykonywaniu zarządzeń uchwalonych przez Radę Bezpieczeństwa.

Artykuł 50

Jeżeli Rada Bezpieczeństwa podejmie środki zapobiegawcze lub represyjne przeciwko jakiemuś państwu, każde inne państwo, będące czy nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych, które, na skutek przeprowadzenia tych zarządzeń, znalazło się w obliczu specjalnych zagadnień gospodarczych, będzie miało prawo zwrócić się do Rady Bezpieczeństwa o radę co do sposobu rozwiązania tych zagadnień.

Artykuł 51

Nic w niniejszej Karcie nie może uchybiać niepozbywalnemu prawu do samoobrony indywidualnej lub zbiorowej w przypadku napaści zbrojnej na któregokolwiek członka Narodów Zjednoczonych, zanim Rada Bezpieczeństwa nie podejmie niezbędnych zarządzeń w celu utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Środki podjęte przez członków w wykonaniu tego prawa do samoobrony będą natychmiast podane do wiadomości Radzie Bezpieczeństwa i w niczym nie mogą uszczuplać władzy i odpowiedzialności Rady Bezpieczeństwa, wynikających z niniejszej Karty, do podejmowania w każdym czasie takiej

akcji, jaką ona uzna za niezbędną do utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Rozdział VIII
Porozumienia regionalne

Artykuł 52

1. Nic w niniejszej Karcie nie wyłącza istnienia porozumień lub organizacji regionalnych, mających na celu zajmowanie się sprawami, będącymi w związku z utrzymaniem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, a które nadają się do akcji regionalnej, byleby takie porozumienia lub organizacje i ich działalność dały się pogodzić z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych.

2. Członkowie Narodów Zjednoczonych, którzy uczestniczą w takich porozumieniach, albo tworzą takie organizacje, powinni, zanim odwołają się do Rady Bezpieczeństwa, dołożyć wszelkich starań, żeby doprowadzić do skutku pokojowe załatwienie sporów lokalnych w ramach takich porozumień regionalnych lub przy pomocy takich organizacji regionalnych.

3. Rada Bezpieczeństwa powinna popierać rozwój pokojowego załatwiania sporów lokalnych w ramach takich porozumień regionalnych albo przy pomocy takich organizacji regionalnych, czy to na skutek inicjatywy państw zainteresowanych, czy też na skutek swej własnej inicjatywy.

4. Artykuł niniejszy w niczym nie uchybia stosowaniu artykułów 34 i 35.

Artykuł 53

1. Rada Bezpieczeństwa powinna tam, gdzie to okaże się stosownym, posiłkować się takimi porozumieniami lub organizacjami regionalnymi do przeprowadzania, pod swoją władzą, akcji represyjnej. Wszelako żadna akcja represyjna nie może być podjęta w ramach porozumień regionalnych albo przy pomocy organizacji regionalnych bez upoważnienia Rady Bezpieczeństwa; wyjątek stanowią zarządzenia przewidziane w artykule 107 lub w porozumieniach regionalnych, skierowane przeciwko któremu bądź z państw nieprzyjacielskich, tak jak je określa ustęp 2 niniejszego artykułu, a wymierzone przeciwko odnowieniu się polityki napastniczej ze Strony którego bądź z tych państw, aż do czasu gdy, na żądanie zainteresowanych państw, organizacja będzie mogła wziąć na siebie odpowiedzialność za niedopuszczenie do dalszej agresji ze Strony takiego państwa.

2. Wyrażenie „Państwo nieprzyjacielskie", użyte w ustępie 1 niniejszego artykułu, stosuje się do każdego państwa, które podczas drugiej wojny światowej było nieprzyjacielem którego bądź z sygnatariuszy niniejszej Karty.

Artykuł 54

Rada Bezpieczeństwa powinna być w każdym czasie dokładnie informowana o działaniach podjętych lub zamierzonych w ramach porozumień regionalnych albo przy pomocy organizacji regionalnych dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Rozdział IX
Międzynarodowa współpraca gospodarcza i społeczna

Artykuł 55

Mając na widoku stworzenie warunków stałości i dobrobytu, które są niezbędne do pokojowych i przyjaznych stosunków między narodami, opartych na poszanowaniu zasady równouprawnienia i samostanowienia ludów, Narody Zjednoczone będą popierały:

a) podniesienie stopy życiowej, pełne zatrudnienie oraz warunki postępu i rozwoju gospodarczego i społecznego;

b) rozwiązywanie międzynarodowych zagadnień gospodarczych, społecznych, zdrowotnych i innych z nimi związanych, jak również międzynarodowej współpracy kulturalnej i oświatowej;

c) powszechne poszanowanie i zachowywanie ludzkich praw i wolności podstawowych dla wszystkich bez różnicy rasy, płci, języka lub religii.

Artykuł 56

Wszyscy członkowie zobowiązują się podejmować wspólną i samodzielną akcję łącznie z Organizacją dla dopięcia celów, wymienionych w artykule 55.

Artykuł 57

1. Różne wyspecjalizowane organizacje, ustanowione na podstawie porozumień międzyrządowych i obarczone szeroką, w ich aktach zasadniczych określoną, odpowiedzialnością międzynarodową w dziedzinie gospodarczej, społecznej, kulturalnej, oświatowej, zdrowotnej

i pokrewnych powinny wejść w związek z Narodami Zjednoczonymi zgodnie z postanowieniami artykułu 63.

2. Takie organizacje, związane w ten sposób z Narodami Zjednoczonymi, będą w dalszym ciągu oznaczane jako organizacje wyspecjalizowane.

Artykuł 58

Organizacja udzielać będzie zaleceń w związku z koordynacją programów działalności organizacji wyspecjalizowanych.

Artykuł 59

W razie potrzeby Organizacja spowoduje podjęcie rokowań pomiędzy państwami zainteresowanymi w celu tworzenia wszelkich nowych organizacji wyspecjalizowanych, potrzebnych do osiągnięcia celów, wymienionych w artykule 55.

Artykuł 60

Odpowiedzialność za spełnienie funkcji organizacji, wymienionych w niniejszym rozdziale, obarczać będzie Zgromadzenie Ogólne oraz, pod nadzorem Zgromadzenia Ogólnego, Radę Gospodarczą i Społeczną, której w tym celu przysługiwać będą uprawnienia wyszczególnione w rozdziale X.

Rozdział X
Rada Gospodarcza i Społeczna

Skład

Artykuł 61

1. Rada Gospodarcza i Społeczna składać się będzie z pięćdziesięciu czterech członków Organizacji Narodów Zjednoczonych, wybranych przez Zgromadzenie Ogólne.

2. Z zastrzeżeniem postanowień ustępu 3, wybierać się będzie corocznie osiemnastu członków Rady Gospodarczej i Społecznej na okres trzech lat. Członek ustępujący może być bezpośrednio wybrany ponownie.

3. Przy pierwszych wyborach, po zwiększeniu liczby członków Rady Gospodarczej i Społecznej z dwudziestu siedmiu do pięćdziesięciu czterech, obok członków wybranych na miejsce dziewięciu członków, których kadencja w Radzie upłynie w końcu tego roku, zostanie wybranych dodatkowo dwudziestu siedmiu członków. Okres urzędowania dziewięciu spośród tych dwudziestu siedmiu dodatkowo wybranych członków upłynie z końcem jednego roku, dziewięciu zaś innych członków z upływem dwóch lat, w trybie ustalonym przez Zgromadzenie Ogólne.

4. Każdy członek Rady Gospodarczej i Społecznej mieć w niej będzie jednego przedstawiciela.

Funkcje i uprawnienia

Artykuł 62

1. Rada Gospodarcza i Społeczna władna jest podejmować lub zapoczątkować badania i sprawozdania w związku z międzynarodowymi zagadnieniami gospodarczymi, społecznymi, kulturalnymi, oświatowymi, zdrowotnymi i pokrewnymi oraz może udzielać zaleceń w tego rodzaju sprawach Zgromadzeniu Ogólnemu, członkom Narodów Zjednoczonych i zainteresowanym organizacjom wyspecjalizowanym.

2. Władna jest ona udzielać zaleceń w celu przyczyniania się do poszanowania i zachowywania praw człowieka i podstawowych wolności w stosunku do wszystkich.

3. Władna jest ona opracowywać projekty konwencji w sprawach, wchodzących w zakres jej kompetencji, dla przedkładania ich Zgromadzeniu Ogólnemu.

4. Władna jest ona, zgodnie z regułami ustanowionymi przez Narody Zjednoczone, zwoływać konferencje międzynarodowe w sprawach wchodzących w zakres jej kompetencji.

Artykuł 63

1. Rada Gospodarcza i Społeczna władna jest zawierać porozumienia z jakąkolwiek z organizacji wzmiankowanych w artykule 57, w których będą ustalane warunki, na jakich dana organizacja wejdzie w związek z Narodami Zjednoczonymi. Porozumienia takie powinny uzyskać zatwierdzenie Zgromadzenia Ogólnego.

2. Władna jest ona uzgadniać swą działalność z organizacjami wyspecjalizowanymi w drodze porozumiewania się z nimi i przez udzielanie zaleceń takim organizacjom, Zgromadzeniu Ogólnemu oraz członkom Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 64

1. Rada Gospodarcza i Społeczna władna jest poczynić odpowiednie kroki w celu otrzymywania regularnie sprawozdań od organizacji wyspecjalizowanych. Władna jest ona zawierać porozumienia z członkami Narodów Zjednoczonych i z organizacjami wyspecjalizowanymi w celu otrzymywania sprawozdań o krokach poczynionych dla wprowadzenia w życie jej własnych zarządzeń tudzież zaleceń Zgromadzenia Ogólnego w sprawach wchodzących w zakres jej kompetencji.

2. Władna jest ona przesyłać Zgromadzeniu Ogólnemu swoje uwagi o tych sprawozdaniach.

Artykuł 65

Rada Gospodarcza i Społeczna władna jest udzielać Radzie Bezpieczeństwa informacji i powinna, na żądanie Rady Bezpieczeństwa, jej pomagać.

Artykuł 66

1. Rada Gospodarcza i Społeczna spełniać będzie takie funkcje, jakie wchodzą w zakres jej kompetencji, w związku z wykonywaniem zaleceń Zgromadzenia Ogólnego.

2. Władna jest ona, za zgodą Zgromadzenia Ogólnego, oddawać usługi na żądanie członków Narodów Zjednoczonych i organizacji wyspecjalizowanych.

3. Obowiązana jest ona spełniać wszelkie inne funkcje, wymienione w innych miejscach niniejszej Karty, lub które mogłyby być jej zlecone przez Zgromadzenie Ogólne.

Głosowanie

Artykuł 67

1. Każdy członek Rady Gospodarczej i Społecznej posiadać będzie jeden głos.

2. Uchwały Rady Gospodarczej i Społecznej zapadać będą większością głosów członków obecnych i głosujących.

Procedura

Artykuł 68

Rada Gospodarcza i Społeczna będzie tworzyła Komisje w dziedzinie gospodarczej i społecznej oraz dla popierania praw człowieka, a także wszelkie inne Komisje, które mogą okazać się potrzebnymi do spełniania jej funkcji.

Artykuł 69

W każdej sprawie, szczególnie obchodzącej jednego z członków Narodów Zjednoczonych, Rada Gospodarcza i Społeczna powinna zaprosić tego członka do wzięcia udziału w obradach bez prawa głosu.

Artykuł 70

Rada Gospodarcza i Społeczna władna jest poczynić zarządzenia, żeby przedstawiciele organizacji wyspecjalizowanych mogli brać udział, bez prawa głosu, w jej obradach tudzież w obradach utworzonych przez nią Komisji, oraz żeby jej przedstawiciele mogli brać udział w obradach organizacji wyspecjalizowanych.

Artykuł 71

Rada Gospodarcza i Społeczna władna jest poczynić odpowiednie zarządzenia celem porozumiewania się z organizacjami nie rządowymi, które zajmują się sprawami, wchodzącymi w zakres jej kompetencji. Zarządzenia takie mogą być poczynione w porozumieniu z organizacjami międzynarodowymi, a w razie potrzeby i z organizacjami narodowymi, po uprzednim zasięgnięciu zdania odnośnego członka Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 72

1. Rada Gospodarcza i Społeczna uchwali swoje własne przepisy proceduralne, włączając w to sposób wyboru swego przewodniczącego.

2. Rada Gospodarcza i Społeczna zbierać się będzie w miarę potrzeby zgodnie ze swym regulaminem, który powinien zawierać postanowienie o zwoływaniu zebrań na żądanie większości jej członków.

Rozdział XI

Deklaracja w sprawie obszarów nie rządzących się samodzielnie

Artykuł 73

Członkowie Narodów Zjednoczonych, którzy ponoszą odpowiedzialność za zarząd obszarami, których ludność nie dojrzała jeszcze do pełnego stopnia samorządu, uznają zasadę, że interesy mieszkańców tych obszarów górują nad innymi, i przyjmują jako święty obowiązek popierać ze wszystkich sił dobrobyt mieszkańców tych obszarów, w ramach systemu

międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, stworzonego przez niniejszą Kartę; w tym celu obowiązują się:

a) zapewnić, szanując należycie kulturę tych odnośnych ludów, ich postęp w dziedzinie politycznej, gospodarczej, społecznej i oświatowej, ich sprawiedliwe traktowanie oraz ich ochronę przed nadużyciami;

b) rozwijać samorząd, mieć należycie na względzie aspiracje polityczne tych ludów oraz pomagać im w stopniowym rozwoju ich wolnych instytucji politycznych, biorąc w rachubę szczególne warunki każdego obszaru i jego ludności tudzież różny stopień ich rozwoju;

c) umacniać międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo;

d) popierać twórcze zarządzenia rozwojowe, zachęcać do prowadzenia badań, współpracować między sobą i z międzynarodowymi organizacjami, gdy i gdziekolwiek okaże się to właściwym dla praktycznego osiągnięcia celów społecznych, gospodarczych i naukowych, wymienionych w niniejszym artykule; oraz

e) przesyłać regularnie Sekretarzowi Generalnemu w celach informacyjnych, z zastrzeżeniem ograniczeń wynikających ze względów bezpieczeństwa lub konstytucyjnych, wiadomości statyczne i inne natury technicznej, dotyczące warunków gospodarczych, społecznych i oświatowych na obszarach, za które ponoszą oni odpowiedzialność, a innych niż obszary, do których odnoszą się rozdziały XII i XIII.

Artykuł 74

Członkowie Narodów Zjednoczonych zgodni są również co do tego, że ich polityka w stosunku do obszarów, do których odnosi się niniejszy rozdział, musi, w nie mniejszym stopniu niż ich polityka w stosunku do ich rdzennych obszarów, opierać się na ogólnej zasadzie dobrego sąsiedztwa, przy należytym uwzględnieniu interesów i dobrobytu reszty świata w dziedzinie społecznej, gospodarczej i handlowej.

Rozdział XII
Międzynarodowy system powiernictwa

Artykuł 75

Narody Zjednoczone utworzą pod swym kierownictwem międzynarodowy system powiernictwa dla zarządzania i nadzorowania tych obszarów, które mogłyby być włączone do organizacji na podstawie późniejszych oddzielnych porozumień. Te obszary będą w dalszym ciągu oznaczane jako obszary powiernicze.

Artykuł 76

Zgodnie z celami Narodów Zjednoczonych, wyłożonymi w artykule 1 niniejszej Karty, podstawowe zadania systemu powierniczego powinny polegać na:

a) umacnianiu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa;

b) popieraniu postępu w dziedzinie politycznej, gospodarczej, społecznej i oświatowej mieszkańców obszarów powierniczych i ich stopniowego rozwoju w kierunku samorządu lub niepodległości odpowiednio do szczególnych warunków każdego obszaru i jego ludności, do swobodnie wyrażonych życzeń odnośnych ludów i zgodnie z postanowieniami poszczególnych porozumień powierniczych;

c) zachęcaniu do poszanowania praw człowieka i podstawowych swobód dla wszystkich bez różnicy rasy, płci, języka lub religii oraz do uznawania współzależności ludów świata; i

d) zapewnieniu równego traktowania wszystkich członków Narodów Zjednoczonych i ich obywateli w dziedzinie społecznej, gospodarczej i handlowej, jak również równego traktowania tych ostatnich przy wymiarze sprawiedliwości, bez uszczerbku dla osiągnięcia wyżej wymienionych celów i z zastrzeżeniem postanowień artykułu 80.

Artykuł 77

1. System powierniczy będzie stosowany do takich obszarów należących do niżej wymienionych kategorii, które zostaną mu poddane na podstawie porozumień powierniczych:

a) obszary znajdujące się obecnie pod mandatem;

b) obszary, które mogą być oderwane od Państw nieprzyjacielskich w wyniku drugiej wojny światowej; oraz

c) obszary dobrowolnie poddane pod ten system przez państwa odpowiedzialne za zarząd nimi.

2. Będzie przedmiotem późniejszego porozumienia pytanie, które obszary, należące do powyższych kategorii, będą poddane systemowi powierniczemu i na jakich warunkach.

Artykuł 78

System powierniczy nie powinien być stosowany do obszarów, które zostały członkami Narodów Zjednoczonych, wobec tego, że stosunki pomiędzy nimi muszą opierać się na poszanowaniu zasady równości suwerennej.

Artykuł 79

Warunki powiernictwa dla każdego obszaru, mającego być poddanym systemowi powierniczemu, włączając w to wszelkie zmiany lub poprawki, będą uzgodnione przez państwa bezpośrednio zainteresowane, łącznie z mocarstwem mandatowym, gdy iść będzie o obszary, znajdujące się pod mandatem któregoś z członków Narodów Zjednoczonych i warunki te będą zatwierdzone zgodnie z postanowieniami artykułów 83 i 85.

Artykuł 80

1. Wyjąwszy ewentualne postanowienia poszczególnych porozumień powierniczych, zawartych zgodnie z artykułami 77, 79 i 81, a poddających każdy obszar systemowi powierniczemu, i dopóki takie porozumienia nie zostaną zawarte, nic w niniejszym rozdziale nie może być interpretowane bezpośrednio ani pośrednio jako zmieniające w jaki bądź sposób prawo jakiegokolwiek państwa lub ludu, albo warunki istniejących aktów międzynarodowych, w których poszczególni członkowie Narodów Zjednoczonych mogliby być Stronami.

2. Nie należy wykładać ustępu 1 niniejszego artykułu w ten sposób, jak gdyby dawał podstawy do przeciągania lub odkładania rokowań i zawierania porozumień, mających na celu poddanie obszarów mandatowych i innych systemowi powierniczemu, jak to jest przewidziane w artykule 77.

Artykuł 81

Porozumienie powiernicze powinno w każdym przypadku zawierać warunki, na jakich obszar powierniczy będzie administrowany, oraz wskazywać władzę, która będzie zarządzała obszarem powierniczym. Władzą taką, nazywaną w dalszym ciągu władzą administrującą, może być jedno lub więcej państw albo sama Organizacja.

Artykuł 82

W każdym porozumieniu powierniczym może być oznaczony okręg lub okręgi strategiczne, obejmujące część lub całość obszaru powierniczego, do którego odnosi się to porozumienie, bez uszczerbku dla jakiegokolwiek porozumienia, albo porozumień specjalnych, zawartych zgodnie z artykułem 43.

Artykuł 83

1. W stosunku do okręgów strategicznych wszystkie funkcje Narodów Zjednoczonych, włączając w to zatwierdzanie treści porozumień powierniczych oraz ich zmian lub poprawek, wykonywać będzie Rada Bezpieczeństwa.

2. Zadania podstawowe, wymienione w artykule 76, odnoszą się również i do ludności każdego okręgu strategicznego.

3. Z zastrzeżeniem postanowień porozumień powierniczych i bez uszczerbku dla względów bezpieczeństwa, Rada Bezpieczeństwa korzystać będzie z pomocy Rady Powierniczej do wykonywania w okręgach strategicznych tych funkcji, które, w ramach systemu powiernictwa, należą do Narodów Zjednoczonych, a dotyczą spraw o charakterze politycznym, gospodarczym, społecznym i oświatowym.

Artykuł 84

Należeć będzie do obowiązków władzy administrującej dopilnowanie, żeby obszar powierniczy odegrał swą rolę w utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. W tym celu władza administrująca władna jest posługiwać się siłami ochotniczymi, ułatwieniami i pomocą, pochodzącymi z obszaru powierniczego, zarówno przy wypełnianiu swych zobowiązań względem Rady Bezpieczeństwa, zaciągniętych przez nią z uwagi na powyższe zadania, jak również do obrony lokalnej oraz żeby zapewnić posłuch prawu i utrzymanie porządku w obrębie obszaru powierniczego.

Artykuł 85

1. W stosunku do porozumień powierniczych, odnoszących się do wszystkich okręgów nie uznanych za strategiczne, funkcje Narodów Zjednoczonych, włączając w to zatwierdzanie treści i porozumień powierniczych oraz ich zmian lub poprawek, wykonywać będzie Zgromadzenie Ogólne.

2. Rada Powiernicza, działając pod władzą Zgromadzenia Ogólnego, obowiązana jest udzielać mu pomocy przy wykonywaniu tych funkcji.

Rozdział XIII
Rada Powiernicza
Skład
Artykuł 86

1. Rada Powiernicza składać się będzie z następujących członków Narodów Zjednoczonych:

a) z członków zarządzających obszarami powierniczymi;

b) z tych członków wymienionych imiennie w artykule 23, którzy nie zarządzają obszarami powierniczymi;

c) z tylu innych członków, wybranych przez Zgromadzenie Ogólne na okres lat trzech, ilu potrzeba, żeby cała ilość członków Rady Powierniczej składała się z równej liczby tych członków Narodów Zjednoczonych, którzy zarządzają, i tych którzy nie zarządzają obszarami powierniczymi.

2. Każdy członek Rady Powierniczej wyznaczy jedną osobę, szczególnie do tego nadającą się, która go będzie w niej reprezentowała.

Funkcje i uprawnienia
Artykuł 87

Zgromadzenie Ogólne i znajdująca się pod jego władzą Rada Powiernicza przy wykonywaniu swych funkcji władne są:

a) rozpatrywać sprawozdania, składane przez władzę administrującą;

b) przyjmować petycje i badać je, zasięgając zdania władzy administrującej;

c) odbywać periodyczne wizytacje odnośnych obszarów powierniczych w terminach uzgodnionych z władzą administrującą; oraz

d) podejmować te i inne czynności zgodnie z postanowieniami porozumień powierniczych.

Artykuł 88

Rada Powiernicza ułoży kwestionariusz w sprawie postępów, osiągniętych przez mieszkańców każdego obszaru powierniczego w dziedzinie politycznej, gospodarczej, społecznej i oświatowej, a władza administrująca każdego obszaru powierniczego objętego kompetencją Zgromadzenia Ogólnego, będzie mu składała doroczne sprawozdanie na podstawie takiego kwestionariusza.

Głosowanie
Artykuł 89

1. Każdy członek Rady Powierniczej posiadać będzie jeden głos.

2. Uchwały Rady Powierniczej zapadać będą większością głosów członków obecnych i głosujących.

Procedura
Artykuł 90

1. Rada Powiernicza uchwali swoje własne przepisy proceduralne, włączając w to sposób wyboru przewodniczącego.

Rada Powiernicza zbierać się będzie w miarę potrzeby zgodnie ze swym regulaminem, który powinien zawierać postanowienie o zwoływaniu zebrań na żądanie większości jej członków.

Artykuł 91

Rada Powiernicza korzystać będzie, w razie potrzeby, z pomocy Rady Gospodarczej i Społecznej oraz organizacji wyspecjalizowanych, w sprawach, w których są one odpowiednio zainteresowane.

Rozdział XIV
Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości
Artykuł 92

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości będzie głównym organem sądowym Narodów Zjednoczonych. Będzie on działał zgodnie z załączonym statutem, który jest oparty na Statucie Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej i który stanowi część składową niniejszej Karty.

Artykuł 93

1. Wszyscy członkowie Narodów Zjednoczonych są ipso facto Stronami w Statucie Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości.

2. Państwo, nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych, może zostać Stroną w Statucie Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości na warunkach, które w każdym poszczególnym przypadku określi Zgromadzenie Ogólne na wniosek Rady Bezpieczeństwa.

Artykuł 94

1. Każdy członek Narodów Zjednoczonych zobowiązuje się zastosować do orzeczeń Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości we wszystkich sprawach, w których jest Stroną.

2. Jeżeli jedna ze Stron w sporze będzie się uchylała od wykonania obowiązków, które spadły na nią w wyniku wyroku wydanego przez Trybunał, druga Strona może odwołać się do Rady Bezpieczeństwa, która władna jest, jeżeli to uzna za konieczne, udzielić zaleceń lub postanowić, jakie środki należy zastosować, żeby zapewnić wyrokowi wykonalność.

Artykuł 95

Nic w niniejszej Karcie nie może stać na przeszkodzie, żeby członkowie Narodów Zjednoczonych oddawali swoje spory do rozstrzygnięcia innym sądom na mocy porozumień już istniejących, albo które mogłyby być w przyszłości zawarte.

Artykuł 96

Zgromadzenie Ogólne albo Rada Bezpieczeństwa mogą zażądać od Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości wydania opinii doradczej w każdej kwestii prawnej.

2. Również i inne organy Narodów Zjednoczonych oraz organizacje wyspecjalizowane, którym Zgromadzenie Ogólne może w każdym czasie udzielić odpowiedniego upoważnienia, mogą żądać opinii doradczych od Trybunału w kwestiach prawnych, które mogłyby nastręczyć się w zakresie ich działalności.

Rozdział XV
Sekretariat

Artykuł 97

W skład Sekretariatu wchodzić będzie Sekretarz Generalny oraz personel tak liczny, jak to będzie potrzebne dla Organizacji. Sekretarza Generalnego mianować będzie Zgromadzenie Ogólne na wniosek Rady Bezpieczeństwa. Będzie on głównym urzędnikiem administracyjnym Organizacji.

Artykuł 98

Sekretarz Generalny będzie występował w tym charakterze na wszystkich posiedzeniach Zgromadzenia Ogólnego, Rady Bezpieczeństwa, Rady Gospodarczej i Społecznej oraz Rady Powierniczej i będzie spełniał wszelkie inne funkcje, które mu te organa powierzą. Sekretarz Generalny będzie składał Zgromadzeniu Ogólnemu doroczne sprawozdanie o pracach Organizacji.

Artykuł 99

Sekretarz Generalny ma prawo zwracać uwagę Rady Bezpieczeństwa na każdą sprawę, która, w jego mniemaniu, mogłaby zagrażać utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Artykuł 100

1. Przy wykonywaniu swych obowiązków Sekretarz Generalny i jego personel nie powinni żądać lub otrzymywać instrukcji od jakiegokolwiek rządu albo od jakiejkolwiek innej władzy, nie należącej do Organizacji. Powinni oni powstrzymać się od wszelkiej działalności, która mogłaby odbić się na ich charakterze jako funkcjonariuszy międzynarodowych, odpowiedzialnych jedynie przed Organizacją.

2. Każdy członek Narodów Zjednoczonych zobowiązuje się szanować wyłącznie międzynarodowy charakter obowiązków Sekretarza Generalnego i jego personelu i nie dążyć do wywierania na nich wpływu przy wykonywaniu ich obowiązków.

Artykuł 101

1. Personel będzie mianowany przez Sekretarza Generalnego zgodnie z regulaminem, wydanym przez Zgromadzenie Ogólne.

2. Odpowiedni personel będzie przydzielony na stałe do Rady Gospodarczej i Społecznej, do Rady Powierniczej oraz, w miarę potrzeby, do innych organów Narodów Zjednoczonych. Personele te będą stanowiły część Sekretariatu.

3. Kierowniczą zasadą przy przyjmowaniu na służbę personelu i określaniu warunków służby powinna być konieczność zapewnienia najwyższego poziomu ich sprawności, kompetencji i uczciwości. Powinno się przywiązywać należytą uwagę do tego, żeby, przy obsadzaniu stanowisk uwzględniać w jak najszerszym stopniu zasadę geograficzną.

Rozdział XVI
Postanowienia różne
Artykuł 102

1. Każdy traktat i każdy układ międzynarodowy, zawarty przez któregokolwiek członka Narodów Zjednoczonych po wejściu w życie niniejszej Karty, powinien być możliwie jak najprędzej zarejestrowany w Sekretariacie i przez Sekretariat ogłoszony.

2. W razie gdyby jakikolwiek tego rodzaju traktat lub układ międzynarodowy nie został zarejestrowany zgodnie z postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu, to żadna ze Stron umawiających się nie będzie mogła powoływać się na taki traktat albo układ przed którymkolwiek organem Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 103

W razie sprzeczności pomiędzy obowiązkami członków Narodów Zjednoczonych, wynikających z niniejszej Karty, a ich obowiązkami wynikającymi z jakiegoś innego porozumienia międzynarodowego, pierwszeństwo będą miały ich obowiązki wynikające z niniejszej Karty.

Artykuł 104

Organizacji przysługiwać będzie na terytorium każdego z jej członków taka zdolność do działań prawnych, jaka może być potrzebna do wykonywania jej funkcji i urzeczywistniania jej celów.

Artykuł 105

1. Organizacji przysługiwać będą na terytorium każdego z jej członków takie przywileje i immunitety, jakie są konieczne do osiągnięcia jej celów.

2. Przedstawicielem członków Narodów Zjednoczonych i funkcjonariuszom organizacji będą również przysługiwały takie przywileje i immunitety, jakie są konieczne do niezależnego wykonywania ich funkcji związanych z Organizacją.

3. Zgromadzenie Ogólne może udzielać zaleceń w celu ustalenia szczegółów zastosowania ustępów 1 i 2 niniejszego artykułu oraz może proponować członkom Narodów Zjednoczonych konwencje w tym celu.

Rozdział XVII
Przejściowe zarządzenie w przedmiocie bezpieczeństwa
Artykuł 106

Zanim wejdą w życie specjalne porozumienia, o których wspomina artykuł 43, a które w mniemaniu Rady Bezpieczeństwa umożliwiają jej rozpoczęcie wypełniania jej obowiązków przewidzianych w artykule 42, państwa, które są Stronami w Deklaracji Czterech Narodów, podpisanej w Moskwie dnia 30 października 1943 roku, oraz Francja, będą, w myśl postanowień punktu 5 tej Deklaracji, porozumiewać się z sobą, a w razie potrzeby i z innymi członkami Narodów Zjednoczonych w celu podejmowania takiej akcji wspólnej w imieniu Organizacji, jaka mogłaby się okazać niezbędną do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Artykuł 107

Nic w niniejszej Karcie nie może unieważniać lub wykluczać akcji w stosunku do którego-kolwiek państwa, które w ciągu drugiej wojny światowej było nieprzyjacielem któregokolwiek z sygnatariuszy niniejszej Karty, jeżeli państwa odpowiedzialne za taką akcję, podjęły ją lub usankcjonowały jako następstwo tej wojny.

Rozdział XVIII
Poprawki
Artykuł 108

Poprawki do niniejszej Karty uprawomocnią się w stosunku do wszystkich członków Narodów Zjednoczonych gdy zostaną uchwalone większością dwóch trzecich głosów członków Zgromadzenia Ogólnego oraz ratyfikowane przez dwie trzecie członków Narodów Zjednoczonych, włączając w to wszystkich stałych członków Rady Bezpieczeństwa, w trybie przepisanym przez ich odnośne konstytucje.

Artykuł 109

1. Ogólna konferencja członków Narodów Zjednoczonych, zwołana w celu rewizji niniejszej Karty, będzie mogła zebrać się w czasie i miejscu oznaczonym uchwałą, powziętą większością dwóch trzecich głosów członków Zgromadzenia Ogólnego oraz uchwałą którychkolwiek dziewięciu członków Rady Bezpieczeństwa. Każdy członek Narodów Zjednoczonych mieć będzie na konferencji jeden głos.

2. Wszelka zmiana niniejszej Karty zalecona głosami dwóch trzecich członków konferencji wejdzie w życie po ratyfikowaniu jej, w trybie przepisanym przez odnośne konstytucje, przez dwie trzecie członków Narodów Zjednoczonych, włączając w to wszystkich stałych członków Rady Bezpieczeństwa.

3. Gdyby taka konferencja nie odbyła się przed dziesiątą doroczną sesją Zgromadzenia Ogólnego, po wejściu w życie niniejszej Karty, wniosek o zwołanie takiej konferencji wniesiony będzie na porządek obrad tej sesji Zgromadzenia Ogólnego i konferencja odbędzie się, jeżeli uchwała w tym duchu zapadnie większością głosów członków Zgromadzenia Ogólnego i głosami siedmiu jakichkolwiek członków Rady Bezpieczeństwa.

Rozdział XIX
Ratyfikacja i podpisanie
Artykuł 110

1. Karta niniejsza będzie ratyfikowana przez państwa podpisujące w trybie przewidzianym przez odnośne przepisy konstytucyjne.

2. Dokumenty ratyfikacyjne powinny być złożone na przechowanie Rządowi Stanów Zjednoczonych Ameryki, który będzie zawiadamiał o każdym złożeniu wszystkie państwa podpisujące oraz Sekretarza Generalnego Oganizacji po jego mianowaniu.

3. Karta niniejsza uprawomocni się po złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych przez Republikę Chińską, Francję, Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii, Stany Zjednoczone Ameryki Północnej oraz przez większość innych państw podpisujących. Protokół złożenia dokumentów ratyfikacyjnych będzie wówczas sporządzony przez Rząd Stanów Zjednoczonych Ameryki, który odpisy jego prześle wszystkim państwom podpisującym.

4. Państwa podpisujące niniejszą Kartę, które ratyfikują ją po jej uprawomocnieniu się, staną się pierwotnymi członkami Narodów Zjednoczonych w chwili złożenia ich odnośnych dokumentów ratyfikacyjnych.

Artykuł 111

Karta niniejsza, której teksty chiński, francuski, rosyjski, angielski i hiszpański są jednakowo autentyczne, będzie złożona w archiwach Rządu Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Odpisy jej należycie uwierzytelnione będą przez ten Rząd przesłane rządom innych państw podpisujących.

Na dowód czego przedstawiciele rządów Narodów Zjednoczonych podpisali niniejszą Kartę.

Sporządzono w mieście San Francisco dnia dwudziestego szóstego czerwca tysiąc dziewięćset czterdziestego piątego roku.

Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, San Francisco, 26 czerwca 1945 r.

Artykuł 1

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, ustanowiony przez Kartę Narodów Zjednoczonych jako główny organ sądowy Narodów Zjednoczonych, będzie utworzony i będzie czynny zgodnie z postanowieniami niniejszego statutu.

Rozdział I
Ustrój Trybunału
Artykuł 2

Trybunał będzie się składał z zespołu Sędziów niezależnych, wybranych bez względu na ich narodowość z pomiędzy osób o wysokim poziomie moralnym, odpowiadających warunkom wymaganym w ich odnośnych krajach do zajmowania najwyższych stanowisk w sądownictwie albo będących pracownikami, cieszącymi się uznaną powagą w zakresie prawa międzynarodowego.

Artykuł 3

1. Trybunał będzie się składał z piętnastu członków; nie może w nim zasiadać dwóch Sędziów, będących obywatelami tego samego państwa.

2. Osoba, która, z uwagi na należenie do składu Trybunału, może uchodzić za obywatela więcej niż jednego państwa, będzie uważana za obywatela tego z nich, w którym zwykle wykonywa swoje prawa cywilne i polityczne.

Artykuł 4

1. Członków Trybunału wybierać będzie Zgromadzenie Ogólne i Rada Bezpieczeństwa z listy osób wyznaczonych przez grupy narodowe Stałego Sądu Rozjemczego w trybie niżej określonym.

2. Co się tyczy tych członków Narodów Zjednoczonych, którzy nie mają swej reprezentacji w Stałym Sądzie Rozjemczym, kandydatów wyznaczą grupy narodowe mianowane w tym celu przez swoje rządy w taki sam sposób, jak to jest przewidziane dla członków Stałego Sądu Rozjemczego w artykule 44 konwencji haskiej z 1907 r. o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych.

3. W braku odrębnego porozumienia Zgromadzenie Ogólne, na wniosek Rady Bezpieczeństwa, określi warunki, na jakich państwo, należące do niniejszego statutu a nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych, może uczestniczyć w wyborze członków Trybunału.

Artykuł 5

1. Na trzy miesiące przynajmniej przed datą wyborów, Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych powinien zwrócić się na piśmie do tych członków Stałego Sądu Rozjemczego, którzy są Stronami w niniejszym statucie, oraz do członków grup narodowych, wyznaczonych zgodnie z ustępem 2 artykułu 4, wzywając ich do mianowania w określonym terminie, jako grupy narodowe, osób znajdujących się w położeniu umożliwiającym im przyjęcie obowiązków członka Trybunału.

2. Każda grupa może mianować najwyżej cztery osoby, spośród których nie więcej jak dwie mogą należeć do ich własnej narodowości.

W żadnym przypadku liczba kandydatów mianowanych przez daną grupę nie może przekraczać podwójnej liczby miejsc, które należy obsadzić.

Artykuł 6

Przed dokonaniem nominacji, zaleca się każdej grupie narodowej zasięgnąć porady najwyższych instancji sądowych, wydziałów prawa i szkół prawniczych, ich akademii narodowych oraz oddziałów narodowych akademii międzynarodowych, poświęconych prawoznawstwu.

Artykuł 7

1. Sekretarz Generalny sporządzi spis w porządku alfabetycznym osób w ten sposób mianowanych. Z uwzględnieniem przepisu ustępu 2 artykułu 12, te tylko osoby mogą podlegać wyborowi.

2. Sekretarz Generalny powinien przedłożyć tę listę Zgromadzeniu Ogólnemu i Radzie Bezpieczeństwa.

Artykuł 8

Zgromadzenie Ogólne i Rada Bezpieczeństwa niezależnie od siebie dokonają wyboru członków Trybunału.

Artykuł 9

Przy każdym wyborze wyborcy powinni mieć na względzie nie tylko, żeby osoby podlegające wyborowi odpowiadały osobiście wymaganym warunkom, ale również żeby w tym gremium jako całości były reprezentowane główne formy cywilizacji i zasadnicze systemy prawne świata.

Artykuł 10

1. Będą uważani za wybranych ci kandydaci, którzy uzyskali bezwzględną większość głosów w Zgromadzeniu Ogólnym i w Radzie Bezpieczeństwa.

2. Przy wyborze Sędziów albo przy wyznaczaniu członków konferencji przewidzianej w artykule 12, nie będzie czyniona żadna różnica pomiędzy głosami stałych i nie stałych członków Rady Bezpieczeństwa.

3. W przypadku, gdy więcej niż jeden obywatel tego samego państwa uzyska większość absolutną głosów zarówno Zgromadzenia Ogólnego jak Rady Bezpieczeństwa, wybrany będzie najstarszy wiekiem spośród nich.

Artykuł 11

W razie gdyby po pierwszym zebraniu wyborczym jedno lub więcej miejsc nie zostało obsadzonych, odbędzie się drugie, a w razie potrzeby i trzecie zebranie wyborcze.

Artykuł 12

1. W razie gdyby po trzecim zebraniu wyborczym jedno lub więcej miejsc wciąż jeszcze byłoby nie obsadzonych, wtedy, na żądanie bądź Ogólnego Zgromadzenia, bądź Rady Bezpieczeństwa, będzie mogła być w każdym czasie powołana Komisja z sześciu członków, z których trzej będą wyznaczeni przez Zgromadzenie Ogólne, a trzej przez Radę Bezpieczeństwa. Komisja ta większością absolutną wyznaczy po jednej osobie na każde wakujące jeszcze miejsce i przedłoży te nazwiska do przyjęcia zarówno Zgromadzeniu Ogólnemu, jak Radzie Bezpieczeństwa.

2. Gdyby Komisja porozumiewawcza jednogłośnie zgodziła się na jakąś osobę, odpowiadającą wymaganym warunkom, osoba ta może być zamieszczona na jej liście, chociażby nazwisko jej nie figurowało na liście kandydatów, wspomnianej w artykule 7.

3. Gdyby Komisja porozumiewawcza doszła do przekonania, że nie uda jej się wyboru doprowadzić do skutku, to wtedy już wybrani członkowie Trybunału powinni, w terminie ustalonym przez Radę Bezpieczeństwa, obsadzić miejsca wakujące, dokonując wyboru spośród tych kandydatów, którzy zdobyli głosy bądź w Zgromadzeniu Ogólnym, bądź w Radzie Bezpieczeństwa.

4. W przypadku równości głosów Sędziów, głos Sędziego najstarszego wiekiem będzie decydujący.

Artykuł 13

1. Sędziowie będą wybierani na lat dziewięć z prawem ponownego wyboru; zastrzega się jednak, że spośród Sędziów wybranych na pierwszych wyborach, mandaty pięciu Sędziów wygasną po upływie trzech lat, a mandaty innych pięciu Sędziów wygasną po upływie sześciu lat.

2. Natychmiast po zakończeniu pierwszych wyborów Sekretarz Generalny wylosuje nazwiska tych Sędziów, których mandaty wygasną po upływie wspomnianych wyżej okresów początkowych trzy- i sześcioletniego.

3. Członkowie Trybunału będą w dalszym ciągu wykonywali swe czynności, dopóki ich miejsca nie zostaną obsadzone. Jednakowoż, pomimo zastąpienia ich przez innych, powinni oni dokończyć sprawy, które były im już przydzielone.

4. W przypadku, gdyby jeden z członków Trybunału zrzekł się swego stanowiska, zrzeczenie to powinno być zgłoszone na ręce Prezesa Trybunału w celu przekazania go Sekretarzowi Generalnemu. Z chwilą otrzymania tego zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego, miejsce uważa się za opróżnione.

Artykuł 14

Miejsca opróżnione powinny być obsadzone w trybie przewidzianym dla pierwszych wyborów, jednak z uwzględnieniem następującego postanowienia: w przeciągu miesiąca, licząc od chwili opróżnienia miejsca, Sekretarz Generalny powinien rozesłać zaproszenia, przewidziane w artykule 5, a datę wyborów ustali Rada Bezpieczeństwa.

Artykuł 15

Członek Trybunału, wybrany w następstwie członka, którego kadencja jeszcze nie wygasła, będzie sprawował swoje funkcje przez resztę kadencji swego poprzednika.

Artykuł 16

1. Członkom Trybunału nie wolno zajmować jakichkolwiek stanowisk politycznych lub administracyjnych, ani oddawać się innym zajęciom o charakterze zawodowym.

2. W razie jakiejkolwiek wątpliwości pod tym względem rozstrzyga Trybunał.

Artykuł 17

1. Żaden z członków Trybunału nie może występować w jakiejkolwiek sprawie w charakterze agenta, doradcy lub adwokata.

2. Żaden z członków nie może należeć do kompletu orzekającego w sprawie, w której poprzednio występował w imieniu jednej ze Stron w charakterze agenta, doradcy lub adwokata, albo był członkiem sądu narodowego lub międzynarodowego, albo komisji badań, albo w jakimś bądź innym charakterze.

3. W razie jakiejkolwiek wątpliwości pod tym względem rozstrzyga Trybunał.

Artykuł 18

1. Żaden członek Trybunału nie może być pozbawiony swego stanowiska, chyba, że pozostali członkowie jednomyślnie dojdą do przekonania, że przestał on czynić zadość wymaganym warunkom.

2. W takim przypadku Sekretarz Trybunału powiadomi o tym formalnie Sekretarza Generalnego.

3. Powiadomienie to czyni miejsce opróżnionym.

Artykuł 19

Członkom Trybunału w trakcie załatwiania spraw Trybunału, powinny przysługiwać prawa i immunitety dyplomatyczne.

Artykuł 20

Każdy członek Trybunału przed objęciem urzędowania obowiązany jest złożyć uroczyste oświadczenie na publicznym posiedzeniu Trybunału, że będzie korzystał ze swych uprawnień bezstronnie i sumiennie.

Artykuł 21

1. Trybunał wybiera swego Prezesa i Wiceprezesa na okres lat trzech; mogą oni być wybrani ponownie.

2. Trybunał mianuje swego Sekretarza, oraz może powołać innych funkcjonariuszy, którzy mogliby okazać się niezbędnymi.

Artykuł 22

1. Siedzibą Trybunału będzie Haga. Nie może to jednak stanowić przeszkody, żeby Trybunał odbywał swe sesje i wykonywał swe funkcje w innym miejscu, gdy kiedykolwiek uzna on to za pożądane.

2. Prezes i Sekretarz powinni stale przebywać w siedzibie Trybunału.

Artykuł 23

1. Trybunał powinien być czynny bez przerwy, wyjąwszy okres ferii sądowych, których terminy i długość ustali Trybunał.

2. Członkom Trybunału będzie przysługiwało prawo do urlopów periodycznych, których terminy i długość ustali Trybunał, biorąc pod uwagę odległość pomiędzy Hagą, a miejscem zamieszkania każdego Sędziego.

Członkowie Trybunału obowiązani są być ciągle do dyspozycji Trybunału, wyjąwszy okres urlopu, albo gdy stanie im na przeszkodzie choroba lub inne poważne powody, należycie wyjaśnione Prezesowi.

Artykuł 24

1. Gdy, z pewnych szczególnych względów, członek Trybunału uzna, że nie powinien brać udziału w orzekaniu w pewnej określonej sprawie, powinien donieść o tym Prezesowi.

2. Gdy Prezes uzna, że dla pewnych szczególnych względów, jeden z członków Trybunału nie powinien orzekać w pewnej określonej sprawie, poda mu to do wiadomości.

3. Gdyby w sprawie tego rodzaju członek Trybunału i Prezes nie zgadzali się z sobą, sprawę rozstrzygnie uchwała Trybunału.

Artykuł 25

1. Trybunał powinien zasiadać w pełnym składzie, o ile statut niniejszy czego innego wyraźnie nie stanowi.

2. Regulamin Trybunału może zawierać postanowienie, zezwalające na zwolnienie od obowiązku zasiadania jednego lub kilku Sędziów, zależnie od okoliczności i z uwzględnieniem turnusu, pod warunkiem, że liczba Sędziów, będących do dyspozycji dla formowania składu orzekającego Trybunału, nie będzie przez to zmniejszona poniżej jedenastu.

3. Worum dziewięciu Sędziów będzie wystarczało do utworzenia składu orzekającego Trybunału.

Artykuł 26

1. Trybunał władny jest tworzyć od czasu do czasu jedną lub więcej Izb, złożonych z trzech lub więcej Sędziów, zależnie od decyzji Trybunału, dla zajmowania się odrębnymi kategoriami spraw, jak np. sprawy dotyczące pracy albo tranzytu i komunikacji.

2. Trybunał władny jest w każdym czasie tworzyć Izbę do zajęcia się pewną szczególną sprawą. Liczbę Sędziów, wchodzących w skład takiej Izby, ustala Trybunał za zgodą Stron.

3. Sprawy będą rozpatrywane i rozstrzygane w Izbach przewidzianych w niniejszym artykule, o ile Strony tego zażądają.

Artykuł 27

Wyrok wydany przez jedną z takich Izb, jakie przewidują artykuły 26 i 29, będzie uważany za wyrok wydany przez Trybunał.

Artykuł 28

Izby, przewidziane przez artykuły 26 i 29, będą mogły, za zgodą Stron, wykonywać swe czynności gdzie indziej niż w Hadze.

Artykuł 29

Żeby umożliwić szybkie załatwianie spraw Trybunał powinien tworzyć co roku Izbę, złożoną z pięciu Sędziów, która, na żądanie Stron, będzie władna rozpatrywać i rozstrzygać sprawy w trybie uproszczonym. Dodatkowo należy wybrać dwóch Sędziów, do zastępowania tych, którym jakaś przeszkoda uniemożliwiłaby wzięcie udziału w sesji.

Artykuł 30

1. Trybunał uchwali regulamin dla wykonywania swych funkcji; w szczególności ułoży on przepisy proceduralne.

2. Regulamin Trybunału może wprowadzić instytucję ławników, którzy będą brali udział w posiedzeniach Trybunału, albo jednej z jego Izb, bez prawa głosu.

Artykuł 31

1. Sędziowie narodowości każdej ze Stron zachowują swe prawo zasiadania w sprawie wytoczonej przed Trybunał.

2. Gdy w skład kompletu orzekającego Trybunału wchodzi Sędzia narodowości jednej ze Stron, druga Strona ma prawo wybrać jakąś osobę do zasiadania w charakterze Sędziego. Osobę taką należy wybierać z reguły spośród tych osób, które, w myśl postanowień artykułów 4 i 5, były wyznaczone jako kandydaci.

3. Gdy w skład kompletu orzekającego nie wchodzi żaden Sędzia narodowości Stron, każda ze Stron ma prawo wybrać Sędziego, zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu.

4. Postanowienia niniejszego artykułu powinny być stosowane również i w przypadkach przewidzianych w artykułach 26 i 29. W takich wypadkach Prezes powinien poprosić jednego, a w razie potrzeby dwóch, spośród członków Trybunału, wchodzących w skład Izby żeby ustąpili swych miejsc członkom Trybunału narodowości Stron zainteresowanych, a gdyby takich nie było albo gdyby nie mogli zażądać, to Sędziom umyślnie w tym celu wybranym przez Strony.

5. Gdyby kilka Stron było związanych wspólnym interesem, będą one, w związku z powyższymi postanowieniami, uważane za jedną tylko Stronę. W razie wątpliwości w tym względzie rozstrzyga Trybunał.

6. Sędziowie wybrani zgodnie z postanowieniami ustępów 2, 3 i 4 niniejszego artykułu, powinni czynić zadość warunkom podanym w artykułach 2, 17 (ustęp 2), 20 i 24 niniejszego statutu. Będą oni brali udział w wyrokowaniu na stopie zupełnej równości ze swymi kolegami.

Artykuł 32

1. Każdy członek Trybunału będzie otrzymywał roczne pobory.

2. Prezes będzie otrzymywał oddzielne roczne uposażenie.

3. Wiceprezes będzie otrzymywał oddzielne uposażenie za każdy dzień, w którym jest czynny w charakterze Prezesa.

4. Sędziowie wybrani w myśl postanowień artykułu 31, a nie będący członkami Trybunału, będą otrzymywali odszkodowanie za każdy dzień, w którym wykonują swe czynności.

5. Te pobory, uposażenia i odszkodowania będą ustalone przez Zgromadzenie Ogólne. Nie mogą one ulec obniżeniu w okresie urzędowania.

6. Pobory pisarza ustali Zgromadzenie Ogólne na wniosek Trybunału.

7. Zgromadzenie Ogólne uchwali przepisy, które określą warunki przyznawania emerytur członkom Trybunału i Sekretarzowi, jak również warunki zwracania członkom Trybunału i Sekretarzowi kosztów podróży.

8. Wyżej wymienione pobory, uposażenia i odszkodowania będą wolne od wszelkich podatków.

Artykuł 33

Wydatki Trybunału ponosić będą Narody Zjednoczone w sposób uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne.

Rozdział II
Kompetencje Trybunału

Artykuł 34

1. Tylko państwa mają prawo stawać jako Strony przed Trybunałem.

2. Zależnie od regulaminu i w ramach jego postanowień, Trybunał będzie mógł żądać informacji od publicznych organizacji międzynarodowych w sprawach, znajdujących się na jego wokandzie; będzie on również mógł przyjmować takie informacje, dostarczane przez te organizacje z własnej inicjatywy.

3. Jeżeli w sprawie, która wpłynęła do Trybunału, nasunie się zagadnienie wykładni statutu zasadniczego takiej publicznej organizacji międzynarodowej albo wykładni zawartej w jego ramach konwencji międzynarodowej, Sekretarz obowiązany jest powiadomić o tym zainteresowaną publiczną organizację międzynarodową i przesłać jej odpisy całej procedury pisemnej.

Artykuł 35

1. Przed Trybunałem mają prawo stawać państwa, będące Stronami w niniejszym statucie.

2. Rada Bezpieczeństwa określi warunki, na jakich inne państwa będą mogły stawać przed Trybunałem, z uwzględnieniem specjalnych przepisów, zawartych w obowiązujących traktatach; w żadnym jednak razie warunki te nie mogą pociągać za sobą nierówności położenia Stron przed Trybunałem.

3. Gdy państwo, nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych, występuje w charakterze Strony w jakiejś sprawie, Trybunał określi wysokość udziału tej Strony w wydatkach Trybunału. Przepis ten nie ma zastosowania w przypadku, gdy państwo to ponosi część wydatków Trybunału.

Artykuł 36

1. Orzecznictwu Trybunału podlegają wszelkie spory, które doń wniosą Strony, oraz wszelkie sprawy wyraźnie wymienione w Karcie Narodów Zjednoczonych albo w obowiązujących traktatach i konwencjach.

2. Państwa, będące Stronami w niniejszym statucie, mogą w każdym czasie oświadczyć, że, w stosunku do każdego innego państwa, które przyjęło takie same zobowiązanie, uznają za przymusową *ipso facto* i bez specjalnego porozumienia, jurysdykcję Trybunału w sporach natury prawnej, dotyczących:

a) wykładni traktatu;

b) każdej kwestii prawa międzynarodowego;

c) rzeczywistości każdego faktu, który, o ile by został stwierdzony, stanowi pogwałcenie zobowiązania międzynarodowego;

d) rodzaju lub wysokości odszkodowania należnego za zerwanie zobowiązania międzynarodowego.

3. Deklaracja wyżej wymieniona może być bezwarunkowa, albo pod warunkiem wzajemności ze Strony kilku lub pewnych określonych państw, albo wreszcie złożona tylko na pewien okres czasu.

4. Deklaracje takie będą składane Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych, który prześle ich odpisy państwom, będącym Stronami w niniejszym statucie, oraz Sekretarzowi Trybunału.

5. Deklaracje, które były złożone stosownie do artykułu 36 Statutu Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej i które są jeszcze w mocy, będą uchodziły, tak jak to się dzieje w stosunkach pomiędzy Stronami niniejszego statutu, za przyjęcie przymusowej jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości aż do ich ekspiracji i stosownie do ich brzmienia.

6. W razie sporu o to, czy dana sprawa podlega jurysdykcji Trybunału, rozstrzyga Trybunał.

Artykuł 37

Gdy jakiś obowiązujący traktat lub konwencja odsyła w danej sprawie do Trybunału, utworzonego przez Ligę Narodów, albo do Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej, sprawa będzie przekazana do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, tak jak to się dzieje w stosunkach pomiędzy Stronami niniejszego statutu.

Artykuł 38

1. Trybunał, którego zadaniem jest orzekać na podstawie prawa międzynarodowego w sporach, które będą mu przekazane, będzie stosował:

a) konwencje międzynarodowe, bądź ogólne, bądź specjalne, ustalające reguły, wyraźnie uznane przez państwa spór wiodące;

b) zwyczaj międzynarodowy, jako dowód istnienia powszechnej praktyki, przyjętej jako prawo;

c) zasady ogólne prawa, uznane przez narody cywilizowane;

d) z zastrzeżeniem postanowień artykułu 59, wyroki sądowe tudzież zdania najznakomitszych znawców prawa publicznego różnych narodów, jako środek pomocniczy do stwierdzania przepisów prawnych.

2. Postanowienie niniejsze nie stanowi przeszkody, aby Trybunał mógł orzekać *ex aequo et bono*, o ile Strony na to zgadzają się.

Rozdział III

Procedura

Artykuł 39

1. Językami urzędowymi Trybunału będą francuski i angielski. Jeżeli Strony zgadzają się żeby cały przewód odbywał się po francusku, wyrok ogłoszony zostanie po francusku. Jeżeli Strony zgadzają się żeby cały przewód odbywał się po angielsku, wyrok ogłoszony zostanie po angielsku.

2. W braku porozumienia co do tego, jaki język ma być użyty, obie Strony będą mogły w swych przemówieniach używać tego z tych dwóch języków, który będą wolały; a orzeczenie Trybunału ogłoszone będzie po francusku i po angielsku. W takim przypadku Trybunał równocześnie ustali, który z tych dwóch tekstów uważany ma być za wiarygodny.

3. Na żądanie którejkolwiek ze Stron, Trybunał będzie mógł upoważnić ją do używania innego języka, niż francuski i angielski.

Artykuł 40

1. Sprawy wnoszone będą do Trybunału zależnie od okoliczności, bądź przez notyfikację specjalnego zapisu, bądź w formie podania na piśmie, skierowanego do Sekretarza Trybunału; w obydwu przypadkach należy wymienić przedmiot sporu i Strony procesowe.

2. Sekretarz Trybunału zawiadomi niezwłocznie wszystkich zainteresowanych o wpłynięciu podania.

3. Zawiadomi on również o tym członków Narodów Zjednoczonych za pośrednictwem Sekretarza Generalnego, jak również inne państwa, mające tytuł do stawania przed Trybunałem.

Artykuł 41

1. Jeżeli Trybunał uzna, że wymagają tego okoliczności, władny będzie wskazać, jakie środki zabezpieczające odpowiednio prawa każdej ze Stron powinny być tymczasowo podjęte.

2. Zanim zapadnie ostateczna decyzja, wiadomość o proponowanych środkach zabezpieczających powinna być natychmiast podana do wiadomości Stronom i Radzie Bezpieczeństwa.

Artykuł 42

1. Strony są reprezentowane przez agentów.

2. Mogą one korzystać przed Trybunałem z pomocy doradców albo adwokatów.

3. Agenci, doradcy i adwokaci Stron przed Trybunałem powinni korzystać z przywilejów i immunitetów, niezbędnych do niezależnego wykonywania swych obowiązków.

Artykuł 43

1. Procedura składa się z dwóch części: pisemnej i ustnej.

2. Procedura pisemna obejmuje podawanie do wiadomości Sędziemu i Stronom memoriałów, kontrmemoriałów i, w razie potrzeby, replik, jak również wszelkich aktów i dokumentów, służących do ich poparcia.

3. Te zawiadomienia uskutecznia się za pośrednictwem Sekretarza Trybunału, w porządku i w terminach, oznaczonych przez Trybunał.

4. Wszelki dokument, złożony Trybunałowi przez jedną Stronę; powinien być zakomunikowany drugiej Stronie w odpisie uwierzytelnionym za zgodność.

5. Rozprawa ustna polega na przesłuchaniu przez Trybunał świadków, biegłych, agentów, doradców i adwokatów.

Artykuł 44

1. W celu doręczania wszelkich zawiadomień osobom innym niż agenci, doradcy i adwokaci, Trybunał powinien zwracać się bezpośrednio do rządu tego państwa, na którego obszarze zawiadomienie to ma być uskutecznione.

2. Należy postępować w taki sam sposób, gdy trzeba poczynić kroki, aby zebrać na miejscu wszelkie środki dowodowe.

Artykuł 45

Rozprawą kieruje Prezes, a w razie gdy Prezes nie może tego czynić, przewodniczy Wiceprezes; gdy jednemu i drugiemu staje coś na przeszkodzie, przewodniczy najstarszy z Sędziów obecnych.

Artykuł 46

Posiedzenia Trybunału są publiczne, chyba że Trybunał postanowi inaczej, albo jeżeli Strony zażądają, żeby publiczność nie była dopuszczona.

Artykuł 47

1. Z każdego posiedzenia zostaje sporządzony protokół, który podpisują Sekretarz i Prezes.

2. Jedynie taki protokół ma charakter autentyczny.

Artykuł 48

Trybunał wydaje zarządzenia dotyczące prowadzenia procesu, uchwala w jakiej formie i w jakim terminie każda Strona powinna ostatecznie sformułować swe wnioski oraz podejmuje wszelkie kroki w związku z zebraniem dowodów.

Artykuł 49

Nawet przed rozpoczęciem rozprawy Trybunał może zażądać od agentów okazania wszelkich dokumentów albo dostarczenia wszelkich wyjaśnień. W razie odmowy Trybunał przyjmuje to formalnie do wiadomości.

Artykuł 50

W każdej chwili Trybunał władny jest powierzyć śledztwo lub ekspertyzę wszelkiej osobie, ciału, biuru, Komisji lub organowi przez siebie wybranym.

Artykuł 51

W czasie rozprawy stawiane będą odpowiednie zapytania świadkom i biegłym z uwzględnieniem warunków ustalonych przez Trybunał w przepisach proceduralnych, wspomnianych w artykule 30.

Artykuł 52

Po otrzymaniu przez Trybunał w terminie w tym celu ustalonym dowodów i zeznań, może on odmówić przyjęcia wszelkich dalszych dowodów, ustnych lub na piśmie, które jedna ze Stron pragnęłaby mu przedłożyć, chyba że druga Strona wyrazi na to swą zgodę.

Artykuł 53

1. Gdy jedna ze Stron nie stawi się przed Trybunałem albo nie podejmie obrony swej sprawy, druga Strona może zwrócić się do Trybunału z żądaniem wydania wyroku na jej korzyść.

2. Zanim jednak Trybunał to uczyni, powinien upewnić się nie tylko, że sprawa podlega jego kompetencji zgodnie z artykułami 36 i 37, ale również, że roszczenie jest należycie uzasadnione pod względem faktycznym i prawnym.

Artykuł 54

1. Gdy pod nadzorem Trybunału, agenci, doradcy i adwokaci zakończyli wywód swej sprawy, Prezes ogłosi zamknięcie rozprawy.

2. Trybunał opuści salę rozpraw dla naradzenia się nad wyrokiem.

3. Narady Trybunału odbywają się niejawnie i pozostają tajemnicą.

Artykuł 55

1. Wszelkie uchwały zapadają większością głosów Sędziów obecnych.

2. W przypadku równości głosów decyduje głos Prezesa albo zastępującego go Sędziego.

Artykuł 56

1. Wyrok powinien podawać motywy, na podstawie których został wydany.

2. Powinien on wymieniać nazwiska Sędziów, którzy brali udział w wyrokowaniu.

Artykuł 57

Jeżeli wyrok, w całości lub części, nie opiera się na jednomyślnym zdaniu Sędziów, każdemu Sędziemu przysługuje prawo złożenia swej osobistej opinii.

Artykuł 58

Wyrok podpisują Prezes i Sekretarz Trybunału. Będzie on odczytany na posiedzeniu publicznym po uprzednim zawiadomieniu o tym agentów Stron.

Artykuł 59

Wyrok Sądu wiąże tylko Strony będące w sporze i tylko w stosunku do danego sporu.

Artykuł 60

Wyrok jest ostateczny i nie podlega odwołaniu. W przypadku sporu co do znaczenia lub zakresu wyroku, Trybunał powinien dać swą interpretację na żądanie każdej ze Stron.

Artykuł 61

1. Żądanie rewizji wyroku może być zgłoszone tylko wtedy, gdy opiera się na odkryciu faktu, który, w chwili wydania wyroku, był nieznany ani Trybunałowi, ani Stronie, żądającej rewizji, a mógł mieć wpływ decydujący, zawsze z zastrzeżeniem, że nieświadomość ta nie była zawiniona skutkiem niedbalstwa.

2. Postępowanie rewizyjne otwiera się orzeczeniem Trybunału, wyraźnie stwierdzającym istnienie nowego faktu, uznaniem, że jest on tego rodzaju, iż czyni sprawę nadającą się do rewizji, oraz oświadczeniem, że wniosek o rewizję jest na tej podstawie dopuszczalny.

3. Trybunał władny jest zażądać, żeby, zanim dopuści procedurę rewizyjną, osnowa wyroku była uprzednio wykonana.

4. Żądanie rewizji może być zgłoszone nie później niż w sześć miesięcy od chwili odkrycia nowego faktu.

5. Po upływie dziesięciu lat od daty wydania wyroku żadne żądanie rewizji nie może być zgłoszone.

Artykuł 62

1. Gdyby któreś państwo uznało, że posiada interes natury prawnej, który może być dotknięty przez wyrok w danej sprawie, ma ono prawo zażądać, żeby Trybunał dopuścił je jako interwenienta.

2. Do Trybunału należy decyzja w sprawie tego żądania.

Artykuł 63

1. W razie wysunięcia sprawy interpretacji jakiejś konwencji, w której Stronami są inne państwa niż będące w sporze, Sekretarz Trybunału zawiadomi je o tym natychmiast.

2. Każde państwo, które otrzymało takie zawiadomienie, ma prawo interwencji w procesie; i jeżeli z tego prawa skorzysta, to interpretacja zawarta w wyroku będzie dlań w równej mierze wiążąca.

Artykuł 64

O ile Trybunał nie postanowi inaczej, każda Strona ponosi swoje własne koszty procesu.

Rozdział IV

Opinie doradcze

Artykuł 65

1. Na żądanie jakiego bądź organu upoważnionego do tego, albo stosownie do postanowień Karty Narodów Zjednoczonych, Trybunał władny jest udzielać opinii doradczych w każdej sprawie o charakterze prawnym.

2. Sprawy, co do których żądana jest opinia doradcza Trybunału, są wnoszone do Trybunału w drodze podania na piśmie, które wyłuszcza ściśle sprawę, co do której zażądano opinii Trybunału; dołącza się doń wszelkie dokumenty, mogące służyć do wyjaśnienia sprawy.

Artykuł 66

1. Sekretarz Trybunału notyfikuje niezwłocznie podanie w sprawie opinii doradczej wszystkim państwom, dopuszczonym do występowania przed Trybunałem.

2. Poza tym Sekretarz komunikuje przez zawiadomienia socjalne i bezpośrednie każdemu państwu dopuszczonemu do występowania przed Trybunałem, albo każdej organizacji międzynarodowej, którą Trybunał lub, jeżeli tenże nie zasiada, Prezes będzie uważał za zdolną do udzielenia informacji w danej sprawie, że Trybunał jest gotów przyjąć wywody na piśmie, w terminie, który Prezes określi, lub wysłuchać wywodów ustnych na posiedzeniu publicznym wyznaczonym w tym celu.

3. Trybunał decyduje w przypadku, gdy państwo dopuszczone do występowania przed Trybunałem, nie otrzymawszy powyższego specjalnego zawiadomienia, wyrazi życzenie złożenia wywodu na piśmie lub zostania przesłuchanym.

4. Państwo i organizacje, które złożyły wywody na piśmie lub ustnie, albo jedne i drugie, dopuszczone będą do wypowiedzenia się co do wywodów złożonych przez inne państwa lub organizacje w formie, zakresie i terminach, ustalonych każdorazowo przez Trybunał lub, jeżeli tenże nie zasiada, przez Prezesa. W tym celu, Sekretarz komunikuje we właściwym czasie wywody złożone na piśmie państwom i organizacjom, które same złożyły podobne wywody.

Artykuł 67

Trybunał ogłasza swe opinie doradcze na posiedzeniu publicznym, zawiadomiwszy o tym uprzednio Sekretarza Generalnego oraz przedstawicieli członków Narodów Zjednoczonych, i innych państw i organizacji międzynarodowych bezpośrednio zainteresowanych.

Artykuł 68

Przy wykonywaniu swych atrybucji doradczych Trybunał będzie poza tym opierał się na postanowieniach niniejszego statutu, stosowanych w sprawach spornych, w takim zakresie, w jakim uzna to za możliwe do zastosowania.

Rozdział V

Poprawki

Artykuł 69

Poprawki do niniejszego statutu będą dokonywane w tym samym trybie, jak to zostało przewidziane w Karcie Narodów Zjednoczonych dla poprawek dla tej Karty, z zastosowaniem jednak tych przepisów, które Zgromadzenie Ogólne mogłoby uchwalić na wniosek Rady Bezpieczeństwa w sprawie udziału państw, które są Stronami w niniejszym statucie, ale nie są członkami Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 70

Trybunał będzie władny w drodze pisemnego zawiadomienia, skierowanego do Sekretarza Generalnego, zaproponować zastanowienie się nad wprowadzeniem do niniejszego statutu takich poprawek, jakie mógłby uznać za konieczne, z uwzględnieniem postanowień artykułu 69.

Układ w sprawie Antarktyki, Waszyngton, 1 grudnia 1959 r. [1]

(DzU z 1961 r., nr 46, poz. 237, z 2000 r., nr 100, poz. 1087 i z 2001 r., nr 6, poz. 52)

Uznając, że w interesie całej ludzkości Antarktyka powinna również w przyszłości zawsze być wykorzystywana wyłącznie w celach pokojowych i nie powinna stać się areną lub przedmiotem sporów międzynarodowych;

Doceniając istotny wkład wniesiony do nauki dzięki współpracy międzynarodowej w dziedzinie badań naukowych na Antarktyce;

Przekonane, że stworzenie trwałego fundamentu dla kontynuowania i rozwoju takiej współpracy na zasadzie wolności badań naukowych na Antarktyce, jak to miało miejsce podczas Międzynarodowego Roku Geofizycznego, odpowiada interesom nauki i postępu całej ludzkości;

Przekonane również, że układ, zapewniający wykorzystanie Antarktyki wyłącznie w celach pokojowych i utrzymywanie harmonijnych stosunków międzynarodowych na Antarktyce, będzie służył celom i zasadom Karty Narodów Zjednoczonych;

Uzgodniły, co następuje:

Artykuł I

1. Antarktykę wykorzystuje się wyłącznie w celach pokojowych. Zabrania się w szczególności wszelkich przedsięwzięć o charakterze wojskowym, jak tworzenie baz i fortyfikacji wojskowych, przeprowadzanie manewrów wojskowych oraz doświadczeń ze wszelkimi rodzajami broni.

2. Niniejszy układ nie zabrania korzystania z personelu lub sprzętu wojskowego dla badań naukowych lub dla wszelkich innych celów pokojowych.

[1] Tytuł sprostowany przez obwieszczenie Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 12 października 2000 r. o sprostowaniu błędu (DzU z 2000 r., nr 100, poz. 1087). Układ wszedł w życie w stosunku do Polski 23 czerwca 1961 r.

Artykuł II

Wolność badań naukowych na Antarktyce oraz współpraca w tej dziedzinie, jak to miało miejsce podczas Międzynarodowego Roku Geofizycznego, będą kontynuowane zgodnie z postanowieniami niniejszego układu.

Artykuł III

1. W celu rozszerzenia współpracy międzynarodowej w dziedzinie badań naukowych na Antarktyce, jak przewidziano w art. II niniejszego układu, Umawiające się Strony zgadzają się, że w maksymalnie możliwym i praktycznie osiągalnym stopniu:

a) dokonuje się wymiany informacji co do planów prac naukowych na Antarktyce, aby zapewnić maksymalną oszczędność środków i skuteczność prac;

b) dokonuje się wymiany personelu naukowego między ekspedycjami i stacjami na Antarktyce;

c) dokonuje się wymiany danych i rezultatów obserwacji naukowych na Antarktyce i zapewnia się swobodny dostęp do nich.

2. Przy wykonywaniu postanowień niniejszego artykułu udziela się wszechstronnego poparcia ustanowieniu stosunków rzeczowej współpracy z tymi agencjami wyspecjalizowanymi Organizacji Narodów Zjednoczonych i innymi organizacjami międzynarodowymi, które są zainteresowane w sprawach Antarktyki pod względem naukowym lub technicznym.

Artykuł IV

1. Żadne postanowienie niniejszego układu nie powinno być interpretowane jako:

a) zrzeczenie się przez jakąkolwiek z Umawiających się Stron zgłoszonych poprzednio praw lub pretensji do suwerenności terytorialnej na Antarktyce;

b) całkowite lub częściowe zrzeczenie się przez jakąkolwiek z Umawiających się Stron jakiejkolwiek podstawy do pretensji do suwerenności terytorialnej na Antarktyce, którą ta Strona może posiadać w wyniku swej działalności lub działalności swoich obywateli na Antarktyce lub na skutek innych przyczyn;

c) narażające na szwank pozycję którejkolwiek z Umawiających się Stron odnośnie do uznawania lub nieuznawania przez nią prawa lub pretensji, lub podstawy do pretensji jakiegokolwiek innego państwa do suwerenności terytorialnej na Antarktyce.

2. Żadne posunięcia lub działalność, mające miejsce w okresie trwania niniejszego układu, nie stwarzają podstawy do zgłoszenia, podtrzymania lub negowania pretensji do suwerenności terytorialnej na Antarktyce i nie stwarzają żadnych praw do suwerenności na Antarktyce. Żadnej nowej pretensji lub rozszerzenia istniejącej pretensji do suwerenności terytorialnej na Antarktyce nie należy zgłaszać, jak długo niniejszy układ pozostaje w mocy.

Artykuł V

1. Zabrania się wszelkich wybuchów jądrowych na Antarktyce oraz usuwania w tym rejonie odpadów promieniotwórczych.

2. W razie zawarcia umów międzynarodowych w sprawie wykorzystania energii jądrowej, włączając w to wybuchy jądrowe i usuwanie odpadów promieniotwórczych, w jakich będą uczestniczyć wszystkie Umawiające się Strony, których przedstawiciele uprawnieni są do udziału w naradach przewidzianych w artykule IX, ustanowione przez takie umowy zasady stosowane będą na Antarktyce.

Artykuł VI

Postanowienia niniejszego układu dotyczą rejonu położonego na południe od 60 równoleżnika szerokości południowej, włączając w to wszystkie szelfy lodowe, lecz nic w niniejszym układzie nie uszczupla i w żadnej mierze nie narusza praw jakiegokolwiek państwa lub realizacji tych praw zgodnie z prawem międzynarodowym dotyczącym otwartego morza, w granicach tego rejonu.

Artykuł VII

1. Dla osiągnięcia celów i zapewnienia przestrzegania postanowień niniejszego układu każda z Umawiających się Stron, której przedstawiciele uprawnieni są do uczestnictwa w naradach wspomnianych w artykule IX niniejszego układu, ma prawo mianować obserwatorów dla przeprowadzenia jakiejkolwiek inspekcji, przewidzianej w niniejszym artykule. Obserwatorzy powinni być obywatelami tych Umawiających się Stron, które ich mianują. Nazwiska obserwatorów podaje się do wiadomości wszystkim pozostałym Umawiającym się Stronom uprawnionym do mianowania obserwatorów; zakończenie ich funkcji będzie przedmiotem analogicznego zawiadomienia.

2. Każdy obserwator, mianowany zgodnie z postanowieniami punktu 1 niniejszego artykułu, ma całkowicie wolny dostęp w każdej chwili do każdego lub do wszystkich rejonów Antarktyki.

3. Wszystkie rejony Antarktyki łącznie ze wszystkimi stacjami, urządzeniami i sprzętem w tych rejonach oraz wszystkie statki morskie i powietrzne w miejscach wyładunku i załadunku ładunków lub personelu na Antarktyce będą w każdej chwili udostępnione dla dokonania inspekcji przez wszelkich obserwatorów mianowanych zgodnie z postanowieniami punktu 1 niniejszego artykułu.

4. Każda Umawiająca się Strona, uprawniona do mianowania obserwatorów, może w każdej chwili przeprowadzić inspekcję powietrzną dowolnego lub wszystkich rejonów Antarktyki.

5. Każda z Umawiających się Stron powinna od chwili wejścia dla niej w życie niniejszego układu poinformować inne Umawiające się Strony i później zawiadamiać je zawczasu:

a) o wszystkich ekspedycjach do Antarktyki lub na jej obszarze dokonywanych przez jej statki lub obywateli, oraz o wszystkich ekspedycjach, które będą zorganizowane na jej obszarze lub wyruszą z jej obszaru;

b) o wszystkich stacjach na Antarktyce, zajmowanych przez jej obywateli;

c) o wszelkim personelu lub sprzęcie wojskowym, przeznaczonym do wysłania przez nią do Antarktyki z przestrzeganiem warunków, przewidzianych w punkcie 2 artykułu I niniejszego układu.

Artykuł VIII

1. W celu ułatwienia wykonania ich funkcji na podstawie niniejszego układu i bez uszczerbku dla pozycji każdej z Umawiających się Stron w sprawie jurysdykcji nad wszystkimi innymi osobami na Antarktyce, obserwatorzy mianowani zgodnie z postanowieniami punktu 1 artykułu VII oraz personel naukowy, który Strony wymieniają między sobą w myśl podpunktu 1 (b) artykułu III układu, a także personel towarzyszący wszelkim takim osobom, podlegają jurysdykcji tylko tej Umawiającej się Strony, której są obywatelami w odniesieniu do wszelkich czynów lub zaniedbań, mających miejsce podczas ich pobytu na Antarktyce, związanego z wykonywaniem ich funkcji.

2. Bez uszczerbku dla postanowień punktu 1 niniejszego artykułu i przed podjęciem środków, przewidzianych w punkcie 1 (e) artykułu IX zainteresowane Umawiające się Strony w każdym wypadku sporu dotyczącego wykonywania jurysdykcji na Antarktyce przeprowadzą natychmiast między sobą konsultacje w celu osiągnięcia rozwiązania, które byłoby do przyjęcia dla Stron.

Artykuł IX

1. Przedstawiciele Umawiających się Stron, wymienionych w preambule niniejszego układu, zbiorą się w mieście Canberra nie później niż w dwa miesiące po wejściu w życie niniejszego układu, a następnie zbierać się będą w odpowiednich odstępach czasu i w odpowiednich miejscach w celu wymiany informacji, wzajemnych konsultacji w sprawach Antarktyki, będących przedmiotem wspólnego zainteresowania oraz rozpatrzenia opracowania i zalecenia swoim Rządom środków mających się przyczynić do realizacji zasad i celów niniejszego układu, uwzględniając środki dotyczące:

a) wykorzystania Antarktyki wyłącznie w celach pokojowych;

b) ułatwienia badań naukowych na Antarktyce;

c) ułatwienia międzynarodowej współpracy naukowej na Antarktyce;

d) ułatwienia w realizacji praw inspekcji, przewidzianych w artykule VII niniejszego układu;

e) kwestii dotyczących wykonywania jurysdykcji na Antarktyce;

f) ochrony i zachowania fauny i flory na Antarktyce.

2. Każda Umawiająca się Strona, która stała się uczestnikiem niniejszego układu, przez przystąpienie zgodnie z postanowieniami artykułu XIII, ma prawo mianować przedstawicieli dla uczestnictwa w naradach, wspomnianych w punkcie 1 niniejszego artykułu, tak długo, póki Umawiająca się Strona wykazuje zainteresowanie Antarktyką przez prowadzenie tam istotnej pracy naukowo-badawczej, jak założenie stacji naukowej lub wysłanie ekspedycji naukowej.

3. Sprawozdania obserwatorów, wspomnianych w artykule VII niniejszego układu, przesyłane są do przedstawicieli Umawiających się Stron, którzy uczestniczą w naradach, wspomnianych w punkcie 1 niniejszego artykułu.

4. Środki wymienione w punkcie 1 niniejszego artykułu wchodzą w życie po zaaprobowaniu ich przez wszystkie Umawiające się Strony, których przedstawiciele byli uprawnieni do udziału w naradach zwołanych dla rozpatrzenia tych środków.

5. Każde lub wszystkie prawa ustanowione niniejszym układem mogą być wykonywane z dniem wejścia w życie układu niezależnie od tego, czy środki mające ułatwić wykonywanie tych praw były czy też nie były zaproponowane, rozpatrzone lub zaaprobowane, jak to przewiduje niniejszy artykuł.

Artykuł X

Każda z Umawiających się Stron zobowiązuje się do podjęcia odpowiednich wysiłków, zgodnych z Kartą Narodów Zjednoczonych, by na Antarktyce nie prowadzono jakiejkolwiek działalności sprzecznej z zasadami lub celami niniejszego układu.

Artykuł XI

1. W razie powstania jakiegokolwiek sporu między dwiema lub kilkoma Umawiającymi się Stronami co do interpretacji lub stosowania niniejszego układu, te Umawiające się Strony przeprowadzą między sobą konsultacje w celu rozstrzygnięcia sporu w drodze rokowań, dochodzenia, mediacji, pojednania, arbitrażu, orzeczenia sądowego lub za pomocą innych pokojowych środków według ich własnego wyboru.

2. Wszelki tego rodzaju spór, który nie będzie rozstrzygnięty w ten sposób, zostanie przekazany, za każdorazową zgodą wszystkich Stron uczestniczących w sporze, do rozstrzygnięcia Międzynarodowemu Trybunałowi Sprawiedliwości; jednakże, jeżeli nie zostanie osiągnięte porozumienie w sprawie przekazania sporu Międzynarodowemu Trybunałowi Sprawiedliwości, Strony uczestniczące w sporze nie będą zwolnione od obowiązku dalszego poszukiwania rozstrzygnięcia sporu za pomocą jakiegokolwiek z różnych pokojowych środków, wymienionych w punkcie 1 niniejszego artykułu.

Artykuł XII

1. a) Niniejszy układ może być w każdym czasie zmieniony lub poprawiony za zgodą wszystkich Umawiających się Stron, których przedstawiciele uprawnieni są do udziału w naradach przewidzianych w artykule IX. Każda taka zmiana lub każda taka poprawka wchodzi w życie po otrzymaniu przez Rząd-Depozytariusza od wszystkich tych Umawiających się Stron zawiadomienia o jej ratyfikacji.

b) Następnie taka zmiana lub poprawka wchodzi w życie w stosunku do każdej innej Umawiającej się Strony po otrzymaniu od niej przez Rząd-Depozytariusza zawiadomienia o ratyfikacji. Każdą Umawiającą się Stronę, od której nie otrzymano zawiadomienia o ratyfikacji w okresie dwóch lat od dnia wejścia w życie zmiany lub poprawki zgodnie z postanowieniami podpunktu 1 (a) niniejszego artykułu, uważać się będzie za nie będącą już uczestnikiem układu w dniu wygaśnięcia tego terminu.

2. a) Jeżeli po upływie trzydziestu lat od dnia wejścia w życie niniejszego układu jakakolwiek z Umawiających się Stron, której przedstawiciele uprawnieni są do udziału w naradach, przewidzianych w artykule IX, zażąda tego przez zawiadomienie skierowane do Rządu-Depozytariusza, będzie zwołana w możliwie szybkim terminie konferencja wszystkich Umawiających się Stron w celu omówienia funkcjonowania układu.

b) Wszelka zmiana niniejszego układu lub poprawka do niego, zaaprobowane na wspomnianej konferencji przez większość reprezentowanych na niej Umawiających się Stron, włączając większość tych Stron, których przedstawiciele uprawnieni są do udziału w naradach przewidzianych w artykule IX, będą podane do wiadomości wszystkich Umawiających się Stron przez Rząd-Depozytariusza natychmiast po zakończeniu konferencji i wejdą w życie zgodnie z postanowieniami punktu 1 niniejszego artykułu.

c) Jeżeli taka zmiana lub poprawka nie wejdzie w życie zgodnie z postanowieniami podpunktu 1 (a) niniejszego artykułu w ciągu dwóch lat od daty zawiadomienia wszystkich Umawiających się Stron, każda Umawiająca się Strona może w każdej chwili po zakończeniu tego terminu notyfikować Rządowi-Depozytariuszowi wypowiedzenie niniejszego układu; takie wypowiedzenie nabierze mocy po upływie dwóch lat od dnia otrzymania tej notyfikacji przez Rząd-Depozytariusza.

Artykuł XIII

1. Niniejszy układ podlega ratyfikacji przez państwa, które go podpisały. Będzie on otwarty do przystąpienia dla każdego państwa, będącego członkiem Organizacji Narodów Zjednoczonych, lub dla każdego innego państwa, które może być zaproszone do przystą-

pienia do układu za zgodą wszystkich Umawiających się Stron, których przedstawiciele uprawnieni są do udziału w naradach, przewidzianych w artykule IX niniejszego układu.

2. Ratyfikacja niniejszego układu lub przystąpienie do niego dokonywane jest przez każde państwo zgodnie z jego przepisami konstytucyjnymi.

3. Dokumenty ratyfikacyjne i dokumenty przystąpienia będą złożone na przechowanie Rządowi Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, który jest Rządem-Depozytariuszem.

4. Rząd-Depozytariusz zawiadamia wszystkie państwa, które podpisały układ, oraz państwa, które do niego przystąpiły, o dacie złożenia każdego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia oraz o dacie wejścia w życie układu i każdej zmiany lub poprawki do niego.

5. Po złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych przez wszystkie państwa, które go podpisały, niniejszy układ wejdzie w życie dla tych państw oraz dla państw, które złożyły dokumenty przystąpienia. W przyszłości układ wejdzie w życie dla każdego państwa, które do niego przystąpi, po złożeniu przez nie dokumentu przystąpienia.

6. Niniejszy układ zostanie zarejestrowany przez Rząd-Depozytariusza, zgodnie z postanowieniami artykułu 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

(Artykuł XIV opuszczono)

Układ o zakazie prób broni nuklearnej w atmosferze, w przestrzeni kosmicznej i pod wodą, Moskwa, 5 sierpnia 1963 r.

(DzU z 1963 r., nr 52, poz. 288)

Rządy Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki, nazwane dalej „Pierwotnymi Uczestnikami",

proklamując jako swój główny cel jak najszybsze osiągnięcie porozumienia w sprawie powszechnego i całkowitego rozbrojenia pod ścisłą kontrolą międzynarodową zgodnie z celami Organizacji Narodów Zjednoczonych, które położyłoby kres wyścigowi zbrojeń i wyeliminowałoby bodźce do produkowania i dokonywania prób ze wszystkimi rodzajami broni, w tym również z bronią nuklearną,

dążąc do osiągnięcia zaprzestania na zawsze wszelkich próbnych eksplozji broni nuklearnej, zdecydowane kontynuować w tym celu rozmowy oraz pragnąc położyć kres zakażaniu środowiska, otaczającego człowieka, substancjami radioaktywnymi,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł I

1. Każdy z uczestników niniejszego układu zobowiązuje się do zakazu, zapobiegania i niedokonywania jakichkolwiek próbnych eksplozji broni nuklearnej i jakichkolwiek innych eksplozji nuklearnych w jakimkolwiek miejscu znajdującym się pod jego jurysdykcją lub kontrolą:

a) w atmosferze; poza jej granicami, włącznie z przestrzenią kosmiczną; pod wodą, włącznie z wodami terytorialnymi i pełnym morzem; i

b) w jakimkolwiek innym środowisku, jeśli tego rodzaju eksplozja powoduje przedostawanie się opadów radioaktywnych poza zasięg granic terytorialnych państwa, pod którego jurysdykcją lub kontrolą dokonuje się takiej eksplozji. Bierze się przy tym pod uwagę, że postanowienia niniejszego punktu nie powinny stanowić przeszkody do zawarcia traktatu zmierzającego do zakazu na zawsze wszelkich próbnych eksplozji nuklearnych, włącznie z wszystkimi tego rodzaju eksplozjami pod ziemią, do którego zawarcia Uczestnicy będą dążyć, jak oświadczyli we wstępie do niniejszego układu.

2. Każdy z uczestników niniejszego układu zobowiązuje się następnie do powstrzymywania się od składania, zachęcania lub jakiegokolwiek udziału w dokonywaniu jakichkolwiek próbnych eksplozji broni nuklearnej i jakichkolwiek innych eksplozji nuklearnych, gdziekolwiek by to było, których dokonywano by w jakimkolwiek ze środowisk wymienionych w ustępie 1 niniejszego artykułu lub które wywołałyby skutki wymienione w tymże ustępie.

Artykuł II

1. Każdy uczestnik niniejszego układu może zgłosić poprawki do niego. Tekst każdej zgłoszonej poprawki przedkłada się Rządom-Depozytariuszom, które roześlą go wszystkim uczestnikom układu. Następnie, jeśli zażąda tego jedna trzecia lub więcej uczestników układu, Rządy-Depozytariusze zwołają konferencję, na którą zaproszą wszystkich uczestników układu w celu rozpatrzenia takiej poprawki.

2. Każda poprawka do niniejszego układu powinna być przyjęta większością głosów wszystkich uczestników układu, włączając głosy wszystkich pierwotnych uczestników układu. Poprawka wejdzie w życie dla wszystkich uczestników układu po zdeponowaniu dokumentów ratyfikacyjnych przez większość wszystkich uczestników, włączając w to dokumenty ratyfikacyjne wszystkich pierwotnych uczestników.

Artykuł III

1. Niniejszy układ będzie otwarty do podpisu przez wszystkie państwa. Każde państwo, które nie podpisze niniejszego układu do chwili jego wejścia w życie zgodnie z ustępem 3 niniejszego artykułu, może przystąpić do niego w dowolnym czasie.

2. Niniejszy układ podlega ratyfikacji przez państwa, które go podpisały. Dokumenty ratyfikacyjne i dokumenty przystąpienia powinny być zdeponowane u rządów państw będących pierwotnymi uczestnikami układu – Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki, które niniejszym zostają wyznaczone jako Rządy-Depozytariusze.

3. Niniejszy układ wejdzie w życie po jego ratyfikacji przez wszystkich pierwotnych uczestników i po zdeponowaniu przez nich dokumentów ratyfikacyjnych.

4. Dla państw, które zdeponują swoje dokumenty ratyfikacyjne lub dokumenty przystąpienia po wejściu w życie niniejszego układu, wejdzie on w życie w dniu zdeponowania ich dokumentów ratyfikacyjnych lub dokumentów przystąpienia.

5. Rządy-Depozytariusze niezwłocznie poinformują wszystkie państwa, które podpisały niniejszy układ i przystąpiły do niego, o dacie złożenia każdego podpisu, dacie zdeponowania każdego dokumentu ratyfikacyjnego i dokumentu przystąpienia, dacie wejścia w życie niniejszego układu, dacie otrzymania jakichkolwiek żądań dotyczących zwołania konferencji, jak również o innych zawiadomieniach.

6. Niniejszy układ zostanie zarejestrowany przez Rządy-Depozytariuszy zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

Artykuł IV

Niniejszy układ jest zawarty na czas nieokreślony.

Każdy uczestnik niniejszego układu ma prawo, w wykonywaniu swej suwerenności państwowej, wystąpić z układu, jeśli uzna, że związane z treścią niniejszego układu wyjątkowe okoliczności, zagrażają najwyższym interesom jego kraju. O wystąpieniu z układu powinien on powiadomić wszystkich innych uczestników układu na trzy miesiące naprzód.

Artykuł V

Niniejszy układ, którego teksty rosyjski i angielski są jednakowo autentyczne, zostanie zdeponowany w archiwach Rządów-Depozytariuszy. Kopie niniejszego układu należycie uwierzytelnione zostaną przesłane przez Rządy-Depozytariuszy rządom państw, które podpisały układ i przystąpiły do niego.

Na dowód czego, niżej podpisani, należycie upełnomocnieni, złożyli swe podpisy pod niniejszym układem.

Sporządzono w trzech egzemplarzach, w mieście Moskwie, dnia piątego sierpnia tysiąc dziewięćset sześćdziesiątego trzeciego roku.

Układ o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, Londyn, Moskwa, Waszyngton, 27 stycznia 1967 r.

(DzU z 1968 r., nr 14, poz. 82, załącznik)

Państwa-Strony niniejszego układu,

natchnione wielkimi możliwościami, jakie otwierają się przed ludzkością w wyniku wkroczenia człowieka w przestrzeń kosmiczną,

uznając wspólny interes całej ludzkości w postępie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej w celach pokojowych,

przeświadczone, że badania i użytkowanie przestrzeni kosmicznej powinny być prowadzone dla dobra wszystkich narodów, bez względu na stopień ich rozwoju gospodarczego lub naukowego,

pragnąc przyczynić się do rozwoju szerokiej współpracy międzynarodowej, zarówno w zakresie naukowych, jak i prawnych aspektów badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej w celach pokojowych,

przeświadczone, że współpraca taka przyczyni się do rozwoju wzajemnego porozumienia i do umocnienia przyjaznych stosunków między państwami i narodami,

przypominając rezolucję 1962 (XVIII) zatytułowaną „Deklaracja o zasadach prawnych działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej", którą Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przyjęło jednomyślnie dnia 13 grudnia 1963 roku,

przypominając rezolucję 1884 (XVIII), wzywającą państwa, aby powstrzymały się od wprowadzania na orbitę wokół Ziemi jakichkolwiek obiektów przenoszących broń jądrową lub jakiekolwiek inne rodzaje broni masowego zniszczenia, jak również od umieszczania takiej broni na ciałach niebieskich, którą to rezolucję Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przyjęło jednomyślnie dnia 17 października 1963 roku,

biorąc pod uwagę rezolucję Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych 110/II z dnia 3 listopada 1947 roku, która potępiła propagandę mającą na celu albo mogącą wywołać jakiekolwiek zagrożenie pokoju, naruszenie pokoju lub akt agresji lub zachęcić do tego, i uważając, że wymieniona rezolucja ma zastosowanie do przestrzeni kosmicznej,

przekonane, że Układ o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, sprzyjać będzie realizacji celów i zasad Karty Narodów Zjednoczonych,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł I

Badanie i użytkowanie przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, prowadzone lub wykonywane są dla dobra i w interesie wszystkich krajów, niezależnie od stopnia ich rozwoju gospodarczego czy naukowego, i stanowi dorobek całej ludzkości.

Przestrzeń kosmiczna, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, jest wolna dla badań i użytkowania przez wszystkie państwa bez jakiejkolwiek dyskryminacji, na zasadzie równości i zgodnie z prawem międzynarodowym; dostęp do wszystkich obszarów ciał niebieskich jest wolny.

Zapewnia się wolność badań naukowych w przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi; państwa ułatwiają i popierają współpracę międzynarodową w zakresie takich badań.

Artykuł II

Przestrzeń kosmiczna, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, nie podlega zawłaszczeniu przez państwa ani poprzez ogłoszenie suwerenności, ani w drodze użytkowania lub okupacji, ani w jakikolwiek inny sposób.

Artykuł III

Państwa-Strony układu prowadzą działalność w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, zgodnie z prawem międzynarodowym, łącznie z Kartą Narodów Zjednoczonych, w interesie utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz rozwoju współpracy i porozumienia między narodami.

Artykuł IV

Państwa-Strony układu zobowiązują się nie wprowadzać na orbitę wokół Ziemi jakichkolwiek obiektów przenoszących broń jądrową lub jakiekolwiek inne rodzaje broni masowego zniszczenia ani nie umieszczać tego rodzaju broni na ciałach niebieskich lub w przestrzeni kosmicznej w jakikolwiek inny sposób.

Księżyc i inne ciała niebieskie użytkowane są przez wszystkie Państwa-Strony układu wyłącznie w celach pokojowych. Zakazuje się zakładania wojskowych baz, instalacji oraz fortyfikacji na ciałach niebieskich, dokonywania na nich prób z jakimikolwiek typami broni oraz przeprowadzania manewrów wojskowych. Korzystanie z personelu wojskowego w celu badań naukowych lub w jakichkolwiek innych celach pokojowych nie jest zabronione. Nie zabrania się również korzystania z wszelkiego sprzętu lub urządzeń koniecznych dla pokojowych badań Księżyca i innych ciał niebieskich.

Artykuł V

Państwa-Strony układu uważają kosmonautów za wysłanników ludzkości w przestrzeni kosmicznej i udzielają im wszelkiej możliwej pomocy w razie wypadku, niebezpieczeństwa lub przymusowego lądowania na terytorium innego Państwa-Strony układu lub na morzu pełnym. Kosmonauci, którzy dokonują takiego lądowania, zostaną bezpiecznie i bez zwłoki odesłani do państwa, w którym zarejestrowany jest ich statek kosmiczny.

Prowadząc działalność w przestrzeni kosmicznej i na ciałach niebieskich, kosmonauci jednego Państwa-Strony układu udzielają wszelkiej możliwej pomocy kosmonautom innych Państw-Stron układu.

Państwa-Strony układu informują niezwłocznie inne Państwa-Strony układu albo Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych o wszelkich odkrytych przez nie zjawiskach w przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, które mogą stanowić niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia kosmonautów.

Artykuł VI

Państwa-Strony układu ponoszą odpowiedzialność międzynarodową za swoją działalność w przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, niezależnie od tego, czy jest ona prowadzona przez instytucje rządowe lub pozarządowe, osoby prawne, jak również za zapewnienie zgodności tej działalności z postanowieniami niniejszego układu. Działalność pozarządowych osób prawnych w przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, wymaga upoważnienia i stałego nadzoru ze Strony danego Państwa-Strony układu. Jeżeli działalność w przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, prowadzi organizacja międzynarodowa, odpowiedzialność za przestrzeganie niniejszego układu ponosi zarówno organizacja międzynarodowa, jak i Państwa-Strony niniejszego układu, uczestniczące w takiej organizacji.

Artykuł VII

Każde Państwo-Strona układu, które wypuszcza albo powoduje wypuszczenie obiektu w przestrzeń kosmiczną, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, jak również każde Państwo-Strona układu, z którego terytorium albo urządzenia obiekt zostaje wypuszczony, ponosi międzynarodową odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez taki obiekt lub jego część składową na Ziemi, w przestrzeni powietrznej lub w przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, wobec innego Państwa-Strony układu albo jego osób fizycznych lub prawnych.

Artykuł VIII

Państwo-Strona układu, w którym zarejestrowany jest obiekt wypuszczony w przestrzeń kosmiczną, zachowuje jurysdykcję i kontrolę nad tym obiektem oraz nad znajdującą się na jego pokładzie załogą, gdy znajduje się on w przestrzeni kosmicznej lub na ciele niebieskim. Własność obiektów kosmicznych wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną, łącznie z obiektami, które wylądowały na ciele niebieskim lub zostały tam zbudowane, jak również ich części składowych pozostaje nienaruszona w czasie ich przebywania w przestrzeni kosmicznej lub na ciele niebieskim, jak również po ich powrocie na Ziemię. Wymienione obiekty lub ich części składowe znalezione poza granicami Państwa-Strony układu, w którym są zarejestrowane, będą zwrócone temu Państwu Stronie układu, które na żądanie, dostarczy przed zwrotem danych umożliwiających identyfikację.

Artykuł IX

Przy badaniach i użytkowaniu przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, Państwa-Strony układu kierują się zasadą współpracy i wzajemnej pomocy i prowadzą wszelką swą działalność w przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, z należytym uwzględnieniem uzasadnionych interesów wszystkich innych Państw-Stron układu. Państwa-Strony układu prowadzą studia i badania przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, w taki sposób, aby uniknąć ich szkodliwego zanieczyszczenia, jak również niekorzystnych zmian w środowisku ziemskim, wynikających z wprowadzenia substancji pozaziemskich, a w razie konieczności podejmują właściwe kroki w tym celu. Jeżeli Państwo-Strona układu ma podstawy do przypuszczenia, że działalność lub doświadczenie w przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, zaplanowane przez nie lub jego obywateli mogą stanowić potencjalne zakłócenie działalności innych Państw-Stron układu w zakresie pokojowych badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, podejmie ono odpowiednie konsultacje międzynarodowe przed przystąpieniem do takiej działalności lub takiego doświadczenia. Państwo-Strona układu, które ma podstawy do przypuszczenia, że działalność lub doświadczenie w przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, zaplanowane przez inne Państwo Stronę układu mogą stanowić potencjalne zakłócenie działalności w zakresie pokojowych badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, może zażądać przeprowadzenia konsultacji odnośnie do tej działalności lub tego doświadczenia.

Artykuł X

W celu popierania międzynarodowej współpracy w badaniach i użytkowaniu przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, zgodnie z celami niniejszego układu, Państwa-Strony układu rozpatrywać będą na zasadzie równości prośby innych Państw-Stron układu o udzielenie im możliwości obserwowania lotu obiektów kosmicznych wypuszczonych przez te państwa.

Rodzaj i warunki udzielenia wymienionych wyżej możliwości obserwacji ustalane są w drodze porozumienia między zainteresowanymi państwami.

Artykuł XI

W celu popierania międzynarodowej współpracy w pokojowym badaniu i użytkowaniu przestrzeni kosmicznej, Państwa-Strony układu prowadzące działalność w przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, wyrażają zgodę na udzielanie Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz opinii publicznej i międzynarodowej społeczności naukowej informacji, w zakresie możliwie najszerszym i praktycznie wykonalnym, o charakterze, przebiegu, miejscach i wynikach tej działalności. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zapewni podjęcie odpowiednich środków w celu sprawnego rozpowszechnienia wymienionych informacji natychmiast po ich otrzymaniu.

Artykuł XII

Wszystkie stacje, urządzenia, wyposażenia i pojazdy kosmiczne na Księżycu i na innych ciałach niebieskich są dostępne, na zasadzie wzajemności, dla przedstawicieli innych Państw-Stron układu. Przedstawiciele ci zawiadamiają uprzednio o zamierzonej wizycie, w celu umożliwienia przeprowadzenia odpowiednich konsultacji i podjęcia środków maksymalnej ostrożności dla zapewnienia bezpieczeństwa i uniknięcia zakłócenia w normalnej działalności urządzenia, które ma być przedmiotem wizyty.

Artykuł XIII

Postanowienia niniejszego układu mają zastosowanie do działalności Państw-Stron układu w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, niezależnie od tego, czy działalność tę prowadzi jedno Państwo-Strona układu, samodzielnie czy też wspólnie z innymi państwami, w tym również działalność w ramach międzynarodowych organizacji międzyrządowych.

Wszelkie zagadnienia praktyczne, wynikające w związku z działalnością prowadzoną przez międzynarodowe organizacje międzyrządowe w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, rozstrzygane są przez Państwa-Strony układu bądź z właściwą organizacją międzynarodową, bądź z jednym lub

szeregiem państw członków tej organizacji międzynarodowej, które są Stronami niniejszego układu.

Artykuł XIV

1. Niniejszy układ jest otwarty do podpisu dla wszystkich państw. Każde państwo, które nie podpisze niniejszego układu przed jego wejściem w życie zgodnie z ustępem 3 niniejszego artykułu, może przystąpić do niego w dowolnym czasie.

2. Niniejszy układ podlega ratyfikacji przez państwa, które go podpisały. Dokumenty ratyfikacyjne i dokumenty przystąpienia składane będą Rządom Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki, które niniejszym zostają wyznaczone jako Rządy-Depozytariusze.

3. Niniejszy układ wchodzi w życie z chwilą złożenia dokumentów ratyfikacyjnych przez pięć Rządów, w tym przez Rządy wyznaczone w niniejszym układzie jako Rządy-Depozytariusze.

4. Dla państw, które złożą dokumenty ratyfikacyjne lub dokumenty przystąpienia po wejściu w życie niniejszego układu, wejdzie on w życie w dniu złożenia ich dokumentów ratyfikacyjnych lub dokumentów przystąpienia.

5. Rządy-Depozytariusze niezwłocznie poinformują wszystkie państwa, które podpisały niniejszy układ lub przystąpiły do niego, o dacie złożenia każdego podpisu, dacie złożenia każdego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia, dacie wejścia w życie niniejszego układu, jak również i o innych zawiadomieniach.

6. Niniejszy układ zostanie zarejestrowany przez Rządy-Depozytariuszy zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

Artykuł XV

Każde Państwo-Strona niniejszego układu może zgłaszać poprawki do tego układu. Poprawki wchodzą w życie dla każdego Państwa-Strony układu przyjmującego poprawki, po ich przyjęciu przez większość Państw-Stron układu, a następnie dla każdego pozostałego Państwa-Strony układu z dniem przyjęcia przez nie tych poprawek.

Artykuł XVI

Każde Państwo-Strona układu może po upływie jednego roku od chwili jego wejścia w życie powiadomić o wycofaniu się z układu w drodze pisemnego zawiadomienia Rządów-Depozytariuszy. Wypowiedzenie staje się skuteczne po upływie roku od daty otrzymania takiego zawiadomienia.

(Artykuł XVII opuszczono)

Układ o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej, Londyn, Moskwa, Waszyngton, 1 lipca 1968 r.

(DzU z 1970 r., nr 8, poz. 60, załącznik)

Państwa zawierające niniejszy układ, zwane dalej Stronami układu,

biorąc pod uwagę zniszczenia, jakie spowodowałaby dla całej ludzkości wojna jądrowa, i konieczność podjęcia w związku z tym wszelkich wysiłków dla zapobieżenia niebezpieczeństwu takiej wojny oraz kroków dla zapewnienia bezpieczeństwa narodów,

przekonane, że rozprzestrzenianie broni jądrowej poważnie zwiększyłoby niebezpieczeństwo wojny jądrowej,

zgodnie z rezolucjami Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych, wzywającymi do zawarcia porozumienia o zapobieżeniu szerszemu rozprzestrzenianiu broni jądrowej,

zobowiązując się do współpracy w ułatwianiu stosowania środków zabezpieczających Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej w zakresie pokojowego wykorzystania energii jądrowej,

wyrażając poparcie dla badań, rozwoju i innych wysiłków zmierzających do rozszerzenia stosowania, w ramach systemu środków zabezpieczających Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej, zasady skutecznej kontroli przepływu wyjściowych i specjalnych materiałów rozszczepialnych przy użyciu aparatów i innych środków technicznych w niektórych kluczowych punktach,

potwierdzając zasadę, że korzyści z pokojowego zastosowania techniki jądrowej, włączając w to wszelkie technologiczne produkty uboczne, które mogą być uzyskane przez państwa dysponujące bronią jądrową w wyniku rozwoju jądrowych urządzeń wybuchowych, powinny być udostępnione dla celów pokojowych wszystkim Państwom-Stronom układu zarówno dysponującym, jak i nie dysponującym bronią jądrową,

przekonane, że w ramach tej zasady wszystkie Strony układu mają prawo do uczestniczenia w możliwie jak najszerszej wymianie informacji naukowych i przyczyniania się, indywidualnie lub we współpracy z innymi państwami, do dalszego rozwoju wykorzystania energii atomowej dla celów pokojowych;

deklarując zamiar doprowadzenia możliwie jak najszybciej do zaprzestania wyścigu zbrojeń jądrowych i podjęcia skutecznych kroków w kierunku rozbrojenia jądrowego,

wzywając wszystkie państwa do współpracy w osiągnięciu tego celu,

przypominając, że we wstępie Układu o zakazie prób broni jądrowej w atmosferze, w przestrzeni kosmicznej i pod wodą z 1963 roku Strony tego układu wyraziły zdecydowane dążenie zaprzestania na zawsze wszelkich doświadczalnych wybuchów broni jądrowej i kontynuowania w tym celu rokowań,

pragnąc przyczynić się do osłabienia napięcia międzynarodowego i wzmocnienia zaufania między państwami w celu ułatwienia zaprzestania produkcji broni jądrowej, zniszczenia wszystkich jej zapasów oraz eliminacji broni jądrowej i środków jej przenoszenia z arsenałów narodowych na podstawie układu o powszechnym i całkowitym rozbrojeniu pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową,

przypominając, że zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych państwa powinny powstrzymać się w swych stosunkach międzynarodowych od groźby użycia siły lub użycia siły zarówno przeciwko integralności terytorialnej lub niezawisłości politycznej któregokolwiek państwa, jak i od postępowania w inny sposób niezgodny z celami Narodów Zjednoczonych oraz, że należy działać na rzecz ustanowienia i utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa poprzez przeznaczanie na zbrojenia jak najmniejszej części światowych zasobów ludzkich i gospodarczych,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł I

Każde z Państw-Stron niniejszego układu dysponujących bronią jądrową zobowiązuje się do nieprzekazywania komukolwiek bezpośrednio lub pośrednio broni jądrowej lub innych jądrowych urządzeń wybuchowych oraz kontroli nad taką bronią lub takimi urządzeniami wybuchowymi, jak również do nieokazywania pomocy, niezachęcania i nienakłaniania w jakikolwiek sposób jakiegokolwiek państwa nie dysponującego bronią jądrową do produkowania lub uzyskania inną drogą broni jądrowej lub innych jądrowych urządzeń wybuchowych i kontroli nad taką bronią lub urządzeniami wybuchowymi.

Artykuł II

Każde z Państw-Stron niniejszego układu nie dysponujących bronią jądrową zobowiązuje się do nie przyjmowania od kogokolwiek, bezpośrednio lub pośrednio, broni jądrowej lub innych jądrowych urządzeń wybuchowych oraz kontroli nad taką bronią lub takimi urządzeniami wybuchowymi, do nieprodukowania i nieuzyskiwania inną drogą broni jądrowej lub innych jądrowych urządzeń wybuchowych oraz do nieubiegania się i nieprzyjmowania jakiejkolwiek pomocy w produkowaniu broni jądrowej lub innych jądrowych urządzeń wybuchowych.

Artykuł III

1. Każde z Państw-Stron układu nie dysponujących bronią jądrową zobowiązuje się do przyjęcia środków zabezpieczających ustalonych w porozumieniu, co do którego będą prowadzone rokowania i które będzie zawarte z Międzynarodową Agencją Energii Atomowej, zgodnie z jej statutem i systemem środków zabezpieczających agencji, wyłącznie w celu kontroli wykonania jego zobowiązań, przyjętych zgodnie z niniejszym układem, aby nie dopuścić do przekształcenia energii jądrowej przeznaczonej do celów pokojowych w broń jądrową lub inne jądrowe urządzenia wybuchowe. Procedura zastosowania środków zabezpieczających wymaganych na podstawie niniejszego artykułu będzie stosowana w odniesieniu do wyjściowego lub specjalnego materiału rozszczepialnego niezależnie od tego, czy jest on produkowany, przerabiany lub wykorzystywany w podstawowym urządzeniu jądrowym, czy poza nim. Środki zabezpieczające wymagane na podstawie niniejszego artykułu

będą stosowane w odniesieniu do każdego wyjściowego lub specjalnego materiału rozszczepialnego w całej działalności w zakresie pokojowego wykorzystania energii jądrowej, prowadzonej na terytorium danego państwa, pod jego jurysdykcją lub gdziekolwiek pod kontrolą tego państwa.

2. Każde z Państw-Stron układu zobowiązuje się nie udostępniać: a) wyjściowego lub specjalnego materiału rozszczepialnego lub b) urządzenia lub materiału specjalnie przeznaczonego lub przygotowanego do przerabiania, wykorzystania lub produkcji specjalnego materiału rozszczepialnego jakiemukolwiek państwu nie dysponującemu bronią jądrową dla celów pokojowych, jeżeli ten wyjściowy lub specjalny materiał rozszczepialny nie będzie podlegał środkom zabezpieczającym wymaganym na podstawie niniejszego artykułu.

3. Kontrola wymagana na podstawie niniejszego artykułu powinna być dokonywana w taki sposób, aby odpowiadała postanowieniom artykułu IV niniejszego układu i nie utrudniała ekonomicznego i technicznego rozwoju Stron układu i międzynarodowej współpracy w dziedzinie pokojowego wykorzystania energii jądrowej, obejmującego międzynarodową wymianę materiałów jądrowych i urządzeń do przerabiania, wykorzystania lub produkcji materiałów jądrowych dla celów pokojowych, zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu i zasadami stosowania środków zabezpieczających, przedstawionymi we wstępie układu.

4. Państwa-Strony układu nie dysponujące bronią jądrową zawrą, indywidualnie lub wspólnie z innymi państwami, porozumienia z Międzynarodową Agencją Energii Atomowej mające na celu realizację wymogów niniejszego artykułu, zgodnie ze Statutem Agencji. Rokowania w sprawie takich porozumień powinny rozpocząć się w ciągu 180 dni od dnia wejścia w życie niniejszego układu. Dla państw, które złożą swoje dokumenty ratyfikacyjne po upływie wspomnianego okresu 180 dni, rokowania w sprawie takich porozumień powinny rozpocząć się nie później niż w dniu złożenia tych dokumentów. Porozumienia te powinny wejść w życie nie później niż po upływie 18 miesięcy od dnia rozpoczęcia rokowań.

Artykuł IV

1. Żadne z postanowień niniejszego układu nie może być interpretowane jako naruszające nieodłączne prawo wszystkich Stron układu do rozwoju badań, produkcji i wykorzystania energii jądrowej dla celów pokojowych, bez dyskryminacji i zgodnie z artykułami I i II niniejszego układu.

2. Wszystkie Strony układu zobowiązują się ułatwiać, w możliwie jak najszerszym zakresie, wymianę wyposażenia, materiałów oraz informacji naukowych i technicznych dotyczących pokojowego wykorzystania energii jądrowej i mają prawo uczestniczyć w tej wymianie. Strony układu, będące w stanie to czynić, będą również współpracować w przyczynianiu się, indywidualnie lub wspólnie z innymi państwami lub organizacjami międzynarodowymi, do dalszego rozwoju wykorzystania energii jądrowej dla celów pokojowych, w szczególności na terytoriach Państw-Stron układu nie dysponujących bronią jądrową, z należytym uwzględnieniem potrzeb rozwijających się regionów świata.

Artykuł V

Każda ze Stron niniejszego układu zobowiązuje się do podjęcia właściwych kroków w celu zapewnienia, zgodnie z niniejszym układem, pod odpowiednim międzynarodowym nadzorem i przy pomocy właściwej procedury międzynarodowej, aby potencjalne korzyści wynikające z jakiegokolwiek pokojowego zastosowania wybuchów jądrowych były udostępnione bez dyskryminacji Państwom-Stronom niniejszego układu nie dysponującym bronią jądrową i aby cena za wykorzystanie urządzeń wybuchowych dla takich Stron układu była możliwie jak najniższa i nie obejmowała kosztów badań i rozwoju. Państwa-Strony niniejszego układu nie dysponujące bronią jądrową będą mogły uzyskać takie korzyści, zgodnie ze specjalnym międzynarodowym porozumieniem lub porozumieniami, poprzez właściwy organ międzynarodowy, w którym państwa nie dysponujące bronią jądrową będą odpowiednio reprezentowane. Rokowania w tej sprawie powinny rozpocząć się możliwie jak najszybciej po wejściu w życie układu. Państwa-Strony układu nie dysponujące bronią jądrową mogą również, jeżeli będą sobie tego życzyły, uzyskać takie korzyści na zasadzie dwustronnych porozumień.

Artykuł VI

Każda ze Stron niniejszego układu zobowiązuje się do prowadzenia w dobrej wierze rokowań w sprawie skutecznych kroków mających na celu zaprzestanie w najbliższym czasie

wyścigu zbrojeń jądrowych, w sprawie rozbrojenia jądrowego oraz w sprawie układu o powszechnym i całkowitym rozbrojeniu pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową.

Artykuł VII

Żadne z postanowień niniejszego układu nie narusza prawa jakiejkolwiek grupy państw do zawierania regionalnych układów mających na celu zapewnienie całkowitej nieobecności broni jądrowej na ich terytoriach.

Artykuł VIII

1. Każda ze Stron niniejszego układu może zgłosić poprawki do tego układu. Tekst każdej zgłoszonej poprawki przedstawia się Rządom-Depozytariuszom, które prześlą go wszystkim Stronom układu. Następnie, jeżeli żąda tego jedna trzecia lub więcej Stron układu, Rządy-Depozytariusze dla rozpatrzenia takiej poprawki zwołają konferencję, na którą zaproszą wszystkie Strony układu.

2. Każda poprawka do niniejszego układu powinna być przyjęta większością głosów wszystkich Stron układu, włączając w to głosy wszystkich Państw-Stron układu dysponujących bronią jądrową oraz wszystkich innych Stron układu, które w dniu rozesłania poprawki są członkami Rady Gubernatorów Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej. Poprawka wchodzi w życie dla każdej Strony układu, która złoży dokument ratyfikacyjny tej poprawki, po złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych przez większość Stron układu, włączając dokumenty ratyfikacyjne wszystkich Państw-Stron układu dysponujących bronią jądrową oraz wszystkich innych Stron układu będących w dniu rozesłania poprawki członkami Rady Gubernatorów Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej. Następnie dla każdej innej Strony układu poprawka wchodzi w życie w dniu złożenia przez nią dokumentu ratyfikacyjnego tej poprawki.

3. Po upływie pięciu lat od wejścia w życie niniejszego układu powinna być zwołana w Genewie (Szwajcaria) konferencja Stron układu, mająca za zadanie zbadanie funkcjonowania układu dla upewnienia się, że cele określone we wstępie oraz postanowienia układu są realizowane. Po upływie każdych następnych pięciu lat większość Stron układu może, występując z odpowiednią propozycją do Rządów-Depozytariuszy, spowodować zwołanie kolejnych konferencji w celu sprawdzenia funkcjonowania niniejszego układu.

Artykuł IX

1. Niniejszy układ jest otwarty do podpisu dla wszystkich państw. Każde państwo, które nie podpisze układu przed jego wejściem w życie zgodnie z ustępem 3 niniejszego artykułu, może przystąpić do niego w dowolnym czasie.

2. Niniejszy układ podlega ratyfikacji przez państwa, które go podpisały. Dokumenty ratyfikacyjne i dokumenty przystąpienia składane będą Rządom Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, które niniejszym zostają wyznaczone jako Rządy-Depozytariusze.

3. Niniejszy układ wchodzi w życie po jego ratyfikacji przez państwa, których rządy zostały wyznaczone Depozytariuszami układu, i 40 innych państw, które podpisały niniejszy układ, oraz po złożeniu przez te państwa dokumentów ratyfikacyjnych. Dla celów niniejszego układu państwem dysponującym bronią jądrową jest państwo, które wyprodukowało i dokonało wybuchu broni jądrowej lub innego jądrowego urządzenia wybuchowego przed dniem 1 stycznia 1967 roku.

4. Dla państw, które złożą dokumenty ratyfikacyjne lub dokumenty przystąpienia po wejściu w życie niniejszego układu, wejdzie on w życie w dniu złożenia ich dokumentów ratyfikacyjnych lub dokumentów przystąpienia.

5. Rządy-Depozytariusze niezwłocznie poinformują wszystkie państwa, które układ podpisały lub do niego przystąpiły, o dacie złożenia każdego podpisu, dacie złożenia każdego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia, dacie wejścia w życie niniejszego układu, dacie otrzymania każdego żądania zwołania konferencji oraz o innych zawiadomieniach.

6. Niniejszy układ zostanie zarejestrowany przez Rządy-Depozytariusze zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

Artykuł X

1. Każda ze Stron niniejszego układu, zgodnie ze swą suwerennością państwową, ma prawo wystąpić z układu, jeżeli uzna, że wyjątkowe okoliczności związane z przedmiotem

niniejszego układu zagroziły najwyższym interesom jej kraju. O wystąpieniu Strona układu powinna zawiadomić na trzy miesiące wcześniej wszystkie inne Strony układu oraz Radę Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych. Powiadomienie takie powinno zawierać oświadczenie o wyjątkowych okolicznościach, które Strona układu uważa za zagrażające jej najwyższym interesom.

2. Po upływie 25 lat od wejścia w życie układu zostanie zwołana konferencja w celu podjęcia decyzji, czy układ powinien pozostawać w mocy na czas nieokreślony, czy też obowiązywanie układu powinno zostać przedłużone na dodatkowo ustalony okres lub okresy. Decyzja ta zostanie podjęta większością głosów Stron układu.

(Artykuł XI opuszczono)

Układ o zakazie umieszczania broni jądrowej i innych rodzajów broni masowej zagłady na dnie mórz i oceanów oraz w jego podłożu, Londyn, Moskwa, Waszyngton, 11 lutego 1971 r.

(DzU z 1972 r., nr 44, poz. 275, załącznik)

Państwa-Strony niniejszego układu,

uznając, że we wspólnym interesie ludzkości leży rozwój badań i wykorzystania dna mórz i oceanów dla celów pokojowych,

uważając, że zapobieżenie wyścigowi zbrojeń jądrowych na dnie mórz i oceanów służy sprawie utrzymania pokoju światowego, zmniejsza napięcie międzynarodowe i umacnia przyjazne stosunki między państwami,

przekonane, że niniejszy układ jest krokiem zmierzającym do wyłączenia dna mórz i oceanów oraz jego podłoża z wyścigu zbrojeń,

przekonane, że niniejszy układ jest krokiem zmierzającym do zawarcia układu o powszechnym i całkowitym rozbrojeniu pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową, oraz zdecydowane kontynuować rokowania w tym celu,

przekonane, że niniejszy układ przyczyni się do realizacji celów i zasad Karty Narodów Zjednoczonych w sposób zgodny z zasadami prawa międzynarodowego i nie naruszający wolności morza pełnego,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł I

1. Państwa-Strony niniejszego układu zobowiązują się do nieinstalowania i nieumieszczania na dnie mórz i oceanów oraz w jego podłożu, poza granicą zewnętrzną strefy dna morskiego, określonej w artykule II, jakiejkolwiek broni jądrowej lub innych rodzajów broni masowej zagłady, jak również konstrukcji, wyrzutni oraz wszelkich innych urządzeń, specjalnie przeznaczonych do przechowywania, wypróbowywania lub używania takiej broni.

2. Zobowiązania przewidziane w ustępie 1 niniejszego artykułu mają również zastosowanie do strefy dna morskiego wspomnianej w tym ustępie, z zastrzeżeniem, że w obrębie takiej strefy nie mają one zastosowania do państwa nadbrzeżnego ani dna morskiego położonego pod jego wodami terytorialnymi.

3. Państwa-Strony niniejszego układu zobowiązują się do niepomagania, niezachęcania i nienakłaniania jakiegokolwiek państwa do prowadzenia działalności określonej w ustępie 1 niniejszego artykułu oraz do nieuczestniczenia w jakikolwiek inny sposób w takiej działalności.

Artykuł II

Dla celów niniejszego układu granica zewnętrzna strefy dna morskiego wspomnianej w artykule I pokrywa się z dwunastomilową granicą zewnętrzną strefy określonej w części II Konwencji o morzu terytorialnym i strefie przyległej, podpisanej w Genewie dnia 29 kwietnia 1958 r., i jest mierzona zgodnie z postanowieniami części I rozdziału II tej konwencji oraz zgodnie z prawem międzynarodowym.

Artykuł III

1. Aby przyczynić się do realizacji celów i zapewnić przestrzeganie postanowień niniejszego układu każde Państwo-Strona układu ma prawo kontroli w drodze obserwacji działalności prowadzonej przez inne Państwa-Strony układu na dnie mórz i oceanów oraz w jego

podłożu, poza granicami strefy wspomnianej w artykule I, pod warunkiem, że obserwacja ta nie będzie przeszkadzała w takiej działalności.

2. Jeżeli po przeprowadzeniu obserwacji pozostaną uzasadnione wątpliwości co do wypełniania zobowiązań przyjętych zgodnie z niniejszym układem, Państwo-Strona mające takie wątpliwości oraz Państwo-Strona odpowiedzialne za działalność powodującą je będą się konsultować w celu usunięcia tych wątpliwości. Jeżeli wątpliwości te nie zostaną usunięte, Państwo-Strona mająca je zawiadomi inne Państwa-Strony i zainteresowane Strony będą współdziałać w takim dalszym postępowaniu kontrolnym, jakie zostanie uzgodnione, włączając w to odpowiednią inspekcję obiektów, konstrukcji, instalacji albo innych urządzeń, które ze względu na ich charakter można w sposób uzasadniony zaliczyć do jednej z kategorii określonych w artykule I. Państwa-Strony położone w rejonie takiej działalności, w tym każde państwo nadbrzeżne i każda inna Strona, która będzie sobie tego życzyła, są uprawnione do wzięcia udziału w takich konsultacjach i we współpracy. Po zakończeniu tego dalszego postępowania kontrolnego Strona, która wystąpiła z inicjatywą przeprowadzenia takiego postępowania, prześle innym Stronom odpowiednie sprawozdanie.

3. Jeżeli w drodze obserwacji obiektu, konstrukcji, instalacji lub innego urządzenia nie można określić, jakie państwo jest odpowiedzialne za działalność powodującą uzasadnione wątpliwości, Państwo-Strona mające takie wątpliwości zwraca się z odpowiednimi zawiadomieniami i pytaniami do Państw-Stron układu położonych w rejonie tej działalności, a także do innych Państw-Stron. Jeżeli w wyniku takiego badania zostanie ustalone, że jakieś określone Państwo-Strona jest odpowiedzialne za tę działalność, wówczas będzie się ono konsultować i współpracować z innymi Stronami, w trybie przewidzianym w ustępie 2 niniejszego artykułu. Jeżeli w wyniku tego badania nie można ustalić, jakie państwo jest odpowiedzialne za tę działalność, wówczas Państwo-Strona prowadzące takie badanie może zastosować dalsze postępowanie kontrolne, włączając w to inspekcję, przy czym państwo to zaprosi do wzięcia w nim udziału Państwa-Strony układu położone w rejonie tej działalności, łącznie z jakimkolwiek państwem nadbrzeżnym i z każdą inną Stroną, która wyrazi chęć współpracy.

4. Jeżeli konsultacje i współpraca przewidziane w ustępach 2 i 3 niniejszego artykułu nie usunęły wątpliwości co do tej działalności i pozostaje poważna wątpliwość co do wykonywania zobowiązań przyjętych na podstawie niniejszego układu, Państwo-Strona może, zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych, przekazać tę sprawę Radzie Bezpieczeństwa, która może podjąć środki zgodnie z Kartą.

5. Państwo-Strona może prowadzić kontrolę przewidzianą w niniejszym artykule przy użyciu własnych środków lub przy pełnej lub częściowej pomocy innego Państwa-Strony albo w drodze odpowiedniego postępowania międzynarodowego w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych i zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych.

6. Działalność kontrolna przewidziana w niniejszym układzie nie powinna przeszkadzać w działalności innych Państw-Stron i powinna być prowadzona z należytym uwzględnieniem praw uznanych przez prawo międzynarodowe, łącznie z wolnością morza pełnego i prawem państw nadbrzeżnych do badania i eksploatacji ich szelfu kontynentalnego.

Artykuł IV

Żadne z postanowień niniejszego układu nie może być interpretowane jako potwierdzające lub naruszające stanowisko jakiegokolwiek Państwa-Strony odnośnie do istniejących konwencji międzynarodowych, w tym Konwencji o morzu terytorialnym i strefie przyległej z 1958 r., lub odnośnie do praw lub roszczeń, jakie to Państwo-Strona może zgłaszać, albo odnośnie do uznania lub nieuznawania praw lub roszczeń zgłaszanych przez jakiekolwiek inne państwo, które dotyczą jego wód przybrzeżnych, łącznie m.in. z morzem terytorialnym i strefą przyległą, albo dna mórz i oceanów łącznie z szelfem kontynentalnym.

Artykuł V

Strony niniejszego układu zobowiązują się do kontynuowania w dobrej wierze rokowań dotyczących dalszych kroków w dziedzinie rozbrojenia mających na celu zapobieżenie wyścigowi zbrojeń na dnie mórz i oceanów oraz w jego podłożu.

Artykuł VI

Każde Państwo-Strona może zgłosić poprawki do niniejszego układu. Poprawki wchodzą w życie dla każdego Państwa-Strony przyjmującego te poprawki po przyjęciu ich przez

większość Państw-Stron układu, a następnie dla każdego pozostałego Państwa-Strony w dniu przyjęcia przez nie tych poprawek.

Artykuł VII

Po upływie pięciu lat od wejścia w życie niniejszego układu powinna być zwołana w Genewie (Szwajcaria) konferencja Stron układu, mająca za zadanie zbadanie funkcjonowania układu dla upewnienia się, że cele określone we wstępie oraz postanowienia układu są realizowane. Badanie takie powinno wziąć pod uwagę wszelkie osiągnięcia techniczne mające związek z przedmiotem niniejszego układu. Konferencja ustali, zgodnie z poglądami większości obecnych na niej Stron, czy należy zwołać dodatkową konferencję dla rozpatrzenia sprawy działania układu i w jakim terminie.

Artykuł VIII

Każda ze Stron niniejszego układu, zgodnie ze swą suwerennością państwową, ma prawo wystąpić z układu, jeżeli uzna, że wyjątkowe okoliczności związane z przedmiotem niniejszego układu zagroziły najwyższym interesom jej kraju. O wystąpieniu Strona układu powinna zawiadomić na trzy miesiące wcześniej wszystkie inne Strony układu oraz Radę Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych. Powiadomienie takie powinno zawierać oświadczenie o wyjątkowych okolicznościach, które Strona układu uważa za zagrażające jej najwyższym interesom.

Artykuł IX

Postanowienia niniejszego układu w żaden sposób nie naruszają zobowiązań przyjętych przez Państwa-Strony układu na podstawie umów międzynarodowych ustanawiających strefy wolne od broni jądrowej.

Artykuł X

1. Niniejszy układ jest otwarty do podpisu dla wszystkich państw. Każde państwo, które nie podpisze układu przed jego wejściem w życie, zgodnie z ustępem 3 niniejszego artykułu, może przystąpić do niego w dowolnym czasie.

2. Niniejszy układ podlega ratyfikacji przez państwa, które go podpisały. Dokumenty ratyfikacyjne i dokumenty przystąpienia składane będą Rządom Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki, które niniejszym zostają wyznaczone jako Rządy-Depozytariusze.

3. Niniejszy układ wchodzi w życie po złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych przez dwadzieścia dwa rządy, w tym rządy wyznaczone jako Rządy-Depozytariusze tego układu.

4. Dla państw, które złożą dokumenty ratyfikacyjne lub dokumenty przystąpienia po wejściu w życie niniejszego układu, wejdzie on w życie w dniu złożenia ich dokumentów ratyfikacyjnych lub dokumentów przystąpienia.

5. Rządy-Depozytariusze niezwłocznie poinformują wszystkie państwa, które układ podpisały lub do niego przystąpiły, o dacie złożenia każdego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia, dacie wejścia w życie niniejszego układu, a także o otrzymaniu innych zawiadomień.

6. Niniejszy układ zostanie zarejestrowany przez Rządy-Depozytariusze zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

(Artykuł XI opuszczono)

Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu, Londyn, Moskwa, Waszyngton, 10 kwietnia 1972 r.

(DzU z 1976 r., nr 1, poz. 1, załącznik)

Państwa-Strony niniejszej konwencji,

zdecydowane działać na rzecz osiągnięcia efektywnego postępu na drodze do powszechnego i całkowitego rozbrojenia, obejmującego zakaz i likwidację wszystkich rodzajów broni masowej zagłady, oraz przeświadczone o tym, że zakaz prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni chemicznej i bakteriologicznej (biologicznej) i ich skuteczne

zniszczenie będą sprzyjać osiągnięciu powszechnego i całkowitego rozbrojenia, pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową,

uznając duże znaczenie Protokołu dotyczącego zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych, podpisanego w Genewie dnia 17 czerwca 1925 roku, a także świadome wkładu, jaki powyższy protokół już wniósł i nadal wnosi w dzieło zmniejszenia okropności wojny,

potwierdzając swoją wierność celom i zasadom tego Protokołu i wzywając wszystkie państwa do ścisłego ich przestrzegania,

przypominając, że Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych niejednokrotnie potępiało wszelkie czyny sprzeczne z celami i zasadami Protokołu Genewskiego z dnia 17 czerwca 1925 roku,

pragnąc przyczynić się do pogłębienia zaufania między narodami i ogólnej poprawy atmosfery międzynarodowej,

pragnąc także przyczynić się do urzeczywistnienia celów i zasad Karty Narodów Zjednoczonych,

przeświadczone o znaczeniu i niezwłocznej konieczności skutecznego usunięcia z arsenałów państw takiej niebezpiecznej broni masowej zagłady, jaką jest broń wykorzystująca środki chemiczne lub bakteriologiczne (biologiczne),

uznając, że porozumienie o zakazie broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej jest pierwszym możliwym krokiem na drodze do osiągnięcia porozumienia o skutecznych środkach również w sprawie zakazu badań, produkcji i gromadzenia broni chemicznej, i kierując się zdecydowaną wolą kontynuowania rokowań w tym celu,

zdecydowane wykluczyć w interesie całej ludzkości jakąkolwiek możliwość stosowania środków bakteriologicznych (biologicznych) i toksycznych jako broni,

przekonane, że takie wykorzystanie byłoby sprzeczne z sumieniem ludzkości i że nie należy szczędzić żadnych wysiłków w celu zmniejszenia tego niebezpieczeństwa,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł I

Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji zobowiązuje się, że nigdy, w żadnych okolicznościach nie będzie prowadzić badań, produkować, gromadzić, nabywać w jakikolwiek inny sposób lub przechowywać:

1) mikrobiologicznych lub innych biologicznych środków czy toksyn, bez względu na pochodzenie lub sposób produkcji, takich rodzajów i w takich ilościach, które nie są przeznaczone do wykorzystania w celach profilaktycznych, ochronnych lub w innych celach pokojowych;

2) broni, urządzeń lub środków przenoszenia mających służyć wykorzystaniu takich środków lub toksyn we wrogich zamiarach lub w konfliktach zbrojnych.

Artykuł II

Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji zobowiązuje się zniszczyć lub przekształcić na cele pokojowe, możliwie jak najwcześniej, lecz nie później niż w terminie 9 miesięcy od wejścia w życie konwencji wszystkie środki, toksyny, broń, urządzenia i środki przenoszenia wymienione w artykule I konwencji, a będące w jego posiadaniu lub znajdujące się pod jego jurysdykcją czy kontrolą. Wykonując postanowienia niniejszego artykułu należy zachować wszelkie niezbędne środki ostrożności w celu ochrony ludności i środowiska.

Artykuł III

Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji zobowiązuje się nie przekazywać nikomu, bezpośrednio czy pośrednio, jak również w żaden sposób nie pomagać, nie zachęcać i nie skłaniać żadnego państwa, grupy państw czy organizacji międzynarodowych do produkcji bądź do nabywania w inny sposób jakichkolwiek środków, toksyn, broni, urządzeń lub środków przenoszenia, wymienionych w artykule I konwencji.

Artykuł IV

Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji zobowiązuje się poczynić nieodzowne kroki, zgodnie ze swoją procedurą konstytucyjną, aby zakazać i zapobiec prowadzeniu badań, produkcji, gromadzeniu, nabywaniu lub przechowywaniu środków, toksyn, broni, urządzeń i środków przenoszenia wymienionych w artykule I konwencji, a znajdujących się na terytorium tego państwa, pod jego jurysdykcją lub kontrolą w innym dowolnym miejscu.

Artykuł V

Państwa-Strony konwencji zobowiązują się konsultować i współpracować ze sobą w rozstrzyganiu wszelkich problemów, jakie mogą wyniknąć w odniesieniu do celu lub w związku z wykonywaniem postanowień niniejszej konwencji. Konsultacje i współpraca w wykonaniu postanowień niniejszego artykułu mogą się także odbywać przy wykorzystaniu odpowiedniej międzynarodowej procedury w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych i zgodnie z jej Kartą.

Artykuł VI

1. Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji stwierdzające, że jakiekolwiek inne Państwo-Strona konwencji działa z naruszeniem obowiązków wypływających z postanowień niniejszej konwencji, może wnieść skargę do Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych. Skarga taka powinna zawierać wszystkie możliwe dowody potwierdzające jej zasadność i prośbą o jej rozpatrzenie przez Radę Bezpieczeństwa.

2. Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji zobowiązuje się do współpracy w przeprowadzaniu wszelkich badań, jakie Rada Bezpieczeństwa może zainicjować zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych, na podstawie skargi otrzymanej przez Radę. Rada Bezpieczeństwa będzie informować Państwa-Strony konwencji o rezultatach badań.

Artykuł VII

Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji zobowiązuje się udzielać pomocy i poparcia zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych każdemu Państwu-Stronie konwencji, które zwróci się z taką prośbą, o ile Rada Bezpieczeństwa uzna, że państwo to zostało narażone na niebezpieczeństwo wskutek pogwałcenia niniejszej konwencji.

Artykuł VIII

Żadne z postanowień niniejszej konwencji nie może być interpretowane jako ograniczające lub pomniejszające zobowiązania przyjęte przez jakiekolwiek państwo zgodnie z Protokołem dotyczącym zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych, podpisanym w Genewie dnia 17 czerwca 1925 roku.

Artykuł IX

Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji potwierdza uznany cel skutecznego zakazu broni chemicznej i w związku z tym zobowiązuje się kontynuować w dobrej wierze rokowania w celu osiągnięcia jak najwcześniej porozumienia w sprawie skutecznych środków zakazu badań, produkcji i gromadzenia zapasów i zniszczenia tej broni oraz w sprawie podjęcia odpowiednich środków w odniesieniu do urządzeń i środków przenoszenia, specjalnie przeznaczonych do produkcji lub wykorzystania środków chemicznych jako broni.

Artykuł X

1. Państwa-Strony niniejszej konwencji zobowiązują się ułatwiać, w możliwie najszerszym zakresie, wymianę urządzeń, materiałów, informacji naukowej i technicznej dotyczących wykorzystania środków bakteriologicznych (biologicznych) i toksyn do celów pokojowych i mają prawo uczestniczyć w takiej wymianie. Państwa-Strony konwencji, będące w stanie to uczynić, będą również współpracować w przyczynianiu się indywidualnie bądź wspólnie z innymi państwami lub organizacjami międzynarodowymi do dalszego rozwoju i stosowania odkryć naukowych w dziedzinie bakteriologii (biologii) dla zapobiegania chorobom lub w innych celach pokojowych.

2. Niniejsza konwencja będzie realizowana w taki sposób, aby nie stwarzać przeszkód dla gospodarczego i technologicznego rozwoju Państw-Stron konwencji lub współpracy międzynarodowej w dziedzinie pokojowych prac w zakresie bakteriologii (biologii), w tym międzynarodowej wymiany środków bakteriologicznych (biologicznych) i toksyn oraz urządzeń służących do opracowywania, wykorzystywania lub wytwarzania środków bakteriologicznych (biologicznych) i toksyn w celach pokojowych, zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji.

Artykuł XI

Każde Państwo-Strona może zgłosić poprawki do niniejszej konwencji. Poprawki nabierają mocy dla każdego Państwa-Strony przyjmującego je, po przyjęciu ich przez większość Państw-Stron konwencji, a następnie dla każdego pozostałego Państwa-Strony w dniu przyjęcia tych poprawek przez to państwo.

Artykuł XII

Po upływie pięciu lat od wejścia w życie niniejszej konwencji lub wcześniej, jeśli w trybie złożenia odpowiedniego wniosku Rządom-Depozytariuszom zażąda tego większość Państw-Stron konwencji, zwołana zostanie w Genewie (Szwajcaria) konferencja Państw-Stron konwencji dla dokonania przeglądu funkcjonowania niniejszej konwencji w celu upewnienia się, czy cele określone we wstępie oraz postanowienia konwencji, łącznie z postanowieniami dotyczącymi rokowań w sprawie broni chemicznej, są realizowane. W toku takiego przeglądu należy uwzględnić wszelkie nowe osiągnięcia naukowo-techniczne pozostające w związku z niniejszą konwencją.

Artykuł XIII

1. Niniejsza konwencja jest zawarta na czas nieokreślony.

2. Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji zgodnie ze swą suwerennością państwową ma prawo wystąpić z konwencji, jeśli uzna, że wyjątkowe okoliczności związane z przedmiotem konwencji zagroziły najwyższym interesom jego kraju. O wystąpieniu zawiadamia ono wszystkie pozostałe Państwa-Strony niniejszej konwencji i Radę Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych na trzy miesiące przed datą wystąpienia. W takim zawiadomieniu powinno być zawarte oświadczenie o wyjątkowych okolicznościach, które dane państwo uważa za zagrażające jego najwyższym interesom.

Artykuł XIV

1. Niniejsza konwencja jest otwarta do podpisania dla wszystkich państw. Każde państwo, które nie podpisze niniejszej konwencji przed jej wejściem w życie zgodnie z ustępem 3 tego artykułu, może przystąpić do niej w dowolnym czasie.

2. Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji przez państwa, które ją podpisały. Dokumenty ratyfikacyjne oraz dokumenty przystąpienia składane będą Rządom Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii i Stanów Zjednoczonych Ameryki, które niniejszym wyznaczone zostają jako Rządy-Depozytariusze.

3. Niniejsza konwencja wchodzi w życie po złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych przez dwadzieścia dwa rządy, w tym rządy państw wyznaczonych Depozytariuszami.

4. Dla państw, które złożą dokumenty ratyfikacyjne lub dokumenty przystąpienia po wejściu w życie konwencji, wejdzie ona w życie w dniu złożenia ich dokumentów ratyfikacyjnych lub dokumentów przystąpienia.

5. Rządy-Depozytariusze niezwłocznie poinformują wszystkie państwa, które podpisały niniejszą konwencję lub do niej przystąpiły, o dacie podpisania, o dacie złożenia każdego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia, o dacie wejścia w życie niniejszej konwencji oraz o innych zawiadomieniach.

6. Niniejsza konwencja zostanie zarejestrowana przez Rządy-Depozytariusze zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

(Artykuł XV opuszczono)

Akt Końcowy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Helsinki, 1 sierpnia 1975 r.

(Od Helsinek do Madrytu. Dokumenty Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, 1973–1983, pod red. A.D. Rotfelda, PISM, Warszawa 1983, s. 110–130)
(wyciąg)

Zagadnienia dotyczące bezpieczeństwa w Europie

Państwa uczestniczące w Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie,

potwierdzając, że ich celem jest działanie na rzecz poprawy stosunków między sobą i zapewnienia warunków, w których ich narody będą mogły żyć w prawdziwym i trwałym pokoju, wolne od wszelkiego zagrożenia bądź prób naruszenia ich bezpieczeństwa;

przekonane o konieczności podjęcia wysiłków, aby uczynić odprężenie procesem ciągłym, stale rozwijającym się, wszechstronnym, o powszechnym zasięgu, oraz o tym, że wprowadzenie w życie wyników Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie będzie istotnym wkładem do tego procesu;

uważając, że solidarność między narodami, jak również wspólne dążenie Państw uczestniczących do osiągnięcia celów określonych przez Konferencję Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie powinny doprowadzić do rozwoju lepszych i bardziej ścisłych stosunków między nimi we wszystkich dziedzinach, a tym samym do przezwyciężenia konfrontacji, wynikającej z charakteru ich stosunków w przeszłości, oraz do lepszego wzajemnego zrozumienia;

pomne swej wspólnej historii i uznając, że istnienie elementów wspólnych w ich tradycjach i wartościach może dopomóc im w rozwijaniu wzajemnych stosunków, oraz pragnąc poszukiwać, przy pełnym uwzględnieniu odrębności i różnorodności ich stanowisk i poglądów, możliwości zjednoczenia wysiłków w celu przezwyciężenia nieufności i zwiększenia zaufania, rozwiązywania problemów, które je dzielą, i rozwijania współpracy w interesie ludzkości;

uznając niepodzielność bezpieczeństwa w Europie, jak również wspólny interes w rozwijaniu współpracy w całej Europie i między sobą, oraz wyrażając zamiar podejmowania w związku z tym odpowiednich wysiłków;

uznając ścisły związek między pokojem i bezpieczeństwem w Europie i na całym świecie oraz świadome konieczności przyczyniania się przez każde z nich do umocnienia światowego pokoju i bezpieczeństwa i do popierania podstawowych praw, postępu gospodarczego i społecznego oraz dobrobytu wszystkich narodów,

przyjęły, co następuje:

1.

a) Deklaracja zasad rządzących stosunkami między Państwami uczestniczącymi

Państwa uczestniczące,

potwierdzając swe oddanie sprawie pokoju, bezpieczeństwa i sprawiedliwości oraz sprawie nieustannego rozwoju przyjaznych stosunków i współpracy;

uznając, że to oddanie, odzwierciedlające interesy i pragnienia narodów, nakłada obecnie i w przyszłości na każde Państwo uczestniczące odpowiedzialność, którą doświadczenia przeszłości zwiększają;

potwierdzając, jako członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych i zgodnie z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych, pełne i aktywne poparcie dla Organizacji Narodów Zjednoczonych, dla zwiększenia jej roli i skuteczności w umacnianiu międzynarodowego pokoju, bezpieczeństwa i sprawiedliwości oraz w ułatwianiu rozwiązywania problemów międzynarodowych, jak również w rozwijaniu przyjaznych stosunków i współpracy między państwami;

wyrażając wspólne przywiązanie do określonych niżej zasad, które są zgodne z Kartą Narodów Zjednoczonych, jak również wspólną wolę postępowania w stosowaniu tych zasad zgodnie z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych;

oświadczają, że są zdecydowane przestrzegać i urzeczywistniać, każde z nich w stosunkach ze wszystkimi innymi Państwami uczestniczącymi, niezależnie od ich systemów politycznych, gospodarczych lub społecznych, jak również od ich wielkości, położenia geograficznego lub poziomu rozwoju gospodarczego, następujące zasady, wszystkie o podstawowym znaczeniu, rządzące ich wzajemnymi stosunkami:

I. Suwerenna równość, poszanowanie praw nieodłącznych od suwerenności

Państwa uczestniczące będą szanować suwerenną równość i indywidualność każdego z nich, jak również wszystkie prawa nieodłączne od ich suwerenności i objęty nią, w szczególności łącznie z prawem, każdego państwa do równości wobec prawa, integralności terytorialnej oraz wolności i niepodległości politycznej. Będą również szanować prawo każdego z nich do swobodnego wyboru i rozwijania swego systemu politycznego, społecznego, gospodarczego i kulturalnego, jak również prawo do wydawania ustaw i rozporządzeń.

W ramach prawa międzynarodowego wszystkie Państwa uczestniczące mają równe prawa i obowiązki. Będą szanować prawo każdego z nich do określania i kształtowania według swojego uznania swych stosunków z innymi państwami, zgodnie z prawem międzynarodowym i w duchu niniejszej deklaracji. Uważają, że ich granice mogą być zmienione zgodnie z prawem międzynarodowym, środkami pokojowymi oraz w drodze porozumienia. Mają również prawo do tego, by należeć lub nie należeć do organizacji międzynarodowych, być albo nie być Stroną dwustronnych lub wielostronnych umów międzynarodowych, łącznie z prawem do tego, by być lub nie być Stroną międzynarodowych umów sojuszniczych; mają one również prawo do neutralności.

II. Powstrzymanie się od groźby użycia siły lub użycia siły

Państwa uczestniczące będą powstrzymywać się we wzajemnych stosunkach, jak również w swych stosunkach międzynarodowych w ogóle, od groźby użycia siły lub użycia siły przeciw integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej któregokolwiek państwa lub w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami Organizacji Narodów Zjednoczonych i z niniejszą deklaracją. Żadne względy nie mogą posłużyć za usprawiedliwienie uciekania się do groźby użycia siły lub użycia siły wbrew niniejszej zasadzie.

Zgodnie z tym Państwa uczestniczące będą powstrzymywać się od wszelkich działań stanowiących groźbę użycia siły albo bezpośrednie lub pośrednie użycie siły przeciw innemu Państwu uczestniczącemu. Powstrzymają się także od wszelkich demonstracji siły w celu skłonienia innego Państwa uczestniczącego do rezygnacji z pełnego wykonywania swych praw suwerennych. Powstrzymają się ponadto we wzajemnych stosunkach od jakichkolwiek środków odwetowych przy użyciu siły.

Żadna taka groźba użycia siły lub użycie siły nie będą stosowane jako środek załatwiania sporów lub rozwiązywania problemów, które mogą doprowadzić do sporów między nimi.

III. Nienaruszalność granic

Państwa uczestniczące uważają wzajemnie za nienaruszalne wszystkie granice każdego z nich, jak również granice wszystkich państw w Europie, i dlatego będą powstrzymywać się – teraz i w przyszłości – od zamachów na te granice.

Zgodnie z tym będą się również powstrzymywać od wszelkich żądań lub działań zmierzających do zawładnięcia i uzurpacji części lub całości terytorium któregokolwiek z Państw uczestniczących.

IV. Integralność terytorialna państw

Państwa uczestniczące będą szanować integralność terytorialną każdego z Państw uczestniczących.

Zgodnie z tym będą się powstrzymywać od wszelkich działań niezgodnych z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych wymierzanych przeciw integralności terytorialnej, niepodległości politycznej lub jedności któregokolwiek z Państw uczestniczących, a w szczególności od wszelkich takich działań stanowiących groźbę użycia siły lub użycie siły.

Państwa uczestniczące będą także powstrzymywać się od czynienia terytorium któregokolwiek z nich przedmiotem okupacji wojskowej lub innych bezpośrednich lub pośrednich środków przymusu, podejmowanych wbrew prawu międzynarodowemu, albo przedmiotem nabycia przy użyciu takich środków lub pod groźbą ich użycia. Żadna taka okupacja lub nabycie nie będą uznane za legalne.

V. Pokojowe załatwianie sporów

Państwa uczestniczące będą załatwiać spory wynikłe między nimi środkami pokojowymi w taki sposób, aby międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo oraz sprawiediiwość nie zostały zagrożone.

Będą dążyć, w dobrej wierze i w duchu współpracy, do osiągnięcia szybkiego i słusznego rozwiązania na podstawie prawa międzynarodowego.

W tym celu będą posługiwać się takimi środkami, jak: rokowania, badania, pośrednictwo, postępowanie pojednawcze, arbitraż, postępowanie sądowe, lub innymi środkami pokojowymi według własnego wyboru, łącznie z wszelką procedurą załatwiania sporów uzgodnioną przed powstaniem sporu, w którym są Stronami.

W razie niepowodzenia w osiągnięciu rozwiązania za pomocą któregokolwiek z wymienionych wyżej środków pokojowych, Strony sporu będą w dalszym ciągu poszukiwać wzajemnie uzgodnionego sposobu pokojowego załatwienia sporu.

Państwa uczestniczące – Strony sporu, jak również inne Państwa uczestniczące powstrzymają się od wszelkich działań, które mogłyby pogorszyć sytuację w takim stopniu, że zagrażałoby to utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, utrudniając tym samym pokojowe załatwienie sporu.

VI. Nieingerencja w sprawy wewnętrzne

Państwa uczestniczące będą powstrzymywać się od jakiejkolwiek ingerencji bezpośredniej lub pośredniej, indywidualnej lub zbiorowej, w wewnętrzne lub zewnętrzne sprawy należące do zakresu wewnętrznej jurysdykcji innego Państwa uczestniczącego, niezależnie od ich wzajemnych stosunków.

Zgodnie z tym będą powstrzymywać się od jakiejkolwiek formy ingerencji zbrojnej lub groźby takiej ingerencji wobec innego Państwa uczestniczącego.

Będą się powstrzymywać również we wszelkich okolicznościach od wywierania jakiegokolwiek militarnego lub politycznego, gospodarczego lub innego nacisku, zmierzającego do podporządkowania własnym interesom wykonywania przez inne Państwo uczestniczące praw nieodłącznych od jego suwerenności i w ten sposób zapewnienia sobie korzyści jakiegokolwiek rodzaju.

Zgodnie z tym powstrzymają się między innymi od udzielania bezpośredniej lub pośredniej pomocy działalności terrorystycznej lub wywrotowej albo innej działalności zmierzającej do obalenia siłą ustroju innego Państwa uczestniczącego.

VII. Poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności łącznie z wolnością myśli, sumienia, religii lub przekonań

Państwa uczestniczące będą szanować prawa człowieka i podstawowe wolności, łącznie z wolnością myśli, sumienia, religii lub przekonań każdego bez względu na różnicę rasy, płci, języka lub religii.

Będą popierać i zachęcać do efektywnego korzystania z obywatelskich, politycznych, ekonomicznych, społecznych, kulturalnych i innych praw i wolności; wszystkie one wynikają z przyrodzonej godności jednostki ludzkiej i mają podstawowe znaczenie dla jej swobodnego i pełnego rozwoju.

W tych ramach Państwa uczestniczące będą uznawać i szanować wolność jednostki w zakresie wyznawania i praktykowania, indywidualnie lub wespół z innymi, religii lub przekonań zgodnie z nakazami jej własnego sumienia.

Państwa uczestniczące, na których terytorium znajdują się mniejszości narodowe, będą szanować prawo osób należących do takich mniejszości do równości wobec prawa, dadzą im pełną możliwość rzeczywistego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności i w ten sposób będą chronić ich prawowite interesy w tej dziedzinie.

Państwa uczestniczące uznają powszechne znaczenie praw człowieka i podstawowych wolności, których poszanowanie jest istotnym czynnikiem pokoju, sprawiedliwości i dobrobytu, niezbędnych do zapewnienia rozwoju przyjaznych stosunków i współpracy między nimi, jak również między wszystkimi państwami.

Będą niezmiennie we wzajemnych stosunkach szanować te prawa i wolności i będą wspólnie i indywidualnie podejmować wysiłki, łącznie ze współpracą z Organizacją Narodów Zjednoczonych, w celu popierania ich powszechnego i efektywnego poszanowania.

Potwierdzają one prawo jednostki do poznania swych praw i obowiązków w tej dziedzinie i postępowania zgodnie z nimi.

W dziedzinie praw człowieka i podstawowych wolności Państwa uczestniczące będą postępować zgodnie z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych i zgodnie z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka. Będą również wypełniać obowiązki określone w deklaracjach i porozumieniach międzynarodowych w tej dziedzinie, łącznie z Międzynarodowymi Paktami Praw Człowieka, jeśli są one nimi związane.

VIII. Równouprawnienie i prawo narodów do samostanowienia

Państwa uczestniczące będą szanować równouprawnienie narodów i ich prawo do samostanowienia, działając zawsze zgodnie z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych i odpowiednimi normami prawa międzynarodowego, łącznie z normami odnoszącymi się do integralności terytorialnej Państw.

Na mocy zasady równouprawnienia i samostanowienia narodów wszystkie narody mają zawsze prawo, w warunkach pełnej wolności, określać, kiedy i jak sobie życzą, swój wewnętrzny i zewnętrzny status polityczny, bez ingerencji z zewnątrz, i dążyć, według swego uznania, do rozwoju politycznego, gospodarczego, społecznego i kulturalnego.

Państwa uczestniczące potwierdzają powszechne znaczenie poszanowania i efektywnego korzystania z równouprawnienia i samostanowienia narodów dla rozwoju przyjaznych stosunków między sobą, jak i między wszystkimi państwami; przypominają także znaczenie wyeliminowania wszelkich form naruszania niniejszej zasady.

IX. Współpraca między państwami

Państwa uczestniczące będą rozwijać współpracę między sobą i ze wszystkimi państwami we wszystkich dziedzinach zgodnie z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych. Rozwijając tę współpracę, Państwa uczestniczące położą szczególny nacisk na dzie-

dziny określone w ramach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, przy czym każde z nich wnosić będzie swój wkład w warunkach pełnej równości.

Rozwijając współpracę jak równi z równymi, będą dokładać starań w celu popierania wzajemnego zrozumienia i zaufania, przyjaznych i dobrosąsiedzkich stosunków między sobą, międzynarodowego pokoju, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Będą one również, rozwijając wzajemną współpracę, dokładać starań w celu podnoszenia dobrobytu narodów i przyczyniania się do zaspokojenia ich aspiracji, między innymi przez korzyści wynikające z lepszego wzajemnego poznania oraz z postępu i osiągnięć w dziedzinach gospodarczej, naukowej, technicznej, społecznej, kulturalnej i humanitarnej. Podejmą kroki na rzecz warunków sprzyjających udostępnieniu wszystkim tych korzyści; będą uwzględniać interes wszystkich w zmniejszeniu różnic w poziomie gospodarczego rozwoju, a w szczególności interes krajów rozwijających się całego świata.

Potwierdzają, że rządy, instytucje, organizacje i jednostki mają do odegrania odpowiednią i pozytywną rolę w przyczynianiu się do osiągnięcia tych celów ich współpracy.

Będą dążyć, rozszerzając współpracę zgodnie z tym co zostało określone wyżej, do rozwijania ściślejszych stosunków wzajemnych na udoskonalonej i trwalszej podstawie, dla dobra narodów.

X. Wykonywanie w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego

Państwa uczestniczące będą wykonywać w dobrej wierze zobowiązania spoczywające na nich na mocy prawa międzynarodowego, zarówno zobowiązania wynikające z powszechnie uznanych zasad i norm prawa międzynarodowego, jak i zobowiązania wynikające z umów lub innych porozumień, których są Stronami, zgodnie z prawem międzynarodowym.

Przy wykonywaniu swych suwerennych praw, łącznie z prawem do wydawania ustaw i przepisów, będą postępowały zgodnie z zobowiązaniami prawnymi wynikającymi z prawa międzynarodowego; będą ponadto należycie uwzględniać i wykonywać postanowienia Aktu Końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

Państwa uczestniczące potwierdzają, że w razie sprzeczności między zobowiązaniami członków Organizacji Narodów Zjednoczonych, wynikającymi z Karty Narodów Zjednoczonych, a ich zobowiązaniami wynikającymi z jakiejkolwiek umowy lub innego porozumienia międzynarodowego, pierwszeństwo będą miały ich zobowiązania wynikające z Karty, zgodnie z artykułem 103 Karty Narodów Zjednoczonych.

* * *

Wszystkie wymienione wyżej zasady mają podstawowe znaczenie i wobec tego będą stosowane jednakowo i bez zastrzeżeń, a każda z nich będzie interpretowana z uwzględnieniem pozostałych.

Państwa uczestniczące wyrażają swe zdecydowanie pełnego poszanowania i stosowania tych zasad, tak jak zostały one przedstawione w niniejszej deklaracji, we wszystkich aspektach, w odniesieniu do ich wzajemnych stosunków i współpracy, w celu zapewnienia każdemu Państwu uczestniczącemu korzyści wynikających z poszanowania i stosowania tych zasad przez wszystkich.

Państwa uczestniczące, uwzględniając należycie powyższe zasady, a w szczególności pierwsze zdanie zasady dziesiątej: „Wykonywanie w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego", stwierdzają, że niniejsza deklaracja nie narusza w niczym ani ich praw i obowiązków, ani też odnośnych układów oraz innych umów i porozumień.

Państwa uczestniczące wyrażają przekonanie, że poszanowanie tych zasad będzie sprzyjać rozwojowi normalnych i przyjaznych stosunków oraz postępowi w rozwoju współpracy między nimi we wszystkich dziedzinach. Wyrażają również przekonanie, że poszanowanie tych zasad będzie sprzyjać rozwojowi politycznych kontaktów między nimi, co z kolei przyczyni się do lepszego wzajemnego zrozumienia ich stanowisk i poglądów.

Państwa uczestniczące wyrażają zamiar utrzymywania stosunków ze wszystkimi innymi państwami w duchu zasad zawartych w niniejszej deklaracji.

b) Zagadnienia dotyczące wprowadzenia w życie niektórych przedstawionych wyżej zasad

Państwa uczestniczące

potwierdzając, że będą przestrzegać i wcielać w życie postanowienie o powstrzymaniu się od groźby użycia siły lub użycia siły, i przekonane o konieczności uczynienia tego postanowienia skuteczną normą życia międzynarodowego;

oświadczają, że są zdecydowane szanować i realizować we wzajemnych stosunkach następujące postanowienia, zgodne z deklaracją zasad rządzących stosunkami między Państwami uczestniczącymi:

– Urzeczywistniać – i dawać temu wyraz za pomocą wszelkich środków i form, jakie uważają za stosowne – obowiązek powstrzymania się od groźby użycia siły lub użycia siły we wzajemnych stosunkach.

– Powstrzymywać się od jakiegokolwiek użycia sił zbrojnych niezgodnego z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych i postanowieniami deklaracji zasad rządzących stosunkami między Państwami uczestniczącymi, przeciw innemu Państwu uczestniczącemu, a w szczególności: powstrzymywać się od inwazji lub napaści na jego terytorium.

– Powstrzymywać się od wszelkiej demonstracji siły w celu zmuszenia innego Państwa uczestniczącego do rezygnacji z pełnego wykonywania swych suwerennych praw.

– Powstrzymywać się od wszelkich aktów przymusu ekonomicznego, zmierzających do podporządkowania własnym interesom wykonywanie przez inne Państwo uczestniczące praw nieodłącznych od jego suwerenności i w ten sposób zapewnienia sobie korzyści jakiegokolwiek rodzaju.

– Przedsiębrać skuteczne środki, które – ze względu na swój zakres i charakter – stanowią kroki w kierunku osiągnięcia w ostatecznym rezultacie powszechnego i całkowitego rozbrojenia pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową.

– Popierać, za pomocą wszelkich środków, jakie każde z nich uzna za stosowne, tworzenie atmosfery zaufania i szacunku między narodami, odpowiadającej ich obowiązkowi powstrzymywania się od propagowania agresywnych wojen lub od jakiejkolwiek groźby użycia siły lub użycia siły przeciw innemu Państwu uczestniczącemu, niezgodnych z celami Organizacji Narodów Zjednoczonych i z deklaracją zasad rządzących stosunkami między Państwami uczestniczącymi.

– Dokładać wszelkich wysiłków w celu załatwiania wyłącznie środkami pokojowymi wszelkich sporów między sobą, których trwanie mogłoby zagrozić utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa w Europie, a przede wszystkim dążyć do rozwiązywania sporów środkami pokojowymi określonymi w artykule 33 Karty Narodów Zjednoczonych.

– Powstrzymywać się od jakichkolwiek działań, które mogłyby przeszkodzić pokojowemu załatwianiu sporów między Państwami uczestniczącymi.

Państwa uczestniczące,

potwierdzając swe zdecydowanie załatwiania sporów, tak jak to zostało określone w zasadzie pokojowego załatwiania sporów;

przekonane, że pokojowe, załatwianie sporów stanowi uzupełnienie powstrzymania się od groźby użycia siły lub użycia siły, jako że oba te czynniki są istotne, choć nie wyłączne, dla utrzymania i umocnienia pokoju i bezpieczeństwa;

pragnąc umocnić i ulepszyć będące w ich dyspozycji sposoby pokojowego załatwiania sporów;

1. Są zdecydowane kontynuować rozpatrywanie i opracowanie powszechnie możliwego do przyjęcia sposobu pokojowego załatwiania sporów, zmierzającego do uzupełniania istniejących sposobów, i w tym celu prowadzić dalej prace nad „Projektem konwencji o europejskim systemie pokojowego załatwiania sporów", przedłożonym przez Szwajcarię w czasie drugiej fazy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, jak również nad innymi propozycjami dotyczącymi tego projektu i zmierzającymi do opracowania takiego sposobu.

2. Postanawiają, że na zaproszenie Szwajcarii zastanie zwołane spotkanie ekspertów wszystkich Państw uczestniczących – w celu wypełnienia mandatu przedstawianego w punkcie 1, w ramach i przy zastosowaniu procedury dotyczącej kroków pokonferencyjnych, określonych w rozdziale „Dalsze kroki po konferencji".

3. To spotkanie ekspertów będzie miało miejsce po spotkaniu przedstawicieli wyznaczonych przez ministrów spraw zagranicznych Państw uczestniczących, przewidzianym, zgod-

nie z postanowieniami rozdziału „Dalsze kroki po konferencji" na rok 1977; wyniki pracy spotkania ekspertów zostaną przedłożone rządom.

2.

Dokument w sprawie środków budowania zaufania oraz niektórych aspektów bezpieczeństwa i rozbrojenia

Państwa uczestniczące,

pragnąc usunąć przyczyny napięcia, jakie może istnieć między nimi, a tym samym przyczynić się do umocnienia pokoju i bezpieczeństwa na świecie;

zdecydowane umacniać wzajemne zaufanie i w ten sposób przyczyniać się do zwiększania stabilności i bezpieczeństwa w Europie;

zdecydowane ponadto powstrzymywać się we wzajemnych stosunkach, jak również w swoich międzynarodowych stosunkach w ogóle, od groźby użycia siły lub użycia siły przeciw integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej któregokolwiek państwa lub w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami Organizacji Narodów Zjednoczonych i z deklaracją zasad rządzących stosunkami między Państwami uczestniczącymi, przyjętą w niniejszym Akcie Końcowym;

uznając potrzebę przyczynienia się do zmniejszenia niebezpieczeństwa konfliktu zbrojnego, do zapobieżenia niewłaściwemu zrozumieniu lub błędnej ocenie działalności militarnej, która może stanowić powód do obaw, zwłaszcza w sytuacji, gdy Państwa uczestniczące nie posiadają jasnych i aktualnych danych co do charakteru takiej działalności;

biorąc pod uwagę względy dotyczące wysiłków zmierzających do zmniejszenia napięcia i popierania rozbrojenia;

uznając, że wymiana, na zaproszenie, obserwatorów manewrów wojskowych będzie sprzyjać rozwijaniu kontaktów i wzajemnego zrozumienia;

zbadawszy – w związku z budowaniem zaufania – sprawę uprzedniego powiadamiania o wielkich ruchach wojsk;

uznając, że istnieją inne sposoby, za pomocą których każde z państw może wnieść dalszy wkład do osiągnięcia ich wspólnych celów;

przekonane o politycznym znaczeniu, jakie dla popierania wzajemnego zrozumienia i umacniania zaufania, stabilności i bezpieczeństwa ma uprzednie powiadamianie o wielkich manewrach wojskowych;

przyjmując odpowiedzialność każdego z nich za popieranie tych celów i realizację tego środka, zgodnie z przyjętymi kryteriami i warunkami, jako że są one istotne dla osiągnięcia tych celów;

uznając, że ten środek – wynikający z decyzji politycznej – opiera się na zasadzie dobrowolności,

przyjęły, co następuje:

I. Uprzednie powiadamianie o wielkich manewrach wojskowych

Będą one powiadamiały wszystkie inne Państwa uczestniczące o przeprowadzanych przez nie wielkich manewrach wojskowych – zwykłymi kanałami dyplomatycznymi, zgodnie z następującymi ustaleniami:

Powiadomienia będą dokonywane w odniesieniu do wielkich manewrów wojsk lądowych, których liczba przekracza ogółem 25 000 żołnierzy, prowadzonych samodzielnie lub połączonych z dowolnymi elementami sił powietrznych lub morskich (w tym kontekście termin „wojska" obejmuje wojska piechoty morskiej i powietrznodesantowe). W wypadku samodzielnych manewrów wojsk piechoty morskiej lub powietrznodesantowych, albo manewrów połączonych obejmujących je, wojska te będą wliczane do powyższej, ogólnej liczby. Ponadto, w wypadku manewrów połączonych, nie osiągających powyższej ogólnej liczby, lecz w których brać będą udział siły lądowe łącznie ze znaczną liczbą wojsk piechoty morskiej lub powietrznodesantowych, lub jednych i drugich, powiadomienia mogą być także dokonywane.

Powiadomienia będą dokonywane w odniesieniu do wielkich manewrów wojskowych przeprowadzanych w Europie na terytorium każdego z Państw uczestniczących, jak również, odpowiednio, na przyległych obszarach morskich i w przestrzeni powietrznej.

W wypadku Państwa uczestniczącego, którego terytorium sięga poza Europę, uprzednie powiadomienia będą dokonywane tylko w odniesieniu do manewrów, które będą miały miejsce na obszarze w zasięgu 250 kilometrów od jego granicy zwróconej w stronę lub oddzie-

lającej je od któregokolwiek europejskiego Państwa uczestniczącego; jednakże nie ma wymogu, aby Państwo uczestniczące dokonywało powiadomienia w wypadku, gdy obszar ten przylega do granicy Państwa uczestniczącego zwróconej w stronę lub oddzielającej je od poza europejskiego Państwa nieuczestniczącego.

Powiadomienia będą przekazywane na 21 lub więcej dni przed rozpoczęciem manewrów lub, w wypadku gdy manewry mają się odbyć w krótkim terminie – przy możliwie najbliższej sposobności przed datą ich rozpoczęcia.

Powiadomienia będą zawierać informacje dotyczące: nazwy, jeśli taka będzie, ogólnego celu manewrów oraz państw w nich uczestniczących, rodzaju lub rodzajów i liczebności biorących udział wojsk, rejonu i przewidywanego okresu ich przeprowadzenia. Państwa uczestniczące będą także, w miarę możliwości, udzielać odpowiednich uzupełniających informacji, dotyczących w szczególności elementów wojsk biorących udział w manewrach i terminów włączania się tych wojsk.

Uprzednie powiadamianie o innych manewrach wojskowych

Państwa uczestniczące uważają, że mogą wnieść dalszy wkład w umocnienie zaufania oraz zwiększenie bezpieczeństwa i stabilności, i w tym celu mogą także powiadamiać inne Państwa uczestniczące o manewrach wojskowych na mniejszą skalę, ze szczególnym uwzględnieniem państw położonych w pobliżu rejonu takich manewrów.

W tym samym celu Państwa uczestniczące uznają także, że mogą powiadamiać o innych przeprowadzanych przez siebie manewrach wojskowych.

Wymiana obserwatorów

Państwa uczestniczące będą zapraszać inne Państwa uczestniczące, dobrowolnie i na zasadzie dwustronnej – w duchu wzajemności i dobrej woli wobec wszystkich Państw uczestniczących – do wysyłania obserwatorów na manewry wojskowe.

Państwo zapraszające określi każdorazowo liczbę obserwatorów, tryb i warunki ich uczestnictwa oraz udzieli innych informacji, które uzna za przydatne. Zapewni ono odpowiednie ułatwienia i gościnność.

Zaproszenia będą przekazywane zwykłymi kanałami dyplomatycznymi tak wcześnie, jak to będzie możliwe.

Uprzednie powiadamianie o wielkich ruchach wojsk

Zgodnie z zaleceniami końcowymi konsultacji w Helsinkach Państwa uczestniczące rozpatrzyły sprawy uprzedniego powiadamiania o wielkich ruchach wojsk, jako środka umocnienia zaufania.

Zgodnie z tym Państwa uczestniczące uznają, że mogą, według swego uznania i w celu wniesienia wkładu do budowania zaufania, powiadamiać o wielkich ruchach swych wojsk.

W tym samym duchu Państwa uczestniczące w Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie rozważą ponadto sprawę uprzedniego powiadamiania o wielkich ruchach wojsk, mając w szczególności na uwadze doświadczenia zdobyte dzięki realizacji środków wymienionych w niniejszym dokumencie.

Inne środki budowania zaufania

Państwa uczestniczące uznają, że istnieją inne środki, za pomocą których mogą przyczyniać się do osiągnięcia wspólnych celów.

W szczególności będą one, z należytym uwzględnieniem wzajemności i w celu lepszego wzajemnego zrozumienia, popierać wymianę – na zaproszenie – personelu wojskowego, włączając w to wizyty delegacji wojskowych.

* * *

Aby wnieść pełniejszy wkład do wspólnej sprawy budowania zaufania Państwa uczestniczące, podczas prowadzenia działalności militarnej na obszarze określonym w postanowieniach dotyczących uprzedniego powiadamiania o wielkich manewrach wojskowych, będą w należyty sposób uwzględniać i respektować ten cel.

Uznają również, że doświadczenia zdobyte w wyniku realizacji postanowień wymienionych powyżej, w połączeniu z dalszymi wysiłkami, mogą doprowadzić do rozwinięcia i rozszerzenia środków zmierzających do umocnienia zaufania.

II. Zagadnienia dotyczące rozbrojenia

Państwa uczestniczące stwierdzają, że w interesie ich wszystkich leżą wysiłki mające na celu zmniejszanie konfrontacji i popieranie rozbrojenia, zmierzające do uzupełnienia odprężenia politycznego w Europie i umocnienia ich bezpieczeństwa. Są one przekonane o ko-

nieczności podjęcia w tych dziedzinach skutecznych kroków, które ze względu na ich zakres i charakter stanowią kroki zmierzające do ostatecznego osiągnięcia powszechnego i całkowitego rozbrojenia pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową i które powinny doprowadzić do umocnienia pokoju i bezpieczeństwa na całym świecie.

III. Uwagi ogólne

Po rozważeniu poglądów wyrażonych na różne tematy dotyczące umocnienia bezpieczeństwa w Europie przez wspólne wysiłki mające na celi popieranie odprężenia i rozbrojenia, Państwa uczestniczące, biorąc udział w takich wysiłkach, będą w związku z tym wychodzić w szczególności z następujących istotnych założeń:

– wzajemnie uzupełniający się charakter politycznych i militarnych aspektów bezpieczeństwa;

– wzajemny związek między bezpieczeństwem każdego z Państw uczestniczących i bezpieczeństwem w całej Europie oraz związki, jakie istnieją w szerszym kontekście bezpieczeństwa światowego, między bezpieczeństwem w Europie a bezpieczeństwem w regionie Morza Śródziemnego;

– poszanowanie interesów bezpieczeństwa wszystkich Państw uczestniczących w Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie – nieodłącznych od ich suwerennej równości;

– znaczenie wykazania przez uczestników rokowań, że troszczą się o udostępnienie, na odpowiedniej podstawie, innym Państwom uczestniczącym w Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie informacji o odnośnym rozwoju sytuacji, postępie i wynikach, a z drugiej strony uzasadnione zainteresowanie każdego z tych państw uwzględnianiem jego poglądów.

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych nr 3314 (XXIX) w sprawie definicji agresji, Nowy Jork, 14 grudnia 1974 r.

(Zbiór Dokumentów PISM z 1974 r., nr 12, poz. 197, s. 1397–1403)
(wyciąg)

Definicja agresji

Zgromadzenie Ogólne,

w oparciu o fakt, że jedynym z zasadniczych celów Organizacji Narodów Zjednoczonych jest utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego oraz przedsięwzięcie skutecznych środków zbiorowych w celu zapobiegania i usuwania zagrożenia pokoju oraz likwidacji wszelkich aktów agresji lub innych naruszeń pokoju,

przypominając, że Rada Bezpieczeństwa zgodnie z artykułem 39 Karty Narodów Zjednoczonych stwierdza istnienie groźby dla pokoju, albo aktu agresji i udziela zaleceń lub postanawia, jakie środki będą przedsięwzięte, zgodnie z artykułami 41 i 42, dla utrzymania lub przywrócenia pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego,

przypominając również o wynikającym z Karty obowiązku państw regulowania sporów międzynarodowych środkami pokojowymi tak, aby nie narażać międzynarodowego pokoju, bezpieczeństwa i sprawiedliwości,

mając na uwadze, aby nic w niniejszej definicji nie było interpretowane jako naruszające w jakikolwiek sposób zakres postanowień Karty w zakresie funkcji i uprawnień organów Organizacji Narodów Zjednoczonych,

zważywszy również, że agresja jest najcięższą i najniebezpieczniejszą formą bezprawnego użycia siły, która – biorąc pod uwagę istnienie wszelkich typów broni masowej zagłady – zawiera potencjalną groźbę konfliktu światowego ze wszelkimi katastrofalnymi skutkami, należy wobec tego na obecnym etapie opracować definicję agresji,

potwierdzając obowiązek państw nieuciekania się do użycia siły zbrojnej w celu pozbawienia narodów prawa do samostanowienia, wolności i niepodległości lub w celu naruszenia integralności terytorialnej,

potwierdzając również, że terytorium państwa nie powinno być naruszane, będąc przedmiotem – choćby czasowo – okupacji wojskowej lub innych środków przemocy, podjętych przez inne państwo z pogwałceniem Karty oraz że nie może być ono przedmiotem nabycia przez inne państwo przy użyciu powyższych środków lub groźby ich użycia,

potwierdzając także postanowienia deklaracji w sprawie zasad prawa międzynarodowego dotyczących stosunków przyjaznych i współpracy między państwami zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych,

przekonane, że przyjęcie definicji agresji powinno powstrzymać potencjalnego agresora oraz że może ułatwić stwierdzenie aktów agresji i dokonanie właściwych kroków w celu ich likwidacji, a także ułatwić ochronę praw i prawem chronionych interesów ofiary, jak też udzielenie jej pomocy,

sądząc, że – chociaż kwestia, czy dopuszczono się aktu agresji musi być w każdym poszczególnym przypadku rozważona w świetle wszystkich okoliczności, to jest jednak pożądane sformułowanie podstawowych zasad jako wskazówek dla oceny tego faktu,

przyjmuje poniższą definicję agresji:

Artykuł 1

Agresją jest użycie przez państwo siły zbrojnej przeciwko suwerenności, integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej innego państwa lub w jakikolwiek inny sposób niezgodny z Kartą Narodów Zjednoczonych, jak to określono w niniejszej definicji.

Uwaga wyjaśniająca: w niniejszej definicji termin „państwo":

jest użyty niezależnie od sprawy uznania, jak też niezależnie od tego czy państwo jest członkiem Organizacji Narodów Zjednoczonych;

obejmuje – w odpowiednich przypadkach – pojęcie „grupa państw".

Artykuł 2

Użycie siły zbrojnej z pogwałceniem Karty przez państwo, działające jako pierwsze, stanowi wystarczający dowód *prima facie* aktu agresji, chociaż Rada Bezpieczeństwa może – zgodnie z Kartą – dojść do wniosku, że stwierdzenie, iż został popełniony akt agresji, nie jest uzasadnione w świetle innych stosownych okoliczności, w tym również dlatego, że określone akty lub ich skutki nie posiadają wystarczającej doniosłości.

Artykuł 3

Którykolwiek z aktów poniżej wymienionych, niezależnie od tego, czy nastąpiło wypowiedzenie wojny, kwalifikuje się jako akt agresji, zgodnie z postanowieniami artykułu 2:

a) inwazja lub atak sił zbrojnych jednego państwa na terytorium innego państwa, albo wszelka okupacja wojskowa, nawet czasowa, będąca wynikiem takiej inwazji lub ataku, lub też jakakolwiek aneksja terytorium lub części terytorium innego państwa przy użyciu siły;

b) bombardowanie przez siły zbrojne państwa terytorium innego państwa lub użycie przez państwo jakichkolwiek broni przeciwko terytorium innego państwa;

c) blokada portów lub wybrzeży państwa przez siły zbrojne innego państwa;

d) atak sił zbrojnych państwa na siły zbrojne lądowe, morskie lub powietrzne albo na marynarkę lub lotnictwo cywilne innego państwa;

e) użycie sił zbrojnych państwa znajdujących się na terytorium innego państwa za zgodą państwa przyjmującego, niezgodnie z warunkami przewidzianymi w umowie lub wszelkie przedłużanie ich pobytu na tym terytorium po zakończeniu obowiązywania umowy;

f) wyrażanie przez państwo zgody, by jego terytorium, które oddało do dyspozycji innemu państwu, było wykorzystane przez to inne państwo dla dokonania agresji przeciwko państwu trzeciemu;

g) wysyłanie przez państwo lub w jego imieniu band lub grup zbrojnych, oddziałów nieregularnych lub najemników, które dokonują zbrojnych aktów przeciwko innemu państwu w stopniu dorównującym aktom wymienionym powyżej, względnie zaangażowanie się w znaczny sposób w takie działanie.

Artykuł 4

Wyliczenie powyższych aktów nie jest wyczerpujące i Rada Bezpieczeństwa może określić inne akty, jako akty agresji zgodnie z postanowieniami Karty.

Artykuł 5

1. Żaden wzgląd, jakiejkolwiek byłby on natury – politycznej, ekonomicznej, wojskowej czy innej – nie może usprawiedliwić agresji.

2. Wojna agresywna jest zbrodnią przeciwko międzynarodowemu pokojowi. Agresja pociąga za sobą odpowiedzialność międzynarodową.

Żadne nabycie terytorium i żadna szczególna korzyść wynikająca z agresji nie są i nie będą uznane za legalne.

Artykuł 6

Nic w niniejszej definicji nie będzie interpretowane jako rozszerzające lub zwężające w jakikolwiek sposób zakres Karty, łącznie z postanowieniami dotyczącymi przypadków, w których użycie siły jest legalne.

Artykuł 7

Nic w niniejszej definicji, a w szczególności artykuł 3, w żaden sposób nie może naruszać wynikającego z Karty prawa do samostanowienia, wolności i niepodległości narodów pozbawionych siłą tego prawa, do których odnosi się deklaracja w sprawie zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współpracy między państwami zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych, zwłaszcza narodów pod kolonialnymi i rasistowskimi reżymami lub innymi formami obcego panowania, ani też prawa tychże narodów do walki o te cele, do poszukiwania i otrzymywania poparcia zgodnie z zasadami Karty i stosownie do wymienionej wyżej deklaracji.

Artykuł 8

Przy interpretacji i stosowaniu powyższych postanowień należy brać pod uwagę, że pozostają one we wzajemnej zależności i każde postanowienie powinno być interpretowane w kontekście innych postanowień.

Konwencja o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich, Genewa, 18 maja 1977 r.

(DzU z 1978 r., nr 31, poz. 132, załącznik)

Państwa będące Stronami niniejszej konwencji,

kierując się interesami umocnienia pokoju i pragnąc przyczynić się do powstrzymania wyścigu zbrojeń oraz do osiągnięcia powszechnego i całkowitego rozbrojenia pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową, jak również do uchronienia ludzkości od niebezpieczeństwa użycia nowych środków prowadzenia wojny,

zdecydowane kontynuować negocjacje mające na celu uzyskanie rzeczywistego postępu w kierunku podjęcia dalszych kroków w dziedzinie rozbrojenia,

uznając, że postęp nauki i techniki może otworzyć nowe możliwości w zakresie oddziaływania na środowisko,

przypominając Deklarację Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie środowiska człowieka, przyjętą w Sztokholmie dnia 16 czerwca 1972 roku,

świadome, że wykorzystywanie technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach pokojowych mogłoby przynieść poprawę wzajemnego stosunku między człowiekiem a przyrodą oraz przyczynić się do ochrony i poprawy środowiska dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń,

uznając jednakże, że wykorzystanie takich środków technicznych w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich mogłoby mieć niezwykle szkodliwe następstwa dla dobrobytu człowieka,

pragnąc ustanowić skuteczny zakaz wykorzystania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub w jakichkolwiek innych celach wrogich dla wyeliminowania niebezpieczeństwa, które takie wykorzystanie stwarza dla ludzkości, oraz potwierdzając swą wolę działania na rzecz urzeczywistnienia tego celu,

pragnąc również przyczynić się do pogłębienia zaufania między narodami i do dalszej poprawy sytuacji międzynarodowej, zgodnie z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł I

1. Każde państwo będące Stroną niniejszej konwencji zobowiązuje się do niewykorzystywania w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich technicznych środków oddziaływania na środowisko, powodujących rozległe, trwałe lub poważne następstwa, jako sposób powodowania zniszczeń, wyrządzania szkód lub strat jakiemukolwiek innemu państwu będącemu Stroną.

2. Każde państwo będące Stroną niniejszej konwencji zobowiązuje się nie udzielać pomocy, poparcia ani nie nakłaniać żadnego państwa, grupy państw lub organizacji międzynarodowej do podejmowania działalności sprzecznej z postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu.

Artykuł II

W rozumieniu artykułu I określenie „techniczne środki oddziaływania na środowisko" oznacza każdy środek mający na celu – poprzez rozmyślne kierowanie procesami naturalnymi – dokonywanie zmian w dynamice, składzie lub strukturze Ziemi, włączając w to jej biosferę, litosferę, hydrosferę i atmosferę lub przestrzeń kosmiczną.

Artykuł III

1. Postanowienia niniejszej konwencji nie stoją na przeszkodzie wykorzystywaniu technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach pokojowych i nie naruszają powszechnie uznanych zasad oraz mających zastosowanie norm prawa międzynarodowego dotyczących takiego wykorzystania.

2. Państwa będące Stronami niniejszej konwencji zobowiązują się ułatwić możliwie najbardziej pełną wymianę informacji naukowej i technicznej co do wykorzystania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach pokojowych oraz mają prawo uczestniczyć w tej wymianie. Państwa będące Stronami, które mają możliwości to czynić, będą przyczyniać się indywidualnie albo wspólnie z innymi państwami lub organizacjami międzynarodowymi do międzynarodowej współpracy ekonomicznej i naukowej w dziedzinie ochrony, poprawy i pokojowego wykorzystania środowiska, z należytym uwzględnieniem potrzeb rozwijających się regionów świata.

Artykuł IV

Każde państwo będące Stroną niniejszej konwencji zobowiązuje się podejmować wszelkie kroki, które będzie uważało za konieczne zgodnie ze swoją procedurą konstytucyjną, w celu zakazania i zapobiegania wszelkiej działalności sprzecznej z postanowieniami niniejszej konwencji we wszystkich miejscach podlegających jurysdykcji tej Strony lub pozostających pod jej kontrolą.

Artykuł V

1. Państwa będące Stronami niniejszej konwencji zobowiązują się do wzajemnych konsultacji i współpracy między sobą w celu rozwiązywania wszelkich problemów, jakie mogłyby powstać co do celów niniejszej konwencji lub co do stosowania jej postanowień. Konsultacje i współpraca przewidziane w niniejszym artykule mogą być podjęte również w trybie odpowiednich procedur międzynarodowych w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych i zgodnie z jej Kartą. Te procedury międzynarodowe mogą obejmować usługi odpowiednich organizacji międzynarodowych, jak również usługi Doradczego Komitetu Ekspertów, o którym mowa w ustępie 2 niniejszego artykułu.

2. Dla realizacji celów określonych w ustępie 1 niniejszego artykułu Depozytariusz, w ciągu miesiąca po otrzymaniu prośby od państwa będącego Stroną niniejszej konwencji, zwoła Doradczy Komitet Ekspertów. Każde państwo będące Stroną może wyznaczyć eksperta do tego Komitetu, którego funkcje i regulamin wewnętrzny określa załącznik stanowiący integralną część konwencji. Komitet przekaże Depozytariuszowi sprawozdanie ze swoich ustaleń co do okoliczności faktycznych, które będzie obejmować wszystkie opinie i informacje przedstawione Komitetowi w toku jego obrad. Depozytariusz prześle to sprawozdanie wszystkim państwom będącym Stronami.

3. Każde państwo będące Stroną niniejszej konwencji, które ma podstawy, aby sądzić, że jakiekolwiek inne państwo będące Stroną narusza zobowiązania wynikające z postanowień konwencji, może złożyć skargę do Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych. Skarga ta powinna zawierać wszystkie odpowiednie informacje dotyczące sprawy, jak również wszystkie możliwe dowody potwierdzające jej zasadność.

4. Każde państwo będące Stroną niniejszej konwencji zobowiązuje się współpracować w przeprowadzaniu każdego dochodzenia, które może podjąć Rada Bezpieczeństwa, zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych, na podstawie skargi otrzymanej przez Radę. Rada Bezpieczeństwa poinformuje o wynikach dochodzenia państwa będące Stronami.

5. Każde państwo będące Stroną niniejszej konwencji zobowiązuje się do przyjścia z pomocą lub udzielenia poparcia, zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczo-

nych, każdemu państwu będącemu Stroną, które o to się zwróci, jeżeli Rada Bezpieczeństwa stwierdzi, że Strona ta poniosła szkodę lub jest narażona na nią wskutek naruszenia konwencji.

Artykuł VI

1. Każde państwo będące Stroną niniejszej konwencji może zaproponować poprawki do konwencji. Tekst każdej zaproponowanej poprawki zostanie przekazany Depozytariuszowi, który poda go niezwłocznie do wiadomości wszystkim państwom będącym Stronami.

2. Poprawka wejdzie w życie w stosunku do każdego państwa będącego Stroną niniejszej konwencji, które przyjmie tę poprawkę, po złożeniu Depozytariuszowi dokumentów przyjęcia jej przez większość państw będących Stronami. Następnie, w stosunku do każdego innego państwa będącego Stroną, wejdzie ona w życie w dniu złożenia przez nie dokumentu przyjęcia.

Artykuł VII

Niniejsza konwencja zawarta jest na czas nieokreślony.

Artykuł VIII

1. Po upływie pięciu lat od wejścia w życie niniejszej konwencji Depozytariusz zwoła do Genewy (Szwajcaria) konferencję państw będących Stronami konwencji. Konferencja ta dokona przeglądu wykonywania konwencji dla upewnienia się, czy jej cele i postanowienia są realizowane, oraz, w szczególności, rozpatrzy skuteczność postanowień artykułu I ustęp 1 w zakresie wyeliminowania niebezpieczeństwa wykorzystania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub innych celach wrogich.

2. Następnie, w odstępach nie mniejszych niż pięcioletnie, większość państw będących Stronami konwencji może, po przedstawieniu Depozytariuszowi propozycji w tej mierze, spowodować zwołanie konferencji w tych samych celach.

3. Jeżeli w ciągu dziesięciu lat od poprzedniej konferencji nie zostanie zwołana żadna konferencja w myśl ustępu 2 niniejszego artykułu, Depozytariusz zwróci się do wszystkich państw będących Stronami niniejszej konwencji o wypowiedzenie się co do zwołania takiej konferencji. W razie pozytywnej odpowiedzi jednej trzeciej państw będących Stronami lub dziesięciu spośród nich, w zależności od tego, która z tych liczb będzie mniejsza, Depozytariusz podejmie bezzwłocznie kroki w celu zwołania konferencji.

Artykuł IX

1. Niniejsza konwencja jest otwarta do podpisania dla wszystkich państw. Każde państwo, które nie podpisało konwencji przed jej wejściem w życie, zgodnie z ustępem 3 niniejszego artykułu, może przystąpić do niej w każdym czasie.

2. Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji przez państwa, które ją podpisały. Dokumenty ratyfikacyjne lub dokumenty przystąpienia zostaną złożone Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

3. Niniejsza konwencja wejdzie w życie po złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych przez 20 Rządów, zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu.

4. W stosunku do państw, które złożą dokumenty ratyfikacyjne lub dokumenty przystąpienia po wejściu w życie niniejszej konwencji, wejdzie ona w życie w dniu złożenia przez nie dokumentów ratyfikacyjnych lub dokumentów przystąpienia.

5. Depozytariusz poinformuje niezwłocznie wszystkie państwa, które podpisały niniejszą konwencję lub do niej przystąpiły, o dacie każdego podpisania, o dacie złożenia każdego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia oraz o dacie wejścia w życie niniejszej konwencji i każdej poprawki do niej, jak również o otrzymaniu innych zawiadomień.

6. Niniejsza konwencja zostanie zarejestrowana przez Depozytariusza, zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

(Artykuł X opuszczono)

Załącznik do konwencji

Doradczy Komitet Ekspertów

1. Doradczy Komitet Ekspertów podejmuje czynności w celu ustalenia odpowiednich okoliczności faktycznych sprawy oraz przedstawia opinie ekspertów dotyczące każdego problemu przedstawionego zgodnie z artykułem V ustęp 1 niniejszej konwencji przez państwo będące Stroną, które zwróciło się z prośbą o zwołanie Komitetu.

2. Prace Doradczego Komitetu Ekspertów będą zorganizowane w sposób umożliwiający mu wywiązanie się z funkcji określonych w ustępie 1 niniejszego załącznika. Komitet podejmuje decyzje w sprawach proceduralnych dotyczących organizacji jego pracy, jeżeli jest to możliwe w drodze ogólnego porozumienia (consensus), a gdy jest to niemożliwe – większością głosów jego członków obecnych i głosujących. W sprawach merytorycznych głosowania nie przeprowadza się.

3. Funkcję Przewodniczącego Komitetu pełni Depozytariusz lub jego przedstawiciel.

4. Każdemu ekspertowi może towarzyszyć na posiedzeniach jeden lub kilku doradców.

5. Każdy ekspert ma prawo zwrócić się za pośrednictwem Przewodniczącego do państw i organizacji międzynarodowych o informacje i pomoc, jakie uzna za pożądane dla umożliwienia Komitetowi wywiązania się z jego zadania.

Międzynarodowa umowa o zwalczaniu, rekrutacji, wykorzystywania, finansowania i szkolenia najemników, Nowy Jork, 4 grudnia 1989 r.[1]

(M. Flemming, J. Wojciechowska, Zbrodnie wojenne. Przestępstwa przeciwko pokojowi, państwu i obronności. Rozdział XVI, XVII, XVIII kodeksu karnego. Komentarz, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 1999, s. 686–692)

Wysokie Umawiające się Strony

potwierdzając cele i zasady, zakotwiczone w Karcie Narodów Zjednoczonych oraz w Deklaracji o zasadach prawa międzynarodowego przyjaznych stosunków i współpracy między państwami stosownie do Karty Narodów Zjednoczonych;

uznając, że najemnicy są rekrutowani, wykorzystywani, angażowani, finansowani i szkoleni do działalności, która wymierzona jest przeciwko zasadom prawa międzynarodowego, takim jak suwerenna równość, polityczna niezależność, nienaruszalność terytorialna państw i prawo narodów do samostanowienia;

potwierdzając, że rekrutacja, wykorzystanie, finansowanie i szkolenie najemników powinny być traktowane jak przestępstwo, dające wszystkim państwom podstawy do poważnego zatroskania i że każdy, kto popełni jeden z takich czynów, winien być ścigany karnie albo wydany;

przekonane o konieczności rozwoju i umacniania międzynarodowej współpracy między państwami w celu zapobiegania, karnoprawnego ścigania i karania takich przestępstw, zatroskane wobec nowych, sprzecznych z prawem działań międzynarodowych, przez które handlarze narkotyków i najemnicy łączą się, by popełniać akty przemocy naruszające konstytucyjny porządek w państwach;

przekonane także, że uchwalenie umowy o zakazie rekrutacji, wykorzystania, finansowania i szkolenia najemników przyczyni się do wytępienia takich hańbiących działań i tym samym do poszanowania celów i zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych,

uznając, że sprawy, które nie zastały objęte taka umową, w dalszym ciągu podlegają regułom i zasadom prawa międzynarodowego,

uzgodniły co następuje:

Artykuł 1
Definicje

W rozumieniu niniejszej konwencji

1. Jest uważany za najemnika, ten:

a) kto w kraju lub za granicą, został zwerbowany w tym szczególnym celu, aby walczyć w konflikcie zbrojnym,

b) kto bierze udział w działaniach zbrojnych przede wszystkim wskutek dążenia do korzyści osobistej i otrzyma rzeczywiście od Strony konfliktu lub w jej imieniu przyrzeczenie materialnego wynagrodzenia, które jest wyraźnie wyższe niż wynagrodzenie obiecane lub wypłacane kombatantom sił zbrojnych tej Strony o porównywalnym stopniu i wykonującym podobne zadania,

c) kto nie jest obywatelem Strony uczestniczącej w konflikcie ani nie jest mieszkańcem terytorium Strony uczestniczącej w konflikcie,

[1] Polska podpisała konwencję 28 grudnia 1990 r. Konwencja weszła w życie 20 października 2001 r.

d) kto nie jest członkiem sił zbrojnych Strony biorącej udział w konflikcie,

e) kto nie został wysłany przez państwo nie uczestniczące w konflikcie w misji urzędowej,

2. Jest uważany za najemnika także ten, kto w każdej innej sytuacji:

a) został zwerbowany w kraju lub za granica w tym szczególnym celu by brać udział we wspólnie uzgodnionym gwałtownym zamachu, który ma na celu:

– obalenie rządu lub podważenie w inny sposób konstytucyjnego ładu w państwie, albo

– podważenie terytorialnej nienaruszalności państwa;

b) w takim czynie uczestniczy przede wszystkim z chęci uzyskania osobistej, poważnej korzyści i został skłoniony przez obietnicę lub wypłacenie korzyści materialnej;

c) nie jest obywatelem państwa, przeciwko któremu kieruje swój czyn, i nie zamieszkuje w tym państwie;

d) nie został wysłany przez żadne państwo w misji urzędowej;

e) nie jest członkiem sił zbrojnych państwa, na którego obszarze dokonuje się określonego czynu.

Artykuł 2

Karalność werbowania

Kto werbuje najemników w rozumieniu artykułu 1, wykorzystuje ich, finansuje lub szkoli, popełnia czyn przestępny w rozumieniu niniejszej umowy.

Artykuł 3

Karalność najemnika

1. Najemnik, w rozumieniu artykułu 1, który bierze bezpośredni udział w działaniach zbrojnych lub we wspólnie uzgodnionym akcie przemocy, popełnia przestępstwo w rozumieniu niniejszej umowy,

2. Niniejszy artykuł nie ogranicza zakresu stosowania artykułu 4.

Artykuł 4

Karalność usiłowania i uczestnictwa

Popełnia przestępstwo, ten:

a) kto usiłuje popełnić jedno z opisanych w niniejszej umowie przestępstw,

b) kto staje się współuczestnikiem lub pomocnikiem tego, kto popełnia lub usiłuje popełnić przestępstwa określone w niniejszej umowie.

Artykuł 5

Zobowiązanie państw

1. Umawiające się państwa zobowiązują się do niewerbowania, niewykorzystywania, niefinansowania i nieszkolenia najemników i do zabronienia takich działań, zgodnie z niniejsza umową.

2. Umawiające się Państwa zobowiązują się do niewerbowania, niewykorzystywania, niefinansowania i nieszkolenia najemników w tym celu, by przeciwstawiać się zgodnemu z prawem, niezbywalnemu prawu narodów do samostanowienia; zobowiązują się ponadto do podjęcia właściwych kroków zgodnych z prawem międzynarodowym, by zapobiec werbowaniu, wykorzystywaniu, finansowaniu i szkoleniu najemników w takim celu.

3. Państwa zapewnią zagrożenie przestępstw wymienionych w niniejszej umowie odpowiednimi karami, które uwzględnia wagę czynu.

Artykuł 6

Współpraca międzynarodowa

Strony umowy będą współpracowały przy zapobieganiu wymienionym w niniejszej umowie przestępstwom, a w szczególności:

a) podejmą wszelkie wykonalne środki, by zapobiegać przygotowaniom, na swoim terytorium, do popełnienia takich przestępstw na swoim terytorium lub poza nim, włącznie z zakazem działania osób, grup i organizacji, które popełnianie takich przestępstw popierają, do nich podżegają, organizują, lub wykonują je;

b) uzgodni, z sobą środki administracyjne i inne, które mogą służyć zapobieganiu takim przestępstwom.

Artykuł 7

Działania wykonawcze

Umawiające się Państwa będą współpracować przy działaniach niezbędnych dla wykonania niniejszej umowy.

Artykuł 8
Informowanie

Państwo-Strona umowy, które ma podstawy do uznania, że zostało popełnione, jest popełniane lub będzie popełnione jedno z przestępstw wymienionych w niniejszej umowie, przekazuje, zgodnie ze swym wewnętrznym prawem, zainteresowanym państwom bezpośrednio lub za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych odpowiednie dane, gdy tylko poweźmie o tym wiadomość.

Artykuł 9
Jurysdykcja

1. Każde Umawiające się Państwo podejmuje niezbędne kroki, by ustanowić swoją jurysdykcję co do przestępstw wymienionych w niniejszej umowie i popełnionych:

a) na jego terytorium lub na pokładzie zarejestrowanego w tym państwie statku lub statku powietrznego;

b) przez jego obywateli lub – o ile to państwo uzna to za wskazane – przez bezpaństwowców, którzy na jego terytorium mają swoje stałe miejsce pobytu.

2. Każde Umawiające się Państwo podejmie ponadto niezbędne kroki by ustanowić swoją jurysdykcję co do przestępstw wymienionych w artykułach 2, 3 i 4 w przypadku, gdy podejrzany przebywa na jego terytorium i nie zostaje wydany jednemu z państw wymienionych w ustępie 1.

3. Niniejsza umowa nie wyklucza wykonywania wymiaru sprawiedliwości według prawa wewnętrznego państwa.

Artykuł 10
Postępowanie przygotowawcze

1. Jeśli Państwo-Strona, na którego terytorium przebywa podejrzany, uzna to za uzasadnione w świetle istniejących okoliczności, dokonuje zgodnie ze swym prawem jego tymczasowego aresztowania lub podejmuje inne środki, by zapewnić jego obecność w okresie potrzebnym do wszczęcia postępowania karnego lub ekstradycyjnego. Państwo-Strona prowadzi równolegle wstępne dochodzenie dla ustalenia stanu faktycznego.

2. Jeśli Państwo-Strona dokonało tymczasowego aresztowania osoby na podstawie niniejszego artykułu, albo gdy podjęło inne kroki wymienione w ustępie 1, podaje niezwłocznie to do wiadomości bezpośrednio lub za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych:

a) Państwu-Stronie, w którym przestępstwo zostało dokonane,

b) Państwu-Stronie, przeciwko któremu przestępstwo lub usiłowanie przestępstwa było skierowane,

c) Państwu-Stronie, do którego należy osoba fizyczna lub prawna, przeciwko której było skierowane przestępstwo lub usiłowanie przestępstwa,

d) Państwu-Stronie, do którego należy podejrzany, lub – gdy jest bezpaństwowcem – w którym zwykle zamieszkuje,

e) każdemu innemu zainteresowanemu Państwu-Stronie, którego powiadomienie uzna za wskazane.

3. Każdy, przeciwko któremu zostały podjęte środki wymienione w ustępie 1, ma prawo:

a) porozumieć się niezwłocznie z najbliższym właściwym przedstawicielem państwa, którego jest obywatelem lub które jest uprawnione do strzeżenia jego praw, albo, gdy jest on bezpaństwowcem państwa, w którym zwykle zamieszkuje;

b) być odwiedzanym przez przedstawiciela takiego państwa.

4. Ustęp 3 nie narusza prawa żadnego Państwa-Strony, któremu służy roszczenie do jurysdykcji w myśl artykułu 9 ustęp 1 lit. b), do zwrócenia się do Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, by nawiązał kontakt z podejrzanym i odwiedził go.

5. Państwo, które prowadzi wstępne dochodzenie w myśl ustępu 1, powiadomi państwa określone w ustępie 2 o wynikach dochodzenia i poinformuje je, czy zamierza skorzystać ze swego roszczenia co do jurysdykcji.

Artykuł 11
Ochrona prawna

Każdej osobie, przeciwko której prowadzone jest postępowanie z powodu jednego z wymienionych w niniejszej umowie przestępstw, winno być zapewnione w toku całego postę-

powania sprawiedliwe traktowanie oraz prawa i gwarancje, jakie przewiduje prawo odnośnego państwa. Powinny być uwzględniane stosowne normy prawa międzynarodowego.

Artykuł 12

Wydanie lub ściganie karne

Umawiające się Państwo, na którego terytorium został wykryty podejrzany, o ile go nie wydaje, zobowiązuje się przekazać sprawę swoim właściwym organom w celu ścigania karnego według swego prawa, nie czyniąc żadnego wyjątku i niezależnie od tego, czy czyn został popełniony na jego terytorium. Te organy podejmują rozstrzygnięcie w taki sam sposób jak w przypadku innego poważnego przestępstwa według prawa tego państwa.

Artykuł 13

Pomoc prawna

1. Umawiające się Państwa zapewniają sobie wzajemnie jak najdalej idącą pomoc w związku z postępowaniami prowadzonymi co do przestępstw wymienionych w niniejszej umowie, łącznie z przekazaniem wszystkich posiadanych i niezbędnych dla postępowania materiałów dowodowych. W każdym przypadku stosuje się prawo Państwa wezwanego.

2. Ustęp 1 nie narusza zobowiązań w sprawie wzajemnej pomocy prawnej, zawartych w innych umowach.

Artykuł 14

Informowanie w sprawach karnych

Państwo-Strona, w którym prowadzone jest postępowanie karne przeciwko podejrzanemu, powiadamia w zgodzie ze swym prawem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych o wyniku postępowania; ten powiadamia inne zainteresowane państwa.

Artykuł 15

Zasady wydawania

1. Przestępstwa wymienione w artykułach 2, 3 i 4 traktowane są jak czyny zamieszczone w każdej umowie ekstradycyjnej istniejącej między Państwami-Stronami, podlegające wydaniu. Państwa-Strony zobowiązują się zamieścić te przestępstwa jako przestępstwa podlegające wydaniu w każdej zawieranej między nimi w przyszłości umowie o wydawaniu przestępców.

2. Jeżeli Państwo-Strona, które uzależnia wydanie od istnienia stosownej umowy, otrzyma wniosek o wydanie od innego Państwa-Strony, z którym nie ma umowy o wydaniu, to może ono uznać niniejszą umowę za prawną podstawę do wydania w związku z tymi przestępstwami. Poza tym wydanie podlega wymogom zawartym w prawie Państwa wezwanego.

3. Państwa-Strony, które nie uzależniają, wydania od istnienia stosownej umowy, uznają między sobą te przestępstwa za podlegające wydaniu, z zastrzeżeniem, że zachowują moc wymogi określone w prawie Państwa wezwanego.

4. Przestępstwa dla celów wydania będą przez Państwa-Strony traktowane tak, jak gdyby zostały popełnione w miejscu, w którym do nich doszło, ale także na terytoriach państw, które są zobowiązane do uzasadnienia swej jurysdykcji po myśli artykułu 9.

Artykuł 16

Odpowiedzialność państw, prawo humanitarne

Niniejsza umowa nie narusza:

a) norm dotyczących międzynarodowej odpowiedzialności państw;

b) prawa konfliktów zbrojnych i międzynarodowego prawa humanitarnego łącznie z postanowieniami dotyczącymi statusu kombatantów i jeńców wojennych.

Artykuł 17

Postępowanie arbitrażowe

1. Każdy spór między dwoma lub większa liczba Państw-Stron w sprawie interpretacji lub stosowania niniejszej umowy, który nie został uregulowany w drodze rokowań, powinien na żądanie jednego z tych państw być poddany postępowaniu arbitrażowemu. Jeżeli Strony w ciągu 6 miesięcy od dnia, w którym zażądano postępowania arbitrażowego, nie mogą uzgodnić jego ukształtowania, każda z tych Stron może przedłożyć sprawę Międzynarodowemu Trybunałowi Sprawiedliwości, stawiając wniosek odpowiednio do jego statutu.

2. Każde państwo może przy podpisywaniu lub ratyfikacji niniejszej umowy albo przy przystąpieniu do niej oświadczyć, że nie uważa się za związane ustępem 1. Inne Państwa-Strony nie są związane przez ustęp 1 wobec państwa, które uczyni takie zastrzeżenie.

3. Państwo-Strona, które uczyniło zastrzeżenie po myśli ustępu 2, może to zastrzeżenie w każdej chwili wycofać, kierując notyfikację do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

(Artykuły 18–21 opuszczono)

Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, Paryż, 19 listopada 1990 r.

(DzU z 1995 r., nr 15, poz. 73, załącznik)

Królestwo Belgii, Republika Bułgarii, Czeska i Słowacka Republika Federacyjna, Królestwo Danii, Republika Francuska, Republika Grecka, Królestwo Hiszpanii, Królestwo Holandii, Republika Islandii, Kanada, Wielkie Księstwo Luksemburg, Republika Federalna Niemiec, Królestwo Norwegii, Rzeczpospolita Polska, Republika Portugalska, Rumunia, Stany Zjednoczone Ameryki, Republika Turecka, Republika Węgierska, Republika Włoska, Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej oraz Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, określane dalej jako Państwa-Strony,

Kierując się postanowieniami „Mandatu rokowań w sprawie konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie" z 10 stycznia 1989 roku i przeprowadziwszy te rokowania w Wiedniu poczynając od 9 marca 1989 roku,

Kierując się zadaniami i celami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, w której ramach toczyły się rokowania nad tym traktatem,

Przywołując swoje zobowiązania do powstrzymywania się we wzajemnych stosunkach, jak również w stosunkach międzynarodowych w ogóle, od groźby użycia lub użycia siły przeciwko integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej jakiegokolwiek państwa lub w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych,

Świadome potrzeby zapobiegania wszelkim konfliktom zbrojnym w Europie,

Świadome wspólnej odpowiedzialności ponoszonej przez nie wszystkie za poszukiwanie dróg osiągnięcia większej stabilności i bezpieczeństwa w Europie,

Dążąc do zastąpienia konfrontacji zbrojnej nowym, opartym na pokojowej współpracy, wzorcem stosunków bezpieczeństwa między wszystkimi Państwami-Stronami i przyczynienia się tym samym do przezwyciężenia podziału Europy,

Oddane celom ustanowienia bezpiecznej i stabilnej równowagi konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie na niższych niż dotychczas poziomach, eliminowania nierównowagi szkodzącej stabilności i bezpieczeństwu oraz eliminowania, co jest zadaniem priorytetowym, zdolności do dokonania niespodziewanego ataku i rozpoczęcia działań ofensywnych na dużą skalę w Europie,

Przypominając, że podpisały one lub przystąpiły do układu brukselskiego z 1948 roku, układu waszyngtońskiego z 1949 roku lub układu warszawskiego z 1955 roku, oraz że mają prawo być lub nie być Stronami układów o sojuszu,

Mając na celu zapewnienie, że liczby uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem w strefie stosowania traktatu nie przekroczą 40 000 czołgów bojowych, 60 000 bojowych wozów opancerzonych, 40 000 środków artyleryjskich, 13 600 samolotów bojowych i 4000 śmigłowców uderzeniowych,

Potwierdzając, że zamiarem niniejszego traktatu nie jest negatywne oddziaływanie na interesy bezpieczeństwa jakiegokolwiek państwa,

Potwierdzając swoje zobowiązanie do kontynuowania procesu kontroli zbrojeń konwencjonalnych, w tym rokowań, biorąc pod uwagę przyszłe wymogi europejskiego bezpieczeństwa i stabilności w świetle wydarzeń politycznych w Europie,

Uzgodniły, co następuje:

Artykuł I

1. Każde Państwo-Strona będzie wykonywać zobowiązania zawarte w niniejszym traktacie zgodnie z jego postanowieniami, w tym zobowiązania odnoszące się do następujących pięciu kategorii konwencjonalnych sił zbrojnych: czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone, artyleria, samoloty bojowe i śmigłowce bojowe.

2. Każde Państwo-Strona będzie realizować także inne przedsięwzięcia zawarte w niniejszym traktacie, mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa i stabilności zarówno w okresie redukcji konwencjonalnych sił zbrojnych, jak i po zakończeniu redukcji.

3. Traktat niniejszy obejmuje „Protokół o istniejących typach uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu", zwany dalej „Protokołem o istniejących typach", wraz z Aneksem; „Protokół o procedurach regulujących reklasyfikację określonych modeli lub wersji samolotów szkolno-bojowych na nieuzbrojone samoloty treningowe", zwany dalej „Protokołem o reklasyfikacji samolotów"; „Protokół o procedurach regulujących redukcję uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie", zwany dalej „Protokołem o redukcji"; „Protokół o procedurach regulujących kategoryzację śmigłowców bojowych i rekategoryzację wielozadaniowych śmigłowców uderzeniowych", zwany dalej „Protokołem o rekategoryzacji śmigłowców"; „Protokół o notyfikacji i wymianie informacji", dalej zwany „Protokołem o wymianie informacji", wraz z „Aneksem o formularzu wymiany informacji", zwany dalej „Aneksem o formularzu"; „Protokół o inspekcji"; „Protokół o Wspólnej Grupie Konsultacyjnej" oraz „Protokół o tymczasowym stosowaniu niektórych postanowień traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie", zwany dalej „Protokołem o tymczasowym stosowaniu". Każdy z tych dokumentów stanowi integralną część niniejszego traktatu.

Artykuł II

1. Dla celów niniejszego traktatu:

A) termin „grupa Państw-Stron" oznacza grupę Państw-Stron, które podpisały układ warszawski z 1955 roku, składającą się z Republiki Bułgarii, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, Rzeczypospolitej Polskiej, Rumunii, Republiki Węgierskiej, Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, lub grupę Państw-Stron, które podpisały lub przystąpiły do traktatu brukselskiego z 1948 roku lub traktatu waszyngtońskiego z 1949 roku, składającą się z Królestwa Belgii, Królestwa Danii, Republiki Francuskiej, Republiki Greckiej, Królestwa Hiszpanii, Królestwa Holandii, Republiki Islandii, Kanady, Wielkiego Księstwa Luksemburg, Republiki Federalnej Niemiec, Królestwa Norwegii, Republiki Portugalskiej, Stanów Zjednoczonych Ameryki, Republiki Tureckiej, Republiki Włoskiej oraz Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej.

B) termin „strefa stosowania" oznacza całe lądowe terytorium Państw-Stron w Europie od Oceanu Atlantyckiego do Uralu, które obejmuje także wszystkie europejskie terytoria wysp Państw-Stron, w tym Wyspy Owcze należące do Królestwa Danii, Svalbard, z Wyspą Niedźwiedzią włącznie, należące do Królestwa Norwegii, Wyspy Azorskie i Maderę należące do Republiki Portugalskiej, Wyspy Kanaryjskie należące do Królestwa Hiszpanii oraz Ziemię Franciszka Józefa i Nową Ziemię należące do Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. W przypadku Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich strefa stosowania obejmuje całe terytorium leżące na zachód od rzeki Ural i Morza Kaspijskiego. W przypadku Republiki Tureckiej strefa stosowania obejmuje terytorium Republiki Tureckiej na północ i na zachód od linii ciągnącej się od punktu przecięcia się granicy tureckiej z 39 równoleżnikiem do Muradiye, Patnos, Karayazi, Tekman, Kemaliye, Feke, Ceyhan, Dogankent, Gözne i dalej do morza.

C) termin „czołg bojowy" oznacza samobieżny opancerzony pojazd bojowy o dużej sile ognia, przede wszystkim z głównej armaty strzelającej ogniem bezpośrednim i pociskami o dużej prędkości początkowej, niezbędnej do rażenia celów opancerzonych i innych, odznaczających się dużą mobilnością podczas jazdy w trudnym terenie oraz posiadający wysoki poziom samoochrony, i który nie jest skonstruowany i wyposażony głównie do transportu wojsk. Takie opancerzone pojazdy służą za zasadniczy system uzbrojenia w formacjach pancernych i innych formacjach zmechanizowanych wojsk lądowych.

Czołgi bojowe są to gąsiennicowe, opancerzone pojazdy bojowe o wadze nie mniejszej niż 16,5 tony w stanie nie załadowanym, które są uzbrojone w armatę o obrocie 360° i kalibrze co najmniej 75 mm. Ponadto wszelkie kołowe opancerzone pojazdy bojowe wchodzące na wyposażenie, które spełniają wszystkie wyżej podane kryteria, będą także uważane za czołgi bojowe.

D) termin „bojowy wóz opancerzony" oznacza samobieżny pojazd z opancerzeniem zdolny do poruszania się w trudnym terenie. Bojowe wozy opancerzone obejmują transportery opancerzone, bojowe wozy piechoty i bojowe wozy z ciężkim uzbrojeniem.

Termin „transporter opancerzony" oznacza opancerzony pojazd bojowy, zaprojektowany i wyposażony do transportu drużyny piechoty, który z zasady jest uzbrojony w będącą jego integralną lub ograniczoną częścią broń o kalibrze mniejszym niż 20 mm.

Termin „bojowy wóz piechoty" oznacza opancerzony pojazd bojowy, zaprojektowany i wyposażony przede wszystkim do transportu drużyny piechoty, który zwykle umożliwia prowadzenie ognia z wnętrza pojazdu pod osłoną opancerzenia, jest uzbrojony w będącą jego ograniczoną lub integralną częścią armatę o kalibrze co najmniej 20 mm, a niekiedy posiada wyrzutnie przeciwpancernych pocisków rakietowych. Bojowy wóz piechoty stanowi główny system uzbrojenia formacji i jednostek piechoty zmechanizowanej lub zmotoryzowanej wojsk lądowych.

Termin „bojowy wóz z ciężkim uzbrojeniem" oznacza opancerzony pojazd bojowy z będącą jego integralną lub ograniczoną częścią armatą o kalibrze co najmniej 75 mm, służącą do prowadzenia ognia bezpośredniego, ważący co najmniej 6 ton w stanie niezaładowanym, którego nie obejmuje definicja transportera opancerzonego, bojowego wozu piechoty lub czołgu bojowego.

E) termin „waga w stanie nie załadowanym" oznacza wagę pojazdu bez amunicji, paliwa, oleju i smarów, usuwalnego reaktywnego pancerza, części zamiennych, narzędzi i akcesoriów, usuwalnego sprzętu wentylacyjnego, załogi i jej wyposażenia osobistego.

F) termin „artyleria" oznacza systemy o dużych kalibrach do rażenia celów naziemnych, przede wszystkim ogniem pośrednim. Takie systemy artylerii zapewniają zasadnicze wsparcie ogniem pośrednim połączonym formacjom różnych rodzajów wojsk.

Systemami artylerii dużego kalibru są armaty, haubice, środki artyleryjskie łączące w sobie właściwości armat i haubic, moździerze i wieloprowadnicowe wyrzutnie rakietowe o kalibrze 100 mm i większym. Ponadto, każdy powstały w przyszłości system artyleryjski dużego kalibru do prowadzenia ognia bezpośredniego, który ma wtórne możliwości prowadzenia efektywnego ognia pośredniego, będzie wliczany do pułapów dla artylerii.

G) termin „utrzymywane konwencjonalne siły zbrojne" oznacza konwencjonalne siły zbrojne jakiegokolwiek Państwa-Strony, które utrzymuje ono w strefie stosowania na terytorium innego Państwa-Strony.

H) termin „wyznaczone miejsce stałego składowania" oznacza miejsce z wyraźnie określonymi granicami fizycznymi, gdzie znajduje się uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt ograniczane traktatem, zaliczane do ogólnych pułapów, ale nie będące przedmiotem ograniczeń, dotyczących uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu w jednostkach czynnych.

I) termin „most czołgowy" oznacza samobieżny opancerzony pojazd zdolny do przewożenia oraz – poprzez wbudowane mechanizmy – do ustawiania i zdejmowania konstrukcji mostowej. Pojazd taki wraz z konstrukcją mostową stanowi zintegrowany system.

J) termin „uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt ograniczane traktatem" oznacza czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone, artylerię, samoloty bojowe i śmigłowce uderzeniowe, stanowiące przedmiot ograniczeń liczbowych zawartych w artykułach IV, V i VI.

K) termin „samolot bojowy" oznacza samolot ze stałą lub zmienną geometrią skrzydeł, uzbrojony i wyposażony do zwalczania celów przez użycie kierowanych i niekierowanych pocisków rakietowych, bomb, karabinów, działek lub innego uzbrojenia, a także każdy typ lub wersję takiego samolotu, który wykonuje inne funkcje wojskowe, takie jak rozpoznanie lub walkę radioelektroniczną. Termin „samolot bojowy" nie obejmuje samolotów szkolno-treningowych.

L) termin „śmigłowiec bojowy" oznacza wiropłat uzbrojony i wyposażony do zwalczania celów lub wykonywania innych funkcji wojskowych. Termin „śmigłowiec bojowy" obejmuje śmigłowce uderzeniowe i śmigłowce wsparcia bojowego. Termin „śmigłowiec bojowy" nie obejmuje nieuzbrojonych śmigłowców transportowych.

M) termin „śmigłowiec uderzeniowy" oznacza śmigłowiec bojowy wyposażony do stosowania kierowanych pocisków przeciwpancernych, kierowanych pocisków klasy „powietrze–ziemia" lub „powietrze–powietrze" oraz wyposażony w zintegrowany system kierowania ogniem i naprowadzania na cel tych rodzajów broni. Termin „śmigłowiec uderzeniowy" obejmuje wyspecjalizowane śmigłowce uderzeniowe i wielozadaniowe śmigłowce uderzeniowe.

N) termin „wyspecjalizowany śmigłowiec uderzeniowy" oznacza śmigłowiec uderzeniowy, zaprojektowany głównie do stosowania broni kierowanej.

O) termin „wielozadaniowy śmigłowiec uderzeniowy" oznacza śmigłowiec uderzeniowy zaprojektowany do wykonywania wielorakich funkcji wojskowych i wyposażony do stosowania broni kierowanej.

P) termin „śmigłowiec wsparcia bojowego" oznacza śmigłowiec bojowy nie spełniający wymogów kwalifikujących go do śmigłowców uderzeniowych, który może być uzbrojony w różnego rodzaju broń o charakterze samoobronnym lub powierzchniowym, taką jak karabiny, działka, niekierowane pociski rakietowe i bomby lub bomby kasetowe, lub który może być wyposażony do wykonywania innych funkcji wojskowych.

Q) termin „uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt objęte traktatem" oznacza czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone, artylerię, samoloty bojowe, podstawowe samoloty treningowe, nieuzbrojone samoloty treningowe, śmigłowce bojowe, nieuzbrojone śmigłowce transportowe, mosty czołgowe, pojazdy podobne konstrukcyjnie do transporterów opancerzonych i pojazdy podobne konstrukcyjne do bojowych wozów piechoty, podlegające wymianie informacji zgodnie z „Protokołem o wymianie informacji".

R) termin „na wyposażeniu", gdy odnosi się do konwencjonalnych sił zbrojnych oraz uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu, oznacza czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone, artylerię, samoloty bojowe, podstawowe samoloty treningowe, nieuzbrojone samoloty treningowe, śmigłowce bojowe, nieuzbrojone śmigłowce transportowe, mosty czołgowe, pojazdy podobne konstrukcyjnie do transporterów opancerzonych, pojazdy podobne konstrukcyjnie do bojowych wozów piechoty, które znajdują się w strefie stosowania, oprócz tych, które są w posiadaniu organów powołanych i zorganizowanych do zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w czasie pokoju, lub które odpowiadają któremukolwiek z wyjątków określonych w artykule III.

S) terminy „pojazd podobny konstrukcyjnie do transportera opancerzonego" i „pojazd podobny konstrukcyjnie do bojowego wozu piechoty" oznaczają pojazd opancerzony zbudowany w oparciu o takie samo podwozie, zewnętrznie podobny odpowiednio do transportera opancerzonego lub bojowego wozu piechoty, który nie ma armaty lub karabinu o kalibrze 20 mm lub większym, i który został skonstruowany lub zmodyfikowany w sposób nie pozwalający na transport drużyny piechoty. Biorąc pod uwagę postanowienia konwencji genewskiej „O polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych" z 12 sierpnia 1949 roku, które nadają specjalny status ambulansom, ambulanse na transporterach opancerzonych nie będą uważane za bojowe wozy opancerzone lub pojazdy podobne konstrukcyjnie do transporterów opancerzonych.

T) termin „miejsce redukcji" oznacza wyraźnie określone miejsce, w którym odbywa się redukcja uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem, zgodnie z jego artykułem VIII.

U) termin „zobowiązanie redukcyjne" oznacza liczbę uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem w każdej kategorii, które Państwo-Strona zobowiązuje się zredukować w okresie 40 miesięcy od wejścia niniejszego traktatu w życie, by zapewnić przestrzeganie postanowień artykułu VII.

2. Istniejące typy uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu objętych niniejszym traktatem są wymienione w „Protokole o istniejących typach". Wykazy istniejących typów będą okresowo uaktualniane zgodnie z artykułem XVI, paragraf 2, podparagraf D i rozdziałem IV „Protokołu o istniejących typach". Takie uaktualnianie wykazów istniejących typów nie będzie uważane za poprawkę do niniejszego traktatu.

3. Istniejące typy śmigłowców bojowych wyszczególnione w „Protokole o istniejących typach" będą kategoryzowane zgodnie z rozdziałem I „Protokołu o rekategoryzacji śmigłowców".

Artykuł III

1. Dla celów niniejszego traktatu, Państwa-Strony stosować będą następujące zasady liczenia:

Ograniczeniom liczbowym i innym postanowieniom zawartym w artykułach IV, V i VI będą podlegać wszystkie czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone, artyleria, samoloty bojowe i śmigłowce uderzeniowe, zgodnie z definicją zawartą w artykule II, znajdujące się w strefie stosowania, z wyjątkiem tych, które zgodnie z normalną praktyką Państwa-Strony:

A) znajdują się na etapie produkcji, w tym prób fabrycznych;

B) są używane wyłącznie do celów badawczych i rozwojowych;

C) należą do zbiorów historycznych;

D) czekają na zniszczenie po wycofaniu ich z wyposażenia, zgodnie z postanowieniami artykułu IX;

E) oczekują na eksport lub reeksport, lub są na etapie odnawiania z przeznaczeniem na eksport lub reeksport, i są przejściowo przetrzymywane w strefie stosowania. Te czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone, artyleria, samoloty bojowe i śmigłowce uderzeniowe będą rozmieszczane poza miejscami zadeklarowanymi w myśl postanowień rozdziału V „Protokołu o wymianie informacji" lub nie więcej niż w 10 takich zadeklarowanych miejscach, które zostałyby notyfikowane poprzedniego roku w ramach corocznej wymiany informacji. W takim przypadku będą one wyraźnie odróżniać się od uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem;

F) znajdują się, w przypadku transporterów opancerzonych, bojowych wozów piechoty i wozów bojowych z ciężkim uzbrojeniem lub wielozadaniowych śmigłowców uderzeniowych, w posiadaniu organów powołanych i zorganizowanych do zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w czasie pokoju lub

G) są w trakcie tranzytu poprzez strefę stosowania z miejsca położonego poza strefą stosowania do miejsca ostatecznego przeznaczenia poza strefą stosowania i znajdują się w strefie stosowania przez okres nie dłuższy niż łącznie 7 dni.

2. Jeżeli Państwo-Strona notyfikuje więcej niż w dwóch kolejnych latach niezwykle wysokie liczby jakichkolwiek tego rodzaju czołgów bojowych, bojowych wozów opancerzonych, artylerii, samolotów bojowych i śmigłowców uderzeniowych, podlegających wymogowi notyfikacji zgodnie z rozdziałem IV „Protokołu o wymianie informacji", to wyjaśni ono przyczyny tego na forum Wspólnej Grupy Konsultacyjnej, jeżeli zostanie o to poproszone.

Artykuł IV

1. W granicach strefy stosowania, jak określa to artykuł II, każde Państwo-Strona ograniczy i, jeżeli to konieczne, zredukuje posiadane przezeń czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone, artylerię, samoloty bojowe i śmigłowce uderzeniowe, tak aby 40 miesięcy po wejściu w życie niniejszego traktatu i później ogólne liczby dla grupy Państw-Stron, do której ono należy, jak określa to artykuł II, nie przekraczały:

A) 20 000 czołgów bojowych, w tym nie więcej niż 16 500 w jednostkach czynnych

B) 30 000 bojowych wozów opancerzonych, w tym nie więcej niż 27 300 w jednostkach czynnych. Spośród 30 000 bojowych wozów opancerzonych nie więcej niż 18 000 stanowić będą bojowe wozy piechoty i bojowe wozy z ciężkim uzbrojeniem; spośród bojowych wozów piechoty i wozów bojowych z ciężkim uzbrojeniem nie więcej niż 1500 stanowić będą bojowe wozy z ciężkim uzbrojeniem;

C) 20 000 środków artyleryjskich, w tym nie więcej niż 17 000 w jednostkach czynnych;

D) 6800 samolotów bojowych oraz

E) 2000 śmigłowców uderzeniowych.

Czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone i artyleria poza jednostkami czynnymi będą umieszczone w wyznaczonych miejscach stałego składowania, jak to określono w artykule II, i będą rozmieszczone wyłącznie w rejonie określonym w paragrafie 2 niniejszego artykułu. Tego rodzaju wyznaczone miejsca stałego składowania mogą być także zlokalizowane w tej części terytorium Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, która obejmuje Odeski Okręg Wojskowy i południową część Leningradzkiego Okręgu Wojskowego. W Odeskim Okręgu Wojskowym może zatem być składowane nie więcej niż 400 czołgów bojowych i 500 środków artyleryjskich. W południowej części Leningradzkiego Okręgu Wojskowego może zatem być składowane nie więcej niż 600 czołgów bojowych, 800 bojowych wozów opancerzonych, w tym nie więcej niż 300 bojowych wozów opancerzonych jakiegokolwiek typu, przy czym pozostała liczba będzie się składać z transporterów opancerzonych, oraz 400 środków artyleryjskich. Przez południową część Leningradzkiego Okręgu Wojskowego rozumie się terytorium znajdujące się w tym okręgu wojskowym, położone na południe od linii wschód–zachód 60 stopni i 15 minut szerokości północnej.

2. W granicach rejonu składającego się z całego terytorium lądowego w Europie, który obejmuje także wszystkie europejskie terytoria wyspiarskie, Królestwa Belgii, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, Królestwa Danii wraz z Wyspami Owczymi, Republiki Francuskiej, Królestwa Hiszpanii wraz z Wyspami Kanaryjskimi, Królestwa Holandii, Wielkiego Księstwa Luksemburg, Republiki Federalnej Niemiec, Rzeczypospolitej Polskiej, Re-

publiki Portugalskiej wraz z Wyspami Azorskimi i Maderą, Republiki Węgierskiej, Republiki Włoskiej, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej i tę część terytorium Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich na zachód od Gór Uralu obejmującą okręgi wojskowe: nadbałtycki, białoruski, przykarpacki, kijowski, moskiewski oraz nadwołżańsko-uralski, każde Państwo-Strona ograniczy i, jeżeli to konieczne, zredukuje swoje czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone i artylerię, tak aby 40 miesięcy po wejściu w życie niniejszego traktatu i później, dla grupy Państw-Stron, do której ono należy, łącznie liczby nie przekraczały:

A) 15 300 czołgów bojowych, w tym nie więcej niż 11 800 w jednostkach czynnych;

B) 24 100 bojowych wozów opancerzonych, w tym nie więcej niż 21 400 w jednostkach czynnych;

C) 14 000 środków artyleryjskich, w tym nie więcej niż 11 000 w jednostkach czynnych.

3. W granicach rejonu składającego się z całego terytorium lądowego w Europie, które obejmuje także wszystkie europejskie terytoria wyspiarskie, Królestwa Belgii, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, Królestwa Danii wraz z Wyspami Owczymi, Republiki Francuskiej, Królestwa Holandii, Wielkiego Księstwa Luksemburg, Republiki Federalnej Niemiec, Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Węgierskiej, Republiki Włoskiej, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej oraz te części terytorium Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, która obejmuje okręgi wojskowe: nadbałtycki, białoruski, przykarpacki, kijowski, każde Państwo-Strona ograniczy i, jeżeli to konieczne, zredukuje swoje czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone i artylerię, tak aby 40 miesięcy po wejściu w życie niniejszego traktatu i później, dla grupy Państw-Stron, do której ono należy, łączne liczby w jednostkach czynnych nie przekraczały:

A) 10 300 czołgów bojowych;

B) 19 260 bojowych wozów opancerzonych;

C) 9100 środków artyleryjskich oraz

D) w Kijowskim Okręgu Wojskowym łączne liczby w jednostkach czynnych i wyznaczonych miejscach stałego składowania nie będą przekraczały:

1) 2250 czołgów bojowych;

2) 2500 bojowych wozów opancerzonych;

3) 1500 środków artyleryjskich.

4. W granicach rejonu składającego się z całego terytorium lądowego w Europie, które obejmuje także wszystkie europejskie terytoria wyspiarskie, Królestwa Belgii, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, Królestwa Holandii, Wielkiego Księstwa Luksemburg, Republiki Federalnej Niemiec, Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Węgierskiej, każde Państwo-Strona ograniczy i, jeżeli to konieczne, zredukuje swoje czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone i artylerię, tak aby 40 miesięcy po wejściu w życie niniejszego traktatu i później, dla grupy Państw-Stron, do której ono należy, łączne liczby w jednostkach czynnych nie przekraczały:

A) 7500 czołgów bojowych;

B) 11 250 bojowych wozów opancerzonych;

C) 5000 środków artyleryjskich.

5. Państwa-Strony należące do tej samej grupy Państw-Stron mogą rozmieszczać czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone i artylerię w jednostkach czynnych w każdym z rejonów opisanych w niniejszym artykule i w artykule V, paragraf 1, podparagraf A do wysokości ograniczeń liczbowych odnoszących się do tego rejonu, zgodnie z maksymalnymi pułapami stanów posiadania, notyfikowanych zgodnie z artykułem VII i pod warunkiem, że żadne Państwo-Strona nie będzie utrzymywać konwencjonalnych sił zbrojnych na terytorium innego Państwa-Strony bez zgody tego Państwa-Strony.

6. Jeżeli łączne liczby czołgów bojowych, bojowych wozów opancerzonych i artylerii w jednostkach czynnych grupy Państw-Stron w rejonie opisanym w paragrafie 4 niniejszego artykułu i pod warunkiem, że żadnemu Państwu-Stronie nie przeszkodzi się w ten sposób w osiągnięciu jego maksymalnych pułapów stanów posiadania notyfikowanych zgodnie z artykułem VII, paragrafy 2, 3 i 5, to czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone i artyleria w liczbie równej różnicy między ogólnymi liczbami w każdej kategorii z ograniczeniami liczbowymi określonymi dla tego rejonu mogą być rozmieszczone przez Państwa-Strony nale-

żące do tej samej grupy Państw-Stron w rejonie opisanym w paragrafie 3 niniejszego artykułu, zgodnie z ograniczeniami liczbowymi określonymi w paragrafie 3 niniejszego artykułu.

Artykuł V

1. W celu zapewnienia, że bezpieczeństwo żadnego Państwa-Strony nie będzie zagrożone w jakimkolwiek momencie:

A) w granicach rejonu składającego się z całego terytorium lądowego Europy, które obejmuje także wszystkie europejskie terytoria wyspiarskie, Republiki Bułgarii, Republiki Greckiej, Republiki Islandii, Królestwa Norwegii, Rumunii, tej części Republiki Tureckiej, która leży w granicach strefy stosowania, oraz tej części terytorium Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, która obejmuje okręgi wojskowe: leningradzki, odeski, kaukaski i północnokaukaski, każde Państwo-Strona ograniczy i, jeżeli to konieczne, zredukuje swoje czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone i artylerię, tak aby 40 miesięcy po wejściu w życie niniejszego traktatu i później, dla grupy Państw-Stron, do której ono należy, łączne liczby w jednostkach czynnych nie przekroczyły liczby stanowiącej różnicę między ogólnymi ograniczeniami liczbowymi ustalonymi w artykule IV, paragraf 1 a tymi określonymi w artykule IV, paragraf 2, to jest:

1) 4700 czołgów bojowych;
2) 5900 bojowych wozów opancerzonych;
3) 6000 środków artyleryjskich;

B) niezależnie od ograniczeń liczbowych, ustalonych w podparagrafie A niniejszego paragrafu, Państwo-Strona lub Państwa-Strony mogą tymczasowo rozmieścić na terytorium należącym do członków tej samej grupy Państw-Stron w granicach rejonu określonego w podparagrafie A niniejszego paragrafu dodatkowe łączne liczby w jednostkach czynnych, które nie przekraczają dla każdej grupy Państw-Stron:

1) 459 czołgów bojowych;
2) 723 bojowych wozów opancerzonych;
3) 420 środków artyleryjskich oraz

C) pod warunkiem, że dla każdej grupy Państw-Stron nie więcej niż jedna trzecia z wymienionych dodatkowych łącznych liczb będzie rozmieszczona w jakimkolwiek Państwie-Stronie, którego terytorium znajduje się w granicach rejonu określonego w podparagrafie A niniejszego paragrafu, to jest:

1) 153 czołgów bojowych;
2) 241 bojowych wozów opancerzonych;
3) 140 środków artyleryjskich.

2. Państwo-Strona lub Państwa-Strony prowadzące takie rozmieszczenie i Państwo-Strona lub Państwa-Strony przyjmujące przekażą nie później niż na początku rozmieszczania wszystkim innym Państwom-Stronom notyfikację z wyszczególnieniem ogólnej liczby w każdej kategorii rozmieszczanych czołgów bojowych, bojowych wozów opancerzonych i artylerii. Notyfikacja będzie także przekazana wszystkim Państwom-Stronom przez Państwo-Stronę lub Państwa-Strony przyjmujące w ciągu 30 dni od wycofania czasowo rozmieszczonych czołgów bojowych, bojowych wozów opancerzonych i artylerii.

Artykuł VI

W celu zapewnienia, że żadne Państwo-Strona nie będzie posiadało więcej niż około jednej trzeciej uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem w granicach strefy stosowania, każde Państwo-Strona ograniczy i, jeżeli to konieczne, zredukuje swoje czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone, artylerię, samoloty bojowe i śmigłowce uderzeniowe, tak aby 40 miesięcy po wejściu w życie niniejszego traktatu i później, ich liczby w granicach strefy stosowania dla tego Państwa-Strony nie przekraczały:

A) 13 300 czołgów bojowych;
B) 20 000 bojowych wozów opancerzonych;
C) 13 700 środków artyleryjskich;
D) 5150 samolotów bojowych;
E) 1500 śmigłowców uderzeniowych.

Artykuł VII

1. W celu nieprzekroczenia ograniczeń ustalonych w artykułach IV, V i VI żadne Państwo-Strona po upływie 40 miesięcy od wejścia w życie niniejszego traktatu nie przekroczy maksymalnych pułapów swoich stanów posiadania uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu

ograniczanych traktatem, na które wyraziło uprzednio zgodę w ramach swojej grupy Państw-Stron, zgodnie z paragrafem 7 niniejszego artykułu, i które notyfikowało zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu.

2. Każde Państwo-Strona przy podpisaniu niniejszego traktatu przekaże wszystkim innym Państwom-Stronom notyfikację maksymalnych pułapów swoich stanów posiadania uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem. Notyfikacja maksymalnych pułapów posiadania uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem, przekazana przez każde Państwo-Stronę przy podpisaniu niniejszego traktatu, pozostanie w mocy od daty określonej w kolejnej notyfikacji, zgodnie z paragrafem 3 niniejszego artykułu.

3. Zgodnie z ograniczeniami ustalonymi w artykułach IV, V i VI każde Państwo-Strona będzie mieć prawo zmiany maksymalnych pułapów swoich stanów posiadania uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem. Jakakolwiek zmiana maksymalnych pułapów stanów posiadania Państwa-Strony będzie notyfikowana wszystkim innym Państwom-Stronom co najmniej 90 dni przed wymienioną w notyfikacji datą takiej zmiany. W celu nieprzekroczenia jakichkolwiek ograniczeń ustalonych w artykułach IV i V każde zwiększenie maksymalnych pułapów stanów posiadania Państwa-Strony, które powodowałoby w innym przypadku przekroczenie takich ograniczeń, będzie poprzedzone lub realizowane razem z odpowiednim zmniejszeniem uprzednio notyfikowanych maksymalnych pułapów stanów posiadania uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem jednego lub więcej Państw-Stron należących do tej samej grupy Państw-Stron. Notyfikacja zmiany maksymalnych pułapów stanów posiadania pozostanie w mocy, poczynając od daty wymienionej w notyfikacji do daty wymienionej w kolejnej notyfikacji zmiany, zgodnie z niniejszym paragrafem.

4. Każda notyfikacja, wymagana zgodnie z paragrafem 2 lub 3 niniejszego artykułu, odnosząca się do bojowych wozów opancerzonych, będzie obejmowała także maksymalne pułapy stanów posiadania bojowych wozów piechoty i bojowych wozów z ciężkim uzbrojeniem notyfikującego Państwa-Strony.

5. Na 90 dni przed upływem 40-miesięcznego okresu redukcji ustalonego w artykule VIII, a następnie w momencie każdej notyfikacji jakiejkolwiek zmiany zgodnie z paragrafem 3 niniejszego artykułu, każde Państwo-Strona będzie notyfikować maksymalne pułapy swoich stanów posiadania czołgów bojowych, bojowych wozów opancerzonych i artylerii w odniesieniu do każdego z rejonów określonych w artykule IV, paragrafy 2 do 4 i w artykule V, paragraf 1, podparagraf A.

6. Zmniejszenie liczby uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem, znajdujących się w posiadaniu Państwa-Strony i podlegających notyfikowaniu zgodnie z „Protokołem o wymianie informacji", nie będzie samo przez się dawało żadnemu Państwu-Stronie prawa do zwiększenia maksymalnych pułapów jego stanów posiadania podlegających notyfikacji zgodnie z niniejszym artykułem.

7. Każde poszczególne Państwo-Strona będzie ponosiło wyłączną odpowiedzialność za nieprzekraczanie maksymalnych pułapów swoich stanów posiadania, notyfikowanych zgodnie z postanowieniami niniejszego traktatu. Państwa-Strony, należące do tej samej grupy Państw-Stron, będą się konsultować w celu zapewnienia, że maksymalne pułapy stanów posiadania, notyfikowanych zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu, odpowiednio zsumowane nie przekroczą ograniczeń ustalonych w artykułach IV, V i VI.

Artykuł VIII

1. Ograniczenia liczbowe ustalone w artykułach IV, V i VI zostaną zrealizowane jedynie w drodze redukcji, zgodnie z „Protokołem o redukcji", „Protokołem o rekategoryzacji śmigłowców", „Protokołem o reklasyfikacji samolotów", odnośnikiem do rozdziału I, paragraf 2, podparagraf A „Protokołu o istniejących typach" oraz „Protokołem o inspekcji".

2. Kategoriami uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu stanowiącymi przedmiot redukcji są: czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone, artyleria, samoloty bojowe i śmigłowce uderzeniowe. Konkretne typy są wymienione w „Protokole o istniejących typach".

A) czołgi bojowe i bojowe wozy opancerzone zostaną zredukowane przez zniszczenie, konwersję na cele wojskowe, wystawienie na stałą ekspozycję, przeznaczenie na cel naziemny lub, w przypadku transporterów opancerzonych, przez modyfikacje zgodnie z odnośnikiem do rozdziału I, paragraf 2, podparagraf A „Protokołu o istniejących typach".

B) artyleria zostanie zredukowana przez zniszczenie lub wystawienie na stałą ekspozycję lub, w przypadku artylerii samobieżnej, przeznaczenie na cel naziemny.

C) samoloty bojowe zostaną zredukowane przez zniszczenie, wystawienie na stałą ekspozycję, przeznaczenie na cele naziemno-instruktażowe lub, w przypadku określonych modeli lub wersji samolotów szkolno-bojowych, przez reklasyfikację na nieuzbrojone samoloty treningowe.

D) wyspecjalizowane śmigłowce uderzeniowe zostaną zredukowane przez zniszczenie, wystawienie na stałą ekspozycję lub przeznaczenie na cele naziemno-instruktażowe.

E) wielozadaniowe śmigłowce uderzeniowe zostaną zredukowane przez zniszczenie, wystawienie na stałą ekspozycję, przeznaczenie na cele naziemno-instruktażowe lub rekategoryzację.

3. Uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt ograniczane traktatem będzie uważane za zredukowane z chwilą zakończenia procedur ustalonych w protokołach wymienionych w paragrafie 1 niniejszego artykułu i z chwilą notyfikacji zgodnie z wymogami zawartymi w tych protokołach. Zredukowane w ten sposób uzbrojenie i sprzęt nie będą więcej wliczane w ograniczenia liczbowe ustalone w artykułach IV, V i VI.

4. Redukcje zostaną przeprowadzone w trzech fazach i zakończone nie później niż 40 miesięcy po wejściu w życie niniejszego traktatu, tak aby:

A) do końca pierwszej fazy redukcji, to jest nie później niż 16 miesięcy po wejściu w życie niniejszego traktatu, każde Państwo-Strona doprowadziło do realizacji co najmniej 25% swoich całkowitych zobowiązań redukcyjnych w każdej kategorii uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem;

B) do końca drugiej fazy redukcji, to jest nie później niż 28 miesięcy po wejściu w życie niniejszego traktatu, każde Państwo-Strona doprowadziło do realizacji co najmniej 60% swoich całkowitych zobowiązań redukcyjnych w każdej kategorii uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem;

C) do końca trzeciej fazy redukcji, to jest nie później niż 40 miesięcy po wejściu w życie niniejszego traktatu, każde Państwo-Strona doprowadziło do realizacji całości swojego zobowiązania redukcyjnego w każdej kategorii uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem. Państwa-Strony dokonujące konwersji dla celów niewojskowych zapewnią, że taka konwersja wszystkich czołgów, zgodnie z rozdziałem VIII „Protokołu o redukcji", będzie zakończona do końca trzeciej fazy redukcji oraz

D) bojowe wozy opancerzone, uznane za zredukowane z racji częściowego zniszczenia, zgodnie z rozdziałem VIII, paragraf 6 „Protokołu o redukcji", zostaną w pełni przekształcone na cele niewojskowe lub zniszczone, zgodnie z rozdziałem IV „Protokołu o redukcji", nie później niż 64 miesiące po wejściu w życie niniejszego traktatu.

5. Uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt, ograniczane niniejszym traktatem i przeznaczone do redukcji, zostaną zadeklarowane w wymianie informacji dokonywanej przy podpisaniu niniejszego traktatu jako znajdujące się w granicach strefy stosowania.

6. Nie później niż 30 dni po wejściu w życie niniejszego traktatu każde Państwo-Strona przekaże wszystkim innym Państwom-Stronom powiadomienie o swoich zobowiązaniach redukcyjnych.

7. Z wyjątkiem tego, jak postanowiono w paragrafie 8 niniejszego artykułu, zobowiązania redukcyjne Państwa-Strony w każdej kategorii będą nie mniejsze niż różnica między jego stanami posiadania zawartymi, zgodnie z „Protokołem o wymianie informacji", w notyfikacji złożonej przy podpisaniu lub też ważnej w chwili wejścia w życie niniejszego traktatu, zależnie od tego, która liczba okaże się większa, a maksymalnymi pułapami dla stanów posiadania notyfikowanymi zgodnie z artykułem VII.

8. Każda późniejsza zmiana stanów posiadania Państwa-Strony, notyfikowana zgodnie z „Protokołem o wymianie informacji", lub maksymalnych pułapów posiadania notyfikowanych zgodnie z artykułem VII, będzie odzwierciedlona w notyfikowanej korekcie jego zobowiązań redukcyjnych. Każda notyfikacja zmniejszenia zobowiązań redukcyjnych Państwa-Strony będzie poprzedzona bądź będzie jej towarzyszyć notyfikacja odpowiedniego zwiększenia stanów posiadania, nie przekraczającego maksymalnych pułapów stanów posiadania notyfikowanych zgodnie z artykułem VII przez jedno lub więcej Państw-Stron, należących do tej samej grupy Państw-Stron, albo notyfikacja odpowiedniego zwiększenia zobowiązań redukcyjnych jednego lub więcej spośród tych Państw-Stron.

9. W chwili wejścia w życie niniejszego traktatu każde Państwo-Strona powiadomi wszystkie inne Państwa-Strony, zgodnie z „Protokołem o wymianie informacji", o położeniu swoich miejsc redukcji, włącznie z tymi miejscami, gdzie dokonywana będzie ostateczna konwersja czołgów bojowych i bojowych wozów opancerzonych na cele niewojskowe.

10. Każde Państwo-Strona będzie mieć prawo do wyznaczenia dowolnej liczby miejsc redukcji, korygowania bez ograniczeń wyznaczonych miejsc oraz przeprowadzenia redukcji i ostatecznej konwersji jednocześnie w maksimum 20 takich miejscach. Państwa-Strony będą mieć prawo do wspólnego używania lub wyznaczania miejsc redukcji na podstawie wzajemnego porozumienia.

11. Niezależnie od postanowień paragrafu 10 niniejszego artykułu, w podstawowym okresie uprawomocnienia, to jest w ciągu 120 dni od wejścia w życie niniejszego traktatu, redukcja będzie przeprowadzana jednocześnie najwyżej w dwóch miejscach redukcji dla każdego Państwa-Strony.

12. Redukcja uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem będzie przeprowadzona w miejscach redukcji w strefie stosowania, jeśli nie stanowi się inaczej w protokołach wymienionych w paragrafie 1 niniejszego artykułu.

13. Proces redukcji, w tym wyniki konwersji uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem na cele niewojskowe, zarówno w okresie redukcji, jak i w ciągu 24 miesięcy po okresie redukcji, będzie przedmiotem inspekcji bez prawa odmowy, zgodnie z „Protokołem o inspekcji".

Artykuł IX

1. W przypadkach innych niż wycofanie z wyposażenia zgodnie z postanowieniami artykułu VII, czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone, artyleria, samoloty bojowe i śmigłowce uderzeniowe, znajdujące się w strefie stosowania, będą wycofywane z wyposażenia tylko przez ich wycofanie z uzbrojenia pod warunkiem, że:

A) tego rodzaju uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt ograniczane traktatem są wycofane z uzbrojenia i przechowywane w oczekiwaniu na decyzje o dalszym przeznaczeniu w nie więcej niż 8 miejscach, które będą notyfikowane jako miejsca zadeklarowane, zgodnie z „Protokołem o wymianie informacji", i określone w notyfikacjach jako rejony przechowywania wycofanego uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem. Jeżeli w miejscu przechowywania wycofanego uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem znajduje się także inne uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt objęte traktatem, to wycofane uzbrojenie i sprzęt ograniczane traktatem powinny być rozróżnialne;

B) liczba tego rodzaju wycofanego uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem nie przekracza, w przypadku każdego poszczególnego Państwa-Strony, 1% notyfikowanych przez to Państwo stanów posiadania uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu objętych traktatem, lub łącznie 250 sztuk, w zależności od tego, która liczba okaże się większa, spośród których nie więcej niż 200 sztuk stanowić będą czołgi bojowe, bojowe wozy opancerzone i środki artyleryjskie, i nie więcej niż 50 sztuk stanowić będą śmigłowce uderzeniowe i samoloty bojowe.

2. Notyfikacja wycofania z uzbrojenia zawierać będzie liczbę i typ wycofywanego uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem oraz miejsce wycofywania i zostanie przekazana wszystkim innym Państwom-Stronom, zgodnie z rozdziałem IX, paragraf 1, podparagraf B „Protokołu o wymianie informacji".

Artykuł X

1. Wyznaczone miejsca stałego składowania będą notyfikowane, zgodnie z „Protokołem o wymianie informacji", wszystkim pozostałym Państwom-Stronom przez Państwo-Stronę, do którego należy uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt ograniczane traktatem, znajdujące się w tych miejscach. Notyfikacja będzie zawierać nazwę i położenie wyznaczonego miejsca stałego składowania, w tym współrzędne geograficzne oraz liczby, według typów, każdej kategorii uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem w każdym tego rodzaju miejscu składowania.

2. Wyznaczone miejsca stałego składowania będą posiadać jedynie pomieszczenia właściwe do składowania i obsługi uzbrojenia i sprzętu (tj. magazyny, garaże, warsztaty i związane z tym materiały, jak również inne pomieszczenia pomocnicze). Wyznaczone miejsca stałego składowania nie będą posiadać strzelnic ani terenów szkoleniowych związanych z uzbrojeniem konwencjonalnym i sprzętem ograniczanymi traktatem. Wyznaczone miejsca

stałego składowania zawierać będą tylko uzbrojenie i sprzęt należące do konwencjonalnych sił zbrojnych Państwa-Strony.

3. Każde wyznaczone miejsce stałego składowania powinno mieć wyraźnie określone granice fizyczne składające się z ciągłego ogrodzenia o wysokości co najmniej 1,5 m. Ogrodzenie takie mieć będzie nie więcej niż trzy bramy stwarzające jedyną możliwość wjazdu i wyjazdu dla uzbrojenia i sprzętu.

4. Uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt ograniczane traktatem, umieszczone w wyznaczonych miejscach stałego składowania, będzie liczone jako uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt ograniczane traktatem, nie znajdujące się w jednostkach czynnych, w tym w sytuacjach, gdy jest ono okresowo wycofywane zgodnie z paragrafami 7, 8, 9 i 10 niniejszego artykułu. Uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt ograniczane traktatem, składowane w innych miejscach niż wyznaczone miejsca stałego składowania, będzie liczone jako uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt ograniczane traktatem, znajdujące się w jednostkach czynnych.

5. Czynne jednostki lub formacje nie będą rozmieszczane na terenie wyznaczonych miejsc stałego składowania, z wyjątkiem sytuacji przewidzianych w paragrafie 6 niniejszego artykułu.

6. Jedynie personel związany z ochroną lub funkcjonowaniem wyznaczonych miejsc stałego składowania lub obsługą składowanego tam uzbrojenia i sprzętu będzie rozlokowany na terenie wyznaczonych miejsc stałego składowania.

7. W celu obsługi, remontu lub modyfikacji uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem, rozmieszczonych w wyznaczonych miejscach stałego składowania, każde Państwo-Strona będzie mieć prawo, bez potrzeby uprzedniej notyfikacji, wycofania oraz zatrzymania poza miejscem stałego składowania jednocześnie do 10%, zaokrąglając do pełnej liczby, notyfikowanych stanów posiadania każdej kategorii uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem znajdujących się w każdym wyznaczonym miejscu stałego składowania, lub 10 sztuk uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem w każdej kategorii, znajdujących się w każdym wyznaczonym miejscu stałego składowania, w zależności od tego, która liczba okaże się mniejsza.

8. Z wyjątkiem postanowień zawartych w paragrafie 7 niniejszego artykułu, żadne Państwo-Strona nie będzie wycofywać uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem z wyznaczonych miejsc stałego składowania, chyba że powiadomiono o tym wszystkie inne Państwa-Strony przynajmniej 42 dni przed jego wycofaniem. Notyfikację przekaże Państwo-Strona, do którego należy uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt ograniczane traktatem. Notyfikacja taka będzie wyszczególniać:

A) położenie wyznaczonego miejsca stałego składowania, z którego uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt ograniczane traktatem mają być wycofane, oraz liczby, według typów, uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem każdej kategorii, które mają być wycofane;

B) daty wycofania i powrotu uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem oraz

C) zamierzone miejsce rozlokowania i sposób użycia uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem poza wyznaczonym miejscem stałego składowania.

9. Z wyjątkiem postanowienia zawartego w paragrafie 7 niniejszego artykułu, łączne liczby uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem, wycofane i przetrzymywane poza wyznaczonym miejscem stałego składowania przez Państwa-Strony należące do tej samej grupy Państw-Stron w żadnym momencie nie przekroczą następujących pułapów:

A) 550 czołgów bojowych;

B) 1000 bojowych wozów opancerzonych oraz

C) 300 środków artyleryjskich.

10. Uzbrojenie konwencjonalne i sprzęt ograniczane traktatem i wycofane z wyznaczonych miejsc stałego składowania, zgodnie z paragrafem 8 i 9 niniejszego artykułu, zostaną zwrócone do wyznaczonego miejsca stałego składowania nie później niż 42 dni od ich wycofania, z wyjątkiem tych egzemplarzy uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem, które wycofano w celu dokonania remontu w zakładach przemysłowych. Egzemplarze takie zostaną zwrócone do wyznaczonych miejsc stałego składowania niezwłocznie po zakończeniu remontu.

11. Każde Państwo-Strona będzie mieć prawo wymiany uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem, rozmieszczonych w wyznaczonych miejscach stałego składowania. Każde Państwo-Strona będzie powiadamiać wszystkie inne Państwa-Strony, na początku wymiany, o liczbie, miejscu, typie i rozmieszczeniu wymienianego uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem.

Artykuł XI

1. Każde Państwo-Strona ograniczy liczbę mostów czołgowych, tak aby 40 miesięcy po wejściu w życie traktatu i później łączna liczba mostów czołgowych dla grupy Państw-Stron, do której ono należy, nie przekroczyła 740 sztuk w jednostkach czynnych w strefie stosowania.

2. Wszystkie mosty czołgowe w strefie stosowania, ponad łączną liczbę wymienioną w punkcie 1 niniejszego artykułu dla każdej grupy Państw-Stron, zostaną ulokowane w wyznaczonych miejscach stałego składowania, określonych w artykule II. W przypadkach rozmieszczenia mostów czołgowych w wyznaczonych miejscach stałego składowania, oddzielnie lub wraz z uzbrojeniem konwencjonalnym i sprzętem ograniczanymi traktatem, zarówno w stosunku do mostów czołgowych, jak i do uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem, zastosowanie mieć będzie artykuł X paragrafy 1 do 6. Mosty czołgowe ulokowane w wyznaczonym miejscu stałego składowania nie będą uważane za sprzęt na wyposażeniu jednostek czynnych.

3. Z wyjątkiem postanowień zawartych w paragrafie 6 niniejszego artykułu, mosty czołgowe mogą być wycofane z wyznaczonego miejsca stałego składowania, zgodnie z postanowieniami zawartymi w paragrafach 4 i 5 niniejszego artykułu, dopiero po powiadomieniu wszystkich innych Państw-Stron co najmniej 42 dni przed takim wycofaniem. Taka notyfikacja będzie określać:

A) położenie wyznaczonych miejsc stałego składowania, z których mosty czołgowe mają być wycofane i liczbę mostów czołgowych wycofywanych z każdego takiego miejsca;

B) daty wycofania i powrotu mostów czołgowych do wyznaczonych miejsc stałego składowania oraz

C) zamierzony sposób wykorzystania mostów czołgowych przez okres ich wycofania z wyznaczonych miejsc stałego składowania.

4. Z wyjątkiem postanowień zawartych w paragrafie 6 niniejszego artykułu, mosty czołgowe wycofane z wyznaczonych miejsc stałego składowania zostaną zwrócone do nich nie później niż 42 dni od daty ich wycofania.

5. Łączna liczba mostów czołgowych wycofanych i pozostających poza wyznaczonymi miejscami stałego składowania nie może jednocześnie przekroczyć 50 sztuk dla którejkolwiek grupy Państw-Stron.

6. W celu obsługi lub modyfikacji, Państwa-Strony będą mieć prawo do wycofania i posiadania poza wyznaczonym miejscem stałego składowania jednocześnie do 10%, zaokrąglając do pełnej liczby, notyfikowanego stanu posiadania mostów czołgowych, znajdujących się w każdym wyznaczonym miejscu stałego składowania, lub 10 mostów czołgowych z każdego wyznaczonego miejsca stałego składowania, w zależności od tego, która liczba okaże się mniejsza.

7. W wypadku zatopienia lub zniszczenia – wskutek katastrof naturalnych – stałych mostów, Państwa-Strony będą mieć prawo wycofania mostów czołgowych z wyznaczonych miejsc stałego składowania. Notyfikacja o takich wycofaniach zostanie przekazana wszystkim pozostałym Państwom-Stronom w czasie wycofania.

Artykuł XII

1. Bojowe wozy piechoty, będące w posiadaniu organów Państwa-Strony powołanych i zorganizowanych do zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w czasie pokoju, które nie są strukturalnie i organizacyjnie przewidziane do walki lądowej z wrogiem zewnętrznym, nie są ograniczane niniejszym traktatem. Pomimo powyższego, w celu usprawnienia realizacji traktatu i zapewnienia, że liczba takiego uzbrojenia na wyposażeniu tego rodzaju organizacji nie zostanie wykorzystana do obejścia postanowień niniejszego traktatu, każda liczba uzbrojenia tego rodzaju ponad 1.000 bojowych wozów piechoty, przekazana przez Państwo-Stronę organom powołanym i zorganizowanym do zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w czasie pokoju, stanowić będzie część dozwolonych pułapów określonych w artykułach IV, V i VI. Nie więcej niż 600 bojowych wozów piechoty Państwa-Strony, przekazanych takim organom, może być rozmieszczone w tej części strefy stosowania, która jest określo-

na w artykule V, paragraf 1, podparagraf A. Każde Państwo-Strona zapewni ponadto, że organy takie powstrzymają się od uzyskiwania zdolności bojowej przekraczającej potrzeby niezbędne do sprostania wymogom bezpieczeństwa wewnętrznego.

2. Państwo-Strona, które zamierza wydzielić ze swoich konwencjonalnych sił zbrojnych czołgi bojowe, bojowe wozy piechoty, artylerię, samoloty bojowe, śmigłowce uderzeniowe i mosty czołgowe oraz przekazać je jakiejkolwiek organizacji, nie stanowiącej jego konwencjonalnych sił zbrojnych, powiadomi o tym wszystkie inne Państwa-Strony nie później niż w dniu, w którym tego rodzaju przekazanie nastąpi. Notyfikacja powinna określać datę wejścia w życie takiego przekazania, datę faktycznego przekazania takiego uzbrojenia, a także liczbę poszczególnych typów uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem, która jest przekazywana.

Artykuł XIII

1. W celu zapewnienia weryfikacji przestrzegania postanowień niniejszego traktatu każde Państwo-Strona będzie notyfikować i wymieniać informacje dotyczące swojego uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu, zgodnie z „Protokołem o wymianie informacji".

2. Tego rodzaju notyfikacje i wymiana informacji będą dokonywane zgodnie z artykułem XVII.

3. Każde Państwo-Strona będzie odpowiedzialne za swoje informacje. Otrzymanie takiej informacji i notyfikacji nie będzie oznaczać uprawomocnienia lub akceptacji informacji.

Artykuł XIV

1. W celu zapewnienia weryfikacji przestrzegania postanowień niniejszego traktatu każde Państwo-Strona będzie mieć prawo przeprowadzania i obowiązek przyjmowania inspekcji w strefie stosowania, zgodnie z postanowieniami „Protokołu o inspekcji".

2. Celem takiej inspekcji będzie:

A) weryfikowanie, na podstawie informacji przekazanych zgodnie z „Protokołem o wymianie informacji", przestrzegania przez Państwa-Strony ograniczeń liczbowych ustalonych w artykułach IV, V i VI;

B) kontrolowanie procesu redukcji czołgów bojowych, bojowych wozów opancerzonych, artylerii, samolotów bojowych i śmigłowców uderzeniowych, prowadzonego w miejscach redukcji zgodnie z artykułem VIII oraz z „Protokołem o redukcji" jak też

C) kontrolowanie procesu legalizacji rekategoryzowanych wielozadaniowych śmigłowców uderzeniowych i reklasyfikowanych samolotów szkolno-bojowych, przeprowadzanego zgodnie z „Protokołem o rekategoryzacji śmigłowców" i „Protokołem o reklasyfikacji samolotów".

3. Żadne Państwo-Strona nie będzie wykorzystywać uprawnień zawartych w paragrafach 1 i 2 niniejszego artykułu wobec Państw-Stron, które należą do tej samej grupy Państw-Stron, z zamiarem obejścia celów reżimu weryfikacji.

4. W przypadku inspekcji przeprowadzanej wspólnie przez więcej niż jedno Państwo-Stronę, jedno z nich będzie ponosić odpowiedzialność za wykonanie postanowień niniejszego traktatu.

5. Liczba inspekcji zgodnie z rozdziałami VII i VIII „Protokołu o inspekcji", które każde Państwo-Strona będzie miało prawo przeprowadzić i obowiązek przyjąć w ciągu każdego określonego czasu, zostanie ustalona zgodnie z postanowieniami rozdziału II tegoż protokołu.

6. Po upływie 120-dniowego okresu uprawomocnienia danych o pułapach poredukcyjnych każde Państwo-Strona będzie miało prawo przeprowadzić, a każde Państwo-Strona, którego terytorium leży w strefie stosowania, będzie miało obowiązek przyjąć uzgodnioną liczbę inspekcji powietrznych w strefie stosowania. Takie uzgodnione liczby oraz inne odnośne postanowienia zostaną wypracowane w trakcie rokowań wzmiankowanych w artykule XVIII.

Artykuł XV

1. W celu zapewnienia weryfikacji przestrzegania postanowień niniejszego traktatu, Państwo-Strona będzie mieć prawo korzystania, w sposób zgodny z generalnie uznawanymi zasadami prawa międzynarodowego, niezależnie od procedur wymienionych w artykule XIV, z będących w jego dyspozycji narodowych lub wielonarodowych technicznych środków kontroli.

2. Państwo-Strona nie będzie zakłócać działania narodowych lub wielonarodowych technicznych środków kontroli innego Państwa-Strony, działającego zgodnie z paragrafem 1 niniejszego artykułu.

3. Państwo-Strona nie będzie uciekać się do stosowania środków maskowania, które utrudniają weryfikację przestrzegania postanowień niniejszego traktatu przy użyciu narodowych lub wielonarodowych technicznych środków weryfikacji innego Państwa-Strony, działającego zgodnie z paragrafem 1 niniejszego artykułu. Powyższe zobowiązanie nie ma zastosowania do praktyk maskowania lub ukrywania związanych z normalnym procesem szkolenia personelu, obsługą lub działaniami z wykorzystaniem uzbrojenia konwencjonalnego i sprzętu ograniczanych traktatem.

Artykuł XVI

1. W celu promowania celów oraz realizacji ustaleń niniejszego traktatu Państwa-Strony niniejszym ustanawiają Wspólną Grupę Konsultacyjną.

2. W ramach Wspólnej Grupy Konsultacyjnej Państwa-Strony będą:

A) rozpatrywać problemy związane z przestrzeganiem lub ewentualnym obchodzeniem postanowień niniejszego traktatu;

B) dążyć do rozwiązania niejasności i różnic interpretacyjnych, które mogą się wyłonić w odniesieniu do sposobu realizacji niniejszego traktatu;

C) rozważać i, jeżeli to możliwe, uzgadniać środki zwiększające trwałość i skuteczność niniejszego traktatu;

D) uaktualniać wykazy zawarte w „Protokole o istniejących typach", zgodnie z wymaganiami artykułu II, paragraf 2;

E) rozwiązywać problemy techniczne w celu wypracowania wspólnych zasad postępowania Państw-Stron odnośnie do sposobu realizacji niniejszego traktatu;

F) opracowywać lub rewidować, w przypadku konieczności, zasady procedury, metody pracy, skalę podziału wydatków Wspólnej Grupy Konsultacyjnej oraz konferencji zwoływanych zgodnie z niniejszym traktatem, oraz sposób podziału wśród lub między Państwami-Stronami kosztów inspekcji;

G) rozważać i opracowywać stosowne środki do zapewnienia, że informacje uzyskiwane w ramach wymiany informacji między Państwami-Stronami lub w wyniku inspekcji przeprowadzanych zgodnie z postanowieniami niniejszego traktatu będą wykorzystywane wyłącznie do celów niniejszego traktatu, z uwzględnieniem konkretnych wymogów każdego Państwa-Strony, dotyczących ochrony informacji, które dane Państwo-Strona uznaje za poufne;

H) rozważać na żądanie każdego Państwa-Strony jakąkolwiek sprawę, którą Państwo-Strona pragnie zaproponować do rozpatrzenia na konferencji zwoływanej zgodnie z artykułem XXI; rozważenie takie nie powinno naruszać prawa któregokolwiek Państwa-Strony odwołania się do procedury ustalonej w artykule XXI;

I) rozstrzygać sprawy sporne wyłaniające się w trakcie realizacji niniejszego traktatu.

3. Każde Państwo-Strona będzie mieć prawo podnoszenia na forum Wspólnej Grupy Konsultacyjnej i umieszczania na jej porządku dziennym każdej sprawy związanej z niniejszym traktatem.

4. Wspólna Grupa Konsultacyjna będzie podejmować decyzje lub formułować zalecenia na zasadzie consensusu. Zasada consensusu będzie rozumiana jako brak sprzeciwu ze Strony któregokolwiek przedstawiciela Państwa-Strony wobec podjęcia decyzji lub sformułowania zalecenia.

5. Wspólna Grupa Konsultacyjna może proponować poprawki do niniejszego traktatu w celu ich rozważenia i zatwierdzenia zgodnie z artykułem XX. Wspólna Grupa Konsultacyjna może również uzgadniać udoskonalenia w zakresie trwałości i skuteczności niniejszego traktatu i zgodnie z jego postanowieniami. Udoskonalenia te – przed wejściem w życie – będą przedmiotem rozważań i zatwierdzenia zgodnie z artykułem XX, chyba że dotyczyć one będą mniej istotnych spraw natury administracyjno-technicznej.

6. Nic w tym artykule nie będzie poczytane za zakaz lub ograniczenie możliwości wystąpienia przez Państwo-Stronę z żądaniem informacji od lub podjęcia konsultacji z innym Państwem-Stroną w sprawach dotyczących niniejszego traktatu i jego realizacji kanałami lub na formach innych niż Wspólna Grupa Konsultacyjna.

7. Wspólna Grupa Konsultacyjna będzie się kierować zasadami procedury ustalonymi w „Protokole o Wspólnej Grupie Konsultacyjnej".

Artykuł XVII

Państwa-Strony będą przekazywać informacje i notyfikacje wymagane traktatem w formie pisemnej. Będą one wykorzystywać kanały dyplomatyczne lub inne wyznaczone przez nie kanały oficjalne, w tym zwłaszcza sieć łączności, która powstanie w wyniku oddzielnego porozumienia.

Artykuł XVIII

1. Państwa-Strony, po podpisaniu niniejszego traktatu, będą kontynuować rokowania w sprawie konwencjonalnych sił zbrojnych na podstawie tego samego mandatu oraz w celu dalszej rozbudowy niniejszego traktatu.

2. Celem tych rokowań będzie zawarcie porozumienia w sprawie dodatkowych środków dalszego umacniania bezpieczeństwa i stabilności w Europie oraz, zgodnie z mandatem, włączenie środków mających na celu ograniczenie liczby personelu ich konwencjonalnych sił zbrojnych w strefie stosowania.

3. Państwa-Strony będą dążyć do zakończenia rokowań nie później niż przed kolejnym spotkaniem Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, która odbędzie się w Helsinkach w 1992 roku.

Artykuł XIX

1. Niniejszy traktat będzie bezterminowy. Może on być uzupełniony przez kolejny traktat.

2. Każde Państwo-Strona, w wykonaniu swojej narodowej suwerenności, mieć będzie prawo wystąpienia z niniejszego traktatu, jeżeli uzna, że nadzwyczajne okoliczności, dotyczące treści niniejszego traktatu zagrażają jego najwyższym interesom. Państwo-Strona, noszące się z zamiarem wystąpienia z traktatu, powiadomi Depozytariusza i inne Państwa-Strony o swojej decyzji w tym względzie. Tego rodzaju notyfikacja powinna być przekazana co najmniej 150 dni przed zamierzonym wystąpieniem z niniejszego traktatu. Będzie ona zawierać oświadczenie o nadzwyczajnych okolicznościach, które Państwo-Strona poczytuje za zagrożenie dla swoich najwyższych interesów.

3. Każde Państwo-Strona, w wykonaniu swojej narodowej suwerenności, ma zwłaszcza prawo wystąpienia z niniejszego traktatu, jeśli inne Państwo-Strona zwiększy swój stan posiadania czołgów bojowych, bojowych wozów opancerzonych, artylerii, samolotów bojowych lub śmigłowców uderzeniowych, zgodnie z definicjami zawartymi w artykule II, które są poza zakresem ograniczeń niniejszego traktatu, w takich proporcjach, jakie stanowią oczywiste zagrożenie dla równowagi sił w strefie stosowania.

Artykuł XX

1. Każde Państwo-Strona może zgłaszać poprawki do niniejszego traktatu. Tekst proponowanej poprawki zostanie przedstawiony Depozytariuszowi, który przekaże go wszystkim Państwom-Stronom.

2. Jeśli poprawka spotka się z aprobatą wszystkich Państw-Stron, wejdzie ona w życie zgodnie z procedurą zawartą w artykule XXII, określającym wejście w życie niniejszego traktatu.

Artykuł XXI

1. Po upływie 46 miesięcy od wejścia w życie niniejszego traktatu, a następnie w odstępach pięcioletnich Depozytariusz będzie zwoływać konferencje Państw-Stron w celu dokonania przeglądu funkcjonowania niniejszego traktatu.

2. Depozytariusz zwoła konferencję nadzwyczajną Państw-Stron na prośbę Państwa-Strony, które uważa, że zaistniały wyjątkowe okoliczności odnoszące się do traktatu, zwłaszcza w przypadku gdy Państwo-Strona zapowiedziało zamiar wystąpienia ze swojej grupy Państw-Stron lub przystąpienia do innej grupy Państw-Stron, jak zdefiniowano w artykule II, paragraf 1, podparagraf A. W celu umożliwienia innym Państwom-Stronom przygotowania się do takiej konferencji wniosek o jej zwołanie wyjaśni także, dlaczego Państwo-Strona uważa zwołanie konferencji nadzwyczajnej za konieczne. Konferencja rozpatrzy okoliczności przedstawione we wniosku oraz ich wpływ na funkcjonowanie niniejszego traktatu. Konferencja rozpocznie się nie później niż 15 dni po otrzymaniu wniosku i będzie trwać nie dłużej niż 3 tygodnie, jeśli nie podejmie innej decyzji.

3. Depozytariusz zwoła konferencję Państw-Stron w celu rozważenia poprawki, zaproponowanej zgodnie z artykułem XX, jeżeli zażądają tego trzy lub więcej Państw-Stron. Taka konferencja rozpocznie się nie później niż 21 dni po otrzymaniu wymaganego wniosku.

4. W przypadku powiadomienia przez Państwo-Stronę o decyzji wystąpienia z niniejszego traktatu, zgodnie z artykułem XIX, Depozytariusz zwoła konferencję Państw-Stron, która rozpocznie się nie później niż 21 dni po otrzymaniu notyfikacji o wystąpieniu, w celu rozważenia problemów dotyczących wystąpienia z niniejszego traktatu.

(Artykuły XXII–XXIII oraz protokoły i aneksy opuszczono)

Traktat o otwartych przestworzach, Helsinki, 24 marca 1992 r.

(DzU z 2001 r., nr 103, poz. 1127)
(wyciąg)

Państwa zawierające niniejszy traktat, określane dalej zbiorowo jako Państwa-Strony lub indywidualnie jako Państwo-Strona,

mając na uwadze zobowiązania, które przyjęły w ramach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, popierania większej otwartości i przejrzystości w ich działalności wojskowej oraz umacniania bezpieczeństwa przy pomocy środków budowy zaufania i bezpieczeństwa,

przyjmując z satysfakcją historyczne wydarzenia w Europie, które zmieniły sytuację w dziedzinie bezpieczeństwa od Vancouver do Władywostoku,

pragnąc przyczynić się do dalszego rozwijania i umacniania pokoju, stabilności i kooperatywnego bezpieczeństwa na tym obszarze poprzez stworzenie reżimu otwartych przestworzy dla obserwacji lotniczej,

uznając potencjalne znaczenie, jaki tego typu reżim obserwacji lotniczej mógłby mieć dla bezpieczeństwa i stabilności również w innych regionach,

odnotowując możliwość posłużenia się takim reżimem dla zwiększenia otwartości i przejrzystości oraz ułatwienia kontroli wypełniania istniejących lub przyszłych porozumień dotyczących kontroli zbrojeń, a także wzmocnienia zdolności zapobiegania konfliktom i rozwiązywania kryzysów, w ramach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, jak również innych właściwych międzynarodowych instytucji,

rozważając możliwość rozszerzenia reżimu otwartych przestworzy na dodatkowe dziedziny, takie jak ochrona środowiska,

dążąc do ustanowienia uzgodnionych procedur poddawania obserwacji lotniczej wszystkich terytoriów Państw-Stron, z zamiarem obserwowania pojedynczego Państwa-Strony lub grupy Państw-Stron, na zasadach równości i efektywności i przy zachowaniu bezpieczeństwa lotu,

odnotowując fakt, że działanie takiego reżimu otwartych przestworzy pozostanie bez uszczerbku dla Państw w nim nieuczestniczących,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł I
Postanowienia ogólne

1. Traktat niniejszy ustala reżim, zwany reżimem otwartych przestworzy, prowadzenia lotów obserwacyjnych przez Państwa-Strony nad terytoriami innych Państw-Stron oraz określa związane z tym prawa i obowiązki Państw-Stron.

2. Każdy z aneksów i załączników do nich stanowi integralną część niniejszego traktatu.

Artykuł II
Definicje

W rozumieniu niniejszego traktatu:

1. Termin „Strona obserwowana" oznacza Państwo-Stronę lub grupę Państw-Stron, nad której terytorium lot obserwacyjny jest wykonywany lub planowany, od chwili otrzymania powiadomienia od Strony obserwującej o przeprowadzeniu lotu do czasu zakończenia procedur związanych z lotem lub personelem działającym z ramienia tego Państwa-Strony lub grupy Państw-Stron.

2. Termin „Strona obserwująca" oznacza Państwo-Stronę lub grupę Państw-Stron, które zamierzają wykonać lub wykonują lot obserwacyjny nad terytorium innego Państwa-Strony lub grupy Państw-Stron od chwili przekazania powiadomienia o zamiarze wykonania lotu

obserwacyjnego do czasu zakończenia procedur związanych z lotem lub personelem działającym z ramienia tego Państwa-Strony lub grupy Państw-Stron.

3. Termin „grupa Państw-Stron" oznacza dwa lub więcej Państw-Stron, które zgodziły się utworzyć grupę dla celów niniejszego traktatu.

4. Termin „samolot obserwacyjny" oznacza nieuzbrojony stałopłat wyznaczony do prowadzenia lotów obserwacyjnych, zarejestrowany przez kompetentne władze Państwa-Strony i wyposażony w uzgodnioną aparaturę obserwacyjną. Termin „nieuzbrojony" oznacza, że samolot obserwacyjny wykorzystywany dla celów niniejszego traktatu nie jest przystosowany do przenoszenia i używania broni.

5. Termin „lot obserwacyjny" oznacza lot samolotu obserwacyjnego wykonywany przez Stronę obserwującą nad terytorium Strony obserwowanej zgodnie z planem lotu, z punktu wejścia lub lotniska otwartych przestworzy do punktu wyjścia lub lotniska otwartych przestworzy.

6. Termin „lot tranzytowy" oznacza lot samolotu obserwacyjnego lub samolotu transportowego wykonywany przez Stronę obserwującą lub w jej imieniu nad terytorium trzeciego Państwa-Strony w drodze do terytorium Strony obserwowanej lub z powrotem.

7. Termin „samolot transportowy" oznacza samolot inny niż obserwacyjny, który w imieniu Strony obserwującej wykonuje wyłącznie w celach traktatowych loty do terytorium Strony obserwowanej i z powrotem.

8. Termin „terytorium" oznacza ląd, w tym wyspy, oraz wody wewnętrzne i terytorialne, nad którymi Państwo-Strona sprawuje władzę suwerenną.

9. Termin „kwota pasywna" oznacza liczbę lotów obserwacyjnych, które każde Państwo-Strona zobowiązane jest przyjąć jako Strona obserwowana.

10. Termin „kwota aktywna" oznacza liczbę lotów obserwacyjnych, które każde Państwo-Strona ma prawo wykonać jako Strona obserwująca.

11. Termin „maksymalna długość lotu" oznacza maksymalną odległość nad terytorium Strony obserwowanej między punktem, w którym może się rozpocząć lot obserwacyjny, a punktem, w którym lot obserwacyjny może się zakończyć, określonym w aneksie A do traktatu.

12. Termin „aparat obserwacyjny" oznacza wyposażenie określone w ustępie 1 artykułu IV, zainstalowane na samolocie obserwacyjnym, w celu używania podczas lotów obserwacyjnych.

13. Termin „rozdzielczość terenowa" oznacza najmniejszą odległość na powierzchni ziemi między dwoma blisko położonymi obiektami dającymi się rozróżnić jako oddzielne obiekty.

14. Termin „termalny skaner liniowy" oznacza aparat zdolny do odbioru i przedstawiania cieplnego promieniowania elektromagnetycznego emitowanego przez obiekty w niewidzialnym podczerwonym zakresie widma optycznego wskutek ich ciepłoty i przy braku oświetlenia sztucznego.

15. Termin „okres obserwacji" oznacza dokładnie sprecyzowany okres czasu, podczas lotu obserwacyjnego, w ciągu którego pracuje określony aparat obserwacyjny, zainstalowany na samolocie obserwacyjnym.

16. Termin „załoga samolotu" oznacza osoby z dowolnego Państwa-Strony wypełniające obowiązki związane z prowadzeniem lub obsługą samolotu obserwacyjnego lub samolotu transportowego, wśród których mogą się znajdować – jeżeli Państwo-Strona tak zadecyduje – tłumacze.

17. Termin „pilot-dowódca samolotu" oznacza pilota na pokładzie samolotu obserwacyjnego, który jest odpowiedzialny za prowadzenie samolotu, wykonanie planu lotu i bezpieczeństwo samolotu obserwacyjnego.

18. Termin „kontroler" oznacza osobę, która przebywa w imieniu Strony obserwowanej na pokładzie samolotu obserwacyjnego Strony obserwującej podczas lotu obserwacyjnego i wykonuje obowiązki zgodnie z aneksem G do niniejszego traktatu.

19. Termin „reprezentant lotu" oznacza osobę, która w imieniu Strony obserwującej przebywa na pokładzie samolotu obserwacyjnego Strony obserwowanej podczas lotu obserwacyjnego i wykonuje obowiązki zgodnie z aneksem G do niniejszego traktatu.

20. Termin „reprezentant" oznacza osobę wyznaczoną przez Stronę obserwującą, która, podczas lotu obserwacyjnego, spełnia obowiązki z ramienia Strony obserwującej zgodnie

z aneksem G, na pokładzie samolotu wystawionego przez Państwo-Stronę niebędące Stroną obserwującą lub Stroną obserwowaną.

21. Termin „operator aparatury obserwacyjnej" oznacza osobę z dowolnego Państwa-Strony, która pełni obowiązki związane z funkcjonowaniem, działaniem i obsługą techniczną aparatury zainstalowanej na samolocie obserwacyjnym.

22. Termin „inspektor" oznacza osobę z dowolnego Państwa-Strony, która dokonuje inspekcji aparatury obserwacyjnej lub samolotu obserwacyjnego innego Państwa-Strony.

23. Termin „osoba towarzysząca" oznacza osobę z dowolnego Państwa-Strony, która towarzyszy inspektorom innego Państwa-Strony.

24. Termin „plan misji" oznacza dokument, w formie określonej przez Komisję Konsultacyjną Otwartych Przestworzy, przedstawiany przez Stronę obserwującą, zawierający trasę, profil, kolejność realizacji zadań oraz zabezpieczenie techniczne niezbędne do wykonania lotu obserwacyjnego, który uzgadniany jest ze Stroną obserwowaną i który stanowi podstawę do opracowania planu lotu.

25. Termin „plan lotu" oznacza dokument opracowany na podstawie uzgodnionego planu misji, w formie i treści określonych przez Międzynarodową Organizację Lotnictwa Cywilnego, dalej zwaną ICAO, który przedstawiany jest władzom kontroli ruchu powietrznego i na podstawie którego wykonywany będzie lot obserwacyjny.

26. Termin „raport z wykonanej misji" oznacza dokument opisujący wykonany lot obserwacyjny, w formie określonej przez Komisję Konsultacyjną Otwartych Przestworzy, sporządzony po zakończeniu lotu przez Stronę obserwującą oraz podpisany przez Strony obserwującą i obserwowaną.

27. Termin „lotnisko Otwartych Przestworzy" oznacza lotnisko wyznaczone przez Stronę obserwowaną jako punkt rozpoczęcia lub zakończenia lotu obserwacyjnego.

28. Termin „punkt wejścia" oznacza wyznaczony przez Stronę obserwowaną punkt na jej terytorium, do którego przybywa personel Strony obserwującej.

29. Termin „punkt wyjścia" oznacza wyznaczony przez Stronę obserwowaną punkt, z którego personel Strony obserwującej opuszcza jej terytorium.

30. Termin „lotnisko do uzupełnienia paliwa" oznacza wyznaczone przez Stronę obserwowaną lotnisko służące do uzupełnienia zapasu paliwa i obsługi samolotu obserwacyjnego i samolotu transportowego.

31. Termin „lotnisko zapasowe" oznacza lotnisko określone w planie lotu, na które samolot obserwacyjny lub samolot transportowy skieruje się w przypadku, gdy lądowanie na wyznaczonym lotnisku będzie niewskazane.

32. Termin „niebezpieczna przestrzeń powietrzna" oznacza obszary zakazane, strefy ograniczone i strefy niebezpieczne, określone na podstawie aneksu 2 do konwencji Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego, które są wyznaczane zgodnie z aneksem 15 do konwencji Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego w celu zapewnienia bezpieczeństwa lotu, bezpieczeństwa publicznego i ochrony środowiska i o których informacje przekazywane są zgodnie z postanowieniami ICAO.

33. Termin „strefa zakazana" oznacza przestrzeń powietrzną o określonych wymiarach nad terytorium danego Państwa-Strony, w której zabroniony jest przelot samolotu.

34. Termin „strefa ograniczona" oznacza przestrzeń powietrzną o określonych wymiarach nad terytorium danego Państwa-Strony, w którym przelot samolotu podlega ograniczeniom zgodnie z określonymi warunkami.

35. Termin „strefa niebezpieczna" oznacza przestrzeń powietrzną o określonych wymiarach, w której w określonym czasie mogą mieć miejsce działania niebezpieczne dla lotu samolotu.

Artykuł III
Kwoty lotów
Rozdział I
Postanowienia ogólne

1. Każdemu Państwu-Stronie przysługuje prawo do przeprowadzenia lotów obserwacyjnych zgodnie z postanowieniami niniejszego traktatu.

2. Każde Państwo-Strona jest zobowiązane do przyjęcia lotu obserwacyjnego nad swoim terytorium zgodnie z postanowieniami niniejszego traktatu.

3. Każdemu Państwu-Stronie przysługuje prawo do wykonania pewnej liczby lotów obserwacyjnych nad terytorium innego Państwa-Strony równej liczbie lotów obserwacyjnych, które to Państwo-Strona ma prawo przeprowadzić nad jego terytorium.

4. Łączna liczba lotów obserwacyjnych, które każde Państwo-Strona zobowiązane jest przyjąć nad swoim terytorium, stanowi całkowitą pasywną kwotę przyznaną temu Państwu-Stronie. Przydział całkowitych kwot pasywnych Państwom-Stronom jest podany w rozdziale I aneksu A do niniejszego traktatu.

5. Liczba lotów obserwacyjnych, które Państwo-Strona ma prawo wykonać w ciągu roku nad terytorium każdego z pozostałych Państw-Stron, jest równa indywidualnej kwocie aktywnej tego Państwa-Strony w odniesieniu do innego Państwa-Strony. Suma indywidualnych kwot aktywnych stanowi łączną aktywną kwotę tego Państwa-Strony. Łączna kwota aktywna Państwa-Strony nie może przekraczać jego łącznej kwoty pasywnej.

6. Pierwszy podział kwot aktywnych został przedstawiony w rozdziale II aneksu A do niniejszego traktatu.

7. Po wejściu w życie niniejszego traktatu podział kwot aktywnych będzie podlegał; w ramach Komisji Konsultacyjnej Otwartych Przestworzy, corocznemu przeglądowi na kolejny rok kalendarzowy. W przypadku gdy nie jest możliwe podczas corocznego przeglądu osiągnięcie w ciągu trzech tygodni porozumienia dotyczącego podziału kwot aktywnych w odniesieniu do określonego Państwa-Strony, w odniesieniu do tego Państwa-Strony pozostaje niezmieniony podział kwot aktywnych z poprzedniego roku.

8. Z wyjątkiem przypadków ujętych w artykule VIII każdy lot obserwacyjny wykonany przez dane Państwo-Stronę jest odejmowany od indywidualnej i łącznej aktywnej kwoty tego państwa.

9. Nie ograniczając postanowień ustępu 3 i ustępu 5 niniejszego rozdziału, Państwo-Strona otrzymujące przydział aktywnej kwoty może na podstawie porozumienia z obserwowanym Państwem-Stroną przekazać część lub całość swej łącznej aktywnej kwoty innym Państwom-Stronom, powiadamiając o tym niezwłocznie wszystkie pozostałe Państwa-Strony oraz Komisję Konsultacyjną Otwartych Przestworzy. W tym przypadku mają zastosowanie postanowienia ustępu 10 niniejszego rozdziału.

10. Żadne z Państw-Stron nie może wykonać nad terytorium innego Państwa-Strony lotów w liczbie przekraczającej 50 procent, w zaokrągleniu do najbliższej liczby całkowitej, swojej łącznej kwoty aktywnej lub równej łącznej kwocie pasywnej drugiego Państwa-Strony, przyjmując mniejszą z tych liczb.

11. Maksymalne długości lotów obserwacyjnych nad terytoriami Państw-Stron są przedstawione w rozdziale III aneksu A do niniejszego traktatu.

Rozdział II

Postanowienia odnoszące się do grupy Państw-Stron

1. (A) Nie ograniczając swoich praw i obowiązków wynikających z niniejszego traktatu, dwa lub więcej Państwa-Strony posiadające kwoty lotów mogą utworzyć grupę Państw-Stron przy podpisywaniu niniejszego traktatu i w czasie późniejszym. W przypadku grupy Państw-Stron utworzonej po podpisaniu niniejszego traktatu, postanowienia niniejszego rozdziału będą się do nich stosować nie wcześniej niż po upływie sześciu miesięcy od daty złożenia zawiadomienia wszystkim pozostałym Państwom-Stronom, z uwzględnieniem postanowień ustępu 6 niniejszego rozdziału.

(B) Grupa Państw-Stron współpracuje w kwestii kwot aktywnych i pasywnych, zgodnie z postanowieniami ustępu 2 lub 3 niniejszego rozdziału.

2. (A) Członkom grupy Państw-Stron przysługuje prawo do redystrybucji pomiędzy nich własnych kwot aktywnych przyznanych im na dany rok bieżący, przy zachowaniu ich indywidualnych kwot pasywnych. Powiadomienie o redystrybucji jest bezzwłocznie przekazywane wszystkim zainteresowanym trzecim Państwom-Stronom.

(B) Lot obserwacyjny nad terytorium obserwowanych Państw-Stron wchodzących w skład grupy liczony jest jako wiele lotów obserwacyjnych w odniesieniu do indywidualnych i łącznych kwot aktywnych Strony obserwującej. Jest on odejmowany jako jeden lot obserwacyjny z kwoty pasywnej każdego z obserwowanych państw.

(C) Każde Państwo-Strona, w odniesieniu do którego jednemu lub kilku członkom grupy przysługuje kwota aktywna, ma prawo do wykonania nad terytorium każdego członka grupy o 50 procent więcej lotów obserwacyjnych, w zaokrągleniu do najbliższej liczby całkowitej,

niż to wynika z posiadanej indywidualnej kwoty tego członka grupy, lub do wykonania dwóch takich lotów, jeśli nie posiada kwoty aktywnej jako członek grupy.

(D) W przypadku skorzystania z tego prawa, zainteresowane Państwo-Strona zmniejsza swoją kwotę aktywną w odniesieniu do innych członków grupy w taki sposób, by łączna liczba lotów obserwacyjnych wykonanych nad ich terytoriami nie przekraczała sumy indywidualnych kwot aktywnych, które przysługują Państwu-Stronie w odniesieniu do wszystkich członków grupy w bieżącym roku.

(E) Nad terytorium każdego członka grupy obowiązują maksymalne długości lotów obserwacyjnych. W przypadku lotu obserwacyjnego prowadzonego nad terytorium wielu członków grupy, po osiągnięciu maksymalnej odległości lotu dla jednego członka grupy, wszystkie aparaty obserwacyjne są wyłączane do chwili przekroczenia punktu nad terytorium następnego członka grupy, w którym planowane jest rozpoczęcie lotu obserwacyjnego. W tak wykonywanym łączonym locie obserwacyjnym maksymalna odległość lotu liczona będzie od lotniska otwartych przestworzy położonego najbliżej tego punktu.

3. (A) Grupa Państw-Stron może, na własne życzenie, być upoważniona do otrzymania wspólnej łącznej kwoty pasywnej, na podstawie której zostaną przyznane wspólne dla całej grupy indywidualne i łączne kwoty aktywne.

(B) W takim przypadku łączna kwota pasywna jest równa łącznej liczbie lotów obserwacyjnych, które grupa Państw-Stron zobowiązana jest przyjąć w ciągu roku. Łączna kwota aktywna jest równa sumie liczby lotów obserwacyjnych, które grupa Państw-Stron ma prawo przeprowadzić w ciągu roku. Łączna kwota aktywna nie może przekraczać łącznej kwoty pasywnej.

(C) Lot obserwacyjny wynikający z łącznej kwoty aktywnej grupy Państw-Stron jest wykonywany w imieniu całej grupy.

(D) Loty obserwacyjne, które grupa Państw-Stron zobowiązana jest przyjąć, mogą być wykonane nad terytorium jednego lub kilku członków grupy.

(E) Maksymalne odległości lotu dla każdej grupy Państw-Stron są określone zgodnie z rozdziałem III aneksu A, a lotniska otwartych przestworzy wyznaczone zgodnie z aneksem E do niniejszego traktatu.

4. Zgodnie z ogólnymi zasadami podanymi w ustępie 3 artykułu X każde trzecie Państwo-Strona, które uważa, że jego prawa wynikające z postanowień ustępu 3 rozdziału I niniejszego artykułu są niesłusznie ograniczane przez działania grupy Państw-Stron, może wnieść sprawę do Komisji Konsultacyjnej Otwartych Przestworzy.

5. Grupa Państw-Stron zapewnia opracowanie procedur umożliwiających wykonanie lotów obserwacyjnych nad terytoriami członków grupy podczas pojedynczej misji, z uwzględnieniem uzupełnienia paliwa, jeśli okaże się to niezbędne. W przypadku grupy Państw-Stron utworzonej zgodnie z ustępem 3 niniejszego rozdziału, długość takich lotów obserwacyjnych nie może przekraczać maksymalnej długości lotu odnoszącej się do lotnisk otwartych przestworzy, na których mogą się zaczynać loty obserwacyjne.

6. Nie wcześniej niż po upływie sześciu miesięcy od przekazania wszystkim innym Państwom-Stronom zawiadomienia o decyzji:

(A) grupa Państw-Stron utworzona zgodnie z postanowieniami ustępu 2 niniejszego rozdziału może zostać przekształcona w grupę Państw-Stron, zgodnie z postanowieniami ustępu 3 niniejszego rozdziału;

(B) grupa Państw-Stron utworzona zgodnie z postanowieniami ustępu 3 niniejszego rozdziału może zostać przekształcona w grupę Państw-Stron, zgodnie z postanowieniami ustępu 2 niniejszego rozdziału;

(C) Państwo-Strona może wystąpić z grupy Państw-Stron lub

(D) grupa Państw-Stron może przyjąć inne Państwa-Strony posiadające kwoty lotów.

7. Po wejściu w życie niniejszego traktatu zmiany w zakresie przydziału lub rozdziału kwot wynikające z utworzenia grupy Państw-Stron oraz wstępowania i występowania państw, zgodnie z ustępem 3 niniejszego rozdziału, zaczną obowiązywać w dniu 1 stycznia roku następującego po pierwszym corocznym posiedzeniu Komisji konsultacyjnej mającym miejsce po sześciomiesięcznym okresie powiadomienia. W uzasadnionych przypadkach zostaną wyznaczone nowe lotniska otwartych przestworzy i odpowiednio maksymalne długości lotu.

Artykuł IV

Aparatura obserwacyjna

1. O ile nie postanowiono inaczej w ustępie 3, samolot obserwacyjny będzie wyposażony jedynie w aparaturę obserwacyjną spośród następujących kategorii:

(A) aparaty fotograficzne panoramiczne i kadrowe;

(B) kamery telewizyjne z monitorem, zobrazowaniem w czasie rzeczywistym;

(C) termalne skanery liniowe oraz

(D) radar obserwacji bocznej z syntetyczną aparaturą.

(dalszą część artykułu IV opuszczono)

Artykuł V

Wyznaczenie samolotu

1. Każdemu Państwu-Stronie przysługuje prawo do wyznaczania jednego lub kilku typów lub modeli samolotów, zarejestrowanych przez kompetentne władze danego Państwa-Strony, jako samolotu obserwacyjnego.

2. Każdemu Państwu-Stronie przysługuje prawo do wyznaczania innych typów lub modeli samolotów obserwacyjnych lub dodania nowych typów lub modeli samolotów do wyznaczonych wcześniej przez to Państwo-Stronę, pod warunkiem powiadomienia o tym fakcie z trzydziestodniowym wyprzedzeniem wszystkich pozostałych Państw-Stron. Powiadomienie o wyznaczeniu samolotu danego typu lub modelu zawierać musi informacje wyszczególnione w aneksie C do niniejszego traktatu.

3. Każdemu Państwu-Stronie przysługuje prawo do wycofania typów lub modeli samolotów wyznaczonych wcześniej przez to Państwo-Stronę, pod warunkiem powiadomienia o tym fakcie z dziewięćdziesięciodniowym wyprzedzeniem wszystkich pozostałych Państw--Stron.

4. Do przeprowadzenia homologacji, zgodnie z postanowieniami aneksu D do niniejszego traktatu, określonego typu lub modelu samolotu wymagane jest przedstawienie tylko jednego egzemplarza samolotu z identycznym zestawem aparatury obserwacyjnej.

5. Wszystkie samoloty obserwacyjne powinny być zdolne do przewozu załogi oraz personelu wyszczególnionego w rozdziale III artykułu VI.

Artykuł VI

Wybór samolotu obserwacyjnego i postanowienia ogólne o prowadzeniu lotów obserwacyjnych i planowaniu misji

Rozdział I

Wybór samolotu obserwacyjnego i postanowienia ogólne o prowadzeniu lotów obserwacyjnych

1. Loty obserwacyjne należy wykonywać przy użyciu samolotu obserwacyjnego, który został wyznaczony przez Państwo-Stronę zgodnie z artykułem V. Stronie obserwującej przysługuje prawo do wystawienia samolotu obserwacyjnego, o ile Strona obserwowana nie wykorzysta przysługującego jej prawa do wystawienia wyznaczonego przez siebie samolotu. W przypadku zapewnienia samolotu obserwacyjnego przez Stronę obserwującą, Stronie tej przysługuje prawo do wystawienia samolotu przez nią wyznaczonego lub samolotu wyznaczonego przez inne Państwo-Stronę. W przypadku gdy Strona obserwowana zapewnia samolot, Stronie obserwującej przysługuje prawo do otrzymania samolotu, którego minimalny zasięg bez uzupełniania paliwa, wraz z niezbędną jego rezerwą, pozwala na pokonanie połowy długości lotu określonej w literze G ustępu 5 niniejszego rozdziału.

2. Każdemu Państwu-Stronie przysługuje prawo, zgodnie z ustępem 1 niniejszego rozdziału, do prowadzenia lotów obserwacyjnych z użyciem samolotu obserwacyjnego wyznaczonego przez inne Państwo-Stronę. Zainteresowane Państwa-Strony wypracowują porozumienia w sprawie użycia takiego samolotu, aby umożliwić czynne uczestnictwo w reżimie otwartych przestworzy.

3. Państwa-Strony, którym przysługuje prawo do przeprowadzenia lotów obserwacyjnych, mogą koordynować swoje plany prowadzenia lotów obserwacyjnych zgodnie z aneksem H do niniejszego traktatu. Żadne Państwo-Strona nie ma obowiązku przyjęcia jednocześnie więcej niż jednego lotu obserwacyjnego w okresie 96 godzin, określonym w ustępie 9 niniejszego rozdziału, chyba że dane Państwo-Strona wystąpiło o przeprowadzenie lotu demonstracyjnego zgodnie z aneksem F do niniejszego traktatu. W takim przypadku Strona obserwowana jest zobowiązana przyjąć loty obserwacyjne nakładające się na siebie w okresie

nie przekraczającym 24 godzin. Po otrzymaniu zawiadomienia o wynikach koordynacji planów prowadzenia lotów obserwacyjnych, każde Państwo-Strona, nad którego terytorium przewidywane są loty obserwacyjne, informuje inne Państwa-Strony, zgodnie z postanowieniami aneksu H, o tym, czy zamierza skorzystać z przysługującego mu prawa do wystawienia własnego samolotu obserwacyjnego, w odniesieniu do każdego wyszczególnionego lotu obserwacyjnego.

4. Nie później niż 90 dni po podpisaniu niniejszego traktatu każde Państwo-Strona powiadomi wszystkie pozostałe Państwa-Strony:

(A) o uzgodnionym numerze przepustki dyplomatycznej przewidzianej dla lotów obserwacyjnych otwartych przestworzy, lotów transportowych i tranzytowych, oraz

(B) o tym, który lub które z języków roboczych Komisji Konsultacyjnej Otwartych Przestworzy, wyszczególnionych w ustępie 7 rozdziału I aneksu L do niniejszego traktatu, będzie (lub będą używane) przez personel we wszystkich sprawach związanych z prowadzeniem lotów obserwacyjnych nad terytorium tego Państwa-Strony oraz do sporządzenia planu misji i raportu z ukończonej misji, o ile stosowany język nie jest jednym z zalecanych w aneksie 10 do konwencji o międzynarodowym lotnictwie cywilnym, tom II, ustęp 5.2.1.1.2.

5. Strona obserwująca powiadamia Stronę obserwowaną o zamiarze przeprowadzenia lotu obserwacyjnego, nie później niż 72 godziny przed planowanym przybyciem Strony obserwującej do punktu wejścia Strony obserwowanej. Państwa-Strony dostarczające takich powiadomień dołożą wszelkich starań, by przekazać je z odpowiednim wyprzedzeniem w przypadku weekendów. Powiadomienie powinno zawierać:

(A) planowany punkt wejścia oraz lotnisko otwartych przestworzy, na którym rozpocznie się lot obserwacyjny, jeśli jest to wskazane;

(B) datę i przewidywany czas przybycia Strony obserwującej do punktu wejścia oraz datę i przewidywany czas odlotu z punktu wejścia na lotnisko otwartych przestworzy, jeśli trzeba, z podaniem potrzeb w zakresie zakwaterowania;

(C) miejsce określone w załączniku 1 do aneksu E, w którym planowane jest przeprowadzenie inspekcji przed lotem obserwacyjnym, oraz datę i czas rozpoczęcia inspekcji, zgodnie z postanowieniami aneksu F ;

(D) środek transportu lub, jeśli planowane jest jego użycie, typ i model samolotu transportowego, którym Strona obserwująca przybędzie do punktu wejścia, w przypadku, gdy samolot obserwacyjny służący do przeprowadzenia lotu obserwacyjnego zapewnia Strona obserwowana;

(E) numer przepustki dyplomatycznej lotu obserwacyjnego lub lotu samolotu transportowego, którym przybędzie i odleci z terytorium Strony obserwowanej personel wykonujący lot obserwacyjny;

(F) identyfikatory samolotu obserwacyjnego, zgodnie z aneksem C;

(G) przybliżoną długość lotu obserwacyjnego oraz

(H) nazwiska personelu, z podaniem płci, daty i miejsca urodzenia, numeru paszportu i wydającego Państwa-Strony, a także ich funkcje.

6. Strona obserwowana, powiadomiona zgodnie z ustępem 5 niniejszego rozdziału, w ciągu 24 godzin potwierdza odbiór powiadomienia. W przypadku wykorzystania przez Stronę obserwowaną prawa do wystawienia samolotu obserwacyjnego, potwierdzenie zawiera informacje o samolocie obserwacyjnym wyszczególnione w punkcie (F) ustępu 5 niniejszego rozdziału. Stronie obserwującej wolno przybyć do punktu wejścia w przewidywanym czasie przybycia przekazanym zgodnie z ustępem 5 niniejszego rozdziału. Przewidywany czas odlotu z punktu wejścia do lotniska otwartych przestworzy, z którego nastąpi start do lotu obserwacyjnego, oraz miejsce, data i czas rozpoczęcia inspekcji przed lotem muszą być potwierdzone przez Stronę obserwowaną.

7. W skład personelu Strony obserwującej może wchodzić personel wyznaczony przez inne Państwa-Strony, zgodnie z artykułem XIII.

8. Powiadamiając Stronę obserwowaną zgodnie z ustępem 5 niniejszego rozdziału. Strona obserwująca powiadamia jednocześnie wszystkie pozostałe Państwa-Strony o zamiarze przeprowadzenia lotu obserwacyjnego.

9. Okres czasu od przewidywanej godziny przybycia do punktu wejścia do zakończenia lotu obserwacyjnego nie przekracza 96 godzin, chyba że Strony uzgodnią inaczej. W przypadku gdy Strona obserwowana zażąda lotu demonstracyjnego, zgodnie z aneksem F do

traktatu. Strona ta przedłuża dziewięćdziesięcioszesciogodzinny okres zgodnie z ustępem 4 rozdziału III aneksu F, jeśli Strona obserwująca potrzebuje dodatkowego czasu do pełnej realizacji planu misji.

10. Po przybyciu samolotu obserwacyjnego do punktu wejścia Strona obserwowana kontroluje osłony zamknięcia lub inne urządzenia uniemożliwiające pracę aparatury obserwacyjnej, zgodnie z aneksem E, aby upewnić się, że są one na właściwych miejscach, o ile wszystkie zainteresowane Państwa-Strony nie uzgodnią inaczej.

11. W przypadku gdy samolot obserwacyjny wystawia Strona obserwująca. Stronie obserwowanej przysługuje prawo do przeprowadzenia inspekcji przed lotem obserwacyjnym, zgodnie z rozdziałem I aneksu F, po przybyciu samolotu obserwacyjnego do punktu wejścia lub na lotnisko otwartych przestworzy. W przypadku, gdy zgodnie z ustępem 1 niniejszego rozdziału samolot obserwacyjny zapewnia Strona obserwowana, Stronie obserwującej przysługuje prawo do przeprowadzenia inspekcji aparatury obserwacyjnej przed lotem obserwacyjnym zgodnie z rozdziałem II aneksu F. O ile nie zostanie uzgodnione inaczej, inspekcje mają zakończyć się najpóźniej cztery godziny przed planowaną godziną rozpoczęcia lotu obserwacyjnego, podaną w planie lotu.

12. Strona obserwująca ma zapewnić, by przynajmniej jeden z członków załogi był w stanie swobodnie porozumiewać się z personelem Strony obserwowanej i jej władzami kontroli ruchu powietrznego w języku lub językach podanych w powiadomieniu przekazanym Stronie obserwowanej zgodnie z ustępem 4 niniejszego rozdziału.

13. Strona obserwowana dostarcza członkom załogi, po ich przybyciu do punktu wejścia lub na lotnisko otwartych przestworzy, z którego zaczyna się lot obserwacyjny, uaktualnioną prognozę pogody oraz informacje o warunkach nawigacyjnych i bezpieczeństwie lotu, w tym instrukcje dla lotników. Na żądanie informacje te będą zaktualizowane. Procedury nawigacyjne według przyrządów oraz informacje o lotniskach zapasowych na trasie lotu zostaną podane przy zatwierdzaniu planu misji zgodnie z wymogami rozdziału II niniejszego artykułu.

14. Wszystkie samoloty obserwacyjne wykonujące lot obserwacyjny zgodnie z niniejszym traktatem mają być użytkowane zgodnie z postanowieniami traktatu i zatwierdzonym planem lotu. Nie ograniczając postanowień ustępu 2 rozdziału II niniejszego artykułu, loty obserwacyjne wykonywane są również zgodnie z:

(A) opublikowanymi standardami ICAO i trybem postępowania zalecanym przez tę organizację oraz

(B) opublikowanymi krajowymi zasadami kontroli ruchu oraz procedurami i wytycznymi w zakresie bezpieczeństwa lotu Państwa-Strony, nad którego terytorium prowadzony jest lot.

15. Loty obserwacyjne mają pierwszeństwo przed wszelkim regularnym ruchem powietrznym. Strona obserwowana zapewnia wszelkie ułatwienia ze strony jej organów kontroli ruchu powietrznego w stosunku do lotów obserwacyjnych wykonywanych zgodnie z niniejszym traktatem;

16. Pilot-dowódca na pokładzie samolotu stanowi jedyną władzę w zakresie bezpieczeństwa lotu i jest odpowiedzialny za wykonanie planu lotu.

17. Strona obserwowana zapewnia:

(A) cel kalibracyjny umożliwiający sprawdzenie możliwości aparatury obserwacyjnej zgodnie z procedurami podanymi w rozdziale III w aneksie D do niniejszego traktatu, nad którym – na życzenie którejkolwiek ze Stron – będzie wykonany lot demonstracyjny lub obserwacyjny, dla każdego typu aparatury, jaka ma być użyta podczas lotu obserwacyjnego. Cel kalibracyjny ma być zlokalizowany w pobliżu lotniska, na którym przeprowadzana jest inspekcja przed lotem, zgodnie z aneksem F do niniejszego traktatu;

(B) zwykłe komercyjne tankowanie samolotu i obsługę techniczną samolotu obserwacyjnego lub samolotu transportowego w punkcie wejścia, na lotnisku otwartych przestworzy, na każdym lotnisku wyznaczonym do uzupełnienia paliwa oraz w punkcie wyjścia podanym w planie lotu, zgodnie z opublikowanymi danymi technicznymi wyznaczonego lotniska;

(C) posiłki oraz zakwaterowanie dla personelu Strony obserwującej oraz

(D) na życzenie Strony obserwującej, inne usługi, uzgodnione przez Strony obserwującą i obserwowaną, ułatwiające przeprowadzenie lotu obserwacyjnego.

18. Wszystkie koszty związane z wykonaniem lotu obserwacyjnego, w tym koszty nośników informacji oraz przetwarzania danych zebranych przez aparaturę obserwacyjną, zwracane są zgodnie z ustępem 9 rozdziału I aneksu L do niniejszego traktatu.

19. Przed startem samolotu obserwacyjnego z punktu wyjścia Strona obserwowana upewnia się, czy osłony apertur lub inne urządzenia uniemożliwiające pracę aparatury obserwacyjnej są umieszczone we właściwym miejscu zgodnie z aneksem E do niniejszego traktatu.

20. O ile nie uzgodniono inaczej, Strona obserwująca opuszcza punkt wyjścia najpóźniej 24 godziny po zakończeniu lotu obserwacyjnego, jeśli tylko pozwalają na to warunki pogodowe i stan techniczny samolotu obserwacyjnego lub samolotu transportowego; w przypadku wystąpienia takich trudności, odlot nastąpi tak szybko, jak tylko będzie to możliwe.

21. Strona obserwująca sporządza raport misji wykonania lotu obserwacyjnego zgodnie z formularzem opracowanym przez Komisję Konsultacyjną Otwartych Przestworzy. Raport wykonanej misji zawiera stosowne informacje, takie jak data i czas wykonania lotu, jego trasa i profil, warunki pogodowe, czas i lokalizacja każdego z okresów obserwacji dla poszczególnych urządzeń obserwacyjnych, przybliżona ilość danych zebranych przez aparaturę obserwacyjną oraz wyniki inspekcji osłon apertur bądź innych urządzeń uniemożliwiających pracę aparatury obserwacyjnej, zgodnie z artykułem VII i aneksem E. Raport z misji podpisany przez Stronę obserwującą i Stronę obserwowaną w punkcie wyjścia jest przekazywany przez Stronę obserwującą wszystkim pozostałym Państwom-Stronom w terminie siedmiu dni po opuszczeniu punktu wyjścia przez Stronę obserwującą.

Rozdział II

Warunki planowania misji

1. O ile nie uzgodniono inaczej, Strona obserwująca, po przybyciu na lotnisko otwartych przestworzy, przedstawia Stronie obserwowanej plan misji proponowanego lotu obserwacyjnego, który spełnia wymogi ustępu 2 i 4 niniejszego rozdziału.

2. Plan misji może przewidywać lot obserwacyjny, który pozwala na obserwację dowolnego punktu na całym terytorium Strony obserwowanej, łącznie z obszarami wskazanymi przez Stronę obserwowaną jako przestrzeń powietrzna niebezpieczna w źródle wskazanym w aneksie I. Trasa samolotu obserwacyjnego może przebiegać w odległości do dziesięciu kilometrów (lecz nie mniej) od granicy państwa sąsiedniego, nie będącego Państwem-Stroną.

3. Plan misji może przewidywać, że lotnisko otwartych przestworzy, na którym kończy się lot obserwacyjny, oraz punkt wyjścia mogą nie pokrywać się z lotniskiem otwartych przestworzy, na którym lot się rozpoczyna, lub z punktem wejścia. Plan misji określa – jeśli ma to zastosowanie – czas rozpoczęcia lotu obserwacyjnego, wymagany czas i miejsce lądowań pośrednich dla uzupełnienia paliwa lub odpoczynku i czas wznowienia lotu obserwacyjnego po uzupełnieniu paliwa bądź odpoczynku w okresie 96 godzin, określonych w rozdziale I ustęp 9 niniejszego artykułu.

4. Plan misji zawiera wszelkie informacje niezbędne do sporządzenia planu lotu i przewiduje, że:

(A) lot obserwacyjny nie przekracza mającej zastosowanie maksymalnej odległości lotu zgodnie z postanowieniami aneksu A rozdział I;

(B) trasa i profil lotu obserwacyjnego odpowiadają warunkom bezpieczeństwa lotów obserwacyjnych zgodnie ze standardami ICAO i zalecaną praktyką, z uwzględnieniem różnic pomiędzy przepisami obowiązującymi w poszczególnych Państwach-Stronach, nie naruszając postanowień ustępu 2 niniejszego rozdziału;

(C) plan misji uwzględnia informacje o niebezpiecznej przestrzeni powietrznej zgodnie z informacjami przedstawionymi w aneksie I;

(D) wysokość lotu samolotu obserwacyjnego nad powierzchnią ziemi nie pozwala Stronie obserwującej na przekroczenie ograniczeń rozdzielczości terenowej aparatury obserwacyjnej zgodnie z postanowieniami artykułu IV ustęp 2;

(E) o ile nie uzgodniono inaczej, rozpoczęcie lotu obserwacyjnego nie może mieć miejsca wcześniej niż 24 godziny po przedłożeniu planu misji;

(F) samolot obserwacyjny wykonuje lot w linii prostej pomiędzy współrzędnymi lub punktami nawigacyjnymi wskazanymi w planie misji w zadeklarowanej kolejności oraz

(G) o ile nie uzgodniono inaczej, trasa lotu nie przecina się w tym samym punkcie częściej niż raz i samolot obserwacyjny nie zatacza kręgów nad pojedynczym punktem. Postanowienia niniejszej litery nie odnoszą się do startu, przelotów nad celami służącymi kalibracji lub lądowania samolotu obserwacyjnego.

5. Jeśli plan misji wypełniony przez Stronę obserwującą przewiduje przelot nad strefą niebezpieczną, Strona obserwowana:

(A) określa zagrożenie dla samolotu obserwacyjnego;

(B) ułatwia przeprowadzenie lotu obserwacyjnego drogą koordynacji lub ograniczenia działań określonych zgodnie z literą (A) niniejszego ustępu lub

(C) proponuje alternatywną wysokość, trasę lub czas przelotu.

6. Nie później niż na cztery godziny po przedłożeniu planu misji Strona obserwowana zatwierdza plan misji lub proponuje wprowadzenie do niego zmian zgodnie z artykułem VIII rozdział I ustęp 4 i 5 niniejszego rozdziału. Zmiany takie nie mogą uniemożliwić obserwacji jakiegokolwiek punktu na terytorium Strony obserwowanej, łącznie z obszarami wskazanymi przez Stronę obserwowaną jako niebezpieczna przestrzeń powietrzna w źródle określonym w aneksie I do niniejszego traktatu. Z chwilą wyrażenia zgody plan misji podpisywany jest zarówno przez Stronę obserwującą, jak i przez Stronę obserwowaną. W przypadku gdy Strony nie osiągną porozumienia w sprawie planu misji w czasie ośmiu godzin od chwili przedłożenia pierwotnego planu misji. Strona obserwująca ma prawo odmowy przeprowadzenia lotu obserwacyjnego zgodnie z postanowieniami artykułu VIII niniejszego traktatu.

7. Jeśli planowana trasa lotu obserwacyjnego bliska jest granic innych Państw-Stron lub innych Państw, Strona obserwowana może powiadomić to państwo lub te państwa o planowanej trasie, dacie i czasie lotu obserwacyjnego.

8. Na podstawie uzgodnionego planu misji Państwo-Strona wystawiające samolot obserwacyjny, w koordynacji z drugim Państwem-Stroną, natychmiast wypełnia plan lotu o treści określonej w załączniku 2 do konwencji o międzynarodowym lotnictwie cywilnym i w formacie określonym w dokumencie ICAO Nr 4444-RAC/501/12. „Przepisy Służb Powietrznych i Służb Ruchu Powietrznego" („Rules of the Air and Air Traffic Services") wraz z poprawkami lub zmianami.

Rozdział III
Postanowienia szczególne

1. W przypadku gdy samolot obserwacyjny wystawia Strona obserwująca, Stronie obserwowanej przysługuje prawo do wprowadzenia na pokład samolotu obserwacyjnego po jednym kontrolerze na każde stanowisko kontroli aparatury obserwacyjnej na pokładzie samolotu obserwacyjnego, a ponadto dwóch kontrolerów lotu i jednego tłumacza, o ile nie uzgodniono inaczej. Kontrolerzy lotu i tłumacze mają prawa i obowiązki określone w aneksie G do niniejszego traktatu.

2. Niezależnie od ustępu 1 niniejszego rozdziału w przypadku gdy Strona obserwująca korzysta z samolotu o maksymalnej masie startowej nieprzekraczającej 35 ton oraz gdy notyfikowana, zgodnie z rozdziałem I ustęp 5 litera (G) niniejszego artykułu, długość lotu obserwacyjnego nie przekracza 1500 km. Strona obserwująca ma obowiązek przyjęcia na pokład samolotu obserwacyjnego tylko dwóch kontrolerów lotu i jednego tłumacza, o ile nie uzgodniono inaczej.

3. Jeśli samolot obserwacyjny zapewnia Strona obserwowana, umożliwia ona personelowi Strony obserwującej jak najszybszą podróż do punktu wejścia Strony obserwowanej. Personel Strony obserwującej może wybrać do podróży do punktu wejścia środek transportu lądowego, wodnego lub powietrznego, łącznie z samolotem będącym własnością jakiegokolwiek Państwa-Strony. Przepisy odnoszące się do takiej podróży określono w aneksie E do niniejszego traktatu.

4. O ile nie uzgodniono inaczej, jeśli samolot obserwacyjny zapewnia Strona obserwowana. Strona obserwująca ma prawo do wprowadzenia na pokład samolotu obserwacyjnego po jednym reprezentancie lotu na każde stanowisko kontroli aparatury obserwacyjnej, na pokładzie samolotu, a ponadto dwóch reprezentantów lotu i jednego tłumacza. Reprezentanci lotu i tłumacze mają prawa i obowiązki określone w aneksie G do traktatu.

5. O ile nie uzgodniono inaczej, jeśli Państwo-Strona obserwujące dysponuje samolotem obserwacyjnym wystawionym przez Państwo-Stronę inne niż Strona obserwująca lub obserwowana. Strona obserwująca ma prawo do wprowadzenia na pokład samolotu obserwa-

cyjnego po jednym reprezentancie na każde stanowisko kontroli aparatury obserwacyjnej, na pokładzie samolotu, a ponadto dwóch reprezentantów i jednego tłumacza. W przypadku tym stosuje się również postanowienia o kontrolerach lotu, tak jak przedstawiono w ustępie 1 niniejszego rozdziału. Reprezentanci i tłumacze mają prawa i obowiązki określone w aneksie G do niniejszego traktatu.

Artykuł VII

Loty tranzytowe

1. Loty tranzytowe wykonywane przez Stronę obserwującą do i z terytorium Strony obserwowanej dla potrzeb niniejszego traktatu rozpoczynają się na terytorium Strony obserwującej lub innego Państwa-Strony.

2. Wszystkie Państwa-Strony przyjmują loty tranzytowe. Loty takie odbywają się w korytarzach powietrznych ustanowionych drogą porozumień międzynarodowych, o ile Państwa-Strony nie postanowiły inaczej, i zgodnie z przepisami krajowych służb kontroli ruchu powietrznego Państwa-Strony, w którego przestrzeni powietrznej odbywa się tranzyt. Strona obserwująca powiadamia każde Państwo-Stronę, przez którego przestrzeń powietrzną odbywa się tranzyt, jednocześnie z powiadomieniem Strony obserwowanej, zgodnie z postanowieniami artykułu VI.

3. Używanie aparatury obserwacyjnej podczas lotu tranzytowego jest zabronione. W przypadku gdy samolot wykonujący lot tranzytowy wyląduje na terytorium jednego z Państw-Stron, państwo to – po jego wylądowaniu i przed odlotem – dokonuje sprawdzenia osłon aparatury obserwacyjnej lub innych urządzeń uniemożliwiających jej użycie, dla upewnienia się, czy znajdują się one we właściwych miejscach.

Artykuł VIII

Zakazy, odstępstwa od planów lotów i sytuacje nadzwyczajne

Rozdział I

Zakaz lotów obserwacyjnych i zmiany planów misji

1. Strona obserwowana ma prawo zakazać wykonania lotu obserwacyjnego niezgodnego z postanowieniami niniejszego traktatu.

2. Strona obserwowana ma prawo zakazać wykonania lotu obserwacyjnego przed jego rozpoczęciem, jeśli Strona obserwująca nie stawi się w punkcie wejścia w ciągu 24 godzin po planowanym czasie przybycia wskazanym w powiadomieniu przedstawionym zgodnie z postanowieniami artykułu VI rozdział I ustęp 5, o ile zainteresowane Państwa-Strony nie uzgodniły inaczej.

3. W przypadku gdy obserwowane Państwo-Strona zabrania wykonania lotu obserwacyjnego zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu lub aneksu F, zobowiązane jest ono niezwłocznie przedstawić fakty związane z tym zakazem w planie misji. W terminie siedmiu dni Strona obserwowana przedstawi wszystkim Państwom-Stronom za pośrednictwem kanałów dyplomatycznych pisemne wyjaśnienie zakazu odbycia lotu obserwacyjnego w raporcie z misji przedstawionym zgodnie z postanowieniami artykułu VI rozdział I ustęp 21. Zakazanego lotu obserwacyjnego nie odlicza się od kwoty przysługującej danym Państwom-Stronom.

4. Strona obserwowana ma prawo do proponowania zmian w planie lotu, jeśli zaistnieje którakolwiek z następujących okoliczności:

(A) warunki meteorologiczne wpływające negatywnie na bezpieczeństwo lotu;

(B) stan przewidzianego lotniska otwartych przestworzy, lotnisk zapasowych lub lotnisk służących do uzupełniania paliwa uniemożliwia korzystanie z nich lub

(C) plan misji jest niezgodny z artykułem VI, rozdział II, ustęp 2 i 4.

5. W przypadku gdy Strona obserwująca nie zgadza się na proponowane zmiany w planie misji, ma ona prawo do przedstawienia alternatywnych wariantów proponowanych zmian. W przypadku niemożności osiągnięcia porozumienia w terminie ośmiu godzin od przedłożenia pierwotnego planu misji i jeśli Strona obserwująca uważa, że zmiany w planie misji ograniczają jej prawa nabyte w ramach niniejszego traktatu w odniesieniu do prowadzenia lotów obserwacyjnych, Strona obserwująca ma prawo odmowy wykonania lotu obserwacyjnego, a lotu tego nie odlicza się od kwot lotów przysługujących danym Państwom-Stronom.

6. W przypadku gdy Strona obserwująca uchyla się od wykonania lotu obserwacyjnego zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu lub aneksu F, zobowiązana jest niezwłocz-

nie przedstawić uzasadnienie tej decyzji w planie misji przed wyjazdem Strony obserwującej. W terminie siedmiu dni od wyjazdu Strony obserwującej Strona obserwująca przesyła wszystkim pozostałym Państwom-Stronom za pośrednictwem kanałów dyplomatycznych pisemne uzasadnienie takiej decyzji w raporcie z misji przedstawianym zgodnie z postanowieniami artykułu VI, rozdział I, ustęp 21.

Rozdział II

Odstępstwa od planu lotu

1. W czasie lotu obserwacyjnego dopuszczalne są odstępstwa od planu lotu, jeśli są one spowodowane:

(A) warunkami pogodowymi mającymi negatywny wpływ na bezpieczeństwo lotu;

(B) trudnościami technicznymi związanymi z samolotem obserwacyjnym;

(C) koniecznością udzielenia natychmiastowej pomocy medycznej dowolnej osobie na pokładzie lub

(D) instrukcjami kontroli ruchu powietrznego związanymi z działaniem siły wyższej.

2. Ponadto, jeśli warunki pogodowe uniemożliwiają skuteczne wykorzystanie aparatury optycznej i termalnych skanerów liniowych, dopuszczalne są odstępstwa od planu lotu, pod warunkiem:

(A) spełnienia wymogów bezpieczeństwa lotu;

B) udzielenia zezwolenia przez służby kontroli ruchu powietrznego w przypadkach, w których jest to wymagane przez prawo danego państwa; oraz

(C) nieprzekroczenia możliwości technicznych aparatury obserwacyjnej poza te, które są określane w artykule IV ustęp 2, o ile nie uzgodniono inaczej.

3. Strona obserwowana ma prawo zabronić użycia poszczególnych typów aparatury obserwacyjnej w czasie odstępstwa od planu lotu, które sprowadza samolot obserwacyjny poniżej minimalnej wysokości lotu dozwolonej dla użycia tej konkretnej aparatury obserwacyjnej zgodnie z ograniczeniem rozdzielczości terenowej określonym w artykule IV ustępie 2. Jeśli odstępstwo wymaga zmiany trasy lotu samolotu obserwacyjnego o więcej niż 50 kilometrów od trasy określonej w planie lotu, to po przekroczeniu tego limitu 50 kilometrów Strona obserwowana ma prawo zakazać użycia jakiejkolwiek aparatury obserwacyjnej zainstalowanej na samolocie obserwacyjnym.

4. Strona obserwująca ma prawo do skrócenia lotu obserwacyjnego w czasie jego trwania w przypadku awarii aparatury obserwacyjnej. Pilot – dowódca samolotu ma prawo skrócić lot obserwacyjny w przypadku trudności technicznych mających wpływ na bezpieczeństwo samolotu obserwacyjnego.

5. Jeśli odstępstwo od planu lotu dopuszczalne na warunkach ustępu 1 niniejszego rozdziału powoduje skrócenie lotu obserwacyjnego lub jeśli skrócenie takie wynika z sytuacji wymienionych w ustępie 4 niniejszego rozdziału, lot obserwacyjny jest wliczany do kwot obydwu Państw-Stron, chyba że skrócenie lotu jest spowodowane:

(A) uszkodzeniem urządzenia obserwacyjnego na samolocie obserwacyjnym dostarczonym przez Stronę obserwowaną;

(B) trudnościami technicznymi odnoszącymi się do samolotu obserwacyjnego dostarczonego przez Stronę obserwowaną;

(C) pilną koniecznością udzielenia pomocy medycznej członkowi załogi samolotu Strony obserwowanej lub kontrolerom lotu;

(D) instrukcjami organów kontroli ruchu powietrznego związanymi z okolicznościami spowodowanymi działaniem siły wyższej.

W przypadkach takich Strona obserwująca ma prawo zdecydować, czy lot powinien być wliczony do kwot przysługujących obydwu Państwom-Stronom.

6. Dane zebrane przez aparaturę obserwacyjną mogą zostać zatrzymane przez Stronę obserwującą tylko wtedy, gdy lot obserwacyjny zostaje wliczony do kwot obydwu Państw-Stron.

7. W przypadku odstępstwa od planu lotu, pilot – dowódca samolotu podejmuje działania zgodnie z opublikowanymi krajowymi przepisami wykonywania lotów Strony obserwowanej. Po ustaniu działania czynników powodujących odstępstwo od planu lotu samolot obserwacyjny może – po uzyskaniu zgody służb kontroli ruchu powietrznego – kontynuować lot obserwacyjny zgodnie z planem. Dodatkowa odległość lotu obserwacyjnego samolotu będąca wynikiem takiego odstępstwa nie jest wliczana do maksymalnej odległości lotu.

8. Personel obydwu Państw-Stron na pokładzie samolotu obserwacyjnego jest niezwłocznie informowany o wszelkich odstępstwach od planu lotu.

9. Dodatkowe koszty wynikające z postanowień niniejszego artykułu podlegają zwrotowi zgodnie z aneksem L rozdziałem I ustępem 9 niniejszego traktatu.

Rozdział III

Sytuacje nadzwyczajne

1. W przypadku powstania sytuacji nadzwyczajnej pilot – dowódca samolotu kieruje się „Procedurami Służb Nawigacji Powietrznej – Przepisy Służb Powietrznych i Kontroli Ruchu Powietrznego" („Procedures for Air Navigation Services – Rules of the Air and Air Traffic Services"), dokumentu ICAO Nr 4444-RAC/501/12 z odpowiednimi poprawkami i zmianami krajowych przepisów Strony obserwowanej i instrukcji wykonywania lotów samolotu obserwacyjnego.

2. Każdy samolot obserwacyjny zgłaszający sytuację nadzwyczajną uzyskuje dostęp do pełnego zakresu środków awaryjnych i nawigacyjnych Strony obserwowanej w celu zapewnienia jak najszybszego lądowania samolotu na najbliższym nadającym się do tego celu lotnisku.

3. W razie wypadku lotniczego z udziałem samolotu obserwacyjnego na terytorium Strony obserwowanej, operacje poszukiwawcze i ratunkowe będą prowadzone przez Stronę obserwowaną zgodnie z jej własnymi przepisami i procedurami obowiązującymi dla takich operacji.

4. Dochodzenie w sprawie wypadku lotniczego lub incydentu z udziałem samolotu obserwacyjnego jest prowadzone przez Stronę obserwowaną z udziałem Strony obserwującej zgodnie z zaleceniem ICAO przedstawionym w załączniku 13 do konwencji o międzynarodowym lotnictwie cywilnym „Dochodzenia w sprawie wypadków lotniczych" („Investigation of Aviation Accidents") w wersji zmienionej lub poprawionej i zgodnie z krajowymi przepisami Strony obserwowanej.

5. Jeśli samolot obserwacyjny nie jest zarejestrowany w Państwie-Stronie obserwowanym, po zakończeniu dochodzenia wrak i pozostałości samolotu i aparatury obserwacyjnej – o ile zostaną odnalezione i wydobyte – podlegają zwrotowi Stronie obserwującej lub Stronie, do której samolot należy, jeśli zgłosi ona taki wniosek.

Artykuł IX

Dane otrzymane z aparatury obserwacyjnej podczas lotów obserwacyjnych

Rozdział I

Postanowienia ogólne

1. Dla celów rejestracji danych zebranych przez aparaturę obserwacyjną w czasie lotów obserwacyjnych stosowane są następujące nośniki informacji:

(A) w przypadku panoramicznych i kadrowych aparatów fotograficznych – czarno-biały film fotograficzny;

(B) w przypadku kamer telewizyjnych – taśma magnetyczna;

(C) w przypadku termalnych skanerów liniowych – czarno-biały film fotograficzny lub taśma magnetyczna;

(D) w przypadku radaru obserwacji bocznej z syntetyczną aperturą – taśma magnetyczna.

W okresie tymczasowego obowiązywania niniejszego traktatu Komisja Konsultacyjna Otwartych Przestworzy uzgodni format, w jakim takie dane mają być rejestrowane i wymieniane na innych nośnikach informacji.

2. Dane zgromadzone przez aparaturę obserwacyjną w czasie lotu obserwacyjnego pozostają na pokładzie samolotu obserwacyjnego do chwili zakończenia lotu obserwacyjnego. Przekazywanie danych zebranych przez aparaturę obserwacyjną z obserwacyjnego samolotu w czasie jego lotu jest zabronione.

3. Wszystkie rolki filmu fotograficznego i kasety lub rolki taśmy magnetycznej użytej do rejestracji danych zebranych przez aparaturę obserwacyjną w czasie trwania lotu obserwacyjnego są deponowane w pojemniku i pieczętowane w obecności Państw-Stron, natychmiast gdy jest to praktycznie możliwe po wyjęciu z aparatu obserwacyjnego.

4. Dane zgromadzone przez aparaturę obserwacyjną w czasie lotu obserwacyjnego są udostępniane Państwom-Stronom zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu i są przeznaczone do wykorzystania wyłącznie w celu osiągnięcia celów niniejszego traktatu.

5. W przypadku gdy na podstawie danych dostarczonych zgodnie z postanowieniami aneksu B rozdziału I niniejszego traktatu nośnik informacji, który ma być użyty przez Państwo-Stronę w czasie lotu obserwacyjnego, jest niekompatybilny z wyposażeniem drugiego Państwa-Strony w zakresie możliwości korzystania z tego nośnika informacji, zainteresowane Państwa-Strony uzgadniają procedury w celu zagwarantowania tego, żeby wszystkie dane zgromadzone podczas lotów obserwacyjnych mogły być przez nie wykorzystane pod względem procesu obróbki, sporządzania kopii i przechowywania.

Rozdział II

Dane z aparatury obserwacyjnej wykorzystującej film fotograficzny

1. W przypadku wymiany danych z dublowanych aparatów fotograficznych, aparaty, film i proces obróbki filmu muszą być jednakowe.

2. Jeśli dane otrzymane z pojedynczego aparatu fotograficznego podlegają wymianie, Państwa-Strony uzgodnią w ramach Komisji Konsultacyjnej Otwartych Przestworzy, w okresie tymczasowego obowiązywania niniejszego traktatu, kwestię, czy odpowiedzialność za wywołanie oryginału filmu negatywowego ponosi Strona obserwująca czy Strona zapewniająca samolot obserwacyjny. Państwo-Strona wywołujące oryginalny film negatywowy jest odpowiedzialne za jakość jego obróbki i przedstawienie kopii pozytywowych lub negatywowych. W przypadku ustalenia Stron, że film stosowany w czasie lotu obserwacyjnego na samolocie obserwacyjnym wystawionym przez Stronę obserwowaną będzie wywoływany przez Stronę obserwującą, Strona obserwowana nie ponosi odpowiedzialności za jakość jego obróbki.

3. Całość filmu wykorzystanego w czasie lotu obserwacyjnego jest wywoływana:

(A) w przypadku wywoływania oryginalnego negatywu filmu w obiekcie do obróbki filmów, zapewnionym przez Stronę obserwowaną w terminie nie późniejszym niż trzy dni – o ile nie uzgodniono inaczej – po przybyciu samolotu obserwacyjnego do punktu wyjścia;

(B) w przypadku wywoływania oryginalnego negatywu filmu w obiekcie obróbki filmów, zapewnionym przez Stronę obserwującą nie wcześniej niż w terminie dziesięciu dni od opuszczenia terytorium Strony obserwowanej przez samolot obserwacyjny.

4. Państwo-Strona, które wywołuje oryginał negatywu filmu, ma obowiązek przyjęcia w obiekcie obróbki filmów do dwóch przedstawicieli drugiego Państwa-Strony w celu nadzoru operacji rozpieczętowania kasety filmowej lub pojemnika i każdego etapu przechowywania, obróbki, kopiowania i przenoszenia oryginalnego negatywu zgodnie z postanowieniami aneksu K rozdział II niniejszego traktatu. Państwo-Strona kontrolujące obróbkę i kopiowanie filmu ma prawo do wyznaczenia takich przedstawicieli spośród obywateli swojego kraju obecnych na terytorium, na którym znajdują się urządzenia do wywoływania filmów zapewnione przez drugie Państwo-Stronę, pod warunkiem że osoby takie znajdują się na liście wyznaczonego personelu zgodnie z artykułem XIII rozdział I niniejszego traktatu. Państwo-Strona wywołujące film udziela w maksymalnie możliwym stopniu pomocy przedstawicielom drugiego Państwa-Strony w pełnieniu ich obowiązków wymienionych w niniejszym ustępie.

5. Z chwilą zakończenia lotu obserwacyjnego Państwo-Strona, do którego należy wywołanie oryginalnego negatywu filmu, dołącza dwudziestojednostopniowy pasek testu sensytometrycznego filmu tego samego typu, który stosowano w czasie lotu obserwacyjnego, lub naświetla dwudziestojednostopniowy klin optyczny na części rozbiegowej i na końcu każdej oryginalnej rolki negatywu filmu użytego w czasie lotu obserwacyjnego. Po zakończeniu obróbki negatywu i sporządzeniu kopii negatywu lub pozytywu Państwa-Strony porównują jakość obrazu dwudziestojednostopniowych pasków testu sensytometrycznego lub obrazu dwudziestojednostopniowych klinów optycznych z charakterystykami danego typu oryginalnego negatywu filmu lub kopii negatywu lub pozytywu filmu, przedłożonymi zgodnie z postanowieniami aneksu K rozdział I niniejszego traktatu.

6. W przypadku wywołania tylko jednego oryginalnego negatywu filmu:

(A) Strona obserwująca ma prawo zatrzymania lub otrzymania oryginalnego filmu negatywowego oraz

(B) Strona obserwowana ma prawo wyboru i otrzymania kompletnej kopii pierwszej generacji bądź pozytywowej lub negatywowej oryginalnego filmu negatywowego lub jej części. O ile nie uzgodniono inaczej, kopia taka jest:

(1) w tym samym formacie i rozmiarze filmu jak oryginalny film negatywowy;

(2) sporządzona natychmiast po wywołaniu oryginalnego negatywu;

(3) dostarczana przedstawicielom Strony obserwowanej bezzwłocznie po sporządzeniu kopii.

7. W przypadku wywołania dwóch oryginalnych filmów negatywowych:

(A) jeśli samolot obserwacyjny jest wystawiany przez Stronę obserwującą, Strona obserwowana ma prawo wyboru dowolnego z dwóch oryginalnych negatywów filmu po zakończeniu lotu obserwacyjnego, natomiast niewybrany oryginalny negatyw jest zatrzymywany przez Stronę obserwującą;

(B) jeśli samolot obserwacyjny jest wystawiany przez Stronę obserwowaną. Strona obserwująca ma prawo wyboru dowolnego z dwóch oryginalnych filmów negatywowych po zakończeniu lotu obserwacyjnego, a oryginalny film niewybrany jest zatrzymywany przez Stronę obserwowaną.

Rozdział III

Dane z aparatury obserwacyjnej wykorzystującej inne nośniki informacji

1. Państwo-Strona, które zapewnia samolot obserwacyjny, dokonuje rejestracji przynajmniej jednego kompletu danych zgromadzonych przez aparaturę obserwacyjną przy zastosowaniu innych nośników informacji.

2. W przypadku sporządzenia tylko jednego oryginalnego kompletu:

(A) jeśli samolot obserwacyjny wystawia Strona obserwująca, Strona obserwująca ma prawo do zachowania oryginalnego kompletu, a Strona obserwowana ma prawo do otrzymania kopii pierwszej generacji lub

(B) jeśli samolot obserwacyjny wystawia Strona obserwowana, Strona obserwująca ma prawo do otrzymania oryginalnego kompletu, a Strona obserwowana ma prawo do zachowania kopii pierwszej generacji;

3. W przypadku sporządzenia dwóch oryginalnych kompletów:

(A) po zakończeniu lotu obserwacyjnego, jeśli samolot obserwacyjny wystawia Strona obserwująca, Strona obserwowana ma prawo wyboru dowolnego z zestawów nośników informacji, przy czym zestaw niewybrany jest zatrzymywany przez Stronę obserwującą;

(B) po zakończeniu lotu obserwacyjnego, jeśli samolot obserwacyjny wystawia Strona obserwowana, Strona obserwująca ma prawo wyboru dowolnego z zestawów nośników informacji, przy czym zestaw niewybrany jest zatrzymywany przez Stronę obserwowaną.

4. W przypadku gdy samolot obserwacyjny wystawia Strona obserwująca. Strona obserwowana ma prawo do otrzymania danych zgromadzonych przez radar obserwacji bocznej z syntetyczną aperturą w formie informacji z fazy wstępnej lub obrazu radarowego, według jej wyboru.

5. W przypadku gdy samolot obserwacyjny wystawia Strona obserwowana. Strona obserwująca ma prawo do otrzymania danych zgromadzonych przez radar obserwacji bocznej z syntetyczną aperturą w formie wstępnej informacji fazowej lub obrazu radarowego, według jej wyboru.

Rozdział IV

Dostęp do danych z aparatury obserwacyjnej

Każde Państwo-Strona ma prawo do żądania i otrzymania od Strony obserwującej kopii danych zgromadzonych przez aparaturę w czasie lotu obserwacyjnego. Kopie takie przekazywane są w formie kopii pierwszej generacji sporządzonych z oryginalnych danych zebranych przez aparaturę obserwacyjną w czasie lotu obserwacyjnego. Państwo-Strona wnioskujące o wydanie kopii powiadamia również Stronę obserwowaną. Wniosek o wydanie kopii danych powinien zawierać następujące informacje:

(A) Strona obserwująca;

(B) Strona obserwowana;

(C) data lotu obserwacyjnego;

(D) typ aparatury obserwacyjnej, na której zgromadzono dane;

(E) część lub części okresu obserwacji, w czasie których gromadzono dane;

(F) typ i format dublującego nośnika informacji, negatywu lub pozytywu filmu fotograficznego albo taśmy magnetycznej.

Artykuł X

Komisja konsultacyjna otwartych przestworzy

1. W celu popierania celów i ułatwiania wdrażania postanowień niniejszego traktatu Państwa-Strony ustanawiają niniejszym Komisję Konsultacyjną Otwartych Przestworzy.

2. Komisja Konsultacyjna Otwartych Przestworzy podejmuje decyzje lub przedkłada zalecenia za jednomyślną zgodą. Jednomyślna zgoda oznacza brak sprzeciwu któregokolwiek z Państw-Stron wobec podjęcia decyzji lub przedłożenia zalecenia.

3. Każde Państwo-Strona ma prawo wniesienia przed Komisję Konsultacyjną Otwartych Przestworzy i włączenia do jej porządku obrad każdej kwestii odnoszącej się do niniejszego traktatu, łącznie z wszelkimi sprawami związanymi z przypadkami zapewnienia samolotu obserwacyjnego przez Stronę obserwowaną.

4. W ramach Komisji Konsultacyjnej Otwartych Przestworzy Państwa-Strony niniejszego traktatu:

(A) rozstrzygają sprawy związane z przestrzeganiem postanowień niniejszego traktatu;

(B) rozstrzygają niejasności i różnice w interpretacji zaistniałe w czasie wdrażania traktatu;

(C) rozstrzygają i podejmują decyzję w sprawie wniosków o przystąpienie do traktatu oraz

(D) zgodnie z postanowieniami niniejszego traktatu – uzgadniają środki techniczne i administracyjne uznane za niezbędne w następstwie przystąpienia do niniejszego traktatu innych państw.

5. Komisja Konsultacyjna Otwartych Przestworzy może proponować poprawki do niniejszego traktatu, do rozważenia i zatwierdzenia ich zgodnie z postanowieniami artykułu XVI. Komisja Konsultacyjna Otwartych Przestworzy może również uzgadniać poprawki służące poprawieniu wykonalności i efektywności niniejszego traktatu zgodne z jego postanowieniami. Usprawnienia odnoszące się tylko do modyfikacji rocznej dystrybucji kwot aktywnych zgodnie z postanowieniami artykułu III i aneksu A, uaktualniania i dodatków do kategorii lub zdolności aparatury obserwacyjnej, jak określono w artykule IV, rewizji podziału kosztów zgodnie z postanowieniami aneksu L, rozdział I, ustęp 9, rozwiązań w zakresie dostępu do danych zgodnie z artykułem IX rozdział III i IV, oraz korzystania ze sprawozdań z misji zgodnie z artykułem VI, rozdział I, ustęp 21, a także mniej istotnych spraw o charakterze administracyjnym lub technicznym – są uzgadniane w ramach Komisji Konsultacyjnej Otwartych Przestworzy i nie się traktowane jako poprawki do niniejszego traktatu.

6. O ile nie postanowi inaczej Komisja Konsultacyjna Otwartych Przestworzy wnioskuje o wykorzystaniu obiektów i zaplecza administracyjnego Ośrodka Zapobiegania Konfliktom Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie lub innych obiektów istniejących w Wiedniu.

7. Postanowienia w zakresie działalności Komisji Konsultacyjnej Otwartych Przestworzy przedstawiono w aneksie L do niniejszego traktatu.

Artykuł XI

Powiadomienia i sprawozdania

Państwa-Strony przekazują powiadomienia i sprawozdania wymagane niniejszym traktatem w formie pisemnej. Państwa-Strony przekazują takie powiadomienia i sprawozdania za pośrednictwem kanałów dyplomatycznych lub – według własnego uznania – za pośrednictwem innych kanałów oficjalnych, takich jak sieć łączności KBWE.

Artykuł XII

Odpowiedzialność prawna

Zgodnie z prawem i zwyczajami międzynarodowymi Państwo-Strona jest zobowiązane do zapłacenia odszkodowań z tytułu szkód wyrządzonych innym Państwom-Stronom, osobom fizycznym i prawnym przynależnym do tych Państw-Stron lub ich własności w czasie realizacji niniejszego traktatu.

Artykuł XIII

Wyznaczanie personelu, przywileje i immunitety

Rozdział I

Wyznaczanie personelu

1. Z chwilą zdeponowania dokumentu o ratyfikacji dowolnemu z Depozytariuszy każde Państwo-Strona przedstawia pozostałym Państwom-Stronom do wglądu listę personelu wyznaczonego do realizacji wszelkich zobowiązań związanych z wykonywaniem lotów obserwacyjnych na rzecz tego Państwa-Strony, łącznie z kontrolą i obróbką danych uzyskanych z obserwacji. Lista taka nie może obejmować w danym okresie więcej niż 400 osób. Lista zawiera nazwisko, płeć, datę urodzenia, miejsce urodzenia, numer paszportu i funkcję każdej osoby uwidocznionej na liście. Każde Państwo-Strona ma prawo wniesienia popra-

wek do listy wyznaczonego personelu w terminie 30 dni od wejścia w życie niniejszego traktatu, a w okresie późniejszym – co sześć miesięcy.

2. W przypadku gdy którakolwiek osoba wskazana na oryginalnej lub na którejkolwiek z poprawionych list jest nie do zaakceptowania dla Państwa-Strony dokonującego przeglądu list. Państwo to, w terminie 30 dni od daty otrzymania listy, powiadamia Państwo-Stronę przedstawiające listę, że osoba taka jest dla niego nie do zaakceptowania. Osoby, wobec których nie zgłoszono zastrzeżeń w terminie 30 dni, są uważane za zaakceptowane. W przypadku gdy dowolne Państwo-Strona uzna w terminie późniejszym, że jakaś osoba jest dla niego nie do przyjęcia. Państwo to powiadamia Państwo-Stronę, które wyznaczyło tę osobę. Osoby, wobec których zgłoszono zastrzeżenia, są usuwane z listy uprzednio przedłożonej Państwu-Stronie zgłaszającemu zastrzeżenia.

3. Strona obserwowana zapewnia wizy i inne dokumenty niezbędne dla zagwarantowania każdej zaakceptowanej osobie wjazdu i możliwości przebywania na terytorium odpowiedniego Państwa-Strony w celu wypełniania obowiązków związanych z wykonywaniem lotów obserwacyjnych, łącznie z kontrolą obróbki danych uzyskanych z obserwacji. Wizy i inne niezbędne dokumenty są wydawane:

(A) nie później niż w terminie 30 dni po uznaniu osoby za zaakceptowaną, w którym to przypadku wiza musi być ważna w okresie nie krótszym niż 24 miesiące;

(B) nie później niż w ciągu 1 godziny po przybyciu osoby do punktu granicznego, w którym to przypadku wiza będzie ważna na okres trwania obowiązków tej osoby lub

(C) w każdym innym terminie ustalonym za obustronną zgodą zainteresowanych Państw-Stron.

Rozdział II
Przywileje i immunitety

1. W celu efektywnego wypełniania funkcji i dla potrzeb realizacji niniejszego traktatu – nie zaś dla korzyści osobistych – personelowi wyznaczonemu zgodnie z postanowieniami rozdziału I ustępu 1 przyznane zostają przywileje i immunitety, z jakich korzysta personel dyplomatyczny zgodnie z artykułem 29, artykułem 30 ustęp 2, artykułem 31 ustęp 1, 2 i 3 oraz artykułami 34 i 35 konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych, sporządzonej w Wiedniu dnia 18 kwietnia 1961 r., zwanej dalej konwencją wiedeńską. Wyznaczonemu personelowi przyznane zostają ponadto przywileje, z jakich korzysta personel dyplomatyczny zgodnie z artykułem 36 ustęp 1 litera (b) konwencji wiedeńskiej, z wyłączeniem przedmiotów, których wwóz lub wywóz jest zabroniony prawem lub ograniczony przepisami o kwarantannie.

2. Wspomniane przywileje i immunitety zostają przyznane wyznaczonemu personelowi na cały okres pomiędzy przybyciem i opuszczeniem terytorium Strony obserwowanej oraz w okresie późniejszym w odniesieniu do czynności wykonanych wcześniej w czasie pełnienia obowiązków służbowych. Personelowi takiemu zostają przyznane również przywileje i immunitety, z jakich korzysta personel dyplomatyczny w czasie przekraczania terytorium innych Państw-Stron zgodnie z postanowieniami artykułu 40, ustęp 1 konwencji wiedeńskiej.

3. Strona obserwująca może zrzec się immunitetu od jurysdykcji w przypadkach, które utrudniałyby wymiar sprawiedliwości, przy czym zrzeczenie się immunitetu pozostaje bez uszczerbku dla postanowień niniejszego traktatu. Zrzeczenie się immunitetu musi być wyraźne (w znaczeniu: nie może być dorozumiane). Zrzec się immunitetu w imieniu członków personelu niebędących obywatelami Strony obserwującej może wyłącznie Państwo-Strona, którego obywatelami są ci członkowie personelu.

4. Niezależnie od przywilejów i immunitetów czy praw Strony obserwującej określonych w niniejszym traktacie obowiązkiem wyznaczonego personelu jest przestrzeganie praw i przepisów Strony obserwowanej.

5. O ile postanowienia traktatu nie przewidują inaczej, środkom transportu personelu przyznany zostaje taki sam immunitet od rewizji, rekwizycji, obciążenia lub tytułów egzekucyjnych, z jakiego korzystają misje dyplomatyczne zgodnie z artykułem 22, ustęp 3 konwencji wiedeńskiej.

Artykuł XIV

Państwa Beneluksu

1. Wyłącznie dla celów artykułów II do IX i artykułu XI, a także aneksów od A do I oraz aneksu K do niniejszego traktatu Królestwo Belgii, Wielkie Księstwo Luksemburga i Królestwo Niderlandów są traktowane jako jedno Państwo-Strona, zwane dalej Beneluksem.

2. Bez uszczerbku dla postanowień artykułu XV wspomniane wyżej Państwa-Strony mogą odstąpić od stosowania tego rozwiązania po notyfikacji wystosowanej do wszystkich pozostałych Państw-Stron traktatu. Rozwiązanie to zostanie uznane za nieistniejące począwszy od dnia 31 grudnia następującego po upływie okresu 60 dni po dokonaniu notyfikacji.

Artykuł XV

Okres obowiązywania i występowanie z traktatu

1. Okres obowiązywania niniejszego traktatu jest nieograniczony.

2. Państwo-Strona ma prawo do wystąpienia z niniejszego traktatu. Państwo-Strona zamierzające wystąpić z traktatu powinno zawiadomić o takiej decyzji każdego z Depozytariuszy oraz inne Państwa-Strony z co najmniej sześciomiesięcznym wyprzedzeniem przed datą planowanego wystąpienia. Depozytariusze niezwłocznie poinformują wszystkie pozostałe Państwa-Strony o takim zawiadomieniu.

3. W przypadku udzielenia przez Państwo-Stronę zawiadomienia o zamiarze wystąpienia z traktatu zgodnie z postanowieniami ustępu 2, Depozytariusze zwołują konferencję Państw--Stron w terminie nie krótszym niż 30 dni i nie dłuższym niż 60 dni po otrzymaniu takiego zawiadomienia, w celu rozważenia wpływu takiego wystąpienia na niniejszy traktat.

Artykuł XVI

Poprawki i okresowe przeglądy

1. Każde Państwo-Strona ma prawo proponowania poprawek do niniejszego traktatu. Tekst każdej proponowanej poprawki przedkładany jest każdemu z Depozytariuszy, który przekazuje go wszystkim Państwom-Stronom do rozważenia. Na wniosek co najmniej trzech Państw-Stron złożony w terminie 90 dni od przekazania proponowanej poprawki Depozytariusze zwołują konferencję Państw-Stron mającą na celu rozważenie proponowanej poprawki. Konferencja taka rozpocznie się w terminie nie krótszym niż 30 dni i nie dłuższym niż 60 dni po otrzymaniu trzeciego wniosku.

2. Poprawka do traktatu podlega zatwierdzeniu przez wszystkie Państwa-Strony albo poprzez złożenie Depozytariuszowi w okresie 90 dni od przekazania proponowanej poprawki pisemnego zawiadomienia o zatwierdzeniu, albo poprzez zatwierdzenie na konferencji zwołanej zgodnie z postanowieniami ustępu 1. Przyjęta w ten sposób poprawka podlega ratyfikacji zgodnie z postanowieniami artykułu XVII ustęp 1 i wchodzi w życie w terminie 60 dni po zdeponowaniu dokumentów ratyfikacyjnych przez Państwa-Strony.

3. O ile co najmniej trzy Państwa-Strony nie złożyły wcześniej odpowiedniego wniosku, Depozytariusze zwołują konferencję Państw-Stron w celu dokonania przeglądu procesu wdrażania niniejszego traktatu trzy lata po jego wejściu w życie, a następnie co 5 lat.

Artykuł XVII

Depozytariusze, wejście w życie i przystąpienie do traktatu

1. Niniejszy traktat podlega ratyfikacji przez każde z Państw-Stron zgodnie z jego własnym prawem konstytucyjnym. Instrumenty ratyfikacyjne i instrumenty przystąpienia zostaną złożone Rządowi Kanady albo Rządowi Republiki Węgierskiej albo obydwu, wyznaczonym niniejszym na Depozytariuszy. Niniejszy traktat rejestrowany jest przez Depozytariuszy zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

2. Niniejszy traktat wchodzi w życie 60 dni po zdeponowaniu 20 dokumentów ratyfikacyjnych, łącznie z instrumentami Depozytariuszy i Państw-Stron, których wyznaczona indywidualna kwota pasywna lotów obserwacyjnych określona w aneksie A wynosi osiem lub więcej.

3. Niniejszy traktat jest otwarty do podpisu przez Armenię, Azerbejdżan, Gruzję, Kazachstan, Kirgistan, Mołdowę, Tadżykistan, Turkmenię i Uzbekistan oraz podlega ratyfikacji przez te kraje. Każde z tych państw, które nie podpisze niniejszego traktatu przed jego wejściem w życie zgodnie z postanowieniami ustępu 2, może do niego przystąpić w każdym czasie przez złożenie dokumentu przystąpienia u jednego z Depozytariuszy.

4. W okresie sześciu miesięcy od daty wejścia w życie niniejszego traktatu każde inne państwo-uczestnik KBWE może zgłosić akces do traktatu poprzez przedstawienie pisemnego wniosku jednemu z Depozytariuszy. Depozytariusz otrzymujący taki wniosek przedstawia

go bezzwłocznie wszystkim Państwom-Stronom. Państwa wnioskujące o przystąpienie do traktatu mogą również – na własne życzenie – przedstawić wniosek o przydział kwoty pasywnej i wysokość tej kwoty.

Kwestia ta powinna zostać wniesiona pod obrady kolejnego regularnego spotkania Komisji Konsultacyjnej Otwartych Przestworzy i rozstrzygnięta we właściwym trybie.

5. Po upływie okresu sześciu miesięcy od daty wejścia w życie niniejszego traktatu Komisja Konsultacyjna Otwartych Przestworzy może rozważyć przystąpienie do niniejszego traktatu każdego państwa, które w przekonaniu Komisji jest zdolne i pragnie wnieść swój wkład w realizację celów niniejszego traktatu.

6. Dla jakiegokolwiek państwa, które nie złożyło instrumentu ratyfikacyjnego do czasu wejścia traktatu w życie, lecz które ratyfikowało lub przystąpiło do traktatu później, traktat wchodzi w życie po upływie 60 dni od daty złożenia instrumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

7. Depozytariusze niezwłocznie informują wszystkie Państwa-Strony o:

(A) dacie złożenia każdego z instrumentów ratyfikacyjnych i dacie wejścia w życie niniejszego traktatu;

(B) dacie złożenia wniosku o przystąpienie, nazwie wnioskującego kraju i wyniku procedury;

(C) dacie zdeponowania każdego instrumentu przystąpienia i dacie wejścia w życie traktatu dla każdego państwa, które do niego przystępuje;

(D) zwołaniu konferencji, zgodnie z postanowieniami artykułów XV i XVI ;

(E) wszelkich przypadkach wystąpienia z traktatu, zgodnie z postanowieniami artykułu XV, i o dacie takiego wystąpienia;

(F) dacie wejścia w życie jakichkolwiek poprawek do niniejszego traktatu oraz

(G) wszelkich innych sprawach, o których Depozytariusze mają obowiązek informować Państwa-Strony.

Artykuł XVIII

Tymczasowe stosowanie i etapowe wdrażanie traktatu

W celu ułatwienia procesu wdrażania niniejszego traktatu pewne jego postanowienia stosowane są tymczasowo, podczas gdy inne wdrażane są etapowo.

Rozdział I

Stosowanie tymczasowe

1. Bez szkody dla postanowień artykułu XVII Państwa-Sygnatariusze zastosują tymczasowo następujące postanowienia niniejszego traktatu:

(A) artykuł VI, rozdział I, ustęp 4;

(B) artykuł X, ustępy 1, 2, 3, 6 i 7;

(C) artykuł XI ;

(D) artykuł XIII, rozdział I, ustępy 1 i 2;

(E) artykuł XIV oraz

(F) aneks L, rozdział I.

2. Tymczasowe stosowanie obowiązuje przez okres 12 miesięcy od daty otwarcia traktatu do podpisania. W przypadku gdy traktat nie wejdzie w życie przed wygaśnięciem okresu tymczasowego stosowania, okres ten może zostać przedłużony decyzją wszystkich Państw-Sygnatariuszy. Okres tymczasowego stosowania upływa z datą wejścia traktatu w życie, Państwa-Strony mogą jednak zdecydować o przedłużeniu okresu tymczasowego stosowania w odniesieniu do Państw-Sygnatariuszy, które nie ratyfikowały traktatu.

Rozdział II

Etapowe wdrażanie traktatu

1. Po wejściu w życie niniejszy traktat będzie wdrażany etapowo zgodnie z postanowieniami niniejszego rozdziału. Postanowienia ustępów 2–6 niniejszego rozdziału stosuje się w okresie od wejścia traktatu w życie do dnia 31 grudnia trzeciego roku następującego po roku wejścia traktatu w życie.

2. Bez względu na postanowienia artykułu IV ustęp 1, w okresie wskazanym w ustępie 1 niniejszego rozdziału żadne Państwo-Strona nie może stosować termalnego skanera liniowego, jeśli taki jest zainstalowany na pokładzie samolotu obserwacyjnego, chyba że Strona obserwowana i obserwująca uzgodniły inaczej. Aparaty takie nie podlegają homologacji na warunkach aneksu D. Jeśli usunięcie takiego aparatu z pokładu samolotu obserwa-

cyjnego jest uciążliwe, to umieszczone na nim zostaną pokrywy lub inne urządzenia uniemożliwiające korzystanie z niego w czasie wykonywania lotów obserwacyjnych zgodnie z postanowieniami artykułu IV, ustęp 4.

3. Bez względu na postanowienia artykułu IV ustęp 9, w okresie wskazanym w ustępie 1 niniejszego rozdziału, żadne Państwo-Strona nie ma obowiązku wystawienia samolotu obserwacyjnego wyposażonego w aparaturę z każdej kategorii aparatury obserwacyjnej, o maksymalnych możliwościach technicznych i w liczbie określonej w artykule IV ustęp 2, pod warunkiem że samolot obserwacyjny jest wyposażony w:

(A) pojedynczy panoramiczny aparat fotograficzny lub

(B) nie mniej niż dwie sztuki fotograficznych aparatów kadrowych.

4. Bez względu na postanowienia aneksu B, rozdział II, ustęp 2, litera (A) niniejszego traktatu, w okresie określonym w ustępie 1 niniejszego rozdziału, nośniki informacji powinny być opisywane danymi zgodnie ze stosowaną praktyką Państw-Stron.

5. Bez względu na postanowienia artykułu VI rozdziału I ustęp 1, w okresie wskazanym w ustępie 1 niniejszego rozdziału, żadne Państwo-Strona nie ma prawa do otrzymania samolotu o wyspecyfikowanym zasięgu bez uzupełniania paliwa.

6. W okresie określonym w ustępie 1 niniejszego rozdziału podział kwot aktywnych zostanie ustalony zgodnie z postanowieniami aneksu A rozdział II ustęp 2 niniejszego traktatu.

7. Dalsze etapowe wprowadzanie dodatkowych kategorii aparatury obserwacyjnej lub podwyższanie możliwości technicznych istniejących kategorii aparatury obserwacyjnej należy do zadań Komisji Konsultacyjnej Otwartych Przestworzy zgodnie z postanowieniami artykułu IV ustęp 3 dotyczącymi takiego wprowadzania lub podwyższania.

(Artykuł XIX oraz aneksy i załączniki do aneksów opuszczono)

Konwencja o koncyliacji i arbitrażu w ramach KBWE, Sztokholm, 15 grudnia 1992 r.

(DzU z 1999 r., nr 98, poz. 1138)

Państwa-Strony niniejszej konwencji, uczestniczące w Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie,

świadome powinności rozwiązywania sporów na drodze pokojowej zgodnie z postanowieniami artykułu 2 ustęp 2 oraz artykułu 33 Karty Narodów Zjednoczonych;

podkreślając, iż nie jest ich zamiarem działanie na szkodę istniejących instytucji i mechanizmów, w tym Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Trybunału Wspólnot Europejskich i Stałego Trybunału Arbitrażowego;

potwierdzając swoje uroczyste zobowiązanie do rozstrzygania swoich sporów za pomocą środków pokojowych oraz wolę rozwijania mechanizmów rozstrzygania sporów między uczestniczącymi Państwami;

przypominając, iż pełne wprowadzenie w życie wszystkich zasad i zobowiązań KBWE stanowi samo w sobie podstawowy element zapobiegania powstawaniu sporów między Państwami uczestniczącymi w KBWE;

zainteresowane dalszym rozwojem i umocnieniem zobowiązań, zwłaszcza uwzględnionych w raporcie ze Spotkania Ekspertów ds. Pokojowego Załatwiania Sporów, przyjętego w Valletta i zaaprobowanego przez Radę Ministrów Spraw Zagranicznych KBWE na spotkaniu w Berlinie w dniach 19 i 20 czerwca 1991 r.,

uzgodniły, co następuje:

Rozdział I
Postanowienia ogólne
Artykuł 1
Utworzenie Sądu

Zostaje utworzony Sąd Koncyliacyjny i Arbitrażowy w celu rozstrzygania, z zastosowaniem postępowania koncyliacyjnego, a w razie potrzeby arbitrażowego, sporów, które zostaną wniesione zgodnie z postanowieniami konwencji.

Artykuł 2
Komisje Pojednawcze i Trybunały Arbitrażowe

1. Postępowanie pojednawcze prowadzi Komisja Pojednawcza powoływana dla każdego sporu. W skład Komisji wchodzą rozjemcy wylosowani z listy utworzonej zgodnie z postanowieniami artykułu 3.

2. Arbitraż prowadzi Trybunał Arbitrażowy powoływany dla każdego sporu. W skład Trybunału wchodzą arbitrzy wylosowani z listy utworzonej zgodnie z postanowieniami artykułu 4.

3. Rozjemcy i arbitrzy stanowią łącznie Sąd Koncyliacyjny i Arbitrażowy w ramach KBWE, zwany dalej „Sądem".

Artykuł 3
Mianowanie rozjemców

1. Każde z Państw-Stron konwencji mianuje, w terminie dwóch miesięcy od jej wejścia w życie, dwóch rozjemców, z których przynajmniej jeden musi być obywatelem tego państwa. Drugi rozjemca może być obywatelem innego Państwa uczestniczącego w KBWE. Państwo przystępujące jako Strona do niniejszej konwencji, po jej wejściu w życie, mianuje rozjemców w terminie dwóch miesięcy po wejściu w życie konwencji dla zainteresowanego państwa.

2. Rozjemcy są wybierani spośród osób piastujących obecnie lub w przeszłości wyższe stanowiska międzynarodowe lub państwowe i posiadających uznane kwalifikacje w zakresie prawa międzynarodowego, stosunków międzynarodowych lub rozstrzygania sporów.

3. Rozjemcy są mianowani na okres sześciu lat, z możliwością przedłużenia. Nie mogą zostać odwołani ze swojej funkcji przez mianujące ich państwo w trakcie kadencji. W przypadku śmierci, rezygnacji lub niezdolności do uczestnictwa w posiedzeniach, uznanej przez Biuro, zainteresowane państwo mianuje nowego rozjemcę; kadencja nowego rozjemcy obejmuje pozostały okres kadencji jego poprzednika.

4. Po zakończeniu okresu kadencji rozjemcy w dalszym ciągu rozpatrują prowadzone przez nich sprawy.

5. Nazwiska rozjemców są przekazywane Sekretarzowi Sądu i umieszczane na liście, która jest przesyłana do Sekretariatu KBWE, celem przekazania jej Państwom uczestniczącym w KBWE.

Artykuł 4
Mianowanie arbitrów

1. Każde z Państw-Stron niniejszej konwencji mianuje, w terminie dwóch miesięcy od jej wejścia w życie, jednego arbitra oraz jednego zastępcę, którzy mogą być obywatelami tego państwa lub innego Państwa uczestniczącego w KBWE. Państwo przystępujące jako Strona do niniejszej konwencji, po jej wejściu w życie, wyznacza swojego arbitra i jego zastępcę w terminie dwóch miesięcy po wejściu w życie konwencji dla zainteresowanego państwa.

2. Arbitrzy i ich zastępcy muszą posiadać kwalifikacje wymagane w ich państwach przy mianowaniu na najwyższe urzędy w wymiarze sprawiedliwości bądź muszą być prawnikami o uznanej powszechnie kompetencji w zakresie prawa międzynarodowego.

3. Arbitrzy i ich zastępcy są mianowani na okres sześciu lat, a ich kadencja może zostać jeden raz odnowiona, przy czym nie mogą zostać odwołani z pełnionej funkcji przez mianujące ich państwo w trakcie kadencji. W przypadku śmierci, rezygnacji lub niezdolności do uczestnictwa w posiedzeniach, uznanej przez Biuro, miejsce arbitra zajmie jego zastępca.

4. W przypadku śmierci, rezygnacji lub niezdolności do uczestnictwa w posiedzeniach arbitra i jego zastępcy, po uznaniu tego faktu przez Biuro, mianuje się nowego arbitra i jego zastępcę zgodnie z ustępem 1. Nowy arbiter i jego zastępca dokończą kadencję swoich poprzedników.

5. Regulamin Sądu może stanowić o częściowym odnowieniu kadencji arbitrów i ich zastępców.

6. Po wygaśnięciu kadencji arbitrzy w dalszym ciągu rozpatrują prowadzone przez nich sprawy.

7. Nazwiska arbitrów są przekazywane Sekretarzowi Sądu i umieszczane na liście, która jest przesyłana do Sekretariatu KBWE celem przekazania jej Państwom uczestniczącym w KBWE.

Artykuł 5
Niezawisłość członków Sądu i Sekretarza Sądu

Rozjemcy, arbitrzy oraz Sekretarz Sądu pełnią swoje funkcje w sposób w pełni niezawisły. Przed podjęciem swoich obowiązków składają przyrzeczenie, iż będą wypełniać swoje kompetencje w sposób bezstronny i sumienny.

Artykuł 6
Przywileje i immunitety

Rozjemcy, arbitrzy, Sekretarz Sądu, a także przedstawiciele i adwokaci Stron prowadzących spór korzystają, w trakcie pełnienia obowiązków na terytorium Państw-Stron konwencji, z przywilejów i immunitetów przysługujących osobom działającym z ramienia Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości.

Artykuł 7
Biuro Sądu

1. Biuro Sądu składa się z Prezesa, Wiceprezesa oraz trzech pozostałych członków.
2. Prezesa Sądu wybierają spośród swego grona członkowie Sądu. Prezes przewodniczy Biuru.
3. Rozjemcy i arbitrzy wybierają ze swego grona po dwóch członków Biura i ich zastępców.
4. Członkowie Biura wybierają spośród swego grona Wiceprezesa. Jeżeli Prezesem zostanie wybrany arbiter, Wiceprezes jest wybierany spośród rozjemców; jeżeli Prezesem zostanie wybrany rozjemca, Wiceprezes jest wybierany spośród arbitrów.
5. Procedury wyboru Prezesa, a także pozostałych członków Biura i ich zastępców, ustala regulamin Sądu.

Artykuł 8
Procedura orzekania

1. Orzeczenia Sądu zapadają większością głosów członków uczestniczących w głosowaniu. Członkowie wstrzymujący się od głosu nie są uważani za uczestniczących w głosowaniu.
2. Orzeczenia Biura są podejmowane większością głosów jego członków.
3. Orzeczenia Komisji Pojednawczej oraz Trybunałów Arbitrażowych zapadają większością głosów ich członków, którzy nie mogą wstrzymywać się od głosowania.
4. W przypadku równej liczby głosów, rozstrzygający będzie głos oddany przez przewodniczącego posiedzenia.

Artykuł 9
Sekretarz Sądu

Sąd mianuje swojego Sekretarza i może postanowić w razie potrzeby o wyznaczeniu innych urzędników. Regulamin pracowników Sekretariatu zostanie opracowany przez Biuro i przyjęty przez Państwa-Strony niniejszej konwencji.

Artykuł 10
Siedziba

1. Siedzibę Sądu ustanawia się w Genewie.
2. Komisja Pojednawcza oraz Trybunał Arbitrażowy mogą prowadzić sesję w innym miejscu na wniosek Stron prowadzących spór i za zgodą Biura.

Artykuł 11
Regulamin Sądu

1. Sąd uchwala własny regulamin, który podlega zatwierdzeniu przez Państwa-Strony niniejszej konwencji.
2. Regulamin Sądu określa w pierwszym rzędzie reguły proceduralne stosowane przez Komisje Pojednawcze i Trybunał Arbitrażowy, powoływane zgodnie z niniejszą konwencją. Stanowi on o tym, które z podanych reguł nie mogą zostać uchylone za zgodą Stron prowadzących spór.

Artykuł 12
Języki robocze

Zasady stosowania języków określa regulamin Sądu.

Artykuł 13
Protokół finansowy

Nie naruszając postanowień artykułu 17 wszystkie koszty związane z Sądem poniosą Państwa-Strony niniejszej konwencji. Postanowienia regulujące zasady obliczania kosztów,

przygotowywania projektu i zatwierdzenia corocznego budżetu Sądu, podziału kosztów między Państwami-Stronami konwencji, prowadzenia kontroli finansowej zestawień rachunkowych Sądu oraz inne podobne sprawy zawiera protokół finansowy, który jest przyjmowany przez Komitet Wyższych Urzędników. Protokół będzie wiążący dla państwa z chwilą przystąpienia do konwencji.

Artykuł 14

Okresowe sprawozdanie

Biuro przedkłada Radzie KBWE, za pośrednictwem Komitetu Wyższych Urzędników, roczne sprawozdanie z działalności objętej niniejszą konwencją.

Artykuł 15

Powiadomienia dotyczące wniosków o wszczęcie postępowania pojednawczego lub arbitrażu Sekretarz Sądu przekazuje do Sekretariatu KBWE powiadomienia dotyczące wszystkich wniosków o wszczęcie postępowania pojednawczego lub arbitrażu, celem niezwłocznego przekazania ich Państwom uczestniczącym w KBWE.

Artykuł 16

Postępowanie Stron – środki tymczasowe

1. W trakcie prowadzenia sprawy Strony sporu wstrzymują się od wszelkich działań mogących zaostrzyć sytuację lub utrudnić bądź uniemożliwić rozstrzygnięcie sporu.

2. Komisja Pojednawcza może zwrócić Stronom prowadzącym spór uwagę na środki, jakie Strony powinny przedsięwziąć, aby nie dopuścić do zaostrzenia sporu lub utrudnienia jego rozstrzygnięcia.

3. Trybunał Arbitrażowy powołany do rozstrzygnięcia sporu może wskazać środki tymczasowe, jakie Strony prowadzące spór powinny przedsięwziąć zgodnie z postanowieniami artykułu 26 ustęp 4.

Artykuł 17

Koszty procesowe

Strony prowadzące spór i wszelkie Strony interweniujące ponoszą wszystkie koszty własne.

Rozdział II

Kompetencje

Artykuł 18

Kompetencje Komisji i Trybunału

1. Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji może przedłożyć Komisji Pojednawczej jakikolwiek spór z innym Państwem-Stroną, który nie został rozstrzygnięty w wyniku negocjacji prowadzonych w odpowiednio długim czasie.

2. Spory mogą zostać wniesione do Trybunału Arbitrażowego zgodnie z warunkami podanymi w artykule 26.

Artykuł 19

Zabezpieczenie istniejących środków rozstrzygania sporu

1. Komisja Pojednawcza lub Trybunał Arbitrażowy powołany do rozstrzygnięcia sporu wstrzyma się od wszelkich dalszych działań, jeżeli:

a) przed wniesieniem sporu do Komisji lub Trybunału został on wniesiony do Sądu lub do Trybunału, którego właściwości w odniesieniu do prowadzonego sporu Strony zobowiązane są przyjąć zgodnie z obowiązującym prawem bądź jeżeli taki organ wydał orzeczenie dotyczące meritum sporu;

b) Strony sporu przyjęły z góry wyłączną właściwość organu sądowego innego niż Trybunał powołany zgodnie z niniejszą konwencją, w którego kompetencji leży wydawanie orzeczeń z mocą wiążącą w odniesieniu do wniesionego sporu, bądź jeżeli Strony sporu zdecydowały się na jego rozstrzygnięcie wyłącznie za pomocą innych środków.

2. Komisja Pojednawcza powołana do rozstrzygnięcia sporu wstrzyma się od wszelkich dalszych działań, jeżeli, nawet po wniesieniu do niej sporu, jedna lub wszystkie Strony wniosą spór do Sądu lub Trybunału, którego właściwość w odniesieniu do sporu jego Strony zobowiązane są uznać z mocy obowiązującego prawa.

3. Komisja Pojednawcza odłoży rozpatrywanie sporu, jeżeli spór został wniesiony do innego organu, któremu przysługują kompetencje do przedstawiania propozycji w odniesieniu do tego sporu. Jeżeli takie wcześniejsze działania nie doprowadzą do rozstrzygnięcia sporu,

Komisja podejmie prace na wniosek Stron lub jednej ze Stron prowadzących spór, zgodnie z postanowieniami artykułu 26 ustęp 1.

4. Podpisując, ratyfikując lub przystępując do niniejszej konwencji państwo może wnieść zastrzeżenie w celu zapewnienia zgodności mechanizmów rozstrzygania sporów wynikających z tej konwencji z innymi sposobami rozstrzygania sporów, wynikającymi z uzgodnień międzynarodowych odnoszących się do danego państwa.

5. W przypadku zakończenia sporu przez Strony w dowolnym terminie Komisja lub Trybunał wykreśli spór ze swojej listy po otrzymaniu pisemnego potwierdzenia od wszystkich zainteresowanych Stron, iż spór został zakończony.

6. W przypadku różnicy zdań między Stronami co do kompetencji Komisji lub Trybunału w odniesieniu do sporu, decyzję w tej sprawie podejmie Komisja lub Trybunał.

Rozdział III
Postępowanie pojednawcze
Artykuł 20
Wniosek o powołanie Komisji Pojednawczej

1. Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji może złożyć Sekretarzowi Sądu podanie z wnioskiem o powołanie Komisji Pojednawczej w związku ze sporem prowadzonym przez nie z jednym lub wieloma Państwami-Stronami. Dwa lub więcej Państw-Stron może wspólnie złożyć podanie Sekretarzowi Sądu.

2. Wniosek o powołanie Komisji Pojednawczej może również wynikać z postanowień umowy zawartej przez dwa lub więcej Państw-Stron bądź przez jedno lub wiele Państw-Stron z jednym lub wieloma Państwami uczestniczącymi w KBWE. Powiadomienie o zawarciu umowy jest przekazywane Sekretarzowi Sądu.

Artykuł 21
Powołanie Komisji Pojednawczej

1. Każda Strona sporu wyznacza z listy rozjemców, sporządzonej zgodnie z artykułem 3, jednego rozjemcę wchodzącego w skład Komisji.

2. W przypadku gdy więcej niż dwa państwa są Stronami sporu w tym samym sporze, państwa dochodzące tych samych interesów mogą uzgodnić wyznaczenie jednego rozjemcy. Jeżeli nie dojdzie do takiego uzgodnienia, każda ze Stron sporu wyznaczy tę samą liczbę rozjemców do górnej granicy ustalonej przez Biuro.

3. Każde państwo będące Stroną w sporze przedstawionym Komisji Pojednawczej i nie będące jednocześnie Stroną niniejszej konwencji może wyznaczać osobę wchodzącą w skład Komisji z listy rozjemców sporządzonej zgodnie z artykułem 3 bądź wybraną spośród innych osób będących obywatelami Państwa uczestniczącego w KBWE. W takim przypadku przy rozpatrywaniu sporu osobie tej przysługiwać będą prawa i obowiązki na równi z pozostałymi członkami Komisji. Osoby te pełnić będą swoje funkcje w sposób niezawisły i złożą zapewnienie wymagane zgodnie z artykułem 5 przed włączeniem do składu Komisji.

4. Niezwłocznie po otrzymaniu podania lub umowy z wnioskiem o powołanie Komisji Pojednawczej Prezes Sądu porozumie się ze Stronami sporu w sprawie wyznaczenia pozostałych członków Komisji.

5. Biuro wyznaczy trzech dalszych rozjemców wchodzących w skład Komisji. Biuro może zwiększyć lub zmniejszyć tę liczbę, która jednak zawsze musi być nieparzysta. Do Komisji mogą zostać również wybrani członkowie Biura i ich zastępcy umieszczeni na liście rozjemców.

6. Komisja wybiera swego przewodniczącego spośród członków wyznaczonych przez Biuro.

7. Regulamin Sądu określi procedury stosowane w przypadku wniesienia sprzeciwu wobec wyznaczenia jednego z członków Komisji bądź w przypadku odmowy lub niezdolności członka do uczestniczenia w posiedzeniach Komisji po jej ukonstytuowaniu lub w trakcie posiedzeń.

8. Biuro w pierwszej kolejności podejmuje decyzje w odniesieniu do wszelkich niejasności związanych z zastosowaniem tego artykułu.

Artykuł 22
Procedura powołania Komisji Pojednawczej

1. Jeżeli wniosek o powołanie Komisji Pojednawczej został złożony w formie podania, w podaniu tym musi zostać podany przedmiot sporu, nazwa Strony lub nazwy Stron, którym

został złożony wniosek, a także nazwisko(a) rozjemcy(ów) wyznaczonego(ych) przez Stronę(y) sporu występującej(ych) z wnioskiem. Ponadto w podaniu są pokrótce opisane dotychczas przedsięwzięte środki zmierzające do rozstrzygnięcia sporu.

2. Niezwłocznie po otrzymaniu podania Sekretarz Sądu powiadamia drugą Stronę sporu bądź pozostałe Strony sporu wskazaną(e) w podaniu. W terminie piętnastu dni od daty powiadomienia druga Strona, bądź pozostałe Strony w sporze, wyznaczy(ą) rozjemcę lub rozjemców zasiadającego(ych) w Komisji. Biuro wyznacza odpowiednią liczbę rozjemców, jeżeli w terminie tym jedna lub więcej Stron w sporze nie wyznaczy członka lub członków Komisji, do których wyznaczenia Strona lub Strony są upoważnione. Rozjemca(y) jest(są) wyznaczony(ani) spośród rozjemców mianowanych zgodnie z artykułem 3 przez zainteresowaną Stronę bądź każdą z zainteresowanych Stron bądź, w przypadku gdy Strony te nie wyznaczyły jeszcze rozjemców, spośród pozostałych rozjemców nie wyznaczonych przez drugą Stronę lub pozostałe Strony w sporze.

3. Jeżeli wniosek o powołanie Komisji Pojednawczej wynika z umowy, w umowie tej musi zostać podany przedmiot sporu. Jeżeli brak jest porozumienia co do przedmiotu sporu w całości lub części, każda ze Stron przedstawi swoje stanowisko w odniesieniu do przedmiotu sporu.

4. Jednocześnie z wniesieniem przez wszystkie Strony wniosku o powołanie Komisji Pojednawczej z mocy umowy, każda ze Stron przekaże Sekretarzowi nazwisko rozjemcy lub nazwiska rozjemców, których wyznaczyła do uczestnictwa w pracach Komisji.

Artykuł 23

Postępowanie pojednawcze

1. Postępowanie pojednawcze jest poufne, a wszystkim Stronom sporu przysługuje prawo do wypowiedzi. Po porozumieniu się ze Stronami w sporze Komisja Pojednawcza określi tryb postępowania zgodnie z postanowieniami artykułów 10 i 11 i regulaminem Sądu.

2. O ile Strony w sporze wyrażą zgodę, Komisja Pojednawcza może zwrócić się do dowolnego Państwa-Strony niniejszej konwencji zainteresowanego rozstrzygnięciem sporu z zaproszeniem do wzięcia udziału w postępowaniu.

Artykuł 24

Cel postępowania pojednawczego

Komisja Pojednawcza pomaga Stronom prowadzącym spór w znalezieniu rozwiązania sporu zgodnie z prawem międzynarodowym i ich zobowiązaniami wynikającymi z uczestnictwa w KBWE.

Artykuł 25

Wynik postępowania pojednawczego

1. W przypadku osiągnięcia przez Strony sporu, z pomocą Komisji Pojednawczej, wzajemnie zadowalającego rozstrzygnięcia sporu, Strony spiszą warunki rozstrzygnięcia we wnioskach podsumowujących, podpisanych przez ich przedstawicieli oraz członków Komisji. Podpisanie dokumentu zakończy postępowanie. Rada KBWE zostanie poinformowana o powodzeniu postępowania pojednawczego przez Komitet Wyższych Urzędników.

2. Komisja Pojednawcza sporządzi raport końcowy, jeżeli uzna, iż zostały zbadane wszystkie aspekty sporu i możliwości znalezienia rozwiązania. Raport zawiera propozycje Komisji odnoszące się do pokojowego rozstrzygnięcia sporu.

3. Raport Komisji Pojednawczej zostanie przekazany wszystkim Stronom w sporze, którym przysługuje okres trzydziestu dni do zapoznania się z raportem i poinformowania Przewodniczącego Komisji o tym, czy są skłonne przyjąć proponowane rozstrzygnięcia.

4. Jeżeli Strony w sporze nie przyjmą proponowanego rozstrzygnięcia, jego przyjęcie przez drugą Stronę lub pozostałe Strony przestanie być dla nich wiążące.

5. Raport jest przekazywany Radzie KBWE przez Komitet Wyższych Urzędników, jeżeli w terminie podanym w ustępie 3 Strony prowadzące spór nie przyjmą proponowanego rozstrzygnięcia.

6. Sporządza się raport w celu niezwłocznego powiadomienia Rady KBWE przez Komitet Wyższych Urzędników o zaistnieniu sytuacji, w których Strona nie stawiła się na postępowanie pojednawcze lub odstąpiła od postępowania po jego rozpoczęciu.

Rozdział IV
Arbitraż
Artykuł 26
Wniosek o powołanie Trybunału Arbitrażowego

1. Wniosek o wszczęcie postępowania arbitrażowego może zostać wniesiony w dowolnym terminie za porozumieniem dwóch lub więcej Państw-Stron niniejszej konwencji albo jednego lub kilku Państw-Stron niniejszej konwencji i jednego lub kilku Państw uczestniczących w KBWE.

2. Państwa-Strony niniejszej konwencji mogą, przekazując powiadomienie skierowane do Depozytariusza w dowolnym terminie, zadeklarować, iż uznają za obligatoryjne, ipso facto i bez specjalnego porozumienia, orzeczenie Trybunału Arbitrażowego na zasadzie wzajemności. Deklaracja ta wydawana jest na czas nieograniczony bądź na określony okres czasu i może obejmować wszystkie spory bądź wyłączać spory dotyczące integralności terytorialnej państwa, jego obrony narodowej, suwerennych praw do terytorium lądowego bądź współroszczeń o zwierzchnictwo nad innymi obszarami.

3. Wniosek o wszczęcie postępowania arbitrażowego przeciw Państwu-Stronie niniejszej konwencji, które złożyło deklarację określoną w ustępie 2, może mieć formę podania doręczonego Sekretarzowi Sądu dopiero po upływie okresu trzydziestu dni od przekazania Radzie KBWE, zgodnie z postanowieniami artykułu 25 ustęp 5, raportu Komisji Pojednawczej, która rozpatrywała spór.

4. W przypadku wniesienia sporu przed Trybunał Arbitrażowy zgodnie z niniejszym artykułem, Trybunał może, z mocy własnych postanowień bądź na wniosek jednej lub wszystkich Stron prowadzących spór, wskazać środki tymczasowe, jakie powinny podjąć Strony sporu celem uniknięcia zaostrzenia sporu, utrudnień w jego rozwiązywaniu bądź niemożności wprowadzenia w życie przyszłej decyzji Trybunału, w wyniku postępowania jednej lub kilku Stron sporu.

Artykuł 27
Sprawy wnoszone przed Trybunał Arbitrażowy

1. Jeżeli wniosek o arbitraż wynika z umowy, w umowie tej musi zostać podany przedmiot sporu. Jeżeli brak jest porozumienia co do przedmiotu sporu w całości lub części, każda ze Stron przedstawi swoje stanowisko w odniesieniu do przedmiotu sporu.

2. Jeżeli wniosek o arbitraż został wniesiony w formie podania, w podaniu musi zostać podany przedmiot sporu, wskazane Państwa-Strony niniejszej konwencji, przeciwko którym jest on skierowany, a także musi zawierać główne fakty i podstawy prawne uzasadniające wniosek. Niezwłocznie po otrzymaniu podania Sekretarz Sądu przekaże powiadomienie pozostałym Państwom-Stronom lub Stronom wyszczególnionym w podaniu.

Artykuł 28
Powołanie Trybunału Arbitrażowego

1. Po wpłynięciu wniosku o arbitraż zostaje powołany Trybunał Arbitrażowy.

2. Arbitrzy wyznaczeni przez Strony w związku ze sporem zgodnie z artykułem 4 są z urzędu członkami Trybunału. W przypadku gdy więcej niż dwa państwa są Stronami w tym samym sporze, państwa dochodzące tych samych interesów mogą uzgodnić wyznaczenie jednego arbitra.

3. Biuro wyznaczy spośród arbitrów zespół członków Trybunału tak, by łączna liczba członków wyznaczonych przez Biuro przewyższała o jedną osobę liczbę członków wyznaczonych z urzędu. Do składu Trybunału mogą zostać wyznaczeni członkowie Biura i ich zastępcy, figurujący na liście arbitrów.

4. Członek wyznaczony z urzędu zostanie zastąpiony przez swojego zastępcę, jeżeli nie będzie mógł uczestniczyć w posiedzeniach Trybunału bądź brał udział w jakimkolwiek charakterze w prowadzeniu sprawy wynikającej ze sporu wniesionego przed Trybunał. Jeżeli zastępca znajdować się będzie w tej samej sytuacji, zainteresowane państwo wyznaczy członka rozpatrującego spór zgodnie z warunkami podanymi w ustępie 5. W przypadku zakwestionowania prawa członka bądź jego (jej) zastępcy do zasiadania w Trybunale, decyzję w tej materii podejmie Biuro.

5. Każde państwo będące Stroną w sporze wniesionym przed Trybunał Arbitrażowy i nie będące jednocześnie Stroną niniejszej konwencji może wyznaczyć osobę wchodzącą w skład Trybunału z listy arbitrów sporządzonej zgodnie z artykułem 4 bądź wybraną spo-

śród innych osób będących obywatelami Państwa uczestniczącego w KBWE. Tak wyznaczona osoba musi spełniać warunki podane w artykule 4 ustęp 2, a przy rozpatrywaniu sporu przysługiwać jej będą prawa i obowiązki na równi z pozostałymi członkami Trybunału. Osoba ta pełnić będzie swoje funkcje w sposób w pełni niezawisły i złoży przed włączeniem w skład Trybunału zapewnienie wymagane zgodnie z artykułem 5.

6. Trybunał wyznacza Przewodniczącego Trybunału spośród członków wyznaczonych przez Biuro.

7. W przypadku niemożności uczestnictwa jednego z członków Trybunału, wyznaczonego przez Biuro, w posiedzeniach Trybunału, członek ten nie zostanie zastąpiony do czasu, gdy liczba członków wyznaczonych przez Biuro spadnie poniżej liczby członków z urzędu, czyli członków wyznaczonych przez Strony do rozwiązania sporu zgodnie z ustępem 5. W takim przypadku Biuro wyznaczy jednego lub więcej członków zgodnie z ustępami 3 i 4 niniejszego artykułu. Nowy Przewodniczący nie zostanie wybrany w razie wyznaczenia jednego lub więcej nowych członków, chyba, że właśnie Przewodniczący Trybunału jest tym członkiem, który nie może brać udziału w posiedzeniach.

Artykuł 29

Postępowanie arbitrażowe

1. Wszystkim Stronom w sporze przysługuje prawo do przedstawienia swoich racji w trakcie postępowania arbitrażowego, prowadzonego zgodnie z zasadami sprawiedliwego prowadzenia procesu. Postępowanie składać się będzie z części pisemnej i części ustnej.

2. Trybunałowi Arbitrażowemu przysługują w odniesieniu do Stron w sporze uprawnienia śledcze i dochodzeniowe niezbędne do wypełnienia zadań Trybunału.

3. Każde Państwo uczestniczące w KBWE i uważające, iż jego szczególne interesy natury prawnej zostaną naruszone w wyniku decyzji Trybunału, może, w terminie piętnastu dni od przekazania powiadomienia przez Sekretariat KBWE zgodnie z artykułem 15, skierować do Sekretarza Sądu wniosek o podjęcie interwencji. Wniosek taki zostanie niezwłocznie przekazany Stronom w sporze oraz Trybunałowi powołanemu do rozstrzygnięcia sporu.

4. W przypadku stwierdzenia przez państwo interweniujące, iż zostały naruszone jego interesy, państwu temu przysługiwać będzie prawo do uczestniczenia w postępowaniu w zakresie niezbędnym do ochrony jego interesów. Odnośna część decyzji Trybunału będzie wiążąca dla państwa interweniującego.

5. Stronom prowadzącym spór przysługuje okres trzydziestu dni do przekazania Trybunałowi swoich uwag na temat wniosku o zezwolenie na interwencję. Decyzję o zasadności wniosku podejmuje Trybunał.

6. Posiedzenia Trybunału są zamknięte, jeżeli Trybunał nie zadecyduje inaczej na wniosek Stron prowadzących spór.

7. W przypadku niestawienia się Strony lub Stron sporu na rozprawę, druga Strona lub Strony w sporze może(gą) wystąpić do Trybunału o wydanie orzeczenia na korzyć jej lub ich roszczeń. Przed wydaniem takiego orzeczenia Trybunał musi się upewnić co do swojej właściwości oraz zbadać, czy roszczenia Strony lub Stron postępowania są uzasadnione.

Artykuł 30

Funkcja Trybunału Arbitrażowego

Zadaniem Trybunału Arbitrażowego jest rozstrzyganie zgodnie z prawem międzynarodowym sporów kierowanych do Trybunału. Postanowienie to nie ogranicza uprawnień Trybunału do orzekania ex aequo et bono, za zgodą Stron w sporze.

Artykuł 31

Orzeczenie arbitrażowe

1. Orzeczenie Trybunału Arbitrażowego zawiera przesłanki, na których zostało oparte. Każdy członek Trybunału jest upoważniony do zgłoszenia zdania odrębnego lub votum separatum, jeżeli orzeczenie w całości lub w części nie wynika z jednomyślnej decyzji członków Trybunału Arbitrażowego.

2. Nie naruszając postanowień artykułu 29 ustęp 4, orzeczenie Trybunału ma moc wiążącą jedynie między Stronami w sporze i w odniesieniu do sprawy, której dotyczy.

3. Orzeczenie jest ostateczne i nie podlega apelacji. Jednak Strony lub Strona sporu mogą wnieść o przedstawienie wykładni i zakresu orzeczenia. Jeżeli Strony w sporze nie uzgodnią inaczej, wniosek taki zostanie złożony w nieprzekraczalnym terminie sześciu mie-

sięcy od daty wydania orzeczenia. Po wpłynięciu spostrzeżeń Stron sporu, Trybunał w możliwie krótkim terminie przedstawi wykładnię orzeczenia.

4. Podanie o rewizję orzeczenia może zostać wniesione jedynie na podstawie ujawnienia nowych faktów o decydującym znaczeniu, które w chwili wydawania orzeczenia nie były znane Trybunałowi i Stronie lub Stronom sporu wnoszącym o przeprowadzenie rewizji. Podanie o przeprowadzenie rewizji musi zostać wniesione najpóźniej w terminie sześciu miesięcy po ujawnieniu nowych faktów. Po upływie dziesięciu lat od daty orzeczenia żadne podanie o przeprowadzenie rewizji nie zostanie uwzględnione.

5. Jeżeli tylko będzie to możliwe, wniosek o przedstawienie wykładni lub podanie wnoszące o przeprowadzenie rewizji powinny zostać rozpatrzone przez ten sam Trybunał, który wydał orzeczenie. W przypadku gdy Biuro uzna to za niemożliwe, powołany zostanie inny Trybunał zgodnie z postanowieniami artykułu 28.

Artykuł 32

Ogłoszenie orzeczenia arbitrażowego

Orzeczenie jest ogłaszane przez Sekretarza Sądu. Zatwierdzony egzemplarz jest przekazywany Stronom w sporze oraz Radzie KBWE przez Komitet Wyższych Urzędników.

Rozdział V

Postanowienia końcowe

Artykuł 33

Podpisanie i wejście w życie konwencji

1. Niniejsza konwencja będzie udostępniona do podpisania przez Państwa uczestniczące w KBWE przez Rząd Szwecji do dnia 31 marca 1993 r. konwencja podlega ratyfikacji.

2. Państwa uczestniczące w KBWE, które nie podpisały tej konwencji, mogą do niej przystąpić w późniejszym terminie.

3. Niniejsza konwencja wchodzi w życie w terminie dwóch miesięcy od daty złożenia dwunastego dokumentu ratyfikacji lub przystąpienia.

4. W stosunku do każdego państwa, które ratyfikuje lub przystąpi do konwencji po złożeniu dwunastego dokumentu ratyfikacji lub przystąpienia, konwencja wejdzie w życie w terminie dwóch miesięcy po złożeniu przez to państwo dokumentu ratyfikacji lub przystąpienia do konwencji.

5. Depozytariuszem konwencji będzie Rząd Szwecji.

Artykuł 34

Zastrzeżenia

Do niniejszej konwencji nie mogą być składane zastrzeżenia, o ile nie zostało to wyraźnie stwierdzone.

Artykuł 35

Poprawki

1. Poprawki do niniejszej konwencji są przyjmowane zgodnie z poniższymi ustępami.

2. Wniesienie poprawek do niniejszej konwencji może zaproponować każde z Państw-Stron konwencji. Depozytariusz powiadomi o propozycji Sekretariat KBWE w celu przekazania jej Państwom uczestniczącym w KBWE.

3. W przypadku przyjęcia proponowanego tekstu poprawki przez Radę KBWE, zostanie on przekazany przez Depozytariusza Państwom-Stronom niniejszej konwencji do zaaprobowania zgodnie z ich wymogami konstytucyjnymi.

4. Każda poprawka wchodzi w życie z trzydziestym dniem od przekazania Depozytariuszowi przez wszystkie Państwa-Strony konwencji informacji o jej przyjęciu.

Artykuł 36

Wypowiedzenie

1. Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji może w dowolnym terminie wypowiedzieć konwencję, kierując notyfikację o tym do Depozytariusza.

2. Wypowiedzenie nabierze mocy po upływie jednego roku od daty otrzymania notyfikacji przez Depozytariusza.

3. Niniejsza konwencja jednakże będzie w dalszym ciągu obowiązywać Stronę wypowiadającą w odniesieniu do postępowań prowadzonych w chwili wejścia w życie wypowiedzenia konwencji. Postępowania takie będą prowadzone do ich zakończenia.

Artykuł 37

Notyfikacje i komunikaty

Notyfikacje i komunikaty są przekazywane przez Depozytariusza Sekretarzowi Sądu oraz do Sekretariatu KBWE celem dalszego ich przekazania Państwom uczestniczącym w KBWE.

Artykuł 38

Państwa nie będące Stronami konwencji

Zgodnie z prawem międzynarodowym potwierdza się niniejszym, iż żadne z postanowień tej konwencji nie może być interpretowane w celu nałożenia zobowiązań i powinności na te Państwa uczestniczące w KBWE, które nie są Stronami konwencji, o ile nie odnoszą się one wyraźnie do tych państw i nie zostaną przez nie wyraźnie zaakceptowane na piśmie.

Artykuł 39

Postanowienia przejściowe

1. W terminie czterech miesięcy od daty wejścia w życie niniejszej konwencji Sąd przystąpi do wyboru członków Biura Sądu, uchwalenia regulaminu oraz wyznaczenia Sekretarza Sądu zgodnie z postanowieniami artykułów 7, 9 i 11. Rząd państwa siedziby Sądu podejmie we współpracy z Depozytariuszem niezbędne przygotowania.

2. Do czasu wyznaczenia Sekretarza Sądu jego obowiązki wynikające z artykułu 3 ustęp 5 oraz artykułu 4 ustęp 7 pełnić będzie Depozytariusz.

(Protokół finansowy przyjęty zgodnie z art. 13 opuszczono)

Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów, Paryż, 13 stycznia 1993 r.

(DzU z 1999 r., nr 63, poz. 703, załącznik)
(wyciąg)

Preambuła

Państwa-Strony niniejszej konwencji,

zdecydowane działać w celu osiągnięcia rzeczywistego postępu w kierunku powszechnego i całkowitego rozbrojenia pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową, włączając w to zakaz i likwidację wszystkich rodzajów broni masowego zniszczenia,

pragnąć wnieść wkład w realizację celów i zasad Karty Narodów Zjednoczonych,

przypominając, że Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych wielokrotnie potępiało wszystkie działania sprzeczne z zasadami i celami Protokołu w sprawie zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych, podpisanego w Genewie 17 czerwca 1925 roku (protokół genewski z 1925 r.),

uznając, że niniejsza konwencja potwierdza zasady i cele protokołu genewskiego z 1925 r. i Konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu, podpisanej w Londynie, Moskwie i Waszyngtonie dnia 10 kwietnia 1972 r. oraz zobowiązania przyjęte na ich podstawie,

mając na uwadze cel określony w artykule IX Konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu,

zdecydowanie, dla dobra całej ludzkości, całkowicie wyeliminować możliwość użycia broni chemicznej przez wprowadzenie w życie postanowień niniejszej konwencji, uzupełniając tym samym zobowiązania przyjęte na podstawie Protokołu genewskiego z 1925,

uznając zawarty w stosownych umowach i odnośnych zasadach prawa międzynarodowego zakaz użycia herbicydów jako środka prowadzenia wojny,

uważając, że osiągnięcia w dziedzinie chemii powinny być używane wyłącznie dla dobra ludzkości,

pragnąc ułatwić swobodę handlu związkami chemicznymi, a także współpracę międzynarodową oraz wymianę informacji naukowo-technicznej w dziedzinie działalności chemicznej dla celów nie zabronionych na mocy niniejszej konwencji, w celu wzmocnienia rozwoju ekonomicznego i technologicznego wszystkich Państw-Stron,

przekonane, że całkowity i skuteczny zakaz prowadzenia badań, produkcji, nabywania, gromadzenia, przechowywania, przekazywania i użycia broni chemicznej oraz jej zniszczenie, stanowi konieczny krok na drodze do osiągnięcia tych wspólnych celów,

uzgodniły co następuje:

Artykuł I
Zobowiązania ogólne

1. Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji zobowiązuje się nigdy, w żadnych okolicznościach:

(a) nie prowadzić badań, produkować, w żaden inny sposób nabywać, gromadzić lub przechowywać broni chemicznej lub przekazywać pośrednio lub bezpośrednio broń chemiczną komukolwiek;

(b) nie używać broni chemicznej;

(c) nie podejmować jakichkolwiek wojskowych przygotowań do użycia broni chemicznej;

(d) nie pomagać, zachęcać lub skłaniać kogokolwiek w dowolny sposób do podejmowania jakiejkolwiek działalności zabronionej Państwu-Stronie na mocy niniejszej konwencji.

2. Każde Państwo-Strona zobowiązuje się zniszczyć broń chemiczną będącą jego własnością lub w jego posiadaniu albo znajdującą się w dowolnym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli, zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji.

3. Każde Państwo-Strona zobowiązuje się zniszczyć wszelką broń chemiczną, którą porzuciło na terytorium innego Państwa-Strony, zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji.

4. Każde Państwo-Strona zobowiązuje się zniszczyć wszelkie obiekty służące do produkcji broni chemicznej, będące jego własnością lub w jego posiadaniu, albo znajdujące się w dowolnym miejscu podlegającym jurysdykcji lub kontroli, zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji.

5. Każde Państwo-Strona zobowiązuje się nie używać chemicznych środków policyjnych jako środków prowadzenia wojny.

Artykuł II
Definicje i kryteria

Dla celów niniejszej konwencji:

1. „Broń chemiczna" oznacza niżej wymienione, występujące razem lub oddzielnie:

(a) toksyczne związki chemiczne i ich prekursory, z wyłączeniem tych przypadków, które są przeznaczone do celów nie zabronionych na mocy niniejszej konwencji, pod warunkiem, że ich rodzaje i ilości są zgodne z takimi celami;

(b) amunicję i urządzenia, specjalnie zaprojektowane dla spowodowania śmierci lub innej szkody poprzez toksyczne właściwości związków chemicznych, wyszczególnionych w ustępie (a), wyzwalanych w rezultacie zastosowania takiej amunicji i urządzeń;

(c) wszelki sprzęt specjalnie zaprojektowany do użycia w bezpośrednim związku z zastosowaniem amunicji i urządzeń określonych w ustępie (b).

2. „Toksyczny związek chemiczny" oznacza: dowolny związek chemiczny, który przez swoje działanie na procesy życiowe może spowodować śmierć, czasowe obezwładnienie lub trwałą szkodę ludziom lub zwierzętom. Obejmuje to wszystkie tego rodzaju związki chemiczne, niezależnie od ich pochodzenia lub metody ich produkcji, bez względu na zastosowanie ich w obiektach, w amunicji lub gdzie indziej. (W celu stosowania niniejszej konwencji, toksyczne związki chemiczne, które mają być przedmiotem środków weryfikacyjnych, umieszczone są w wykazach zawartych w załączniku dotyczącym związków chemicznych).

3. „Prekursor" oznacza: każdy reagent, zastosowany w dowolnym etapie produkcji toksycznego związku chemicznego, niezależnie od stosowanego procesu produkcyjnego. Pojęcie to obejmuje każdy kluczowy składnik binarnego lub wieloskładnikowego układu chemicznego. (W celu stosowania niniejszej konwencji, prekursory, które mają być przedmiotem środków weryfikacyjnych są umieszczone w wykazach zawartych w załączniku dotyczącym związków chemicznych).

4. Kluczowy składnik binarnego lub wieloskładnikowego układu chemicznego (określany dalej jako „kluczowy składnik") oznacza: prekursor, który odgrywa najważniejszą rolę w określeniu toksycznych właściwości końcowego produktu i szybko reaguje z innymi związkami chemicznymi w binarnym lub wieloskładnikowym układzie chemicznym.

5. „Stara broń chemiczna" oznacza:

(a) broń chemiczną wyprodukowaną przed 1925 r.; lub

(b) broń chemiczną wyprodukowaną w okresie między 1925 r. i 1946 r., której stan pogorszył się do tego stopnia, że nie może być już używana jako broń chemiczna.

6. „Porzucona broń chemiczna" oznacza: broń chemiczną, włącznie ze starą bronią chemiczną, porzuconą przez jakiekolwiek państwo po 1 stycznia 1925 r. na terytorium innego państwa bez jego zgody.

7. „Chemiczny środek policyjny" oznacza: każdy związek chemiczny nie umieszczony w wykazach, który może szybko wywołać w organizmie człowieka podrażnienie narządów zmysłów lub fizyczne obezwładnienie, zanikające w krótkim czasie po zaprzestaniu działania.

8. „Obiekt do produkcji broni chemicznej":

(a) oznacza każdy sprzęt, a także każdy budynek, w którym znajduje się taki sprzęt, zaprojektowany, wybudowany lub użyty w dowolnym czasie, począwszy od 1 stycznia 1946 r.:

(i) do produkcji związków chemicznych na etapie („końcowy etap technologiczny"), gdzie przepływ materiałów zawiera w czasie funkcjonowania sprzętu:

(1) jakikolwiek związek chemiczny umieszczony w wykazie 1 załącznika dotyczącego związków chemicznych; lub

(2) jakikolwiek inny związek chemiczny, który nie ma zastosowania do celów nie zabronionych na mocy niniejszej konwencji, w ilości powyżej jednej tony rocznie na terytorium Państwa-Strony, lub w innym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli, lecz który może być użyty do celów broni chemicznej; lub

(ii) do napełniania broni chemicznej, w tym między innymi do napełniania związkami chemicznymi umieszczonymi w wykazie 1 amunicji, urządzeń lub pojemników, które wchodzą w skład kompletnej amunicji i urządzeń binarnych lub elementów pocisków chemicznych, stanowiących część kompletnej jednolitej amunicji i urządzeń, oraz załadowania pojemników i elementów pocisków chemicznych w odpowiednią amunicję i urządzenia;

(b) nie oznacza:

(i) dowolnego obiektu posiadającego zdolność do syntezy związków chemicznych wymienionych w ustępie (a) (i), w ilości mniejszej niż 1 tona rocznie;

(ii) dowolnego obiektu, w którym jeden ze związków chemicznych występujących w ustępie 8a) (i) jest był otrzymywany jako nieunikniony produkt uboczny działalności prowadzonej w celach nie zabronionych przez niniejszą konwencję, pod warunkiem że ilość takiego produktu ubocznego nie przekracza 3% całkowitej ilości produktu i że obiekt jest przedmiotem deklaracji i inspekcji zgodnie z załącznikiem dotyczącym stosowania konwencji i weryfikacji (określanym dalej jako „Załącznik dotyczący weryfikacji");

(iii) pojedynczego obiektu o niewielkiej zdolności produkcyjnej wytwarzającego związki chemiczne umieszczone w wykazie 1 do celów nie zabronionych przez niniejszą konwencję, jak to zostało określone w części VI załącznika dotyczącego weryfikacji.

9. „Cele nie zabronione przez niniejszą konwencję" oznaczają:

(a) cele przemysłowe, rolnicze, badawcze, medyczne, farmaceutyczne lub inne cele pokojowe;

(b) cele ochrony, to jest pozostające w bezpośrednim związku z ochroną przed toksycznymi związkami chemicznymi i ochroną przed bronią chemiczną;

(c) cele wojskowe nie związane z użyciem broni chemicznej i niezależne od użycia toksycznych właściwości związków chemicznych jako środka prowadzenia wojny;

(d) cele utrzymania porządku publicznego, włączając w to uśmierzanie rozruchów wewnętrznych.

10. „Zdolność produkcyjna" oznacza: roczną ilościową zdolność wytwarzania określonego związku chemicznego w oparciu o aktualnie stosowany proces technologiczny lub, jeśli ten proces nie jest jeszcze stosowany – zaplanowaną do wytworzenia w określonym obiekcie. Uznaje się ją za równą zdolności nominalnej lub jeśli nie jest ona zdefiniowana – zdolności projektowanej. Zdolność nominalna oznacza ilość produktu, jaką można otrzymać w warunkach optymalnych do wytworzenia maksymalnej ilości tego produktu w danym obiekcie produkcyjnym, określoną w jednej lub wielu produkcjach testowych. Zdolność projektowa oznacza wyliczoną teoretycznie ilość produktu wytworzonego.

11. „Organizacja" oznacza Organizację ds. Zakazu Broni Chemicznej ustanowioną zgodnie z artykułem VIII niniejszej konwencji.

12. Dla celów artykułu VI:

(a) „Produkcja" związku chemicznego oznacza jego uzyskiwanie na drodze reakcji chemicznej;

(b) „Przetwarzanie" związku chemicznego oznacza proces fizyczny, taki jak wytwarzanie, wytrącanie ekstrakcji i oczyszczanie, w czasie której związek chemiczny nie jest przekształcany w inny związek chemiczny;

(c) „Zużycie" związku chemicznego oznacza jego zamianę w inny związek chemiczny na drodze reakcji chemicznej.

Artykuł III
Deklaracje

1. Każde Państwo-Strona przedstawi nie później niż 30 dni od dnia wejścia dla niego w życie niniejszej konwencji, deklaracje, w których:

(a) W odniesieniu do broni chemicznej:

(i) zadeklaruje, czy jest właścicielem lub posiadaczem jakiejkolwiek broni chemicznej, albo czy w dowolnym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli znajduje się jakakolwiek broń chemiczna;

(ii) wskaże dokładną lokalizację, łączną ilość, szczegółowy wykaz broni chemicznej, której jest właścicielem lub posiadaczem, albo która jest rozmieszczona w dowolnym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli, stosownie do ustępów 1–3 części IV (A) załącznika dotyczącego weryfikacji z wyjątkiem broni chemicznej, o której jest mowa w punkcie (iii);

(iii) powiadomi o istnieniu wszelkiej broni chemicznej na swoim terytorium, której właścicielem lub posiadaczem jest inne państwo i rozmieszczonej w dowolnym miejscu, podlegającym jurysdykcji lub kontroli innego państwa, zgodnie z ustępem 4 części IV (A) załącznika dotyczącego weryfikacji;

(iv) zadeklaruje, czy przekazywało lub otrzymywało od 1 stycznia 1946 r. pośrednio lub bezpośrednio jakąkolwiek broń chemiczną, a także wskaże fakty przekazywania i otrzymywania takiej broni, stosownie do ustępu 5 części IV (A) załącznika dotyczącego weryfikacji;

(v) przedstawi swój ogólny plan zniszczenia broni chemicznej, której jest właścicielem lub posiadaczem, albo która jest rozmieszczona w dowolnym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli, stosownie do ustępu 6 części IV (A) załącznika dotyczącego weryfikacji;

(b) W odniesieniu do starej broni chemicznej i porzuconej broni chemicznej:

(i) zadeklaruje, czy posiada na swoim terytorium starą broń chemiczną i przedstawi wszystkie posiadane na jej temat informacje, zgodnie z ustępem 3 części IV (B) załącznika dotyczącego weryfikacji;

(ii) zadeklaruje, czy posiada na swoim terytorium porzuconą broń chemiczną i przedstawi wszystkie posiadane na jej temat informacje, zgodnie z ustępem 8 części IV (B) załącznika dotyczącego weryfikacji;

(iii) zadeklaruje, czy porzuciło broń chemiczną na terytorium innych państw i przedstawi wszystkie posiadane na jej temat informacje, zgodnie z ustępem 10 części IV (B) załącznika dotyczącego weryfikacji;

(c) W odniesieniu do obiektów do produkcji broni chemicznej;

(i) zadeklaruje, czy jest lub było właścicielem lub posiadaczem jakichkolwiek obiektów do produkcji broni chemicznej, albo czy takie obiekty są lub były rozmieszczone w dowolnym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli w okresie od 1 stycznia 1946 r.;

(ii) wskaże każdy obiekt do produkcji broni chemicznej, którego było lub jest właścicielem lub posiadaczem, albo który jest lub był rozmieszczony w dowolnym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli w okresie od 1 stycznia 1946 r. stosownie do ustępu 1 części V załącznika dotyczącego weryfikacji z wyjątkiem obiektów, o których mowa w punkcie (iii);

(iii) powiadomi o istnieniu każdego obiektu do produkcji broni chemicznej, który znajduje się lub znajdował na jego terytorium, a którego właścicielem lub posiadaczem jest lub było inne państwo, i który jest lub był rozmieszczony w dowolnym miejscu podlegającym jurysdykcji lub kontroli innego państwa w okresie od 1 stycznia 1946 r., zgodnie z ustępem 2 części V załącznika dotyczącego weryfikacji;

(iv) zadeklaruje, czy przekazywało lub otrzymywało bezpośrednio lub pośrednio jakikolwiek sprzęt do produkcji broni chemicznej począwszy od 1 stycznia 1946 r., a także wskaże fakty przekazywania lub przyjmowania takiego sprzętu, zgodnie z ustępami 3-5 części V załącznika dotyczącego weryfikacji;

(v) przedstawi ogólny plan zniszczenia każdego obiektu do produkcji broni chemicznej, którego jest właścicielem lub posiadaczem, albo który jest rozmieszczony w dowolnym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli, zgodnie z ustępem 6 części V załącznika dotyczącego weryfikacji;

(vi) wskaże środki, które powinny zostać podjęte w celu zamknięcia każdego obiektu do produkcji broni chemicznej, którego jest właścicielem lub posiadaczem, albo który jest rozmieszczony w dowolnym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli, zgodnie z ustępem 1(i) części V załącznika dotyczącego weryfikacji;

(vii) przedstawi ogólny plan każdej czasowej konwersji dowolnego obiektu do produkcji broni chemicznej, którego jest właścicielem lub posiadaczem, albo który jest rozmieszczony w dowolnym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli, w obiekt do niszczenia broni chemicznej, zgodnie z ustępem 7 części V załącznika dotyczącego weryfikacji;

(d) W odniesieniu do innych obiektów:

Wskaże dokładną lokalizację, charakter i ogólny zakres działalności każdego obiektu lub budowli, będących jego własnością lub w jego posiadaniu albo rozmieszczonych w dowolnym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli, i który był zaprojektowany, zbudowany lub używany począwszy od 1 stycznia 1946 r. głównie do prowadzenia badań nad bronią chemiczną. Taka deklaracja powinna obejmować, między innymi laboratoria, a także poligony i obiekty doświadczalne.

(e) W odniesieniu do chemicznych środków policyjnych:

Wskaże nazwę chemiczną, wzór strukturalny oraz numer rejestracyjny w Chemical Abstracts Service (CAS), jeżeli został przyznany, dla każdego związku chemicznego, który posiada dla uśmierzania rozruchów. W przypadku ewentualnej zmiany, taka deklaracja podlega uaktualnieniu nie później niż 30 dni od dnia jej rzeczywistego zajścia.

2. Postanowienia niniejszego artykułu oraz stosownych postanowień części IV załącznika dotyczącego weryfikacji, według uznania Państwa-Strony, mogą nie mieć zastosowania do broni chemicznej zakopanej na jego terytorium przed 1 stycznia 1977 r., i która pozostaje zakopana, albo która została zatopiona w morzu przed 1 stycznia 1985 r.

Artykuł IV

Broń chemiczna

1. Postanowienia niniejszego artykułu oraz szczegółowe procedury stosowania dotyczą wszelkiej broni chemicznej będącej własnością lub w posiadaniu Państwa-Strony, albo broni rozmieszczonej w dowolnym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli, z wyłączeniem starej broni chemicznej oraz porzuconej broni chemicznej, do których ma zastosowanie część IV (B) załącznika dotyczącego weryfikacji.

2. Procedury stosowania nniejszego artykułu są szczegółowo przedstawione w załączniku dotyczącym weryfikacji.

3. Wszystkie miejsca, gdzie broń chemiczna określona w ustępie 1 jest składowana lub niszczona, podlegają systematycznej kontroli za pośrednictwem inspekcji na miejscu oraz monitoringu za pomocą przyrządów zainstalowanych na miejscu, zgodnie z postanowieniami do części IV (A) załącznika dotyczącego weryfikacji.

4. Każde Państwo-Strona natychmiast po przedłożeniu deklaracji zgodnie z ustępem 1(a) artykułu 3 zapewni dostęp do broni chemicznej wyszczególnionej w ustępie 1, w celu systematycznej kontroli tej deklaracji poprzez inspekcję na miejscu. Od tego czasu, każde Państwo-Strona nie przeniesie żadnej tego rodzaju broni chemicznej, chyba, że do obiektu niszczenia broni chemicznej. Państwo-Strona zapewni dostęp do takiej broni chemicznej w celu systematycznej kontroli na miejscu.

5. Każde Państwo-Strona zapewni dostęp do każdego obiektu niszczenia broni chemicznej i każdego obszaru jej składowania, które są jego własnością lub w jego posiadaniu, albo które są rozmieszczone w dowolnym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli, w celu systematycznej kontroli poprzez inspekcję na miejscu oraz monitoring za pomocą instrumentów zainstalowanych na miejscu.

6. Każde Państwo-Strona zniszczy wszelką broń chemiczną określoną w ustępie 1 zgodnie z załącznikiem dotyczącym weryfikacji i stosownie do uzgodnionego tempa i kolejności, niszczenia (określanych dalej jako "porządek niszczenia"). Taki proces zniszczenia rozpocznie się nie później niż dwa lata po wejściu dla niego w życie niniejszej konwencji i za-

kończy się nie później niż 10 lat od dnia wejścia; w życie niniejszej konwencji. Nie zabrania się Państwu-Stronie niszczenia takiej broni chemicznej w szybszym tempie.

7. Każde Państwo-Strona:

(a) Przedstawi szczegółowe plany niszczenia broni chemicznej określonej w ustępie 1 nie później niż 60 dni przed rozpoczęciem każdego rocznego okresu niszczenia, stosownie do ustępu 29 części IV (A) załącznika dotyczącego weryfikacji. Szczegółowe plany obejmują wszystkie zapasy podlegające zniszczeniu w trakcie następnego rocznego okresu niszczenia;

(b) Przedstawi coroczne deklaracje dotyczące realizacji swoich planów zniszczenia broni chemicznej wyszczególnionej w ustępie 1, nie później niż 60 dni po zakończeniu każdego rocznego okresu niszczenia;

(c) Zaświadczy, nie później niż 30 dni po zakończeniu procesu niszczenia, że cała broń chemiczna wyszczególniona w ustępie 1 została zniszczona.

8. Państwo-Strona, które ratyfikuje lub przystąpi do niniejszej konwencji po upływie 10-letniego okresu przewidzianego na zniszczenie, zgodnie z ustępem 6, zniszczy w miarę możliwości broń chemiczną, o której mowa w ustępie 1. Rada Wykonawcza ustala dla takiego Państwa-Strony porządek niszczenia broni i procedury ścisłej kontroli jej niszczenia.

9. Wszelka broń chemiczna odkryta przez Państwo-Stronę po wstępnym zadeklarowaniu broni chemicznej będzie przedmiotem sprawozdania, zabezpieczenia i zniszczenia, stosownie do części IV (A) załącznika dotyczącego weryfikacji.

10. Każde Państwo-Strona w czasie transportu, pobierania próbek, składowania, niszczenia broni chemicznej powinno podjąć wszelkie działania w celu zagwarantowania bezpieczeństwa ludzi i ochrony środowiska. Każde Państwo-Strona transportuje, pobiera próbki, składuje i niszczy broń chemiczną zgodnie z własnymi normami w zakresie bezpieczeństwa i emisji.

11. Każde Państwo-Strona posiadające na swoim terytorium broń chemiczną, którego właścicielem lub posiadaczem jest inne państwo, albo która jest rozmieszczona w dowolnym miejscu podlegającym jurysdykcji lub kontroli innego państwa, uczyni wszystko w celu usunięcia tej broni chemicznej z jego terytorium, nie później niż rok po wejściu dla niego w życie niniejszej konwencji. Jeśli ta broń nie zostanie usunięta w ciągu roku, Państwo-Strona może żądać od organizacji i innych Państw-Stron okazania pomocy w jej zniszczeniu.

12. Każde Państwo-Strona zobowiązuje się współpracować z innymi Państwami-Stronami, które zażądają informacji lub pomocy, dwustronnie lub za pośrednictwem Sekretariatu Technicznego, w sprawie metod i technologii bezpiecznego i efektywnego niszczenia broni chemicznej.

13. Przy prowadzeniu działalności kontrolnej zgodnie z niniejszym artykułem i częścią IV(A) załącznika dotyczącego weryfikacji, Organizacja rozpatrzy możliwości mające na celu uniknięcie powtarzania postanowień dwustronnych lub wielostronnych umów wiążących Państwa-Strony, dotyczących kontroli składowania broni chemicznej i jej zniszczenia.

W tym celu Rada Wykonawcza podejmie decyzję w sprawie ograniczenia kontroli do środków uzupełniających środki podjęte zgodnie z taką dwustronną lub wielostronną umową, jeśli uzna, że:

(a) postanowienia takiej umowy dotyczące kontroli są zgodne z odpowiednimi postanowieniami niniejszego artykułu oraz części IV(A) załącznika dotyczącego weryfikacji;

(b) stosowanie takiej umowy zapewnia wystarczającą gwarancję zgodności z odpowiednimi postanowieniami niniejszej konwencji;

(c) Strony takiej umowy dwustronnej lub wielostronnej w pełni informują organizację o swojej działalności kontrolnej.

14. Jeśli Rada Wykonawcza podejmie decyzję stosownie do ustępu 13, organizacja ma prawo nadzorować stosowanie takiej umowy dwustronnej lub wielostronnej.

15. Żadne z postanowień ustępów 13 i 14 nie narusza obowiązku Państwa-Strony do przedstawienia deklaracji zgodnie z artykułem III, niniejszym artykułem oraz częścią IV(A) załącznika dotyczącego weryfikacji.

16. Każde Państwo-Strona ponosi koszty niszczenia broni chemicznej, do której zniszczenia jest zobowiązane. Ponosi ono również koszty kontroli, składowania i niszczenia broni chemicznej, o ile Rada Wykonawcza nie podejmie innej decyzji. Jeśli Rada Wykonawcza podejmie decyzję ograniczenia weryfikacji wykonywanej przez organizację zgodnie z ustę-

pem 13, to koszty dodatkowej kontroli i monitoringu, które wykonuje organizacja, są ponoszone zgodnie ze skalą składek w Organizacji Narodów Zjednoczonych, zgodnie z ustępem 7 artykułu VIII.

17. Postanowienia niniejszego artykułu i odpowiednich postanowień części IV załącznika dotyczącego weryfikacji, według uznania Państwa-Strony, mogą nie mieć zastosowania do broni chemicznej zakopanej na jego terytorium przed 1 stycznia 1977 r., i która pozostaje zakopana, lub która została zatopiona w morzu przed 1 stycznia 1985 r.

Artykuł V

Obiekty do produkcji broni chemicznej

1. Postanowienia niniejszego artykułu i szczegółowe procedury jego stosowania odnoszą się do każdego obiektu do produkcji broni chemicznej będącego własnością lub w posiadaniu Państwa-Strony, albo który znajduje się w dowolnym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli.

2. Szczegółowe procedury stosowania niniejszego artykułu określa załącznik dotyczący weryfikacji.

3. Wszystkie obiekty do produkcji broni chemicznej określone w ustępie 1 podlegają systematycznej kontroli poprzez inspekcję na miejscu oraz monitoring za pomocą przyrządów zainstalowanych na miejscu, zgodnie z postanowieniami części V załącznika dotyczącego weryfikacji.

4. Każde Państwo-Strona natychmiast przerwie wszelką działalność w obiektach do produkcji broni chemicznej wyszczególnionych w ustępie 1, z wyłączeniem działalności wymaganej do ich zamknięcia.

5. Każde Państwo-Strona nie będzie budować żadnych nowych obiektów do produkcji broni chemicznej, ani modyfikować żadnych istniejących obiektów do produkcji broni chemicznej albo do każdego innego rodzaju działalności zabronionej przez niniejszą konwencję.

6. Każde Państwo-Strona natychmiast po przedłożeniu deklaracji zgodnie z ustępem (c) artykułu 3 zapewni dostęp do obiektów do produkcji broni chemicznej, określonych w ustępie 1, w celu systematycznej kontroli deklaracji poprzez inspekcję na miejscu.

7. Każde Państwo-Strona:

(a) zamknie, nie później niż 90 dni od dnia wejścia dla niego w życie niniejszej konwencji, wszystkie obiekty do produkcji broni chemicznej określone w ustępie 1, zgodnie z postanowieniami części V załącznika dotyczącego weryfikacji, i poinformuje o tym;

(b) zapewni dostęp do obiektów do produkcji broni chemicznej, określonych w ustępie 1, po ich zamknięciu, w celu systematycznej kontroli poprzez inspekcję na miejscu oraz monitoring, za pomocą przyrządów zainstalowanych na miejscu w celu zagwarantowania, aby obiekty pozostały zamknięte i zostały następnie zniszczone.

8. Każde Państwo-Strona zniszczy wszystkie obiekty do produkcji broni chemicznej określone w ustępie 1 oraz związane z nim obiekty i sprzęt zgodnie z załącznikiem dotyczącym weryfikacji i stosownie do uzgodnionego tempa i kolejności niszczenia (określanym dalej jako „porządek niszczenia"). Takie niszczenie rozpocznie się nie później niż rok do dnia wejścia dla niego w życie niniejszej konwencji i zakończy się nie później niż 10 lat od dnia wejścia w życie niniejszej konwencji. Nie zabrania się Państwu-Stronie niszczenia takich obiektów w szybszym tempie.

9. Każde Państwo-Strona:

(a) przedstawi szczegółowe plany niszczenia obiektów do produkcji broni chemicznej określonych w ustępie 1 nie później niż 180 dni przed rozpoczęciem niszczenia każdego obiektu;

(b) przedstawi roczne deklaracje dotyczące realizacji swoich planów zniszczenia wszystkich obiektów do produkcji broni chemicznej określonych w ustępie 1, nie później niż 90 dni od zakończenia każdego rocznego okresu niszczenia;

(c) zaświadczy, nie później niż 30 dni od zakończenia procesu niszczenia, że wszystkie obiekty służące do produkcji broni chemicznej określone w ustępie 1 zostały zniszczone.

10. Państwo-Strona, które ratyfikuje lub przystąpi do niniejszej konwencji po upływie dziesięcioletniego okresu przewidzianego, zgodnie z ustępem 8, na zniszczenie, zniszczy w miarę możliwości obiekty do produkcji broni chemicznej, o której mowa w ustępie 1. Rada Wykonawcza ustala dla takiego Państwa-Strony porządek niszczenia oraz procedury ścisłej kontroli jej niszczenia.

11. W czasie niszczenia obiektów do produkcji broni chemicznej każde Państwo-Strona podejmie wszelkie środki w celu zagwarantowania bezpieczeństwa ludzi i ochrony środowiska. Każde Państwo-Strona zniszczy obiekty do produkcji broni chemicznej zgodnie z własnymi standardami w zakresie bezpieczeństwa i emisji.

12. Obiekty do produkcji broni chemicznej określone w ustępie 1 mogą być czasowo poddane konwersji na obiekty do niszczenia broni chemicznej, zgodnie z postanowieniami ustępów 18–25 części V załącznika dotyczącego weryfikacji. Taki poddany konwersji obiekt musi zostać zniszczony gdy tylko przestanie być używany do niszczenia broni chemicznej, a w każdym przypadku nie później niż 10 lat od dnia wejścia w życie niniejszej konwencji.

13. Państwo-Strona może zażądać, w wyjątkowych przypadkach wyższej konieczności, upoważnienia do używania obiektów do produkcji broni chemicznej określonych w ustępie 1 do celów nie zabronionych przez niniejszą konwencję. Zgodnie z zaleceniem Rady Wykonawczej, Konferencja Państw-Stron podejmie decyzję o przyjęciu lub odrzuceniu prośby oraz ustanowi warunki, od których uzależnione jest upoważnienie, stosownie do sekcji D części V załącznika dotyczącego weryfikacji.

14. Obiekt do produkcji broni chemicznej poddaje się konwersji w taki sposób, żeby możliwość ponownej konwersji tego obiektu na obiekt do produkcji broni chemicznej była nie większa niż w przypadku dowolnego obiektu używanego do celów przemysłowych, rolnych, badawczych, medycznych, farmaceutycznych lub innych celów pokojowych, w których nie są wykorzystywane związki chemiczne określone w wykazie 1.

15. Wszystkie obiekty poddane konwersji podlegają systematycznej kontroli poprzez inspekcję na miejscu oraz kontroli za pomocą przyrządów zainstalowanych na miejscu zgodnie z postanowieniami sekcji D części V załącznika dotyczącego weryfikacji.

16. Przy wykonywaniu działalności kontrolnej zgodnie z niniejszym artykułem i częścią V załącznika dotyczącego weryfikacji, Organizacja rozpatrzy możliwości mające na celu uniknięcie powtarzania postanowień dwustronnych lub wielostronnych umów wiążących Państwa-Strony, dotyczących kontroli obiektów do produkcji broni chemicznej oraz ich zniszczenia.

W tym celu Rada Wykonawcza podejmie decyzję w sprawie ograniczenia kontroli do środków uzupełniających wobec środków kontrolnych, podjętych zgodnie z taką dwustronną lub wielostronną umową, jeśli uzna, że:

(a) postanowienia takiej umowy dotyczące kontroli są zgodne z odpowiednimi postanowieniami niniejszego artykułu oraz części V załącznika dotyczącego weryfikacji;

(b) stosowanie takiej umowy zapewni wystarczającą gwarancję zgodności z odpowiednimi postanowieniami niniejszej konwencji;

(c) Strony takiej umowy dwustronnej lub wielostronnej w pełni informują organizację o ich działalności kontrolnej.

17. Jeśli Rada Wykonawcza podejmie decyzję stosownie do ustępu 16, organizacja ma prawo nadzorować stosowanie takiej umowy dwustronnej lub wielostronnej.

18. Postanowienia ustępów 16 i 17 nie naruszają obowiązku Państwa-Strony do przedstawienia deklaracji zgodnie z artykułem III, niniejszym artykułem oraz częścią V załącznika dotyczącego weryfikacji.

19. Każde Państwo-Strona ponosi koszty niszczenia obiektów do produkcji broni chemicznej, do której zniszczenia jest zobowiązane. Ponosi ono również koszty kontroli, o ile Rada Wykonawcza nie podejmie innej decyzji. Jeśli Rada Wykonawcza podejmie decyzję o ograniczeniu weryfikacji wykonywanej przez Organizację zgodnie z ustępem 16, to koszty dodatkowej kontroli i monitoringu, które wykonuje Organizacja, są ponoszone stosownie ze skalą składek w Organizacji Narodów Zjednoczonych, zgodnie z ustępem 7 artykułu VIII.

Artykuł VI

Działalność nie zabroniona przez niniejszą konwencję

1. Każde Państwo-Strona ma prawo, z zastrzeżeniem postanowień niniejszej konwencji, rozwijać, wytwarzać, nabywać w inny sposób, przechowywać, przekazywać i używać toksyczne związki chemiczne i ich prekursory do celów nie zabronionych przez niniejszą konwencję.

2. Każde Państwo-Strona podejmie niezbędne środki w celu zagwarantowania, aby toksyczne związki chemiczne i ich prekursory były rozwijane, wytwarzane, nabywane w inny sposób, przechowywane, przekazywane i używane na jego terytorium albo w dowolnym

miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli wyłącznie do celów nie zabronionych na mocy niniejszej konwencji. W tym celu, i dla zapewnienia zgodności tej działalności ze zobowiązaniami wynikającymi z niniejszej konwencji, każde Państwo-Strona podda toksyczne związki chemiczne i ich prekursory wymienione w wykazach 1, 2 i 3 załącznika dotyczącego związków chemicznych, jak również obiekty odnoszące się do takich związków chemicznych, oraz inne obiekty określone w załączniku dotyczącym weryfikacji, które są rozmieszczone na jego terytorium albo w dowolnym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli, środkom kontrolnym zgodnie z postanowieniami załącznika dotyczącego weryfikacji.

3. Każde Państwo-Strona podda związki chemiczne wymienione w wykazie 1 (określane dalej jako „związki chemiczne wykazu 1") ograniczeniom dotyczącym wytwarzania, nabywania, przechowywania, przekazywania i użycia, zgodnie z postanowieniami części VI załącznika dotyczącego weryfikacji. Każde Państwo-Strona jest zobowiązane poddać związki chemiczne wykazu 1 oraz obiekty określone w części VI załącznika dotyczącego weryfikacji systematycznej kontroli poprzez inspekcję na miejscu oraz monitoring za pomocą przyrządów zainstalowanych na miejscu zgodnie z powyższą częścią załącznika dotyczącego weryfikacji.

4. Każde Państwo-Strona podda związki chemiczne wymienione w wykazie 2 (określane dalej jako „związki chemiczne wykazu 2") oraz obiekty wyszczególnione w części VII załącznika dotyczącego weryfikacji, kontroli danych oraz kontroli na miejscu zgodnie z wyżej wymienioną częścią załącznika dotyczącego weryfikacji.

5. Każde Państwo-Strona podda związki chemiczne, wymienione w wykazie 3 (określane dalej jako „związki chemiczne wykazu 3") oraz obiekty wyszczególnione w części VIII załącznika dotyczącego weryfikacji, kontroli danych i kontroli na miejscu zgodnie z powyższą częścią załącznika dotyczącego weryfikacji.

6. Każde Państwo-Strona podda obiekty, określane w części IX załącznika dotyczącego weryfikacji, kontroli danych oraz ewentualnej kontroli na miejscu, zgodnie z postanowieniami powyższej części załącznika dotyczącego weryfikacji, o ile konferencja Państw-Stron, nie podejmie innej decyzji zgodnie z ustępem 22 części IX załącznika dotyczącego weryfikacji.

7. Każde Państwo-Strona nie później niż 30 dni od dnia wejścia dla niego w życie niniejszej konwencji złoży wstępną deklarację dotyczącą odpowiednich związków chemicznych i obiektów, zgodnie z załącznikiem dotyczącym weryfikacji.

8. Każde Państwo-Strona przedstawi coroczne deklaracje dotyczące odpowiednich związków chemicznych i obiektów zgodnie z załącznikiem dotyczącym weryfikacji.

9. W celu kontroli na miejscu, każde Państwo-Strona zapewni inspektorom dostęp do swych obiektów zgodnie z wymogami określonymi w załączniku dotyczącym weryfikacji.

10. Przy prowadzeniu działalności kontrolnej Sekretariat Techniczny powinien unikać wszelkiej nieuzasadnionej ingerencji w działalność chemiczną Państwa-Strony służącą do celów nie zabronionych przez niniejszą konwencję, a w szczególności powinien przestrzegać postanowień zawartych w załączniku dotyczącym ochrony poufności informacji (nazywanym dalej "załącznikiem dotyczącym poufności").

11. Postanowienia niniejszego artykułu są stosowane w taki sposób, aby uniknąć opóźniania rozwoju ekonomicznego i technologicznego Państw-Stron oraz międzynarodowej współpracy w dziedzinie działalności chemicznej służącej do celów nie zabronionych przez niniejszą konwencję włączając w to międzynarodową wymianę informacji naukowo-technicznej oraz związków chemicznych i sprzętu do wytwarzania, przetwarzania lub używania związków chemicznych do celów nie zabronionych przez niniejszą konwencję.

Artykuł VII

Krajowe środki realizacji

Zobowiązania ogólne

1. Każde Państwo-Strona, zgodnie ze swoimi wymogami konstytucyjnymi, wprowadza środki konieczne do wypełniania zobowiązań wynikających dla niego z niniejszej konwencji.

W szczególności:

(a) zakaże osobom fizycznym i prawnym znajdującym się w jakimkolwiek miejscu na jego terytorium lub w każdym innym miejscu podlegającym jego jurysdykcji, uznanej przez prawo międzynarodowe, podejmowania wszelkiej działalności zabronionej Państwu-Stronie przez niniejszą konwencję, a w szczególności wprowadzi odpowiednie przepisy karne w tym zakresie;

(b) nie zezwoli w żadnym miejscu znajdującym się pod jego kontrolą na prowadzenie jakiejkolwiek działalności zabronionej Państwu-Stronie przez niniejszą konwencję;

(c) zastosuje przepisy karne przyjęte zgodnie z ustępem (a) do wszelkiej działalności zabronionej Państwu-Stronie przez niniejszą konwencję, podejmowanej w jakimkolwiek miejscu przez osoby fizyczne posiadające jego obywatelstwo, zgodnie z prawem międzynarodowym.

2. Każde Państwo-Strona współpracuje z innymi Państwami-Stronami i okazuje w odpowiedniej formie pomoc prawną w celu ułatwienia wykonywania zobowiązań wynikających z ustępu 1.

3. Realizując swoje zobowiązania wynikające z konwencji, każde Państwo-Strona, podejmie wszelkie środki w celu zagwarantowania bezpieczeństwa ludzi i ochrony środowiska oraz współpracuje, stosownie do potrzeb, z innymi Państwami-Stronami w tym zakresie.

Stosunki między Państwem-Stroną i Organizacją

4. W celu wykonania zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji, każde Państwo-Strona wyznaczy lub ustanowi organ krajowy, który będzie służył jako krajowy punkt kontaktowy dla zapewnienia skutecznej łączności z organizacją i innymi Państwami-Stronami, i poinformuje o tym Organizację w chwili wejścia dla niego w życie niniejszej konwencji.

5. Każde Państwo-Strona poinformuje organizację o środkach ustawodawczych i administracyjnych podjętych w celu wykonania niniejszej konwencji.

6. Każde Państwo-Strona traktuje jako poufne i specjalne informacje i dane otrzymywane w sposób poufny od organizacji w związku z realizacją niniejszej konwencji. Takie informacje i dane używane będą przez nie wyłącznie zgodnie z jego prawami i zobowiązaniami wynikającymi z niniejszej konwencji oraz postanowieniami zawartymi w załączniku dotyczącym poufności.

7. Każde Państwo-Strona zobowiązuje się do współpracy z organizacją w wykonywaniu wszystkich jej funkcji, a w szczególności do udzielania pomocy Sekretariatowi Technicznemu.

Artykuł VIII

Organizacja

A. Postanowienia Ogólne

1. Państwa-Strony ustanawiają niniejszym Organizację ds. Zakazu Broni Chemicznej dla realizacji przedmiotu i celu niniejszej konwencji oraz zagwarantowania stosowania jej postanowień, włączając w to postanowienia o międzynarodowej kontroli jej przestrzegania, a także stworzenia forum dla konsultacji i współpracy między Państwami-Stronami.

2. Wszystkie Państwa-Strony niniejszej konwencji są członkami organizacji. Żadne Państwo-Strona nie może być pozbawione członkostwa w organizacji.

3. Siedzibą organizacji jest Haga (Królestwo Niderlandów).

4. Niniejszym ustanawia się jako organy organizacji: Konferencję Państw-Stron, Radę Wykonawczą oraz Sekretariat Techniczny.

5. Organizacja prowadzi działalność weryfikacyjną przewidzianą w niniejszej konwencji w możliwie najmniej ingerujący sposób, dla skutecznego i terminowego wykonania swoich celów. Organizacja zwraca się wyłącznie o informacje i dane niezbędne do wykonania swoich zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji. Organizacja powinna podjąć wszelkie środki ostrożności dla ochrony poufnego charakteru informacji o cywilnej i wojskowej działalności oraz o obiektach, które zostaną jej ujawnione podczas wykonywania niniejszej konwencji, a w szczególności powinna przestrzegać postanowień zawartych w załączniku dotyczącym poufności.

6. Przy podejmowaniu działalności weryfikacyjnej organizacja będzie uwzględniać środki mające na celu korzystanie z osiągnięć nauki i techniki.

7. Koszty działalności organizacji są ponoszone przez Państwa-Strony stosownie do skali składek w Organizacji Narodów Zjednoczonych, z uwzględnieniem różnicy pomiędzy liczbą członków Organizacji Narodów Zjednoczonych a liczbą członków niniejszej organizacji oraz z uwzględnieniem postanowień artykułów IV i V. Składki Państw-Stron do Komisji Przygotowawczej zostaną odliczone w określony sposób z ich składek do budżetu zwyczajnego. Budżet organizacji składa się z dwóch oddzielnych części, przy czym pierwsza odnosi się do kosztów administracyjnych i innych, a druga – do kosztów działalności weryfikacyjnej.

8. Członek organizacji, który zalega ze składką na rzecz organizacji, nie będzie mieć prawa głosu w organizacji, jeśli wysokość jego zadłużenia jest równa lub przewyższa kwotę

składki należnej od niego w ciągu dwóch ostatnich pełnych lat. Konferencja Państw-Stron może jednakże zezwolić takiemu członkowi na uczestnictwo w głosowaniu, jeśli uzna, że niezdolność do płacenia wynika z okoliczności niezależnych od woli członka.

B. Konferencja Państw-Stron

Skład, procedura i podejmowanie decyzji

9. W skład Konferencji Państw-Stron (nazywanej dalej „Konferencją") wchodzą wszyscy członkowie organizacji. Każdy członek posiada jednego przedstawiciela w konferencji, któremu mogą towarzyszyć zastępcy i doradcy.

10. Pierwsza sesja konferencji jest zwoływana przez Depozytariusza nie później niż 30 dni od dnia wejścia w życie niniejszej konwencji.

11. Konferencja obraduje na sesjach zwyczajnych, które odbywają się corocznie, o ile nie zadecyduje ona inaczej.

12. Sesje specjalne Konferencji zwołuje się:

(a) na mocy decyzji Konferencji;

b) na wniosek Rady Wykonawczej;

(c) na wniosek członka poparty przez 1/3 członków; lub

(d) zgodnie z ustępem 22 dla dokonania przeglądu funkcjonowania niniejszej konwencji.

Z wyjątkiem przypadku określonego w ustępie (d) sesja nadzwyczajna zwoływana jest nie później niż 30 dni po otrzymaniu wniosku przez Dyrektora Generalnego Sekretariatu Technicznego, o ile wniosek nie stanowi inaczej.

13. Konferencję zwołuje się również w formie Konferencji Przeglądowej stosownie do ustępu 2 artykułu XV.

14. Sesje Konferencji odbywają się w siedzibie organizacji, o ile konferencja nie zadecyduje inaczej.

15. Konferencja przyjmuje swój regulamin wewnętrzny. Na początku każdej sesji zwyczajnej konferencja wybiera swojego przewodniczącego oraz innych funkcjonariuszy, w zależności od potrzeb. Wykonują oni swoje funkcje dopóki nowy Przewodniczący i inni funkcjonariusze nie zostaną wybrani na następnej sesji zwyczajnej.

16. Większość członków organizacji tworzy kworum Konferencji.

17. Każdy członek organizacji dysponuje na Konferencji jednym głosem.

18. Konferencja podejmuje decyzje w sprawach proceduralnych zwykłą większością głosów członków obecnych i uczestniczących w głosowaniu. Decyzje w sprawach merytorycznych powinny być w miarę możliwości podejmowane na zasadzie jednomyślności. Jeśli przy podjęciu decyzji w takiej sprawie nie udaje się osiągnąć jednomyślności, Przewodniczący odkłada na 24 godziny wszelkie głosowania i w trakcie tego okresu odłożenia głosowania podejmuje wszelkie działania dla ułatwienia osiągnięcia jednomyślności, i przed zakończeniem tego okresu przedstawia Konferencji sprawozdanie. Jeśli osiągnięcie jednomyślności po upływie 24 godzin nie jest możliwe, konferencja podejmuje decyzję większością 2/3 głosów członków obecnych i uczestniczących w głosowaniu, o ile niniejsza konwencja nie przewiduje inaczej.

W razie wątpliwości czy dana sprawa ma charakter merytoryczny, czy nie, sprawa taka jest traktowana jako sprawa merytoryczna, o ile konferencja nie podejmie innej decyzji większością głosów wymaganą dla podjęcia decyzji w sprawach merytorycznych.

Uprawnienia i funkcje

19. Konferencja jest głównym organem organizacji. Rozpatruje ona wszystkie kwestie, sprawy i problemy wynikające z niniejszej konwencji nie wyłączając tych, które dotyczą uprawnień i funkcji Rady Wykonawczej i Sekretariatu Technicznego. Konferencja może przedstawiać zalecenia i wypowiadać się odnośnie wszelkich kwestii, spraw i problemów wynikających z niniejszej konwencji, podniesionych przez Państwo-Stronę lub skierowanych do niej przez Radę Wykonawczą.

20. Konferencja nadzoruje stosowanie niniejszej konwencji oraz podejmuje działania w celu wykonania jej przedmiotu i celu. Konferencja ocenia stopień przestrzegania niniejszej konwencji. Nadzoruje również działalność Rady Wykonawczej i Sekretariatu Technicznego oraz może, stosownie do postanowień niniejszej konwencji, kierować wytyczne do każdego z tych organów dotyczące wykonania przez nie swoich funkcji.

21. Konferencja:

(a) rozpatruje i przyjmuje na sesjach zwyczajnych sprawozdanie, budżet programowy organizacji, przedstawione przez Radę Wykonawczą oraz rozpatruje inne sprawozdania;

(b) podejmuje decyzje co do skali składek wnoszonych przez Państwa-Strony zgodnie z ustępem 7;

(c) wybiera członków Rady Wykonawczej;

(d) mianuje Dyrektora Generalnego Sekretariatu Technicznego (zwanego dalej „Dyrektorem Generalnym");

(e) zatwierdza regulamin wewnętrzny Rady Wykonawczej przedstawiony przez Radę;

(f) ustanawia organy pomocnicze, jakie uzna za niezbędne do wykonywania funkcji określonych na mocy niniejszej konwencji;

(g) wspiera współpracę międzynarodową w celach pokojowych w dziedzinie działalności chemicznej;

(h) dokonuje przeglądu osiągnięć naukowo-technicznych, które mogłyby wpłynąć na stosowanie niniejszej konwencji i w tym celu poleci Dyrektorowi Generalnemu ustanowienie Rady Naukowo-Doradczej, aby umożliwić mu w ramach jego funkcji udzielanie Konferencji Radzie Wykonawczej lub Państwom-Stronom specjalistycznego doradztwa w dziedzinach nauki i techniki mających znaczenie dla niniejszej konwencji. W skład Rady Naukowo-Doradczej wchodzą niezależni eksperci wyznaczeni według kryteriów przyjętych przez Konferencję;

(i) rozpatruje i przyjmuje na swojej pierwszej sesji wszelkie projekty umów, przepisów i wytycznych opracowanych przez Komisję Przygotowawczą;

(j) ustanawia na swojej pierwszej sesji fundusz pomocy złożony z dobrowolnych składek zgodnie z artykułem X;

(k) podejmuje niezbędne środki dla zagwarantowania przestrzegania niniejszej konwencji oraz rozwiązania lub poprawy każdej sytuacji, która stoi w sprzeczności z postanowieniami niniejszej konwencji, zgodnie z artykułem XII.

22. Nie później niż rok po upływie piątego i dziesiątego roku od dnia wejścia w życie niniejszej konwencji i w każdym innym terminie w tym okresie Konferencja jeśli tak zadecyduje, spotyka się na sesjach nadzwyczajnych dla dokonania przeglądu funkcjonowania niniejszej konwencji. W trakcie takich przeglądów brane są pod uwagę wszelkie istotne osiągnięcia naukowo-techniczne. Następnie co pięć lat, o ile nie postanowiono inaczej, zwołuje się kolejne sesje Konferencji w tym samym celu.

C. Rada Wykonawcza

Skład, procedura i podejmowanie decyzji

23. Rada Wykonawcza składa się z 41 członków. Każde Państwo-Strona ma prawo zgodnie z zasadą rotacji wejść w skład Rady Wykonawczej. Członkowie Rady Wykonawczej wybierani są przez Konferencję na okres dwóch lat. W celu zagwarantowania skutecznego wykonywania niniejszej konwencji i przywiązując szczególną uwagę do zasady zrównoważonego podziału geograficznego, znaczenia przemysłu chemicznego, jak również interesów politycznych i bezpieczeństwa, Rada Wykonawcza jest wybierana w następujący sposób:

(a) dziewięć Państw-Stron z Afryki desygnowanych jest przez Państwa-Strony położone w tym regionie. Przyjmuje się za kryterium wyboru zasadę, iż z tych 9 Państw-Stron, trzech członków stanowią zasadniczo Państwa-Strony posiadające najbardziej znaczący krajowy przemysł chemiczny w tym regionie, co określa się na podstawie danych przedstawianych i publikowanych w źródłach międzynarodowych; dodatkowo grupa regionalna zgadza się przy wyznaczaniu tych 3 członków brać pod uwagę inne regionalne czynniki mające znaczenie dla dokonania wyboru;

(b) dziewięć Państw-Stron z Azji desygnowanych przez Państwa-Strony położone w tym regionie. Przyjmuje się za kryterium wyboru zasadę, iż z tych 9 Państw-Stron czterech członków stanowią zasadniczo Państwa-Strony posiadające najbardziej znaczący krajowy przemysł chemiczny w tym regionie, co określa się na podstawie danych przedstawianych i publikowanych w źródłach międzynarodowych; dodatkowo grupa regionalna zgadza się przy wyznaczaniu tych 4 członków brać pod uwagę inne regionalne czynniki mające znaczenie dla dokonania wyboru;

(c) pięć Państw-Stron z Europy Wschodniej desygnowanych przez Państwa-Strony w tym regionie. Przyjmuje się za kryterium wyboru zasadę, iż z tych 5 Państw-Stron jeden członek

jest zasadniczo Państwem-Stroną posiadającym najbardziej znaczący krajowy przemysł chemiczny w regionie, co określa się na podstawie danych przedstawianych i publikowanych w źródłach międzynarodowych; dodatkowo grupa regionalna zgadza się przy wyznaczaniu członka o którym mowa powyżej, brać pod uwagę inne regionalne czynniki mające znaczenie dla dokonania wyboru;

(d) siedem Państw-Stron z Ameryki Łacińskiej i Karaibów desygnowanych przez Państwa-Strony w tym regionie. Przyjmuje się za podstawową zasadę, iż z tych 7 Państw-Stron trzech członków stanowią Państwa-Strony posiadające najbardziej znaczący krajowy przemysł chemiczny w regionie, co określa się na podstawie danych przedstawianych i publikowanych w międzynarodowych źródłach; dodatkowo grupa regionalna zgadza się przy wyznaczaniu tych 3 członków brać pod uwagę inne regionalne czynniki mające znaczenie dla dokonania wyboru;

(e) dziesięć Państw-Stron spośród Państw-Stron z Europy Zachodniej i innych państw. Przyjmuje się za kryterium wyboru zasadę, iż z tych 10 Państw-Stron pięć państw stanowią zasadniczo Państwa-Strony posiadające najbardziej znaczący krajowy przemysł chemiczny w regionie, co określa się na podstawie danych przedstawianych i publikowanych w źródłach międzynarodowych; dodatkowo grupa regionalna zgadza się przy wyznaczaniu tych 5 członków brać pod uwagę inne regionalne czynniki mające znaczenie dla dokonania wyboru;

(f) jedno dodatkowe Państwo-Strona wyznaczone kolejno przez Państwa-Strony położone w regionach Azji oraz Ameryki Łacińskiej i Karaibów; przyjmuje się za kryterium wyboru zasadę, iż Państwa-Strony z tych regionów wybierają rotacyjnie jednego z członków ze swojej grupy.

24. W pierwszych wyborach do Rady Wykonawczej 20 członków wybiera się na okres 1 roku, przy zachowaniu proporcji liczbowych zgodnie z zasadami określonymi w ustępie 23.

25. Po całkowitym zakończeniu realizacji artykułów IV i V Konferencja może na wniosek większości członków Rady Wykonawczej dokonać ponownego przeglądu jej składu, biorąc pod uwagę zmiany odnoszące się do zasad wyszczególnionych w ustępie 23, które regulują jej skład.

26. Rada Wykonawcza opracowuje swój regulamin wewnętrzny i przedstawia go Konferencji do zatwierdzenia.

27. Rada Wykonawcza wybiera przewodniczącego spośród swoich członków.

28. Rada Wykonawcza zbiera się na sesjach zwyczajnych. Pomiędzy sesjami zwyczajnymi zbiera się tak często, jak jest to niezbędne do wykonywania jej uprawnień i funkcji.

29. Każdy członek Rady Wykonawczej dysponuje jednym głosem. O ile niniejsza konwencja nie przewiduje inaczej, Rada Wykonawcza podejmuje decyzje w sprawach merytorycznych większością 2/3 głosów wszystkich jej członków. Rada Wykonawcza podejmuje decyzje w kwestiach proceduralnych zwykłą większością głosów wszystkich jej członków. W razie wątpliwości czy dana sprawa ma charakter merytoryczny, czy nie, sprawa taka jest traktowana jako sprawa merytoryczna, o ile Rada Wykonawcza nie podejmie innej decyzji większością głosów wymaganą dla podjęcia decyzji w sprawach merytorycznych.

Uprawnienia i funkcje

30. Rada Wykonawcza jest organem wykonawczym Organizacji. Odpowiada ona przed konferencją. Rada Wykonawcza wykonuje swoje uprawnienia i funkcje powierzone jej na mocy niniejszej konwencji, jak również funkcje, które deleguje jej Konferencja. Przy tym działa ona zgodnie z zaleceniami, decyzjami i wytycznymi Konferencji, zapewniając ich właściwą i stałą realizację.

31. Rada Wykonawcza działa na rzecz skutecznej realizacji i przestrzegania niniejszej konwencji. Nadzoruje ona działalność Sekretariatu Technicznego, współpracuje z organem krajowym każdego Państwa-Strony i ułatwia, na ich wniosek, konsultację i współpracę między Państwami-Stronami.

32. Rada Wykonawcza:

(a) rozpatruje i przedstawia Konferencji projekty budżetu programowego organizacji;

(b) rozpatruje i przedstawia Konferencji projekt sprawozdania organizacji w sprawie realizacji niniejszej konwencji, sprawozdanie z realizacji jej działalności oraz sprawozdania specjalne, które uważa ona za niezbędne albo których może zażądać Konferencja;

(c) przygotowuje sesje konferencji, a w szczególności projekt porządku dziennego.

33. Rada Wykonawcza może wnioskować o zwołanie nadzwyczajnej sesji Konferencji.

34. Rada Wykonawcza:

(a) zawiera umowy albo porozumienia z państwami i organizacjami międzynarodowymi w imieniu organizacji, pod warunkiem ich uprzedniego zatwierdzenia przez Konferencję;

(b) zawiera umowy z Państwami-Stronami w imieniu organizacji w związku z artykułem 10 oraz nadzoruje fundusz złożony z dobrowolnych składek, o których mowa w powyższym artykule;

(c) zatwierdza umowy lub porozumienia dotyczące realizacji działalności kontrolnej, wynegocjowane przez Sekretariat Techniczny z Państwami-Stronami.

35. Rada Wykonawcza w ramach swoich kompetencji rozpatruje wszelkie problemy lub kwestie mające wpływ na niniejszą konwencję i jej realizację, w tym obawy dotyczące jej przestrzegania i przypadków jej nieprzestrzegania oraz, jeżeli będzie to konieczne, informuje o tym Państwa-Strony i przedstawia je do rozważenia Konferencji.

36. Przy rozpatrywaniu wątpliwości lub obaw dotyczących przestrzegania niniejszej konwencji i przypadków jej nieprzestrzegania, a w szczególności nadużywania praw przez nią określonych, Rada Wykonawcza podejmie konsultacje z zainteresowanymi Państwami-Stronami i jeżeli będzie to konieczne, zażąda od Państwa-Strony podjęcia środków dla poprawy sytuacji w ustalonym czasie. Jeśli Rada Wykonawcza uzna za niezbędne dalsze działania, może ona podjąć między innymi jeden lub więcej z poniższych środków:

(a) informuje wszystkie Państwa-Strony o problemie lub kwestii;

(b) przedstawia problem lub kwestię pod rozwagę Konferencji;

(c) przedstawia konferencji zalecenia dotyczące środków zmierzających do poprawy sytuacji i zagwarantowania przestrzegania konwencji.

Rada Wykonawcza, w przypadkach szczególnie poważnych i pilnych przedstawia problem lub kwestię, włączając w to stosowne informacje i wnioski, bezpośrednio pod rozwagę Zgromadzeniu Ogólnemu Oorganizacji Narodów Zjednoczonych i Radzie Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych. Równocześnie informuje wszystkie Państwa-Strony o powyższym:

D. Sekretariat Techniczny

37. Sekretariat Techniczny wspiera organizację i Radę Wykonawczą w wypełnianiu ich funkcji. Sekretariat Techniczny wykonuje środki kontroli przewidziane niniejszą konwencją. Realizuje on inne funkcje powierzone na mocy konwencji, jak również funkcje przekazane mu przez Konferencję i Radę Wykonawczą.

38. Sekretariat Techniczny:

(a) przygotowuje i przedstawia Radzie Wykonawczej projekt programu i budżetu organizacji;

(b) przygotowuje i przedstawia Radzie Wykonawczej projekt sprawozdania organizacji w sprawie realizacji niniejszej konwencji oraz inne sprawozdania, jakich Konferencja albo Rada Wykonawcza może zażądać;

(c) okazuje administracyjne i techniczne wsparcie Konferencji, Radzie Wykonawczej i organom pomocniczym;.

(d) w imieniu organizacji przekazuje Państwom-Stronom i otrzymuje od nich korespondencję w sprawach dotyczących realizacji niniejszej konwencji;

(e) udziela Państwom-Stronom pomocy technicznej i przedstawia im oceny techniczne, mając na względzie realizację postanowień niniejszej konwencji, a w szczególności ocenę związków chemicznych umieszczonych i nie umieszczonych w wykazach.

39. Sekretariat Techniczny:

(a) negocjuje z Państwami-Stronami umowy lub porozumienia dotyczące realizacji działalności kontrolnej, które podlegają zatwierdzeniu przez Radę Wykonawczą;

(b) nie później niż 180 dni od dnia wejścia w życie niniejszej konwencji koordynuje utworzenie i utrzymanie przez Państwa-Strony stałych zapasów przeznaczonych do udzielenia nadzwyczajnej i humanitarnej pomocy zgodnie z ustępem 7(b) i (c) artykułu X. Sekretariat Techniczny może kontrolować składowane przedmioty pod względem ich przydatności do użytku. Wykazy składowanych przedmiotów są rozpatrywane i zatwierdzane przez Konferencję zgodnie z ustępem 21(i) powyżej;

(c) administruje funduszem złożonym z dobrowolnych składek, o którym mowa w artykule 10, przyjmuje deklaracje składane przez Państwa-Strony i rejestruje na żądanie dwustronne umowy zawierane między Państwami-Stronami albo między Państwem-Stroną i organizacją dla celów artykułu X.

40. Sekretariat Techniczny informuje Radę Wykonawczą o wszelkich trudnościach, które powstały w związku z wykonaniem jego funkcji, w tym o wątpliwościach, dwuznacznościach lub niejasnościach w odniesieniu do przestrzegania niniejszej konwencji, które stały mu się wiadome w czasie wykonywania działalności kontrolnej i których nie był on w stanie usunąć albo wyjaśnić w drodze konsultacji z zainteresowanym Państwem-Stroną.

41. W skład Sekretariatu Technicznego wchodzą Dyrektor Generalny, który stoi na jego czele i kieruje administracją, inspektorzy oraz personel naukowy, techniczny i inny w zależności do potrzeb.

42. Inspektorat jest jednostką Sekretariatu Technicznego i działa pod nadzorem Dyrektora Generalnego.

43. Dyrektor Generalny jest mianowany przez Konferencję na podstawie rekomendacji Rady Wykonawczej na okres 4 lat. Jego mandat może być przedłużony na nie więcej niż jedną kolejną kadencję.

44. Dyrektor Generalny odpowiada przed Konferencją i Radą Wykonawczą w kwestiach mianowania członków personelu oraz organizacji i funkcjonowania Sekretariatu Technicznego. Przy zatrudnianiu personelu i określaniu warunków pracy należy kierować się przede wszystkim koniecznością zagwarantowania najwyższych standardów skuteczności, kompetencji i uczciwości. Tylko obywatele Państw-Stron mogą być mianowani na stanowisko Dyrektora Generalnego lub zatrudniani jako inspektorzy i inni członkowie personelu merytorycznego i administracyjnego. Przy rekrutacji personelu należy wziąć pod uwagę możliwie szeroką bazę geograficzną. Rekrutacja przebiega zgodnie z zasadą utrzymywania personelu na minimalnym poziomie ilościowym, jaki jest niezbędny do właściwego wykonywania obowiązków Sekretariatu Technicznego.

45. Dyrektor Generalny odpowiada przed Konferencją za organizację i funkcjonowanie Rady Naukowo-Doradczej, o której mowa w ustępie 21(h). Dyrektor Generalny, w porozumieniu z Państwami-Stronami, desygnuje członków Rady Naukowo-Doradczej, którzy występują w swoim imieniu. Członkowie Rady desygnowani są na podstawie ich kompetencji w poszczególnych dziedzinach nauki, które mają związek ze stosowaniem niniejszej konwencji. Dyrektor Generalny może również, w porozumieniu z członkami Rady, ustanawiać tymczasowo i stosownie do potrzeb grupy robocze ekspertów naukowych do przedstawiania zaleceń w określonych sprawach. W związku z powyższym Państwa-Strony mogą przedstawiać Dyrektorowi Generalnemu wykazy ekspertów.

46. Przy wykonywaniu swoich obowiązków Dyrektor Generalny, inspektorzy i inni członkowie personelu nie powinni zwracać się po wskazówki lub ich otrzymywać od jakiegokolwiek rządu, lub z jakiegokolwiek innego źródła, oprócz Organizacji. Powinni oni powstrzymywać się od wszelkich działań, które mogłyby szkodzić ich statusowi funkcjonariuszy międzynarodowych, odpowiedzialnych wyłącznie przed Konferencją i Radą Wykonawczą.

47. Każde Państwo-Strona powinno respektować wyłącznie międzynarodowy charakter odpowiedzialności Dyrektora Generalnego, inspektorów i innych członków personelu i nie powinno dążyć do wpływania na nich w wykonywaniu ich obowiązków.

E. Przywileje i immunitety

48. Organizacja korzysta na terytorium każdego Państwa-Strony oraz w dowolnym innym miejscu podlegającym jego jurysdykcji lub kontroli ze zdolności prawnej i takich przywilejów i immunitetów, jakie są konieczne dla realizacji jej funkcji.

49. Przedstawiciele Państw-Stron oraz ich zastępcy i doradcy, przedstawiciele mianowani do Rady Wykonawczej, a także ich zastępcy i doradcy, Dyrektor Generalny i personel Organizacji korzystają z takich przywilejów i immunitetów, jakie są konieczne dla realizacji ich funkcji związanych z Organizacją.

50. Zdolność prawna oraz przywileje i immunitety, o których mowa w niniejszym artykule, określa się w umowach pomiędzy Organizacją i Państwami-Stronami, a także w umowie między Oorganizacją i państwem, w którym znajduje się siedziba organizacji. Umowy powyższe są rozpatrywane i zatwierdzane przez Konferencję zgodnie z ustępem 21(i).

51. Niezależnie od ustępów 48 i 49, podczas realizacji działalności kontrolnej Dyrektor Generalny i personel Sekretariatu Technicznego korzystają z przywilejów i immunitetów określonych w części II sekcji B załącznika dotyczącego weryfikacji.

Artykuł IX
Konsultacje, współpraca i ustalanie faktów

1. Państwa-Strony konsultują się i współpracują, bezpośrednio między sobą lub za pośrednictwem organizacji albo za pomocą innych stosownych procedur międzynarodowych, włączając w to procedury ustalone w ramach organizacji Narodów Zjednoczonych i stosownie do jej Karty, w dowolnej sprawie, która może być podniesiona w związku z przedmiotem i celem albo realizacją postanowień niniejszej konwencji.

2. Bez uszczerbku dla prawa jakiegokolwiek Państwa-Strony do zażądania inspekcji na żądanie, Państwa-Strony we wszystkich przypadkach, kiedy jest to możliwe, powinny przede wszystkim podejmować wszelkie wysiłki dla wyjaśnienia i rozwiązania w drodze wymiany informacji i konsultacji między sobą każdej sprawy, która może wywołać wątpliwości co do przestrzegania niniejszej konwencji, albo obawy w odniesieniu do związanej z tym kwestii, która może być uważana za niejasną Państwo-Strona otrzymujące żądanie innego państwa o wyjaśnienie dowolnej sprawy, którą żądające Państwo-Strona uważa za wywołującą wątpliwości albo obawy, przedstawia żądającemu Państwu-Stronie możliwie najszybciej, a w każdym razie nie później niż 10 dni od dnia otrzymania żądania, informacje wystarczające do usunięcia tych wątpliwości lub obaw, jak również wyjaśnienie, w jaki sposób dostarczone informacje rozwiązują dany problem. Żadne postanowienie niniejszej konwencji nie narusza prawa dwóch lub większej liczby Państw-Stron do prowadzenia za zgodą wszystkich Stron inspekcji lub przyjęcia innych uzgodnień w celu wyjaśnienia i uregulowania każdej sprawy, która może wywołać wątpliwości co do przestrzegania konwencji lub obaw w odniesieniu do związanej z tym innej kwestii, która może być uważana za niejasną. Takie ustalenia nie naruszają praw i obowiązków żadnego Państwa-Strony wynikających z innych postanowień niniejszej konwencji.

Procedura żądania wyjaśnienia

3. Państwo-Strona ma prawo zażądać od Rady Wykonawczej współdziałania w wyjaśnieniu każdej sytuacji, która mogłaby być uważana za niejasną lub która wywołuje obawy możliwego nieprzestrzegania przez inne Państwo-Stronę niniejszej konwencji. Rada Wykonawcza przedstawi stosowne informacje na ten temat, które znajdują się w jej posiadaniu.

4. Państwo-Strona ma prawo zażądać od Rady Wykonawczej wyjaśnień od innego Państwa-Strony co do każdej sytuacji, która może być uważana za niejasną lub która wywołuje obawy możliwego nieprzestrzegania przez nie niniejszej konwencji. W takim przypadku stosuje się następującą procedurę:

(a) Rada Wykonawcza przekazuje wniosek o złożenie wyjaśnień zainteresowanemu Państwu-Stronie za pośrednictwem Dyrektora Generalnego nie później niż 24 godziny od jego otrzymania;

(b) zainteresowane Państwo-Strona składa wyjaśnienia Radzie Wykonawczej jak najszybciej, a w każdym przypadku nie później niż 10 dni od otrzymania wniosku;

(c) Rada Wykonawcza przyjmuje te wyjaśnienia do wiadomości i przekazuje je Państwu-Stronie żądającemu nie później niż 24 godziny po jego otrzymaniu;

(d) jeśli żądające Państwo-Strona uzna to wyjaśnienie za niedostateczne, ma ono prawo zażądania od Rady Wykonawczej uzyskania od zainteresowanego Państwa-Strony dodatkowych wyjaśnień;

(e) w celu uzyskania dodatkowych wyjaśnień zgodnie z ustępem (d) Rada Wykonawcza może zażądać od Dyrektora Generalnego powołania grupy ekspertów, wykorzystując listę pracowników Sekretariatu Technicznego lub, jeśli nie mają oni wymaganych kwalifikacji w danym przypadku, korzystając ze specjalistów spoza Sekretariatu. Grupa ta jest zobowiązana do zapoznania się z wszelkimi dostępnymi informacjami i danymi na temat wywołujący obawy. Przedstawi ona Radzie wykonawczej sprawozdanie o faktach zawierające jej wnioski;

(f) jeśli żądające Państwo-Strona uważa wyjaśnienie otrzymane zgodnie z ustępami (d) i (e) za niewystarczające, to ma ono prawo zażądania zwołania nadzwyczajnej sesji Rady Wykonawczej, w której mogą uczestniczyć zainteresowane Państwa-Strony nie będące członkami Rady Wykonawczej. Podczas takiej sesji nadzwyczajnej Rada Wykonawcza rozpatruje sprawę i może zalecić podjęcie wszelkich środków, jakie uzna za niezbędne w celu uregulowania sytuacji.

5. Państwo-Strona ma również prawo domagania się od Rady Wykonawczej wyjaśnienia każdej sytuacji, która została uznana za niejasną lub wywołującą obawy, co do możliwego

nieprzestrzegania niniejszej konwencji przez to państwo. Rada Wykonawcza wypełni takie żądanie poprzez udzielenie stosownej pomocy.

6. Rada Wykonawcza poinformuje Państwa-Strony o każdym wniosku o wyjaśnienia złożonym zgodnie z niniejszym artykułem.

7. Jeśli wątpliwości lub obawy Państwa-Strony co do ewentualnego nieprzestrzegania konwencji nie zostały wyjaśnione w ciągu 60 dni od przedłożenia Radzie Wykonawczej wniosku o złożenie wyjaśnień lub uważa ono, że jego wątpliwości wymagają bezzwłocznego rozpatrzenia, to może ono, niezależnie od prawa do domagania się inspekcji na żądanie, zażądać zwołania nadzwyczajnej sesji Konferencji zgodnie z ustępem 12(c) artykułu VIII. Podczas sesji nadzwyczajnej Konferencja rozpatrzy tę sprawę i może zalecić każdy środek, jaki uzna za wskazany w celu uregulowania sytuacji.

Procedura inspekcji na żądanie

8. Każde Państwo-Strona ma prawo domagać się przeprowadzenia inspekcji na żądanie na miejscu w każdym obiekcie lub miejscu na terytorium innego Państwa lub w dowolnym, innym miejscu znajdującym się pod jego jurysdykcją lub kontrolą, wyłącznie w celu wyjaśnienia i rozwiązania wszelkich kwestii dotyczących ewentualnego nieprzestrzegania postanowień niniejszej konwencji, a także niezwłocznego przeprowadzenia inspekcji w dowolnym miejscu przez zespół inspekcyjny wyznaczony przez Dyrektora Generalnego, zgodnie z postanowieniami załącznika dotyczącego weryfikacji.

9. Każde Państwo-Strona jest zobowiązane ograniczyć wniosek w sprawie inspekcji do zakresu niniejszej konwencji oraz przedstawić w takim wniosku wszelkie stosowne informacje, na podstawie których powstały obawy co do nieprzestrzegania niniejszej konwencji, zgodnie z postanowieniami do załącznika dotyczącego weryfikacji. Każde Państwo-Strona powinno powstrzymać się od bezzasadnego żądania inspekcji, starając się nie doprowadzać do nadużyć. Inspekcję na żądanie przeprowadza się wyłącznie w celu ustalenia faktów odnoszących się do możliwego nieprzestrzegania konwencji.

10. W celu kontroli przestrzegania postanowień niniejszej konwencji, każde Państwo-Strona upoważni Sekretariat Techniczny do przeprowadzenia inspekcji na żądanie na miejscu zgodnie z ustępem 8.

11. Zgodnie z wnioskiem w sprawie przeprowadzenia inspekcji na żądanie obiektu lub miejsca, oraz stosownie do procedur przewidzianych w załączniku dotyczącym weryfikacji inspekcjonowane Państwo-Strona ma:

(a) prawo i obowiązek podejmowania wszystkich stosownych działań do udowodnienia przestrzegania niniejszej konwencji i w tym celu umożliwi zespołowi inspekcyjnemu wykonanie jego mandatu;

(b) obowiązek zapewnienia dostępu do żądanego miejsca wyłącznie w celu ustalenia faktów dotyczących obawy co do nieprzestrzegania konwencji;

(c) prawo do podjęcia środków w celu ochrony instalacji o szczególnym znaczeniu i niedopuszczenia do ujawnienia poufnych informacji i danych, nie mających związku z mniejszą Konwencją.

12. W odniesieniu do obserwatora, mają zastosowanie następujące postanowienia:

(a) żądające Państwo-Strona może, za zgodą inspekcjonowanego Państwa-Strony skierować przedstawiciela, który może być obywatelem zarówno żądającego Państwa-Strony, jak i trzeciego Państwa-Strony, w celu obserwowania przebiegu inspekcji na żądanie;

(b) inspekcjonowane Państwo-Strona zapewnia następnie możliwość obserwowania zgodnie z postanowieniami załącznika dotyczącego weryfikacji;

(c) inspekcjonowane Państwo-Strona z reguły przyjmuje proponowanego obserwatora; w przypadku gdy inspekcjonowane Państwo-Strona odmówi jego przyjęcia, fakt ten odnotowuje się w sprawozdaniu końcowym.

13. Żądające Państwo-Strona przedstawi jednocześnie Radzie Wykonawczej i Dyrektorowi Generalnemu wniosek o przeprowadzenie inspekcji na żądanie na miejscu do bezzwłocznego nadania biegu.

14. Dyrektor Generalny bezzwłocznie stwierdza, czy wniosek o przeprowadzenie inspekcji spełnia wymogi określone w części X ustępu 4 załącznika dotyczącego weryfikacji, oraz w razie potrzeby pomaga żądającemu Państwu-Stronie w sformułowaniu tego wniosku. Jeśli wniosek o przeprowadzenie inspekcji odpowiada powyższym wymogom, rozpoczynają się przygotowania do inspekcji na żądanie.

15. Dyrektor Generalny przekazuje wniosek o przeprowadzenie inspekcji inspekcjonowanemu Państwu-Stronie co najmniej 12 godzin przed planowanym przybyciem zespołu inspekcyjnego do punktu wejścia.

16. Po otrzymaniu wniosku o przeprowadzenie inspekcji Rada Wykonawcza zapoznaje się ze środkami, które podjął Dyrektor Generalny w celu realizacji wniosku, i rozpatruje ten przypadek przez okres przeprowadzania inspekcji. Jednakże jej obrady nie powinny opóźniać przebiegu inspekcji.

17. Rada Wykonawcza może, nie później niż 12 godzin po otrzymaniu wniosku o przeprowadzenie inspekcji, podjąć większością trzech czwartych głosów wszystkich jej członków decyzję w sprawie nieprzeprowadzania inspekcji na żądanie, jeśli uzna ona, że wniosek o przeprowadzenie inspekcji jest nieuzasadniony lub stanowi nadużycie, lub w jawny sposób wykracza poza zakres niniejszej Konwencji, zgodnie z ustępem 8 niniejszego artykułu. Przy podejmowaniu takiej decyzji nie uczestniczy ani Państwo-Strona żądające, ani Państwo-Strona inspekcjonowane. Jeśli Rada Wykonawcza podejmie decyzję o nieprzeprowadzaniu inspekcji na żądanie, to przygotowania do niej zostają przerwane, żadne inne działania dotyczące wniosku w sprawie przeprowadzenia inspekcji nie są podejmowane, o czym zainteresowane Państwa-Strony są odpowiednio informowane.

18. Dyrektor Generalny wydaje mandat inspekcyjny do przeprowadzenia inspekcji na żądanie. Mandat inspekcyjny powtarza wniosek o przeprowadzenie inspekcji, o którym mowa w ustępach 8 i 9, pod względem operacyjnym, i jest zgodny z tym wnioskiem.

19. Inspekcję na żądanie przeprowadza się zgodnie z postanowieniami części X załącznika dotyczącego weryfikacji lub w przypadku domniemanego użycia, postanowieniami części XI. Zespół inspekcyjny kieruje się zasadą prowadzenia inspekcji na żądanie w sposób najmniej dokuczliwy, w celu skutecznego i terminowego wykonania swojej misji.

20. Inspekcjonowane Państwo-Strona w trakcie inspekcji na żądanie okazuje pomoc zespołowi inspekcyjnemu i ułatwia jego zadanie. Jeśli inspekcjonowane Państwo-Strona, zgodnie z postanowieniami sekcji C części X załącznika dotyczącego weryfikacji, zaproponuje właściwe środki do udowodnienia przestrzegania przez nie niniejszej konwencji, w zamian za pełny i wyczerpujący dostęp, to podejmuje ono wszelkie racjonalne wysiłki, poprzez konsultacje z zespołem inspekcyjnym, w celu osiągnięcia porozumienia co do sposobu ustalania faktów dla udowodnienia przestrzegania konwencji.

21. Końcowe sprawozdanie zawiera ustalone fakty, jak również ocenę dokonaną przez zespół inspekcyjny stopnia i charakteru dostępu oraz współpracy, zapewnionych dla pomyślnej realizacji inspekcji na żądanie. Dyrektor Generalny niezwłocznie przekazuje końcowe sprawozdanie zespołu inspekcyjnego żądającemu Państwu-Stronie, inspekcjonowanemu Państwu-Stronie, Radzie Wykonawczej oraz wszystkim pozostałym Państwom-Stronom. Ponadto Dyrektor Generalny przekazuje niezwłocznie Radzie Wykonawczej ocenę żądającego Państwa-Strony i inspekcjonowanego Państwa-Strony, jak również opinie pozostałych Państw-Stron, które mogą być przedstawione Dyrektorowi Generalnemu w tym celu, i następnie udostępnia je wszystkim Państwom-Stronom.

22. Rada Wykonawcza, stosownie do swoich uprawnień i funkcji, dokonuje przeglądu, sprawozdania końcowego zespołu inspekcyjnego, jak tylko zostanie ono przedstawione, i rozpatruje wszelkie przyczyny obaw w celu ustalenia, czy:

(a) miało miejsce nieprzestrzeganie niniejszej konwencji;

(b) żądanie mieściło się w zakresie niniejszej konwencji;

(c) miało miejsce nadużycie prawa do zażądania przeprowadzenia inspekcji na żądanie.

23. Jeśli Rada Wykonawcza stosownie do swoich uprawnień i funkcji, na podstawie ustępu 22, dojdzie do wniosku, że dalsze działanie może być niezbędne, podejmuje ona stosowne środki dla poprawy sytuacji i zagwarantowania przestrzegania niniejszej konwencji, włączając w to przedstawienie konkretnych zaleceń Konferencji. W przypadku nadużycia Rada Wykonawcza rozpatruje, czy żądające Państwo-Strona powinno ponosić całość lub część kosztów inspekcji na żądanie.

24. Żądające Państwo-Strona oraz inspekcjonowane Państwo-Strona mają prawo udziału w procedurze rozpatrywania. Rada Wykonawcza poinformuje Państwa-Strony i Konferencję na jej następnej sesji o wynikach tej procedury.

25. Jeśli Rada Wykonawcza przedstawi Konferencji konkretne zalecenia, to Konferencja rozpatrzy możliwość podjęcia działań stosownie do artykułu XII.

Artykuł X
Pomoc i ochrona przed bronią chemiczną

1. Dla celów niniejszego artykułu, „pomoc" oznacza koordynację i zapewnianie Państwom-Stronom ochrony przed bronią chemiczną, a w szczególności: dostarczanie środków do wykrywania i systemów alarmowania, sprzętu ochronnego, sprzętu do odkażania i środków odkażających, medycznych odtrutek i metod leczenia oraz konsultacji w sprawie każdego z tych środków ochrony.

2. Żadne postanowienie niniejszej konwencji nie powinno być interpretowane jako uszczuplające prawa jakiegokolwiek Państwa-Strony do prowadzenia badań, rozwijania, wytwarzania, nabywania, przekazywania lub użycia środków ochrony przed bronią chemiczną do celów nie zabronionych przez niniejszą konwencję.

3. Każde Państwo-Strona zobowiązuje się ułatwiać możliwie najszerszą wymianę sprzętu, materiałów i informacji naukowo-technicznej o środkach ochrony przed bronią chemiczną oraz ma prawo w niej uczestniczyć.

4. W celu zwiększenia przejrzystości narodowych programów, związanych z celami ochronnymi, każde Państwo-Strona przedstawi corocznie Sekretarzowi Technicznemu informacje o swoim programie, zgodnie z procedurami rozpatrzonymi i przyjętymi przez konferencję zgodnie z ustępem 21(i) artykułu VIII.

5. Sekretariat Techniczny, nie później niż 180 dni od dnia wejścia w życie niniejszej konwencji, utworzy i będzie udostępniać na użytek każdego zainteresowanego państwa bank danych zawierający dostępne bez żadnych ograniczeń informacje o różnych środkach ochrony przed bronią chemiczną, a także informacje przedstawione przez Państwa-Strony.

Sekretariat Techniczny w ramach posiadanych przez niego środków i na wniosek Państwa-Strony, umożliwi takiemu Państwu-Stronie przeprowadzenie konsultacji z ekspertami i okaże temu Państwu-Stronie pomoc w znalezieniu środków do wykonania swoich programów dotyczących rozwoju i doskonalenia potencjału ochronnego przed bronią chemiczną.

6. Żadne z postanowień niniejszej konwencji nie powinno być interpretowane jako uszczuplające prawa Państw-Stron do żądania i udzielania pomocy w stosunkach dwustronnych oraz do zawierania specyficznych umów z innymi Państwami-Stronami w sprawie nadzwyczajnego okazania pomocy.

7. Każde Państwo-Strona zobowiązuje się do udzielania pomocy za pośrednictwem organizacji i w tym celu wybierze według swego upodobania jeden lub więcej z następujących środków:

(a) wnoszenie wkładu do funduszu pomocy złożonego z dobrowolnych składek, który powinien zostać utworzony przez Konferencję na jej pierwszej sesji;

(b) podpisanie, możliwie nie później niż 180 dni od dnia wejścia dla niego w życie niniejszej konwencji, umowy z organizacją w sprawie okazania pomocy na wniosek;

(c) zadeklarowanie, nie później niż 180 dni od dnia wejścia dla niego w życie niniejszej konwencji, rodzajów pomocy, jaką może ono okazać w odpowiedzi na wniosek Organizacji. Jeśli jednak Państwo-Strona nie jest w stanie okazać pomocy, przewidzianej w jego deklaracji, jest ono nadal zobowiązane do okazania pomocy zgodnie z niniejszym ustępem.

8. Każde Państwo-Strona ma prawo zwracać się i, z zachowaniem procedury określonej w ustępach 9, 10 i 11, otrzymać pomoc i ochronę przed użyciem albo groźbą użycia broni chemicznej, jeśli uzna, że:

(a) użyto przeciwko niemu broni chemicznej;

(b) zostały użyte przeciwko niemu policyjne środki chemiczne jako sposób prowadzenia wojny;

(c) jest ono zagrożone przez działania lub działalność jakiegokolwiek innego państwa, która jest zabroniona Państwom-Stronom na mocy artykułu I.

9. Wniosek, poparty stosowną informacją, jest kierowany do Dyrektora Generalnego, który przekazuje go niezwłocznie Radzie Wykonawczej i wszystkim Państwom-Stronom. Dyrektor Generalny bezzwłocznie kieruje taki wniosek do Państw-Stron, które zobowiązały się na mocy ustępu 7(b) i (c) udzielić nadzwyczajnej pomocy w przypadku użycia broni chemicznej lub użycia policyjnych środków chemicznych jako sposobu prowadzenia wojny, lub pomocy humanitarnej w przypadku poważnej groźby użycia broni chemicznej lub poważnej groźby użycia policyjnych środków chemicznych jako sposobu prowadzenia wojny, i które są skłonne udzielić takiej pomocy zainteresowanemu Państwu-Stronie nie później niż 12 go-

dzin po otrzymaniu takiego wniosku. Dyrektor Generalny, nie później niż 24 godziny po otrzymaniu takiego wniosku, wszczyna dochodzenie w celu uzasadnienia dalszych działań. Zamyka on takie dochodzenie w ciągu 72 godzin i kieruje sprawozdanie do Rady Wykonawczej. Jeśli dla przeprowadzenia dochodzenia potrzebny jest dodatkowy okres, to w tym samym terminie przedstawione zostaje sprawozdanie tymczasowe. Dodatkowy termin dla potrzeb dochodzenia nie może przekraczać 72 godzin. Może on być jednak dalej przedłużany na analogiczne okresy. Sprawozdania przedstawia się Radzie Wykonawczej pod koniec każdego dodatkowego okresu. Stosownie do potrzeb i zgodnie z wnioskiem i informacjami towarzyszącymi temu wnioskowi, dochodzenie ustala stosowne fakty mające znaczenie dla wniosku, jak również rodzaj i zakres dodatkowej pomocy i ochrony wymaganych zgodnie z wnioskiem.

10. Rada Wykonawcza zbiera się nie później niż 24 godziny od otrzymania sprawozdania z dochodzenia w celu rozpatrzenia sytuacji oraz w ciągu kolejnych 24 godzin podejmuje zwykłą większością głosów decyzję, czy należy wydać Sekretarzowi Technicznemu polecenie udzielenia dodatkowej pomocy. Sekretariat Techniczny niezwłocznie przekazuje wszystkim Państwom-Stronom oraz stosownym organizacjom międzynarodowym sprawozdanie z dochodzenia oraz informuje o decyzji podjętej przez Radę Wykonawczą. Jeśli Rada Wykonawcza podejmie stosowną decyzję, Dyrektor Generalny udziela niezwłocznie pomocy. W tym celu Dyrektor Generalny może współpracować z żądającym Państwem-Stroną, innymi Państwami-Stronami oraz stosownymi organizacjami międzynarodowymi. Państwa-Strony podejmą wszelkie działania w celu udzielenia pomocy.

11. Jeśli informacje zebrane w czasie prowadzonego dochodzenia lub uzyskane z innych wiarygodnych źródeł stanowią dostateczny dowód na istnienie ofiar użycia broni chemicznej i konieczność podjęcia natychmiastowej akcji, Dyrektor Generalny informuje o tym wszystkie Państwa-Strony i podejmuje nadzwyczajne środki pomocy, wykorzystując zasoby, które konferencja postawiła do jego dyspozycji w takich pilnych przypadkach. Dyrektor Generalny informuje Radę Wykonawczą o działaniach podjętych zgodnie z niniejszym ustępem.

Artykuł XI

Rozwój gospodarczy i technologiczny

1. Postanowienia niniejszej konwencji powinny być realizowane w taki sposób, aby nie opóźniały rozwoju gospodarczego i technologicznego Państw-Stron, oraz stanowiły przeszkody dla współpracy międzynarodowej w dziedzinie działalności chemicznej dla celów nie zabronionych przez niniejszą konwencję, włączając w to międzynarodową wymianę informacji naukowo-technicznej, związków chemicznych oraz sprzętu do produkcji, przetwarzania lub użycia związków chemicznych do celów nie zabronionych przez niniejszą konwencję.

2. Z zastrzeżeniem postanowień niniejszej konwencji i bez uszczerbku dla obowiązujących zasad i norm prawa międzynarodowego, Państwa-Strony:

a) mają prawo, indywidualnie lub zbiorowo, prowadzić badania, rozwijać, wytwarzać, nabywać, przekazywać i używać związki chemiczne;

(b) zobowiązują się ułatwiać i mają prawo uczestniczyć w możliwie najszerszej wymianie związków chemicznych, sprzętu i informacji naukowo-technicznej związanej z rozwojem i zastosowaniem chemii do celów nie zabronionych przez niniejszą konwencję;

(c) nie stosują między sobą żadnych ograniczeń, w tym wynikających z wszelkich umów międzynarodowych, sprzecznych ze zobowiązaniami przyjętymi w niniejszej konwencji, które ograniczyłyby lub stanowiłyby przeszkodę dla handlu oraz rozwoju i wspierania wiedzy naukowej i technologicznej w dziedzinie chemii w celach przemysłowych, rolnych, badawczych, medycznych, farmaceutycznych lub innych celach pokojowych;

(d) nie mogą powoływać się na niniejszą konwencję jako podstawę do stosowania jakichkolwiek środków oprócz tych, które są przewidziane lub dozwolone w niniejszej konwencji, ani nie mogą powoływać się na żadne inne umowy międzynarodowe dla osiągnięcia dowolnego celu niezgodnego z niniejszą konwencją;

(e) zobowiązują się dokonać przeglądu swojego ustawodawstwa dotyczącego handlu związkami chemicznymi dla doprowadzenia do jego zgodności z przedmiotem i celem niniejszej konwencji.

Artykuł XII

Środki mające na celu poprawę sytuacji i zagwarantowanie przestrzegania niniejszej konwencji, w tym sankcje

1. Konferencja podejmuje niezbędne środki, przewidziane w ustępach 2, 3 i 4, dla zagwarantowania przestrzegania niniejszej konwencji oraz dla rozwiązania każdej sytuacji niezgodnej z postanowieniami niniejszej konwencji. Przy rozpatrywaniu takich działań, zgodnie z niniejszym ustępem, Konferencja weźmie pod uwagę wszystkie informacje i zalecenia w tej kwestii przedstawione jej przez Radę Wykonawczą.

2. W przypadkach, kiedy Rada Wykonawcza skierowała do Państwa-Strony wniosek o podjęcie środków mających na celu rozstrzygnięcie sytuacji stanowiącej zagrożenie dla przestrzegania niniejszej konwencji, a Państwo-Strona nie stosuje się do tego wniosku w ustalonym czasie, Konferencja może, między innymi, na zalecenie Rady Wykonawczej ograniczyć lub zawiesić prawa i przywileje, z których korzysta Państwo-Strona wynikające z niniejszej konwencji do czasu podjęcia przez to Państwo niezbędnych działań dla wykonania jego zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji.

3. W przypadku, kiedy w wyniku działań zabronionych przez niniejszą konwencję, w szczególności przez artykuł I, nastąpi poważne naruszenie przedmiotu i celu niniejszej konwencji, Konferencja może zalecić Państwom-Stronom podjęcie zbiorowych środków, zgodnie z prawem międzynarodowym.

4. Konferencja w przypadkach szczególnie poważnych przekazuje sprawę, wraz ze stosownymi informacjami i wnioskiem, Zgromadzeniu Ogólnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych i Radzie Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych.

Artykuł XIII

Stosunek do innych umów międzynarodowych

Żadne postanowienie niniejszej konwencji nie może być interpretowane jako ograniczające lub zmniejszające w jakikolwiek sposób zobowiązania przyjęte przez jakiekolwiek państwo na mocy Protokołu o zakazie używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych środków bakteriologicznych podpisanego w Genewie 17 czerwca 1925 r. oraz na mocy konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu podpisanej w Londynie, Moskwie i Waszyngtonie dnia 10 kwietnia 1972 r.

Artykuł XIV

Rozstrzyganie sporów

1. Spory, które mogą powstać w związku z zastosowaniem lub interpretacją niniejszej konwencji, są rozstrzygane zgodnie ze stosownymi postanowieniami niniejszej konwencji i w zgodzie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych.

2. W przypadku sporu między dwoma lub wieloma Państwami-Stronami lub między jednym lub wieloma Państwami-Stronami a organizacją, co do interpretacji lub stosowania niniejszej konwencji, zainteresowane Strony przeprowadzą wspólne konsultacje w celu jak najszybszego rozstrzygnięcia sporu w drodze rokowań lub innych pokojowych środków wybranych przez Strony, włączając w to zwrócenie się do odpowiednich organów niniejszej konwencji i, za obopólną zgodą Stron, zwrócenie się do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości zgodnie ze Statutem Trybunału. Zainteresowane Państwa-Strony informują Radę Wykonawczą o podjętych działaniach.

3. Rada Wykonawcza może przyczynić się do rozstrzygnięcia sporu, stosując wszelkie środki, które uzna za stosowne, w tym misję dobrych usług, wezwanie Państw-Stron w sporze do rozpoczęcia procedury rozstrzygania sporu przy pomocy wybranych przez nie środków oraz określenie terminów dla każdej uzgodnionej procedury.

4. Konferencja rozpatruje problemy odnoszące się do sporów podniesione przez Państwa-Strony lub przekazane pod jej rozwagę przez Radę Wykonawczą. Konferencja, jeśli uzna to za konieczne, ustanawia organy zobowiązane do przyczynienia się do rozstrzygnięcia tych sporów lub powierza to zadanie już istniejącym organom, zgodnie z ustępem 21(f) artykułu VIII.

5. Konferencja i Rada Wykonawcza, upoważnione przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych, mogą oddzielnie zwracać się do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z prośbą o wydanie opinii doradczej w sprawie każdego problemu prawnego powstałego w związku z działalnością organizacji. W tym celu między Organizacją

i Organizacją Narodów Zjednoczonych podpisane zostanie porozumienie zgodnie z ustępem 34(a) artykułu VIII.

6. Postanowienia niniejszego artykułu nie naruszają postanowień artykułu IX lub postanowień w sprawie środków do poprawy sytuacji i zagwarantowania przestrzegania niniejszej konwencji, w tym sankcji.

(Artykuł XV – opuszczono)

Artykuł XVI

Okres obowiązywania i wypowiedzenie

1. Niniejsza konwencja jest zawarta na czas nie określony.

2. Każde Państwo-Strona, zgodnie ze swoją narodową suwerennością, ma prawo wypowiedzenia niniejszej konwencji, jeśli uzna, że nadzwyczajne okoliczności związane z przedmiotem niniejszej konwencji zagrażają jego najważniejszym interesom. O takim wypowiedzeniu zawiadamia ono na 90 dni wcześniej wszystkie Państwa-Strony, Radę Wykonawczą, Depozytariusza, oraz Radę Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych. Takie zawiadomienie zawiera oświadczenie o nadzwyczajnych okolicznościach, które Państwo-Strona uważa za zagrażające jego najważniejszym interesom.

3. Wypowiedzenie przez Państwa-Strony niniejszej konwencji w żaden sposób nie wpływa na ich obowiązek dalszego wykonywania zobowiązań przyjętych zgodnie z wszelkimi stosownymi normami prawa międzynarodowego, w szczególności na mocy protokołu genewskiego z 1925 r.

(Artykuły XVII–XXIV oraz załączniki opuszczono)

Kodeks postępowania w dziedzinie polityczno-wojskowych aspektów bezpieczeństwa, Budapeszt, 6 grudnia 1994 r.[1]

(Prawo w stosunkach międzynarodowych. Wybór dokumentów, opracowanie Stanisław Bieleń, WDiNP, Warszawa 1996, s. 285–290)

Preambuła

Państwa uczestniczące w Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE), uznając potrzebę umocnienia współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa, w tym także przez dalsze promowanie standardów odpowiedzialnego i kooperatywnego zachowania się w dziedzinie bezpieczeństwa,

potwierdzając, że żadne postanowienie tego kodeksu nie narusza ważności i przydatności celów oraz zasad Karty Narodów Zjednoczonych lub innych postanowień prawa międzynarodowego,

potwierdzając nieumniejszoną moc obowiązującą podstawowych zasad i wspólnych wartości helsińskiego Aktu Końcowego, Karty Paryskiej i Dokumentu Helsińskiego z 1992 r., traktujących o wzajemnej odpowiedzialności państw oraz odpowiedzialności rządów wobec własnych narodów, jak również ważność pozostałych zobowiązań KBWE,

przyjęły następujący Kodeks postępowania w dziedzinie polityczno-wojskowych aspektów bezpieczeństwa:

I

1. Państwa uczestniczące podkreślają, że pełne poszanowanie wszystkich zasad KBWE zawartych w helsińskim Akcie Końcowym i wprowadzenie w życie w dobrej wierze wszystkich zobowiązań przyjętych przez KBWE mają podstawowe znaczenie dla stabilizacji i bezpieczeństwa, wskutek czego stanowią przedmiot ich bezpośredniego i uzasadnionego zainteresowania.

2. Państwa uczestniczące potwierdzają ważność swej kompleksowej koncepcji bezpieczeństwa, zainicjowanej Aktem Końcowym, która wiąże utrzymanie pokoju z poszanowaniem praw człowieka i podstawowych wolności. Łączy ona współpracę gospodarczą oraz współpracę w dziedzinie środowiska z pokojowymi stosunkami międzypaństwowymi.

---

[1] W dniach 5–6 grudnia 1994 r. w Budapeszcie odbyło się czwarte spotkanie szefów państw i rządów państw KBWE, na którym przyjęto Dokument Budapeszteński 1994. Składa się on z dwóch części: deklaracji oraz decyzji (wśród nich – Kodeks postępowania w dziedzinie polityczno-wojskowych aspektów bezpieczeństwa).

3. Państwa uczestniczące pozostają przekonane, że bezpieczeństwo jest niepodzielne i że bezpieczeństwo każdego z nich jest nierozerwalnie związane z bezpieczeństwem innych. Nie będą umacniać swego bezpieczeństwa kosztem bezpieczeństwa innych państw. Będą realizować własne interesy bezpieczeństwa w zgodzie ze wspólnymi wysiłkami zmierzającymi do umocnienia bezpieczeństwa i stabilizacji na obszarze KBWE i poza nim.

4. Potwierdzając poszanowanie suwerennej równości i odrębności każdego z nich, jak również praw nieodłącznie związanych z suwerennością, Państwa uczestniczące będą opierać swe wzajemne stosunki w dziedzinie bezpieczeństwa na zasadach współpracy. Podkreślają w związku z tym kluczową rolę KBWE. Będą nadal rozwijać uzupełniające się i wzajemnie wzmacniające instytucje, w tym organizacje europejskie i transatlantyckie, wielostronne i dwustronne przedsięwzięcia oraz różne formy współpracy regionalnej i subregionalnej. Państwa uczestniczące podejmą współpracę w celu zagwarantowania, że wszystkie tego rodzaju układy dotyczące bezpieczeństwa będą zgodne z zasadami KBWE i zobowiązaniami wynikającymi z kodeksu.

5. Państwa uczestniczące są zdecydowane działać solidarnie w przypadku naruszenia norm i zobowiązań KBWE oraz zabiegać o jednomyślną reakcję, jeśli w wyniku takich działań zagrożone zostanie bezpieczeństwo. Będą się one bezzwłocznie konsultować – zgodnie ze zobowiązaniami wynikającymi z KBWE – z każdym Państwem uczestniczącym poszukującym pomocy w realizacji indywidualnej lub zbiorowej samoobrony. Wspólnie określą naturę zagrożenia i działania, jakich wymagać będzie obrona wspólnych im wartości.

II

6. Państwa uczestniczące nie będą w żaden sposób popierać aktów terroru i poczynią właściwe kroki w celu zapobiegania terroryzmowi i zwalczania go we wszystkich jego formach. Będą ściśle współpracować w zwalczaniu zagrożenia, jakie niesie działalność terrorystyczna, poprzez wprowadzanie w życie międzynarodowych aktów prawnych i zobowiązań uzgodnionych w odniesieniu do tego problemu. Będą one w szczególności inicjować działania mające na celu spełnienie wymogów porozumień międzynarodowych, nakładających na nie obowiązek ścigania lub ekstradycji terrorystów.

III

7. Państwa uczestniczące przypominają, że zasady helsińskiego Aktu Końcowego mają fundamentalne znaczenie i w związku z tym będą jednakowo i bez zastrzeżeń stosowane; każda z nich będzie interpretowana z uwzględnieniem pozostałych.

8. Państwa uczestniczące nie będą udzielać pomocy ani poparcia państwom, które naruszają zobowiązanie do powstrzymania się od groźby użycia siły bądź od jej użycia przeciwko terytorialnej integralności lub politycznej niezależności któregokolwiek z państw lub w każdy inny sposób niezgodny z Kartą Narodów Zjednoczonych i z zawartą w helsińskim Akcie Końcowym deklaracją zasad regulujących stosunki między Państwami uczestniczącymi.

IV

9. Państwa uczestniczące potwierdzają niezbywalne prawo – tak jak je uznaje Karta Narodów Zjednoczonych – do indywidualnej i zbiorowej samoobrony.

10. Każde Państwo uczestniczące, pamiętając o uzasadnionej trosce o bezpieczeństwo innych państw, ma swobodę określenia swych interesów bezpieczeństwa na gruncie suwerennej równości; ma również prawo swobodnego wyboru porozumień dotyczących jego bezpieczeństwa, w zgodzie z prawem międzynarodowym i zobowiązaniami wynikającymi z zasad i celów KBWE.

11. Każde Państwo uczestniczące ma suwerenne prawo przynależeć bądź nie przynależeć do międzynarodowych organizacji, być lub nie być stroną dwustronnych i wielostronnych traktatów, w tym traktatów sojuszniczych. Ma ono również prawo do neutralności. Każde z nich ma prawo do zmiany swego statusu w tym względzie zgodnie z odpowiednimi porozumieniami i procedurą. Każde państwo będzie respektować takie same prawa wszystkich pozostałych państw.

12. Każde Państwo uczestniczące będzie utrzymywać tylko taki potencjał wojskowy, jaki jest współmierny w stosunku do uzasadnionych indywidualnych i zbiorowych potrzeb związanych z bezpieczeństwem, z uwzględnieniem własnych zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego.

13. Każde Państwo uczestniczące określi swój potencjał wojskowy na podstawie demokratycznych procedur wewnętrznych, pamiętając o uzasadnionej trosce innych państw, jak również o potrzebie przyczyniania się do międzynarodowego bezpieczeństwa i stabilności. Żadne Państwo uczestniczące nie będzie usiłowało narzucić innemu Państwu uczestniczącemu dominacji wojskowej.

14. Siły zbrojne Państwa uczestniczącego mogą stacjonować na terytorium innego Państwa uczestniczącego zgodnie ze swobodnie wynegocjowanym porozumieniem, jak również zgodnie z prawem międzynarodowym.

V

15. Państwa uczestniczące wprowadzają w życie w dobrej wierze wszystkie swe zobowiązania dotyczące kontroli zbrojeń, rozbrojenia oraz budowy zaufania i bezpieczeństwa jako ważny element swego niepodzielnego bezpieczeństwa.

16. Mając na celu wzmocnienie bezpieczeństwa i stabilności na obszarze KBWE, Państwa uczestniczące potwierdzają swe zobowiązanie do kontynuowania kontroli zbrojeń, rozbrojenia oraz wykorzystania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa.

VI

17. Państwa uczestniczące zobowiązują się do współpracy – również poprzez osiąganie pomyślnego stanu gospodarki i środowiska – w celu przeciwdziałania napięciom, które mogą prowadzić do konfliktu. Źródłem takich napięć jest naruszanie praw człowieka i podstawowych wolności oraz innych zobowiązań w dziedzinie ludzkiego wymiaru; okazywanie agresywnego nacjonalizmu, rasizmu, szowinizmu, ksenofobii i antysemityzmu również zagraża pokojowi i bezpieczeństwu.

18. Państwa uczestniczące podkreślają znaczenie zarówno wczesnego rozpoznawania potencjalnych konfliktów, jak i wspólnych wysiłków w sferze zapobiegania konfliktom, opanowywania kryzysów i pokojowego rozwiązywania sporów.

19. W przypadku konfliktu zbrojnego Państwa uczestniczące będą usiłowały przyczynić się do skutecznego zaprzestania działań wojennych oraz do stwarzania warunków umożliwiających polityczne rozwiązanie konfliktu. Będą współpracować na rzecz pomocy humanitarnej, aby ulżyć cierpieniom ludności cywilnej, także poprzez ułatwianie przemieszczania się personelu i środków przeznaczonych do tego rodzaju zadań.

VII

20. Państwa uczestniczące uznają demokratyczną kontrolę nad wojskiem, siłami paramilitarnymi i wewnętrznymi siłami bezpieczeństwa, jak też nad służbami wywiadowczymi i policją, za nieodzowny element stabilizacji i bezpieczeństwa. Będą wspierać integrację swych sił zbrojnych ze społeczeństwem obywatelskim jako ważny przejaw demokracji.

21. Każde Państwo uczestniczące zapewni i utrzyma skuteczne kierownictwo i kontrolę nad swymi siłami zbrojnymi, siłami paramilitarnymi i siłami bezpieczeństwa ze Strony konstytucyjnie ustanowionych władz wyposażonych w demokratyczną legitymację. Każde Państwo uczestniczące ustanowi kontrolę w celu zapewnienia, że władze te wypełniają swe konstytucyjne i prawne obowiązki. Określi wyraźnie rolę i zadania tych sił oraz ich obowiązek działania wyłącznie w ramach konstytucyjnych.

22. Każde Państwo uczestniczące zapewni ustawodawczą akceptację swych wydatków na obronę. Każde Państwo uczestniczące będzie, zgodnie z wymogami bezpieczeństwa narodowego, ograniczać swe wydatki wojskowe; zapewni też przejrzystość i powszechną dostępność informacji odnoszących się do sił zbrojnych.

23. Każde Państwo uczestniczące, gwarantując żołnierzowi odbywającemu służbę wojskową realizację jego praw obywatelskich, zapewni też polityczną neutralność sił zbrojnych jako takich.

24. Każde Państwo uczestniczące zapewni skuteczne sposoby zabezpieczające przed przypadkowym lub nielegalnym użyciem środków wojskowych.

25. Państwa uczestniczące nie będą tolerować ani popierać sił, które nie są odpowiedzialne przed konstytucyjnie ustanowionymi władzami lub nie są przez nie kontrolowane. Jeśli Państwo uczestniczące nie jest w stanie realizować swego zwierzchnictwa nad takimi siłami, może prosić o konsultacje w ramach KBWE w celu omówienia działań, które powinny zostać podjęte.

26. Każde Państwo uczestniczące zapewni, że zgodnie ze zobowiązaniami międzynarodowymi jego siły paramilitarne powstrzymają się od uzyskiwania zdolności bojowej większej niż ta, do jakiej zostały powołane.

27. Każde Państwo uczestniczące zapewni, że rekrutacja lub wezwanie do służby w siłach militarnych, paramilitarnych i w siłach bezpieczeństwa będą zgodne z jego zobowiązaniami związanymi z poszanowaniem praw człowieka i podstawowych wolności.

28. Państwa uczestniczące odzwierciedlą w swych ustawach i innych stosownych dokumentach prawa i obowiązki personelu sił zbrojnych. Rozważą wprowadzenie zwolnień ze służby wojskowej lub zastosowanie służby zastępczej.

29. Państwa uczestniczące zapewnią możliwie szerokie rozpowszechnienie w swoich krajach międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych. Swym zobowiązaniom w tej dziedzinie dadzą one wyraz – zgodnie z praktyką wewnętrzną -w programach szkolenia wojskowego i w regulaminach.

30. Każde Państwo uczestniczące zapozna personel swych sił zbrojnych z postanowieniami międzynarodowego prawa humanitarnego, zasadami, konwencjami i zobowiązaniami odnoszącymi się do konfliktu zbrojnego oraz zapewni, że personel ten będzie świadom osobistej odpowiedzialności – na mocy ustawodawstwa wewnętrznego i prawa międzynarodowego – za swe działania.

31. Państwa uczestniczące zapewnią, że personel sił zbrojnych sprawujący władzę dowódczą będzie ją wykonywać zgodnie ze stosownymi przepisami ustawodawstwa wewnętrznego i prawa międzynarodowego oraz że będzie świadom, iż na mocy tego prawa może zostać indywidualnie pociągnięty do odpowiedzialności za niezgodne z prawem sprawowanie swej władzy i że nie można wydawać rozkazów sprzecznych z prawem krajowym i międzynarodowym. Odpowiedzialność zwierzchników nie zwalnia podwładnych od osobistej odpowiedzialności.

32. Każde Państwo uczestniczące zapewni, że personel sił militarnych, paramilitarnych i sił bezpieczeństwa będzie mógł korzystać z praw człowieka i podstawowych wolności oraz realizować je w sposób zgodny z dokumentami KBWE i prawem międzynarodowym, a także ze stosownymi postanowieniami konstytucyjnymi, przepisami prawnymi i wymogami służby.

33. Każde Państwo uczestniczące zapewni odpowiednie procedury prawne i administracyjne chroniące prawa personelu wszystkich rodzajów wojsk.

VIII

34. Każde Państwo uczestniczące zapewni, że jego siły zbrojne będą w czasie pokoju i wojny dowodzone, obsadzane, szkolone i wyekwipowane w sposób zgodny z postanowieniami prawa międzynarodowego, a także z podjętymi przez nie zobowiązaniami i postanowieniami odnoszącymi się do użycia sił zbrojnych w konflikcie zbrojnym, włączając w to odpowiednie konwencje haskie z 1907 r. i z 1954 r., konwencje genewskie z 1949 r. i ich protokoły dodatkowe z 1977 r., jak również konwencję z 1980 r. o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki.

35. Każde Państwo uczestniczące zapewni, że jego polityka i doktryna obronna będą zgodne z prawem międzynarodowym odnoszącym się do użycia sit zbrojnych, także w konflikcie zbrojnym, oraz z odpowiednimi zobowiązaniami tego kodeksu.

36. Każde Państwo uczestniczące zapewni, że wszelkie decyzje desygnujące jego siły zbrojne do uczestnictwa w wewnętrznych misjach bezpieczeństwa będą podjęte zgodnie z konstytucyjnymi procedurami. Decyzje zlecające siłom zbrojnym takie misje stworzą gwarancje, że będą one przeprowadzane pod skuteczną kontrolą konstytucyjnie uprawnionych władz i podlegać będą wymogom prawa. Jeśli nie będzie można uniknąć użycia siły w pełnieniu misji dotyczącej bezpieczeństwa wewnętrznego, każde Państwo uczestniczące zapewni, że jej użycie będzie współmierne do konieczności związanych z jej wprowadzeniem. Siły zbrojne zatroszczą się należycie o zapobieżenie wyrządzaniu szkody obywatelom lub ich mieniu.

37. Państwa uczestniczące nie użyją sił zbrojnych do ograniczenia pokojowego, zgodnego z prawem korzystania z praw człowieka i praw obywatela przez osoby jako jednostki oraz jako przedstawicieli grup, ani też w celu pozbawienia ich narodowej, religijnej, kulturowej, językowej lub etnicznej tożsamości.

IX

38. Każde Państwo uczestniczące jest odpowiedzialne za wprowadzenie w życie tego kodeksu. Państwo uczestniczące udzieli na żądanie stosownych wyjaśnień odnoszących się

do realizacji kodeksu. W celu oszacowania, ponownego przejrzenia i ulepszenia realizacji tego kodeksu – gdyby okazało się to niezbędne – zostaną wykorzystane właściwe organy, mechanizmy i procedury KBWE.

39. Postanowienia kodeksu postępowania są politycznie wiążące, przeto kodeks ten nie podlega rejestracji na mocy artykułu 102 Karty Narodów Zjednoczonych. Kodeks wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1995 r.

40. Żadne z postanowień kodeksu nie pozostaje w sprzeczności z naturą i treścią zobowiązań przyjętych w innych dokumentach KBWE.

41. Państwa uczestniczące będą dążyć do zapewnienia, że ich odpowiednie dokumenty i procedury wewnętrzne lub – tam, gdzie to będzie właściwe – instrumenty prawne odzwierciedlają zobowiązania zawarte w kodeksie.

42. Tekst kodeksu będzie opublikowany we wszystkich Państwach uczestniczących, co zapewni jego maksymalnie szerokie rozpowszechnienie.

Traktat o całkowitym zakazie prób jądrowych, Nowy Jork, 10 września 1996 r.[1]

(Druk sejmowy nr 663 z 15 października 1998 r.)
(wyciąg)

Preambuła

Państwa-Strony niniejszego traktatu (zwane dalej „Państwami-Stronami"),

przyjmując z zadowoleniem międzynarodowe porozumienia i inne pozytywne działania z ostatnich lat w dziedzinie rozbrojenia nuklearnego, w tym redukcję arsenałów broni jądrowej, jak również w dziedzinie zapobiegania rozprzestrzenianiu broni jądrowej we wszystkich jego aspektach,

podkreślając wagę pełnego i szybkiego wdrożenia takich porozumień i działań,

przekonane, że obecna sytuacja międzynarodowa stwarza możliwość podjęcia dalszych skutecznych działań na rzecz rozbrojenia nuklearnego i zapobiegania rozprzestrzenianiu broni jądrowej we wszystkich jego aspektach

i oświadczając o swoim zamiarze podjęcia takich działań,

podkreślając wobec powyższego potrzebę stałego podejmowania systematycznych i coraz bardziej zaawansowanych starań o globalną redukcję broni jądrowej w celu ostatecznej eliminacji takiej broni oraz powszechnego i całkowitego rozbrojenia pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową,

uznając, że zaniechanie wszelkich próbnych wybuchów jądrowych testujących broń jądrową oraz wszelkich innych eksplozji nuklearnych przez ograniczenie prac nad bronią jądrową i jej ulepszaniem oraz zaniechanie prac nad nowymi, zaawansowanymi typami broni jądrowej stanowi skuteczny środek rozbrojenia nuklearnego i nie rozprzestrzeniania broni jądrowej we wszystkich jego aspektach,

uznając ponadto, że położenie kresu wszelkim podobnym eksplozjom jądrowym stanowić będzie znaczący krok w realizacji systematycznego procesu zmierzającego do rozbrojenia nuklearnego,

przekonane, że najskuteczniejszym sposobem położenia kresu próbom jądrowym jest zawarcie powszechnego i podlegającego skutecznej międzynarodowej kontroli traktatu o całkowitym zakazie prób jądrowych, który od dłuższego czasu stanowi priorytetowy cel społeczności międzynarodowej w dziedzinie rozbrojenia i nie rozprzestrzeniania broni jądrowej,

przyjmując do wiadomości wyrażone przez Strony traktatu o Zakazie prób broni jądrowej w atmosferze, w przestrzeni kosmicznej i pod wodą z 1963 r. dążenia do doprowadzenia do zaniechania na zawsze wszelkich próbnych eksplozji wojskowych ładunków jądrowych, ponadto

przyjmując do wiadomości wyrażane poglądy, że niniejszy traktat może przyczynić się do ochrony środowiska naturalnego,

[1] Ustawa z 22 stycznia 1999 r. o ratyfikacji traktatu o całkowitym zakazie prób jądrowych z 10 września 1996 r. (DzU z 1999 r., nr 15, poz. 136). Traktat nie wszedł w życie.

potwierdzając, że ich celem jest doprowadzenie do przestrzegania przez wszystkie państwa niniejszego traktatu i jego celów dla przyczynienia się do skutecznego zapobiegania rozprzestrzenianiu broni jądrowej we wszystkich jego aspektach, do procesu rozbrojenia nuklearnego, a w konsekwencji do wzmożenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa,

uzgodniły co następuje:

Artykuł I

Podstawowe zobowiązania

1. Wszystkie Państwa-Strony zobowiązują się nie przeprowadzać żadnych próbnych eksplozji wojskowych ładunków jądrowych ani żadnych innych eksplozji jądrowych oraz zakazać i zapobiegać wszelkim wybuchom jądrowym na wszystkich obszarach podlegających ich jurysdykcji lub kontroli.

2. Wszystkie Państwa-Strony zobowiązują się ponadto, że powstrzymają się od powodowania, zachęcania do lub uczestniczenia w jakikolwiek sposób w przeprowadzaniu próbnych eksplozji wojskowych ładunków jądrowych lub jakichkolwiek innych eksplozji jądrowych.

Artykuł II

Organizacja

A. Postanowienia ogólne

1. Państwa-Strony powołują niniejszym organizację do spraw traktatu o całkowitym zakazie prób jądrowych (zwaną dalej „Organizacją") dla wdrażania celów i zadań niniejszego traktatu, zapewnienia realizacji jego postanowień, w tym dotyczących międzynarodowej kontroli jego przestrzegania, oraz stworzenia forum dla konsultacji i współpracy między Państwami-Stronami.

2. Wszystkie Państwa-Strony są członkami Organizacji. Państwo-Strona nie może zostać pozbawione członkostwa Organizacji.

3. Siedzibą Organizacji jest Wiedeń, Republika Austrii.

4. Niniejszym powołuje się jako organy Organizacji: Konferencję Państw-Stron, Radę Wykonawczą i Sekretariat Techniczny, który obejmuje Międzynarodowe Centrum Danych.

5. Państwa-Strony współdziałają z organizacją w wypełnianiu jej zadań zgodnie z niniejszym traktatem. Państwa-Strony porozumiewają się ze sobą bezpośrednio lub za pośrednictwem Organizacji, bądź też innych odpowiednich procedur międzynarodowych, w tym procedur w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych i zgodnych z jej Kartą, w każdej sprawie, jaka może zostać poruszona w związku z celami i zadaniami lub wdrażaniem postanowień niniejszego traktatu.

6. Organizacja przeprowadza czynności kontrolne przewidziane niniejszym traktatem w sposób powodujący ingerencję w jak najmniejszym zakresie, lecz pozwalający na terminową i skuteczną realizację przewidzianych celów. Organizacja wymaga udostępnienia wyłącznie tych informacji i danych, które są niezbędne dla wypełniania jej obowiązków wynikających z niniejszego traktatu. Podejmie ona wszelkie środki bezpieczeństwa, aby zapewnić poufność informacji dotyczących czynności i obiektów o charakterze cywilnym i wojskowym, jakie zostaną jej udostępnione w ramach wdrażania postanowień niniejszego traktatu, a w szczególności przestrzega zawartych w niniejszym traktacie postanowień o poufnym charakterze informacji.

7. Państwa-Strony traktują jako poufne dane i informacje otrzymane w zaufaniu od Organizacji, w ramach wdrażania postanowień traktatu i postępują z nimi zgodnie z właściwymi dla nich procedurami.

8. Organizacja, jako ciało niezależne, dąży do należytego wykorzystania dostępnej wiedzy fachowej i obiektów oraz do wykorzystania w sposób jak najbardziej efektywny dostępnych środków poprzez zawieranie porozumień o współpracy z innymi organizacjami międzynarodowymi, takimi jak Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej. Porozumienia takie, wyjąwszy uzgodnienia mniejszej wagi i mające charakter normalnych porozumień komercyjnych i kontraktowych, zawiera się w formie umów przedkładanych do zatwierdzenia Konferencji Państw-Stron.

9. Koszty działalności Organizacji pokrywane są corocznie przez Państwa-Strony, zgodnie ze skalą ocen Organizacji Narodów Zjednoczonych, odpowiednio przystosowaną dla uwzględnienia różnic w członkostwie między Organizacją Narodów Zjednoczonych a Organizacją.

10. Składki pieniężne Państw-Stron na rzecz Komisji Przygotowawczej odejmuje się odpowiednio od składek wnoszonych przez nie do zwykłego budżetu.

11. Członek Organizacji zalegający z wpłatami naliczonych składek na rzecz Organizacji zostanie pozbawiony prawa głosu w Organizacji, jeżeli suma z jaką zalega równa jest bądź przekracza sumę składek należnych od danego członka za pełne dwa ubiegłe lata. Konferencja Państw-Stron może pomimo to zezwolić takiemu członkowi na zachowanie prawa głosu, jeżeli udokumentowano, że niedokonanie płatności wynika z przyczyn od niego niezależnych.

B. Konferencja Państw-Stron

Skład, tryb postępowania, podejmowanie decyzji

12. Konferencja Państw-Stron (zwana dalej „Konferencją") składa się ze wszystkich Państw-Stron. Każde z Państw-Stron posiada w Konferencji jednego przedstawiciela, który może korzystać z pomocy zastępców i doradców.

13. Sesja wstępna konferencji zwołana zostanie przez Depozytariusza nie później niż 30 dni od wejścia w życie niniejszego traktatu.

14. Konferencja obraduje na zwoływanych dorocznie regularnych sesjach, o ile nie postanowi inaczej.

15. Sesja nadzwyczajna Konferencji może zostać zwołana:

(a) decyzją Konferencji,

(b) na wniosek Rady Wykonawczej, lub

(c) na wniosek dowolnego z Państw-Stron, o ile większość Państw-Stron udzieli mu poparcia.

Sesja nadzwyczajna może zostać zwołana nie później niż 30 dni po odnośnej decyzji konferencji, wniosku Rady Wykonawczej lub uzyskaniu niezbędnego poparcia, o ile decyzja lub wniosek nie stanowią inaczej (...).

Artykuł III

Krajowe środki służące wdrażaniu postanowień traktatu

1. Każde Państwo-Strona w trybie przewidzianym swoim prawem wewnętrznym podejmie wszelkie środki niezbędne dla realizacji swoich zobowiązań wynikających z niniejszego traktatu. W szczególności, podejmie wszelkie niezbędne środki aby:

(a) zabronić osobom fizycznym i prawnym podejmowanie jakichkolwiek czynności zakazanych Państwu Stronie na mocy niniejszego traktatu zarówno na swoim terytorium, jak i w dowolnym innym miejscu podlegającym jego jurysdykcji w świetle prawa międzynarodowego,

(b) zabronić osobom fizycznym i prawnym podejmowanie takich czynności w jakimkolwiek miejscu podlegającym jego kontroli, oraz

(c) zabronić, zgodnie z prawem międzynarodowym, osobom fizycznym posiadającym jego obywatelstwo podejmowanie gdziekolwiek takich czynności.

2. Każde Państwo-Strona współpracuje z pozostałymi Państwami-Stronami i udziela odpowiedniej pomocy prawnej celem, ułatwienia wypełniania obowiązków wynikających z ust. 1.

3. Każde Państwo-Strona powiadamia Organizację o środkach podejmowanych na mocy niniejszego artykułu.

4. Celem wywiązania się ze zobowiązań wynikających z niniejszego traktatu, każde z Państw-Stron mianuje lub powoła organ krajowy i powiadomi o tym Organizację po wejściu w życie traktatu w stosunku do tego państwa. Organ krajowy pełni funkcję centralnego ośrodka w kontaktach z Organizacją i innymi Państwami-Stronami.

Artykuł IV

Weryfikacja

A. Postanowienia Ogólne

I. Aby zapewnić przestrzeganie postanowień niniejszego traktatu stworzony zostanie system kontroli, na który złożą się następujące elementy:

(a) Międzynarodowy System Monitoringu,

(b) konsultacje i wyjaśnienia,

(c) inspekcje na miejscu, oraz

(d) środki budowy zaufania.

Z chwilą wejścia w życie niniejszego traktatu, system kontroli musi zapewnić przestrzeganie postanowień niniejszego traktatu.

2. Czynności kontrolne winny opierać się na obiektywnych informacjach, ograniczać się do przedmiotu niniejszego traktatu oraz być wypełniane z pełnym poszanowaniem suwerenności Państw-Stron, w sposób powodujący ingerencję w jak najmniejszym zakresie, lecz pozwalający na skuteczną i terminową realizację ich celów. Państwa-Strony wstrzymają się od wszelkich nadużyć prawa do kontroli.

3. Każde Państwo-Strona zobowiązuje się, zgodnie z niniejszym traktatem, do współpracy za pośrednictwem swego organu krajowego, powołanego zgodnie z art. III ust. 4, z Organizacją i z innymi Państwami-Stronami celem ułatwienia kontroli przestrzegania postanowień niniejszego traktatu między innymi przez:

(a) utworzenie instytucji niezbędnych dla uczestnictwa w czynnościach kontrolnych i nawiązanie niezbędnej łączności,

(b) dostarczanie danych otrzymywanych z krajowych stacji wchodzących w skład Międzynarodowego Systemu Monitoringu,

(c) uczestnictwo, w miarę potrzeby, w procesach konsultacji i wyjaśnień,

(d) zezwalanie na przeprowadzanie inspekcji lokalnych; oraz

(e) uczestnictwo, w miarę potrzeby, w środkach budowy zaufania.

4. Wszystkim Państwom-Stronom, niezależnie od ich możliwości technicznych i finansowych, przysługuje takie samo prawo do kontroli i wszystkie przyjmują na siebie takie samo zobowiązanie do poddawania się kontroli.

5. Dla potrzeb niniejszego traktatu żadne z Państw-Stron nie jest wyłączone z korzystania z informacji otrzymywanych z krajowych technicznych środków kontroli zgodnie z powszechnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego, w tym zasadą poszanowania suwerenności państw.

6. Uwzględniając słuszne prawa Państw-Stron do ochrony zastrzeżonych obiektów, czynności i miejsc, nie związanych z niniejszym traktatem, Państwa-Strony nie ingerują w elementy systemu kontroli niniejszego traktatu ani w krajowe techniczne środki kontroli, działające zgodnie z ust. 5.

7. Każde Państwo-Strona ma prawo podejmować działania celem ochrony zastrzeżonych obiektów i zapobiegania ujawnianiu poufnych informacji i danych nie związanych z niniejszym traktatem.

8. Ponadto podejmuje się wszelkie niezbędne środki dla ochrony poufnego charakteru wszelkich informacji na temat czynności i obiektów o charakterze cywilnym i wojskowym, uzyskanych podczas czynności kontrolnych.

9. Z zastrzeżeniem postanowień ust. 8, informacje uzyskane przez Organizację za pośrednictwem systemu kontroli utworzonego na mocy niniejszego traktatu udostępniane są wszystkim Państwom-Stronom zgodnie z odpowiednimi postanowieniami niniejszego traktatu i protokołu do niego

10. Postanowień niniejszego traktatu nie należy interpretować jako ograniczenia międzynarodowej wymiany danych dla celów naukowych (...).

CZĘŚĆ DRUGA

PRAWNE OGRANICZENIA WALKI ZBROJNEJ

Deklaracja w przedmiocie prawa wojny morskiej, Paryż, 16 kwietnia 1856 r.

(Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów, wstęp i opracowanie L. Gelberg, PWN, Warszawa 1954, t. I, s. 60)

Pełnomocnicy, którzy podpisali traktat paryski z dn. 30 marca 1856 r. zgromadzeni na konferencji,

zważywszy, że prawo morskie okresu wojny przez długi czas było przedmiotem pożałowania godnych sporów,

że niepewność prawa i obowiązków w takiej dziedzinie wywołuje między państwami neutralnymi i wojującymi różnice zdań, z których mogą wyniknąć poważne trudności i nawet zatargi,

że więc jest rzeczą pożyteczną ustalić jednolitą doktrynę w sprawie tak ważnej,

że pełnomocnicy zgromadzeni na kongresie paryskim nie mogą lepiej wyrazić zamiarów, którymi ich rządy są ożywione jak starając się wprowadzić do stosunków międzynarodowych stałe w tej dziedzinie zasady,

uchwalili następującą uroczystą deklarację:

korsarstwo jest i pozostanie zniesione;

bandera neutralna osłania towar nieprzyjacielski, z wyjątkiem kontrabandy wojennej;

towar neutralny, z wyjątkiem kontrabandy wojennej, nie może być zajęty pod banderą nieprzyjacielską;

blokady, aby były ważne, muszą być skuteczne, tj. przeprowadzone przez siły zbrojne wystarczające do skutecznej obrony dostępu do wybrzeża nieprzyjacielskiego.

Rządy podpisanych pełnomocników zobowiązują się podać niniejszą deklarację do wiadomości państw, które nie były powołane do wzięcia udziału w kongresie paryskim, i wezwać je do przystąpienia.

Deklaracja w sprawie pocisków wybuchających małego kalibru, Petersburg, 11 grudnia 1868 r.[1]

(Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów, wstęp i opracowanie L. Gelberg, PWN, Warszawa 1954, t. I, s. 108–109)

Na propozycję cesarskiego rządu Rosji międzynarodowa komisja wojskowa zgromadziła się w S. Petersburgu w celu zbadania, w jakim stopniu należałoby zabronić używania pewnych pocisków w czasie wojny między cywilizowanymi narodami. Gdy ta komisja zgodnie ustaliła granice techniczne, do których dojść mogą konieczności i w których muszą się one zatrzymać wobec wymagań ludzkości, niżej podpisani na polecenie swych rządów są upoważnieni oświadczyć co następuje:

Zważywszy, że postępy cywilizacji winny prowadzić w miarę możności do złagodzenia klęsk wojny;

że jedynym legalnym celem, jaki państwa winny sobie stawiać w czasie wojny, jest osłabienie sił zbrojnych nieprzyjaciela;

że w tym celu wystarczy możliwie największą liczbę ludzi uczynić niezdolnymi do walki;

że używanie broni, która by niepotrzebnie zwiększała cierpienie ludzi już niezdolnych do walki albo sprowadzała nieuchronnie ich śmierć, prowadziłoby poza ten cel; że więc używanie podobnej broni byłoby sprzeczne z prawami ludzkości.

Umawiające się Strony zobowiązują się, że w razie wojny między nimi wyrzekają się wzajemnie używania przez ich wojska lądowe i morskie wszelkich pocisków wybuchających lub zawierających substancje piorunujące czy zapalne, wagi mniejszej niż 400 gramów.

[1] Deklaracja ta jest pierwszą wielostronną umową międzynarodową zabraniającą używania niektórych rodzajów broni. Sygnatariuszem deklaracji, podpisanej 29 listopada (11 grudnia) 1868 r., jest 19 państw.

Umawiające się Strony wezwą wszystkie państwa, które nie brały udziału przez wysłanie swych delegatów w uchwałach międzynarodowej komisji wojskowej zgromadzonej w S. Petersburgu, do przystąpienia do niniejszej umowy.

Umowa niniejsza obowiązuje tylko Umawiające się Strony lub Strony, które do niej przystąpią, w razie wojny między dwiema lub kilkoma z nich; nie ma ona zastosowania wobec Stron, które nie podpisały umowy lub do niej nie przystąpiły.

Umowa przestałaby również obowiązywać, gdyby w wojnie między Stronami Umawiającymi się lub Stronami, które do umowy przystąpiły, do jednego z Państw wojujących przyłączyła się Strona, która umowy nie podpisała lub do niej nie przystąpiła.

Strony Umawiające się lub Strony, które do umowy przystąpiły, zastrzegają sobie możność późniejszego porozumienia, ilekroć zostałaby sformułowana dokładna propozycja w związku z przyszłymi udoskonaleniami, które nauka mogłaby spowodować w uzbrojeniu wojsk, a to w celu utrzymania przyjętych przez nie zasad i pogodzenia konieczności wojennych z prawami ludzkości.

Deklaracja o zakazie używania na wojnie kul rozszerzających się lub rozpłaszczających, Haga, 29 lipca 1899 r.

(Prawo międzynarodowe. Źródła i materiały, pod red. A. Górbiela, Katowice 1970, t. II, s. 132)

Niżej podpisani pełnomocnicy państw reprezentowanych na Międzynarodowej Konferencji Pokojowej w Hadze, należycie do tego upoważnieni przez swoje Rządy,

kierując się uczuciami, które znalazły wyraz w deklaracji petersburskiej z 29 listopada/11 grudnia 1868 roku,

Oświadczają:

Umawiające się Państwa ustanawiają zakaz używania kul, które rozszerzają się lub rozpłaszczają łatwo w ciele ludzkim takich, jak kule o twardej powłoce zewnętrznej nie osłaniającej całkowicie jądra bądź pokrytej nacięciami (...).

Deklaracja o zakazie używania pocisków gazowych, Haga, 29 lipca 1899 r.

(Prawo międzynarodowe. Źródła i materiały, pod red. A. Górbiela, Katowice 1970, t. II, s. 132)

Niżej podpisani pełnomocnicy państw reprezentowanych na Międzynarodowej Konferencji Pokojowej w Hadze, należycie do tego upoważnieni przez swoje rządy,

kierując się uczuciami, które znalazły wyraz w deklaracji petersburskiej z 29 listopada/11 grudnia 1868 roku,

Oświadczają:

Umawiające się Państwa ustanawiają zakaz używania pocisków, których jedynym celem jest rozprzestrzenianie gazów duszących i zabijających (...).

Konwencja dotycząca rozpoczęcia kroków nieprzyjacielskich (III konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(DzU z 1927 r., nr 21, poz. 159)

Uważając, że dla zabezpieczenia stosunków pokojowych ważnym jest, aby kroki nieprzyjacielskie nie rozpoczynały się bez uprzedniego zawiadomienia, że ważnym jest również, aby stan wojny był notyfikowany bez zwłoki Mocarstwom neutralnym; (...),

Artykuł 1

Układające się Mocarstwa uznają, iż kroki wojenne między nimi nie powinny się rozpoczynać bez uprzedniego i niedwuznacznego zawiadomienia, które będzie mieć formę bądź umotywowanego wypowiedzenia wojny, bądź formę ultimatum z warunkowym wypowiedzeniem wojny.

Artykuł 2

Stan wojny powinien być Mocarstwom neutralnym bez zwłoki zakomunikowany i wywrze swe skutki w stosunku do nich dopiero po otrzymaniu notyfikacji, która może być uskuteczniona nawet za pomocą telegrafu. Wszakże nie mogą neutralne państwa powoływać się na nieotrzymanie tego zawiadomienia, jeżeli było ustalone w sposób niewątpliwy, że o stanie wojny istotnie wiedziały.

Artykuł 3

Artykuł pierwszy niniejszej konwencji wywrze skutek na wypadek wojny między dwoma lub kilkoma państwami układającymi się. Artykuł drugi obowiązuje w stosunkach pomiędzy jednym państwem układającym się, znajdującym się w stanie wojny, a Mocarstwami neutralnymi, również do konwencji należącymi.

Rząd zakomunikuje im również datę, w której notyfikację otrzymał.

(Artykuły 4–8 opuszczono)

Konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej (IV konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(DzU z 1927 r., nr 21, poz. 161)

Zważywszy, że poszukując sposobów zachowania pokoju i zapobieżenia zbrojnym starciom pomiędzy narodami, ważne jest jednocześnie zająć się tym wypadkiem, gdy zwrócenie się do oręża nastąpiłoby wskutek wydarzeń, których ich usiłowania nie mógłby odwrócić;

ożywione pragnieniem służenia i w tej ostatecznej ewentualności interesom ludzkości i wzrastającym wymaganiom cywilizacji;

uważając, że należy w tym celu dokonać rewizji praw i ogólnych zwyczajów wojennych, bądź dla dokładniejszego określenia ich, bądź dla pewnego ich ograniczenia celem osłabienia, o ile to możliwe, ich surowości,

uznały za potrzebne uzupełnić i ściślej określić co do pewnych punktów dzieło pierwszej Konferencji Pokoju, która przejmując, w dalszym ciągu konferencji brukselskiej 1874 r., idee, podane przez mądrą i szlachetną przezorność, powzięła postanowienia w przedmiocie określenia i uregulowania zwyczajów wojny na lądzie.

Zdaniem Wysokich Układających się Stron, postanowienia te, których ułożenie spowodowane zostało pragnieniem umniejszenia nieszczęść wojny, o ile konieczności wojskowe na to pozwalają, mają służyć jako ogólna reguła postępowania dla prowadzących wojnę w ich wzajemnych stosunkach, oraz w stosunkach do ludności.

Jednakże było niemożliwym na razie uzgodnienie odnośnych postanowień, rozciągających się na wszystkie okoliczności mogące mieć miejsce w praktyce.

Skądinąd nie mogło być zamiarem Wysokich Układających się Stron, aby wypadki nieprzewidziane zostały z braku sformułowanych pisemnie postanowień pozostawione dowolnej ocenie ze strony dowodzących wojskami.

Zanim bardziej wyczerpujący kodeks praw wojennych będzie mógł być ułożonym, Wysokie Układające się Strony uważają za właściwe skonstatować, że w wypadkach, nieobjętych przepisami obowiązującymi, przyjętymi przez nie, ludność i Strony wojujące pozostają pod opieką i władzą zasad prawa narodów, wypływających ze zwyczajów, ustanowionych między cywilizowanymi narodami, oraz z zasad humanitarności i wymagań społecznego sumienia.

Oświadczają one, że w tym sensie należy rozumieć zwłaszcza artykuły 1 i 2 przyjętego regulaminu.

Wysokie Układające się Strony, pragnąc zawrzeć nową konwencję w tym celu, mianowały swymi pełnomocnikami: (...),

Którzy po wymianie swych pełnomocnictw, uznanych za dobre i należyte co do formy, zgodzili się na następujące postanowienia:

Artykuł 1

Mocarstwa Układające się wydadzą swym siłom zbrojnym lądowym instrukcje, zgodnie z „Regulaminem dotyczącym praw i zwyczajów wojny lądowej", załączonym do niniejszej konwencji.

Artykuł 2

Postanowienia, zawarte w regulaminie, wspomnianym w art. 1 oraz niniejszej konwencji, obowiązują tylko w stosunku pomiędzy Mocarstwami Układającymi się i tylko jeśli wszyscy wojujący należą do konwencji.

Artykuł 3

Strona wojująca, która by naruszyła postanowienia powyższego regulaminu, będzie pociągnięta do indemnizacji, jeśli tego zajdzie potrzeba. Strona ta będzie odpowiedzialną za każdy czyn osób, wchodzących w skład jej siły zbrojnej.

Artykuł 4

Niniejsza konwencja, należycie ratyfikowana, zastąpi w stosunkach pomiędzy Mocarstwami Układającymi się konwencję z 29 lipca 1899 r., dotyczącą praw i zwyczajów wojny lądowej. Konwencja 1899 r. pozostaje obowiązująca w stosunkach pomiędzy Mocarstwami, które ją podpisały, a które by nie ratyfikowały niniejszej konwencji.

Artykuł 5

Niniejsza konwencja będzie ratyfikowaną jak można najprędzej. Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone w Hadze. Pierwsze złożenie ratyfikacji będzie stwierdzone przez protokół, podpisany przez przedstawicieli Mocarstw, które uczestniczą w nim, oraz przez Ministra Spraw Zagranicznych Holandii.

Następne złożenia ratyfikacji dokonywać się będą za pomocą notyfikacji pisemnej, skierowanej na imię Rządu holenderskiego z załączeniem dokumentu ratyfikacyjnego.

Zaświadczona kopia protokółu, dotyczącego pierwszego złożenia ratyfikacji oraz wspomnianych w poprzednim ustępie notyfikacji, jak również dokumentów ratyfikacyjnych, będą natychmiast doręczone staraniem Rządu holenderskiego i drogą dyplomatyczną Mocarstwom zaproszonym na drugą konferencję pokojową, jak również innym Mocarstwom, które przystąpiły do konwencji. W wypadkach, przewidzianych w ustępie poprzednim, Rząd holenderski zakomunikuje im równocześnie datę, w której tę notyfikację otrzymał.

Artykuł 6

Mocarstwa nie sygnujące konwencji mogą do niej przystąpić. Mocarstwo, które pragnie przystąpić, notyfikuje pisemnie swój zamiar Rządowi holenderskiemu, przesyłając mu akt o przystąpieniu, który będzie złożony w archiwach wspomnianego rządu.

Rząd ten prześle natychmiast wszystkim innym Mocarstwom zaświadczone kopie notyfikacji i aktu przystąpienia ze wskazaniem daty, w której on otrzymał notyfikację.

Artykuł 7

Niniejsza konwencja zacznie obowiązywać państwa, które wzięły udział w pierwszym złożeniu ratyfikacji w 60 dni od daty zaprotokołowania tego złożenia ratyfikacji, zaś Mocarstwa, które ratyfikują lub przystąpią później – w 60 dni po otrzymaniu przez Rząd holenderski notyfikacji o ratyfikacji przez nie lub o ich przystąpieniu.

(Artykuły 8–9 opuszczono)

Regulamin dotyczący praw i zwyczajów wojny lądowej (Regulamin haski z 1907 r.), Haga, 18 października 1907 r.

Dział I
O wojujących
Rozdział I
Określenie wojującego
Artykuł 1

Ustawy, prawa i obowiązki wojenne stosują się nie tylko do armii, lecz również do pospolitego ruszenia i oddziałów ochotniczych, o ile odpowiadają one warunkom następującym:

1) jeżeli mają na czele osobę odpowiedzialną za swych podwładnych;
2) noszą stałą i dającą się rozpoznać z daleka odznakę wyróżniającą;
3) jawnie noszą broń;
4) przestrzegają w swych działaniach praw i zwyczajów wojennych.

W tych krajach, gdzie pospolite ruszenie lub oddziały ochotnicze stanowią armię lub wchodzą w jej skład, nazwa armii rozciąga się na nie.

Artykuł 2

Ludność terytorium niezajętego, która przy zbliżeniu się nieprzyjaciela dobrowolnie chwyta za broń, aby walczyć z wkraczającymi wojskami i nie miała czasu zorganizować się zgodnie z art. 1, będzie uważaną za Stronę wojującą, jeżeli jawnie nosi broń i zachowuje prawa i zwyczaje wojenne.

Artykuł 3

Zbrojne siły Stron wojujących mogą składać się z walczących i niewalczących. W razie zagarnięcia ich przez nieprzyjaciela zarówno tym, jak i tamtym przysługuje prawo być traktowanymi jak jeńcy wojenni.

Rozdział II[1]

Rozdział III

O chorych i rannych

Artykuł 21

Obowiązki Stron wojujących, dotyczące opieki nad chorymi i rannymi, określa konwencja genewska[2].

Dział II

O krokach nieprzyjacielskich

Rozdział I

O sposobach szkodzenia nieprzyjacielowi, o oblężeniach i bombardowaniach

Artykuł 22

Strony wojujące nie mają nieograniczonego prawa wyboru środków szkodzenia nieprzyjacielowi.

Artykuł 23

Oprócz zakazów, ustanowionych przez specjalne konwencje, zabrania się mianowicie:

a) używać trucizny lub broni zatrutej;

b) zabijać albo ranić zdradziecko osoby, należące do ludności lub do wojsk nieprzyjaciela;

c) zabijać lub zadawać rany nieprzyjacielowi, który złożył broń i, nie mając już środków obrony, zdał się na łaskę;

d) oświadczać, że nikomu nie będzie darowane życie;

e) używać broni, pocisków lub środków, mogących zadać zbyteczne cierpienia;

f) bezprawnie używać flagi parlamentarnej, narodowej, oznak wojskowych i uniformów nieprzyjaciela, jak również oznak odróżniających, ustanowionych przez konwencję genewską;

g) niszczyć lub zagarniać własność nieprzyjaciela, oprócz wypadków, gdy takiego zniszczenia lub zagarnięcia wymaga konieczność wojenna;

h) ogłaszać za wygasłe, zawieszone lub niepodpadające osądzeniu prawa i roszczenia obywateli Strony przeciwnej.

Zabrania się również Stronom wojującym zmuszać poddanych Strony przeciwnej do uczestnictwa w działaniach wojennych, skierowanych przeciwko ich krajowi, nawet w tych razach, gdy pozostawali oni w służbie tejże Strony wojującej przed rozpoczęciem wojny.

---

[1] Postanowienia rozdziału II o jeńcach wojennych formalnie nadal obowiązują. Ponieważ jednak III konwencja genewska z 1949 r. o traktowaniu jeńców wojennych, która powołuje się na nie i stanowi ich uzupełnienie, praktycznie wyczerpuje całość zagadnienia, postanowienia tego rozdziału zostały tu pominięte.

[2] Mowa to o Konwencji genewskiej o ochronie rannych i chorych w wojnie lądowej z 6 lipca 1906 r., zastąpionej później Konwencją genewską z 27 lipca 1929 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych, obecnie konwencją genewską z 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych.

Artykuł 24

Fortele wojenne i używanie sposobów, niezbędnych do otrzymania wiadomości o nieprzyjacielu i o terenie uważa się za dozwolone.

Artykuł 25

Wzbronione jest atakowanie lub bombardowanie w jaki bądź sposób bezbronnych wsi, domów mieszkalnych i budowli.

Artykuł 26

Dowódca wojsk napadających zanim przystąpi do bombardowania, za wyjątkiem wypadków szturmu, powinien uczynić wszystko, co jest w jego mocy, aby uprzedzić o tym władze.

Artykuł 27

Podczas oblężeń i bombardowań należy zastosować wszelkie niezbędne środki, ażeby w miarę możliwości oszczędzone zostały świątynie, gmachy służące celom nauki, sztuki i dobroczynności, pomniki historyczne, szpitale oraz miejsca, gdzie zgromadzeni są chorzy i ranni, pod warunkiem, ażeby te gmachy i miejsca nie służyły jednocześnie celom wojennym.

Obowiązkiem oblężonych jest oznaczyć te gmachy i miejsca za pomocą specjalnych widocznych znaków, które będą notyfikowane oblegającym.

Artykuł 28

Zabrania się wydawania na łup miast lub miejsc nawet zdobytych szturmem.

Rozdział II

O szpiegach

Artykuł 29

Za szpiega może być uważana tylko taka osoba, która, działając potajemnie lub pod fałszywymi pozorami, zbiera lub stara się zbierać wiadomości w obrębie działań jednej ze Stron wojujących z zamiarem zakomunikowania ich Stronie przeciwnej.

A więc nie są uważani za szpiegów wojskowi, którzy bez przebrania przedostali się dla zbierania wiadomości do strefy działań armii nieprzyjacielskiej.

Również nie będą uważani za szpiegów ci wojskowi i niewojskowi, którzy jawnie wykonują swoje zadania, którym zlecone jest oddanie depesz, przeznaczonych do ich własnej lub nieprzyjacielskiej armii.

Do tejże kategorii należą również osoby, które posyłane są balonem dla przewiezienia depesz lub w ogóle dla utrzymania łączności między różnymi częściami armii lub terytorium.

Artykuł 30

Szpieg pojmany na gorącym uczynku nie może być ukarany bez uprzedniego sądu.

Artykuł 31

Szpieg, który wrócił do armii, do której należy, i został następnie ujęty przez nieprzyjaciela, jest traktowany jako jeniec wojenny i nie ponosi odpowiedzialności za swoje poprzednie czynności szpiegowskie.

Rozdział III

O parlamentarzystach

Artykuł 32

Za parlamentarza uważa się osobę, upoważnioną przez jedną ze Stron wojujących do wszczęcia rokowań z drugą i przybywającą z białą flagą. Zarówno sam parlamentarz, jak i towarzyszący mu trębacz lub dobosz, oraz osoba niosąca flagę i tłumacz, korzystają z przywileju nietykalności.

Artykuł 33

Dowódca, do którego wysłany został parlamentarz, nie jest obowiązany przyjąć go we wszystkich okolicznościach. Może on powziąć wszelkie zarządzenia, aby przeszkodzić parlamentarzowi do wykorzystania swej misji w celu zebrania wiadomości.

Ma on prawo w razie nadużycia zatrzymać czasowo parlamentarza.

Artykuł 34

Parlamentarz traci przywilej nietykalności, jeżeli zostanie mu dowiedzione w sposób konkretny i niezbity, że skorzystał ze swego położenia uprzywilejowanego, aby spowodować lub popełnić czyn zdradziecki.

Rozdział IV
O kapitulacjach
Artykuł 35

W kapitulacjach, zdecydowanych między układającymi się Stronami, należy brać pod uwagę przepisy o honorze wojskowym. Zawarte kapitulacje mają być ściśle przestrzegane przez obie Strony.

Rozdział V
O zawieszeniu broni
Artykuł 36

Zawieszenie broni wstrzymuje działania wojenne za wzajemną umową Stron wojujących. Jeżeli czas trwania zawieszenia broni nie jest ustalony, Strony wojujące mogą w każdej chwili wznowić operacje wojenne pod tym wszakże warunkiem, ażeby nieprzyjaciel był o tym w czasie umówionym uprzedzony, zgodnie z warunkami zawieszenia broni.

Artykuł 37

Zawieszenie broni może być ogólne lub miejscowe. Pierwsze wstrzymuje wszędzie działania wojenne Stron wojujących, drugie tylko pomiędzy niektórymi częściami armii wojujących, oraz na określonej przestrzeni.

Artykuł 38

Zawieszenie broni winno być notyfikowane oficjalnie i we właściwym terenie władzom kompetentnym i wojskom. Działania wojenne będą zawieszone niezwłocznie po notyfikacji zawieszenia broni albo w terminie ustalonym.

Artykuł 39

Od Umawiających się Stron zależy określenie w klauzulach umowy o zawieszeniu broni stosunków, jakie mogłyby zajść na terenie wojennym względem ludności między Stronami.

Artykuł 40

Wszelkie poważne naruszenie zawieszenia broni przez jedną ze Stron daje prawo drugiej do wymówienia tegoż zawieszenia, a nawet w nagłym wypadku do niezwłocznego wznowienia działań wojennych.

Artykuł 41

Naruszenie klauzul zawieszenia broni przez osoby pojedyncze, działające z własnej inicjatywy, daje tylko prawo do żądania, ażeby winni byli ukarani oraz aby poniesione straty, o ile zaszły, zostały wynagrodzone.

Dział III
O władzy wojennej na terytorium państwa nieprzyjacielskiego
Artykuł 42

Terytorium uważa się za okupowane, jeżeli faktycznie znajduje się pod władzą armii nieprzyjacielskiej. Okupacja rozciąga się jedynie na te terytoria, gdzie ta władza jest ustanowiona i gdzie może być wykonywana.

Artykuł 43

Z chwilą faktycznego przejścia władzy z rąk rządu legalnego do rąk okupanta, tenże poweźmie wszystkie będące w jego mocy środki, celem przywrócenia i zapewnienia, o ile to jest możliwe, porządku i życia społecznego, przestrzegając, z wyjątkiem bezwzględnych przeszkód, prawa obowiązujące w tym kraju.

Artykuł 44

Zabrania się Stronie wojującej przymuszania ludności terytoriów okupowanych do udzielenia wiadomości o armii przeciwnej Strony wojującej, albo o jej środkach obrony.

Artykuł 45

Zabrania się przymuszania ludności terytoriów okupowanych do przysięgania na wierność państwu nieprzyjacielskiemu.

Artykuł 46

Honor i prawa rodzinne, życie jednostek i własność prywatna, jak również przekonania religijne i wykonywanie obrządków religijnych, winny być uszanowane.

Własność prywatna nie podlega konfiskacie.

Artykuł 47

Rabunek jest formalnie zakazany.

Artykuł 48

Jeżeli nieprzyjaciel pobiera na terytorium okupowanym ustanowione na rzecz państwa podatki, opłaty i rogatkowe, winien to uczynić w miarę możności zgodnie z obowiązującymi przepisami o opodatkowaniu i repartycji opłat, przy czym wynika dlań stąd obowiązek pokrycia kosztów administracji danego terytorium w mierze, w jakiej do tego obowiązany był rząd legalny.

Artykuł 49

Jeżeli oprócz podatków, wymienionych w artykule poprzednim, okupant pobiera inne daniny pieniężne na terytorium okupowanym to przeznaczeniem ich będą mogły być jedynie potrzeby armii lub administracji tego terytorium.

Artykuł 50

Żadna zbiorowa kara pieniężna lub inna nie może być nałożona na ludność za postępki jednostek, za które nie można jej czynić solidarnie odpowiedzialną.

Artykuł 51

Żadna kontrybucja nie powinna być pobierana inaczej, jak na zasadzie rozkazu na piśmie i pod odpowiedzialnością naczelnego generała.

Pobór taki powinien odbywać się możliwie zgodnie z przepisami opodatkowania i repartycji podatków obowiązujących.

Za opłatę każdego podatku wydane będzie płatnikom odpowiednie pokwitowanie.

Artykuł 52

Rekwizycje w naturze oraz usługi mogą być wymagane od gmin i mieszkańców jedynie dla armii okupacyjnej. Będą one dostosowane do zasobów kraju i będą tego rodzaju, żeby nie pociągały za sobą dla ludności obowiązku uczestniczenia w działaniach wojennych przeciwko własnej ojczyźnie. Te rekwizycje i te usługi mogą być żądane jedynie na zasadzie upoważnienia dowódcy w okupowanej miejscowości.

Świadczenia w naturze będą w miarę możności opłacane w gotówce, w przeciwnym razie stwierdzone być winny przez pokwitowanie, a opłata sum należnych winna być wykonana w możliwie krótkim czasie.

Artykuł 53

Armia, zajmująca daną miejscowość, może rekwirować tylko gotówkę, fundusze i obligi dłużne (papiery wartościowe), stanowiące własność państwową oraz składy broni, środki transportowe, magazyny i zapasy zaprowiantowania i w ogóle wszelki ruchomy majątek państwa, mogący służyć do celów wojennych.

Wszystkie środki, stosowane na lądzie, morzu i w powietrzu celem przenoszenia wiadomości, przewożenia osób i rzeczy poza wypadkami, podpadającymi pod prawo morskie, składy broni i w ogóle wszelki rodzaj amunicji wojennej, mogą być zarekwirowane nawet gdy stanowią własność osób prywatnych, ale podlegają zwrotowi, odszkodowania zaś uregulowane będą po zawarciu pokoju.

Artykuł 54

Kable podwodne, łączące terytorium zajęte z terytorium neutralnym, mogą być rekwirowane i niszczone jedynie tylko w wypadku bezwzględnej konieczności. Podlegają one również zwrotowi, a odszkodowanie uregulowane będzie po zawarciu pokoju.

Artykuł 55

Państwo okupujące uważać się będzie jedynie za administratora i użytkownika gmachów publicznych, nieruchomości, lasów i rolnych gospodarstw, należących do państwa nieprzyjacielskiego, a znajdujących się w kraju okupowanym. Państwo to powinno ochraniać wartość tych majątków i rządzić nimi zgodnie z zasadami użytkowania.

Artykuł 56

Własność gmin, instytucji kościelnych, dobroczynnych, wychowawczych oraz instytucji sztuk pięknych i naukowych, chociażby należących do państwa, będą traktowane jak własność prywatna.

Wszelkie zajęcie, zniszczenie lub rozmyślna profanacja instytucji tego rodzaju, pomników historycznych, dzieł sztuki i nauki, są zabronione i winny być karane.

Konwencja dotycząca praw i obowiązków Mocarstw i osób neutralnych w razie wojny lądowej (V konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(DzU z 1927 r., nr 21, poz. 163)

Celem dokładniejszego określenia praw i obowiązków Mocarstw neutralnych w razie wojny lądowej i uregulowania położenia walczących, którzy schronili się na terytorium neutralne;

pragnąc również określić istotę neutralności, zanim będzie możliwe uregulować w jego całokształcie położenie poszczególnych Państw neutralnych w ich stosunku z walczącymi (...).

Rozdział I
O prawach i obowiązkach Mocarstw neutralnych

Artykuł 1

Terytorium Mocarstw neutralnych jest nienaruszalne.

Artykuł 2

Zabronione jest Stronom wojującym przeprowadzanie przez terytorium Mocarstwa neutralnego wojsk lub taborów z amunicją lub z aprowizacją.

Artykuł 3

Również zabronione jest Stronom wojującym:

a) zakładanie na terytorium neutralnego Mocarstwa stacji radiotelegraficznej lub jakiegokolwiek aparatu, przeznaczonego do użytku jako środek dla komunikacji pomiędzy siłami wojującymi na lądzie lub morzu;

b) używanie wszelkiej instalacji tego rodzaju, założonej przez nich przed wojną na terytorium Mocarstwa neutralnego w celu wyłącznie wojskowym, która to instalacja nie była otwarta dla korespondencji publicznej.

Artykuł 4

Na terytorium Mocarstwa neutralnego nie mogą być formowane oddziały ani otwierane biura werbunkowe na korzyść wojujących Stron.

Artykuł 5

Żadne z Mocarstw neutralnych nie powinno tolerować na swym terytorium żadnego z czynów wskazanych w art. od 2 do 4. Państwo neutralne obowiązane jest karać czyny sprzeczne z neutralnością, tylko o ile takowe popełnione zostały na jego własnym terytorium.

Artykuł 6

Odpowiedzialność Mocarstwa neutralnego nie wchodzi w grę wobec faktu, że pojedyncze osoby przekraczają jego granicę, by zaciągnąć się do służby jednej z wojujących Stron.

Artykuł 7

Mocarstwo neutralne nie jest obowiązane utrudniać eksportu lub tranzytu na koszt jednej lub drugiej z wojujących Stron, jako to: broni, amunicji i w ogóle tego wszystkiego, co może być użytecznym dla wojska lub floty.

Artykuł 8

Mocarstwo neutralne nie jest obowiązane zabronić lub ograniczyć Stronom wojującym używalności kabli telegraficznych lub telefonicznych, jak również aparatów telegrafu bez drutu, które są bądź ich własnością, bądź własnością towarzystw albo osób prywatnych.

Artykuł 9

Wszelkie zarządzenia ograniczające lub wzbraniające, powzięte przez Mocarstwo neutralne w związku z art. 7 i 8, winny być równomiernie stosowane względem Stron walczących.

Mocarstwo neutralne czuwać będzie, by uszanowano stosowanie tych zobowiązań przez towarzystwa lub osoby prywatne, posiadające kable telegraficzne lub telefoniczne, jak również aparaty telegrafu bez drutu.

Artykuł 10

Nie może być uważany za czyn wrogi fakt, jeśli państwo neutralne użyje siły dla odparcia usiłowania naruszenia jego neutralności.

Rozdział II
O internowanych walczących oraz rannych, pielęgnowanych przez neutralnych
Artykuł 11

Mocarstwo neutralne, które przyjmie na swoje terytorium wojska, należące do armii Stron wojujących, winno je internować, o ile możliwie, daleko od terenu wojny.

Mocarstwo to będzie mogło trzymać te wojska w obozach i nawet zamknąć je w fortecach, bądź w miejscowościach przystosowanych do tego celu.

Mocarstwo to zdecyduje, czy oficerowie będą mogli pozostawać na wolnej stopie, zobowiązawszy się słowem nie opuszczać terytorium neutralnego bez zezwolenia.

Artykuł 12

W braku specjalnej w tym względzie konwencji, Mocarstwo neutralne dostarczać będzie internowanym aprowizacji, odzieży i pomocy, wskazanej przez uczucia humanitarne. Koszty wynikłe na skutek internowania zostaną zbonifikowane przy zawarciu pokoju.

Artykuł 13

Mocarstwo neutralne, które przyjmuje zbiegłych jeńców wojennych, pozostawi ich na wolności. Jeśli zezwala na ich pobyt na swym terytorium, to może wyznaczyć im miejsce zamieszkania. Takież zarządzenie stosuje się do jeńców wojennych, przyprowadzonych przez wojska szukające schronienia na terytorium Mocarstwa neutralnego.

Artykuł 14

Mocarstwo neutralne będzie mogło zezwolić na przejście przez swe terytorium rannych lub chorych, należących do armii Stron wojujących, z zastrzeżeniem jednak, aby pociągami, którymi przybędą oni, nie były przewożone ani osoby ani materiały wojskowe.

W tym wypadku Mocarstwo neutralne jest obowiązane przedsięwziąć zarządzenia, dotyczące bezpieczeństwa i kontroli, niezbędne w tym celu.

Ranni i chorzy, dostarczeni na tych warunkach przez jedną ze Stron wojujących na terytorium neutralne, którzy należeliby do Strony przeciwnej, będą musieli być strzeżeni przez państwo neutralne w ten sposób, by znów nie mogli brać udziału w operacjach wojennych.

Mocarstwo to będzie miało takież obowiązki względem rannych lub chorych przeciwnej armii, którzy byliby mu powierzeni.

Artykuł 15

Konwencja genewska będzie stosowana do chorych i rannych, internowanych na terytorium neutralnym.

Rozdział III
O osobach neutralnych
Artykuł 16

Jako neutralni uważani są obywatele państwa, które nie bierze udziału w wojnie.

Artykuł 17

Osoba neutralna nie może wykorzystywać swej neutralności:

a) jeśli popełnia czyny wrogie przeciw jednemu z wojujących;

b) jeśli popełnia czyny na korzyść jednego z wojujących, a mianowicie gdy dobrowolnie wstępuje na służbę do szeregów armii jednej ze Stron.

W tym wypadku osoba neutralna nie będzie surowiej traktowana przez Stronę wojującą, przeciwko której wystąpiła z neutralności, niżeli obywatel drugiego Państwa wojującego, który popełnił ten sam czyn.

Artykuł 18

Następujące czyny nie będą uważane jako spełnione na korzyść jednego z wojujących według brzmienia art. 17 lit. b:

a) dostawy lub pożyczki przyznane jednemu z wojujących, z warunkiem jednak, by dostawca lub kredytor nie zamieszkiwał na terytorium Strony przeciwnej, ani też na terytorium, zajętym przez nią, i aby dostawy nie pochodziły z tych terytoriów;

b) usługi oddane w sprawach policyjnych lub administracji cywilnej.

Rozdział IV
O materiale dróg żelaznych (kolejowym)
Artykuł 19

Materiały kolei żelaznych, pochodzące z terytorium Mocarstw neutralnych, należące bądź do tych Mocarstw, bądź do towarzystw lub osób prywatnych i uznanych za takowe, będą mogły być rekwirowane i użytkowane przez wojującą Stronę jedynie tylko w wypadku i mie-

rze, wymaganych przez imperatywną konieczność. Te materiały winny być zwrócone o ile można najwcześniej do kraju, skąd pochodziły.

Państwo neutralne, w razie konieczności, będzie mogło zatrzymać i zużytkować w należytej ilości materiały, pochodzące z terytorium Państwa wojującego.

Odszkodowanie będzie wypłacone przez jedną lub drugą Stronę, proporcjonalnie do ilości materiału zużytkowanego i do czasu użytkowania.

Rozdział V

Postanowienia końcowe

Artykuł 20

Postanowienia niniejszej konwencji stosują się jedynie do Mocarstw Układających się i tylko jeżeli wszystkie Strony walczące należą do niej.

(Artykuły 21–25 opuszczono)

Konwencja o postępowaniu ze statkami handlowymi nieprzyjaciela na początku działań wojennych (VI konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(DzU z 1936 r., nr 6, poz. 64)

Pragnąc zapewnić bezpieczeństwo handlowi międzynarodowemu przeciw niespodziankom wojny, i chcąc zgodnie z obecną praktyką ochraniać w miarę możności działania zaczęte w dobrej wierze i wykonywane przed rozpoczęciem działań wojennych; (...),

Artykuł 1

W wypadku, gdy statek handlowy podległy jednemu z Mocarstw wojujących znajduje się na początku działań wojennych w porcie nieprzyjacielskim, pożądane jest, ażeby zezwolone mu było wyjść swobodnie natychmiast lub we właściwie określonym terminie i udać się bezpośrednio, po otrzymaniu przepustki, do swego portu przeznaczenia lub do jakiegoś innego portu, który zostanie mu wyznaczony.

To samo się tyczy statku, który, opuściwszy ostatni swój port odjazdu przed rozpoczęciem wojny, zawinął do portu nieprzyjacielskiego, nie wiedząc o działaniach wojennych.

Artykuł 2

Statek handlowy, który na skutek okoliczności siły wyższej, nie będzie mógł opuścić portu nieprzyjacielskiego w terminie przewidzianym w artykule poprzednim, lub który nie uzyska zezwolenia na wyjście, nie będzie mógł być skonfiskowany.

Strona wojująca będzie jedynie mogła zająć go zobowiązując się do jego zwrotu po wojnie bez odszkodowania, lub też zarekwirować go zobowiązując się do odszkodowania.

Artykuł 3

Nieprzyjacielskie statki handlowe, które opuszczą swój ostatni port odjazdu przed rozpoczęciem wojny i które będą spotykane na morzu w nieświadomości działań wojennych nie będą mogły być skonfiskowane. Będą one jedynie mogły być zajęte pod warunkiem zobowiązania się do ich zwrotu po wojnie bez odszkodowania, lub też zarekwirowane, a nawet zniszczone pod warunkiem zapłaty odszkodowania i zabezpieczenia osób oraz zachowania papierów okrętowych.

Po zawinięciu do jakiegoś portu swego kraju lub do jakiegoś portu neutralnego, statki te podlegają prawom i zwyczajom wojny morskiej.

Artykuł 4

Towary nieprzyjaciela znajdujące się na pokładzie statków, wymienionych w artykułach 1 i 2, mogą również być zajęte i zwrócone po wojnie bez odszkodowania, lub też być zarekwirowane pod warunkiem odszkodowania, i to wraz ze statkiem lub oddzielnie.

To samo się tyczy towarów, znajdujących się na statkach, wymienionych w artykule 3.

Artykuł 5

Konwencja niniejsza nie dotyczy statków handlowych, których budowa wskazuje, że są przeznaczone do przerobienia ich na okręty wojenne.

Artykuł 6

Postanowienia niniejszej konwencji stosują się jedynie do Mocarstw Umawiających się i tylko jeżeli wszystkie Strony wojujące należą do niej.

Artykuł 7

Niniejsza konwencja zostanie ratyfikowana możliwie najprędzej.

Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone w Hadze.

Pierwsze złożenie dokumentów ratyfikacyjnych będzie stwierdzone protokółem, podpisanym przez przedstawicieli Mocarstw, które w nim biorą udział i przez Ministra Spraw Zagranicznych Holandii.

Złożenia następnych dokumentów ratyfikacyjnych będą uskuteczniane za pomocą pisemnych notyfikacji, skierowanych do Rządu holenderskiego z dołączeniem dokumentu ratyfikacyjnego.

Zaświadczona za zgodność kopia protokółu, dotyczącego pierwszego złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, notyfikacji wspomnianych w ustępie poprzednim, jak również dokumentów ratyfikacyjnych będzie natychmiast doręczona staraniem Rządu holenderskiego i drogą dyplomatyczną Mocarstwom zaproszonym na drugą konferencję pokojową, jak również innym Mocarstwom, które do konwencji przystąpiły. w wypadkach wskazanych w poprzednim ustępie rzeczony rząd poda im równocześnie do wiadomości datę, w której otrzymał notyfikację.

Artykuł 8

Mocarstwa nie podpisujące mogą przystąpić do niniejszej konwencji.

Mocarstwo, które pragnie przystąpić, notyfikuje piśmiennie swój zamiar Rządowi holenderskiemu, przysyłając mu akt przystąpienia, który zostanie złożony w archiwach rzeczonego Rządu.

Rząd ten prześle natychmiast wszystkim innym Mocarstwom zaświadczoną kopię notyfikacji, jak również aktu przystąpienia, wskazując datę otrzymania notyfikacji.

Artykuł 9

Niniejsza konwencja zacznie obowiązywać Mocarstwa, które wzięły udział w pierwszym złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych w sześćdziesiąt dni po dacie protokółu dotyczącego tego złożenia, a Mocarstwa, które później ratyfikują lub przystąpią, w sześćdziesiąt dni po otrzymaniu przez Rząd holenderski notyfikacji o ich ratyfikacji lub przystąpieniu.

Artykuł 10

Gdyby się zdarzyło, iż jedno z Mocarstw Umawiających się zechciało wypowiedzieć niniejszą konwencję, to wypowiedzenie to będzie pisemnie notyfikowane Rządowi holenderskiemu, który prześle natychmiast wszystkim innym Mocarstwom zaświadczoną za zgodność kopię notyfikacji, komunikując im datę jej odbioru.

Wypowiedzenie będzie obowiązywało tylko to Mocarstwo, które je notyfikowało, w rok po otrzymaniu notyfikacji przez Rząd holenderski.

(Artykuł 11 – opuszczono)

Konwencja o przerabianiu statków handlowych na okręty wojenne (VII konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(DzU z 1936r., nr 6, poz. 65)

Zważywszy, że celem włączenia w czasie wojny statków handlowych do flot walczących, pożądane jest określenie warunków, w jakich działanie to zostanie uskutecznione;

Że, skoro Mocarstwa Umawiające się, nie mogły porozumieć się co do kwestii czy przerobienie statku handlowego na okręt wojenny może mieć miejsce na pełnym morzu, postanawia się, iż sprawa miejsca przerobienia pozostaje poza nawiasem i nie jest zupełnie przewidziana przez niżej wymienione prawidła (...).

Artykuł 1

Żaden statek handlowy przerobiony na okręt wojenny nie może mieć praw i obowiązków, przywiązanych do tej ostatniej kategorii, jeżeli nie znajduje się pod bezpośrednią władzą, bezpośrednią kontrolą oraz odpowiedzialnością Mocarstwa, którego banderę narodową wywiesza.

Artykuł 2

Statki handlowe, przerobione na okręty wojenne, winny ukazywać zewnętrzne znaki rozpoznawcze okrętów wojennych swej narodowości.

Artykuł 3

Dowódca winien być na służbie państwowej i być właściwie upełnomocnionym przez odnośne władze. Nazwisko jego winno figurować w spisie oficerów marynarki wojennej.

Artykuł 4

Załoga winna podlegać przepisom dyscypliny wojskowej.

Artykuł 5

Każdy statek handlowy, przerobiony na okręt wojenny, winien przestrzegać, w czasie swych działań, praw i obyczajów wojennych.

Artykuł 6

Strona wojująca, która przerabia statek handlowy na okręt wojenny, winna, w jak najkrótszym czasie, wzmiankować tę przeróbkę w spisie okrętów swojej marynarki wojennej.

Artykuł 7

Postanowienia niniejszej konwencji stosują się jedynie do Mocarstw Umawiających się i tylko jeżeli wszystkie Strony wojujące należą do niej.

(Artykuły 8–12 opuszczono)

Konwencja dotycząca zakładania min wybuchających automatycznie za dotknięciem (VIII konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów, wstęp i opracowanie L. Gelberg, PWN, Warszawa 1954, t. I, s. 267–268)

Artykuł 1

Zabrania się:

1) zakładania min automatycznych wybuchających za dotknięciem, które nie byłyby uwiązane, chyba że są tak zbudowane, iż stają się nieszkodliwe najdalej w godzinę od chwili, gdy zakładający utracili kontrolę nad nimi;

2) zakładania min automatycznych wybuchających za dotknięciem i uwiązanych, które nie stają się nieszkodliwe z chwilą zerwania uwięzi;

3) używania torped, które nie stają się nieszkodliwe, gdy chybią celu.

Artykuł 2

Zabronione jest zakładanie min automatycznych wybuchających za dotknięciem, u wybrzeży i przed portami przeciwnika jedynie w celu uniemożliwienia żeglugi handlowej.

Artykuł 3

Gdy zostaną zastosowane miny automatyczne wybuchające za dotknięciem i uwiązane, należy zachować wszelkie środki ostrożności dla bezpieczeństwa żeglugi pokojowej.

Państwa wojujące zobowiązują się w miarę możności zarządzić, co należy, aby te miny stały się po krótkim czasie nieszkodliwe, a w wypadku, gdyby przestały być kontrolowane, wskazać okolice niebezpieczne, gdy i tylko wymagania wojny pozwolą, przez skierowane do żeglugi zawiadomienia, które powinno być podane do wiadomości rządów drogą dyplomatyczną.

Artykuł 4

Każde Mocarstwo neutralne, które zakłada miny automatyczne wybuchające za dotknięciem u swych wybrzeży, winno przestrzegać tych samych zasad i zarządzić te same środki ostrożności, które obowiązują państwa wojujące.

Mocarstwo neutralne winno wskazać żegludze w drodze uprzedniego zawiadomienia okolice, gdzie będą umocowane miny automatyczne wybuchające za dotknięciem. To zawiadomienie winno być śpiesznie podane do wiadomości rządów drogą dyplomatyczną.

Artykuł 5

Przy zakończeniu wojny Umawiające się Mocarstwa zobowiązują się uczynić wszystko, co od nich zależy, by wyłowić każde ze swej Strony miny przez nie założone.

Co do min automatycznych wybuchających za dotknięciem i uwiązanych, które jedno z Państw wojujących założyło wzdłuż wybrzeży drugiego, to miejsce, gdzie zostały założo-

ne, podane będzie do wiadomości drugiej Strony przez Mocarstwo, które je założyło, i każde Mocarstwo będzie obowiązane przystąpić w najkrótszym czasie do wyłowienia min na swoich wodach terytorialnych.

Artykuł 6

Umawiające się Mocarstwa, które nie rozporządzają jeszcze minami udoskonalonymi, jak to przewiduje niniejsza konwencja, i które wobec tego nie mogłyby obecnie zastosować się do zasad ustanowionych w art. 1 i 3, zobowiązują się możliwie najprędzej przerobić swój materiał tak, aby odpowiadał wyżej wzmiankowanym przepisom.

Artykuł 7

Postanowienia konwencji niniejszej obowiązują tylko między Umawiającymi się Mocarstwami i tylko wtedy, jeżeli wszystkie Państwa wojujące do niej należą.

(Artykuły 8–13 opuszczono)[1]

Konwencja o bombardowaniu przez morskie siły zbrojne w czasie wojny (IX konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(DzU z 1936 r., nr 6, poz. 66)

Ożywieni pragnieniem zrealizowania życzenia wyrażonego przez pierwszą konferencję pokojową, dotyczącego bombardowania przez siły morskie portów, miast i wiosek niebronionych;

Uważając, że należy podporządkować bombardowanie przez siły morskie ogólnym postanowieniom, które gwarantują prawa mieszkańcom i zapewniają zachowanie głównych gmachów, rozciągając na to działanie wojenne w miarę możności zasady Regulaminu z 1899 roku o prawach i zwyczajach wojny lądowej;

Przejmując się również pragnieniem służenia interesom ludzkości i zmniejszenia srogości i klęsk wojny;

Postanowili zawrzeć w tym celu konwencję i mianowali swymi pełnomocnikami (...).

Którzy po złożeniu swych pełnomocnictw uznanych za dobre i w należytej formie, zgodzili się na postanowienia następujące:

Rozdział I

O bombardowaniu portów, miast, wiosek, osiedli i gmachów niebronionych.

Artykuł 1

Zakazuje się bombardowania przez morskie siły zbrojne portów, miast, wiosek, osiedli lub gmachów, które nie są bronione.

Żadna miejscowość nie może być bombardowana jedynie z tytułu ustawienia przed jej portem podwodnych min uderzeniowych.

Artykuł 2

Jednakowoż nie są objęte tym zakazem dzieła wojskowe, zakłady wojskowe lub morskie, składy broni lub sprzętu wojennego, warsztaty i instalacje, mogące być użyte dla potrzeb floty lub armii nieprzyjacielskiej oraz okręty wojenne, znajdujące się w porcie. Dowódca siły morskiej będzie mógł, po wezwaniu z podaniem rozsądnego terminu, zniszczyć je artylerią, jeżeli inny ku temu środek będzie niemożliwy, oraz jeżeli władze miejscowe nie uskutecznią same tego zniszczenia w ustalonym terminie.

W takim wypadku nie naraża on się na żadną odpowiedzialność za mimowolne szkody, które by zostały spowodowane bombardowaniem.

Jeżeli względy wojskowe, wymagające akcji natychmiastowej, uniemożliwią podanie terminu, to rozumie się, że pozostaje w mocy zakaz bombardowania miasta niebronionego, jak w wypadku określonym w ust. 1, i że dowódca winien przedsięwziąć wszelkie środki, ażeby miasto jak najmniej ucierpiało.

[1] Zob. art. 92 i 95–97 I konwencji o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych z 18 października 1907 r.

Artykuł 3

Po wyraźnej notyfikacji można dokonać bombardowania portów, miast, wiosek, osiedli lub gmachów niebronionych, jeżeli władze miejscowe, oficjalnie wezwane, odmawiają zadośćuczynienia żądaniom rekwizycji żywności lub prowiantów, koniecznych dla chwilowych potrzeb morskiej siły zbrojnej, znajdującej się przed daną miejscowością.

Rekwizycje te winny być dostosowane pod względem wymiaru do możliwości lokalnych. Będą one mogły być zażądane jedynie na mocy upoważnienia dowódcy tej morskiej siły zbrojnej i powinny być w miarę możności opłacone gotówką; w razie niemożności zaś winny być potwierdzone za pomocą pokwitowań.

Artykuł 4

Zakazuje się bombardowania za niepłacenie kontrybucji pieniężnych portów, miast, wiosek, osiedli lub gmachów niebronionych.

Rozdział II

Postanowienia ogólne

Artykuł 5

Przy bombardowaniu przez morskie siły zbrojne, dowódca winien przedsięwziąć wszelkie konieczne środki, ażeby zaoszczędzić w miarę możności gmachy, przeznaczone dla obrzędów religijnych i sztuk pięknych, zakłady naukowe i dobroczynne, pomniki historyczne, szpitale i miejsca zbiórek dla chorych lub rannych, pod warunkiem, że nie będą one przeznaczone jednocześnie dla celów wojskowych.

Obowiązkiem ludności jest wskazać te pomniki, gmachy lub miejsca zbiórek znakami widocznymi, polegającymi na dużych, czworokątnych, sztywnych blatach, podzielonych przekątną na dwa trójkąty, z których górny winien być czarny, dolny zaś biały.

Artykuł 6

Z wyjątkiem okoliczności, gdy względy wojskowe staną wyraźnie na przeszkodzie, dowódca atakującej morskiej siły zbrojnej winien przed rozpoczęciem bombardowania uczynić wszystko, co jest w jego mocy, ażeby uprzedzić władze miejscowe.

Artykuł 7

Zakazuje się plądrowania miast i osiedli, nawet jeżeli zostały one zdobyte siłą.

Rozdział III

Postanowienia końcowe

Artykuł 8

Postanowienia niniejszej konwencji stosują się jedynie do Mocarstw Układających się i tylko jeżeli wszystkie Strony wojujące należą do niej.

(Artykuły 9–13 opuszczono)

Konwencja o pewnych ograniczeniach w wykonywaniu prawa zdobyczy podczas wojny morskiej (XI konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(DzU z 1936 r., nr 6, poz. 68)

Uznając konieczność zapewnienia lepszego niż w przeszłości stosowania prawa do międzynarodowych stosunków morskich w czasie wojny;

Uważając, że dla osiągnięcia tego należy, porzucając lub uzgadniając w danym wypadku w interesie wspólnym pewne dane rozbieżne praktyki, przedsięwziąć ułożenie we wspólne prawidła gwarancji należnych pokojowemu handlowi i nieszkodliwej pracy, jako też prowadzenie działań wojennych na morzu; że należy ustalić we wzajemnych pisemnych zobowiązaniach zasady pozostające dotąd w niepewnej dziedzinie sprzeczności lub pozostawione do uznania rządów;

Że odtąd pewna ilość prawideł może być ustanowiona bez uszczerbku dla obecnie obowiązującego prawa, dotyczącego spraw, które nie są przez niniejszą konwencję przewidziane;

Rozdział I
O przesyłkach pocztowych
Artykuł 1

Przesyłki pocztowe Państw neutralnych lub wojujących, zarówno gdy mają one charakter służbowy jak i prywatny, znalezione na statkach neutralnych lub na statkach nieprzyjacielskich na morzu są nietykalne. Jeżeli ma miejsce przytrzymanie statku, winny one być odesłane przez zdobywcę z jak najmniejszym opóźnieniem.

Postanowienia powyższego ustępu nie stosują się w wypadku naruszenia blokady do przesyłek pocztowych, przeznaczonych do portu zablokowanego lub pochodzących z takiego portu.

Artykuł 2

Nietykalność przesyłek pocztowych nie zwalnia statków neutralnych, wiozących pocztę od praw i zwyczajów wojny na morzu, dotyczących w ogólności handlowych statków neutralnych. Jednakowoż oględziny winny być dokonane jedynie w wypadku konieczności, z wszelkimi możliwymi względami ostrożności i możliwie szybko.

Rozdział II
O statkach nie podlegających prawu zajęcia
Artykuł 3

Statki, przeznaczone wyłącznie do rybołówstwa przybrzeżnego lub do potrzeb małej żeglugi lokalnej, nie podlegają prawu zajęcia wraz z ich sprzętem, wyposażeniem, aparatami i ładunkiem.

To wyjątkowe traktowanie przestaje być stosowane z chwilą, gdy te statki biorą jakikolwiek udział w działaniach wojennych.

Umawiające się Mocarstwa zakazują sobie korzystania z nieszkodliwego charakteru tych statków i używania ich do celów wojskowych przy pozostawianiu im jednocześnie pokojowego wyglądu.

Artykuł 4

Nie podlegają również prawu zajęcia statki, mające na pokładzie misje religijne, naukowe lub filantropijne.

Rozdział III
O postępowaniu z załogami nieprzyjacielskich statków handlowych, zdobytych przez jedną ze Stron wojujących
Artykuł 5

Jeżeli handlowy statek nieprzyjacielski jest schwycony przez jedną ze Stron wojujących, ludzie, którzy stanowią jego załogę, obywatele Państwa neutralnego, nie są uczynieni jeńcami wojennymi.

To samo się tyczy dowódcy i oficerów, również obywateli Państwa neutralnego, gdy złożą formalne zobowiązanie na piśmie, że na czas trwania wojny nie będą służyć na statkach nieprzyjacielskich.

Artykuł 6

Dowódca, oficerowie i członkowie załogi, obywatele Państwa nieprzyjacielskiego, nie są uczynieni jeńcami wojennymi, gdy złożą formalne zobowiązanie na piśmie, że na czas trwania wojny nie wstąpią do żadnej służby, mającej związek z działaniami wojennymi.

Artykuł 7

Nazwiska osób, pozostawionych na wolności w warunkach wymienionych w ust. 2 art. 5 i art. 6, będą podane przez Stronę wojującą, która te osoby przetrzymała, drugiej Stronie wojującej. Zakazuje się tej ostatniej świadomego używania tych osób.

Artykuł 8

Przepisy trzech ostatnich artykułów nie odnoszą się do okrętów, biorących udział w działaniach wojennych.

Rozdział IV
Postanowienia końcowe
Artykuł 9

Postanowienia niniejszej konwencji stosuje się jedynie do Mocarstw Umawiających się i tylko jeżeli wszystkie Strony walczące należą do niej.

(Artykuły 10–14 opuszczono)

Konwencja dotycząca praw i obowiązków Mocarstw neutralnych w razie wojny morskiej (XIII konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów, wstęp i opracowanie L. Gelberg, PWN, Warszawa 1954, t. I, s. 287–291)

(...) aby zmniejszyć rozbieżność zdań, które w wypadku wojny morskiej powstają jeszcze w sprawie stosunków między Mocarstwami neutralnymi a wojującymi, oraz aby zapobiec trudnościom, do jakich te rozbieżności mogłyby doprowadzić;

zważywszy, że chociaż obecnie nie można osiągnąć zgody na postanowienia, które by objęły wszystkie wypadki, a które mogą zajść w praktyce, niemniej jest rzeczą niewątpliwie pożyteczną ustalić w miarę możliwości wspólne zasady na wypadek, gdyby na nieszczęście wojna wybuchła;

zważywszy, że w wypadkach, przez niniejszą konwencję nieprzewidzianych, należy się kierować ogólnymi zasadami prawa narodów;

zważywszy, że jest rzeczą pożądaną, aby Mocarstwa wydały dokładne przepisy regulujące konsekwencje stanu neutralnego, który by obrały;

zważywszy, że uznanym obowiązkiem Mocarstw neutralnych jest bezstronnie stosować przyjęte przez nie zasady do różnych Państw wojujących;

zważywszy, że prawidła te w zasadzie nie powinny być zmienione podczas wojny przez Mocarstwo neutralne, chyba że nabyte doświadczenie wykazałoby mu konieczność ich zmiany dla obrony swych praw, zgodziwszy się przestrzegać następujących wspólnych zasad niemogących zresztą w niczym naruszać postanowień istniejących traktatów ogólnych – mianowali swymi pełnomocnikami (...), którzy, złożywszy swe pełnomocnictwa uznane za dobre i w należytej wystawione formie zgodzili się na postanowienia następujące:

Artykuł 1

Państwa wojujące obowiązane są szanować suwerenne prawa Państw neutralnych i na terytorium lub wodach neutralnych powstrzymać się od wszelkich czynów, których tolerowanie przez Państwa neutralne stanowiłoby naruszenie ich neutralności.

Artykuł 2

Wszelkie kroki nieprzyjacielskie, włączając w to zabór statku i wykonywanie prawa wizytacji, podjęte przez okręty wojenne Stron wojujących na wodach terytorialnych Mocarstwa neutralnego stanowią pogwałcenie neutralności i są surowo zakazane.

Artykuł 3

Gdy statek został zabrany na wodach terytorialnych Mocarstwa neutralnego, Mocarstwo to, o ile zabrany statek znajduje się jeszcze na obszarze jego jurysdykcji, ma użyć wszelkich rozporządzalnych środków, aby łup wraz z oficerami i załogą został uwolniony, a załoga umieszczona na jego pokładzie przez zaborcę zastała internowana.

Jeżeli łup znajduje się poza obrębem jurysdykcji Mocarstwa neutralnego, na jego żądanie rząd zaborczy winien uwolnić łup z jego oficerami i załogą.

Artykuł 4

Żaden trybunał kaperski nie może być utworzony przez Państwo wojujące na terytorium neutralnym lub na okręcie znajdującym się na wodach neutralnych.

Artykuł 5

Zabrania się Państwom wojującym wykorzystywać porty i wody neutralne jako podstawę działań morskich przeciwko nieprzyjacielowi, w szczególności zakładać tam stacje radiotelegraficzne lub jakiekolwiek urządzenia mogące służyć za środek porozumienia się z siłami zbrojnymi na lądzie lub morzu.

Artykuł 6

Bezpośrednie lub pośrednie odstępowanie z jakiegokolwiek tytułu okrętów wojennych, amunicji i wszelkiego sprzętu wojennego przez Mocarstwo neutralne Mocarstwu wojującemu jest zakazane.

Artykuł 7

Mocarstwo neutralne nie ma obowiązku przeszkadzać wywozowi lub przewozowi na rzecz jednej bądź drugiej Strony wojującej broni, amunicji i w ogóle wszystkiego, co mogłoby być przydatne dla armii lub floty.

Artykuł 8

Rząd neutralny jest obowiązany użyć będących w jego rozporządzeniu środków dla przeszkodzenia urządzeniu lub uzbrojeniu w obrębie swojej władzy wszelkiego okrętu, co do którego ma uzasadniane powody do mniemania, że jest przeznaczony do pływania po morzu lub do uczestniczenia w działaniach wojennych przeciwko państwu, z którym rząd ten pozostaje w pokoju. Jest on także obowiązany zastosować podobny nadzór dla przeszkodzenia odpłynięciu poza obręb swej władzy wszelkiego okrętu, który jest przeznaczony. do krążenia po morzu lub do udziału w działaniach wojennych i który został w obrębie jego władzy przystosowany całkowicie lub częściowo do użytku wojennego.

Artykuł 9

Mocarstwo neutralne powinno jednakowo stosować do obu Stron wojujących podane przez siebie warunki, ograniczenia lub zakazy dotyczące wpuszczania okrętów wojennych Państw wojujących lub ich łupów do swych portów, na swe redy lub wody terytorialne.

Wszelako Mocarstwo neutralne może zakazać dostępu do swych portów i red okrętowi wojennemu, który by zaniedbał zastosowania się do wydanych przez nie rozkazów i przepisów albo naruszył jego neutralność.

Artykuł 10

Neutralność Mocarstwa nie jest naruszona przez zwykłe przejście okrętów wojennych i łupów Stron wojujących przez jego wody terytorialne.

Artykuł 11

Mocarstwo neutralne może zezwolić okrętom wojennym Stron wojujących na korzystanie z usług jego zawodowych pilotów.

Artykuł 12

W braku innych przypisów specjalnych w ustawodawstwie Mocarstwa neutralnego okrętom wojennym Państw wojujących zabrania się pozostawać w portach, na redach lub wodach terytorialnych tego Mocarstwa dłużej niż 24 godziny, wyjąwszy wypadki w niniejszej konwencji przewidziane.

Artykuł 13

Jeżeli Mocarstwo zawiadomione o rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich dowiaduje się, że okręt wojenny Państwa wojującego znajduje się w jednym z jego portów, na redzie lub na wodach terytorialnych, winno ono zawiadomić rzeczony okręt, że ma odpłynąć w 24 godziny lub w terminie przez ustawę miejscową przepisanym.

Artykuł 14

Okręt wojenny Państwa wojującego może pobyt swój w porcie neutralnym przedłużyć poza okres prawem oznaczony tylko z powodu uszkodzenia lub ze względu na stan morza. Powinien on odpłynąć, skoro tylko ustanie przyczyna zatrzymania.

Prawidła dotyczące ograniczenia czasu pobytu w portach, na redach i wodach terytorialnych nie stosują się do okrętów przeznaczonych wyłącznie do celów religijnych, naukowych lub filantropijnych.

Artykuł 15

W braku innych przepisów specjalnych w ustawodawstwie Mocarstwa neutralnego największa liczba okrętów wojennych Państwa wojującego, które mogą przebywać jednocześnie w jego portach lub na redach, może wynosić trzy jednostki.

Artykuł 16

Gdy okręty wojenne obu Stron wojujących znajdują się jednocześnie w tym samym porcie lub na tej samej redzie neutralnej, powinny upłynąć przynajmniej 24 godziny między odpłynięciem okrętu jednej Strony wojującej a odpłynięciem okrętu drugiej.

Kolejność odpłynięcia, zależy od porządku przybycia, chyba że okręt, który zawinął pierwszy, znajduje się w warunkach, w których przedłużenie przepisanego czasu pobytu jest dozwolone.

Okręt wojenny Państwa wojującego nie może opuścić portu lub redy neutralnej wcześniej niż w 24 godziny po odpłynięciu statku handlowego pod banderą przeciwnika.

Artykuł 17

W portach i na redach neutralnych okręty wojenne Państw wojujących mogą naprawiać swe uszkodzenia tylko w stopniu koniecznym dla bezpieczeństwa podróży i absolutnie nie mogą zwiększać swej siły bojowej. Władza neutralna stwierdzi rodzaj koniecznych napraw, które winny być wykonane możliwie najprędzej.

Artykuł 18

Okręty wojenne Państw wojujących nie mogą korzystać z portów, red i wód terytorialnych neutralnych dla odnowienia lub powiększenia zapasów wojennych i uzbrojenia ani dla uzupełnienia załóg.

Artykuł 19

Okręty wojenne Państw wojujących mogą zaopatrywać się w portach i na redach neutralnych jedynie dla uzupełnienia zapasów w ilości potrzebnej zwykle w czasie pokoju.

Tak samo okręty te mogą brać tylko tyle paliwa, ile trzeba na podróż do najbliższego portu własnego kraju. Zresztą mogą pobrać paliwo w ilości niezbędnej do zapełnienia właściwych komór, jeżeli się znajdują w kraju neutralnym, który przyjął ten sposób oznaczenia ilości paliwa, jakie może być dostarczone.

Jeżeli według prawa Mocarstwa neutralnego okręty otrzymują węgiel dopiero w 24 godziny po przybyciu, dozwolony prawnie czas pobytu przedłuża się o 24 godziny.

Artykuł 20

Okręty wojenne Państwa wojującego, które pobrały paliwo w porcie Mocarstwa neutralnego, nie mogą odnowić zapasów w żadnym porcie tego samego Mocarstwa przed upływem trzech miesięcy.

Artykuł 21

Łup może być zaprowadzony do portu neutralnego tylko z powodów niezdolności do żeglugi, złego stanu morza, braku paliwa lub żywności.

Powinien on odpłynąć natychmiast po ustaniu przyczyny, która usprawiedliwiła jego zawinięcie do portu. Jeżeli tego nie uczyni, Mocarstwo neutralne winno wystosować doń rozkaz natychmiastowego odpłynięcia; w razie gdyby się do tego nie zastosował, Mocarstwo neutralne winno zastosować środki, którymi rozporządza, w celu uwolnienia go wraz z oficerami i załogą oraz internowania załogi wsadzonej na pokład przez zaborcę.

Artykuł 22

Mocarstwo neutralne winno również uwolnić łup, który by został przyprowadzony poza wypadkami przewidzianymi w art. 21.

Artykuł 23

Mocarstwo neutralne może dać dostęp do swych portów i red łupom konwojowanym lub nie, jeżeli są przyprowadzone w tym celu, by pozostały pod sekwestrem w oczekiwaniu orzeczenia sądu kaperskiego. Może ono zarządzić przeprowadzenie łupu do innego swego portu.

Jeżeli łup jest konwojowany przez okręt wojenny, oficerowie i szeregowcy umieszczeni na pokładzie przez zaborcę mogą przejść na pokład okrętu konwojującego.

Jeżeli łup odbywa podróż bez konwoju, personel umieszczony na nim przez zaborcę jest wolny.

Artykuł 24

Jeżeli mimo zawiadomienia władzy neutralnej okręt wojenny Państwa wojującego nie opuszcza portu, w którym nie ma prawa pozostać, Mocarstwo neutralne ma prawo wydać zarządzenia, które uzna za konieczne, aby unieruchomić mu wypłynięcie na morze przez czas wojny, a dowódca okrętu winien ułatwić wykonanie tych zarządzeń.

Gdy okręt wojenny Państwa wojującego jest zatrzymany przez Mocarstwo neutralne, oficerowie i załoga zostają również zatrzymani. Tak zatrzymani oficerowie i załoga mogą być pozostawieni na okręcie lub umieszczeni bądź na innym okręcie, bądź na lądzie i mogą być poddani ograniczeniom, których narzucenie okaże się konieczne. Wszelako należy zawsze pozostawić na okręcie ludzi w liczbie niezbędnej do utrzymania go w porządku.

Oficerowie mogą być pozostawieni na wolności po zobowiązaniu się słowem honoru, że nie porzucą terytorium neutralnego bez upoważnienia.

Artykuł 25

Mocarstwo neutralne jest obowiązane wykonywać nadzór stosownie do środków, którymi rozporządza, w celu zapobiegania wszelkiemu pogwałceniu poprzedzających przepisów w swych portach, na redach i wodach terytorialnych.

Artykuł 26

Wykonywanie przez Mocarstwo neutralne praw niniejszą konwencją określonych nie może być nigdy uważane za czyn mało przyjazny przez żadne z Państw wojujących, które przyjęło odnośne artykuły.

Artykuł 27

Umawiające się Mocarstwa będą sobie nawzajem podawać we właściwym czasie do wiadomości wszelkie ustawy, rozporządzenia i inne przepisy normujące położenie prawne okrętów wojennych Państw wojujących w ich portach i na ich wodach, w drodze notyfikacji do Rządu holenderskiego, przez ten rząd przesłanej niezwłocznie innym Umawiającym się Mocarstwom.

Artykuł 28

Postanowienia niniejszej konwencji obowiązują tylko między Umawiającymi się Mocarstwami i tylko wtedy, jeżeli wszystkie Państwa wojujące do niej należą.

(Artykuły 29–33 opuszczono)[1]

Deklaracja w sprawie zakazu zrzucania z balonów pocisków i środków wybuchowych, Haga, 18 października 1907 r.

(Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów, wstęp i opracowanie L. Glberg, PWN, Warszawa 1954, t. I, s. 292)

Niżej podpisani pełnomocnicy Mocarstw zaproszonych na Drugą Międzynarodową Konferencję pokojową w Hadze, należycie upełnomocnieni w tym celu przez swe rządy, ożywieni uczuciami, które znalazły wyraz w deklaracji petersburskiej z dn. 29 listopada/11 grudnia 1868 r., pragnąc odnowić wygasającą deklarację haską z dn. 29 lipca 1899 r.,

oświadczają:

Umawiające się Mocarstwa zgadzają się na okres aż do końca trzeciej konferencji pokojowej zabronić zrzucania pocisków lub środków wybuchowych z balonów lub w inny podobny nowy sposób.

Deklaracja dotycząca prawa wojny morskiej, Londyn, 26 lutego 1909 r.

(B. Winiarski, *Wybór źródeł do nauki prawa międzynarodowego,* Warszawa 1938, s. 130–140)

Postanowienia wstępne

Podpisane Mocarstwa stwierdzają zgodnie, że prawidła zawarte w rozdziałach następujących odpowiadają w swej treści powszechnie uznanym zasadom prawa międzynarodowego.

Rozdział I

O blokadzie podczas wojny

Artykuł 1

Blokada winna być ograniczona do portów i wybrzeży nieprzyjacielskich lub przez nieprzyjaciela zajętych.

Artykuł 2

Stosownie do deklaracji paryskiej z r. 1856 blokada, aby była obowiązująca, musi być rzeczywista, to jest wykonywana przez siłę zbrojną wystarczającą, aby rzeczywiście zabronić dostępu do wybrzeża nieprzyjacielskiego.

Artykuł 3

Czy blokada jest rzeczywista, jest kwestią faktu.

Artykuł 4

Blokada nie będzie uważana za zdjętą, jeżeli na skutek złego stanu pogody siły blokujące chwilowo się oddalą.

Artykuł 5

Blokada winna być bezstronnie stosowana do wszelkich bander.

[1] Zob. art. 92 i 93 oraz 95–97 I konwencji o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych z 18 października 1907 r.

Artykuł 6

Dowódca sił blokujących może pozwolić okrętom wojennym wejść do portu blokowanego i później zeń wypłynąć.

Artykuł 7

Okręt neutralny w razie niebezpieczeństwa stwierdzonego przez władze sił blokujących może zawinąć do miejscowości blokowanej i później stąd wypłynąć, pod warunkiem, że nic tam nie załaduje ani wyładuje.

Artykuł 8

Aby blokada była obowiązująca, musi być oznajmiona stosownie do art. 9 i notyfikowana stosownie do art. 11 i 16.

Artykuł 9

Blokada zostaje oznajmiona bądź przez Mocarstwo blokujące, bądź przez władze morskie działające w jego imieniu.

Deklaracja zawiera:

1) datę rozpoczęcia blokady;

2) geograficzne granice blokowanego wybrzeża;

3) termin do wypłynięcia, który ma być dany okrętom neutralnym.

Artykuł 10

Jeżeli Mocarstwo blokujące albo władze morskie działające w jego imieniu nie zastosują się do wskazań, które powinny były podać w deklaracji blokady stosownie do art. 9 p. 1 i 2, deklaracja blokady jest nieważna i konieczne jest wydanie nowej deklaracji, aby blokada mogła mieć skutek prawny.

Artykuł 11

Deklaracja blokady zostaje podana do wiadomości:

1) Mocarstwom neutralnym – przez Mocarstwo blokujące, w formie powiadomienia wystosowanego do samych rządów lub do ich przedstawicieli przy nim uwierzytelnionych;

2) władzom miejscowym – przez dowódcę siły blokującej. Władze te ze swej strony zawiadomią możliwie najrychlej konsulów zagranicznych urzędujących w blokowanym porcie lub pobrzeżu.

Artykuł 12

Prawidła dotyczące oświadczenia i notyfikacji blokady stosują się także wtedy, gdyby blokada została rozszerzana albo po zdjęciu zarządzona na nowo.

Artykuł 13

Dobrowolne zdjęcie blokady jako też wszelkie jej ograniczenie powinno być notyfikowane w sposób przepisany w art. 11.

Artykuł 14

Możność zajęcia okrętu neutralnego z powodu naruszenia blokady zależy od tego, czy rzeczywiście lub domniemanie posiadał o niej wiadomość.

Artykuł 15

O ile nie przeprowadzono dowodu przeciwnego, domniemanie, że okręt wiedział o blokadzie, zachodzi wówczas, gdy opuścił on port neutralny potem, jak blokada została we właściwym czasie notyfikowana Mocarstwu, do którego port należy.

Artykuł 16

Jeżeli okręt zbliżający się do blokowanego portu nie wiedział o blokadzie albo gdy nie może zachodzić domniemanie, że o niej wiedział, notyfikuje mu się ją wprost przez oficera jednego z okrętów należących do siły zbrojnej blokującej. Notyfikacja winna być wpisana do księgi okrętowej z zaznaczeniem dnia i godziny oraz geograficznego położenia okrętu w owej chwili.

Artykuł 17

Zajęcie okrętów neutralnych z powodu naruszenia blokady może być uskutecznione tylko w promieniu działalności okrętów wojennych przeznaczonych do zapewnienia skuteczności blokady.

Artykuł 18

Siły zbrojne blokujące nie powinny zagradzać dostępu do portów i wybrzeży neutralnych.

Artykuł 19

Nie można mówić o naruszeniu blokady, które by upoważniało do zajęcia okrętu, w tym czasie, gdy kieruje się on do portu nieblokowanego, bez względu na późniejsze przeznaczenie okrętu lub jego ładunku.

Artykuł 20

Okręt, który z naruszeniem blokady wypłynął z portu blokowanego albo usiłował doń zawinąć, może być zajęty, o ile jest ścigany przez okręt należący do siły zbrojnej blokującej. Jeżeli pościgu zaniechano albo blokada została zdjęta, zajęcia nie można już dokonać.

Artykuł 21

Okręt uznany za winny naruszenia blokady zostaje skonfiskowany. Ładunek podlega również konfiskacie, chyba, że zostanie udowodnione, iż w chwili załadowania towaru jego właściciel nie znał i nie mógł znać zamiaru naruszenia blokady.

Rozdział II

O kontrabandzie wojennej

Artykuł 22

Zostają z samego prawa uznane jako kontrabanda wojenna następujące przedmioty i materiały oznaczone jako kontrabanda bezwzględna, a mianowicie:

broń wszelkiego rodzaju włączając w to broń myśliwską i jej części składowe;

pociski i naboje do armat i ręcznej broni wszelkiego rodzaju oraz oddzielne ich części;

proch i materiały wybuchowe specjalnie przeznaczone do celów wojennych;

lawety, jaszcze, przodki, furgony, kuźnie polowe i ich oddzielne części;

części umundurowania i wyekwipowania wojskowego;

rzędy i uprzęże wojskowe wszelkiego rodzaju;

zwierzęta wierzchowe, pociągowe i juczne, które mogą być użyte na cele wojenne;

sprzęt obozowy i jego oddzielne części;

płyty pancerne;

okręty i łodzie wojenne oraz oddzielne przedmioty, które mogą być użyte tylko na okręcie wojennym;

narzędzia i przyrządy służące wyłącznie do wyrabiania amunicji wojennej, do wyrabiania i naprawy broni i sprzętu wojennego lądowego i morskiego.

Artykuł 23

Przedmioty i materiały używane wyłącznie na wojnie mogą być dodane do spisu kontrabandy bezwzględnej przez oświadczenie notyfikowane.

Notyfikacja zostaje skierowana do rządów innych Mocarstw lub do ich przedstawicieli uwierzytelnionych przy Mocarstwie, które składa oświadczenie. Po rozpoczęciu kroków wojennych notyfikację kieruje się tylko do Mocarstw neutralnych.

Artykuł 24

Za kontrabandę wojenną z samego prawa zostają uznane przedmioty i materiały mogące służyć zarówno do użytku wojennego jak pokojowego i objęte nazwą kontrabandy warunkowej, a mianowicie:

żywność;

pasza i ziarno mogące służyć do karmienia zwierząt;

odzież i materiały odzieżowe, obuwie nadające się do użytku wojennego;

złoto i srebro w monetach i sztabach, papiery reprezentujące pieniądze;

powózki wszelkiego rodzaju mogące służyć na wojnie, ich części składowe;

okręty, statki i łodzie wszelkiego rodzaju, doki pływające, części basenów oraz oddzielne przedmioty;

materiał i tabor kolejowy, materiał telegraficzny, radiotelegraficzny i telefoniczny;

balony i aparaty lotnicze, ich oddzielne części, jako też przynależności, przedmioty i materiały mogące służyć do celów lotniczych;

paliwa i smary;

prochy i materiały wybuchowe specjalnie do wojny nie przeznaczone;

druty kolczaste, jako też narzędzia służące do ich zakładania i przecinania;

podkowy i sprzęt kowalski;

przedmioty siodlarskie i rymarskie;

lornety, lunety, chronometry i różne przyrządy nawigacyjne.

Artykuł 25

Przedmioty i materiały mogące służyć zarówno do użytku wojennego, jak pokojowego, inne niż wymieniane w art. 22 i 24 mogą być dodane do spisu kontrabandy lub przez oświadczenie, które będzie notyfikowane sposobem przewidzianym w art. 23 ust. 2.

Artykuł 26

Jeżeli jedno z Mocarstw zrzeka się, o ile to jego dotyczy, traktowania jako kontrabandy wojennej przedmiotów i materiałów należących do jednej z kategorii w art. 22 i 24 wyliczonych, oznajmi ten swój zamiar w oświadczeniu notyfikowanym w sposób wskazany w art. 23 ust. 2.

Przedmioty i materiały nie mogące służyć do użytku wojennego, nie mogą być przez deklarację uznane za kontrabandę wojenną.

Artykuł 27

Przedmioty i materiały nie mogące służyć do użytku wojennego, nie mogą być przez deklarację uznane za kontrabandę wojenną.

Artykuł 28

Nie mogą być przez deklarację uznane za kontrabandę wojenną przedmioty następujące:

1) bawełna surowa, wełna, jedwab, juta, len, konopie oraz inne surowce przemysłu tkackiego ani ich przędze;

2) orzechy i ziarna oleiste, koper;

3) kauczuk, żywice, guma i laka, chmiel;

4) skóry surowe, rogi, kości i kość słoniowa;

5) nawozy naturalne i sztuczne włączając w to intraty i fosfaty mające służyć w rolnictwie;

6) rudy;

7) ziemie mineralne, glina, wapno, kreda, kamienie łącznie z marmurem, cegła, dachówka z łupku i gliny;

8) porcelana i szkło;

9) papier i materiały przygotowane do jego wyrobu;

10) mydła, farby, włączając w to materiały wyłącznie przeznaczone do ich wyrobu, pokosty i lakiery;

11) podchloryn wapnia, ług sodowy, soda kaustyczna, siarczan sodu w bryłach, amoniak, siarczan amonu i siarczan miedzi;

12) maszyny rolnicze, górnicze, tkackie i drukarskie;

13) kamienie drogie i szlachetne, perły, macica perłowa i korale;

14) zegary wieżowe, ścienne i kieszonkowe, wyjąwszy chronometry;

15) artykuły mody i fantazyjne;

16) pióra wszelkiego rodzaju, włosie i jedwab;

17) przedmioty służące do umeblowania lub zdobienia, meble i przynależności biurowe.

Artykuł 29

Nie mogą również być uważane jako kontrabanda wojenna:

1) przedmioty i materiały służące wyłącznie do pielęgnowania chorych i rannych. Wszelako w wypadku poważnej konieczności wojennej mogą one być rekwirowane za odszkodowaniem, gdy mają przeznaczenie określone w art. 30;

2) przedmioty i materiały przeznaczone do użytku okrętu, na którym zostały znalezione, jako też do użytku załogi i podróżnych tego okrętu podczas przeprawy.

Artykuł 30

Przedmioty kontrabandy bezwzględnej mogą być zajęte w razie ustalenia, że są przeznaczone dla terytorium nieprzyjacielskiego lub okupowanego przez nieprzyjaciela albo dla jego sił zbrojnych. Okoliczność, że transport tych przedmiotów odbywa się bezpośrednio czy też wymaga przeładowania bądź przewozu drogą lądową – nie ma znaczenia.

Artykuł 31

Przeznaczenie określane w art. 30 jest ostatecznie udowodnione w wypadkach następujących:

1) gdy towar jest według dokumentów przeznaczony do wyładowania w porcie nieprzyjaciela lub dla dostawy jego siłom zbrojnym;

2) gdy okręt ma zawijać tylko do portów nieprzyjacielskich albo też gdy ma zatrzymać się w porcie nieprzyjaciela lub zetknąć się z jego siłami zbrojnymi przed zawinięciem do portu neutralnego, do którego według dokumentów towar jest przeznaczony.

Artykuł 32

Papiery okrętowe stanowią zupełny dowód podróży okrętu wiozącego kontrabandę bezwzględną, chyba że okręt spotkany jawnie odchylił się od drogi, której według papierów okrętowych powinien się trzymać i nie może tego odchylenia wytłumaczyć uzasadnioną przyczyną.

Artykuł 33

Przedmioty kontrabandy warunkowej mogą być zajęte w razie ustalenia, że są przeznaczone do użytku sił zbrojnych lub administracji Państwa nieprzyjacielskiego, chyba że w tym ostatnim wypadku okoliczności pozwolą stwierdzić, że te przedmioty rzeczywiście nie mogą być użyte w czasie toczącej się wojny; to ostatnie zastrzeżenie nie stosuje się do przesyłek oznaczonych w art. 24 p. 4.

Artykuł 34

Domniemanie przeznaczenia określonego w art. 33 zachodzi wówczas, gdy przesyłka jest zaadresowana do władz nieprzyjacielskich albo do kupca osiedlonego w kraju nieprzyjacielskim i gdy notorycznie wiadomo, że ten kupiec dostarcza nieprzyjacielowi przedmiotów i materiałów tego rodzaju. Dzieje się tak samo, jeżeli miejscem przeznaczenia przesyłki jest twierdza nieprzyjacielska lub inna miejscowość służąca za podstawę dla sił zbrojnych nieprzyjacielskich; wszelako to domniemanie nie zachodzi w stosunku do statku handlowego, który płynie ku jednej z tych miejscowości i którego charakter jako kontrabandy ma się dopiero ustalić.

W braku powyższych domniemań przypuszcza się, że przeznaczenie jest nieszkodliwe.

Domniemania oznaczane w artykule niniejszym dopuszczają dowód przeciwny.

Artykuł 35

Przedmioty kontrabandy warunkowej podlegają zajęciu tylko na okręcie, który zmierza ku terytorium nieprzyjaciela lub przezeń zajętemu, albo ku jego siłom zbrojnym i nie ma wyładować tych przedmiotów w bliższym parcie neutralnym.

Papiery okrętowe stanowią zupełny dowód podróży okrętu jako też miejsca wyładowania towarów, chyba że okręt spotkany, jawnie odchylił się od drogi, której według papierów okrętowych powinien się trzymać, i nie może tego odchylenia wytłumaczyć uzasadnioną przyczyną.

Artykuł 36

W drodze wyjątku od art. 35, jeżeli terytorium nieprzyjacielskie nie posiada granicy morskiej, przedmioty kontrabandy warunkowej mogą być zajęte, gdy ustalano, że mają przeznaczenie określone w art. 33.

Artykuł 37

Okręt wiozący przedmioty, które podlegają zajęciu jako kontrabanda bezwzględna lub warunkowa, może być zajęty na otwartym morzu lub na wodach Stron wojujących w każdej chwili swej podróży, nawet jeżeli ma zamiar zatrzymać się w porcie neutralnym.

Artykuł 38

Zajęcia nie można zarządzić z powodu przewozu kontrabandy dawniej dokonanego i już ukończonego.

Artykuł 39

Przedmioty stanowiące kontrabandę podlegają konfiskacie.

Artykuł 40

Konfiskata okrętu wiozącego kontrabandę jest dozwolona, jeżeli ta kontrabanda stanowi więcej niż połowę ładunku pod względem bądź wartości, bądź wagi, bądź objętości, bądź wysokości przewożnego.

Artykuł 41

Jeżeli okręt wiozący kontrabandę zostaje puszczony wolno, koszty postępowania przed sądami krajowymi oraz zabezpieczenia okrętu i towaru podczas śledztwa, poniesione przez zaborcę, obciążają okręt.

Artykuł 42

Towary, które należą do właściciela kontrabandy i znajdują się na tym okręcie, podlegają konfiskacie.

Artykuł 43

Jeżeli okręt spotykany na morzu płynie nie wiedząc a rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich albo o stosującej się do jego ładunku deklaracji kontrabandy, przedmioty kontrabandy

mogą być skonfiskowane tylko za odszkodowaniem; sam okręt i reszta ładunku nie podlegają konfiskacie ani nie opłacają kosztów przewidzianych w art. 41. Podobnie, jeżeli kapitan powziąwszy wiadomość o rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich albo o deklaracji kontrabandy nie mógł jeszcze wyładować przedmiotów stanowiących kontrabandę.

Przyjmuje się, że okręt wiedział o stanie wojny albo o deklaracji kontrabandy, jeżeli opuścił port neutralny po rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich albo deklaracji kontrabandy, które zostały we właściwym czasie notyfikowane Mocarstwu, do którego port należy. Ponadto przyjmuje się, że okręt wiedział o stanie wojny, jeżeli opuścił port nieprzyjacielski po rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich.

Artykuł 44

Okrętowi zatrzymanemu z powodu kontrabandy, a nie podlegającemu konfiskacie ze względu na stosunek kontrabandy do całości ładunku, można zależnie od okoliczności zezwolić na dalszą podróż, jeżeli kapitan gotów jest wydać kontrabandę okrętowi Strony wojującej.

Wydanie kontrabandy zostaje zaznaczone przez zaborcę w księdze okrętowej zatrzymanego okrętu, a jego kapitan winien doręczyć zaborcy uwierzytelniony odpis wszystkich potrzebnych mu papierów.

Zaborca może zniszczyć wydaną mu w ten sposób kontrabandę.

Rozdział III

O pomocy nieprzyjacielskiej

Artykuł 45

Okręt neutralny zostaje skonfiskowany i w ogóle traktowany jest jak okręt neutralny podlegający konfiskacie z powodu kontrabandy wojennej:

1) jeżeli podejmuje podróż specjalnie w celu przewozu osób wcielonych do nieprzyjacielskiej siły zbrojnej albo przekazywania wiadomości w interesie nieprzyjaciela;

2) jeżeli za wiedzą właściciela, najemcy całego okrętu lub kapitana przewozi bądź oddział wojska nieprzyjacielskiego, bądź jedną lub kilka osób, które w czasie podróży pomagają bezpośrednio działaniom nieprzyjaciela.

W wypadkach przewidzianych pod liczbami poprzedzającymi, towary należące do właściciela okrętu również podlegają konfiskacie.

Postanowienia artykułu niniejszego nie stosują się, jeżeli okręt spotkany na morzu nie wie o rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich albo jeżeli kapitan dowiedziawszy się o tym nie mógł jeszcze wysadzić na ląd przewożonych osób. Przyjmuje się, że okręt wiedział o stanie wojny, jeżeli ma opuścić bądź port nieprzyjacielski po rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich, bądź też port neutralny po tym, jak rozpoczęcie to zostało we właściwym czasie notyfikowane Mocarstwu, do którego port należy.

Artykuł 46

Okręt neutralny zostaje skonfiskowany i w ogóle traktowany jest tak, jak gdyby był nieprzyjacielskim statkiem handlowym:

1) jeżeli bierze udział bezpośredni w krokach nieprzyjacielskich;

2) jeżeli pozostaje pod rozkazami lub pod kontrolą agenta umieszczonego na nim przez rząd nieprzyjacielski;

3) jeżeli jest w całości wynajęty przez Rząd nieprzyjacielski;

4) jeżeli jest w tym czasie przeznaczony wyłącznie do przewozu wojsk nieprzyjacielskich lub przekazywania wiadomości w interesie nieprzyjaciela.

W wypadkach przewidzianych niniejszym artykułem towary należące do właściciela okrętu podlegają również konfiskacie.

Artykuł 47

Każda osoba wcielana do siły zbrojnej nieprzyjacielskiej, znaleziona na okręcie handlowym neutralnym, może być wzięta do niewoli, chociażby okręt nie podlegał zajęciu.

Rozdział IV

O niszczeniu łupów neutralnych

Artykuł 48

Zajęty okręt neutralny nie może, być zniszczony przez zaborcę, ale winien być zaprowadzony do właściwego portu w celu uzyskania orzeczenia prawnego co do ważności zaboru.

Artykuł 49

Wyjątkowo okręt neutralny zajęty przez krążownik Państwa wojującego i podlegający konfiskacie może być zniszczony, jeżeli zastosowane się do art. 48 może narazić na szwank bezpieczeństwo okrętu wojennego albo powodzenie działań wojennych, w których ten okręt bierze w tym czasie udział.

Artykuł 50

Przed zniszczeniem należy zapewnić bezpieczeństwo osobom znajdującym się na pokładzie, a wszystkie papiery okrętowe i inne dokumenty, które zainteresowani uznają za pożyteczne dla orzeczenia o ważności zaboru, przenieść na pokład okrętu wojennego.

Artykuł 51

Zaborca, który zniszczył okręt neutralny, powinien przed wydaniem orzeczenia co do ważności zaboru udowodnić, że działał jedynie pod naciskiem wyjątkowej konieczności, jak ją rozumie art. 49. Gdyby tego nie udowodnił, będzie obowiązany do odszkodowania, przy czym zbyteczne jest dochodzenie, czy zabór był dokonany ważnie lub też nie.

Artykuł 52

Jeżeli zabór okrętu neutralnego, którego zniszczenie zostało przyjęte jako uzasadnione, będzie potem uznany za nieważny; zaborca winien dać odszkodowanie zainteresowanym w zamian za zwrot okrętu, do którego mieliby prawa.

Artykuł 53

Jeżeli towary neutralne nie podlegające konfiskacie zostały zniszczone wraz z okrętem, ich właściciel ma prawo do odszkodowania.

Artykuł 54

Zaborca może domagać się wydania lub zniszczenia podlegających konfiskacie towarów znalezionych na okręcie, który sam nie podlega konfiskacie, jeżeli zachodzą okoliczności, które według art. 49 uzasadniłyby zniszczenie podlegającego konfiskacie okrętu. Przedmioty wydane lub zniszczone zapisuje on w dzienniku okrętowym zatrzymanego okrętu i każe kapitanowi wydać sobie uwierzytelnione odpisy wszelkich potrzebnych mu papierów. Gdy wydanie lub zniszczenie zostało dokonane a formalności załatwione, należy upoważnić kapitana do podjęcia przerwanej podróży.

Postanowienia art. 51 i 52 dotyczące odpowiedzialności zaborcy, który zniszczył okręt neutralny, mają tu być również stosowane.

Rozdział V

Zmiana bandery

Artykuł 55

Gdy okręt nieprzyjacielski zmienił banderę na neutralną przed rozpoczęciem kroków nieprzyjacielskich, zmiana jest ważna, chyba że zostało ustalone, iż dokonano jej w celu uniknięcia skutków związanych z charakterem okrętu nieprzyjacielskiego. Niemniej jednak zachodzi domniemanie nieważności, jeżeli w papierach brak aktu zmiany bandery, a okręt utracił przynależność Państwa wojującego na mniej niż 60 dni przed rozpoczęciem kroków wojennych; dowód przeciwny jest dopuszczalny.

Zachodzi bezwzględne domniemanie ważności, jeżeli zmiana bandery została dokonana na więcej niż 30 dni, przed rozpoczęciem kroków wojennych, jest bezwarunkowa, zupełna, zgodna z ustawodawstwem zainteresowanych krajów, i ma ten skutek, że kontrola okrętu i zysk z niego nie zostają w tych samych rękach, co przed zmianą. Wszelako jeżeli okręt utracił przynależność Państwa wojującego na mniej niż 60 dni przed rozpoczęciem kroków wojennych i jeżeli w papierach brak aktu zmiany bandery, zajęcie okrętu nie może uzasadnić prawa do odszkodowania.

Artykuł 56

Zmiana bandery nieprzyjacielskiej na neutralną, dokonana po rozpoczęciu kroków wojennych, jest nieważna, chyba że zostanie udowodnione, iż nie dokonano jej dla uniknięcia skutków związanych z charakterem okrętu nieprzyjacielskiego.

Wszelako bezwzględne domniemanie nieważności zachodzi:

1) jeżeli zmiany dokonano w czasie podróży okrętu lub w porcie blokowanym;

2) jeżeli zastrzeżono możność odkupu albo zwrotu;

3) jeżeli nie dopełniono warunków, od których, według ustawodawstwa kraju przyjętej bandery, zależy prawo do bandery.

Rozdział VI
O charakterze nieprzyjacielskim
Artykuł 57

Z zastrzeżeniem postanowień dotyczących zmiany bandery charakter neutralny lub nieprzyjacielski okrętu zależy od bandery, pod którą ma prawo pływać.

To prawidło nie stosuje się zupełnie do wypadku, który tu nie należy, gdy okręt neutralny oddaje się żegludze w czasie pokoju zarezerwowanej.

Artykuł 58

Charakter neutralny lub nieprzyjacielski towarów znalezionych na okręcie nieprzyjacielskim zależy od charakteru neutralnego lub nieprzyjacielskiego ich właściciela.

Artykuł 59

Jeżeli charakter neutralny towaru znalezionego na okręcie nieprzyjacielskim nie został ustalony, przyjmuje się, że jest nieprzyjacielski.

Artykuł 60

Charakter nieprzyjacielski towaru załadowanego na okręt trwa aż do przybycia do miejsca przeznaczenia, chociażby przeniesienie własności dokonane zostało w czasie przeprawy, po rozpoczęciu kroków wojennych. Wszelako jeżeli przed dokonaniem zaboru poprzedni właściciel neutralny z powodu upadłości obecnego właściciela nieprzyjacielskiego skorzystał z prawa ustawowej rewindykacji towaru, towar odzyskuje charakter neutralny.

Rozdział VII
O konwoju
Artykuł 61

Okręty neutralne płynące pod konwojem okrętu wojennego tej samej bandery nie podlegają zwiedzeniu. Dowódca tego ostatniego na żądanie dowódcy okrętu wojennego Państwa wojującego daje mu na piśmie wszelkie wiadomości o charakterze okrętów i ich ładunku, których dowódcy krążownika mogłoby dostarczyć zwiedzenie.

Artykuł 62

Jeżeli dowódca wkrętu wojennego Państwa wojującego ma powody do podejrzeń, że dowódca okrętu konwojującego zastał wprowadzony w błąd, powiadamia go o swych podejrzeniach. W tym wypadku dowódca konwoju sam przystępuje do sprawdzenia. Wynik powinien stwierdzić w protokole, którego odpis zostaje doręczony oficerowi krążownika. Jeżeli tak stwierdzone fakty usprawiedliwiają, zdaniem dowódcy konwoju, zabór jednego lub kilku okrętów, opieka konwoju winna im być cofnięta.

Rozdział VIII
O oporze przeciwko zwiedzeniu
Artykuł 63

Opór stawiony siłą przeciwko wykonaniu prawa zatrzymania, zwiedzenia i zajęcia okrętu powoduje zawsze konfiskatę okrętu. Ładunek ma być traktowany jak ładunek okrętu nieprzyjacielskiego; towary należące do kapitana albo właściciela okrętu są uznane za towar nieprzyjacielski.

Rozdział IX
O odszkodowaniu
Artykuł 64

Jeżeli zajęcie okrętu albo towarów nie zostało zatwierdzone przez właściwy sąd, albo nie zostało utrzymane bez sądu, zainteresowani mają prawo do odszkodowania, chyba że istniały wystarczające powody do zajęcia okrętu albo towarów.

Postanowienia końcowe
Artykuł 65

Postanowienia deklaracji niniejszej tworzą całość nierozdzielną.

Artykuł 66

Podpisujące Mocarstwa zobowiązują się w razie wojny, w której wszystkie Państwa wojujące były uczestnikami niniejszej deklaracji, zapewnić wzajemne poszanowanie prawideł w tej deklaracji zawartych. Wobec tego władzom swoim i siłom zbrojnym wydadzą niezbędne instrukcje i poczynią potrzebne zarządzenia w celu zapewnienia wykonania tych prawideł przez swe sądy, w szczególności przez trybunały kaperskie.

Artykuł 67

Deklaracja niniejsza będzie ratyfikowana możliwie najrychlej. Dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w Londynie.

Pierwsze złożenie ratyfikacji zostanie stwierdzone w protokole podpisanym przez przedstawicieli Mocarstw biorących w nim udział i przez głównego sekretarza stanu Jego Brytyjskiej Mości w departamencie spraw zagranicznych.

Późniejsze złożenia dokonywane będą za pomocą notyfikacji pisemnej, skierowanej do Rządu brytyjskiego z dołączeniem dokumentu ratyfikacyjnego.

Uwierzytelniony odpis protokołu pierwszego złożenia ratyfikacji, zawiadomień wzmiankowanych w ustępie poprzedzającym oraz dołączonych do nich dokumentów ratyfikacyjnych będzie niezwłocznie przez Rząd brytyjski drogą dyplomatyczną doręczony Mocarstwom, które deklarację podpisały. W wypadku przewidzianym w ustępie poprzedzającym rząd ten powiadomi jednocześnie o dacie otrzymania notyfikacji.

Artykuł 68

Deklaracja niniejsza będzie skutkować względem Mocarstw, które uczestniczyć będą w pierwszym złożeniu ratyfikacji, w 60 dni od daty protokołu tego złożenia, a względem Mocarstw, które ją będą ratyfikowały później, w 60 dni od otrzymania notyfikacji przez Rząd brytyjski.

Artykuł 69

Gdyby jedno z Mocarstw podpisanych chciało wypowiedzieć deklarację niniejszą, będzie mogło to uczynić jedynie z końcem dwunastoletniego okresu, który rozpocznie się w 60 dni od pierwszego złożenia ratyfikacji, a następnie z końcem kolejnych okresów sześcioletnich, z których pierwszy zacznie się od końca dwunastoletniego okresu.

Wypowiedzenie winno być przynajmniej na rok z góry notyfikowane Rządowi brytyjskiemu, który poda je do wiadomości wszystkich Mocarstw. Będzie ono miało skutek jedynie wobec Mocarstwa, które je notyfikowało.

(Artykuły 70–71 opuszczono)

Reguły wojny powietrznej, Haga, 19 lutego 1923 r.[1]

(Prawo międzynarodowe. Źródła i materiały, pod red. A. Górbiela, Katowice 1970, t. II, s. 137–143)

Rozdział I
Zakres stosowania, klasyfikacja i oznaki

Artykuł I

Reguły wojny powietrznej stosuje się do wszystkich statków powietrznych, zarówno lżejszych, jak i cięższych od powietrza, niezależnie od tego czy mogą one pływać na wodzie, czy też nie.

Artykuł II

Za publiczne statki powietrzne będą uważane:

a) wojskowe statki powietrzne,

b) niewojskowe statki powietrzne przeznaczone wyłącznie do służby publicznej.

Każdy inny statek powietrzny będzie uważany za prywatny statek powietrzny.

Artykuł III

Wojskowy statek powietrzny powinien nosić zewnętrzną oznakę wskazującą jego przynależność państwową oraz jego wojskowy charakter.

Artykuł IV

Publiczny niewojskowy statek powietrzny przeznaczony do służby celnej albo policyjnej powinien posiadać papiery potwierdzające, że jest on przeznaczony wyłącznie do służby publicznej. Taki statek powietrzny będzie zawsze nosił oznakę wskazującą jego przynależność państwową oraz jego publiczny charakter niewojskowy.

[1] Dokument ten został opracowany przez komisję prawników jako projekt reguł wojny powietrznej, (tzw. haskie reguły wojny powietrznej). Nie stał się on jednak prawem obowiązującym.

Artykuł V

Publiczne niewojskowe statki powietrzne nie przeznaczone do służby celnej albo policyjnej powinny w czasie wojny nosić takie same zewnętrzne oznaki i traktowane będą w zakresie niniejszych reguł w ten sam sposób, jak prywatne statki powietrzne.

Artykuł VI

Statki powietrzne nie objęte postanowieniami artykułów III i IV i uważane za prywatne statki powietrzne będą posiadały papiery i zewnętrzne oznaki, jakich wymagają przepisy obowiązujące w ich kraju. Oznaki te będą wskazywać ich przynależność państwową oraz ich charakter.

Artykuł VII

Zewnętrzne oznaki, jakich wymagają powyższe artykuły, będą umieszczone w taki sposób, ażeby nie mogły być zmieniane w czasie lotu. Będą one możliwie duże oraz widoczne z góry, z dołu i z każdego boku.

Artykuł VIII

Zewnętrzne oznaki określone przepisami obowiązującymi w każdym państwie, będą niezwłocznie podawane do wiadomości wszystkim innym państwom.

Zmiany wprowadzone w czasie pokoju do przepisów określających zewnętrzne oznaki będą podawane wszystkim innym państwom do wiadomości przed ich wprowadzeniem w życie.

Zmiany wprowadzane do tych przepisów w czasie działań wojennych będą przez każde państwo podawane do wiadomości wszystkim innym państwom możliwie jak najrychlej a najpóźniej wówczas, gdy zostaną podane do wiadomości jego walczącym siłom zbrojnym.

Artykuł IX

Publiczny lub prywatny niewojskowy statek powietrzny może zostać przekształcony w wojskowy statek powietrzny pod warunkiem, że to przekształcenie będzie dokonane w obrębie jurysdykcji Państwa wojującego, do którego należy statek powietrzny i nie na morzu otwartym.

Artykuł X

Żaden statek powietrzny nie może posiadać więcej, aniżeli jednej przynależności państwowej.

Rozdział II

Zasady ogólne

Artykuł XI

Poza obrębem jurysdykcji Państwa wojującego albo neutralnego, wszystkie statki powietrzne będą miały pełną swobodę przelatywania i wodowania.

Artykuł XII

W czasie wojny każde państwo wojujące albo neutralne może w obrębie swojej jurysdykcji zabronić statkom powietrznym dostępu, poruszania się lub pobytu bądź wydawać w tej sprawie przepisy.

Rozdział III

Wojujący

Artykuł XIII

Jedynie wojskowe statki powietrzne mogą korzystać z praw wojujących.

Artykuł XIV

Wojskowy statek powietrzny powinien pozostawać pod dowództwem osoby należycie upoważnionej lub wpisanej do rejestrów wojskowych państwa; załoga musi być wyłącznie wojskowa.

Artykuł XV

Załogi wojskowych statków powietrznych będą nosić stały znak wyróżniający tego rodzaju, ażeby dawał się z daleka rozpoznawać w wypadku, gdy te załogi znajdą się poza statkiem powietrznym.

Artykuł XVI

Żaden statek powietrzny poza wojskowym statkiem powietrznym wojującego nie będzie mógł uczestniczyć w jakiejkolwiek formie w działaniach wojennych.

Określenie „działania wojenne" obejmuje przekazywanie w czasie lotu informacji wojskowych dla bezpośredniego użytku wojującego.

W czasie wojny żaden prywatny statek powietrzny poza obrębem jurysdykcji swojego kraju nie będzie mógł być uzbrojony.

Artykuł XVII

Zasady ustanowione konwencją genewską z 1906 roku oraz konwencją o zastosowaniu wspomnianej konwencji do wojny morskiej (X Konwencja z 1907 roku) należy stosować do wojny powietrznej i do ambulansów powietrznych, jak również do kontroli wykonywanej wobec tych ambulansów powietrznych przez dowódców wojującego.

Ażeby korzystać z ochrony i przywilejów przyznanych ruchomym formacjom sanitarnym konwencją genewską z 1906 r., ambulanse powietrzne oprócz swoich normalnych oznak wyróżniających będą musiały nosić znak rozpoznawczy Czerwonego Krzyża.

Rozdział IV

Działania wojenne

Artykuł XVIII

Używanie pocisków smugowych, zapalających lub wybuchających, przez statek powietrzny albo przeciwko niemu nie jest zabronione.

To postanowienie stosuje się zarówno do państw będących, jak i do państw nie będących Stronami deklaracji petersburskiej z 1868 roku.

Artykuł XIX

Używanie fałszywych oznak zewnętrznych jest zabronione.

Artykuł XX

W wypadku, gdy statek powietrzny ulega uszkodzeniu, znajdujących się w nim osób, które usiłują ocalić się za pomocą spadochronu, nie wolno atakować w czasie ich opadania.

Artykuł XXI

Używanie statków powietrznych do działalności propagandowej nie będzie uważane za niedozwolony sposób walki.

Członkowie załóg takich statków powietrznych nie będą mogli być pozbawieni swoich praw jeńców wojennych z powodu uprawiania tego rodzaju działalności.

Bombardowanie

Artykuł XXII

Bombardowanie lotnicze w celu sterroryzowania ludności cywilnej albo niszczenia czy uszkadzania własności prywatnej nie mającej charakteru wojskowego bądź zranienia niewalczących, jest zabronione.

Artykuł XXIII

Bombardowanie lotnicze dokonywane w celu wymuszenia rekwizycji w naturze lub zapłaty kontrybucji pieniężnej, jest zabronione.

Artykuł XXIV

1. Bombardowanie lotnicze jest dozwolone tylko wtedy, gdy kieruje się przeciwko obiektowi wojskowemu to jest obiektowi, którego całkowite lub częściowe zniszczenie będzie stanowiło dla wojującego wyraźną korzyść wojskową.

2. Takie bombardowanie jest dozwolone tylko wtedy, gdy kieruje się wyłącznie przeciwko następującym obiektom: siły zbrojne, budowle wojskowe, urządzenia i składy wojskowe, fabryki stanowiące ważne i znane ośrodki wykorzystywane do wytwarzania broni, amunicji lub specyficznie wojskowego zaopatrzenia, szlaki komunikacyjne czy transportowe wykorzystywane w celach wojskowych.

3. Bombardowanie miast, osad, wsi, miejsc zamieszkania i budynków, które nie znajdują się w bezpośrednim sąsiedztwie działań lądowych sił zbrojnych, jest zabronione. W wypadku, gdyby obiekty wyszczególnione w ustępie 2 były położone w taki sposób, że nie mogłyby być bombardowane bez jednoczesnego bombardowania ludności cywilnej, statki powietrzne muszą się powstrzymać od bombardowania.

4. W bezpośrednim sąsiedztwie działań lądowych sił zbrojnych bombardowanie miast, osad, wsi, miejsc zamieszkania i budynków jest dozwolone pod warunkiem, że istnieje uzasadnione przypuszczenie, iż tamtejsza koncentracja wojskowa w wystarczającym stopniu uzasadnia bombardowanie, zważywszy niebezpieczeństwo mogące stąd wyniknąć dla ludności cywilnej.

5. Państwo wojujące jest zobowiązane do pieniężnego odszkodowania za szkody wyrządzone osobom i mieniu z naruszeniem postanowień niniejszego artykułu przez któregokolwiek z jego funkcjonariuszy lub kogokolwiek z jego sił zbrojnych.

Artykuł XXV

Przy bombardowaniu przez statki powietrzne dowódca musi przedsięwziąć wszelkie środki konieczne dla oszczędzania, w miarę możności budynków poświęconych kultowi, sztuce, nauce i dobroczynności, pomników historycznych, okrętów szpitalnych, szpitali oraz innych miejsc, gdzie zgromadzeni są ranni pod warunkiem, że te budynki, obiekty i miejsca nie są jednocześnie wykorzystywane do celów wojskowych. Te pomniki, obiekty i miejsca muszą być w dzień oznaczone widocznymi ze statków powietrznych znakami. Używanie tych znaków dla oznaczenia budynków obiektów lub miejsc innych, aniżeli wyżej wyszczególnione, będzie uważane za wiarołomstwo. Jako znaków, o których wyżej wspomniano, używać się będzie w wypadku budynków chronionych konwencją genewską czerwonego krzyża na białym tle, a w wypadku innych chronionych budynków dużej prostokątnej płaszczyzny podzielonej wzdłuż jednej z przekątnych na dwa trójkąty, jeden biały a drugi czarny.

Wojujący, który pragnie zapewnić w nocy ochronę szpitali i innych uprzywilejowanych budynków, wspomnianych wyżej, winien przedsięwziąć środki konieczne dla uczynienia podanych wyżej specjalnych znaków dostatecznie widocznymi.

(Artykuł XXVI zawiera szczegółowe zasady w przedmiocie ochrony zabytków o dużej wartości historycznej)

Szpiegostwo

Artykuł XXVII

Jednostka znajdująca się na pokładzie statku powietrznego Państwa wojującego lub neutralnego, może być uważana za szpiega tylko wówczas, gdy działając potajemnie albo pod fałszywymi pretekstami, zbiera lub usiłuje zbierać w czasie lotu informacje w obrębie jurysdykcji wojującego albo w strefie działań wojującego z zamiarem zakomunikowania ich stronie przeciwnej.

Artykuł XVIII

Fakty szpiegostwa dokonanego po opuszczeniu statku powietrznego, przez członków załogi statku powietrznego lub przewożonych przezeń pasażerów, podlegają postanowieniom Regulaminu praw i zwyczajów wojny lądowej.

Artykuł XXIX

Karanie aktów szpiegostwa, o których mowa w artykułach XXVII i XXVIII, podlega artykułom 30 i 31 Regulaminu praw i zwyczajów wojny lądowej.

Rozdział V

Władza wojskowa nad nieprzyjacielskimi i neutralnymi statkami powietrznymi oraz nad osobami na ich pokładzie

Artykuł XXX

W wypadku, gdy dowódca wojującego uważa, że powodzeniu działań, w których aktualnie bierze udział, może zagrozić obecność statków powietrznych, może on zabronić neutralnym statkom powietrznym przelotu w bezpośrednim sąsiedztwie jego sił zbrojnych albo wyznaczyć im trasę przelotu. Neutralny statek powietrzny, który znając tego rodzaju przepis ogłoszony przez wojującego, nie stosuje się do niego, naraża się na to, że zostanie ostrzelany.

Artykuł XXXI

Zgodnie z zasadami artykułu 53 Regulaminu praw i zwyczajów wojny lądowej prywatne neutralne statki powietrzne napotkane przez okupacyjną siłę zbrojną wojującego przy wkraczaniu na terytorium podlegające jurysdykcji nieprzyjaciela, mogą być rekwirowane bez zapłaty pełnego odszkodowania.

Artykuł XXXII

Nieprzyjacielskie publiczne statki powietrzne inne, aniżeli te, które są traktowane na równi z prywatnymi statkami powietrznymi, podlegają konfiskacie bez postępowania przed sądem łupów.

Artykuł XXXIII

Niewojskowe statki powietrzne wojującego zarówno publiczne, jak i prywatne, przelatujące w obrębie jurysdykcji swojego państwa narażają się na to, że będą ostrzelane, jeżeli nie wylądują w najbliższym odpowiednim miejscu w razie zbliżenia się nieprzyjacielskich wojskowych statków powietrznych.

Artykuł XXXIV

Niewojskowe statki powietrzne wojujących zarówno publiczne, jak i prywatne, narażają się na ostrzelanie, gdy przelatują:

1. W obrębie jurysdykcji nieprzyjaciela,
2. W bezpośrednim sąsiedztwie tej jurysdykcji a poza obrębem jurysdykcji swojego kraju,
3. W bezpośrednim sąsiedztwie lądowych lub morskich działań wojskowych nieprzyjaciela.

Artykuł XXXV

Przelatujące w obrębie jurysdykcji wojującego neutralne statki powietrzne, powiadomione o zbliżaniu się wojskowych statków powietrznych należących do innego wojującego, powinny wylądować w najbliższym odpowiednim miejscu. O ile tego nie uczynią, narażają się na ostrzelanie.

(Artykuły XXXVI–XXXVIII – dotyczą niewoli w wojnie powietrznej)

Rozdział VI

Obowiązki wojujących wobec Państw neutralnych i obowiązki neutralnych wobec Państw wojujących

Artykuł XXXIX

Statki powietrzne wojujących obowiązane są szanować prawa Państw neutralnych i powstrzymać się w obrębie jurysdykcji Państwa neutralnego od wszelkich aktów, do których niedopuszczenie jest obowiązkiem tego państwa.

Artykuł XL

Wojskowemu statkowi powietrznemu wojującego nie wolno wlatywać w obręb jurysdykcji państwa neutralnego.

Artykuł XLI

Statki powietrzne na pokładzie okrętów wojennych, włączając w to lotniskowce, będą uważane za stanowiące część tych okrętów.

Artykuł XLII

Rząd neutralny jest obowiązany do wykorzystywania środków, jakimi dysponuje, ażeby uniemożliwić wlatywanie w obręb jego jurysdykcji wojskowych statków powietrznych wojujących i ażeby zmusić je do lądowania lub wodowania, o ile się tam dostały.

Rząd neutralny jest obowiązany do wykorzystywania środków, jakimi dysponuje, ażeby internować każdy wojskowy statek powietrzny wojującego wraz z załogą i pasażerami, jeżeli się w nim znajdują, który znajdzie się w obrębie jego jurysdykcji po lądowaniu lub wodowaniu spowodowanym jakąkolwiek przyczyną.

Artykuł XLIII

Personel uszkodzonego wojskowego statku powietrznego wojującego, ocalony poza wodami terytorialnymi Państwa neutralnego, przewieziony w obręb jurysdykcji tego państwa przez neutralny wojskowy statek powietrzny i wysadzony tam na ląd, zostanie internowany (...).

Rozdział VII

Wizyta, zabór i konfiskata

(Artykuły XLIX–LX – opuszczono)

Rozdział VIII

Definicje

Artykuł LXI

W niniejszych regułach określenie „wojskowy" należy rozumieć jako odnoszące się do wszystkich części składowych sił zbrojnych to jest do sił lądowych, morskich i powietrznych.

Artykuł LXII

O ile niniejsze reguły nie wprowadzają specjalnych postanowień oraz z zastrzeżeniem postanowień rozdziału VII, niniejszych reguł lub konwencji międzynarodowych stwierdzających, że należy stosować prawo morskie i jego procedurę, personel lotniczy biorący udział w działaniach wojennych podlega prawom wojny i neutralności mającym zastosowanie do wojsk lądowych z mocy zwyczaju i praktyki prawa międzynarodowego, jak również różnego rodzaju deklaracjom i konwencjom, których Stronami są zainteresowane państwa.

Protokół dotyczący zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych, Genewa, 17 czerwca 1925 r.

(DzU z 1929 r., nr 28, poz. 278)

Pełnomocnicy podpisani, w imieniu swoich rządów odnośnych: zważywszy, że używanie na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz wszelkich cieczy, materiałów lub sposobów analogicznych zostało słusznie potępione przez opinię ogólną świata cywilizowanego,

zważywszy że zabronienie tego używania było zamieszczone w układach, do których należy większość państw świata, pragnąc spowodować powszechne uznanie, że ten zakaz, który nakłada obowiązek zarówno na sumienie, jak na czyny narodów, jest włączony do prawa międzynarodowego,

Oświadczają:

Że Wysokie Strony Umawiające się, o ile nie są już Stronami w traktatach, zabraniających tego stosowania, zakaz ten uznają, rozciągniecie jego na stosowanie środków wojny bakteriologicznej przyjmują i na uważanie się za związane między sobą postanowieniami deklaracji niniejszej zgadzają się.

Wysokie Strony Umawiające się dołożą wszelkich starań, aby skłonić inne państwa do przystąpienia do protokółu niniejszego. Przystąpienie to zostanie notyfikowane Rządowi Republiki Francuskiej, a przezeń – wszystkim Mocarstwom, które podpisały lub przystąpiły. Nabiera ono mocy od daty dnia notyfikacji dokonanej przez Rząd Republiki Francuskiej.

Protokół niniejszy, którego teksty francuski i angielski są równoważne, będzie ratyfikowany, jak można najszybciej. Ma on nosić datę dnia dzisiejszego.

Ratyfikacje protokółu niniejszego będą skierowane do Rządu Republiki Francuskiej, który powiadomi o złożeniu każde z Mocarstw, które podpisały lub przystąpiły.

Dokumenty ratyfikacyjne lub przystąpienia będą złożone w archiwum Rządu Republiki Francuskiej.

Protokół niniejszy uprawomocni się dla każdego Mocarstwa, które go podpisze, od daty złożenia jego ratyfikacji, i od tej chwili to Mocarstwo będzie zobowiązane w stosunku do innych Mocarstw, które już dokonały złożenia swych ratyfikacji.

Na dowód czego pełnomocnicy podpisali protokół niniejszy.

Sporządzono w Genewie w jednym egzemplarzu, dnia 17 czerwca 1925 r.

Protokół dotyczący przepisów o akcji wojennej łodzi podwodnych, ustalonych w części IV traktatu londyńskiego z dnia 22 kwietnia 1930 r., Londyn, 6 listopada 1936 r.

(DzU z 1937 r., nr 55, poz. 425)

Zważywszy, że traktat w sprawie ograniczenia i zmniejszenia zbrojeń morskich, podpisany w Londynie dnia 22 kwietnia 1930 r., nie został ratyfikowany przez wszystkich sygnatariuszy:

że wspomniany traktat traci swoją moc począwszy od dnia 31 grudnia 1936 r., z wyjątkiem części IV traktatu, w której podane są, jako ustalone przepisy prawa międzynarodowego, pewne postanowienia, dotyczące akcji łodzi podwodnych względem statków handlowych, ponieważ omawiana część pozostaje w mocy ograniczenia czasu jej trwania;

że w ostatnim ustępie artykułu 22 wspomnianej części IV znajduje się oświadczenie, iż Wysokie Umawiające się Strony, wzywają wszystkie inne Mocarstwa do wyrażenia zgody na wspomniane przepisy;

że Rządy Republiki Francuskiej i Królestwa Włoch potwierdziły przyjęcie przez nich rzeczonych przepisów, wynikające z podpisania powyższego traktatu, i że życzeniem wszystkich sygnatariuszy tego traktatu jest, by możliwie największa liczba Mocarstw przyjęła przepisy zawarte w omawianej części IV, jako ustalone przepisy prawa międzynarodowego.

Niżej podpisani, przedstawiciele odnośnych rządów – w myśl postanowień powyższego artykułu 22 traktatu – wzywają niniejszym Rząd Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej do natychmiastowego zakomunikowania rzeczonych i do niniejszego załączonych przepisów rządom wszystkich Mocarstw nie będących sygnatariuszami wspomnianego traktatu, zapraszając je do przystąpienia do nich formalnie i bez ograniczeń w czasie.

„(1) W akcji swojej względem statków handlowych, łodzie podwodne winny stosować się do przepisów prawa międzynarodowego, którym podlegają nawodne okręty wojenne.

„(2) W szczególności – z wyjątkiem przypadku uporczywej odmowy zatrzymania statku, po skierowaniu do niego przepisowego żądania, lub przypadku czynnego oporu przy rewizji – okręt wojenny nawodny lub też podwodny, nie może zatopić statku handlowego, względnie uczynić go niezdolnym do dalszej żeglugi, nie umieściwszy uprzednio pasażerów, załogi i dokumentów okrętowych w bezpiecznym miejscu. W tym celu łodzie okrętowe nie mogą być uważane za miejsca bezpieczne, chyba że uwzględniając stan morza i warunków atmosferycznych, bezpieczeństwo pasażerów i załogi zostanie zapewnione przez bliskość lądu lub obecność innego statku, który byłby w możności zabrać ich na pokład".

Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, Genewa, 10 października 1980 r.

(DzU z 1984 r., nr 23, poz. 104)

Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, wraz z:

Protokołem w sprawie niewykrywalnych odłamków (Protokół I),

Protokołem w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń (Protokół II) i załącznikiem technicznym,

Protokołem w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia broni zapalających (Protokół III).

Wysokie Umawiające się Strony,

przypominając, że każde państwo ma obowiązek, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych, powstrzymania się w stosunkach międzynarodowych od groźby lub użycia siły przeciw suwerenności, integralności terytorialnej lub niezależności politycznej któregokolwiek państwa albo w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami Organizacji Narodów Zjednoczonych,

przypominając również ogólną zasadę ochrony ludności cywilnej przed skutkami działań wojennych,

opierając się na zasadzie prawa międzynarodowego, według której prawo Stron konfliktu zbrojnego do doboru metod lub środków prowadzenia wojny nie jest nieograniczone, jak również na zasadzie zabraniającej używania w konfliktach zbrojnych broni, pocisków i materiałów oraz metod prowadzenia wojny, które powodują zbędne szkody lub nadmierne cierpienia,

przypominając także, że jest zabronione stosowanie metod lub środków prowadzenia wojny, które mają na celu lub mogą spowodować rozległe, długotrwałe i poważne szkody w środowisku naturalnym,

potwierdzając swoje stanowisko, że w przypadkach nie objętych niniejszą konwencją i protokołami załączonymi do niej lub innymi umowami międzynarodowymi ludność cywilna i kombatanci powinni zawsze pozostawać pod ochroną i podlegać zasadom prawa międzynarodowego wynikającym z ustalonych zwyczajów, zasad humanitaryzmu i nakazów sumienia publicznego,

pragnąc przyczynić się do międzynarodowego odprężenia, zakończenia wyścigu zbrojeń i budowy zaufania między państwami i przez to do zaspokojenia dążeń wszystkich narodów do życia w pokoju,

uznając znaczenie podejmowania wszelkich wysiłków, które mogą przyczynić się do postępu w kierunku powszechnego i całkowitego rozbrojenia pod ścisłą i skuteczną kontrolą międzynarodową,

potwierdzając potrzebę dalszego prowadzenia prac kodyfikacyjnych oraz stopniowego rozwoju norm prawa międzynarodowego mających zastosowanie w konfliktach zbrojnych,

pragnąc zakazać lub ograniczyć dalsze używanie pewnych broni konwencjonalnych oraz uważając, że pozytywne rezultaty osiągnięte w tej dziedzinie mogą ułatwić zasadnicze rokowania w sprawie rozbrojenia mające na celu zaprzestanie produkcji, gromadzenia i rozprzestrzeniania takich broni,

podkreślając, że jest pożądane, aby wszystkie państwa, a zwłaszcza państwa o dużym znaczeniu wojskowym, zostały Stronami niniejszej konwencji i załączonych do niej protokołów,

biorąc pod uwagę, że Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych i Komitet Rozbrojeniowy Organizacji Narodów Zjednoczonych mogą podjąć decyzję zbadania możliwości rozszerzenia zakresu zakazów i ograniczeń zawartych w niniejszej konwencji i w załączonych do niej protokołach,

biorąc również pod uwagę, że komitet rozbrojeniowy może powziąć decyzję rozważenia sprawy podjęcia dalszych środków mających na celu zakaz lub ograniczenie użycia pewnych broni konwencjonalnych,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1[1]

Zakres stosowania

Niniejsza konwencja i załączone do niej protokoły mają zastosowanie w sytuacjach przewidzianych w artykule 2 wspólnym dla konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. o ochronie ofiar wojny, łącznie z sytuacjami określonymi w artykule 1 ustęp 4 Dodatkowego protokołu I do tych konwencji.

Artykuł 2

Stosunek do innych umów międzynarodowych

Żadne postanowienie niniejszej konwencji lub załączonych do niej protokołów nie może być interpretowane jako zawężające inne zobowiązania nałożone na Wysokie Umawiające się Strony przez międzynarodowe prawo humanitarne, mające zastosowanie w konfliktach zbrojnych.

Artykuł 3

Podpisanie

Niniejsza konwencja będzie otwarta do podpisu dla wszystkich państw w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku przez okres dwunastu miesięcy od dnia 10 kwietnia 1981 r.

Artykuł 4

Ratyfikacja, przyjęcie, zatwierdzenie lub przystąpienie

1. Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu przez sygnatariuszy. Każde państwo, które nie podpisało niniejszej konwencji, może do niej przystąpić.

---

[1] W grudniu 2001 r. odbyła się konferencja przeglądowa państw – stron konwencji z 1980 r., podczas której przyjęto poprawkę do art. 1. Zmieniony art. 1 rozszerza zakres stosowania konwencji na niemiędzynarodowe konflikty. Oznacza to, że wszystkie protokoły konwencji (a nie tylko protokół II w nowej wersji z 1996 r.) obowiązują zarówno podczas międzynarodowych, jak i niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych. Obecny tekst art. 1 został rozbudowany do siedmiu paragrafów, spośród których najistotniejsze są paragrafy 2 i 3:

„2. Niniejsza konwencja i dołączone do niej protokoły będą miały również zastosowanie (...) w sytuacjach określonych w art. 3 wspólnym dla konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. Niniejsza konwencja i dołączone do niej protokoły nie będą miały zastosowania do sytuacji wewnętrznych zamieszek i napięć, takich jak rozruchy, odosobnione i sporadyczne akty przemocy i inne działania podobnego rodzaju, które nie są uważane za konflikty zbrojne.

3. W przypadku, gdyby na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron wybuchł konflikt zbrojny nie mający charakteru międzynarodowego, każda strona konfliktu będzie stosowała zakazy i ograniczenia określone w niniejszej konwencji i dołączonych do niej protokołach." Poprawka ta nie weszła dotychczas w życie, gdyż na mocy art. 5 w związku z art. 8 konwencji nastąpi to dopiero sześć miesięcy po złożeniu 20 dokumentów ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia. Według stanu na 15 kwietnia 2003 r. takie dokumenty złożyło 9 państw. Ponadto podczas wspomnianej konferencji przeglądowej w grudniu 2001 r. powołano do życia grupę ekspertów rządowych zajmującą się problemem niewybuchów i niewypałów wojennych (ERW – *Explosive Remnants of War*). Wyniki dotychczasowych prac dotyczących tego tematu wskazują na możliwość przyjęcia w przyszłości piątego protokołu do konwencji z 1980 r.

2. Dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia będą złożone u Depozytariusza.

3. Wyrażenie zgody na związanie się każdym z protokołów załączonych do niniejszej konwencji jest pozostawione uznaniu każdego państwa, pod warunkiem że w chwili złożenia dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia niniejszej konwencji albo przystąpienia do niej państwo to zawiadomi Depozytariusza o swojej zgodzie na związanie się co najmniej dwoma z tych protokołów.

4. W każdej chwili po złożeniu dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia niniejszej konwencji albo przystąpienia do niej państwo może zawiadomić Depozytariusza o swojej zgodzie na związanie się każdym załączonym do niej protokołem, którym nie było ono jeszcze związane.

5. Każdy protokół, który wiąże Wysoką Umawiającą się Stronę, stanowi dla tej Strony integralną część niniejszej konwencji.

Artykuł 5
Wejście w życie

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie po upływie sześciu miesięcy od dnia złożenia dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

2. W stosunku do każdego państwa, które składa dokument ratyfikacyjny, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia po dniu złożenia dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, niniejsza konwencja wejdzie w życie po upływie sześciu miesięcy od dnia, w którym państwo to złożyło dokument ratyfikacyjny, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

3. Każdy z protokołów załączonych do niniejszej konwencji wejdzie w życie po upływie sześciu miesięcy od dnia, do którego dwadzieścia państw zawiadomiło o ich zgodzie na związanie się nim zgodnie z artykułem 4, ustęp 3 lub 4 niniejszej konwencji.

4. W stosunku do każdego państwa, które zawiadomi o zgodzie na związanie się protokołem załączonym do niniejszej konwencji po dniu, do którego dwadzieścia państw zawiadomiło o ich zgodzie na związanie się tym protokołem, protokół wejdzie w życie po upływie sześciu miesięcy od dnia, w którym państwo to zawiadomiło o swojej zgodzie na związanie się nim.

Artykuł 6
Rozpowszechnianie

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się, w czasie pokoju i w czasie konfliktu zbrojnego, jak najszerzej rozpowszechniać w swoich krajach konwencję i załączone do niej wiążące je protokoły, a w szczególności włączyć studiowanie ich do programów szkolenia wojskowego, tak aby dokumenty te były znane ich siłom zbrojnym.

Artykuł 7
Stosunki umowne po wejściu w życie niniejszej konwencji

1. Jeżeli jedna ze Stron konfliktu nie jest związana protokołem załączonym do niniejszej konwencji, Strony związane niniejszą konwencją i tym załączonym do niej protokołem pozostaną nimi związane w swych wzajemnych stosunkach.

2. Każda Wysoka Umawiająca się Strona jest związana niniejszą konwencją i każdym załączonym do niej protokołem, który wszedł wobec niej w życie, w każdej sytuacji przewidzianej w artykule 1 w stosunku do każdego państwa, które nie jest Stroną niniejszej konwencji lub nie jest związane właściwym załączonym do niej protokołem, jeżeli państwo to przyjmuje i stosuje niniejszą konwencję lub właściwy protokół, i zawiadamia o tym Depozytariusza.

3. Depozytariusz niezwłocznie zawiadomi zainteresowane Wysokie Umawiające się Strony o każdym zawiadomieniu otrzymanym zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu.

4. Niniejsza konwencja i załączone do niej protokoły, którymi jest związana Wysoka Umawiająca się Strona, mają zastosowanie do każdego konfliktu zbrojnego skierowanego przeciw tej Wysokiej Umawiającej się Stronie, przewidzianego w artykule 1, ustęp 4 Protokołu dodatkowego I do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. o ochronie ofiar wojny:

a) jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona jest również Stroną Protokołu dodatkowego I i władza, o której mowa w artykule 96, ustęp 3 tego protokołu, zobowiązała się do stosowania konwencji genewskich i Protokołu dodatkowego I zgodnie z artykułem 96, ustęp 3

tego protokołu oraz zobowiązuje się stosować niniejszą konwencję i właściwe załączone do niej protokoły w odniesieniu do tego konfliktu lub

b) jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona nie jest Stroną Protokołu dodatkowego I, a władza tego rodzaju, o której mówi się wyżej pod lit. a), przyjmuje i stosuje zobowiązania wynikające z konwencji genewskich i z niniejszej konwencji oraz właściwych załączonych do niej protokołów w odniesieniu do tego konfliktu. Takie przyjęcie i stosowanie będzie miało w odniesieniu do tego konfliktu następujące skutki:

i) konwencje genewskie i niniejsza konwencja oraz właściwe załączone do niej protokoły wchodzą w życie w stosunku do Stron konfliktu ze skutkiem natychmiastowym,

ii) wspomniana władza ma takie same prawa i obowiązki jak Wysoka Umawiająca się Strona konwencji genewskich, niniejszej konwencji i właściwych załączonych do niej protokołów,

iii) konwencje genewskie, niniejsza konwencja i właściwe załączone do niej protokoły są jednakowo wiążące dla wszystkich Stron konfliktu.

Wysoka Umawiająca się Strona oraz władza mogą również, na podstawie wzajemności, uzgodnić przyjęcie i wypełnienie zobowiązań zawartych w Protokole dodatkowym I do konwencji genewskich.

Artykuł 8
Przegląd i poprawki

1. a) W każdej chwili po wejściu w życie niniejszej konwencji każda Wysoka Umawiająca się Strona może zaproponować poprawki do niniejszej konwencji lub do każdego załączonego do niej protokołu, którym jest związana. Każda propozycja poprawki będzie przedstawiona Depozytariuszowi, który zawiadomi o niej wszystkie Wysokie Umawiające się Strony i zasięgnie ich opinii, czy należy zwołać konferencję w celu rozpatrzenia propozycji. Jeżeli większość, jednakże nie mniej niż osiemnaście Wysokich Umawiających się Stron, wyrazi na to zgodę, Depozytariusz niezwłocznie zwoła konferencję, na którą zostaną zaproszone wszystkie Wysokie Umawiające się Strony. Państwa nie będące Stronami niniejszej konwencji zostaną zaproszone na konferencję w charakterze obserwatorów.

b) Konferencja taka może uzgodnić poprawki, które zostaną przyjęte i wejdą w życie w takim samym trybie jak niniejsza konwencja i załączone do niej protokoły; jednakże poprawki do niniejszej konwencji mogą być przyjęte tylko przez Wysokie Umawiające się Strony, a poprawki do załączonego do niej protokołu mogą być przyjęte tylko przez Wysokie Umawiające się Strony związane tym protokołem.

2. a) W każdej chwili po wejściu w życie niniejszej konwencji każda Wysoka Umawiająca się Strona może zaproponować dodatkowe protokoły odnoszące się do innych rodzajów broni konwencjonalnych, nie objętych istniejącymi załączonymi protokołami. Każda propozycja dodatkowego protokołu będzie przedstawiona Depozytariuszowi, który zawiadomi o niej wszystkie Wysokie Umawiające się Strony zgodnie z ustępem 1 lit. a) niniejszego artykułu. Jeżeli większość, jednakże nie mniej niż osiemnaście Wysokich Umawiających się Stron, wyrazi na to zgodę, Depozytariusz niezwłocznie zwoła konferencję, na którą zostaną zaproszone wszystkie państwa.

b) Konferencja taka może uzgodnić, przy pełnym udziale wszystkich państw reprezentowanych na konferencji, dodatkowe protokoły, które zostaną przyjęte w takim samym trybie jak niniejsza konwencja, zostaną do niej załączone i wejdą w życie zgodnie z artykułem 5, ustępy 3 i 4 niniejszej konwencji.

3. a) Jeżeli w ciągu dziesięciu lat od wejścia w życie niniejszej konwencji nie zostanie zwołana żadna konferencja zgodnie z ustępami 1 lit. a) lub 2 lit. b) niniejszego artykułu, każda Wysoka Umawiająca się Strona może zażądać od Depozytariusza zwołania konferencji, na którą zostaną zaproszone wszystkie Wysokie Umawiające się Strony, w celu dokonania przeglądu zakresu i stosowania niniejszej konwencji i załączonych do niej protokołów oraz rozważenia propozycji poprawek do niniejszej konwencji lub istniejących protokołów. Państwa nie będące Stronami niniejszej konwencji zostaną zaproszone na konferencję w charakterze obserwatorów. Konferencja może uzgodnić poprawki, które zostaną przyjęte i wejdą w życie zgodnie z powyższym ustępem 1 lit. b).

b) Na konferencji tej może również zostać rozpatrzona każda propozycja dodatkowych protokołów dotyczących rodzajów broni konwencjonalnych, nie objętych istniejącymi załączonymi protokołami. Wszystkie państwa reprezentowane na konferencji mogą w pełni

uczestniczyć w takim rozpatrzeniu. Każdy dodatkowy protokół zostanie przyjęty w takim samym trybie jak niniejsza konwencja, zostanie do niej załączony i wejdzie w życie zgodnie z artykułem 5, ustępy 3 i 4 niniejszej konwencji.

c) Konferencja taka może rozważyć, czy należy przewidzieć zwołanie następnej konferencji na żądanie którejkolwiek Wysokiej Umawiającej się Strony, jeżeli w ciągu analogicznego okresu jak podany w ustępie 3 lit. a) niniejszego artykułu nie zostanie zwołana żadna konferencja zgodnie z ustępem 1 lit. a) lub 2 lit. a) niniejszego artykułu.

Artykuł 9

1. Każda Wysoka Umawiająca się Strona może wypowiedzieć niniejszą konwencję lub każdy z załączonych do niej protokołów w drodze zawiadomienia o tym Depozytariusza.

2. Każde takie wypowiedzenie nabierze mocy dopiero po upływie jednego roku od otrzymania przez Depozytariusza zawiadomienia o wypowiedzeniu. Jeżeli jednak w chwili upływu tego roku wypowiadająca Wysoka Umawiająca się Strona zaangażowana jest w jedną z sytuacji przewidzianych w artykule 1, Strona ta nadal będzie związana zobowiązaniami wynikającymi z niniejszej konwencji i właściwych załączonych do niej protokołów do zakończenia konfliktu zbrojnego lub okupacji oraz w każdym przypadku do zakończenia działań związanych z ostatecznym uwolnieniem, repatriacją lub urządzeniem się osób chronionych przez normy prawa międzynarodowego mające zastosowanie w konfliktach zbrojnych, w przypadku zaś każdego załączonego do niej protokołu zawierającego postanowienia dotyczące sytuacji, w których siły lub misje Organizacji Narodów Zjednoczonych pełnią w danym rejonie funkcje pokojowe, obserwacyjne lub podobne – do zakończenia tych funkcji.

3. Każde wypowiedzenie niniejszej konwencji uważane jest za dotyczące również wszystkich załączonych do niej protokołów wiążących wypowiadającą Wysoką Umawiającą się Stroną.

4. Wypowiedzenie nabiera mocy wyłącznie w stosunku do wypowiadającej Wysokiej Umawiającej się Strony.

5. Wypowiedzenie nie narusza zobowiązań podjętych już w związku z konfliktem zbrojnym zgodnie z niniejszą konwencją i załączonymi do niej protokołami przez wypowiadającą Wysoką Umawiającą się Stronę odnośnie do wszelkich działań dokonanych przed nabraniem mocy przez to wypowiedzenie.

Artykuł 10
Depozytariusz

1. Depozytariuszem niniejszej konwencji i załączonych do niej protokołów jest Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Oprócz wykonywania swoich zwykłych funkcji Depozytariusz będzie zawiadamiać wszystkie państwa o:

a) podpisaniu niniejszej konwencji zgodnie z artykułem 3,

b) złożeniu dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia do niniejszej konwencji zgodnie z artykułem 4,

c) zawiadomieniach o zgodzie na związanie się protokołami załączonymi do niniejszej konwencji zgodnie z artykułem 4,

d) datach wejścia w życie niniejszej konwencji oraz każdego z załączonych do niej protokołów zgodnie z artykułem 5,

e) zawiadomieniach o wypowiedzeniu, otrzymanych zgodnie z artykułem 9, oraz datach, z którymi nabierają one mocy.

(Artykuł 11 – opuszczono)

Protokół w sprawie niewykrywalnych odłamków, Genewa, 10 października 1980 r. (protokół I)

Zabrania się użycia broni, których zasadnicze działanie polega na rażeniu odłamkami niemożliwymi do wykrycia w ciele ludzkim za pomocą promieni rentgena.

Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń, Genewa, 10 października 1980 r. (protokół II)

Artykuł 1
Materialny zakres stosowania

Niniejszy protokół dotyczy użycia na lądzie min, min-pułapek i innych urządzeń określonych niżej, włącznie z minami ustawionymi w celu uniemożliwienia dostępu do pasów przybrzeżnych, dróg wodnych i rzek, jednakże nie stosuje się go do min przeciw okrętom na morzu lub wodach śródlądowych.

Artykuł 2
Definicje

W rozumieniu niniejszego protokołu:

1. „Mina" oznacza dowolny środek wybuchowy umieszczony w ziemi, na lub w pobliżu ziemi albo innej powierzchni i przeznaczony do wybuchu lub odpalenia wskutek obecności, bliskości lub zetknięcia się z nim osoby albo pojazdu, a „zdalnie ustawiona mina" oznacza tak zdefiniowaną minę ustawianą za pomocą działa, rakiety, moździerza lub podobnego środka albo też zrzucaną ze statku powietrznego.

2. „Mina-pułapka" oznacza urządzenie lub materiał, który jest przeznaczony, skonstruowany albo przystosowany do zabijania lub ranienia i który działa nieoczekiwanie, gdy człowiek poruszy pozornie nieszkodliwy przedmiot, przybliży się do niego lub wykona pozornie bezpieczną czynność.

3. „Inne urządzenia" oznaczają ręcznie umieszczane środki wybuchowe i urządzenia przeznaczone do zabijania, ranienia lub wyrządzania szkód i które są zdalnie lub samoczynnie pobudzane po upływie określonego czasu.

4. „Obiekt wojskowy"[1] oznacza w odniesieniu do przedmiotów każdy obiekt, który ze względu na swój charakter, położenie, przeznaczenie lub wykorzystanie wnosi efektywny wkład do działań wojskowych i którego całkowite lub częściowe zniszczenie, zdobycie lub unieszkodliwienie w okolicznościach występujących w danej chwili daje określoną przewagę wojskową.

5. „Obiekty cywilne" są to wszelkie obiekty, które nie są obiektami wojskowymi w rozumieniu ustępu 4.

6. „Ewidencja" oznacza działanie fizyczne, administracyjne i techniczne, zmierzające do zebrania w celu rejestracji w oficjalnych dokumentach wszelkich dostępnych danych ułatwiających określenie rozmieszczenia pól minowych, min lub min-pułapek.

Artykuł 3

Ogólne ograniczenia użycia min, min-pułapek i innych urządzeń

1. Niniejszy artykuł stosuje się do:

a) min,

b) min-pułapek,

c) innych urządzeń.

2. Zabrania się niezależnie od okoliczności użycia broni, o których mowa w niniejszym artykule, przeciwko ludności cywilnej jako takiej oraz przeciwko poszczególnym osobom cywilnym, zarówno w celach ofensywnych, jak i obronnych lub odwetowych.

3. Niekontrolowane użycie broni, do której stosuje się niniejszy artykuł, jest zabronione. Niekontrolowanym użyciem jest takie umieszczenie tych broni:

a) które nie jest dokonane na obiekcie wojskowym albo nie jest bezpośrednio skierowane przeciw niemu, lub

b) które wykorzystuje metodę albo środek przenoszenia nie zapewniający skierowania ich przeciw konkretnemu obiektowi wojskowemu, lub

c) które, jak można oczekiwać, doprowadzi do przypadkowej utraty życia przez osoby cywilne, zranień osób cywilnych lub uszkodzeń obiektów cywilnych albo wszelkich takich strat i szkód jednocześnie, jeżeli byłoby to niewspółmierne w stosunku do przewidywanych konkretnych i bezpośrednich korzyści wojskowych.

---

[1] Powinno być: cel wojskowy.

4. Należy zastosować wszelkie możliwe środki ostrożności w celu ochrony osób cywilnych przed działaniem broni, do których stosuje się niniejszy artykuł. Takimi środkami ostrożności są środki praktycznie dostępne lub możliwie do zastosowania z uwzględnieniem wszystkich okoliczności występujących w danej chwili, w tym również wymagań humanitarnych i wojskowych.

Artykuł 4

Ograniczenia użycia min innych niż zdalnie ustawiane, min-pułapek i innych urządzeń w rejonach zamieszkałych

1. Niniejszy artykuł stosuje się do:

a) innych min niż zdalnie ustawiane,

b) min-pułapek,

c) innych urządzeń.

2. Zabrania się użycia broni, do których stosuje się niniejszy artykuł, w miastach, osiedlach, wsiach i innych rejonach o podobnym skupieniu osób cywilnych, w których nie toczą się walki między siłami lądowymi lub walki takie bezpośrednio nie zagrażają, z wyjątkiem przypadków kiedy:

a) są one umieszczone na lub bezpośrednio w pobliżu obiektu wojskowego, należącego do Strony przeciwnej lub znajdującego się pod jej kontrolą, lub

b) podjęto środki w celu ochrony osób cywilnych przed ich działaniem, na przykład ustawiono znaki ostrzegawcze, wystawiono wartowników, dokonano ostrzeżeń lub ustawiono ogrodzenia.

Artykuł 5

Ograniczenia użycia min zdalnie ustawianych

1. Użycie min zdalnie ustawianych jest zabronione, chyba że miny takie zostały użyte jedynie w rejonie, który jest obiektem wojskowym lub w którym znajdują się obiekty wojskowe, gdy:

a) można dokładnie zarejestrować ich rozmieszczenie zgodnie z artykułem 7, ustęp 1, lit. a), lub

b) zastosowany będzie skuteczny mechanizm samolikwidujący w każdej z min, tj. mechanizm samoczynny, którego zadaniem jest rozbrojenie miny lub jej zniszczenie, jeżeli przewiduje się, że mina nie będzie już służyła celom wojskowym, dla których została ustawiona, albo zdalnie kontrolowany mechanizm przeznaczony do rozbrojenia lub zniszczenia miny, jeżeli mina ta nie służy już wojskowemu celowi, dla którego została ustawiona.

2. Należy dokonać uprzednich skutecznych ostrzeżeń o każdym zdalnym nanoszeniu lub zrzucie zdalnie ustawianych min, który może spowodować straty wśród ludności cywilnej, chyba że nie pozwalają na to okoliczności.

Artykuł 6

Zakaz użycia niektórych min-pułapek

1. Bez uszczerbku dla norm prawa międzynarodowego, mających zastosowanie w konfliktach zbrojnych, a dotyczących zdradzieckiego zachowania i wiarołomstwa, zabrania się, niezależnie od okoliczności, użycia:

a) min-pułapek w postaci pozornie bezpiecznego przedmiotu przenośnego, który jest specjalnie przeznaczony i skonstruowany do umieszczenia w nim materiału wybuchowego w celu wybuchu przy zbliżeniu się albo poruszaniu, lub

b) min-pułapek, które w jakikolwiek sposób są dołączone lub upodobnione:

i) do międzynarodowo uznanych ochronnych oznak, znaków lub sygnałów,

ii) do chorych, rannych lub zwłok,

iii) do miejsc grzebania lub kremacji albo mogił,

iv) do urządzeń medycznych, sprzętu medycznego, zasobów medycznych lub transportu sanitarnego,

v) do zabawek dziecięcych lub innych przenośnych przedmiotów lub produktów specjalnie przeznaczonych do żywienia, ochrony zdrowia, higieny, ubioru lub nauczania dzieci,

vi) do żywności lub napojów,

vii) do wyposażenia lub akcesoriów kuchennych, z wyjątkiem znajdujących się w jednostkach wojskowych, miejscach rozmieszczenia wojsk lub składach wojskowych,

viii) do przedmiotów o wyraźnie religijnym charakterze,

ix) do zabytków, dzieł sztuki lub miejsc kultu, które stanowią kulturowe lub duchowe dziedzictwo narodów,

x) do zwierząt lub ich szczątków.

2. Zabronione jest, niezależnie od okoliczności, używanie min-pułapek mających spowodować zbędne ranienia lub nadmiernie cierpienia.

Artykuł 7

Ewidencja i ujawnianie danych o rozmieszczeniu pól minowych, min i min-pułapek

1. Strony konfliktu rejestrują:

a) wszystkie planowo ustawione przez nie pola minowe,

b) wszystkie rejony, w których planowo i na dużą skalę zastosowały miny-pułapki.

2. Strony będą dążyć do zapewnienia ewidencji rozmieszczenia wszystkich innych pól minowych, min i min-pułapek, które postawiły lub rozmieściły.

3. Cała dokumentacja ewidencyjna powinna być zachowana przez Strony, które:

a) natychmiast po zaprzestaniu działań wojennych:

i) podejmą wszelkie niezbędne i właściwe kroki, łącznie z wykorzystaniem takiej ewidencji, w celu ochrony osób cywilnych przed polami minowymi, minami i minami-pułapkami, a także

ii) w razie gdy siły zbrojne żadnej ze Stron nie znajdują się na terytorium Strony przeciwnej, wymienią między sobą oraz przekażą Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych wszelkie posiadane informacje, dotyczące rozmieszczenia pól minowych, min i min-pułapek na terytorium Strony przeciwnej, lub

iii) z chwilą całkowitego wycofania się sił zbrojnych Stron z terytorium Strony przeciwnej wymienią ze Stroną przeciwną oraz przekażą Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych wszelkie posiadane informacje dotyczące rozmieszczenia pól minowych, min i min-pułapek na terytorium Strony przeciwnej,

b) jeżeli siły lub misje Organizacji Narodów Zjednoczonych wykonują swoje funkcje w jakimś rejonie, udostępniają organowi wymienionemu w artykule 8 informacje wymagane przez ten artykuł,

c) jeżeli jest to możliwe, w drodze wzajemnego porozumienia, zapewnią udostępnienie informacji dotyczących rozmieszczenia pól minowych, min i min-pułapek, w szczególności w ramach porozumień w sprawie przerwania działań wojennych.

Artykuł 8

Ochrona sił i misji Organizacji Narodów Zjednoczonych przed polami minowymi, minami i minami-pułapkami

1. Jeżeli siły lub misje Organizacji Narodów Zjednoczonych wykonują funkcje pokojowe, obserwacyjne lub podobne w jakimkolwiek rejonie, każda Strona konfliktu obowiązana jest, gdy zostanie o to poproszona przez dowódcę sił lub szefa misji Organizacji Narodów Zjednoczonych w tym rejonie, w takim stopniu, w jakim to jest możliwe:

a) usunąć lub unieszkodliwić wszelkie miny lub miny-pułapki w tym rejonie,

b) podjąć niezbędne kroki w celu zabezpieczenia sił lub misji przed polami minowymi, minami i minami-pułapkami w czasie wykonywania przez te siły lub misje ich zadań oraz

c) udostępnić dowódcy sił lub szefowi misji Organizacji Narodów Zjednoczonych w danym rejonie wszelkie posiadane informacje dotyczące rozmieszczenia pól minowych, min i min-pułapek w danym rejonie.

2. Jeżeli w danym rejonie wykonuje swoje funkcje misja Organizacji Narodów Zjednoczonych powołana dla ustalenia faktów, każda Strona konfliktu obowiązana jest zapewnić bezpieczeństwo misji, chyba że ze względu na rozmiary misji Strona ta nie będzie w stanie zapewnić takiego bezpieczeństwa. W takim przypadku Strona powinna udostępnić szefowi misji posiadane informacje dotyczące rozmieszczenia pól minowych, min i min-pułapek w danym rejonie.

Artykuł 9

Współpraca międzynarodowa przy usuwaniu pól minowych, min i min-pułapek

Po ustaniu działań wojennych Strony będą dążyć do porozumienia się zarówno między sobą, jak i w miarę potrzeby z innymi państwami i międzynarodowymi organizacjami, w sprawie przedstawienia informacji oraz udzielenia niezbędnej pomocy technicznej i materialnej – włączając w to, w odpowiednich okolicznościach, wspólne działania – koniecznej dla unieszkodliwienia w inny sposób pól minowych, min i min-pułapek ustawionych w czasie konfliktu zbrojnego.

Załącznik techniczny do protokołu w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń (protokołu II)

Wytyczne dotyczące ewidencji

W przypadkach, w których z protokołu wynika zobowiązanie do ewidencji rozmieszczenia pól minowych, min i min-pułapek, powinny być uwzględniane następujące wytyczne:

1. W odniesieniu do planowo ustawionych pól minowych i do ustawionych planowo i na dużą skalę min-pułapek:

a) mapy, wykresy i inne dokumenty powinny być wykonane w taki sposób, aby ukazywały wymiary pola minowego lub rejonu min-pułapek,

b) położenie pola minowego lub rejonu min-pułapek powinno być przedstawione w stosunku do współrzędnych określonego punktu odniesienia oraz przez podanie ocenianych wymiarów rejonu zawierającego miny lub miny-pułapki w stosunku do tego punktu odniesienia.

2. W odniesieniu do innych ustawionych lub rozmieszczonych pól minowych, min i min-pułapek:

w takim stopniu, w jakim to jest możliwe, odpowiednie informacje określone w ustępie 1 powinny być ujęte w ewidencji w taki sposób, aby można było dokonać identyfikacji rejonów, w których znajdują się pola minowe, miny i miny-pułapki.

Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń, Genewa, 3 maja 1996 r. (Protokół II do konwencji z 1980 r. w postaci zmienionej 3 maja 1996 r.)[1]

(Druk sejmowy nr 1396 z 7 marca 2003 r.)[2]

Artykuł 1
Zakres stosowania

1. Niniejszy protokół dotyczy użycia na lądzie min, min-pułapek i innych urządzeń określonych niżej, włącznie z minami ustawionymi w celu uniemożliwienia dostępu do pasów przybrzeżnych, dróg wodnych i rzek, jednakże nie stosuje się go do min przeciw okrętom na morzu lub wodach śródlądowych.

2. Poza sytuacjami określonymi w art. 1 niniejszej konwencji, protokół stosuje się do sytuacji, o których mowa we wspólnym art. 3 konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. Niniejszy protokół nie ma zastosowania do wewnętrznych napięć i niepokojów, jak: rozruchy, odosobnione i sporadyczne akty przemocy i inne działania podobnego rodzaju, które nie są konfliktami zbrojnymi.

3. W przypadku konfliktów zbrojnych, nie posiadających charakteru międzynarodowego mających miejsce na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, każda Strona konfliktu będzie obowiązana do stosowania zakazów i ograniczeń przewidzianych przez niniejszy protokół.

4. Żadne postanowienie niniejszego protokołu nie może być powoływane w celu naruszenia suwerenności państwa lub odpowiedzialności rządu za utrzymanie lub przywrócenie wszelkimi legalnymi środkami porządku publicznego w państwie i za obronę jedności państwa i jego integralności terytorialnej.

5. Żadne postanowienie niniejszego protokołu nie może być powoływane dla usprawiedliwienia interwencji bezpośredniej lub pośredniej, z jakichkolwiek powodów, w konflikt zbrojny lub w sprawy wewnętrzne lub zewnętrzne Wysokiej Umawiającej się Strony, na której terytorium toczy się konflikt.

6. Zastosowanie postanowień niniejszego protokołu w odniesieniu do Stron konfliktu, które nie są Wysokimi Umawiającymi się Stronami, a które przyjęły niniejszy protokół, nie zmieni w sposób wyraźny lub dorozumiany ich statusu prawnego ani statusu prawnego spornego terytorium.

---

[1] Polska ratyfikowała poprawiony protokół 28 marca 2003 r. – ustawa ratyfikacyjna (bez oficjalnego tłumaczenia) zamieszczona jest w DzU z 2003 r., nr 89, poz. 819.

[2] Autorzy korzystali w dużym stopniu z tłumaczenia tekstu dokonanego przez M. Flemminga dla Polskiego Czerwonego Krzyża.

Artykuł 2
Definicje

W rozumieniu niniejszego protokołu:

1. „Mina" oznacza środek wybuchowy umieszczony w ziemi, albo na ziemi lub na innej powierzchni albo w jej pobliżu, przeznaczony do wybuchu wskutek obecności, bliskości lub zetknięcia się z nim osoby albo pojazdu.

2. „Mina zdalnie ustawiona" oznacza minę, która nie jest bezpośrednio rozmieszczona, a jest wyrzucona przez jednostkę artyleryjską, rakietę, wyrzutnię rakiet, przez moździerz lub urządzenie podobne, albo jest zrzucona ze statku powietrznego. Nie uważa się za „miny zdalnie ustawiane" min wyrzucanych na odległość mniejszą niż 500 metrów przez system umieszczony na ziemi, pod warunkiem, że są one używane stosownie do art. 5 i innych właściwych artykułów niniejszego protokołu.

3. „Mina przeciwpiechotna" to mina głównie tak skonstruowana, że wybucha w razie obecności, bliskości lub zetknięcia się z osobą i przeznaczona do wyłączenia z walki, ranienia lub zabicia jednej lub większej liczby osób.

4. „Mina pułapka" oznacza wszelkie urządzenia lub materiały skonstruowane lub przystosowane do zabijania lub ranienia, które działają przez zaskoczenie, gdy przemieszczany jest przedmiot pozornie nieszkodliwy lub gdy się do niego podchodzi albo gdy podejmuje się czynność pozornie bezpieczną.

5. „Inne urządzenia" oznaczają urządzenia i przyrządy przygotowane ręcznie, w tym urządzenia wybuchowe improwizowane, skonstruowane w celu zabijania, ranienia lub wyrządzania szkód i które są uruchamiane zdalnie lub samoczynnie pobudzone po upływie określonego czasu.

6. „Cel wojskowy" oznacza, o ile dotyczy to dóbr materialnych, wszystko, co ze swej natury, z rozmieszczenia, swego przeznaczenia albo wykorzystania wnosi efektywny wkład do działań wojskowych i którego całkowite lub częściowe zniszczenie, zdobycie lub unieszkodliwienie daje w danej sytuacji określoną korzyść wojskową.

7. „Dobra o charakterze cywilnym" oznaczają wszelkie dobra, które nie stanowią celów wojskowych w rozumieniu § 6 niniejszego artykułu.

8. „Pole minowe" oznacza określoną strefę, w której zostały rozmieszczone miny, a „strefa zaminowana" – strefę niebezpieczną z powodu obecności min. Wyrażenie „pozorne pole minowe" oznacza strefę nie zaminowaną, pozorującą pole minowe. Wyrażenie „pole minowe" obejmuje również pozorne pola minowe.

9. „Ewidencjonowanie" oznacza działanie o charakterze materialnym, administracyjnym i technicznym mające na celu zbieranie, dla umieszczenia w oficjalnych dokumentach, wszystkich osiągalnych danych, które pomagają w lokalizacji pól minowych, stref zaminowanych, min, min-pułapek i innych urządzeń.

10. „Mechanizm samolikwidujący" oznacza mechanizm o automatycznym działaniu umieszczony w urządzeniu lub do niego przyłączony, który zapewnia jego zniszczenie.

11. „Mechanizm samounieszkodliwiający" oznacza mechanizm działający automatycznie, umieszczony w urządzeniu, który czyni je niesprawnym.

12. „Samounieczynnienie" oznacza automatyczny proces, który czyni urządzenie niesprawnym wskutek nieodwracalnego wyczerpania jednego elementu, na przykład baterii, istotnego dla jego działania.

13. „Zdalne sterowanie" oznacza sterowanie z odległości.

14. „Urządzenie antymanipulacyjne" oznacza urządzenie przeznaczone do ochrony miny, stanowiące jej część, połączone z nią, przyłączone do niej lub umieszczone pod nią, które działa w razie próby manipulowania przy minie.

15. „Przekazywanie" oznacza, poza materialnym wycofaniem min z terytorium państwa lub ich materialnym wprowadzeniem do innego państwa, przekazywanie prawa własności i kontroli nad minami, nie oznacza jednak odstąpienia terytorium, na którym miny zostały rozmieszczone.

Artykuł 3
Ogólne ograniczenia użycia min, min-pułapek i innych urządzeń

1. Niniejszy artykuł stosuje się do:

a) min,

b) min-pułapek oraz

c) innych urządzeń.

2. Każda Wysoka Umawiająca się Strona lub każda Strona konfliktu jest odpowiedzialna, stosownie do postanowień niniejszego protokołu, za wszystkie miny, wszystkie miny-pułapki i inne urządzenia, których użyła; zobowiązuje się ona do ich zebrania, usunięcia, zniszczenia lub utrzymywania ich stosownie do art. 10 protokołu.

3. Zabrania się we wszelkich okolicznościach użycia min, min-pułapek i innych urządzeń, które zostały skonstruowane dla powodowania zbędnych szkód i niepotrzebnych cierpień lub mogą wywoływać takie szkody lub cierpienia.

4. Bronie, których dotyczy niniejszy artykuł, winny ściśle odpowiadać normom i ograniczeniom podanym w załączniku technicznym co do każdej poszczególnej kategorii.

5. Zabrania się użycia min, min-pułapek i innych urządzeń wyposażonych w mechanizm lub urządzenie specjalnie skonstruowane dla wywołania wybuchu bez zetknięcia się z nimi, pod wpływem pola magnetycznego lub pod innym wpływem wywołanym prądem w urządzeniu wykrywającym miny, wykorzystywanego normalnie do operacji wykrywania.

6. Zabrania się użycia min, które same się unieczynniają, wyposażonych w urządzenie antymanipulacyjne, skonstruowane tak, by było zdolne do działania po tym, jak miny przestałyby być czynne.

7. Zabrania się we wszelkich okolicznościach kierowania broni, jakich dotyczy niniejszy artykuł, ogólnie przeciwko ludności cywilnej albo przeciwko indywidualnym osobom cywilnym, albo też przeciwko dobrom cywilnym, niezależnie od tego, czy ma to dziać się w celach ofensywnych, obronnych czy jako represalia.

8. Użycie bez rozróżnienia broni, jakich dotyczy niniejszy artykuł jest zabronione. Przez użycie bez rozróżnienia rozumie się umieszczenie tych broni:

a) w miejscu innym niż cel wojskowy lub tak, że te bronie nie są skierowane przeciwko takiemu celowi. W razie wątpliwości co do tego, czy określone dobro, które normalnie jest przeznaczone do użytku cywilnego, np. miejsce kultu religijnego, dom lub szkoła, jest wykorzystywane do efektywnego wspierania działania wojskowego, domniemywa się, że takie dobro nie jest używane do takiego celu,

b) które zakłada taką metodę lub sposób przeniesienia do celu, że te bronie nie mogą być skierowane przeciwko określonemu celowi wojskowemu,

c) po których można oczekiwać, że powoduje ubocznie straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, ranienia osób cywilnych, szkody w dobrach o charakterze cywilnym, które byłby nadmierne w zestawieniu z oczekiwaną, konkretną i bezpośrednią korzyścią wojskową.

9. Szereg wyraźnie oddzielonych i wyróżniających się celów wojskowych położonych w mieście, w osiedlu, we wsi lub w innej strefie, w której występuje analogiczne skupienie ludności cywilnej lub dóbr o charakterze cywilnym, nie mogą być uważane za jeden cel wojskowy.

10. Wszystkie możliwe środki ostrożności należy podejmować dla ochrony osób cywilnych przed działaniem broni, o jakich mowa w niniejszym artykule. Możliwe środki ostrożności to środki, które można zastosować, lub które praktycznie można rozważyć w danych okolicznościach, zwłaszcza względy humanitarne i wojskowe. Są to przede wszystkim, choć nie wyłącznie, następujące warunki:

a) działanie, na krótszy lub dłuższy czas, rozmieszczonych min na miejscową ludność cywilną, dopóki pole minowe pozostanie na miejscu,

b) środki, jakie można podjąć dla ochrony osób cywilnych (na przykład urządzenie zamknięć, sygnalizacji, ostrzeżeń, dozoru),

c) istnienie innych systemów i efektywnej możliwości ich stosowania,

d) wymogi wojskowe, jakim winno odpowiadać pole minowe, na krótki lub długi okres.

11. Należy wydać skuteczne uprzedzenie o każdym przypadku rozmieszczenia min, min-pułapek lub innych urządzeń, jeśli mogłyby one mieć następstwa dla ludności cywilnej, chyba że okoliczności nie pozwalają na to.

Artykuł 4

Ograniczenia użycia min przeciwpiechotnych

Zabrania się użycia min przeciwpiechotnych, które są niewykrywalne w rozumieniu § 2 załącznika technicznego.

Artykuł 5

Ograniczenia użycia min przeciwpiechotnych innych niż miny zdalnie stawiane

1. Niniejszy artykuł stosuje się do min przeciwpiechotnych innych niż miny zdalnie stawiane.

2. Zabrania się używania broni, do których odnosi się niniejszy artykuł, a które nie są zgodne z przepisami załącznika technicznego dotyczącymi samozniszczenia lub samounieczynnienia, chyba że:

a) te bronie zostały rozmieszczone w strefie, której obwód jest oznaczony, która jest nadzorowana przez personel wojskowy i chroniona przez zamknięcie lub w inny sposób w celu skutecznego zapobieżenia, by mogły tam wejść osoby cywilne. Oznakowanie winno być rozpoznawalne i trwałe. Winno być widoczne przynajmniej dla każdego, kto znajdzie się w bezpośrednim sąsiedztwie strefy;

b) te bronie nie zostały usunięte przed ewakuacją strefy, o ile nie została ona przekazana siłom zbrojnym innego państwa, które podejmują się odpowiedzialności za utrzymanie środków ochrony wymaganych przez niniejszy artykuł, a później odpowiedzialności za usunięcie tych broni.

3. Strona konfliktu jest zwolniona z obowiązku przestrzegania postanowień § 2 ustępów a) i b) jeżeli faktycznie przeszkodę stanowił przymus zrezygnowania z kontroli nad strefą wskutek działań wojskowych nieprzyjaciela, albo jeśli przeszkodziło jej w tym bezpośrednie działanie wojskowe nieprzyjaciela. Jeśli ta Strona odzyska kontrolę nad strefą jest ona na nowo zobowiązana do przestrzegana tych postanowień.

4. Jeśli siły zbrojne jednej Strony konfliktu zdobędą kontrolę nad strefą, w której są rozmieszczone bronie, jakich dotyczy niniejszy artykuł, powinny one, na miarę swych możliwości, utrzymywać a w razie potrzeby utworzyć środki ochrony wymagane przez niniejszy artykuł aż do czasu, gdy bronie te zostaną usunięte.

5. Powinny być podjęte wszystkie możliwe środki dla zapobieżenia usuwaniu bez upoważnienia, zmienianiu, niszczeniu lub ukrywaniu wszelkich urządzeń systemów lub materiałów użytych do oznaczenia obwodu strefy.

6. Bronie, których dotyczy niniejszy artykuł, a które wyrzucają odłamki w łuku poziomym mniejszym od 90° i są umieszczone na ziemi lub nad ziemią, mogą być używane bez potrzeby stosowania środków, o jakich mowa w § 2 ustęp a) niniejszego artykułu co najwyżej przez 72 godziny jeżeli:

a) znajdują się w bezpośredniej bliskości jednostki wojskowej, która je rozmieściła i jeżeli

b) strefa jest nadzorowana przez personel wojskowy dla zapobieżenia wejściu tam osób cywilnych.

Artykuł 6

Ograniczenia użycia min zdalnie stawianych

1. Zabrania się użycia min stawianych zdalnie, chyba że zostaną ujęte w ewidencję zgodnie z przepisami § 1 ustęp b) załącznika technicznego.

2. Zabrania się użycia min przeciwpiechotnych stawianych zdalnie, które nie odpowiadają przepisom załącznika dotyczącym samozniszczenia i samounieczynnienia.

3. Zabrania się użycia min stawianych zdalnie, innych niż miny przeciwpiechotne, chyba że zostaną one wyposażone, w miarę możliwości, w skuteczny mechanizm samozniszczenia lub samounieszkodliwienia i zawierają urządzenia dodatkowe do samounieczynnienia, skonstruowane w taki sposób, że te miny nie działają, gdy już nie służą celom wojskowym, dla jakich zostały ustawione.

4. Należy skutecznie uprzedzić o wszelkim zdalnym stawianiu min, które mogłyby mieć następstwa dla ludności cywilnej, chyba że okoliczności nie pozwalają na to.

Artykuł 7

Zakaz użycia min-pułapek i innych urządzeń

1.Nie naruszając norm prawa międzynarodowego dotyczących konfliktów zbrojnych, które odnoszą się do zdrady i wiarołomstwa, zabrania się użycia, w jakichkolwiek okolicznościach, min-pułapek i innych urządzeń przywiązanych lub przyłączonych w jakikolwiek sposób:

a) do symboli, znaków i sygnałów ochronnych, uznanych międzynarodowo;

b) do chorych, rannych i do zmarłych;

c) do miejsc grzebania lub kremacji albo mogił;

d) do urządzeń medycznych, sprzętu medycznego, zasobów medycznych lub transportu sanitarnego;

e) do zabawek dziecięcych lub innych przenośnych przedmiotów lub produktów specjalnie przeznaczonych do żywienia, ochrony zdrowia, higieny, ubioru lub nauczania dzieci;

f) do żywności lub napojów;

g) do wyposażenia lub akcesoriów kuchennych z wyjątkiem znajdujących się w jednostkach wojskowych, miejscach rozmieszczenia wojsk lub składach wojskowych;

h) do przedmiotów o wyraźnie religijnym charakterze;

i) do zabytków, dzieł sztuki lub miejsc kultu, które stanowią kulturowe lub duchowe dziedzictwo narodów;

j) do zwierząt lub ich szczątków.

2. Zabrania się użycia min-pułapek lub innych urządzeń, które mają wygląd niegroźnych, przenośnych przedmiotów, ale w rzeczywistości są specjalnie skonstruowane i wytwarzane dla pomieszczenia materiałów wybuchowych.

3. Zabrania się, bez uszczerbku dla postanowień art. 3, użycia broni, o jakich mowa w niniejszym artykule we wszystkich miastach, osiedlach i wsiach lub innych strefach, w których znajduje się analogiczne skupisko ludności cywilnej, gdzie nie toczy się walka między siłami lądowymi, ani też walka taka, bezpośrednio nie zagraża, chyba że:

a) takie bronie są rozmieszczone na celu wojskowym lub w bezpośredniej bliskości takiego celu, albo

b) zostały zastosowane takie środki, jak rozmieszczenie posterunków lub utworzenie zamknięć dla ochrony ludności cywilnej przed działaniem takich broni.

Artykuł 8

Przekazywanie

1. W celu podjęcia działań dla realizacji celów niniejszego protokołu każda Wysoka Umawiająca się Strona:

a) zobowiązuje się do nie przekazywania min, których użycie jest zabronione przez niniejszy protokół;

b) zobowiązuje się nie przekazywać min odbiorcy innemu niż państwo lub organ państwowy uprawniony do ich otrzymywania;

c) zobowiązuje się do powściągliwości w przekazywaniu min, których użycie jest ograniczone przez niniejszy protokół. W szczególności każda Umawiająca się Strona zobowiązuje się nie przekazywać min przeciwpiechotnych państwom, które nie są związane przez protokół, chyba że państwo, które je otrzymuje, zobowiąże się do stosowania niniejszego protokołu,

d) zobowiązuje się do zapewnienia, by każde przekazanie dokonane zgodnie z niniejszym artykułem wykonane było przy pełnym przestrzeganiu, zarówno przez państwo przekazujące miny, jak i przez przyjmujące odnośnych przepisów niniejszego protokołu i stosownych norm międzynarodowego prawa humanitarnego.

2. Jeśli Wysoka Umawiająca się Strona oświadczy, że odroczy przestrzeganie szczególnych przepisów dotyczących użycia określonych min, jak to przewiduje załącznik techniczny §1 ustęp a) niniejszego artykułu ma zastosowanie do takich min.

3. Do czasu wejścia w życie niniejszego protokołu wszystkie Wysokie Umawiające się Strony powstrzymają się od działań, które byłyby sprzeczne z tym, czego wymaga § 1 ustęp a) niniejszego artykułu.

Artykuł 9

Ewidencja i wykorzystanie danych dotyczących pól minowych, stref zaminowanych, min, min-pułapek i innych urządzeń

1. Wszystkie dane odnoszące się do pól minowych, stref zaminowania, min, min-pułapek i innych urządzeń powinny być ewidencjonowane stosownie do przepisów załącznika technicznego.

2. Cała dokumentacja ewidencyjna powinna być zachowana przez Strony konfliktu, które po ustaniu działań zbrojnych podejmą wszelkie niezbędne i właściwe kroki, łącznie z wykorzystaniem takich danych, dla ochrony ludności cywilnej przed oddziaływaniem pól minowych, stref zaminowanych, min, min-pułapek i innych urządzeń w strefach znajdujących się pod ich kontrolą. Jednocześnie dostarczą one, jedna drugiej i innym Stronom konfliktu, a także Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, wszelkie dane

jakie posiadają, które dotyczą pól minowych, stref zaminowanych, min, min-pułapek i innych urządzeń, rozmieszczonych przez siebie w strefach, które nie są już pod ich kontrolą; rozumie się jednakże, na zasadzie wzajemności, w przypadku gdy siły zbrojne jednej Strony konfliktu znajdują się na terytorium Strony przeciwnej, że jedna lub druga Strona może nie dostarczyć takich danych Sekretarzowi Generalnemu lub drugiej Stronie, jeżeli wymagają tego interesy bezpieczeństwa, aż do czasu, gdy żadna z nich nie będzie już znajdować się na terytorium drugiej. W tym ostatnim przypadku dane strzeżone jako tajne winny być przekazane, gdy pozwalają na to interesy bezpieczeństwa. W miarę możności Strony konfliktu, w drodze wzajemnego uzgodnienia, będą przekazywać te dane w najkorzystniejszych terminach, w sposób dający się pogodzić z interesami bezpieczeństwa każdej z nich.

3. Niniejszy artykuł ma zastosowanie bez naruszania postanowień artykułów 10 i 12 niniejszego protokołu.

Artykuł 10

Usuwanie pól minowych, obszarów zaminowanych, min, min-pułapek i innych urządzeń oraz współpraca międzynarodowa w tym zakresie.

1. Niezwłocznie po zakończeniu działań wojennych wszystkie pola minowe, strefy zaminowane, miny, miny-pułapki i inne urządzenia winny być usunięte, zdjęte, zniszczone lub zachowane stosownie do artykułu 3 i do artykułu 5 § 2 niniejszego protokołu.

2. Wysokie Umawiające się Strony i Strony konfliktu ponoszą odpowiedzialność w tym zakresie co do pól minowych, stref zaminowanych, min, min-pułapek w strefach, które kontrolują.

3. Gdy Strona nie kontroluje już stref, w których rozmieściła pola minowe, strefy zaminowane, miny, miny-pułapki i inne urządzenia, dostarczy ona Stronie, która sprawuje nad nimi kontrolę, zgodnie z § 2 niniejszego artykułu, w miarę jak ta druga Strona na to pozwoli, pomoc techniczną i materialną, jakiej ona potrzebuje, by wywiązać się ze swego zadania.

4. Ilekroć jest to niezbędne, Strony podejmą wysiłki dla zawarcia umowy zarówno między sobą, jak i, jeśli możliwe, z innymi państwami i z organizacjami międzynarodowymi w sprawie udzielenia pomocy technicznej i materialnej, w tym, jeśli okoliczności pozwolą, w sprawie organizowania wspólnych operacji koniecznych dla wywiązania się z tych zobowiązań.

Artykuł 11

Współpraca i pomoc techniczna

1. Każda Wysoka Umawiająca się Strona zobowiązuje się do ułatwiania możliwie najszerszej wymiany wyposażenia, materiałów i danych naukowych oraz technicznych dotyczących stosowania niniejszego protokołu oraz środków rozminowania. Ma ona prawo uczestniczenia w takiej wymianie. W szczególności Wysokie Umawiające się Strony nie nałożą nieuzasadnionych ograniczeń na dostawę, w celach humanitarnych, wyposażenia do rozminowania i stosownych danych technicznych.

2. Każda Wysoka Umawiająca się Strona zobowiązuje się do dostarczenia na bazie informacji o rozminowaniu istniejącej w ramach systemu Narodów Zjednoczonych, danych o rozminowaniu dotyczących zwłaszcza różnych środków i technik, a także list ekspertów, organów wyspecjalizowanych i krajowych ośrodków, z którymi można by nawiązać kontakt.

3. Każda Wysoka Umawiająca się Strona, która ma możność tak postąpić, dostarczy pomoc w rozminowaniu poprzez organy Narodów Zjednoczonych i inne organizacje międzynarodowe albo też na podstawie umów dwustronnych, albo też przekaże wkład finansowy do Funduszu specjalnego pomocy w rozminowaniu.

4. Wystąpienia Wysokich Umawiających się Stron o pomoc, wsparte stosownymi danymi, mogą być kierowane do Organizacji Narodów Zjednoczonych, do innych właściwych organizacji albo do innych państw. Mogą one być przedstawiane Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, który przekazuje je wszystkim Wysokim Umawiającym się Stronom i właściwym organizacjom międzynarodowym.

5. W przypadku wystąpień skierowanych do Organizacji Narodów Zjednoczonych Sekretarz Generalny Organizacji może, w ramach środków jakimi dysponuje, uczynić co niezbędne dla oceny sytuacji i we współpracy z występującą Wysoką Umawiającą się Stroną określić, jaka pomoc w rozminowaniu lub w stosowaniu Protokołu winna być tej Stronie udzielona. Sekretarz Generalny może również przedstawić Wysokim Umawiającym się Stronom sprawozdanie o dokonanej ocenie oraz o rodzaju i rozmiarze postulowanej pomocy.

6. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się, bez uszczerbku dla ich przepisów konstytucyjnych i innych norm prawnych do współpracy i do przekazywania technik w celu ułatwienia stosowania zakazów i ograniczeń zawartych w niniejszym protokole.

7. Każda Wysoka Umawiająca się Strona ma prawo, w razie potrzeby, ubiegania się i otrzymywania od innej Wysokiej Umawiającej się Strony, na ile to jest potrzebne i możliwe, pomocy technicznej obejmującej specyficzne i stosowne technologie, inne niż łączące się z uzbrojeniem, w celu skrócenia okresu, w ciągu którego odwlekałaby przestrzeganie niektórych postanowień, tak jak to przewidziano w załączniku technicznym.

Artykuł 12

Ochrona przed polami minowymi, strefami zaminowanymi, minami, minami-pułapkami i innymi urządzeniami

1. Stosowanie:

a) z wyjątkiem sił zbrojnych i misji, o jakich mowa w § 2 ust. a), i) niniejszy artykuł ma zastosowanie wyłącznie do misji wypełniających zadania w strefie położonej na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron za jej zgodą,

b) stosowanie przepisów niniejszego artykułu do Stron konfliktu, które nie są Wysokimi Umawiającymi się Stronami, nie zmienia wyraźnie ani dorozumianie ich statusu prawnego ani statusu spornego terytorium,

c) przepisy niniejszego artykułu mają zastosowanie bez naruszania obowiązujących postanowień międzynarodowego prawa humanitarnego lub innych aktów międzynarodowych albo decyzji Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, które mają na celu zapewnienie najwyższej ochrony osobom wypełniającym zadania stosownie do niniejszego artykułu.

2. Siły zbrojne i misje utrzymania pokoju oraz niektóre inne siły zbrojne i misje:

a) niniejszy paragraf dotyczy:

i) każdej z sił zbrojnych lub misji Narodów Zjednoczonych, wypełniających w jakiejkolwiek strefie zadanie utrzymania pokoju lub obserwacyjne albo zadania podobne, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych,

ii) każdej misji powołanej stosownie do rozdziału VIII Karty Narodów Zjednoczonych i wypełniającej zadania w strefie konfliktu,

b) każda Wysoka Umawiająca się Strona lub każda Strona w konflikcie, o ile zostanie poproszona przez szefa sił zbrojnych lub misji, których dotyczy niniejszy paragraf:

i) podejmuje na miarę swoich możliwości niezbędne środki dla ochrony, w każdej strefie będącej pod jej kontrolą sił zbrojnych lub misji przed minami, minami-pułapkami i innymi urządzeniami,

ii) jeśli jest to niezbędne dla skutecznej ochrony takiego personelu, zdejmuje lub czyni nieszkodliwymi wszystkie miny, miny-pułapki i inne urządzenia w odnośnej strefie,

iii) informuje szefa sił zbrojnych lub misji o rozmieszczeniu wszystkich pól minowych, stref zaminowanych, min-pułapek i innych urządzeń znanych w strefie, w której siły zbrojne lub misja wypełniają swoje zadania. W miarę możliwości oddaje do ich dyspozycji wszelkie posiadane dane dotyczące pól minowych, stref zaminowanych, min, min-pułapek i innych urządzeń.

3. Misje Narodów Zjednoczonych ustalania faktów lub o charakterze humanitarnym

a) niniejszy artykuł dotyczy wszelkich misji organów Narodów Zjednoczonych ustalających fakty lub mających charakter humanitarny,

b) każda Wysoka Umawiająca się Strona lub każda Strona konfliktu, jeśli zostanie poproszona przez szefa misji, której dotyczy niniejszy paragraf:

i) zapewnia personelowi misji ochronę opisaną w § 2 ust. b), i) niniejszego artykułu;

ii) gdy misja, dla wywiązania się ze swych zadań potrzebuje uzyskać dostęp do jakiegoś miejsca znajdującego się pod kontrola tej Strony lub przejść przez takie miejsce, i dla zapewnienia personelowi misji dostępu do takiego miejsca lub bezpiecznego przejścia przez takie miejsce:

aa) jeśli działania zbrojne nie stoją na przeszkodzie, wskazuje szefowi misji bezpieczną drogę do takiego miejsca, na ile ta Strona posiada wymagane dane, lub

bb) jeżeli dane pozwalające na wyznaczenie bezpiecznej drogi nie zostały dostarczone po myśli ust. aa), oczyszcza drogę przez pola minowe, na ile to jest niezbędne i możliwe do wykonania.

4. Misje Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża

a) Niniejszy paragraf ma zastosowanie do wszelkich misji Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, które wykonują swoje zadania za zgodą państwa lub państw goszczących, tak jak to przewidują konwencje genewskie z 12 sierpnia 1949 r. i, odpowiednio, protokoły dodatkowe do tych konwencji;

b) każda Wysoka Umawiająca się Strona lub każda Strona konfliktu, jeśli poprosi ją szef misji, której dotyczy niniejszy paragraf:

i) zapewnia personelowi misji ochronę opisaną w § 2 ust., b), i) niniejszego artykułu,

ii) podejmuje środki wymienione w § 3 ust. b) ii) niniejszego artykułu.

5. Inne misje humanitarne i misje badawcze

a) niniejszy paragraf dotyczy następujących misji, o ile nie są one objęte §§ 2, 3 i 4 niniejszego artykułu, gdy wykonują one zadania w strefie konfliktu lub gdy chodzi o niesienie pomocy ofiarom konfliktu:

i) misji o charakterze humanitarnym krajowego stowarzyszenia Czerwonego Krzyża, Czerwonego Półksiężyca lub Międzynarodowej Federacji tych Stowarzyszeń,

ii) misji bezstronnej organizacji humanitarnej, w tym bezstronnej misji rozminowawczej o cechach humanitarnych,

iii) misji badawczej utworzonej w wykonaniu postanowień konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. lub ewentualnie w wykonaniu protokołów dodatkowych do tych konwencji;

b) każda Wysoka Umawiająca się Strona lub każda Strona konfliktu, jeśli zostanie poproszona o to przez szefa misji, której dotyczy niniejszy paragraf i w miarę swoich możliwości:

i) zapewnia personelowi misji ochronę opisana w § 2 ust. b) i) niniejszego artykułu,

ii) podejmuje kroki wymienione w § 3 ust. b) ii) niniejszego artykułu.

6. Poufność

Wszystkie dane dostarczone jako poufne w wykonaniu przepisów niniejszego artykułu winny być traktowane w sposób ściśle poufny przez tego, kto je otrzymuje; nie mogą być przekazywane nikomu, kto nie uczestniczy ani nie jest związany z siłami zbrojnymi ani z misją, bez wyraźnego upoważnienia ze Strony tego, kto je dostarczył.

7. Przestrzeganie ustaw i regulaminów

Bez uszczerbku dla przywilejów i immunitetów, z jakich mogą korzystać, i dla wymogów związanych z ich funkcjami, członkowie sił i misji o jakich mowa w niniejszym artykule:

a) powinni przestrzegać ustaw i regulaminów państwa goszczącego ich;

b) powinni powstrzymywać się od czynów lub działań, których nie można pogodzić z bezstronnym i międzynarodowym charakterem ich funkcji.

Artykuł 13

Konsultacje Wysokich Umawiających się Stron

1. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się do wzajemnego konsultowania się i współdziałania we wszystkich kwestiach związanych z działaniem niniejszego protokołu. W tym celu co roku odbędzie się konferencja Wysokich Umawiających się Stron.

2. Udział w corocznych konferencjach jest unormowany przez wewnętrzny regulamin uchwalany przez nie.

3. Konferencja między innymi:

a) bada działanie i stan niniejszego protokołu,

b) bada kwestie podniesione w sprawozdaniach przedstawionych przez Wysokie Umawiające się Strony zgodnie z § 4 niniejszego artykułu,

c) przygotowuje konferencje kontrolne,

d) bada rozwój technologii w celu ochrony ludności cywilnej przed minami, które rażą bez rozróżniania.

4. Wysokie Umawiające się Strony przedstawiają Depozytariuszowi, który zapewnia dystrybucję między wszystkie Strony przed konferencją, roczne sprawozdania dotyczące jakiejkolwiek z następujących kwestii:

a) upowszechniania informacji o niniejszym protokole w ich siłach zbrojnych i wśród ludności cywilnej,

b) rozminowania i programów readaptacyjnych,

c) środków podjętych dla wypełniania wymogów technicznych protokołu i wszystkich przydatnych informacji z tym związanych;

d) tekstów ustawodawczych mających związek z protokołem,

e) podjętych kroków dotyczących międzynarodowej wymiany informacji technicznych, współpracy międzynarodowej przy rozminowaniu oraz technicznej współpracy i pomocy,

f) innych stosownych spraw.

5. Koszty konferencji pokrywane są przez Wysokie Umawiające się Strony i przez państwa uczestniczące w pracach konferencji, nie będące Stronami, odpowiednio do tabeli składek w Organizacji Narodów Zjednoczonych, stosownie przystosowanej.

Artykuł 14

Przestrzeganie postanowień

1. Każda Wysoka Umawiająca się Strona podejmie wszelkie stosowne kroki, prawodawcze i inne, dla zapobiegania i represjonowania naruszeń postanowień niniejszego protokołu, popełnionych przez osoby lub w miejscach, pozostających pod jej jurysdykcją lub kontrolą.

2. Kroki, o jakich mowa w § 1 niniejszego artykułu, obejmują kroki niezbędne dla sprawienia, by każdy, kto umyślnie zabija lub ciężko rani osoby cywilne w toku konfliktu zbrojnego, naruszając postanowienia niniejszego protokołu, podlegał sankcjom karnym i był oddany pod sąd.

3. Każda Wysoka Umawiająca się Strona będzie ponadto wymagała, by jej siły zbrojne opracowały i podały do wiadomości instrukcje wojskowe i metody działania, i by członkowie sił zbrojnych, odpowiednio do swych zadań i zakresu odpowiedzialności, odbyli przeszkolenie co do przestrzegania postanowień niniejszego protokołu.

4. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się do wzajemnej konsultacji i współpracy na szczeblu bilateralnym za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych lub w trybie innej stosownej procedury międzynarodowej, w celu uregulowania wszelkich problemów, jakie mogłyby wyniknąć, dotyczących interpretacji i stosowania postanowień niniejszego protokołu.

Załącznik techniczny

1. Ewidencjonowanie

a) Ewidencjonowanie rozmieszczenia min innych niż ustawiane zdalnie, pól minowych, stref zaminowanych, min-pułapek i innych urządzeń winno być wykonywane według następujących przepisów:

i) rozmieszczenie pól minowych, stref zaminowanych i stref, w których zostały rozmieszczone miny-pułapki i inne urządzenia, zostaje określone dokładnie w relacji do współrzędnych przynajmniej dwóch punktów odniesienia i przez ocenę wymiarów strefy zawierającej te bronie w stosunku do tych punktów odniesienia;

ii) mapy, szkice i inne dokumenty winny być sporządzane w taki sposób, by wskazywały rozmieszczenie pól minowych, stref zaminowanych, min-pułapek i innych urządzeń w stosunku do punktów odniesienia; ich obwód i rozmiary winny także być zaznaczone;

iii) dla celów wykrywania i usuwania min, min-pułapek i innych urządzeń mapy, szkice i inne dokumenty powinny zawierać pełne dane o typie, liczbie, metodzie rozmieszczenia, typie zapalnika i o jego okresie funkcjonowania, o dacie i godzinie stawiania, o urządzeniach antymanipulacyjnych (w miarę potrzeby) i inne dane, odpowiednio do wszystkich broni tak ustawionych; w każdym przypadku, gdy jest to możliwe, dokument dotyczący pola minowego winien podawać dokładne umieszczenie każdej miny, z wyjątkiem pól, na których miny są rozłożone rzędami, w którym to przypadku wystarcza zaznaczenie rzędów; osobno podlega rejestracji dokładne umieszczenie i mechanizm działania każdej miny-pułapki.

b) Lokalizacja i przypuszczalny obszar strefy, w której znajdują się miny stawiane zdalnie, winny być zaznaczone w relacji do punktów odniesienia (w zasadzie do punktów znajdujących się w narożnikach) a następnie zweryfikowane i, w miarę możności, oznaczone w terenie przy najbliższej okazji. Całkowita liczba i typ ustawionych min, data i godzina ustawienia i termin samozniszczenia winny również być zarejestrowane.

c) Egzemplarze dokumentów winny być przechowywane na szczeblu dowodzenia dostatecznie wysokim, by gwarantowało to w miarę możności ich bezpieczeństwo.

d) Zabronione jest użycie min wyprodukowanych po wejściu w życie niniejszego protokołu, o ile nie ma na nich następujących danych, w języku angielskim lub w języku (językach) narodowym:

i) nazwa kraju pochodzenia;
ii) miesiąc i rok produkcji;
iii) numer serii i numer partii.

Dane te winny być widoczne, czytelne, trwałe i odporne na działania środowiska, na ile jest to możliwe.

2. Wskazania dotyczące wykrywalności

a) W strukturze min przeciwpiechotnych wyprodukowanych po 1 stycznia 1997 r. winien być umieszczony materiał lub urządzenie, które czyni minę wykrywalną przy użyciu urządzenia na prąd wykrywającego miny, dającego sygnał zwrotny odpowiadający 8 lub więcej gramom żelaza lub masy zwartej i jednolitej,

b) W minach przeciwpiechotnych wyprodukowanych przed 1 stycznia 1997 r. winien być umieszczony lub przyłączony do nich przed ich użyciem, tak by jego usunięcie było trudne, materiał lub urządzenie czyniące minę wykrywalną przy użyciu urządzenia na prąd wykrywającego miny, dającego sygnał zwrotny odpowiadający 8 lub więcej gramom żelaza lub masy zwartej i jednolitej,

c) Jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona uzna, że nie może bezpośrednio przestrzegać postanowienia ust. b), może oświadczyć, w momencie gdy notyfikuje swoją zgodę, by być związana niniejszym protokołem, że odłoży przestrzeganie na okres, który nie przekroczy 9 lat od chwili wejścia w życie protokołu. W tym okresie ograniczy ona, w miarę możności, użycie min przeciwpiechotnych nie odpowiadających tym przepisom.

3. Wskazania dotyczące samozniszczenia i samounieczynnienia

a) Wszystkie miny przeciwpiechotne zdalnie stawiane winny być skonstruowane i produkowane tak, by nie było więcej niż 10% min uzbrojonych, które by się nie niszczyły same w ciągu 30 dni od ich ustawienia. Każda mina powinna być ponadto wyposażona w dodatkowe urządzenie do samounieczynnienia, skonstruowane i wyprodukowane w taki sposób, że w połączeniu z działaniem mechanizmu samozniszczenia nie powinno być więcej niż 1 uzbrojona mina na 1000, która działałaby jeszcze jako mina po 120 dniach od jej ustawienia,

b) Wszystkie miny przeciwpiechotne, nie stawiane zdalnie, które są wykorzystane poza oznaczonymi strefami, takie jak określa art. 5 niniejszego protokołu, winny odpowiadać wymogom dotyczącym samozniszczenia i samounieczynnienia, o jakich mowa w ust. a),

c) Jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona uzna, że nie może niezwłocznie przestrzegać postanowień ust. a) lub b) może ona oświadczyć, w chwili gdy notyfikuje swą zgodę na związanie się niniejszym protokołem, że co do min wyprodukowanych przed wejściem w życie protokołu, odłoży przestrzeganie jego postanowień na okres, który nie przekroczy 9 lat od daty wejścia w życie.

W tym okresie Wysoka Umawiająca się Strona:

i) zobowiązuje się ograniczyć, w miarę możliwości, użycie min nie odpowiadających tym postanowieniom,

ii) uczyni zadość wymogom dotyczącym samozniszczenia lub samounieczynnienia w przypadku min przeciwpiechotnych stawianych zdalnie i uczyni zadość, co najmniej, wymogom dotyczącym samounieczynnienia w przypadku innych min przeciwpiechotnych.

4. Międzynarodowa sygnalizacja pól minowych i stref zaminowanych

Sygnały podobne do podanego jako przykład w przypisie[1] i opisane poniżej winny być wykorzystane dla oznaczenia pól minowych i stref zaminowanych, by te pola i strefy były widzialne i rozpoznawalne przez ludność cywilną:

a) rozmiary i kształt: trójkąt o jednym boku co najmniej 28 centymetrów (11 cali), a dwu pozostałych co najmniej 20 cm (7,9 cali), albo też kwadrat o boku co najmniej 15 cm (6 cali),

b) barwa: czerwień lub pomarańcz ze skrajem o refleksie żółtym,

c) symbol: symbol przedstawiony w przypisie lub inny symbol, który w strefie, w której sygnał ma być zainstalowany, byłby łatwo rozpoznawalny jako oznaczający strefę niebezpieczną,

d) język: sygnał winien zawierać wzmiankę „miny" w jednym z 6 oficjalnych języków konferencji (angielski, arabski, chiński, francuski, hiszpański, rosyjski) i w językach dominujących w danym regionie,

---

[1] Przypis pominięto.

e) rozmieszczenie: sygnały winny być umieszczone dokoła pola minowego lub strefy zaminowanej w dostatecznej odległości, by mogły być widoczne w każdym punkcie, przez który osoba cywilna przybliża się do strefy.

Znak ostrzegający o strefach zaminowanych

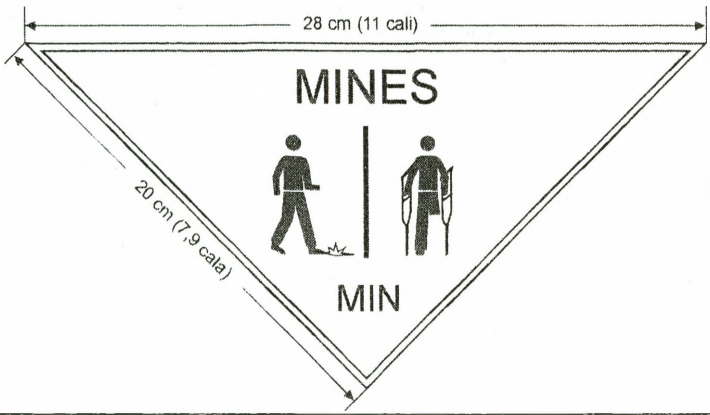

Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia broni zapalających, Genewa, 10 października 1980 r. (protokół III)

Artykuł 1
Definicje

W rozumieniu niniejszego protokołu:

1. „Broń zapalająca" – oznacza broń lub amunicję, która zasadniczo przeznaczona jest do powodowania pożarów obiektów lub oparzeń osób wskutek działania płomieniowego lub cieplnego albo obu jednocześnie, wywołanych przez reakcję chemiczną substancji przeniesionych do celu:

a) bronie zapalające mogą mieć, na przykład, formę miotaczy ognia, fugasów, pocisków, rakiet, granatów, min, bomb i innych zasobników z substancjami zapalającymi,

b) bronie zapalające nie obejmują:

i) amunicji, której działanie zapalające może być przypadkowe, takiej jak oświetlająca, smugowa, dymotwórcza lub sygnałowa,

ii) amunicji przeznaczonej do przebijania, działania podmuchowego lub działania odłamkowego w połączeniu z dodatkowym działaniem zapalającym, takiej jak pociski odłamkowe, bomby burzące lub podobnej amunicji o różnorodnym działaniu, której działanie zapalające nie zostało specjalnie przewidziane w celu wywoływania oparzeń osób, lecz w celu użycia przeciwko obiektom wojskowym, takim jak pojazdy pancerne, statki powietrzne oraz instalacje lub urządzenia.

2. „Skupienie osób cywilnych" – oznacza każde skupienie osób cywilnych o charakterze stałym lub przejściowym, takie jak występujące w zamieszkałych częściach miast, osiedlach lub wsiach, w obozach albo w kolumnach uchodźców lub ewakuowanych albo w grupach koczowniczych.

3. „Obiekt wojskowy"[1] – oznacza w odniesieniu do przedmiotów każdy obiekt, który ze względu na swój charakter, położenie, przeznaczenie lub wykorzystanie wnosi efektywny wkład do działań wojskowych i którego całkowite lub częściowe zniszczenie, zdobycie lub unieszkodliwienie w okolicznościach występujących w danej chwili daje wyraźną przewagę wojskową.

[1] Powinno być: cel wojskowy.

4. „Obiekty cywilne" są to wszelkie obiekty, które nie są obiektami wojskowymi w rozumieniu ustępu 3.

5. „Możliwe środki ostrożności" są to środki praktycznie dostępne lub możliwe do zastosowania z uwzględnieniem wszystkich okoliczności występujących w danej chwili, w tym wymagań humanitarnych i wojskowych.

Artykuł 2

Ochrona osób cywilnych i obiektów cywilnych

1. Zabrania się niezależnie od okoliczności, czynić przedmiotem ataku za pomocą broni zapalających ludność cywilną, poszczególne osoby cywilne oraz obiekty cywilne.

2. Zabrania się, niezależnie od okoliczności, czynić przedmiotem ataku za pomocą lotniczych broni zapalających obiekty wojskowe rozmieszczone w rejonach skupienia osób cywilnych.

3. Zabrania się również czynić przedmiotem ataku obiekty wojskowe rozmieszczone w rejonach skupienia osób cywilnych za pomocą broni zapalających innych niż lotnicze, chyba że takie obiekty wojskowe są wyraźnie oddzielone od skupienia osób cywilnych i zostaną zastosowane możliwe środki ostrożności w celu ograniczenia działania zapalającego do obiektów wojskowych oraz w celu uniknięcia, a w każdym razie zminimalizowania przypadkowych ofiar wśród osób cywilnych, ranienia osób cywilnych i szkód w obiektach cywilnych.

4. Zabrania się czynienia przedmiotem ataku za pomocą broni zapalających lasów i innej roślinności, chyba że te składniki środowiska naturalnego są wykorzystywane do ukrycia, zakrycia lub maskowania żołnierzy albo obiektów wojskowych bądź same stanowią obiekty wojskowe.

Protokół w sprawie oślepiającej broni laserowej, Wiedeń, 12 października 1995 r. (protokół IV)

(Druk sejmowy nr 1747 z 4 lipca 2003 r.)

Artykuł 1

Zabrania się stosowania broni laserowej specjalnie przeznaczonej do tego, że jej wyłączną funkcją byłoby lub jedną z funkcji bojowych jest spowodowanie trwałej ślepoty nieuzbrojonego oka lub oka z urządzeniem korygującym wzrok. Wysokie Umawiające się Strony nie będą przekazywały takiej broni żadnemu państwu ani jednostce nie będącej państwem.

Artykuł 2

Stosując systemy laserowe Wysokie Umawiające się Strony podejmą wszelkie możliwe środki ostrożności, aby uniknąć przypadków powodowania trwałej ślepoty. Takie środki ostrożności będą obejmowały szkolenie sił zbrojnych i inne praktyczne działania.

Artykuł 3

Oślepienie będące wynikiem przypadkowym lub ubocznym skutkiem prawnie dozwolonego wojskowego zastosowania systemów laserowych, włączając w to systemy laserowe skierowane przeciwko sprzętowi optycznemu, nie jest objęte zakazem o którym mowa w niniejszym protokóle.

Artykuł 4

Dla celów niniejszego protokółu „trwała ślepota" oznacza nieodwracalną i niemożliwą do skorygowania utratę wzroku, która stanowi poważne kalectwo z brakiem perspektywy uleczenia. Poważne kalectwo jest równoważne ostrości wzroku mniejszej niż 20/200 Snelli mierzonej dla obydwu oczu.

Konwencja o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu, Ottawa, 3–4 grudnia 1997 r.[1]

International legal Materials, t. 36(6), 1997, ss. 1507–1519

Państwa-Strony,

zdecydowane sprawić, by ustały cierpienia i straty w życiu ludzkim spowodowane przez miny przeciwpiechotne, które zabijają lub kaleczą każdego tygodnia setki osób, w większości niewinne osoby cywilne i bezbronne, zwłaszcza dzieci, hamują gospodarczy rozwój i odbudowę, stanowią przeszkodę w repatriacji uchodźców i osób przesiedlanych na określonym terytorium, wywołują inne poważne następstwa przez wiele lat po ich rozmieszczeniu,

przekonane, że jest rzeczą konieczną uczynić wszystko co jest w ich mocy dla przyczynienia się w skuteczny i skoordynowany sposób do podjęcia wyzwania, jakie stanowi usunięcie min przeciwpiechotnych rozsianych po świecie i dla czuwania nad ich zniszczeniem,

pragnąc uczynić wszystko co w ich mocy, by nieść pomoc w zakresie leczenia i readaptacji ofiar min, w tym też ich reintegracji społecznej i ekonomicznej;

uznając, że całkowity zakaz min przeciwpiechotnych stanowiłby jednocześnie ważny środek zaufania,

wyrażając zadowolenie z uchwalenia protokołu o zakazie lub ograniczeniu stosowania min pułapek i innych urządzeń w jego kształcie zmienionym 3 maja 1996 r., stanowiącym załącznik do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, i wzywając wszystkie państwa, które tego dotąd nie uczyniły, do jego ratyfikacji w najkorzystniejszym terminie,

wyrażając również zadowolenie z uchwalenia 10 grudnia 1996 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych rezolucji 51/45 S wzywającej wszystkie państwa do podjęcia wysiłków doprowadzenia do pomyślnego zakończenia rokowań w sprawie międzynarodowego porozumienia, skutecznego i prawnie stanowczego, zabraniającego użycia, składowania, produkcji i przekazywania lądowych min przeciwpiechotnych,

wyrażając ponadto zadowolenie ze środków zakazujących, ograniczających lub odraczających, podjętych jednostronnie lub wielostronnie w toku ostatnich lat w zakresie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych,

podkreślając rolę publicznego sumienia w wspieraniu zasad humanitarnych, jak o tym świadczy wezwanie do całkowitego zakazu min przeciwpiechotnych, i uznając wysiłki podjęte w tym celu przez Międzynarodowy Ruch Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca, przez międzynarodową kampanię przeciw minom lądowym oraz przez liczne inne organizacje pozarządowe na całym świecie,

przypominając deklarację ottawską z 5 października 1996 r. i deklarację brukselską z 27 czerwca 1997 r. wzywające społeczność międzynarodową do opracowania międzynarodowej umowy, wiążącej prawnie, która zabraniałaby użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych,

podkreślając celowość nakłonienia wszystkich państw, by przystąpiły do niniejszej konwencji, będąc zdecydowane do energicznego działania dla popierania jej upowszechniania we wszystkich stosownych środowiskach, zwłaszcza w Narodach Zjednoczonych, na konferencji rozbrojeniowej, w organizacjach i ugrupowaniach regionalnych, jak również na konferencjach przeglądowych Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki,

opierając się na zasadzie prawa międzynarodowego, w myśl której prawo Stron konfliktu zbrojnego do doboru środków walki nie jest nieograniczone, na zasadzie, która zabrania użycia w czasie konfliktów zbrojnych broni, pocisków i materiałów oraz metod prowadzenia działań zbrojnych, które mogą powodować zbędne cierpienia, a także na zasadzie, w myśl której należy ustanowić rozróżnienie między osobami cywilnymi a kombatantami,

uzgodniły co następuje:

---

[1] Konwencja została uchwalona na konferencji dyplomatycznej w Ottawie 18.IX.1997 r. i wyłożona do podpisu w Nowym Jorku 3–5. XII. 1997 r. Weszła w życie 1.III.1999 r. Polska konwencję podpisała 4 XII 1997 r., ale nie ratyfikowała. Tekst konwencji w tłumaczeniu M. Flemninga.

Artykuł 1
Zobowiązania ogólne

1. Każde Państwo-Strona zobowiązuje się, że nigdy, w żadnej sytuacji:

a) nie będzie konstruować, produkować, nabywać w jakikolwiek sposób, składować, konserwować lub przekazywać komukolwiek, bezpośrednio lub pośrednio, min przeciwpiechotnych,

b) nie będzie wspierać, zachęcać ani nakłaniać w jakikolwiek sposób nikogo do podejmowania działalności zabronionej Państwu-Stronie z mocy niniejszej konwencji.

2. Każde Państwo-Strona zobowiązuje się do zniszczenia wszystkich min przeciwpiechotnych oraz do dopilnowania ich zniszczenia, stosownie do postanowień niniejszej konwencji.

Artykuł 2
Definicje

1. Przez „minę przeciwpiechotną" rozumie się minę skonstruowaną tak, by wybuchała wskutek obecności, bliskości lub kontaktu z człowiekiem i przeznaczoną do wyłączenia z walki, ranienia lub zabicia jednej lub większej liczby osób. Miny skonstruowane dla wybuchania wskutek obecności, bliskości lub kontaktu z pojazdem, nie zaś z człowiekiem, wyposażone w urządzenia zabezpieczające przed manipulowaniem, nie są uważane za miny przeciwpiechotne, choć mają takie urządzenie.

2. Przez „minę" rozumie się broń skonstruowaną dla umieszczania pod lub na ziemi lub innej powierzchni, albo w pobliżu, i dla wybuchania wskutek obecności, bliskości lub kontaktu z człowiekiem lub pojazdem.

3. Przez „urządzenie przeciwmanipulacyjne" rozumie się urządzenie przeznaczone do ochrony miny i stanowiące jej część, połączone z nią lub umieszczone pod nią, które działa w razie próby manipulacji lub innego umyślnego poruszenia miny.

4. Przez „przekazywanie" rozumie się, obok materialnego wycofania min przeciwpiechotnych z terytorium państwa lub ich materialnego wprowadzenia na terytorium innego państwa, również przeniesienie prawa własności lub kontroli nad tymi minami, jednakże nie rozumie się odstąpienia terytorium, na którym zostały rozmieszczone miny przeciwpiechotne.

5. Przez „strefę zaminowaną" rozumie się strefę niebezpieczną z powodu potwierdzonej lub podejrzewanej obecności min.

Artykuł 3
Wyłączenia

1. Niezależnie od ogólnych zobowiązań wynikających z art. 1 dozwolona jest konserwacja lub przekazywanie pewnej liczby min przeciwpiechotnych dla opracowania technik niszczenia min lub dla nauczania tych technik. Liczba takich min nie powinna przekraczać minimum absolutnie koniecznego dla takich celów.

2. Dozwolone jest przekazywanie min w celu zniszczenia.

Artykuł 4
Zniszczenie zapasów min przeciwpiechotnych

Z zastrzeżeniem postanowień art. 3 każde Państwo-Strona zobowiązuje się do zniszczenia wszystkich zapasów min przeciwpiechotnych, których jest właścicielem lub posiadaczem, lub które znajdują się pod jego jurysdykcją lub kontrolą albo do dopilnowania ich zniszczenia, gdy tylko to jest możliwe, lecz najpóźniej w ciągu 4 lat od wejścia w życie niniejszej konwencji dla tego Państwa-Strony.

Artykuł 5
Niszczenie min przeciwpiechotnych w strefach zaminowanych

1. Każde Państwo-Strona zobowiązuje się do zniszczenia wszystkich min przeciwpiechotnych w strefach zaminowanych znajdujących się pod jego jurysdykcją lub jego kontrolą albo też do dopilnowania ich niszczenia, gdy tylko to jest możliwe, jednak najpóźniej w ciągu 10 lat od wejścia w życie niniejszej konwencji co do tego Państwa-Strony.

2. Każde Państwo-Strona podejmie wysiłki dla identyfikacji wszystkich stref znajdujących się pod jego jurysdykcją lub kontrolą, gdzie została ustalona lub jest podejrzewana obecność min przeciwpiechotnych. Zapewnia ono, że gdy tylko okaże to się możliwe, wszystkie strefy zaminowane znajdujące się pod jego jurysdykcją lub kontrolą, w których znajdują się miny przeciwpiechotne, zostaną oznaczone wzdłuż ich obwodu, będą strzeżone i chronione przez zamknięcie lub w inny sposób, by uniemożliwić osobom cywilnym wejście, dopóki

wszystkie miny przeciwpiechotne znajdujące się w takich zaminowanych strefach nie zostaną zniszczone. Takie oznakowanie winno być zgodne, co najmniej, z normami określonymi w protokole w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń, po jego nowelizacji 3 maja 1996 r., załączonego do konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki.

3. Jeśli Państwo-Strona uzna, że nie będzie mogło zniszczyć wszystkich min przeciwpiechotnych, o jakich mowa w § 1, albo dopilnować ich zniszczenia w przypisanym terminie, może ono przedstawić na zgromadzeniu Państw Stron albo na konferencji przeglądowej wniosek o przedłużenie, sięgające do 10 lat, okresu ustalonego dla całkowitego zniszczenia tych min przeciwpiechotnych.

4. Wniosek powinien zawierać:

a) czas proponowanego przedłużenia;

b)szczegółowe wyjaśnienie powodów uzasadniających proponowane przedłużenie, w tym:

– przygotowanie i stopień zaawansowania pracy wykonywanej w ramach państwowych programów rozminowania;

– środki finansowe i techniczne, jakimi dysponuje Państwo-Strona dla przystąpienia do zniszczenia wszystkich min przeciwpiechotnych; oraz

– okoliczności, które nie pozwalają Państwu-Stronie zniszczyć wszystkich min przeciwpiechotnych w strefach zaminowanych;

c) implikacje humanitarne, społeczne, gospodarcze i środowiskowe przedłużenia; oraz

d) wszystkie inne istotne informacje dotyczące proponowanego przedłużenia.

5. Zgromadzenie Państw-Stron lub konferencja przeglądowa, biorąc pod uwagę czynniki wymienione w § 4, ocenia wniosek i decyduje większością głosów państw obecnych i głosujących o przyznaniu, lub też nie, okresu przedłużenia.

6. Takie przedłużenie może być odnawiane w razie przedstawienia nowego wniosku stosownie do §§ 3,4 i 5 niniejszego artykułu. Państwo-Strona winno dołączyć do swego wniosku o dodatkowe przedłużenie istotne uzupełniające informacje co do tego, co zostało wykonane w czasie poprzedniego przedłużenia na podstawie niniejszego artykułu.

Artykuł 6

Międzynarodowa współpraca i pomoc

1. Wypełniając zobowiązania wynikające z niniejszej konwencji każde Państwo-Strona ma prawo ubiegać się o uzyskanie i otrzymywać pomoc od innych Państw-Stron, jeśli jest to możliwe i na miarę możliwości.

2. Każde Państwo-Strona zobowiązuje się do ułatwiania wymiany, na taką skalę jak to jest możliwe, wyposażenia, materiałów i informacji naukowych dotyczących stosowania niniejszej konwencji i ma prawo do uczestniczenia w takiej wymianie. Państwa-Strony nie będą nakładać nieuzasadnionych ograniczeń na dostawy, w celach humanitarnych, wyposażenia służącego rozminowaniu i odpowiednich informacji technicznych.

3. Każde Państwo-Strona, które może tak uczynić, udzieli pomocy w leczeniu ofiar min, ich readaptacji oraz integracji społecznej i gospodarczej a także w programach ostrzegania przed niebezpieczeństwem min. Taka pomoc może być udzielana, m.in., poprzez organy Narodów Zjednoczonych, organizacje lub instytucje międzynarodowe, regionalne lub krajowe, przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, przez krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca i ich międzynarodową federację, przez organizacje pozarządowe oraz na podstawie dwustronnej.

4. Każde Państwo-Strona, mające takie możliwości, udzieli pomocy w rozminowywaniu i działaniach z tym związanych. Taka pomoc może być udzielana, m.in. poprzez organy Narodów Zjednoczonych, organizacje lub instytucje międzynarodowe lub regionalne, albo na podstawie dwustronnej, albo też przez wspieranie Funduszu Specjalnego Narodów Zjednoczonych przeznaczonego dla udzielania pomocy w rozminowywaniu, albo też innych funduszy regionalnych wspierających rozminowywanie.

5. Każde Państwo-Strona mogące tak postąpić udzieli pomocy w niszczeniu zapasów min przeciwpiechotnych.

6. Każde Państwo-Strona zobowiązuje się do udzielania informacji na podstawie bazy danych o rozminowaniu określonej w ramach organów Narodów Zjednoczonych, w szczególności informacji dotyczących różnych środków i technik rozminowania, a także do dostarczenia listy ekspertów, organów wyspecjalizowanych i krajowych punktów kontaktowych w dziedzinie rozminowania.

7. Państwa-Strony mogą zwracać się do Narodów Zjednoczonych, do organizacji regionalnych, do innych Państw-Stron i do innych instancji międzyrządowych lub pozarządowych zdolnych do pomocy władzom w wypracowaniu narodowego programu rozminowania, w celu określenia, między innymi:

a) zasięgu i rozmiarów problemu min przeciwpiechotnych;

b) zasobów finansowych, technologicznych i ludzkich potrzebnych do wykonania programu;

c) przewidywanej liczby lat potrzebnych dla zniszczenia wszystkich min przeciwpiechotnych w strefach zaminowanych znajdujących się pod jurysdykcją lub kontrolą zainteresowanego Państwa-Strony;

d) działań ostrzegających przed niebezpieczeństwem min, prowadzących do zmniejszenia zranień i strat w życiu ludzkim z powodu min;

e) pomocy ofiarom min;

f) stosunków między rządem zainteresowanego Państwa-Strony a kompetentnymi jednostkami rządowymi, międzyrządowymi i pozarządowymi, które będą uczestniczyć w wykonaniu programu.

8. Państwa-Strony, które udzielają lub otrzymują pomoc w myśl niniejszego artykułu będą współpracować z sobą dla zapewnienia szybkiego i pełnego wykonania uzgodnionych programów pomocy.

Artykuł 7
Środki przejrzystości

1. Każde Państwo-Strona przedstawia Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych możliwie najszybciej, a w każdym razie najpóźniej do 180 dni po wejściu dla tego państwa w życie niniejszej konwencji, sprawozdanie o:

a) krajowych środkach realizacji, o jakich mowa w art. 9,

b) całym zapasie min przeciwpiechotnych, którego jest właścicielem lub posiadaczem albo które są pod jego jurysdykcją lub kontrolą, przedstawiając podział według typu, ilości i, jeśli możliwe, numeracji partii dla każdego rodzaju składowanych min przeciwpiechotnych,

c) rozmieszczeniu, w miarę możności, wszystkich stref zaminowanych będących pod jego jurysdykcją lub jego kontrolą, w których obecność min przeciwpiechotnych została stwierdzona lub jest podejrzewana, włączając maksimum ewentualnych danych o typie i jakości każdego rodzaju min przeciwpiechotnych w każdej ze stref zaminowanych, a także datę ich rozmieszczenia,

d) typach i ilości i, jeśli możliwe, numeracji partii wszystkich min przeciwpiechotnych zachowanych lub przekazanych w celu opracowania technik wykrywania min i dla nauczania tych technik, a także o instytucjach upoważnionych przez Państwo-Stronę do zachowania lub przekazania min przeciwpiechotnych po myśli art. 3,

e) typach i ilości programów rekonwersji lub unieruchomienia urządzeń do produkcji min przeciwpiechotnych,

f) stanie programów niszczenia min przeciwpiechotnych, o jakich mowa w art. 4 i 5, w tym o metodach, jakie zostaną zastosowane do niszczenia, podanie lokalizacji wszystkich miejsc niszczenia oraz normach, jakich należy przestrzegać w zakresie bezpieczeństwa i ochrony środowiska,

g) typach i ilości wszystkich min przeciwpiechotnych zniszczonych po wejściu w życie niniejszej konwencji dla Państwa-Strony, w tym podziale ilości na poszczególne typy zniszczonych min przeciwpiechotnych, stosownie do art. 4 i 5, a ponadto, jeśli możliwe, o numeracji partii każdego typu min przeciwpiechotnych w razie zniszczenia zgodnie z art.4,

h) charakterystyce technicznej każdego typu wyprodukowanych min przeciwpiechotnych, w miarę jak jest znany, a także tych, których Państwo-Strona jest aktualnie właścicielem lub posiadaczem, w tym, w rozsądnym wymiarze, informacji jakie mogą ułatwić identyfikację i usuwanie min przeciwpiechotnych; takie informacje powinny, jako minimum, obejmować

wymiary, typ zapalnika, zawartość materiału wybuchowego i metalu, fotografie w kolorze i wszelkie inne dane mogące ułatwić rozminowanie,

i) środkach podjętych dla uprzedzenia, w najkrótszym czasie i w sposób skuteczny, ludności o wszystkich strefach zidentyfikowanych stosownie do § 2 art. 5.

2. Państwa-Strony uaktualnią corocznie, obejmując ostatni rok kalendarzowy, informacje dostarczone stosownie do niniejszego artykułu i podadzą je Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych nie później niż do 30 kwietnia każdego roku.

3. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych przekaże otrzymane sprawozdania Państwom-Stronom.

Artykuł 8

Pomoc i wyjaśnienia w przedmiocie przestrzegania przepisów

1. Państwa-Strony zgadzają się na wzajemne konsultacje i współdziałanie w sprawie stosowania przepisów niniejszej konwencji oraz do pracy w duchu współdziałania dla ułatwienia przestrzegania przez Państwa-Strony obowiązków wynikających z niniejszej konwencji.

2. Jeśli jedno lub więcej Państw-Stron życzyć sobie będzie wyjaśnienia kwestii odnoszących się do przestrzegania postanowień niniejszej konwencji przez inne Państwo-Stronę i poszukuje na to odpowiedzi, może przedłożyć, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, temu Państwu-Stronie wniosek o wyjaśnienie takiej kwestii. Do takiego wniosku winny być załączone odpowiednie informacje. Państwa-Strony powstrzymają się od składania nieuzasadnionych wniosków o wyjaśnienie, starając się uniknąć nadużywania. Państwo-Strona, które otrzyma wniosek o wyjaśnienie, udzieli Państwu wnioskującemu, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, wszelkich informacji, które mogą pomóc w wyjaśnieniu takiej kwestii, w terminie 28 dni.

3. Jeśli wnioskujące Państwo-Strona nie otrzyma odpowiedzi za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych w takim terminie, albo jeśli uzna za niezadowalającą odpowiedź na wniosek o wyjaśnienie, może przedstawić sprawę na najbliższym zgromadzeniu Państw-Stron za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych przekaże takie odwołanie, wraz ze stosownymi informacjami dotyczącymi wniosku o wyjaśnienia, wszystkim Państwom-Stronom. Wszystkie te informacje winny być przekazane wezwanemu Państwu-Stronie, które ma prawo udzielenia odpowiedzi.

4. Do czasu zwołania zgromadzenia Państw-Stron każde Państwo-Strona zainteresowane może wystąpić do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych o podjęcie się dobrych usług dla ułatwienia przedstawienia wnioskowanych wyjaśnień.

5. Wnioskujące Państwo-Strona może zaproponować, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, zwołanie nadzwyczajnego zgromadzenia Państw-Stron dla zbadania sprawy. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych przekaże te propozycje i wszystkie informacje przedstawione przez zainteresowane Państwa-Strony wszystkim Państwom-Stronom i zwróci się do nich o podanie, czy zgadzają się na zwołanie zgromadzenia nadzwyczajnego dla zbadania takiej sprawy. Jeżeli w terminie 14 dni po takim wystąpieniu nie mniej niż jedna trzecia Państw-Stron wypowie się za zwołaniem zgromadzenia nadzwyczajnego, Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych zwoła takie zgromadzenie nadzwyczajne Państw-Stron w nowym terminie 14 dni. Zgromadzenie uzyska quorum, gdy weźmie w nim udział większość Państw-Stron.

6. Zgromadzenie Państw-Stron albo zgromadzenie nadzwyczajne Państw-Stron określi przede wszystkim, czy jest konieczne ponowne badanie sprawy, po uwzględnieniu wszystkich informacji dostarczonych przez zainteresowane Państwa-Strony. Zgromadzenie Państw-Stron albo zgromadzenie nadzwyczajne Państw Stron podejmie starania o podjęcie rozstrzygnięcia w drodze consensusu. Jeżeli, mimo wszelkich starań, nie zostanie na tej drodze uzyskane porozumienie, sprawa zostanie poddana pod głosowanie i rozstrzygnięcie zostanie podjęte większością głosów Państw obecnych i głosujących.

7. Wszystkie Państwa-Strony będą w pełni współpracowały ze zgromadzeniem Państw--Stron lub ze zgromadzeniem nadzwyczajnym Państw-Stron przy badaniu sprawy, co obejmuje też misję ustalania faktów, działającą stosownie do § 8.

8. Jeżeli będą konieczne bardziej obszerne wyjaśnienia, Zgromadzenie Państw-Stron lub zgromadzenie nadzwyczajne Państw-Stron upoważni do wysyłania misji ustalania faktów i określi jej mandat większością głosów państw obecnych i głosujących. Państwo Strona

wezwane może w każdej chwili zaprosić misję ustalania faktów do przybycia na jego terytorium. Taka misja nie wymaga upoważnienia w drodze decyzji zgromadzenia Państw-Stron albo zgromadzenia nadzwyczajnego Państw-Stron. Misja, złożona maksymalnie z 9 ekspertów, wyznaczonych i odpowiednio upoważnionych stosownie do §§ 9 i 10, może zbierać dodatkowe informacje na miejscu lub w innych miejscach bezpośrednio łączących się z przypuszczalnym naruszeniem, znajdujących się pod jurysdykcją lub kontrolą wezwanego Państwa-Strony.

9. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych przygotowuje i uaktualnia listę obejmującą dostarczone przez Państwa-Strony nazwiska i obywatelstwo kwalifikowanych ekspertów oraz wszelkie dane istotne w tej dziedzinie, oraz podaje ją do wiadomości wszystkim Państwom-Stronom. Eksperta zamieszczonego na tej liście uważa się za wyznaczonego do wszystkich misji ustalania faktów, chyba że Państwo-Strona sprzeciwi się na piśmie jego wyznaczeniu. Ekspert wyłączony nie może uczestniczyć w żadnej misji ustalania faktów na terytorium lub w innym miejscu znajdującym się pod jurysdykcją lub kontrolą Państwa, które sprzeciwiło się jego wyznaczeniu, o ile wyłączenie zostało podane do wiadomości przed wyznaczeniem eksperta do takiej misji.

10. Po otrzymaniu wniosku zgromadzenia Państw-Stron lub zgromadzenia nadzwyczajnego Państw-Stron Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych wyznaczy, po konsultacji z wezwanym Państwem-Stroną, członków misji, w tym jej szefa. Obywatele Państw-Stron, które złożyły wniosek w sprawie misji ustalania faktów oraz państw, których to bezpośrednio dotyczy, nie mogą być wyznaczeni jako członkowie misji. Członkowie misji ustalania faktów korzystają z przywilejów i immunitetów określonych w art. VI Konwencji o przywilejach i immunitetach Narodów Zjednoczonych uchwalonej 13 lutego 1946 r.

11. Po wcześniejszym zawiadomieniu na nie mniej niż 72 godziny członkowie misji udadzą się niezwłocznie na terytorium państwa wezwanego. Wezwane Państwo-Strona podejmie kroki administracyjne konieczne dla przyjęcia, przewozu i zakwaterowania misji. Jego obowiązkiem jest również zapewnienie, w maksymalnej skali, bezpieczeństwa członków misji, dopóki znajdować się będą na terytorium znajdującym się pod jego kontrolą.

12. Bez uszczerbku dla suwerenności wezwanego Państwa-Strony misja ustalania faktów może wprowadzać na terytorium wezwanego Państwa-Strony jedynie wyposażenie wyłącznie wykorzystywane do zbierania informacji co do podejrzewanego naruszenia. Przed przybyciem misja poinformuje wezwane Państwo-Stronę o wyposażeniu, jakie zamierza wykorzystywać w toku swej pracy.

13. Wezwane Państwo-Strona nie będzie szczędzić wysiłków, by stworzyć członkom misji ustalania faktów możliwość kontaktowania się z wszystkimi osobami mogącymi udzielić informacji w sprawie przypuszczalnego naruszenia.

14. Wezwane Państwo-Strona umożliwi misji badania faktów dostęp do wszystkich stref i wszystkich urządzeń będących pod jego kontrolą, gdzie możnaby zebrać istotne dane dotyczące rozpatrywanej kwestii naruszenia. Ten dostęp podporządkowany zostanie środkom, które wezwane Państwo-Strona uzna za konieczne dla:

a) ochrony wrażliwego wyposażenia, informacji i stref;

b) ochrony zobowiązań konstytucyjnych, które mogą dotyczyć wezwanego Państwa-Strony w dziedzinie prawa własności, przeszukań, zajęcia rzeczy i innych praw konstytucyjnych;

c) fizycznej ochrony i bezpieczeństwa członków misji ustalania faktów. W razie podjęcia takich środków wezwane Państwo-Strona podejmie wszelkie uzasadnione kroki dla wykazania innymi środkami, że przestrzega niniejszej konwencji.

15. Misja ustalania faktów nie może przebywać na terytorium Państwa-Strony, którego to dotyczy, dłużej niż 14 dni, a w jednym określonym miejscu nie dłużej niż 7 dni, o ile nie uzgodniono inaczej.

16. Wszystkie informacje dostarczone jako poufne i nie związane z przedmiotem badań misji ustalania faktów winny być traktowane w sposób poufny.

17. Misja ustalania faktów przedstawi swoje wnioski, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, zgromadzeniu Państw-Stron albo zgromadzeniu nadzwyczajnemu Państw-Stron.

18. Zgromadzenie Państw-Stron lub zgromadzenie nadzwyczajne Państw-Stron zbada wszystkie istotne informacje, zwłaszcza sprawozdanie przedstawione przez misję badania faktów. Może ono zażądać od wezwanego Państwa-Strony podjęcia kroków zmierzających

do naprawy naruszenia w wyznaczonym terminie. Wezwane Państwo-Strona złoży sprawozdanie z kroków podjętych w odpowiedzi na takie żądanie.

19. Zgromadzenie Państw-Stron lub zgromadzenie nadzwyczajne Państw-Stron może zalecić zainteresowanym Państwom-Stronom kroki i środki pozwalające na dodatkowe wyjaśnienie badanej kwestii albo na jej uregulowanie, a zwłaszcza podjęcie odpowiednich procedur, zgodnie z prawem międzynarodowym. Gdyby naruszenie należało przypisać okolicznościom wymykającym się spod kontroli Państwa wezwanego, zgromadzenie Państw-Stron lub zgromadzenie nadzwyczajne Państw-Stron może zalecić stosowne kroki, zwłaszcza sięgnięcie do środków współpracy, o jakich mowa w art. 6.

20. Zgromadzenie Państw-Stron lub zgromadzenie nadzwyczajne Państw-Stron będą dążyć do podjęcia decyzji, o jakich mowa w § 18 i 19 w, drodze konsensusu lub, w razie jego braku, większością dwóch trzecich państw obecnych i głosujących.

Artykuł 9

Wewnętrzne kroki wdrażające

Każde Państwo-Strona podejmuje wszelkie stosowne kroki legislacyjne, regulaminowe i inne, w tym nałożenie sankcji karnych, by zapobiegać i karać za wszelką działalność zabronioną przez Państwo-Stronę na podstawie niniejszej konwencji, która to działalność prowadzona by była na jego terytorium lub terytorium będącym pod jego jurysdykcją lub kontrolą.

Artykuł 10

Regulowanie sporów

1. Państwa-Strony będą się konsultować i współpracować dla regulowania wszelkich sporów, jakie mogłyby wyniknąć w związku ze stosowaniem lub interpretacją niniejszej konwencji. Każde Państwo-Strona może wnieść taki spór do zgromadzenia Państw-Stron.

2. Zgromadzenie Państw-Stron może działać na rzecz uregulowania sporu wszelkimi środkami, jakie uzna za wskazane, w tym oferując swoje dobre usługi, zapraszając Państwa-Strony sporu do podjęcia procedury uregulowania według ich wyboru i rekomendując ograniczenie czasu trwania uzgodnionej procedury.

3. Niniejszy artykuł nie narusza postanowień niniejszej konwencji w sprawie pomocy i wyjaśnień dotyczących przestrzegania jej postanowień

(Artykuły 11–16 opuszczono)

Artykuł 17

Wejście w życie

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie pierwszego dnia szóstego miesiąca po miesiącu, w którym 40 dokument ratyfikacyjny, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia zostanie złożony.

2. W stosunku do każdego państwa, które złoży swój dokument ratyfikacyjny, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia po dacie złożenia 40 dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, niniejsza konwencja wejdzie w życie w pierwszym dniu szóstego miesiąca po miesiącu, w którym państwo to złożyło swój dokument ratyfikacyjny, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

Artykuł 18

Zastosowanie tymczasowe

Każde państwo może w momencie ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia oraz przystąpienia oświadczyć, że zastosuje tymczasowo paragraf 1 artykułu 1 niniejszej konwencji do czasu wejścia w życie.

Artykuł 19

Ograniczenia

Artykuły niniejszej konwencji nie podlegają ograniczeniom.

Artykuł 20

Okres trwania oraz wycofanie

1. Okres ważności niniejszej konwencji jest nieograniczony.

2. Każde Państwo-Strona ma prawo, korzystając ze swojej suwerenności, do wycofania się z konwencji. Powiadomi ono wszystkie pozostałe Państwa-Strony, Depozytariusza oraz Radę Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych o swoim wycofaniu. Taki dokument o wycofaniu zawierać będzie pełniejsze wyjaśnienie powodów wycofania.

3. Wycofanie takie nastąpi po sześciu miesiącach po otrzymaniu dokumentów o wycofaniu przez Depozytariusza. Jeżeli po wygaśnięciu tego sześciomiesięcznego okresu, Państwo-Strona wycofujące się jest zaangażowane w konflikt zbrojny, takie wycofanie nie dojdzie do skutku przed zakończeniem konfliktu zbrojnego.

4. Wycofanie się Państwa-Strony z niniejszej konwencji nie ma wpływu pod żadnym względem na obowiązek państw do realizacji zobowiązań nałożonych na podstawie odpowiednich zasad prawa międzynarodowego.

(Artykuły 21–22 – opuszczono)

CZĘŚĆ TRZECIA

OCHRONA OFIAR WOJNY I DÓBR KULTURY

Konwencja w sprawie polepszenia losu rannych wojskowych w armiach w polu będących, Genewa, 22 sierpnia 1864 r.

(Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów, wstęp i opracowanie L. Gelberg, PWN, Warszawa 1954, t. I, s. 105–106)

Artykuł 1

Ambulanse i szpitale wojskowe będą uznane za neutralne i jako takie chronione i szanowane przez Strony wojujące tak długo, póki w nich znajdować się będą chorzy albo ranni.

Neutralność ustałaby, gdyby te ambulanse czy te szpitale chronione były przez siłę zbrojną.

Artykuł 2

Personel szpitali i ambulansów obejmujący intendenturę, służby zdrowia, administracji i transportu rannych jako też kapelanów korzystać będzie z dobrodziejstw neutralności, o ile będzie spełniał swe funkcje i póki będą ranni wymagający starania i pomocy.

Artykuł 3

Osoby oznaczone w poprzednim artykule będą mogły nawet po zajęciu przez nieprzyjaciela pełnić swe czynności w szpitalu lub ambulansie, który obsługują, albo usunąć się, by powrócić do oddziału, do którego należą.

W tym wypadku gdy osoby te zaprzestaną swych czynności, staraniem armii zajmującej będą odesłane do nieprzyjacielskich straży przednich.

Artykuł 4

Ponieważ sprzęt szpitali wojskowych podlega prawu wojny, osoby przydzielone do tych szpitali będą mogły oddalając się zabrać tylko te przedmioty, które stanowią ich własność osobistą.

Natomiast ambulanse w tych samych warunkach zatrzymują swój sprzęt.

Artykuł 5

Mieszkańcy kraju, którzy nieść będą pomoc rannym, będą uszanowani i pozostaną wolni. Zadaniem dowódców Stron wojujących będzie zawiadomić mieszkańców o odwołaniu się do ich humanitaryzmu i o związanej z tym ich neutralności.

Ranny przyjęty i pielęgnowany w domu stanowi jego ochronę. Mieszkaniec, który przyjmie do domu rannych, będzie zwolniony od kwaterunku oraz od części kontrybucji wojennych, jakie zostały nałożone.

Artykuł 6

Wojskowi ranni lub chorzy będą zabrani i pielęgnowani bez względu na to, do jakiego narodu należą.

Wodzowie naczelni będą mogli odesłać natychmiast do nieprzyjacielskich straży przednich – żołnierzy nieprzyjacielskich rannych podczas walki, o ile okoliczności na to pozwolą i za zgodą obu Stron.

Inni będą mogli również być odesłani, pod warunkiem że nie chwycą ponownie za broń przez cały czas wojny.

Transporty ewakuacyjne oraz kierujący nimi personel znajdować się będą pod osłoną bezwzględnej neutralności.

Artykuł 7

Dla szpitali, ambulansów i transportów ewakuacyjnych przyjęta będzie jednolita flaga odróżniająca. Towarzyszyć jej winna zawsze flaga narodowa.

Personel zneutralizowany będzie mógł również założyć opaski, lecz ich wydawanie pozostawione będzie władzy wojskowej.

Flaga i opaska mieć będą czerwony krzyż na białym polu.

Artykuł 8

Szczegóły wykonania konwencji niniejszej określone będą przez wodzów naczelnych armii walczących stosownie do instrukcji rządów i zgodnie z zasadami ogólnymi wyrażonymi w tej konwencji.

Artykuł 9

Wysokie Umawiające się Mocarstwa zgodziły się podać niniejszą konwencję do wiadomości rządów, które nie mogły wydelegować pełnomocników na konferencję międzynarodową w Genewie, zapraszając je do przystąpienia: w tym celu protokół pozostaje otwarty.

(Artykuł 10 opuszczono)

Konwencja w sprawie okrętów szpitalnych, Haga, 21 grudnia 1904 r.

(DzU z 1936 r., nr 60, poz. 439)

Artykuł 1

Okręty szpitalne, co do których zachodzą warunki wymienione w artykułach 1, 2 i 3 konwencji zawartej w Hadze w dniu 29 lipca 1899 r. o przystosowaniu do wojny morskiej zasad konwencji genewskiej z dnia 22 sierpnia 1864 r., będą zwolnione w czasie wojny, w portach Układających się Stron, od wszelkich podatków i opłat, nakładanych na statki na rzecz państwa.

Artykuł 2

Przepis artykułu poprzedniego nie stoi na przeszkodzie stosowaniu ustaw skarbowych lub innych ustaw, obowiązujących w tych portach, w drodze rewizji i innych formalności.

Artykuł 3

Zasada zawarta w artykule pierwszym obowiązuje tylko Układające się Mocarstwa w przypadku wojny między dwoma lub kilkoma z nich.

Wspomniana zasada przestanie obowiązywać z chwilą, gdy w czasie wojny między Układającymi się Mocarstwami, Mocarstwo nie Układające się przyłączy się do jednego z walczących.

(Artykuł 4–6 opuszczono)

Konwencja w sprawie zastosowania do wojny morskiej zasad konwencji genewskiej (X konwencja haska), Haga, 18 października 1907 r.

(Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów, wstęp i opracowanie L. Gelberg, PWN, Warszawa 1954, t. I, s. 269–273)

Artykuł 1

Okręty-szpitale wojskowe, tj. okręty, które zostały zbudowane lub urządzone przez Państwa specjalnie i jedynie dla niesienia pomocy rannym, chorym i rozbitkom, i których nazwy zostaną podane do wiadomości Państw wojujących na początku lub w toku kroków nieprzyjacielskich, ale w każdym razie przed ich użyciem, są nietykalne i nie mogą być zabrane podczas trwania kroków nieprzyjacielskich.

Okręty te nie są też traktowane pod względem pobytu w porcie neutralnym tak, jak okręty wojenne.

Artykuł 2

Okręty szpitalne urządzone w całości lub w części na koszt osób prywatnych lub urzędowo uznanych towarzystw pomocy są również nietykalne i nie podlegają zaborowi, jeżeli Państwo wojujące, od którego zależą, wydało im upoważnienie urzędowe i podało ich nazwy przeciwnikowi na początku lub w toku kroków nieprzyjacielskich, ale w każdym razie przed ich użyciem.

Okręty te winny posiadać dokument wystawiony przez właściwą władzę i stwierdzający, że były poddane jej kontroli podczas ich urządzania i ostatecznego odpłynięcia.

Artykuł 3

Okręty szpitalne urządzone w całości lub części na koszt osób prywatnych lub urzędowo uznanych towarzystw krajów neutralnych są nietykalne i nie podlegają zaborowi pod warunkiem, że się poddały kierownictwu jednego z Państw wojujących za uprzednią zgodą własnego rządu i upoważnieniem tegoż Państwa wojującego, oraz że to ostatnie podało nazwy okrętów do wiadomości przeciwnika na początku lub w toku kroków nieprzyjacielskich, ale w każdym razie przed ich użyciem.

Artykuł 4

Okręty oznaczone w art. 1, 2 i 3 będą niosły ratunek i pomoc rannym, chorym i rozbitkom bez różnicy przynależności państwowej.

Rządy zobowiązują się nie używać tych okrętów do żadnego celu wojennego.

Okręty te nie powinny w żadnej mierze krępować ruchów walczących.

Podczas walki i po walce działać będą na własne ryzyko i niebezpieczeństwo.

Państwa wojujące będą miały w stosunku do nich prawo kontroli i wizytacji, będą mogły odrzucić ich usługi, polecić im oddalić się, nakazać im wzięcie określonego kierunku i dać im komisarza, a nawet zatrzymać je, jeśli powaga okoliczności tego wymaga.

Wojujący, o ile możności, zapiszą do dziennika okrętowego okrętów szpitalnych dane im rozkazy.

Artykuł 5

Okręty-szpitale wojskowe będą oznaczone barwą zewnętrzną białą z pasem poziomym czerwonym o szerokości 1,5 metra.

Okręty oznaczone w art. 2 i 3 będą oznaczone barwą zewnętrzną białą z pasem czerwonym o szerokości około 1,5 m.

Szalupy i łodzie okrętów wyżej wymienionych, jako też małe statki, które by mogły być przeznaczone do służby szpitalnej, będą oznaczone podobnymi barwami.

Wszystkie okręty szpitalne obok bandery narodowej podniosą dla oznaki białą flagę z czerwonym krzyżem, przewidzianą przez konwencję genewską, a nadto, jeśli należą do Państwa neutralnego, podniosą na wielkim maszcie banderę Państwa wojującego, pod którego rozkazami się znajdują.

Okręty-szpitale, zatrzymane przez nieprzyjaciela, w myśl art. 4 będą obowiązane spuścić banderę Państwa wojującego, do którego należą.

Okręty i statki wyżej oznaczone pragnące w nocy korzystać z nietykalności, do której mają prawo, powinny za zgodą wojującego, któremu towarzyszą, przedsięwziąć niezbędne środki, aby oznaczające barwy były dostatecznie widoczne.

Artykuł 6

Znaki odróżniające przewidziane w art. 5 będą mogły być używane bądź w czasie pokoju, bądź w czasie wojny wyłącznie dla ochrony lub oznaczenia okrętów w tym artykule określonych.

Artykuł 7

W razie walki na pokładzie okrętu wojennego lazarety będą nietykalne i oszczędzane, o ile tylko to będzie możliwe.

Te pomieszczenia i ich zasoby pozostają poddane prawom wojennym, lecz nie mogą być użyte na inny cel, póki są niezbędne dla rannych i chorych.

Wszelako dowódca, który ma je w swej władzy, może nimi rozporządzać w razie istotnej konieczności wojennej zabezpieczywszy uprzednio los znajdujących się tam rannych i chorych.

Artykuł 8

Ochrona należna okrętom szpitalnym i lazaretom ustaje, jeśli się ich używa do czynności szkodzących nieprzyjacielowi.

Fakt, że personel tych okrętów i lazaretów jest uzbrojony dla utrzymania porządku i obrony rannych i chorych, jako też fakt istnienia na okręcie urządzenia radiotelegraficznego nie są uważane za mogące uzasadnić cofnięcie tej ochrony.

Artykuł 9

Wojujący mogą odwołać się do humanitaryzmu dowódców statków handlowych, jachtów lub statków neutralnych, aby wzięli na pokład i kazali pielęgnować rannych lub chorych.

Statki, które posłuchają tego wezwania oraz te, które samorzutnie wezmą na pokład rannych, chorych lub rozbitków korzystać będą ze szczególnej ochrony i pewnych przywilejów. W żadnym razie nie będą mogły być zabrane z powodu takiego przewozu, chyba że po uczynieniu przyrzeczenia w tym względzie dopuściły się naruszenia neutralności.

Artykuł 10

Kapłani, lekarze i sanitariusze każdego zabranego okrętu są nietykalni i nie mogą być jeńcami wojennymi. Porzucając okręt zabierają przedmioty i narzędzia chirurgiczne stanowiące własność prywatną.

Personel ten będzie nadal pełnił swe czynności, póki to będzie konieczne i będzie mógł następnie oddalić się, gdy dowódca uzna to za możliwe.

Państwa wojujące winny zapewnić temu personelowi, który się znalazł w ich mocy, te same pobory i ten sam żołd, co personelowi własnej marynarki w tym samym stopniu.

Artykuł 11

Marynarze i wojskowi znajdujący się na okręcie oraz inne osoby urzędowo przydzielone do marynarki i armii, ranni i chorzy, bez względu na przynależność Państwową, będą nietykalni i pielęgnowani przez zaborców.

Artykuł 12

Każdy okręt wojenny Strony wojującej może żądać wydania rannych, chorych lub rozbitków, którzy znajdują się na pokładzie okrętów-szpitali wojskowych, okrętów szpitalnych należących do towarzystw pomocy lub osób prywatnych, statków handlowych, jachtów i innych statków bez różnicy ich przynależności państwowej.

Artykuł 13

Jeżeli ranni, chorzy lub rozbitkowie są zabrani na pokład neutralnego okrętu wojennego, należy, w miarę możności, przedsięwziąć środki, aby nie mogli ponownie wziąć udziału w działaniach wojennych.

Artykuł 14

Rozbitkowie, ranni i chorzy jednej ze Stron wojujących, którzy wpadają w moc drugiej, są jeńcami wojennymi. Ta ostatnia zależnie od okoliczności może zdecydować, czy zechce ich zatrzymać, skierować do jednego ze swych portów, do portu neutralnego albo nawet do portu przeciwnika. W tym ostatnim wypadku jeńcy w ten sposób zwróceni swemu krajowi nie będą mogli służyć w szeregach przez czas wojny.

Artykuł 15

Rozbitkowie, ranni i chorzy wyładowani w porcie neutralnym za zgodą władzy miejscowej powinni, z wyjątkiem odmiennego porozumienia między państwem neutralnym a Państwami wojującymi, być zatrzymani przez Państwo neutralne, tak aby nie mogli ponownie wziąć udziału w działaniach wojennych.

Koszty leczenia i internowania poniesie państwo, do którego należą rozbitkowie, ranni i chorzy.

Artykuł 16

Po każdej walce obie Strony walczące wydadzą zarządzenia, o ile względy wojskowe na to pozwolą, w sprawie poszukiwania rozbitków, rannych i chorych i uchronienia ich, podobnie jak poległych, od rabunku i sponiewierania.

Będą one czuwały, żeby grzebanie, spuszczanie do morza lub spalanie poległych nastąpiło dopiero po uważnym zbadaniu ich trupów.

Artykuł 17

Każda Strona wojująca, skoro tylko będzie to możliwe, prześle władzom kraju, marynarki lub armii przeciwnika znaki lub wojskowe dowody tożsamości znalezione przy poległych oraz listę imienną rannych lub chorych przez nią zabranych.

Strony wojujące będą się powiadamiać nawzajem o każdym internowaniu, przeniesieniu, przyjęciu do szpitala lub zgonie wśród rannych i chorych będących w ich mocy. Gromadzić one będą wszystkie przedmioty służące do osobistego użytku, papiery wartościowe, listy itp., które będą znalezione na zabranych okrętach lub pozostaną po rannych i chorych zmarłych w szpitalach, aby je przesłać zainteresowanym za pośrednictwem władz ich kraju.

Artykuł 18

Postanowienia konwencji niniejszej obowiązują tylko Umawiające się Mocarstwa i tylko wtedy, jeżeli wszystkie Państwa wojujące do niej należą.

Artykuł 19

Dowódcy naczelni flot Stron wojujących będą mieli obowiązek czuwać nad szczegółami wykonania artykułów poprzedzających, podobnie jak nad wypadkami tam nie przewidzianymi, według wskazówek swych rządów i stosownie do zasad ogólnych konwencji niniejszej.

Artykuł 20

Umawiające się Mocarstwa poczynią niezbędne zarządzenia, by pouczyć o postanowieniach niniejszej konwencji swe marynarki, a w szczególności personel znajdujący się pod jej ochroną oraz podać je do wiadomości ludności.

Artykuł 21

Umawiające się Mocarstwa zobowiązują się również w razie braku odpowiednich ustaw karnych wydać lub wnieść do swych ciał ustawodawczych niezbędne przepisy w celu ukrócenia w czasie wojny indywidualnych aktów rabunku lub poniewierania rannych i chorych marynarzy oraz w celu ukarania za przywłaszczenie odznak wojskowych, nadużycia znaków odróżniających oznaczonych w art. 5 konwencji przez okręty nie pozostające pod ochroną tej konwencji.

Mocarstwa podadzą sobie wzajemnie do wiadomości, za pośrednictwem rządu holenderskiego, odpowiednie przepisy karne najpóźniej w pięć lat od ratyfikacji niniejszej konwencji.

Artykuł 22

W razie działań wojennych między siłami zbrojnymi lądowymi i morskimi Państw wojujących przepisy tej konwencji stosować się będzie jedynie do sił znajdujących się na okrętach.

(Art. 23–24 opuszczono)[1]

Artykuł 25

Konwencja niniejsza należycie ratyfikowana zastąpi w stosunkach między Umawiającymi się Mocarstwami konwencję z dn. 29 lipca 1899 r. w sprawie zastosowania do wojny morskiej zasad konwencji genewskiej.

Konwencja z r. 1899 pozostaje w mocy między Mocarstwami, które ją podpisały, a nie ratyfikowały również niniejszej konwencji.

(Artykuł 26–28 opuszczono)[2]

Konwencja o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych (I konwencja genewska), Genewa, 12 sierpnia 1949 r.

(DzU z 1956 r., nr 38, poz. 171, załączniki)

Rozdział I

Postanowienia ogólne

Artykuł 1

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się przestrzegać i dopilnować przestrzegania niniejszej konwencji we wszelkich okolicznościach.

Artykuł 2

Niezależnie od postanowień, które wejdą w życie już w czasie pokoju, konwencja niniejsza będzie miała zastosowanie w razie wypowiedzenia wojny lub powstania jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego między dwiema lub więcej niż dwiema Wysokimi Umawiającymi się Stronami, nawet gdyby jedna z nich nie uznała stanu wojny.

Konwencja będzie również miała zastosowanie we wszystkich przypadkach okupacji całości lub części terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, nawet gdyby ta okupacja nie napotkała żadnego oporu zbrojnego.

Jeżeli jedno z Mocarstw w konflikcie nie jest Stroną niniejszej konwencji, Mocarstwa będące jej Stronami pozostaną jednak nią związane w swych wzajemnych stosunkach. Będą one również związane konwencją wobec powyższego Mocarstwa, jeżeli przyjmie[3] ono i stosuje jej postanowienia.

Artykuł 3

Gdyby na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron wybuchł konflikt zbrojny nie posiadający charakteru międzynarodowego, każda ze Stron w konflikcie będzie obowiązana stosować się przynajmniej do następujących postanowień:

1) Osoby nie biorące bezpośrednio udziału w działaniach wojennych, włącznie z członkami sił zbrojnych, którzy złożyli broń, oraz osoby, które stały się niezdolne do walki na skutek choroby, ran, pozbawienia wolności lub z jakiegokolwiek innego powodu, będą we wszelkich okolicznościach traktowane w sposób humanitarny, bez czynienia żadnej różnicy na ich niekorzyść z powodu rasy, koloru skóry, religii lub wiary, płci, urodzenia lub majątku, ani z żadnych innych analogicznych powodów.

W tym celu są i pozostaną zakazane w stosunku do wyżej wymienionych osób w każdym czasie i w każdym miejscu:

a) zamachy na życie i nietykalność cielesną, a w szczególności zabójstwa we wszelkiej postaci, okaleczenia, okrutne traktowanie, tortury i męki;

b) branie zakładników;

c) zamachy na godność osobistą, a w szczególności traktowanie poniżające i upokarzające;

---

[1] Zob. art. 92 i 93 I konwencji haskiej z 18 października 1907 r. o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych.

[2] Zob. art. 95 i 97 I konwencji haskiej z 18 października 1907 r. o pokojowym ...

[3] Powinno być: uznaje.

d) skazywanie i wykonywanie egzekucji bez uprzedniego wyroku, wydanego przez sąd należycie ukonstytuowany i dający gwarancje procesowe, uznane za niezbędne przez narody cywilizowane.

2) Ranni i chorzy będą zbierani i leczeni.

Bezstronna organizacja humanitarna, jak Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, będzie mogła ofiarować swe usługi Stronom w konflikcie.

Strony w konflikcie będę się ponadto starały wprowadzić w życie w drodze układów specjalnych wszystkie lub niektóre z pozostałych postanowień niniejszej konwencji.

Zastosowanie powyższych postanowień nie będzie miało wpływu na sytuację prawną Stron w konflikcie.

Artykuł 4

Mocarstwa neutralne będą stosowały przez analogię postanowienia niniejszej konwencji do przyjętych na swoje terytorium lub internowanych na nim rannych i chorych, jak również do członków personelu sanitarnego i duchownego należącego do sił zbrojnych Stron w konflikcie, a także do zebranych zmarłych.

Artykuł 5

Niniejsza konwencja będzie stosowana do osób podlegających ochronie[1], aż do chwili ich ostatecznej repatriacji.

Artykuł 6

Wysokie Umawiające się Strony będą mogły niezależnie od układów przewidzianych wyraźnie w artykułach 10, 15, 23, 28, 31, 37 i 52 zawierać inne jeszcze układy specjalne w każdej sprawie, która wydaje im się odpowiednia do oddzielnego uregulowania. Żaden układ specjalny nie może pogorszyć sytuacji rannych i chorych oraz członków personelu sanitarnego i duchownego, uregulowanej przez niniejszą konwencję, ani ograniczać przyznanych im przez nią praw.

Ranni i chorzy, jak również członkowie personelu sanitarnego i duchownego będą korzystali z dobrodziejstw tych układów dopóty, dopóki konwencja będzie się do nich stosowała, z zastrzeżeniem przeciwnych[2] postanowień zawartych wyraźnie w powyższych układach lub w układach późniejszych albo z zastrzeżeniem korzystniejszych środków przedsięwziętych w stosunku do nich przez jedną lub drugą Stronę w konflikcie.

Artykuł 7

Ranni i chorzy, jak również członkowie personelu sanitarnego i duchownego nie będą mogli w żadnym razie zrzec się częściowo lub całkowicie praw, zapewnionych im przez niniejszą konwencję i ewentualnie przez układy specjalne, przewidziane w artykule poprzednim.

Artykuł 8

Konwencja niniejsza będzie stosowana przy współudziale i pod kontrolą Mocarstw opiekuńczych, powołanych do obrony interesów Stron w konflikcie. W tym celu Mocarstwa opiekuńcze będą mogły wyznaczyć, poza swym personelem dyplomatycznym i konsularnym, delegatów spośród swych własnych obywateli lub spośród obywateli innych Mocarstw neutralnych. Ci delegaci powinni uzyskać zgodę Mocarstwa, przy którym będą wykonywali swą misję.

Strony w konflikcie będą w możliwie najszerszej mierze ułatwiały przedstawicielom lub delegatom Mocarstw opiekuńczych wypełnianie ich zadań.

Przedstawiciele lub delegaci Mocarstw opiekuńczych nie powinni w żadnym przypadku wykraczać poza ramy swej misji, określonej przez niniejszą konwencję; powinni oni w szczególności brać pod uwagę bezwzględne wymagania bezpieczeństwa państwa, przy którym wykonują swe funkcje. Jedynie bezwzględna konieczność wojskowa może upoważnić do wyjątkowego i czasowego ograniczenia ich działalności.

Artykuł 9

Postanowienia niniejszej konwencji nie stanowią przeszkody do działalności humanitarnej Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, jak również każdej innej bezstronnej organizacji humanitarnej, prowadzonej w celu opieki nad rannymi, chorymi oraz członkami

---

[1] Opuszczono fragment zdania: które znalazły się we władzy Strony przeciwnej.

[2] Powinno być: odmiennych.

personelu sanitarnego i duchownego, oraz udzielania im pomocy za zgodą zainteresowanych Stron w konflikcie.

Artykuł 10

Wysokie Umawiające się Strony będą mogły w każdym czasie porozumieć się co do powierzania zadań przypadających na mocy niniejszej konwencji Mocarstwom opiekuńczym, jakiejś organizacji dającej wszelkie rękojmie bezstronności i sprawności.

Jeżeli ranni i chorzy albo członkowie personelu sanitarnego i duchownego nie korzystają lub z jakiegokolwiek powodu przestali korzystać z działalności Mocarstwa opiekuńczego albo organizacji wyznaczonej zgodnie z ustępem pierwszym, Mocarstwo zatrzymujące powinno zwrócić się do jakiegoś Państwa neutralnego lub do jakiejś organizacji o podjęcie się funkcji, przypadających na mocy niniejszej konwencji Mocarstwom opiekuńczym, wyznaczonym przez Strony w konflikcie.

Jeżeli nie uda się w ten sposób zapewnić ochrony, Mocarstwo zatrzymujące powinno zwrócić się do jakiejś organizacji humanitarnej, jak Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, o podjęcie się zadań humanitarnych, przypadających na mocy niniejszej konwencji Mocarstwom opiekuńczym, albo też powinno przyjąć usługi zaofiarowane przez taką organizację, z zastrzeżeniem postanowień niniejszego artykułu.

Każde Mocarstwo neutralne lub każda organizacja, do której zwróciło się Mocarstwo zainteresowane albo która zaofiarowała swoje usługi w celach wyżej wymienionych, powinny działać z poczuciem odpowiedzialności wobec Strony w konflikcie, do której należą osoby podlegające ochronie przez niniejszą konwencję, oraz powinny dawać dostateczną rękojmię swej zdolności do podjęcia się wymienionych funkcji i ich bezstronnego spełniania.

Nie wolno naruszyć[1] powyższych postanowień w drodze specjalnej umowy między Mocarstwami, z których jedno byłoby chociaż przejściowo ograniczone w stosunku do drugiego Mocarstwa lub jego sprzymierzeńców w swej swobodzie rokowań na skutek wydarzeń wojennych, a w szczególności w przypadku okupacji całości lub znacznej części jego terytorium.

Ilekroć w niniejszej konwencji jest mowa o Mocarstwie opiekuńczym, należy przez to rozumieć także zastępujące je organizacje w znaczeniu artykułu niniejszego[2].

Artykuł 11

Mocarstwa opiekuńcze zaofiarują swe dobre usługi w celu załatwienia sporu, ilekroć uznają, że leży to w interesie osób podlegających ochronie, a w szczególności w razie braku zgody między Stronami w konflikcie co do stosowania lub wykładni postanowień niniejszej konwencji.

W tym celu każde z Mocarstw opiekuńczych będzie mogło na prośbę jednej ze Stron lub z własnej inicjatywy zaproponować Stronom w konflikcie zwołanie, w miarę możności na odpowiednio wybranym neutralnym terytorium, konferencji ich przedstawicieli, a w szczególności władz zajmujących się sprawami rannych i chorych oraz członków personelu sanitarnego i duchownego. Strony w konflikcie obowiązane będą zastosować się do takich propozycji. Mocarstwa opiekuńcze będą mogły wówczas zaproponować Stronom w konflikcie, aby zgodziły się na udział w tej konferencji osobistości należącej do jednego z Mocarstw neutralnych albo delegowanej przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża.

Rozdział II

O rannych i chorych

Artykuł 12

Członkowie sił zbrojnych i inne osoby wymienione w następnym artykule, którzy są ranni lub chorzy, będą szanowani i chronieni we wszelkich okolicznościach.

Będą oni traktowani w sposób humanitarny i leczeni przez tę Stronę w konflikcie, w której mocy się znajdują, bez żadnej na ich niekorzyść różnicy z powodu płci, rasy, narodowości, religii, poglądów politycznych lub z jakichkolwiek innych analogicznych powodów. Zabronione są surowo wszelkie zamachy na ich życie i osobę, a między innymi ich dobijanie lub wyniszczanie, torturowanie, dokonywanie na nich doświadczeń biologicznych, pozostawianie ich z premedytacją bez pomocy lekarskiej lub bez opieki albo stwarzanie warunków narażających ich na zarażenie się lub zakażenie.

---

[1] Powinno być: uchylić.

[2] Polska zgłosiła zastrzeżenia do artykułu 10.

Tylko nagłość z punktu widzenia lekarskiego może upoważnić do dania pierwszeństwa w kolejności udzielania pomocy.

Kobiety mają być traktowane ze szczególnymi względami należnymi ich płci.

Strona w konflikcie, zmuszona do pozostawienia rannych lub chorych swemu przeciwnikowi, pozostawi wraz z nimi, o ile tylko względy wojskowe na to pozwolą, część swego personelu i materiału sanitarnego, aby przyczynić się do ich leczenia.

Artykuł 13

Konwencja niniejsza będzie się stosowała do rannych i chorych należących do następujących kategorii:

1) członkowie sił zbrojnych Strony w konflikcie, jak również członkowie milicji i oddziałów ochotniczych, stanowiących część tych sił zbrojnych;

2) członkowie innych milicji i innych oddziałów ochotniczych, włączając w to członków zorganizowanych ruchów oporu, należących do jednej ze Stron w konflikcie i działających poza granicami lub w granicach swego własnego terytorium, nawet jeżeli to terytorium jest okupowane, pod warunkiem, że te milicje lub oddziały ochotnicze, włączając w to zorganizowane ruchy oporu, odpowiadają następującym warunkom:

a) mają na czele osobę odpowiedzialną za swych podwładnych;

b) noszą stały i dający się z daleka rozpoznać znak rozpoznawczy;

c) jawnie noszą broń;

d) przestrzegają w swych działaniach praw i zwyczajów wojny;

3) członkowie regularnych sił zbrojnych, którzy podają się za podlegających rządowi lub władzy nie uznanym przez Mocarstwo zatrzymujące;

4) osoby towarzyszące siłom zbrojnym, ale nie należące do nich bezpośrednio, jak na przykład cywilni członkowie załóg samolotów wojskowych, korespondenci wojenni, dostawcy, członkowie oddziałów pracy lub służb powołanych do opiekowania się wojskowymi, pod warunkiem, że otrzymali oni upoważnienie od sił zbrojnych, którym towarzyszą;

5) członkowie załóg statków handlowych, włączając w to kapitanów, pilotów i uczniów, oraz członkowie załóg samolotów cywilnych Stron w konflikcie, o ile nie przysługuje im prawo do korzystniejszego traktowania na mocy innych postanowień prawa międzynarodowego;

6) ludność terytorium nie okupowanego, która przy zbliżaniu się nieprzyjaciela chwyta spontanicznie za broń, aby stawić opór inwazji[1], a nie miała czasu zorganizować się w regularne siły zbrojne, jeżeli jawnie nosi broń i przestrzega praw i zwyczajów wojny.

Artykuł 14

Z uwzględnieniem postanowień artykułu poprzedniego ranni i chorzy jednej ze Stron wojujących, którzy wpadli w ręce przeciwnika, stają się jeńcami wojennymi i będą się do nich stosowały przepisy prawa międzynarodowego, dotyczące jeńców wojennych.

Artykuł 15

W każdym czasie, a zwłaszcza po bitwie, Strony w konflikcie przedsięwezmą niezwłocznie wszelkie możliwe środki w celu wyszukania i zebrania rannych i chorych, ochronienia ich przed rabunkiem i złym traktowaniem oraz zapewnienia im niezbędnej opieki, jak również w celu wyszukania poległych i niedopuszczenia do ich ograbienia.

Ilekroć okoliczności na to pozwolą, należy ułożyć się o rozejm lub o przerwanie ognia albo zawrzeć miejscowe porozumienia w celu umożliwienia zebrania, wymiany i przewiezienia rannych, pozostawionych na placu boju.

Strony w konflikcie będą również mogły zawierać porozumienia miejscowe w sprawie ewakuacji lub wymiany rannych i chorych z obszaru obleganego lub otoczonego oraz w sprawie dopuszczenia do tego obszaru personelu sanitarnego i duchownego oraz materiałów sanitarnych.

Artykuł 16

Strony w konflikcie powinny możliwie najprędzej zarejestrować wszystkie dane mogące pomóc w ustaleniu tożsamości rannych, chorych i zmarłych Strony przeciwnej, którzy znaleźli się w ich władzy. Te informacje powinny w miarę możności zawierać:

a) oznaczenie Mocarstwa, któremu oni podlegają,

b) przydział lub numer książeczki wojskowej,

c) nazwisko,

---

[1] Powinno być: wojskom inwazyjnym.

d) imię lub imiona,
e) datę urodzenia,
f) wszelkie inne dane znajdujące się na karcie lub tabliczce tożsamości,
g) datę i miejsce wzięcia do niewoli lub zgonu,
h) wiadomości dotyczące ran, choroby lub przyczyny śmierci.

W możliwie najkrótszym czasie wyżej wymienione informacje powinny być przesłane do Biura Informacji, przewidzianego w artykule 122 Konwencji genewskiej z dnia 12 sierpnia 1949 r. o traktowaniu jeńców wojennych, które je przekaże Mocarstwu, któremu te osoby podlegają, za pośrednictwem Mocarstwa opiekuńczego i Centralnego Biura Informacji o jeńcach wojennych.

Strony w konflikcie sporządzą i przekażą sobie w trybie wskazanym w poprzednim ustępie akty zgonów lub wykazy zgonów należycie uwierzytelnione. Zbiorą one również i prześlą sobie za pośrednictwem tego samego Biura połowy podwójnych tabliczek tożsamości, testamenty lub inne dokumenty, mające znaczenie dla rodziny zmarłych, pieniądze i wszystkie w ogóle przedmioty znalezione przy zwłokach, a mające wartość rzeczywistą lub pamiątkową. Przedmioty te, jak również przedmioty, których właścicieli nie zdołano ustalić, będą odesłane w paczkach opieczętowanych wraz z deklaracjami, zawierającymi wszelkie szczegóły niezbędne do ustalenia tożsamości zmarłego posiadacza, jak również dokładny spis zawartości paczki.

Artykuł 17

Strony w konflikcie czuwać będą nad tym, aby pogrzebanie lub spalenie zwłok dokonywane indywidualnie, jeżeli okoliczności na to pozwolą, było poprzedzone przez dokładne i w miarę możności lekarskie zbadanie zwłok w celu stwierdzenia śmierci, ustalenia tożsamości i umożliwienia zdania z tego sprawy. Połowa podwójnej tabliczki tożsamości[1] albo cała tabliczka, o ile jest pojedyncza, pozostanie na zwłokach.

Zwłoki będą mogły być spalone tylko z powodu naglących wymagań higieny albo ze względów wynikających z religii zmarłych. W razie spalenia zwłok należy szczegółowo wymienić okoliczności i przyczyny tego spalenia w akcie zgonu albo w uwierzytelnionej liście zmarłych.

Strony w konflikcie będą ponadto czuwać nad tym, aby zmarli byli grzebani z czcią i w miarę możności zgodnie z obrządkami religii, którą wyznawali, aby ich groby były szanowane, zgrupowane, o ile możności, podług narodowości zmarłych, należycie utrzymane i tak oznaczone, aby mogły być zawsze odszukane. W tym celu zorganizują one urzędowo na początku działań wojennych zarząd grobów dla umożliwienia ewentualnych ekshumacji, zapewnienia tożsamości zwłok bez względu na rozmieszczenie grobów i ewentualnego ich odesłania do kraju pochodzenia. Te postanowienia stosują się również do popiołów, które będą przechowywane przez zarząd grobów aż do czasu, gdy kraj pochodzenia zawiadomi ostatecznie o swych życzeniach w tej sprawie.

Jak tylko pozwolą na to okoliczności, a najpóźniej po ustaniu działań wojennych, zarządy te wymienią między sobą, za pośrednictwem Biura Informacji wspomnianego w ustępie drugim artykułu 16, wykazy, podające dokładne położenie i oznaczenie grobów, jak również informacje dotyczące pochowanych tam zmarłych.

Artykuł 18

Władze wojskowe będą mogły odwołać się do miłosierdzia mieszkańców w celu przyjmowania[2] i leczenia dobrowolnie, pod swą kontrolą, rannych i chorych, udzielając osobom, które na to wezwanie odpowiedziały, koniecznej ochrony i ułatwień. W przypadku gdyby dany obszar znalazł się po raz pierwszy lub ponownie we władzy Strony przeciwnej, będzie ona w dalszym ciągu udzielała tym osobom tej ochrony i ułatwień.

Nawet na obszarach zajętych lub okupowanych władza wojskowa powinna upoważnić mieszkańców i stowarzyszenia pomocy do przyjmowania[3] i leczenia z własnej inicjatywy rannych i chorych bez różnicy narodowości. Ludność cywilna powinna uszanować tych rannych, a zwłaszcza nie powinna dopuszczać się w stosunku do nich żadnych aktów gwałtu.

---

[1] Powinno być: możliwości identyfikacji.
[2] Powinno być: zbierania.
[3] Powinno być: zbierania.

Nikt nie może być nigdy niepokojony ani karany[1] za udzielanie opieki rannym lub chorym.

Postanowienia artykułu niniejszego nie zwalniają Mocarstwa okupacyjnego od obowiązków, ciążących na nim w stosunku do rannych i chorych w dziedzinie opieki lekarskiej i moralnej.

Rozdział III
O formacjach i zakładach sanitarnych

Artykuł 19

Stałe zakłady i lotne[2] formacje sanitarne służby zdrowia nie mogą stać się w żadnych okolicznościach przedmiotem ataku, ale będą zawsze szanowane i chronione przez Strony w konflikcie. Jeżeli wpadną w ręce Strony przeciwnej, będą one mogły nadal spełniać swoje czynności, dopóki Strona ta nie zapewni sama niezbędnej ochrony rannym i chorym znajdującym się w tych zakładach i formacjach.

Władze właściwe czuwać będą nad tym, aby wspomniane wyżej zakłady i formacje sanitarne były, w miarę możności, tak rozmieszczone, aby ewentualne ataki przeciwko obiektom[3] wojskowym nie mogły ich narazić na niebezpieczeństwo.

Artykuł 20

Statki szpitalne, korzystające z ochrony na podstawie Konwencji genewskiej z dnia 12 sierpnia 1949 roku o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu, nie mogą być atakowane z lądu.

Artykuł 21

Ochrona należna stałym zakładom i lotnym formacjom sanitarnym służby zdrowia może ustać tylko wówczas, gdy wbrew ich zadaniom humanitarnym używane są one do działań szkodliwych dla nieprzyjaciela. Jednak ochrona ustanie dopiero wtedy, gdy ostrzeżenie, udzielone we wszystkich odpowiednich przypadkach z podaniem słusznego terminu, pozostanie bez skutku.

Artykuł 22

Nie uważa się za powód do pozbawienia formacji lub zakładu sanitarnego ochrony, zapewnionej przez artykuł 19:

1) faktu, że personel formacji lub zakładu jest uzbrojony i używa broni do własnej obrony lub do obrony swych rannych i chorych;

2) faktu, że w braku uzbrojonych sanitariuszy formacja lub zakład strzeżone są przez pikietę[4], wartę lub konwój;

3) faktu, że w formacji lub w zakładzie znajduje się broń ręczna i amunicja, odebrane rannym i chorym, a nie przekazane jeszcze właściwej władzy;

4) faktu, że w formacji lub zakładzie znajdują się personel i sprzęt służby weterynaryjnej nie stanowiące ich części składowej;

5) faktu, że działalność humanitarna formacji i zakładów sanitarnych albo ich personelu obejmuje również rannych lub chorych cywilnych.

Artykuł 23

Już w czasie pokoju Wysokie Umawiające się Strony, a po rozpoczęciu działań wojennych Strony w konflikcie, będą mogły utworzyć na swym własnym terytorium, a w razie potrzeby i na terytoriach okupowanych, strefy i miejscowości sanitarne tak zorganizowane, aby mogły chronić przed skutkami wojny rannych i chorych, jak również personel, któremu powierzono organizację i zarząd tymi strefami i miejscowościami oraz leczenie zebranych tam osób.

Od chwili wybuchu konfliktu i w ciągu jego trwania Strony zainteresowane będą mogły zawierać pomiędzy sobą układy w sprawie uznania stref i miejscowości sanitarnych, które mogłyby być przez nie utworzone. W tym celu będą one mogły wprowadzić w życie postanowienia, przewidziane w projekcie układu załączonym do niniejszej konwencji, wprowadzając do niego ewentualne zmiany, jakie uznają za potrzebne.

---

[1] Powinno być: skazany.
[2] Powinno być: ruchome.
[3] Powinno być: celom.
[4] Powinno być: posterunek.

Wzywa się Mocarstwa opiekuńcze i Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża do ofiarowania swych dobrych usług w celu ułatwienia utworzenia i uznania tych stref i miejscowości sanitarnych.

Rozdział IV
O personelu

Artykuł 24

Personel sanitarny, przeznaczony wyłącznie do odszukiwania, zbierania, przenoszenia i leczenia rannych i chorych albo zapobiegania chorobom, personel przeznaczony wyłącznie do zarządzania formacjami i zakładami sanitarnymi, jak również przydzieleni do sił zbrojnych kapelani będą we wszelkich okolicznościach szanowani i chronieni.

Artykuł 25

Wojskowi, wyszkoleni specjalnie do pełnienia w razie potrzeby obowiązków pielęgniarzy lub sanitariuszy[1] pomocniczych do wyszukiwania lub zbierania, przewozu lub leczenia rannych i chorych, będą również szanowani i chronieni, jeżeli wykonują te czynności w chwili, gdy wejdą w kontakt z nieprzyjacielem albo wpadną w jego ręce.

Artykuł 26

Z personelem wymienionym w artykule 24 zrównany jest personel krajowy stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i innych ochotniczych stowarzyszeń pomocy, należycie przez swój rząd uznanych i upoważnionych, który będzie używany do takich samych czynności jak personel wymieniony w przytoczonym artykule, z zastrzeżeniem, że personel tych stowarzyszeń będzie podlegał prawom i regulaminom wojskowym.

Każda z Wysokich Umawiających się Stron poda do wiadomości drugiej Stronie bądź już w czasie pokoju, bądź z chwilą rozpoczęcia działań wojennych lub w toku ich trwania, a w każdym razie przed czynnym ich zatrudnieniem, nazwy stowarzyszeń, które upoważniła do niesienia pod swą odpowiedzialnością pomocy oficjalnej służbie sanitarnej swych wojsk.

Artykuł 27

Stowarzyszenie uznane kraju neutralnego będzie mogło udzielać pomocy swego personelu i swych formacji sanitarnych jednej ze Stron w konflikcie jedynie za uprzednią zgodą swego własnego rządu oraz za upoważnieniem samej Strony w konflikcie. Personel ten i formacje te będą się znajdowały pod kontrolą tej Strony.

Rząd neutralny zawiadomi o swej zgodzie Stronę przeciwną tego państwa, które przyjęło tę pomoc. Strona w konflikcie, która tę pomoc przyjęła, będzie obowiązana przed wszelkim jej użyciem zawiadomić o tym Stronę przeciwną.

W żadnym razie pomoc ta nie może być uważana za mieszanie się do konfliktu.

Członkowie personelu wymienieni w ustępie pierwszym muszą być należycie zaopatrzeni w dowody tożsamości, przewidziane w artykule 40, przed opuszczeniem kraju neutralnego, do którego należą.

Artykuł 28

Jeżeli personel wymieniony w artykułach 24 i 26 znajdzie się we władzy Strony przeciwnej, będzie mógł być zatrzymany tylko wówczas, gdyby tego wymagały stan zdrowia, potrzebny duchowe i ilość jeńców wojennych.

Zatrzymani w ten sposób członkowie personelu nie będą uważani za jeńców wojennych. Jednak będą oni korzystali ze wszystkich postanowień Konwencji genewskiej z dnia 12 sierpnia 1949 roku o traktowaniu jeńców wojennych. Będą oni w dalszym ciągu pełnili swoje funkcje lekarskie lub duchowne dla dobra jeńców wojennych, należących w pierwszym rzędzie do sił zbrojnych, do których byli oni przydzieleni; czynić to będą w ramach praw i regulaminów wojskowych Mocarstwa zatrzymującego, pod kierunkiem jego kompetentnych organów i zgodnie ze swym sumieniem zawodowym. Przy wykonywaniu swych zadań lekarskich lub duchownych będą oni nadto korzystali z następujących ułatwień:

a) upoważnieni będą do odwiedzania periodycznie jeńców wojennych, znajdujących się w oddziałach pracy lub szpitalach położonych poza obozem. Władza zatrzymująca przydzieli im w tym celu do dyspozycji niezbędne środki komunikacji;

b) w każdym obozie lekarz wojskowy, posiadający starszeństwo w najwyższej randze, będzie odpowiedzialny wobec władz wojskowych obozu za wszystko, co dotyczy działalności zatrzymanego personelu sanitarnego. W tym celu zaraz po rozpoczęciu działań wojen-

[1] Powinno być: noszowych.

nych Strony w konflikcie ustalą na podstawie porozumienia, jak odpowiadają sobie wzajemne rangi ich personelu sanitarnego, włączając w to personel stowarzyszeń wymienionych w artykule 26. Lekarz ten oraz kapelan będą mieli bezpośredni dostęp do właściwych władz obozu we wszystkich sprawach wchodzących w zakres ich misji. Władze te udzielą im wszelkich koniecznych ułatwień w korespondowaniu w tych sprawach;

c) nie będzie można zmuszać personelu zatrzymanego do wykonywania żadnej pracy, nie mającej związku z jego misją lekarską lub religijną, aczkolwiek personel ten podlegać będzie wewnętrznej dyscyplinie obozu, w którym się znajduje.

W ciągu trwania działań wojennych Strony w konflikcie porozumieją się co do ewentualnej wymiany[1] zatrzymanego personelu i ustalą sposób tej wymiany[2].

Żadne z powyższych postanowień nie zwalnia Mocarstwa zatrzymującego od obowiązku wobec jeńców wojennych w dziedzinie opieki lekarskiej i duchownej.

Artykuł 29

Członkowie personelu wymienionego w artykule 25, którzy dostaną się w ręce nieprzyjaciela, będą uważani za jeńców wojennych, ale będą używani w razie potrzeby do zadań sanitarnych.

Artykuł 30

Członkowie personelu, którego zatrzymanie nie jest niezbędne na mocy postanowień artykułu 28, będą odesłani Stronie w konflikcie, do której należą, skoro tylko zostanie otwarta droga do ich powrotu i okoliczności wojenne[3] na to pozwolą.

Aż do chwili odesłania nie będą oni uważani za jeńców wojennych. Jednakże będą oni korzystali co najmniej ze wszystkich postanowień Konwencji genewskiej z dnia 12 sierpnia 1949 r. o traktowaniu jeńców wojennych. Będą oni w dalszym ciągu spełniali swoje czynności pod kierownictwem Strony przeciwnej i będą przede wszystkim używani do leczenia rannych i chorych Strony, do której należą.

Przy odjeździe zabiorą ze sobą należące do nich rzeczy, przedmioty osobiste, przedmioty wartościowe i narzędzia.

Artykuł 31

Wybór personelu, którego odesłanie do Strony w konflikcie przewiduje artykuł 30, nastąpi niezależnie od wszelkich względów na rasę, religię lub przekonania polityczne, lecz przede wszystkim w kolejności zatrzymania oraz z uwzględnieniem stanu zdrowia.

Zaraz po rozpoczęciu działań wojennych Strony w konflikcie będą mogły w specjalnych układach ustalić stosunek procentowy zatrzymanego personelu do liczby jeńców, jak również rozmieszczenie go po obozach.

Artykuł 32

Osoby wymienione w artykule 27, które znajdą się we władzy Strony przeciwnej, nie będą mogły być zatrzymane.

Będzie im dozwolone, o ile nie ma w tym względzie odmiennego porozumienia, powrócić do swego kraju albo udać się na terytorium Strony w konflikcie, w której służbie się znajdowały, skoro tylko zostanie otwarta droga dla ich powrotu i względy wojskowe na to pozwolą.

Aż do chwili odesłania pełnić one będą nadal swoje czynności pod kierownictwem Strony przeciwnej; będzie im przede wszystkim powierzone leczenie rannych i chorych Strony w konflikcie, w której służbie się znajdowały.

Przy odjeździe zabiorą ze sobą należące do nich rzeczy, przedmioty osobiste i przedmioty wartościowe, narzędzia, broń i, o ile to będzie możliwe, środki transportowe, które do nich należą.

Strony w konflikcie zapewnią temu personelowi, dopóki będzie pozostawał w ich władzy, takie same utrzymanie, takie samo mieszkanie, takie samo wynagrodzenie i taki sam żołd, jak odpowiedniemu personelowi w swym wojsku. Żywność w każdym razie będzie wystarczająca pod względem ilości, jakości i urozmaicenia, aby zapewnić zainteresowanym zachowanie normalnego stanu zdrowia.

---

[1] Powinno być: uwolnienia.
[2] Powinno być: uwolnienia.
[3] Powinno być: wymogi wojskowe.

Rozdział V
O budynkach i inwentarzu
Artykuł 33

Inwentarz lotnych[1] formacji sanitarnych sił zbrojnych, które znajdują się we władzy Strony przeciwnej, będzie w dalszym ciągu służył rannym i chorym.

Budynki, inwentarz i składy stałych zakładów sanitarnych, należących do sił zbrojnych, podlegać będą prawu wojennemu, lecz nie będą mogły być obrócone na inny użytek, dopóki będą potrzebne dla rannych i chorych. Jednakże dowódcy wojsk walczących będą mogli korzystać z nich w przypadkach nagłej[2] konieczności wojskowej, pod warunkiem że przedsię wezmą uprzednio niezbędne środki dla dobra przebywających w nich na leczeniu chorych i rannych.

Nie wolno niszczyć umyślnie inwentarza i składów wymienionych w niniejszym artykule.

Artykuł 34

Ruchomości i nieruchomości stowarzyszeń pomocy korzystających z przywilejów konwencji będą traktowane jak własność prywatna.

Prawo rekwizycji, przyznane Stronom walczącym przez prawa i zwyczaje wojenne, będzie stosowane tylko w razie pilnej konieczności i dopiero po zabezpieczeniu losu rannych i chorych.

Rozdział VI
O transportach sanitarnych
Artykuł 35

Transporty rannych i chorych lub materiału sanitarnego będą szanowane i chronione w takim samym stopniu jak lotne[3] formacje sanitarne.

Gdy te transporty lub pojazdy wpadną w ręce Strony przeciwnej, będą one traktowane według praw wojny pod warunkiem, że Strona w konflikcie, która je zdobędzie, zaopiekuje się w każdym razie znajdującymi się tam rannymi i chorymi.

Personel cywilny i wszystkie pochodzące z rekwizycji środki transportu będą podlegały ogólnym przepisom prawa międzynarodowego.

Artykuł 36

Samoloty sanitarne[4], to jest samoloty używane wyłącznie do ewakuacji rannych i chorych, jak również do przewozu personelu i materiału sanitarnego, nie będą atakowane, lecz mają być szanowane przez Strony wojujące podczas lotów, dokonywanych na wysokościach, w czasie i na trasach uzgodnionych wyraźnie przez wszystkie zainteresowane Strony wojujące.

Będą one posiadały na dolnej i górnej powierzchni płatów oraz na bokach kadłuba[5] znak rozpoznawczy, przewidziany w artykule 38, a umieszczony w sposób widoczny obok barw państwowych. Będą one zaopatrzone w inne oznaki i środki rozpoznawcze, ustalone w drodze porozumienia między Stronami wojującymi, zawartego na początku albo w trakcie działań wojennych.

Zabroniony jest przelot nad terytorium nieprzyjacielskim lub okupowanym przez nieprzyjaciela, chyba że Strony porozumiały się inaczej.

Samoloty sanitarne obowiązane są do lądowania na każde wezwanie. W razie nakazanego w ten sposób lądowania samolot będzie mógł po ewentualnej kontroli kontynuować swój lot wraz ze znajdującymi się w nim osobami.

W razie lądowania przypadkowego na terytorium nieprzyjacielskim lub okupowanym przez nieprzyjaciela ranni i chorzy, jak również załoga samolotu stają się jeńcami wojennymi. Personel sanitarny traktowany będzie zgodnie z postanowieniami artykułu 24 i następnych.

Artykuł 37

Z zastrzeżeniem postanowień ustępu drugiego samoloty sanitarne Stron w konflikcie będą mogły przelatywać nad terytorium Mocarstw neutralnych i tam lądować lub wodować

---

[1] Powinno być: ruchomych.
[2] Powinno być: naglącej.
[3] Powinno być: ruchome.
[4] Powinno być: statki powietrzne; dotyczy to też dalszych ustępów tego rozdziału.
[5] Powinno być: na płaszczyznach dolnej, górnej i bocznych.

w razie konieczności albo w celu zatrzymania się na lotnisku[1]. Powinny one uprzednio zawiadomić Mocarstwa neutralne o swym przelocie nad ich terytorium i lądować lub wodować na każde wezwanie. Będą one bezpieczne przed atakami tylko podczas lotu na wysokościach, w czasie i na trasach, ustalonych wyraźnie w porozumieniu, zawartym między Stronami w konflikcie a zainteresowanymi Mocarstwami neutralnymi.

Jednakże Mocarstwa neutralne będą mogły ustalić warunki i ograniczenia co do przelotu samolotów sanitarnych nad swoim terytorium albo ich lądowania. Te ewentualne warunki lub ograniczenia będą stosowane w równym stopniu do wszystkich Stron w konflikcie.

Jeżeli samolot sanitarny za zgodą władzy miejscowej wysadzi na terytorium neutralnym rannych lub chorych, powinni oni, o ile porozumienie zawarte między Mocarstwem neutralnym a Stronami w konflikcie inaczej nie stanowi, być zatrzymani przez Państwo neutralne, kiedy wymaga tego prawo międzynarodowe[2], aby nie mogli wziąć ponownie udziału w działaniach wojennych. Koszty leczenia i internowania będzie ponosiło Mocarstwo, do którego ci ranni i chorzy należą.

Rozdział VII
O znaku rozpoznawczym
Artykuł 38

Jako wyraz hołdu dla Szwajcarii, godło czerwonego krzyża na białym polu, utworzone z odwróconych barw związkowych, będzie używane nadal jako godło i znak rozpoznawczy wojskowej służby sanitarnej.

Jednakże dla krajów, które zamiast czerwonego krzyża jako znaku rozpoznawczego używają już czerwonego półksiężyca[3] lub czerwonego lwa i słońca na białym polu[4], godła te są również dopuszczone w rozumieniu niniejszej konwencji.

Artykuł 39

Pod kontrolą właściwej władzy wojskowej godło umieszczone będzie na flagach, opaskach i na wszelkim sprzęcie służby sanitarnej.

Artykuł 40

Personel wymieniony w artykule 24 oraz w artykułach 26 i 27 będzie nosił na lewym ramieniu odporną na wilgoć opaskę ze znakiem rozpoznawczym, wydaną i ostemplowaną przez władzę wojskową.

Personel ten, poza tabliczką tożsamości przewidzianą w artykule 16, posiadać będzie również specjalną kartę tożsamości, zaopatrzoną w znak rozpoznawczy. Karta ta powinna być odporna na wilgoć i posiadać rozmiary takie, aby mieściła się w kieszeni. Będzie ona wypełniona w języku ojczystym zainteresowanego i podawać będzie co najmniej jego nazwisko i imiona, datę urodzenia, stopień i numer legitymacji. Ustali ona, w jakim charakterze ma on prawo do korzystania z ochrony na mocy niniejszej konwencji. Karta będzie zaopatrzona w fotografię posiadacza, a oprócz tego bądź w jego podpis, bądź w odciski palców, bądź w jedno i drugie. Posiadać ona będzie odcisk suchej pieczęci władzy wojskowej.

Karta tożsamości powinna być jednolita w każdej armii i w miarę możności tego samego typu w armiach Wysokich Umawiających się Stron. Strony w konflikcie będą mogły skorzystać ze wzoru załączonego przykładowo do niniejszej konwencji. Po rozpoczęciu działań wojennych podadzą one sobie do wiadomości wzór, który będą stosowały. Każda karta tożsamości będzie w miarę możności sporządzona co najmniej w dwóch egzemplarzach, z których jeden zachowa Mocarstwo ojczyste.

W żadnym przypadku personel wyżej wymieniony nie może być pozbawiony ani swych oznak, ani swych kart tożsamości, ani prawa noszenia opaski. Będzie on miał prawo do otrzymania duplikatów karty i do zastąpienia oznak innymi w razie ich zgubienia.

---

[1] Powinno być: w celu przejściowego zatrzymania się.

[2] Zob. rozdział II „O internowanych walczących oraz rannych, pielęgnowanych przez neutralnych" V konwencji haskiej z 1907 r.

[3] Kraje muzułmańskie.

[4] Znak Czerwonego Lwa i Słońca był używany przez Iran w latach 1922–1980. Obecnie kraj ten używa znaku Czerwonego Półksiężyca.

Artykuł 41

Personel określony w artykule 25 będzie nosił, ale tylko podczas wykonywania czynności sanitarnych, białą opaskę zaopatrzoną w środku w znak rozpoznawczy, lecz mniejszych rozmiarów, wydaną i ostemplowaną przez władzę wojskową.

Wojskowe dowody tożsamości, w które ten personel będzie zaopatrzony, stwierdzą wyszkolenie sanitarne otrzymane przez posiadacza, czasowy charakter jego funkcji i prawo do noszenia opaski.

Artykuł 42

Konwencyjna flaga rozpoznawcza będzie mogła być wywieszana jedynie na formacjach i zakładach sanitarnych, które konwencja nakazuje szanować, i tylko za zgodą władzy wojskowej.

W formacjach lotnych[1], jak i w zakładach stałych, może być jednocześnie wywieszana flaga państwowa Strony w konflikcie, do której należy formacja lub zakład.

Jednakże formacje sanitarne, które znalazły się we władzy nieprzyjaciela, wywieszać będą jedynie flagę konwencyjną[2].

Strony w konflikcie zarządzą, co należy, o ile pozwolą na to względy wojskowe, aby znaki wyróżniające formacje i zakłady sanitarne uczynić wyraźnie widzialnymi dla lądowych, powietrznych i morskich sił nieprzyjaciela, a to w celu zapobieżenia możliwości jakichkolwiek na nie ataków.

Artykuł 43

Formacje sanitarne krajów neutralnych, które zostaną upoważnione na warunkach przewidzianych w artykule 27 do świadczenia swych usług jednej ze Stron wojujących, będą obowiązane wywieszać obok flagi konwencyjnej flagę państwową tej Strony wojującej, o ile skorzysta ona z uprawnienia, przyznanego jej w artykule 42.

O ile właściwa władza wojskowa nie rozkaże inaczej, te formacje sanitarne będą mogły we wszelkich okolicznościach wywieszać swoją flagę państwową, nawet jeżeli się znajdą we władzy Strony przeciwnej.

Artykuł 44

Godło czerwonego krzyża na białym tle i wyrazy „Czerwony Krzyż" albo „Krzyż Genewski" będą mogły być używane, wyjąwszy przypadki wymienione w następnych ustępach niniejszego artykułu, albo w czasie pokoju, albo w czasie wojny jedynie do oznaczenia lub chronienia formacji i zakładów sanitarnych, personelu i sprzętu, chronionych przez niniejszą konwencję i inne konwencje międzynarodowe regulujące podobne sprawy. To samo odnosi się do godeł wspomnianych w ustępie drugim artykułu 38, o ile chodzi o kraje, które ich używają. Krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża i inne stowarzyszenia wymienione w artykule 26 będą miały prawo używania znaku rozpoznawczego, nadającego im ochronę konwencyjną, jedynie w ramach postanowień niniejszego ustępu.

Ponadto krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężyca, Czerwonego Lwa i Słońca) będą mogły w czasie pokoju, stosując się do ustawodawstwa krajowego, używać nazwy i godła Czerwonego Krzyża przy dokonywaniu innych czynności, zgodnych z zasadami podanymi przez międzynarodowe konferencje Czerwonego Krzyża. Jeżeli te czynności będą dokonywane podczas wojny, warunki używania godła powinny być takie, aby nie można ich było uważać za pociągające za sobą ochronę konwencyjną; godło powinno być stosunkowo małych rozmiarów i nie może być umieszczone na opasce lub dachu.

Międzynarodowe organy Czerwonego Krzyża i ich należycie upoważniony personel będą miały prawo posługiwać się w każdym czasie godłem Czerwonego Krzyża na białym tle.

Zgodnie z ustawodawstwem krajowym i za wyraźnym upoważnieniem jednego z krajowych stowarzyszeń Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężyca, Czerwonego Lwa i Słońca) będzie można wyjątkowo używać w czasie pokoju godła konwencyjnego do oznaczania pojazdów używanych jako ambulanse i do wskazywania położenia punktów opatrunkowych, zastrzeżonych[3] wyłącznie dla udzielania bezpłatnej pomocy lekarskiej rannym i chorym.

---

[1] Powinno być: ruchomych.
[2] To jest flagę Czerwonego Krzyża.
[3] Powinno być: przeznaczonych.

Rozdział VIII
O wykonaniu konwencji
Artykuł 45

Każda Strona w konflikcie powinna czuwać za pośrednictwem swych dowódców naczelnych nad szczegółami wykonania poprzednich artykułów, jak również w przypadkach nieprzewidzianych działać zgodnie z ogólnymi zasadami niniejszej konwencji.

Artykuł 46

Zabrania się stosowania zarządzeń odwetowych wobec rannych, chorych, personelu, budynków lub materiału znajdujących się pod ochroną niniejszej konwencji.

Artykuł 47

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się jak najszerzej rozpowszechniać w swych krajach zarówno w czasie pokoju, jak podczas wojny tekst niniejszej konwencji, a zwłaszcza włączyć jego studiowanie do programów szkolenia wojskowego i o ile to możliwe również do programów szkolnictwa cywilnego, aby w ten sposób zasady jej były znane całej ludności, a przede wszystkim członkom sił zbrojnych[1], personelowi sanitarnemu i kapelanom.

Artykuł 48

Wysokie Umawiające się Strony prześlą sobie za pośrednictwem Szwajcarskiej Rady Związkowej, a podczas trwania działań wojennych za pośrednictwem Mocarstw opiekuńczych urzędowe przekłady niniejszej konwencji, jak również ustawy i rozporządzenia, jakie uznają za stosowne wydać w celu zapewnienia jej wykonania.

Rozdział IX
O karaniu nadużyć i naruszeń
Artykuł 49

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się do wydania niezbędnych przepisów ustawodawczych w celu ustalenia odpowiednich sankcji karnych w stosunku do osób, które popełniły albo wydały rozkaz popełnienia jakiegokolwiek z ciężkich naruszeń niniejszej konwencji, określonych w następnym artykule.

Każda Umawiająca się Strona będzie obowiązana poszukiwać osoby podejrzane o popełnienie albo wydanie rozkazu popełnienia jakiegokolwiek z tych ciężkich naruszeń i powinna ścigać je przed swoimi własnymi sądami bez względu na obywatelstwo. Będzie ona również mogła, jeżeli woli, wydać te osoby na warunkach przewidzianych przez jej własne ustawodawstwo do osądzenia innej zainteresowanej w ściganiu Umawiającej się Stronie, o ile ta Strona posiada dostateczne dowody obciążające przeciwko powyższym osobom.

Każda Umawiająca się Strona podejmie niezbędne środki, aby spowodować zaprzestanie czynów sprzecznych z postanowieniami niniejszej konwencji, innych niż ciężkie naruszenia, określone w artykule następnym.

We wszelkich okolicznościach oskarżeni będą korzystali z gwarancji procesowych i swobody obrony, które nie będą mniejsze od przewidzianych w artykułach 105 i następnych Konwencji genewskiej z dnia 12 sierpnia 1949 r. o traktowaniu jeńców wojennych.

Artykuł 50

Za ciężkie naruszenia, przewidziane w artykule poprzednim, uważa się popełnienie któregokolwiek z niżej wymienionych czynów na szkodę osób lub mienia, chronionych przez niniejszą konwencję: umyślne zabójstwo, torturowanie lub nieludzkie traktowanie, włączając w to doświadczenia biologiczne, umyślne sprawianie wielkich cierpień albo ciężkie uszkodzenia ciała lub zdrowia, niszczenie i przywłaszczanie sobie mienia, nie usprawiedliwione koniecznościami wojskowymi i dokonane na wielką skalę w sposób bezprawny i samowolny.

Artykuł 51

Żadna Umawiająca się Strona nie będzie mogła zwolnić się sama ani zwolnić innej Strony Umawiającej się od odpowiedzialności, ciążącej na niej samej albo na innej Umawiającej się Stronie za naruszenia przewidziane w poprzednim artykule.

---

[1] Powinno być: walczącym siłom zbrojnym.

Artykuł 52

Na żądanie jednej ze Stron w konflikcie należy wszcząć śledztwo[1] w trybie, który będzie ustalony przez Strony zainteresowane, co do każdego zarzuconego pogwałcenia konwencji.

Jeżeli nie nastąpi uzgodnienie co do trybu śledztwa[2], Strony porozumieją się co do wyboru arbitra, który zadecyduje, jaka procedura ma być stosowana.

Po stwierdzeniu, że pogwałcenie miało istotnie miejsce, Strony w konflikcie możliwie najprędzej położą mu kres i ukrócą je[3].

Artykuł 53

Będzie zabronione w każdym czasie używanie przez osoby prywatne, towarzystwa lub domy handlowe, zarówno publiczne, jak i prywatne, inne niż uprawnione do tego na mocy niniejszej konwencji, godła albo nazwy „Czerwony Krzyż" lub „Krzyż Genewski", jak również wszelkich znaków lub nazw stanowiących ich naśladownictwo, bez względu na cel, do którego służą, i na datę, od której zaczęły być stosowane.

Ze względu na hołd oddany Szwajcarii przez przyjęcie odwróconych barw związkowych i ze względu na możliwość pomieszania herbu Szwajcarii ze znakiem rozpoznawczym konwencji będzie zakazane w każdym czasie używanie przez osoby prywatne, towarzystwa lub domy handlowe herbu Konfederacji Szwajcarskiej, jak również znaków, stanowiących jego naśladownictwo, czy to jako znaku fabrycznego lub handlowego albo ich części składowej, czy to w celach sprzecznych z uczciwością handlową, czy też w warunkach mogących zranić uczucia narodowe szwajcarskie.

Jednakże Wysokie Umawiające się Strony, które nie były Stronami konwencji genewskiej z dnia 27 lipca 1929 r., będą mogły przyznać dawnym użytkownikom tych godeł, nazw lub znaków wymienionych w ustępie pierwszym najwyżej trzyletni termin, licząc od dnia wejścia w życie niniejszej konwencji, do zaprzestania ich używania, przy czym rozumie się, że w ciągu tego okresu nie będzie można podczas wojny używać ich w celu uzyskania ochrony konwencyjnej.

Zakaz ustanowiony przez ustęp pierwszy niniejszego artykułu stosuje się również do godeł i nazw wymienionych w ustępie drugim artykułu 38, nie wywierając skutku na prawa nabyte poprzednich użytkowników.

Artykuł 54

Wysokie Umawiające się Strony, których ustawodawstwo nie byłoby obecnie wystarczające, podejmą niezbędne środki dla zapobieżenia w każdym czasie nadużyciom przewidzianym w artykule 53 oraz ich ukrócenia[4].

Postanowienia końcowe

Artykuł 55

Konwencję niniejszą sporządzono w językach francuskim i angielskim. Obydwa teksty są jednakowo autentyczne.

Szwajcarska Rada Związkowa poleci sporządzenie przekładów urzędowych konwencji na języki rosyjski i hiszpański.

Artykuł 56

Konwencja niniejsza, która nosić będzie datę dnia dzisiejszego, będzie mogła być podpisana do dnia 12 lutego 1950 roku w imieniu Mocarstw reprezentowanych na konferencji, która rozpoczęła się w Genewie dnia 21 kwietnia 1949 r., jak również Mocarstw nie reprezentowanych na tej konferencji, lecz będących Stronami konwencji genewskiej z 1864, 1906 lub 1929 roku o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych.

Artykuł 57

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana możliwie najszybciej, a dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w Bernie.

O złożeniu każdego dokumentu ratyfikacyjnego sporządzony będzie protokół, którego uwierzytelniony odpis Szwajcarska Rada Związkowa prześle wszystkim Mocarstwom, w których imieniu konwencję podpisano lub przystąpienie do niej notyfikowano.

---

[1] Powinno być: podjąć badania.
[2] Powinno być: badań.
[3] Powinno być: spowodują ściganie za nie.
[4] Powinno być: ścigania.

Artykuł 58

Konwencja niniejsza wejdzie w życie w sześć miesięcy po złożeniu co najmniej dwóch dokumentów ratyfikacyjnych.

Następnie wejdzie ona w życie w stosunku do każdej z Wysokich Umawiających się Stron w sześć miesięcy po złożeniu przez nią dokumentu ratyfikacyjnego.

Artykuł 59

Konwencja niniejsza zastępuje w stosunkach między Wysokimi Umawiającymi się Stronami konwencje z dnia 22 sierpnia 1864 r., 6 lipca 1906 r. i 27 lipca 1929 r.

Artykuł 60

Od daty swego wejścia w życie konwencja niniejsza będzie otwarta do przystąpienia dla każdego Mocarstwa, w którego imieniu nie została podpisana.

Artykuł 61

Przystąpienia będą notyfikowane na piśmie Szwajcarskiej Radzie Związkowej i nabiorą mocy po upływie sześciu miesięcy od daty ich otrzymania.

Szwajcarska Rada Związkowa zawiadomi o każdym przystąpieniu wszystkie Mocarstwa, w których imieniu konwencję podpisano lub przystąpienie do niej notyfikowano.

Artykuł 62

Sytuacje przewidziane w artykułach 2 i 3 spowodują natychmiastowe wejście w życie ratyfikacji i przystąpień złożonych bądź notyfikowanych przez Strony w konflikcie przed albo po rozpoczęciu działań wojennych lub okupacji. Zawiadomienia o ratyfikacjach i przystąpieniach otrzymanych od Stron w konflikcie będą rozesłane przez Szwajcarską Radę Związkową w jak najszybszej drodze.

Artykuł 63

Każda z Wysokich Umawiających się Stron będzie mogła wypowiedzieć niniejszą konwencję.

Wypowiedzenie notyfikowane będzie na piśmie Szwajcarskiej Radzie Związkowej, która zawiadomi o wypowiedzeniu Rządy wszystkich Wysokich Umawiających się Stron.

Wypowiedzenie nabierze mocy po upływie roku od daty notyfikowania go Szwajcarskiej Radzie Związkowej. Jednak wypowiedzenie notyfikowane wówczas, gdy Mocarstwo wypowiadające jest uwikłane w konflikt, nie odniesie żadnego skutku dopóty, dopóki nie zostanie zawarty pokój, a w każdym razie dopóty, dopóki nie zostaną zakończone czynności związane z uwolnieniem i repatriacją osób podlegających ochronie przez niniejszą konwencję.

Wypowiedzenie będzie miało skutek tylko w stosunku do Mocarstwa wypowiadającego. Nie wywrze ono żadnego wpływu na obowiązki, jakie Strony w konflikcie będą musiały w dalszym ciągu wypełniać na mocy zasad prawa narodów, wynikających ze zwyczajów uznanych przez narody cywilizowane, z praw ludzkości i z wymagań sumienia publicznego.

(Artykuł 64 opuszczono)

Załącznik I

Projekt układu w sprawie stref i miejscowości sanitarnych

Artykuł 1

Strefy sanitarne będą zarezerwowane wyłącznie dla osób wymienionych w artykule 23 Konwencji genewskiej z dnia 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych, jak również dla personelu, któremu powierzono zorganizowanie i zarząd tych stref i miejscowości oraz opiekę nad zebranymi tam osobami.

Jednakże osoby, posiadające stałe miejsce zamieszkania w tych strefach, będą miały prawo tam przebywać.

Artykuł 2

Osoby, które z jakiegokolwiek tytułu przebywają w strefie sanitarnej, nie powinny zajmować się żadną pracą będącą w bezpośrednim związku z działaniami wojennymi lub produkcją materiału wojennego w obrębie tej strefy lub poza nią.

Artykuł 3

Mocarstwo, które utworzyło strefę sanitarną, podejmie wszelkie stosowne środki, aby zabronić wstępu do tej strefy wszystkim osobom nie mającym prawa udawać się tam lub przebywać.

a) będą stanowiły niewielką tylko część terytorium podlegającego władzy Mocarstwa, które je utworzyło;

b) powinny być słabo zaludnione w porównaniu ze swymi możliwościami przyjęcia nowych mieszkańców;

c) będą położone z dala od wszelkich obiektów wojskowych i ważnych urządzeń przemysłowych lub administracyjnych, jak również będą pozbawione takich obiektów i urządzeń;

d) nie będą znajdowały się na obszarach, które według wszelkiego prawdopodobieństwa mogą mieć znaczenie dla prowadzenia wojny.

Artykuł 5

Strefy sanitarne będą podlegały następującym obowiązkom:

a) drogi komunikacyjne i środki transportowe, które mogłyby tam się znajdować, nie będą używane do przewozu personelu lub materiału wojskowego nawet w zwykłym transporcie;

b) w żadnych okolicznościach nie będą bronione przez wojsko[1].

Artykuł 6

Strefy sanitarne będą oznaczane czerwonymi krzyżami (czerwonymi półksiężycami, czerwonymi lwami i słońcami) na białym tle, umieszczonymi na peryferiach[2] i na budynkach.

W nocy będą one mogły również być oznaczane przez odpowiednie oświetlenie.

Artykuł 7

Już w czasie pokoju albo na początku działań wojennych każde Mocarstwo poda do wiadomości wszystkich Wysokich Umawiających się Stron wykaz stref sanitarnych, utworzonych na terytorium podlegającym jego władzy. Powiadomi je ono również o utworzeniu każdej nowej strefy w czasie konfliktu.

Z chwilą otrzymania wymienionej wyżej notyfikacji przez Stronę przeciwną strefa będzie prawidłowo utworzona.

Jeżeli jednak Strona przeciwna uzna, że jeden z warunków przewidzianych w niniejszym układzie nie został w sposób oczywisty spełniony, będzie ona mogła odmówić uznania strefy, zawiadamiając o tym natychmiast Stronę, do której strefa należy, albo też będzie mogła uzależnić uznanie od wprowadzenia kontroli, przewidzianej w artykule 8.

Artykuł 8

Każde Mocarstwo, które uzna jedną lub więcej stref sanitarnych utworzonych przez Stronę przeciwną, będzie miało prawo zażądać, aby jedna lub więcej komisji specjalnych nadzorowało, czy strefy te odpowiadają warunkom i obowiązkom wymienionym w niniejszym układzie.

W tym celu członkowie komisji specjalnych będą mieli w każdym czasie wolny dostęp do różnych stref, a nawet będą mogli stale tam mieszkać. Dla umożliwienia im wykonywania kontroli będą im przyznane wszelkie ułatwienia.

Artykuł 9

Gdyby komisje specjalne stwierdziły fakty, które wydają się im sprzeczne z postanowieniami niniejszego układu, zawiadomią o tym natychmiast Mocarstwo, do którego strefa należy, i wyznaczą mu termin najwyżej pięciodniowy do zaradzenia temu; równocześnie zawiadomią Mocarstwo, które uznało tę strefę.

Gdyby Mocarstwo, do którego strefa należy, nie zastosowało się w tym terminie do udzielonego mu ostrzeżenia, Strona przeciwna będzie mogła oświadczyć, że w stosunku do tej strefy nie uważa się za związaną nadal niniejszym układem.

Artykuł 10

Mocarstwo, które utworzy jedną lub więcej stref i miejscowości sanitarnych, jak również Strony przeciwne, które zawiadomiono o ich istnieniu, mianują osoby, które mają wejść w skład komisji specjalnych wymienionych w artykułach 8 i 9, albo spowodują ich wyznaczenie przez Mocarstwa neutralne.

Artykuł 11

Strefy sanitarne nie mogą być w żadnych okolicznościach atakowane, lecz będą zawsze chronione i szanowane przez Strony w konflikcie.

---

[1] Powinno być: środkami wojskowymi.

[2] Powinno być: na ich obrzeżach.

Artykuł 12

W razie okupacji jakiegoś obszaru znajdujące się tam strefy sanitarne powinny być w dalszym ciągu szanowane i używane do tego samego celu.

Jednakże Mocarstwo okupujące będzie mogło zmienić ich przeznaczenie po zabezpieczeniu losu osób, które zostały do nich przyjęte.

Artykuł 13

Układ niniejszy będzie stosował się również do miejscowości, którym Mocarstwa nadadzą takie same przeznaczenie, jak strefom sanitarnym.

Załącznik II

Strona pierwsza

(miejsce zarezerwowane dla wskazania kraju i władzy wojskowej, która wydaje niniejszą kartę)

KARTA TOŻSAMOŚCI

dla członków personelu sanitarnego i duchownego, przydzielonego do armii

Nazwisko .....

Imiona .....

Data urodzenia .....

Stopień .....

Numer legitymacji .....

Posiadacz niniejszej karty chroniony jest przez Konwencję genewską z 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych jako

.....

Data wystawienia karty ..... Numer karty .....

Strona odwrotna

Fotografia posiadacza

Sucha pieczęć władzy wojskowej wystawiającej kartę

Podpis lub odciski palców albo jedno i drugie

Wzrost	Oczy	Włosy
.....	.....	.....

Ewentualne inne znamiona:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Konwencja o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu (II konwencja genewska), Genewa, 12 sierpnia 1949 r.

(DzU z 1956 r., nr 56, poz. 175, załącznik)

Rozdział I
Postanowienia ogólne
Artykuł 1

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się przestrzegać i dopilnować przestrzegania niniejszej konwencji we wszystkich okolicznościach.

Artykuł 2

Niezależnie od postanowień, które wejdą w życie już w czasie pokoju, konwencja niniejsza będzie miała zastosowanie w razie wypowiedzenia wojny lub powstania jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego między dwiema lub więcej niż dwiema Wysokimi Umawiającymi się Stronami, nawet gdyby jedna z nich nie uznała stanu wojny.

Konwencja będzie również miała zastosowanie we wszystkich przypadkach okupacji całości lub części terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, nawet gdyby ta okupacja nie napotkała żadnego oporu zbrojnego.

Jeżeli jedno z Mocarstw w konflikcie nie jest Stroną niniejszej konwencji, Mocarstwa będące jej Stronami pozostaną jednak nią związane w swych wzajemnych stosunkach. Będą

one również związane konwencją wobec powyższego Mocarstwa, jeżeli przyjmuje[1] ono i stosuje jej postanowienia.

Artykuł 3

Gdyby na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron wybuchł konflikt zbrojny nie posiadający charakteru międzynarodowego, każda ze Stron w konflikcie będzie obowiązana stosować się przynajmniej do następujących postanowień:

1) Osoby nie biorące bezpośredniego udziału w działaniach wojennych, włącznie z członkami sił zbrojnych, którzy złożyli broń, oraz osoby, które stały się niezdolne do walki z powodu choroby, ran, pozbawienia wolności lub z jakiegokolwiek innego powodu, będą we wszelkich okolicznościach traktowane w sposób humanitarny, bez czynienia żadnej różnicy na ich niekorzyść z powodu rasy, koloru skóry, religii lub wiary, płci, urodzenia lub majątku, ani z żadnych innych analogicznych powodów.

W tym celu są i pozostaną zakazane w stosunku do wyżej wymienionych osób w każdym czasie i w każdym miejscu:

a) zamachy na życie i nietykalność cielesną, a w szczególności zabójstwa we wszelkiej postaci, okaleczenia, okrutne traktowanie, tortury i męki;

b) branie zakładników;

c) zamachy na godność osobistą, a w szczególności traktowanie poniżające i upokarzające;

d) skazywanie i wykonywanie egzekucji bez uprzedniego wyroku, wydanego przez sąd należycie ukonstytuowany i dający gwarancje procesowe, uznane za niezbędne przez narody cywilizowane.

2) Ranni, chorzy i rozbitkowie będą zbierani i leczeni.

Bezstronna organizacja humanitarna, jak Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, będzie mogła ofiarować swe usługi Stronom w konflikcie.

Strony w konflikcie będą się ponadto starały wprowadzić w życie drogą układów specjalnych wszystkie lub niektóre z pozostałych postanowień niniejszej konwencji.

Zastosowanie powyższych postanowień nie będzie miało wpływu na sytuację prawną Stron w konflikcie.

Artykuł 4

W przypadku działań wojennych między lądowymi a morskimi siłami zbrojnymi Stron w konflikcie postanowienia konwencji niniejszej będą się stosowały tylko do zaokrętowanych sił zbrojnych.

Po wylądowaniu siły zbrojne podlegać będą natychmiast postanowieniom Konwencji genewskiej z 12 sierpnia 1949 roku o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych.

Artykuł 5

Mocarstwa neutralne będą stosowały przez analogię postanowienia konwencji niniejszej do przyjętych na swoje terytorium lub internowanych na nim rannych, chorych i rozbitków oraz do członków personelu sanitarnego i duchownego, należącego do sił zbrojnych Stron w konflikcie, jak również do zebranych zmarłych.

Artykuł 6

Wysokie Umawiające się Strony będą mogły niezależnie od układów, przewidzianych wyraźnie w artykułach 10, 18, 31, 38, 39, 40, 43 i 53, zawierać inne jeszcze układy specjalne w każdej sprawie, która wydaje się im odpowiednia do oddzielnego uregulowania. Żaden układ specjalny nie może pogorszyć sytuacji rannych, chorych i rozbitków oraz członków personelu sanitarnego i duchownego, uregulowanej przez niniejszą konwencję, ani ograniczać przyznanych im przez nią praw.

Ranni, chorzy i rozbitkowie, jak również członkowie personelu sanitarnego i duchownego będą korzystali z dobrodziejstw tych układów dopóty, dopóki konwencja będzie się do nich stosowała, z zastrzeżeniem przeciwnych[2] postanowień, zawartych wyraźnie w powyższych

---

[1] Powinno być: uznaje.

[2] Powinno być: odmiennych.

układach późniejszych, albo z zastrzeżeniem korzystniejszych środków, przedsięwziętych w stosunku do nich przez jedną lub drugą Stronę w konflikcie.

Artykuł 7

Ranni i chorzy, jak również członkowie personelu sanitarnego i duchownego nie będą mogli w żadnym razie zrzec się częściowo lub całkowicie praw, zapewnionych im przez niniejszą konwencję i ewentualnie przez układy specjalne, przewidziane w artykule poprzednim.

Artykuł 8

Konwencja niniejsza będzie stosowana przy współudziale i pod kontrolą Mocarstw opiekuńczych, powołanych do obrony interesów Stron w konflikcie. W tym celu Mocarstwa opiekuńcze będą mogły wyznaczyć, poza swym personelem dyplomatycznym i konsularnym, delegatów spośród swoich własnych obywateli lub spośród obywateli innych Mocarstw neutralnych. Ci delegaci powinni uzyskać zgodę Mocarstwa, przy którym będą wykonywali swą misję.

Strony w konflikcie będą możliwie w najszerszej mierze ułatwiały przedstawicielom lub delegatom Mocarstw opiekuńczych wypełnianie ich zadań.

Przedstawiciele lub delegaci Mocarstw opiekuńczych nie powinni w żadnym przypadku wykraczać poza ramy swej misji określonej przez niniejszą konwencję; powinni oni w szczególności brać pod uwagę bezwzględne wymagania bezpieczeństwa państwa, przy którym wykonują swe funkcje. Jedynie bezwzględna konieczność wojskowa może upoważnić do wyjątkowego i czasowego ograniczenia ich działalności.

Artykuł 9

Postanowienia niniejszej konwencji nie stanowią przeszkody dla działalności humanitarnej Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, jak również każdej innej bezstronnej organizacji humanitarnej, prowadzonej w celu opieki nad rannymi, chorymi i rozbitkami oraz członkami personelu sanitarnego i duchownego oraz udzielania im pomocy za zgodą zainteresowanych Stron w konflikcie.

Artykuł 10

Wysokie Umawiające się Strony będą mogły w każdym czasie porozumieć się co do powierzenia zadań, przypadających na mocy niniejszej konwencji Mocarstwom opiekuńczym, jakiejś organizacji, dającej wszelkie rękojmie bezstronności i sprawności.

Jeżeli ranni, chorzy i rozbitkowie albo członkowie personelu sanitarnego i duchownego nie korzystają lub z jakiegokolwiek powodu przestali korzystać z działalności Mocarstwa opiekuńczego albo organizacji wyznaczonej zgodnie z ustępem pierwszym, Mocarstwo zatrzymujące powinno zwrócić się do jakiegoś Państwa neutralnego lub do takiej organizacji o podjęcie się funkcji przypadających na mocy niniejszej konwencji Mocarstwom opiekuńczym wyznaczonym przez Strony w konflikcie.

Jeżeli nie uda się w ten sposób zapewnić ochrony, Mocarstwo zatrzymujące powinno zwrócić się do jakiejś organizacji humanitarnej, jak Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, o podjęcie się zadań humanitarnych, przypadających na mocy niniejszej konwencji Mocarstwom opiekuńczym, albo też powinno przyjąć usługi, zaofiarowane przez taką organizację, z zastrzeżeniem postanowień niniejszego artykułu.

Każde Mocarstwo neutralne lub każda organizacja, do której zwróciło się Mocarstwo zainteresowane albo która zaofiarowała swoje usługi w celach wyżej wymienionych, powinny działać z poczuciem odpowiedzialności, jaką ponoszą wobec Strony w konflikcie, do której należą osoby podlegające ochronie przez niniejszą konwencję, oraz powinny dawać dostateczną rękojmię swej zdolności do podjęcia się wymienionych funkcji i ich bezstronnego spełniania.

Nie wolno naruszyć[1] powyższych postanowień w drodze specjalnej umowy między Mocarstwami, z których jedno byłoby chociaż przejściowo ograniczone w stosunku do drugiego Mocarstwa lub jego sprzymierzeńców w swej swobodzie rokowań na skutek wydarzeń wojennych, a w szczególności w przypadku okupacji całości lub znacznej części jego terytorium.

Ilekroć w niniejszej konwencji jest mowa o Mocarstwie opiekuńczym, należy przez to rozumieć także zastępujące je organizacje w znaczeniu artykułu niniejszego.

---

[1] Powinno być: uchylić.

Artykuł 11

Mocarstwa opiekuńcze zaofiarują swe dobre usługi w celu załatwienia sporu, ilekroć uznają, że leży to w interesie osób podlegających ochronie, a w szczególności w razie braku zgody między Stronami w konflikcie co do stosowania lub wykładni postanowień niniejszej konwencji.

W tym celu każde z Mocarstw opiekuńczych będzie mogło na prośbę jednej ze Stron lub z własnej inicjatywy zaproponować Stronom w konflikcie zwołanie, ewentualnie na odpowiednio wybranym neutralnym terytorium, konferencji ich przedstawicieli, a w szczególności władz zajmujących się sprawami rannych, chorych i rozbitków oraz członków personelu sanitarnego i duchownego. Strony w konflikcie obowiązane będą zastosować się do takich propozycji. Mocarstwa opiekuńcze będą mogły wówczas zaproponować Stronom w konflikcie, aby zgodziły się na udział w tej konferencji osobistości należącej do jednego z Mocarstw neutralnych albo delegowanej przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża.

Rozdział II

O rannych, chorych i rozbitkach

Artykuł 12

Członkowie sił zbrojnych i inne osoby, wymienione w następnym artykule, którzy znajdują się na morzu i są ranni lub chorzy albo stali się rozbitkami, będą szanowani i chronieni we wszelkich okolicznościach, przy czym rozumie się, że termin „rozbicie się" stosuje się do każdego rozbicia się bez względu na okoliczności, w jakich ono nastąpiło, włączając w to przymusowe wodowanie oraz upadek do morza.

Będą oni traktowani w sposób humanitarny i leczeni przez tę Stronę w konflikcie, w której mocy się znajdują, bez żadnej na ich niekorzyść różnicy z powodu płci, rasy, narodowości, religii, przekonań politycznych lub z jakichkolwiek innych analogicznych powodów. Zabronione są surowo wszelkie zamachy na ich życie i osoby, a między innymi ich dobijanie lub wyniszczanie, torturowanie, dokonywanie na nich doświadczeń biologicznych, pozostawianie ich z premedytacją bez pomocy lekarskiej lub bez opieki albo stwarzanie warunków narażających ich na zarażenie się lub zakażenie.

Tylko nagłość z punktu widzenia lekarskiego może upoważnić do dania pierwszeństwa w kolejności udzielania pomocy.

Kobiety mają być traktowane ze szczególnymi względami należnymi ich płci.

Artykuł 13

Konwencja niniejsza będzie się stosowała do rozbitków rannych i chorych na morzu, należących do następujących kategorii:

1) członkowie sił zbrojnych Strony w konflikcie, jak również członkowie milicji i oddziałów ochotniczych, stanowiących część tych sił zbrojnych;

2) członkowie innych milicji i innych oddziałów ochotniczych, włączając w to członków zorganizowanych ruchów oporu, należących do jednej ze Stron w konflikcie i działających poza granicami lub w granicach swego własnego terytorium, nawet jeżeli to terytorium jest okupowane, pod warunkiem, że te milicje lub oddziały ochotnicze, włączając w to zorganizowane ruchy oporu, odpowiadają następującym warunkom:

a) mają na czele osobę odpowiedzialną za swych podwładnych;

b) noszą stały i dający się z daleka rozpoznać znak rozpoznawczy;

c) jawnie noszą broń;

d) przestrzegają w swych działaniach praw i zwyczajów wojny;

3) członkowie regularnych sił zbrojnych, którzy podają się za podlegających rządowi lub władzy nie uznanym przez Mocarstwo zatrzymujące;

4) osoby towarzyszące siłom zbrojnym, ale nie należące do nich bezpośrednio, jak na przykład cywilni członkowie załóg samolotów wojskowych, korespondenci wojenni, dostawcy, członkowie oddziałów pracy lub służb powołanych do opiekowania się wojskowymi, pod warunkiem, że otrzymali oni upoważnienie od sił zbrojnych, którym towarzyszą;

5) członkowie załóg statków handlowych, włączając w to kapitanów, pilotów i uczniów, oraz członkowie załóg samolotów cywilnych Stron w konflikcie, o ile nie przysługuje im prawo do korzystniejszego traktowania na mocy innych postanowień prawa międzynarodowego;

6) ludność terytorium nie okupowanego, która przy zbliżaniu się nieprzyjaciela chwyta spontanicznie za broń, aby stawić opór inwazji[1], a nie miała czasu zorganizować się w regularne siły zbrojne, jeżeli jawnie nosi broń i przestrzega praw i zwyczajów wojennych.

Artykuł 14

Każdy okręt wojenny Strony wojującej może żądać wydania rannych, chorych lub rozbitków znajdujących się na pokładzie wojskowych statków szpitalnych, statków szpitalnych należących do towarzystw ratowniczych i osób prywatnych, jak również statków handlowych, jachtów i łodzi bez względu na ich przynależność państwową, o ile pozwala na to stan zdrowia rannych i chorych, a okręt wojenny posiada urządzenia, umożliwiające zapewnienie im dostatecznej opieki lekarskiej.

Artykuł 15

Jeżeli ranni, chorzy lub rozbitkowie zostali przyjęci na pokład neutralnego okrętu wojennego lub neutralnego samolotu wojskowego[2], należy zapewnić, aby, jeżeli wymaga tego prawo międzynarodowe, nie mogli oni uczestniczyć ponownie w działaniach wojennych.

Artykuł 16

Z uwzględnieniem postanowień artykułu 12 ranni i rozbitkowie jednej ze Stron wojujących, którzy wpadną w ręce przeciwnika, stają się jeńcami wojennymi i stosują się do nich przepisy prawa międzynarodowego dotyczące jeńców wojennych. Strona biorąca do niewoli zadecyduje, czy należy ich zatrzymać, czy też skierować do własnego portu, do portu neutralnego lub nawet do portu przeciwnika. W tym ostatnim przypadku jeńcy wojenni, którzy w ten sposób powrócili do kraju, nie będą mogli już pełnić służby w czasie trwania wojny.

Artykuł 17

Jeżeli tego wymaga prawo międzynarodowe, ranni, chorzy lub rozbitkowie, którzy wylądowali w porcie neutralnym za zgodą władz miejscowych, muszą być przez Mocarstwo neutralne strzeżeni w taki sposób, aby nie mogli ponownie uczestniczyć w działaniach wojennych, chyba że Mocarstwo neutralne i Mocarstwo wojujące ułożyły się inaczej[3].

Mocarstwo, do którego należą ranni, chorzy lub rozbitkowie, pokryje koszty leczenia szpitalnego i internowania.

Artykuł 18

Po każdej bitwie Strony w konflikcie podejmą niezwłocznie wszelkie możliwe środki w celu wyszukania i zebrania rozbitków, rannych lub chorych, ochronienia ich przed rabunkiem i złym traktowaniem oraz zapewnienia im niezbędnej opieki, jak również w celu wyszukania poległych i niedopuszczenia do ich ograbienia.

Ilekroć okoliczności na to pozwolą, Strony w konflikcie zawrą porozumienie miejscowe w sprawie ewakuacji morzem rannych i chorych ze strefy oblężonej lub okrążonej oraz w sprawie dopuszczenia do tej strefy personelu sanitarnego i duchownego oraz materiałów sanitarnych.

Artykuł 19

Strony w konflikcie powinny możliwie najprędzej zarejestrować wszystkie dane, mogące pomóc w ustaleniu tożsamości rozbitków, rannych, chorych i zmarłych Strony przeciwnej, którzy znaleźli się w ich władzy. Te informacje powinny w miarę możności zawierać:

a) oznaczenie Mocarstwa, któremu oni podlegają;
b) przydział lub numer książeczki wojskowej;
c) nazwisko;
d) imię lub imiona;
e) datę urodzenia;
f) wszelkie inne dane, znajdujące się na karcie lub tabliczce tożsamości;
g) datę i miejsce wzięcia do niewoli lub zgonu;
h) wiadomości dotyczące ran, choroby lub przyczyny śmierci.

W możliwie najkrótszym czasie wyżej wymienione informacje powinny być przesłane do Biura Informacji, przewidzianego w artykule 122 Konwencji genewskiej z 12 sierpnia 1949 r. o traktowaniu jeńców wojennych, które je przekaże Mocarstwu, któremu te osoby podlegają, za pośrednictwem Mocarstwa opiekuńczego i Centralnego Biura Informacji o jeńcach wojennych.

---

[1] Powinno być: wojskom inwazyjnym.

[2] Powinno być: statku powietrznego.

[3] Zob. rozdział II „O internowanych walczących oraz rannych, pielęgnowanych przez neutralnych" V konwencji haskiej z 1907 r.

Strony w konflikcie sporządzą i przekażą sobie w trybie wskazanym w poprzednim ustępie akty zgonów lub wykazy zgonów należycie uwierzytelnione. Zbiorą one również i prześlą sobie za pośrednictwem tego samego Biura połowy podwójnych tabliczek tożsamości lub same tabliczki, o ile chodzi o tabliczki zwykłe, testamenty lub inne dokumenty, mające znaczenie dla rodziny zmarłych, pieniądze i wszystkie w ogóle przedmioty znalezione przy zwłokach, a mające wartość rzeczywistą lub pamiątkową. Przedmioty te, jak również przedmioty, których właścicieli nie zdołano ustalić, będą odesłane w paczkach opieczętowanych wraz z deklaracjami, zawierającymi wszelkie szczegóły, niezbędne do ustalenia tożsamości zmarłego posiadacza, jak również dokładny opis zawartości paczki.

Artykuł 20

Strony w konflikcie będą czuwać nad tym, aby zatopienie zwłok, dokonywane indywidualnie, jeżeli okoliczności na to pozwolą, było poprzedzone przez dokładne i w miarę możności lekarskie zbadanie zwłok, w celu stwierdzenia śmierci, ustalenia tożsamości zmarłego i umożliwienia zdania z tego sprawy. Jeśli zmarły posiadał podwójną tabliczkę tożsamości, połowa tej tabliczki pozostanie na zwłokach.

W razie wyładowania zwłok na ląd stosuje się postanowienia Konwencji genewskiej z 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych.

Artykuł 21

Strony w konflikcie będą mogły odwołać się do miłosierdzia kapitanów neutralnych statków handlowych, jachtów lub łodzi, aby przyjęli na pokład i otoczyli opieką rannych, chorych lub rozbitków oraz zebrali zwłoki.

Statki wszelkiego rodzaju, które odpowiedziały na ten apel, jak również statki, które samorzutnie przyjęły rannych, chorych lub rozbitków, korzystają ze specjalnej ochrony i wszelkich ułatwień w swej akcji niesienia pomocy.

W żadnym przypadku nie mogą być one zajęte z powodu takiego przewozu; jednak w razie braku uzyskania odmiennych przyrzeczeń, mogą być zajęte za naruszenie neutralności, jakiego mogłyby się dopuścić.

Rozdział III

O statkach szpitalnych

Artykuł 22

Wojskowe statki szpitalne, czyli statki zbudowane lub urządzone przez Mocarstwa specjalnie i wyłącznie w celu niesienia pomocy rannym, chorym i rozbitkom, ich leczenia i przewożenia, nie mogą być w żadnych okolicznościach atakowane ani zajmowane, lecz będą zawsze szanowane i chronione, pod warunkiem że ich nazwy i cechy charakterystyczne zostały zakomunikowane Stronom w konflikcie na dziesięć dni przed użyciem tych statków.

Cechami charakterystycznymi, które należy podać w notyfikacji, są: zarejestrowany tonaż brutto, długość od rufy do dziobu oraz ilość masztów i kominów.

Artykuł 23

Zakłady, położone na brzegu i uprawnione do korzystania z ochrony na mocy Konwencji genewskiej z 12 sierpnia 1949 roku o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych, nie mogą być atakowane ani bombardowane z morza.

Artykuł 24

Statki szpitalne, używane przez krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża, przez oficjalnie uznane towarzystwa ratownicze lub przez osoby prywatne, korzystają z tej samej ochrony co wojskowe statki szpitalne i nie podlegają zajęciu, jeżeli Strona w konflikcie, do której te statki należą, powierzyła im urzędową misję i o ile zastosowano się do postanowień artykułu 22, dotyczących notyfikacji.

Statki te muszą posiadać dokument wystawiony przez właściwą władzę i stwierdzający dokonanie kontroli podczas ich ekwipunku i odjazdu.

Artykuł 25

Statki szpitalne, używane przez krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża, przez oficjalnie uznane towarzystwa ratownicze lub przez osoby prywatne, należące do krajów neutralnych, korzystają z takiej samej ochrony jak wojskowe statki szpitalne i nie podlegają zajęciu, pod warunkiem że za uprzednią zgodą swojego rządu i za upoważnieniem jednej ze Stron w konflikcie oddały się pod jej kierownictwo oraz że zastosowano się do postanowień artykułu 22 dotyczących notyfikacji.

Artykuł 26

Ochrona, przewidziana w artykułach 22, 24 i 25, stosuje się do statków szpitalnych każdego tonażu oraz do ich łodzi ratunkowych, niezależnie od miejsca działania. Jednakże w celu zapewnienia największej wygody i bezpieczeństwa Strony w konflikcie będą się starały używać do przewozu rannych, chorych i rozbitków na dalekie odległości i na pełnym morzu wyłącznie statków szpitalnych o pojemności 2000 ton brutto.

Artykuł 27

Na takich samych warunkach jak warunki przewidziane w art. 22 i 24 łodzie używane przez państwo lub przez oficjalnie uznane towarzystwa ratownicze dla celów ratownictwa przybrzeżnego będą szanowane i chronione w takiej mierze, na jaką pozwolą konieczności operacyjne.

Stosuje się to również w miarę możności do stałych urządzeń przybrzeżnych, używanych wyłącznie przez te łodzie dla wypełniania ich zadań humanitarnych.

Artykuł 28

W razie walki na okrętach wojennych, lazarety będą, o ile tylko możliwe, szanowane i oszczędzane. Te lazarety i ich wyposażenie będą nadal podlegały prawom wojny, nie mogą być jednak przeznaczone na inny użytek, o ile są potrzebne dla rannych i chorych. Jednakże dowódca, w którego władzy one się znajdują, będzie mógł w razie nagłych[1] konieczności wojskowych dysponować nimi zapewniając jednak uprzednio należytą opiekę rannym i chorym, którzy się tam leczą.

Artykuł 29

Każdy statek szpitalny, znajdujący się w porcie, który wpadł w ręce nieprzyjaciela, ma prawo port ten opuścić.

Artykuł 30

Statki i łodzie wspomniane w artykułach 22, 24, 25 i 27 będą ratować rannych, chorych i rozbitków oraz udzielać im pomocy bez względu na ich przynależność państwową.

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się nie używać tych statków i łodzi do żadnych celów wojskowych.

Statki te i łodzie nie powinny w żaden sposób utrudniać swobody ruchów jednostek walczących.

Podczas bitwy i po niej działają one na własne ryzyko i niebezpieczeństwo.

Artykuł 31

Strony w konflikcie mają prawo kontroli i rewizji statków i łodzi, wspomnianych w artykule 22, 24, 25 i 27. Mogą one odmówić korzystania z pomocy tych statków i łodzi, kazać im się oddalić, nakazać im określony kierunek, ograniczyć używanie przez nie radia i wszystkich innych środków komunikowania się, a nawet jeżeli powaga sytuacji tego wymaga, zatrzymać je na czas nie przekraczający dni siedmiu, licząc od chwili zbadania papierów okrętowych.

Mogą one umieścić tymczasowo na statku komisarza, którego wyłącznym zadaniem jest zapewnienie wykonania rozkazów, wydanych na podstawie postanowień poprzedniego ustępu.

O ile to możliwe, Strony w konflikcie wpisywać będą do dziennika okrętowego statków szpitalnych swoje rozkazy w języku zrozumiałym dla kapitana statku szpitalnego.

Strony w konflikcie mogą, czy to jednostronnie, czy też na mocy specjalnego układu, umieszczać na swoich statkach szpitalnych neutralnych obserwatorów, którzy będą stwierdzali ścisłość przestrzeganych[2] postanowień niniejszej konwencji.

Artykuł 32

Statki i łodzie określone w artykułach 22, 24, 25 i 27 nie są traktowane na równi z okrętami wojennymi co do ich pobytu w porcie neutralnym.

Artykuł 33

Statki handlowe, przekształcone na statki szpitalne, nie mogą być przeznaczone na inne cele przez cały czas trwania działań wojennych.

---

[1] Powinno być: naglących.

[2] Powinno być: przestrzegania.

Artykuł 34

Ochrona, należna statkom szpitalnym i lazaretom okrętowym, może ustać tylko wówczas, gdy wbrew ich zadaniom humanitarnym używane są one do działań szkodliwych dla nieprzyjaciela. Jednak ochrona ustanie dopiero wtedy, gdy ostrzeżenie, udzielone we wszystkich odpowiednich przypadkach z podaniem słusznego terminu, pozostanie bez skutku.

W szczególności nie wolno statkom szpitalnym posiadać i używać tajnego szyfru dla nadawania wiadomości przez radio lub w drodze jakiegokolwiek innego środka porozumiewania się.

Artykuł 35

Nie uważa się za powód do pozbawienia statków szpitalnych lub lazaretów okrętowych należnej im ochrony:

1) faktu, że personel tych statków lub lazaretów jest uzbrojony i używa broni dla utrzymania porządku, dla własnej obrony lub dla obrony rannych i chorych;

2) faktu, że na statkach znajdują się przyrządy, przeznaczone wyłącznie do nawigacji lub przesyłania wiadomości;

3) faktu, że na statkach szpitalnych lub w lazaretach okrętowych znajdują się broń ręczna i amunicja, odebrane rannym, chorym i rozbitkom, a nie przekazane jeszcze właściwej władzy;

4) faktu, że działalność humanitarna statków szpitalnych i lazaretów okrętowych albo ich personelu obejmuje również rannych, chorych lub rozbitków cywilnych;

5) faktu, że statki szpitalne przewożą materiały i personel, przeznaczone wyłącznie do celów sanitarnych, w ilości przekraczającej ich własne normalne potrzeby.

Rozdział IV

O personelu

Artykuł 36

Personel duchowny, lekarski i szpitalny statków szpitalnych oraz ich załogi będą szanowane i chronione; nie wolno brać ich do niewoli w czasie trwania ich służby na tych statkach, bez względu na to, czy na statku znajdują się lub nie znajdują się ranni i chorzy.

Artykuł 37

Personel duchowny, lekarski i szpitalny, przydzielony dla sprawowania opieki lekarskiej i duchownej nad osobami wymienionymi w artykułach 12 i 13, który znajdzie się we władzy nieprzyjaciela, będzie szanowany i chroniony; będzie on mógł pełnić nadal swe funkcje, dopóki będzie to konieczne dla otoczenia opieką rannych i chorych. Zostanie on następnie odesłany, jak tylko naczelny dowódca, w którego władzy personel ten się znajduje, uzna to za możliwe. Opuszczając statek będzie on mógł zabrać ze sobą przedmioty, stanowiące osobistą własność.

Gdyby jednak okazało się konieczne zatrzymanie części tego personelu w związku z potrzebami opieki lekarskiej i duchownej nad jeńcami wojennymi, podjęte będą wszelkie możliwe kroki w celu jak najszybszego wysadzenia go na ląd.

Od chwili opuszczenia statku personel zatrzymany podlega postanowieniom Konwencji genewskiej z 12 sierpnia 1949 roku o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych.

Rozdział V

O transportach sanitarnych

Artykuł 38

Statki, wynajęte w tym celu, upoważnione są do przewożenia materiałów, przeznaczonych wyłącznie do leczenia rannych i chorych członków sił zbrojnych lub do zapobiegania chorobom, jeżeli warunki ich podróży były podane Mocarstwu nieprzyjacielskiemu do wiadomości i przezeń zaaprobowane. Mocarstwo nieprzyjacielskie zachowuje prawo badania ich, ale nie może zająć statku ani zabrać przewożonego przezeń materiału.

Za zgodą Stron w konflikcie obserwatorzy neutralni mogą być umieszczani na tych statkach dla kontrolowania przewożonych materiałów. W tym celu materiały te powinny być łatwo dostępne.

Artykuł 39

Samoloty sanitarne, to jest samoloty używane wyłącznie do ewakuacji rannych, chorych i rozbitków, jak również do przewozu personelu i materiałów sanitarnych, nie będą atakowane, lecz mają być szanowane przez Strony w konflikcie podczas lotów, dokonywanych na

wysokościach, w czasie i na trasach uzgodnionych wyraźnie w porozumieniu przez wszystkie zainteresowane Strony w konflikcie.

Będą one posiadały na dolnej i górnej powierzchni oraz na bokach kadłuba znak rozpoznawczy, przewidziany w artykule 41, a umieszczony w sposób widoczny obok barw państwowych. Będą one zaopatrzone w inne oznaki i środki rozpoznawcze, ustalone drogą porozumienia między Stronami w konflikcie zawartego na początku albo w trakcie działań wojennych.

Zabroniony jest przelot nad terytorium nieprzyjacielskim lub okupowanym przez nieprzyjaciela, chyba że Strony porozumiały się inaczej.

Samoloty sanitarne obowiązane są do lądowania lub wodowania na każde wezwanie. W razie nakazanego w ten sposób lądowania lub wodowania samolot będzie mógł po ewentualnej kontroli kontynuować swój lot wraz ze znajdującymi się w nim osobami.

W razie przypadkowego lądowania lub wodowania na terytorium nieprzyjacielskim lub okupowanym przez nieprzyjaciela, ranni, chorzy i rozbitkowie, jak również załoga samolotu stają się jeńcami wojennymi. Personel sanitarny traktowany będzie zgodnie z postanowieniami art. 36 i 37.

Artykuł 40

Z zastrzeżeniem postanowień ustępu drugiego samoloty sanitarne Stron w konflikcie będą mogły przelatywać nad terytorium Mocarstw neutralnych i tam lądować lub wodować w razie konieczności albo w celu zatrzymania się na lotnisku. Powinny one uprzednio zawiadomić Mocarstwa neutralne o swym przelocie nad ich terytorium i lądować lub wodować na każde wezwanie. Będą one bezpieczne przed atakiem tylko podczas lotu na wysokościach, w czasie i na trasach, ustalonych wyraźnie w porozumieniu, zawartym między Stronami w konflikcie a zainteresowanymi Mocarstwami neutralnymi.

Jednakże Mocarstwa neutralne będą mogły ustalić warunki i ograniczenia dotyczące przelotu samolotów sanitarnych nad swym terytorium albo ich lądowania. Te ewentualne warunki lub ograniczenia będą stosowane w równym stopniu do wszystkich Stron w konflikcie.

Jeżeli samolot sanitarny za zgodą władzy miejscowej wysadzi na terytorium neutralnym rannych lub chorych, powinni oni, o ile porozumienie zawarte między Mocarstwem neutralnym a Stronami w konflikcie inaczej nie stanowi, być zatrzymani przez Państwo neutralne, kiedy wymaga tego prawo międzynarodowe, aby nie mogli wziąć ponownie udziału w działaniach wojennych. Koszty leczenia i internowania będzie ponosiło Mocarstwo, do którego ci ranni i chorzy należą.

Rozdział VI

O znaku rozpoznawczym

Artykuł 41

Pod kontrolą właściwej władzy wojskowej godło czerwonego krzyża na białym polu umieszczane będzie na flagach, opaskach i na wszelkim sprzęcie, związanym ze służbą sanitarną.

Jednakże dla krajów, które zamiast czerwonego krzyża jako znaku rozpoznawczego używają już czerwonego półksiężyca lub czerwonego lwa i słońca na białym polu, godła te są również dopuszczone w rozumieniu niniejszej konwencji.

Artykuł 42

Personel wymieniony w artykułach 36 i 37 będzie nosił na lewym ramieniu odporną na wilgoć opaskę ze znakiem rozpoznawczym wydaną i ostemplowaną przez władzę wojskową.

Personel ten poza tabliczką tożsamości przewidzianą w artykule 19, posiadać będzie również specjalną kartę tożsamości, opatrzoną w znak rozpoznawczy. Karta ta powinna być odporna na wilgoć i posiadać rozmiary takie, aby mieściła się w kieszeni.

Będzie ona wypełniona w języku ojczystym zainteresowanego i podawać będzie co najmniej jego nazwisko i imiona, datę urodzenia, stopień i numer legitymacji. Ustali ona, w jakim charakterze ma on prawo do korzystania z ochrony na mocy niniejszej konwencji. Karta będzie zaopatrzona w fotografię posiadacza, a oprócz tego bądź w jego podpis, bądź w odciski palców, bądź w jedno i drugie. Posiadać ona będzie odcisk suchej pieczęci władzy wojskowej.

Karta tożsamości powinna być jednolita w każdej armii i w miarę możności tego samego typu w armiach Wysokich Umawiających się Stron. Strony w konflikcie będą mogły skorzystać ze wzoru, załączonego przykładowo do niniejszej konwencji. Po rozpoczęciu działań

wojennych podadzą one sobie do wiadomości wzór, który będą stosowały. Każda karta tożsamości będzie w miarę możności sporządzona co najmniej w dwóch egzemplarzach, z których jeden zachowa Mocarstwo ojczyste.

W żadnym przypadku personel wyżej wymieniony nie może być pozbawiony ani swych oznak, ani swych kart tożsamości, ani prawa noszenia opaski. Będzie on miał prawo do otrzymania duplikatów karty i do zastąpienia oznak innymi w razie ich zgubienia.

Artykuł 43

Statki i łodzie określone w artykule 22, 24, 25 i 27 będą się odróżniały w następujący sposób:

a) całość ich zewnętrznej powierzchni będzie koloru białego;

b) jeden lub kilka ciemno-czerwonych krzyży możliwie dużych rozmiarów namalowanych będzie z każdej strony kadłuba, jak również na powierzchniach poziomych w taki sposób, aby zapewnić jak najlepszą widzialność z powietrza i z morza.

W celach rozpoznawczych wszystkie statki szpitalne będą podnosiły swe bandery państwowe, a ponadto, jeżeli należą do Państwa neutralnego, banderę Strony w konflikcie pod której kierownictwo się oddały. Biała chorągiew z czerwonym krzyżem powinna być umieszczona możliwie najwyżej na głównym maszcie.

Łodzie ratunkowe statków szpitalnych, łodzie ratunkowe przybrzeżne i wszelkie małe łodzie, używane przez służbę zdrowia, pomalowane będą na biało, z wyraźnie widocznymi ciemno-czerwonymi krzyżami i w ogólności będą do nich miały zastosowanie sposoby ustalania tożsamości, przewidziane wyżej, dla statków szpitalnych.

Wyżej wymienione statki i łodzie, które pragną zapewnić sobie w nocy i w czasie zmniejszonej widoczności należną im ochronę, powinny za zgodą Strony w konflikcie, w której władzy się znajdują, zastosować niezbędne środki w celu uczynienia swych barw i znaków rozpoznawczych dostatecznie widzialnymi.

Statki szpitalne, które na mocy artykułu 31 zatrzymane zostaną chwilowo przez nieprzyjaciela, powinny opuścić banderę Strony w konflikcie, w której służbie się znajdują lub której kierownictwo przyjęły.

Przybrzeżne łodzie ratunkowe, które za zgodą Mocarstwa okupacyjnego działać będą nadal z bazy okupowanej, mogą otrzymać zezwolenie na wywieszanie poza bazą swojej własnej flagi państwowej obok flagi z czerwonym krzyżem pod warunkiem zawiadomienia o tym uprzednio wszystkich zainteresowanych Stron w konflikcie.

Wszystkie postanowienia niniejszego artykułu dotyczące godła czerwonego krzyża stosuje się również do innych godeł wymienionych w artykule 41.

Strony w konflikcie powinny w każdym czasie starać się dojść do porozumienia w celu wykorzystania najbardziej nowoczesnych metod, jakie mają do dyspozycji, dla ułatwienia ustalenia tożsamości statków i łodzi wymienionych w niniejszym artykule.

Artykuł 44

Znaki rozpoznawcze, przewidziane w artykule 43 mogą być używane zarówno w czasie pokoju, jak i podczas wojny wyłącznie dla oznaczenia lub ochrony wspomnianych w nim statków z zastrzeżeniem przypadków, które mogą być przewidziane w innej konwencji międzynarodowej lub w układzie między wszystkimi zainteresowanymi Stronami w konflikcie.

Artykuł 45

Wysokie Umawiające się Strony, których ustawodawstwo nie byłoby obecnie wystarczające, podejmą niezbędne środki dla zapobieżenia w każdym czasie wszelkim nadużyciom w posługiwaniu się znakami rozpoznawczymi, przewidzianymi w artykule 43.

Rozdział VII

O wykonaniu konwencji

Artykuł 46

Każda ze Stron w konflikcie powinna czuwać za pośrednictwem swych naczelnych dowódców nad szczegółami wykonania poprzednich artykułów, jak również w przypadkach nieprzewidzianych działań zgodnie z ogólnymi zasadami niniejszej konwencji.

Artykuł 47

Zabrania się stosowania zarządzeń odwetowych wobec rannych, chorych, rozbitków, personelu, statków i sprzętu, znajdujących się pod ochroną niniejszej konwencji.

Artykuł 48

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się jak najszerzej rozpowszechniać w swych krajach, zarówno w czasie pokoju, jak i podczas wojny, tekst niniejszej konwencji, a zwłaszcza włączyć jego studiowanie do programów szkolenia wojskowego, i o ile to możliwe również do programów szkolnictwa cywilnego, aby w ten sposób zasady jej były znane całej ludności, a przede wszystkim członkom sił zbrojnych[1], personelowi sanitarnemu i kapelanom.

Artykuł 49

Wysokie Umawiające się Strony prześlą sobie za pośrednictwem Szwajcarskiej Rady Związkowej, a podczas trwania działań wojennych za pośrednictwem Mocarstw opiekuńczych, urzędowe przekłady niniejszej konwencji, jak również ustawy i regulaminy, jakie uznają za stosowne wydać w celu zapewnienia jej wykonania.

Rozdział VIII

O karaniu nadużyć i naruszeń

Artykuł 50

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się do wydania niezbędnych przepisów ustawodawczych w celu ustalenia odpowiednich sankcji karnych w stosunku do osób, które popełniły albo wydały rozkaz popełnienia jakiegokolwiek z ciężkich naruszeń niniejszej konwencji, określonych w następnym artykule.

Każda Umawiająca się Strona obowiązana będzie poszukiwać osoby podejrzane o popełnienie albo wydanie rozkazu popełnienia jakiegokolwiek z tych ciężkich naruszeń i powinna ścigać je przed swoimi własnymi sądami bez względu na ich obywatelstwo.

Będzie ona również mogła, jeżeli woli, wydać te osoby na warunkach przewidzianych przez jej własne ustawodawstwo do osądzenia innej zainteresowanej w ściganiu Umawiającej się Stronie, o ile ta Strona posiada dostateczne dowody obciążające przeciwko powyższym osobom.

Każda Umawiająca się Strona podejmie niezbędne środki, aby spowodować zaprzestanie czynów sprzecznych z postanowieniami niniejszej konwencji, innych niż ciężkie naruszenia, określone w artykule następnym.

We wszelkich okolicznościach oskarżeni będą korzystali z gwarancji procesowych i swobody obrony, które nie będą mniejsze od przewidzianych w artykułach 105 i następnych Konwencji genewskiej z dnia 12 sierpnia 1949 r. o traktowaniu jeńców wojennych.

Artykuł 51

Za ciężkie naruszenia, przewidziane w artykule poprzednim, uważa się popełnienie któregokolwiek z niżej wymienionych czynów na szkodę osób lub mienia, chronionych przez niniejszą konwencję: umyślne zabójstwo, torturowanie lub nieludzkie traktowanie, włączając w to doświadczenia biologiczne, umyślne sprawianie wszelkich cierpień albo ciężkie uszkodzenia ciała lub zdrowia, niszczenie i przywłaszczanie sobie mienia, nie usprawiedliwione koniecznościami wojskowymi i dokonywane na wielką skalę w sposób bezprawny i samowolny.

Artykuł 52

Żadna Umawiająca się Strona nie będzie mogła zwolnić się sama ani zwolnić innej Umawiającej się Strony od odpowiedzialności, ciążącej na niej lub na innej Umawiającej się Stronie, za naruszenia przewidziane w poprzednim artykule.

Artykuł 53

Na żądanie jednej ze Stron w konflikcie należy w związku z każdym zarzutem pogwałcenia konwencji wszcząć śledztwo[2] w trybie, który będzie ustalony między Stronami zainteresowanymi.

Jeżeli nie nastąpi uzgodnienie co do procedury śledztwa[3], Strony porozumią się co do wyboru arbitra, który zadecyduje, jaka procedura ma być stosowana.

Po stwierdzeniu, że pogwałcenie miało istotnie miejsce, Strony w konflikcie możliwie najszybciej położą mu kres i ukrócą je[4].

---

[1] Powinno być: walczącym siłom zbrojnym.
[2] Powinno być: podjąć badania.
[3] Powinno być: badań.
[4] Powinno być: spowodują ściganie za nie.

Postanowienia końcowe

Artykuł 54

Konwencję niniejszą sporządzono w językach francuskim i angielskim. Obydwa teksty są jednakowo autentyczne.

Związkowa Rada Szwajcarska poleci sporządzenie przekładów urzędowych konwencji na języki rosyjski i hiszpański.

Artykuł 55

Konwencja niniejsza, która nosić będzie datę dnia dzisiejszego, będzie mogła być podpisana do dnia 12 lutego 1950 r. w imieniu Mocarstw reprezentowanych na konferencji, która rozpoczęła się w Genewie 21 kwietnia 1949 r., jak również Mocarstw nie reprezentowanych na tej konferencji, lecz będących Stronami X Konwencji haskiej z 18 października 1907 r. o przystosowaniu do wojny morskiej zasad Konwencji genewskiej z 1906 roku albo konwencji genewskich z 1864, 1906 lub 1929 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych.

Artykuł 56

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana możliwie najszybciej, a dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w Bernie.

O złożeniu każdego dokumentu ratyfikacyjnego sporządzony będzie protokół, którego odpis uwierzytelniony za zgodność Szwajcarska Rada Związkowa prześle wszystkim Mocarstwom, w których imieniu konwencję podpisano lub przystąpienie do niej notyfikowano.

Artykuł 57

Konwencja niniejsza wejdzie w życie w sześć miesięcy po złożeniu co najmniej dwóch dokumentów ratyfikacyjnych.

Następnie wejdzie ona w życie w stosunku do każdej z Wysokich Umawiających się Stron w sześć miesięcy po złożeniu przez nią dokumentu ratyfikacyjnego.

Artykuł 58

Konwencja niniejsza zastępuje w stosunkach między Wysokimi Umawiającymi się Stronami X Konwencję haską z 18 października 1907 roku o przystosowaniu do wojny morskiej zasad konwencji genewskiej z 1906 roku.

Artykuł 59

Od daty swego wejścia w życie konwencja niniejsza będzie otwarta do przystąpienia dla każdego Mocarstwa, w którego imieniu nie została podpisana.

Artykuł 60

Przystąpienia będą notyfikowane pisemnie Szwajcarskiej Radzie Związkowej i nabiorą mocy po upływie sześciu miesięcy od daty ich otrzymania.

Szwajcarska Rada Związkowa zawiadomi o każdym przystąpieniu wszystkie Mocarstwa, w których imieniu konwencję podpisano lub przystąpienie do niej notyfikowano.

Artykuł 61

Sytuacje przewidziane w artykułach 2 i 3 spowodują natychmiastowe wejście w życie ratyfikacji i przystąpień, złożonych bądź notyfikowanych przez Strony w konflikcie przed albo po rozpoczęciu działań wojennych lub okupacji. Zawiadomienia o ratyfikacjach lub przystąpieniach otrzymanych od Stron w konflikcie będą rozesłane przez Szwajcarska Radę Związkową w jak najszybszej drodze.

Artykuł 62

Każda z Wysokich Umawiających się Stron będzie mogła wypowiedzieć niniejszą konwencję.

Wypowiedzenie będzie notyfikowane pisemnie Szwajcarskiej Radzie Związkowej, która zawiadomi o wypowiedzeniu Rządy wszystkich Wysokich Umawiających się Stron.

Wypowiedzenie nabierze mocy po upływie roku od daty notyfikowania go Szwajcarskiej Radzie Związkowej. Jednak wypowiedzenie notyfikowane wówczas, gdy Mocarstwo wypowiadające jest uwikłane w konflikt, nie odniesie żadnego skutku dopóty, dopóki nie zostanie zawarty pokój, a w każdym razie dopóty, dopóki nie zostaną zakończone czynności związane z uwolnieniem i repatriacją osób podlegających ochronie przez niniejszą konwencję.

Wypowiedzenie będzie miało skutek tylko w stosunku do Mocarstwa wypowiadającego. Nie wywrze ono żadnego wpływu na obowiązki, jakie Strony w konflikcie będą musiały w dalszym ciągu wypełniać na mocy zasad prawa narodów, wynikających ze zwyczajów uznanych przez narody cywilizowane, z praw ludzkości i z wymagań sumienia publicznego.

(Artykuł 63 opuszczono)

Załącznik

Strona pierwsza

(miejsce zarezerwowane dla wskazania kraju i władzy wojskowej, która wydaje niniejszą kartę)

KARTA TOŻSAMOŚCI

dla członków personelu sanitarnego i duchownego przydzielonego do sił zbrojnych na morzu

Nazwisko .....

Imiona .....

Data urodzenia .....

Stopień .....

Numer legitymacji .....

Posiadacz niniejszej karty chroniony jest przez Konwencję genewską z 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu jako

.....

Data wystawienia karty ..... Numer karty .....

Strona odwrotna

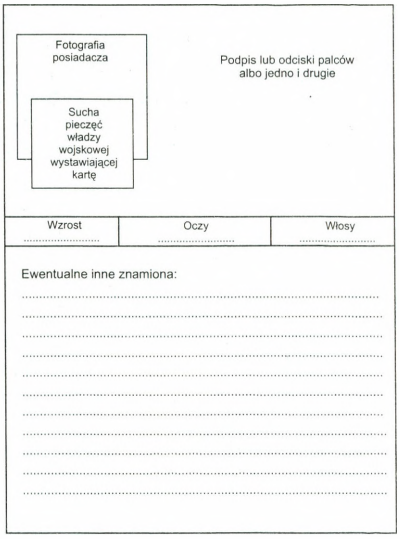
Fotografia posiadacza

Sucha pieczęć władzy wojskowej wystawiającej kartę

Podpis lub odciski palców albo jedno i drugie

Wzrost	Oczy	Włosy
.....	.....	.....

Ewentualne inne znamiona:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Konwencja o traktowaniu jeńców wojennych (III konwencja genewska), Genewa, 12 sierpnia 1949 r.

(DzU z 1956 r., nr 38, poz. 175, załącznik)

Tytuł I
Postanowienia ogólne
Artykuł 1

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się przestrzegać i dopilnować przestrzegania niniejszej konwencji we wszelkich okolicznościach.

Artykuł 2

Niezależnie od postanowień, które wejdą w życie już w czasie pokoju, konwencja niniejsza będzie miała zastosowanie w razie wypowiedzenia wojny lub powstania jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego między dwiema lub więcej niż dwiema Wysokimi Umawiającymi się Stronami, nawet gdyby jedna z nich nie uznała stanu wojny.

Konwencja będzie również miała zastosowanie we wszystkich przypadkach okupacji całości lub części terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, nawet gdyby ta okupacja nie napotkała na żaden opór zbrojny.

Jeżeli jedno z Mocarstw w konflikcie nie jest Stroną niniejszej konwencji, Mocarstwa będące jej Stronami pozostaną jednak nią związane w swych wzajemnych stosunkach. Będą one również związane konwencją wobec powyższego Mocarstwa, jeżeli przyjmuje[1] ono i stosuje jej postanowienia.

1 Powinno być: uznaje.

Artykuł 3

Gdyby na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron wybuchł konflikt zbrojny nie posiadający charakteru międzynarodowego, każda ze Stron w konflikcie obowiązana będzie stosować się przynajmniej do następujących postanowień:

1) Osoby, nie biorące bezpośrednio udziału w działaniach wojennych, włącznie z członkami sił zbrojnych, którzy złożyli broń, oraz osobami, które stały się niezdolne do walki na skutek choroby, ran, pozbawienia wolności lub z jakiegokolwiek innego powodu, będą we wszelkich okolicznościach traktowane w sposób humanitarny, bez czynienia żadnej różnicy na ich niekorzyść z powodu rasy, koloru skóry, religii lub wiary, płci, urodzenia lub majątku ani z żadnych innych analogicznych powodów.

W tym celu są i pozostaną zakazane w stosunku do wyżej wymienionych osób w każdym czasie i w każdym miejscu:

a) zamachy na życie i nietykalność cielesną, a w szczególności zabójstwa we wszelkiej postaci, okaleczenia, okrutne traktowanie, tortury i męki;

b) branie zakładników;

c) zamachy na godność osobistą, a w szczególności traktowanie poniżające i upokarzające;

d) skazywanie i wykonywanie egzekucji bez uprzedniego wyroku, wydanego przez sąd należycie ukonstytuowany i dający gwarancje procesowe, uznane za niezbędne przez narody cywilizowane.

2) Ranni i chorzy będą zbierani i leczeni.

Bezstronna organizacja humanitarna, jak Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, będzie mogła ofiarować swoje usługi Stronom w konflikcie.

Strony w konflikcie będą się ponadto starały wprowadzić w życie w drodze specjalnych układów wszystkie lub niektóre z pozostałych postanowień niniejszej konwencji.

Zastosowanie powyższych postanowień nie będzie miało wpływu na sytuację prawną Stron w konflikcie.

Artykuł 4

A. Jeńcami wojennymi w rozumieniu niniejszej konwencji są osoby, które znalazły się we władzy nieprzyjaciela, a należą do jednej z następujących kategorii:

1) członkowie sił zbrojnych Strony w konflikcie, jak również członkowie milicji i oddziałów ochotniczych, stanowiących część tych sił zbrojnych;

2) członkowie innych milicji i innych oddziałów ochotniczych, włączając w to członków zorganizowanych ruchów oporu, należących do jednej ze Stron w konflikcie i działających poza granicami lub w granicach własnego terytorium, nawet jeżeli to terytorium jest okupowane, pod warunkiem, że te milicje lub oddziały ochotnicze, włączając w to zorganizowane ruchy oporu, odpowiadają następującym warunkom:

a) mają na czele osobę odpowiedzialną za swych podwładnych;

b) noszą stały i dający się z daleka rozpoznać znak rozpoznawczy;

c) jawnie noszą broń;

d) przestrzegają w swych działaniach praw i zwyczajów wojny;

3) członkowie regularnych sił zbrojnych, którzy podają się za podlegających rządowi lub władzy nie uznanym przez Mocarstwo zatrzymujące;

4) osoby towarzyszące siłom zbrojnym, ale nie należące do nich bezpośrednio, jak na przykład cywilni członkowie załóg samolotów wojskowych, korespondenci wojenni, dostawcy, członkowie oddziałów pracy lub służb, powołanych do opiekowania się wojskowymi, pod warunkiem, że otrzymali oni upoważnienie od sił zbrojnych, którym towarzyszą, przy czym te ostatnie obowiązane są wydać im w tym celu kartę tożsamości według załączonego wzoru;

5) członkowie załóg statków handlowych, włączając w to kapitanów, pilotów i uczniów, oraz członkowie załóg samolotów cywilnych Stron w konflikcie, o ile nie przysługuje im prawo do korzystniejszego traktowania na mocy innych postanowień prawa międzynarodowego;

6) ludność terytorium nie okupowanego, która przy zbliżaniu się nieprzyjaciela chwyta spontanicznie za broń, aby stawić opór inwazji[1], a nie miała czasu zorganizować się w regularne siły zbrojne, jeżeli jawnie nosi broń i przestrzega praw i zwyczajów wojennych.

---

[1] Powinno być: wojskom inwazyjnym.

B. Korzystać będą również z traktowania zastrzeżonego przez niniejszą konwencję dla jeńców wojennych:

1) osoby, które należą lub należały do sił zbrojnych kraju okupowanego, jeżeli z tytułu tej przynależności Mocarstwo okupujące, które je nawet początkowo zwolniło w czasie trwania działań wojennych poza okupowanym przezeń terytorium, uważa za niezbędne ich internowanie, zwłaszcza po nieudanej próbie tych osób połączenia się z siłami zbrojnymi, do których należą i które nadal walczą, lub gdy osoby te nie stawią się na wezwanie w celu ich internowania;

2) osoby należące do jednej z kategorii wyliczonych w niniejszym artykule, przyjęte na terytorium Mocarstw neutralnych lub nie będących Stroną wojującą, a podlegające internowaniu na mocy prawa międzynarodowego, z zastrzeżeniem wszelkiego rodzaju korzystniejszego traktowania, jakie te Mocarstwa mogą im przyznać, oraz z wyjątkiem postanowień artykułu 8, 10, 15, 30 ustęp 5, artykułów 58 i 67 włącznie, 92, 126, jak również – jeżeli Strony w konflikcie utrzymują stosunki dyplomatyczne z Mocarstwem neutralnym lub zainteresowanym Mocarstwem nie będącym Stroną wojującą – z wyjątkiem postanowień dotyczących Mocarstwa opiekuńczego. Gdy takie stosunki dyplomatyczne istnieją, Strony w konflikcie, do których te osoby należą, będą mogły sprawować w stosunku do nich funkcje przyznane na mocy niniejszej konwencji Mocarstwom opiekuńczym, bez uszczerbku dla funkcji sprawowanych normalnie przez Strony na mocy zwyczajów oraz traktatów dyplomatycznych i konsularnych.

C. Niniejszy artykuł nie wpływa na sytuację prawną personelu lekarskiego i duchownego, przewidzianą w artykule 33 niniejszej konwencji.

Artykuł 5

Niniejsza konwencja stosować się będzie do osób wymienionych w artykule 4 od chwili, gdy dostaną się we władzę nieprzyjaciela, aż do ich ostatecznego uwolnienia i repatriacji.

Jeżeli powstanie wątpliwość co do przynależności osób, które wzięły udział w działaniach wojennych i wpadły w ręce nieprzyjaciela, do jednej z kategorii wyliczonych w artykule 4, osoby te korzystać będą z ochrony niniejszej konwencji do chwili, gdy właściwy sąd ustali ich sytuację prawną.

Artykuł 6

Wysokie Umawiające się Strony będą niezależnie od układów wyraźnie przewidzianych w artykułach 10, 23, 28, 33, 60, 65, 67, 72, 73, 75, 109, 110, 118, 119, 122, 132, zawierać jeszcze inne układy specjalne w każdej sprawie, która wydaje się im odpowiednia do oddzielnego uregulowania. Żaden układ specjalny nie może pogorszyć sytuacji jeńców uregulowanej przez niniejszą konwencję ani ograniczać przyznanych im przez nią praw.

Jeńcy wojenni będą korzystali z dobrodziejstw tych układów dopóty, dopóki konwencja będzie się do nich stosowała, z zastrzeżeniem przeciwnych postanowień zawartych wyraźnie w powyższych układach lub w układach późniejszych albo z zastrzeżeniem korzystniejszych środków przedsięwziętych w stosunku do nich przez jedną lub drugą Stronę w konflikcie.

Artykuł 7

Jeńcy wojenni nie będą mogli w żadnym razie zrzec się częściowo lub całkowicie praw zapewnionych im przez niniejszą konwencję i ewentualnie przez układy specjalne, przewidziane w artykule poprzednim.

Artykuł 8

Konwencja niniejsza stosowana będzie przy współudziale i pod kontrolą Mocarstw opiekuńczych powołanych do obrony interesów Stron w konflikcie. W tym celu Mocarstwa opiekuńcze będą mogły wyznaczyć poza swym personelem dyplomatycznym i konsularnym delegatów spośród swych własnych obywateli lub spośród obywateli innych Mocarstw neutralnych. Ci delegaci powinni uzyskać zgodę Mocarstwa, przy którym będą wykonywali swą misję.

Strony w konflikcie będą w możliwie najszerszej mierze ułatwiały przedstawicielom lub delegatom Mocarstw opiekuńczych wypełnianie ich zadań.

Przedstawiciele lub delegaci Mocarstw opiekuńczych nie powinni w żadnym przypadku wykraczać poza ramy swej misji, określonej przez niniejszą konwencję; powinni oni w szczególności brać pod uwagę bezwzględne wymagania bezpieczeństwa państwa, przy którym wykonują swe funkcje.

Artykuł 9

Postanowienia niniejszej konwencji nie stanowią przeszkody dla działalności humanitarnej Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, jak również każdej innej bezstronnej organizacji humanitarnej, prowadzonej w celu opieki nad jeńcami wojennymi i udzielania im pomocy za zgodą zainteresowanych Stron w konflikcie.

Artykuł 10

Wysokie Umawiające się Strony będą mogły w każdym czasie porozumieć się co do powierzenia zadań, przypadających na mocy niniejszej konwencji Mocarstwom opiekuńczym, jakiejś organizacji, dającej wszelką rękojmię bezstronności i sprawności.

Jeżeli jeńcy wojenni nie korzystają lub przestali korzystać z jakiegokolwiek powodu z działalności Mocarstwa opiekuńczego albo organizacji wyznaczonej zgodnie z ustępem pierwszym, Mocarstwo zatrzymujące powinno zwrócić się do jakiegoś Państwa neutralnego lub do takiej organizacji o podjęcie się funkcji, przypadających na mocy niniejszej konwencji Mocarstwom opiekuńczym, wyznaczonym przez Strony w konflikcie.

Jeżeli nie uda się w ten sposób zapewnić ochrony, Mocarstwo zatrzymujące powinno się zwrócić do jakiejś organizacji humanitarnej, jak Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, o podjęcie się zadań humanitarnych przypadających na mocy niniejszej konwencji Mocarstwom opiekuńczym albo też powinno przyjąć usługi zaofiarowane przez taką organizację, z zastrzeżeniem postanowień niniejszego artykułu.

Każde Mocarstwo neutralne lub każda organizacja, do której zwróciło się zainteresowane Mocarstwo lub która zaofiarowała swe usługi w celach wyżej wymienionych, powinny działać z poczuciem odpowiedzialności, jaką ponoszą wobec Strony w konflikcie, do której należą osoby podlegające ochronie przez niniejszą konwencję, oraz powinny dawać dostateczną rękojmię swej zdolności do podjęcia się wymienionych funkcji i ich bezstronnego spełniania.

Nie wolno naruszyć powyższych postanowień drogą specjalnej umowy między Mocarstwami, z których jedno byłoby chociaż przejściowo ograniczone w stosunku do drugiego Mocarstwa lub jego sprzymierzeńców w swej swobodzie rokowań na skutek wydarzeń wojennych, zwłaszcza w przypadku okupacji całości lub znacznej części swojego terytorium.

Ilekroć w konwencji niniejszej jest mowa o Mocarstwie opiekuńczym, należy przez to rozumieć także zastępujące je organizacje w rozumieniu artykułu niniejszego[1].

Artykuł 11

Mocarstwa opiekuńcze zaofiarują swe dobre usługi w celu załatwienia sporu, ilekroć uznają, że leży to w interesie osób podlegających ochronie, a w szczególności w razie braku zgody między Stronami w konflikcie co do stosowania lub wykładni postanowień niniejszej konwencji.

W tym celu każde z Mocarstw opiekuńczych będzie mogło na prośbę jednej ze Stron lub z własnej inicjatywy zaproponować Stronom w konflikcie zwołanie, ewentualnie na odpowiednio wybranym neutralnym terytorium, konferencji ich przedstawiciela, a zwłaszcza władz zajmujących się sprawami jeńców wojennych. Strony w konflikcie obowiązane są zastosować się do takich propozycji. Mocarstwa opiekuńcze będą mogły wówczas zaproponować Stronom w konflikcie, aby zgodziły się na udział w tej konferencji osobistości należącej do jednego z Mocarstw neutralnych albo delegowanej przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża.

Tytuł II

Ogólna ochrona jeńców wojennych

Artykuł 12

Jeńcy wojenni znajdują się we władzy Mocarstwa nieprzyjacielskiego, a nie we władzy poszczególnych osób lub oddziałów wojskowych, które wzięły ich do niewoli. Niezależnie od istniejącej[2] odpowiedzialności indywidualnej, za traktowanie jeńców wojennych odpowiada Mocarstwo zatrzymujące.

Jeńcy wojenni mogą być przekazani przez Mocarstwo zatrzymujące tylko Mocarstwu, które jest Stroną konwencji, i to dopiero wówczas, gdy Mocarstwo zatrzymujące upewniło się, że dane Mocarstwo pragnie i jest zdolne stosować konwencję. Po przekazaniu w ten sposób

---

[1] Polska zgłosiła zastrzeżenie do artykułu 10.

[2] Powinno być: mogącej istnieć.

jeńców Mocarstwo, które zgodziło się ich przejąć, będzie odpowiedzialne za stosowanie konwencji przez czas sprawowania nad nimi opieki.

Gdyby jednak to Mocarstwo nie spełniało w jakimś ważnym punkcie swego obowiązku wykonania postanowień konwencji, Mocarstwo, które przekazało jeńców wojennych, powinno na skutek zawiadomienia go o tym przez Mocarstwo opiekuńcze przedsięwziąć skuteczne środki dla zaradzania sytuacji lub zażądać przekazania mu z powrotem jeńców wojennych. Takiemu żądaniu należy uczynić zadość[1].

Artykuł 13

Jeńcy wojenni powinni być zawsze traktowani w sposób humanitarny. Wszelkie bezprawne działanie lub zaniechanie ze Strony Mocarstwa zatrzymującego, powodujące śmierć lub poważne zagrożenie zdrowia jeńca wojennego znajdującego się w jego władzy, jest zakazane i uważane będzie za ciężkie naruszenie niniejszej konwencji. W szczególności żaden jeniec wojenny nie może być okaleczony fizycznie ani poddany doświadczeniom lekarskim lub naukowym jakiegokolwiek rodzaju, które nie są uzasadnione leczeniem tego jeńca i nie leżą w jego interesie.

Jeńcy wojenni powinni być również stale chronieni zwłaszcza przed każdym aktem gwałtu lub zastraszenia, przed zniewagami i ciekawością publiczną.

Środki odwetowe względem nich są zabronione.

Artykuł 14

Jeńcy wojenni mają we wszelkich okolicznościach prawo do poszanowania swej osoby i czci.

Kobiety powinny być traktowane ze wszystkimi względami należnymi ich płci. W każdym przypadku przysługuje im traktowanie równie korzystne jak mężczyznom.

Jeńcy wojenni zachowują pełną zdolność cywilną, jaką posiadali w chwili wzięcia ich do niewoli. Mocarstwo zatrzymujące będzie mogło ograniczyć korzystanie z tych praw na swoim terytorium lub poza jego granicami tylko w stopniu wymaganym przez niewolę.

Artykuł 15

Mocarstwo zatrzymujące jeńców wojennych obowiązane będzie do bezpłatnego ich utrzymania i dostarczania im bezpłatnie opieki lekarskiej, jakiej wymaga stan ich zdrowia.

Artykuł 16

Z uwzględnieniem postanowień niniejszej konwencji dotyczących stopni wojskowych i płci oraz z zastrzeżeniem traktowania uprzywilejowanego, przysługującego jeńcom wojennym ze względu na stan ich zdrowia, wiek lub kwalifikacje zawodowe, wszyscy jeńcy powinni być traktowani przez Mocarstwo zatrzymujące jednakowo, bez żadnej na ich niekorzyść różnicy z powodu rasy, narodowości, religii, poglądów politycznych lub z innego powodu tego rodzaju.

Tytuł III
Niewola
Dział I
Początek niewoli

Artykuł 17

Każdy jeniec wojenny obowiązany jest podać, będąc przesłuchiwany, tylko swoje nazwisko, imiona, stopień wojskowy, datę urodzenia i numer książeczki wojskowej lub w braku tego równorzędne dane.

W razie umyślnego naruszenia tego przepisu jeniec może narazić się na ograniczenie mu korzyści, przysługujących jeńcom w jego stopniu lub na jego stanowisku. Każda Strona w konflikcie obowiązana jest wydać każdej osobie podlegającej jej jurysdykcji, a mogącej stać się jeńcem wojennym, kartę tożsamości, podającą nazwisko, imiona, stopień, numer książeczki wojskowej lub równorzędne dane oraz datę urodzenia. Ta karta tożsamości może zawierać ponadto podpis lub odciski palców albo jedno i drugie, jak również wszelkie inne dane dotyczące członków sił zbrojnych, jakie Strony w konflikcie zechcą dodatkowo zamieścić. W miarę możności karta będzie miała wymiary 6,5 x 10 cm i zostanie wystawiona w dwóch egzemplarzach. Jeniec wojenny powinien okazywać tę kartę tożsamości na każde żądanie, jednak w żadnym razie nie wolno mu jej odbierać.

---

[1] Polska zgłosiła zastrzeżenie do artykułu 12.

Nie wolno stosować żadnych tortur fizycznych lub moralnych ani wywierać żadnego przymusu na jeńcach wojennych w celu uzyskania od nich jakichkolwiek informacji. Nie wolno grozić jeńcom, którzy odmówią odpowiedzi, ani ich obrażać, ani narażać na nieprzyjemności lub szkody jakiejkolwiek natury.

Jeńcy wojenni, którzy na skutek swego stanu fizycznego lub psychicznego są niezdolni do stwierdzenia swej tożsamości, będą przekazani służbie zdrowia. Tożsamość tych jeńców zostanie ustalona wszelkimi możliwymi środkami, z zastrzeżeniem postanowień ustępu poprzedniego.

Przesłuchanie jeńców wojennych odbywać się będzie w zrozumiałym dla nich języku.

Artykuł 18

Wszystkie rzeczy i przedmioty osobistego użytku, z wyjątkiem broni, koni, sprzętu wojskowego i dokumentów wojskowych, pozostawione będą w posiadaniu jeńców wojennych, jak również hełmy metalowe, maski przeciwgazowe i wszystkie inne przedmioty, które dano im dla ochrony osobistej. Pozostaną również w ich posiadaniu rzeczy i przedmioty, służące do ich ubrania i wyżywienia, nawet jeżeli należą one do ich oficjalnego ekwipunku wojskowego.

Jeńcy wojenni nie mogą znaleźć się nigdy bez dokumentów tożsamości. Mocarstwo zatrzymujące dostarczy tych dokumentów tym, którzy ich nie posiadają.

Nie wolno odbierać jeńcom wojennym dystynkcji wojskowych, oznak przynależności państwowej, odznaczeń oraz przedmiotów, posiadających głównie wartość osobistą lub uczuciową.

Pieniądze, które jeńcy wojenni posiadają przy sobie, mogą im być odebrane wyłącznie na rozkaz oficera po uprzednim wpisaniu odnośnych sum i danych dotyczących ich właścicieli do specjalnego rejestru oraz po wydaniu właścicielowi szczegółowego pokwitowania z czytelnie wypisanym nazwiskiem i stopniem wojskowym oraz oznaczeniem jednostki wojskowej osoby, która wystawiła pokwitowanie. Kwoty w walucie Mocarstwa zatrzymującego lub wymienione na tę walutę na prośbę jeńca zapisane będą na dobro rachunku jeńca zgodnie z artykułem 64.

Mocarstwo zatrzymujące może odebrać jeńcom wojennym przedmioty wartościowe tylko ze względów bezpieczeństwa. W tym przypadku stosuje się takie same postępowanie jak przy odbiorze kwot pieniężnych.

Przedmioty te, jak również odebrane pieniądze, które są w innej walucie niż waluta Mocarstwa zatrzymującego i o ile właściciel nie poprosił o ich wymianę, będą przechowane przez Mocarstwo zatrzymujące i zwrócone jeńcowi w pierwotnej postaci po zwolnieniu go z niewoli.

Artykuł 19

Jeńcy wojenni zostaną w jak najkrótszym czasie po wzięciu ich do niewoli ewakuowani do obozów, położonych w takiej odległości od strefy walk, aby znaleźli się poza niebezpieczeństwem.

W strefie niebezpiecznej mogą znajdować się czasowo tylko tacy jeńcy wojenni, którzy na skutek ran lub chorób byliby narażeni na większe niebezpieczeństwo przez ewakuację niż przez pozostanie na miejscu.

Do czasu ewakuacji ze strefy walk jeńcy wojenni nie będą niepotrzebnie narażani na niebezpieczeństwo.

Artykuł 20

Ewakuacja jeńców wojennych odbywać się będzie zawsze w sposób humanitarny i w podobnych warunkach, w jakich odbywa się translokacja wojsk Mocarstwa zatrzymującego.

Mocarstwo zatrzymujące dostarczy ewakuowanym jeńcom wojennym wody do picia i żywności w dostatecznej ilości, jak również odzieży i koniecznej pomocy lekarskiej; przedsięweźmie ono wszelkie odpowiednie środki ostrożności w celu zapewnienia jeńcom bezpieczeństwa podczas ewakuacji oraz sporządzi możliwie najwcześniej listę ewakuowanych jeńców.

Jeżeli jeńcy wojenni będą musieli przejść podczas ewakuacji przez obozy przejściowe, pobyt ich w tych obozach będzie możliwie najkrótszy.

Dział II
Internowanie jeńców wojennych
Rozdział I
Postanowienia ogólne
Artykuł 21

Mocarstwo zatrzymujące może internować jeńców wojennych. Może ono nałożyć na nich obowiązek niewydalania się poza pewne granice obozu, w którym są internowani, albo – jeżeli obóz jest ogrodzony – nieprzekraczania jego obrębu. Z zastrzeżeniem postanowień niniejszej konwencji dotyczących sankcji karnych i dyscyplinarnych, jeńcy ci mogą być zamknięci lub trzymani w odosobnieniu tylko wówczas, gdyby się to okazało niezbędne dla ochrony ich zdrowia; stan ten w żadnym przypadku nie może trwać dłużej niż wymagają tego okoliczności, które wywołały jego konieczność.

Jeńcy wojenni mogą być częściowo lub zupełnie zwolnieni na słowo lub na podstawie zobowiązania, jeżeli ustawy Mocarstwa, do którego należą, na to zezwalają. Środek ten będzie stosowany zwłaszcza w przypadkach, w których może przyczynić się do poprawy stanu zdrowia jeńców. Żaden jeniec nie będzie zmuszony do wyrażania swej zgody na zwolnienie go na słowo lub na podstawie zobowiązania.

Z chwilą rozpoczęcia działań wojennych każda Strona w konflikcie zawiadomi Stronę przeciwną o ustawach i przepisach zezwalających lub zakazujących jej obywatelom przyjmować zwolnienie na słowo lub na podstawie zobowiązania. Jeńcy, zwolnieni na słowo lub na podstawie zobowiązania zgodnie z ustawami i przepisami, które zostały w ten sposób podane do wiadomości, będą zobowiązani swym honorem osobistym do skrupulatnego wykonania przyjętych na siebie zobowiązań zarówno wobec Mocarstwa, do którego należą, jak również wobec Mocarstwa, które ich wzięło do niewoli. W takich przypadkach Mocarstwo, do którego należą, nie będzie mogło ani żądać, ani przyjmować od nich żadnych usług, sprzecznych z danym słowem lub zaciągniętym zobowiązaniem.

Artykuł 22

Jeńcy wojenni mogą być internowani w pomieszczeniach znajdujących się na lądzie stałym i dających wszelkie gwarancje higieny i zdrowotności; z wyjątkiem przypadków specjalnych usprawiedliwionych interesem samych jeńców, nie będą oni internowani w więzieniach karnych.

Jeńcy wojenni, internowani w okręgach niezdrowych albo takich, których klimat jest dla nich szkodliwy, będą w jak najkrótszym czasie[1] przeniesieni do okolic o odpowiedniejszym klimacie.

Mocarstwo zatrzymujące zgrupuje jeńców wojennych w obozach lub oddziałach obozowych według ich narodowości, języka i obyczajów z zastrzeżeniem, że jeńcy ci nie będą odseparowani od jeńców wojennych, należących do sił zbrojnych, w których służyli w chwili dostania się do niewoli, chyba że się na to zgodzą.

Artykuł 23

Żaden jeniec wojenny nie może być nigdy wysłany do okręgów lub zatrzymany w okręgach, w których byłby narażony na ostrzeliwanie ze strefy walk, ani nie może być użyty do ochraniania swoją obecnością pewnych punktów lub okręgów przed działaniami wojennymi.

Jeńcy wojenni korzystać będą w takim samym stopniu jak miejscowa ludność cywilna z pomieszczeń, chroniących przed bombardowaniem lotniczym i przed innymi niebezpieczeństwami wojny; z wyjątkiem tych, którzy biorą udział w ochronie kwater przed tym niebezpieczeństwem, jeńcy wojenni mogą udawać się do schronów możliwie jak najszybciej po ogłoszeniu alarmu. Wszelkie inne środki, podjęte dla ochrony ludności, stosują się również do nich.

Mocarstwa zatrzymujące będą sobie wzajemnie podawać do wiadomości za pośrednictwem Mocarstw opiekuńczych wszelkie potrzebne dane o położeniu geograficznym obozów jeńców wojennych.

Kiedy tylko pozwolą na to względy wojskowe, obozy jeńców wojennych będą oznaczone w dzień literami PG lub PW[2], umieszczonymi w taki sposób, aby były wyraźnie widoczne

---

[1] Powinno być: możliwie najszybciej.

[2] Są to pierwsze litery słów „jeńcy wojenni" w językach francuskim (Prisonniers de guerre) i angielskim (Prisoners of War).

z powietrza; jednakże zainteresowane Mocarstwa mogą zgodzić się na ustalenie innego sposobu znakowania. Tylko obozy jeńców wojennych mogą być oznaczone w ten sposób.

Artykuł 24

Obozy przejściowe albo rozdzielcze o charakterze stałym będą urządzone w warunkach podobnych do tych, jakie przewidziane są w niniejszej części; jeńcy wojenni korzystać w nich będą z takiego samego traktowania jak i w innych obozach.

Rozdział II
Pomieszczenia, wyżywienie i odzież jeńców wojennych

Artykuł 25

Warunki zakwaterowania jeńców wojennych będą tak samo korzystne jak warunki zapewnione wojskom Mocarstwa zatrzymującego, zakwaterowanym w tym samym okręgu. Warunki te powinny uwzględniać obyczaje i zwyczaje jeńców i nie powinny być w żadnym razie szkodliwe dla ich zdrowia.

Powyższe postanowienia stosuje się mianowicie do pomieszczeń sypialnych jeńców wojennych, jeżeli chodzi zarówno o powierzchnię ogólną i minimum kubatury, jak i o urządzenia oraz posłania włącznie z kocami.

Lokale przeznaczone do użytku zarówno indywidualnego, jak zbiorowego jeńców wojennych powinny być całkowicie zabezpieczone przed wilgocią, dostatecznie opalane i oświetlane, zwłaszcza między zapadaniem zmroku a porą gaszenia światła. Powinny być powzięte wszelkie środki ostrożności przeciwko niebezpieczeństwu pożaru.

We wszystkich obozach, w których jeńcy wojenni znajdują się równocześnie z więźniami[1], powinny być dla nich zarezerwowane oddzielne pomieszczenia sypialne.

Artykuł 26

Podstawowa dzienna racja żywnościowa powinna być wystarczająca ilościowo i jakościowo oraz dostatecznie urozmaicona, aby utrzymać jeńców w dobrym zdrowiu i zapobiec utracie wagi i zaburzeniom powstającym z niedostatecznego odżywienia. Należy również uwzględnić sposób odżywiania, do którego jeńcy są przyzwyczajeni.

Mocarstwo zatrzymujące dostarczy pracującym jeńcom wojennym dodatkowej żywności potrzebnej dla wykonywania pracy, przy której są zatrudnieni.

Woda do picia będzie dostarczona jeńcom wojennym w dostatecznej ilości. Używanie tytoniu będzie dozwolone.

W miarę możności jeńcy wojenni będą brali udział w przygotowywaniu swych posiłków; w tym celu będą mogli być zatrudnieni w kuchniach. Otrzymają ponadto możliwość przyrządzania osobiście dodatkowej żywności będącej w ich posiadaniu.

Odpowiednie lokale będą oddane do użytku na jadalnie i kasyna.

Wszelkie zbiorowe kary dyscyplinarne dotyczące wyżywienia są zakazane.

Artykuł 27

Mocarstwo zatrzymujące dostarczy jeńcom wojennym odzież, bieliznę i obuwie w wystarczającej ilości z uwzględnieniem klimatu miejscowości, w której przebywają. Mundury armii nieprzyjacielskich, zdobyte przez Mocarstwo zatrzymujące, użyte będą jako odzież dla jeńców wojennych, jeżeli będą odpowiadać klimatowi kraju.

Mocarstwo zatrzymujące zapewni regularną zmianę i naprawę tych rzeczy. Pracujący jeńcy wojenni otrzymają ponadto odpowiednią odzież wszędzie, gdzie charakter pracy tego wymaga.

Artykuł 28

We wszystkich obozach urządzone będą kantyny, w których jeńcy wojenni będą mogli nabywać produkty żywnościowe, przedmioty codziennego użytku, mydło i tytoń, których cena sprzedaży nie powinna w żadnym razie przekraczać miejscowych cen rynkowych.

Zyski z kantyn będą przeznaczane na rzecz jeńców wojennych; w tym celu zostanie utworzony specjalny fundusz. Mąż zaufania będzie miał prawo współpracować w administrowaniu kantyną i w zarządzaniu tym funduszem.

Przy rozwiązywaniu obozu saldo kredytowe funduszu specjalnego przekazane zostanie międzynarodowej organizacji humanitarnej w celu użycia go na rzecz jeńców wojennych tej samej narodowości co jeńcy, którzy przyczynili się do utworzenia tego funduszu. W przy-

---

[1] Powinno być: w których jeńcy wojenni – kobiety znajdują się razem z jeńcami wojennymi – mężczyznami.

padku ogólnej repatriacji zyski te zachowa Mocarstwo zatrzymujące, chyba że inaczej postanowi umowa, zawarta między zainteresowanymi Mocarstwami.

Rozdział III
Higiena i opieka lekarska
Artykuł 29

Mocarstwo zatrzymujące zobowiązane będzie przedsięwziąć wszelkie środki higieny, niezbędne dla zapewnienia czystości i zdrowotności obozów oraz dla zapobieżenia epidemiom.

Jeńcy wojenni będą mieli dla swego użytku w dzień i w nocy urządzenia, odpowiadające wymaganiom higieny i utrzymywane stale w czystości. W obozach, w których przebywają jeńcy wojenni[1], powinny być dla nich zarezerwowane oddzielne urządzenia tego rodzaju.

Ponadto, niezależnie od kąpieli i natrysków, które powinny znajdować się w obozach, należy dostarczać jeńcom wojennym wody i mydła w dostatecznej ilości do utrzymania w czystości ciała i do prania bielizny; potrzebne urządzenia, ułatwienia i czas zostaną im w tym celu zapewnione.

Artykuł 30

Każdy obóz posiadać będzie odpowiednią izbę chorych, w której jeńcy wojenni otrzymają potrzebną im opiekę i odpowiednie pożywienie dietetyczne. W razie potrzeby odrębne pomieszczenia zarezerwowane będą dla chorych dotkniętych chorobami zakaźnymi lub umysłowymi.

Jeńcy wojenni dotknięci poważną chorobą albo których stan wymaga specjalnego leczenia, operacji lub leczenia szpitalnego, muszą być przyjęci do każdego zakładu wojskowego lub cywilnego odpowiedniego dla ich leczenia, nawet jeżeli ich repatriacja przewidziana jest w bliskiej przyszłości. Specjalne ułatwienia będą przyznane w celu otoczenia opieką inwalidów, zwłaszcza niewidomych, oraz w celu ich leczenia i przeszkolenia do czasu repatriacji.

Jeńcy wojenni leczeni będą przede wszystkim przez personel lekarski swojego Mocarstwa, będący, o ile możliwe, tej samej narodowości.

Nie wolno czynić przeszkód jeńcom wojennym w udawaniu się do władz lekarskich na badanie. Na prośbę każdego jeńca, który odbył kurację, władze zatrzymujące wręczą mu oficjalne zaświadczenie, stwierdzające charakter jego ran lub choroby oraz okres i rodzaj leczenia. Duplikat tego zaświadczenia wysłany zostanie do Centralnego Biura Informacji o jeńcach wojennych.

Koszty leczenia włącznie z kosztami wszelkich przyrządów potrzebnych dla utrzymania jeńców wojennych w dobrym stanie zdrowia, a w szczególności koszty protez, sztucznych zębów itp. oraz okularów, obciążać będą Mocarstwo zatrzymujące.

Artykuł 31

Badania lekarskie jeńców wojennych odbywać się będą co najmniej raz na miesiąc. Obejmą one sprawdzenie i rejestrację wagi każdego jeńca. Przedmiotem badań będzie w szczególności sprawdzenie ogólnego stanu zdrowia, odżywienia i czystości, jak również wykrywanie chorób zakaźnych, a zwłaszcza gruźlicy, malarii oraz chorób wenerycznych. W tym celu stosowane będą wszystkie[2] najskuteczniejsze metody rozporządzalne, np. periodyczne seryjne zdjęcia rentgenowskie na mikrofilmie dla wykrycia gruźlicy w samych zaczątkach.

Artykuł 32

Mocarstwo zatrzymujące może zażądać od jeńców wojennych, nie należących do służby zdrowia ich sił zbrojnych, a będących lekarzami, dentystami, sanitariuszami lub sanitariuszkami, aby wykonywali swe funkcje na rzecz jeńców wojennych, przynależnych do tego samego państwa. W tym przypadku pozostaną oni jeńcami wojennymi, jednak powinni być traktowani w taki sam sposób jak odpowiedni członkowie personelu lekarskiego zatrzymani przez dane Mocarstwo. Będą oni zwolnieni od każdej innej pracy, którą można by im nakazać w myśl artykułu 49.

---

[1] Należy dodać: kobiety.

[2] Słowa „wszystkie" nie ma w oryginalnych tekstach francuskim i angielskim.

Rozdział IV
Personel lekarski i duchowny zatrzymany dla niesienia pomocy jeńcom wojennym
Artykuł 33

Członkowie personelu sanitarnego i duchownego, zatrzymani przez władze danego Mocarstwa w celu niesienia pomocy jeńcom wojennym, nie będą uważani za jeńców wojennych. Będą oni jednak korzystali przynajmniej ze wszystkich uprawnień oraz ochrony, przewidzianych w niniejszej konwencji, jak również ze wszystkich ułatwień, koniecznych dla umożliwienia im niesienia pomocy lekarskiej i duchownej jeńcom wojennym.

Będą oni nadal wykonywali w ramach ustaw i regulaminów wojskowych Mocarstwa zatrzymującego, pod kierunkiem jego właściwych organów i zgodnie ze swoim sumieniem zawodowym, swe funkcje lekarskie lub duchowne na rzecz jeńców wojennych należących przede wszystkim do sił zbrojnych, do których oni sami należą. Będą oni korzystali ponadto z następujących ułatwień przy wykonywaniu swych zadań lekarskich lub duchownych:

a) upoważnieni będą do odwiedzania regularnie jeńców wojennych znajdujących się w oddziałach pracy lub szpitalach położonych poza obozem. W tym celu władza zatrzymująca przydzieli im do dyspozycji konieczne środki komunikacji;

b) w każdym obozie lekarz wojskowy posiadający starszeństwo w najwyższej randze będzie odpowiedzialny wobec władz wojskowych obozu za wszystko, co dotyczy działalności zatrzymanego personelu sanitarnego. W tym celu zaraz po rozpoczęciu działań wojennych Strony w konflikcie ustalą na podstawie porozumienia, jak odpowiadają sobie wzajemnie rangi ich personelu sanitarnego oraz personelu stowarzyszeń wymienionych w artykule 26 Konwencji genewskiej z dnia 12 sierpnia 1949 roku o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych[1]. Lekarz ten oraz kapelani będą mieli bezpośredni dostęp do właściwych władz obozowych we wszystkich sprawach wchodzących w zakres ich misji. Te ostatnie udzielą im wszelkich potrzebnych ułatwień w prowadzeniu korespondencji w tych sprawach;

c) zatrzymanego personelu, jakkolwiek podlega on wewnętrznej dyscyplinie obozu, w którym się znajduje, nie będzie można zmuszać do żadnej pracy nie związanej z jego misją lekarską lub religijną.

W trakcie działań wojennych Strony w konflikcie porozumieją się co do ewentualnej wymiany[2] zatrzymanego personelu i ustalą warunki tej wymiany[3].

Żadne z powyższych postanowień nie zwalnia Mocarstwa zatrzymującego od obowiązków wobec jeńców wojennych w dziedzinie opieki lekarskiej i duchownej.

Rozdział V
Religia, zajęcia intelektualne i fizyczne
Artykuł 34

Jeńcom wojennym pozostawi się pełną swobodę wykonywania praktyk religijnych, włącznie z udziałem w nabożeństwach swojego wyznania, pod warunkiem zastosowania się do przepisów porządkowych wydanych przez władze wojskowe.

Zarezerwowane będą odpowiednie lokale dla odbywania nabożeństw.

Artykuł 35

Kapelanom, którzy znaleźli się we władzy Mocarstwa nieprzyjacielskiego i którzy pozostaną lub zostaną zatrzymani w celu niesienia pomocy jeńcom wojennym, wolno będzie swobodnie wykonywać funkcje religijne wśród współwyznawców zgodnie z ich potrzebami religijnymi. Będą oni rozmieszczeni w poszczególnych obozach i oddziałach pracy, w których znajdują się jeńcy wojenni, należący do tych samych sił zbrojnych, mówiący tym samym językiem lub wyznający tę samą religię. Będą oni korzystali z niezbędnych ułatwień, a w szczególności ze środków komunikacji przewidzianych w artykule 33, w celu odwiedzania jeńców wojennych znajdujących się poza ich obozem. Będą oni mogli swobodnie korespondować, z zastrzeżeniem cenzury, w sprawach dotyczących ich działalności duszpasterskiej z władzami kościelnymi Mocarstwa zatrzymującego i międzynarodowymi organizacjami religijnymi. Listy i karty pocztowe wysyłane w tym celu nie będą zaliczane do normy przewidzianej w artykule 71.

---

[1] Są to krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża i inne stowarzyszenia charytatywne.
[2] Powinno być: uwolnienia.
[3] Powinno być: uwolnienia.

Artykuł 36

Jeńcy wojenni, którzy są duchownymi wyznań religijnych, a nie byli kapelanami w swej własnej armii, otrzymują, niezależnie od swojego wyznania, zezwolenie na swobodne wykonywanie swych funkcji religijnych wśród współwyznawców. Będą oni traktowani w tym celu jak zatrzymani przez dane Mocarstwo kapelani. Nie będą oni zmuszani do żadnej innej pracy.

Artykuł 37

Jeżeli jeńcy wojenni nie mają możności korzystania z pomocy zatrzymanego kapelana lub jeńca będącego duchownym ich wyznania, do pełnienia tych funkcji wyznaczony zostanie na prośbę zainteresowanych jeńców duchowny ich własnego bądź podobnego wyznania, a w braku takiego duchownego – osoba świecka o odpowiednich kwalifikacjach, jeżeli to jest dopuszczalne z punktu widzenia wyznaniowego. Wyznaczenie takiej osoby wymaga zezwolenia Mocarstwa zatrzymującego i będzie mogło nastąpić po uzgodnieniu z zainteresowanymi jeńcami, a gdyby to było konieczne – za zezwoleniem miejscowych władz duchownych tego samego wyznania. Osoba wyznaczona w ten sposób będzie musiała zastosować się do wszystkich zarządzeń wydanych przez Mocarstwo zatrzymujące w celu zabezpieczenia dyscypliny i bezpieczeństwa wojskowego.

Artykuł 38

Mocarstwo zatrzymujące popierać będzie działalność intelektualną, wychowawczą[1], rozrywkową i sportową jeńców wojennych, mając na względzie upodobania osobiste każdego jeńca; podejmie ono niezbędne środki dla zapewnienia wykonywania tej działalności, oddając do dyspozycji jeńców odpowiednie pomieszczenia i odpowiedni sprzęt.

Jeńcy wojenni powinni mieć możność uprawiania ćwiczeń fizycznych, włączając w to sport, zabawy i korzystanie z otwartej przestrzeni. We wszystkich obozach zarezerwowane będą na ten cel dostateczne tereny.

Rozdział VI

Dyscyplina

Artykuł 39

Każdy obóz jeńców wojennych będzie się znajdował pod bezpośrednią władzą odpowiedzialnego oficera należącego do regularnej armii Mocarstwa zatrzymującego. Oficer ten będzie posiadał tekst niniejszej konwencji, będzie czuwał nad tym, aby jej postanowienia były znane personelowi, który znajduje się pod jego rozkazami, oraz będzie odpowiedzialny za wykonanie konwencji pod kontrolą swego rządu.

Jeńcy wojenni, z wyjątkiem oficerów, powinni salutować wszystkim oficerom Mocarstwa zatrzymującego i okazywać im zewnętrzne oznaki szacunku, przewidziane w przepisach, obowiązujących w ich własnej armii.

Oficerowie – jeńcy wojenni obowiązani są salutować tylko oficerom wyższego stopnia Mocarstwa zatrzymującego; są oni jednak obowiązani do salutowania komendantowi obozu niezależnie od jego stopnia.

Artykuł 40

Dozwolone będzie noszenie oznak rangi i przynależności państwowej oraz odznaczeń.

Artykuł 41

Tekst niniejszej konwencji, tekst załączników oraz teksty wszelkich układów specjalnych, przewidzianych w art. 6, wywieszone będą w każdym obozie, w języku jeńców wojennych, w miejscach dostępnych dla nich wszystkich. Na prośbę jeńców, którzy nie mają możności zapoznania się z wywieszonym tekstem, tekst ten zostanie im zakomunikowany.

Przepisy, rozkazy, zawiadomienia oraz wszelkiego rodzaju obwieszczenia dotyczące zachowania się jeńców wojennych będą im komunikowane w zrozumiałym dla nich języku; będą one również wywieszone w wyżej przewidzianych warunkach, a mężowie zaufania otrzymają oddzielne egzemplarze. Wszelkie rozkazy i zarządzenia odnoszące się do jeńców indywidualnie powinny również być wydawane w języku dla nich zrozumiałym.

---

[1] Powinno być: oświatową.

Artykuł 42

Użycie broni przeciwko jeńcom wojennym, a w szczególności przeciwko tym, którzy zbiegają lub usiłują zbiec, powinno być ostatecznym środkiem, zawsze poprzedzonym przez stosowne do okoliczności uprzedzenie.

Rozdział VII
Stopnie jeńców wojennych

Artykuł 43

Z chwilą rozpoczęcia działań wojennych Strony w konflikcie zakomunikują sobie nawzajem tytuły i stopnie wszystkich osób wspomnianych w artykule 4 niniejszej konwencji, w celu zapewnienia jednakowego traktowania jeńców tych równorzędnych stopni; jeżeli tytuły i stopnie utworzone zostaną później, zostaną one zakomunikowane w analogiczny sposób.

Mocarstwo zatrzymujące uzna awanse, przyznane jeńcom wojennym i zakomunikowane mu należycie przez Mocarstwo, do którego oni należą.

Artykuł 44

Oficerowie i równorzędni im jeńcy wojenni traktowani będą ze względami należnymi ich stopniowi i wiekowi.

Dla zapewnienia obsługi obozów oficerskich żołnierze-jeńcy wojenni tych samych sił zbrojnych i w miarę możności mówiący tym samym językiem będą tam przydzieleni w dostatecznej ilości, biorąc pod uwagę rangę oficerów i równorzędnych im jeńców; nie mogą być oni zmuszani do żadnej innej pracy.

Zarządzanie posiłkami przez samych oficerów będzie popierane wszelkimi sposobami.

Artykuł 45

Jeńcy wojenni nie będący oficerami i równorzędnymi im jeńcami traktowani będą ze względami należnymi ich randze i wiekowi.

Zarządzanie posiłkami przez samych jeńców popierane będzie wszelkimi sposobami.

Rozdział VIII
Przeniesienia jeńców wojennych po ich przybyciu do obozu

Artykuł 46

Przy podejmowaniu decyzji o przenoszeniu jeńców wojennych Mocarstwo zatrzymujące będzie brało pod uwagę dobro samych jeńców, a zwłaszcza starać się będzie o niezwiększanie trudności ich repatriacji.

Przenoszenie jeńców wojennych odbywać się będzie zawsze w sposób humanitarny i w warunkach nie gorszych od tych, w których odbywają się przesunięcia wojsk Mocarstwa zatrzymującego. Należy zawsze brać pod uwagę warunki klimatyczne, do których jeńcy wojenni są przyzwyczajeni, a warunki, w których dokonuje się przeniesienia, nie powinny być w żadnym przypadku szkodliwe dla ich zdrowia.

Mocarstwo zatrzymujące dostarczy jeńcom w czasie przenoszenia wody do picia i żywności, wystarczających dla utrzymania dobrego stanu zdrowia, jak również ubrania, kwaterunku i koniecznej opieki lekarskiej. Przedsięweźmie ono konieczne środki ostrożności, zwłaszcza w razie podróży morskiej lub powietrznej, aby zapewnić im bezpieczeństwo podczas przenoszenia i ustali przed wyjazdem pełną listę przenoszonych jeńców.

Artykuł 47

Jeńcy wojenni chorzy lub ranni nie będą przenoszeni dopóty, dopóki podróż zagrażałaby ich wyleczeniu, chyba że wymaga tego koniecznie ich bezpieczeństwo.

W razie zbliżenia się linii frontu do obozu, jeńcy wojenni, przebywający w tym obozie, przenoszeni będą tylko wówczas, jeśli ich przeniesienie będzie mogło się odbyć w warunkach dostatecznego bezpieczeństwa, albo jeżeli pozostanie na miejscu będzie niebezpieczniejsze od przeniesienia.

Artykuł 48

W przypadku przeniesienia jeńcy wojenni będą zawiadomieni oficjalnie o swym wyjeździe i o nowym adresie pocztowym; zawiadomienie to nastąpi tak wcześnie, aby mogli oni przygotować swój bagaż i uprzedzić rodzinę.

Będą oni mieli prawo zabrać swe rzeczy osobiste, korespondencję oraz paczki, nadesłane na ich adres; waga tych rzeczy może być ograniczona, jeżeli tego wymagają warunki

przeniesienia ciężaru[1], jaki jeniec może nieść, jednak w żadnym razie[2] dozwolona waga nie może przewyższyć 25 kg.

Korespondencja i paczki, adresowane do dawnego obozu jeńców, będą im bezzwłocznie przekazywane. Komendant obozu w porozumieniu z mężem zaufania podejmą niezbędne środki w celu zapewnienia przewiezienia wspólnego majątku jeńców wojennych oraz bagażu, którego jeńcy nie mogliby zabrać ze sobą z powodu ograniczenia, zarządzonego na mocy drugiego ustępu niniejszego artykułu.

Wydatki, spowodowane przeniesieniem, obciążą Mocarstwo zatrzymujące.

Dział III
Praca jeńców wojennych
Artykuł 49

Mocarstwo zatrzymujące może korzystać z pracy zdrowych jeńców wojennych, biorąc pod uwagę ich wiek, płeć i stopień, jak również ich zdatność fizyczną, a to zwłaszcza w celu zachowania ich w dobrym stanie fizycznym i psychicznym.

Od jeńców wojennych – podoficerów można tylko wymagać wykonywania prac nadzorczych. Ci, od których nie wymaga się tego, mogą prosić o przydzielenie innej pracy, która im odpowiada i którą otrzymają w miarę możności.

Jeżeli oficerowie lub równorzędne im osoby proszą o pracę, która im odpowiada, powinni w miarę możności otrzymać ją. W żadnym razie nie wolno ich zmuszać do pracy.

Artykuł 50

Poza pracami, związanymi z administracją, urządzeniem lub utrzymaniem obozu można wymagać od jeńców wojennych wykonywania tylko prac należących do niżej wymienionych rodzajów:

a) rolnictwo;

b) przemysł związany z produkcją i wydobywaniem surowców oraz przemysł fabryczny, z wyjątkiem przemysłu metalowego, maszynowego i chemicznego oraz robót publicznych i budowlanych o charakterze wojskowym lub o przeznaczeniu wojskowym;

c) komunikacja i administracja[3] nie mające charakteru lub przeznaczenia wojskowego;

d) działalność handlowa lub artystyczna;

e) służba domowa;

f) służba publiczna[4] nie mająca charakteru lub przeznaczenia wojskowego.

W przypadku naruszenia powyższych przepisów jeńcy wojenni mogą korzystać z prawa skargi zgodnie z artykułem 78.

Artykuł 51

Jeńcy wojenni powinni korzystać z odpowiednich warunków pracy, w szczególności w zakresie mieszkania, odżywiania, ubrania i wyposażenia; warunki te nie powinny ustępować warunkom, z jakich korzystają obywatele Mocarstwa zatrzymującego, zatrudniani przy analogicznych pracach; będzie się również brało pod uwagę warunki klimatyczne.

Mocarstwo zatrzymujące, które korzysta z pracy jeńców wojennych, zapewni w miejscowościach, w których jeńcy ci pracują, zastosowanie ustaw krajowych o ochronie pracy, a w szczególności przepisów o bezpieczeństwie robotników.

Jeńcy wojenni powinni otrzymać przeszkolenie zawodowe i środki ochronne przystosowane do pracy, którą mają wykonywać i podobne do tych, które są przewidziane dla obywateli Mocarstwa zatrzymującego. Z zastrzeżeniem postanowień artykułu 52 jeńcy mogą być narażeni na normalne ryzyko, które ponoszą robotnicy cywilni.

W żadnym przypadku warunki pracy nie powinny być pogorszone przez środki dyscyplinarne.

Artykuł 52

Nie wolno zatrudniać żadnego jeńca wojennego przy pracach szkodliwych dla zdrowia lub niebezpiecznych, chyba że zgłosi się on ochotniczo.

Nie wolno przydzielać żadnego jeńca wojennego do pracy, która może być uważana za upokarzającą dla członka sił zbrojnych Mocarstwa zatrzymującego.

Usuwanie min lub podobnych środków uważa się za pracę niebezpieczną.

---

[1] Powinno być: do ciężaru.
[2] Powinno być: w takim razie.
[3] Powinno być: transport i praca w składnicach.
[4] Powinno być: służby użyteczności publicznej.

Artykuł 53

Czas trwania dnia pracy jeńców wojennych, wliczając w to czas potrzebny na drogę do pracy i z powrotem, nie będzie nadmierny i w żadnym razie nie przekroczy czasu pracy, ustalonego dla robotników cywilnych danych miejscowości, którzy są obywatelami Mocarstwa zatrzymującego, zatrudnionym przy tej samej pracy.

Jeńcom wojennym będzie obowiązkowo przysługiwał przynajmniej godzinny wypoczynek w czasie dnia pracy; wypoczynek ten będzie taki sam jak wypoczynek przewidziany dla robotników Mocarstwa zatrzymującego w przypadku, gdy ten ostatni jest dłuższy. Jeńcom przyznany będzie również co tydzień nieprzerwany dwudziestoczterogodzinny wypoczynek, możliwie w niedzielę lub w dniu wypoczynku, przyjętym w ich kraju pochodzenia. Ponadto każdy jeniec wojenny po przepracowaniu jednego roku korzystać będzie z 8-dniowego urlopu, podczas którego wypłacane mu będzie jego wynagrodzenie za pracę.

Jeżeli stosuje się takie metody pracy, jak praca na akord, nie powinny one nadmiernie przedłużać czasu pracy.

Artykuł 54

Wynagrodzenie za pracę należne jeńcom wojennym ustalone będzie według postanowień artykułu 62 niniejszej konwencji.

Jeńcy wojenni, którzy są ofiarami wypadków przy pracy albo nabawili się choroby w trakcie lub z powodu swej pracy, otrzymają wszelką opiekę, jakiej wymaga ich stan zdrowia. Ponadto Mocarstwo zatrzymujące wręczy im zaświadczenie lekarskie, pozwalające im na zgłoszenie swych roszczeń Mocarstwu, do którego przynależą, i prześle jego odpis do Centralnego Biura Informacji o jeńcach wojennych, przewidzianego w artykule 123.

Artykuł 55

Zdolność do pracy jeńców wojennych będzie sprawdzana regularnie co najmniej raz na miesiąc przez badania lekarskie. Przy tych badaniach należy szczególnie brać pod uwagę charakter prac, których wymaga się od jeńców wojennych.

Jeżeli jeniec wojenny uważa się za niezdolnego do pracy, będzie mu wolno stanąć przed władzami lekarskimi swego obozu; lekarze mogą zalecić zwolnienie od pracy jeńców wojennych, którzy w ich opinii są niezdolni do pracy.

Artykuł 56

Organizacja wewnętrzna oddziałów pracy będzie podobna jak w obozach jeńców wojennych.

Każdy oddział pracy będzie nadal pozostawał pod kontrolą obozu jeńców wojennych i będzie zależał od niego administracyjnie. Władze wojskowe oraz komendant obozu będą odpowiedzialni, pod kontrolą swego rządu, za przestrzeganie w obozach pracy[1] postanowień niniejszej konwencji.

Komendant obozu będzie posiadał prowadzoną na bieżąco listę oddziałów pracy, zależnych od jego obozu, i komunikować ją będzie zwiedzającym obóz przedstawicielom Mocarstwa opiekuńczego, Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża i innych organizacji pomocy jeńcom wojennym.

Artykuł 57

Traktowanie jeńców wojennych zatrudnionych u osób prywatnych, nawet jeżeli te ostatnie zapewnią im opiekę i ochronę na własną odpowiedzialność, nie może być gorsze od przewidzianego przez niniejszą konwencję. Mocarstwo zatrzymujące, władze wojskowe i komendant obozu, do którego należą ci jeńcy, ponosić będą całkowitą odpowiedzialność za utrzymanie, opiekę, traktowanie i zapłatę wynagrodzenia za pracę tych jeńców wojennych.

Jeńcy ci będą mieli prawo pozostawania w kontakcie z mężami zaufania obozów, od których zależą.

Dział IV

Zasoby pieniężne jeńców wojennych

Artykuł 58

Z chwilą rozpoczęcia działań wojennych i aż do chwili osiągnięcia porozumienia w tej sprawie z Mocarstwem opiekuńczym Mocarstwo zatrzymujące będzie mogło ustalić maksymalną sumę w gotówce lub w podobnej formie, którą jeńcy wojenni mogą posiadać przy

[1] Powinno być: w oddziałach pracy.

sobie. Każda nadwyżka, znajdująca się legalnie w ich posiadaniu, zabrana jeńcom lub zatrzymana, jak również każda suma przez nich zdeponowana zapisana zostanie na ich rachunek i nie będzie mogła być wymieniona na inną walutę bez ich zgody.

Jeżeli jeńcy wojenni otrzymują zezwolenie na czynienie zakupów lub przyjmowanie usług za opłatą w gotówce poza obozem, transakcje te dokonywane będą przez samych jeńców lub przez administrację obozu, która obciąży zapłatą rachunek danego jeńca. Mocarstwo zatrzymujące wyda odpowiednie zarządzenia w tym względzie.

Artykuł 59

Kwoty w walucie Mocarstwa zatrzymującego, odebrane jeńcom wojennym zgodnie z artykułem 18 w chwili ich wzięcia do niewoli, będą zapisane na rachunek każdego z nich zgodnie z postanowieniami artykułu 64 niniejszej części.

Będą również zapisane na rachunek jeńca kwoty w walucie Mocarstwa zatrzymującego, pochodzące z wymiany kwot w innych walutach, odebranych jeńcom w tym samym momencie.

Artykuł 60

Mocarstwo zatrzymujące będzie wypłacało wszystkim jeńcom wojennym zaliczki na żołd miesięczny w wysokości ustalonej drogą wymiany na walutę tego Mocarstwa następujących kwot:

Kategoria I – jeńcy poniżej stopnia sierżanta: osiem franków szwajcarskich;

Kategoria II – sierżanci i inni podoficerowie lub jeńcy stopni równorzędnych: dwanaście franków szwajcarskich;

Kategoria III – oficerowie do stopnia kapitana lub jeńcy wojenni stopni równorzędnych: pięćdziesiąt franków szwajcarskich;

Kategoria IV – majorzy, podpułkownicy, pułkownicy lub jeńcy równorzędnych stopni: sześćdziesiąt franków szwajcarskich;

Kategoria V – generałowie lub jeńcy wojenni stopni równorzędnych: siedemdziesiąt pięć franków szwajcarskich.

Jednakże zainteresowane Strony w konflikcie będą mogły zmienić w drodze specjalnych umów wysokości zaliczek na żołd należny jeńcom wojennym wyżej wymienionych kategorii.

Jeżeli sumy, przewidziane w powyższym ustępie pierwszym, są zbyt wysokie w porównaniu z żołdem wypłacanym członkom sił zbrojnych Mocarstwa zatrzymującego albo jeżeli z jakiejkolwiek innej przyczyny spowodowałyby poważne trudności dla tego Mocarstwa, to ostatnie aż do chwili zawarcia z Mocarstwem, do którego należą jeńcy wojenni, specjalnego układu w celu zmienienia tych kwot:

a) będzie w dalszym ciągu zapisywać na rachunek jeńców wojennych kwoty wskazane w ustępie pierwszym,

b) będzie mogło chwilowo ograniczyć do umiarkowanych kwot wysokość wypłat z tytułu zaliczek na żołd, które odda do dyspozycji jeńców wojennych na ich potrzeby; jeżeli jednak chodzi o jeńców I kategorii, to sumy te nie będą nigdy niższe od sum, jakie wypłaca Mocarstwo zatrzymujące członkom własnych sił zbrojnych.

O powodach takiego ograniczenia zostanie bezzwłocznie zawiadomione Mocarstwo opiekuńcze.

Artykuł 61

Mocarstwo zatrzymujące przyjmie przesyłki pieniężne wysłane przez Mocarstwo, do którego należą jeńcy wojenni, jako dodatek do żołdu, pod warunkiem, że kwoty te będą równe dla każdego jeńca tej samej kategorii, że będą płacone wszystkim jeńcom tej kategorii, należącym do tego Mocarstwa i że zostaną możliwie najszybciej zapisane na osobisty rachunek jeńców zgodnie z postanowieniami artykułu 64. Te dodatki do żołdu nie zwolnią Mocarstwa zatrzymującego od żadnego z obowiązków ciążących na nim na mocy niniejszej konwencji.

Artykuł 62

Jeńcy wojenni otrzymywać będą bezpośrednio od władz zatrzymujących słuszne wynagrodzenie za pracę, którego stawki zostaną ustalone przez władzę, nie mogą jednak wynosić mniej niż 1/4 franka szwajcarskiego za dzień pracy. Mocarstwo zatrzymujące zawiadomi jeńców, jak również Mocarstwo, do którego należą, za pośrednictwem Mocarstwa opiekuńczego o wysokości wyznaczonych przez nie stawek wynagrodzenia za dzień pracy.

Wynagrodzenie za pracę będzie również wypłacane przez władze zatrzymujące jeńcom wojennym przydzielonym na stałe do pełnienia funkcji lub do pracy rzemieślniczej, związanych z administracją, urządzeniem wewnętrznym lub utrzymaniem obozów, jak również jeńcom, obowiązanym do wykonywania służby duchownej lub lekarskiej na rzecz swych kolegów.

Wynagrodzenie za pracę męża zaufania, jego pomocników i ewentualnie jego doradców opłacane będzie z funduszu, powstałego z zysków kantyny; wysokość tego wynagrodzenia będzie ustalona przez męża zaufania i zatwierdzona przez komendanta obozu. Jeżeli taki fundusz nie istnieje, władze zatrzymujące wypłacą tym jeńcom słuszne wynagrodzenie za pracę.

Artykuł 63

Jeńcy wojenni będą mogli otrzymywać przesyłki pieniężne, skierowane do nich indywidualnie lub zbiorowo.

Każdy jeniec wojenny będzie dysponował saldem kredytowym swego rachunku, przewidzianego w artykule następnym, w ramach ustalonych przez Mocarstwo zatrzymujące, które dokona żądanych wypłat. Z zastrzeżeniem ograniczeń finansowych lub walutowych, które Mocarstwo zatrzymujące uważa za istotne, jeńcy wojenni będą mogli dokonywać wypłat za granicę. W takim przypadku Mocarstwo zatrzymujące ułatwi przekazywanie pieniędzy przez jeńców osobom, będącym na ich utrzymaniu.

W każdym razie jeńcy wojenni będą mogli, jeżeli zgodzi się na to Mocarstwo, do którego należą, dokonywać wypłat w swym kraju według następującej procedury: Mocarstwo zatrzymujące prześle Mocarstwu, do którego jeńcy należą, za pośrednictwem Mocarstwa opiekuńczego zawiadomienie, zawierające wszelkie potrzebne dane o nadawcy i odbiorcy przekazu, jak również wysokość sumy, podlegającej wypłacie, wyrażonej w walucie Mocarstwa zatrzymującego; zawiadomienie to będzie podpisane przez zainteresowanego jeńca i kontrasygnowane przez komendanta obozu. Mocarstwo zatrzymujące obciąży rachunek jeńca tą sumą; sumy w ten sposób rozchodowane zostaną przez nie zapisane na dobro Mocarstwa, do którego jeńcy należą.

Dla wykonania powyższych postanowień Mocarstwo zatrzymujące będzie mogło korzystać ze wskazówek regulaminu typowego, znajdującego się w załączniku V do niniejszej konwencji.

Artykuł 64

Mocarstwo zatrzymujące będzie prowadziło dla każdego jeńca wojennego oddzielny rachunek, zawierający przynajmniej następujące dane:

1) kwoty należne jeńcowi lub otrzymane przez niego tytułem zaliczki na żołd, wynagrodzenie za pracę lub z jakiegokolwiek innego tytułu; sumy w walucie Mocarstwa zatrzymującego, odebrane jeńcowi; sumy, odebrane jeńcowi i wymienione na jego prośbę na walutę Mocarstwa zatrzymującego;

2) sumy wypłacone jeńcowi gotówką lub w podobnej formie; wypłaty, dokonane z jego rachunku i na jego prośbę; sumy przekazywane zgodnie z ustępem trzecim artykułu poprzedniego.

Artykuł 65

Każdy zapis wniesiony na rachunek jeńca wojennego będzie podpisany lub parafowany przez niego albo przez męża zaufania, działającego w jego imieniu.

Jeńcy wojenni korzystać będą w każdym czasie z możliwych ułatwień dla wglądu do swego rachunku i otrzymania jego odpisu; rachunek będzie mógł być również sprawdzany przez przedstawicieli Mocarstwa opiekuńczego w czasie zwiedzania przez nich obozu.

W razie przeniesienia jeńców wojennych z jednego obozu do innego, ich rachunek osobisty będzie przekazany wraz z nimi. W razie przeniesienia z jednego Mocarstwa zatrzymującego do innego, należące do jeńców sumy w walucie innej niż waluta Mocarstwa zatrzymującego będą przekazane wraz z nimi; zostaną im również wydane zaświadczenia o wszystkich innych sumach, które pozostały na ich rachunku.

Zainteresowane Strony w konflikcie będą mogły porozumieć się co do komunikowania sobie nawzajem w określonych terminach za pośrednictwem Mocarstwa opiekuńczego wykazów rachunków jeńców wojennych.

Artykuł 66

Z zakończeniem niewoli na skutek zwolnienia lub repatriacji jeńca wojennego Mocarstwo zatrzymujące wyda mu zaświadczenie podpisane przez właściwego oficera i stwierdzające saldo kredytowe należne mu w chwili zakończenia niewoli. Z drugiej strony Mocarstwo zatrzymujące przekaże za pośrednictwem Mocarstwa opiekuńczego Mocarstwu, do którego należą jeńcy wojenni, listy zawierające wszelkie dane o jeńcach, których niewola zakończyła się wskutek repatriacji, zwolnienia, ucieczki, zgonu lub w inny sposób, oraz wykazujące salda kredytowe na ich rachunkach. Autentyczność każdego arkusza tych list będzie stwierdzona przez upoważnionego przedstawiciela Mocarstwa zatrzymującego.

Zainteresowane Mocarstwa będą mogły na mocy specjalnego układu zmienić powyższe postanowienia częściowo lub całkowicie.

Mocarstwo, do którego należą jeńcy wojenni, będzie odpowiedzialne za uregulowanie z nimi salda kredytowego, należnego im od Mocarstwa zatrzymującego, w chwili zakończenia się ich niewoli.

Artykuł 67

Zaliczki na żołd, wypłacone jeńcom wojennym zgodnie z artykułem 60, będą uważane za wypłacone w imieniu Mocarstwa, do którego oni należą; te zaliczki na żołd, jak również wszystkie wypłaty, dokonane przez to Mocarstwo na mocy art. 63 ustęp 3 oraz art. 68, będą przedmiotem porozumienia między zainteresowanymi Mocarstwami po zakończeniu działań wojennych.

Artykuł 68

Każde roszczenie o odszkodowanie, zgłoszone przez jeńca wojennego z tytułu nieszczęśliwego wypadku lub innej szkody, poniesionej w związku z pracą, zostanie zakomunikowane za pośrednictwem Mocarstwa opiekuńczego Mocarstwu, do którego on należy. Zgodnie z postanowieniami art. 54 Mocarstwo zatrzymujące wręczy w każdym przypadku jeńcowi wojennemu zaświadczenie, stwierdzające charakter rany lub kalectwa i okoliczności, w jakich nastąpiły, oraz zawierające dane o odbytej przez niego kuracji lekarskiej lub szpitalnej. Zaświadczenie podpisane będzie przez odpowiedzialnego oficera Mocarstwa zatrzymującego, dane zaś o charakterze lekarskim poświadczone będą przez lekarza służby zdrowia.

Mocarstwo zatrzymujące zakomunikuje również Mocarstwu, do którego należą jeńcy wojenni, o każdym zgłoszonym przez jeńca roszczeniu o odszkodowanie za rzeczy osobiste, pieniądze lub przedmioty wartościowe, które zostały mu odebrane na mocy art. 18, a które nie zostały mu zwrócone przy repatriacji, jak również o każdym roszczeniu o odszkodowanie z tytułu strat, które jeniec wojenny przypisuje winie Mocarstwa zatrzymującego lub jednego z jego funkcjonariuszy. Natomiast Mocarstwo zatrzymujące zastąpi[1] na swój koszt rzeczy osobiste, których potrzebuje jeniec w okresie niewoli. W każdym przypadku Mocarstwo zatrzymujące wręczy jeńcowi zaświadczenie, podpisane przez odpowiedzialnego oficera i zawierające wszelkie potrzebne dane o przyczynach niezwrócenia mu rzeczy, pieniędzy lub przedmiotów wartościowych. Odpis tego zaświadczenia skierowany będzie do Mocarstwa, do którego należy jeniec, za pośrednictwem Centralnego Biura Informacji o jeńcach wojennych, przewidzianego w artykule 123.

Dział V

Stosunki jeńców wojennych ze światem zewnętrznym

Artykuł 69

Z chwilą gdy jeńcy wojenni znajdują się we władzy Mocarstwa zatrzymującego, powiadomi ono ich oraz za pośrednictwem Mocarstwa opiekuńczego powiadomi Mocarstwo, do którego jeńcy należą, o środkach przedsięwziętych w celu wykonania postanowień niniejszego działu; zawiadomi ono również o wszelkich zmianach tych środków.

Artykuł 70

Każdy jeniec wojenny od chwili dostania się do niewoli lub najpóźniej po upływie tygodnia od przybycia do obozu, nawet jeżeli chodzi o obóz przejściowy, a także w razie choroby lub przewiezienia do lazaretu lub do innego obozu powinien mieć możność wysłania z jednej Strony bezpośrednio do swej rodziny, a z drugiej – do Centralnego Biura Informacji o jeńcach wojennych, przewidzianego w art. 123, karty, sporządzonej w miarę możności

[1] Powinno być: uzupełni.

według wzoru, załączonego do niniejszej konwencji, i zawiadamiającej o dostaniu się do niewoli, adresie i stanie zdrowia. Powyższe karty będą przesłane możliwie bezzwłocznie i w żadnym przypadku nie będą przetrzymywane.

Artykuł 71

Jeńcy wojenni będą mogli wysyłać i otrzymywać listy i karty pocztowe. Jeżeli Mocarstwo zatrzymujące uzna za konieczne ograniczenie tej korespondencji, to powinno zezwolić co najmniej na wysyłanie w okresie miesięcznym 2 listów i 4 kart, sporządzonych w miarę możności według wzorów, załączonych do niniejszej konwencji (nie wliczając w to kart przewidzianych w artykule 70). Inne ograniczenia będą mogły być wprowadzone tylko wtedy, gdy Mocarstwo opiekuńcze ma wszelkie powody do przypuszczenia, że leżą one w interesie samych jeńców ze względu na trudności napotykane przez Mocarstwo zatrzymujące w zaangażowaniu dostatecznej ilości wykwalifikowanych tłumaczy dla dokonywania niezbędnej cenzury. Decyzja o ograniczeniu korespondencji nadsyłanej do jeńców może być powzięta tylko przez Mocarstwo, do którego ci jeńcy należą, ewentualnie na prośbę Mocarstwa zatrzymującego. Listy i karty powinny być przesyłane najszybszymi środkami, jakimi dysponuje Mocarstwo zatrzymujące; nie mogą być one opóźnione ani zatrzymywane ze względów dyscyplinarnych.

Jeńcy wojenni nie otrzymujący przez dłuższy czas wiadomości od swych rodzin albo nie mogący otrzymać od nich lub przesłać im wiadomości zwykłą drogą, jak również jeńcy, których dzielą od rodzin znaczne odległości, będą mogli wysyłać telegramy, za które opłaty obciążą ich rachunki u Mocarstwa zatrzymującego lub będą uregulowane gotówką, którą jeńcy dysponują. Jeńcy korzystać będą również z tego sposobu korespondencji w nagłych przypadkach.

Korespondencja jeńców prowadzona będzie zasadniczo w ich języku ojczystym. Strony w konflikcie mogą wyrazić zgodę na korespondowanie również w innych językach.

Worki, zawierające korespondencję jeńców, będą starannie pieczętowane i zaopatrzone w naklejki wyraźnie wskazujące ich zawartość i zaadresowane do urzędów pocztowych miejsca przeznaczenia.

Artykuł 72

Jeńcy wojenni będą mogli otrzymywać pocztą lub każdą inną drogą przesyłki indywidualne lub zbiorowe, zawierające zwłaszcza artykuły spożywcze, ubrania, lekarstwa i przedmioty przeznaczone do zaspokojenia ich potrzeb w dziedzinie religii, studiów lub wypoczynku, włącznie z książkami, przedmiotami kultu religijnego, materiałami naukowymi, formularzami egzaminacyjnymi, instrumentami muzycznymi, sprzętem sportowym i przedmiotami, pozwalającymi jeńcom na kontynuowanie studiów lub prowadzenie działalności artystycznej.

Przesyłki te nie mogą w żadnej mierze zwolnić Mocarstwa zatrzymującego od obowiązków, ciążących na nim z tytułu niniejszej konwencji.

Jedynymi ograniczeniami, które można zastosować do tych przesyłek, będą ograniczenia zaproponowane przez Mocarstwo opiekuńcze w interesie samych jeńców wojennych albo przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża lub jakąkolwiek inną organizację pomocy jeńcom wojennym w odniesieniu wyłącznie do ich własnych przesyłek i z powodu wyjątkowego przeciążenia transportu i komunikacji.

Jeżeli zajdzie tego potrzeba, warunki ekspedycji przesyłek indywidualnych lub zbiorowych będą przedmiotem specjalnych układów między zainteresowanymi Mocarstwami, które nie mogą w żadnym razie opóźnić rozdawania jeńcom przesyłek przynoszących im pomoc. Przesyłki żywnościowe i odzieżowe nie będą zawierały książek; środki lecznicze będą w zasadzie przesyłane w paczkach zbiorowych.

Artykuł 73

W razie braku specjalnych układów między zainteresowanymi Mocarstwami co do warunków odbioru i rozdziału zbiorowych przesyłek pomocy, stosowany będzie regulamin w sprawie zbiorowej pomocy załączony do niniejszej konwencji.

Układy specjalne, przewidziane powyżej, nie będą mogły w żadnym razie ograniczać prawa mężów zaufania do podejmowania zbiorowych przesyłek pomocy przeznaczonych dla jeńców wojennych, do rozdziału ich i do dysponowania nimi w interesie jeńców.

Układy te nie będą mogły również ograniczać prawa przedstawicieli Mocarstwa opiekuńczego, Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża i każdej innej organizacji po-

mocy jeńcom, zajmującej się przekazywaniem przesyłek zbiorowych, do kontrolowania ich rozdziału pomiędzy odbiorców.

Artykuł 74

Wszelkie przesyłki pomocy jeńcom wojennym zwolnione będą od opłat importowych, celnych i innych.

Korespondencja, przesyłki pomocy oraz dowolne przesyłki pieniężne, skierowane do jeńców wojennych lub wysyłane przez nich drogą pocztową bądź bezpośrednio, bądź za pośrednictwem Biur Informacyjnych przewidzianych w artykule 122 i Centralnego Biura Informacji o jeńcach wojennych przewidzianego w artykule 123 zwolnione będą od wszystkich opłat pocztowych zarówno w krajach nadania i przeznaczenia, jak i w tranzycie przez inne kraje.

Koszty transportu przesyłek pomocy przeznaczonych dla jeńców wojennych, które z powodu swej wagi lub z jakiejkolwiek innej przyczyny nie mogą im być przekazane drogą pocztową, będą obciążały Mocarstwo zatrzymujące na całym terytorium pozostającym pod jego kontrolą. Inne Mocarstwa uczestniczące w konwencji ponosić będą koszty przewozu na swych terytoriach.

W braku specjalnych układów między zainteresowanymi Mocarstwami koszty związane z przewozem tych przesyłek i nie objęte wyżej wspomnianymi zwolnieniami ponosić będzie nadawca.

Wysokie Umawiające się Strony będą się starały obniżyć w miarę możności opłaty telegraficzne za telegramy wysyłane przez jeńców wojennych lub do nich skierowane.

Artykuł 75

W razie gdyby działania wojenne przeszkodziły zainteresowanym Mocarstwom w wykonaniu ich obowiązku zapewnienia transportu przesyłek przewidzianych w artykułach 70, 71, 72 i 77, zainteresowane Mocarstwa opiekuńcze, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża lub każda inna organizacja uznana przez Strony w konflikcie będą mogły zapewnić transport tych przesyłek odpowiednimi środkami (wagony, samochody ciężarowe, statki lub samoloty itd.). W tym celu Wysokie Umawiające się Strony starać się będą o dostarczenie im tych środków transportu i zezwolenie na ich przyjazd przez wydanie niezbędnych przepustek.

Powyższe środki transportowe będą mogły być również użyte do przewozu:

a) korespondencji, wykazów i sprawozdań wymienionych między Centralnym Biurem Informacji przewidzianym w artykule 123 a biurami krajowymi przewidzianymi w artykule 122;

b) korespondencji i sprawozdań dotyczących jeńców wojennych, które Mocarstwa opiekuńcze, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża lub jakakolwiek inna organizacja pomocy jeńcom wojennym wymieniają bądź ze swymi własnymi delegatami, bądź ze Stronami w konflikcie.

Niniejsze postanowienia nie ograniczają w niczym prawa każdej Strony w konflikcie do organizowania, jeżeli będzie wolała, innych transportów i do wydawania przepustek na warunkach, jakie będą uzgodnione.

W braku specjalnych układów koszty użycia tych środków transportu będą ponoszone proporcjonalnie przez Strony w konflikcie, których obywatele korzystają z tych usług.

Artykuł 76

Cenzura korespondencji kierowanej do jeńców wojennych lub wysyłanej przez nich będzie dokonywana w możliwie najkrótszym czasie. Będzie ona dokonywana tylko przez Mocarstwa wysyłające i odbierające i tylko raz jeden przez każde z nich.

Kontrola przesyłek przeznaczonych dla jeńców wojennych nie powinna być przeprowadzana w warunkach, które zagrażałyby zachowaniu w należytym stanie zawartych w nich artykułów spożywczych, i będzie się odbywała, o ile nie chodzi o pisma i druki, w obecności odbiorcy lub należycie upoważnionego przez niego kolegi. Wręczanie przesyłek indywidualnych lub zbiorowych jeńcom nie będzie mogło być opóźnione pod pozorem trudności cenzurowania.

Wszelki zakaz korespondencji, wydany przez Strony w konflikcie ze względów wojskowych lub politycznych, może być jedynie tymczasowy i powinien trwać możliwie najkrócej.

Artykuł 77

Mocarstwa zatrzymujące zapewnią wszystkie ułatwienia w przesyłaniu za pośrednictwem Mocarstwa opiekuńczego lub Centralnego Biura Informacji o jeńcach wojennych przewidzianego w art. 123 akt, pism i dokumentów, przeznaczonych dla jeńców wojennych lub pochodzących od nich, a w szczególności pełnomocnictw i testamentów.

We wszystkich przypadkach Mocarstwa zatrzymujące ułatwią jeńcom wojennym wystawianie tych dokumentów; w szczególności zezwolą im one na zasięgnięcie porady prawnika i podejmą odpowiednie środki dla poświadczenia autentyczności ich podpisu.

Dział VI

Stosunki jeńców wojennych z władzami

Rozdział I

Skargi jeńców wojennych na warunki ich życia w niewoli

Artykuł 78

Jeńcy wojenni mają prawo przedkładania władzom wojskowym, którym podlegają, podań w sprawie warunków ich życia w niewoli.

Mają oni również prawo zwracania się bez ograniczeń za pośrednictwem męża zaufania bądź bezpośrednio, jeżeli uważają to za konieczne, do przedstawicieli Mocarstw opiekuńczych w celu zwrócenia ich uwagi na sprawy, które mogą być przedmiotem skarg na warunki życia w niewoli.

Te podania i skargi nie podlegają ograniczeniom i nie będą zaliczane do normy korespondencji ustalonej w art. 71. Powinny one być przesyłane bezzwłocznie. Nawet w razie uznania ich za bezzasadne nie mogą one stanowić podstawy do jakichkolwiek kar.

Mężowie zaufania będą mogli posyłać do przedstawicieli Mocarstw opiekuńczych okresowe sprawozdania o sytuacji w obozach i o potrzebach jeńców wojennych.

Rozdział II

Przedstawiciele jeńców wojennych

Artykuł 79

We wszystkich miejscach, w których znajdują się jeńcy wojenni, z wyjątkiem miejsc, w których znajdują się oficerowie, jeńcy wybierać będą swobodnie w tajnym głosowaniu, co sześć miesięcy, a także w razie wakansu mężów zaufania, którzy będą ich reprezentowali przed władzami wojskowymi, Mocarstwami opiekuńczymi, Międzynarodowym Komitetem Czerwonego Krzyża i każdą inną organizacją pomocy jeńcom. Ci mężowie zaufania mogą być wybierani ponownie.

W obozach oficerów i osób w równorzędnym stopniu lub w obozach mieszanych mężem zaufania będzie oficer-jeniec wojenny, najstarszy wiekiem spośród najwyższych stopniem[1]. W obozach oficerskich będzie on miał do pomocy jednego lub kilku doradców wybranych przez oficerów; w obozach mieszanych pomocnicy jego wybrani będą spośród jeńców wojennych nie będących oficerami.

W obozach pracy dla jeńców wojennych pełnienie funkcji administracyjnych przypadających jeńcom wojennym powierzone będzie oficerom-jeńcom wojennym tej samej narodowości. Ponadto oficerowie ci mogą być wybierani na stanowiska mężów zaufania zgodnie z postanowieniami ustępu pierwszego niniejszego artykułu. W takim przypadku pomocnicy męża zaufania wybrani będą spośród jeńców wojennych nie będących oficerami.

Każdy wybrany mąż zaufania musi być zatwierdzony przez Mocarstwo zatrzymujące przed objęciem swej funkcji. Jeżeli Mocarstwo zatrzymujące odmawia zatwierdzenia jeńca wojennego, wybranego przez swych współtowarzyszy niewoli, musi zakomunikować Mocarstwu opiekuńczemu powody swojej odmowy.

W każdym przypadku mąż zaufania będzie osobą tej samej narodowości, władającą tym samym językiem i posiadającą te same obyczaje co jeńcy wojenni, których reprezentuje. Tak więc jeńcy wojenni zgrupowani w różnych oddziałach obozu, zależnie od swej narodowości, języka i obyczajów, będą mieli dla każdego oddziału własnego męża zaufania, zgodnie z postanowieniami poprzednich ustępów.

Artykuł 80

Mężowie zaufania powinni przyczyniać się do podniesienia fizycznego, moralnego i intelektualnego poziomu życia jeńców wojennych.

---

[1] Powinno być: wysługą lat w danym stopniu spośród najwyższych stopniem.

W szczególności, jeżeli jeńcy postanowią zorganizować wśród siebie system wzajemnej pomocy, kierowanie tą organizacją należeć będzie do mężów zaufania niezależnie od zadań specjalnych, jakie są im powierzone przez inne postanowienia niniejszej konwencji.

Za przestępstwa jeńców wojennych mężowie zaufania nie będą odpowiedzialni jedynie ze względu na ich funkcje[1].

Artykuł 81

Mężowie zaufania nie będą zmuszani do żadnej pracy, która utrudniałaby wykonywanie ich obowiązków.

Mężowie zaufania będą mogli wyznaczyć spośród jeńców potrzebnych im pomocników. Zapewni się im wszelkie ułatwienia materialne, a zwłaszcza pewną swobodę poruszania się, konieczną do wykonywania ich zadań (odwiedzanie oddziałów pracy, przyjmowanie przesyłek pomocy itd.).

Mężom zaufania wolno będzie zwiedzać lokale, w których są internowani jeńcy wojenni, a ci ostatni mają prawo do swobodnego zasięgania rad u swych mężów zaufania.

Mężom zaufania przyznane będą również wszelkie ułatwienia w korespondencji pocztowej i telegraficznej z władzami zatrzymującymi, Mocarstwami opiekuńczymi, z Międzynarodowym Komitetem Czerwonego Krzyża i ich przedstawicielami, z mieszanymi komisjami lekarskimi oraz z organizacjami pomocy jeńcom wojennym. Mężowie zaufania w oddziałach pracy korzystać będą z tych samych ułatwień w swej korespondencji z mężem zaufania głównego obozu. Korespondencja ta nie będzie podlegała ograniczeniom i nie będzie zaliczana do minimum korespondencji przewidzianego w art. 71.

Żaden mąż zaufania nie może zostać przeniesiony bez pozostawienia mu niezbędnego czasu na zaznajomienie swego następcy z bieżącymi sprawami.

W razie zdjęcia z urzędu przyczyny tej decyzji zakomunikowane będą Mocarstwu opiekuńczemu.

Rozdział III
Sankcje karne i dyscyplinarne
I. Postanowienia ogólne

Artykuł 82

Jeńcy wojenni podlegać będą ustawom, regulaminom i rozkazom ogólnym, obowiązującym w siłach zbrojnych Mocarstwa zatrzymującego. Będzie ono mogło zastosować sankcje sądowe lub dyscyplinarne wobec każdego jeńca wojennego, który naruszył te prawa, regulaminy lub rozkazy ogólne. Nie będą jednak dozwolone żadne dochodzenia ani sankcje sprzeczne z postanowieniami niniejszego rozdziału.

Jeżeli ustawy, regulaminy lub rozkazy ogólne Mocarstwa zatrzymującego uznają za karalne czyny popełnione przez jeńca wojennego, podczas gdy te same czyny nie są karalne w razie ich popełnienia przez członka sił zbrojnych Mocarstwa zatrzymującego, czyny te mogą pociągać za sobą jedynie sankcje dyscyplinarne.

Artykuł 83

Jeśli chodzi o ustalenie, czy przestępstwo jeńca wojennego ma być karane dyscyplinarnie, czy sądowo, Mocarstwo zatrzymujące czuwać będzie nad tym, aby właściwe władze odniosły się do tej sprawy z największą wyrozumiałością i aby zastosowały raczej środki dyscyplinarne niż postępowanie sądowe w każdym możliwym przypadku.

Artykuł 84

Tylko sądy wojskowe są właściwe do sądzenia jeńca wojennego, chyba że ustawodawstwo Mocarstwa zatrzymującego pozwala wyraźnie sądom cywilnym na sądzenie członka sił zbrojnych tego Mocarstwa za takie same przestępstwa, o jakie oskarżony jest jeniec wojenny.

W żadnym przypadku jeniec wojenny nie będzie sądzony przez żaden sąd, który nie dawałby zasadniczych gwarancji niezależności i bezstronności powszechnie uznanych, a którego procedura nie zapewniłaby jeńcowi praw i środków obrony przewidzianych w artykule 105.

---

[1] Powinno być: sprawowanie funkcji mężów zaufania nie może stanowić podstawy odpowiedzialności za przestępstwa jeńców wojennych.

Artykuł 85

Jeńcy wojenni ścigani na mocy ustawodawstwa Mocarstwa zatrzymującego za czyny popełnione przed dostaniem się do niewoli korzystają nadal z dobrodziejstwa niniejszej konwencji, nawet jeżeli zostali skazani[1].

Artykuł 86

Jeniec wojenny może być tylko raz jeden ukarany za ten sam czyn lub na podstawie tego samego oskarżenia.

Artykuł 87

Władze wojskowe i sądy Mocarstwa zatrzymującego mogą wymierzać jeńcom wojennym tylko takie kary, jakie przewidziane są w takich samych przypadkach w stosunku do wojskowych tego Mocarstwa.

Przy wymierzaniu kary sądy lub władze Mocarstwa zatrzymującego wezmą w możliwie największej mierze pod uwagę okoliczność, że oskarżony nie będąc obywatelem Mocarstwa zatrzymującego nie ma wobec niego żadnego obowiązku wierności oraz że znajduje się on w jego mocy w następstwie okoliczności niezależnie od jego woli. Będą one mogły złagodzić swobodnie karę przewidzianą za zarzucone jeńcowi przestępstwo i nie będą miały obowiązku stosowania minimum tej kary.

Zabrania się stosowania wszelkich kar zbiorowych za czyny indywidualne, wszelkich kar cielesnych, uwięzienia w pomieszczeniach pozbawionych światła dziennego i w ogóle wszelkiego rodzaju tortur lub okrucieństwa.

Ponadto żaden jeniec wojenny nie może być pozbawiony swego stopnia wojskowego przez Mocarstwo zatrzymujące ani też nie wolno zabraniać mu noszenia odznak.

Artykuł 88

Jeńcy wojenni – oficerowie, podoficerowie lub szeregowcy odbywający kary dyscyplinarne lub sądowe nie będą podlegali surowszemu traktowaniu niż traktowanie przewidziane przy tych samych karach w stosunku do członków sił zbrojnych Mocarstwa zatrzymującego w równorzędnym stopniu.

Jeńcy wojenni – kobiety nie będą skazywane na surowszą karę ani surowiej traktowane w czasie jej odbywania niż kobiety należące do sił zbrojnych Mocarstwa zatrzymującego skazane za analogiczne przestępstwa.

W żadnym przypadku jeńcy wojenni – kobiety nie mogą być skazane na surowszą karę ani surowiej traktowane w czasie jej odbywania niż mężczyźni członkowie sił zbrojnych Mocarstwa zatrzymującego skazani za analogiczne przestępstwa.

Po odbyciu wymierzonych im kar dyscyplinarnych lub sądowych jeńcy wojenni nie mogą być traktowani odmiennie niż pozostali jeńcy.

II. Sankcje dyscyplinarne

Artykuł 89

Jeńcom wojennym mogą być wymierzane następujące kary dyscyplinarne:

1) grzywna do wysokości 50% zaliczki na żołd i wynagrodzenia za pracę przewidzianych w art. 60 i 62, jednak za okres nie dłuższy niż 30 dni;

2) cofnięcie korzyści przyznanych jeńcom wojennym, a nie przewidzianych w niniejszej konwencji;

3) praca przymusowa nie przekraczająca dwóch godzin dziennie;

4) areszt.

Kara wymieniona w punkcie 3 nie może być jednak stosowana do oficerów.

W żadnym przypadku kary dyscyplinarne nie będą nieludzkie, brutalne lub niebezpieczne dla zdrowia jeńców wojennych.

Artykuł 90

Czas trwania jakiejkolwiek poszczególnej kary nie może przekraczać dni 30. Na poczet kary dyscyplinarnej zalicza się okres tymczasowego aresztowania przed rozprawą lub orzeczeniem kary.

Kara najwyżej 30 dni aresztu nie może być podwyższona nawet w przypadku, gdy jeniec wojenny odpowiada dyscyplinarnie w tym samym postępowaniu za kilka czynów, niezależnie od tego, czy są one, czy nie są z sobą związane.

---

[1] Polska zgłosiła zastrzeżenie do artykułu 85.

Okres między wymierzeniem kary dyscyplinarnej a jej wykonaniem nie może przekraczać jednego miesiąca.

Jeżeli jeńcowi wojennemu wymierzona zostanie nowa kara dyscyplinarna, a jedna z nich wynosi 10 dni aresztu[1] lub więcej, między wykonaniem każdej z tych kar powinien upłynąć okres przynajmniej 3 dni.

Artykuł 91

Ucieczkę jeńca wojennego będzie się uważało za udaną:

1) jeżeli połączy się on z siłami zbrojnymi Mocarstwa, do którego należy, lub Mocarstwa sprzymierzonego;

2) jeżeli opuści terytorium podlegające władzy Mocarstwa zatrzymującego lub Mocarstwa z nim sprzymierzonego;

3) jeżeli dostanie się na statek płynący pod banderą Mocarstwa, do którego jeniec należy, lub Mocarstwa sprzymierzonego, a znajdujący się na wodach terytorialnych Mocarstwa zatrzymującego, pod warunkiem, że statek ten nie znajduje się we władzy tego ostatniego.

Jeńcy wojenni, którzy po ucieczce udanej w rozumieniu niniejszego artykułu zostaną ponownie wzięci do niewoli, nie będą podlegali żadnej karze za swą poprzednią ucieczkę.

Artykuł 92

Jeniec wojenny ujęty w toku ucieczki, która nie jest udana w rozumieniu art. 91, podlega tylko karze dyscyplinarnej nawet w razie ponawianej próby ucieczki.

Ujęty jeniec zostanie przekazany w jak najszybszym czasie właściwym władzom wojskowym.

Mimo art. 88 ustęp 4 jeńcy wojenni ukarani za nieudaną ucieczkę mogą być poddani specjalnemu nadzorowi, pod warunkiem, że nadzór ten nie dotknie stanu ich zdrowia, że odbywać się będzie w obozach jeńców wojennych i że nie pozbawi ich żadnego z uprawnień, przyznanych im przez niniejszą konwencję.

Artykuł 93

Ucieczka lub próba ucieczki, nawet w razie powtórzenia, nie może być uznana za okoliczność obciążającą, jeżeli jeniec wojenny odpowiada przed sądem za przestępstwa popełnione w czasie ucieczki lub próby ucieczki.

Zgodnie z postanowieniami artykułu 83, przestępstwa popełnione przez jeńców wojennych wyłącznie w celu ułatwienia sobie ucieczki i nie zawierające żadnych cech gwałtu wobec osób, jak przestępstwa przeciwko własności publicznej, kradzież bez zamiaru wzbogacania się, podrabianie i używanie fałszywych dokumentów, noszenie cywilnego ubrania, podlegać będą tylko karom dyscyplinarnym.

Jeńcy wojenni, którzy współdziałali w ucieczce lub próbie ucieczki, podlegają z tego tytułu tylko karze dyscyplinarnej.

Artykuł 94

W razie ujęcia zbiegłego jeńca wojennego należy zawiadomić o tym w sposób przewidziany w artykule 122 Mocarstwo, do którego on należy, jeżeli zawiadomiono je o ucieczce.

Artykuł 95

Jeńcy wojenni oskarżeni o przestępstwa dyscyplinarne nie będą tymczasowo aresztowani do czasu orzeczenia kary, chyba że środek ten stosuje się do członków sił zbrojnych Mocarstwa zatrzymującego w razie popełnienia analogicznych przestępstw lub że wymaga tego wyższy interes utrzymania porządku i dyscypliny w obozie.

Tymczasowe zaaresztowanie jeńca wojennego w związku z naruszeniem dyscypliny ograniczone będzie do niezbędnego minimum i nie może przekraczać 14 dni.

Postanowienia art. 97 i 98 niniejszego rozdziału mają zastosowanie do jeńców wojennych tymczasowo aresztowanych w związku z naruszeniem dyscypliny.

Artykuł 96

Fakty stanowiące naruszenie dyscypliny będą przedmiotem natychmiastowego śledztwa.

Niezależnie od kompetencji sądów i wyższych władz wojskowych, kary dyscyplinarne wymierzać może tylko oficer posiadający władzę dyscyplinarną jako komendant obozu lub odpowiedzialny oficer, który go zastępuje lub któremu przekazał on swą władzę dyscyplinarną.

---

[1] Słowa „areszt" nie ma w oryginalnych tekstach francuskim i angielskim.

Władza ta nie może być w żadnym przypadku przekazana jeńcowi wojennemu ani wykonywana przez jeńca wojennego.

Przed orzeczeniem kary dyscyplinarnej oskarżony jeniec wojenny będzie dokładnie poinformowany o zarzucanych mu czynach. Będzie on mógł złożyć wyjaśnienia i przedstawić swą obronę. Będzie mu wolno powołać się na świadków[1] i korzystać w razie potrzeby z pomocy wykwalifikowanego tłumacza. O decyzji powiadomieni zostaną jeniec wojenny i mąż zaufania.

Komendant obozu powinien prowadzić ewidencję wymierzonych kar dyscyplinarnych; do rejestru tego będą mieli wgląd przedstawiciele Mocarstwa opiekuńczego.

Artykuł 97

Jeńcy wojenni nie będą w żadnym razie przenoszeni dla odbycia kar dyscyplinarnych do zakładów karnych (więzienia, domy poprawcze, ciężkie roboty itd.).

Wszystkie pomieszczenia, w których jeńcy odbywać będą kary dyscyplinarne, powinny odpowiadać wymaganiom higieny przewidzianym w art. 25. Ukarani jeńcy wojenni będą mieli możność utrzymania czystości osobistej zgodnie z postanowieniami art. 29.

Oficerowie i osoby z nimi zrównane nie będą osadzani w tych samych pomieszczeniach co podoficerowie lub szeregowcy.

Jeńcy wojenni – kobiety, odbywające kary dyscyplinarne, będą osadzane oddzielnie od mężczyzn, w osobnych pomieszczeniach, w których pozostawać będą pod bezpośrednim nadzorem kobiet.

Artykuł 98

Jeńcy wojenni odbywający kary dyscyplinarne będą nadal korzystali z postanowień niniejszej konwencji, chyba że samo zatrzymanie uniemożliwia ich stosowanie. W żadnym razie nie wolno ich jednak pozbawić korzyści wynikających z artykułów 78 i 126.

Jeńcy wojenni ukarani dyscyplinarnie nie mogą być pozbawieni przywilejów związanych z ich stopniem.

Jeńcy wojenni ukarani dyscyplinarnie będą mieli zapewnioną możność ruchu i przebywania na otwartym powietrzu co najmniej przez 2 godziny dziennie.

Będą oni mogli na swą prośbę zgłaszać się do codziennych oględzin lekarskich; będą otrzymywali opiekę potrzebną ze względu na ich stan zdrowia i w razie potrzeby zostaną umieszczeni w obozowej izbie chorych lub w szpitalu.

Wolno im będzie czytać i pisać, jak również wysyłać i przyjmować listy. Natomiast paczki i przekazy pieniężne mogą im być zatrzymane do czasu ukończenia kary; zostaną one tymczasem powierzone mężowi zaufania, który odda do izby chorych produkty łatwo psujące się, znajdujące się w tych paczkach.

III. Postępowanie sądowe

Artykuł 99

Żaden jeniec wojenny nie może być ścigany ani skazany za czyn, który nie jest wyraźnie zabroniony przez ustawodawstwo Mocarstwa zatrzymującego lub przez prawo międzynarodowe, które obowiązują w czasie popełnienia czynu.

Nie wolno wywierać żadnej presji moralnej czy fizycznej na jeńcu wojennym, aby skłonić go do przyznania się do popełnienia czynu, o który jest oskarżony.

Żaden jeniec wojenny nie może być skazany bez posiadania możności przedstawienia swej obrony i bez korzystania z pomocy wykwalifikowanego obrońcy.

Artykuł 100

Jeńców wojennych oraz Mocarstwa opiekuńcze należy poinformować w czasie możliwie najszybszym o przestępstwach, podlegających karze śmierci według ustawodawstwa Mocarstwa zatrzymującego.

Żadne przestępstwo nie będzie podlegało później karze śmierci bez zgody Mocarstwa, do którego jeńcy należą.

Nie można skazać jeńca na karę śmierci bez specjalnego zwrócenia uwagi sądu, zgodnie z art. 87 ustęp 2, że oskarżony, nie będąc obywatelem Mocarstwa zatrzymującego, nie ma wobec niego żadnego obowiązku wierności i że znajduje się w jego władzy w następstwie okoliczności niezależnych od jego woli.

---

[1] Powinno być: powołać świadków.

Artykuł 101

W przypadku skazania jeńca wojennego na karę śmierci, wyrok nie będzie wykonany przed upływem co najmniej 6 miesięcy od chwili otrzymania przez Mocarstwo opiekuńcze na wskazany adres dokładnego zawiadomienia przewidzianego w artykule 107.

Artykuł 102

Wyrok przeciwko jeńcowi wojennemu może być ważnie wydany tylko przez taki sam sąd i według takiej samej procedury, jak w przypadku osób należących do sił zbrojnych Mocarstwa zatrzymującego i jeżeli ponadto postanowienia niniejszego rozdziału zostały zachowane.

Artykuł 103

Wszelkie dochodzenie sądowe przeciwko jeńcowi wojennemu przeprowadzone będzie tak szybko, jak na to pozwolą okoliczności, i w taki sposób, aby proces odbył się możliwie najwcześniej. Żaden jeniec wojenny nie będzie osadzony w areszcie tymczasowym, chyba że taki sam środek stosowany jest wobec członków sił zbrojnych Mocarstwa zatrzymującego za podobne przestępstwa, albo że wymaga tego wzgląd na bezpieczeństwo narodowe. Areszt tymczasowy nie będzie trwał w żadnym przypadku dłużej niż trzy miesiące.

Okres tymczasowego aresztowania jeńca wojennego zalicza się na poczet kary pozbawienia wolności orzeczonej w wyroku; będzie to zresztą uwzględnione przy wymierzaniu kary.

W okresie tymczasowego aresztowania jeńcy wojenni będą nadal korzystali z postanowień artykułów 97 i 98 niniejszego rozdziału.

Artykuł 104

We wszystkich przypadkach wszczęcia przez Mocarstwo zatrzymujące postępowania sądowego przeciwko jeńcowi wojennemu uprzedzi ono o tym Mocarstwo opiekuńcze jak najszybciej, a co najmniej na 3 tygodnie przed rozpoczęciem rozprawy. Termin 3 tygodni biegnie dopiero od chwili otrzymania zawiadomienia przez Mocarstwo opiekuńcze na adres uprzednio wskazany Mocarstwu zatrzymującemu.

Zawiadomienie to zawierać będzie następujące dane:

1) nazwisko i imiona jeńca wojennego, jego stopień, numer legitymacji, datę urodzenia i – w razie potrzeby – zawód;

2) miejsce internowania lub zatrzymania;

3) wyszczególnienie zarzutu lub zarzutów oskarżenia z wymienieniem przepisów prawnych, które mają zastosowanie;

4) wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy, jak również czasu i miejsca rozprawy.

Takie same zawiadomienie otrzyma od Mocarstwa zatrzymującego mąż zaufania jeńca wojennego.

Jeżeli przy otwarciu rozprawy nie zostanie przedstawiony dowód, że Mocarstwo opiekuńcze, jeniec wojenny i zainteresowany mąż zaufania otrzymali wyżej wspomniane zawiadomienie co najmniej na trzy tygodnie przed otwarciem rozprawy, rozprawa nie będzie mogła się odbyć i zostanie odroczona.

Artykuł 105

Jeniec wojenny ma prawo do pomocy ze Strony jednego ze swych kolegów jeńców, do obrony przez wykwalifikowanego adwokata, którego sam wybierze, do powoływania świadków i do korzystania, jeżeli uzna to za potrzebne, z usług kompetentnego tłumacza. Zostanie on powiadomiony o tych prawach w odpowiednim czasie przed rozprawą przez Mocarstwo zatrzymujące.

Jeżeli jeniec wojenny nie wybrał sobie obrońcy, Mocarstwo opiekuńcze wyznaczy mu go; będzie ono miało w tym celu co najmniej tydzień czasu. Na żądanie Mocarstwa opiekuńczego Mocarstwo zatrzymujące przekaże mu listę osób, posiadających kwalifikacje do podjęcia się obrony. W przypadku gdy ani jeniec wojenny, ani Mocarstwo opiekuńcze nie wybierze obrońcy, Mocarstwo zatrzymujące wyznaczy z urzędu odpowiedniego adwokata do obrony oskarżonego.

Dla przygotowania obrony oskarżonego obrońca rozporządzać będzie okresem co najmniej dwutygodniowym przed otwarciem rozprawy, jak również potrzebnymi ułatwieniami, a w szczególności będzie mógł swobodnie odwiedzać oskarżonego i porozumiewać się z nim bez świadków. Będzie on mógł porozumiewać się ze wszystkimi świadkami odwodo-

wymi, włączając w to jeńców wojennych. Będzie on korzystał z tych ułatwień aż do upływu terminu wniesienia odwołania.

Oskarżony jeniec wojenny otrzyma dość wcześnie przed otwarciem rozprawy akt oskarżenia w języku dla niego zrozumiałym, jak również akta zazwyczaj doręczane oskarżonym na mocy ustaw obowiązujących w armii Mocarstwa zatrzymującego. Takie same dokumenty otrzyma w takich samych warunkach jego obrońca.

Przedstawiciele Mocarstwa opiekuńczego będą mogli być obecni na rozprawie z wyjątkiem przypadków, kiedy rozprawa odbywa się w interesie bezpieczeństwa państwa przy drzwiach zamkniętych; w tych przypadkach Mocarstwo zatrzymujące zawiadomi o tym Mocarstwo opiekuńcze.

Artykuł 106

Każdy jeniec wojenny będzie miał prawo składać na tych samych warunkach co i członkowie sił zbrojnych Mocarstwa zatrzymującego apelację, kasację lub rewizję od każdego wyroku wydanego przeciwko niemu. Będzie on dokładnie poinformowany o swoim prawie odwołania się, jak również o terminach, związanych z jego wykonaniem.

Artykuł 107

Każdy wyrok wydany przeciwko jeńcowi wojennemu będzie natychmiast podany do wiadomości Mocarstwu opiekuńczemu pod postacią treściwego zawiadomienia, które wskaże również, czy jeńcowi przysługuje prawo wniesienia apelacji, kasacji lub rewizji. Zawiadomienie takie otrzyma również zainteresowany mąż zaufania. Otrzyma je także jeniec wojenny w zrozumiałym dlań języku, jeżeli wyrok został wydany w jego nieobecności. Ponadto Mocarstwo zatrzymujące zawiadomi natychmiast Mocarstwo opiekuńcze, czy jeniec wojenny chce skorzystać z prawa do wniesienia odwołania.

Poza tym w razie uprawomocnienia się wyroku i jeśli chodzi o karę śmierci – w razie wydania skazującego wyroku w pierwszej instancji, Mocarstwo zatrzymujące prześle jak najszybciej Mocarstwu opiekuńczemu szczegółowe zawiadomienie zawierające:

1) dokładny tekst wyroku;

2) treściwe sprawozdanie ze śledztwa i przebiegu rozprawy, podkreślające w szczególności tezy oskarżenia i obrony;

3) wskazanie, w razie potrzeby, zakładu, w którym kara będzie wykonana.

Zawiadomienia, przewidziane w poprzednich ustępach, przesłane będą Mocarstwu opiekuńczemu na adres wskazany przez nie uprzednio Mocarstwu zatrzymującemu.

Artykuł 108

Kary wymierzone jeńcom wojennym na mocy wyroków, które stały się prawomocne, wykonywane będą w tych samych zakładach i na tych samych warunkach jak kary wymierzone członkom sił zbrojnych Mocarstwa zatrzymującego. Warunki te będą w każdym razie zgodne z wymaganiami higieny i humanitaryzmu.

Kobiety – jeńcy wojenni, skazane na taką karę, osadzane będą w osobnych pomieszczeniach i będą się znajdowały pod nadzorem kobiet.

We wszystkich przypadkach jeńcy wojenni skazani na karę pozbawienia wolności korzystać będą nadal z postanowień artykułów 78 i 126 niniejszej konwencji. Poza tym wolno im będzie otrzymywać i wysyłać listy, otrzymywać co najmniej jedną paczkę pomocy na miesiąc i używać regularnie ruchu na otwartym powietrzu; będą oni korzystać z opieki lekarskiej wymaganej przez ich stan zdrowia, jak również z pomocy duchownej, której zapragną.

Wymierzone im kary powinny być zgodne z postanowieniami ustępu trzeciego artykułu 87.

Tytuł IV
Zakończenie niewoli
Dział I
Bezpośrednia repatriacja i leczenie szpitalne w kraju neutralnym

Artykuł 109

Strony w konflikcie obowiązane są z zastrzeżeniem ustępu 3 niniejszego artykułu odsyłać do kraju ciężko chorych i rannych jeńców wojennych, niezależnie od ich liczby lub stopnia i po doprowadzeniu ich do stanu zdrowia, umożliwiającego transport, zgodnie z pierwszym ustępem następnego artykułu.

W czasie trwania działań wojennych Strony w konflikcie postarają się zorganizować przy pomocy zainteresowanych Mocarstw neutralnych leczenie szpitalne w krajach neutralnych jeńców rannych lub chorych wymienionych w ustępie 2 następnego artykułu; będą one mo-

gły ponadto zawierać umowy w celu bezpośredniej repatriacji lub internowania w kraju neutralnym jeńców zdrowych, którzy przeszli dłuższy okres niewoli.

Żaden jeniec wojenny ranny lub chory, którego repatriacja przewidziana jest na mocy ustępu 1 niniejszego artykułu, nie może być repatriowany wbrew swej woli w czasie trwania działań wojennych.

Artykuł 110

Będą repatriowani bezpośrednio:

1) ranni i nieuleczalnie chorzy, których zdolności umysłowe lub fizyczne uległy znacznemu zmniejszeniu;

2) ranni i chorzy, którzy według przewidywań lekarskich nie mogą wyzdrowieć w ciągu roku, których stan wymaga leczenia i których zdolności umysłowe lub fizyczne uległy znacznemu zmniejszeniu;

3) ranni i chorzy wyleczeni, których zdolności umysłowe lub fizyczne uległy znacznemu i stałemu zmniejszeniu.

Mogą być poddani leczeniu szpitalnemu w krajach neutralnych:

1) ranni i chorzy, których wyzdrowienie może być oczekiwane w ciągu roku od chwili odniesienia rany lub od początku choroby, jeżeli leczenie w kraju neutralnym pozwala przewidywać pewniejsze i szybsze wyzdrowienie;

2) jeńcy wojenni, których zdrowie psychiczne i fizyczne jest według przewidywań lekarskich poważnie zagrożone przez pozostawanie w niewoli, a którzy przez leczenie szpitalne w kraju neutralnym mogliby tej groźby uniknąć.

Warunki, jakim odpowiadać powinni jeńcy wojenni leczeni w szpitalach w kraju neutralnym, aby mogli być repatriowani, ustalone zostaną wraz z ich sytuacją prawną w drodze umowy między Mocarstwami zainteresowanymi. Na ogół będą repatriowani jeńcy wojenni, leczeni w szpitalach kraju neutralnego, którzy należą do następujących kategorii:

1) jeńcy, których stan zdrowia pogorszył się do takiego stopnia, że odpowiadają oni warunkom przewidzianym dla bezpośredniej repatriacji;

2) jeńcy, których zdolności umysłowe lub fizyczne po leczeniu pozostają nadal znacznie ograniczone.

W braku specjalnych umów między zainteresowanymi Stronami w konflikcie, określających przypadki inwalidztwa lub choroby pociągającej za sobą bezpośrednią repatriację lub leczenie szpitalne w kraju neutralnym, przypadki te będą określone na zasadach zawartych w typowej umowie[1] w sprawie bezpośredniej repatriacji rannych i chorych jeńców wojennych i ich leczenia szpitalnego w kraju neutralnym oraz w regulaminie mieszanych komisji lekarskich, załączonych do niniejszej konwencji.

Artykuł 111

Mocarstwo zatrzymujące, Mocarstwo, do którego należą jeńcy wojenni, oraz Mocarstwo neutralne, na które te dwa Mocarstwa się zgodziły, postarają się zawrzeć umowy, które pozwolą na internowanie jeńców wojennych na terytorium powyższego Mocarstwa neutralnego aż do chwili zakończenia działań wojennych.

Artykuł 112

Z chwilą wybuchu konfliktu wyznaczone będą mieszane komisje lekarskie w celu badania chorych i rannych jeńców i podejmowania w stosunku do nich odpowiednich decyzji. Wyznaczenie, obowiązki i funkcjonowanie tych komisji będą zgodne z postanowieniami regulaminu załączonego do niniejszej konwencji.

Jednakże jeńcy, którzy zdaniem władz lekarskich Mocarstwa zatrzymującego są bezsprzecznie ciężko ranni lub ciężko chorzy, mogą być repatriowani bez obowiązku poddania się badaniu przez mieszaną komisję lekarską.

Artykuł 113

Poza jeńcami wskazanymi przez władze lekarskie Mocarstwa zatrzymującego badaniu mieszanych komisji lekarskich przewidzianych w poprzednim artykule będą mogli poddać się ranni lub chorzy jeńcy należący do następujących kategorii:

1) ranni i chorzy wskazani przez urzędującego w obozie lekarza – obywatela tego samego lub innego Mocarstwa, biorącego udział w konflikcie po Stronie Mocarstwa, do którego jeńcy należą;

---

[1] Powinno być: we wzorcowej umowie.

2) ranni i chorzy, wskazani przez ich męża zaufania;

3) ranni i chorzy wskazani przez Mocarstwo, do którego należą, albo przez uznaną przez to Mocarstwo organizację pomocy jeńcom.

Jeńcy wojenni, nie należący do żadnej z powyższych trzech kategorii, będą mogli również zgłosić się do zbadania przez mieszane komisje lekarskie, jednak zostaną zbadani dopiero po jeńcach wspomnianych kategorii.

Lekarz tej samej narodowości co jeńcy wojenni poddani badaniu przez mieszaną komisję lekarską oraz ich mąż zaufania mogą być obecni przy tym badaniu.

Artykuł 114

Jeńcy wojenni będący ofiarami wypadków z wyjątkiem tych, którzy się sami umyślnie zranili, korzystać będą z postanowień niniejszej konwencji, jeśli chodzi o repatriację lub ewentualne leczenie szpitalne w kraju neutralnym.

Artykuł 115

Żaden jeniec, skazany na karę dyscyplinarną, a odpowiadający warunkom przewidzianym dla repatriacji lub leczenia szpitalnego w kraju neutralnym, nie może być zatrzymany z powodu nie odbycia swej kary.

Ścigani lub skazani sądownie jeńcy wojenni, których wyznaczono do repatriacji lub leczenia szpitalnego w kraju neutralnym, będą mogli skorzystać z tego przed zakończeniem postępowania lub przed wykonaniem kary, jeżeli zgodzi się na to Mocarstwo zatrzymujące.

Strony w konflikcie zakomunikują sobie nawzajem nazwiska jeńców, którzy zostaną zatrzymani do czasu zakończenia postępowania lub wykonania kary.

Artykuł 116

Koszty repatriacji jeńców wojennych lub ich przewiezienia do kraju neutralnego ponosi Mocarstwo, do którego ci jeńcy należą, począwszy od granicy Mocarstwa zatrzymującego.

Artykuł 117

Żaden z repatriowanych nie może być wcielony do czynnej służby wojskowej.

Dział II

Zwolnienie i repatriacja jeńców wojennych po zakończeniu działań wojennych

Artykuł 118

Jeńcy wojenni zostaną zwolnieni i repatriowani niezwłocznie po zakończeniu działań wojennych.

W razie braku odpowiednich postanowień w konwencji zawartej między Stronami w konflikcie w sprawie zakończenia działań wojennych lub w razie braku takiej konwencji, każde z Mocarstw zatrzymujących samo ustali i niezwłocznie wykona plan repatriacji zgodny z zasadą sformułowaną w poprzednim ustępie.

Zarówno w jednym, jak w drugim przypadku podjęte środki zostaną podane jeńcom wojennym do wiadomości.

Koszty repatriacji jeńców wojennych będą w każdym razie podzielone w sposób słuszny między Mocarstwo zatrzymujące a Mocarstwo, do którego jeńcy należą. W tym celu będą przestrzegane przy podziale następujące zasady:

a) jeżeli obydwa Mocarstwa graniczą ze sobą, Mocarstwo, do którego jeńcy wojenni należą, poniesie koszty ich repatriacji począwszy od granicy Mocarstwa zatrzymującego;

b) jeżeli obydwa Mocarstwa nie graniczą ze sobą, Mocarstwo zatrzymujące poniesie koszty transportu jeńców wojennych na swoim terytorium aż do swojej granicy lub swojego portu załadowania, znajdującego się najbliżej Mocarstwa, do którego jeńcy należą. Zainteresowane Strony uzgodnią słuszny podział między sobą pozostałych kosztów repatriacji. Zawarcie takiej umowy nie może w żadnym razie usprawiedliwić najmniejszej zwłoki w repatriacji jeńców wojennych.

Artykuł 119

Repatriacja odbywać się będzie w warunkach analogicznych do warunków przewidzianych w artykułach 46 do 48 włącznie niniejszej konwencji dotyczących przenoszenia jeńców wojennych oraz z uwzględnieniem postanowień art. 118 i postanowień następujących ustępów.

Przy repatriacji przedmioty wartościowe odebrane jeńcom wojennym zgodnie z postanowieniami art. 18 oraz kwoty w walucie obcej nie wymienione na walutę Mocarstwa zatrzymującego zostaną im zwrócone. Przedmioty wartościowe i kwoty w walucie zagranicznej,

które z jakichkolwiek powodów nie zostały zwrócone jeńcom wojennym przy ich repatriacji, będą przekazane do Biura Informacji przewidzianego w art. 122.

Jeńcom wojennym wolno będzie zabrać swoje rzeczy osobiste, korespondencję oraz paczki, które nadeszły na ich adres; jeżeli wymagają tego warunki repatriacji, waga tych przedmiotów może być ograniczona do ciężaru, który jeniec może sam unieść. W każdym razie, każdy jeniec może zabrać co najmniej 25 kg.

Inne przedmioty osobistego użytku repatriowanego jeńca będą przechowane przez Mocarstwo zatrzymujące; prześle mu je ono natychmiast po zawarciu z Mocarstwem, do którego należy jeniec, umowy ustalającej sposób ich transportu i pokrycie związanych z tym kosztów.

Jeńcy wojenni, przeciwko którym toczy się postępowanie o czyn uznany przez prawo karne za zbrodnię lub występek, mogą być zatrzymani do chwili zakończenia postępowania, a w razie potrzeby do czasu odbycia kary. To samo dotyczy skazanych za czyn uznany przez prawo karne za zbrodnię lub występek.

Strony w konflikcie zakomunikują sobie nawzajem nazwiska jeńców wojennych, którzy zostaną zatrzymani do czasu zakończenia postępowania lub odbycia kary.

Strony w konflikcie porozumieją się co do utworzenia komisji mających na celu poszukiwanie rozproszonych jeńców i zapewnienie im repatriacji w jak najkrótszym terminie.

Dział III

Zgony jeńców wojennych

Artykuł 120

Testamenty jeńców wojennych sporządzane będą w taki sposób, aby odpowiadały warunkom ważności wymaganym przez ustawodawstwo kraju ich pochodzenia, który powinien podjąć niezbędne środki w celu podania tych warunków do wiadomości Mocarstwa zatrzymującego. Na prośbę jeńca wojennego, a w każdym razie po jego śmierci, testament przekazany będzie niezwłocznie Mocarstwu opiekuńczemu, a uwierzytelniony odpis przesłany będzie do Centralnego Biura Informacji.

Świadectwa zgonu wszystkich jeńców wojennych zmarłych w niewoli, sporządzone według wzoru załączonego do niniejszej konwencji, albo wykazy poświadczone za zgodność przez odpowiedzialnego oficera przesłane będą w najkrótszym terminie do Biura Informacji o jeńcach wojennych, utworzonego zgodnie z art. 122. W tych świadectwach lub wykazach powinny być zamieszczone dane co do tożsamości, wymienione w ustępie 3 art. 17, miejsce i data zgonu, przyczyna zgonu, miejsce i data pochowania, jak również wszelkie informacje konieczne dla rozpoznania grobów.

Pogrzebanie lub spalenie zwłok powinno być poprzedzone badaniem lekarskim zwłok w celu stwierdzenia zgonu, umożliwienia sporządzenia sprawozdania oraz, jeżeli zajdzie tego potrzeba, ustalenia tożsamości zmarłego.

Władze zatrzymujące czuwać będą nad tym, aby jeńcy wojenni, zmarli w czasie niewoli, byli grzebani z czcią i w miarę możności zgodnie z obrządkami religii, którą wyznawali, oraz aby ich groby były szanowane, odpowiednio utrzymywane i oznaczone w taki sposób, aby można je zawsze było odnaleźć. Ilekroć to będzie możliwe, zmarli jeńcy wojenni należący do tego samego Mocarstwa pochowani będą w tym samym miejscu.

Zmarli jeńcy wojenni pochowani będą indywidualnie z wyjątkiem przypadków, gdy pochowanie we wspólnym grobie będzie konieczne ze względu na siłę wyższą. Zwłoki mogą być spalone tylko wówczas, kiedy wymagają tego naglące względy higieny lub religia zmarłego albo jeżeli wyraził on takie życzenie. W przypadku spalenia zwłok zostanie to zaznaczone wraz ze wskazaniem motywów w świadectwie zgonu.

Aby można było zawsze odnaleźć groby, wszelkie informacje ich dotyczące powinny być rejestrowane przez zarząd grobów, utworzony przez Mocarstwo zatrzymujące. Spisy grobów oraz informacje dotyczące jeńców wojennych, pochowanych na cmentarzach lub gdzie indziej, przekazane zostaną Mocarstwu, do którego należeli jeńcy wojenni. Troska o te groby i rejestrowanie każdego późniejszego przeniesienia zwłok jest obowiązkiem Mocarstwa kontrolującego dane terytorium, jeżeli jest ono Stroną konwencji. Postanowienia te stosują się również do popiołów, które będą przechowywane przez zarząd grobów do chwili, gdy kraj pochodzenia zawiadomi ostatecznie o swych życzeniach w tej sprawie.

Artykuł 121

Po każdym zgonie lub poważnym zranieniu jeńca wojennego spowodowanych lub przypuszczalnie spowodowanych przez wartę, przez innego jeńca wojennego lub przez jakąkolwiek inną osobę, jak również po każdym zgonie, którego przyczyny są nie ustalone, Mocarstwo zatrzymujące przeprowadzi natychmiast oficjalne śledztwo.

Zawiadomienie o tym będzie natychmiast posłane Mocarstwu opiekuńczemu. Zebrane zostaną zeznania świadków, szczególnie jeńców wojennych, a sprawozdanie zawierające te dane będzie podane do wiadomości powyższego Mocarstwa.

Jeżeli śledztwo ustali winę jednej lub więcej osób, Mocarstwo zatrzymujące przedsięweźmie wszelkie środki w celu wdrożenia postępowania sądowego przeciwko osobie lub osobom odpowiedzialnym.

Tytuł V

Biuro Informacji i Stowarzyszenia Pomocy Jeńcom Wojennym

Artykuł 122

Z chwilą wybuchu konfliktu i we wszystkich przypadkach okupacji każda ze Stron w konflikcie utworzy oficjalne Biuro Informacji o jeńcach wojennych, znajdujących się w jej władzy; Mocarstwa neutralne lub nie wojujące, które przyjmą na swe terytorium osoby należące do jednej z kategorii wymienionych w art. 4, działać będą w ten sam sposób w stosunku do tych osób. Zainteresowane Mocarstwo czuwać będzie nad tym, aby Biuro Informacji rozporządzało lokalami, sprzętem i personelem, potrzebnymi do skutecznego prowadzenia swej działalności. Będzie ono mogło zatrudniać w nim jeńców wojennych, przestrzegając warunków ustalonych w części niniejszej konwencji dotyczącej pracy jeńców wojennych.

W możliwie najkrótszym terminie każda ze Stron w konflikcie udzieli swemu Biuru danych wymienionych w ustępach 4, 5 i 6 niniejszego artykułu, co do każdej osoby nieprzyjacielskiej należącej do jednej z kategorii wspomnianych w art. 4, a znajdującej się pod jej władzą. Mocarstwa neutralne lub nie wojujące postępować będą w ten sam sposób wobec osób tych kategorii, które przyjmą na swe terytorium.

Biuro prześle natychmiast najszybszymi środkami te informacje zainteresowanym Mocarstwom za pośrednictwem z jednej strony Mocarstw opiekuńczych, a z drugiej strony – Centralnego Biura przewidzianego w artykule 123.

Informacje te powinny umożliwić szybkie zawiadomienie zainteresowanych rodzin. Informacje te, jeżeli są w posiadaniu Biura Informacji, zawierać powinny co do każdego jeńca wojennego, z zastrzeżeniem postanowień art. 17, nazwisko, imiona, stopień, nr książeczki wojskowej, miejsce i dokładną datę urodzenia, wskazanie Mocarstwa, do którego należy, imię ojca i nazwisko panieńskie matki, nazwisko i adres osoby, która ma być zawiadomiona, jak również adres, na który można kierować korespondencję dla jeńca.

Biuro Informacji otrzyma od różnych właściwych organów dane w sprawie przenoszenia, zwalniania, repatriacji, ucieczek, leczenia szpitalnego oraz zgonów i przekaże je w sposób przewidziany w ustępie 3 niniejszego artykułu. Podobnie przekazywane będą regularnie i w miarę możności co tydzień informacje o stanie zdrowia jeńców wojennych chorych lub ciężko rannych.

Do obowiązków Biura Informacji należy również udzielanie odpowiedzi na wszystkie skierowane doń pytania dotyczące jeńców wojennych, włącznie ze zmarłymi w czasie niewoli; Biuro przeprowadzi niezbędne dochodzenia w celu uzyskania żądanych informacji, jeżeli ich nie posiada.

Wszelkie zawiadomienia pisemne wysyłane przez Biuro będą opatrzone podpisem lub pieczęcią.

Biuro Informacji ma ponadto obowiązek zbierania i przekazywania zainteresowanym Mocarstwom wszystkich osobistych przedmiotów wartościowych, włącznie z kwotami w walucie innej niż waluta Mocarstwa zatrzymującego, oraz dokumentów, mających znaczenie dla bliskich krewnych, a pozostawionych przez jeńców wojennych przy ich repatriacji, zwolnieniu, ucieczce lub zgonie. Przedmioty te zostaną przesłane przez Biuro w opieczętowanych paczkach, do których załączone będą deklaracje, ustalające dokładnie tożsamość osób, do których przedmioty te należały, jak również dokładny opis zawartości paczki. Pozostałe rzeczy osobiste wspomnianych jeńców zwrócone zostaną zgodnie z porozumieniami zawartymi między zainteresowanymi Stronami w konflikcie.

Artykuł 123

Centralne Biuro Informacji o jeńcach wojennych zostanie utworzone w kraju neutralnym. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża zaproponuje zainteresowanym Mocarstwom, jeżeli uzna to za potrzebne, zorganizowanie takiego Biura.

Zadaniem takiego Biura będzie skoncentrowanie wszelkich informacji dotyczących jeńców wojennych, jakie będzie mogło zdobyć drogą oficjalną lub prywatną; przekazywać je ono będzie jak najszybciej krajowi pochodzenia jeńców lub Mocarstwu, do którego oni należą. Strony w konflikcie udzielą mu wszelkich ułatwień dla przekazania tych wiadomości.

Wysokie Umawiające się Strony, a w szczególności te, których obywatele korzystają z usług Centralnego Biura, proszone są o udzielenie mu poparcia finansowego, którego mogłoby ono potrzebować.

Postanowienia te nie powinny być interpretowane jako ograniczające humanitarną działalność Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża i stowarzyszeń pomocy, wspomnianych w art. 125.

Artykuł 124

Krajowe Biura Informacji i Centralne Biuro Informacji korzystać będą ze zwolnień od opłat pocztowych i ze wszystkich zwolnień przewidzianych w art. 74 oraz w miarę możności ze zwolnień od opłat telegraficznych lub ze znacznych ulg w tych opłatach.

Artykuł 125

Z zastrzeżeniem środków, jakie Mocarstwa zatrzymujące uznają za niezbędne dla zapewnienia swego bezpieczeństwa lub dla zaspokojenia innych słusznych potrzeb, udzielą one życzliwego poparcia organizacjom religijnym, stowarzyszeniom pomocy lub jakimkolwiek innym organizacjom, które przychodzą z pomocą jeńcom wojennym. Przyznają im one wszelkie konieczne udogodnienia, podobnie jak i ich należycie upoważnionym delegatom, w celu odwiedzania jeńców, rozdzielania im zaopatrzenia i wszelkich materiałów przeznaczonych dla celów religijnych, oświatowych i rozrywkowych, albo w celu pomagania im w organizowaniu rozrywek w obozach. Wyżej wymienione stowarzyszenia lub organizacje mogą być tworzone bądź na terytorium Mocarstwa zatrzymującego, bądź też w innym kraju, bądź wreszcie mogą mieć charakter międzynarodowy.

Mocarstwo zatrzymujące może ograniczyć ilość stowarzyszeń i organizacji, których przedstawiciele będą upoważnieni do działalności na jego terytorium i pod jego kontrolą, pod warunkiem że takie ograniczenie nie przeszkodzi w udzieleniu skutecznej i wystarczającej pomocy wszystkim jeńcom wojennym.

Szczególna sytuacja Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża w tej dziedzinie będzie zawsze uznana i szanowana.

W chwili wydania jeńcom wojennym zaopatrzenia i materiałów dla wyżej wskazanych celów albo przynajmniej po krótkim czasie przesłane zostaną wysyłającym stowarzyszeniom pomocy lub organizacjom pokwitowania, podpisane przez męża zaufania tych jeńców i odnoszące się do każdej przesyłki[1].

Tytuł VI
Wykonanie konwencji
Dział I
Postanowienia ogólne

Artykuł 126

Przedstawiciele lub delegaci Mocarstw opiekuńczych będą uprawnieni do udawania się do wszystkich miejsc, w których znajdują się jeńcy wojenni, a zwłaszcza do miejsc internowania, uwięzienia lub pracy; będą oni mieli dostęp do wszystkich pomieszczeń używanych przez jeńców. Wolno im będzie również udawać się do miejsc odjazdu, przejazdu lub przyjazdu przenoszonych jeńców. Będą oni mogli rozmawiać z jeńcami bez świadków, a zwłaszcza z ich mężami zaufania, za pośrednictwem tłumacza, jeżeli to jest potrzebne.

Przedstawicielom i delegatom Mocarstw opiekuńczych pozostawi się zupełną swobodę wyboru miejsc, jakie pragną odwiedzić; czas trwania i częstotliwość tych odwiedzin nie będą

[1] Opuszczono zdanie: Jednocześnie pokwitowania dotyczące przesyłek zostaną przekazane przez władze administracyjne sprawujące nadzór nad jeńcami wojennymi.

ograniczone. Zakaz odwiedzin nastąpić może wyłącznie wskutek nagłej[1] konieczności natury wojskowej i będzie miał miejsce tylko wyjątkowo i przejściowo.

Mocarstwo zatrzymujące i Mocarstwo, do którego należą odwiedzani jeńcy wojenni, mogą porozumieć się w razie potrzeby co do tego, aby rodacy tych jeńców zostali dopuszczeni do udziału w odwiedzinach.

Delegaci Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża korzystać będą z takich samych przywilejów. Wyznaczanie tych delegatów wymagać będzie zgody Mocarstwa, w którego władzy znajdują się jeńcy wojenni, którzy mają być odwiedzani.

Artykuł 127

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się rozpowszechniać jak najszerzej w swych krajach, zarówno w czasie pokoju jak podczas wojny, tekst niniejszej konwencji i włączyć jej studiowanie do programów szkolenia wojskowego i, jeżeli to możliwe, do programów szkolnictwa cywilnego, aby w ten sposób zasady konwencji znane były ogółowi ich sił zbrojnych i ludności.

Władze wojskowe lub inne, które w czasie wojny ponosić będą odpowiedzialność za jeńców wojennych, powinny posiadać tekst konwencji i otrzymać specjalne wyjaśnienia co do jej postanowień.

Artykuł 128

Wysokie Umawiające się Strony prześlą sobie za pośrednictwem Szwajcarskiej Rady Związkowej, a w czasie trwania działań wojennych za pośrednictwem Mocarstw opiekuńczych, urzędowe przekłady niniejszej konwencji, jak również ustawy i rozporządzenia, jakie uznają za stosowne wydać w celu zapewnienia jej wykonania.

Artykuł 129

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się do wydania niezbędnych przepisów ustawodawczych w celu ustalenia odpowiednich sankcji karnych w stosunku do osób, które popełniły lub wydały rozkaz popełnienia jakiegokolwiek z ciężkich naruszeń niniejszej konwencji określonych w następnym artykule.

Każda Umawiająca się Strona obowiązana będzie poszukiwać osoby podejrzane o popełnienie lub o wydanie rozkazu popełnienia jakiegokolwiek z tych ciężkich naruszeń i powinna ścigać je przed swoimi własnymi sądami niezależnie od obywatelstwa. Będzie ona również mogła, jeżeli woli, wydać te osoby na warunkach przewidzianych przez jej własne ustawodawstwo do osądzenia innej zainteresowanej w ściganiu Umawiającej się Stronie w przypadku, gdy ta Strona posiada dostateczne dowody obciążające przeciwko powyższym osobom.

Każda Umawiająca się Strona podejmie niezbędne środki, aby spowodować zaprzestanie czynów sprzecznych z postanowieniami niniejszej konwencji, innych niż ciężkie naruszenia określone w artykule następnym.

We wszelkich okolicznościach oskarżeni korzystać będą z gwarancji procesowych i wolności obrony, które nie będą mniejsze od przewidzianych w artykułach 105 i następnych niniejszej konwencji.

Artykuł 130

Za ciężkie naruszenie przewidziane w artykule poprzednim uważa się popełnienie któregokolwiek z niżej wymienionych czynów na szkodę osób lub mienia, chronionych przez konwencję: umyślne zabójstwo, torturowanie lub nieludzkie traktowanie, włączając w to doświadczenia biologiczne, umyślne sprawianie wielkich cierpień albo ciężkie uszkodzenia ciała lub zdrowia, zmuszanie jeńca do służby w siłach zbrojnych Mocarstwa nieprzyjacielskiego lub pozbawienie go prawa do tego, aby był sądzony w sposób słuszny i bezstronny zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji.

Artykuł 131

Żadna Umawiająca się Strona nie będzie mogła zwolnić się sama ani zwolnić innej Umawiającej się Strony od odpowiedzialności ciążącej na niej lub na innej Umawiającej się Stronie za naruszenia przewidziane w poprzednim artykule.

Artykuł 132

Na żądanie jednej ze Stron w konflikcie należy wszcząć śledztwo w trybie, który zostanie ustalony przez zainteresowane Strony, co do każdego zarzuconego pogwałcenia konwencji.

---

[1] Powinno być: stanowczej.

Jeżeli nie nastąpi uzgodnienie w sprawie trybu śledztwa, Strony porozumieją się co do wyboru arbitra, który zadecyduje, jaka procedura ma być stosowana.

Po stwierdzeniu, że pogwałcenie miało istotnie miejsce, Strony w konflikcie możliwie najszybciej położą mu kres i ukrócą je.

Dział II
Postanowienia końcowe

Artykuł 133

Konwencję niniejszą sporządzono w językach francuskim i angielskim. Obydwa teksty są jednakowo autentyczne.

Szwajcarska Rada Związkowa poleci sporządzenie przekładów urzędowych konwencji na języki rosyjski i hiszpański.

Artykuł 134

Konwencja niniejsza zastępuje w stosunkach między Wysokimi Umawiającymi się Stronami konwencję z dnia 27 lipca 1929 r.

Artykuł 135

W stosunkach między Mocarstwami związanymi Konwencją haską o prawach i zwyczajach wojny lądowej z 29 lipca 1899 r. lub z 18 października 1907 r., a które są Stronami niniejszej konwencji, ta ostatnia uzupełni rozdział II regulaminu, załączonego do wspomnianych konwencji haskich.

Artykuł 136

Konwencja niniejsza, która nosić będzie datę dnia dzisiejszego, będzie mogła być podpisana do 12 lutego 1950 r. w imieniu Mocarstw reprezentowanych na konferencji, która rozpoczęła się w Genewie 21 kwietnia 1949 r., jak również Mocarstw nie reprezentowanych na tej konferencji, lecz będących Stronami konwencji z 27 lipca 1929 r.

Artykuł 137

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana możliwie najprędzej, a dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w Bernie.

O złożeniu każdego dokumentu ratyfikacyjnego sporządzony będzie protokół, którego odpis uwierzytelniony za zgodność Szwajcarska Rada Związkowa prześle wszystkim Mocarstwom, w których imieniu konwencję podpisano lub przystąpienie do niej notyfikowano.

Artykuł 138

Konwencja niniejsza wejdzie w życie w sześć miesięcy po złożeniu co najmniej dwóch dokumentów ratyfikacyjnych.

Następnie wejdzie ona w życie w stosunku do każdej z Wysokich Umawiających się Stron w sześć miesięcy po złożeniu przez nią dokumentu ratyfikacyjnego.

Artykuł 139

Od daty swego wejścia w życie konwencja niniejsza będzie otwarta do przystąpienia dla każdego Mocarstwa, w którego imieniu nie została podpisana.

Artykuł 140

Przystąpienia będą notyfikowane na piśmie Szwajcarskiej Radzie Związkowej i nabiorą mocy po upływie sześciu miesięcy od daty ich otrzymania.

Szwajcarska Rada Związkowa zawiadomi o każdym przystąpieniu wszystkie Mocarstwa, w których imieniu konwencję podpisano albo przystąpienie do niej notyfikowano.

Artykuł 141

Sytuacje przewidziane w artykułach 2 i 3 spowodują natychmiastowe wejście w życie ratyfikacji i przystąpień złożonych bądź notyfikowanych przez Strony w konflikcie przed albo po rozpoczęciu działań wojennych lub okupacji. Zawiadomienia o ratyfikacjach lub przystąpieniach otrzymanych od Stron w konflikcie będą rozesłane przez Szwajcarską Radę Związkową jak najszybszą drogą.

Artykuł 142

Każda z Wysokich Umawiających się Stron będzie mogła wypowiedzieć niniejszą konwencję.

Wypowiedzenie będzie notyfikowane na piśmie Szwajcarskiej Radzie Związkowej, która zawiadomi o wypowiedzeniu rządy wszystkich Wysokich Umawiających się Stron.

Wypowiedzenie nabierze mocy po upływie roku od daty notyfikowania go Szwajcarskiej Radzie Związkowej. Jednakże wypowiedzenie notyfikowane wówczas, gdy Mocarstwo wypowiadające jest uwikłane w konflikt, nie odniesie żadnego skutku dopóty, dopóki nie zosta-

nie zawarty pokój, a w każdym razie dopóty, dopóki nie będą zakończone czynności związane z uwolnieniem i repatriacją osób podlegających ochronie przez niniejszą konwencję.

Wypowiedzenie będzie miało skutek tylko w stosunku do Mocarstwa wypowiadającego. Nie wywrze ono żadnego wpływu na obowiązki, jakie Strony w konflikcie będą musiały w dalszym ciągu wypełniać na mocy zasad prawa narodów, wynikających ze zwyczajów uznanych przez cywilizowane narody, z praw ludzkości i z wymagań sumienia publicznego.

(Artykuł 143 opuszczono)

Załącznik I

Umowa typowa[1] w sprawie bezpośredniej repatriacji rannych i chorych jeńców wojennych oraz ich leczenia szpitalnego w kraju neutralnym (patrz artykuł 110)

I. Zasady bezpośredniej repatriacji lub leczenia szpitalnego w kraju neutralnym

A. Bezpośrednia repatriacja

Będą bezpośrednio repatriowani:

1) Wszyscy jeńcy wojenni dotknięci następującymi kalectwami pochodzenia urazowego: utratą kończyny, paraliżem, chorobami stawów lub innymi pod warunkiem, że kalectwo polega przynajmniej na utracie ręki lub nogi albo jest równoznaczne z utratą ręki lub nogi.

Nie wyłączając możliwości szerszej interpretacji, następujące przypadki będą uznane jako równoznaczne z utratą ręki lub nogi:

a) utrata ręki, wszystkich palców lub kciuka i palca wskazującego u jednej ręki; utrata nogi lub wszystkich palców i śródstopia u jednej nogi;

b) zesztywnienie, utrata tkanki kostnej, skurczenie, blizny uniemożliwiające działalność jednego z głównych stawów lub wszystkich stawów palców u ręki;

c) staw rzekomy kości długich;

d) zniekształcenie w następstwie złamań lub innych wypadków, powodujące znaczne ograniczenie sprawności i zdolności do noszenia ciężarów.

2) Wszyscy ranni jeńcy wojenni, których stan stał się chroniczny do tego stopnia, że przewidywania zdają się wykluczać ich powrót do zdrowia pomimo leczenia w ciągu roku od odniesienia rany, jak na przykład w przypadku:

a) pocisku w sercu, nawet jeśli mieszana komisja lekarska nie stwierdzi przy badaniu poważnych zaburzeń;

b) odłamka metalu w mózgu lub w płucach, nawet jeśli mieszana komisja lekarska nie może stwierdzić przy badaniu reakcji miejscowych lub ogólnych;

c) zapalenie szpiku kostnego, którego wyleczenia nie można przewidywać w ciągu roku od odniesienia rany i które powinno spowodować zesztywnienie stawu lub inne zmiany równorzędne z utratą ręki lub nogi;

d) drążąca i ropiejąca rana jednego z głównych stawów;

e) rany czaszki z utratą lub przemieszczeniem tkanki kostnej;

f) rana lub oparzenie twarzy z utratą tkanki i zaburzeniami funkcjonalnymi;

g) rana rdzenia pacierzowego;

h) uszkodzenie nerwów obwodowych, którego następstwa są równoznaczne z utratą ręki lub nogi i którego wyleczenie wymaga więcej niż roku od zranienia, na przykład: zranienie splotu barkowego lub lędźwiowo-krzyżowego, nerwów pośrodkowego lub siedzeniowego, jak również łączne zranienie nerwu promieniowego i łokciowego lub nerwów strzałkowego, wspólnego i piszczelowego itd. Oddzielne zranienie nerwów: promieniowego, łokciowego, strzałkowego lub piszczelowego nie uzasadnia repatriacji z wyjątkiem poważnych przykurczów stawowych lub zaburzeń neurologicznych;

i) zranienia narządu moczowego naruszające poważnie jego działanie.

3) Wszyscy chorzy jeńcy wojenni, których stan stał się chroniczny do tego stopnia, że przewidywania zdają się wykluczać ich powrót do zdrowia pomimo leczenia w ciągu roku od zachorowania, jak na przykład w przypadkach:

---

[1] Powinno być: wzorcowa.

a) postępującej gruźlicy jakiegokolwiek narządu, która nie może być według prognozy lekarskiej wyleczona lub przynajmniej poważnie opanowana dzięki leczeniu w kraju neutralnym;

b) wysiękowego zapalenia opłucnej;

c) ciężkich chronicznych chorób narządów oddechowych pochodzenia niegruźliczego, przypuszczalnie nieuleczalnych, jak na przykład: ciężka rozedma płuc (z zapaleniem oskrzeli lub bez), chroniczna astma, chroniczne zapalenie oskrzeli trwające ponad rok w ciągu przebywania w niewoli, rozszerzenie oskrzeli itd.;

d) ciężkich chronicznych schorzeń narządów krążenia, jak na przykład: schorzenia zastawek i mięśnia sercowego, wykazujące objawy zakłóceń krążeniowych podczas niewoli, nawet jeśli mieszana komisja lekarska nie może stwierdzić przy badaniu żadnego z tych objawów, schorzenia osierdzia i naczyń krwionośnych (choroba Buergera, anewryzm dużych naczyń) itd.;

e) ciężkich chronicznych schorzeń narządów trawienia, jak na przykład: wrzód żołądka lub dwunastnicy, następstwa dokonanych w niewoli zabiegów chirurgicznych żołądka, nieżyt żołądka, chroniczny nieżyt kiszek lub grubej kiszki, trwający ponad rok i poważnie naruszający stan ogólny, marskość wątroby i przewlekłe zapalenie woreczka żółciowego[1] itd.;

f) ciężkich chronicznych schorzeń narządów moczopłciowych, jak na przykład: chroniczne choroby nerek z zaburzeniami następczymi, wycięcie nerki gruźliczej, chroniczne zapalenie miedniczek nerkowych lub chroniczne zapalenie pęcherza moczowego, wodo- lub roponercze, ciężkie chroniczne choroby kobiece, ciąże i choroby związane z ciążą, jeśli leczenie szpitalne w kraju neutralnym jest niemożliwe itd.;

g) ciężkich chronicznych chorób systemu nerwowego centralnego i obwodowego, na przykład wszystkie wyraźne psychozy i psychoneurozy, jak ciężka histeria, ciężka psychoneuroza na tle niewoli itd., należycie stwierdzone przez specjalistę, wszystkie przypadki epilepsji stwierdzone należycie przez lekarza obozowego, miażdżyca naczyń mózgu, chroniczne zapalenie nerwów trwające przeszło rok itd.;

h) ciężkich chronicznych chorób układu neurowegetatywnego z poważnym zmniejszeniem sprawności intelektualnej lub fizycznej, znaczną utratą wagi i osłabieniem ogólnym;

i) ślepoty obu oczu lub jednego oka, jeżeli zdolność widzenia drugiego jest poniżej 1 pomimo używania szkieł wzmacniających, zmniejszenia ostrości wzroku, o ile nie może być wyrównana do 1/2 co najmniej dla jednego oka, innych ciężkich chorób oczu, jak na przykład: jaskra, zapalenie tęczówki, naczyniówki, jaglica itd.;

k) zaburzeń słuchu, jak całkowita głuchota jednostronna, jeśli drugie ucho nie słyszy wyrazów wymawianych zwykłym głosem z odległości jednego metra itd.;

l) ciężkich chorób przemiany materii, jak na przykład: cukrzyca, wymagająca leczenia insulinowego itd.;

m) ciężkich zaburzeń gruczołów wewnętrznego wydzielania, jak na przykład: nadczynność i niedoczynność tarczycy, choroba Addisona, charłactwo Simonsa, tężec itd.;

n) ciężkich i chronicznych chorób układu krwiotwórczego;

o) ciężkich chronicznych zatruć, jak na przykład: zatrucie ołowiem, rtęcią, morfiną, kokainą, alkoholem, gazami i promieniowaniem itd.;

p) chronicznych schorzeń narządów ruchu z oczywistymi zaburzeniami ich czynności, jak na przykład: artretyzm zniekształcający, postępujący artretyzm o charakterze pierwotnym względnie wtórnym, reumatyzm z ciężkimi objawami klinicznymi itd.;

q) chronicznych i ciężkich chorób skórnych nie poddających się leczeniu;

r) wszelkich złośliwych nowotworów;

s) ciężkich chronicznych chorób zakaźnych, trwających ponad rok, jak na przykład: zimnica z wyraźnymi zmianami ogranicznymi, czerwonka pochodzenia amebowego lub prątkowego ze znacznymi zaburzeniami, trzeciorzędna kiła narządów wewnętrznych, oporna na leczenie, trąd itd.;

t) ciężkiej awitaminozy lub ciężkiego wycieńczenia.

---

[1] Mieszana komisja lekarska obowiązana jest podejmować decyzje na podstawie opinii lekarzy obozowych i lekarzy będących rodakami jeńców wojennych lub na podstawie badań przeprowadzonych przez lekarzy specjalistów należących do Mocarstwa zatrzymującego.

B. Leczenie szpitalne w kraju neutralnym

Do leczenia szpitalnego w kraju neutralnym będą przedstawieni:

1) Wszyscy ranni jeńcy wojenni, którzy prawdopodobnie nie wyleczą się w niewoli, lecz mogą się wyleczyć lub znacznie się poprawić w warunkach leczenia szpitalnego w kraju neutralnym.

2) Jeńcy wojenni, dotknięci gruźlicą jakiegokolwiek narządu, których leczenie w kraju neutralnym prawdopodobnie doprowadzi do wyzdrowienia lub co najmniej do znacznej poprawy, z wyjątkiem gruźlicy pierwotnej, zaleczonej przed niewolą.

3) Jeńcy wojenni, dotknięci jakąkolwiek chorobą uzasadniającą leczenie narządów oddechowych, krążeniowych, trawiennych, nerwowych, zmysłowych, płciowo-moczowych, skórnych, ruchowych itd., których leczenie w kraju neutralnym dałoby wyniki oczywiście lepsze niż w niewoli.

4) Jeńcy wojenni, którzy przeszli w niewoli wycięcie nerki z powodu schorzeń o charakterze niegruźliczym lub dotknięci są zapaleniem szpiku kostnego (osteomyelitis) na drodze do wyleczenia lub utajonym, albo cukrzycą, nie wymagającą leczenia insulinowego itd.

5) Jeńcy wojenni cierpiący na nerwice, nabyte z powodu wojny lub niewoli.

Przypadki nerwicy sytuacyjnej na tle niewoli, które nie są wyleczone w ciągu trzech miesięcy leczenia szpitalnego w kraju neutralnym lub które po upływie tego terminu nie są na drodze do ostatecznego wyleczenia, podlegają repatriacji.

6) Wszyscy jeńcy wojenni, dotknięci chronicznym zatruciem (gazy, metale, alkaloidy itd.), dla których możliwości wyleczenia w kraju neutralnym są szczególnie duże.

7) Wszystkie przebywające w niewoli kobiety ciężarne oraz matki z niemowlętami i drobnymi dziećmi.

Nie podlegają leczeniu szpitalnemu w kraju neutralnym:

1) Wszelkie należycie stwierdzone przypadki psychozy.

2) Wszelkie organiczne lub funkcjonalne choroby nerwowe, uznane za nieuleczalne.

3) Wszelkie choroby zakaźne w okresie, w którym są zaraźliwe, z wyjątkiem gruźlicy.

II. Uwagi ogólne

1) Warunki wyżej wymienione powinny być na ogół interpretowane i stosowane w duchu możliwie najbardziej liberalnym.

Stany neuropatyczne i psychopatyczne spowodowane wojną lub niewolą, jak również przypadki gruźlicy we wszystkich stadiach powinny być szczególnie liberalnie traktowane. Jeńcy wojenni, którzy odnieśli kilka ran, z których żadna potraktowana oddzielnie nie usprawiedliwia repatriacji, będą badani w tym samym duchu, biorąc pod uwagę urazy psychiczne, spowodowane ilością ran.

2) Wszystkie bezsporne przypadki, dające prawo do bezpośredniej repatriacji (amputacja, ślepota lub całkowita głuchota, otwarta gruźlica płuc, choroba umysłowa, złośliwy nowotwór itd.), badane będą jak najszybciej, a chorzy będą jak najszybciej repatriowani przez lekarzy obozowych lub przez komisje lekarzy wojskowych wyznaczone przez Mocarstwo zatrzymujące.

3) Rany i choroby powstałe przed wojną, a których stan się nie pogorszył, jak również rany wojenne, które nie stanęły na przeszkodzie wznowieniu służby wojskowej, nie będą uprawniały do bezpośredniej repatriacji.

4) Niniejsze postanowienia będą w jednakowy sposób interpretowane i stosowane we wszystkich państwach biorących udział w konflikcie. Zainteresowane Mocarstwa i władze zapewnią mieszanym komisjom lekarskim wszelkie ułatwienia potrzebne dla wykonania ich zadania.

5) Przykłady wymienione wyżej w ustępie 1 stanowią jedynie wypadki typowe. Te zaś, które nie są ściśle zgodne z tymi postanowieniami, będą traktowane w duchu postanowień art. 110 niniejszej konwencji i zasad zawartych w niniejszej umowie.

Załącznik II

Regulamin mieszanych komisji lekarskich (patrz artykuł 112)

Artykuł 1

Mieszane komisje lekarskie przewidziane w art. 112 konwencji składać się będą z trzech członków, z których dwaj należeć będą do kraju neutralnego, podczas gdy trzeci będzie mianowany przez Mocarstwo zatrzymujące. Przewodniczącym będzie jeden z dwóch członków neutralnych.

Artykuł 2

Obydwaj członkowie neutralni wyznaczeni będą przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża w porozumieniu z Mocarstwem opiekuńczym na wniosek Mocarstwa zatrzymującego. Będą oni mogli zamieszkiwać w swoim kraju pochodzenia lub w innym kraju neutralnym, lub na terytorium Mocarstwa zatrzymującego.

Artykuł 3

Członkowie neutralni będą zatwierdzeni przez zainteresowane Strony w konflikcie, które zawiadomią o swej zgodzie Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża oraz Mocarstwo opiekuńcze. Od chwili tego zawiadomienia członkowie neutralni będą uważani za ważnie wyznaczonych.

Artykuł 4

Zastępcy członków będą również wyznaczeni w dostatecznej ilości dla zastępowania w razie potrzeby członków tytularnych. Będą oni wyznaczeni równocześnie z członkami tytularnymi, a w każdym razie w jak najkrótszym możliwie czasie.

Artykuł 5

Jeżeli Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża z jakiegokolwiek powodu nie będzie mógł wyznaczyć członków neutralnych, uczyni to Mocarstwo opiekuńcze.

Artykuł 6

W miarę możności jeden z dwóch członków neutralnych powinien być chirurgiem, a drugi lekarzem innej specjalności.

Artykuł 7

Członkowie neutralni będą całkowicie niezależni od Stron w konflikcie, które powinny zapewnić im wszelkie ułatwienia dla wykonywania ich funkcji.

Artykuł 8

Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża ustali w porozumieniu z Mocarstwem zatrzymującym w chwili wyznaczenia osób przewidzianych w art. 2 i 4 niniejszego regulaminu warunki ich pracy.

Artykuł 9

Z chwilą zatwierdzenia członków neutralnych mieszane komisje lekarskie przystąpią do pracy możliwie jak najszybciej, a w każdym razie w ciągu trzech miesięcy od daty zatwierdzenia.

Artykuł 10

Mieszane komisje lekarskie będą badały wszystkich jeńców określonych w art. 113 konwencji. Będą one orzekały o repatriacji, wyłączeniu z repatriacji lub odroczeniu decyzji do czasu późniejszego zbadania. Decyzje ich będą zapadały większością głosów.

Artykuł 11

Orzeczenia komisji w każdym poszczególnym przypadku zakomunikowane będą w ciągu miesiąca od zbadania Mocarstwu zatrzymującemu, Mocarstwu opiekuńczemu i Międzynarodowemu Komitetowi Czerwonego Krzyża. Mieszana komisja lekarska powiadomi również o swym orzeczeniu każdego zbadanego jeńca i wyda odpowiednie zaświadczenie według wzoru, załączonego do niniejszej konwencji, jeńcom, co do których orzekła repatriację.

Artykuł 12

Mocarstwo zatrzymujące obowiązane będzie wykonywać decyzje mieszanej komisji lekarskiej w ciągu trzech miesięcy od chwili należytego zawiadomienia go o nich.

Artykuł 13

Jeżeli nie ma żadnego lekarza neutralnego w kraju, w którym działalność mieszanej komisji lekarskiej wydaje się być niezbędna, i jeżeli z jakiegokolwiek powodu jest rzeczą niemożliwą wyznaczenie lekarzy neutralnych przebywających w innym kraju, Mocarstwo za-

trzymujące, działając w porozumieniu z Mocarstwem opiekuńczym, utworzy komisję lekarską, która pełnić będzie funkcje mieszanej komisji lekarskiej, z zastrzeżeniem postanowień artykułów 1, 2, 3, 4, 5 i 8 niniejszego regulaminu.

Artykuł 14

Mieszane komisje lekarskie będą działały nieprzerwanie i będą odwiedzały każdy obóz w odstępach nie przekraczających sześciu miesięcy.

Załącznik III

Regulamin dotyczący pomocy zbiorowej dla jeńców wojennych (patrz artykuł 73)

Artykuł 1

Mężowie zaufania będą upoważnieni do dokonywania rozdziału zbiorowych przesyłek pomocy, za które odpowiadają, pomiędzy wszystkich jeńców przydzielonych administracyjnie do ich obozu, łącznie z jeńcami znajdującymi się w szpitalach, więzieniach lub innych zakładach karnych.

Artykuł 2

Rozdział zbiorowych przesyłek pomocy odbywać się będzie zgodnie z instrukcjami ofiarodawców i według planu ustalonego przez mężów zaufania; jednakże rozdział środków pomocy lekarskiej odbywać się będzie, o ile możliwe, w porozumieniu z lekarzami naczelnymi, którzy będą mogli w szpitalach i lazaretach nie stosować się do powyższych instrukcji o tyle, o ile będą tego wymagały potrzeby chorych. W ramach tak określonych rozdział ten odbywać się będzie zawsze w sposób słuszny.

Artykuł 3

W celu umożliwienia sprawdzenia zarówno jakości, jak i ilości otrzymanych towarów oraz w celu sporządzenia szczegółowych sprawozdań dla ofiarodawców mężowie zaufania lub ich zastępcy będą upoważnieni do udawania się na punkty przybycia przesyłek pomocy znajdujące się w pobliżu obozu.

Artykuł 4

Mężom zaufania udzieli się wszelkich ułatwień niezbędnych w celu sprawdzenia, czy rozdział pomocy zbiorowej we wszystkich oddziałach i pododdziałach ich obozu został dokonany zgodnie z ich instrukcjami.

Artykuł 5

Mężowie zaufania będą upoważnieni do wypełniania formularzy lub kwestionariuszy, przeznaczonych dla ofiarodawców, a odnoszących się do pomocy zbiorowej (rozdział, potrzeby, ilość), jak również do spowodowania ich wypełnienia przez mężów zaufania oddziałów pracy lub lekarzy naczelnych lazaretów i szpitali. Te formularze i kwestionariusze, należycie wypełnione, zostaną niezwłocznie przekazane ofiarodawcom.

Artykuł 6

W celu zapewnienia regularnego rozdziału zbiorowej pomocy wśród jeńców wojennych danego obozu i ewentualnie w celu zaspokojenia potrzeb wywołanych przybyciem nowych kontyngentów jeńców mężowie zaufania będą upoważnieni do tworzenia i utrzymywania dostatecznych zapasów pomocy zbiorowej. W tym celu będą oni dysponowali odpowiednimi magazynami; każdy magazyn posiadać będzie dwa zamki, z tym że mąż zaufania posiadać będzie klucze od jednego zamka, a komendant obozu od drugiego.

Artykuł 7

W przypadku nadejścia zbiorowych przesyłek odzieży każdy jeniec wojenny zachowa na własność przynajmniej jeden komplet odzieży. Jeżeli jeniec posiada już więcej niż jeden komplet odzieży, mąż zaufania będzie mógł odebrać najlepiej zaopatrzonym przedmioty zbywające lub pewne artykuły posiadane w ilości przewyższającej jeden, o ile jest to konieczne dla zaspokojenia potrzeb jeńców gorzej zaopatrzonych. Nie będzie on mógł jednak odebrać drugiego kompletu bielizny, skarpetek lub obuwia, chyba że nie ma innej możliwości dostarczenia ich jeńcowi, który ich nie posiada.

Artykuł 8

Wysokie Umawiające się Strony, a w szczególności Mocarstwa zatrzymujące, zezwolą w miarę możliwości i z zastrzeżeniem reglamentacji, dotyczącej zaopatrzenia ludności, na dokonywanie na ich terytorium wszelkich zakupów w celu rozdziału pomocy zbiorowej wśród jeńców wojennych oraz ułatwią w sposób analogiczny przekazywanie funduszów i inne czynności finansowe, techniczne lub administracyjne, konieczne dla dokonania tych zakupów.

Artykuł 9

Postanowienia powyższe nie naruszają prawa jeńców wojennych do otrzymywania pomocy zbiorowej przed ich przybyciem do obozu albo w czasie przenoszenia ani możności zapewnienia jej rozdziału wśród adresatów przez przedstawicieli Mocarstwa opiekuńczego, Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża lub jakiejkolwiek innej organizacji pomocy jeńcom, obowiązanej do jej przekazywania, przy zastosowaniu wszelkich innych środków, jakie uznają oni za celowe.

Załącznik IV

A. Karta tożsamości
(patrz artykuł 4)

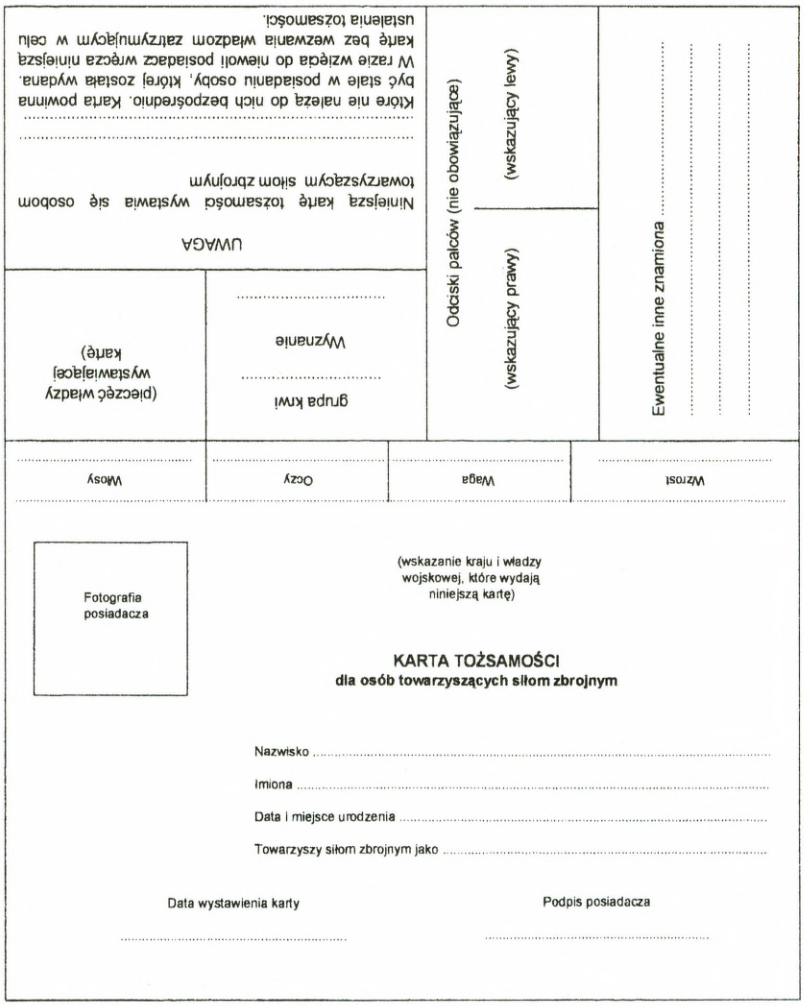

Uwagi: Karta ta powinna być sporządzona w dwóch lub trzech językach, z których jeden jest w użyciu międzynarodowym. Wymiary karty, którą składa się wzdłuż linii punktowanej, 13 x 10 centymetrów.

Załącznik IV

B. Karta o wzięciu do niewoli (patrz artykuł 70)

1. Na pierwszej stronie

Poczta dla jeńców wojennych	Wolne od opłaty pocztowej

KARTA O WZIĘCIU DO NIEWOLI

WAŻNE	CENTRALNE BIURO INFORMACJI O JEŃCACH WOJENNYCH MIĘDZYNARODOWY KOMITET CZERWONEGO KRZYŻA GENEWA (SZWAJCARIA)
Niniejsza karta powinna być wypełniona przez każdego jeńca natychmiast po jego wzięciu do niewoli i w każdym przypadku zmiany adresu na skutek przeniesienia go do szpitala lub do innego obozu. Niniejsza karta jest niezależna od karty specjalnej, którą jeniec ma prawo wysłać do swej rodziny.	

2. Na odwrocie

Pisać czytelnie i dużymi literami	1. Mocarstwo, do którego jeniec należy .....
2. Nazwisko	3. Imiona (w całości) ..... 4. Imię ojca .....
5. Data urodzenia	6. Miejsce urodzenia .....
7. Stopień	
8. Numer książeczki wojskowej	
9. Adres rodziny	
*10. Wzięty do niewoli dnia (albo)	
Przybywa z (nr obozu, szpital itd.)	
*11. a) zdrowy – b) nie ranny – c) wyleczony – d) ozdrowieniec – e) chory – f) lekko ranny – g) ciężko ranny.	
12. Mój adres obecny: numer jeńca	
Oznaczenie obozu	
13. Data	14. Podpis .....
* Skreślić niepotrzebne – nic nie dodawać do powyższych informacji – patrz objaśnienia na odwrocie	

Uwagi: Formularz ten powinien być sporządzony w dwóch lub trzech językach, zwłaszcza w języku ojczystym jeńca i w języku Mocarstwa zatrzymującego. Wymiary: 15 x 10,5 cm.

Załącznik IV

C. I Karta korespondencyjna i list (patrz artykuł 71)

1. Karta

1. Na pierwszej stronie

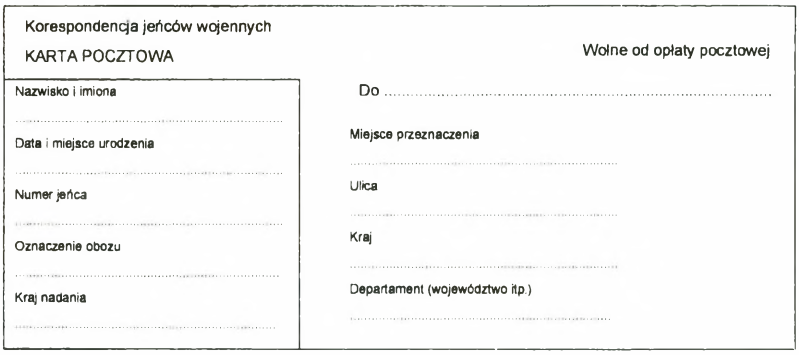

2. Na odwrocie

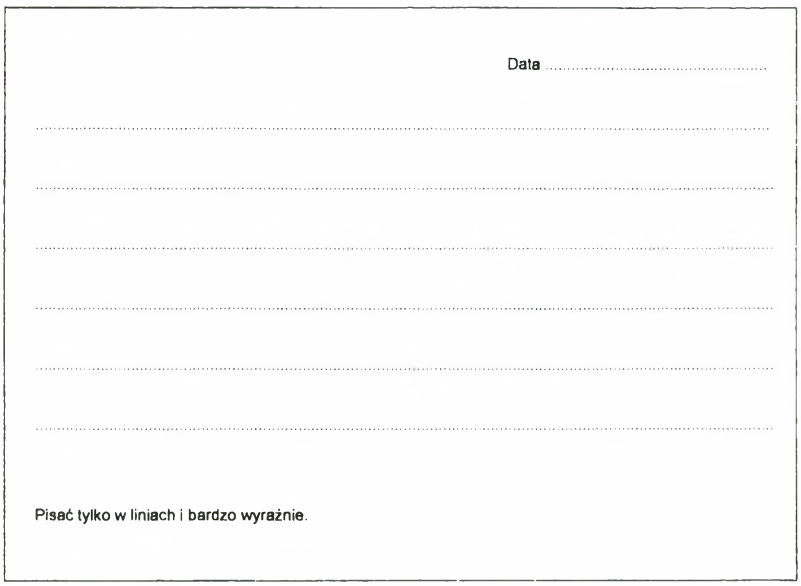

Uwagi: Formularz ten powinien być sporządzony w dwóch lub trzech językach, zwłaszcza w języku ojczystym jeńca i w języku Mocarstwa zatrzymującego. Wymiary: 15 x 10 cm.

Załącznik IV

C. II Karta korespondencyjna i list (patrz artykuł 71)

2. List

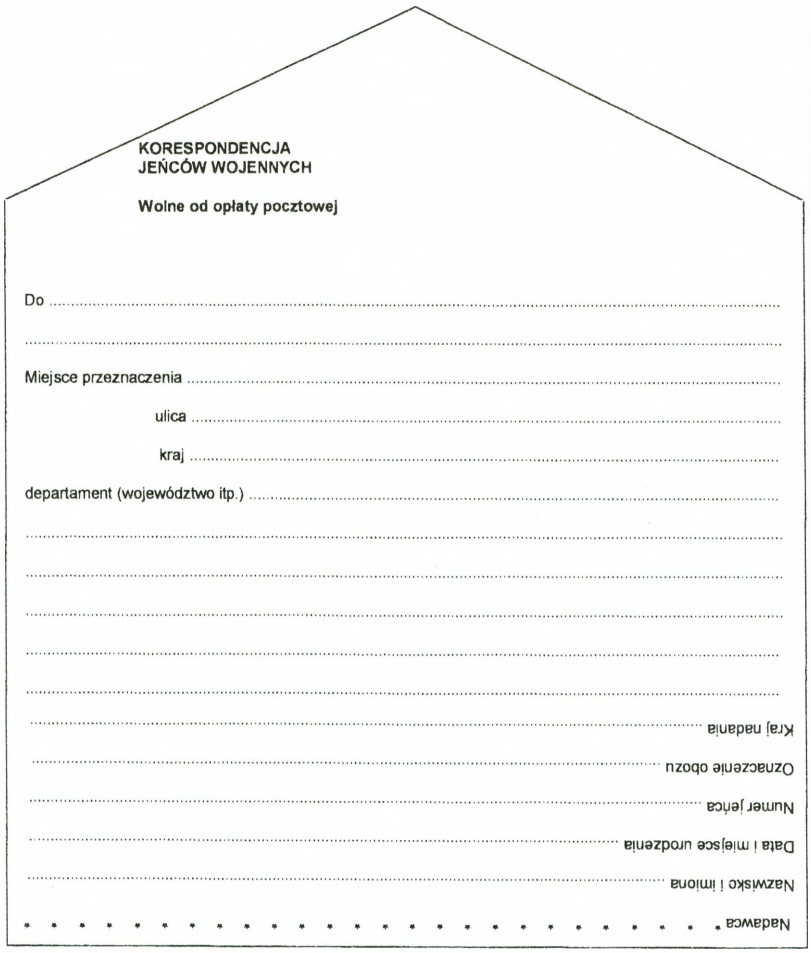

Uwagi: Formularz ten powinien być sporządzony w dwóch lub trzech językach, zwłaszcza w języku ojczystym jeńca i w języku Mocarstwa zatrzymującego. Składa się go wzdłuż linii punktowanej w ten sposób, aby część górna weszła w przecięcie (zaznaczone gwiazdkami), a wówczas wygląda jak koperta. Strona odwrotna, liniowana jak Strona odwrotna karty pocztowej przedstawionej wyżej (patrz załącznik IV C I) jest przeznaczona na korespondencję jeńca i może zawierać około 250 słów. Wymiary blankietu rozłożonego: 29 x 15 cm.

Załącznik IV

D. Zawiadomienie o zgonie
(patrz artykuł 120)

(Określenie właściwej władzy) ZAWIADOMIENIE O ZGONIE

Mocarstwo, do którego jeniec należał .....

Nazwisko i imiona .....

Imię ojca	.....
Miejsce i data urodzenia	.....
Miejsce i data zgonu	.....
Stopień i numer książeczki wojskowej (napisy znajdujące się na tabliczce tożsamości)	....
Adres rodziny	.....
Gdzie i kiedy został wzięty do niewoli	.....
Przyczyna i okoliczności śmierci	.....
Miejsce pogrzebania	.....
Czy grób jest oznaczony i czy będzie mógł być odnaleziony przez rodzinę?	....
Czy przedmioty pozostałe po zmarłym przechowywane są przez Mocarstwo zatrzymujące, czy też wysłane jednocześnie z niniejszym zawiadomieniem?	....
Czy osoba, która przebywała ze zmarłym w czasie choroby lub w jego ostatnich chwilach (lekarz, sanitariusz, duchowny, kolega jeńca), będzie mogła dostarczyć na odwrocie lub w załączeniu szczegóły o ostatnich chwilach i pogrzebaniu?	....

(Data, pieczęć i podpis właściwej władzy)

.....

Podpisy i adresy dwóch świadków

.....

Uwagi: Formularz ten powinien być sporządzony w dwóch lub trzech językach, zwłaszcza w języku ojczystym jeńca i w języku Mocarstwa zatrzymującego. Wymiary formularza: 21 x 30 cm.

Załącznik IV

E. Karta repatriacyjna (patrz załącznik II, artykuł 11)

KARTA REPATRIACYJNA

Data .....

Obóz .....

Szpital .....

Nazwisko .....

Imiona .....

Data urodzenia .....

Stopień .....

Numer książeczki wojskowej .....

Numer jeńca .....

Rana – choroba .....

Orzeczenie Komisji .....

Przewodniczący mieszanej
komisji lekarskiej

A = repatriacja bezpośrednia
B = leczenie szpitalne w kraju neutralnym
C = ponowne badanie przez następną Komisję

Załącznik V

Regulamin typowy dotyczący przesyłek pieniężnych jeńców wojennych do swego kraju
(patrz artykuł 63)

1) Zawiadomienie wspomniane w ustępie trzecim artykułu 63 zawierać będzie następujące dane:

a) numer książeczki wojskowej, przewidziany w artykule 17, stopień, nazwisko i imiona jeńca wojennego, który nadał przesyłkę pieniężną;

b) nazwisko i adres odbiorcy przesyłki pieniężnej w kraju pochodzenia;

c) sumę podlegającą wypłacie, wyrażoną w walucie Mocarstwa zatrzymującego.

2) Niniejsze zawiadomienie będzie podpisane przez jeńca wojennego. Jeżeli jeniec jest niepiśmienny, uczyni on na nim znak, poświadczony przez świadka. Mąż zaufania podpisze również to zawiadomienie.

3) Komendant obozu dołączy do tego zawiadomienia zaświadczenie stwierdzające, że saldo kredytowe rachunku zainteresowanego jeńca wojennego nie jest niższe od sumy podlegającej wypłacie.

4) Można sporządzać takie zawiadomienia w formie wykazów. Każda karta tych wykazów będzie podpisana przez męża zaufania oraz poświadczona za zgodność przez komendanta obozu.

Konwencja o ochronie osób cywilnych podczas wojny (IV konwencja genewska), Genewa, 12 sierpnia 1949 r.

(DzU z 1956 r., nr 38, poz. 171, załącznik)

Tytuł I
Postanowienia ogólne

Artykuł 1

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się przestrzegać i dopilnować przestrzegania niniejszej konwencji we wszelkich okolicznościach.

Artykuł 2

Niezależnie od postanowień, które wejdą w życie już w czasie pokoju, konwencja niniejsza będzie miała zastosowanie w razie wypowiedzenia wojny lub powstania jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego między dwiema lub więcej niż dwiema Wysokimi Umawiającymi się Stronami, nawet gdyby jedna z nich nie uznała stanu wojny.

Konwencja będzie również miała zastosowanie we wszystkich przypadkach okupacji całości lub części terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, nawet gdyby ta okupacja nie napotykała żadnego zbrojnego oporu.

Jeżeli jedno z Mocarstw w konflikcie nie jest Stroną niniejszej konwencji, Mocarstwa będące jej Stronami pozostaną jednak nią związane w swych wzajemnych stosunkach. Będą one również związane konwencją w stosunku do powyższego Mocarstwa, jeżeli przyjmuje[1] ono i stosuje jej postanowienia.

Artykuł 3

Gdyby na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron wybuchł konflikt zbrojny nie posiadający charakteru międzynarodowego, każda ze Stron w konflikcie obowiązana będzie stosować się przynajmniej do następujących postanowień:

1) Osoby nie biorące bezpośrednio udziału w działaniach wojennych, włącznie z członkami sił zbrojnych, którzy złożyli broń, oraz osobami, które stały się niezdolne do walki na skutek choroby, ran, pozbawienia wolności lub z jakiegokolwiek innego powodu, będą we wszelkich okolicznościach traktowane w sposób humanitarny, bez czynienia żadnej różnicy na ich niekorzyść z powodu rasy, koloru skóry, religii lub wiary, płci, urodzenia lub majątku, ani z żadnych innych analogicznych powodów.

[1] Powinno być: uznaje.

W tym celu są i pozostaną zakazane w stosunku do wyżej wymienionych osób w każdym czasie i w każdym miejscu:

a) zamachy na życie i nietykalność cielesną, w szczególności zabójstwa we wszelkiej postaci, okaleczenia, okrutne traktowanie, tortury i męki,

b) branie zakładników,

c) zamachy na godność osobistą, a w szczególności traktowanie poniżające i upokarzające,

d) skazywanie i wykonywanie egzekucji bez uprzedniego wyroku, wydanego przez sąd należycie ukonstytuowany i dający gwarancje procesowe, uznane za niezbędne przez narody cywilizowane.

2) Ranni i chorzy będą zbierani i leczeni.

Bezstronna organizacja humanitarna, jak Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, będzie mogła ofiarować swoje usługi Stronom w konflikcie.

Strony w konflikcie będą się ponadto starały wprowadzić w życie drogą specjalnych układów wszystkie lub niektóre z pozostałych postanowień niniejszej konwencji.

Zastosowanie powyższych postanowień nie będzie miało wpływu na sytuację prawną Stron w konflikcie.

Artykuł 4

Pod ochroną niniejszej konwencji pozostają osoby, które kiedykolwiek i w jakikolwiek sposób znalazły się w razie konfliktu lub okupacji we władzy jednej ze Stron w konflikcie lub Mocarstwa okupacyjnego, których nie są obywatelami.

Obywatele państwa, które nie jest związane konwencją, nie pozostają pod jej ochroną. Obywateli Państwa neutralnego znajdujących się na terytorium Państwa wojującego oraz obywateli Państwa współwojującego nie uważa się za podlegających ochronie dopóty, dopóki państwo, którego są oni obywatelami, posiada normalne przedstawicielstwo dyplomatyczne w państwie, w którego władzy się znajdują.

Jednakże postanowienia Tytułu II stosują się w szerszym zakresie, określonym w artykule 13.

Osób pozostających pod ochroną Konwencji genewskiej z 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych, Konwencji genewskiej z 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu lub Konwencji genewskiej z 12 sierpnia 1949 r. o traktowaniu jeńców wojennych nie uważa się za osoby chronione w rozumieniu niniejszej konwencji.

Artykuł 5

Jeżeli Strona w konflikcie ma poważne powody do mniemania, że określona osoba, podlegająca ochronie przez niniejszą konwencję, podejrzana jest słusznie o uprawianie na jej terytorium działalności szkodliwej dla bezpieczeństwa państwa lub jeżeli taka działalność zostanie rzeczywiście stwierdzona, osoba ta nie będzie mogła korzystać z takich praw i przywilejów przewidzianych w niniejszej konwencji, których przyznanie danej osobie mogłoby wyrządzić szkodę bezpieczeństwu państwa.

Jeżeli osoba podlegająca ochronie przez konwencję zostanie zatrzymana na terytorium okupowanym jako szpieg albo sabotażysta lub jeżeli zachodzi słuszne podejrzenie, że uprawia ona działalność szkodliwą dla bezpieczeństwa Mocarstwa okupacyjnego, osoba ta może być pozbawiona przewidzianego w niniejszej konwencji prawa porozumiewania się, jeżeli będzie tego bezwzględnie wymagało bezpieczeństwo wojskowe.

W każdym z tych przypadków osoby wymienione w poprzednich ustępach będą jednak traktowane w sposób humanitarny i w razie wszczęcia postępowania sądowego nie będą pozbawione swych praw do słusznego i prawidłowego procesu, przewidzianych w niniejszej konwencji. Odzyskają one również wszystkie swe prawa i przywileje osób podlegających ochronie w rozumieniu niniejszej konwencji w możliwie najkrótszym terminie, uwzględniając bezpieczeństwo państwa lub Mocarstwa okupacyjnego, zależnie od przypadku.

Artykuł 6

Niniejsza konwencja będzie miała zastosowanie od początku każdego konfliktu lub każdej okupacji, wymienionych w art. 2.

Na terytorium Stron w konflikcie stosowanie konwencji skończy się z chwilą ogólnego zakończenia działań wojennych.

Na terytorium okupowanym stosowanie niniejszej konwencji skończy się w rok po ogólnym zakończeniu działań wojennych; jednakże Mocarstwo okupacyjne będzie związane na czas trwania okupacji – o ile sprawuje ono funkcje rządowe na tym terytorium postanowieniami następujących artykułów niniejszej konwencji: od 1 do 12, 27, 29 do 34, 47, 49, 51, 52, 53, 59, 61 do 77 i 143.

Osoby podlegające ochronie, których zwolnienie, repatriacja lub ponowne zasiedlenie nastąpią po tych terminach, będą tymczasem nadal korzystały z niniejszej konwencji.

Artykuł 7

Wysokie Umawiające się Strony będą mogły poza układami, wyraźnie przewidzianymi w artykułach 11, 14, 15, 17, 36, 108, 109, 132, 133 i 149, zawierać inne jeszcze układy specjalne w każdej sprawie, którą uznają za właściwą do oddzielnego uregulowania. Żaden układ specjalny nie może szkodzić sytuacji osób podlegających ochronie przez niniejszą konwencję ani ograniczać przyznanych im przez nią praw.

Korzyści wypływające z tych układów będą przysługiwały osobom podlegającym ochronie dopóty, dopóki będzie się do nich stosowała konwencja, chyba że w powyższych układach lub w układach późniejszych będą wyraźnie zamieszczone postanowienia odmienne albo że jedna lub druga Strona w konflikcie podejmie w stosunku do nich korzystniejsze środki.

Artykuł 8

Osoby podlegające ochronie nie mogą w żadnym razie zrzec się częściowo lub całkowicie praw, zapewnionych im przez niniejszą konwencję lub ewentualnie przez układy specjalne, przewidziane w artykule poprzednim.

Artykuł 9

Konwencja niniejsza będzie stosowana przy współudziale i pod kontrolą Mocarstw opiekuńczych, powołanych do obrony interesów Stron w konflikcie. W tym celu Mocarstwa opiekuńcze będą mogły wyznaczyć poza swym personelem dyplomatycznym i konsularnym delegatów spośród swych własnych obywateli lub spośród obywateli innych Mocarstw neutralnych. Ci delegaci powinni uzyskać zgodę Mocarstwa, przy którym będą wykonywali swą misję. Strony w konflikcie będą w możliwie najszerszej mierze ułatwiały przedstawicielom lub delegatom Mocarstw opiekuńczych wypełnianie ich zadań.

Przedstawiciele lub delegaci Mocarstw opiekuńczych nie powinni w żadnym przypadku wykraczać poza ramy swej misji, określonej przez niniejszą konwencję; powinni oni w szczególności brać pod uwagę bezwzględne wymogi bezpieczeństwa państwa, przy którym wykonują swe funkcje.

Artykuł 10

Postanowienia niniejszej konwencji nie stanowią przeszkody dla działalności humanitarnej Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, jak również każdej innej bezstronnej organizacji humanitarnej, prowadzonej w celu opieki nad osobami cywilnymi i udzielania im pomocy za zgodą zainteresowanych Stron w konflikcie.

Artykuł 11

Wysokie Umawiające się Strony będą mogły w każdym czasie porozumieć się co do powierzenia zadań przypadających na mocy niniejszej konwencji Mocarstwom opiekuńczym jakiejś organizacji międzynarodowej, dającej całkowitą rękojmię bezstronności i sprawności.

Jeżeli osoby podlegające ochronie nie korzystają lub z jakiegokolwiek powodu przestały korzystać z działalności Mocarstwa opiekuńczego albo organizacji wyznaczonej zgodnie z ustępem pierwszym, Mocarstwo zatrzymujące powinno zwrócić się do jakiegoś Państwa neutralnego lub do takiej organizacji o podjęcie się funkcji przypadających na mocy niniejszej konwencji Mocarstwom opiekuńczym wyznaczonym przez Strony w konflikcie.

Jeżeli nie uda się w ten sposób zapewnić ochrony, Mocarstwo zatrzymujące powinno zwrócić się do jakiejś organizacji humanitarnej, jak Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, o podjęcie się zadań humanitarnych przypadających na mocy niniejszej konwencji Mocarstwom opiekuńczym albo też powinno przyjąć usługi zaofiarowane przez taką organizację, z zastrzeżeniem postanowień niniejszego artykułu.

Każde Mocarstwo neutralne lub każda organizacja, do której zwróciło się zainteresowane Mocarstwo albo która zaofiarowała swe usługi w celach wyżej wymienionych, powinny działać z poczuciem odpowiedzialności wobec Strony w konflikcie, do której należą osoby podlegające ochronie przez niniejszą konwencję, oraz powinny dawać dostateczną rękojmię swej zdolności do podjęcia się wymienionych funkcji i ich bezstronnego spełniania.

Nie wolno naruszyć powyższych postanowień w drodze specjalnej umowy między Mocarstwami, z których jedno byłoby chociaż przejściowo ograniczone w stosunku do drugiego Mocarstwa lub jego sprzymierzeńców w swej swobodzie rokowań na skutek wydarzeń wojennych, zwłaszcza w przypadku okupacji całości lub znacznej części jego terytorium.

Ilekroć w konwencji niniejszej jest mowa o Mocarstwie opiekuńczym, należy przez to rozumieć także zastępujące je organizacje w znaczeniu niniejszego artykułu.

Postanowienia niniejszego artykułu rozciągają się i mają zastosowanie do obywateli Państwa neutralnego znajdujących się na terytorium okupowanym lub na terytorium Państwa wojującego, w którym państwo, którego są obywatelami, nie posiada normalnego przedstawicielstwa dyplomatycznego[1].

Artykuł 12

Mocarstwa opiekuńcze zaofiarują swe dobre usługi w celu załatwiania sporu, ilekroć uznają, że leży to w interesie osób podlegających ochronie, a zwłaszcza w razie braku zgody między Stronami w konflikcie co do stosowania lub wykładni postanowień niniejszej konwencji.

W tym celu każde z Mocarstw opiekuńczych będzie mogło na prośbę jednej ze Stron lub z własnej inicjatywy zaproponować Stronom w konflikcie zwołanie, ewentualnie na odpowiednio wybranym terytorium neutralnym, konferencji ich przedstawicieli, a zwłaszcza władz zajmujących się sprawami osób podlegających ochronie. Strony w konflikcie będą obowiązane zastosować się do takich propozycji. Mocarstwa opiekuńcze będą mogły w razie potrzeby zaproponować Stronom w konflikcie, aby zgodziły się na udział w tej konferencji osobistości należącej do Mocarstwa neutralnego lub wydelegowanej przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża.

Tytuł II
Ogólna ochrona ludności przed niektórymi skutkami wojny

Artykuł 13

Postanowienia niniejszego tytułu dotyczą całej ludności krajów w konflikcie bez żadnej różnicy ze względu na rasę, narodowość, religię lub przekonania polityczne i zmierzają do złagodzenia cierpień wywołanych przez wojnę.

Artykuł 14

Już w czasie pokoju Wysokie Umawiające się Strony, a po rozpoczęciu działań wojennych Strony w konflikcie, mogą tworzyć na swym własnym terytorium, a w razie potrzeby również na terytoriach okupowanych, strefy i miejscowości sanitarne, zorganizowane w ten sposób, aby mogły chronić przed skutkami wojny rannych i chorych, kaleki, starców i dzieci w wieku poniżej lat 15, kobiety ciężarne i matki dzieci poniżej lat 7.

Od chwili wybuchu konfliktu i podczas jego trwania Strony zainteresowane będą mogły zawierać między sobą układy w sprawie uznania stref i miejscowości, które mogłyby być przez nie utworzone. Mogą one w tym celu wprowadzić w życie postanowienia przewidziane w projekcie układu załączonego do niniejszej konwencji wprowadzając do niego ewentualne zmiany, jakie uznają za konieczne.

Wzywa się Mocarstwa opiekuńcze i Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża do ofiarowania swych dobrych usług w celu ułatwienia utworzenia i uznania tych stref i miejscowości sanitarnych i bezpieczeństwa.

Artykuł 15

Każda Strona w konflikcie będzie mogła bądź bezpośrednio, bądź za pośrednictwem Państwa neutralnego lub organizacji humanitarnej zaproponować Stronie przeciwnej utworzenie w okolicach, w których toczą się walki, stref zneutralizowanych, mających na celu ochronę przed niebezpieczeństwem walk następujących osób, bez żadnych różnic:

a) rannych i chorych, walczących lub nie walczących,

b) osób cywilnych nie biorących udziału w działaniach wojennych i nie wykonujących żadnych prac o charakterze wojskowym podczas swego pobytu w tych strefach.

Skoro tylko Strony w konflikcie uzgodnią położenie geograficzne, administrację, zaopatrzenie i kontrolę proponowanej strefy zneutralizowanej, zostanie zawarty układ na piśmie, podpisany przez przedstawicieli Strony w konflikcie. Układ ten ustali początek i czas trwania neutralizacji strefy.

---

[1] Polska zgłosiła zastrzeżenie do artykułu 11.

Artykuł 16

Ranni i chorzy, jak również kalecy i kobiety ciężarne będą przedmiotem ochrony i specjalnego poszanowania.

W stopniu, na jaki pozwolą względy wojskowe, każda ze Stron w konflikcie popierać będzie odszukiwanie zabitych i rannych, okazywanie pomocy rozbitkom i innym osobom narażonym na poważne niebezpieczeństwo oraz ochronę ich przed rabunkiem i złym traktowaniem.

Artykuł 17

Strony w konflikcie dążyć będą do zawarcia porozumień lokalnych w sprawie ewakuacji rannych, chorych, kalek, starców, dzieci i położnic ze strefy oblężonej lub otoczonej, jak również w sprawie dopuszczenia do tej strefy duchownych wszystkich wyznań oraz personelu i sprzętu sanitarnego.

Artykuł 18

Szpitale cywilne zorganizowane dla roztoczenia opieki nad rannymi, chorymi, kalekami i położnicami nie mogą być w żadnych okolicznościach atakowane; będą one zawsze szanowane i chronione przez Strony w konflikcie.

Państwa będące Stronami w konflikcie powinny wydać wszystkim szpitalom cywilnym dokumenty stwierdzające ich charakter szpitala cywilnego i ustalające, że budynki przez nie zajmowane nie są używane do celów, które w myśl artykułu 19 mogłyby pozbawić je ochrony.

Szpitale cywilne, jeżeli są do tego upoważnione przez państwo, będą oznaczane godłem przewidzianym w artykule 38 Konwencji genewskiej z 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych.

Jeżeli względy wojskowe na to pozwolą, Strony w konflikcie podejmą konieczne środki, aby znaki rozpoznawcze szpitali cywilnych były wyraźnie widoczne dla nieprzyjacielskich sił zbrojnych lądowych, lotniczych i morskich, a to w celu usunięcia możliwości jakichkolwiek działań napastniczych.

Wobec niebezpieczeństwa, jakie może stanowić dla szpitali bliskość obiektów wojskowych, należy czuwać nad tym, aby szpitale były od nich możliwie najbardziej oddalone.

Artykuł 19

Ochrona należna szpitalom cywilnym może ustać jedynie wówczas, gdy wbrew ich zadaniom humanitarnym używane są one do działań szkodliwych dla nieprzyjaciela. Jednakże ochrona ustanie dopiero wtedy, gdy ostrzeżenie udzielone we wszystkich odpowiednich przypadkach z podaniem słusznego terminu pozostanie bez skutku.

Nie uważa się za działanie szkodliwe dla nieprzyjaciela faktu, że w tych szpitalach leczą się chorzy lub ranni wojskowi albo że znajduje się w nich broń ręczna i amunicja, odebrana tym wojskowym, a jeszcze nie przekazana właściwym władzom.

Artykuł 20

Personel przydzielony na stałe i wyłącznie do prowadzenia i administracji szpitali cywilnych, włączając w to personel zajmujący się odszukiwaniem, przenoszeniem, przewozem i leczeniem rannych i chorych cywilnych, kalek i położnic, będzie szanowany i chroniony.

Na obszarach okupowanych i w strefach działań wojennych personel ten będzie się legitymował kartą tożsamości, stwierdzającą charakter jego funkcji oraz opatrzoną w fotografię posiadacza i suchą pieczęć właściwej władzy. Podczas wykonywania swych obowiązków służbowych członkowie tego personelu będą również nosili na lewym ramieniu ostemplowane opaski odporne na wilgoć. Opaski te będą wydawane przez państwo i opatrzone godłem przewidzianym w artykule 38 Konwencji genewskiej z 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych.

Wszelki inny personel przydzielony do prowadzenia administracji szpitali cywilnych będzie szanowany i chroniony oraz będzie miał prawo do noszenia wspomnianej wyżej opaski na warunkach ustalonych w niniejszym artykule podczas wykonywania swych funkcji. Karty tożsamości tego personelu wskazywać będą zadania, których wykonywanie do niego należy.

Zarząd każdego szpitala cywilnego powinien zawsze posiadać do dyspozycji właściwych władz krajowych lub okupacyjnych aktualną listę swego personelu.

Artykuł 21

Transporty rannych i chorych cywilnych, kalek i położnic odbywające się na lądzie kolumnami pojazdów i w pociągach sanitarnych lub na morzu statkami, przeznaczonymi do tych transportów, będą szanowane i chronione tak samo jak szpitale przewidziane w artykule 18 i będą oznaczane przez wywieszenie za zezwoleniem państwa znaku rozpoznawczego przewidzianego w artykule 38 Konwencji genewskiej z 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych.

Artykuł 22

Samoloty[1] używane wyłącznie do przewozu rannych i chorych cywilnych, kalek i położnic lub do przewozu personelu i materiału sanitarnego nie będą atakowane, lecz będą szanowane przez Strony w konflikcie podczas lotów dokonywanych na wysokościach, w czasie i na trasach ustalonych specjalnie w porozumieniu między wszystkimi zainteresowanymi Stronami w konflikcie.

Samoloty te mogą być opatrzone w znak rozpoznawczy przewidziany w artykule 38 Konwencji genewskiej z 12 sierpnia 1949 roku o polepszeniu losu chorych i rannych w armiach czynnych.

W braku umowy odmiennej przelot nad terytorium nieprzyjacielskim lub nad obszarami okupowanymi przez nieprzyjaciela jest wzbroniony.

Samoloty te zastosują się do każdego rozkazu lądowania. W razie nakazanego w ten sposób lądowania samolot wraz ze znajdującymi się na jego pokładzie osobami będzie mógł po ewentualnej kontroli kontynuować swój lot.

Artykuł 23

Każda Wysoka Umawiająca się Strona zezwoli na wolny przewóz wszelkich przesyłek zawierających lekarstwa i materiały sanitarne, jak również przedmiotów potrzebnych do wykonywania praktyk religijnych, a przeznaczonych wyłącznie dla ludności cywilnej innej Umawiającej się Strony, nawet jeżeli jest nią Strona nieprzyjacielska. Każda Strona zezwoli również na wolny przewóz wszelkich przesyłek zawierających niezbędną żywność, odzież i środki wzmacniające przeznaczone dla dzieci poniżej lat 15, dla kobiet ciężarnych lub położnic.

Obowiązek zezwolenia przez Umawiającą się Stronę na przewóz przesyłek wymienionych w ustępie poprzednim uzależniony jest od warunku, aby Strona ta nie miała poważnych podstaw do obaw, że:

a) przesyłki mogą nie być dostarczone na miejsce przeznaczenia lub

b) kontrola może nie być skuteczna, lub

c) nieprzyjaciel może osiągnąć z tych przesyłek oczywistą korzyść z punktu widzenia wojskowego lub gospodarczego, zastępując nimi towary, które w przeciwnym razie musiałby dostarczyć lub wyprodukować, albo zwalniając materiały, produkty lub usługi, które w przeciwnym razie musiałyby być przeznaczone do produkcji tego rodzaju towarów.

Mocarstwo dopuszczające przewóz przesyłek wymienionych w ustępie 1 niniejszego artykułu może uzależnić swą zgodę od warunku przeprowadzenia na miejscu przez Mocarstwa opiekuńcze kontroli rozdziału przesyłek pomiędzy osoby mające z nich korzystać.

Przesyłki te powinny być przewożone w możliwie najszybszy sposób, a państwo wyrażające zgodę na ich wolny przewóz będzie miało prawo określić warunki techniczne przewozu.

Artykuł 24

Strony w konflikcie podejmą niezbędne środki w celu uniknięcia pozostawienia własnemu losowi dzieci poniżej 15 lat, które zostały osierocone lub oddzielone od swych rodzin na skutek wojny, oraz w celu ułatwienia we wszelkich okolicznościach ich utrzymania, wykonywania przez nie praktyk religijnych i ich kształcenia. To ostatnie będzie w miarę możności powierzane osobom o tych samych tradycjach kulturalnych.

Za zgodą Mocarstwa opiekuńczego, jeżeli ono istnieje, Strony w konflikcie ułatwią przyjęcie tych dzieci przez kraj neutralny na czas trwania konfliktu, jeżeli będą posiadały gwarancje, że zasady wymienione w ustępie 1 będą przestrzegane.

---

[1] Powinno być: statki powietrzne. Uwaga ta dotyczy również innych miejsc w tekście, gdzie jest mowa o samolotach.

Ponadto Strony dołożą wszelkich koniecznych starań, aby wszystkie dzieci poniżej lat 12 mogły być rozpoznane przez zaopatrzenie ich w tabliczki tożsamości lub w inny sposób.

Artykuł 25

Każda osoba znajdująca się na terytorium Strony w konflikcie lub na terytorium przez nią okupowanym będzie mogła przesyłać członkom swej rodziny, bez względu na miejsce ich pobytu, wiadomości o charakterze ściśle rodzinnym i będzie mogła otrzymywać tego rodzaju wiadomości. Korespondencja ta będzie przesyłana szybko i bez nieusprawiedliwionej zwłoki.

Jeżeli okoliczności utrudnią lub uniemożliwią wymianę korespondencji rodzinnej zwykłą pocztą, zainteresowane Strony w konflikcie zwrócą się do neutralnego pośrednika, jak Centralne Biuro Informacji przewidziane w artykule 140, w celu określenia z nim sposobów zapewnienia wykonania ich zobowiązań w jak najdogodniejszych warunkach, w szczególności przy pomocy krajowych stowarzyszeń Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężyca, Czerwonego Lwa i Słońca).

Jeżeli Strony w konflikcie uznają za konieczne ograniczyć korespondencję rodzinną, będą mogły najwyżej nakazać używanie typowych formularzy zawierających 25 wyrazów dowolnie wybranych i ograniczyć ich wysyłanie do jednego razu na miesiąc.

Artykuł 26

Każda ze Stron w konflikcie ułatwi poszukiwania podjęte przez członków rodzin rozproszonych przez wojnę, w celu wzajemnego odszukiwania się i ewentualnego połączenia. Poprze ona mianowicie[1] działalność organizacji poświęcających się temu zadaniu, pod warunkiem że je uznała i że stosują się one do wydanych przez nią przepisów bezpieczeństwa.

Tytuł III
Sytuacja prawna i traktowanie osób podlegających ochronie
Dział I
Postanowienia wspólne dla terytoriów Stron w konflikcie i terytoriów okupowanych

Artykuł 27

Osoby podlegające ochronie mają we wszelkich okolicznościach prawo do poszanowania ich osoby, honoru, praw rodzinnych, przekonań i praktyk religijnych, zwyczajów i obyczajów. Będą one zawsze traktowane w sposób humanitarny i chronione, zwłaszcza przed aktami gwałtu i zastraszania, przed zniewagami i ciekawością publiczną.

Kobiety będą specjalnie chronione przed wszelkimi zamachami na ich cześć, zwłaszcza przed gwałceniem, zmuszaniem do prostytucji i wszelką obrazą wstydliwości.

Z uwzględnieniem postanowień dotyczących stanu zdrowia, wieku i płci osoby pozostające pod ochroną będą traktowane przez Strony w konflikcie, w których władzy się znajdują, z takimi samymi względami, bez żadnej różnicy[2] zwłaszcza z powodu rasy, religii lub przekonań politycznych.

Jednakże Strony w konflikcie mogą w stosunku do osób podlegających ochronie zastosować środki kontroli lub bezpieczeństwa, jakie okażą się konieczne z powodu wojny.

Artykuł 28

Żadna osoba podlegająca ochronie nie może być użyta do ochraniania swoją obecnością pewnych punktów lub okręgów przed działaniami wojennymi.

Artykuł 29

Strona w konflikcie, w której władzy znajdują się osoby podlegające ochronie, odpowiada za ich traktowanie przez swych funkcjonariuszy, co nie zwalnia jednak od odpowiedzialności indywidualnej w razie jej powstania.

Artykuł 30

Osoby podlegające ochronie będą korzystały z wszelkich ułatwień w zwracaniu się do Mocarstw opiekuńczych, Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, krajowego Stowarzyszenia Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężyca, Czerwonego Lwa i Słońca) w kraju, w którym się znajdują, jak również do każdej organizacji, która może im przyjść z pomocą.

Te różne organizacje otrzymają w tym celu wszelkie ułatwienia ze Strony władz w granicach określonych przez konieczności wojskowe lub wymagania bezpieczeństwa.

---

[1] Powinno być: zwłaszcza.

[2] Opuszczono słowa: na niekorzyść.

Poza odwiedzinami delegatów Mocarstw opiekuńczych lub Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża przewidzianymi w art. 143 Mocarstwa zatrzymujące lub okupacyjne ułatwią w miarę możności odwiedzenie osób podlegających ochronie przez przedstawicieli innych instytucji, które będą sobie tego życzyły, a których celem jest niesienie tym osobom pomocy duchowej lub materialnej.

Artykuł 31

Żaden przymus fizyczny lub moralny nie może być stosowany wobec podlegających ochronie, w szczególności w celu uzyskania wiadomości od nich lub od osób trzecich.

Artykuł 32

Wysokie Umawiające się Strony wyraźnie stwierdzają, że zabronione jest stosowanie wszelkich środków mogących powodować cierpienia fizyczne lub wyniszczenie osób podlegających ochronie, które znajdują się w ich władzy. Zakaz ten obejmuje nie tylko zabójstwa, torturowanie, kary cielesne, okaleczenia i doświadczenia lekarskie lub naukowe, które nie są konieczne dla leczenia osoby podlegającej ochronie, ale również wszelkie inne akty brutalności ze Strony funkcjonariuszy cywilnych lub wojskowych.

Artykuł 33

Żadna osoba podlegająca ochronie nie może być karana za czyn, którego nie popełniła osobiście. Kary zbiorowe, jak również wszelkie środki zastraszenia lub terroryzowania są wzbronione.

Rabunek jest wzbroniony.

Środki odwetowe w stosunku do osób podlegających ochronie i ich mienia są wzbronione.

Artykuł 34

Branie zakładników jest wzbronione.

Dział II

Cudzoziemcy na terytorium jednej ze Stron w konflikcie

Artykuł 35

Każda osoba podlegająca ochronie, która pragnęłaby opuścić terytorium na początku lub podczas konfliktu, będzie miała prawo uczynić to pod warunkiem, że wyjazd jej nie jest sprzeczny z interesami państwa. Prośba o opuszczenie terytorium rozpatrzona zostanie w trybie normalnym, a decyzja powinna zapaść możliwie jak najszybciej. Po uzyskaniu zezwolenia na opuszczenie terytorium osoba ta będzie mogła zaopatrzyć się w pieniądze potrzebne na podróż i zabrać ze sobą dostateczną ilość rzeczy i przedmiotów osobistego użytku.

Osoby, którym odmówiono zezwolenia na opuszczenie terytorium, będą mogły zwrócić się do sądu albo właściwego organu administracyjnego utworzonego w tym celu przez Mocarstwo zatrzymujące z żądaniem ponownego zbadania sprawy w jak najkrótszym czasie.

Jeżeli takie żądanie zostało zgłoszone, przedstawiciele Mocarstwa opiekuńczego będą mogli, jeżeli względy bezpieczeństwa nie sprzeciwiają się temu lub jeżeli zainteresowani nie wysuną zastrzeżeń, otrzymać wyjaśnienie powodów, dlaczego osobom, które złożyły odpowiednie podania, odmówiono wydania zezwolenia na upuszczenie terytorium, oraz – możliwie najszybciej – nazwiska wszystkich osób znajdujących się w takiej sytuacji.

Artykuł 36

Wyjazdy, które są dozwolone na podstawie poprzedniego artykułu, odbywać się będą w warunkach zadowalających pod względem bezpieczeństwa, higieny, zdrowotności wyżywienia. Wszystkie wydatki poniesione od chwili opuszczenia terytorium Mocarstwa zatrzymującego będą obciążały kraj przeznaczenia, lub – w przypadku pozostania w kraju neutralnym – Mocarstwo, którego obywatelami są osoby wyjeżdżające. Szczegóły praktyczne tych przejazdów będą w razie potrzeby ustalone w specjalnych porozumieniach między zainteresowanymi Mocarstwami.

Zastrzega się możność zawarcia przez Strony w konflikcie specjalnych porozumień w sprawie wymiany i repatriacji swych obywateli, którzy znaleźli się we władzy nieprzyjaciela.

Artykuł 37

Osoby podlegające ochronie, które są zatrzymane prewencyjnie lub odbywają kary pozbawienia wolności, będą podczas zatrzymania traktowane w sposób humanitarny.

Będą one mogły z chwilą zwolnienia prosić o zezwolenie na opuszczenie terytorium zgodnie z poprzednimi artykułami.

Artykuł 38

Z wyjątkiem specjalnych środków, które mogą być podjęte na mocy niniejszej konwencji, a zwłaszcza jej artykułów 27 i 41, sytuację osób podlegających ochronie określają w zasadzie postanowienia dotyczące traktowania cudzoziemców w czasie pokoju. W każdym razie będą im przyznane następujące prawa:

1) będą one mogły otrzymywać przeznaczoną dla nich pomoc indywidualną lub zbiorową;

2) otrzymają, jeżeli będzie tego wymagał ich stan zdrowia, opiekę lekarską i szpitalną w tym samym zakresie co obywatele zainteresowanego państwa;

3) będą mogły wykonywać praktyki religijne i korzystać z opieki duchownej duchownych swojego wyznania;

4) będzie im wolno przenieść się, tak samo jak obywatelom zainteresowanego państwa, jeżeli zamieszkują w okręgu specjalnie narażonym na niebezpieczeństwa wojny;

5) dzieci poniżej 15 lat, kobiety ciężarne i matki dzieci poniżej lat siedmiu będą korzystały, tak samo jak obywatele zainteresowanego państwa, z uprzywilejowanego traktowania.

Artykuł 39

Osobom podlegającym ochronie, które utraciły z powodu konfliktu możność wykonywania swoich zajęć zarobkowych, umożliwi się znalezienie płatnej pracy; korzystać one będą w tym celu, z zastrzeżeniem względów bezpieczeństwa i postanowień artykułu 40, z tych samych praw co obywatele Mocarstwa, na którego terytorium się znajdują.

Jeżeli Strona w konflikcie zastosuje wobec osoby podlegającej ochronie środki kontroli, które uniemożliwiają jej zarobienie na życie, a mianowicie[1] jeżeli ta osoba nie może ze względu na bezpieczeństwo znaleźć płatnej pracy na odpowiednich warunkach, to wspomniana Strona w konflikcie zaspokoi jej potrzeby, jak również potrzeby osób pozostających na jej utrzymaniu.

Osoby podlegające ochronie będą mogły we wszystkich przypadkach otrzymywać zasiłki z ich macierzystych krajów, od Mocarstwa opiekuńczego lub od organizacji dobroczynnych wymienionych w artykule 30.

Artykuł 40

Osoby podlegające ochronie mogą być zmuszane do pracy tylko w tej samej mierze co obywatele Strony w konflikcie, na której terytorium się znajdują.

Osoby podlegające ochronie, a będące obywatelami Państwa nieprzyjacielskiego, mogą być zmuszane tylko do prac, które są normalnie konieczne dla zapewnienia wyżywienia, mieszkania, ubrania, transportu i zdrowia i które nie pozostają w bezpośrednim związku z prowadzeniem działań wojennych.

W przypadkach wspomnianych w ustępach poprzednich zmuszone do pracy osoby podlegające ochronie korzystać będą z tych samych warunków pracy i z tych samych środków ochrony co robotnicy krajowi; zwłaszcza jeżeli chodzi o wynagrodzenie, czas pracy, wyposażenie, przeszkolenie oraz odszkodowanie za wypadki przy pracy i choroby zawodowe.

W razie naruszenia wspomnianych wyżej postanowień osoby podlegające ochronie będą mogły skorzystać z prawa skargi zgodnie z artykułem 30.

Artykuł 41

Jeżeli Mocarstwo, w którego władzy znajdują się osoby podlegające ochronie, uzna inne przewidziane w niniejszej konwencji środki kontroli za niewystarczające, najbardziej surowymi środkami kontroli, do których będzie się ono mogło uciec, będzie wyznaczenie przymusowego miejsca zamieszkania lub internowanie zgodnie z postanowieniami artykułów 42 i 43.

Stosując postanowienia artykułu 39 ustęp 2 do osób zmuszonych do opuszczenia swego stałego miejsca zamieszkania na mocy decyzji wyznaczającej im przymusowe miejsce zamieszkania gdzie indziej, Mocarstwo zatrzymujące zastosuje się możliwie jak najściślej do zasad dotyczących traktowania internowanych (część IV tytułu III niniejszej konwencji).

Artykuł 42

Internowanie osób podlegających ochronie lub wyznaczenie im przymusowego miejsca zamieszkania może być zarządzone tylko wówczas, gdy wymaga tego bezwzględnie bezpieczeństwo państwa, w którego władzy osoby te się znajdują.

---

[1] Powinno być: zwłaszcza.

Jeżeli jakaś osoba zwraca się dobrowolnie za pośrednictwem przedstawicieli Mocarstwa opiekuńczego o internowanie i jeżeli położenie tej osoby tego wymaga, Mocarstwo, w którego władzy ta osoba się znajduje, dokona internowania.

Artykuł 43

Każda osoba podlegająca ochronie, która została internowana lub której wyznaczono przymusowe miejsce zamieszkania, będzie miała prawo zwrócić się do sądu lub właściwego organu administracyjnego utworzonego w tym celu przez Mocarstwo zatrzymujące z żądaniem ponownego rozpatrzenia w jak najkrótszym czasie powziętej w stosunku do niej decyzji. Jeżeli decyzja o internowaniu lub wyznaczeniu przymusowego miejsca zamieszkania zostanie utrzymana w mocy, sąd lub organ administracyjny będzie rozpatrywał periodycznie, a co najmniej dwa razy do roku, sprawę tej osoby pod kątem widzenia zmiany decyzji pierwotnej na jej korzyść, o ile okoliczności na to pozwolą.

Jeśli zainteresowane osoby podlegające ochronie nie sprzeciwiają się temu, Mocarstwo zatrzymujące zakomunikuje jak najprędzej Mocarstwu opiekuńczemu nazwiska osób podlegających ochronie, które zostały internowane lub którym wyznaczono przymusowe miejsce zamieszkania, oraz nazwiska tych osób, w stosunku do których uchylono decyzje o internowaniu lub wyznaczeniu przymusowego miejsca zamieszkania. Z tym samym zastrzeżeniem decyzje sądów lub organów wymienionych w ustępie 1 niniejszego artykułu będą również możliwie jak najszybciej podawane do wiadomości Mocarstwu opiekuńczemu.

Artykuł 44

Stosując środki kontroli przewidziane w niniejszej konwencji Mocarstwo zatrzymujące nie będzie, opierając się wyłącznie na podstawie przynależności prawnej do Państwa nieprzyjacielskiego, traktowało jako obywateli Państwa nieprzyjacielskiego uchodźców, którzy faktycznie nie korzystają z ochrony żadnego rządu.

Artykuł 45

Osoby podlegające ochronie nie mogą być przekazane Mocarstwu, które nie jest Stroną konwencji.

Postanowienie to nie przeszkadza repatriacji osób podlegających ochronie lub ich powrotowi do kraju stałego zamieszkania po zakończeniu działań wojennych.

Osoby podlegające ochronie mogą być przekazane przez Mocarstwo zatrzymujące Mocarstwu będącemu Stroną konwencji jedynie po upewnieniu się przez Mocarstwo zatrzymujące, że powyższe Mocarstwo pragnie i jest zdolne stosować konwencję. W razie przekazania w ten sposób osób podlegających ochronie odpowiedzialność za stosowanie konwencji ciąży na Mocarstwie, które zgodziło się je przyjąć przez czas, na jaki te osoby są mu powierzone. Jeżeli jednak to Mocarstwo nie będzie stosowało postanowień konwencji w jakiejkolwiek istotnej sprawie, Mocarstwo, które przekazało osoby podlegające ochronie, powinno na skutek zawiadomienia Mocarstwa opiekuńczego podjąć skuteczne środki w celu zaradzenia sytuacji lub zażądać odesłania mu osób podlegających ochronie. Żądaniu temu należy uczynić zadość.

Osoba podlegająca ochronie nie może być w żadnym razie przekazana do kraju, w którym może obawiać się prześladowań z powodu swych przekonań politycznych lub religijnych.

Postanowienia niniejszego artykułu nie stają na przeszkodzie ekstradycji, na mocy traktatów ekstradycyjnych, zawartych przed rozpoczęciem działań wojennych, osób podlegających ochronie, które są oskarżone o przestępstwa pospolite[1].

Artykuł 46

Środki ograniczające podjęte w stosunku do osób podlegających ochronie będą uchylone możliwie najszybciej po zakończeniu działań wojennych, jeżeli nie zostały uchylone wcześniej. Środki ograniczające podjęte w stosunku do ich własności utracą moc obowiązującą możliwie najszybciej go zakończeniu działań wojennych, zgodnie z ustawodawstwem Mocarstwa zatrzymującego.

---

[1] Polska zgłosiła zastrzeżenie do artykułu 45.

Dział III
Terytoria okupowane
Artykuł 47

Osoby podlegające ochronie, które znajdują się na terytorium okupowanym, nie będą pozbawione w żadnym razie i w żadnej formie korzyści wypływających z niniejszej konwencji ani na skutek jakichkolwiek zmian uczynionych w wyniku okupacji w instytucjach lub w rządzie danego terytorium, ani na skutek porozumienia pomiędzy władzami terytorium okupowanego a Mocarstwem okupującym, ani wreszcie na skutek aneksji przez to ostatnie Mocarstwo całości lub części terytorium okupowanego.

Artykuł 48

Osoby podlegające ochronie, a nie będące obywatelami Mocarstwa, którego terytorium jest okupowane, będą mogły skorzystać z prawa opuszczenia tego terytorium na warunkach przewidzianych w artykule 35; decyzje w tym względzie będą podejmowane stosownie do procedury, którą Mocarstwo okupacyjne powinno ustalić zgodnie ze wspomnianym artykułem.

Artykuł 49

Przymusowe przesiedlania masowe lub indywidualne, jak również deportacje osób podlegających ochronie z terytorium okupowanego na terytorium Mocarstwa okupacyjnego lub na terytorium jakiegokolwiek innego Państwa okupowanego lub nie okupowanego są wzbronione bez względu na powody.

Jednakże Mocarstwo okupacyjne może przystąpić do całkowitej lub częściowej ewakuacji określonego okręgu okupowanego, jeżeli tego wymagają względy bezpieczeństwa ludności lub naglące konieczności wojskowe. Ewakuacja może pociągnąć za sobą przesiedlenie osób podlegających ochronie tylko wewnątrz terytorium okupowanego, z wyjątkiem przypadku zupełnej niemożności dokonania takiego przesiedlenia. Ludność ewakuowana w ten sposób będzie sprowadzona z powrotem do swoich siedzib z chwilą zakończenia działań wojennych na tym obszarze.

Mocarstwo okupacyjne, przystępując do tych przesiedleń lub ewakuacji, powinno w możliwie największej mierze zapewnić osobom podlegającym ochronie właściwe pomieszczenia oraz zadowalające warunki przesiedlenia pod względem zdrowotności, higieny, bezpieczeństwa i wyżywienia, jak również nie dopuszczać do rozdzielania rodzin.

Mocarstwo opiekuńcze będzie powiadomione o przesiedleniach i ewakuacjach z chwilą ich nastąpienia.

Mocarstwo okupacyjne nie może zatrzymywać osób podlegających ochronie w okolicy szczególnie narażonej na niebezpieczeństwa wojny, chyba że bezpieczeństwo ludności lub naglące konieczności wojskowe tego wymagają.

Mocarstwo okupacyjne nie może dokonywać deportacji lub przesiedlenia części własnej ludności cywilnej na terytorium przez nie okupowane.

Artykuł 50

Mocarstwo okupacyjne ułatwi przy współudziale władz narodowych i miejscowych należyte funkcjonowanie zakładów poświęconych opiece nad dziećmi i ich wychowaniu.

Podejmie ono wszelkie konieczne środki w celu ułatwienia ustalenia tożsamości dzieci i rejestracji ich pochodzenia. Nie może ono w żadnym razie zmienić ich osobistego stanu prawnego ani wciągać ich do podległych mu formacji lub organizacji.

Jeżeli instytucje miejscowe są nieodpowiednie, Mocarstwo okupacyjne powinno zająć się zapewnieniem utrzymania i wychowania, o ile możliwe, przez osoby tej samej narodowości, języka i religii, dzieci osieroconych lub oddzielonych od rodziców na skutek wojny, w przypadku braku bliskiego krewnego lub przyjaciela, który mógłby się tego podjąć.

Zadaniem specjalnego wydziału biura utworzonego na podstawie postanowień artykułu 136 będzie podjęcie wszelkich środków koniecznych w celu ustalenia tożsamości dzieci, których tożsamość jest wątpliwa. Dane, posiadane o ich ojcu i matce lub innych bliskich krewnych, będą stale przechowywane.

Mocarstwo okupacyjne nie powinno czynić przeszkód w stosowaniu środków preferencyjnych, które mogły być podjęte przed okupacją, na korzyść dzieci poniżej lat 15, kobiet ciężarnych i matek dzieci poniżej lat 7 i w zakresie wyżywienia, opieki lekarskiej i ochrony przed skutkami wojny.

Od przesyłek pomocy nie będą pobierane na terytorium okupowanym żadne cła, podatki lub opłaty, chyba że ich pobranie byłoby konieczne w interesie gospodarczym tego terytorium. Mocarstwo okupacyjne powinno ułatwić szybki rozdział tych przesyłek.

Wszystkie Umawiające się Strony postarają się o zezwolenie na bezpłatny tranzyt i przewóz przesyłek pomocy, przeznaczonych dla terytoriów okupowanych.

Artykuł 62

Z zastrzeżeniem naglących wymagań bezpieczeństwa osoby podlegające ochronie, które znajdują się na terytorium okupowanym, mogą otrzymywać indywidualne przesyłki pomocy, skierowane do nich.

Artykuł 63

Z zastrzeżeniem zarządzeń tymczasowych, które mogą być wydane tytułem wyjątku ze względu na naglące wymagania bezpieczeństwa Mocarstwa okupacyjnego:

a) uznane krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężyca, Czerwonego Lwa i Słońca) mogą wykonywać działalność zgodną z zasadami Czerwonego Krzyża ustalonymi przez międzynarodowe konferencje Czerwonego Krzyża. Inne stowarzyszenia pomocy powinny mieć możność prowadzenia swej działalności humanitarnej w podobnych warunkach;

b) Mocarstwo okupacyjne nie może wymagać od tych stowarzyszeń przeprowadzenia żadnych zmian personalnych i organizacyjnych, które mogłyby zaszkodzić wspomnianej wyżej działalności.

Te same zasady będą stosowane do działalności i personelu organizacji specjalnych o charakterze niewojskowym, które już istnieją bądź też zostaną utworzone w celu zapewnienia odpowiednich warunków bytu ludności cywilnej przez utrzymanie podstawowych instytucji użyteczności publicznej, przez rozdział przesyłek pomocy i przez organizację ratownictwa.

Artykuł 64

Ustawodawstwo karne terytorium okupowanego pozostanie w mocy z wyjątkiem przypadków, w których będzie ono uchylone lub zawieszone przez Mocarstwo okupacyjne, o ile stanowi ono groźbę dla bezpieczeństwa tego Mocarstwa lub przeszkodę dla stosowania niniejszej konwencji. Z zastrzeżeniem tego ostatniego względu i konieczności zapewnienia skutecznego wymiaru sprawiedliwości sądy terytorium okupowanego będą nadal sądziły wszystkie sprawy o przestępstwa przewidziane w tym ustawodawstwie.

Mocarstwo okupacyjne może jednak ustanowić dla ludności terytorium okupowanego przepisy konieczne dla umożliwienia mu wykonania zobowiązań wypływających z niniejszej konwencji oraz zapewnienia prawidłowej administracji terytorium i bezpieczeństwa Mocarstwa okupacyjnego, członków i mienia sił zbrojnych lub administracji okupacyjnej, jak również urządzeń i linii komunikacyjnych używanych przez nie.

Artykuł 65

Przepisy karne wydane przez Mocarstwa okupacyjne wejdą w życie dopiero po ich ogłoszeniu i podaniu do wiadomości ludności w jej własnym języku. Nie mogą one działać wstecz.

Artykuł 66

Mocarstwo okupacyjne może w przypadku naruszenia przepisów karnych, wydanych przez nie na mocy ustępu drugiego artykułu 64, przekazać oskarżonych swoim sądom wojskowym, niepolitycznym i prawidłowo ustanowionym, pod warunkiem że mają one siedzibę w kraju okupowanym. Sądy odwoławcze będą miały w miarę możności siedzibę w kraju okupowanym.

Artykuł 67

Sądy mogą stosować tylko przepisy prawne wcześniejsze od daty przestępstwa i zgodne z ogólnymi zasadami prawa, szczególnie jeżeli chodzi o zasady współmierności wymiaru kary. Powinny one brać pod uwagę okoliczność, że oskarżony nie jest obywatelem Mocarstwa okupacyjnego.

Artykuł 68

Gdy osoba podlegająca ochronie popełnia przestępstwo jedynie w celu szkodzenia Mocarstwu okupacyjnemu, ale czyn ten nie stanowi zamachu na życie lub nietykalność cielesną członków sił zbrojnych lub administracji okupacyjnej, nie stwarza poważnego niebezpieczeństwa zbiorowego i nie stanowi poważnego zamachu na mienie sił zbrojnych lub admini-

stracji okupacyjnej albo na używane przez nie urządzenia, osoba ta podlega internowaniu lub zwykłemu uwięzieniu z zastrzeżeniem, że czas trwania tego internowania lub więzienia będzie współmierny z popełnionym przestępstwem. Poza tym internowanie lub uwięzienie za takie przestępstwa będzie jedynym środkiem pozbawienia wolności, jaki może być zastosowany względem osób podlegających ochronie. Sądy przewidziane w artykule 66 niniejszej konwencji będą mogły swobodnie zamieniać karę więzienia na internowanie przez ten sam okres czasu.

Przepisy karne ogłoszone przez Mocarstwo okupujące stosownie do artykułów 64 i 65 mogą przewidywać karę śmierci w stosunku do osób podlegających ochronie tylko za szpiegostwo, akty ciężkiego sabotażu przeciwko urządzeniom wojskowym Mocarstwa okupacyjnego lub umyślne przestępstwa, które spowodowały śmierć jednej lub kilku osób, oraz pod warunkiem, że ustawodawstwo terytorium okupowanego obowiązujące przed rozpoczęciem okupacji przewiduje w takich przypadkach karę śmierci.

Nie można skazać osoby podlegającej ochronie na karę śmierci bez specjalnego zwrócenia uwagi sądu, że oskarżony, nie będąc obywatelem Mocarstwa okupującego, nie ma wobec niego żadnego obowiązku wierności.

W żadnym razie kara śmierci nie może być orzeczona przeciwko osobie podlegającej ochronie, która miała poniżej lat 18 w chwili popełnienia przestępstwa.

Artykuł 69

We wszystkich przypadkach okres tymczasowego aresztowania będzie zaliczony na poczet kary więzienia[1], na jaką osoba podlegająca ochronie może być skazana.

Artykuł 70

Osoby podlegające ochronie nie mogą być aresztowane, ścigane lub skazane przez Mocarstwo okupacyjne za czyny popełnione lub za opinie wypowiedziane przed okupacją lub podczas chwilowej przerwy w okupacji, o ile nie chodzi o naruszenie praw i zwyczajów wojennych.

Obywatele Państwa okupacyjnego, którzy przed wybuchem konfliktu szukali schronienia na terytorium okupowanym, mogą być aresztowani, ścigani i skazani albo deportowani poza terytorium okupowane tylko za przestępstwa popełnione po rozpoczęciu działań wojennych lub za takie przestępstwa pospolite popełnione przed rozpoczęciem działań wojennych, które według prawa państwa, którego terytorium jest okupowane, uzasadniają ekstradycję w czasie pokoju.

Artykuł 71

Właściwe sądy Mocarstwa okupacyjnego nie mogą wydać wyroku skazującego bez uprzedniego przeprowadzenia prawidłowego procesu.

Każdy oskarżony ścigany przez Mocarstwo okupacyjne będzie bez zwłoki poinformowany na piśmie w języku dla niego zrozumiałym o szczegółach oskarżenia wytoczonego przeciwka niemu; dochodzenie w jego sprawie będzie przeprowadzone możliwie najszybciej. Mocarstwo opiekuńcze będzie poinformowane o każdym dochodzeniu wytoczonym przez Mocarstwo okupujące przeciwko osobom podlegającym ochronie, jeżeli zarzuty oskarżenia mogą pociągnąć za sobą wyrok śmierci albo karę więzienia przez lat dwa lub więcej; będzie ono mogło informować się w każdym czasie o stanie sprawy. Prócz tego Mocarstwo opiekuńcze będzie miało prawo otrzymywać na żądanie wszelkie informacje w tych sprawach, jak również we wszystkich innych sprawach wytoczonych przez Mocarstwo okupacyjne przeciwko osobom podlegającym ochronie.

Zawiadomienie Mocarstwa opiekuńczego przewidziane w ustępie drugim niniejszego artykułu powinno być dokonane niezwłocznie i dotrzeć w każdym razie do Mocarstwa opiekuńczego na 3 tygodnie przed datą pierwszej rozprawy. Jeżeli przy rozpoczęciu rozprawy nie zostanie złożony dowód zachowania w całości postanowień niniejszego artykułu, rozprawa nie będzie mogła się odbyć. Zawiadomienie powinno w szczególności zawierać następujące dane:

a) dane personalne oskarżonego;

b) miejsce zamieszkania lub zatrzymania;

c) wyszczególnienie zarzutu lub zarzutów oskarżenia (ze wskazaniem przepisów karnych, na których jest ono oparte);

---

[1] Powinno być: pozbawienia wolności.

d) oznaczenie sądu, który ma orzekać w sprawie;
e) miejsce i datę pierwszej rozprawy.

Artykuł 72

Każdy oskarżony będzie miał prawo przedstawić środki dowodowe na swoją obronę i w szczególności będzie mógł powołać się na świadków. Będzie on miał prawo korzystania z pomocy wybranego przez siebie wykwalifikowanego obrońcy, który będzie mógł odwiedzać go swobodnie i otrzyma konieczne ułatwienia dla przygotowania obrony.

Jeżeli oskarżony nie wybrał sobie obrońcy, Mocarstwo opiekuńcze wyznaczy mu go. Jeżeli oskarżony odpowiada za ciężkie przestępstwo, a nie ma Mocarstwa opiekuńczego, Mocarstwo okupacyjne powinno za zgodą oskarżonego wyznaczyć mu obrońcę.

Każdy oskarżony, chyba że tego dobrowolnie się zrzeknie, będzie korzystał z pomocy tłumacza zarówno podczas dochodzenia, jak i na rozprawie sądowej. Będzie on mógł w każdej chwili wyłączyć tłumacza i żądać jego zmiany.

Artykuł 73

Każdy skazany będzie miał prawo korzystać ze środków odwoławczych przewidzianych w ustawodawstwie stosowanym przez sąd. Będzie on dokładnie poinformowany o przysługującym mu prawie odwołania się, jak również o terminach związanych z jego wykonaniem.

Postępowanie karne przewidziane w niniejszej części stosuje się analogicznie do odwołań. Jeżeli ustawodawstwo stosowane przez sąd nie przewiduje apelacji, skazany będzie mógł odwołać się od wyroku co do winy i kary do właściwych władz Mocarstwa okupacyjnego.

Artykuł 74

Przedstawiciele Mocarstwa opiekuńczego będą mogli być obecni na rozprawie każdego sądu orzekającego w sprawie osoby podlegającej ochronie, chyba że ze względu na bezpieczeństwo Mocarstwa okupacyjnego rozprawa odbywa się wyjątkowo przy drzwiach zamkniętych. Mocarstwo okupacyjne zawiadomi wówczas o tym Mocarstwo opiekuńcze. Zawiadomienie zawierające wskazanie miejsca i daty rozpoczęcia rozprawy powinno być doręczone Mocarstwu opiekuńczemu.

Wszystkie wyroki orzekające karę śmierci lub karę więzienia na dwa lata lub dłużej będą możliwie najszybciej podawane do wiadomości Mocarstwu opiekuńczemu wraz ze wskazaniem motywów wyroku; powinny one powoływać się na zawiadomienie dokonane w myśl artykułu 71, a w przypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności powinny wskazywać miejsce jej wykonania. Inne wyroki będą przechowywane w aktach sądowych i będą mogły być badane przez przedstawicieli Mocarstwa opiekuńczego. W przypadku skazania na karę śmierci albo na karę pozbawienia wolności przez dwa lata lub dłużej terminy odwołania zaczynają biec dopiero od daty doręczenia Mocarstwu opiekuńczemu zawiadomienia o wyroku.

Artykuł 75

W żadnym przypadku osoby skazane na karę śmierci nie będą pozbawione prawa złożenia prośby o łaskę.

Żaden wyrok śmierci nie może być wykonany przed upływem co najmniej sześciu miesięcy od chwili, kiedy Mocarstwo opiekuńcze otrzyma wyrok ostateczny potwierdzający skazanie na śmierć, lub decyzję odmawiającą przyznania łaski.

Ten sześciomiesięczny termin będzie mógł być skrócony w pewnych ściśle określonych przypadkach, gdy z ważnych i krytycznych okoliczności wynika istnienie zorganizowanej groźby dla bezpieczeństwa Mocarstwa okupacyjnego lub jego sił zbrojnych. Mocarstwo opiekuńcze będzie zawiadomione o każdym przypadku skrócenia tego terminu i będzie miało zawsze możność przedstawienia jeszcze na czas właściwym władzom okupacyjnym swojego stanowiska w sprawie tych wyroków śmierci.

Artykuł 76

Osoby podlegające ochronie, które są oskarżone, będą zatrzymane w kraju okupowanym i w razie skazania odbędą w nim swą karę. W miarę możności należy je oddzielić od innych zatrzymanych i zapewnić im warunki odżywiania i higieny wystarczające dla utrzymania ich w dobrym stanie zdrowia oraz co najmniej odpowiadające warunkom istniejącym w zakładach karnych kraju okupowanego.

Otrzymają one opiekę lekarską wymaganą przez ich stan zdrowia.

Umożliwi się im również otrzymywanie pomocy duchownej, o którą mogłyby prosić.

Kobiety będą umieszczone w oddzielnych pomieszczeniach, pod bezpośrednim nadzorem kobiet.

Zwróci się uwagę na specjalne warunki przewidziane dla nieletnich.

Delegaci Mocarstwa opiekuńczego oraz Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża będą mogli odwiedzać zatrzymane osoby podlegające ochronie, stosownie do postanowień artykułu 143.

Poza tym osoby te będą miały prawo otrzymywać co najmniej jedną paczkę na miesiąc.

Artykuł 77

Osoby podlegające ochronie, które są oskarżone lub skazane przez sądy na terytorium okupowanym, będą po zakończeniu okupacji przekazane wraz z dotyczącymi ich aktami władzom uwolnionego terytorium.

Artykuł 78

O ile Mocarstwo okupacyjne uzna za konieczne ze względu na nagłe wymagania bezpieczeństwa zastosować środki zabezpieczające wobec osób podlegających ochronie, będzie ono mogło najwyżej wyznaczyć im przymusowe miejsce zamieszkania lub internować je.

Decyzje w sprawie wyznaczania przymusowego miejsca zamieszkania lub w sprawie internowania będą wydane w normalnym postępowaniu, które Mocarstwo okupacyjne ustali zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji. W tym postępowaniu powinno przysługiwać Stronom zainteresowanym prawo do złożenia odwołania. Odwołania powinny być rozpoznawane w możliwie krótkim terminie. Jeżeli powyższe decyzje są utrzymane w mocy, będą one okresowo, w miarę możności co pół roku, poddawane rewizji przez właściwy organ powołany przez wspomniane Mocarstwo.

Osoby podlegające ochronie, które są obowiązane do przebywania w przymusowym miejscu zamieszkania i zmuszone na skutek tego do opuszczenia swoich stałych miejsc zamieszkania, korzystać będą bez żadnych ograniczeń z postanowień artykułu 39 niniejszej konwencji.

Dział IV
Zasady traktowania internowanych
Rozdział I
Postanowienia ogólne

Artykuł 79

Strony w konflikcie będą mogły internować osoby podlegające ochronie tylko stosownie do postanowień artykułów 41, 42, 43, 68 i 78.

Artykuł 80

Osoby internowane zachowują pełną zdolność cywilnoprawną i będą mogły wykonywać wynikające z niej prawa w sposób dający się pogodzić z ich internowaniem.

Artykuł 81

Strony w konflikcie, które internować będą osoby podlegające ochronie, obowiązane będą zapewnić im bezpłatne utrzymanie oraz opiekę lekarską, jakiej wymaga ich stan zdrowia.

Potrącenia z zapomóg, uposażeń lub wierzytelności internowanych na pokrycie tych kosztów są niedopuszczalne.

Mocarstwo zatrzymujące obowiązane będzie utrzymywać osoby pozostające na utrzymaniu internowanych, jeżeli nie posiadają one dostatecznych środków utrzymania lub są niezdolne do zarobienia na życie.

Artykuł 82

Mocarstwo zatrzymujące zgrupuje, w granicach możliwości, internowanych stosownie do ich narodowości, języka i obyczajów. Internowani będący obywatelami tego samego kraju nie będą rozdzieleni jedynie z powodu różnic językowych.

W całym okresie internowania członkowie tej samej rodziny, a zwłaszcza rodzice i dzieci, umieszczeni będą w tym samym miejscu internowania, z wyjątkiem przypadków, w których warunki pracy, względy zdrowotne lub zastosowanie przepisów wymienionych w rozdziale IX niniejszej części czyniłyby niezbędnym ich czasowe rozłączenie. Internowani będą mogli prosić, aby ich dzieci pozostawione na wolności bez opieki rodziców były internowane wraz z nimi.

Internowani członkowie tej samej rodziny będą w miarę możności umieszczeni w tych samych lokalach i będą zakwaterowani oddzielnie od innych internowanych; należy również przyznać im konieczne ułatwienia dla prowadzenia życia rodzinnego.

Rozdział II
Miejsca internowania
Artykuł 83

Mocarstwo zatrzymujące nie będzie mogło urządzać miejsc internowania na obszarach szczególnie narażonych na niebezpieczeństwa wojny.

Mocarstwo zatrzymujące komunikować będzie Mocarstwom nieprzyjacielskim za pośrednictwem Mocarstw opiekuńczych wszelkie dane o rozmieszczeniu geograficznym miejsc internowania.

Gdy tylko względy wojskowe na to pozwolą, obozy internowanych będą oznaczone literami IC, umieszczonymi w ten sposób, aby mogły być wyraźnie w ciągu dnia widoczne z powietrza; jednakże zainteresowane Mocarstwa będą mogły zgodzić się na inne znaki rozpoznawcze. Żadne miejsce inne niż obóz internowanych nie może być oznaczane w ten sposób.

Artykuł 84

Internowani powinni mieć oddzielne pomieszczenia i oddzielną administrację od jeńców wojennych i osób pozbawionych wolności z jakiegokolwiek innego powodu.

Artykuł 85

Mocarstwo zatrzymujące obowiązane jest do podjęcia wszelkich koniecznych i możliwych środków, aby osoby podlegające ochronie były już od początku ich internowania umieszczone w budynkach lub kwaterach, dających wszelkie gwarancje higieny i zdrowotności oraz zapewniających im skuteczną ochronę przed surowością klimatu i przed skutkami wojny. W żadnym przypadku miejsca stałego internowania nie będą się znajdowały w okolicach niezdrowych albo w miejscowościach, których klimat byłby szkodliwy dla internowanych. We wszystkich przypadkach, w których te osoby byłyby czasowo internowane w miejscowościach niezdrowych lub których klimat byłby szkodliwy dla zdrowia, należy je przenieść tak szybko, jak na to okoliczności pozwolą, do miejsc internowania, w których niebezpieczeństwa te nie zagrażają.

Pomieszczenia powinny być całkowicie zabezpieczone od wilgoci, dostatecznie ogrzewane i oświetlone, zwłaszcza między zmierzchem a porą gaszenia świateł. Pomieszczenia sypialne powinny być dostatecznie przestronne i dobrze przewietrzane; internowani będą mieli odpowiednie posłania i dostateczną ilość kocy, biorąc pod uwagę klimat oraz wiek, płeć i stan zdrowia internowanych.

Internowani będą mogli korzystać w dzień i w nocy z urządzeń sanitarnych, odpowiadających wymaganiom higieny i utrzymywanych stale w czystości. Dostarczy się im wody i mydła w ilości dostatecznej dla codziennego mycia ciała i prania bielizny; w tym celu będą im dostarczone niezbędne urządzenia i udogodnienia. Poza tym będą im udostępnione prysznice lub kąpiele. Pozostawiony im będzie niezbędny czas na zabiegi higieniczne i prace porządkowe.

Jeżeli zajdzie konieczność ulokowania w drodze wyjątku i chwilowo kobiet, które nie należą do rodzin internowanych, we wspólnych pomieszczeniach z mężczyznami, należy im obowiązkowo dostarczyć oddzielnych miejsc do spania i oddzielnych urządzeń sanitarnych.

Artykuł 86

Mocarstwo zatrzymujące odda do dyspozycji internowanych, niezależnie od ich wyznania, odpowiednie pomieszczenie dla wykonywania praktyk religijnych.

Artykuł 87

Poza przypadkami, w których internowani mogliby korzystać z innych analogicznych urządzeń, we wszystkich miejscach internowania otwarte będą kantyny w celu umożliwienia internowanym nabywania po cenach nie przekraczających miejscowych cen rynkowych artykułów spożywczych i przedmiotów codziennego użytku, włącznie z mydłem i tytoniem, które mogą się przyczynić do polepszenia ich bytu i osobistej wygody.

Dochody z kantyn będą przelewane na rachunek specjalnego funduszu pomocy, który utworzony będzie w każdym miejscu internowania i będzie używany na rzecz internowanych, przebywających w tym miejscu internowania. Komitety internowanych przewidziane w art. 102 będą miały prawo wglądu w administrację kantyn i w zarząd tym funduszem.

W chwili rozwiązania miejsca internowania saldo kredytowe funduszu pomocy przekazane będzie funduszowi pomocy innego miejsca internowania dla internowanych tej samej narodowości, a w braku takiego miejsca – centralnemu funduszowi pomocy, który będzie

zarządzany w interesie wszystkich internowanych pozostających we władzy Mocarstwa zatrzymującego. W razie ogólnego zwolnienia fundusze te zachowane będą przez Mocarstwo zatrzymujące, chyba że zainteresowane Mocarstwa zawarły odmienne porozumienie.

Artykuł 88

We wszystkich miejscach internowania narażonych na niebezpieczeństwo bombardowań lotniczych i inne niebezpieczeństwa wojenne będą urządzone dla zapewnienia niezbędnej ochrony odpowiednie schrony w ilości dostatecznej. W razie alarmu internowani będą mogli udać się do nich jak najszybciej, z wyjątkiem tych spośród nich, którzy biorą udział w ochronie miejsc internowania przed tymi niebezpieczeństwami. Będą oni korzystali z wszelkich środków ochrony na równi z ludnością cywilną.

Należy zastosować dostateczne środki ostrożności w miejscach internowania dla zabezpieczenia ich przed pożarem.

Rozdział III
Wyżywienie i odzież
Artykuł 89

Codzienne racje żywnościowe internowanych będą wystarczające pod względem ilości, jakości i różnorodności, aby zapewnić utrzymanie ich w normalnym stanie zdrowia i zapobiec awitaminozie; tryb życia, do którego internowani są przyzwyczajeni, będzie również wzięty pod uwagę.

Ponadto umożliwić należy internowanym przyrządzanie przez nich samych dodatkowej żywności będącej w ich posiadaniu.

Woda do picia będzie im dostarczana w dostatecznej ilości. Dozwolone będzie palenie tytoniu.

Pracownicy[1] otrzymywać będą dodatkową żywność stosownie do rodzaju wykonywanej pracy.

Kobiety ciężarne i kobiety w połogu oraz dzieci poniżej lat 15 otrzymywać będą dodatkową żywność stosownie do ich potrzeb fizjologicznych.

Artykuł 90

Poczyni się wszelkie ułatwienia, aby internowani mogli zaopatrzyć się w zmianę odzieży, obuwia i bielizny w chwili ich zatrzymania i aby mogli je uzyskać później, jeżeli zajdzie tego potrzeba. Jeżeli internowani nie posiadają odzieży odpowiedniej w danych warunkach klimatycznych i nie mogą się w nią zaopatrzyć, Mocarstwo zatrzymujące dostarczy im jej bezpłatnie.

Odzież, którą Mocarstwo zatrzymujące dostarczy internowanym, oraz ewentualnie umieszczone na niej znaki zewnętrzne nie mogą mieć charakteru poniżającego ani ośmieszającego.

Pracujący powinni otrzymywać ubrania robocze oraz odpowiednią odzież ochronną, ilekroć rodzaj pracy tego wymaga.

Rozdział IV
Higiena i opieka lekarska
Artykuł 91

Każde miejsce internowania posiadać będzie odpowiednią izbę chorych, prowadzoną pod kierunkiem wykwalifikowanego lekarza, w której internowani otrzymywać będą potrzebną opiekę lekarską oraz stosowną dietę. Dla zakaźnie chorych i umysłowo chorych będą zarezerwowane oddzielne lokale.

Kobiety w połogu i internowani dotknięci ciężką chorobą lub których stan wymaga specjalnego leczenia, zabiegu chirurgicznego lub umieszczenia w szpitalu, będą przyjęci do każdego zakładu odpowiedniego dla ich leczenia i otrzymają opiekę, która nie będzie mniejsza niż opieka udzielana ogółowi ludności. Internowani będą w miarę możności leczeni przez personel lekarski tej samej narodowości.

Internowani będą mogli bez przeszkód zgłaszać się do władz lekarskich na badanie. Władze lekarskie Mocarstwa zatrzymującego wydadzą na prośbę każdego internowanego, który odbył kurację, oficjalne zaświadczenie stwierdzające charakter jego choroby lub rany oraz okres i rodzaj leczenia. Odpis tego zaświadczenia przesłany będzie do Centralnego Biura przewidzianego w art. 140.

---

[1] Powinno być: pracujący.

Leczenie internowanych, jak również dostarczenie wszelkich przyrządów potrzebnych dla utrzymania ich w dobrym stanie zdrowia, a zwłaszcza protez dentystycznych i innych oraz okularów, będzie bezpłatne.

Artykuł 92

Badania lekarskie internowanych odbywać się będą co najmniej raz na miesiąc. Będą one miały na celu w szczególności sprawdzenie ogólnego stanu zdrowia, odżywienia i czystości, jak również wykrycie chorób zakaźnych, a przede wszystkim gruźlicy, chorób wenerycznych i malarii. Obejmą one również sprawdzenie wagi każdego internowanego, a co najmniej raz do roku badanie rentgenologiczne.

Rozdział V

Religia, zajęcia intelektualne i fizyczne

Artykuł 93

Internowani będą mieli pełną swobodę wykonywania praktyk religijnych, włącznie z udziałem w nabożeństwach swojego wyznania, pod warunkiem zastosowania się do przepisów porządkowych, wydanych przez władze zatrzymujące.

Internowani, którzy są duchownymi, będą mogli wykonywać swobodnie swe obowiązki kapłańskie wśród swych współwyznawców. W tym celu Mocarstwo zatrzymujące czuwać będzie nad równomiernym ich rozmieszczeniem pomiędzy różne miejsca internowania, w których znajdują się internowani mówiący tym samym językiem i należący do tego samego wyznania. Gdyby liczba ich była niedostateczna, udzielone im zostaną konieczne ułatwienia, a między innymi środki transportu, by mogli udawać się z jednego miejsca internowania do innego; będą oni również mogli odwiedzać internowanych przebywających w szpitalach. Duchowni korzystać będą z prawa korespondowania w sprawach dotyczących ich obowiązków kapłańskich z władzami kościelnymi kraju, w którym ma miejsce internowanie, i w miarę możliwości z międzynarodowymi organizacjami religijnymi swojego wyznania. Korespondencji tej nie zalicza się do normy korespondencji wymienionej w artykule 107, ale podlega ona postanowieniom artykułu 112.

Gdy internowani nie korzystają z pomocy duchownego swojego wyznania albo gdy liczba tych ostatnich jest niedostateczna, miejscowa władza kościelna tego samego wyznania będzie mogła wyznaczyć w porozumieniu z Mocarstwem zatrzymującym duchownego tego wyznania, a w razie gdyby to było możliwe z punktu widzenia wyznaniowego, duchownego wyznania podobnego albo osobę świecką o odpowiednich kwalifikacjach. Osobie tej przysługiwać będą korzyści związane z funkcją, którą objęła. Osoby wyznaczone w ten sposób obowiązane będą stosować się do wszystkich zarządzeń wydanych przez Mocarstwo zatrzymujące w interesie dyscypliny i bezpieczeństwa.

Artykuł 94

Mocarstwo zatrzymujące popierać będzie działalność intelektualną, wychowawczą, rozrywkową i sportową internowanych pozostawiając im swobodę uczestniczenia w niej. Przedsięweźmie ono wszelkie możliwe środki celem zapewnienia jej wykonywania, a w szczególności odda do dyspozycji internowanych stosowne pomieszczenia.

Internowanym przyznane będą wszelkie możliwe ułatwienia, aby mogli rozpocząć lub kontynuować swe studia. Kształcenie dzieci i młodzieży będzie zapewnione; będą one mogły uczęszczać do szkół położonych w obrębie miejsca internowania lub poza nim.

Internowani powinni mieć możność uprawiania ćwiczeń fizycznych oraz uczestniczenia w imprezach sportowych i grach na wolnym powietrzu. We wszystkich miejscach internowania będą na ten cel pozostawione dostateczne tereny. Dla dzieci i młodzieży zarezerwowane będą tereny specjalne.

Artykuł 95

Mocarstwo zatrzymujące będzie mogło zatrudniać internowanych jako robotników tylko na ich życzenie. W każdym razie zabronione jest zatrudnianie internowanych pracą, której nakazanie osobie podlegającej ochronie, a nie internowanej stanowiłoby naruszenie postanowień artykułu 40 lub 51 niniejszej konwencji, lub pracą o charakterze poniżającym lub upokarzającym.

Po sześciu tygodniach pracy internowani będą mogli w każdej chwili zrzec się pracy za ośmiodniowym wypowiedzeniem.

Postanowienia te nie naruszają prawa Mocarstwa zatrzymującego do zmuszenia internowanych lekarzy, dentystów i innych członków personelu sanitarnego do wykonywania

swego zawodu na rzecz ich współinternowanych; do zatrudniania internowanych przy pracach administracyjnych i konserwacji miejsca internowania; do przydzielenia tym osobom pracy w kuchni i innych prac gospodarczych; wreszcie do zatrudnienia ich przy pracach mających na celu ochronę internowanych przed bombardowaniem lotniczym lub przed innymi niebezpieczeństwami wynikającymi z działań wojennych. Żaden internowany nie będzie mógł jednak być zmuszony do wykonywania prac, do których lekarz administracji uznał go za fizycznie niezdolnego.

Mocarstwo zatrzymujące ponosić będzie całkowitą odpowiedzialność za wszystkie warunki pracy, za opiekę lekarską oraz wypłatę wynagrodzeń i odszkodowań za wypadki przy pracy i za choroby zawodowe. Warunki pracy, jak również odszkodowanie za wypadki przy pracy i choroby zawodowe będą zgodne z ustawodawstwem krajowym i zwyczajami; nie będą one w żadnym razie niższe od tych, które są stosowane przy pracach takiego samego rodzaju wykonywanych w tej samej okolicy. Wynagrodzenia będą ustalone w sposób słuszny w drodze porozumień między Mocarstwem zatrzymującym, internowanymi i – w razie potrzeby – pracodawcami innymi niż Mocarstwo zatrzymujące, biorąc pod uwagę zobowiązanie Mocarstwa zatrzymującego do zapewnienia internowanemu bezpłatnego utrzymania oraz opieki lekarskiej, wymaganej przez stan jego zdrowia. Internowani zatrudnieni stale przy pracach określonych w ustępie trzecim otrzymają od Mocarstwa zatrzymującego słuszne wynagrodzenie; warunki pracy oraz odszkodowanie za wypadki przy pracy i choroby zawodowe nie będą niższe od tych, które są stosowane przy pracach takiego samego rodzaju wykonywanych w tej samej okolicy.

Artykuł 96

Każdy oddział pracy przynależeć będzie do swego miejsca internowania. Właściwe władze Mocarstwa zatrzymującego i komendant danego miejsca internowania będą odpowiedzialni za przestrzeganie w oddziałach pracy postanowień niniejszej konwencji. Komendant prowadzić będzie bieżąco listę podległych mu oddziałów pracy i podawać ją będzie do wiadomości przedstawicielom Mocarstwa opiekuńczego, Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża i innych organizacji humanitarnych, którzy odwiedzą miejsca internowania.

Rozdział VI

Własność osobista i środki finansowe

Artykuł 97

Internowani mogą zatrzymać przedmioty osobistego użytku. Pieniądze, czeki, papiery wartościowe itp., jak również kosztowności, których są posiadaczami, mogą im być odebrane tylko z zachowaniem ustalonego postępowania. Otrzymają oni szczegółowe pokwitowanie.

Pieniądze powinny być wniesione na rachunek każdego internowanego, jak to jest przewidziane w artykule 98; nie mogą one być wymienione na inną walutę, chyba że wymaga tego ustawodawstwo terytorium, na którym posiadacz został internowany, albo jeżeli internowany na to się zgodzi.

Przedmioty mające przede wszystkim wartość osobistą lub uczuciową nie mogą być internowanym odebrane.

Kobietę internowaną może rewidować tylko kobieta.

W chwili uwolnienia albo repatriacji internowani otrzymają w gotówce kredytowe saldo ich rachunku, prowadzonego zgodnie z art. 98, jak również wszystkie przedmioty, pieniądze, czeki, papiery wartościowe itd., które zostały im odebrane podczas internowania, z wyjątkiem przedmiotów i papierów wartościowych, które Mocarstwo zatrzymujące może zatrzymać na mocy obowiązującego w nim ustawodawstwa. W przypadku zatrzymania własności internowanego na podstawie tego ustawodawstwa zainteresowany otrzyma szczegółowe zaświadczenie.

Dokumenty rodzinne i dowody tożsamości posiadane przez internowanych mogą im być odebrane tylko za pokwitowaniem.

W żadnej chwili internowani nie powinni pozostawać bez dowodów tożsamości.

Jeżeli ich nie posiadają, otrzymają specjalne dowody, sporządzone przez władze zatrzymujące i mające zastąpić dowody tożsamości do końca internowania.

Internowani mogą mieć przy sobie pewną sumę w gotówce albo w bonach na dokonywanie zakupów.

Artykuł 98

Wszyscy internowani otrzymywać będą regularnie dodatki pieniężne celem umożliwienia im zakupu artykułów żywnościowych i takich rzeczy, jak tytoń, przybory toaletowe itd. Dodatki pieniężne mogą być wypłacane w formie otwarcia kredytu albo w formie bonów.

Ponadto internowani mogą otrzymywać zapomogi od Mocarstwa, którego są obywatelami, od Mocarstw opiekuńczych, od wszystkich organizacji, które im przyjdą z pomocą, lub od swoich rodzin, jak również dochody ze swojej własności, stosownie do ustawodawstwa Mocarstwa zatrzymującego.

Zapomogi przyznane przez Mocarstwo ojczyste będą jednakowe dla każdej kategorii internowanych (kalecy, chorzy, kobiety ciężarne itd.) i nie mogą być ustalane przez Mocarstwo ojczyste ani też rozdzielane przez Mocarstwo zatrzymujące w sposób, który stanowiłby dyskryminację zabronioną przez artykuł 27 niniejszej konwencji.

Dla każdego internowanego Mocarstwo zatrzymujące będzie prowadziło specjalny rachunek, na który wnoszone będą dodatki pieniężne, wspomniane w niniejszym artykule, sumy zarobione przez internowanego, jak również przekazy pieniężne przez niego otrzymywane. Będą również zapisane na jego rachunku sumy, które zostały mu odebrane, a którymi wolno rozporządzać na podstawie ustawodawstwa obowiązującego w kraju internowania. Wszelkie ułatwienia zgodne z ustawodawstwem obowiązującym w tym kraju będą mu udzielone w celu przesłania zapomóg rodzinie i osobom będącym na jego utrzymaniu. Internowany będzie mógł podnosić z tego rachunku sumy potrzebne na jego wydatki osobiste w granicach ustalonych przez Mocarstwo zatrzymujące. W każdej chwili udzielone mu będą odpowiednie ułatwienia w celu zbadania stanu konta oraz otrzymywania z niego wyciągów. Stan konta będzie podany do wiadomości Mocarstwu opiekuńczemu na jego żądanie i przekazany wraz z internowanym w razie jego przeniesienia.

Rozdział VII

Administracja i dyscyplina

Artykuł 99

Każde miejsce internowania podlegać będzie władzy oficera lub odpowiedzialnego urzędnika wyznaczonego spośród regularnych sił zbrojnych lub spośród stałego personelu administracji cywilnej Mocarstwa zatrzymującego. Oficer albo urzędnik – komendant miejsca internowania – posiadać będzie tekst niniejszej konwencji w języku urzędowym swego kraju oraz odpowiadać będzie za jej przestrzeganie.

Personel nadzorujący będzie pouczony o postanowieniach niniejszej konwencji i o regulaminach mających na celu jej zastosowanie.

Tekst niniejszej konwencji oraz teksty porozumień specjalnych zawartych zgodnie z niniejszą konwencją będą wywieszone w miejscu internowania w języku zrozumiałym dla internowanych albo znajdować się będą w posiadaniu komitetu internowanych.

Regulaminy, rozkazy, ogłoszenia i zawiadomienia wszelkiego rodzaju powinny być podawane do wiadomości internowanych i wywieszane w miejscach internowania w języku dla nich zrozumiałym.

Wszystkie rozkazy i polecenia skierowane indywidualnie do internowanych powinny być również wydawane w języku dla nich zrozumiałym.

Artykuł 100

Dyscyplina w miejscach internowania musi być zgodna z zasadami ludzkości i w żadnym przypadku nie może zawierać przepisów nakazujących internowanym wysiłki fizyczne niebezpieczne dla ich zdrowia albo przewidujących szykany fizyczne lub moralne. Tatuowanie albo wyciskanie znaków lub napisów tożsamości na ciele jest zabronione.

Zabronione są zwłaszcza długotrwałe postoje i apele, karne ćwiczenia fizyczne, ćwiczenia o charakterze wojskowym i ograniczenia w wyżywieniu.

Artykuł 101

Internowani będą mogli składać władzom, którym podlegają, podania w sprawie warunków, w jakich się znajdują.

Mogą oni również zwracać się bez ograniczeń za pośrednictwem komitetu internowanych bądź bezpośrednio, jeżeli uznają to za konieczne, do przedstawicieli Mocarstwa opiekuńczego, aby wskazać im sprawy, na które się skarżą, związane z warunkami internowania.

Te podania i skargi powinny być przekazane bezzwłocznie i bez zmian. Nawet w razie uznania ich za bezpodstawne, nie mogą one powodować żadnych kar.

Komitety internowanych będą mogły przesyłać przedstawicielom Mocarstwa opiekuńczego okresowe sprawozdania o sytuacji w miejscach internowania i o potrzebach internowanych.

Artykuł 102

Internowani będą w każdym miejscu internowania wybierać swobodnie co 6 miesięcy w tajnym głosowaniu członków komitetu mającego ich reprezentować wobec władz Mocarstwa zatrzymującego, wobec Mocarstw opiekuńczych, Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża i każdej innej organizacji, która im przyjdzie z pomocą.

Członkowie tego komitetu mogą być wybierani ponownie.

Wybrani obejmą swe funkcje po zatwierdzeniu ich wyboru przez władze zatrzymujące. Motywy odmowy albo ewentualnego odwołania wybranych będą podawane do wiadomości zainteresowanym Mocarstwom opiekuńczym.

Artykuł 103

Komitety internowanych powinny przyczyniać się do polepszenia stanu fizycznego, moralnego i intelektualnego internowanych.

W razie gdy internowani postanowią zorganizować system pomocy wzajemnej, organizacja ta podlegać będzie kompetencji komitetów niezależnie od zadań specjalnych, które są im powierzone przez inne postanowienia niniejszej konwencji.

Artykuł 104

Członkowie komitetów internowanych nie będą zmuszani do żadnej pracy, która utrudniałaby wykonywanie ich obowiązków.

Członkowie komitetów mogą wyznaczać spośród internowanych potrzebnych im pomocników. Zapewni się im wszelkie ułatwienia materialne, a zwłaszcza pewną swobodę poruszania się, konieczną dla wykonywania ich zadań (odwiedzanie oddziałów pracy, przyjmowanie przesyłek, pomocy itd.).

Członkom komitetów przyznane będą również wszelkie ułatwienia w korespondencji pocztowej i telegraficznej z władzami zatrzymującymi, z Mocarstwami opiekuńczymi, z Międzynarodowym Komitetem Czerwonego Krzyża i ich przedstawicielami, jak również z organizacjami pomocy internowanym. Członkowie komitetów znajdujący się w oddziałach pracy korzystać będą z tych samych ułatwień w swej korespondencji z komitetem ich głównego miejsca internowania. Korespondencja ta nie będzie podlegała ograniczeniom i nie będzie zaliczana do normy korespondencji, przewidzianej w art. 107.

Żaden z członków komitetu nie może być przeniesiony bez pozostawienia mu niezbędnego czasu dla zapoznania swego następcy z bieżącymi sprawami.

Rozdział VIII

Stosunki ze światem zewnętrznym

Artykuł 105

Z chwilą internowania osób podlegających ochronie Mocarstwa zatrzymujące zawiadomią te osoby, Mocarstwo, do którego one należą, oraz ich Mocarstwo opiekuńcze o środkach, przedsięwziętych dla wykonywania postanowień niniejszego rozdziału; zawiadomią one również o wszelkich zmianach tych środków.

Artykuł 106

Z chwilą internowania lub najpóźniej po upływie tygodnia od przybycia na miejsce internowania, jak również w razie choroby lub przeniesienia do innego miejsca internowania albo do szpitala, każdy internowany będzie miał możność wysłania z jednej Strony bezpośrednio do swej rodziny, a z drugiej – do Centralnego Biura przewidzianego w artykule 140, zawiadomienia o internowaniu sporządzonego w miarę możności według wzoru załączonego do niniejszej konwencji i informującego o jego internowaniu, adresie i stanie zdrowia. Wspomniane zawiadomienia będą przesłane możliwie bezzwłocznie i w żadnym przypadku nie będą przetrzymywane.

Artykuł 107

Internowani będą mogli wysyłać i otrzymywać listy i karty pocztowe. Jeżeli Mocarstwo zatrzymujące uzna za konieczne ograniczenie ilości listów i kart wysyłanych przez internowanego, ilość ta nie może być mniejsza niż dwa listy i cztery karty pocztowe miesięcznie, sporządzone w miarę możności według wzorów załączonych do niniejszej konwencji. Decy-

zja o ograniczeniu korespondencji nadsyłanej do internowanych może być powzięta tylko przez ich Mocarstwo ojczyste, ewentualnie na prośbę Mocarstwa zatrzymującego. Listy i karty powinny być przesyłane bez niesłusznej zwłoki; nie mogą być one opóźniane ani zatrzymywane ze względów dyscyplinarnych.

Internowani nie otrzymujący przez dłuższy czas wiadomości od swych rodzin i nie mogący otrzymać od nich lub przesłać im wiadomości zwykłą drogą, jak również internowani, których dzielą od rodzin znaczne odległości, będą mogli wysyłać telegramy, płacąc za nie pieniędzmi, którymi dysponują. Z tego sposobu korespondencji będą oni korzystać również w uznanych nagłych przypadkach.

Korespondencja internowanych będzie zasadniczo prowadzona w ich języku ojczystym. Strony w konflikcie mogą wyrazić zgodę na korespondowanie również w innych językach.

Artykuł 108

Internowani będą mogli otrzymywać pocztą lub każdą inną drogą przesyłki indywidualne lub zbiorowe, zawierające zwłaszcza artykuły spożywcze, odzież, lekarstwa, jak również książki i przedmioty przeznaczone dla zaspokojenia ich potrzeb w dziedzinie religii, studiów i rozrywki. Przesyłki te nie mogą w żadnej mierze zwolnić Mocarstwa zatrzymującego od obowiązków ciążących na nim z tytułu niniejszej konwencji.

Gdyby z przyczyn wojskowych stało się konieczne ograniczenie ilości tych przesyłek, należy o tym zawiadomić Mocarstwo opiekuńcze, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża lub każdą inną organizację pomocy internowanym, której powierzono wysyłanie tych przesyłek.

W razie potrzeb zainteresowane Mocarstwa zawrą specjalne układy co do warunków wysyłania przesyłek indywidualnych lub zbiorowych, co nie może w żadnym razie opóźnić otrzymywania przez internowanych przesyłek pomocy. Przesyłki żywnościowe i odzieżowe nie będą zawierały książek; środki lecznicze będą w zasadzie przesyłane w paczkach zbiorowych.

Artykuł 109

W razie braku specjalnych układów między Stronami w konflikcie co do warunków odbioru i rozdziału zbiorczych przesyłek pomocy stosowany będzie regulamin w sprawie przesyłek zbiorowych, załączony do niniejszej konwencji.

Układy specjalne przewidziane powyżej nie będą mogły w żadnym razie ograniczyć prawa komitetów internowanych do podejmowania zbiorowych przesyłek pomocy, przeznaczonych dla internowanych, do rozdziału ich i do dysponowania nimi w interesie odbiorców.

Układy te nie będą mogły również ograniczać prawa przedstawicieli Mocarstwa opiekuńczego, Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża i każdej innej organizacji pomocy internowanym zajmującej się przekazywaniem przesyłek zbiorowych, do kontrolowania ich rozdziału pomiędzy odbiorców.

Artykuł 110

Wszelkie przesyłki pomocy internowanym zwolnione będą od opłat przewozowych, celnych i innych.

Wszelkie przesyłki pocztowe, włącznie z paczkami pomocy i przesyłkami pieniężnymi, pochodzące z innych krajów i skierowane do internowanych lub wysłane przez nich pocztą bądź bezpośrednio, bądź za pośrednictwem Biur Informacji przewidzianych w artykule 136 oraz Centralnego Biura Informacji przewidzianego w artykule 140, zwolnione będą od wszelkich opłat pocztowych zarówno w krajach nadania i przeznaczenia, jak i w tranzycie przez inne kraje. W tym celu zwolnienia przewidziane w Powszechnej Konwencji Pocztowej z 1947 r. oraz w porozumieniach Powszechnego Związku Pocztowego na rzecz cywilnych obywateli Państwa nieprzyjacielskiego, przebywających w obozach lub więzieniach cywilnych, będą rozciągnięte na inne osoby podlegające ochronie, które są internowane w ramach niniejszej konwencji. Państwa nie uczestniczące w powyższych porozumieniach będą obowiązane przyznać przewidziane zwolnienia na tych samych warunkach.

Koszty transportu przesyłek pomocy przeznaczonych dla internowanych, które z powodu swojej wagi lub z jakiejkolwiek innej przyczyny nie mogą im być przekazane drogą pocztową, będą obciążały Mocarstwo zatrzymujące na całym terytorium pozostającym pod jego kontrolą. Inne Mocarstwa, które są Stronami konwencji, ponoszą koszty przewozu na swych terytoriach.

Koszty transportu tych przesyłek, które nie są objęte postanowieniami poprzednich ustępów, będą obciążały nadawcę.

Wysokie Umawiające się Strony będą się starały obniżyć w miarę możności opłaty telegraficzne za telegramy, wysyłane przez internowanych lub do nich skierowane.

Artykuł 111

W przypadku gdyby działania wojenne przeszkodziły zainteresowanym Mocarstwom w spełnieniu ich obowiązku zapewnienia transportu przesyłek przewidzianych w artykułach 106, 107, 108 i 113, zainteresowane Mocarstwa opiekuńcze, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża lub każda inna organizacja uznana przez Strony w konflikcie będą mogły podjąć się zorganizowania transportu tych przesyłek odpowiednimi środkami (wagony, samochody ciężarowe, statki lub samoloty itd.). W tym celu Wysokie Umawiające się Strony starać się będą o dostarczenie im tych środków transportu i zezwolenie na ich przewóz, zwłaszcza przez wydawanie potrzebnych przepustek.

Powyższe środki transportowe będą mogły być używane dla przewożenia:

a) korespondencji, wykazów i sprawozdań wymienianych między Centralnym Biurem Informacji przewidzianym w art. 140 a biurami krajowymi przewidzianymi w art. 136;

b) korespondencji i sprawozdań dotyczących internowanych, które Mocarstwa opiekuńcze, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża lub jakakolwiek inna organizacja pomocy internowanym wymieniają bądź ze swymi własnymi przedstawicielami, bądź ze Stronami w konflikcie.

Niniejsze postanowienia w niczym nie ograniczają prawa każdej ze Stron w konflikcie do zorganizowania, jeżeli będzie wolała, innych transportów i wydawania przepustek na warunkach, jakie mogą być uzgodnione.

Koszty użycia tych środków transportowych będą ponoszone proporcjonalnie do znaczenia tych przesyłek przez Strony w konflikcie, których obywatele korzystają z tych usług.

Artykuł 112

Cenzura korespondencji nadchodzącej do internowanych lub przez nich wysyłanej odbywać się będzie możliwie najprędzej.

Kontrola przesyłek przeznaczonych dla internowanych nie powinna odbywać się w warunkach, które zagrażałyby zachowaniu w należytym stanie zawartych w nich artykułów spożywczych, i będzie się odbywała w obecności odbiorcy lub upoważnionego przezeń kolegi. Doręczanie internowanym przesyłek indywidualnych lub zbiorowych nie może być opóźnione pod pozorem trudności ocenzurowania.

Wszelki zakaz korespondencji wydany przez Strony w konflikcie ze względów wojskowych lub politycznych może być tylko czasowy i powinien trwać możliwie krótko.

Artykuł 113

Mocarstwa zatrzymujące zapewnią w rozsądnych granicach wszelkie ułatwienia w przesyłaniu za pośrednictwem Mocarstwa opiekuńczego lub Centralnego Biura przewidzianego w artykule 140 albo w inny wymagany sposób testamentów, pełnomocnictw i wszelkich innych dokumentów przeznaczonych dla internowanych lub pochodzących od nich.

We wszystkich przypadkach Mocarstwa zatrzymujące ułatwią internowanym sporządzanie i legalizowanie w należytej formie tych dokumentów; w szczególności zezwolą im one na zasięgnięcie porady prawnika.

Artykuł 114

Mocarstwo zatrzymujące udzieli internowanym wszelkich ułatwień zgodnych z warunkami internowania i obowiązującym ustawodawstwem dla zarządzania swym majątkiem. W tym celu może ono udzielić im zezwoleń na opuszczenie miejsca internowania w nagłych przypadkach, o ile warunki[1] na to pozwalają.

Artykuł 115

We wszystkich przypadkach, gdy internowany będzie Stroną w procesie przed jakimkolwiek sądem, Mocarstwo zatrzymujące powinno na prośbę zainteresowanego zawiadomić sąd o jego internowaniu i czuwać w granicach ustawowych nad dokonaniem wszelkich niezbędnych czynności, aby internowany nie poniósł żadnej szkody na skutek internowania, o ile chodzi o przygotowanie i prowadzenie procesu lub wykonanie jakiegokolwiek wydanego przez sąd wyroku.

---

[1] Powinno być: okoliczności.

Artykuł 116

Każdy internowany będzie mógł być odwiedzany regularnie i możliwie często przede wszystkim przez krewnych.

W nagłych przypadkach, zwłaszcza w przypadku zgonu lub ciężkiej choroby któregoś z członków rodziny, internowany będzie mógł, o ile to jest możliwe, udać się do swej rodziny.

Rozdział IX
Sankcje karne i dyscyplinarne

Artykuł 117

Z zastrzeżeniem postanowień niniejszego rozdziału ustawodawstwo obowiązujące na terytorium, na którym przebywają internowani, stosowane będzie do tych, którzy popełniają przestępstwo w czasie internowania.

Jeżeli ustawy, przepisy lub zarządzenia ogólne grożą internowanym karami za czyny nie podlegające karze w razie ich popełnienia przez osoby nie internowane, czyny te mogą spowodować jedynie kary dyscyplinarne.

Internowany może być tylko jeden raz ukarany za ten sam czyn lub na podstawie tego samego oskarżenia.

Artykuł 118

Wymierzając karę sądy lub władze uwzględnią w możliwie największej mierze okoliczność, że oskarżony nie jest obywatelem Mocarstwa zatrzymującego. Będą one miały swobodę złagodzenia kary za przestępstwo, o które internowany jest oskarżony, i nie będą obowiązane przestrzegać minimum tej kary.

Zabrania się uwięzienia w pomieszczeniach pozbawionych światła dziennego i w ogóle wszelkiego rodzaju okrucieństw.

Internowani, którzy byli ukarani dyscyplinarnie lub sądownie, będą po odbyciu kary traktowani na równi z innymi.

Okres tymczasowego zaaresztowania zalicza się internowanemu na poczet wymierzonej mu kary dyscyplinarnej lub sądowej.

Komitety internowanych będą zawiadamiane o wszczęciu każdego postępowania sądowego przeciwko internowanym, których reprezentują, oraz o jego wyniku.

Artykuł 119

Internowanym mogą być wymierzane następujące kary dyscyplinarne:

1) grzywna do wysokości 50 procent wynagrodzenia przewidzianego w artykule 95, jednak za okres nie przekraczający 30 dni;

2) cofnięcie korzyści przyznanych internowanym, a nie przewidzianych przez niniejszą konwencję;

3) praca przymusowa nie przekraczająca dwóch godzin dziennie nad utrzymaniem porządku w miejscu internowania;

4) areszt.

W żadnym przypadku kary dyscyplinarne nie mogą być niehumanitarne, brutalne lub niebezpieczne dla zdrowia internowanych. Przy wymierzaniu ich należy liczyć się z wiekiem, płcią i stanem zdrowia.

Czas trwania jakiejkolwiek poszczególnej kary nie może nigdy przekroczyć trzydziestu następujących po sobie dni, nawet w przypadkach, gdy internowany odpowiada dyscyplinarnie w tym samym postępowaniu za kilka czynów, bez względu na to czy czyny te łączą się ze sobą lub nie.

Artykuł 120

Internowani, którzy zbiegli lub usiłowali zbiec, odpowiadają w razie ich ujęcia tylko dyscyplinarnie, nawet w przypadku recydywy.

W drodze wyjątku od ustępu 3 artykułu 118 internowani ukarani za ucieczkę lub usiłowanie ucieczki mogą być poddani specjalnemu nadzorowi, pod warunkiem jednak, że nadzór ten nie dotknie stanu ich zdrowia, że odbywać się będzie w miejscu internowania i że nie pozbawi ich żadnej z gwarancji przyznanych im przez niniejszą konwencję.

Internowani współdziałający w ucieczce lub w usiłowaniu ucieczki podlegają z tego tytułu tylko karze dyscyplinarnej.

Artykuł 121

Ucieczka lub usiłowanie ucieczki, nawet w przypadku recydywy, nie będzie uważane za okoliczność obciążającą w razie pociągnięcia internowanego do odpowiedzialności sądowej za przestępstwa popełnione podczas ucieczki.

Strony w konflikcie będą czuwać nad tym, aby właściwe władze pobłażliwie oceniały kwestię, czy przestępstwo internowanego ma być karane dyscyplinarnie czy sądownie, zwłaszcza jeżeli chodzi o czyny związane z ucieczką lub usiłowaniem ucieczki.

Artykuł 122

Fakty stanowiące naruszenie dyscypliny będą przedmiotem natychmiastowego śledztwa. Nastąpi to zwłaszcza w przypadku ucieczki lub usiłowania ucieczki, a internowany będzie natychmiast po ujęciu przekazany właściwym władzom.

W stosunku do wszystkich internowanych tymczasowe zaaresztowanie w razie naruszenia dyscypliny ograniczy się do ścisłego minimum i nie przekroczy dni 14; będzie ono w każdym przypadku zaliczone na poczet wymierzonej kary pozbawienia wolności.

Postanowienia art. 124 i 125 stosować się będą do internowanych, zatrzymanych w areszcie tymczasowym za naruszenie dyscypliny.

Artykuł 123

Niezależnie od kompetencji sądów i wyższych władz kary dyscyplinarne wymierzać może tylko komendant miejsca internowania lub odpowiedzialny oficer albo urzędnik, na którego przelana zostanie władza dyscyplinarna.

Przed orzeczeniem kary dyscyplinarnej oskarżony internowany będzie dokładnie powiadomiony o zarzucanych mu czynach. Będzie on mógł usprawiedliwić swoje postępowanie, bronić się, zażądać przesłuchania świadków i korzystać w razie potrzeby z pomocy wykwalifikowanego tłumacza. Orzeczenie zostanie ogłoszone w obecności oskarżonego i członka komitetu internowanych.

Pomiędzy ogłoszeniem orzeczenia dyscyplinarnego a jego wykonaniem nie upłynie więcej niż jeden miesiąc.

Jeżeli internowany skazany zostanie ponownie na karę dyscyplinarną, a jedna z tych kar przekracza dni 10, nowa kara może być wykonana po upływie co najmniej trzech dni od wykonania pierwszej kary.

Komendant miejsca internowania prowadzić będzie rejestr orzeczonych kar dyscyplinarnych dostępny dla przedstawicieli Mocarstwa opiekuńczego.

Artykuł 124

W żadnym razie internowani nie będą przenoszeni dla odbycia kar dyscyplinarnych do zakładów karnych (więzienia, domy poprawcze, ciężkie roboty itd.).

Pomieszczenia, w których internowani odbywać będą kary dyscyplinarne, powinny odpowiadać wymaganiom higieny, zwłaszcza powinny być zaopatrzone w stosowne posłania; internowani odbywający kary będą mieli możność zachowania należytej czystości.

Internowane kobiety odbywać będą kary dyscyplinarne w osobnych pomieszczeniach oddzielnie od mężczyzn i będą pod bezpośrednim dozorem kobiet.

Artykuł 125

Internowani ukarani dyscyplinarnie będą mogli odbywać codziennie ćwiczenia fizyczne i przebywać na wolnym powietrzu co najmniej przez dwie godziny.

Będą oni mogli poddawać się na swą prośbę codziennym badaniom lekarskim, otrzymają opiekę wymaganą przez ich stan zdrowia i w razie potrzeby zostaną przeniesieni do izb chorych miejsca internowania lub do szpitala.

Wolno im będzie czytać i pisać, jak również wysyłać i przyjmować listy. Natomiast paczki i przekazy pieniężne mogą im być zatrzymane do ukończenia kary; będą one tymczasem powierzone komitetowi internowanych, który odda do izby chorych produkty łatwo psujące się, które znajdują się w tych paczkach.

Żaden internowany ukarany dyscyplinarnie nie może być pozbawiony korzyści wypływających z postanowień artykułów 107 i 143.

Artykuł 126

Artykuły od 71 do 76 włącznie stosowane będą przez analogię w razie wszczęcia postępowania przeciwko internowanym znajdującym się na terytorium państwowym Mocarstwa zatrzymującego.

Rozdział X
Przenoszenie internowanych
Artykuł 127

Przenoszenie internowanych odbywać się będzie zawsze w warunkach humanitarnych. Należy do niego z reguły używać kolei lub innych środków przewozowych oraz zapewnić co najmniej takie warunki, w jakich odbywa się transport wojsk Mocarstwa zatrzymującego. Jeżeli wyjątkowo internowani muszą odbywać drogę pieszo, może to nastąpić jedynie wówczas, gdy ich stan fizyczny na to pozwala i gdy nie wywoła to nadmiernego zmęczenia.

W czasie przenoszenia Mocarstwo zatrzymujące dostarczy internowanym wody do picia i żywności, dostatecznej pod względem ilości, jakości i urozmaicenia, dla utrzymania ich w dobrym stanie zdrowia, jak również odzieży, odpowiedniego schronienia i niezbędnej opieki lekarskiej. Zastosuje ono wszelkie środki ostrożności w celu zapewnienia ich bezpieczeństwa podczas przenoszenia i sporządzi przed odjazdem pełną listę przeniesionych internowanych.

Chorych, rannych, ułomnych i położnic nie wolno przenosić, jeżeli podróż może ujemnie wpłynąć na ich stan zdrowia, chyba że przeniesienie jest konieczne dla ich bezpieczeństwa.

W razie zbliżania się frontu do miejsca internowania, internowani, którzy się tam znajdują, będą przeniesieni tylko wówczas, gdy ich przeniesienie może się odbyć w warunkach dostatecznego bezpieczeństwa albo gdy pozostanie na miejscu jest niebezpieczniejsze od przeniesienia.

Podejmując decyzję o przeniesieniu internowanych Mocarstwo zatrzymujące powinno liczyć się z ich interesami, a zwłaszcza z tym, aby nie utrudnić ich repatriacji lub powrotu do miejsc zamieszkania.

Artykuł 128

W razie przeniesienia internowani będą urzędowo zawiadomieni o swym wyjeździe i o nowym adresie pocztowym; zawiadomienie to będzie im dane tak wcześnie, aby mogli przygotować swoje bagaże i zawiadomić rodziny.

Wolno im będzie zabrać rzeczy osobiste, korespondencję i paczki doręczone na ich adres; waga tych bagaży będzie mogła być ograniczona, jeżeli wymagają tego warunki transportu, jednak w żadnym razie nie niżej niż do 25 kg na każdego internowanego.

Korespondencja i paczki, adresowane na ich poprzednie miejsce internowania, będą im bez zwłoki przekazywane.

Komendant miejsca internowania podejmie w porozumieniu z komitetem internowanych konieczne środki w celu przewiezienia zbiorowej własności internowanych i bagaży, których internowani nie będą mogli zabrać ze sobą z powodu ograniczenia zarządzonego na podstawie ustępu drugiego niniejszego artykułu.

Rozdział XI
Zgony
Artykuł 129

Internowani będą mogli składać swoje testamenty odpowiedzialnym władzom, które zapewnią ich przechowanie. W przypadku śmierci internowanych testamenty te zostaną natychmiast przekazane osobom wskazanym przez internowanych.

Zgon każdego internowanego zostanie stwierdzony przez lekarza. Sporządzone zostanie świadectwo stwierdzające przyczyny śmierci i okoliczności, w jakich nastąpiła.

Zostanie sporządzony i należycie zarejestrowany urzędowy akt zejścia stosownie do przepisów obowiązujących na terytorium, na którym znajduje się miejsce internowania. Poświadczony za zgodność odpis aktu zejścia przesłany będzie niezwłocznie Mocarstwu opiekuńczemu i Centralnemu Biuru przewidzianemu w artykule 140.

Artykuł 130

Władze zatrzymujące czuwać będą nad tym, aby internowanych, zmarłych w niewoli, chowano z należną czcią, jeżeli to możliwe – z dopełnieniem obrzędów ich wyznania, oraz aby ich groby były szanowane, należycie utrzymane i oznaczone w sposób umożliwiający zawsze ich odnalezienie.

Zmarli internowani będą grzebani pojedynczo, chyba że na skutek siły wyższej zajdzie konieczność pochowania ich we wspólnym grobie. Palenie zwłok jest dozwolone wyłącznie

wówczas, gdy wymagają tego naglące względy higieny[1] lub jeżeli zmarły wyraził taką wolę. O spaleniu zwłok należy uczynić wzmiankę w akcie zejścia internowanego z podaniem motywów. Władze zatrzymujące starannie przechowają prochy i prześlą je rodzinie zmarłych na jej żądanie.

Gdy tylko okoliczności na to pozwolą, a najpóźniej po zakończeniu działań wojennych, Mocarstwo zatrzymujące przekaże za pośrednictwem Biura Informacji przewidzianego w artykule 136 Mocarstwom, do których należeli zmarli internowani, wykazy ich grobów. Wykazy te będą zawierać wszystkie szczegóły potrzebne do zidentyfikowania zmarłych internowanych i do dokładnej lokalizacji ich grobów.

Artykuł 131

Po każdym zgonie lub ciężkim zranieniu internowanego, spowodowanych lub przypuszczalnie spowodowanych przez wartę przez innego internowanego lub przez jakąkolwiek inną osobę, jak również po każdym zgonie, którego przyczyny są nieznane, Mocarstwo zatrzymujące przeprowadzi natychmiast urzędowe dochodzenie.

Zawiadomienie o tym zostanie natychmiast przesłane Mocarstwu opiekuńczemu. Zebrane zostaną zeznania wszystkich świadków, a sprawozdanie stwierdzające zeznania będzie podane wspomnianemu Mocarstwu do wiadomości.

Jeżeli śledztwo wykaże winę jednej lub więcej osób, Mocarstwo zatrzymujące podejmie wszelkie środki w celu wdrożenia postępowania sądowego przeciwko osobie lub osobom odpowiedzialnym.

Rozdział XII

Zwolnienie, repatriacja i leczenie szpitalne w kraju neutralnym

Artykuł 132

Mocarstwo zatrzymujące zwolni każdą osobę internowaną z chwilą ustania powodów internowania.

Poza tym Strony w konflikcie postarają się zawrzeć podczas działań wojennych porozumienia w celu zwolnienia, repatriacji, powrotu do miejsc zamieszkania lub leczenia szpitalnego w kraju neutralnym pewnych kategorii internowanych, a zwłaszcza dzieci, kobiet ciężarnych, matek z niemowlętami i małymi dziećmi, rannych i chorych oraz internowanych, którzy przeszli długą niewolę[2].

Artykuł 133

Internowanie skończy się możliwie najprędzej po zakończeniu działań wojennych.

Jednakże internowani na terytorium Strony w konflikcie, przeciwko którym toczą się dochodzenia karne o przestępstwa podlegające karze nie tylko dyscyplinarnej, będą mogli być zatrzymani do ukończenia postępowania, a w pewnych przypadkach aż do wykonania kary. To samo dotyczy internowanych, którzy zostali skazani poprzednio na kary pozbawienia wolności.

Po zakończeniu działań wojennych lub okupacji Mocarstwo zatrzymujące i Mocarstwa zainteresowane powinny drogą porozumienia utworzyć komisje dla odszukania rozproszonych internowanych.

Artykuł 134

Po zakończeniu działań wojennych lub okupacji Wysokie Umawiające się Strony postarają się zapewnić powrót wszystkich internowanych do ich ostatniego miejsca zamieszkania lub ułatwić ich repatriację.

Artykuł 135

Mocarstwo zatrzymujące poniesie koszty powrotu zwolnionych internowanych do miejsc, w których zamieszkiwali w chwili internowania, albo jeżeli zostali zatrzymani podczas podróży lub na morzu, koszty konieczne dla ukończenia ich podróży lub powrotu do miejsca wyjazdu.

Jeżeli Mocarstwo zatrzymujące odmówi zezwolenia na pozostanie na swym terytorium zwolnionemu internowanemu, który poprzednio miał tam swe stałe miejsce zamieszkania, zapłaci ono koszty repatriacji. Jeżeli jednak internowany woli wrócić do swego kraju na własną odpowiedzialność lub w wykonaniu polecenia swego rządu, Mocarstwo zatrzymujące nie jest obowiązane pokryć kosztów podróży poza granicami jego terytorium. Mocarstwo

[1] Opuszczono fragment zdania: albo powody religijne.
[2] Powinno być: których internowanie trwało długo.

zatrzymujące nie jest obowiązane do ponoszenia kosztów repatriacji internowanego, który internowany został na własne żądanie.

W przypadku przeniesienia internowanych zgodnie z postanowieniami artykułu 45, Mocarstwo, które ich przenosi, i Mocarstwo, które ich przyjmuje, porozumieją się co do podziału kosztów, jakie każde z nich poniesie.

Wyżej wspomniane postanowienia nie mogą naruszać specjalnych porozumień, jakie Strony w konflikcie mogą zawrzeć ze sobą w sprawie wymiany lub repatriacji swych obywateli pozostających w rękach nieprzyjaciela.

Dział V
Biura Informacji i Centralne Biuro Informacji

Artykuł 136

Z chwilą wybuchu konfliktu oraz we wszystkich przypadkach okupacji każda Strona w konflikcie utworzy urzędowe Biuro Informacji, które będzie przyjmowało i przekazywało wiadomości o osobach podlegających ochronie, a znajdujących się w jej władzy.

Każda Strona w konflikcie przekaże możliwie najszybciej wspomnianemu Biuru informacje o środkach podjętych przez nią w stosunku do każdej podlegającej ochronie osoby, która przebywa w areszcie dłużej niż dwa tygodnie, na nakazane przymusowe miejsce zamieszkania lub jest internowana. Ponadto poleci ona swym zainteresowanym władzom, aby szybko dostarczyły do wspomnianego Biura dane o zmianach w sytuacji tych osób podlegających ochronie, jak np. o przeniesieniach, zwolnieniach, repatriacji, ucieczkach, umieszczeniu w szpitalu, narodzinach i zgonach.

Artykuł 137

Krajowe Biuro Informacji przekaże bezzwłocznie najszybszymi środkami za pośrednictwem z jednej strony Mocarstw opiekuńczych, a z drugiej strony Centralnego Biura przewidzianego w artykule 140, informacje o osobach podlegających ochronie Mocarstwu, którego osoby te są obywatelami, lub Mocarstwu, na którego terytorium miały one stałe miejsce zamieszkania. Biura odpowiadać będą również na wszelkie zapytania skierowane do nich w sprawie osób podlegających ochronie.

Biura Informacji przekażą wiadomości o osobie podlegającej ochronie, z wyjątkiem przypadków, gdy przekazanie tych wiadomości może wyrządzić szkodę osobie zainteresowanej lub jej rodzinie. Nawet w tych przypadkach nie wolno odmówić udzielenia informacji Centralnemu Biuru, które, będąc uprzedzone o tych okolicznościach, przedsięweźmie niezbędne środki ostrożności przewidziane w artykule 140.

Wszystkie pisemne zawiadomienia pochodzące od Biura będą poświadczone podpisem lub pieczęcią.

Artykuł 138

Informacje otrzymane przez Krajowe Biuro Informacji i przez nie przekazane powinny pozwolić na dokładne zidentyfikowanie osoby podlegającej ochronie i szybkie zawiadomienie jej rodziny. Będą one zawierać co do każdej osoby przynajmniej nazwisko, imiona, miejsce i pełną datę urodzenia, narodowość, ostatnie miejsce zamieszkania, znamiona szczególne, imię ojca i nazwisko matki, datę i charakter podjętych w stosunku do tej osoby kroków, jak również miejsce, gdzie została zatrzymana, adres, na który może jej być przesyłana korespondencja, jak również nazwisko i adres osoby, którą należy zawiadomić.

Podobnie wiadomości dotyczące stanu zdrowia internowanych chorych lub ciężko rannych będą przekazywane regularnie i w miarę możności co tydzień.

Artykuł 139

Krajowe Biuro Informacji zbierać również będzie wszelkie osobiste przedmioty wartościowe pozostawione przez osoby podlegające ochronie wymienione w artykule 136, zwłaszcza po ich repatriacji, zwolnieniu, ucieczce lub zgonie, oraz będzie przesyłać te przedmioty osobom zainteresowanym bezpośrednio lub w razie potrzeby za pośrednictwem Centralnego Biura Informacji. Przedmioty powyższe przesyłane będą w paczkach opieczętowanych przez Biuro; do paczek tych będą dołączone deklaracje, zawierające dokładne dane o tożsamości osób, do których przedmioty te należały; jak również pełny spis zawartości paczki. Odbiór i wysyłka wszystkich przedmiotów wartościowych tego rodzaju będą szczegółowo rejestrowane.

Artykuł 140

Centralne Biuro Informacji o osobach podlegających ochronie, zwłaszcza o internowanych, utworzone będzie w kraju neutralnym. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża zaproponuje Mocarstwom zainteresowanym, jeśli uzna to za stosowne, zorganizowanie powyższego Biura. Będzie to mogło być to samo Biuro, które przewidziane jest w artykule 123 Konwencji genewskiej z 12 sierpnia 1949 r. o traktowaniu jeńców wojennych.

Zadaniem tego Biura będzie zbieranie wszelkich wiadomości o charakterze przewidzianym w artykule 136, a które będzie można uzyskać drogą urzędową lub prywatną; Biuro przekaże je możliwie szybko do kraju pochodzenia lub zamieszkania osób zainteresowanych, z wyjątkiem przypadków, gdy mogłoby to zaszkodzić osobom, których dotyczą te informacje, lub ich rodzinom. Biuro uzyska od Stron w konflikcie wszelkie rozsądne ułatwienia w przekazywaniu wiadomości.

Wysokie Umawiające się Strony, a zwłaszcza te, których obywatele korzystają z usług Centralnego Biura informacji, proszone są o udzielenie mu niezbędnej pomocy finansowej.

Postanowienia powyższe nie powinny być interpretowane jako ograniczające działalność humanitarną Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża i stowarzyszeń pomocy wspomnianych w artykule 142.

Artykuł 141

Krajowe Biura Informacji i Centralne Biuro Informacji korzystać będą ze zwolnień od wszelkich opłat pocztowych, jak również ze zwolnień przewidzianych w artykule 110, a w miarę możności zwolnione będą całkowicie lub przynajmniej częściowo od opłat telegraficznych.

Tytuł IV
Wykonanie konwencji
Dział I
Postanowienia ogólne

Artykuł 142

Z zastrzeżeniem środków, które uznają za niezbędne w celu zagwarantowania swego bezpieczeństwa lub sprostania innym słusznym koniecznościom, Mocarstwa zatrzymujące zapewnią najlepsze przyjęcie organizacjom religijnym, stowarzyszeniom pomocy lub wszelkim innym organizacjom, które nieść będą pomoc osobom podlegającym ochronie. Udzielą im one, jak również ich należycie wyznaczonym przedstawicielom wszelkich ułatwień w odwiedzaniu osób podlegających ochronie, w dokonywaniu rozdziału pomocy i materiałów wszelkiego pochodzenia, przeznaczonych dla celów oświatowych, rozrywkowych lub religijnych oraz w pomaganiu im przy organizowaniu zajęć rozrywkowych w miejscach internowania. Stowarzyszenia lub organizacje powyższe będą mogły powstać na terytorium Mocarstwa zatrzymującego bądź w innym kraju albo też mogą one posiadać charakter międzynarodowy.

Mocarstwo zatrzymujące będzie mogło ograniczyć ilość stowarzyszeń i organizacji, których delegaci będą upoważnieni do wykonywania swej działalności na jego terytorium i pod jego kontrolą, jednak pod warunkiem, że takie ograniczenie nie przeszkodzi w niesieniu wydatnej pomocy, wystarczającej dla wszystkich osób podlegających ochronie.

Szczególna sytuacja Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża w tej dziedzinie będzie zawsze uznana i szanowana.

Artykuł 143

Przedstawiciele i delegaci Mocarstw opiekuńczych będą upoważnieni do udawania się do wszystkich miejsc, w których znajdują się osoby podlegające ochronie, zwłaszcza do miejsc internowania, zatrzymania i pracy.

Będą oni mieli dostęp do wszystkich pomieszczeń używanych przez osoby podlegające ochronie i będą mogli rozmawiać z nimi bez świadków, a jeśli to będzie konieczne, za pośrednictwem tłumacza.

Odwiedziny te mogą być zabronione tylko ze względu na naglące konieczności wojskowe i to jedynie wyjątkowo i tymczasowo. Ich częstości i czasu trwania nie wolno ograniczać.

Przedstawicielom i delegatom Mocarstw opiekuńczych pozostawiona będzie całkowita swoboda wyboru miejsc, które życzą sobie odwiedzić. Mocarstwo zatrzymujące lub okupacyjne, Mocarstwo opiekuńcze, a w razie potrzeby Mocarstwo ojczyste osób, które ma się

odwiedzać, będą mogły porozumieć się w sprawie dopuszczenia do udziału w tych odwiedzinach rodaków osób internowanych.

Delegaci Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża będą korzystali z tych samych przywilejów. Wyznaczenie tych delegatów wymaga zgody Mocarstwa sprawującego władzę na terytoriach, na których mają oni wykonywać swoje czynności.

Artykuł 144

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się rozpowszechniać jak najszerzej w swoich krajach w czasie pokoju i podczas wojny tekst niniejszej konwencji, a w szczególności włączyć jego studiowanie do programu szkolenia wojskowego i jeżeli to możliwe, do programu szkolnictwa cywilnego, aby w ten sposób jej zasady były znane ogółowi ludności.

Władze cywilne, wojskowe, policyjne lub inne, które w czasie wojny ponosić będą odpowiedzialność za osoby podlegające ochronie, powinny posiadać tekst konwencji i otrzymać specjalne wyjaśnienie co do jej postanowień.

Artykuł 145

Wysokie Umawiające się Strony prześlą sobie za pośrednictwem Szwajcarskiej Rady Związkowej, a podczas trwania działań wojennych za pośrednictwem Mocarstw opiekuńczych urzędowe przekłady niniejszej konwencji, jak również ustawy i rozporządzenia, które uznają za stosowne wydać w celu zapewnienia jej wykonania.

Artykuł 146

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się do wydania niezbędnych przepisów ustawodawczych w celu ustalenia odpowiednich sankcji karnych w stosunku do osób, które popełniły lub wydały rozkaz popełnienia jakiegokolwiek z ciężkich naruszeń niniejszej konwencji, określonych w następnym artykule.

Każda Umawiająca się Strona obowiązana będzie poszukiwać osoby podejrzane o popełnienie lub o wydanie rozkazu popełnienia jakiegokolwiek z tych ciężkich naruszeń i powinna ścigać je przed swoimi własnymi sądami niezależnie od obywatelstwa. Będzie ona również mogła, jeżeli woli, wydać te osoby na warunkach przewidzianych przez jej własne ustawodawstwo do osądzenia innej zainteresowanej w ściganiu Umawiającej się Stronie, jeżeli ta Strona posiada dostateczne dowody obciążające przeciwko powyższym osobom.

Każda Umawiająca się Strona podejmie niezbędne środki, aby spowodować zaprzestanie czynów sprzecznych z postanowieniami niniejszej konwencji, innych niż ciężkie naruszenia, określone w artykule następnym.

We wszystkich okolicznościach oskarżeni korzystać będą z gwarancji procesowych i wolności obrony, które nie będą mniejsze od przewidzianych w artykułach 105 i następnych Konwencji genewskiej z 12 sierpnia 1949 r. o traktowaniu jeńców wojennych.

Artykuł 147

Za ciężkie naruszenie w rozumieniu artykułu poprzedniego uważa się popełnienie któregokolwiek z następujących czynów na szkodę osób lub mienia, chronionych przez konwencję: umyślne zabójstwo, torturowanie lub nieludzkie traktowanie, włączając w to doświadczenia biologiczne, umyślne powodowanie wielkich cierpień albo ciężkie zamachy na nietykalność fizyczną lub zdrowie, bezprawne deportacje lub przeniesienia, bezprawne pozbawianie wolności, zmuszanie osoby podlegającej ochronie do służby w siłach zbrojnych Mocarstwa nieprzyjacielskiego, pozbawianie jej prawa do tego, aby była sądzona w sposób słuszny i bezstronny zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji, branie zakładników, niszczenie i przywłaszczanie majątku nie usprawiedliwione koniecznościami wojskowymi i wykonywane na wielką skalę w sposób niedozwolony i samowolny.

Artykuł 148

Żadna Umawiająca się Strona nie będzie mogła zwolnić się sama ani zwolnić innej Umawiającej się Strony od odpowiedzialności ciążącej na niej lub na innej Umawiającej się Stronie za naruszenia przewidziane w poprzednim artykule.

Artykuł 149

Na żądanie jednej ze Stron w konflikcie należy wszcząć śledztwo w trybie, który zostanie ustalony przez zainteresowane Strony, co do każdego zarzuconego pogwałcenia konwencji.

Jeżeli nie dojdzie do uzgodnienia w sprawie trybu śledztwa, Strony porozumieją się co do wyboru arbitra, który zadecyduje, jaka procedura ma być zastosowana.

Po stwierdzeniu, że pogwałcenie miało istotnie miejsce, Strony w konflikcie możliwie najszybciej położą mu kres i ukrócą je.

Dział II
Postanowienia końcowe

Artykuł 150

Konwencję niniejszą sporządzono w językach francuskim i angielskim. Obydwa teksty są jednakowo autentyczne.

Szwajcarska Rada Związkowa poleci sporządzenie przekładów urzędowych konwencji na języki rosyjski i hiszpański.

Artykuł 151

Konwencja niniejsza, która nosić będzie datę dnia dzisiejszego, będzie mogła być podpisana do 12 lutego 1950 r. w imieniu Mocarstw reprezentowanych na konferencji, która rozpoczęła się w Genewie dnia 21 kwietnia 1949 roku.

Artykuł 152

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana możliwie najszybciej, a dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w Bernie.

O złożeniu każdego dokumentu ratyfikacyjnego sporządzony będzie protokół, którego odpis uwierzytelniony za zgodność Szwajcarska Rada Związkowa prześle wszystkim Mocarstwom, w których imieniu konwencję podpisano lub przystąpienie do niej ratyfikowano.

Artykuł 153

Konwencja niniejsza wejdzie w życie w sześć miesięcy po złożeniu co najmniej dwóch dokumentów ratyfikacyjnych.

Następnie wejdzie ona w życie w stosunku do każdej z Wysokich Umawiających się Stron w sześć miesięcy po złożeniu przez nią dokumentu ratyfikacyjnego.

Artykuł 154

W stosunkach między Mocarstwami, które są związane Konwencją haską o prawach i zwyczajach wojny lądowej z dnia 29 lipca 1899 r. lub z dnia 18 października 1907 r., a które są Stronami niniejszej konwencji, ta ostatnia uzupełni część II i III regulaminu, załączonego do wspomnianych konwencji haskich.

Artykuł 155

Od daty wejścia w życie niniejsza konwencja otwarta będzie do przystąpienia dla każdego z Mocarstw, w których imieniu nie została podpisana.

Artykuł 156

Przystąpienia będą notyfikowane na piśmie Szwajcarskiej Radzie Związkowej i nabiorą mocy po upływie sześciu miesięcy od daty ich otrzymania.

Szwajcarska Rada Związkowa zawiadomi o każdym przystąpieniu wszystkie Mocarstwa, w których imieniu konwencję podpisano albo przystąpienie do niej notyfikowano.

Artykuł 157

Sytuacje przewidziane w artykułach 2 i 3 spowodują natychmiastowe wejście w życie ratyfikacji i przystąpień złożonych bądź notyfikowanych przez Strony w konflikcie przed albo po rozpoczęciu działań wojennych lub okupacji. Zawiadomienia o ratyfikacjach lub przystąpieniach otrzymanych od Stron w konflikcie będą rozesłane przez Szwajcarską Radę Związkową jak najszybszą drogą.

Artykuł 158

Każda z Wysokich Umawiających się Stron będzie miała możność wypowiedzenia niniejszej konwencji.

Wypowiedzenie notyfikowane zostanie na piśmie Szwajcarskiej Radzie Związkowej, która zawiadomi o wypowiedzeniu rządy wszystkich Wysokich Umawiających się Stron.

Wypowiedzenie nabierze mocy po upływie roku od daty notyfikowania go Szwajcarskiej Radzie Związkowej. Jednakże wypowiedzenie notyfikowane wówczas, gdy Mocarstwo wypowiadające jest uwikłane w konflikt, nie odniesie żadnego skutku dopóty, dopóki nie zostanie zawarty pokój, a w każdym razie dopóty, dopóki nie zostaną zakończone czynności związane ze zwolnieniem, repatriacją i ponownym osiedleniem osób podlegających ochronie na mocy niniejszej konwencji.

Wypowiedzenie będzie miało skutek tylko w stosunku do Mocarstwa wypowiadającego. Nie wywrze ono żadnego wpływu na obowiązki, jakie Strony w konflikcie będą musiały w dalszym ciągu wypełniać na mocy zasad prawa narodów wynikających ze zwyczajów ustalonych między cywilizowanymi narodami, z praw ludzkości i wymagań sumienia publicznego.

Artykuł 159

Szwajcarska Rada Związkowa spowoduje zarejestrowanie niniejszej konwencji w Sekretariacie Narodów Zjednoczonych. Szwajcarska Rada Związkowa zawiadomi również Sekretariat Narodów Zjednoczonych o wszystkich otrzymanych przez nią ratyfikacjach, przystąpieniach i wypowiedzeniach, dotyczących niniejszej konwencji.

Na dowód czego niżej podpisani, po złożeniu swoich pełnomocnictw, podpisali niniejszą konwencję.

Sporządzono w Genewie, dnia 12 sierpnia 1949 r. w językach francuskim i angielskim. Oryginał będzie złożony w archiwach Związku Szwajcarskiego.

Szwajcarska Rada Związkowa przekaże uwierzytelniony za zgodność odpis konwencji każdemu z Państw podpisujących, jak również państwom, które przystąpią do konwencji.

Załącznik I

Projekt układu w sprawie stref i miejscowości sanitarnych i bezpieczeństwa

Artykuł 1

Strefy sanitarne i bezpieczeństwa będą zarezerwowane wyłącznie dla osób wymienionych w artykule 23 Konwencji genewskiej z dnia 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych oraz w artykule 14 Konwencji genewskiej z dnia 12 sierpnia 1949 r. o ochronie osób cywilnych podczas wojny, jak również dla personelu, któremu powierzono zorganizowanie i zarząd tych stref i miejscowości oraz opiekę nad zebranymi tam osobami.

Jednakże osoby posiadające stałe miejsce zamieszkania w tych strefach będą miały prawo tam przebywać.

Artykuł 2

Osoby, które z jakiegokolwiek tytułu przebywają w strefie sanitarnej i bezpieczeństwa, nie powinny zajmować się żadną pracą będącą w bezpośrednim związku z działaniami wojennymi lub produkcją materiału wojennego w obrębie tej strefy lub poza nią.

Artykuł 3

Mocarstwo, które utworzyło strefę sanitarną i bezpieczeństwa, podejmie wszelkie stosowne środki, aby zabronić wstępu do tej strefy wszystkim osobom nie mającym prawa udawać się tam lub tam przebywać.

Artykuł 4

Strefy sanitarne i bezpieczeństwa powinny odpowiadać następującym warunkom:

a) będą stanowiły niewielką tylko część terytorium podlegającego władzy Mocarstwa, które je utworzyło;

b) powinny być słabo zaludnione w porównaniu ze swymi możliwościami przyjęcia nowych mieszkańców;

c) będą położone z dala od wszelkich obiektów wojskowych i ważnych urządzeń przemysłowych lub administracyjnych, jak również będą pozbawione takich obiektów i urządzeń;

d) nie będą znajdowały się na obszarach, które według wszelkiego prawdopodobieństwa mogą mieć znaczenie dla prowadzenia wojny.

Artykuł 5

Strefy sanitarne i bezpieczeństwa będą podlegały następującym obowiązkom:

a) drogi komunikacyjne i środki transportowe, które mogłyby tam się znajdować, nie będą używane do przewozu personelu lub materiału wojskowego nawet w zwykłym tranzycie,

b) w żadnych okolicznościach nie będą bronione przez wojsko.

Artykuł 6

Strefy sanitarne i bezpieczeństwa będą oznaczone czerwonymi skośnymi pasami na białym tle, umieszczonymi na peryferiach i na budynkach.

Strefy zarezerwowane wyłącznie dla rannych i chorych mogą być oznaczone czerwonymi krzyżami (czerwonymi półksiężycami, czerwonymi lwami i słońcami) na białym tle.

W nocy będą one mogły również być oznaczone przez odpowiednie oświetlenie.

Artykuł 7

Już w czasie pokoju albo na początku działań wojennych każde Mocarstwo poda do wiadomości wszystkich Wysokich Umawiających się Stron wykaz stref sanitarnych i bezpie-

czeństwa utworzonych na terytorium podlegającym jego władzy. Powiadomi je ono również o utworzeniu każdej nowej strefy w czasie konfliktu.

Z chwilą otrzymania wymienionej wyżej notyfikacji przez Stronę przeciwną strefa będzie prawidłowo utworzona.

Jeżeli jednak Strona przeciwna uzna, że jakiś warunek przewidziany w niniejszym układzie nie został w sposób oczywisty spełniony, będzie ona mogła odmówić uznania strefy zawiadamiając o tym Stronę, do której strefa należy, albo też będzie mogła uzależnić uznanie od wprowadzenia kontroli przewidzianej w artykule 8.

Artykuł 8

Każde Mocarstwo, które uzna jedną lub więcej stref sanitarnych i bezpieczeństwa, utworzonych przez Stronę przeciwną, będzie miało prawo zażądać, aby jedna lub więcej komisji specjalnych nadzorowało, czy strefy te odpowiadają warunkom i obowiązkom wymienionym w niniejszym układzie.

W tym celu członkowie komisji specjalnych będą mieli w każdym czasie wolny dostęp do różnych stref, a nawet będą mogli stale tam mieszkać. Dla umożliwienia im wykonywania kontroli będą im przyznane wszelkie ułatwienia.

Artykuł 9

Gdyby komisje specjalne stwierdziły fakty, które wydają się im sprzeczne z postanowieniami niniejszego układu, zawiadomią o tym natychmiast Mocarstwo, do którego strefa należy, i wyznaczą mu termin najwyżej pięciodniowy dla zaradzenia temu; równocześnie zawiadomią o tym Mocarstwo, które uznało tę strefę.

Gdyby Mocarstwo, do którego strefa należy, nie zastosowało się w tym terminie do udzielonego mu ostrzeżenia, Strona przeciwna będzie mogła oświadczyć, że w stosunku do tej strefy nie uważa się za związaną nadal niniejszym układem.

Artykuł 10

Mocarstwo, które utworzy jedną lub więcej stref sanitarnych i bezpieczeństwa, jak również Strony przeciwne, które zawiadomiono o ich istnieniu, mianują osoby, które mają wejść w skład komisji specjalnych wymienionych w artykułach 8 i 9, albo spowodują ich wyznaczenie przez Mocarstwo opiekuńcze lub przez inne Mocarstwa neutralne.

Artykuł 11

Strefy sanitarne i bezpieczeństwa nie mogą być w żadnych okolicznościach atakowane, lecz będą chronione i szanowane przez Strony w konflikcie.

Artykuł 12

W razie okupacji jakiegoś obszaru znajdujące się tam strefy sanitarne i bezpieczeństwa powinny być w dalszym ciągu szanowane i używane do tego samego celu.

Jednakże Mocarstwo okupujące będzie mogło zmienić ich przeznaczenie po zabezpieczeniu losu osób, które zostały do nich przyjęte.

Artykuł 13

Układ niniejszy będzie stosował się również do miejscowości, którym Mocarstwa nadadzą takie same przeznaczenie jak strefom sanitarnym i bezpieczeństwa.

Załącznik II

Projekt regulaminu pomocy zbiorowej dla internowanych osób cywilnych

Artykuł 1

Komitety internowanych będą upoważnione do dokonywania rozdziału zbiorowych przesyłek pomocy, za które odpowiadają, między wszystkich internowanych przydzielonych administracyjnie do ich miejsc internowania, a również między internowanych przebywających w szpitalach, więzieniach i innych zakładach karnych.

Artykuł 2

Zbiorowe przesyłki pomocy będą rozdzielane stosownie do poleceń ofiarodawców oraz zgodnie z planem ustalonym przez komitety internowanych; jednakże rozdział środków pomocy lekarskiej nastąpi, w miarę możności, po uzgodnieniu z lekarzami naczelnymi, którzy będą mogli w szpitalach i izbach chorych odstępować od poleceń ofiarodawców o tyle, o ile wymagać tego będą potrzeby chorych. W tak określonych ramach rozdział nastąpi zawsze w sposób słuszny.

Artykuł 3

W celu umożliwienia sprawdzenia jakości i ilości otrzymanych towarów oraz w celu sporządzenia szczegółowych sprawozdań dla ofiarodawców członkowie komitetów internowanych będą mogli udawać się na dworce kolejowe i inne miejsce odbioru położone w pobliżu ich miejsc internowania, do których przybywają zbiorowe przesyłki pomocy.

Artykuł 4

Komitety internowanych korzystać będą z ułatwień koniecznych dla sprawdzenia, czy rozdział pomocy zbiorowej dokonywany jest we wszystkich pododdziałach i oddziałach pomocniczych miejsca internowania zgodnie z ich poleceniami.

Artykuł 5

Komitety internowanych będą mogły wypełniać formularze i kwestionariusze przeznaczone dla ofiarodawców, a odnoszące się do pomocy zbiorowej (rozdział, potrzeby, ilość itd.), jak również spowodować ich wypełnianie przez swych członków w oddziałach pracy lub lekarzy naczelnych izb chorych i szpitali. Należycie wypełnione formularze i kwestionariusze będą niezwłocznie przekazywane ofiarodawcom.

Artykuł 6

W celu zapewnienia prawidłowego rozdziału pomocy zbiorowej między internowanych w danym miejscu internowania oraz ewentualnego zaspokojenia potrzeb, jakie mogą powstać na skutek przybycia nowych transportów internowanych, komitety internowanych upoważnione będą do tworzenia i utrzymywania dostatecznych zapasów pomocy zbiorowej. W tym celu będą im oddawane do użytku odpowiednie magazyny; każdy magazyn będzie zaopatrzony w dwa zamki, przy czym komitet internowanych będzie posiadł klucze od jednego, a komendant miejsca internowania od drugiego zamku.

Artykuł 7

Wysokie Umawiające się Strony, a w szczególności Mocarstwa zatrzymujące, zezwolą w miarę możności i z zastrzeżeniem reglamentacji dotyczącej zaopatrzenia ludności na dokonywanie na ich terytorium wszelkich zakupów pomocy zbiorowej w celu rozdziału dla internowanych, z zastrzeżeniem przepisów regulujących zaopatrzenie ludności, oraz ułatwią również przekazywanie funduszów i inne czynności finansowe, techniczne lub administracyjne potrzebne dla dokonywania tych zakupów.

Artykuł 8

Powyższe postanowienia nie naruszają prawa internowanych do otrzymywania pomocy zbiorowej przed ich przybyciem do miejsca internowania lub podczas przenoszenia, ani też możności zapewnienia jej rozdziału między adresatów przez przedstawicieli Mocarstwa opiekuńczego, Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża lub jakiejkolwiek innej humanitarnej organizacji pomocy internowanym, obowiązanej do jej przekazywania, przy zastosowaniu wszelkich innych środków, jakie uznają oni za celowe.

Załącznik III

Karta o internowaniu

1. Na pierwszej stronie

Poczta internowanych cywilnych	Wolna od opłaty pocztowej
KARTA POCZTOWA	
WAŻNE Niniejsza karta powinna być wypełniona przez każdego internowanego natychmiast po jego internowaniu i po każdej zmianie adresu w następstwie przeniesienia go do innego miejsca internowania lub do szpitala. Niniejsza karta jest niezależna od karty specjalnej, którą internowany ma prawo wysłać do swej rodziny.	**CENTRALNE BIURO INFORMACJI O OSOBACH PODLEGAJĄCYCH OCHRONIE** MIĘDZYNARODOWY KOMITET CZERWONEGO KRZYŻA

2. Na odwrocie

Pisać czytelnie i dużymi literami – 1. Przynależność państwowa		
2. Nazwisko	3. Imiona (w całości)	4. Imię ojca
5. Data urodzenia	6. Miejsce urodzenia	
7. Zawód		
8. Adres przed internowaniem		
9. Adres rodziny		
*10. Internowany dnia (albo) Przybywa z (szpitala itd.)		
*11. Stan zdrowia		
12. Obecny adres		
13. Data		14. Podpis

** Skreślić niepotrzebne. – Nic nie dodawać do powyższych informacji. – Patrz objaśnienia na odwrocie.*

(Wymiary karty o internowaniu: 10 x 15 cm)

Załącznik III (ciąg dalszy)

List

POCZTA INTERNOWANYCH CYWILNYCH

Wolne od opłaty pocztowej

Do

Ulica i numer

Miejsce przeznaczenia (dużymi literami)

Prowincja lub departament

Kraj (dużymi literami)

Nadawca:

Nazwisko i imiona

Data i miejsce urodzenia

Adres miejsca internowania

(Wymiary listu: 29 x 15 cm)

Załącznik III (ciąg dalszy)

Karta korespondencyjna

1. Na pierwszej stronie

Wolne od opłaty pocztowej

POCZTA INTERNOWANYCH CYWILNYCH

Nadawca:
Nazwisko i imiona
Data i miejsce urodzenia
Adres miejsca internowania

KARTA POCZTOWA

Do
Ulica i numer
Miejsce przeznaczenia (dużymi literami)
Prowincja lub departament
Kraj (dużymi literami)

2. Na odwrocie

Data:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Pisać tylko w liniach i bardzo wyraźnie

(Wymiary karty korespondencyjnej: 10 x 15 cm)

Zastrzeżenia

Albania

„1) Konwencja o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych.

Artykuł 10. Ludowa Republika Albanii nie uzna za prawidłową prośby Mocarstwa zatrzymującego skierowanej do organizacji humanitarnej albo Państwa neutralnego o zastąpienie Mocarstwa opiekuńczego, o ile nie zgodzi się na to Mocarstwo, którego osoby podlegające ochronie są obywatelami.

2) Konwencja o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu.

Artykuł 10. Ludowa Republika Albanii nie uzna za prawidłową prośby Mocarstwa zatrzymującego skierowanej do organizacji humanitarnej albo Państwa neutralnego o zastąpienie Mocarstwa opiekuńczego, o ile nie zgodzi się na to Mocarstwo, którego osoby podlegające ochronie są obywatelami.

3) Konwencja o traktowaniu jeńców wojennych.

Artykuł 10. Ludowa Republika Albanii nie uzna za prawidłową prośby Mocarstwa zatrzymującego skierowanej do organizacji humanitarnej albo Państwa neutralnego o zastąpienie Mocarstwa opiekuńczego, o ile nie zgodzi się na to Mocarstwo, którego jeńcy wojenni są obywatelami.

Artykuł 12. Ludowa Republika Albanii uważa, że w razie przekazania przez Mocarstwo zatrzymujące jeńców wojennych innemu Mocarstwu odpowiedzialność za stosowanie konwencji do tych jeńców wojennych będzie nadal obarczała Mocarstwo, które ich wzięło do niewoli.

Artykuł 85. Ludowa Republika Albanii uważa, że osoby, skazane na mocy ustawodawstwa Mocarstwa zatrzymującego, zgodnie z zasadami procesu norymberskiego, za zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciw ludzkości, powinny być traktowane w taki sam sposób jak osoby skazane w tym kraju. Albania nie uważa się zatem za związaną artykułem 85 o tyle, o ile chodzi o kategorię osób wymienioną w niniejszym zastrzeżeniu.

4) Konwencja o ochronie osób cywilnych podczas wojny.

Artykuł 11. Ludowa Republika Albanii nie uzna za prawidłową prośby Mocarstwa zatrzymującego skierowanej do organizacji humanitarnej albo Państwa neutralnego, o zastąpienie Mocarstwa opiekuńczego, o ile nie zgodzi się na to Mocarstwo, którego osoby podlegające ochronie są obywatelami.

Artykuł 45. Ludowa Republika Albanii uważa, że w razie przekazania przez Mocarstwo zatrzymujące osób podlegających ochronie innemu Mocarstwu odpowiedzialność za stosowanie konwencji do tych osób podlegających ochronie będzie nadal obarczała Mocarstwo zatrzymujące".

Argentyna

„Podpiszę cztery konwencje w imieniu mego rządu pod warunkiem ratyfikacji z zastrzeżeniem, że art. 3, wspólny wszystkim czterem konwencjom, będzie jedynym artykułem, z wyłączeniem wszystkich innych, który znajdzie zastosowanie w przypadku konfliktów zbrojnych, nie posiadających charakteru międzynarodowego. Podpiszę również Konwencję o ochronie osób cywilnych z zastrzeżeniem co do art. 68".

Białoruska Socjalistyczna Republika Radziecka

„1) Podpisując Konwencję o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych Rząd Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej czyni następujące zastrzeżenie:

Artykuł 10. Białoruska Socjalistyczna Republika Radziecka nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie się zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się na to zgody rządu kraju, którego osoby podlegające ochronie są obywatelami.

2) Podpisując Konwencję o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu, Rząd Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej czyni następujące zastrzeżenie:

Artykuł 10. Białoruska Socjalistyczna Republika Radziecka nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie się zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się na to zgody rządu kraju, którego osoby podlegające ochronie są obywatelami.

3) Podpisując Konwencję o traktowaniu jeńców wojennych, Rząd Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej czyni następujące zastrzeżenia:

Artykuł 10. Białoruska Socjalistyczna Republika Radziecka nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie się zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się na to zgody rządu kraju, którego jeńcy wojenni są obywatelami.

Artykuł 12. Białoruska Socjalistyczna Republika Radziecka nie będzie uważała za ważne uwolnienia Mocarstwa zatrzymującego, które przekazało jeńców wojennych innemu Mocarstwu, od odpowiedzialności za stosowanie konwencji do tych jeńców wojennych w okresie, kiedy ci ostatni powierzeni są Mocarstwu, które zgodziło się ich przyjąć.

Artykuł 85. Białoruska Socjalistyczna Republika Radziecka nie uważa się za związaną zobowiązaniem, wynikającym z art. 85, do rozciągnięcia stosowania konwencji na jeńców wojennych, skazanych na mocy ustawodawstwa Mocarstwa zatrzymującego, zgodnie z zasadami procesu norymberskiego, za zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciw ludzkości, zważywszy, że osoby, skazane za takie zbrodnie, powinny podlegać warunkom ustanowionym w kraju zainteresowanym dla tych, którzy odbywają swą karę.

4) Podpisując Konwencję o ochronie osób cywilnych podczas wojny Rząd Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej uważa za niezbędne złożenie następującego oświadczenia:

Jakkolwiek niniejsza konwencja nie rozciąga się na ludność cywilną znajdującą się poza terytorium okupowanym przez nieprzyjaciela i zatem nie odpowiada całkowicie wymaganiom humanitarnym, delegacja białoruska uznając, że powyższa konwencja zawiera zadowalające postanowienia co do ochrony ludności cywilnej na okupowanym terytorium oraz w pewnych innych przypadkach, oświadcza, iż jest upoważniona przez Rząd Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej do podpisania niniejszej konwencji z następującymi zastrzeżeniami:

Artykuł 11. Białoruska Socjalistyczna Republika Radziecka nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie się zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się na to zgody rządu kraju, którego osoby podlegające ochronie są obywatelami.

Artykuł 45. Białoruska Socjalistyczna Republika Radziecka nie będzie uważała za ważne uwolnienia Mocarstwa zatrzymującego, które przekazało osoby podlegające ochronie innemu Mocarstwu, od odpowiedzialności za stosowanie konwencji do przekazanych osób w okresie, kiedy są one powierzone Mocarstwu, które zgodziło się je przyjąć".

Brazylia

„Podpisując Konwencję o ochronie osób cywilnych podczas wojny Brazylia pragnie uczynić dwa wyraźne zastrzeżenia – co do art. 44, ponieważ może on przeszkadzać działaniu Mocarstwa zatrzymującego, oraz co do art. 46, ponieważ sprawa poruszona w jego drugim ustępie wykracza poza ramy konwencji, której celem istotnym i specyficznym jest ochrona osób, a nie ich własności".

Bułgaria

„1) Konwencja genewska z dnia 12 sierpnia 1949 r. o ochronie osób cywilnych podczas wojny.

Podpisując niniejszą konwencję Rząd Ludowej Republiki Bułgarii czyni następujące zastrzeżenia, które stanowią integralną część konwencji:

Co do artykułu 11: Ludowa Republika Bułgarii nie uzna za ważny faktu zwrócenia się Mocarstwa zatrzymującego osoby cywilne podczas wojny do Mocarstwa neutralnego albo organizacji humanitarnej w celu powierzenia temu Mocarstwu albo tej organizacji opieki nad nimi, bez zgody rządu kraju, którego są one obywatelami.

Co do artykułu 45: Ludowa Republika Bułgarii nie będzie uważała Mocarstwa zatrzymującego osoby cywilne podczas wojny, które przekazało te osoby innemu Mocarstwu, które zgodziło się je przyjąć, za uwolnione od odpowiedzialności za stosowanie postanowień konwencji do tych osób w okresie ich zatrzymania przez to inne Mocarstwo.

2) Konwencja genewska z dnia 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu.

Podpisując niniejszą konwencję Rząd Ludowej Republiki Bułgarii czyni następujące zastrzeżenie, które stanowi integralną część konwencji:

Co do artykułu 10: Ludowa Republika Bułgarii nie uzna za ważny faktu zwrócenia się Mocarstwa zatrzymującego rannych, chorych i rozbitków lub personelu sanitarnego sił zbrojnych na morzu do Mocarstwa neutralnego albo organizacji humanitarnej w celu powierzenia temu Mocarstwu albo tej organizacji opieki nad nimi, bez zgody rządu kraju, którego są oni obywatelami.

3) Konwencja genewska z dnia 12 sierpnia 1949 r. o traktowaniu jeńców wojennych. Podpisując niniejszą konwencję Rząd Ludowej Republiki Bułgarii czyni następujące zastrzeżenia, które stanowią integralną część konwencji:

Co do artykułu 10: Ludowa Republika Bułgarii nie uzna za ważny faktu zwrócenia się Mocarstwa zatrzymującego jeńców wojennych do Mocarstwa neutralnego albo organizacji humanitarnej w celu powierzenia temu Mocarstwu albo tej organizacji opieki nad nimi, bez zgody rządu kraju, którego są oni obywatelami.

Co do artykułu 12: Ludowa Republika Bułgarii nie będzie uważała Mocarstwa zatrzymującego jeńców wojennych, które przekazało te osoby innemu Mocarstwu, które zgodziło się je przyjąć, za uwolnione od odpowiedzialności za stosowanie postanowień konwencji do tych osób w okresie ich zatrzymania przez to inne Mocarstwo.

Co do artykułu 85: Ludowa Republika Bułgarii nie uważa się za zobowiązaną do rozciągnięcia stosowania postanowień wynikających z art. 85 na jeńców wojennych skazanych na mocy ustawodawstwa Mocarstwa zatrzymującemu i zgodnie z zasadami procesu norymberskiego za zbrodnie wojenne lub zbrodnie przeciw ludzkości, które popełnili przed dostaniem się do niewoli, ponieważ ci skazani powinni podlegać przepisom kraju, w którym mają odbyć kary.

4) Konwencja genewska z dnia 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych.

Podpisując niniejszą konwencję Rząd Ludowej Republiki Bułgarii czyni następujące zastrzeżenie, które stanowi integralną część konwencji:

Co do artykułu 10: Ludowa Republika Bułgarii nie uzna za ważny faktu zwrócenia się Mocarstwa zatrzymującego rannych, chorych lub personelu sanitarnego w armiach czynnych do Mocarstwa neutralnego albo organizacji humanitarnej w celu powierzenia temu Mocarstwu albo tej organizacji opieki nad nimi, bez zgody rządu kraju, którego są oni obywatelami".

Kanada

Zastrzeżenia do Konwencji o ochronie osób cywilnych podczas wojny:

„Kanada zastrzega sobie prawo wymierzania kary śmierci zgodnie z postanowieniami art. 68 ust. 2, bez względu na to, czy wymienione w nim przestępstwa podlegają karze śmierci według ustawodawstwa obowiązującego na okupowanym terytorium w chwili rozpoczęcia okupacji".

Hiszpania

Zastrzeżenie do Konwencji o traktowaniu jeńców wojennych:

„W sprawach dotyczących gwarancji proceduralnych oraz sankcji karnych i dyscyplinarnych Hiszpania przyzna jeńcom wojennym takie samo traktowanie jak to, które jej ustawodawstwo przewiduje dla członków jej własnych sił zbrojnych. Przez „obowiązujące prawo międzynarodowe" (art. 99) Hiszpania rozumie, że przyjmuje tylko takie prawo, które posiada źródła umowne lub które zostało uprzednio opracowane przez organizacje, w których uczestniczy."

Stany Zjednoczone Ameryki

Zastrzeżenie do Konwencji o ochronie osób cywilnych podczas wojny:

„Stany Zjednoczone zastrzegają sobie prawo wymierzania kary śmierci zgodnie z postanowieniami art. 68 ust. 2, bez względu na to czy wymienione w nim przestępstwa podlegają karze śmierci według ustawodawstwa obowiązującego na okupowanym terytorium w chwili rozpoczęcia okupacji."

Węgry

„1) Zdaniem Rządu Węgierskiej Republiki Ludowej postanowienia artykułu 10 Konwencji o rannych i chorych, o wojnie morskiej i o jeńcach wojennych oraz artykułu 11 Konwencji o osobach cywilnych dotyczące zastąpienia Mocarstwa opiekuńczego mogą być stosowane tylko wtedy, gdy nie istnieje już rząd państwa, którego obywatelami są osoby podlegające ochronie.

2) Rząd Węgierskiej Republiki Ludowej nie może aprobować postanowień artykułu 11 Konwencji o rannych i chorych, o wojnie morskiej i o jeńcach wojennych oraz artykułu 12 Konwencji o osobach cywilnych, według których kompetencja Mocarstwa opiekuńczego rozciąga się na interpretację konwencji.

3) W odniesieniu do artykułu 12 Konwencji o traktowaniu jeńców wojennych Rząd Węgierskiej Republiki Ludowej podtrzymuje swój punkt widzenia, że w przypadku przekazania jeńców wojennych przez jedno Mocarstwo innemu Mocarstwu odpowiedzialność za stosowanie postanowień konwencji obarcza te obydwa Mocarstwa.

4) Delegacja Węgierskiej Republiki Ludowej powtarza zarzut, wysunięty przez nią podczas posiedzeń, na których był dyskutowany art. 85 konwencji o jeńcach wojennych, że jeńcy wojenni skazani za zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciw ludzkości zgodnie z zasadami norymberskimi muszą podlegać takiemu samemu traktowaniu jak zbrodniarze skazani za inne zbrodnie.

5) Wreszcie Rząd Węgierskiej Republiki Ludowej podtrzymuje swój punkt widzenia wyrażony co do art. 45 Konwencji o osobach cywilnych, że w przypadku przekazania osób podlegających ochronie przez jedno Mocarstwo innemu Mocarstwu odpowiedzialność za stosowanie konwencji obarcza te obydwa Mocarstwa."

Izrael

„1) Konwencja genewska o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych.

Z zastrzeżeniem, że Izrael, szanując nietykalność znaków rozpoznawczych i godeł konwencji, będzie posługiwał się Czerwoną Tarczą Dawida jako godłem i znakiem rozpoznawczym służby sanitarnej jego sił zbrojnych.

2) Konwencja genewska o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu.

Z zastrzeżeniem, że Izrael, szanując nietykalność znaków rozpoznawczych i godeł konwencji, będzie posługiwał się Czerwoną Tarczą Dawida na flagach, opaskach i na wszelkim sprzęcie (włącznie ze statkami szpitalnymi) używanych w służbie sanitarnej.

3) Konwencja genewska o ochronie osób cywilnych podczas wojny.

Z zastrzeżeniem, że Izrael, szanując nietykalność znaków rozpoznawczych i godeł przewidzianych w art. 38 Konwencji genewskiej z dnia 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych, będzie posługiwał się Czerwoną Tarczą Dawida jako godłem i znakiem rozpoznawczym przewidzianym w tej konwencji."

Włochy

„Rząd Włoski oświadcza, że czyni zastrzeżenie co do ostatniego ustępu art. 66 Konwencji o traktowaniu jeńców wojennych."

Luksemburg

„Konwencja o traktowaniu jeńców wojennych została podpisana z zastrzeżeniem, że obowiązujące prawo krajowe będzie nadal stosowane w sprawach, które są w toku."

Nowa Zelandia

„Rząd Nowej Zelandii pragnie, abym oświadczył podpisując konwencje opracowane przez genewską konferencję dyplomatyczną z 1949 r., że nie mając niezbędnego czasu dla rozpatrzenia zastrzeżeń, uczynionych przez inne państwa, wstrzymuje się chwilowo od wyrażenia swej opinii co do tych zastrzeżeń. Rząd Nowej Zelandii pragnie, abym w chwili podpisania Konwencji o ochronie osób cywilnych podczas wojny uczynił następujące zastrzeżenia:

1) Nowa Zelandia zastrzega sobie prawo wymierzania kary śmierci zgodnie z postanowieniami art. 68 ust. 2 bez względu na to, czy wymienione w nim przestępstwa podlegają karze śmierci według ustawodawstwa obowiązującego na okupowanym terytorium w chwili rozpoczęcia okupacji.

2) Zważywszy, że Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych po zaaprobowaniu zasad ustalonych w Karcie i w wyroku Trybunału Norymberskiego poleciło Komisji Prawa Międzynarodowego włączanie tych zasad do ogólnej kodyfikacji wykroczeń przeciw pokojowi i bezpieczeństwu ludzkości, Nowa Zelandia zastrzega sobie prawo przedsięwzięcia niezbędnych środków dla zapewnienia, aby takie wykroczenia były karane bez względu na postanowienia art. 70 ust. 1."

Holandia

Zastrzeżenie do Konwencji o ochronie osób cywilnych podczas wojny:

„Królestwo Holandii zastrzega sobie prawo wymierzania kary śmierci zgodnie z postanowieniami art. 68 ust. 2 bez względu na to, czy wymienione w nim przestępstwa podlegają karze śmierci według ustawodawstwa obowiązującego na okupowanym terytorium w chwili rozpoczęcia okupacji."

Polska

„1) Podpisując Konwencję genewską o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych oświadczam, że Rząd Rzeczypospolitej Polskiej przystępuje do powyższej konwencji z zastrzeżeniem co do art. 10.

Rząd Rzeczypospolitej Polskiej nie będzie uważał za legalną prośby Mocarstwa zatrzymującego, aby Państwo neutralne albo organizacja międzynarodowa lub organizacja humanitarna podjęła się funkcji powierzonych przez niniejszą konwencję Mocarstwom opiekuńczym w stosunku do rannych i chorych lub członków personelu sanitarnego i duchownego, o ile nie zgadza się na to rząd kraju, którego są oni obywatelami.

2) Podpisując Konwencję genewską o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu oświadczam, że Rząd Rzeczypospolitej Polskiej przystępuje do powyższej konwencji z zastrzeżeniem co do art. 10.

Rząd Rzeczypospolitej Polskiej nie będzie uważał za legalną prośby Mocarstwa zatrzymującego, aby Państwo neutralne albo organizacja międzynarodowa lub organizacja humanitarna podjęła się funkcji powierzonych przez niniejszą konwencję Mocarstwom opiekuńczym w stosunku do rannych, chorych i rozbitków lub członków personelu sanitarnego i duchownego, o ile nie zgadza się na to rząd kraju, którego są oni obywatelami.

3) Podpisując Konwencję genewską o traktowaniu jeńców wojennych oświadczam, że Rząd Rzeczypospolitej Polskiej przystępuje do powyższej konwencji z zastrzeżeniami co do art. 10, 12 i 85.

Co do art. 10 Rząd Rzeczypospolitej Polskiej nie będzie uważał za legalną prośby Mocarstwa zatrzymującego, aby Państwo neutralne albo organizacja międzynarodowa lub organizacja humanitarna podjęła się funkcji powierzonych przez niniejszą konwencję Mocarstwom opiekuńczym w stosunku do jeńców wojennych, o ile nie zgadza się na to rząd kraju, którego są oni obywatelami.

Co do art. 12 Rząd Rzeczypospolitej Polskiej nie będzie uważał za legalne uwolnienia Mocarstwa przekazującego jeńców wojennych od odpowiedzialności za stosowanie konwencji nawet w okresie, kiedy ci jeńcy wojenni powierzeni są Mocarstwu, które zgodziło się ich przyjąć.

Co do art. 85 Rząd Rzeczypospolitej Polskiej nie będzie uważał za legalne przyznania dobrodziejstw niniejszej konwencji jeńcom wojennym skazanym za zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciw ludzkości zgodnie z zasadami sformułowanymi w procesie norymberskim, zważywszy, że jeńcy wojenni skazani za takie zbrodnie powinni podlegać przepisom o wykonywaniu kar, obowiązującym w Państwie zainteresowanym.

4) Podpisując Konwencję genewską o ochronie osób cywilnych podczas wojny oświadczam, że Rząd Rzeczypospolitej Polskiej przystępuje do powyższej konwencji z zastrzeżeniami co do art. 11 i 45.

Co do art. 11 Rząd Rzeczypospolitej Polskiej nie będzie uważał za legalną prośby Mocarstwa zatrzymującego, aby Państwo neutralne albo organizacja międzynarodowa lub organizacja humanitarna podjęła się funkcji powierzonych przez niniejszą konwencję Mocarstwom opiekuńczym w stosunku do osób podlegających ochronie, o ile nie zgadza się na to rząd kraju, którego są one obywatelami.

Co do art. 45 Rząd Rzeczypospolitej Polskiej nie będzie uważał za legalne uwolnienia Mocarstwa przekazującego osoby podlegające ochronie od odpowiedzialności za stosowanie konwencji nawet w okresie, kiedy te osoby powierzane są Mocarstwu, które zgodziło się je przyjąć."

Portugalia

„a) Artykuł 3 wspólny czterem konwencjom:

Ponieważ nie jest konkretnie określone, co rozumie się przez konflikt nie posiadający charakteru międzynarodowego i ponieważ w przypadku gdy ten termin ma odnosić się jedynie do wojny domowej, nie ustalono jasno momentu, od którego bunt zbrojny o charakterze

wewnętrznym ma być uważany za wojnę domową, Portugalia zastrzega sobie prawo niestosowania na żadnym terytorium podległym jej suwerenności w jakiejkolwiek części świata postanowień artykułu 3, o tyle o ile mogą być one sprzeczne z postanowieniami prawa portugalskiego.

b) Artykuł 10 konwencji I, II i III oraz artykuł 11 konwencji IV:

Rząd portugalski przyjmuje powyższe artykuły jedynie z zastrzeżeniem, aby prośby skierowane przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie się funkcji powierzonych normalnie Mocarstwu opiekuńczemu były czynione za zgodą lub zezwoleniem rządu kraju, którego obywatelami są osoby mające podlegać ochronie (kraje pochodzenia).

c) Artykuł 13 konwencji I artykuł 4 konwencji III:

Rząd portugalski czyni zastrzeżenia co do stosowania powyższych artykułów we wszystkich przypadkach, w których rząd prawowity prosił już o rozejm lub zawieszenie działań wojennych w jakimkolwiek charakterze, nawet gdy armie czynne jeszcze nie skapitulowały.

d) Artykuł 60 konwencji III:

Rząd portugalski przyjmuje ten artykuł z zastrzeżeniem, że w żadnym razie nie zobowiązuje się do płacenia jeńcom miesięcznego żołdu w sumie przewyższającej 50% pensji należnej wojskowym portugalskim o równorzędnej randze lub kategorii, którzy pełnią służbę czynną w strefie działań wojennych."

Rumunia

„1) Podpisując Konwencję o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych Rząd Rumuńskiej Republiki Ludowej czyni następujące zastrzeżenie:

Artykuł 10: Rumuńska Republika Ludowa nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie się zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się na to zgody rządu kraju, którego osoby podlegające ochronie są obywatelami.

2) Podpisując Konwencję o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu Rząd Rumuńskiej Republiki Ludowej czyni następujące zastrzeżenie:

Artykuł 10: Rumuńska Republika Ludowa nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie się zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się na to zgody rządu kraju, którego osoby podlegające ochronie są obywatelami.

3) Podpisując Konwencję o traktowaniu jeńców wojennych Rząd Rumuńskiej Republiki Ludowej czyni następujące zastrzeżenia:

Artykuł 10: Rumuńska Republika Ludowa nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie się zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się na to zgody rządu kraju, którego jeńcy wojenni są obywatelami.

Artykuł 12: Rumuńska Republika Ludowa nie będzie uważała za ważne uwolnienia Mocarstwa zatrzymującego, które przekazało jeńców wojennych innemu Mocarstwu, od odpowiedzialności za stosowanie konwencji do tych jeńców wojennych w okresie, kiedy ci ostatni znajdują się pod opieką Mocarstwa, które zgodziło się ich przyjąć.

Artykuł. 85: Rumuńska Republika Ludowa nie uważa się za związaną zobowiązaniem, wynikającym z art. 85, do rozciągnięcia stosowania konwencji na jeńców wojennych skazanych na mocy ustawodawstwa Mocarstwa zatrzymującego zgodnie z zasadami procesu norymberskiego za zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciw ludzkości, zważywszy, że osoby, skazane za takie zbrodnie, powinny podlegać warunkom ustanowionym w tym kraju dla tych, którzy odbywają swą karę.

4) Podpisując Konwencję o ochronie ludności cywilnej podczas wojny upoważniony jestem do oświadczenia, co następuje:

Rząd Rumuńskiej Republiki Ludowej uważa, że ta konwencja nie odpowiada całkowicie wymaganiom humanitarnym ze względu na to, iż nie stosuje się do ludności cywilnej, która znajduje się poza terytorium okupowanym przez nieprzyjaciela. Mimo to, biorąc pod uwagę fakt, że konwencja zmierza do ochrony interesów ludności cywilnej na okupowanym terytorium, upoważniony jestem przez Rząd Rumuńskiej Republiki Ludowej do podpisania powyższej konwencji z następującymi zastrzeżeniami:

Artykuł 11. Rumuńska Republika Ludowa nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie

się zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się zgody rządu kraju, którego osoby podlegające ochronie są obywatelami.

Artykuł 45. Rumuńska Republika Ludowa nie będzie uważała za ważne uwolnienia Mocarstwa zatrzymującego, które przekazało osoby podlegające ochronie innemu Mocarstwu, od odpowiedzialności za stosowanie konwencji."

Zjednoczone Królestwo

Zastrzeżenie do Konwencji o ochronie osób cywilnych podczas wojny:

„Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii zastrzega sobie prawo wymierzania kary śmierci zgodnie z postanowieniami art. 68 ust. 2 bez względu na to, czy wymienione w nim przestępstwa podlegają karze śmierci według ustawodawstwa obowiązującego na okupowanym terytorium w chwili rozpoczęcia okupacji."

Czechosłowacja

„1) Przystępując do podpisania konwencji genewskiej o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych oświadczam, że Rząd Republiki Czechosłowackiej przystępuje do powyższej konwencji z zastrzeżeniem co do art. 10.

Rząd Republiki Czechosłowackiej nie będzie uważał za legalną prośby Mocarstwa zatrzymującego, aby Państwo neutralne albo organizacja międzynarodowa lub organizacja humanitarna podjęła się akcji powierzonych przez niniejszą konwencję Mocarstwom opiekuńczym, w stosunku do rannych i chorych lub członków personelu sanitarnego i duchownego, o ile nie zgadza się na to rząd kraju, którego są oni obywatelami.

2) Przystępując do podpisania Konwencji genewskiej o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu oświadczam, że Rząd Republiki Czechosłowackiej przystępuje do powyższej konwencji z zastrzeżeniem co do art. 10.

Rząd Republiki Czechosłowackiej nie będzie uważał za legalną prośby Mocarstwa zatrzymującego, aby Państwo neutralne albo organizacja międzynarodowa lub organizacja humanitarna podjęła się funkcji, powierzonych przez niniejszą konwencję Mocarstwom opiekuńczym, w stosunku do rannych, chorych i rozbitków lub członków personelu sanitarnego i duchownego, o ile nie zgadza się na to rząd kraju, którego są oni obywatelami.

3) Przystępując do podpisania Konwencji genewskiej o traktowaniu jeńców wojennych oświadczam, że Rząd Republiki Czechosłowackiej przystępuje do powyższej konwencji z zastrzeżeniami co do art. 10, 12 i 85.

Co do art. 10, Rząd Republiki Czechosłowackiej nie będzie uważał za legalną prośby Mocarstwa zatrzymującego, aby Państwa neutralne albo organizacja międzynarodowa lub organizacja humanitarna podjęła się funkcji, powierzonych przez niniejszą konwencję Mocarstwom opiekuńczym, w stosunku do jeńców wojennych, o ile nie zgadza się na to rząd kraju, którego są oni obywatelami.

Co do art. 12, Rząd Republiki Czechosłowackiej nie będzie uważał za legalne uwolnienia Mocarstwa przekazującego jeńców wojennych od odpowiedzialności za stosowanie konwencji nawet w okresie, kiedy ci jeńcy wojenni powierzeni są Mocarstwu, które zgodziło się ich przyjąć.

Co do art. 85, Rząd Republiki Czechosłowackiej nie będzie uważał za legalne przyznania dobrodziejstw niniejszej konwencji jeńcom wojennym skazanym za zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciw ludzkości zgodnie z zasadami sformułowanymi w procesie norymberskim, zważywszy, że jeńcy wojenni skazani za takie zbrodnie powinni podlegać przepisom o wykonywaniu kar obowiązującym w Państwie zainteresowanym.

4) Przystępując do podpisania Konwencji genewskiej o ochronie osób cywilnych podczas wojny oświadczam, że Rząd Republiki Czechosłowackiej przystępuje do powyższej konwencji z zastrzeżeniami co do art. 11 i 45.

Co do art. 11, Rząd Republiki Czechosłowackiej nie będzie uważał za legalną prośbę Mocarstwa zatrzymującego, aby Państwa neutralne albo organizacja międzynarodowa lub organizacja humanitarna podjęła się funkcji powierzonych przez niniejszą konwencję Mocarstwom opiekuńczym, w stosunku do osób podlegających ochronie, o ile nie zgadza się na to rząd kraju, którego są one obywatelami.

Co do art. 45, Rząd Republiki Czechosłowackiej nie będzie uważał za legalne uwolnienia Mocarstwa przekazującego osoby podlegające ochronie od odpowiedzialności za stosowanie konwencji nawet w okresie, kiedy te osoby powierzone są Mocarstwu, które zgodziło się je przyjąć."

Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka

„1) Podpisując Konwencję o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych, Rząd Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej czyni następujące zastrzeżenie:

Artykuł 10. Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie się zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się na to zgody rządu kraju, którego osoby podlegające ochronie są obywatelami.

2) Podpisując Konwencję o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojonych na morzu Rząd Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej czyni następujące zastrzeżenie:

Artykuł 10. Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie się zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się na to zgody rządu kraju, którego osoby podlegające ochronie są obywatelami.

3) Podpisując Konwencję o traktowaniu jeńców wojennych Rząd Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej czyni następujące zastrzeżenia:

Artykuł 10. Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie się zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się na to zgody rządu kraju, którego jeńcy wojenni są obywatelami.

Artykuł 12. Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka nie będzie uważała za ważne uwolnienia Mocarstwa zatrzymującego, które przekazało jeńców wojennych innemu Mocarstwu, od odpowiedzialności za stosowanie konwencji do tych jeńców wojennych w okresie, kiedy ci ostatni powierzeni są Mocarstwu, które zgodziło się ich przyjąć.

Artykuł 85. Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka nie uważa się za związaną zobowiązaniem, wynikającym z art. 85, do rozciągnięcia stosowania konwencji na jeńców wojennych skazanych na mocy ustawodawstwa Mocarstwa zatrzymującego zgodnie z zasadami procesu norymberskiego za zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciw ludzkości, zważywszy, że osoby skazane za takie zbrodnie powinny podlegać warunkom ustanowionym w kraju zainteresowanym dla tych, którzy odbywają swą karę.

4) Podpisując Konwencję o ochronie osób cywilnych podczas wojny Rząd Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej uważa za niezbędne złożenie następującego oświadczenia:

Jakkolwiek niniejsza konwencja nie rozciąga się na ludność cywilną znajdującą się poza terytorium okupowanym przez nieprzyjaciela i zatem nie odpowiada całkowicie wymaganiom humanitarnym, delegacja ukraińska uznając, że powyższa konwencja zawiera zadowalające postanowienia co do ochrony ludności cywilnej na okupowanym terytorium i w pewnych innych przypadkach, oświadcza, iż jest upoważniona przez Rząd Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej do podpisania niniejszej konwencji z następującymi zastrzeżeniami:

Artykuł 11. Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie się zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się na to zgody rządu kraju, którego osoby podlegające ochronie są obywatelami.

Artykuł 45. Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka nie będzie uważała za ważne uwolnienia Mocarstwa zatrzymującego, które przekazało osoby podlegające ochronie innemu Mocarstwu, od odpowiedzialności za stosowanie konwencji do przekazanych osób w okresie, kiedy są one powierzone Mocarstwu, które zgodziło się je przyjąć."

Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

„1) Podpisując Konwencję o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych Rząd Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich czyni następujące zastrzeżenie:

Artykuł 10. Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie się zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się na to zgody rządu kraju, którego osoby podlegające ochronie są obywatelami.

2) Podpisując Konwencję o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu Rząd Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich czyni następujące zastrzeżenie:

Artykuł 10. Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie się zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się na to zgody rządu kraju, którego osoby podlegające ochronie są obywatelami.

3) Podpisując Konwencję o traktowaniu jeńców wojennych Rząd Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich czyni następujące zastrzeżenia:

Artykuł 10. Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo do organizacji humanitarnej o podjęcie zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się na to zgody rządu kraju, którego jeńcy wojenni są obywatelami.

Artykuł 12. Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich nie będzie uważał za ważne uwolnienia Mocarstwa zatrzymującego, które przekazało jeńców wojennych innemu Mocarstwu, od odpowiedzialności za stosowanie konwencji do tych jeńców wojennych w okresie, kiedy ci ostatni powierzeni są Mocarstwu, które zgodziło się ich przyjąć.

Artykuł 85. Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich nie uważa się za związany zobowiązaniem, wynikającym z art. 85, do rozciągnięcia stosowania konwencji na jeńców wojennych skazanych na mocy ustawodawstwa Mocarstwa zatrzymującego zgodnie z zasadami procesu norymberskiego za zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciw ludzkości, zważywszy, iż osoby skazane za takie zbrodnie powinny podlegać warunkom ustanowionym w kraju zainteresowanym dla tych, którzy odbywają swą karę.

4) Podpisując Konwencję o ochronie osób cywilnych podczas wojny Rząd Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich uważa za niezbędne złożenie następującego oświadczenia:

Jakkolwiek niniejsza konwencja nie rozciąga się na ludność cywilną znajdującą się poza terytorium okupowanym przez nieprzyjaciela, zatem nie odpowiada całkowicie wymaganiom humanitarnym, delegacja radziecka uznając, że powyższa konwencja zawiera zadowalające postanowienia co do ochrony ludności cywilnej na okupowanym terytorium i w pewnych innych przypadkach, oświadcza, iż jest upoważniona przez Rząd Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich do podpisania niniejszej konwencji z następującymi zastrzeżeniami:

Artykuł 11. Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich nie uzna ważności próśb skierowanych przez Mocarstwo zatrzymujące do Państwa neutralnego albo organizacji humanitarnej o podjęcie się zadań powierzonych Mocarstwu opiekuńczemu, o ile nie uzyska się na to zgody rządu kraju, którego osoby podlegające ochronie są obywatelami.

Artykuł 45. Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich nie będzie uważał za ważne uwolnienia Mocarstwa zatrzymującego, które przekazało osoby podlegające ochronie innemu Mocarstwu, od odpowiedzialności za stosowanie konwencji do przekazanych osób, kiedy są one powierzone Mocarstwu, które zgodziło się je przyjąć."

Jugosławia

„1) Podpisując Konwencję genewską o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych oświadczam, że Rząd Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii przystępuje do powyższej konwencji z zastrzeżeniem co do artykułu 10.

Rząd Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii nie będzie uważał za legalną prośby Mocarstwa zatrzymującego, aby Państwo neutralne albo organizacja międzynarodowa lub organizacja humanitarna podjęła się funkcji, powierzonych przez niniejszą konwencję Mocarstwom opiekuńczym, w stosunku do rannych i chorych lub członków personelu sanitarnego i duchownego, o ile nie zgadza się na to rząd kraju, którego są oni obywatelami.

2) Podpisując Konwencję genewską o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu oświadczam, że Rząd Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii przystępuje do powyższej konwencji z zastrzeżeniem co do artykułu 10.

Rząd Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii nie będzie uważał za legalną prośby Mocarstwa zatrzymującego, aby Państwo neutralne albo organizacja międzynarodowa lub organizacja humanitarna podjęła się funkcji, powierzonych przez niniejszą konwencję Mocarstwom opiekuńczym, w stosunku do rannych, chorych i rozbitków lub członków personelu sanitarnego i duchownego, o ile nie zgadza się na to rząd kraju, którego są oni obywatelami.

3) Podpisując Konwencję genewską o traktowaniu jeńców wojennych oświadczam, że Rząd Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii przystępuje do powyższej konwencji z zastrzeżeniami co do artykułów 10 i 12.

Co do artykułu 10, Rząd Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii nie będzie uważał za legalną prośby Mocarstwa zatrzymującego, aby Państwo neutralne albo organizacja międzynarodowa lub organizacja humanitarna podjęła się funkcji, powierzonych przez niniejszą konwencję Mocarstwom opiekuńczym, w stosunku do jeńców wojennych, o ile nie zgadza się na rząd kraju, którego są oni obywatelami.

Co do artykułu 12, Rząd Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii nie będzie uważał Mocarstwa, które dokonało przekazania jeńców wojennych, za uwolnione od odpowiedzialności za stosowanie konwencji w całym okresie przebywania tych jeńców wojennych pod opieką Mocarstwa, które ich przyjęło.

4) Podpisując Konwencję genewską o ochronie osób cywilnych podczas wojny oświadczam, że Rząd Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii przystępuje do powyższej konwencji z zastrzeżeniami co do artykułów 11 i 45.

Co do artykułu 11, Rząd Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii nie będzie uważał za legalną prośby Mocarstwa zatrzymującego, aby Państwo neutralne albo organizacja międzynarodowa lub organizacja humanitarna podjęła się funkcji, powierzonych przez niniejszą konwencję Mocarstwom opiekuńczym, w stosunku do osób podlegających ochronie, o ile nie zgadza się na to rząd kraju, którego są oni obywatelami.

Co do artykułu 45, Rząd Federacyjnej Ludowej Republiki Jugosławii nie będzie uważał za legalne uwolnienia Mocarstwa przekazującego osoby podlegające ochronie innemu Mocarstwu od odpowiedzialności za stosowanie konwencji w całym okresie przebywania tych osób podlegających ochronie pod opieką Mocarstwa, które je przyjęło."

Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (protokół I), Genewa, 8 czerwca 1977 r.

(DzU z 1992 r., nr 41, poz. 175, załącznik)

Wstęp

Wysokie Umawiające się Strony, ogłaszając swoje gorące życzenie, by pokój panował między narodami, przypominając, że każde państwo, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych, ma obowiązek powstrzymywania się w swych stosunkach międzynarodowych od groźby lub użycia siły przeciwko suwerenności, integralności terytorialnej lub niezawisłości politycznej innego państwa albo w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami Narodów Zjednoczonych,

uznając, mimo to, za konieczne potwierdzenie i rozwinięcie postanowień chroniących ofiary konfliktów zbrojnych oraz uzupełnienie środków przewidzianych dla umocnienia stosowania tych postanowień,

wyrażając przekonanie, że nic w niniejszym protokole ani w konwencjach genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. nie może być rozumiane jako uprawniające lub upoważniające do jakiegokolwiek aktu agresji lub innego użycia siły w sposób niezgodny z Kartą Narodów Zjednoczonych,

potwierdzając ponadto, że postanowienia Konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. i niniejszego protokołu muszą być w pełni stosowane we wszystkich okolicznościach wobec wszelkich osób chronionych przez te dokumenty, bez rozróżnienia na niekorzyść wynikającego z charakteru lub przyczyn konfliktu zbrojnego albo motywów głoszonych lub przypisywanych Stronom konfliktu,

uzgodniły, co następuje:

Część I
Postanowienia ogólne
Artykuł 1
Zasady ogólne i zakres stosowania

1. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się do przestrzegania i zapewnienia przestrzegania niniejszego protokołu we wszelkich okolicznościach.

2. W przypadkach nie objętych niniejszym protokołem i innymi umowami międzynarodowymi osoby cywilne i kombatanci pozostają pod ochroną i władzą zasad prawa międzynaro-

dowego wynikających z ustalonych zwyczajów, zasad humanizmu oraz wymagań powszechnego sumienia.

3. Niniejszy protokół, który uzupełnia Konwencje genewskie z dnia 12 sierpnia 1949 r. o ochronie ofiar wojny, ma zastosowanie w sytuacjach, o jakich mowa we wspólnym dla tych konwencji artykule 2.

4. Sytuacje, o jakich mowa w ustępie poprzednim, obejmują konflikty zbrojne, w których ludy walczą przeciw panowaniu kolonialnemu i obcej okupacji oraz przeciw reżimom rasistowskim, wykonując swe prawo do samostanowienia zawarte w Karcie Narodów Zjednoczonych oraz w deklaracji w sprawie zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współpracy między państwami, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 2
Definicje

W rozumieniu niniejszego protokołu:

(a) „pierwsza konwencja", „druga konwencja", „trzecia konwencja" i „czwarta konwencja" oznaczają odpowiednio Konwencję genewską z dnia 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych; Konwencję genewską z dnia 12 sierpnia 1949 r. o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu; Konwencję genewską z dnia 12 sierpnia 1949 r. o traktowaniu jeńców wojennych; Konwencję genewską z dnia 12 sierpnia 1949 r. o ochronie osób cywilnych podczas wojny; określenie „konwencje" oznacza cztery Konwencje genewskie z dnia 12 sierpnia 1949 r. o ochronie ofiar wojny;

(b) określenie „normy prawa międzynarodowego mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych" oznacza przepisy zawarte w umowach międzynarodowych, których Stronami są Strony konfliktu, a także powszechnie uznane zasady i normy prawa międzynarodowego mające zastosowanie do konfliktów zbrojnych;

(c) określenie „Mocarstwo opiekuńcze" oznacza Państwo neutralne lub inne państwo nie będące Stroną konfliktu, które zostało wyznaczone przez Stronę konfliktu i uznane przez Stronę przeciwną i które zgodziło się na wykonywanie funkcji przypadających Mocarstwu opiekuńczemu na mocy konwencji i niniejszego protokołu;

(d) określenie „substytut" oznacza organizację, która działa w zastępstwie Mocarstwa opiekuńczego zgodnie z artykułem 5.

Artykuł 3
Początek i zakończenie stosowania

Niezależnie od postanowień obowiązujących zawsze:

(a) konwencje i niniejszy protokół mają zastosowanie od początku każdej sytuacji, o jakiej mowa w artykule 1 niniejszego protokołu;

(b) stosowanie konwencji i niniejszego protokołu ustaje na terytorium Stron konfliktu z chwilą całkowitego zakończenia działań zbrojnych, a na terytorium okupowanym – z chwilą zakończenia okupacji, z wyjątkiem, w obydwu przypadkach, co do osób, których ostateczne zwolnienie, repatriacja lub ponowne osiedlenie następuje później. Osoby takie korzystają nadal z odpowiednich postanowień konwencji i niniejszego protokołu, aż do ostatecznego zwolnienia, repatriacji lub osiedlenia.

Artykuł 4
Status prawny Stron konfliktu

Stosowanie konwencji i niniejszego protokołu, jak też zawieranie umów w nich przewidzianych nie ma wpływu na status prawny Stron konfliktu. Okupacja terytorium ani też stosowanie konwencji i niniejszego protokołu nie wpływają na status prawny takiego terytorium.

Artykuł 5
Ustanowienie Mocarstw opiekuńczych i ich substytutów

1. Od początku konfliktu obowiązkiem jego Stron jest zapewnienie poszanowania i stosowania konwencji i niniejszego protokołu poprzez system Mocarstw opiekuńczych, włącznie, między innymi, przez wyznaczenie i uznanie takich Mocarstw zgodnie z poniższymi ustępami; Mocarstwa opiekuńcze mają obowiązek strzec interesów Stron konfliktu.

2. Od początku sytuacji, o której mowa w artykule 1, każda Strona konfliktu bez zwłoki wyznaczy Mocarstwo opiekuńcze w celu stosowania Konwencji i niniejszego protokołu oraz tak samo bez zwłoki zezwoli na działalność Mocarstwa opiekuńczego, które uznała za takie po wyznaczeniu go przez Stronę przeciwną.

3. Jeżeli Mocarstwo opiekuńcze nie zostało wyznaczone lub uznane od początku sytuacji, o jakiej mowa w artykule 1, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, nie naruszając praw jakiejkolwiek innej bezstronnej, międzynarodowej organizacji humanitarnej do takiego samego działania, zaoferuje swe dobre usługi Stronom konfliktu w celu niezwłocznego wyznaczenia Mocarstwa opiekuńczego, na jakie zgodzą się Strony konfliktu. W tym celu może on między innymi zwrócić się do każdej Strony o dostarczenie listy co najmniej pięciu państw, które według tej Strony mogłyby działać w jej imieniu jako Mocarstwo opiekuńcze w stosunkach ze Stroną przeciwną, oraz zwrócić się do każdej ze Stron przeciwnych o dostarczenie listy co najmniej pięciu państw, które uznałyby one za Mocarstwo opiekuńcze drugiej Strony; takie listy powinny być przekazane Komitetowi w ciągu dwóch tygodni od chwili otrzymania prośby; Komitet porówna listy i zwróci się o uzyskanie zgody każdego państwa wymienionego na obydwu listach.

4. Jeżeli mimo powyższego nie ma Mocarstwa opiekuńczego, Strony konfliktu przyjmą bez zwłoki ofertę do działania w charakterze substytuta, którą może złożyć Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża lub jakakolwiek inna organizacja dająca pełne gwarancje bezstronności i skuteczności, po odpowiednich konsultacjach z wymienionymi Stronami i z uwzględnieniem wyników konsultacji. Działalność takiego substytuta jest uzależniona od zgody Stron konfliktu; Strony dołożą wszelkich starań, by ułatwić substytutowi działania w wykonywaniu zadań, zgodnie z konwencjami i niniejszym protokołem.

5. Zgodnie z artykułem 4 wyznaczenie i uznanie Mocarstw opiekuńczych w celu stosowania konwencji i niniejszego protokołu nie ma wpływu na status prawny Stron konfliktu ani też żadnego terytorium, w tym też terytorium okupowanego.

6. Utrzymywanie stosunków dyplomatycznych między Stronami konfliktu ani też powierzenie ochrony interesów Strony i jej obywateli państwu trzeciemu, zgodnie z normami prawa międzynarodowego dotyczącego stosunków dyplomatycznych, nie stanowią przeszkody w wyznaczeniu Mocarstwa opiekuńczego dla celów stosowania konwencji i niniejszego protokołu.

7. Każda następna wzmianka w niniejszym protokole o Mocarstwie opiekuńczym obejmuje również substytuta.

Artykuł 6
Personel wykwalifikowany

1. Wysokie Umawiające się Strony podejmą również w czasie pokoju wysiłki, przy współudziale krajowych stowarzyszeń Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężyca, Czerwonego Lwa i Słońca) dla wyszkolenia wykwalifikowanego personelu w celu ułatwienia stosowania konwencji i niniejszego protokołu, a zwłaszcza działalności Mocarstw opiekuńczych.

2. Rekrutacja i szkolenie takiego personelu podlegają jurysdykcji wewnętrznej.

3. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża będzie posiadał do dyspozycji Wysokich Umawiających się Stron listy osób wyszkolonych, sporządzone i nadesłane dla tego celu przez Wysokie Umawiające się Strony.

4. Warunki dotyczące użycia takiego personelu poza terytorium państwa powinny być w każdym wypadku przedmiotem odrębnych umów między zainteresowanymi Stronami.

Artykuł 7
Spotkania

Depozytariusz niniejszego protokołu na prośbę jednej lub większej liczby Wysokich Umawiających się Stron i za zgodą większości tych Stron zwoła spotkanie Wysokich Umawiających się Stron dla rozważenia ogólnych problemów dotyczących stonowania konwencji i niniejszego protokołu.

Część II
Ranni, chorzy i rozbitkowie
Dział I
Ogólna ochrona
Artykuł 8
Terminologia

W rozumieniu niniejszego protokołu:

(a) określenia „ranni" i „chorzy" oznaczają osoby zarówno wojskowe, jak i cywilne, które z powodu urazu, choroby albo innej ułomności lub zakłócenia czynności fizycznych czy umysłowych potrzebują opieki lub pomocy medycznej i które powstrzymują się od jakichkol-

wiek działań wrogich. Określenia te obejmują również przypadki macierzyństwa, noworodków oraz inne osoby, które mogą potrzebować bezpośredniej opieki lub pomocy medycznej, takie jak ułomni oraz kobiety ciężarne, i które powstrzymują się od jakichkolwiek działań wrogich;

(b) określenie „rozbitkowie" oznacza osoby zarówno wojskowe, jak i cywilne, które w wyniku wypadku, jaki spotkał ich samych lub przewożący je statek wodny lub powietrzny, znajdują się w niebezpieczeństwie na morzu lub na innych wodach i które powstrzymują się od jakichkolwiek działań wrogich. Osoby te, pod warunkiem dalszego powstrzymywania się od takiego udziału, są w czasie ich ratowania nadal uważane za rozbitków do chwili uzyskania innego statusu zgodnie z konwencją lub niniejszym protokołem;

(c) określenie „personel medyczny" oznacza osoby wyznaczone przez Stronę konfliktu do celów medycznych, wyliczonych w pkt. (e), lub do kierowania formacjami medycznymi albo do zarządzania lub kierowania transportem medycznym. Takie wyznaczenie może mieć charakter stały lub czasowy. Określenie to obejmuje:

(i) personel medyczny, wojskowy lub cywilny Strony konfliktu, włącznie z personelem określonym w pierwszej i drugiej konwencji, oraz personel wyznaczony do udziału w organizacjach obrony cywilnej;

(ii) personel medyczny narodowych stowarzyszeń Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężyca, Czerwonego Lwa i Słońca) i innych krajowych dobrowolnych stowarzyszeń pomocy, należycie uznanych i upoważnionych przez Stronę konfliktu;

(iii) personel medyczny formacji medycznych lub transportu medycznego, o jakich mowa w ustępie 2 artykułu 9;

(d) określenie „personel duchowny" oznacza osoby wojskowe lub cywilne, takie jak kapelani, które poświęcają się wyłącznie swej działalności duszpasterskiej i są przydzielone:

(i) do sił zbrojnych Strony konfliktu;

(ii) do jednostek medycznych lub transportu medycznego Strony konfliktu;

(iii) do jednostek medycznych lub transportu medycznego wymienionych w ustępie 2 artykułu 9; lub

(iv) do organizacji obrony cywilnej Strony konfliktu.

Przydzielenie personelu duchownego, do którego zastosowanie mają odpowiednie postanowienia punktu (k), może mieć charakter stały lub czasowy;

(e) określenie „jednostki medyczne" oznacza zakłady i inne formacje wojskowe lub cywilne, organizowane dla celów medycznych, takich jak poszukiwanie, zbieranie, przenoszenie, badanie i leczenie – włącznie z pierwszą pomocą – rannych, chorych i rozbitków, jak też do zapobiegania chorobom. Określenie to obejmuje przykładowo szpitale i inne podobne jednostki, ośrodki przetaczania krwi, ośrodki medycyny zapobiegawczej oraz instytuty, ośrodki zaopatrzenia medycznego, a także składnice materiałów medycznych i artykułów farmaceutycznych takich jednostek. Jednostki medyczne mogą być nieruchome lub ruchome, stałe lub czasowe;

(f) określenie „transport medyczny" oznacza przenoszenie na lądzie, na wodzie lub w powietrzu chronionych przez konwencje i niniejszy protokół rannych, chorych, rozbitków, personelu medycznego i duchownego, a także wyposażenia i zaopatrzenia medycznego;

(g) określenie „środek transportu medycznego" oznacza każdy środek transportu wojskowy lub cywilny, stały lub czasowy, przydzielony wyłącznie do transportu medycznego i pozostający pod kontrolą właściwej władzy Strony konfliktu;

(h) określenie „pojazd sanitarny" oznacza każdy lądowy środek transportu medycznego;

(i) określenie „statek i łódź sanitarna" oznacza każdy wodny środek transportu medycznego;

(j) określenie „sanitarny statek powietrzny" oznacza każdy powietrzny środek transportu medycznego;

(k) określenia „stały personel medyczny", „stałe jednostki medyczne" i „stałe środki transportu medycznego" oznaczają ten personel, te jednostki i środki, które zostały wyznaczone do celów medycznych na czas nieokreślony. Określenia „czasowy personel medyczny", „czasowe jednostki medyczne" i „czasowe środki transportu medycznego" oznaczają ten personel, te jednostki i środki, które przeznaczone są wyłącznie do celów medycznych na okresy ograniczone, przez cały czas trwania takich okresów. Jeżeli nie określono inaczej,

określenia „personel medyczny", „jednostki medyczne" i „środki transportu medycznego" obejmują zarówno kategorie stałe, jak i czasowe;

(l) określenie „znak rozpoznawczy" oznacza znak rozpoznawczy czerwonego krzyża, czerwonego półksiężyca lub czerwonego lwa i słońca na białym tle, gdy jest on używany do ochrony jednostki medycznej i środków transportu, personelu medycznego lub duchownego oraz jego wyposażenia i zaopatrzenia;

(m) określenie „sygnał rozpoznawczy" oznacza każdy środek sygnalizacji przeznaczony wyłącznie do umożliwienia identyfikacji jednostek medycznych i środków transportu, przewidziany w rozdziale III załącznika 1 do niniejszego protokołu.

Artykuł 9

Dziedzina stosowania

1. Niniejsza część, której postanowienia mają na celu polepszenie losu rannych, chorych i rozbitków, ma zastosowanie do tych wszystkich, którzy znajdują się w sytuacji, o jakiej mowa w artykule 1, bez czynienia różnic na niekorzyść z powodu rasy, koloru skóry, płci, języka, religii lub wiary, poglądów politycznych lub innych, narodowości lub pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub innych sytuacji albo jakichkolwiek innych podobnych kryteriów.

2. Odpowiednie postanowienia artykułów 27 i 32 pierwszej konwencji mają zastosowanie do stałych jednostek medycznych i środków transportu (innych niż statki szpitalne, do których stosuje się artykuł 25 drugiej konwencji) oraz ich personelu, oddanych do dyspozycji Strony konfliktu w celach humanitarnych:

(a) przez Państwo neutralne lub inne państwo, które nie jest Stroną danego konfliktu;

(b) przez uznane i upoważnione stowarzyszenie pomocy takiego państwa;

(c) przez bezstronną międzynarodową organizację humanitarną.

Artykuł 10

Ochrona i leczenie

1. Wszyscy ranni, chorzy i rozbitkowie, niezależnie od tego, do jakiej Strony należą, powinni być szanowani i chronieni.

2. We wszelkich okolicznościach powinni oni być traktowani humanitarnie oraz otrzymywać w możliwie największym rozmiarze i najkrótszym czasie leczenie, jakiego wymaga ich stan. Nie należy czynić między nimi różnic innych niż oparte na względach medycznych.

Artykuł 11

Ochrona osób

1. Zdrowie fizyczne i umysłowe oraz integralność osób, które znajdują się we władzy Strony przeciwnej lub które są internowane, zatrzymane lub w inny sposób pozbawione wolności z powodu sytuacji, o jakiej mowa w artykule 1, nie powinny być narażone na niebezpieczeństwo spowodowane nieusprawiedliwionym działaniem lub zaniechaniem. Dlatego też zabronione jest poddawanie osób wymienionych w niniejszym artykule leczeniu medycznemu, które nie jest uzasadnione ich stanem zdrowia, ani nie jest zgodne z takimi powszechnie uznanymi standardami medycznymi, jakie Strona stosująca takie leczenie zastosowałaby w podobnych warunkach medycznych do swych własnych obywateli nie będących pozbawionymi wolności w jakikolwiek sposób.

2. W szczególności zabronione jest dokonywanie na takich osobach, nawet za ich zgodą:

(a) okaleczeń fizycznych;

(b) doświadczeń medycznych lub naukowych;

(c) pobierania tkanki lub organów do transplantacji; chyba że działania takie są usprawiedliwione w myśl warunków przewidzianych w ustępie 1.

3. Wyjątki od zakazu przewidzianego w ustępie 2 pkt (c) mogą być uczynione jedynie w wypadku dawania krwi do transfuzji albo skóry do przeszczepu, jeżeli ma to charakter dobrowolny i nie jest wynikiem przymusu lub przekonywania, i to tylko w celach leczniczych, w warunkach zgodnych z ogólnie uznanymi standardami medycznymi i pod kontrolą sprawowaną w interesie zarówno dawcy, jak i biorcy.

4. Każde umyślne działanie lub zaniechanie, które poważnie zagraża zdrowiu fizycznemu lub umysłowemu albo integralności jakiejkolwiek osoby znajdującej się we władzy Strony innej niż ta, od jakiej zależy, i które narusza jakikolwiek zakaz wymieniony w ustępach 1 i 2 lub nie przestrzega wymogów przewidzianych w ustępie 3, stanowi ciężkie naruszenie niniejszego protokołu.

5. Osoby określone w ustępie 1 mają prawo odmowy poddania się jakiemukolwiek zabiegowi chirurgicznemu. W razie odmowy personel medyczny powinien podjąć wysiłki celem uzyskania pisemnego oświadczenia stwierdzającego taką odmowę, podpisanego przez pacjenta lub uznanego przez niego.

6. Każda Strona konfliktu powinna prowadzić rejestr medyczny każdego oddania krwi do transfuzji lub skóry do przeszczepu dokonanego przez osoby, o jakich mowa w ustępie 1, jeżeli oddanie takie nastąpiło na odpowiedzialność tej Strony. Ponadto każda Strona konfliktu powinna podjąć wysiłki mające na celu prowadzenie rejestru wszystkich czynności medycznych podjętych wobec każdej osoby internowanej, zatrzymanej lub w inny sposób pozbawionej wolności z powodu sytuacji, o jakiej mowa w artykule 1. Rejestry takie powinny być w każdym czasie dostępne do wglądu Mocarstwu opiekuńczemu.

Artykuł 12

Ochrona formacji medycznych

1. Jednostki medyczne powinny być zawsze szanowane i chronione oraz nie mogą być przedmiotem ataku.

2. Ustęp 1 stosuje się do cywilnych jednostek medycznych, jeżeli:

(a) należą do jednej ze Stron konfliktu;

(b) są uznane i upoważnione przez właściwą władzę jednej ze Stron konfliktu; albo

(c) są upoważnione zgodnie z ustępem 2 artykułu 9 niniejszego protokołu lub z artykułem 27 pierwszej konwencji.

3. Wzywa się Strony konfliktu do wzajemnego powiadamiania o rozmieszczeniu ich stałych jednostek medycznych. Brak takiego powiadomienia nie zwalnia żadnej ze Stron od obowiązku przestrzegania postanowień ustępu 1.

4. W żadnych okolicznościach nie wolno używać jednostek medycznych do ochrony celów wojskowych przed atakiem. W miarę możliwości Strony konfliktu zapewnią, by jednostki medyczne były tak rozmieszczone, aby ataki przeciw celom wojskowym nie zagrażały ich bezpieczeństwu.

Artykuł 13

Ustanie ochrony cywilnych jednostek medycznych

1. Ochrona, do jakiej są uprawnione cywilne jednostki medyczne, może ustać tylko wtedy, gdy są one używane, poza ramami swej funkcji humanitarnej, do działań szkodliwych dla nieprzyjaciela. Ochrona może ustać jednak dopiero po ostrzeżeniu ustalającym, jeśli jest to możliwe, rozsądny termin oraz gdy ostrzeżenie to zostało zignorowane.

2. Następujących działań nie uważa się za szkodliwe dla nieprzyjaciela:

(a) faktu wyposażenia personelu jednostek w lekką broń osobistą do obrony własnej lub rannych i chorych, znajdujących się pod jego opieką;

(b) ochrony formacji przez wartownika, wartę lub eskortę;

(c) znajdowania się w jednostce lekkiej broni i amunicji odebranych rannym i chorym, a nie przekazanych jeszcze właściwej służbie;

(d) przebywania w jednostce, z powodów medycznych, członków sił zbrojnych lub innych kombatantów.

Artykuł 14

Ograniczenie rekwizycji cywilnych jednostek medycznych

1. Mocarstwo okupacyjne ma obowiązek zapewnienia zaspokojenia medycznych potrzeb ludności cywilnej na okupowanym terytorium.

2. Mocarstwo okupacyjne nie może przeto rekwirować cywilnych jednostek medycznych, ich wyposażenia, materiałów lub usług ich personelu, dopóki te środki są konieczne do zaspokojenia medycznych potrzeb ludności cywilnej i do zapewnienia kontynuacji opieki medycznej nad rannymi i chorymi, którzy są już leczeni.

3. Pod warunkiem dalszego przestrzegania ogólnego przepisu zawartego w ustępie 2, Mocarstwo okupacyjne może zarekwirować wymienione środki, jeżeli spełnione są następujące warunki szczegółowe:

(a) środki te są konieczne do właściwego i niezwłocznego leczenia rannych i chorych członków sił zbrojnych Mocarstwa okupacyjnego lub jeńców wojennych;

(b) rekwizycja trwa tylko tak długo, jak długo występuje taka konieczność, oraz

(c) niezwłocznie poczynione zostaną kroki w celu zapewnienia dalszego zaspokajania potrzeb medycznych ludności cywilnej oraz leczonych rannych i chorych, których dotyka rekwizycja.

Artykuł 15

Ochrona cywilnego personelu medycznego i duchownego

1. Cywilny personel medyczny korzysta z poszanowania i ochrony.

2. W razie potrzeby należy udzielić cywilnemu personelowi medycznemu wszelkiej możliwej pomocy na obszarze, na którym cywilna działalność medyczna została zakłócona wskutek walk.

3. Mocarstwo okupacyjne udzieli cywilnemu personelowi medycznemu na okupowanych terytoriach wszelkiej pomocy, by umożliwić mu jak najlepsze wykonywanie jego humanitarnego posłannictwa. Mocarstwo okupacyjne nie może żądać, by wykonując tę misję personel ten dawał pierwszeństwo leczeniu kogokolwiek z innych względów niż medyczne. Nie może on być zmuszany do wykonywania zadań, które są niezgodne z jego humanitarnym posłannictwem.

4. Cywilny personel medyczny powinien mieć dostęp wszędzie tam, gdzie jego usługi są potrzebne, z zachowaniem środków nadzoru i bezpieczeństwa, jakie zainteresowana Strona konfliktu uzna za konieczne.

5. Cywilny personel duchowny korzysta z poszanowania i ochrony. Stosuje się do niego postanowienia konwencji i niniejszego protokołu dotyczące ochrony i identyfikacji personelu medycznego.

Artykuł 16

Ogólna ochrona działalności medycznej

1. Bez względu na sytuację nikt nie może być karany za działalność o charakterze medycznym zgodną z etyką medyczną, niezależnie od tego, kto korzysta z takiej opieki.

2. Osoby zajmujące się działalnością medyczną nie mogą być zmuszane do czynów lub prac sprzecznych z zasadami etyki medycznej lub z innymi przepisami medycznymi mającymi na celu dobro rannych i chorych albo z postanowieniami konwencji lub niniejszego protokołu, ani też do powstrzymania się od wykonywania czynności lub prac wymaganych przez te przepisy i postanowienia.

3. Żadna osoba zajmująca się działalnością medyczną nie może być zmuszana do udzielania komukolwiek należącemu do Strony przeciwnej lub do własnej Strony – poza przypadkami przewidzianymi przez prawo tej ostatniej – informacji dotyczących rannych i chorych, którzy znajdują się lub byli pod jej opieką, jeżeli informacje takie mogłyby jej zdaniem okazać się szkodliwe dla danych pacjentów lub ich rodzin. Jednakże przepisy o obowiązkowym zgłaszaniu chorób zakaźnych powinny być przestrzegane.

Artykuł 17

Rola ludności cywilnej i stowarzyszeń pomocy

1. Ludność cywilna powinna okazywać poszanowanie rannym, chorym i rozbitkom, nawet jeśli należą oni do Strony przeciwnej, i nie dopuszczać się w stosunku do nich żadnych aktów przemocy. Ludności cywilnej oraz stowarzyszeniom pomocy, takim jak krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężyca, Czerwonego Lwa i Słońca), należy zezwolić – nawet z ich własnej inicjatywy – na zbieranie rannych, chorych i rozbitków oraz opiekę nad nimi, również na obszarach objętych inwazją lub okupacją. Nikt nie może być krzywdzony, ścigany, skazany ani karany z powodu takiej humanitarnej działalności.

2. Strony konfliktu mogą zwrócić się do ludności cywilnej i stowarzyszeń pomocy, o jakich mowa w ustępie 1, o zbieranie rannych, chorych i rozbitków i opiekę nad nimi oraz o poszukiwanie zabitych i wskazywanie miejsc, w których się oni znajdują. Strony konfliktu zapewnią ochronę i niezbędne ułatwienia tym, którzy odpowiedzą na takie wezwanie. Jeżeli Strona przeciwna uzyska lub odzyska kontrolę nad obszarem, zapewni ona taką ochronę i ułatwienia na tak długo, jak to będzie potrzebne.

Artykuł 18

Identyfikacja

1. Każda Strona konfliktu powinna dołożyć starań, aby personel medyczny i duchowny oraz medyczne jednostki i środki transportu były rozpoznawalne.

2. Każda Strona konfliktu powinna także dołożyć starań, aby ustanowić i wprowadzić w życie metody i zasady postępowania, które umożliwią rozpoznanie jednostek medycznych i środków transportu, używających znaku rozpoznawczego i sygnałów rozpoznawczych.

3. Na terytorium okupowanym i na obszarach, na których toczą się walki lub zachodzi prawdopodobieństwo, że będą się toczyć, cywilny personel medyczny i duchowny powinien być rozpoznawalny poprzez znak rozpoznawczy i kartę tożsamości potwierdzającą jego status.

4. Za zgodą uprawnionej władzy jednostki medyczne i środki transportu powinny być oznaczone znakiem rozpoznawczym. Statki i łodzie, o jakich mowa w artykule 22 niniejszego protokołu, powinny być oznakowane stosownie do postanowień drugiej konwencji.

5. Obok znaku rozpoznawczego Strona konfliktu może, jak przewiduje rozdział III załącznika 1 do niniejszego protokołu, zezwolić na używanie sygnałów rozpoznawczych dla identyfikacji jednostek medycznych i środków transportu. W drodze wyjątku, w szczególnych przypadkach, o jakich mowa w tym rozdziale, środki transportu medycznego mogą używać sygnałów rozpoznawczych bez stosowania znaku rozpoznawczego.

6. Stosowanie postanowień ustępów 1 do 5 niniejszego artykułu podlega rozdziałom I do III załącznika 1 do niniejszego protokołu. Sygnały określone w rozdziale III tego załącznika i przeznaczone do wyłącznego użytku jednostek medycznych i środków transportu nie mogą być używane – poza wyjątkami przewidzianymi tamże – do innych celów niż identyfikacja jednostek medycznych i środków transportu określonych w tym rozdziale.

7. Postanowienia niniejszego artykułu nie uprawniają do szerszego stosowania znaku rozpoznawczego w czasie pokoju, niż to określa artykuł 44 pierwszej konwencji.

8. Postanowienia konwencji i niniejszego protokołu dotyczące nadzoru nad stosowaniem znaku rozpoznawczego i zapobiegania oraz karania za jego nadużywanie stosuje się do sygnałów rozpoznawczych.

Artykuł 19

Państwa neutralne i inne państwa nie będące Stronami konfliktu

Państwa neutralne i inne państwa nie będące Stronami konfliktu będą stosowały odpowiednie postanowienia niniejszego protokołu do osób chronionych przez niniejszą część, które mogą być przyjęte lub internowane na ich terytorium, i do zmarłych osób Stron konfliktu, które zostaną znalezione.

Artykuł 20

Zakaz represji

Zabronione są represje przeciwko osobom i dobrom chronionym przez niniejszą część.

Dział II

Transport medyczny

Artykuł 21

Pojazdy sanitarne

Pojazdy sanitarne korzystają z takiego samego poszanowania i ochrony, jaki przewidziany jest przez konwencje i niniejszy protokół dla ruchomych jednostek medycznych.

Artykuł 22

Statki szpitalne i łodzie ratownictwa przybrzeżnego

1. Postanowienia konwencji dotyczące:

(a) statków, o których mowa w artykułach 22, 24, 25 i 27 drugiej konwencji,

(b) ich łodzi ratunkowych i innych ich łodzi,

(c) ich personelu i załogi oraz

(d) rannych, chorych i rozbitków znajdujących się na pokładzie mają zastosowanie również wtedy, gdy te statki lub łodzie przewożą cywilnych rannych, chorych i rozbitków, nie należących do żadnej z kategorii wymienionych w artykule 13 drugiej konwencji. Takie osoby cywilne nie mogą jednak być przekazane Stronie innej niż własna, ani też wzięte do niewoli na morzu. Jeżeli znajdują się one we władzy Strony konfliktu innej niż ich własna, będzie miała do nich zastosowanie czwarta konwencja i niniejszy protokół.

2. Ochrona zapewniona przez konwencje statkom, o których mowa w artykule 25 drugiej konwencji, rozciąga się również na statki szpitalne oddane do dyspozycji Stronie konfliktu na cele humanitarne:

(a) przez Państwo neutralne lub inne państwo nie będące Stroną konfliktu albo

(b) przez bezstronną międzynarodową organizację humanitarną, pod warunkiem, w obu tych wypadkach, przestrzegania wymogów określonych w tym artykule.

3. Łodzie, o jakich mowa w artykule 27 drugiej konwencji, korzystają z ochrony także wtedy, gdy nie dokonano zawiadomienia przewidzianego w tym artykule. Stronom konfliktu proponuje się jednak, by powiadamiały się wzajemnie o wszelkich szczegółach dotyczących takich łodzi, które ułatwiłyby ich identyfikację i rozpoznanie.

Artykuł 23

Inne statki i łodzie sanitarne

1. Statki i łodzie sanitarne, inne niż wymienione w artykule 22 niniejszego protokołu i w artykule 38 drugiej konwencji, powinny być zarówno na morzu, jak i na innych wodach szanowane i chronione w sposób przewidziany przez konwencje i niniejszy protokół w odniesieniu do ruchomych jednostek sanitarnych. Ponieważ ich ochrona może być skuteczna jedynie wtedy, gdy zostaną one zidentyfikowane i rozpoznane jako statki lub łodzie sanitarne, powinny być oznaczone znakiem rozpoznawczym oraz stosować się, w miarę możliwości, do postanowień artykułu 43 ustęp 2 drugiej konwencji.

2. Statki i łodzie, o jakich mowa w ustępie 1, podlegają prawom wojny. Każdy okręt wojenny pływający na powierzchni, zdolny do bezpośredniego wymuszenia wykonania swego polecenia, może wydać rozkaz zatrzymania się, oddalenia się lub obrania określonego kursu; one zaś powinny stosować się do takiego polecenia. Takie statki i łodzie nie mogą być w jakikolwiek sposób odrywane od swych zadań medycznych, dopóki są potrzebne dla rannych, chorych i rozbitków znajdujących się na ich pokładzie.

3. Ochrona przewidziana w ustępie 1 ustaje jedynie w warunkach określonych w artykułach 34 i 35 drugiej konwencji. Wyraźna odmowa wykonania polecenia wydanego zgodnie z ustępem 2 stanowi działanie na szkodę nieprzyjaciela w rozumieniu artykułu 34 drugiej konwencji.

4. Strona konfliktu może powiadomić Stronę przeciwną, możliwie najwcześniej przed wypłynięciem, o nazwie, danych technicznych, przewidywanej godzinie wypłynięcia, kursie i przybliżonej prędkości statku lub łodzi sanitarnej, zwłaszcza gdy dotyczy to statków przekraczających wyporność 2000 ton brutto, jak również może podać wszelkie inne informacje, które mogłyby ułatwić identyfikację i rozpoznanie. Strona przeciwna powinna potwierdzić odbiór tych informacji.

5. Postanowienia artykułu 37 drugiej konwencji mają zastosowanie do personelu medycznego i duchownego znajdującego się na pokładzie takich statków i łodzi.

6. Postanowienia drugiej konwencji mają zastosowanie do rannych, chorych i rozbitków, należących do kategorii, o jakich mowa w artykule 13 drugiej konwencji i w artykule 44 niniejszego protokołu, którzy znajdują się na pokładzie takich statków i łodzi sanitarnych. Cywilni – ranni, chorzy i rozbitkowie – którzy nie należą do żadnej z kategorii wymienionych w artykule 13 drugiej konwencji, nie powinni, jeżeli znajdują się na morzu, być przekazywani Stronie konfliktu, która nie jest ich własną, ani być zmuszani do opuszczenia statku; jeżeli znajdują się oni we władzy Strony konfliktu innej niż ich własna, zastosowanie ma czwarta konwencja i niniejszy protokół.

Artykuł 24

Ochrona powietrznych statków sanitarnych

Powietrzne statki sanitarne będą szanowane i chronione stosownie do postanowień niniejszej części.

Artykuł 25

Powietrzne statki sanitarne na obszarach nie opanowanych przez Stronę przeciwną

Na obszarach lądowych faktycznie kontrolowanych przez siły przyjazne lub na obszarach morskich nie kontrolowanych faktycznie przez Stronę przeciwną, a także w przestrzeni powietrznej nad takimi obszarami, poszanowanie i ochrona powietrznych statków sanitarnych Strony w konflikcie nie zależy od porozumienia ze Stroną przeciwną. Jednak dla większego bezpieczeństwa Strona konfliktu używająca swych powietrznych statków sanitarnych na tych obszarach może przekazać Stronie przeciwnej informacje przewidziane w artykule 29, zwłaszcza zaś, kiedy statki takie dokonują lotów, w czasie których dostają się w zasięg systemów broni „ziemia-powietrze" Strony przeciwnej.

Artykuł 26

Powietrzne statki sanitarne w strefach styczności lub strefach podobnych

1. W tych częściach strefy styczności, które są faktycznie kontrolowane przez siły przyjazne, a także w strefach, nad którymi faktyczna kontrola nie jest wyraźnie ustalona przez żadne siły, oraz w przestrzeni powietrznej nad tymi strefami ochrona powietrznych statków sanitarnych może być w pełni skuteczna jedynie w drodze uprzedniego porozumienia między właściwymi władzami wojskowymi Stron konfliktu, przewidzianego w artykule 29. W razie braku takiego porozumienia, powietrzne statki sanitarne działają na własne ryzyko; statki te powinny jednak być szanowane, gdy zostaną rozpoznane jako powietrzne statki sanitarne.

2. Wyrażenie „strefa styczności" oznacza każdą strefę na lądzie, gdzie wysunięte części sił przeciwnych są ze sobą w styczności, zwłaszcza gdy są one narażone na bezpośredni ostrzał z ziemi.

Artykuł 27

Powietrzne statki sanitarne w strefach kontrolowanych przez Stronę przeciwną

1. Powietrzne statki sanitarne Strony konfliktu podlegają ochronie podczas przelotu nad strefami lądowymi lub morskimi fizycznie kontrolowanymi przez Stronę przeciwną, pod warunkiem uprzedniego otrzymania zgody na takie loty od właściwej władzy Strony przeciwnej.

2. Powietrzny statek sanitarny, który wskutek błędu w nawigacji lub wyższej konieczności dotyczącej bezpieczeństwa lotu przelatuje nad strefą faktycznie kontrolowaną przez Stronę przeciwną bez porozumienia lub w odstępstwie od warunków porozumienia przewidzianego w ustępie 1, powinien podjąć wszelkie wysiłki dla zidentyfikowania siebie i powiadomienia Strony przeciwnej o zaistniałych okolicznościach. Z chwilą gdy taki sanitarny statek powietrzny zostanie rozpoznany przez Stronę przeciwną, powinna ona podjąć wszelkie uzasadnione wysiłki, aby wydać rozkaz lądowania lub wodowania, przewidziany w artykule 30 ustęp 1, lub przedsięwziąć inne środki w celu zabezpieczenia swych własnych interesów – w obydwu wypadkach – dać statkowi powietrznemu czas na podporządkowanie się rozkazowi przed podjęciem ataku przeciwko niemu.

Artykuł 28

Ograniczenia w używaniu powietrznych statków sanitarnych

1. Zabrania się Stronom konfliktu używania swych powietrznych statków sanitarnych do prób uzyskania korzyści wojskowych kosztem Strony przeciwnej. Obecność powietrznych statków sanitarnych nie może być wykorzystywana do prób ochrony celów wojskowych przed atakiem.

2. Powietrzne statki sanitarne nie powinny być używane do zbierania lub przekazywania danych wywiadowczych i nie powinny przewozić wyposażenia przeznaczonego do tego celu. Zabrania się im przewożenia osób lub ładunku nie objętych definicją zawartą w artykule 8 punkt (f). Nie uważa się za zakazane przewożenie na pokładzie rzeczy osobistych osób przewożonych lub wyposażenia przeznaczonego wyłącznie dla ułatwienia nawigacji, łączności lub identyfikacji.

3. Powietrzne statki sanitarne nie mogą przewozić innej broni niż lekka i amunicji, odebranych rannym, chorym i rozbitkom, znajdującym się na pokładzie i nie przekazanym jeszcze właściwej służbie, oraz takiej lekkiej broni osobistej, jaka może być konieczna do umożliwienia personelowi medycznemu znajdującemu się na pokładzie obrony własnej i powierzonych mu rannych, chorych i rozbitków.

4. Podczas wykonywania lotów, o których mowa w artykułach 26 i 27, powietrzne statki sanitarne nie powinny być używane do poszukiwania rannych, chorych i rozbitków, jeżeli odmiennie nie stanowi wcześniejsze porozumienie ze Stroną przeciwną.

Artykuł 29

Zawiadomienia i porozumienia dotyczące powietrznych statków sanitarnych

1. Zawiadomienia przewidziane w artykule 25 albo wezwania do zawarcia uprzedniego porozumienia, przewidziane w artykułach 26, 27, 28 (ustęp 4) lub 31 powinny określać przewidywaną liczbę powietrznych statków sanitarnych, plany ich lotu oraz środki rozpoznania i być rozumiane w taki sposób, aby każdy lot był wykonywany zgodnie z artykułem 28.

2. Strona otrzymująca zawiadomienie dokonane w myśl artykułu 25 niezwłocznie powinna potwierdzić jego odbiór.

3. Strona otrzymująca prośbę dotyczącą zawarcia uprzedniej umowy zgodnie z artykułami 26, 27 lub 31 bądź też artykułem 28 ustęp 4 powinna możliwie najszybciej powiadomić Stronę, która skierowała prośbę:

(a) że wyraża zgodę stosownie do prośby;

(b) że odrzuca prośbę; albo

(c) że proponuje uzasadnioną zmianę. Może również proponować zakaz lub ograniczenie innych lotów w tej strefie przez określony czas. Jeśli Strona, która wezwanie przedstawiła, przyjmuje propozycje alternatywne, powinna przekazać drugiej Stronie swoją zgodę.

4. Strony poczynią niezbędne kroki w celu szybkiego przekazania powiadomień i zawarcia porozumień.

5. Strony poczynią również niezbędne kroki, by istotna treść tych powiadomień i umów została szybko przekazana zainteresowanym jednostkom wojskowym i by zostały one poinformowane o środkach identyfikacji używanych przez wchodzące w grę powietrzne statki sanitarne.

Artykuł 30

Lądowanie i inspekcja powietrznych statków sanitarnych

1. Powietrzne statki sanitarne przelatujące nad strefami rzeczywiście opanowanymi przez Stronę przeciwną lub strefami, nad którymi żadna ze Stron wyraźnie nie panuje mogą być wezwane do lądowania lub odpowiednio wodowania, by umożliwić inspekcję przewidzianą w następnych ustępach. Powietrzne statki sanitarne powinny podporządkować się każdemu wezwaniu tego rodzaju.

2. Jeżeli powietrzny statek sanitarny ląduje lub woduje na wezwanie lub z innych powodów, może być poddany inspekcji jedynie dla sprawdzenia kwestii wymienionych w ustępach 3 i 4. Inspekcja powinna być podjęta niezwłocznie i przeprowadzona szybko. Strona, która przystępuje do inspekcji, nie powinna domagać się, by ranni i chorzy zostali wyładowani ze statku powietrznego, chyba że takie wyładowanie jest niezbędne dla dokonania inspekcji. Powinna ona w każdym razie zatroszczyć się, by inspekcja lub wyładowanie nie pogorszyły stanu rannych i chorych.

3. Jeżeli inspekcja ustali, że statek powietrzny:

(a) jest powietrznym statkiem sanitarnym w rozumieniu artykułu 8 punkt (j);

(b) nie narusza warunków ustanowionych w artykule 28 oraz

(c) nie podjął lotu bez uprzedniego porozumienia lub z jego naruszeniem, jeśli porozumienie takie jest wymagane, to otrzyma on pozwolenie na niezwłoczne kontynuowanie lotu wraz z takimi znajdującymi się w nim osobami, które należą do Strony przeciwnej, do Państwa neutralnego albo do innego państwa nie będącego Stroną konfliktu.

4. Jeżeli inspekcja ustali, że statek powietrzny:

(a) nie jest powietrznym statkiem sanitarnym w rozumieniu artykułu 8 punkt (j);

(b) narusza warunki ustanowione w artykule 28 albo

(c) podjął lot bez uprzedniego porozumienia lub z jego naruszeniem, jeśli porozumienie takie jest wymagane, to statek ten może być zajęty. Osoby znajdujące się w nim powinny być traktowane stosownie do odpowiednich przepisów konwencji i niniejszego protokołu. W wypadku gdy zajęty w ten sposób statek powietrzny jest stałym powietrznym statkiem sanitarnym, może on być później używany wyłącznie jako powietrzny statek sanitarny.

Artykuł 31

Państwa neutralne lub inne państwa nie będące Stronami konfliktu

1. Powietrzne statki sanitarne mogą przelatywać, lądować lub wodować na terytorium Państwa neutralnego lub innego państwa nie będącego Stroną w konflikcie jedynie na podstawie uprzedniego porozumienia. Jeżeli natomiast takie porozumienie istnieje, korzystają one z poszanowania w czasie całego lotu i ewentualnych lądowań. Powinny one jednak podporządkować się każdemu wezwaniu do lądowania lub wodowania.

2. Powietrzny statek sanitarny, który bez uprzedniego porozumienia lub z naruszeniem jego postanowień przelatuje nad terytorium Państwa neutralnego lub innego państwa nie będącego Stroną w konflikcie bądź wskutek błędu nawigacyjnego, bądź wskutek naglącej sytuacji dotyczącej bezpieczeństwa lotu, powinien poczynić wysiłki, by powiadomić o swym locie i by pozwolić się zidentyfikować. Z chwilą gdy państwo to rozpozna taki powietrzny statek sanitarny, powinno ono dołożyć wszelkich uzasadnionych wysiłków, by dać polecenie lądowania lub wodowania, o jakim mowa w artykule 30 ustęp 1, albo poczynić inne kroki dla

zabezpieczenia interesów tego państwa i dać statkowi powietrznemu w obydwu wypadkach czas na podporządkowanie się przed podjęciem ataku przeciwko niemu.

3. Jeżeli powietrzny statek sanitarny ląduje lub woduje na wezwanie albo z innych powodów, stosownie do porozumienia lub w warunkach wskazanych w ustępie 2, na terytorium państwa neutralnego lub innego państwa nie będącego Stroną w konflikcie, to może być poddany inspekcji w celu ustalenia, czy jest to rzeczywiście powietrzny statek sanitarny. Inspekcja powinna być podjęta bezzwłocznie i przeprowadzona szybko. Strona przystępująca do inspekcji nie powinna żądać, by ranni i chorzy należący do Strony użytkującej statek powietrzny zostali z niego wyładowani, chyba że jest to dla inspekcji nieodzowne. Strona przeprowadzająca inspekcję powinna w każdym razie zapewnić, by inspekcja lub wyładowanie nie pogorszyły stanu rannych i chorych. Jeżeli inspekcja ustali, że statek powietrzny jest istotnie powietrznym statkiem sanitarnym, statek ten wraz ze znajdującymi się w nim osobami z wyjątkiem tych, które zgodnie z przepisami prawa międzynarodowego mającymi zastosowanie w konfliktach zbrojnych podlegają zatrzymaniu powinien otrzymać zezwolenie na dalszy lot oraz odpowiednie udogodnienia. Jeżeli inspekcja ustali, że taki statek powietrzny nie jest powietrznym statkiem sanitarnym, podlega on zajęciu, a znajdujące się w nim osoby powinny być potraktowane zgodnie z ustępem 4.

4. Ranni, chorzy i rozbitkowie, którzy opuścili powietrzny statek sanitarny za zgodą władz miejscowych na terytorium Państwa neutralnego lub innego państwa nie będącego Stroną konfliktu, z wyjątkiem tych, którzy uczynili to przejściowo, podlegają zatrzymaniu – jeśli porozumienie między tymi państwami a Stronami konfliktu nie przewiduje inaczej – przez to państwo, gdy wymagają tego przepisy prawa międzynarodowego mające zastosowanie w konfliktach zbrojnych, tak by nie mogli na nowo wziąć udziału w działaniach zbrojnych. Koszty leczenia szpitalnego i internowania ponosi państwo, do którego te osoby należą.

5. Państwa neutralne i inne państwa nie będące Stronami konfliktu będą stosowały w jednakowy sposób do wszystkich Stron konfliktu warunki i ewentualne ograniczenia dotyczące przelotu nad ich terytorium powietrznych statków sanitarnych lub lądowania takich statków.

Dział III
Osoby zaginione i zmarłe

Artykuł 32
Zasada ogólna

Przy stosowaniu niniejszego działu Wysokie Umawiające się Strony, Strony konfliktu oraz międzynarodowe organizacje humanitarne wymienione w konwencjach i niniejszym protokole kierują się w swej działalności przede wszystkim prawem rodzin do wiedzy o losie ich członków.

Artykuł 33
Osoby zaginione

1. Gdy okoliczności na to pozwolą, a najpóźniej z chwilą zakończenia czynnych działań zbrojnych, każda Strona konfliktu powinna poszukiwać osób, których zaginięcie zostało jej podane przez Stronę przeciwną. Ta przeciwna Strona powinna dla ułatwienia poszukiwań podać wszelkie przydatne informacje o takich osobach.

2. Dla ułatwienia zebrania informacji, o jakich mowa w poprzednim ustępie, każda Strona konfliktu powinna, w odniesieniu do osób, które nie korzystałyby z lepszego traktowania stosownie do konwencji lub niniejszego protokołu:

(a) zarejestrować informacje przewidziane w artykule 138 czwartej konwencji o tych osobach, które były zatrzymane, uwięzione lub w inny sposób pozbawione wolności przez okres dłuższy niż dwa tygodnie w związku z działaniami zbrojnymi lub okupacją lub które zmarły w okresie pozbawienia wolności;

(b) w jak największym zakresie pomagać oraz, jeśli to konieczne, zbierać i rejestrować informacje o takich osobach, jeżeli one zmarły w innych okolicznościach w związku z działaniami wojennymi lub okupacją.

3. Informacje o osobach, których zaginięcie podano stosownie do ustępu 1, oraz wnioski o takie informacje powinny być przekazywane bądź bezpośrednio, bądź za pośrednictwem Mocarstwa opiekuńczego, Centralnego Biura Poszukiwań przy Międzynarodowym Komitecie Czerwonego Krzyża lub krajowych stowarzyszeń Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężyca, Czerwonego Lwa i Słońca). Jeżeli te informacje nie są przekazane za pośrednictwem Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża i jego Centralnego Biura Poszu-

kiwań, każda Strona konfliktu zapewni dostarczenie ich również Centralnemu Biuru Poszukiwań.

4. Strony konfliktu dołożą starań, by dojść do porozumień, które by pozwoliły zespołom poszukiwać, identyfikować i zbierać zmarłych na polu walki; porozumienia te mogą przewidywać – w miarę potrzeby – że takim zespołom towarzyszyć będzie personel Strony przeciwnej w czasie, gdy będą one pełnić swą misję w strefach, które są pod kontrolą tej Strony przeciwnej. Personel takich zespołów powinien być szanowany i chroniony w czasie, gdy zajmuje się wyłącznie spełnianiem swych zadań.

Artykuł 34

Szczątki osób zmarłych

1. Szczątki osób zmarłych z przyczyn związanych z okupacją lub w czasie pozbawienia wolności spowodowanego okupacją lub działaniami wojennymi oraz osób, które nie były obywatelami państwa, w którym zmarły w związku z działaniami wojennymi, powinny być szanowane; groby tych osób powinny być szanowane, utrzymywane i oznaczone, tak jak to przewiduje artykuł 130 czwartej konwencji, jeśli tych szczątków lub grobów nie dotyczy bardziej korzystne traktowanie w myśl konwencji lub niniejszego protokołu.

2. Gdy pozwolą na to okoliczności i stosunki między przeciwnymi Stronami, Wysokie Umawiające się Strony, na których terytorium położone są groby oraz ewentualnie inne miejsca, w których znajdują się szczątki osób zmarłych z powodu działań wojennych, podczas okupacji lub w okresie pozbawienia wolności, powinny zawrzeć porozumienia w celu:

(a) ułatwienia dostępu do grobów członkom rodzin zmarłych i przedstawicielom oficjalnych służb rejestracji grobów oraz wydania praktycznych zarządzeń dotyczących tego dostępu;

(b) zapewnienia stałej opieki i utrzymania tych grobów;

(c) ułatwienia powrotu szczątków osób zmarłych i ich osobistych rzeczy do kraju pochodzenia na wniosek tego kraju lub jeśli ten kraj się nie sprzeciwia na wniosek rodziny.

3. W braku porozumień przewidzianych w ustępie 2 pkt (b) lub (c) i gdy kraj pochodzenia takich zmarłych nie wyraża woli zapewnienia utrzymania takich grobów na swój koszt, Wysoka Umawiająca się Strona, na której terytorium te groby się znajdują, może zaproponować ułatwienie powrotu szczątków do kraju pochodzenia. Jeżeli ta propozycja nie zostanie przyjęta w ciągu 5 lat od jej złożenia, Wysoka Umawiająca się Strona może, po odpowiednim powiadomieniu kraju pochodzenia, stosować swoje prawo dotyczące cmentarzy i grobów.

4. Wysoka Umawiająca się Strona, na której terytorium znajdują się groby, o jakich mowa w niniejszym artykule, jest uprawniona do ekshumacji szczątków jedynie:

(a) w warunkach określonych w ustępach 2 (c) i 3 albo

(b) gdy ekshumację nakazuje wzgląd na interes publiczny, w tym na potrzeby sanitarne i procesowe; w takim wypadku Wysoka Umawiająca się Strona powinna zawsze traktować szczątki osób zmarłych z szacunkiem i powiadomić kraj pochodzenia o zamiarze ekshumacji, podając przewidywane miejsce ponownego pogrzebania.

Część III

Metody i środki prowadzenia wojny. Status kombatanta i jeńca wojennego

Dział I

Metody i środki prowadzenia wojny

Artykuł 35

Zasady podstawowe

1. W każdym konflikcie zbrojnym prawo Stron konfliktu do doboru metod i środków prowadzenia wojny nie jest nieograniczone.

2. Zabronione jest stosowanie broni, pocisków i materiałów, a także metod prowadzenia wojny, które mogą powodować zbędne cierpienia.

3. Zabronione jest stosowanie metod i środków prowadzenia wojny, których celem jest wywoływanie rozległych, długotrwałych i poważnych szkód w środowisku naturalnym lub po których można oczekiwać, że takie szkody wywołają.

Artykuł 36

Nowe bronie

Przy prowadzeniu badań, prac rozwojowych, nabywaniu lub wprowadzaniu nowej broni, nowego środka lub metody prowadzenia wojny Wysoka Umawiająca się Strona jest obowią-

zana ustalić, czy ich zastosowanie byłoby w pewnych lub we wszelkich okolicznościach zakazane przez postanowienia niniejszego protokołu lub przez jakikolwiek inny przepis prawa międzynarodowego odnoszący się do tej Wysokiej Umawiającej się Strony.

Artykuł 37

Zakaz wiarołomstwa

1. Zabronione jest zabijanie, ranienie lub pojmanie przeciwnika w sposób wiarołomny. Stanowią wiarołomstwo działania odwołujące się do dobrej wiary przeciwnika w celu wprowadzenia go w błąd, aby uważał on, że ma prawo skorzystać z ochrony przewidzianej przez przepisy prawa międzynarodowego, mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych, albo że ma obowiązek udzielić takiej ochrony. Następujące działania są przykładami wiarołomstwa:

(a) udawanie zamiaru prowadzenia rokowań pod osłoną flagi parlamentarza albo udawanie poddania się;

(b) udawanie niesprawności wywołanej ranami lub chorobą;

(c) udawanie posiadania statusu osoby cywilnej lub niekombatanta oraz

(d) udawanie posiadania uprzywilejowanego statusu przez używanie znaków, odznak lub mundurów Narodów Zjednoczonych, Państw neutralnych lub innych państw nie będących Stronami konfliktu.

2. Podstępy wojenne nie są zabronione. Podstępy wojenne są to działania, których celem jest wprowadzenie przeciwnika w błąd lub skłonienie do postępowania nieostrożnego, które jednak nie naruszają żadnego przepisu prawa międzynarodowego, mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych, i które, nie odwołując się do dobrej wiary przeciwnika w sprawie ochrony przewidzianej przez to prawo, nie są wiarołomne. Następujące działania stanowią przykłady podstępów wojennych: stosowanie maskowania, pułapek, operacji pozornych i fałszywe informowanie.

Artykuł 38

Uznane znaki

1. Zabronione jest nieuprawnione używanie znaku rozpoznawczego czerwonego krzyża, czerwonego półksiężyca lub czerwonego lwa i słońca albo innych odznak, znaków lub sygnałów przewidzianych przez konwencje lub niniejszy protokół. Jest też zabronione umyślne nadużywanie innych znaków ochronnych, uznanych w skali międzynarodowej, w tym flagi parlamentarza i znaku chroniącego dobra kultury.

2. Zabronione jest używanie znaku rozpoznawczego Narodów Zjednoczonych poza wypadkami, gdy używanie go jest dozwolone przez tę organizację.

Artykuł 39

Odznaki państwowe

1. Zabronione jest używanie w czasie konfliktu zbrojnego sztandarów lub flag, symboli, odznak lub mundurów wojskowych Państw neutralnych lub innych państw nie będących Stronami konfliktu.

2. Zabronione jest używanie sztandarów lub flag, symboli, odznak lub mundurów wojskowych Stron przeciwnych podczas ataków lub dla zamaskowania, wsparcia ochrony lub utrudniania operacji wojskowych.

3. Żadne z postanowień niniejszego artykułu ani ustępu 1 (d) artykułu 37 nie narusza istniejących, powszechnie uznanych przepisów prawa międzynarodowego mających zastosowanie do szpiegostwa lub do używania flag w czasie konfliktów zbrojnych na morzu.

Artykuł 40

Darowanie życia

Zabronione jest wydanie rozkazu, by nikogo nie zostawiać przy życiu, grożenie tym przeciwnikowi lub prowadzenie działań zbrojnych w taki sposób.

Artykuł 41

Ochrona nieprzyjaciela wyłączonego z walki

1. Osoba, która została uznana lub w danych okolicznościach powinna być uznana za wyłączoną z walki, nie może być przedmiotem ataku.

2. Wyłączona z walki jest osoba:

(a) która znajduje się we władzy Strony przeciwnej;

(b) która wyraża wyraźnie wolę poddania się; lub

(c) która utraciła świadomość lub w inny sposób jest w stanie niesprawności z powodu ran lub choroby i wskutek tego nie może się bronić, pod warunkiem że we wszystkich wypadkach powstrzymuje się ona od jakiegokolwiek działania wrogiego i nie próbuje ucieczki.

3. Jeżeli osoby mające prawo do ochrony, jak jeńcy wojenni, znajdują się we władzy Strony przeciwnej w innych niż zwyczajne warunkach walki, które uniemożliwiają ich ewakuację w myśl tytułu III, dział I trzeciej konwencji, powinny one być zwolnione i należy przedsięwziąć wszelkie stosowne środki ostrożności, by zapewnić im bezpieczeństwo.

Artykuł 42

Osoby znajdujące się w statkach powietrznych

1. Osoba opuszczająca ze spadochronem statek powietrzny niezdolny do lotu nie powinna być przedmiotem ataku w czasie opadania.

2. Osobie, która opuściła ze spadochronem statek powietrzny niezdolny do lotu, należy, w razie wylądowania jej na terytorium kontrolowanym przez Stronę przeciwną, dać możliwość poddania się przed uczynieniem jej przedmiotem ataku, chyba że jest widoczne, iż podejmuje ona wrogie działanie.

3. Oddziały powietrznodesantowe nie są chronione przez niniejszy artykuł.

Dział II

Status kombatanta i jeńca wojennego

Artykuł 43

Siły zbrojne

1. Siły zbrojne Strony konfliktu składają się ze wszystkich uzbrojonych i zorganizowanych sił, grup i oddziałów, które podlegają dowództwu odpowiedzialnemu przed tą Stroną za postępowanie jego podwładnych, choćby ta Strona była reprezentowana przez rząd lub władzę nie uznane przez Stronę przeciwną. Takie siły zbrojne powinny podlegać systemowi wewnętrznej dyscypliny, który by zapewniał między innymi poszanowanie przepisów prawa międzynarodowego mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych.

2. Członkowie sił zbrojnych Strony konfliktu (inni niż personel medyczny i duchowny objęty artykułem 33 trzeciej konwencji) są kombatantami, to jest mają prawo bezpośredniego uczestniczenia w działaniach zbrojnych.

3. Strona konfliktu, która wciela do swych sił zbrojnych organizację paramilitarną lub uzbrojoną służbę porządku publicznego, powinna powiadomić o tym inne Strony konfliktu.

Artykuł 44

Kombatanci i jeńcy wojenni

1. Każdy kombatant w rozumieniu artykułu 43, który znajdzie się we władzy Strony przeciwnej, staje się jeńcem wojennym.

2. Chociaż wszyscy kombatanci są zobowiązani do przestrzegania przepisów prawa międzynarodowego, mających zastosowanie w konfliktach zbrojnych, naruszenia tych przepisów nie pozbawiają kombatanta prawa do traktowania go jako kombatanta albo gdy znajdzie się we władzy Strony przeciwnej – prawa do traktowania go jako jeńca wojennego, z wyjątkiem wypadków, o jakich mowa w ustępach 3 i 4.

3. Dla wzmocnienia ochrony ludności cywilnej przed skutkami działań wojennych kombatanci są zobowiązani do odróżniania się od ludności cywilnej w czasie, gdy biorą udział w ataku lub w wojskowej operacji przygotowawczej do ataku. Uznając jednak, że w toku konfliktów zbrojnych istnieją sytuacje, gdy wskutek charakteru działań zbrojnych uzbrojony kombatant nie może odróżniać się od ludności cywilnej, zachowuje on swój status kombatanta pod warunkiem, że w takich sytuacjach nosi otwarcie broń:

(a) w czasie każdego starcia zbrojnego;

(b) gdy jest widoczny dla nieprzyjaciela podczas rozwinięcia wojskowego, poprzedzającego rozpoczęcie ataku, w którym ma uczestniczyć.

Działania odpowiadające warunkom przewidzianym w niniejszym ustępie nie są uważane za wiarołomne w rozumieniu ustępu 1 (c) artykułu 37.

4. Każdy kombatant, który znajdzie się we władzy Strony przeciwnej w czasie, gdy nie spełnia warunków przewidzianych w drugim zdaniu ustępu 3, traci prawo do traktowania go jako jeńca wojennego, korzysta jednak mimo to z ochrony równoważnej pod każdym względem z tą, jaka przyznana jest jeńcom wojennym przez trzecią konwencję i przez niniejszy protokół. W wypadku gdy jest on sądzony i skazany za jakiekolwiek przestępstwa popełnio-

ne przez niego, ochrona ta obejmuje ochronę równoważną z tą, jaką trzecia konwencja przyznała jeńcom wojennym.

5. Kombatant, który znajdzie się we władzy Strony przeciwnej, w czasie gdy nie uczestniczy w ataku lub w wojskowej operacji przygotowawczej do ataku, nie traci z powodu swej poprzedniej działalności prawa do traktowania go jako kombatanta i jeńca wojennego.

6. Niniejszy artykuł nie pozbawia nikogo prawa do traktowania go jako jeńca wojennego w myśl artykułu 4 trzeciej konwencji.

7. Niniejszy artykuł nie zmierza do zmiany praktyki Państw powszechnie przyjętej, dotyczącej noszenia mundurów przez kombatantów należących do umundurowanych regularnych oddziałów Strony konfliktu.

8. Poza kategoriami osób wymienionymi w artykule 13 pierwszej i drugiej konwencji, wszyscy członkowie sił zbrojnych Strony konfliktu, określeni w artykule 43 niniejszego protokołu, mają prawo do ochrony przyznanej przez wymienione konwencje w razie ranienia lub choroby albo gdy – w przypadku drugiej konwencji – są rozbitkami na morzu lub na innych wodach.

Artykuł 45

Ochrona osób, które brały udział w działaniach zbrojnych

1. Domniemywa się, że osoba, która bierze udział w działaniach zbrojnych i znajdzie się we władzy Strony przeciwnej, jest jeńcem wojennym i dlatego jest chroniona przez trzecią konwencję, gdy domaga się statusu jeńca wojennego lub gdy wydaje się, że ma prawo do statusu jeńca wojennego, albo gdy Strona, do której ona należy, domaga się dla niej tego statusu, dokonując notyfikacji wobec Mocarstwa zatrzymującego lub Mocarstwa opiekuńczego. W razie jakiejkolwiek wątpliwości co do prawa do statusu jeńca wojennego, taka osoba nadal korzysta z tego statusu i w związku z tym z ochrony trzeciej konwencji i niniejszego protokołu do czasu ustalenia jej statusu przez właściwy sąd.

2. Jeżeli osoba, która znalazła się we władzy Strony przeciwnej, nie jest zatrzymana jako jeniec wojenny i ma być sądzona przez tę Stronę za przestępstwo związane z działaniami zbrojnymi, może ona podnieść sprawę swego prawa do statusu jeńca wojennego przed sądem orzekającym w celu uzyskania rozstrzygnięcia w tej kwestii. Ilekroć odpowiednia procedura na to pozwala, kwestia ta powinna być rozstrzygnięta przed wydaniem orzeczenia co do przestępstwa. Przedstawiciele Mocarstwa opiekuńczego mają prawo przysłuchiwać się postępowaniu, w którym ta sprawa ma być rozstrzygnięta, chyba że wyjątkowo postępowanie toczy się z wyłączeniem jawności ze względu na bezpieczeństwo państwa. W takim wypadku Mocarstwo zatrzymujące powinno powiadomić odpowiednie Mocarstwo opiekuńcze.

3. Osoba, która po wzięciu udziału w działaniach zbrojnych nie ma prawa do statusu jeńca wojennego i której nie przysługuje bardziej korzystne traktowanie zgodnie z czwartą konwencją, ma zawsze prawo do ochrony określonej w artykule 75 niniejszego protokołu. Na okupowanym terytorium taka osoba, jeśli nie jest zatrzymana za szpiegostwo, korzysta również, niezależnie od postanowień artykułu 5 czwartej konwencji, z praw do porozumiewania się, przewidzianych przez tę konwencję.

Artykuł 46

Szpiedzy

1. Niezależnie od jakiegokolwiek innego postanowienia konwencji i niniejszego protokołu członek sił zbrojnych Strony konfliktu, który znajdzie się we władzy Strony przeciwnej w czasie uprawiania działalności szpiegowskiej, nie ma prawa do statusu jeńca wojennego i może być traktowany jak szpieg.

2. Członek sił zbrojnych Strony konfliktu, który zbiera lub usiłuje zbierać na rzecz tej Strony wiadomości na terytorium kontrolowanym przez Stronę przeciwną, nie będzie uważany za uprawiającego działalność szpiegowską, jeżeli w tym czasie nosi umundurowanie swoich sił zbrojnych.

3. Członek sił zbrojnych Strony konfliktu, który jest stałym mieszkańcem terytorium okupowanego przez Stronę przeciwną i zbiera lub usiłuje zbierać na tym terytorium na rzecz Strony, do której należy, wiadomości o charakterze wojskowym, nie będzie uważany za uprawiającego działalność szpiegowską, chyba że w czasie swej działalności działa pod fałszywymi pozorami lub w sposób rozmyślnie skryty. Ponadto taki mieszkaniec traci prawo

do statusu jeńca wojennego i może być traktowany jak szpieg jedynie w wypadku, gdy zostanie ujęty w czasie prowadzenia działalności szpiegowskiej.

4. Członek sił zbrojnych Strony konfliktu, który nie jest stałym mieszkańcem terytorium okupowanego przez Stronę przeciwną i który prowadził działalność szpiegowską na tym terytorium, traci prawo do statusu jeńca wojennego i może być traktowany jak szpieg tylko wtedy, gdy zostanie ujęty przed ponownym połączeniem się z siłami zbrojnymi, do których należy.

Artykuł 47
Najemnicy

1. Najemnik nie ma prawa do statusu kombatanta lub jeńca wojennego.

2. Określenie „najemnik" dotyczy każdej osoby, która:

(a) została specjalnie zwerbowana w kraju lub za granicą do walki w konflikcie zbrojnym;

(b) rzeczywiście bierze bezpośredni udział w działaniach zbrojnych;

(c) bierze udział w działaniach zbrojnych głównie w celu uzyskania korzyści osobistej i otrzymała od Strony konfliktu lub w jej imieniu obietnicę wynagrodzenia materialnego wyraźnie wyższego od tego, które jest przyrzeczone lub wypłacane kombatantom mającym podobny stopień i sprawującym podobną funkcję w siłach zbrojnych tej Strony;

(d) nie jest obywatelem Strony konfliktu ani stałym mieszkańcem terytorium kontrolowanego przez Stronę konfliktu;

(e) nie jest członkiem sił zbrojnych Strony konfliktu;

(f) nie została wysłana przez państwo inne niż Strona konfliktu w misji urzędowej jako członek sił zbrojnych tego państwa.

Część IV
Ludność cywilna
Dział I
Ogólna ochrona przed skutkami działań wojennych
Rozdział I
Zasada podstawowa i zakres stosowania
Artykuł 48
Zasada podstawowa

W celu zapewnienia poszanowania i ochrony ludności cywilnej oraz dóbr o charakterze cywilnym Strony konfliktu powinny zawsze odróżnić ludność cywilną od kombatantów oraz dobra o charakterze cywilnym od celów wojskowych i w związku z tym kierować swoje operacje jedynie przeciwko celom wojskowym.

Artykuł 49
Określenie ataków i zakres stosowania

1. Określenie „ataki" oznacza akty przemocy w stosunku do przeciwnika zarówno zaczepne, jak i obronne.

2. Postanowienia niniejszego protokołu dotyczące ataków mają zastosowanie do wszelkich ataków, niezależnie od terytorium, na jakim są wykonywane, włączając w to terytorium należące do Strony konfliktu, lecz znajdujące się pod kontrolą Strony przeciwnej.

3. Postanowienia niniejszego działu mają zastosowanie do każdej operacji lądowej, powietrznej lub morskiej, która może dotyczyć na lądzie ludności cywilnej, osób cywilnych lub dóbr o charakterze cywilnym. Ponadto mają one zastosowanie do wszelkich ataków morskich i powietrznych skierowanych przeciwko celom na lądzie, jednak poza tym nie naruszają przepisów prawa międzynarodowego związanych z konfliktami zbrojnymi na morzu i w powietrzu.

4. Postanowienia niniejszego działu uzupełniają przepisy dotyczące ochrony humanitarnej zawarte w czwartej konwencji, zwłaszcza w tytule II i w innych umowach międzynarodowych, które wiążą Wysokie Umawiające się Strony, a także inne przepisy prawa międzynarodowego dotyczące ochrony osób cywilnych i dóbr o charakterze cywilnym przed skutkami działań wojennych na lądzie, na morzu i w powietrzu.

Rozdział II
Osoby cywilne i ludność cywilna
Artykuł 50
Określenie osób cywilnych i ludności cywilnej

1. Za cywilną uważana jest każda osoba nie należąca do żadnej z kategorii określonych w artykule 4 A 1), 2), 3) i 6) trzeciej konwencji i w artykule 43 niniejszego protokołu. W razie wątpliwości dana osoba będzie uważana za cywilną.

2. Ludność cywilna obejmuje wszystkie osoby cywilne.

3. Obecność wśród ludności cywilnej pojedynczych osób nie odpowiadających określeniu osoby cywilnej nie pozbawia tej ludności jej cywilnego charakteru.

Artykuł 51
Ochrona ludności cywilnej

1. Ludność cywilna i osoby cywilne korzystają z ogólnej ochrony przed niebezpieczeństwami wynikającymi z operacji wojskowych. W celu uczynienia tej ochrony skuteczną należy przestrzegać we wszelkich okolicznościach następujących przepisów, które uzupełniają inne odpowiednie przepisy prawa międzynarodowego.

2. Celem ataków nie mogą być ani ludność cywilna jako taka, ani osoby cywilne. Zabronione są akty i groźby przemocy, których głównym celem jest zastraszenie ludności cywilnej.

3. Osoby cywilne nie korzystają z ochrony określonej w niniejszym dziale, jeżeli uczestniczą bezpośrednio w działaniach zbrojnych, przez czas trwania takiego uczestnictwa.

4. Zabronione są ataki bez rozróżnienia.

Określenie „bez rozróżnienia" oznacza:

(a) ataki, które nie są skierowane przeciwko określonemu celowi wojskowemu;

(b) ataki, w których stosuje się metody i środki walki, jakie nie mogą być ograniczone do określonego celu wojskowego, albo

(c) ataki, w których stosuje się metody i środki walki, których skutki nie mogą być ograniczone, jak to nakazuje niniejszy protokół, i w następstwie tego w każdym z tych wypadków mogą godzić bez rozróżnienia w cele wojskowe i w osoby cywilne lub w dobra o charakterze cywilnym.

5. Następujące rodzaje ataków będą między innymi traktowane jako wykonane bez rozróżnienia:

(a) ataki w postaci bombardowania, niezależnie od zastosowanych metod i środków, które jako jeden cel wojskowy traktują pewną liczbę celów wojskowych wyraźnie zarysowanych i odróżniających się, położonych w mieście, na wsi lub w innej strefie obejmującej podobne skupienie osób cywilnych lub dóbr o charakterze cywilnym;

(b) ataki, co do których można przypuszczać, że wywołają również straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, ranienia osób cywilnych, szkody w dobrach o charakterze cywilnym lub połączenie tych strat i szkód, jeśli byłyby one nadmierne w porównaniu z oczekiwaną konkretną i bezpośrednią korzyścią wojskową.

6. Zabronione są ataki skierowane tytułem represaliów przeciwko ludności cywilnej lub osobom cywilnym.

7. Obecność lub ruch ludności cywilnej albo osób cywilnych nie powinny być wykorzystywane do ochrony przed operacjami wojskowymi pewnych punktów lub pewnych stref, zwłaszcza do prób ochrony celów wojskowych przed atakami albo do maskowania, ułatwienia lub utrudnienia operacji wojskowych. Strony konfliktu nie powinny kierować ruchu ludności cywilnej lub osób cywilnych tak, by stanowiło to próbę ochrony celów wojskowych przed atakami lub osłaniania operacji wojskowych.

8. Żadne naruszenie tych zakazów nie zwalnia Stron konfliktu z zobowiązań prawnych w stosunku do ludności cywilnej i do osób cywilnych, w tym z zobowiązania do przedsięwzięcia środków ostrożności przewidzianych w artykule 57.

Rozdział III
Dobra o charakterze cywilnym
Artykuł 52
Ogólna ochrona dóbr o charakterze cywilnym

1. Dobra o charakterze cywilnym nie powinny być celem ataków ani represaliów. Dobrami o charakterze cywilnym są wszystkie dobra, które nie są celami wojskowymi w rozumieniu ustępu 2.

2. Ataki powinny być ściśle ograniczone do celów wojskowych. Co się tyczy dóbr, celami wojskowymi są tylko takie, które z powodu swej natury, swego rozmieszczenia, swego przeznaczenia lub wykorzystania wnoszą istotny wkład do działalności wojskowej i których całkowite lub częściowe zniszczenie, zajęcie lub zneutralizowanie daje określoną korzyść w danej sytuacji.

3. W razie wątpliwości domniemywa się, że dobra normalnie przeznaczone do użytku cywilnego, takie jak miejsce kultu religijnego, dom, inne pomieszczenia mieszkalne lub szkoła, nie są używane w celu wniesienia rzeczywistego wkładu do działania wojskowego.

Artykuł 53
Ochrona dóbr kultury i miejsc kultu religijnego

Z zachowaniem postanowień Konwencji haskiej z dnia 14 maja 1954 r. o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego oraz innych odpowiednich aktów prawa międzynarodowego, zabronione jest:

(a) dokonywanie jakichkolwiek wrogich ataków skierowanych przeciwko budowlom historycznym, dziełom sztuki lub miejscom kultu religijnego, które stanowią dziedzictwo kulturalne lub duchowe narodów;

(b) używanie takich dóbr do wsparcia wysiłku wojskowego;

(c) czynienie z takich dóbr przedmiotu represaliów.

Artykuł 54
Ochrona dóbr niezbędnych dla przetrwania ludności cywilnej

1. Zabronione jest stosowanie przeciwko osobom cywilnym głodu jako metody prowadzenia wojny.

2. Zabronione jest atakowanie, niszczenie, zabieranie lub czynienie nieużytecznymi dóbr niezbędnych dla przetrwania ludności cywilnej, takich jak środki żywnościowe i strefy rolnicze, które je wytwarzają, jak zbiory, bydło, urządzenia i zbiorniki z wodą do picia, urządzenia nawadniające w tym celu, aby uniemożliwić ludności cywilnej lub Stronie przeciwnej korzystanie z nich – ze względu na ich znaczenie – niezależnie od motywów, którymi mogą być zamiar wygłodzenia ludności cywilnej, spowodowania jej przemieszczenia lub jakiś inny motyw.

3. Zakazy przewidziane w ustępie 2 nie mają zastosowania, jeżeli wymienione dobra są używane przez Stronę przeciwną:

(a) wyłącznie do utrzymania członków sił zbrojnych lub

(b) w innych celach niż takie utrzymanie, ale do bezpośredniego wsparcia działania wojskowego, jednak pod warunkiem, by w żadnym wypadku nie podejmować przeciw tym dobrom działań, po których można by oczekiwać, że pozostawią ludności cywilnej tak mało pożywienia lub wody, że zostałaby narażona na głód lub zmuszona do przemieszczenia się.

4. Dobra te nie powinny być przedmiotem represaliów.

5. Ze względu na istotne interesy każdej Strony konfliktu podczas obrony własnego terytorium przeciwko inwazji Strona konfliktu może na takim terytorium, jeżeli znajduje się pod jej kontrolą, odstąpić od zakazów przewidzianych w ustępie 2, jeżeli stanowcza konieczność wojskowa tego wymaga.

Artykuł 55
Ochrona środowiska naturalnego

1. Podczas działań wojennych należy troszczyć się o ochronę środowiska naturalnego przed szkodami rozległymi, długotrwałymi i poważnymi. Ochrona obejmuje zakaz stosowania metod lub środków walki, które zmierzają albo które mogą zmierzać do wywołania takich szkód w środowisku naturalnym i przez to zagrozić zdrowiu lub przetrwaniu ludności.

2. Zabronione są ataki przeciwko środowisku naturalnemu z tytułu represaliów.

Artykuł 56
Ochrona budowli i urządzeń zawierających niebezpieczne siły

1. Budowle i urządzenia zawierające niebezpieczne siły, a zwłaszcza zapory, groble i elektrownie jądrowe, nie mogą być przedmiotem ataków, choćby stanowiły cele wojskowe, jeżeli takie ataki mogą spowodować wyzwolenie tych sił i w następstwie wywołać poważne straty wśród ludności cywilnej. Inne cele wojskowe znajdujące się na takich budowlach lub urządzeniach albo w ich pobliżu nie powinny być przedmiotem ataków, jeżeli takie ataki mogą spowodować wyzwolenie niebezpiecznych sił i wskutek tego wywołać poważne straty wśród ludności cywilnej.

2. Szczególna ochrona przed atakami, o jakich mowa w ustępie 1, może ustać jedynie:

(a) co do zapór i grobli – jeżeli są używane do innych celów niż ich normalne przeznaczenie i do regularnego, istotnego i bezpośredniego wsparcia operacji wojskowych oraz gdy takie ataki są jedynym możliwym środkiem mogącym spowodować ustanie takiego wsparcia;

(b) co do elektrowni jądrowych – jeżeli dostarczają one prądu elektrycznego do regularnego, istotnego i bezpośredniego wsparcia operacji wojskowych oraz jeżeli takie ataki są jedynym możliwym środkiem do spowodowania ustania takiego wsparcia;

(c) co do innych celów wojskowych umieszczonych na takich budowlach lub w ich pobliżu – jeżeli są one wykorzystywane do regularnego, istotnego i bezpośredniego wsparcia operacji wojskowych oraz gdy takie ataki są jedynym możliwym środkiem mogącym spowodować ustanie takiego wsparcia.

3. We wszystkich przypadkach ludność cywilna i osoby cywilne nadal korzystają z pełnej ochrony przyznanej im przez prawo międzynarodowe, włączając w to środki ostrożności przewidziane w artykule 57. Jeżeli ochrona ustaje i jakaś budowla, urządzenie lub jej cel wojskowy, wymienione w ustępie 1, są atakowane, należy przedsięwziąć wszystkie możliwe w praktyce środki ostrożności dla uniknięcia wyzwolenia niebezpiecznych sił.

4. Zabronione jest czynienie przedmiotem represaliów budowli, urządzeń lub celów wojskowych wymienionych w ustępie 1.

5. Strony konfliktu dołożą starań, by nie rozmieszczać celów wojskowych w pobliżu budowli lub urządzeń wymienionych w ustępie 1. Niemniej jednak dopuszczalne jest rozmieszczenie urządzeń mających jako jedyny cel obronę budowli lub urządzeń chronionych; nie powinny one, jako takie, być celem ataków, pod warunkiem że nie są używane w toku działań zbrojnych do celów innych niż działania obronne w odpowiedzi na ataki przeciwko chronionym budowlom lub urządzeniom i że ich uzbrojenie ogranicza się do broni, która może służyć tylko do odpierania działań nieprzyjacielskich przeciwko chronionym budowlom lub urządzeniom.

6. Wzywa się Wysokie Umawiające się Strony i Strony konfliktu do zawierania między sobą innych porozumień w celu zapewnienia dodatkowej ochrony dobrom zawierającym niebezpieczne siły.

7. Dla ułatwienia identyfikacji dóbr chronionych przez niniejszy artykuł Strony konfliktu mogą je oznaczyć za pomocą specjalnego znaku, składającego się z grupy trzech kół jasnopomarańczowych na jednej osi, jak to przedstawia artykuł 16 załącznika 1 do niniejszego protokołu. Brak takiego oznaczenia nie zwalnia Stron konfliktu z zobowiązań wynikających z niniejszego artykułu.

Rozdział IV
Środki ostrożności
Artykuł 57
Środki ostrożności w czasie ataku

1. W toku prowadzenia operacji wojskowych należy stale troszczyć się o oszczędzanie ludności cywilnej, osób cywilnych oraz dóbr o charakterze cywilnym.

2. Odnośnie do ataków powinny być przedsięwzięte następujące środki ostrożności:

(a) planujący lub decydujący o podjęciu ataku powinni:

(i) uczynić wszystko, co jest praktycznie możliwe, dla sprawdzenia, czy celami ataku nie są osoby cywilne ani dobra o charakterze cywilnym i czy nie korzystają ze szczególnej ochrony, lecz że są celami wojskowymi w rozumieniu ustępu 2 artykułu 52 i że postanowienia niniejszego protokołu nie zakazują ich atakowania;

(ii) dobierając środki i metody ataku, przedsięwziąć wszystkie praktycznie możliwe środki ostrożności w celu uniknięcia, a przynajmniej sprowadzenia do minimum, niezamierzonych strat w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, ranienia osób cywilnych i szkód w dobrach o charakterze cywilnym;

(iii) powstrzymać się od podjęcia ataku, który mógłby spowodować niezamierzone straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, ranienia osób cywilnych, szkody w dobrach o charakterze cywilnym lub takie straty i szkody łącznie, których rozmiary byłyby nadmierne do oczekiwanej konkretnej i bezpośredniej korzyści wojskowej;

(b) należy odstąpić od ataku lub go przerwać, gdy okaże się, że jego cel nie ma charakteru wojskowego lub korzysta ze szczególnej ochrony albo że można oczekiwać, iż wywoła on niezamierzone straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, ranienia osób cywilnych lub szkody w dobrach o charakterze cywilnym albo takie straty i szkody łącznie, których rozmiary byłyby nadmierne w stosunku do oczekiwanej konkretnej i bezpośredniej korzyści wojskowej;

(c) w wypadku gdy ataki mogą zagrozić ludności cywilnej, należy wydać w odpowiednim czasie skuteczne ostrzeżenie, chyba że okoliczności na to nie pozwalają.

3. Jeżeli możliwy jest wybór między kilkoma celami wojskowymi dla osiągnięcia jednakowej korzyści wojskowej, wybrany powinien być cel, którego zaatakowanie stanowi najmniejsze niebezpieczeństwo dla osób cywilnych lub dóbr o charakterze cywilnym.

4. W toku prowadzenia operacji wojskowych na morzu lub w powietrzu każda Strona konfliktu powinna przedsięwziąć – stosownie do praw i obowiązków, jakie wypływają dla niej z przepisów prawa międzynarodowego, mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych – wszelkie uzasadnione środki ostrożności w celu uniknięcia strat w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej oraz szkód w dobrach o charakterze cywilnym.

5. Żadne postanowienie niniejszego artykułu nie może być rozumiane jako uprawniające do ataków przeciw ludności cywilnej, osobom cywilnym lub dobrom o charakterze cywilnym.

Artykuł 58

Środki ostrożności przeciwko skutkom ataków

W stopniu największym, jak to jest praktycznie możliwe, Strony konfliktu:

(a) podejmą wysiłki, bez uszczerbku dla artykułu 49 czwartej konwencji, by oddalić z sąsiedztwa celów wojskowych pozostające pod ich władzą ludność cywilną, osoby cywilne i dobra o charakterze cywilnym;

(b) będą unikały umieszczania celów wojskowych wewnątrz lub w sąsiedztwie stref gęsto zaludnionych;

(c) przedsięwezmą inne środki ostrożności, konieczne do ochrony pozostających pod ich władzą ludności cywilnej, osób cywilnych i dóbr o charakterze cywilnym przed niebezpieczeństwami wynikającymi z operacji wojskowych.

Rozdział V

Miejscowości i strefy pod szczególną ochroną

Artykuł 59

Miejscowości nie bronione

1. Zabrania się Stronom konfliktu atakowania jakimikolwiek środkami miejscowości nie bronionych.

2. Uprawnione władze Strony konfliktu mogą ogłosić jako miejscowość nie bronioną każde miejsce zamieszkane znajdujące się w pobliżu lub wewnątrz strefy, w której siły zbrojne są w styczności, i które może być okupowane przez Stronę przeciwną. W takiej miejscowości powinny być spełnione następujące warunki:

(a) wszyscy kombatanci, jak również broń i ruchomy materiał wojskowy powinni być usunięci;

(b) nie należy czynić użytku ze stałych urządzeń i obiektów wojskowych na szkodę nieprzyjaciela;

(c) władze i ludność nie będą działać na szkodę nieprzyjaciela; oraz

(d) nie może być podejmowana żadna działalność dla wsparcia operacji wojskowych.

3. Obecność w takiej miejscowości osób szczególnie chronionych przez konwencje i przez niniejszy protokół oraz sił policyjnych pozostawionych wyłącznie w celu utrzymania porządku publicznego nie jest sprzeczna z warunkami ustanowionymi w ustępie 2.

4. Oświadczenie złożone zgodnie z ustępem 2 powinno być skierowane do Strony przeciwnej; powinno ono określić i opisać w sposób możliwie dokładny granice miejscowości nie bronionej. Strona konfliktu otrzymująca oświadczenie powinna potwierdzić jego odbiór i traktować miejscowość jako nie bronioną, chyba że warunki określone w ustępie 2 nie są w rzeczywistości spełnione; w takim wypadku powinna ona niezwłocznie powiadomić o tym Stronę, która złożyła oświadczenie. Nawet jeżeli warunki określone w ustępie 2 nie są spełnione, miejscowość nadal korzysta z ochrony przewidzianej przez inne postanowienia niniejszego protokołu oraz inne przepisy prawa międzynarodowego, mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych.

5. Strony konfliktu mogą porozumieć się co do tworzenia miejscowości nie bronionych, nawet gdy miejscowości te nie spełniają warunków określonych w ustępie 2. Porozumienie powinno określić i opisywać w sposób możliwie dokładny granice miejscowości nie bronionej, a w razie potrzeby może ono ustalać formy kontroli.

6. Strona, w której władzy znajduje się miejscowość stanowiąca przedmiot takiego porozumienia, powinna ją oznaczyć w miarę możliwości znakami, jakie uzgodni z drugą Stroną; powinny one być umieszczone w miejscach, w których byłyby wyraźnie widoczne, zwłaszcza na obwodzie i granicach miejscowości oraz na głównych drogach.

7. Miejscowość traci status miejscowości nie bronionej, gdy przestaje spełniać warunki określone w ustępie 2 lub w porozumieniu wymienionym w ustępie 5. W takim wypadku miejscowość nadal korzysta z ochrony przewidzianej przez inne postanowienia niniejszego protokołu i przez inne przepisy prawa międzynarodowego mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych.

Artykuł 60
Strefy zdemilitaryzowane

1. Nie wolno Stronom konfliktu rozszerzać swych operacji wojskowych na strefy, którym w drodze porozumienia nadany został status strefy zdemilitaryzowanej, jeżeli takie rozszerzenie jest sprzeczne z postanowieniami takiego porozumienia.

2. Takie porozumienie powinno być wyraźne; może ono być zawarte ustnie lub na piśmie, bezpośrednio lub za pośrednictwem Mocarstwa opiekuńczego albo bezstronnej organizacji humanitarnej, i polegać na obopólnych i zgodnych oświadczeniach. Może być zawarte w czasie pokoju, jak też po rozpoczęciu działań zbrojnych. Powinno ono określać i opisywać możliwie dokładnie granice strefy zdemilitaryzowanej; w razie potrzeby ustali ono formy kontroli.

3. Przedmiotem takiego porozumienia będzie zwykle strefa, w której powinny być spełnione następujące warunki:

(a) wszyscy kombatanci, jak też broń i ruchomy materiał wojskowy powinni być usunięci;

(b) nie należy czynić użytku ze stałych urządzeń i obiektów wojskowych na szkodę nieprzyjaciela;

(c) władza i ludność nie będą działać na szkodę nieprzyjaciela;

(d) powinna ustać wszelka działalność dla wsparcia wysiłku wojskowego.

Strony konfliktu porozumieją się w sprawie interpretacji warunku ustanowionego w punkcie (d) oraz w sprawie dopuszczenia do strefy zdemilitaryzowanej osób innych niż wymienione w ustępie 4.

4. Obecność w takiej strefie osób szczególnie chronionych przez konwencje i przez niniejszy protokół oraz sił policyjnych pozostawionych wyłącznie w celu utrzymania porządku publicznego nie jest sprzeczna z warunkami ustanowionymi w ustępie 3.

5. Strona, w której władzy znajduje się taka strefa, w miarę możliwości oznaczy ją znakami, jakie uzgodni z drugą Stroną; powinny one być umieszczone w miejscach, w których byłyby wyraźnie widoczne, zwłaszcza na obwodzie i granicach strefy oraz na głównych drogach.

6. Jeżeli walki zbliżają się do strefy zdemilitaryzowanej i jeżeli Strony zawarły w tej sprawie porozumienie, żadna z nich nie będzie mogła wykorzystywać takiej strefy do celów związanych z prowadzeniem operacji wojskowych ani jednostronnie uchylić jej statusu.

7. W razie istotnego naruszenia przez jedną ze Stron konfliktu postanowień ustępów 3 lub 6, druga Strona jest zwolniona z obowiązków wypływających z porozumienia nadającego strefie status strefy zdemilitaryzowanej. W takim wypadku strefa traci swój status, jednakże nadal korzysta z ochrony przewidzianej przez inne postanowienia niniejszego protokołu i przez inne przepisy prawa międzynarodowego mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych.

Rozdział VI
Obrona cywilna
Artykuł 61
Określenia i zakres stosowania

W rozumieniu niniejszego protokołu:

(a) określenie „obrona cywilna" oznacza wypełnianie wszystkich lub niektórych zadań humanitarnych wymienionych niżej, mających na celu ochronę ludności cywilnej przed niebezpieczeństwami wynikającymi z działań zbrojnych lub klęsk żywiołowych, i przezwyciężanie ich bezpośrednich następstw, jak też zapewnienie warunków koniecznych do przetrwania. Są to następujące zadania:

(i) służba ostrzegawcza;

(ii) ewakuacja;

(iii) przygotowanie i organizowanie schronów;

(iv) obsługa środków zaciemnienia;

(v) ratownictwo;

(vi) służby medyczne, włączając w to pierwszą pomoc oraz opiekę religijną;

(vii) walka z pożarami;

(viii) wykrywanie i oznaczanie stref niebezpiecznych;

(ix) odkażanie i inne podobne działania ochronne;

(x) dostarczanie doraźnych pomieszczeń i zaopatrzenia;

(xi) doraźna pomoc dla przywrócenia i utrzymania porządku w strefach dotkniętych klęskami;

(xii) doraźne przywrócenie działania niezbędnych służb użyteczności publicznej;

(xiii) doraźne grzebanie zmarłych;

(xiv) pomoc w ratowaniu dóbr niezbędnych dla przetrwania;

(xv) dodatkowe rodzaje działalności, niezbędne dla wypełnienia któregoś z zadań wyżej wymienionych, w tym planowanie i prace organizacyjne;

(b) określenie „organizacje obrony cywilnej" obejmuje obiekty oraz formacje utworzone przez uprawnione władze Strony konfliktu lub działające z ich upoważnienia dla wypełnienia któregokolwiek z zadań wymienionych w punkcie (a) i wyznaczone wyłącznie do tych zadań;

(c) określenie „personel" organizacji obrony cywilnej obejmuje osoby, które Strona konfliktu zatrudnia wyłącznie do wykonywania zadań wyliczonych w punkcie (a), w tym personel wyznaczony przez uprawnioną władzę tej Strony wyłącznie do zarządzania tymi organizacjami;

(d) określenie „materiały" organizacji obrony cywilnej oznacza wyposażenie, zaopatrzenie i środki transportu, które te organizacje użytkują dla wypełniania zadań wyliczonych w punkcie (a).

Artykuł 62
Ochrona ogólna

1. Organizacje cywilne obrony cywilnej, jak też ich personel powinny być szanowane i chronione odpowiednio do postanowień niniejszego protokołu, a zwłaszcza do postanowień niniejszego działu. Mają one prawo do wypełniania swych zadań obrony cywilnej, z wyjątkiem wypadków stanowczej konieczności wojskowej.

2. Postanowienia ustępu 1 stosuje się również do osób cywilnych, które, nie należąc do organizacji obrony cywilnej, odpowiadają na wezwanie uprawnionych władz i wypełniają pod ich kontrolą zadania obrony cywilnej.

3. Do budynków i materiałów używanych w celach obrony cywilnej, jak też do schronów przeznaczonych dla ludności cywilnej stosuje się artykuł 52. Dobra użytkowane w celach obrony cywilnej mogą być niszczone lub przeznaczane do innych celów tylko przez Stronę, do której należą.

Artykuł 63
Obrona cywilna na terytoriach okupowanych

1. Na terytoriach okupowanych organizacje obrony cywilnej otrzymają od władz ułatwienia konieczne do wypełniania swych zadań. W żadnym wypadku ich personel nie może być zmuszany do działalności, która przeszkadzałaby należytemu wypełnianiu tych zadań. Mocarstwo okupacyjne nie może zmieniać struktury lub personelu takich organizacji, jeśli miałoby to przynieść uszczerbek skutecznemu wypełnianiu ich misji. Cywilne organizacje obro-

ny cywilnej nie powinny być zobowiązywane do przyznania pierwszeństwa obywatelom lub interesom tego Mocarstwa.

2. Mocarstwo okupacyjne nie powinno zobowiązywać, zmuszać lub nakłaniać cywilnych organizacji obrony cywilnej do wypełniania ich zadań w sposób przynoszący w jakiejkolwiek postaci szkodę interesom ludności cywilnej.

3. Mocarstwo okupacyjne może ze względów bezpieczeństwa rozbroić personel obrony cywilnej.

4. Mocarstwo okupacyjne nie powinno przeznaczać do innych celów ani rekwirować budynków lub materiałów należących do organizacji obrony cywilnej lub przez nie wykorzystywanych, jeżeli takie przeznaczenie lub zarekwirowanie przyniosłoby szkodę ludności cywilnej.

5. Mocarstwo okupacyjne może zarekwirować lub przeznaczyć do innych celów te środki, pod warunkiem przestrzegania w dalszym ciągu przepisu ogólnego ustanowionego w ustępie 4 i z zachowaniem następujących warunków szczególnych:

(a) by te budynki lub materiały były konieczne do zaspokajania innych potrzeb ludności cywilnej oraz

(b) by zarekwirowanie lub przeznaczenie do innych celów trwało tylko tak długo, jak długo ta konieczność występuje.

6. Mocarstwo okupacyjne nie powinno przeznaczać do innych celów ani rekwirować schronów przewidzianych do użytku ludności cywilnej lub koniecznych na potrzeby tej ludności.

Artykuł 64

Organizacje cywilne obrony cywilnej Państw neutralnych lub innych państw nie będących Stronami konfliktu oraz międzynarodowe organizacje koordynujące

1. Artykuły 62, 63, 65 i 66 stosuje się również do personelu i materiałów cywilnych organizacji obrony cywilnej Państw neutralnych lub innych państw nie będących Stronami konfliktu, które wypełniają zadania obrony cywilnej wyliczone w artykule 61 na terytorium Strony konfliktu, za zgodą i pod kontrolą tej Strony. Należy powiadomić o takiej pomocy możliwie najszybciej każdą zainteresowaną Stronę przeciwną. Taka działalność nie powinna w żadnym wypadku być uważana za mieszanie się do konfliktu, powinna jednak być prowadzona z odpowiednim uwzględnieniem interesów bezpieczeństwa zainteresowanych Stron konfliktu.

2. Strony konfliktu, które otrzymują pomoc wymienioną w ustępie 1, oraz Wysokie Umawiające się Strony, które jej udzielają, powinny ułatwiać w miarę potrzeby międzynarodową koordynację takich działań obrony cywilnej. W takim wypadku postanowienia niniejszego rozdziału stosuje się do uprawnionych organizacji międzynarodowych.

3. Na terytoriach okupowanych Mocarstwo okupacyjne może wyłączyć lub ograniczyć działalność organizacji obrony cywilnej Państw neutralnych lub innych państw nie będących Stronami konfliktu oraz międzynarodowych organizacji koordynujących jedynie wtedy, gdy może zapewnić należyte wypełnianie zadań obrony cywilnej środkami własnymi lub środkami okupowanego terytorium.

Artykuł 65

Ustanie ochrony

1. Ochrona, do jakiej mają prawo cywilne organizacje obrony cywilnej, ich personel, budynki, schrony oraz ich materiały, może ustać tylko w wypadku prowadzenia działań szkodliwych dla nieprzyjaciela lub wykorzystywania ich, poza ich właściwymi zadaniami, do takich działań. Jednakże ochrona ustanie jedynie wtedy, gdy ostrzeżenie ustalające, jeśli to jest celowe, uzasadniony termin pozostanie nieskuteczne.

2. Nie należy uważać za szkodliwe dla nieprzyjaciela:

(a) wykonywania zadań obrony cywilnej pod kierownictwem lub nadzorem władz wojskowych;

(b) współpracy cywilnego personelu obrony cywilnej z personelem wojskowym w wykonywaniu zadań obrony cywilnej ani przydzielenia osób wojskowych do cywilnych organizacji obrony cywilnej;

(c) spełniania zadań obrony cywilnej, które mogą sporadycznie przynosić korzyść ofiarom wojskowym, zwłaszcza niezdolnym do walki.

3. Nie należy ponadto uważać za działanie szkodliwe dla nieprzyjaciela noszenia lekkiej broni osobistej przez cywilny personel obrony cywilnej dla utrzymania porządku lub obrony

własnej. Jednak w strefach, w których toczą się albo mogą się toczyć walki na lądzie, Strony konfliktu powinny poczynić odpowiednie kroki, aby ograniczyć to uzbrojenie do broni krótkiej, takiej jak pistolety lub rewolwery, w celu ułatwienia rozróżnienia między personelem obrony cywilnej a kombatantami. Gdyby jednak personel obrony cywilnej nosił w takich strefach inną lekką broń osobistą, powinien on być szanowany i chroniony od chwili, gdy zostanie rozpoznany jako taki.

4. Zorganizowanie cywilnych organizacji obrony cywilnej na wzór wojskowy ani też obowiązkowy charakter służby w nich również nie powinny pozbawiać ich ochrony przewidzianej w niniejszym rozdziale.

Artykuł 66
Identyfikacja

1. Każda Strona konfliktu powinna dołożyć starań, by jej organizacje obrony cywilnej, ich personel, budynki i materiały mogły być zidentyfikowane, gdy są całkowicie przeznaczone do zadań obrony cywilnej. Schrony oddane do dyspozycji ludności cywilnej powinny być rozpoznawalne w podobny sposób.

2. Każda Strona konfliktu powinna również dołożyć starań, by określić i wprowadzić metody i zasady postępowania, które pozwoliłyby zidentyfikować schrony cywilne, a także personel, budynki i materiały obrony cywilnej, noszące międzynarodowy znak rozpoznawczy obrony cywilnej.

3. Na terytoriach okupowanych i w strefach, w których toczą się lub mogą toczyć się walki, personel obrony cywilnej powinien w zasadzie być rozpoznawalny na podstawie międzynarodowego znaku rozpoznawczego obrony cywilnej i karty tożsamości stwierdzającej jego status.

4. Międzynarodowy znak rozpoznawczy obrony cywilnej składa się z równobocznego niebieskiego trójkąta na pomarańczowym tle, gdy jest stosowany do ochrony organizacji obrony cywilnej, ich budynków, ich personelu i materiałów albo do ochrony schronów cywilnych.

5. Niezależnie od stosowania znaku rozpoznawczego Strony konfliktu mogą porozumieć się co do używania sygnałów rozpoznawczych w celu identyfikacji służb obrony cywilnej.

6. Do stosowania postanowień ustępów 1 do 4 odnoszą się przepisy rozdziału V załącznika I do niniejszego protokołu.

7. W czasie pokoju znak opisany w ustępie 4 może być używany, za zgodą uprawnionych władz Państwowych, do identyfikacji służb obrony cywilnej.

8. Wysokie Umawiające się Strony i Strony konfliktu poczynią niezbędne kroki w celu ustanowienia kontroli używania międzynarodowego znaku rozpoznawczego obrony cywilnej oraz w celu zapobieżenia jego nadużywania i karania za nadużywanie.

9. Do identyfikacji personelu medycznego i duchownego, formacji medycznych i środków transportu medycznego obrony cywilnej odnosi się artykuł 18.

Artykuł 67
Członkowie sił zbrojnych i formacje wojskowe przydzielone do organizacji obrony cywilnej

1. Członkowie sił zbrojnych i formacje wojskowe przydzielone do organizacji obrony cywilnej podlegają poszanowaniu i ochronie, pod warunkiem że:

(a) taki personel i takie formacje są na stałe przydzielone do wypełniania zadań, o jakich mowa w artykule 61, i wyłącznie temu się poświęcają;

(b) po otrzymaniu takiego przydziału personel ten nie wykonuje innych zadań wojskowych w czasie konfliktu;

(c) taki personel odróżnia się wyraźnie od innych członków sił zbrojnych, nosząc w sposób widoczny międzynarodowy znak rozpoznawczy obrony cywilnej, który powinien być dostatecznie duży; personel ten powinien być wyposażony w potwierdzającą jego status kartę tożsamości, o której mowa w rozdziale V załącznika I do niniejszego protokołu;

(d) taki personel i takie formacje wyposaża się jedynie w lekką broń osobistą dla utrzymania porządku lub obrony własnej. Postanowienia ustępu 3 artykułu 65 mają zastosowanie również w takim wypadku;

(e) taki personel nie bierze bezpośrednio udziału w działaniach zbrojnych, nie prowadzi działań szkodliwych dla Strony przeciwnej, ani też nie jest wykorzystywany, poza swymi zadaniami obrony cywilnej, do takich działań;

(f) taki personel i takie formacje spełniają zadania obrony cywilnej wyłącznie na terytorium Państwowym swojej Strony.

Zabronione jest nieprzestrzeganie warunków wymienionych w punkcie (e) przez członka sił zbrojnych związanego warunkami określonymi w punktach (a) i (b).

2. Członkowie personelu wojskowego pełniący służbę w organizacjach obrony cywilnej stają się, w razie znalezienia się we władzy Strony przeciwnej, jeńcami wojennymi. Na okupowanym terytorium mogą oni, ale wyłącznie w interesie ludności cywilnej tego terytorium, być użyci do wykonywania zadań obrony cywilnej, jeżeli zachodzi taka potrzeba, pod warunkiem jednak – gdy praca taka jest niebezpieczna – że zgłoszą się oni ochotniczo do takich zadań.

3. Budynki i istotne elementy materiałów i środków transportu formacji wojskowych przydzielonych do organizacji obrony cywilnej powinny być wyraźnie oznaczone międzynarodowym znakiem rozpoznawczym obrony cywilnej. Znak ten powinien być odpowiednio duży.

4. Budynki i materiały formacji wojskowych przydzielonych na stałe do organizacji obrony cywilnej, i przeznaczone wyłącznie do wykonywania zadań obrony cywilnej podlegają prawu wojny w razie dostania się we władzę Strony przeciwnej. Jednakże nie mogą one, z wyjątkiem wypadków stanowczej konieczności wojskowej, mieć innego przeznaczenia, dopóki są niezbędne do spełniania zadań obrony cywilnej chyba że wcześniej poczynione zostały kroki w celu odpowiedniego zaspokojenia potrzeb ludności cywilnej.

Dział II
Pomoc na rzecz ludności cywilnej

Artykuł 68
Zakres stosowania

Przepisy niniejszego działu mają zastosowanie do ludności cywilnej w rozumieniu niniejszego protokołu i uzupełniają artykuły 23, 55, 59, 60, 61 i 62 oraz inne właściwe przepisy czwartej konwencji.

Artykuł 69
Podstawowe potrzeby na okupowanych terytoriach

1. Oprócz zobowiązań wymienionych w artykule 55 czwartej konwencji, odnoszących się do zaopatrzenia w żywność i lekarstwa, Mocarstwo okupacyjne powinno zapewnić również w jak największym stopniu, stosownie do swych możliwości i bez jakiegokolwiek rozróżnienia na niekorzyść, dostawę odzieży, artykułów pościelowych, doraźnych pomieszczeń mieszkalnych i innego zaopatrzenia, istotnego dla przetrwania ludności cywilnej terytorium okupowanego, a także przedmiotów niezbędnych dla kultu religijnego.

2. Do działań pomocy na rzecz ludności cywilnej terytorium okupowanego stosuje się przepisy artykułów 59, 60, 61, 62, 108, 109, 110 i 111 czwartej konwencji, a także artykuł 71 niniejszego protokołu; działania te powinny być prowadzone bez zwłoki.

Artykuł 70
Działania pomocy

1. Gdy ludność cywilna znajdującego się pod kontrolą Strony konfliktu terytorium, innego niż terytorium okupowane, jest niedostatecznie zaopatrzona w materiały i żywność wymienione w artykule 69, podejmuje się działania pomocy o charakterze humanitarnym i bezstronnym, prowadzone bez jakiegokolwiek rozróżnienia na niekorzyść, jednakże za zgodą Stron zainteresowanych takim działaniem. Propozycje pomocy spełniające powyższe warunki nie będą uważane za mieszanie się do konfliktu ani za działania na szkodę nieprzyjaciela. Przy rozdziale takich przesyłek pomocy pierwszeństwo należy się osobom, które – jak dzieci, kobiety w ciąży lub w połogu oraz matki karmiące – powinny, zgodnie z czwartą konwencją i niniejszym protokołem, korzystać z uprzywilejowanego traktowania lub ze szczególnej ochrony.

2. Strony konfliktu i każda Wysoka Umawiająca się Strona wydadzą zezwolenie i ułatwią szybki i nieutrudniony przewóz przesyłek, wyposażenia i personelu pomocy, przysyłanych zgodnie z przepisami niniejszego działu, nawet jeżeli taka pomoc jest przeznaczona dla ludności cywilnej Strony przeciwnej.

3. Strony konfliktu i każda Wysoka Umawiająca się Strona zezwalająca na przewóz pomocy, wyposażenia lub personelu, stosownie do ustępu 2:

(a) zachowują prawo określenia wymogów technicznych, włączając w to kontrole, jakim taki przewóz podlega;

(b) mogą uzależnić takie zezwolenie od kontroli na miejscu przez Mocarstwo opiekuńcze rozdziału pomocy;

(c) nie zmienią przeznaczenia przesyłek pomocy ani nie opóźnią ich przewozu, chyba że zachodzi taka nagląca potrzeba ze względu na dobro zainteresowanej ludności cywilnej.

4. Strony konfliktu zapewnią ochronę przesyłek pomocy i ułatwią szybki ich rozdział.

5. Strony konfliktu i każda zainteresowana Wysoka Umawiająca się Strona powinny popierać i ułatwiać skuteczną międzynarodową koordynację działań pomocy wymienionych w ustępie 1.

Artykuł 71

Personel biorący udział w działaniach pomocy

1. W razie potrzeby pomoc dostarczana w ramach działania pomocy może obejmować personel pomocy, zwłaszcza dla transportu i rozdziału przesyłek pomocy; udział takiego personelu jest uzależniony od zgody Strony, na której terytorium będzie on wypełniał swoje zadania.

2. Taki personel powinien być szanowany i chroniony.

3. Każda Strona otrzymująca przesyłki pomocy pomoże personelowi wymienionemu w ustępie 1 w wykonaniu jego misji pomocy. Jedynie w wypadku stanowczej konieczności wojskowej działalność takiego personelu może być zawężona, a jego przemieszczanie się – czasowo ograniczone.

4. W żadnym wypadku personel pomocy nie powinien wykraczać poza granice swej misji wytyczone przez niniejszy protokół. Powinien on zwłaszcza mieć na uwadze wymagania bezpieczeństwa Strony, na której terytorium spełnia on swe funkcje. Można położyć kres misji każdego członka personelu pomocy, który nie przestrzega takich warunków.

Dział III

Traktowanie osób we władzy Strony konfliktu

Rozdział I

Zakres stosowania oraz ochrona osób i dóbr

Artykuł 72

Zakres stosowania

Postanowienia niniejszego działu uzupełniają normy odnoszące się do humanitarnej ochrony osób cywilnych i dóbr o charakterze cywilnym, znajdujących się we władzy Strony konfliktu, zawarte w czwartej konwencji, zwłaszcza w tytułach I i III, a także inne stosowne normy prawa międzynarodowego dotyczące ochrony podstawowych praw człowieka podczas konfliktu zbrojnego o charakterze międzynarodowym.

Artykuł 73

Uchodźcy i bezpaństwowcy

Osoby, które przed rozpoczęciem działań wojennych są uważane za bezpaństwowców lub uchodźców w rozumieniu odpowiednich aktów międzynarodowych, przyjętych przez zai0nteresowane Strony, albo w rozumieniu ustawodawstwa wewnętrznego Państwa przyjmującego lub Państwa zamieszkania, powinny w każdych okolicznościach i bez rozróżnienia na niekorzyść być traktowane jako osoby chronione w rozumieniu tytułów I i III czwartej konwencji.

Artykuł 74

Łączenie rozproszonych rodzin

Wysokie Umawiające się Strony i Strony konfliktu powinny ułatwiać wszelkimi możliwymi sposobami łączenie rodzin rozproszonych wskutek konfliktów zbrojnych, a zwłaszcza powinny popierać działalność organizacji humanitarnych, które poświęcają się temu zadaniu, stosownie do postanowień konwencji i niniejszego protokołu oraz zgodnie ze swymi przepisami dotyczącymi bezpieczeństwa.

Artykuł 75

Podstawowe gwarancje

1. Jeżeli dotyczą ich sytuacje, o jakich mowa w artykule 1 niniejszego protokołu, osoby, które znajdują się we władzy Strony konfliktu i którym nie przysługuje bardziej korzystne traktowanie w myśl konwencji lub niniejszego protokołu, powinny być traktowane we wszelkich okolicznościach humanitarnie i korzystać co najmniej z ochrony przewidzianej przez niniejszy artykuł, bez rozróżnienia na niekorzyść ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię lub wierzenia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społecz-

ne, majątek, urodzenie lub inne cechy albo też ze względu na jakiekolwiek inne podobne kryteria. Każda ze Stron powinna szanować osobę, godność, przekonania i praktyki religijne wszystkich takich osób.

2. Następujące czyny są i pozostają zakazane zawsze i wszędzie, niezależnie od tego, czy dokonane zostaną przez funkcjonariuszy cywilnych czy wojskowych:

(a) zamachy na życie, na zdrowie albo na równowagę fizyczną lub psychiczną takich osób, a zwłaszcza:

(i) zabójstwo;

(ii) tortury we wszelkich postaciach, fizyczne i psychiczne;

(iii) kary cielesne oraz

(iv) okaleczenia;

(b) zamachy na godność osobistą, zwłaszcza traktowanie upokarzające i poniżające, zmuszanie do prostytucji i wszelkie postacie zamachów na obyczajność;

(c) branie zakładników;

(d) kary zbiorowe,

(e) groźba popełnienia jednego z czynów wyżej wymienionych.

3. Każda osoba zatrzymana, uwięziona lub internowana z powodu czynów związanych z konfliktem zbrojnym powinna być niezwłocznie powiadomiona w języku dla niej zrozumiałym o powodach, dla których te kroki zostały poczynione. Poza przypadkami zatrzymania lub uwięzienia z powodu przestępstwa, należy taką osobę zwolnić w możliwie najkrótszym terminie, a w każdym razie wtedy, gdy ustały okoliczności uzasadniające zatrzymanie, uwięzienie lub internowanie.

4. W stosunku do osoby uznanej winną przestępstwa popełnionego w związku z konfliktem zbrojnym skazanie może nastąpić i kara może być wykonana jedynie na mocy wyroku wydanego przez bezstronny i należycie obsadzony sąd, który przestrzega ogólnie uznanych zasad postępowania sądowego, obejmujących następujące gwarancje:

(a) postępowanie powinno przewidywać niezwłoczne powiadomienie każdego oskarżonego o szczegółach zarzuconego mu przestępstwa i zapewnienie oskarżonemu przed i w czasie rozprawy; wszelkich praw oraz środków niezbędnych do jego obrony;

(b) ukaranie za przestępstwo może nastąpić tylko na zasadzie osobistej odpowiedzialności karnej;

(c) nikt nie powinien być oskarżony ani skazany za czyny lub zaniechania, które nie stanowiły czynu przestępnego według prawa wewnętrznego lub międzynarodowego, któremu on podlega w chwili ich popełnienia; nie należy orzekać kary surowszej niż kara, jaka mogła być wymierzona w chwili popełnienia przestępstwa; jeżeli po popełnieniu przestępstwa prawo ustanowiło karę łagodniejszą, sprawca powinien z tego skorzystać;

(d) domniemywa się niewinność każdego oskarżonego o przestępstwo, dopóki jego wina nie zostanie ustalona w sposób zgodny z prawem;

(e) każdy oskarżony o przestępstwo ma prawo do rozpatrzenia sprawy w jego obecności;

(f) nie wolno nikogo zmuszać do składania zeznań na swoją niekorzyść ani do przyznania się do winy;

(g) każdy oskarżony o przestępstwo ma prawo do zadawania pytań lub spowodowania zadawania pytań świadkom oskarżenia oraz do sprowadzenia i przesłuchania świadków obrony w takich samych warunkach jak świadków oskarżenia;

(h) nikt nie może być ścigany ani skazany przez tę samą Stronę za przestępstwo, które było już przedmiotem prawomocnego orzeczenia uniewinniającego lub skazującego tę osobę według tego samego prawa i tej samej procedury;

(i) każdy oskarżony o przestępstwo ma prawo do tego, by wyrok był ogłoszony publicznie; oraz

(j) każdy skazany powinien być w chwili skazania pouczony o służących mu sądowych i innych środkach odwoławczych oraz o terminach, w jakich można z nich skorzystać.

5. Kobiety pozbawione wolności z powodów związanych z konfliktem zbrojnym powinny być zatrzymane w pomieszczeniach oddzielnych od zajmowanych przez mężczyzn. Powinny one znajdować się pod bezpośrednim nadzorem kobiet. Jednak w razie zatrzymania, uwięzienia lub internowania rodzin, należy je w miarę możliwości trzymać w jednym pomieszczeniu.

6. Osoby zatrzymane, uwięzione lub internowane z powodów związanych z konfliktem zbrojnym powinny korzystać z ochrony przewidzianej przez niniejszy artykuł, aż do ich ostatecznego zwolnienia, repatriacji lub osiedlenia, nawet po zakończeniu konfliktu zbrojnego.

7. W celu usunięcia wszelkich wątpliwości co do ścigania i sądzenia osób oskarżonych o zbrodnie wojenne lub zbrodnie przeciwko ludzkości powinny być stosowane następujące zasady:

(a) osoby oskarżone o takie zbrodnie powinny być ścigane i osądzone stosownie do odpowiednich przepisów prawa międzynarodowego oraz

(b) każda osoba, której nie przysługuje bardziej korzystne traktowanie w myśl konwencji lub niniejszego protokołu, powinna być traktowana w sposób przewidziany przez niniejszy artykuł, niezależnie od tego, czy zbrodnie, o jakie jest oskarżona, stanowią ciężkie naruszenie konwencji lub niniejszego protokołu, czy też nie.

8. Żadne postanowienie niniejszego protokołu nie może być rozumiane jako ograniczające lub naruszające jakiekolwiek inne postanowienie bardziej korzystne, przyznające w myśl odpowiednich przepisów prawa międzynarodowego większą ochronę osobom, o których mowa w ustępie 1.

Rozdział II
Poczynania na rzecz kobiet i dzieci

Artykuł 76
Ochrona kobiet

1. Kobiety powinny korzystać ze szczególnego poszanowania i podlegają ochronie, zwłaszcza przed zgwałceniem, zmuszaniem do prostytucji i wszelkimi innymi postaciami zamachu na obyczajność.

2. Sprawy kobiet ciężarnych i matek opiekujących się małymi dziećmi, zatrzymanych, uwięzionych lub internowanych, powinny być rozpatrzone w pierwszej kolejności.

3. W możliwie największym stopniu Strony konfliktu dołożą starań, by kara śmierci nie była orzekana wobec kobiet ciężarnych lub matek opiekujących się małymi dziećmi za przestępstwo związane z konfliktem zbrojnym. Kara śmierci wobec takich kobiet za takie przestępstwo nie podlega wykonaniu.

Artykuł 77
Ochrona dzieci

1. Dzieci powinny korzystać ze szczególnego poszanowania i być chronione przed wszelkimi postaciami zamachu na obyczajność. Strony konfliktu udzielą im opieki i pomocy, których potrzebują z racji na ich wiek lub z jakiegokolwiek innego powodu.

2. Strony konfliktu poczynią wszelkie praktycznie możliwe kroki, by dzieci poniżej 15 lat nie uczestniczyły bezpośrednio w działaniach zbrojnych; zwłaszcza będą powstrzymywać się od powoływania ich do swych sił zbrojnych. W razie powoływania osób między 15 a 18 rokiem życia, Strony będą się starały dać pierwszeństwo starszym.

3. Jeżeli w wypadkach wyjątkowych i wbrew postanowieniom ustępu 2 dzieci, które nie ukończyły 15 lat , uczestniczą bezpośrednio w działaniach zbrojnych i znajdą się we władzy Strony przeciwnej, będą nadal korzystać ze szczególnej ochrony przyznanej przez niniejszy artykuł, niezależnie od tego, czy będą jeńcami wojennymi, czy nimi nie będą.

4. W razie zatrzymania, uwięzienia lub internowania z przyczyn związanych z konfliktem zbrojnym, dzieci będą trzymane w pomieszczeniach oddzielnych od zajmowanych przez dorosłych, z wyjątkiem przypadków, gdy rodziny są umieszczone razem, zgodnie z ustępem 5 artykułu 75.

5. Kara śmierci za przestępstwo związane z konfliktem zbrojnym nie podlega wykonaniu wobec osób, które w chwili przestępstwa nie miały 18 lat.

Artykuł 78
Ewakuacja dzieci

1. Żadna Strona konfliktu nie powinna ewakuować do obcego kraju dzieci innych niż będące ich obywatelami, chyba że chodzi o czasową ewakuację, która stała się konieczna z poważnych powodów związanych ze zdrowiem lub leczeniem dzieci, albo, z wyłączeniem terytorium okupowanego, z ich bezpieczeństwem. Jeżeli można dotrzeć do rodziców lub opiekunów, ich zgoda na piśmie na taką ewakuację jest konieczna. Jeżeli nie można do nich dotrzeć, ewakuacja może być dokonana jedynie za pisemną zgodą osób, którym przede wszystkim opieka nad dziećmi została powierzona przez prawo lub zwyczaj. Mocarstwo

opiekuńcze powinno sprawować kontrolę nad każdą ewakuacją tego rodzaju, działając w porozumieniu z zainteresowanymi Stronami, to znaczy ze Stroną, która przystępuje do ewakuacji, ze Stroną, która przyjmuje dzieci, oraz z każdą Stroną, której obywatele są ewakuowani. We wszystkich wypadkach wszystkie Strony konfliktu przedsięwezmą wszelkie praktycznie możliwe środki ostrożności dla uniknięcia zagrożenia ewakuacji.

2. W razie przystąpienia do ewakuacji stosownie do ustępu 1, każdemu ewakuowanemu dziecku powinna być zapewniona możliwie ciągła nauka, w tym nauka religii i moralności, zgodnie z życzeniami rodziców.

3. Dla ułatwienia dzieciom ewakuowanym powrotu do swej rodziny i do swego kraju, zgodnie z niniejszym artykułem, władze Strony dokonującej ewakuacji i w miarę potrzeby władze kraju przyjmującego sporządzą dla każdego dziecka kartę zaopatrzoną w fotografię, którą przekażą do Centralnego Biura Informacji Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża. Każda karta powinna zawierać, w miarę możliwości, jeżeli nie przyniesie to szkody dziecku, następujące dane:

(a) nazwisko (nazwiska) dziecka;
(b) imię (imiona) dziecka;
(c) płeć dziecka;
(d) miejsce i datę urodzenia (lub gdy ta data nie jest znana, wiek w przybliżeniu);
(e) nazwisko i imię ojca;
(f) nazwisko i imię matki oraz, ewentualnie, jej nazwisko panieńskie;
(g) nazwiska bliskich krewnych dziecka;
(h) obywatelstwo dziecka;
(i) język macierzysty dziecka i inne języki, którymi włada;
(j) adres rodziny dziecka;
(k) każdy numer identyfikacyjny nadany dziecku;
(l) stan zdrowia dziecka;
(ł) grupę krwi dziecka;
(m) ewentualne znaki szczególne;
(n) datę i miejsce, w którym dziecko zostało znalezione,
(o) datę i miejsce opuszczenia przez dziecko jego kraju;
(p) ewentualnie religię dziecka;
(r) aktualny adres dziecka w kraju przyjmującym;
(s) jeżeli dziecko umrze przed powrotem, datę, miejsce i okoliczności zgonu oraz miejsce pochowania.

Rozdział III
Dziennikarze
Artykuł 79
Poczynania dla ochrony dziennikarzy

1. Dziennikarze, którzy spełniają niebezpieczne misje zawodowe w strefach konfliktu zbrojnego, będą traktowani jak osoby cywilne w rozumieniu ustępu 1 artykułu 50.

2. Będą oni ochraniani jako tacy, stosownie do konwencji i niniejszego protokołu, pod warunkiem niepodejmowania żadnego działania, które byłoby sprzeczne z ich statusem osób cywilnych, i bez uszczerbku dla prawa korespondentów wojennych akredytowanych przy siłach zbrojnych do korzystania ze statusu przewidzianego w artykule 4 A 4) trzeciej konwencji.

3. Mogą oni otrzymać kartę tożsamości według wzoru zawartego w załączniku II do niniejszego protokołu. Taka karta, wystawiona przez rząd państwa, którego dziennikarz jest obywatelem albo na którego terytorium ulokowana jest redakcja zatrudniająca go, poświadczy jego status dziennikarza.

Część V
Wykonanie konwencji i niniejszego protokołu
Dział I
Postanowienia ogólne
Artykuł 80
Środki wykonania

1. Wysokie Umawiające się Strony i Strony konfliktu poczynią niezwłocznie niezbędne kroki w celu wypełnienia zobowiązań wynikających z konwencji i niniejszego protokołu.

2. Wysokie Umawiające się Strony i Strony konfliktu wydadzą zarządzenia i instrukcje w celu zapewnienia przestrzegania konwencji i niniejszego protokołu i będą nadzorować ich wykonanie.

Artykuł 81

Działalność Czerwonego Krzyża i innych organizacji humanitarnych

1. Strony konfliktu przyznają Międzynarodowemu Komitetowi Czerwonego Krzyża wszelkie ułatwienia będące w ich mocy dla umożliwienia mu wypełniania humanitarnych zadań wyznaczonych przez konwencje i niniejszy protokół w celu zapewnienia ochrony i pomocy ofiarom konfliktów. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża może również za zgodą Stron konfliktu prowadzić wszelką inną działalność humanitarną na rzecz takich ofiar.

2. Strony konfliktu przyznają swym organizacjom Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężyca, Czerwonego Lwa i Słońca) ułatwienia niezbędne do wykonywania humanitarnej działalności na rzecz ofiar konfliktu, stosownie do postanowień konwencji i niniejszego protokołu oraz do podstawowych zasad Czerwonego Krzyża, ustalonych przez międzynarodowe konferencje Czerwonego Krzyża.

3. Wysokie Umawiające się Strony i Strony konfliktu powinny ułatwiać we wszelki możliwy sposób niesienie pomocy przez organizacje Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężyca, Czerwonego Lwa i Słońca) oraz Ligę Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża ofiarom konfliktów, stosownie do postanowień konwencji i niniejszego protokołu oraz do podstawowych zasad Czerwonego Krzyża, ustalonych na międzynarodowych konferencjach Czerwonego Krzyża.

4. Wysokie Umawiające się Strony i Strony konfliktu przyznają w miarę możliwości ułatwienia podobne do wymienionych w ustępach 2 i 3 innym organizacjom humanitarnym, o których mowa w konwencjach i w niniejszym protokole i które będą odpowiednio upoważnione przez zainteresowane Strony konfliktu i będą wykonywać swoją działalność stosownie do postanowień konwencji i niniejszego protokołu.

Artykuł 82

Doradcy prawni w siłach zbrojnych

Wysokie Umawiające się Strony w każdym czasie, a Strony konfliktu w okresie konfliktu zbrojnego, zapewnią, by w razie potrzeby byli do dyspozycji doradcy prawni, którzy mogliby udzielać porad dowódcom wojskowym na odpowiednim szczeblu odnośnie do stosowania konwencji i niniejszego protokołu oraz odnośnie do prowadzenia w tym przedmiocie odpowiedniego szkolenia w siłach zbrojnych.

Artykuł 83

Upowszechnianie

1. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się do jak najszerszego upowszechniania w swych krajach, w czasie pokoju i w okresie konfliktu zbrojnego, konwencji oraz niniejszego protokołu, a zwłaszcza do włączenia ich do programów szkolenia wojskowego i do zachęcania ludności cywilnej do ich studiowania, tak by te dokumenty były znane siłom zbrojnym i ludności cywilnej.

2. Władze wojskowe lub cywilne, które w okresie konfliktu zbrojnego ponoszą odpowiedzialność za stosowanie konwencji i niniejszego protokołu, powinny mieć pełną znajomość tekstu tych dokumentów.

Artykuł 84

Przepisy o stosowaniu

Wysokie Umawiające się Strony przekażą sobie jak najszybciej za pośrednictwem depozytariusza lub stosownie do okoliczności za pośrednictwem Mocarstw opiekuńczych urzędowe teksty niniejszego protokołu, a także ustaw i regulaminów, których wydanie uznają za wskazane w celu zapewnienia jego stosowania.

Dział II

Karanie naruszeń konwencji lub niniejszego protokołu

Artykuł 85

Karanie naruszeń niniejszego protokołu

1. Postanowienia konwencji dotyczące karania naruszeń i ciężkich naruszeń, uzupełnione przez niniejszy dział, stosują się do karania naruszeń i ciężkich naruszeń niniejszego protokołu.

2. Czyny określone w konwencjach jako ciężkie naruszenia stanowią ciężkie naruszenia niniejszego protokołu, jeżeli popełnione zostały na szkodę osób znajdujących się we władzy

Strony przeciwnej, chronionych przez artykuły 44, 45 i 73 niniejszego protokołu, albo na szkodę rannych, chorych i rozbitków Strony przeciwnej, chronionych przez niniejszy protokół, lub też przeciwko personelowi medycznemu, formacjom medycznym lub środkom transportu medycznego, znajdującym się pod kontrolą Strony przeciwnej i chronionym przez niniejszy protokół.

3. Obok ciężkich naruszeń, opisanych w artykule 11, następujące czyny, w razie popełnienia ich z winy umyślnej, z naruszeniem odpowiednich postanowień niniejszego protokołu i jeżeli pociągają za sobą śmierć albo powodują poważne uszkodzenia ciała lub rozstrój zdrowia, stanowią ciężkie naruszenia niniejszego protokołu:

(a) czynienie ludności cywilnej lub osób cywilnych celem ataku;

(b) podejmowanie ataku bez rozróżnienia, dotykającego ludność cywilną lub dobra o charakterze cywilnym, ze świadomością, że taki atak wywoła straty w życiu ludzkim, ranienia osób cywilnych oraz szkody w dobrach cywilnych, nadmierne w rozumieniu ustępu 2 (a) (iii) artykułu 57;

(c) podejmowanie ataku przeciwko budowlom lub urządzeniom zawierającym siły niebezpieczne ze świadomością, że taki atak spowoduje straty w życiu ludzkim, ranienia osób cywilnych lub szkody w dobrach o charakterze cywilnym, nadmierne w rozumieniu ustępu 2 (a) (iii) artykułu 57;

(d) czynienie celem ataku miejscowości nie bronionych i stref zdemilitaryzowanych;

(e) czynienie celem ataku osoby, o której wiadomo, że jest niezdolna do walki;

(f) wiarołomne używanie, z naruszeniem artykułu 37, znaku rozpoznawczego czerwonego krzyża, czerwonego półksiężyca lub czerwonego lwa i słońca albo innych znaków ochronnych uznanych przez konwencje lub niniejszy protokół.

4. Poza ciężkimi naruszeniami określonymi w ustępach poprzednich i w konwencjach, następujące czyny uważa się za ciężkie naruszenia protokołu, w razie popełnienia ich z winy umyślnej i z naruszeniem konwencji lub niniejszego protokołu:

(a) przeniesienie przez Mocarstwo okupacyjne części swej ludności cywilnej na terytorium, które okupuje, albo deportacja lub przeniesienie wewnątrz, lub poza terytorium okupowane całości albo części ludności tego terytorium, z naruszeniem artykułu 49 czwartej konwencji;

(b) wszelkie nieusprawiedliwione opóźnienie repatriacji jeńców wojennych lub osób cywilnych;

(c) praktyka apartheidu oraz inne praktyki nieludzkie i poniżające, oparte na dyskryminacji rasowej i stanowiące znieważanie godności osobistej;

(d) kierowanie ataków przeciwko pomnikom historycznym, dziełom sztuki lub miejscom kultu religijnego wyraźnie rozpoznanym, które stanowią dziedzictwo kulturalne lub duchowe narodów i którym przyznana została szczególna ochrona na mocy odrębnego porozumienia, na przykład w ramach uprawnionej organizacji międzynarodowej, powodujących przez to ich zniszczenie na dużą skalę, gdy brak dowodu, że Strona przeciwna naruszyła artykuł 53 punkt (b), i gdy te pomniki historyczne, dzieła sztuki i miejsca kultu religijnego nie są położone w bezpośredniej bliskości celów wojskowych;

(e) pozbawienie osoby chronionej przez konwencje lub wymienionej w ustępie 2 niniejszego artykułu prawa do należytego i bezstronnego jej osądzenia.

5. Uznaje się, bez uszczerbku dla stosowania konwencji i niniejszego protokołu, że ciężkie naruszenia tych dokumentów są zbrodniami wojennymi.

Artykuł 86
Zaniechania

1. Wysokie Umawiające się Strony i Strony konfliktu powinny karać ciężkie naruszenia i poczynić niezbędne kroki w celu zwalczania wszelkich innych naruszeń konwencji lub niniejszego protokołu, które stanowią zaniechanie sprzeczne z obowiązkiem działania.

2. Okoliczność, że naruszenie konwencji lub niniejszego protokołu zostało popełnione przez podwładnego, nie zwalnia jego przełożonych od odpowiedzialności karnej lub – odpowiednio – dyscyplinarnej, jeżeli wiedzieli lub byli w posiadaniu wiadomości, które pozwalały im wnioskować w danych okolicznościach, że podwładny popełnia lub popełnił takie naruszenie, i jeżeli nie poczynili wszelkich praktycznie możliwych kroków w celu zapobieżenia takiemu naruszeniu lub ukaraniu za nie.

Artykuł 87
Obowiązki dowódców

1. Wysokie Umawiające się Strony i Strony konfliktu powinny nałożyć na dowódców wojskowych obowiązek, by zapobiegali popełnianiu naruszeń konwencji i niniejszego protokołu przez członków sił zbrojnych powierzonych ich dowództwu oraz inne osoby podlegające ich władzy – i w razie potrzeby – aby za nie karali i powiadamiali o nich właściwe władze.

2. W celu zapobieżenia naruszeniom oraz karania za nie Wysokie Umawiające się Strony i Strony konfliktu powinny wymagać, aby dowódcy wojskowi, stosownie do zakresu swej odpowiedzialności, dołożyli starań, by członkowie sił zbrojnych znajdujący się pod ich dowództwem znali swoje obowiązki wynikające z konwencji i niniejszego protokołu.

3. Wysokie Umawiające się Strony i Strony konfliktu powinny wymagać od każdego dowódcy, który dowiedział się, że jego podwładni lub inne osoby podlegające jego władzy zamierzają dopuścić się lub dopuścili się naruszenia konwencji lub niniejszego protokołu, aby poczynił kroki niezbędne dla zapobieżenia takim naruszeniom konwencji lub niniejszego protokołu i – w miarę potrzeby – spowodował wszczęcie postępowania dyscyplinarnego lub karnego przeciwko sprawcom naruszeń.

Artykuł 88
Wzajemna pomoc w sprawach karnych

1. Wysokie Umawiające się Strony powinny udzielać sobie możliwie najszerszej pomocy prawnej w postępowaniu karnym dotyczącym ciężkich naruszeń konwencji lub niniejszego protokołu.

2. Uwzględniając prawa i obowiązki ustanowione przez konwencje oraz przez ustęp 1 artykułu 85 niniejszego protokołu i gdy okoliczności na to pozwolą, Wysokie Umawiające się Strony powinny współdziałać w sprawie ekstradycji. Powinny one należycie rozważyć wniosek Państwa, na którego terytorium zostało popełnione zarzucone naruszenie.

3. We wszystkich wypadkach ma zastosowanie prawo wezwanej Wysokiej Umawiającej się Strony. W każdym razie postanowienia poprzednich ustępów nie naruszają obowiązków wynikających z innych dwustronnych lub wielostronnych umów o ekstradycji, które normują w całości lub części dziedzinę wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych.

Artykuł 89
Współpraca

W wypadkach ciężkich naruszeń konwencji lub niniejszego protokołu Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się współdziałać, wspólnie lub oddzielnie, z Organizacją Narodów Zjednoczonych i stosownie do Karty Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 90
Międzynarodowa Komisja do ustalania faktów

1. (a) Należy utworzyć Międzynarodową Komisję do ustalania faktów (zwaną dalej Komisją), złożoną z piętnastu członków o wysokiej moralności i uznanej bezstronności.

(b) Gdy co najmniej dwadzieścia Wysokich Umawiających się Stron zgodzi się na uznanie właściwości Komisji w myśl ustępu 2, a także później w odstępach pięcioletnich, depozytariusz powinien zwołać spotkanie przedstawicieli Wysokich Umawiających się Stron w celu wyboru członków Komisji. Na takim spotkaniu należy wybrać członków Komisji w głosowaniu tajnym z listy osób, dla której sporządzenia każda z Wysokich Umawiających się Stron będzie mogła zaproponować jedno nazwisko.

(c) Członkowie Komisji pełnią swe funkcje we własnym imieniu i sprawują swój mandat aż do wyboru nowych członków na następnym spotkaniu.

(d) W czasie wyborów Wysokie Umawiające się Strony dołożą starań, by każdy z kandydatów do Komisji miał wymagane kwalifikacje i będą czuwać, by w składzie Komisji była zapewniona odpowiednia reprezentacja geograficzna.

(e) W razie zwolnienia się jakiegoś miejsca, Komisja sama uzupełni swój skład, kierując się postanowieniami poprzednich punktów.

(f) Depozytariusz zapewni Komisji odpowiednią obsługę administracyjną, niezbędną dla sprawowania jej funkcji.

2. (a) Wysokie Umawiające się Strony mogą w chwili podpisania, ratyfikowania lub przystąpienia do protokołu, lub też później w każdym czasie oświadczyć, że uznają wprost i bez szczególnego porozumienia w stosunku do każdej innej Wysokiej Umawiającej się Strony,

która podejmie takie samo zobowiązanie, właściwość Komisji do badania zarzutów tej innej Strony, jak to ustanawia niniejszy artykuł.

(b) Oświadczenia, o jakich mowa wyżej, powinny być składane depozytariuszowi, który przekaże ich odpisy Wysokim Umawiającym się Stronom.

(c) Komisja jest właściwa do:

(i) przeprowadzania badań co do każdego faktu, mającego być ciężkim naruszeniem konwencji i niniejszego protokołu albo innym ciężkim pogwałceniem konwencji lub niniejszego protokołu;

(ii) ułatwiania, przez ofiarowanie swych dobrych usług, powrotu do przestrzegania postanowień Konwencji i niniejszego protokołu.

(d) W innych sytuacjach Komisja podejmie badania na żądanie jednej ze Stron konfliktu jedynie za zgodą innej lub innych zainteresowanych Stron.

(e) Z zastrzeżeniem przestrzegania powyższych postanowień niniejszego ustępu, postanowienia artykułów 52 pierwszej konwencji, 53 drugiej konwencji, 132 trzeciej konwencji i 149 czwartej konwencji mają nadal zastosowanie do wszelkich zarzuconych pogwałceń tych konwencji i zostaną rozszerzone na jakiekolwiek pogwałcenia niniejszego protokołu.

3. (a) Jeżeli zainteresowane Strony nie uzgodnią inaczej, wszystkie badania powinna przeprowadzać Izba złożona z siedmiu członków:

(i) pięciu członków Komisji, którzy nie powinni być obywatelami żadnej ze Stron konfliktu, wyznaczy przewodniczący Komisji, uwzględniając należytą reprezentację regionów geograficznych, po zasięgnięciu opinii Stron konfliktu;

(ii) po jednym członku ad hoc, którzy nie powinni być obywatelami żadnej ze Stron konfliktu, wyznaczy odpowiednio każda z nich.

(b) Po otrzymaniu żądania przeprowadzenia badań przewodniczący Komisji ustali odpowiedni termin do utworzenia Izby. Jeżeli jeden lub obaj członkowie ad hoc nie zostali wyznaczeni w ustalonym terminie, przewodniczący niezwłocznie dokona niezbędnych mianowań dla uzupełnienia składu Izby.

4. (a) Izba utworzona stosownie do postanowień ustępu 3 powinna dla przeprowadzenia badań wezwać Strony konfliktu do udzielenia jej pomocy i przedstawienia dowodów. Będzie też mogła zbierać inne dowody, jakie uzna za potrzebne i przeprowadzać badania na miejscu.

(b) Wszystkie dowody zostaną podane do wiadomości zainteresowanym Stronom, które będą miały prawo przedstawić Komisji swoje spostrzeżenia.

(c) Każda zainteresowana Strona będzie mieć prawo wypowiedzenia się co do dowodów.

5. (a) Komisja przedstawi zainteresowanym Stronom sprawozdanie z wyników badań Izby, wraz z zaleceniami, jakie uzna za wskazane.

(b) Jeżeli Izba nie zdoła zebrać dowodów dostatecznych dla poczynienia rzeczowych i bezstronnych ustaleń, Komisja powinna podać powody takiej niemożności.

(c) Komisja nie będzie podawać swych ustaleń do publicznej wiadomości, chyba że wszystkie Strony konfliktu zwrócą się o to do niej.

6. Komisja ustali swój wewnętrzny regulamin obejmujący przepisy dotyczące przewodniczenia Komisji i Izbie. Regulamin taki powinien przewidywać, że funkcje przewodniczącego Komisji będą wykonywane w sposób ciągły i że w wypadku prowadzenia badań będą sprawowane przez osobę, która nie jest obywatelem Strony konfliktu.

7. Wydatki administracyjne Komisji powinny być pokrywane z wkładów Wysokich Umawiających się Stron, które złożą deklaracje przewidziane w ustępie 2, oraz z wkładów dobrowolnych. Strona lub Strony konfliktu, które domagają się przeprowadzenia badań, złożą z góry fundusze niezbędne na pokrycie wydatków Izby; otrzymają one zwrot tych wydatków od Strony lub Stron, przeciwko którym zostały podniesione zarzuty, w wysokości pięćdziesięciu procent wydatków poniesionych przez Izbę. Jeżeli do Izby zostaną wniesione zarzuty wzajemne, każda Strona złoży z góry pięćdziesiąt procent niezbędnego funduszu.

Artykuł 91

Odpowiedzialność

Strona konfliktu, która narusza postanowienia konwencji lub niniejszego protokołu, jest w uzasadnionych wypadkach zobowiązana do odszkodowania. Jest ona odpowiedzialna za wszystkie czyny popełnione przez osoby należące do jej sił zbrojnych.

Część VI
Postanowienia końcowe

Artykuł 92
Podpisanie

Niniejszy protokół będzie otwarty Stronom konwencji do podpisania w sześć miesięcy po podpisaniu aktu końcowego i pozostanie otwarty przez okres 12 miesięcy.

Artykuł 93
Ratyfikacja

Niniejszy protokół powinien być ratyfikowany możliwie najszybciej. Dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone Szwajcarskiej Radzie Związkowej, depozytariuszowi konwencji.

Artykuł 94
Przystąpienie

Niniejszy protokół będzie otwarty do przystąpienia dla każdej Strony konwencji, która go nie podpisała. Dokumenty przystąpienia zostaną złożone depozytariuszowi.

Artykuł 95
Wejście w życie

1. Niniejszy protokół wejdzie w życie w 6 miesięcy po złożeniu dwóch dokumentów, ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

2. Dla każdej Strony konwencji, która ratyfikuje protokół lub przystąpi do niego w terminie późniejszym, wejdzie on w życie w 6 miesięcy po złożeniu przez Stronę dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

Artykuł 96
Stosunki umowne po wejściu w życie niniejszego protokołu

1. Jeżeli Strony konwencji są zarazem Stronami niniejszego protokołu, konwencje mają zastosowanie wraz z niniejszym protokołem jako ich uzupełnieniem.

2. Jeżeli jedna ze Stron konfliktu nie jest związana protokołem, Strony protokołu pozostają mimo to nim związane w swych wzajemnych stosunkach. Są one również związane niniejszym protokołem w stosunku do Strony, która nim nie jest związana, jeżeli ona uznaje i stosuje jego postanowienia.

3. Władza reprezentująca lud będący z Wysoką Umawiającą się Stroną w stanie konfliktu zbrojnego o charakterze określonym w ustępie 4 artykułu 1 może zobowiązać się do stosowania konwencji i niniejszego protokołu w związku z tym konfliktem, kierując jednostronne oświadczenie do depozytariusza. Takie oświadczenie, po otrzymaniu go przez depozytariusza, ma następujące skutki w związku z tym konfliktem:

(a) konwencja i niniejszy protokół stają się natychmiast obowiązujące dla tej władzy jako Strony konfliktu;

(b) wymieniona władza korzysta z tych samych praw i ma takie same obowiązki jak Wysoka Umawiająca się Strona konwencji i niniejszego protokołu; oraz

(c) konwencje i niniejszy protokół wiążą w równym stopniu wszystkie Strony konfliktu.

Artykuł 97
Poprawki

1. Każda Wysoka Umawiająca się Strona może proponować poprawki do niniejszego protokołu. Tekst każdej proponowanej poprawki powinien być przekazany Depozytariuszowi, który zadecyduje, po konsultacji z wszystkimi Wysokimi Umawiającymi się Stronami i z Międzynarodowym Komitetem Czerwonego Krzyża, czy należy zwołać konferencję w celu rozważenia proponowanej poprawki.

2. Depozytariusz zaprosi na tę konferencję wszystkie Wysokie Umawiające się Strony oraz Strony konwencji, niezależnie od tego, czy są sygnatariuszami niniejszego protokołu.

Artykuł 98
Przegląd załącznika I

1. Nie później niż w cztery lata po wejściu w życie niniejszego protokołu, a następnie w odstępach czasu nie mniejszych niż cztery lata Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża zasięgnie opinii Wysokich Umawiających się Stron co do załącznika I do niniejszego protokołu i, jeżeli uzna to za niezbędne, zaproponuje spotkanie ekspertów technicznych w celu przejrzenia załącznika I i zaproponowania poprawek, jakie mogą okazać się pożądane. Jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od przesłania Wysokim Umawiającym się Stronom propozycji takiego spotkania jedna trzecia z nich nie wyrazi sprzeciwu, Międzynarodowy

Komitet Czerwonego Krzyża zwoła spotkanie i zaprosi również obserwatorów z właściwych organizacji międzynarodowych. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża zwoła również takie spotkanie w każdym czasie, na żądanie jednej trzeciej Wysokich Umawiających się Stron.

2. Depozytariusz zwoła konferencję Wysokich Umawiających się Stron oraz Stron konwencji w celu rozpatrzenia poprawek zaproponowanych przez spotkanie ekspertów, jeżeli po takim spotkaniu zażąda tego Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża lub jedna trzecia Wysokich Umawiających się Stron.

3. Poprawki do załącznika I mogą na takiej konferencji być przyjęte większością dwóch trzecich głosów Wysokich Umawiających się Stron obecnych i głosujących.

4. Depozytariusz powiadomi o każdej poprawce przyjętej w tym trybie Wysokie Umawiające się Strony konwencji. Poprawka będzie uważana za przyjętą po upływie jednego roku od takiego powiadomienia, chyba że w ciągu tego okresu nie mniej niż jedna trzecia Wysokich Umawiających się Stron powiadomi depozytariusza o nieprzyjęciu poprawki.

5. Poprawka uznana za przyjętą zgodnie z ustępem 4 wejdzie w życie w trzy miesiące od daty jej przyjęcia w stosunku do wszystkich Wysokich Umawiających się Stron, z wyłączeniem tych, które w myśl tego ustępu złożyły oświadczenie o nieprzyjęciu jej. Strona, która złożyła takie oświadczenie, może je w każdym czasie cofnąć; poprawka wejdzie wtedy w życie w stosunku do tej Strony w trzy miesiące po wycofaniu.

6. Depozytariusz powiadomi Wysokie Umawiające się Strony i Strony konwencji o wejściu w życie każdej poprawki, o tym, jakie Strony są nią związane, o dacie wejścia jej w życie w stosunku do każdej Strony, o oświadczeniach o nieprzyjęciu, złożonych zgodnie z ustępem 4, oraz o wycofaniu takich oświadczeń.

Artykuł 99
Wypowiedzenie

1. W razie wypowiedzenia niniejszego protokołu przez Wysoką Umawiającą się Stronę, wypowiedzenie nabiera mocy po upływie roku od otrzymania dokumentu o wypowiedzeniu. Jeżeli jednak po upływie tego roku Strona wypowiadająca znajduje się w jednej z sytuacji, o jakich mowa w artykule 1, wypowiedzenie nie nabierze mocy przed zakończeniem konfliktu zbrojnego lub okupacji, a w żadnym razie przed zakończeniem operacji związanych z ostatecznym uwolnieniem, repatriacją lub ponownym osiedleniem osób chronionych przez konwencje lub niniejszy protokół.

2. Wypowiedzenie powinno być notyfikowane na piśmie depozytariuszowi, który powiadomi o takiej notyfikacji wszystkie Wysokie Umawiające się Strony.

3. Wypowiedzenie jest skuteczne tylko w stosunku do Strony wypowiadającej.

4. Wypowiedzenie notyfikowane stosownie do ustępu 1 nie ma wpływu na zobowiązania już wiążące Stronę wypowiadającą w myśl niniejszego protokołu w związku z konfliktem zbrojnym co do jakiegokolwiek czynu dokonanego przed uprawomocnieniem się wypowiedzenia.

Artykuł 100
Notyfikacje

Depozytariusz poinformuje Wysokie Umawiające się Strony, jak też Strony konwencji, niezależnie od tego, czy są sygnatariuszami niniejszego protokołu, czy też nie:

(a) o podpisach złożonych pod niniejszym protokołem i o dokumentach ratyfikacji i przystąpienia, złożonych stosownie do artykułów 93 i 94;

(b) o dacie wejścia w życie niniejszego protokołu stosownie do artykułu 95;

(c) o powiadomieniach i oświadczeniach stosownie do artykułów 84, 90 i 97;

(d) o oświadczeniach otrzymanych stosownie do ustępu 3 artykułu 96, które powinny być przekazane jak najszybciej;

(e) o wypowiedzeniach notyfikowanych stosownie do artykułu 99.

Artykuł 101
Rejestracja

1. Protokół niniejszy po wejściu w życie powinien być przesłany przez Depozytariusza do Sekretariatu Narodów Zjednoczonych w celu zarejestrowania i opublikowania, stosownie do artykułu 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

2. Depozytariusz powiadomi również Sekretariat Narodów Zjednoczonych o wszystkich ratyfikacjach, przystąpieniach i wypowiedzeniach, jakie może otrzymać w sprawie niniejszego protokołu.

Artykuł 102

Teksty autentyczne

Oryginał niniejszego protokołu, którego teksty angielski, arabski, chiński, francuski, hiszpański i rosyjski są jednakowo autentyczne, podlega złożeniu u depozytariusza, który przekaże jego uwierzytelnione odpisy wszystkim Stronom konwencji.

Załącznik I

Regulamin dotyczący identyfikacji

Rozdział I

Karty tożsamości

Artykuł 1

Karta tożsamości dla stałego cywilnego personelu medycznego i duchownego

1. Karta tożsamości dla stałego cywilnego personelu medycznego i duchownego, przewidziana w ustępie 3 artykułu 18 protokołu, powinna:

(a) nosić znak rozpoznawczy i mieć takie rozmiary, by mogła być noszona w kieszeni;

(b) być możliwie trwała;

(c) być wypełniona w języku ojczystym lub urzędowym (ewentualnie także w innych językach);

(d) zawierać nazwisko posiadacza, jego datę urodzenia (lub gdy nie można jej ustalić, jego wiek w chwili wydania karty) oraz, jeżeli go posiada, numer ewidencyjny;

(e) stwierdzać, z jakiego tytułu posiadacz jest uprawniony do ochrony przez konwencje i niniejszy protokół;

(f) zawierać fotografię posiadacza oraz jego podpis lub odcisk kciuka albo jedno i drugie;

(g) być zaopatrzona w odcisk pieczęci i podpis uprawnionej władzy;

(h) stwierdzać datę wystawienia i datę wygaśnięcia ważności karty.

2. Karta tożsamości powinna być jednolita na całym terytorium Wysokiej Umawiającej się Strony oraz, w miarę możliwości, powinna być tego samego typu dla wszystkich Stron konfliktu. Strony konfliktu mogą kierować się wzorem jednojęzycznym przedstawionym na rysunku 1. Z chwilą rozpoczęcia działań zbrojnych przekażą one sobie wzór karty tożsamości, jakiego używają, jeżeli karta ta różni się od wzoru na rysunku 1. Karty tożsamości powinny w miarę możliwości być sporządzone w dwu egzemplarzach, z których jeden zachowuje władza wystawiająca; jest ona zobowiązana do sprawowania kontroli nad kartami, które wystawiła.

3. W żadnym wypadku stały cywilny personel medyczny i duchowny nie może być pozbawiony kart tożsamości. W razie utraty karty, jej posiadacz ma prawo do otrzymania duplikatu.

Artykuł 2

Karta tożsamości dla czasowego cywilnego personelu medycznego i duchownego

1. Karta tożsamości dla czasowego cywilnego personelu medycznego i duchownego powinna, w miarę możliwości, być podobna do karty przewidzianej w artykule 1 niniejszego regulaminu. Strony konfliktu mogą kierować się wzorem przedstawionym na rysunku 1.

2. Jeżeli okoliczności uniemożliwiają zaopatrzenie czasowego cywilnego personelu medycznego i duchownego w karty tożsamości podobne do opisanych w artykule 1 niniejszego regulaminu, personel ten może otrzymać zaświadczenie podpisane przez uprawnioną władzę, podające, że osoba, której je wydano, jest zatrudniona w charakterze personelu czasowego, i stwierdzające, jeśli to możliwe, czas trwania takiego zatrudnienia oraz prawo posiadacza do noszenia znaku rozpoznawczego. Zaświadczenie powinno stwierdzać nazwisko i datę urodzenia posiadacza (lub gdy nie można jej ustalić – jego wiek w chwili wystawienia zaświadczenia), jego funkcję oraz numer ewidencyjny, jeśli taki posiada. Powinno ono także być zaopatrzone w jego podpis lub odcisk kciuka albo w jedno i drugie.

Rysunek 1. Wzór karty tożsamości
(rozmiary: 74 mm x 105 mm)

Strona pierwsza

(miejsce na nazwę kraju
i władzy wystawiającej kartę)

KARTA TOŻSAMOŚCI

dla stałego / tymczasowego cywilnego personelu medycznego / duchownego

Nazwisko .....

.....

Data urodzenia (lub wiek) .....

Numer ewidencyjny (jeśli posiada) .....

Posiadacz niniejszej karty jest chroniony przez Konwencje genewskie z dnia 12 sierpnia 1949 r. i przez Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) jako .....

.....

.....

Data wystawienia ..... Numer karty .....

Podpis władzy wystawiającej kartę

.....

Data wygaśnięcia ważności

.....

Strona odwrotna

Wzrost	Oczy	Włosy
.....	.....	.....

Inne wyróżniające znamiona lub informacje

.....

.....

.....

.....

Posiadanie broni

Fotografia posiadacza

Pieczęć	Podpis lub odcisk kciuka posiadacza albo jedno i drugie

Rozdział II
Znak rozpoznawczy
Artykuł 3
Kształt i znamiona

1. Znak rozpoznawczy (czerwony na białym tle) powinien być tak duży, jak wymagają tego okoliczności. Co do kształtu krzyża, półksiężyca lub lwa i słońca Wysokie Umawiające się Strony mogą kierować się wzorami przedstawionymi na rysunku 2.

2. W nocy lub gdy widoczność jest ograniczona, znak rozpoznawczy może być świetlny lub oświetlony, może on też być wykonany z materiałów czyniących go rozpoznawalnym, kiedy zastosuje się techniczne środki wykrywania.

Rysunek 2. Znaki rozpoznawcze stowarzyszeń pomocy
(w kolorze czerwonym na białym tle)

Artykuł 4

Zastosowanie

1. Znak rozpoznawczy powinien w miarę możliwości być umieszczony na flagach lub na powierzchni płaskiej, widocznych ze wszystkich kierunków i jak największej odległości.

2. Jeżeli właściwa władza nie zarządzi inaczej, personel medyczny i duchowny wypełniający swe obowiązki na polu walki powinien w miarę możliwości być wyposażony w nakrycia głowy i odzież, zaopatrzone w znak rozpoznawczy.

Rozdział III

Sygnały rozpoznawcze

Artykuł 5

Zastosowanie nieobowiązkowe

1. Z zastrzeżeniem postanowień artykułu 6 niniejszego regulaminu sygnały ustanowione w niniejszym rozdziale do wyłącznego użytku medycznych formacji i środków transportu nie powinny być używane do żadnych innych celów. Zastosowanie wszystkich sygnałów, o których mowa w niniejszym rozdziale, nie jest obowiązkowe.

2. Statki powietrzne, czasowo przeznaczone do celów medycznych, które z braku czasu lub ze względu na swoje cechy nie mogą być oznaczone znakiem rozpoznawczym, mogą używać sygnałów rozpoznawczych, ustanowionych w niniejszym rozdziale. Jednak najskuteczniejszym sposobem oznaczania i rozpoznawania powietrznego statku sanitarnego jest zastosowanie sygnału wzrokowego bądź znaku rozpoznawczego, bądź sygnału świetlnego określonego w artykule 6, bądź obu, uzupełnionych innymi sygnałami, o których mowa w artykułach 7 i 8 niniejszego regulaminu.

Artykuł 6

Sygnał świetlny

1. Ustanawia się sygnał świetlny w postaci niebieskiego światła błyskowego do użytku powietrznych statków sanitarnych w celu zasygnalizowania ich tożsamości. Żaden inny statek powietrzny nie powinien używać tego sygnału. Zaleconą barwę niebieską otrzymuje się stosując współrzędne trójchromatyczne:

granica zieleni $y = 0{,}065 + 0{,}805y$

granica bieli $y = 0{,}400 - x$

granica purpury $x = 0{,}133 + 0{,}600y$

Zalecona jest częstotliwość błysków światła niebieskiego – 60 do 100 błysków na minutę.

2. Sanitarne statki powietrzne powinny być wyposażone w takie światła, by sygnał był widoczny z możliwie wielu kierunków.

3. W razie braku specjalnego porozumienia między Stronami konfliktu, które by zastrzegło stosowanie niebieskich świateł błyskowych wyłącznie do identyfikacji sanitarnych pojazdów, statków i łodzi, używanie takich sygnałów przez inne pojazdy i statki nie jest zabronione.

Artykuł 7

Sygnał radiowy

1. Sygnał radiowy składa się z przekazu radiotelefonicznego lub radiotelegraficznego, poprzedzonego odrębnym sygnałem pierwszeństwa, który określi i zatwierdzi Światowa Administracyjna Konferencja Radiokomunikacyjna Międzynarodowej Unii Telekomunikacyjnej. Sygnał ten powinien być przekazany trzykrotnie przed sygnałem wywoławczym danego powietrznego transportu sanitarnego. Przekaz powinien być nadany w języku angielskim, z odpowiednimi przerwami na jednej lub kilku częstotliwościach, określonych zgodnie z ustępem 3. Sygnał pierwszeństwa jest zastrzeżony do wyłącznego użytku medycznych formacji i środków transportu.

2. Przekaz radiowy, poprzedzony odrębnym sygnałem pierwszeństwa, o którym mowa w ustępie 1, powinien zawierać następujące dane:

(a) sygnał wywoławczy środka transportu medycznego;

(b) pozycję środka transportu medycznego;

(c) liczbę i typ środków transportu medycznego;

(d) obraną trasę;

(e) odpowiednio przewidywany czas trwania podróży, jej rozpoczęcia i zakończenia;

(f) wszelkie inne informacje, jak wysokość lotu, obserwowane częstotliwości radiowe, języki, a także mody i kody systemów radarów wtórnego nadzorowania.

3. W celu ułatwienia łączności, o której mowa w ustępach 1 i 2, jak też w artykułach 22, 23, 26, 27, 28, 29, 30 i 31 protokołu, Wysokie Umawiające się Strony, Strony lub Strona konfliktu, działające w porozumieniu lub samodzielnie, mogą określić, zgodnie z tabelą przydziału częstotliwości w regulaminie radiokomunikacyjnym stanowiącym załącznik do międzynarodowej konwencji telekomunikacyjnej, oraz ogłosić wybrane krajowe częstotliwości, jakie przeznaczają do takiej łączności. Częstotliwości te powinny być podane Międzynarodowej Unii Telekomunikacyjnej, zgodnie z procedurą zatwierdzoną przez Światową Administracyjną Konferencję Radiokomunikacyjną.

Artykuł 8

Identyfikacja za pomocą środków elektronicznych

1. System radaru wtórnego nadzorowania (SSR), określony w załączniku 10 do konwencji chicagowskiej z dnia 7 grudnia 1944 r., dotyczącej międzynarodowego lotnictwa cywilnego, z późniejszymi zmianami, może być używany do identyfikacji i śledzenia lotu powietrznego statku sanitarnego. Wysokie Umawiające się Strony, Strony lub Strona konfliktu, działające w porozumieniu lub oddzielnie, określają mod i kod SSR, które mają być zastrzeżone do wyłącznego użytku powietrznych statków sanitarnych, stosownie do procedury zaleconej przez Organizację Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego.

2. Strony konfliktu mogą w drodze odrębnej umowy ustanowić na swój użytek podobny system elektroniczny w celu identyfikacji sanitarnych pojazdów, statków i łodzi.

Rozdział IV

Łączność

Artykuł 9

Łączność radiowa

Sygnał pierwszeństwa przewidziany w artykule 7 niniejszego regulaminu może poprzedzić odpowiednią łączność radiową medycznych formacji i środków transportu dla postępowania stosowanego w myśl artykułów 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30 i 31 protokołu.

Artykuł 10

Używanie kodów międzynarodowych

Medyczne formacje i środki transportu mogą też używać kodów i sygnałów ustanowionych przez Międzynarodową Unię Telekomunikacyjną, Organizację Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego i Międzyrządową Morską Organizację Doradczą. Te kody i sygnały powinny być używane zgodnie z zasadami, praktyką i trybem postępowania ustalonymi przez te organizacje.

Artykuł 11

Inne środki łączności

Gdy dwustronna łączność radiowa nie jest możliwa, mogą być używane sygnały przewidziane w Międzynarodowym Zbiorze Sygnałów ustalonym przez Międzyrządową Morską Organizację Doradczą lub w odnośnym załączniku do Konwencji chicagowskiej z dnia 7 grudnia 1944 r. o międzynarodowym lotnictwie cywilnym, z późniejszymi zmianami.

Artykuł 12

Plany lotów

Porozumienia i powiadomienia dotyczące planów lotów, przewidziane w artykule 29 protokołu, powinny w miarę możliwości być formułowane zgodnie z trybem postępowania ustalonym przez Organizację Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego.

Artykuł 13

Sygnały i tryb postępowania w związku z przechwyceniem sanitarnego statku powietrznego

W razie użycia przechwytującego statku powietrznego do sprawdzenia tożsamości sanitarnego statku powietrznego w locie lub do skłonienia go do lądowania, stosownie do artykułów 30 i 31 protokołu, statek powietrzny przechwytujący i sanitarny statek powietrzny powinny stosować ustaloną procedurę przechwytywania wizualną i radiową, określoną w załączniku 2 do Konwencji chicagowskiej z dnia 7 grudnia 1944 r. o międzynarodowym lotnictwie cywilnym, z późniejszymi zmianami.

Rozdział V
Obrona cywilna
Artykuł 14
Karta tożsamości

1. Do przewidzianej w ustępie 3 artykułu 66 karty tożsamości personelu obrony cywilnej odnoszą się odpowiednio przepisy artykułu 1 niniejszego regulaminu.

2. Karta tożsamości personelu obrony cywilnej może odpowiadać wzorowi przedstawionemu na rysunku 3.

3. Jeżeli personel obrony cywilnej ma prawo noszenia lekkiej broni osobistej, karty tożsamości powinny zawierać odpowiedni wpis.

Rysunek 3. Wzór karty tożsamości dla personelu obrony cywilnej (rozmiary: 74 mm x 105 mm)

Strona pierwsza

Strona odwrotna

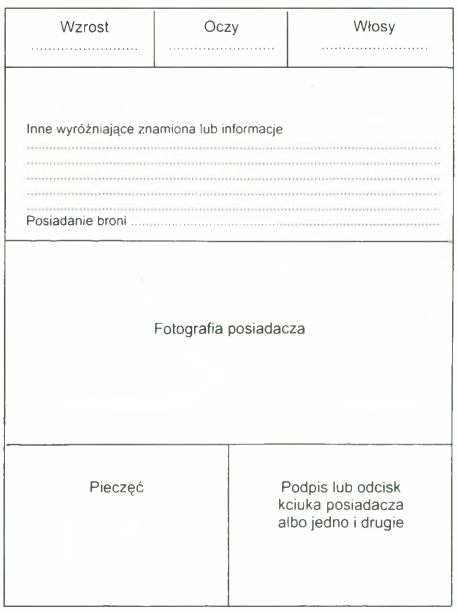

Artykuł 15
Międzynarodowy znak rozpoznawczy

1. Międzynarodowym znakiem rozpoznawczym obrony cywilnej, przewidzianym w ustępie 4 artykułu 66 protokołu jest niebieski trójkąt równoboczny na pomarańczowym tle. Wzór znaku przedstawia rysunek 4.

Rysunek 4. Międzynarodowy znak rozpoznawczy obrony cywilnej (niebieski trójkąt na pomarańczowym tle)

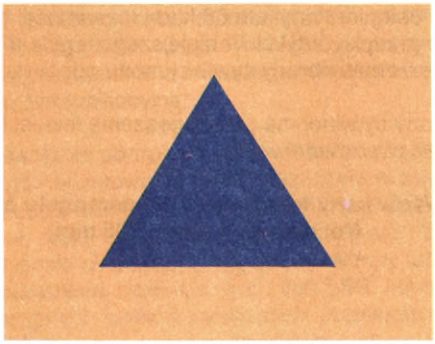

2. Zaleca się, aby:

a) tło trójkąta stanowiły flaga, opaska lub odzież w kolorze pomarańczowym, jeżeli niebieski trójkąt umieszczony jest na fladze, opasce naramiennej lub na plecach;

b) jeden z kątów trójkąta był skierowany pionowo ku górze;

c) żaden z rogów trójkąta nie dotykał skraju pomarańczowego tła.

3. Międzynarodowy znak rozpoznawczy powinien być tak duży, jak wymagają tego okoliczności. Jeżeli to jest możliwe, powinien on być umieszczony na płaskich powierzchniach lub na flagach widocznych ze wszystkich kierunków i z jak najdalszej odległości. Personel obrony cywilnej, jeśli uprawniona władza nie zarządzi inaczej, powinien w miarę możliwości być wyposażony w nakrycie głowy i odzież, zaopatrzone w międzynarodowy znak rozpoznawczy. W nocy lub gdy widoczność jest zmniejszona, znak może być świetlny lub oświetlony; może on też być wykonany z materiałów czyniących go rozpoznawalnym, kiedy zastosuje się techniczne środki wykrywania.

Rozdział VI
Budowle i urządzenia zawierające niebezpieczne siły
Artykuł 16
Międzynarodowy znak specjalny

1. Międzynarodowy znak specjalny dla budowli i urządzeń zawierających niebezpieczne siły, o którym mowa w ustępie 7 artykułu 56 protokołu, składa się z trzech jasnopomarańczowych kół o jednakowych wymiarach, umieszczonych na jednej osi; odległość między kołami równa jest ich promieniowi, jak to przedstawia rysunek 5.

2. Znak powinien być tak duży, jak tego wymagają okoliczności. W razie umieszczenia go na dużej powierzchni, powinien on być powtarzany tak często, jak tego wymagają okoliczności. W miarę możliwości powinien on być umieszczony na flagach lub powierzchniach płaskich w taki sposób, aby był widoczny ze wszystkich kierunków i z jak najdalszej odległości.

3. Odległość między zewnętrznymi granicami a skrajem flagi powinna być równa promieniowi koła. Flaga powinna być czworokątna i mieć białe tło.

4. W nocy lub gdy widoczność jest zmniejszona, znak może być świetlny lub oświetlony. Może on też być wykonany z materiałów czyniących go rozpoznawalnym, kiedy zastosuje się techniczne środki wykrywania.

Rysunek 5. Międzynarodowy znak specjalny dla budowli i urządzeń zawierających niebezpieczne siły (trzy koła w kolorze jasnopomarańczowym)

Załącznik II

Wzór karty identyfikacyjnej dla dziennikarzy

Awers

UWAGA Niniejsza karta identyfikacyjna jest wydawana dziennikarzom udającym się w niebezpieczne misje zawodowe na obszary objęte konfliktem zbrojnym. Posiadaczowi karty przysługuje takie traktowanie, jak wobec osoby cywilnej, stosownie do Konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r., oraz do ich Protokołu dodatkowego I. Posiadacz karty zobowiązany jest do noszenia jej przy sobie o każdej porze. Jeżeli posiadacz zostanie zatrzymany, powinien ją natychmiast okazać władzom zatrzymującym w celu ułatwienia ustalenia jego tożsamości.	(Nazwa Państwa wystawiającego kartę) KARTA IDENTYFIKACYJNA DLA DZIENNIKARZY UDAJĄCYCH SIĘ W NIEBEZPIECZNE MISJE ZAWODOWE

Rewers

Wydana przez (właściwe władze) ..... Miejsce na zdjęcie Miejscowość ..... Data .... Pieczęć urzędowa ..... Podpis posiadacza Nazwisko ..... Imię ..... Miejsce i data urodzenia .... Korespondent ..... Zajmowane stanowisko ..... Ważna do	Wzrost ..... Oczy ..... Waga ..... Włosy ..... Grupa krwi ..... Czynnik Rh ..... Wyznawana wiara (fakultatywnie) ..... Odciski palców (fakultatywnie) ..... (Lewy palec wskazujący) Prawy palec (wskazujący) Znaki szczególne: ....

Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (protokół II), Genewa, 8 czerwca 1977 r.

(DzU z 1992 r., nr 41, poz. 175, załącznik)

Wstęp

Wysokie Umawiające się Strony,

przypominając, że zasady humanitarne zawarte w artykule 3 konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. stanowią podstawę poszanowania człowieka w wypadku konfliktu zbrojnego, nie mającego charakteru międzynarodowego; przypominając także, że dokumenty międzynarodowe dotyczące praw człowieka stanowią podstawową ochronę człowieka;

podkreślając potrzebę zapewnienia lepszej ochrony ofiarom powyższych konfliktów zbrojnych;

przypominając, że w wypadkach nie przewidzianych przez obowiązujące prawo międzynarodowe ludzie pozostają pod ochroną zasad ludzkości i wymagań społecznego sumienia,

uzgodniły, co następuje:

Część I
Cele niniejszego protokołu
Artykuł 1
Materialny zakres stosowania

1. Niniejszy protokół, który rozwija i uzupełnia artykuł 3, wspólny dla konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r., nie zmieniając warunków jego zastosowania, ma zastosowanie do wszystkich konfliktów zbrojnych, które nie są objęte artykułem 1 Protokołu dodatkowego, dotyczącego ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (protokół I) i które toczą się na terytorium Wysokiej Umawiającej się Strony między jej siłami zbrojnymi a rozłamowymi siłami zbrojnymi lub innymi zorganizowanymi uzbrojonymi grupami, pozostającymi pod odpowiedzialnym dowództwem i sprawującymi taką kontrolę nad częścią jej terytorium, że mogą przeprowadzać ciągłe i spójne operacje wojskowe oraz stosować niniejszy protokół.

2. Niniejszy protokół nie ma zastosowania do takich wewnętrznych napięć i niepokojów, jak rozruchy, odosobnione i sporadyczne akty przemocy oraz inne działania podobnego rodzaju, które nie są uważane za konflikty zbrojne.

Artykuł 2
Osobowy zakres stosowania

1. Niniejszy protokół ma zastosowanie do wszystkich osób dotkniętych przez konflikt zbrojny określony w artykule 1, bez żadnych różnic na niekorzyść ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię lub wiarę, poglądy polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, majątek, urodzenie lub jakiekolwiek inne podobne kryteria (zwane dalej „różnicami na niekorzyść").

2. Po zakończeniu konfliktu zbrojnego wszystkie osoby, które z powodów związanych z tym konfliktem zostały pozbawione wolności lub których wolność została ograniczona, jak również osoby, które po zakończeniu konfliktu doznały takiego traktowania z tych samych powodów, korzystają z ochrony postanowień artykułów 5 i 6 do końca pozbawienia lub ograniczenia wolności.

Artykuł 3
Nieinterwencja

1. Żadne postanowienie niniejszego protokołu nie może być powoływane w celu naruszenia suwerenności państwa lub odpowiedzialności rządu za utrzymanie lub przywrócenie wszelkimi legalnymi środkami porządku publicznego w państwie i za obronę jedności narodowej oraz integralności terytorialnej państwa.

2. Żadne postanowienie niniejszego protokołu nie może być powoływane dla usprawiedliwienia interwencji, bezpośredniej lub pośredniej, z jakichkolwiek powodów, w sprawy wewnętrzne lub zewnętrzne Wysokiej Umawiającej się Strony, na której terytorium toczy się konflikt.

Część II
Humanitarne traktowanie
Artykuł 4
Gwarancje podstawowe

1. Wszystkie osoby, które nie biorą bezpośredniego udziału w działaniach zbrojnych lub które zaniechały takiego udziału, mają prawo – niezależnie od tego, czy ich wolność została ograniczona, czy nie – do poszanowania ich osoby, godności, przekonań i praktyk religijnych. We wszystkich wypadkach należy je traktować w sposób humanitarny, bez czynienia jakichkolwiek różnic na niekorzyść. Zabronione jest wydawanie rozkazu, by nikogo nie zostawiać przy życiu.

2. Bez naruszenia powszechnego charakteru powyższych postanowień następujące działania przeciwko osobom, o których mowa w ustępie 1, są i pozostają zabronione zawsze i wszędzie:

(a) zamachy na życie, zdrowie lub fizyczną albo psychiczną równowagę osób, zwłaszcza zabójstwa, jak też okrutne traktowanie, takie jak tortury, okaleczenia lub wszelkie postacie kar cielesnych;

(b) kary zbiorowe;

(c) branie zakładników;

(d) działania terrorystyczne;

(e) zamachy na godność osobistą, w szczególności traktowanie poniżające i upokarzające, gwałt, zmuszanie do prostytucji i wszelkie postacie zamachów na obyczajność;

(f) niewolnictwo i handel niewolnikami we wszelkich postaciach;

(g) grabież;

(h) groźba popełnienia któregokolwiek z wymienionych czynów.

3. Dzieciom należna jest opieka i pomoc, jakich potrzebują, a w szczególności:

(a) powinny one pobierać naukę, łącznie z nauką religii i moralności, z uwzględnieniem życzeń rodziców, a w razie nieobecności rodziców – osób sprawujących opiekę nad dziećmi;

(b) należy poczynić stosowne kroki dla ułatwienia łączenia rodzin czasowo rozdzielonych;

(c) dzieci w wieku poniżej piętnastu lat nie powinny być wcielane do sił lub grup zbrojnych, ani też nie powinny otrzymywać zezwolenia na udział w działaniach zbrojnych;

(d) szczególna ochrona dzieci poniżej piętnastu lat, przewidziana w niniejszym artykule, ma zastosowanie również wtedy, gdy wbrew postanowieniom punktu (c) biorą one bezpośredni udział w działaniach zbrojnych i zostaną pojmane;

(e) w razie potrzeby należy poczynić kroki – jeśli możliwe za zgodą rodziców lub osób zgodnie z prawem lub zwyczajem sprawujących opiekę nad dziećmi – dla ewakuacji czasowej dzieci z obszaru, na którym toczą się działania zbrojne, do obszaru bardziej bezpiecznego w kraju oraz zapewnić, by towarzyszyły im osoby odpowiedzialne za ich bezpieczeństwo i pomyślność.

Artykuł 5
Osoby pozbawione wolności

1. Oprócz postanowień artykułu 4 należy przestrzegać przynajmniej następujących postanowień wobec osób pozbawionych wolności z powodów związanych z konfliktem zbrojnym, zarówno internowanych, jak i uwięzionych:

(a) ranni i chorzy powinni być traktowani zgodnie z artykułem 7;

(b) osoby, o których mowa w niniejszym ustępie, należy zaopatrywać w takim samym stopniu jak miejscową ludność cywilną w żywność i wodę do picia, zapewnić im opiekę w zakresie zdrowia i higieny oraz ochrony przed surowością klimatu i niebezpieczeństwami konfliktu zbrojnego;

(c) należy im zezwolić na otrzymywanie pomocy indywidualnej i zbiorowej;

(d) należy im zezwolić na praktyki religijne i – na ich wniosek, jeśli jest uzasadniony – na otrzymywanie opieki duchownej od osób wykonujących funkcje religijne, takich jak kapelani;

(e) powinny one, w razie skierowania do pracy, korzystać z warunków pracy i zabezpieczeń podobnych do tych, z jakich korzysta miejscowa ludność cywilna.

2. Odpowiedzialni za internowanie lub uwięzienie osób, o których mowa w ustępie 1, powinni również w ramach swych uprawnień przestrzegać następujących postanowień dotyczących tych osób:

(a) poza wypadkami, gdy mężczyźni i kobiety z jednej rodziny są umieszczeni razem, kobiety powinny mieć pomieszczenia oddzielne od zajmowanych przez mężczyzn i powinny pozostawać pod bezpośrednim nadzorem kobiet;

(b) należy im zezwolić na wysyłanie i otrzymywanie listów i kart, których liczba może być ograniczona przez uprawnioną władzę, jeśli uzna to za konieczne;

(c) miejsca internowania i uwięzienia nie powinny być rozmieszczone w pobliżu strefy walki. Osoby, o których mowa w ustępie 1, powinny być ewakuowane, gdy miejsca, w których są internowane lub uwięzione staną się szczególnie narażone na niebezpieczeństwa związane z konfliktem zbrojnym, jeżeli ich ewakuacja może być przeprowadzona z zachowaniem odpowiednich warunków bezpieczeństwa;

(d) powinny one korzystać z badań lekarskich;

(e) ich fizyczne i psychiczne zdrowie lub integralność nie powinny być zagrożone przez żadne nieuzasadnione działanie lub zaniechanie. W związku z tym zabronione jest poddawanie osób, o których mowa w niniejszym artykule, postępowaniu medycznemu niewskazanemu z uwagi na ich stan zdrowia i niezgodnemu z ogólnie uznanymi normami medycznymi, stosowanymi w podobnych okolicznościach medycznych wobec osób znajdujących się na wolności.

3. Osoby nie objęte ustępem 1, których wolność została ograniczona w jakiejkolwiek postaci z powodów związanych z konfliktem zbrojnym, powinny być traktowane w sposób humanitarny, zgodnie z artykułem 4 oraz z ustępami 1 (a), (c), (d) i 2 (b) niniejszego artykułu.

4. Jeżeli postanowiono zwolnić osoby pozbawione wolności, to podejmujący taką decyzję powinni poczynić odpowiednie kroki w celu zapewnienia bezpieczeństwa tym osobom.

Artykuł 6

Ściganie karne

1. Niniejszy artykuł ma zastosowanie do ścigania i karania przestępstw związanych z konfliktem zbrojnym.

2. Nie wolno wydawać orzeczenia skazującego ani wykonywać kary w stosunku do osoby uznanej za winną, jeżeli sprawa nie zostanie uprzednio rozpatrzona przez sąd zapewniający podstawowe gwarancje niezawisłości i bezstronności. W szczególności:

(a) postępowanie powinno przewidywać bezzwłoczne powiadomienie oskarżonego o szczegółach zarzucanego mu przestępstwa i zapewnić oskarżonemu przed i w czasie rozprawy wszystkie prawa i środki niezbędne do jego obrony;

(b) uznanie winnym może nastąpić tylko na zasadzie osobistej odpowiedzialności karnej;

(c) nikt nie może być skazany za działania lub zaniechania, które według prawa obowiązującego w chwili ich popełnienia nie stanowiły czynu przestępnego. Nie można też nałożyć kary surowszej od tej, jaką można by wymierzyć w czasie, gdy przestępstwo popełniono. Jeżeli po popełnieniu przestępstwa prawo ustanowiło karę łagodniejszą, sprawca powinien z tego skorzystać;

(d) domniemywa się niewinność oskarżonego, dopóki jego wina nie zostanie ustalona w sposób zgodny z prawem;

(e) oskarżony ma prawo do obecności na rozprawie;

(f) nie wolno nikogo zmuszać do składania zeznań na swoją niekorzyść ani do przyznania się do winy.

3. Każdy skazany powinien w chwili skazania być pouczony o służących mu sądowych i innych środkach odwoławczych oraz o terminach, w jakich można z nich skorzystać.

4. Nie należy orzekać kary śmierci w stosunku do osób, które nie miały osiemnastu lat w chwili popełnienia przestępstwa; kary tej nie należy wykonywać wobec kobiet ciężarnych i matek małych dzieci.

5. Po zakończeniu działań zbrojnych władze sprawujące rządy dołożą starań, by objąć możliwie szeroką amnestią osoby, które uczestniczyły w konflikcie zbrojnym, oraz takie, które były pozbawione wolności z powodów związanych z konfliktem zbrojnym, zarówno internowane, jak i uwięzione.

Część III
Ranni, chorzy i rozbitkowie

Artykuł 7
Ochrona i leczenie

1. Wszyscy ranni, chorzy i rozbitkowie korzystają z poszanowania i ochrony, niezależnie od tego, czy uczestniczyli w konflikcie zbrojnym.

2. Powinni oni we wszystkich okolicznościach być traktowani w sposób humanitarny i być poddani w możliwie największym zakresie i jak najszybciej leczeniu, jakiego wymaga ich stan. Nie należy czynić między nimi różnicy na podstawie innych kryteriów niż medyczne.

Artykuł 8
Poszukiwania

Gdy tylko okoliczności na to pozwolą, a zwłaszcza po walce, należy poczynić bezzwłocznie wszelkie możliwe kroki w celu poszukiwania rannych, chorych i rozbitków, ochrony ich przed grabieżą, złym traktowaniem, zapewnienia im należytej opieki, a także w celu poszukiwania zmarłych, zapobieżenia ich ograbieniu oraz w celu pochowania ich w sposób godziwy.

Artykuł 9
Ochrona personelu medycznego i duchownego

1. Personel medyczny i duchowny powinien być szanowany i chroniony. Należy zapewnić mu wszelką możliwą pomoc dla wykonania jego zadań; nie powinien on być zmuszany do wykonywania zadań nie dających się pogodzić z jego humanitarnym posłannictwem.

2. Nie należy domagać się od personelu medycznego, by wykonując swe zadania dawał jakiejkolwiek osobie pierwszeństwo z powodów innych niż medyczne.

Artykuł 10
Ogólna ochrona działalności medycznej

1. Nikt nie może być karany za działalność medyczną zgodną z etyką medyczną, niezależnie od okoliczności oraz od tego, kto z takiej działalności korzysta.

2. Osoby prowadzące działalność o charakterze medycznym nie mogą być zmuszane do czynów lub prac sprzecznych z etyką medyczną lub z innymi normami medycznymi, które chronią rannych i chorych, albo z postanowieniami niniejszego protokołu, ani też do powstrzymania się od działania nakazanego przez te normy lub postanowienia.

3. Należy okazywać poszanowanie, przestrzegając przepisów prawnych obowiązujących w państwie, dla zawodowych zobowiązań osób prowadzących działalność o charakterze medycznym, dotyczących wiadomości, jakie mogą one uzyskać o rannych i chorych będących pod ich opieką.

4. Z uwzględnieniem przepisów obowiązujących w państwie żadna osoba prowadząca działalność o charakterze medycznym nie może być karana w żadnym trybie za odmowę udzielenia lub nieudzielenia informacji dotyczących rannych i chorych, którzy są lub byli pod jej opieką.

Artykuł 11
Ochrona medycznych formacji i środków transportu

1. Medyczne formacje i środki transportu medycznego korzystają zawsze z poszanowania i ochrony i nie mogą być przedmiotem ataków.

2. Ochrona przysługująca medycznym formacjom i środkom transportu może ustać tylko wtedy, gdy są one używane, poza ramami swych zadań humanitarnych, do działań wrogich. Niemniej ochrona może ustać dopiero po bezskutecznym ostrzeżeniu ustalającym, jeśli to możliwe, rozsądny termin.

Artykuł 12
Znak rozpoznawczy

Pod kontrolą właściwej uprawnionej władzy personel medyczny i duchowny oraz medyczne formacje i środki transportu powinny używać znaku rozpoznawczego czerwonego krzyża, czerwonego półksiężyca lub czerwonego lwa i słońca na białym tle. Powinien on być szanowany we wszystkich okolicznościach i nie może być nadużywany.

Część IV
Ludność cywilna
Artykuł 13
Ochrona ludności cywilnej

1. Ludność cywilna i osoby cywilne korzystają z ogólnej ochrony przed niebezpieczeństwami wynikającymi z operacji wojskowych. W celu uczynienia tej ochrony skuteczną należy we wszystkich okolicznościach przestrzegać następujących przepisów.

2. Ludność cywilna jako taka, jak też osoby cywilne, nie mogą być przedmiotem ataków. Są zabronione akty lub groźby przemocy, których głównym celem jest zastraszenie ludności.

3. Osoby cywilne, jeżeli biorą bezpośredni udział w działaniach zbrojnych, nie korzystają z ochrony nakazanej przez niniejszy artykuł przez czas takiego udziału.

Artykuł 14
Ochrona dóbr niezbędnych dla przetrwania ludności cywilnej

Zabrania się stosowania wobec ludności cywilnej głodu jako środka walki. Z tego powodu zabronione jest atakowanie, niszczenie, zabieranie lub czynienie niezdatnymi do użytku dóbr niezbędnych dla przetrwania ludności cywilnej, takich jak zapasy żywności, obszary rolnicze, które ją wytwarzają, zbiory, bydło, urządzenia dostarczające wody do picia i jej zapasy oraz urządzenia nawadniające.

Artykuł 15
Ochrona budowli i urządzeń zawierających niebezpieczne siły

Budowle lub urządzenia zawierające niebezpieczne siły, a zwłaszcza zapory, groble i elektrownie atomowe, nie mogą być przedmiotem ataków, choćby stanowiły cele wojskowe, jeżeli takie ataki mogą spowodować wyzwolenie tych sił i w następstwie wywołać poważne straty wśród ludności cywilnej.

Artykuł 16
Ochrona dóbr kultury i miejsc kultu religijnego

Z zachowaniem postanowień konwencji haskiej z dnia 14 maja 1954 r. o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego, zabrania się dokonywania wszelkich ataków wrogich skierowanych przeciwko budowlom historycznym, dziełom sztuki lub miejscom kultu religijnego, które stanowią dziedzictwo kulturalne lub duchowe narodów, a także wykorzystywania ich do wsparcia wysiłku wojskowego.

Artykuł 17
Zakaz przymusowego przemieszczania

1. Przemieszczenie ludności cywilnej z powodów związanych z konfliktem nie może być nakazywane, chyba że wymagają tego bezpieczeństwo osób cywilnych lub stanowcze względy wojskowe. Jeżeli takie przemieszczenie ma być dokonane, należy przedsięwziąć wszelkie środki w celu zapewnienia ludności cywilnej zadowalających warunków zakwaterowania, higieny, zdrowotności, bezpieczeństwa i wyżywienia.

2. Osoby cywilne nie mogą być zmuszane do opuszczenia swego własnego terytorium z powodów związanych z konfliktem.

Artykuł 18
Stowarzyszenia pomocy i działania pomocy

1. Stowarzyszenia pomocy znajdujące się na terytorium Wysokiej Umawiającej się Strony, takie jak organizacje Czerwonego Krzyża (Czerwonego Półksiężyca, Czerwonego Lwa i Słońca), mogą ofiarować swoje usługi dla pełnienia swych tradycyjnych zadań na rzecz ofiar konfliktu zbrojnego. Ludność cywilna może, również z własnej inicjatywy, ofiarować zbieranie i opiekę nad rannymi, chorymi i rozbitkami.

2. Jeżeli ludność cywilna cierpi bardzo znaczny niedostatek z braku zaopatrzenia niezbędnego dla przetrwania, takiego jak żywność i środki medyczne, należy podjąć, za zgodą zainteresowanej Wysokiej Umawiającej się Strony, działania pomocy na rzecz ludności cywilnej, mające wyłącznie humanitarny i bezstronny charakter, i prowadzone bez czynienia różnic na niekorzyść.

Część V
Postanowienia końcowe
Artykuł 19
Upowszechnianie

Niniejszy protokół powinien być upowszechniany możliwie najszerzej.

Artykuł 20
Podpisanie

Niniejszy protokół będzie otwarty Stronom konwencji do podpisu w 6 miesięcy po podpisaniu aktu końcowego i pozostanie otwarty przez okres 12 miesięcy.

Artykuł 21
Ratyfikacja

Niniejszy protokół powinien być ratyfikowany możliwie najszybciej. Dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone Szwajcarskiej Radzie Związkowej, Depozytariuszowi konwencji.

Artykuł 22
Przystąpienie

Niniejszy protokół będzie otwarty do przystąpienia dla każdej Strony konwencji, która go nie podpisała. Dokumenty przystąpienia zostaną złożone depozytariuszowi.

Artykuł 23
Wejście w życie

1. Niniejszy protokół wejdzie w życie w 6 miesięcy po złożeniu dwóch dokumentów, ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

2. Dla każdej Strony konwencji, która ratyfikuje protokół lub przystąpi do niego w terminie późniejszym, wejdzie on w życie w 6 miesięcy po złożeniu przez Stronę dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

Artykuł 24
Poprawki

1. Każda Wysoka Umawiająca się Strona może proponować poprawki do niniejszego protokołu. Tekst każdej proponowanej poprawki powinien być przekazany depozytariuszowi, który zadecyduje, po konsultacji z wszystkimi Wysokimi Umawiającymi się Stronami i z Międzynarodowym Komitetem Czerwonego Krzyża, czy należy zwołać konferencję w celu rozważenia proponowanej poprawki.

2. Depozytariusz zaprosi na tę konferencję wszystkie Wysokie Umawiające się Strony oraz Strony konwencji, niezależnie od tego, czy są sygnatariuszami niniejszego protokołu.

Artykuł 25
Wypowiedzenie

1. W razie wypowiedzenia niniejszego protokołu przez Wysoką Umawiającą się Stronę, wypowiedzenie nabiera mocy po upływie 6 miesięcy od otrzymania dokumentu o wypowiedzeniu. Jeżeli jednak w chwili upływu tych 6 miesięcy Strona wypowiadająca znajduje się w sytuacji, o której mowa w artykule 1, wypowiedzenie nie nabierze mocy przed zakończeniem konfliktu zbrojnego. Osoby, które zostały pozbawione wolności lub których wolność została ograniczona z powodów związanych z konfliktem będą nadal korzystały z postanowień niniejszego protokołu aż do ostatecznego uwolnienia.

2. Wypowiedzenie powinno być notyfikowane na piśmie depozytariuszowi, który o takiej notyfikacji powiadomi Wysokie Umawiające się Strony.

Artykuł 26
Powiadomienia

Depozytariusz powiadomi Wysokie Umawiające się Strony, a także Strony konwencji, niezależnie od tego, czy są sygnatariuszami niniejszego protokołu:

(a) o podpisach złożonych pod niniejszym protokołem oraz o dokumentach ratyfikacyjnym i przystąpienia, złożonych stosownie do artykułów 21 i 22;

(b) o dacie wejścia w życie niniejszego protokołu stosownie do artykułu 23;

(c) o powiadomieniach i oświadczeniach otrzymanych stosownie do artykułu 24.

Artykuł 27
Rejestracja

1. Protokół mniejszy po wejściu w życie powinien być przesłany przez depozytariusza do Sekretariatu Narodów Zjednoczonych w celu zarejestrowania i opublikowania, stosownie do artykułu 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

2. Depozytariusz powiadomi również Sekretariat Narodów Zjednoczonych o wszystkich ratyfikacjach, przystąpieniach i wypowiedzeniach, jakie może otrzymać w sprawie niniejszego protokołu.

Artykuł 28
Teksty autentyczne

Oryginał niniejszego protokołu, którego teksty angielski, arabski, chiński, francuski, hiszpański i rosyjski są jednakowo autentyczne, podlega złożeniu u depozytariusza, który przekaże jego uwierzytelnione odpisy wszystkim Stronom konwencji.

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności zmieniona następnie protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona protokołem nr 2, Rzym, 4 listopada 1950 r.

(DzU z 1993 r., nr 61, poz. 284 i z 1998 r., nr 147, poz. 962) (wyciąg)

Rozdział I
Prawa i wolności
Artykuł 2
Prawo do życia

1. Prawo każdego człowieka do życia jest chronione przez ustawę. Nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia, wyjąwszy przypadki wykonania wyroku sądowego, skazującego za przestępstwo, za które ustawa przewiduje taką karę.

2. Pozbawienie życia nie będzie uznane za sprzeczne z tym artykułem, jeżeli nastąpi w wyniku bezwzględnie koniecznego użycia siły:

a) w obronie jakiejkolwiek osoby przed bezprawną przemocą;

b) w celu wykonania zgodnego z prawem zatrzymania lub uniemożliwienia ucieczki osobie pozbawionej wolności zgodnie z prawem;

c) w działaniach podjętych zgodnie z prawem w celu stłumienia zamieszek lub powstania.

Artykuł 3
Zakaz tortur

Nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

Artykuł 4
Zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej

1. Nikt nie może być trzymany w niewoli lub w poddaństwie.

2. Nikt nie może być zmuszony do świadczenia pracy przymusowej lub obowiązkowej (...).

Artykuł 7
Zakaz karania bez podstawy prawnej

1. Nikt nie może być uznany za winnego popełnienia czynu polegającego na działaniu lub zaniechaniu działania, który według prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowił czynu zagrożonego karą w czasie jego popełnienia. Nie będzie również wymierzona kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony.

2. Niniejszy artykuł nie stanowi przeszkody w sądzeniu i karaniu osoby winnej działania lub zaniechania, które w czasie popełnienia stanowiły czyn zagrożony karą według ogólnych zasad uznanych przez narody cywilizowane.

Artykuł 15
Uchylenie stosowania zobowiązań w stanie niebezpieczeństwa publicznego

1. W przypadku wojny lub innego niebezpieczeństwa publicznego zagrażającego życiu narodu, każda z Wysokich Układających się Stron może podjąć środki z innymi zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego.

2. Na podstawie powyższego przepisu nie można uchylić zobowiązań wynikających z artykuł 2, z wyjątkiem przypadków śmierci będących wynikiem zgodnych z prawem działań wojennych, oraz zobowiązań zawartych w artykułach 3, 4 (ustęp 1) i 7.

3. Każda z Wysokich Układających się Stron, korzystając z prawa do uchylenia zobowiązań, poinformuje wyczerpująco Sekretarza Rady Europy o środkach, które podjęła, oraz powodach ich zastosowania. Informować będzie również Sekretarza Generalnego Rady Europy, kiedy podjęte środki przestaną działać, a przepisy konwencji będą ponownie w pełni stosowane.

Protokół nr 6 do konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, dotyczący zniesienia kary śmierci, Strasburg, 28 kwietnia 1983 r.

(DzU z 2001 r., nr 23, poz. 266 i z 1998 r., nr 147, poz. 962)[1]
(wyciąg)

Artykuł 1
Zniesienie kary śmierci

Znosi się karę śmierci. Nikt nie może być skazany na taką karę, ani nie może nastąpić jej wykonanie.

Artykuł 2
Kara śmierci w czasie wojny

Państwo może przewidzieć w swoich ustawach karę śmierci za czyny popełnione podczas wojny lub w okresie bezpośredniego zagrożenia wojną; kara ta będzie stosowana jedynie w przypadkach przewidzianych przez te ustawy i zgodnie z ich postanowieniami. Państwo zawiadomi Sekretarza Generalnego Rady Europy o odpowiednich postanowieniach tych ustaw.

Artykuł 3
Zakaz uchylania stosowania zobowiązań

Żadne z postanowień niniejszego protokołu nie może być uchylone na podstawie artykułu 15 konwencji.

Artykuł 4
Zakaz składania zastrzeżeń

Niedopuszczalne są jakiekolwiek zastrzeżenia wobec postanowień niniejszego protokołu, składane na podstawie artykułu 57 konwencji.

Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych, Nowy Jork, 16 grudnia 1966 r.

(DzU z 1977 r., nr 38, poz. 167)
(wyciąg)

Artykuł 4

1. W przypadku gdy wyjątkowe niebezpieczeństwo publiczne zagraża istnieniu narodu i zostało ono urzędowo ogłoszone, Państwa-Strony niniejszego paktu mogą podjąć kroki mające na celu zawieszenie stosowania zobowiązań wynikających z niniejszego paktu w zakresie ściśle odpowiadającym wymogom sytuacji, pod warunkiem że kroki te nie są sprzeczne z innymi ich zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego i nie pociągają za sobą dyskryminacji wyłącznie z powodu rasy, koloru skóry, płci, języka, religii lub pochodzenia społecznego.

2. Powyższe postanowienie nie upoważnia do zawieszenia stosowania postanowień artykułów 6, 7, 8 (ustępy 1 i 2), 11, 15, 16 i 18.

3. Każde z Państw-Stron niniejszego paktu, korzystające z prawa do zawieszenia stosowania zobowiązań, poinformuje natychmiast pozostałe Państwa-Strony niniejszego paktu, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, jakie postanowienia paktu zostały zawieszone oraz jakie były tego powody. Następnie państwo to zawiadomi tą samą drogą o terminie, w którym zawieszenie przestaje obowiązywać.

Artykuł 5

1. Żadne postanowienie niniejszego paktu nie może być interpretowane jako przyznanie jakiemukolwiek państwu, grupie lub osobie jakiegokolwiek prawa do podjęcia czynności lub dokonania aktu mającego na celu zniweczenie praw lub wolności uznanych w niniejszym pakcie albo ich ograniczenie w szerszym stopniu, niż przewiduje to niniejszy pakt.

2. Żadne z podstawowych praw człowieka uznanych lub istniejących w którymkolwiek z Państw-Stron niniejszego paktu na podstawie ustaw, konwencji, zarządzeń lub zwyczaju nie może być ograniczone ani zawieszone pod pretekstem, że niniejszy pakt nie uznaje takich praw lub że uznaje je w węższym zakresie.

[1] Tekst protokołu zmieniony stosownie do postanowień protokołu nr 11 (DzU z 1998 r., nr 147, poz. 962).

Część III

Artykuł 6

1. Każda istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia. Prawo to powinno być chronione przez ustawę. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia.

2. W krajach, w których kara śmierci nie została zniesiona, wyrok śmierci może być wydany jedynie za najcięższe zbrodnie, zgodnie z ustawą, która obowiązywała w chwili popełnienia zbrodni i nie narusza postanowień niniejszego paktu i konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa. Kara ta może być wykonana tylko na podstawie prawomocnego wyroku wydanego przez właściwy sąd.

3. W przypadku gdy pozbawienie życia stanowi zbrodnię ludobójstwa, jest oczywiste, że żadne postanowienie niniejszego artykułu nie upoważnia żadnego Państwa-Strony niniejszego paktu do uchylania się w jakikolwiek sposób od zobowiązań przyjętych przez nie na podstawie postanowień konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa.

4. Każdy skazany na śmierć ma prawo ubiegać się o ułaskawienie lub zamianę kary. Amnestia, ułaskawienie lub zamiana kary śmierci mogą być zastosowane we wszystkich przypadkach.

5. Wyrok śmierci nie będzie wydany w odniesieniu do przestępstw popełnionych przez osoby w wieku poniżej 18 lat i nie będzie wykonywany w stosunku do kobiet ciężarnych.

6. Nie można powoływać się na żadne postanowienie niniejszego artykułu w celu opóźnienia lub niedopuszczenia do zniesienia kary śmierci przez jakiekolwiek Państwo-Stronę niniejszego paktu.

Artykuł 7

Nikt nie będzie poddawany torturom lub okrutnemu, nieludzkiemu albo poniżającemu traktowaniu lub karaniu. W szczególności nikt nie będzie poddawany, bez swej zgody swobodnie wyrażonej, doświadczeniom lekarskim lub naukowym.

Artykuł 8

1. Nie wolno nikogo trzymać w niewoli; niewolnictwo i handel niewolnikami, we wszystkich formach, są zakazane.

2. Nie wolno nikogo trzymać w poddaństwie.

3. a) Nie wolno nikogo zmuszać do pracy przymusowej lub obowiązkowej;

b) punkt a) niniejszego ustępu nie może być interpretowany jako zakazujący wykonywania ciężkiej pracy zgodnie z wyrokiem właściwego sądu w krajach, w których pozbawienie wolności połączone z ciężkimi robotami może być orzeczone jako kara za zbrodnie;

c) w rozumieniu niniejszego ustępu wyrażenie „praca przymusowa lub obowiązkowa" nie obejmuje:

i) wszelkiej pracy lub świadczeń nie wymienionych w punkcie b), a zwykle wymaganych od osób pozbawionych wolności na skutek prawomocnego orzeczenia sądu lub od osób w okresie warunkowego zwolnienia od takiego pozbawienia wolności;

ii) wszelkich świadczeń o charakterze wojskowym, a w krajach uznających uchylanie się od służby wojskowej ze względów religijnych wszelkich świadczeń na rzecz Państwa wymaganych przez ustawę od osób uchylających się;

iii) wszelkich świadczeń wymaganych w przypadkach wyjątkowej sytuacji albo klęski zagrażającej życiu lub dobrobytowi społeczeństwa;

iv) wszelkiej pracy lub świadczeń stanowiących część normalnych obowiązków obywatelskich.

Artykuł 11

Nikt nie może być pozbawiony wolności jedynie z powodu niemożności wywiązywania się z zobowiązań umownych.

Artykuł 15

1. Nikt nie może być skazany za czyn lub zaniechanie, które w myśl prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowiły przestępstwa w chwili ich popełnienia. Nie może być również zastosowana kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w chwili popełnienia przestępstwa. Jeżeli po popełnieniu przestępstwa ustanowiona zostanie przez ustawę kara łagodniejsza za takie przestępstwo, przestępca będzie miał prawo z tego korzystać.

2. Nic w niniejszym artykule nie ogranicza sądzenia i karania jakiejkolwiek osoby za jakikolwiek czyn lub zaniechanie, które w chwili ich popełnienia stanowiły przestępstwo w myśl ogólnych zasad prawa uznanych przez społeczność międzynarodową.

Artykuł 16

Każdy ma prawo do uznawania wszędzie jego podmiotowości prawnej.

Artykuł 18

1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania. Prawo to obejmuje wolność posiadania lub przyjmowania wyznania lub przekonań według własnego wyboru oraz do uzewnętrzniania indywidualnie czy wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swej religii lub przekonań przez uprawianie kultu, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie.

2. Nikt nie może podlegać przymusowi, który stanowiłby zamach na jego wolność posiadania lub przyjmowania wyznania albo przekonań według własnego wyboru.

3. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i są konieczne dla ochrony bezpieczeństwa publicznego, porządku, zdrowia lub moralności publicznej albo podstawowych praw i wolności innych osób.

4. Państwa-Strony niniejszego paktu zobowiązują się do poszanowania wolności rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych do zapewnienia swym dzieciom wychowania religijnego i moralnego zgodnie z własnymi przekonaniami.

Drugi protokół fakultatywny do Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci, Nowy Jork, 15 grudnia 1989 r.[1]

(A. Przyborowska-Klimczak, *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów, Lublin 2001, s. 196–198)*
(wyciąg)

Państwa-Strony niniejszego protokołu,

wierząc, że zniesienie kary śmierci przyczynia się do podniesienia ludzkiej godności i stopniowego rozwoju praw człowieka,

przypominając artykuł 3 powszechnej deklaracji praw człowieka przyjętej 10 grudnia 1948 r. i artykuł 6 międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych przyjętego 16 grudnia 1966 r.,

biorąc pod uwagę, że artykuł 6 międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych nawiązuje do zniesienia kary śmierci w sposób, który mocno sugeruje, iż takie zniesienie kary śmierci jest pożądane,

przekonane, że wszystkie sposoby zniesienia kary śmierci powinny być uznane za postęp w korzystaniu z prawa do życia,

pragnąc podjąć niniejszym międzynarodowe zobowiązanie dotyczące zniesienia kary śmierci,

uzgodniły co następuje:

Artykuł 1

1. Wobec żadnej osoby znajdującej się w ramach jurysdykcji krajowej Państwa-Strony niniejszego protokołu fakultatywnego nie wykona się kary śmierci.

2. Każde Państwo-Strona podejmie wszelkie niezbędne środki celem zniesienia kary śmierci w ramach własnej jurysdykcji.

Artykuł 2

1. Niedopuszczalne jest jakiekolwiek zastrzeżenie wobec niniejszego protokołu, z wyjątkiem zastrzeżenia uczynionego w momencie ratyfikacji lub przystąpienia, które przewiduje dopuszczalność stosowania kary śmierci w czasie wojny, w wyniku skazania za najpoważniejsze przestępstwo o charakterze wojskowym popełnione w czasie wojny.

[1] Zgodnie z postanowieniami artykułu 8 ust. 1 protokół wszedł w życie 11 lipca 1991 r. Stronami protokołu jest 49 państw (stan na dzień 30 września 2001 r.).

2. Państwo-Strona czyniąc takie zastrzeżenie w momencie ratyfikacji lub przystąpienia poda do wiadomości Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych stosowne przepisy swojego ustawodawstwa krajowego stosowanego w czasie wojny.

3. Państwo-Strona, uczyniwszy takie zastrzeżenie, zawiadomi Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych o każdorazowym początku i końcu stanu wojny na swoim terytorium.

Artykuł 6

1. Postanowienia niniejszego protokołu będą stosowane jako dodatkowe postanowienia do paktu.

2. Bez wpływu na możliwość czynienia zastrzeżenia w myśl artykułu 2 niniejszego protokołu, prawo zagwarantowane w artykule 1 ustęp 1 niniejszego protokołu nie może być zawieszone na mocy artykułu 4 paktu.

Artykuł 8

1. Niniejszy protokół wejdzie w życie w terminie trzech miesięcy od daty złożenia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dziesiątego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

2. Dla każdego Państwa ratyfikującego niniejszy protokół lub przystępującego do niego po złożeniu dziesiątego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia, niniejszy protokół wejdzie w życie w terminie trzech miesięcy od daty złożenia własnego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

Artykuł 9

Postanowienia niniejszego protokołu rozciągają się na wszystkie części Państw federalnych bez żadnych ograniczeń i wyjątków.

Konwencja o prawach dziecka, Nowy Jork, 20 listopada 1989 r.

(DzU z 1991 r., nr 120, poz. 526, z 2000 r., nr 2, poz. 11)
(wyciąg)

Artykuł 1

W rozumieniu niniejszej konwencji „dziecko" oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność.

Artykuł 6

1. Państwa-Strony uznają, że każde dziecko ma niezbywalne prawo do życia.

2. Państwa-Strony zapewnią, w możliwie maksymalnym zakresie, warunki życia i rozwoju dziecka.

Artykuł 7

1. Niezwłocznie po urodzeniu dziecka zostanie sporządzony jego akt urodzenia, a dziecko od momentu urodzenia będzie miało prawo do otrzymania imienia, uzyskania obywatelstwa oraz, jeśli to możliwe, prawo do poznania swoich rodziców i pozostawania pod ich opieką.

2. Państwa-Strony zapewnią, aby te prawa stały się zgodne z ich prawem wewnętrznym oraz z ich międzynarodowymi zobowiązaniami w tej dziedzinie, w szczególności w przypadkach, gdyby brak tych uregulowań spowodował, iż dziecko zostałoby bezpaństwowcem.

Artykuł 8

1. Państwa-Strony podejmują działania mające na celu poszanowanie prawa dziecka do zachowania jego tożsamości, w tym obywatelstwa, nazwiska, stosunków rodzinnych, zgodnych z prawem, z wyłączeniem bezprawnych ingerencji.

2. W przypadku gdy dziecko zostało bezprawnie pozbawione części lub wszystkich elementów swojej tożsamości, Państwa-Strony okażą właściwą pomoc i ochronę w celu jak najszybszego przywrócenia jego tożsamości.

Artykuł 9

1. Państwa-Strony zapewnią, aby dziecko nie zostało oddzielone od swoich rodziców wbrew ich woli, z wyłączeniem przypadków, gdy kompetentne władze, podlegające nadzorowi sądowemu, zdecydują zgodnie z obowiązującym prawem oraz stosowanym postępowaniem, że takie oddzielenie jest konieczne ze względu na najlepiej pojęte interesy dziecka.

Taka decyzja może być konieczna szczególnie w przypadkach nadużyć lub zaniedbań ze Strony rodziców, gdy każde z rodziców mieszka oddzielnie, a należy podjąć decyzję odnośnie do miejsca pobytu lub zamieszkania dziecka.

2. W każdym postępowaniu podejmowanym stosownie do ustępu 1 niniejszego artykułu należy umożliwić wszystkim zainteresowanym Stronom uczestnictwo w tym postępowaniu oraz wyrażenie przez nie swoich opinii.

3. Państwa-Strony będą szanowały prawo dziecka odseparowanego od jednego lub obojga rodziców do utrzymywania regularnych stosunków osobistych i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców, z wyjątkiem przypadków, gdy jest to sprzeczne z najlepiej pojętym interesem dziecka.

4. W przypadku gdy tego rodzaju separacja jest wynikiem działania podjętego przez Państwo-Stronę, takiego jak zatrzymanie, uwięzienie, wygnanie, deportacja lub śmierć (w tym śmierć spowodowana jakąkolwiek przyczyną podczas zatrzymania przez państwo) jednego lub obojga rodziców dziecka lub dziecka, państwo zapewni, na żądanie, rodzicom dziecka, dziecku lub – jeżeli będzie to właściwe – innemu członkowi rodziny podanie istotnych informacji dotyczących miejsca pobytu nieobecnego(ych) członka(ów) rodziny, jeśli treść tej informacji nie przyniesie szkody dobru dziecka. Ponadto Państwa-Strony zapewnią, aby wniesienie takiej prośby samo przez się nie pociągało żadnych ujemnych następstw dla osoby (osób), której(ych) dotyczy.

Artykuł 10

1. Zgodnie z wynikającym z postanowienia artykułu 9 ustęp 1 obowiązkiem Państw-Stron wnioski składane przez dziecko lub przez jego rodziców odnośnie do wjazdu lub opuszczenia Państwa-Strony w celu łączenia rodziny będą rozpatrywane przez Państwa-Strony w sposób przychylny, humanitarny i w szybkim trybie. Państwa-Strony ponadto zapewnią, aby złożenie takiego wniosku nie pociągało za sobą ujemnych skutków dla wnioskodawców oraz członków ich rodzin.

2. Dziecko, którego rodzice przebywają w różnych państwach, będzie miało prawo do utrzymywania regularnych, z wyjątkiem okoliczności nadzwyczajnych, osobistych stosunków i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców. W tym celu oraz zgodnie z obowiązkiem Państw-Stron wynikającym z postanowienia artykułu 9 ustęp 2 Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka oraz jego rodziców do opuszczenia każdego kraju, w tym własnego, oraz powrotu do ich własnego kraju. Prawo do opuszczenia dowolnego kraju będzie podlegać tylko takim ograniczeniom, które są określone przez prawo i które są niezbędne dla ochrony bezpieczeństwa narodowego, porządku publicznego, zdrowia i moralności społecznej lub praw i swobód innych osób, zgodnych z pozostałymi prawami uznanymi w niniejszej konwencji.

Artykuł 11

1. Państwa-Strony będą podejmowały kroki dla zwalczania nielegalnego transferu dzieci oraz ich nielegalnego wywozu za granicę.

2. W tym celu Państwa-Strony będą popierały zawieranie odpowiednich umów dwustronnych lub wielostronnych albo przystępowanie do istniejących już umów.

Artykuł 28

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do nauki i w celu stopniowego realizowania tego prawa na zasadzie równych szans, w szczególności:

a) uczynią nauczanie podstawowe obowiązkowym i bezpłatnym dla wszystkich;

b) będą popierać rozwój różnorodnych form szkolnictwa średniego, zarówno ogólnokształcącego, jak i zawodowego, uczynią je dostępnymi dla każdego dziecka oraz podejmą odpowiednie kroki, takie jak wprowadzenie bezpłatnego nauczania oraz udzielanie w razie potrzeby pomocy finansowej;

c) za pomocą wszelkich właściwych środków uczynią szkolnictwo wyższe dostępnym dla wszystkich na zasadzie zdolności;

d) udostępnią wszystkim dzieciom informacje i poradnictwo szkolne i zawodowe;

e) podejmą kroki na rzecz zapewnienia regularnego uczęszczania do szkół oraz zmniejszenia wskaźnika porzucania nauki.

2. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe środki zapewniające, aby dyscyplina szkolna była stosowana w sposób zgodny z ludzką godnością dziecka i z niniejszą konwencją.

3. Państwa-Strony będą popierały i rozwijały międzynarodową współpracę w dziedzinie oświaty, w szczególności w celu przyczyniania się do zlikwidowania ignorancji i analfabetyzmu na świecie oraz ułatwienia dostępu do wiedzy naukowo-technicznej i nowoczesnych metod nauczania. W tym zakresie należy w szczególności uwzględnić potrzeby krajów rozwijających się.

Artykuł 29

1. Państwa-Strony są zgodne, że nauka dziecka będzie ukierunkowana na:

a) rozwijanie w jak najpełniejszym zakresie osobowości, talentów oraz zdolności umysłowych i fizycznych dziecka;

b) rozwijanie w dziecku szacunku dla praw człowieka i podstawowych swobód oraz dla zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych;

c) rozwijanie w dziecku szacunku dla jego rodziców, jego tożsamości kulturowej, języka i wartości, dla wartości narodowych kraju, w którym mieszka dziecko, kraju, z którego dziecko pochodzi, jak i dla innych kultur;

d) przygotowanie dziecka do odpowiedniego życia w wolnym społeczeństwie, w duchu zrozumienia, pokoju, tolerancji, równości płci oraz przyjaźni pomiędzy wszystkimi narodami, grupami etnicznymi, narodowymi i religijnymi oraz osobami rdzennego pochodzenia;

e) rozwijanie w dziecku poszanowania środowiska naturalnego.

2. Żadne postanowienie niniejszego artykułu lub artykułu 28 nie może być interpretowane w sposób naruszający wolność osób fizycznych lub ciał zbiorowych do zakładania i prowadzenia instytucji oświatowych, z zastrzeżeniem przestrzegania zasad wyrażonych w ustępie 1 niniejszego artykułu oraz wymogów, aby kształcenie w tego typu instytucjach odpowiadało minimalnym standardom, które określi dane państwo.

Artykuł 35

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie kroki o zasięgu krajowym, dwustronnym oraz wielostronnym dla przeciwdziałania uprowadzeniom, sprzedaży bądź handlowi dziećmi, dokonywanych dla jakichkolwiek celów i w jakiejkolwiek formie.

Artykuł 36

Państwa-Strony będą bronić dziecko przed wszelkimi innymi formami wyzysku, w jakimkolwiek aspekcie naruszającymi dobro dziecka.

Artykuł 37

Państwa-Strony zapewnią, aby:

a) żadne dziecko nie podlegało torturowaniu bądź okrutnemu, nieludzkiemu czy poniżającemu traktowaniu lub karaniu. Ani kara śmierci, ani kara dożywotniego więzienia bez możliwości wcześniejszego zwolnienia nie może zostać orzeczona wobec osoby w wieku poniżej osiemnastu lat za popełnione przez nią przestępstwa;

b) żadne dziecko nie zostało pozbawione wolności w sposób bezprawny lub arbitralny. Aresztowanie, zatrzymanie lub uwięzienie dziecka powinno być zgodne z prawem i może być zastosowane jedynie jako środek ostateczny i na możliwie najkrótszy czas;

c) każde dziecko pozbawione wolności było traktowane humanitarnie i z poszanowaniem wrodzonej godności jednostki ludzkiej, w sposób uwzględniający potrzeby osoby w danym wieku. W szczególności każde dziecko pozbawione wolności zostanie odseparowane od osób dorosłych, jeśli tylko rozwiązanie odwrotne nie będzie uznane za zgodne z najwyższym dobrem dziecka, oraz będzie miało prawo utrzymywać kontakty ze swoją rodziną poprzez korespondencję i wizyty, z wyłączeniem sytuacji wyjątkowych;

d) każde dziecko pozbawione wolności miało prawo do uzyskania niezwłocznego dostępu do prawnej lub innej odpowiedzialnej pomocy, jak również prawo do kwestionowania legalności pozbawienia go wolności przed sądem lub inną kompetentną, niezawisłą i bezstronną władzą oraz domagania się uzyskania szybkiej decyzji w tej sprawie.

Artykuł 38

1. Państwa-Strony zobowiązują się respektować i nakazać respektowanie norm międzynarodowego prawa humanitarnego mających zastosowanie do nich w przypadku konfliktu zbrojnego i odnoszących się do dzieci.

2. Państwa-Strony podejmą wszelkie możliwe kroki dla zapewnienia, aby osoby, które nie osiągnęły wieku piętnastu lat, nie brały bezpośredniego udziału w działaniach zbrojnych.

3. Państwa-Strony będą powstrzymywały się przed rekrutowaniem do swoich sił zbrojnych jakiejkolwiek osoby, która nie osiągnęła wieku piętnastu lat. Przeprowadzając rekrutację spo-

śród osób, które osiągnęły wiek piętnastu lat, lecz nie osiągnęły jeszcze osiemnastu lat, Państwa-Strony będą starały się brać pod uwagę w pierwszej kolejności osoby starsze wiekiem.

4. Zgodnie ze swoimi zobowiązaniami, wynikającymi z międzynarodowego prawa humanitarnego do ochrony ludności cywilnej w konfliktach zbrojnych, Państwa-Strony będą stosowały wszelkie możliwe do realizacji środki dla zapewnienia ochrony i opieki nad dziećmi dotkniętymi przez konflikt zbrojny.

Artykuł 39

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki dla ułatwienia przebiegu rehabilitacji fizycznej i psychicznej oraz reintegracji społecznej dziecka, które padło ofiarą jakiejkolwiek formy zaniedbania, wyzysku lub wykorzystania, torturowania lub jakiejkolwiek innej formy okrutnego, nieludzkiego czy poniżającego traktowania albo karania bądź konfliktu zbrojnego. Taka rehabilitacja czy reintegracja przebiegać będzie w środowisku, które sprzyja zdrowiu, zapewnieniu własnego szacunku i godności dziecka.

Artykuł 40

1. Państwa-Strony uznają prawo każdego dziecka podejrzanego, oskarżonego bądź uznanego winnym pogwałcenia prawa karnego do traktowania w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości dziecka, które umacnia w nim poszanowanie podstawowych praw i wolności innych osób oraz uwzględnia wiek dziecka i celowość sprzyjania jego reintegracji dla podjęcia przez nie konstruktywnej roli w społeczeństwie.

2. W tym celu, a także uwzględniając odpowiednie postanowienia dokumentów międzynarodowych, Państwa-Strony zapewnią w szczególności:

a) aby żadne dziecko nie było podejrzane, oskarżane bądź uznawane winnym pogwałcenia prawa karnego poprzez działanie lub zaniechanie, które nie było zabronione przez prawo wewnętrzne bądź międzynarodowe w momencie jego dokonania;

b) każdemu dziecku, które podejrzewa się, oskarża lub uznaje winnym pogwałcenia prawa karnego, przynajmniej następujące gwarancje:

i) przyznanie domniemania niewinności do chwili udowodnienia winy zgodnie z prawem;

ii) niezwłoczne bezpośrednie poinformowanie go o stawianych mu zarzutach lub, w odpowiednich przypadkach, za pośrednictwem jego rodziców albo opiekuna prawnego oraz zapewnienie prawnej lub innej pomocy w przygotowaniu i prezentowaniu jego obrony;

iii) rozpatrzenie sprawy bez zwłoki i przez niezawisłą i bezstronną władzę bądź organ sądowy w uczciwym procesie, przeprowadzonym zgodnie z prawem, zabezpieczeniem prawnej lub innej właściwej pomocy oraz w obecności jego rodziców lub opiekunów prawnych, jeśli tylko nie będzie to uważane za niezgodne z najwyższym interesem dziecka z uwagi na jego wiek lub sytuację;

iv) niestosowanie przymusu do składania zeznań lub przyznania się do winy; przesłuchiwanie świadków ze Strony przeciwnej i równoprawne uczestniczenie w przesłuchiwaniu świadków w jego imieniu;

v) w przypadku uznania winnym pogwałcenia prawa karnego, posiadanie prawa odwołania się od tego orzeczenia oraz innych związanych z nim środków do wyższej, kompetentnej, niezawisłej i bezstronnej władzy lub organu sądowego, zgodnie z prawem;

vi) zapewnienie bezpłatnej pomocy tłumacza, jeśli dziecko nie rozumie bądź nie mówi w danym języku;

vii) pełne poszanowanie spraw z zakresu życia osobistego we wszystkich etapach procesowych.

3. Państwa-Strony będą sprzyjały tworzeniu praw, procedur organów oraz instytucji odnoszących się specjalnie do dzieci podejrzanych, oskarżonych bądź uznawanych winnymi pogwałcenia prawa karnego, a w szczególności:

a) ustanowieniu minimalnej granicy wieku, poniżej której dzieci będą posiadały domniemanie niezdolności do naruszenia prawa karnego;

b) w przypadku gdy jest to właściwe i celowe, stosowaniu innych środków postępowania z takimi dziećmi, bez uciekania się do postępowania sądowego, pod warunkiem pełnego poszanowania praw człowieka i gwarancji prawnych.

4. Różnorodność przedsięwzięć, takich jak opieka, poradnictwo, nadzór, probacja, umieszczenie w rodzinie zastępczej, programy edukacyjne i szkolenia zawodowego, oraz inne rozwiązania alternatywne do opieki instytucjonalnej będą dostępne dla zapewnienia właściwego postępowania z dziećmi, w sposób właściwy dla ich dobra, a także proporcjonalny zarówno w stosunku do okoliczności, jak i do popełnionego wykroczenia.

Artykuł 41

Niniejsza konwencja w żaden sposób nie narusza postanowień, które w większym stopniu sprzyjają realizacji praw dziecka i które mogą być zawarte w:

a) prawie Państwa-Strony lub

b) prawie międzynarodowym obowiązującym to państwo.

Protokół fakultatywny do konwencji o prawach dziecka dotyczący włączania dzieci w konflikt zbrojny, Nowy Jork, 25 maja 2000 r.[1]

(Przyborowska-Klimczak, Prawo Międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów, Lublin 2001, s. 232–237)

Państwa-Strony niniejszego protokołu,

zachęcone powszechnym poparciem dla konwencji o prawach dziecka, świadczącym o szeroko rozprzestrzeniającej się gotowości do promowania i ochrony praw dziecka,

potwierdzając, że prawa dzieci wymagają szczególnej ochrony, i wzywając do stałego polepszania sytuacji dzieci bez jakichkolwiek różnic, jak też do ich rozwoju i wychowania w warunkach pokoju i bezpieczeństwa,

zaniepokojone szkodliwym i rozległym wpływem konfliktu zbrojnego na dzieci i jego długotrwałymi konsekwencjami dla utrzymania pokoju, bezpieczeństwa i rozwoju,

potępiając narażanie dzieci w sytuacjach konfliktu zbrojnego oraz bezpośrednie ataki na obiekty chronione w świetle prawa międzynarodowego, łącznie z miejscami, w których zwykle przebywa znaczna liczba dzieci, takie jak szkoły i szpitale,

stwierdzając fakt przyjęcia rzymskiego statutu międzynarodowego trybunału karnego, w szczególności włączenie do niego zbrodni wojennych związanych z powoływaniem do służby wojskowej lub rekrutowaniem dzieci, które nie osiągnęły wieku piętnastu lat lub wykorzystywaniem ich do aktywnego uczestnictwa w działaniach wojennych, zarówno w międzynarodowych, jak i niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych,

uważając zatem, że w celu dalszego wzmocnienia urzeczywistniania praw przewidzianych w konwencji o prawach dziecka, konieczne jest zwiększenie ochrony dzieci przed włączaniem ich w konflikt zbrojny,

stwierdzając, że artykuł 1 konwencji o prawach dziecka przewiduje, iż dla celów tej konwencji dziecko oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność,

przekonane, że protokół fakultatywny do konwencji, który podwyższy wiek dopuszczalnej rekrutacji osób do sił zbrojnych i ich uczestnictwa w działaniach wojennych, przyczyni się skutecznie do urzeczywistnienia zasady, iż dobro dziecka powinno mieć pierwszorzędne znaczenie we wszystkich działaniach dotyczących dzieci,

stwierdzając, że dwudziesta szósta Międzynarodowa Konferencja Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca w grudniu 1995 r. zaleciła, między innymi, aby Strony konfliktu podejmowały wszystkie możliwe kroki w celu zapewnienia, by dzieci w wieku poniżej osiemnastu lat nie uczestniczyły w działaniach wojennych,

witając jednomyślne przyjęcie w czerwcu 1999 r. konwencji nr 182 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczącej zakazu i bezzwłocznego działania w celu wyeliminowania najgorszych form pracy dzieci, która zakazuje, między innymi, przymusowego lub obowiązkowego rekrutowania dzieci do udziału w konfliktach zbrojnych,

potępiając z najwyższą troską rekrutowanie, szkolenie i wykorzystywanie dzieci w działaniach wojennych przez grupy zbrojne odrębne od sił zbrojnych państwa, wewnątrz państwa i poza jego granicami, oraz uznając odpowiedzialność tych, którzy rekrutują, szkolą i wykorzystują dzieci w tym celu,

przypominając obowiązek każdej Strony konfliktu zbrojnego przestrzegania postanowień międzynarodowego prawa humanitarnego,

[1] Zgodnie z art. 10 protokół wszedł w życie 12 lutego 2002 r. Polska protokół podpisała 13 lutego 2002 r.

podkreślając, że niniejszy protokół nie narusza celów i zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych, łącznie z artykułem 51, i stosownych norm prawa humanitarnego,

mając na uwadze, że warunki pokoju i bezpieczeństwa oparte na pełnym poszanowaniu celów i zasad zawartych w Karcie oraz przestrzeganiu dokumentów dotyczących praw człowieka są niezbędne dla pełnej ochrony dzieci, szczególnie podczas konfliktów zbrojnych i obcej okupacji,

uznając szczególne potrzeby dzieci, które ze względu na ich sytuację ekonomiczną i społeczną lub płeć są przede wszystkim narażone na rekrutowanie i wykorzystywanie w działaniach wojennych w sposób sprzeczny z niniejszym protokołem,

pamiętając o konieczności uwzględniania ekonomicznych, społecznych i politycznych przyczyn włączania dzieci w konflikty zbrojne,

przekonane o potrzebie wzmocnienia międzynarodowej współpracy w stosowaniu niniejszego protokołu, jak też fizycznej i psychologicznej rehabilitacji oraz społecznej reintegracji dzieci, które są ofiarami konfliktu zbrojnego,

popierając uczestnictwo społeczności i w szczególności dzieci oraz dzieci będących ofiarami w rozpowszechnianiu informacji i programów edukacyjnych dotyczących stosowania niniejszego protokołu,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Państwa-Strony podejmują wszystkie możliwe środki dla zapewnienia, by członkowie ich sił zbrojnych, którzy nie osiągnęli wieku osiemnastu lat, nie brali bezpośredniego udziału w działaniach wojennych.

Artykuł 2

Państwa-Strony zapewniają, by osoby, które nie osiągnęły wieku osiemnastu lat, nie podlegały obowiązkowemu rekrutowaniu do ich sił zbrojnych.

Artykuł 3

1. Państwa-Strony podwyższają minimalny wiek dobrowolnego rekrutowania osób do ich narodowych sił zbrojnych w stosunku do wieku określonego w artykule 38, ustęp 3 Konwencji o prawach dziecka, biorąc pod uwagę zasady zawarte w tym artykule i uznając, że zgodnie z konwencją osoby w wieku poniżej osiemnastu lat mają prawo do szczególnej ochrony.

2. Każde Państwo-Strona składa, ratyfikując niniejszy protokół lub przystępując do niego, deklarację o charakterze wiążącym, w której określa minimalny wiek, od którego dopuszcza ono dobrowolne rekrutowanie do narodowych sił zbrojnych i przedstawia gwarancje, które przyjęło w celu zapewnienia, by takie rekrutowanie nie było przymusowe lub obowiązkowe.

3. Państwa-Strony, które zezwalają na dobrowolne rekrutowanie do ich narodowych sił osób poniżej osiemnastu lat, utrzymują gwarancje dla zapewnienia, jako minimum, że:

a) takie rekrutowanie jest rzeczywiście dobrowolne;

b) takie rekrutowanie odbywa się za świadomą zgodą rodziców lub opiekunów prawnych takiej osoby;

c) takie osoby są w pełni poinformowane o obowiązkach związanych z odbywaniem takiej służby wojskowej;

d) takie osoby dostarczają wiarygodnego dowodu dotyczącego wieku przed ich przyjęciem do narodowej służby wojskowej.

4. Każde Państwo-Strona może w każdym czasie wzmocnić swoją deklarację poprzez skierowanie w tym celu zawiadomienia do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, który poinformuje wszystkie Państwa-Strony. Takie zawiadomienie staje się skuteczne w dniu otrzymania go przez Sekretarza Generalnego.

5. Zobowiązanie do podwyższenia wieku przewidziane w ustępie 1 niniejszego artykułu nie stosuje się do szkół działających pod administracją lub kontrolą sił zbrojnych Państw-Stron, zachowując zgodność z artykułami 28 i 29 konwencji o prawach dziecka.

Artykuł 4

1. Grupy zbrojne, które są odrębne od sił zbrojnych państwa, nie powinny, w żadnych okolicznościach, rekrutować lub wykorzystywać w działaniach wojennych osób w wieku poniżej osiemnastu lat.

2. Państwa-Strony podejmują wszystkie możliwe środki, by zapobiec takiemu rekrutowaniu lub wykorzystywaniu, łącznie z przyjęciem środków prawnych koniecznych dla zakazania i kryminalizacji takich praktyk.

3. Stosowanie niniejszego artykułu nie wpływa na status prawny którejkolwiek Strony konfliktu zbrojnego.

Artykuł 5

Żadne z postanowień niniejszego protokołu nie może być interpretowane jako przeszkadzające w stosowaniu przepisów prawnych Państwa-Strony, międzynarodowych dokumentów i międzynarodowego prawa humanitarnego, które w lepszym stopniu umożliwia realizację praw dziecka.

Artykuł 6

1. Każde Państwo-Strona podejmuje wszystkie środki prawne, administracyjne i inne dla zapewnienia efektywnego stosowania i egzekwowania postanowień niniejszego protokołu w granicach jego jurysdykcji.

2. Państwa-Strony zobowiązują się do szerokiego upowszechnienia oraz popierania zasad i postanowień niniejszego protokołu za pomocą odpowiednich środków, zarówno wśród dorosłych, jak i dzieci.

3. Państwa-Strony podejmują wszystkie możliwe środki dla zapewnienia, by osoby pozostające pod ich jurysdykcją, które były rekrutowane lub wykorzystywane w działaniach wojennych niezgodnie z niniejszym protokołem, zostały zdemobilizowane lub w inny sposób zwolnione ze służby wojskowej. Jeśli jest to konieczne, Państwa-Strony udzielają takim osobom wszelkiej odpowiedniej pomocy w celu ich fizycznej i psychicznej readaptacji oraz ich społecznej reintegracji.

Artykuł 7

1. Państwa-Strony współpracują w celu stosowania niniejszego protokołu, łącznie z zapobieganiem wszelkiej działalności sprzecznej z nimi oraz w celu rehabilitacji i społecznej reintegracji osób, które są ofiarami sprzecznych z nim działań, włączając w to współpracę techniczną i pomoc finansową. Taka pomoc i współpraca będą podejmowane na podstawie konsultacji z zainteresowanymi Państwami-Stronami i odpowiednimi organizacjami międzynarodowymi.

2. Państwa-Strony, które są w stanie to uczynić, udzielają takiej pomocy w ramach istniejących wielostronnych, dwustronnych lub innych programów, lub, między innymi, w ramach dobrowolnego funduszu utworzonego zgodnie z zasadami ustalonymi przez Zgromadzenie Ogólne.

Artykuł 8

1. Każde Państwo-Strona, w ciągu dwóch lat po wejściu w życie niniejszego protokołu, w odniesieniu do tego Państwa-Strony, przedkłada Komitetowi Praw Dziecka sprawozdanie zawierające wyczerpującą informację na temat środków przyjętych przez nie w celu wypełniania postanowień protokołu, włączając w to środki przyjęte do wypełniania postanowień dotyczących uczestnictwa i rekrutowania.

2. Po przedłożeniu wyczerpującego sprawozdania każde Państwo-Strona włącza do sprawozdań przedkładanych Komitetowi Praw Dziecka, zgodnie z artykułem 44 konwencji, wszelkie uzupełniające informacje dotyczące stosowania niniejszego protokołu. Inne Państwa-Strony protokołu przedkładają sprawozdanie co pięć lat.

3. Komitet Praw Dziecka może zażądać od Państw-Stron dalszych informacji dotyczących stosowania niniejszego protokołu.

Artykuł 9

1. Niniejszy protokół jest otwarty do podpisania przez każde państwo, które jest Stroną konwencji lub podpisało ją.

2. Niniejszy protokół podlega ratyfikacji i jest otwarty do przystąpienia przez każde państwo. Dokumenty ratyfikacyjne lub przystąpienia będą składane u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

3. Sekretarz Generalny, działając w charakterze Depozytariusza konwencji i protokołu, informuje wszystkie Państwa-Strony konwencji i wszystkie państwa, które podpisały konwencję o złożeniu każdej deklaracji zgodnie z artykułem 3.

Artykuł 10

1. Niniejszy protokół wejdzie w życie po trzech miesiącach od złożenia dziesiątego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

2. W stosunku do każdego państwa, które dokona ratyfikacji lub przystąpienia po wejściu protokołu w życie, protokół wejdzie w życie po miesiącu od daty złożenia przez dane państwo swojego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

Artykuł 11

1. Każde Państwo-Strona może, w każdym czasie, wypowiedzieć niniejszy protokół w drodze pisemnej notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, który poinformuje o tym inne Państwa-Strony konwencji i wszystkie państwa, które podpisały konwencję. Wypowiedzenie staje się skuteczne po roku od daty otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego. Jeśli jednak w dniu, w którym upłynie ten rok wypowiadające Państwo-Strona uczestniczy w konflikcie zbrojnym, wypowiedzenie nie stanie się skuteczne przed zakończeniem konfliktu zbrojnego.

2. Takie wypowiedzenie nie zwalnia Państwa-Strony z jego obowiązków przewidzianych w niniejszym protokole w odniesieniu do jakiegokolwiek działania, które miało miejsce przed datą wejścia wypowiedzenia w życie. Równocześnie takie wypowiedzenie w żaden sposób nie przeszkadza w dalszym rozpatrywaniu jakiejkolwiek sprawy, która była już rozpatrywana przez Komitet Praw Dziecka przed datą wejścia wypowiedzenia w życie.

Artykuł 12

1. Każde Państwo-Strona może zaproponować poprawkę i wnieść ją do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Sekretarz Generalny zakomunikuje następnie o zaproponowanej poprawce Państwom-Stronom, zwracając się z zapytaniem, czy opowiadają się one za zwołaniem konferencji Państw-Stron w celu rozważenia i przeprowadzenia głosowania nad propozycją. W wypadku gdy w ciągu czterech miesięcy od daty takiego powiadomienia co najmniej jedna trzecia Państw-Stron opowie się za zwołaniem takiej konferencji, Sekretarz Generalny zwoła konferencję pod auspicjami Narodów Zjednoczonych. Każda poprawka przyjęta większością głosów Państw-Stron obecnych i głosujących podczas konferencji podlega zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych.

2. Poprawka przyjęta zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu wchodzi w życie po zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Ogólne i przyjęciu większością dwóch trzecich Państw-Stron.

3. Poprawka po wejściu w życie ma moc wiążącą dla Państw-Stron, które ją przyjęły, pozostałe Państwa-Strony obowiązują nadal postanowienia niniejszego protokołu i wszystkie wcześniejsze poprawki, jeśli zostały przez te państwa przyjęte.

Artykuł 13

1. Niniejszy protokół, którego teksty sporządzone w językach angielskim, arabskim, chińskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim są na równi autentyczne, zostanie zdeponowany w archiwach Narodów Zjednoczonych.

2. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych przekaże uwierzytelnione kopie niniejszego protokołu wszystkim Państwom-Stronom konwencji i wszystkim państwom, które podpisały konwencję.

Konwencja dotycz'ca statusu uchodŸców, Genewa, 28 lipca 1951 r.

(DzU z 1991 r., nr 119, poz. 515, załącznik)

Preambuła

Wysokie Umawiające się Strony,

biorąc pod uwagę, że Karta Narodów Zjednoczonych i Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne dnia 10 grudnia 1948 r., potwierdziły zasadę, zgodnie z którą wszyscy ludzie, bez dyskryminacji, powinni korzystać z podstawowych praw i wolności,

biorąc pod uwagę, że Narody Zjednoczone niejednokrotnie wykazywały duże zaniepokojenie losem uchodźców i podejmowały wysiłki na rzecz zapewnienia im możliwie najszerszego korzystania z tych podstawowych praw i wolności,

uważając za pożądaną rewizję i konsolidację wcześniejszych umów międzynarodowych dotyczących statusu uchodźców, a także rozszerzenie ich zakresu oraz ochrony przez nie przewidzianej poprzez sporządzenie nowej umowy,

biorąc pod uwagę, że przyznanie azylu może być dla niektórych państw zbyt uciążliwe i że zadowalające rozwiązanie problemu, którego doniosłość i międzynarodowy charakter Narody Zjednoczone uznały, nie może z tego powodu być osiągnięte bez międzynarodowej współpracy,

wyrażając życzenie, aby wszystkie państwa, uznając społeczny i humanitarny charakter problemu uchodźców, zrobiły wszystko co w ich mocy, by problem ten nie stał się przyczyną napięć między państwami,

stwierdzając, że Wysokiemu Komisarzowi Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców powierzono zadanie nadzoru nad stosowaniem konwencji międzynarodowych zapewniających ochronę uchodźców, i uznając, że skuteczna koordynacja środków podjętych do rozwiązania tego problemu będzie zależeć od współpracy państw z Wysokim Komisarzem,

uzgodniły, co następuje:

Rozdział I
Postanowienia ogólne
Artykuł 1
Określenie terminu „uchodźca"

A. W rozumieniu niniejszej konwencji termin „uchodźca" stosuje się do osoby, która:

1) była uważana za uchodźcę stosownie do porozumień z dnia 12 maja 1926 r. i dnia 30 czerwca 1928 r. lub stosownie do konwencji z dnia 28 października 1933 r. i dnia 10 lutego 1938 r., protokołu z dnia 14 września 1939 r. lub też konstytucji Międzynarodowej Organizacji do spraw Uchodźców.

Decyzję o nieuznawaniu za uchodźcę podjęte przez Międzynarodową Organizację do spraw Uchodźców w okresie jej działalności nie stanowią przeszkody do przyznania statusu uchodźcy osobom, które spełniają warunki przewidziane w punkcie 2 niniejszego ustępu;

2) w rezultacie zdarzeń, jakie nastąpiły przed dniem 1 stycznia 1951 r., oraz na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa, albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa.

W przypadku osoby posiadającej więcej niż jedno obywatelstwo określenie „państwo jej obywatelstwa" oznacza każde z państw, którego obywatelstwo ona posiada; fakt nieskorzystania, bez istotnej przyczyny wynikłej z uzasadnionej obawy, przez taką osobę z ochrony jednego z państw, którego jest ona obywatelem, nie stanowi podstawy do odmowy ochrony przez państwo, z którego ona pochodzi.

B. 1) W rozumieniu niniejszej konwencji wyrazy: „wydarzenia, które miały miejsce przed dniem 1 stycznia 1951 r.", znajdujące się w artykule 1 ustęp A oznaczają:

a) „wydarzenia, które nastąpiły w Europie przed dniem 1 stycznia 1951 r.", lub

b) „wydarzenia, które miały miejsce w Europie lub gdziekolwiek indziej przed dniem 1 stycznia 1951 r."; każde z Umawiających się Państw, w momencie podpisywania, ratyfikacji lub przystąpienia, złoży oświadczenie, które z tych określeń zamierza stosować, realizując zobowiązania przyjęte przez siebie na podstawie niniejszej konwencji.

2) Każde Umawiające się Państwo, które przyjęło wariant a), może w każdej chwili rozszerzyć swoje zobowiązania, przyjmując, w drodze zawiadomienia skierowanego do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, wariant b).

C. Niniejsza konwencja przestaje obowiązywać w stosunku do każdej osoby określonej przez postanowienia ustępu A, jeżeli:

1) dobrowolnie zwróciła się ona ponownie o ochronę państwa, którego jest obywatelem, lub

2) utraciwszy swoje obywatelstwo ponownie dobrowolnie je przyjęła, lub

3) przyjęła nowe obywatelstwo i korzysta z ochrony państwa, którego obywatelstwo przyjęła, lub

4) ponownie dobrowolnie osiedliła się w państwie, które opuściła lub poza którego granicami przebywała z powodu obawy przed prześladowaniem, lub

5) nie może dłużej odmawiać korzystania z ochrony państwa swojego obywatelstwa, albowiem ustały warunki, w związku z którymi została uznana za uchodźcę.

Zastrzega się, że postanowień niniejszego punktu nie stosuje się do uchodźcy określonego w punkcie 1 ustępu A niniejszego artykułu, który może powołać się na przekonywające powody związane z poprzednimi prześladowaniami, uzasadniające jego odmowę z korzystania z ochrony państwa, którego obywatelstwo posiada;

6) jest osobą, która nie mając żadnego obywatelstwa może powrócić do państwa, w którym miała poprzednio stałe miejsce zamieszkania, ponieważ przestały istnieć okoliczności, w związku z którymi została uznana za uchodźcę.

Zastrzega się, że postanowień niniejszego punktu nie stosuje się do uchodźcy określonego w punkcie 1 ustępu A niniejszego artykułu, który może powołać się na przekonywające powody związane z poprzednimi prześladowaniami, uzasadniające jego odmowę powrotu do państwa, w którym miał poprzednio swoje stałe miejsce zamieszkania.

D. Niniejsza konwencja nie ma zastosowania do osób, które aktualnie korzystają z ochrony lub pomocy organów lub agencji Narodów Zjednoczonych innych niż Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców.

Z chwilą gdy taka ochrona lub pomoc zostanie z jakiejkolwiek przyczyny wstrzymana, osoby te ipso facto będą korzystały z dobrodziejstw niniejszej konwencji, mimo że ich położenie nie zostało ostatecznie uregulowane zgodnie ze stosownymi rezolucjami przyjętymi przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych.

E. Niniejsza konwencja nie ma zastosowania do osoby uważanej przez właściwe władze Państwa, w którym ta osoba się osiedliła, za mającą prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa tego państwa.

F. Postanowienia niniejszej konwencji nie mają zastosowania do osoby, w stosunku do której istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że:

a) dokonała zbrodni przeciwko pokojowi, zbrodni wojennej lub zbrodni przeciwko ludzkości w rozumieniu aktów międzynarodowych opracowanych dla ustanowienia przepisów odnoszących się do tych zbrodni;

b) dokonała poważnej zbrodni o charakterze niepolitycznym poza państwem, które ją przyjęło, przed uznaniem jej za uchodźcę;

c) jest winna czynów sprzecznych z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 2

Obowiązki ogólne

Każdy uchodźca ma – w stosunku do państwa, w którym się znajduje – obowiązki, które obejmują w szczególności przestrzeganie praw i przepisów, a także środków podjętych w celu utrzymania porządku publicznego.

Artykuł 3

Niedopuszczalność dyskryminacji

Umawiające się Państwa będą stosowały postanowienia niniejszej konwencji do uchodźców bez względu na ich rasę, religię lub państwo pochodzenia.

Artykuł 4

Religia

Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom na swoim terytorium co najmniej tak samo korzystne traktowanie, jak własnym obywatelom w sprawie wolności praktyk religijnych i wolności wychowania religijnego ich dzieci.

Artykuł 5

Prawa przyznane niezależnie od niniejszej konwencji

Żadne z postanowień niniejszej konwencji nie narusza innych praw i korzyści przyznanych przez Umawiające się Państwa uchodźcom niezależnie od tej konwencji.

Artykuł 6

Określenie „w tych samych okolicznościach"

W rozumieniu niniejszej konwencji określenie „w tych samych okolicznościach" oznacza, że wszystkie wymogi (włącznie z tymi, które dotyczą czasu i warunków pobytu lub zamieszkiwania), jakie zainteresowana osoba powinna spełnić, aby móc korzystać z omawianego prawa, gdyby nie była uchodźcą, powinny być przez nią wypełnione, z wyjątkiem wymogów, których uchodźca ze względu na ich charakter nie może spełnić.

Artykuł 7

Wyłączenie zasady wzajemności

1. Z zastrzeżeniem bardziej korzystnych postanowień niniejszej konwencji, każde Umawiające się Państwo przyznaje uchodźcom takie samo traktowanie, jakie zwykle przyznawane jest cudzoziemcom.

2. Po upływie trzyletniego okresu zamieszkiwania wszyscy uchodźcy będą korzystać na terytorium Umawiających się Państw z wyłączenia stosowania ustawowej zasady wzajemności.

3. Każde Umawiające się Państwo będzie nadal przyznawało uchodźcom prawa i korzyści, do których, przy braku wzajemności, byli już uprawnieni w dniu wejścia w życie niniejszej konwencji w stosunku do tego państwa.

4. Umawiające się Państwa życzliwie rozważą możliwość przyznania uchodźcom, przy braku wzajemności, praw i przywilejów, poza tymi, do których są uprawnieni na mocy ustępów 2 i 3, oraz rozszerzenia wyłączenia stosowania wymogu wzajemności w stosunku do uchodźców, którzy nie spełniają warunków przewidzianych w ustępach 2 i 3.

5. Postanowienia ustępów 2 i 3 stosuje się również do praw i korzyści, o których mowa w artykułach 13, 18, 19, 21 i 22 niniejszej konwencji, jak również praw i korzyści nie przewidzianych przez nią.

Artykuł 8

Zwolnienie od środków wyjątkowych

Co się tyczy środków wyjątkowych, które mogą być zastosowane przeciwko osobie, majątkowi lub interesom obywateli obcego państwa, Umawiające się Państwa nie będą stosowały tych środków wobec uchodźcy będącego formalnie obywatelem tego państwa jedynie z powodu tego obywatelstwa. Umawiające się Państwa, których ustawodawstwo nie dopuszcza do stosowania wyrażonej w niniejszym artykule ogólnej zasady, zastosują w odpowiednich przypadkach wyjątki na korzyść takich uchodźców.

Artykuł 9

Środki tymczasowe

Żadne z postanowień niniejszej konwencji nie pozbawia Umawiającego się Państwa w czasie wojny lub w razie zaistnienia innych poważnych i wyjątkowych okoliczności prawa do podjęcia tymczasowo w stosunku do określonej osoby środków, które uważa za niezbędne dla bezpieczeństwa narodowego, zanim wspomniane Umawiające się Państwo uzna, że osoba ta istotnie jest uchodźcą i że dalsze stosowanie wspomnianych środków wobec niej jest niezbędne ze względu na bezpieczeństwo narodowe.

Artykuł 10

Kontynuacja zamieszkania

1. W przypadku gdy w czasie II wojny światowej uchodźca został zmuszony do zmiany miejsca swojego pobytu i przeniesiony na terytorium Umawiającego się Państwa, na którym zamieszkuje, okres takiego przymusowego pobytu będzie traktowany jako zgodne z prawem zamieszkiwanie na tym terytorium.

2. W przypadku gdy w czasie II wojny światowej uchodźca został zmuszony do opuszczenia terytorium Umawiającego się Państwa, a następnie przed wejściem w życie niniejszej konwencji powrócił na to terytorium w celu zamieszkania, okres zamieszkania zarówno przed, jak i po takim przymusowym opuszczeniu jest uważany za jeden nieprzerwany okres dla celów, dla których wymagany jest taki nieprzerwany okres stałego zamieszkania.

Artykuł 11

Uchodźcy marynarze

W przypadku uchodźców zatrudnionych stale jako członkowie załóg statków podnoszących flagę Umawiającego się Państwa, państwo to rozpatrzy życzliwie możliwość ich osiedlenia się na swoim terytorium, wydania im dokumentów podróży lub przyjęcia ich tymczasowo na swoje terytorium, w szczególności, aby ułatwić im osiedlenie się w innym państwie.

Rozdział II

Status prawny

Artykuł 12

Status osobowy

1. Status osobowy każdego uchodźcy określa prawo państwa jego stałego zamieszkiwania, a jeżeli nigdzie stale nie zamieszkuje, prawo państwa, w którym przebywa.

2. Prawa, które uchodźca nabył wcześniej, związane z jego statusem osobowym, a szczególnie prawa związane z małżeństwem, będą przestrzegane przez Umawiające się Państwo, pod warunkiem dopełnienia – w miarę potrzeb – formalności przewidzianych prawem tego państwa, z zastrzeżeniem, że prawa te byłyby uznane przez prawo tego państwa, gdyby zainteresowany nie stał się uchodźcą.

Artykuł 13

Mienie ruchome i nieruchome

Umawiające się Państwa przyznają uchodźcy najbardziej korzystne traktowanie, w każdym przypadku nie mniej korzystne niż przyznawane w tych samych okolicznościach innym cudzoziemcom odnośnie do nabycia mienia ruchomego i nieruchomego oraz związanych z tym praw, a także odnośnie do najmu i innych umów dotyczących mienia ruchomego i nieruchomego.

Artykuł 14

Prawa artystyczne i własność przemysłowa

Odnośnie do ochrony własności przemysłowej, takiej jak wynalazki, projekty lub modelowanie, znaki i nazwy handlowe, oraz praw dotyczących literatury oraz dzieł artystycznych i naukowych uchodźca korzysta w państwie, w którym ma swoje miejsce zamieszkania, z takiej samej ochrony, jaka jest przyznawana obywatelom tego państwa. Na terytorium któregokolwiek innego Umawiającego się Państwa korzysta on z takiej samej ochrony, jaka jest przyznawana na tym terytorium obywatelom państwa, w którym ma swoje miejsce zamieszkania.

Artykuł 15

Prawo do stowarzyszania się

Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom legalnie zamieszkującym na ich terytoriach, w sprawach dotyczących stowarzyszeń niepolitycznych i nie posiadających charakteru zarobkowego, a także związków zawodowych, najbardziej korzystne traktowanie przyznawane w tych samych okolicznościach obywatelom innych państw.

Artykuł 16

Dostęp do sądów

1. Każdy uchodźca ma prawo swobodnego dostępu do sądów na terytoriach wszystkich Umawiających się Państw.

2. W Umawiającym się Państwie, w którym ma on stałe miejsce zamieszkania, uchodźca korzysta z takiego samego traktowania jak obywatel tego państwa w sprawach dotyczących dostępu do sądów, pomocy prawnej i zwolnienia od cautio iudicatum solvi.

3. W sprawach wymienionych w ustępie 2 uchodźca w Umawiających się Państwach, innych niż to, w którym ma on swoje stałe miejsce zamieszkania, korzysta z takiego samego traktowania, jak obywatele państwa, w którym ma swoje miejsce zamieszkania.

Rozdział III

Praca zarobkowa

Artykuł 17

Praca najemna

1. Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom legalnie przebywającym na ich terytoriach najkorzystniejsze traktowanie przyznawane w takich samych okolicznościach obywatelom obcego państwa odnośnie do prawa wykonywania pracy najemnej.

2. W każdym razie środki ograniczające, nałożone na cudzoziemców lub na zatrudnianie cudzoziemców w celu ochrony wewnętrznego rynku pracy, nie będą stosowane do uchodźcy który był w czasie wejścia w życie tej konwencji w Umawiającym się Państwie już z nich zwolniony lub który spełnia jeden z następujących warunków:

a) zakończył trzyletni okres zamieszkiwania w państwie,

b) ma za małżonka osobę posiadającą obywatelstwo państwa zamieszkania. Uchodźca nie może skorzystać z dobrodziejstw tego postanowienia, jeżeli porzucił swego małżonka,

c) ma jedno lub kilkoro dzieci, które posiadają obywatelstwo państwa zamieszkania.

3. Umawiające się Państwa rozważą życzliwie możliwość zrównania praw wszystkich uchodźców odnośnie do wykonywania pracy najemnej z prawami obywateli, w szczególności zaś tych uchodźców, którzy przybyli na ich terytoria w ramach programów werbunku siły roboczej lub zgodnie z planami imigracyjnymi.

Artykuł 18
Samozatrudnienie

Umawiające się Państwa przyznają uchodźcy legalnie przebywającemu na ich terytorium możliwie najbardziej korzystne traktowanie, nie mniej korzystne niż przyznane obywatelom zagranicznym w tych samych okolicznościach, odnośnie do prawa podejmowania pracy na własny rachunek w rolnictwie, przemyśle, rzemiośle i handlu, a także tworzenia przedsiębiorstw handlowych i przemysłowych.

Artykuł 19
Wolne zawody

1. Każde z Umawiających się Państw przyzna uchodźcom legalnie przebywającym na jego terytorium i posiadającym dyplomy uznane przez właściwe władze tego państwa, którzy pragną wykonywać wolny zawód, możliwie najbardziej korzystne traktowanie, a w każdym razie nie mniej korzystne niż to, które przyznało w tych samych okolicznościach cudzoziemcom.

2. Umawiające się Państwa podejmują wszelkie starania, zgodnie z ich prawami i konstytucjami, dla zagwarantowania osiedlenia tych uchodźców na terytoriach innych niż terytoria metropolitalne, za które ponoszą odpowiedzialność w stosunkach międzynarodowych.

Rozdział IV
Warunki bytowe
Artykuł 20
Racjonowanie

Tam, gdzie istnieje system racjonowania regulujący ogólne rozdzielnictwo deficytowych towarów, który ma zastosowanie do ogółu ludności, uchodźcy będą traktowani w taki sam sposób jak obywatele.

Artykuł 21
Mieszkanie

Co się tyczy mieszkań, Umawiające się Państwa udzielą, w takim zakresie, w jakim sprawa ta jest unormowana przepisami ustaw i zarządzeń lub podlega kontroli organów władzy, uchodźcom legalnie przebywającym na ich terytoriach możliwie najbardziej korzystne traktowanie; w każdym razie traktowanie to nie może być mniej korzystne niż udzielane w tych samych okolicznościach cudzoziemcom.

Artykuł 22
Oświata publiczna

1. Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom takie samo traktowanie w zakresie nauczania podstawowego, jakie przyznają swoim obywatelom.

2. Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom możliwie najbardziej korzystne traktowanie, a w każdym razie nie mniej korzystne niż to, które przyznają w tych samych okolicznościach cudzoziemcom, w zakresie szkolnictwa innego niż szkolnictwo podstawowe, w szczególności zaś w zakresie dostępu do studiów, uznawania zagranicznych świadectw szkolnych, dyplomów i stopni naukowych, zwolnienia z czesnego i opłat oraz przyznawania stypendiów.

Artykuł 23
Opieka społeczna

Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom legalnie przebywającym na ich terytorium takie samo traktowanie w zakresie opieki i pomocy społecznej, z jakiego korzystają ich obywatele.

Artykuł 24
Ustawodawstwo pracy i ubezpieczenie społeczne

1. Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom legalnie stale przebywającym na ich terytorium takie samo traktowanie, jak własnym obywatelom odnośnie do następujących spraw:

a) w takim samym zakresie, w jakim sprawy te są uregulowane w ustawach i zarządzeniach lub podlegają kontroli władz administracyjnych – wynagrodzeń za pracę łącznie z dodatkiem rodzinnym, jeżeli jest on częścią wynagrodzenia za pracę, czasu pracy, pracy w godzinach nadliczbowych, płatnych urlopów, ograniczenia pracy w domu, najniższego wieku osób zatrudnianych, nauki zawodu i praktyki, pracy kobiet i osób młodocianych, a także korzystania z uprawnień przyznanych w umowach zbiorowych,

b) ubezpieczeń społecznych (przepisy prawne dotyczące wypadków przy pracy, chorób zawodowych, macierzyństwa, chorób, inwalidztwa, podeszłego wieku, śmierci, bezrobocia, świadczeń na rzecz rodziny i innych obciążeń, które zgodnie z ustawodawstwem wewnętrznym lub zarządzeniami są objęte systemem ubezpieczeń społecznych), z zastrzeżeniem następujących ograniczeń:

(i) mogących istnieć stosownych porozumień dotyczących zachowania praw nabytych i praw znajdujących się w trakcie nabywania,

(ii) ustawodawstwa wewnętrznego lub zarządzeń państwa stałego zamieszkania mogących określać szczególnego typu porozumienia dotyczące świadczeń lub częściowych świadczeń płatnych w całości ze środków publicznych i dotyczących zasiłków wypłacanych osobom, które nie spełniają wymogu opłacenia składek uprawniających do otrzymania zwykłej emerytury.

2. Na prawo do odszkodowania za śmierć uchodźcy, która nastąpiła na skutek wypadku w pracy lub choroby zawodowej, nie będzie miał wpływu fakt, że osoba uprawniona zamieszkuje stale poza terytorium Umawiającego się Państwa.

3. Umawiające się Państwa rozszerzą na uchodźcę uprawnienia wynikające z umów zawartych między sobą lub które mogą być zawarte między nimi w przyszłości, dotyczące zachowania nabytych praw lub praw znajdujących się w trakcie nabywania w zakresie ubezpieczeń społecznych, z zastrzeżeniem jedynie warunków stosowanych wobec obywateli Państw sygnatariuszy tych umów.

4. Umawiające się Państwa rozpatrzą życzliwie, tak dalece, jak jest to możliwe, objęcie uchodźców uprawnieniami wynikającymi z podobnych umów, jakie mogą w danej chwili obowiązywać między Umawiającymi się Państwami i państwami nie będącymi Stronami tych umów.

Rozdział V
Środki administracyjne
Artykuł 25
Pomoc administracyjna

1. Jeżeli korzystanie z prawa przez uchodźcę wymagałoby zwykle pomocy władz obcego państwa, do którego nie może się zwrócić, Umawiające się Państwo, na którego terytorium stale zamieszkuje, spowoduje, by tę pomoc otrzymał od jego własnych władz albo od jakiegoś organu międzynarodowego.

2. Władza lub władze wymienione w ustępie 1 wydadzą lub spowodują wydanie pod ich nadzorem uchodźcom takich dokumentów lub zaświadczeń, które zwykle byłyby wydawane cudzoziemcom przez ich władze państwowe lub za pośrednictwem tych władz.

3. Dokumenty lub zaświadczenia w ten sposób wydane zastępują oficjalne dokumenty wydawane cudzoziemcom przez ich władze państwowe lub za ich pośrednictwem i są wiarygodne, chyba że będą dowody przeciwne.

4. Z zastrzeżeniem wyjątkowego traktowania, które może być przyznawane osobom ubogim, za wymienione w niniejszym artykule usługi mogą być pobierane opłaty, ale opłaty te będą umiarkowane i odpowiadać będą opłatom pobieranym za podobne usługi od własnych obywateli.

5. Postanowienia niniejszego artykułu nie naruszają artykułów 27 i 28.

Artykuł 26
Wolność poruszania się

Każde Umawiające się Państwo przyznaje uchodźcom legalnie przebywającym na jego terytorium prawo wyboru miejsca stałego zamieszkania i prawo do swobodnego poruszania się w granicach tego terytorium, z zachowaniem przepisów stosowanych wobec cudzoziemców w ogóle w tych samych okolicznościach.

Artykuł 27
Dokumenty tożsamości

Umawiające się Państwa wydadzą dokumenty tożsamości każdemu uchodźcy znajdującemu się na ich terytorium, który nie posiada ważnego dokumentu podróży.

Artykuł 28
Dokumenty podróży

1. Umawiające się Państwa wydają uchodźcom legalnie przebywającym na ich terytoriach dokumenty podróży potrzebne do podróżowania poza ich terytoriami, chyba że stoją

na przeszkodzie ważne względy bezpieczeństwa państwowego lub porządku publicznego; postanowienia zawarte w załączniku do niniejszej konwencji stosuje się odnośnie do tych dokumentów. Umawiające się Państwa mogą wydać taki dokument podróży każdemu innemu uchodźcy znajdującemu się na terytoriach, a szczególnie życzliwie rozważą wydanie takiego dokumentu podróży tym uchodźcom znajdującym się na ich terytoriach, którzy nie mają możliwości otrzymania dokumentów podróży z państwa swego legalnego stałego zamieszkania.

2. Dokumenty podróży wydane uchodźcom na podstawie wcześniejszych umów międzynarodowych przez Strony tych umów są uznane i traktowane przez Umawiające się Państwa tak, jakby były wydane zgodnie z niniejszym artykułem.

Artykuł 29

Opłaty skarbowe

1. Umawiające się Państwa nie będą nakładały na uchodźców żadnych należności, opłat czy podatków, niezależnie od ich nazwy, innych lub wyższych niż pobierane od swych obywateli w podobnych sytuacjach.

2. Ustalenia poprzedniego ustępu nie stoją na przeszkodzie stosowaniu wobec uchodźców ustaw i zarządzeń dotyczących opłat za wydanie cudzoziemcom dokumentów administracyjnych, w tym również dokumentów tożsamości.

Artykuł 30

Przeniesienie mienia

1. Każde Umawiające się Państwo zezwoli uchodźcom, zgodnie ze swymi ustawami i zarządzeniami, na przeniesienie mienia, które wwieźli oni na jego terytorium, do innego państwa, gdzie zostali przyjęci dla celów przesiedlenia się.

2. Każde Umawiające się Państwo rozpatrzy życzliwie prośby uchodźców o zezwolenie na przeniesienie mienia, gdziekolwiek ono znajdowałoby się i jest niezbędne do ich ponownego osiedlenia się w innym państwie, w którym zostali przyjęci.

Artykuł 31

Uchodźcy przebywający nielegalnie w państwie przyjęcia

1. Umawiające się Państwa nie będą nakładały kar za nielegalny wjazd lub pobyt na uchodźców przybywających bezpośrednio z terytorium, na którym ich życiu lub wolności zagrażało niebezpieczeństwo w rozumieniu artykułu 1, i weszli lub przebywają na ich terytorium bez zezwolenia, pod warunkiem że zgłoszą się bezzwłocznie do władz i przedstawią wiarygodne przyczyny swojego nielegalnego wjazdu lub pobytu.

2. Umawiające się Państwa nie będą nakładały na poruszanie się takich uchodźców ograniczeń poza tymi, które są niezbędne; ograniczenia takie będą stosowane tylko dopóty, dopóki status tych uchodźców w państwie nie zostanie uregulowany lub dopóki nie zostaną przyjęci w innym państwie. Umawiające się Państwa przyznają uchodźcom odpowiedni czas, jak również wszystkie niezbędne ułatwienia dla uzyskania prawa przyjęcia w innym państwie.

Artykuł 32

Wydalenie

1. Umawiające się Państwa nie wydalą uchodźcy, legalnie przebywającego na ich terytoriach, z innych powodów niż bezpieczeństwo państwowe lub porządek publiczny.

2. Wydalenie takiego uchodźcy może nastąpić jedynie na podstawie decyzji podjętej zgodnie z przewidzianą przez prawo procedurą. Uchodźcy powinno się, chyba że ważne powody bezpieczeństwa państwowego przemawiają przeciwko temu, zezwolić na przedstawienie dowodów na swoje usprawiedliwienie, złożenie odwołania i na posiadanie w tym celu przedstawiciela przed właściwymi władzami lub też przed osobą lub osobami specjalnie do tego wyznaczonymi przez właściwe władze.

3. Umawiające się Państwa przyznają takiemu uchodźcy rozsądny okres na staranie o legalne przyjęcie w innym państwie. Umawiające się Państwa w tym czasie mają prawo stosowania takich środków, jakie uznają za niezbędne.

Artykuł 33

Zakaz wydalania lub zawracania

1. Żadne Umawiające się Państwo nie wydali lub nie zawróci w żaden sposób uchodźcy do granicy terytoriów, gdzie jego życiu lub wolności zagrażałoby niebezpieczeństwo ze względu na jego rasę, religię, obywatelstwo, przynależność do określonej grupy społecznej lub przekonania polityczne.

2. Nie może powoływać się jednakże na dobrodziejstwo niniejszego postanowienia uchodźca, co do którego istnieją podstawy, aby uznać go za groźnego dla bezpieczeństwa państwa, w którym się on znajduje, lub który będąc skazanym prawomocnym wyrokiem za szczególnie poważne zbrodnie stanowi niebezpieczeństwo dla społeczeństwa tego państwa.

Artykuł 34

Naturalizacja

Umawiające się Państwa będą w miarę możliwości ułatwiały asymilację i naturalizację uchodźców. W szczególności podejmą wszelkie wysiłki dla przyspieszenia procedury naturalizacyjnej i zmniejszenia, tak dalece, jak to jest możliwe, opłat i kosztów tego postępowania.

Rozdział VI

Postanowienia wykonawcze i przejściowe

Artykuł 35

Współpraca władz państwowych z Narodami Zjednoczonymi

1. Umawiające się Państwa zobowiązują się do współpracy z Urzędem Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców lub z każdą inną agencją Narodów Zjednoczonych, która może go zastąpić w pełnieniu jego funkcji, a w szczególności dla ułatwienia jego obowiązku nadzorowania stosowania postanowień niniejszej konwencji.

2. Aby umożliwić Urzędowi Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców lub każdej innej agencji Narodów Zjednoczonych, która może go zastąpić, przedstawianie sprawozdań właściwym organom Narodów Zjednoczonych, Umawiające się Państwa zobowiązują się dostarczać w odpowiedniej formie żądane informacje i dane statystyczne dotyczące:

a) położenia uchodźców,

b) stosowania niniejszej konwencji,

c) ustaw, zarządzeń i dekretów, które weszły lub mogą wejść później w życie i dotyczą uchodźców.

Artykuł 36

Informacje dotyczące ustawodawstwa wewnętrznego

Umawiające się Państwa przekażą Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych teksty ustaw i zarządzeń, które mogą wydać w celu zapewnienia stosowania niniejszej konwencji.

Artykuł 37

Stosunek do zawartych wcześniej konwencji

Bez naruszania postanowień artykułu 28 ustępu 2 niniejszej konwencji, niniejsza konwencja zastępuje, między jej Stronami, porozumienia z dnia 5 lipca 1922 r., dnia 31 maja 1924 r., dnia 12 maja 1926 r., dnia 30 czerwca 1928 r. i dnia 30 lipca 1935 r., konwencje z dnia 28 października 1933 r. i dnia 10 lutego 1938 r., protokół z dnia 14 września 1939 r. oraz umowę z dnia 15 października 1946 r.

Rozdział VII

Postanowienia końcowe

Artykuł 38

Rozstrzyganie sporów

Każdy spór między Stronami niniejszej konwencji dotyczący jej interpretacji lub stosowania, którego nie można rozwiązać innymi sposobami, na żądanie jednej ze Stron sporu będzie skierowany do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości.

Artykuł 39

Podpisanie, ratyfikacja i przystąpienie

1. Niniejsza konwencja będzie otwarta do podpisania w Genewie dnia 28 lipca 1951 r., a później zostanie zdeponowana u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Będzie ona otwarta do podpisania w Europejskim Biurze Narodów Zjednoczonych od dnia 28 lipca do dnia 31 sierpnia 1951 r. i ponownie będzie otwarta do podpisania w siedzibie Narodów Zjednoczonych od dnia 17 września 1951 r. do dnia 31 grudnia 1952 r.

2. Niniejsza konwencja będzie otwarta do podpisania z upoważnienia wszystkich państw-Członków Narodów Zjednoczonych, a także z upoważnienia każdego innego państwa zaproszonego do udziału w konferencji pełnomocników w sprawie statusu uchodźców i osób bez przynależności państwowej lub państwa, które Zgromadzenie Ogólne zaprosi do jej

podpisania. Podlega ona ratyfikacji, a dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

3. Państwa wymienione w ustępie 2 niniejszego artykułu mogą przystąpić do niniejszej konwencji po dniu 28 lipca 1951 r. Przystąpienia dokonuje się przez złożenie dokumentu przystąpienia u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 40

Klauzule o stosowaniu terytorialnym

1. Każde państwo może przy podpisywaniu, ratyfikacji lub przystąpieniu oświadczyć, że niniejsza konwencja rozciąga się na wszystkie lub niektóre terytoria, za które jest ono odpowiedzialne w stosunkach międzynarodowych. Takie oświadczenie staje się skuteczne z chwilą wejścia w życie konwencji w stosunku do tego państwa.

2. W każdym późniejszym czasie takiego rozciągnięcia dokonuje się przez zawiadomienie skierowane do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych i staje się ono skuteczne począwszy od 90 dnia po otrzymaniu zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych albo od daty wejścia w życie konwencji dla danego państwa w zależności od tego, która z tych dat jest późniejsza.

3. W stosunku do tych terytoriów, na które niniejsza konwencja nie rozciąga się od daty podpisania, ratyfikacji lub przystąpienia, każde zainteresowane państwo rozpatrzy możliwość jak najszybszego podjęcia wszelkich kroków w celu rozciągnięcia stosowania tej konwencji na te terytoria, pod warunkiem uzyskania zgody rządów tych terytoriów, gdy wymagają jej względy konstytucyjne.

Artykuł 41

Klauzula federacyjna

1. W przypadku państwa federacyjnego lub niejednolitego stosuje się poniższe postanowienia:

a) co się tyczy tych artykułów niniejszej konwencji, które podlegają jurysdykcji ustawodawczej federacyjnej władzy ustawodawczej, obowiązki rządu federacyjnego będą w tej mierze takie same, jak obowiązki Stron nie będących państwami federacyjnymi,

b) co się tyczy tych artykułów niniejszej konwencji, które podlegają jurysdykcji ustawodawczej wchodzących w skład państwa stanów, prowincji lub kantonów, które zgodnie z systemem konstytucyjnym federacji nie są obowiązane do podejmowania działań ustawodawczych, rząd federacyjny możliwie jak najszybciej przekaże treść tych artykułów wraz ze swoją pozytywną rekomendacją do wiadomości właściwych władz stanów, prowincji lub kantonów.

2. Państwo federacyjne-Strona niniejszej konwencji, na żądanie każdego innego Umawiającego się Państwa, przekazane za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, dostarczy informacje o istniejącym w federacji i jej częściach składowych prawie i praktyce dotyczących każdego postanowienia konwencji, wskazując, w jakiej mierze te postanowienia zostały wprowadzone w życie drogą działań ustawodawczych lub innych.

Artykuł 42

Zastrzeżenia

1. W czasie podpisywania, ratyfikacji lub przystąpienia każde państwo może złożyć zastrzeżenia do artykułów konwencji innych niż artykuły 1, 3, 4, 16 ust. 1, artykuł 33 i artykuły od 36 do 46 włącznie.

2. Każde Umawiające się Państwo, składając zastrzeżenie zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu, może w każdym czasie je wycofać przez powiadomienie o tym Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 43

Wejście w życie

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie dziewięćdziesiątego dnia od dnia zdeponowania szóstego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

2. Dla każdego państwa, które ratyfikuje konwencję lub przystąpi do niej po złożeniu szóstego dokumentu ratyfikującego lub przystąpienia, konwencja wejdzie w życie dziewięćdziesiątego dnia od daty złożenia przez to państwo dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

Artykuł 44
Wypowiedzenie

1. Każde Umawiające się Państwo może w każdym czasie wypowiedzieć niniejszą konwencję przez zawiadomienie skierowane do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

2. Takie wypowiedzenie nabiera mocy dla tego państwa po roku od dnia, w którym otrzyma je Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych.

3. Każde państwo, które złożyło oświadczenie lub zawiadomienie zgodnie z artykułem 40, może oświadczyć w każdym późniejszym czasie Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych, że konwencja przestaje być rozciągnięta na takie terytorium po upływie jednego roku od daty otrzymania zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 45
Rewizja

1. Każde Umawiające się Państwo może w dowolnym czasie przez zawiadomienie skierowane do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych zażądać rewizji niniejszej konwencji.

2. Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych zaleci, jakie kroki podjąć w związku z tym żądaniem.

Artykuł 46
Zawiadomienia dokonywane przez Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych

Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych zawiadomi wszystkie Państwa-Członków Narodów Zjednoczonych i państwa nie będące członkami, o których mowa w artykule 39:

a) o oświadczeniach i zawiadomieniach, zgodnie z artykułem 1 ustęp B,
b) o podpisaniu, ratyfikacjach i przystąpieniach, zgodnie z artykułem 39,
c) o oświadczeniach i zawiadomieniach, zgodnie z artykułem 40,
d) o zastrzeżeniach i ich wycofaniu, zgodnie z artykułem 42,
e) o dacie wejścia w życie niniejszej konwencji, zgodnie z artykułem 43,
f) o wypowiedzeniach i zawiadomieniach, zgodnie z artykułem 44,
g) o żądaniach rewizji, zgodnie z artykułem 45.

Na dowód czego niżej podpisani, należycie upełnomocnieni, podpisali niniejszą konwencję z upoważnienia rządów.

Sporządzono w Genewie dnia dwudziestego ósmego lipca tysiąc dziewięćset pięćdziesiątego pierwszego roku w jednym egzemplarzu, którego teksty angielski i francuski są jednakowo autentyczne i który zostanie złożony w archiwach Narodów Zjednoczonych oraz którego uwierzytelnione kopie prześle się wszystkim Państwom-Członkom Narodów Zjednoczonych i państwom nie będącym członkami, o których mowa w artykule 39.

Załącznik

Paragraf 1

1. Dokument podróży, o którym mowa w artykule 28 niniejszej konwencji, powinien być zgodny z załączonym wzorem.

2. Dokument ten powinien być sporządzony przynajmniej w dwóch językach; jednym z nich powinien być angielski lub francuski.

Paragraf 2

Z zastrzeżeniem uregulowań wydanych w państwie wystawienia, dzieci mogą być wymienione w dokumencie jednego z rodziców lub w wyjątkowych okolicznościach w dokumencie innego dorosłego uchodźcy.

Paragraf 3

Opłaty pobierane za wystawienie dokumentu nie powinny przekraczać najniższych opłat pobieranych za paszporty państwowe.

Paragraf 4

Z wyjątkiem szczególnych lub wyjątkowych przypadków, dokument powinien być wystawiony na możliwie największą liczbę państw.

Paragraf 5

Okres ważności dokumentu będzie wynosił jeden rok lub dwa lata w zależności od uznania wydających go władz.

Paragraf 6

1. Wznowienie lub przedłużenie ważności dokumentu zależy od wydających go władz tak długo, aż posiadacz nie osiedli się zgodnie z prawem na terytorium innego państwa i legalnie zamieszka na terytorium wymienionej władzy. Wydanie nowego dokumentu, jeśli zachodzą te same okoliczności, zależy od władzy, która wydała poprzedni dokument.

2. Władze dyplomatyczne lub konsularne, specjalnie upoważnione do tych spraw, powinny mieć uprawnienia do przedłużania na okres nie dłuższy niż 6 miesięcy ważności dokumentów podróży wydanych przez ich rządy.

3. Umawiające się Państwa będą życzliwie rozpatrywały możliwość wznowienia lub przedłużenia ważności dokumentów podróży lub wydania nowych dokumentów uchodźcom, którzy już nie zamieszkują legalnie na ich terytoriach, a nie mogą otrzymać dokumentów podróży z państwa swojego legalnego zamieszkania.

Paragraf 7

Umawiające się Państwa uznają ważność dokumentów wydanych zgodnie z postanowieniami artykułu 28 niniejszej konwencji.

Paragraf 8

Właściwe władze państwa, do którego uchodźca pragnie się udać, jeśli są gotowe go przyjąć i jeśli wymagana jest wiza, wydadzą wizę w dokumencie, którego jest on posiadaczem.

Paragraf 9

1. Umawiające się Państwa zobowiązują się wydawać wizy tranzytowe uchodźcom, którzy otrzymali wizy do państwa docelowego.

2. Wydania takich wiz można odmówić z przyczyn, które usprawiedliwiają odmowę wydania wizy każdemu cudzoziemcowi.

Paragraf 10

Opłaty za wydanie wiz wyjazdowych, wjazdowych i tranzytowych nie powinny przewyższać najniższych opłat pobieranych za wizy w paszportach cudzoziemców.

Paragraf 11

W przypadku gdy uchodźca osiedlił się legalnie na terytorium innego Umawiającego się Państwa, odpowiedzialność za wydanie nowego dokumentu, zgodnie z zasadami i warunkami artykułu 28, spada na właściwe władze tego terytorium, do których uchodźca będzie miał prawo zwracać się z prośbą.

Paragraf 12

Władze wydające nowy dokument winny zabrać stary dokument i zwrócić go państwu, które go wydało, jeżeli zaznaczono w dokumencie, że podlega on takiemu zwrotowi; w innym przypadku władze te zabierają i anulują dokument.

Paragraf 13

1. Każde Umawiające się Państwo zobowiązuje się do ponownego przyjęcia na swoje terytorium posiadacza dokumentu podróży wystawionego przez wymienione państwo, zgodnie z artykułem 28 niniejszej konwencji, w czasie ważności tego dokumentu.

2. Z zastrzeżeniem postanowień poprzedniego ustępu, Umawiające się Państwo może wymagać od posiadacza dokumentu dopełnienia takich formalności, jakie są stosowane odnośnie do wyjazdu i wjazdu na jego terytorium.

3. Umawiające się Państwa zastrzegają sobie, w wyjątkowych przypadkach lub w przypadkach gdy zezwolenie na pobyt uchodźcy jest ważne na określony czas, prawo – w momencie wydania dokumentu – ograniczenia okresu, w którym uchodźca może powrócić, z tym że nie może być on krótszy niż 3 miesiące.

Paragraf 14

Z jedynym zastrzeżeniem warunków paragrafu 13, postanowienia niniejszego załącznika nie naruszają w niczym ustaw i zarządzeń regulujących na terytoriach Umawiających się Państw warunki przyjęcia, tranzytu, zamieszkania, osiedlenia się i wyjazdu.

Paragraf 15

Wydawanie dokumentu ani wprowadzane do niego wpisy nie określają ani nie mają wpływu na status jego posiadacza, zwłaszcza w zakresie jego obywatelstwa.

Paragraf 16

Wydanie dokumentu nie uprawnia w żadnym przypadku jego posiadacza do ochrony przez władze dyplomatyczne i konsularne państwa wydającego, ani nie daje tym władzom prawa do ochrony.

(Załącznik, wzory dokumentów opuszczono)

Konwencja o bezpieczeństwie personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego, Nowy Jork, 9 grudnia 1994 r.[1]

(*Druk sejmowy* nr 1239 z 6 lipca 1999 r.)

Państwa-Strony niniejszej konwencji,

głęboko zaniepokojone rosnącą liczbą śmiertelnych ofiar oraz obrażeń będących wynikiem zamierzonych ataków przeciwko personelowi Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelowi współdziałającemu,

mając na uwadze, że ataki lub inne formy złego traktowania personelu działającego w imieniu Organizacji Narodów Zjednoczonych są nieusprawiedliwione i nie do przyjęcia niezależnie od tego, przez kogo zostały popełnione,

uznając, że operacje Organizacji Narodów Zjednoczonych są prowadzone we wspólnym interesie społeczności międzynarodowej oraz zgodnie z zasadami i celami Karty Narodów Zjednoczonych,

potwierdzając doniosły wkład personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego w wysiłki Organizacji Narodów Zjednoczonych w dziedzinach dyplomacji prewencyjnej, przywracania, utrzymania i budowania pokoju oraz operacji humanitarnych i innych,

świadome istniejących rozwiązań mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego, włączając w to kroki podejmowane w tym względzie przez organy główne Organizacji Narodów Zjednoczonych,

uznając tym niemniej, że istniejące środki ochrony personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego są niedostateczne,

potwierdzając, że skuteczność i bezpieczeństwo operacji Organizacji Narodów Zjednoczonych ulegają zwiększeniu, gdy operacje takie są prowadzone za zgodą i przy współpracy państwa przyjmującego,

apelując do wszystkich państw, w których personel Organizacji Narodów Zjednoczonych i personel współdziałający jest rozmieszczony oraz do wszystkich innych, na które taki personel może liczyć, o zapewnienie wszechstronnego poparcia celem ułatwienia prowadzenia i wypełnienia mandatu operacji Organizacji Narodów Zjednoczonych,

przekonane, że istnieje pilna potrzeba podjęcia odpowiednich i skutecznych środków w celu zapobiegania atakom dokonywanym przeciwko personelowi Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelowi współdziałającemu oraz karania tych, którzy dopuścili się takich ataków,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1
Definicje

W rozumieniu niniejszej konwencji:

(a) określenie „personel Organizacji Narodów Zjednoczonych" oznacza:

i) osoby zaangażowane lub rozmieszczone przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych w charakterze członków wojskowych, policyjnych lub cywilnych części składowych operacji Organizacji Narodów Zjednoczonych;

ii) innych funkcjonariuszy oraz ekspertów w misji Organizacji Narodów Zjednoczonych lub jej organizacji wyspecjalizowanych albo Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej, którzy

[1]Zgodnie z postanowieniami art. 27 ust. 1 konwencja weszła w życie w dniu 15 stycznia 1999 r. Stronami konwencji jest 50 państw (stan na dzień 31 grudnia 2000 r.). Polska ratyfikowała konwencję 22 maja 2000 r.

przebywają służbowo na obszarze, gdzie prowadzona jest operacja Organizacji Narodów Zjednoczonych;

b) określenie „personel współdziałający" oznacza:

i) osoby wyznaczone przez rząd lub organizację pozarządową w porozumieniu z właściwym organem Organizacji Narodów Zjednoczonych;

ii) osoby zaangażowane przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych lub przez organizację wyspecjalizowaną albo przez Międzynarodową Agencję Energii Atomowej;

iii) osoby rozmieszczone przez pozarządową organizację humanitarną lub instytucję humanitarną zgodnie z porozumieniem zawartym z Sekretarzem Generalnym Organizacji Narodów Zjednoczonych lub z organizacją wyspecjalizowaną albo Międzynarodową Agencją Energii Atomowej, w celu prowadzenia działalności na rzecz wypełnienia mandatu operacji Organizacji Narodów Zjednoczonych;

c) określenie „operacja Organizacji Narodów Zjednoczonych" oznacza operację ustanowioną przez kompetentny organ Organizacji Narodów Zjednoczonych zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych i prowadzoną z upoważnienia oraz pod kontrolą Organizacji Narodów Zjednoczonych:

i) gdy jest to operacja mająca na celu utrzymanie lub przywrócenie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa; albo

ii) gdy Rada Bezpieczeństwa lub Zgromadzenie Ogólne stwierdzi, dla celów niniejszej Konwencji, istnienie wyjątkowego zagrożenia dla bezpieczeństwa personelu uczestniczącego w takiej operacji;

d) określenie „Państwo przyjmujące" oznacza państwo, na którego terytorium prowadzona jest operacja Organizacji Narodów Zjednoczonych;

e) określenie „Państwo tranzytowe" oznacza państwo, inne niż państwo przyjmujące, na którego terytorium personel Organizacji Narodów Zjednoczonych i personel współdziałający lub ich wyposażenie znajdują się w tranzycie lub są czasowo obecne w związku z operacją Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 2

Zakres stosowania

1. Niniejsza konwencja ma zastosowanie w odniesieniu do personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego oraz do operacji Organizacji Narodów Zjednoczonych określonych w artykule 1.

2. Niniejszej konwencji nie stosuje się do operacji Organizacji Narodów Zjednoczonych zatwierdzonej przez Radę Bezpieczeństwa jako akcja przymusu według Rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych, w której taki personel występuje w charakterze Strony walczącej przeciwko zorganizowanym siłom zbrojnym i w stosunku do której ma zastosowanie prawo międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych.

Artykuł 3

Identyfikacja

1. Wojskowe i policyjne części składowe operacji Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz ich pojazdy, statki i samoloty będą nosić rozpoznawcze znaki identyfikacyjne. Pozostały personel, pojazdy, statki i samoloty wykorzystywane w operacji Organizacji Narodów Zjednoczonych będą odpowiednio oznakowane, o ile Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych nie zdecyduje inaczej.

2. Wszyscy członkowie personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz personelu współdziałającego będą posiadali przy sobie odpowiednie dokumenty identyfikacyjne.

Artykuł 4

Porozumienie dotyczące statusu operacji

Państwo przyjmujące oraz Organizacja Narodów Zjednoczonych zawrą tak szybko jak to możliwe porozumienie dotyczące statusu operacji Organizacji Narodów Zjednoczonych i całego personelu zaangażowanego w tej operacji, włączając w to, zwłaszcza postanowienia o przywilejach i immunitetach dla wojskowych i policyjnych części składowych operacji.

Artykuł 5

Tranzyt

Państwo tranzytowe ułatwi swobodny tranzyt personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego oraz jego wyposażenia do i z Państwa przyjmującego.

Artykuł 6

Poszanowanie ustaw i innych przepisów

1. Bez uszczerbku dla tych przywilejów i immunitetów, z których może korzystać, lub wymogów jego funkcji, personel Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz personel współdziałający jest zobowiązany:

a) szanować ustawy i inne przepisy Państwa przyjmującego i Państwa tranzytowego; oraz

b) powstrzymać się od jakiejkolwiek akcji lub działalności niezgodnej z bezstronnym i międzynarodowym charakterem jego funkcji.

2. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych podejmie wszelkie odpowiednie środki dla zapewnienia przestrzegania tych zobowiązań.

Artykuł 7

Obowiązek zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego

1. Personel Organizacji Narodów Zjednoczonych i personel współdziałający, ich wyposażenie i pomieszczenia nie będą przedmiotem napaści lub jakichkolwiek innych działań, które stanowiłyby przeszkodę w wypełnianiu ich mandatu.

2. Państwa-Strony podejmą wszelkie odpowiednie środki dla zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego. W szczególności, Państwa-Strony podejmą wszelkie odpowiednie środki dla ochrony personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego, który jest rozmieszczony na ich terytorium, przed przestępstwami wymienionymi w artykule 9.

3. Państwa-Strony będą odpowiednio współpracować z Organizacją Narodów Zjednoczonych i innymi Państwami-Stronami przy wykonywaniu niniejszej konwencji, a w szczególności w każdym przypadku, gdy Państwo przyjmujące nie będzie w stanie samo podjąć wymaganych środków.

Artykuł 8

Obowiązek zwolnienia lub odesłania personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego w przypadku wzięcia do niewoli lub zatrzymania

O ile nie przewidziano inaczej w odpowiednim porozumieniu o statusie wojsk, w przypadku wzięcia do niewoli lub zatrzymania personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych lub personelu współdziałającego w trakcie wykonywania funkcji oraz po ustaleniu jego tożsamości, nie będzie on poddawany przesłuchaniu i zostanie niezwłocznie zwolniony i odesłany do Organizacji Narodów Zjednoczonych lub do innych właściwych władz. Do czasu jego zwolnienia taki personel będzie traktowany zgodnie z powszechnie uznanymi standardami praw człowieka oraz zasadami i duchem Konwencji genewskich z 1949 r.

Artykuł 9

Przestępstwa przeciwko personelowi Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelowi współdziałającemu

1. Umyślne dokonanie :

a) zabójstwa, uprowadzenia lub innej napaści na osobę albo wolność członków personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych lub personelu współdziałającego;

b) gwałtownej napaści na oficjalną siedzibę, prywatne mieszkanie lub środki transportu personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych lub personelu współdziałającego, która to napaść może zagrażać bezpieczeństwu osobistemu członka personelu lub jego wolności;

c) groźby dokonania takiej napaści w celu zmuszenia osoby fizycznej lub prawnej do dokonania jakiegokolwiek czynu lub powstrzymania się od niego;

d) usiłowania popełnienia takiej napaści, oraz

e) czynu stanowiącego współuczestnictwo w popełnieniu takiej napaści, albo w usiłowaniu popełnienia takiej napaści, albo w organizowaniu lub nakazywaniu popełnienia takiej napaści;

f) zostanie uznane przez każde Państwo-Stronę za przestępstwo zgodnie z jego ustawodawstwem wewnętrznym.

2. Każde Państwo-Strona ustanowi odpowiednie kary za popełnienie przestępstw wymienionych w ustępie 1, z uwzględnieniem ich poważnego charakteru.

Artykuł 10
Ustanowienie jurysdykcji

1. Każde Państwo-Strona podejmie wszelkie niezbędne środki dla ustanowienia swojej jurysdykcji w sprawach przestępstw wymienionych w artykule 9 w następujących wypadkach:

a) gdy przestępstwo zostało popełnione na terytorium tego państwa albo na pokładzie statku lub samolotu zarejestrowanego w tym państwie;

b) gdy przypuszczalny sprawca jest obywatelem tego państwa.

2. Państwo-Strona może również ustanowić swoją jurysdykcję w odniesieniu do któregokolwiek z takich przestępstw, jeśli zostało ono popełnione:

a) przez osobę nie mającą żadnego obywatelstwa, której zwykłe miejsce zamieszkania znajduje się w tym państwie; albo

b) w stosunku do obywatela tego państwa; albo

c) usiłując zmusić to państwo do dokonania jakiegokolwiek działania lub powstrzymania się od niego.

3. Każde Państwo-Strona, które ustanowi swoją jurysdykcję zgodnie z ustępem 2, zawiadomi o tym Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych. Jeśli takie Państwo-Strona odstąpi następnie od wykonania tej jurysdykcji, zawiadomi o tym również Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

4. Każe Państwo-Strona podejmie wszelkie niezbędne środki dla ustanowienia swojej jurysdykcji w odniesieniu do przestępstw wymienionych w artykule 9, w razie gdy przypuszczalny sprawca przebywa na jego terytorium i gdy taka osoba nie zostanie wydana zgodnie z artykułem 15 innym Państwom-Stronom, które ustanowiły swoją jurysdykcję zgodnie z ustępem 1 lub 2.

5. Niniejsza konwencja nie wyłącza jurysdykcji karnej wykonywanej na podstawie ustawodawstwa wewnętrznego.

Artykuł 11
Zapobieganie przestępstwom przeciwko personelowi Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelowi współdziałającemu

Państwa-Strony będą współdziałać w zapobieganiu przestępstwom wymienionym w artykule 9, w szczególności przez:

a) podejmowanie wszelkich możliwych do zastosowania środków w celu zapobiegania czynieniu na ich terytoriach przygotowań do popełniania tych przestępstw na ich terytoriach lub poza nimi; oraz

b) wymianę informacji zgodnie z ich ustawodawstwem wewnętrznym i koordynację podejmowania administracyjnych i innych odpowiednich środków w celu zapobiegania popełnieniu tych przestępstw.

Artykuł 12
Przekazywanie informacji

1. Zgodnie z warunkami przewidzianymi w jego wewnętrznym ustawodawstwie, Państwo-Strona, na którego terytorium popełnione zostało przestępstwo wymienione w artykule 9, jeżeli ma podstawy sądzić, że przypuszczalny sprawca opuścił jego terytorium, powiadomi Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych i bezpośrednio lub za pośrednictwem Sekretarza Generalnego, państwo lub państwa zainteresowane o wszystkich faktach odnoszących się do popełnionego przestępstwa oraz przekaże wszelkie posiadane informacje dotyczące ustalenia tożsamości przypuszczalnego sprawcy.

2. W razie popełnienia przestępstwa wymienionego w artykule 9, każde Państwo-Strona, posiadające informacje dotyczące pokrzywdzonego i okoliczności popełnienia przestępstwa, dołoży wszelkich starań, aby takie informacje w pełni i niezwłocznie przekazywać, na warunkach przewidzianych w jego ustawodawstwie wewnętrznym, Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz państwu lub państwom zainteresowanym.

Artykuł 13
Środki zapewniające postępowanie karne lub ekstradycję

1. Gdy okoliczności tego wymagają, Państwo-Strona, na którego terytorium przebywa przypuszczalny sprawca, podejmie zgodnie ze swoim ustawodawstwem wewnętrznym odpowiednie środki zapewniające jego obecność dla celów postępowania karnego lub ekstradycji.

2. O środkach podjętych zgodnie z ustępem 1 niezwłocznie zostanie powiadomiony, zgodnie z ustawodawstwem wewnętrznym, Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz bezpośrednio lub za pośrednictwem Sekretarza Generalnego:

a) państwo, na którego terytorium przestępstwo zostało popełnione;

b) państwo lub państwa, których obywatelem jest przypuszczalny sprawca, albo jeśli taka osoba nie ma żadnego obywatelstwa, państwo na którego terytorium osoba ta stale zamieszkuje;

c) państwo lub państwa, których obywatelem jest poszkodowany; oraz

d) inne zainteresowane państwa.

Artykuł 14

Postępowanie karne wobec przypuszczalnych sprawców

Państwo-Strona, na którego terytorium przebywa przypuszczalny sprawca, jeżeli nie dokonuje ekstradycji tej osoby, przekaże sprawę bez jakiegokolwiek wyjątku i bez nieuzasadnionej zwłoki swoim właściwym władzom w celu przeprowadzenia postępowania karnego zgodnie z procedurą przewidzianą przez ustawodawstwo tego państwa. Władze te podejmować będą swe decyzje w taki sam sposób jak w przypadku jakiegokolwiek przestępstwa pospolitego o poważnym charakterze zgodnie z ustawodawstwem tego państwa.

Artykuł 15

Ekstradycja przypuszczalnych sprawców

1. Jeżeli przestępstwa wymienione w artykule 9 nie są przestępstwami uzasadniającymi ekstradycję w jakiejkolwiek umowie o ekstradycji obowiązującej między Państwami-Stronami, uważa się je za objęte taką umową. Państwa-Strony zobowiązują się włączyć te przestępstwa, jako przestępstwa uzasadniające ekstradycję, do każdej umowy o ekstradycji, jaka zostanie między nimi zawarta.

2. Jeżeli Państwo-Strona, które uzależnia ekstradycję od istnienia umowy, otrzyma wniosek o ekstradycję od innego Państwa-Strony, z którym nie posiada umowy o ekstradycji, może ono, według swego wyboru, uznać niniejszą konwencję za prawną podstawę do ekstradycji w odniesieniu do tych przestępstw. Ekstradycja podlega warunkom przewidzianym przez prawo Państwa wezwanego.

3. Państwa-Strony, które nie uzależniają ekstradycji od istnienia umowy, uznają te przestępstwa w stosunkach między sobą za przestępstwa uzasadniające ekstradycję na warunkach przewidzianych przez prawo Państwa wezwanego.

4. Każde z tych przestępstw będzie traktowane dla celów ekstradycji między Państwami-Stronami, jak gdyby zostało popełnione nie tylko w miejscu jego popełnienia, lecz także na terytoriach Państw-Stron, które ustanowiły swoją jurysdykcję zgodnie z ustępem 1 lub 2 artykułu 10.

Artykuł 16

Wzajemna pomoc w sprawach karnych

1. Państwa-Strony będą udzielać sobie wzajemnie jak najdalej idącej pomocy w związku z postępowaniem karnym, dotyczącym przestępstw wymienionych w artykule 9, włączając w to pomoc w uzyskiwaniu posiadanych dowodów niezbędnych w prowadzeniu postępowania. We wszystkich przypadkach będzie stosowane prawo Państwa wezwanego.

2. Postanowienia ustępu 1 nie naruszają zobowiązań dotyczących wzajemnej pomocy, zawartych w jakiejkolwiek innej umowie.

Artykuł 17

Sprawiedliwe traktowanie

1. Każda osoba, przeciwko której zostało wszczęte dochodzenie lub postępowanie w związku z którymkolwiek z przestępstw wymienionych w artykule 9, będzie miała zapewnione sprawiedliwe traktowanie, rzetelny proces i pełną ochronę swoich praw we wszystkich stadiach dochodzenia lub postępowania.

2. Każdy przypuszczalny sprawca będzie uprawniony:

a) do bezzwłocznego porozumiewania się z najbliższym właściwym przedstawicielem państwa lub państw, których obywatelem jest taka osoba, albo które w inny sposób są uprawnione do ochrony praw tej osoby, lub jeśli taka osoba nie ma żadnego obywatelstwa, z przedstawicielem państwa, które na prośbę tej osoby wyraża chęć ochrony praw tej osoby; oraz

b) do odwiedzin ze Strony przedstawiciela tego państwa lub tych państw.

Artykuł 18

Zawiadomienie o wynikach postępowania

Państwo-Strona, w którym wszczęto postępowanie karne przeciwko przypuszczalnemu sprawcy, powiadomi o końcowym wyniku postępowania Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, który przekaże tę informację innym Państwom-Stronom.

Artykuł 19

Rozpowszechnianie

Państwa-Strony zobowiązują się do możliwie najszerszego rozpowszechniania konwencji w szczególności do włączenia jej nauczania, jak również stosownych przepisów międzynarodowego prawa humanitarnego, do ich programów szkolenia wojskowego.

Artykuł 20

Klauzule ochronne

Nic w niniejszej konwencji nie narusza:

a) możliwości zastosowania międzynarodowego prawa humanitarnego i powszechnie uznanych standardów praw człowieka zawartych w dokumentach międzynarodowych w odniesieniu do ochrony operacji Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego albo odpowiedzialności tego personelu za poszanowanie tego prawa i tych standardów;

b) praw i obowiązków państw, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych, dotyczących zgody na wejście osób na ich terytorium;

c) obowiązku personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych i personelu współdziałającego, aby działał zgodnie z warunkami mandatu operacji Organizacji Narodów Zjednoczonych;

d) prawa państw, które dobrowolnie oddelegowały personel dla potrzeb operacji Organizacji Narodów Zjednoczonych, do wycofania ich personelu z uczestnictwa w takiej operacji; albo

e) uprawnienia osób dobrowolnie przekazanych przez państwa dla potrzeb operacji Organizacji Narodów Zjednoczonych do odpowiedniego odszkodowania wypłacanego w wypadkach śmierci, inwalidztwa, zranienia lub choroby, wynikających z uczestnictwa w służbie na rzecz utrzymania pokoju.

Artykuł 21

Prawo do samoobrony

Nic w niniejszej konwencji nie może być interpretowane jako umniejszenie prawa do działania w samoobronie.

Artykuł 22

Rozstrzyganie sporów

1. Wszelkie spory między dwoma lub więcej Państwami-Stronami dotyczące wykładni lub stosowania niniejszej konwencji, które nie zostaną rozstrzygnięte w drodze rokowań, będą na wniosek jednego z nich przekazane do arbitrażu. Jeżeli w okresie sześciu miesięcy od daty złożenia wniosku o arbitraż Strony nie zdołają uzgodnić zagadnień organizacji arbitrażu, każda z tych Stron może przekazać spór Międzynarodowemu Trybunałowi Sprawiedliwości, zgłaszając wniosek zgodnie ze statutem Trybunału.

2. Każde Państwo-Strona może w czasie podpisania, ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia niniejszej konwencji albo przystąpienia do niej oświadczyć, że nie uważa się za związane całością lub częścią postanowień ustępu 1. Pozostałe Państwa-Strony nie będą związane postanowieniami ustępu 1, lub jego stosownej części, w odniesieniu do każdego Państwa-Strony, które dokonało takiego zastrzeżenia.

3. Każde Państwo-Strona, które dokonało zastrzeżenia zgodnie z ustępem 2, może w każdym czasie wycofać to zastrzeżenie w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 23

Spotkania przeglądowe

Na wniosek jednego lub większej liczby Państw-Stron, zatwierdzony przez większość Państw-Stron, Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zwoła spotkanie Państw-Stron dla dokonania przeglądu wykonywania konwencji oraz wszelkich problemów napotkanych w związku z jej stosowaniem.

Artykuł 24
Podpisanie

Niniejsza konwencja jest otwarta do podpisu dla wszystkich państw do dnia 31 grudnia 1995 r. w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku.

Artykuł 25
Ratyfikacja, przyjęcie lub zatwierdzenie

Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu, dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia lub zatwierdzenia zostaną złożone Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 26
Przystąpienie

Niniejsza konwencja jest otwarta do przystąpienia przez każde państwo. Dokumenty przystąpienia zostaną złożone Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 27
Wejście w życie

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie trzydzieści dni po złożeniu Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dwudziestu dwu dokumentów ratyfikacyjnych, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

2. W stosunku do każdego państwa ratyfikującego, przyjmującego, zatwierdzającego lub przystępującego do konwencji po złożeniu dwudziestego drugiego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia po złożeniu przez to państwo jego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

Artykuł 28
Wypowiedzenie

1. Każde państwo może wypowiedzieć niniejszą konwencję w drodze pisemnej notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Wypowiedzenie nabierze mocy po upływie jednego roku od daty otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

(Artykuł 29 opuszczono)

Traktat o ochronie instytucji artystycznych i naukowych oraz zabytków historycznych (pakt Roericha), Waszyngton, 15 kwietnia 1935 r.

Wysokie Umawiające się Strony,

ożywione dążeniem do nadania formy konwencyjnej postulatom rezolucji przyjętej dnia 16 grudnia 1933 r. przez wszystkie państwa reprezentowane na Siódmej Międzynarodowej Konferencji Państw Amerykańskich w Montevideo, która zaleciła Rządom Ameryki, które jeszcze tego nie uczyniły, podpisanie paktu Roericha, zainicjowanego przez Muzeum Roericha w Stanach Zjednoczonych, który to pakt stawia sobie za cel powszechne przyjęcie już ustalonej i ogólnie znanej flagi, ażeby przy jej pomocy zachować w każdym czasie od niebezpieczeństwa wszelkie nieruchomości – zabytki, będące własnością zarówno państwową, jak i prywatną, które stanowią skarb kulturalny narodów.

Postanowiły zawrzeć w tym celu traktat, a stawiając sobie za zadanie poszanowanie i ochronę skarbów kultury w czasie wojny i w czasie pokoju wyraziły zgodę na następujące postanowienia:

Artykuł I

Zabytki historyczne, muzea oraz instytucje naukowe, artystyczne, oświatowe i kulturalne uważane będą za neutralne i jako takie będą szanowane i chronione przez wojujących. Takie samo poszanowanie i ochrona należne będą personelowi wyżej wymienionych instytucji. Takie samo poszanowanie i ochrona będą przysługiwać zabytkom historycznym, muzeom oraz instytucjom naukowym, artystycznym, oświatowym i kulturalnym zarówno w czasie pokoju, jak i w czasie wojny.

Artykuł II

Neutralność zabytków i instytucji wymienionych w poprzednim artykule, a także należne im ochrona i poszanowanie uznawane będą na całości terytoriów podlegających władzy każdego z państw, które niniejszy traktat zawarły i do niego przystąpiły, bez względu na przynależność państwową wspomnianych zabytków i instytucji. Odnośne rządy zgadzają się na przyjęcie środków ustawodawstwa wewnętrznego koniecznych do zapewnienia wspomnianej ochrony i poszanowania.

Artykuł III

Do identyfikowania zabytków i instytucji wymienionych w artykule I można używać rozpoznawczej flagi (czerwone koło zawierające wewnątrz trzy czerwone kule na białym tle) zgodnie ze wzorem dołączonym do niniejszego traktatu.

Artykuł IV

Rządy, które niniejszy traktat zawarły, i te, które do niego przystąpiły przekażą Unii Panamerykańskiej, w czasie zawarcia lub przystąpienia, albo w dowolnym późniejszym terminie, listę zabytków i instytucji, którym pragną zapewnić ochronę uzgodnioną w traktacie.

Unia Panamerykańska przekaże rządom, które traktat zawarły lub do niego przystąpiły, listę zabytków i instytucji wspomnianych w tym artykule oraz powiadomi inne rządy o jakichkolwiek zmianach na tejże liście.

Artykuł V

Zabytki i instytucje wymienione w artykule I przestaną korzystać z przywilejów uznanych w niniejszym traktacie w wypadku, gdy zostaną użyte do celów wojskowych.

(Artykuły VI–VIII opuszczono)

Wzór falgi zgodnie z art. III

Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym do tej konwencji oraz protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, Haga, 14 maja 1954 r.

(DzU z 1957 r., nr 46, poz. 212, załącznik)

Wysokie Umawiające się Strony,

stwierdzając, że dobra kulturalne doznały poważnych szkód w toku ostatnich konfliktów i że w następstwie rozwoju techniki wojennej grozi im coraz bardziej zniszczenie;

przeświadczone, że szkody wyrządzone dobrom kulturalnym, do jakiegokolwiek należałyby one narodu, stanowią uszczerbek w dziedzictwie kulturalnym całej ludzkości, gdyż każdy naród ma swój udział w kształtowaniu kultury światowej;

zważywszy, że zachowanie dziedzictwa kulturalnego posiada wielkie znaczenie dla wszystkich narodów świata i że jest rzeczą doniosłą zapewnić temu dziedzictwu ochronę międzynarodową;

kierując się zasadami dotyczącymi ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, jakie ustalono w konwencjach haskich z lat 1899 i 1907 oraz w pakcie waszyngtońskim z dnia 15 kwietnia 1935 r.;

zważywszy, że ochrona tych dóbr, aby być skuteczną, powinna być zorganizowana już w czasie pokoju w drodze środków zarówno powziętych przez poszczególne Państwa, jak i międzynarodowych;

postanawiając poczynić wszelkie możliwe kroki dla ochrony dóbr kulturalnych;

zgodziły się na następujące postanowienia:

Rozdział I
Ogólne postanowienia dotyczące ochrony
Artykuł 1
Definicja dóbr kulturalnych

W rozumieniu niniejszej konwencji uważa się za dobra kulturalne, bez względu na ich pochodzenie oraz na osobę ich właściciela:

a) dobra ruchome lub nieruchome, które posiadają wielką wagę dla dziedzictwa kulturalnego narodu, na przykład zabytki architektury, sztuki lub historii, zarówno religijne, jak i świeckie; stanowiska archeologiczne; zespoły budowlane posiadające jako takie znaczenie historyczne lub artystyczne; dzieła sztuki, rękopisy, książki i inne przedmioty o znaczeniu artystycznym, historycznym lub archeologicznym, jak również zbiory naukowe i poważne zbiory książek, archiwaliów lub reprodukcji wyżej określonych dóbr;

b) gmachy, których zasadniczym i stosowanym w praktyce przeznaczeniem jest przechowywanie lub wystawianie dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod lit. a), na przykład muzea, wielkie biblioteki, składnice archiwalne, jak również schrony mające na celu przechowywanie w razie konfliktu zbrojnego dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod lit. a);

c) ośrodki obejmujące znaczną liczbę dóbr kulturalnych określonych pod lit. a) i b), zwane w dalszym ciągu „ośrodkami zabytkowymi".

Artykuł 2
Ochrona dóbr kulturalnych

Ochrona dóbr kulturalnych w rozumieniu niniejszej konwencji obejmuje opiekę nad nimi oraz ich poszanowanie.

Artykuł 3
Opieka nad dobrami kulturalnymi

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się przygotować już w czasie pokoju opiekę nad dobrami kulturalnymi położonymi na ich własnym terytorium wobec dających się przewidzieć następstw konfliktu zbrojnego, podejmując w tym celu kroki, jakie uznają za stosowne.

Artykuł 4
Poszanowanie dóbr kulturalnych

1. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się szanować dobra kulturalne położone zarówno na ich własnym terytorium, jak i na terytoriach innych Wysokich Umawiających się Stron, przez powstrzymanie się od używania tych dóbr i ich bezpośredniego otoczenia oraz środków przeznaczonych do ich ochrony do celów, które mogłyby wystawić te dobra w razie konfliktu zbrojnego na zniszczenie lub uszkodzenie, oraz przez powstrzymanie się wobec nich od wszelkich aktów nieprzyjacielskich.

2. Zobowiązania określone w ust. 1 niniejszego artykułu mogą być uchylone w takim jedynie wypadku, gdy uchylenia wymaga w sposób kategoryczny konieczność wojskowa.

3. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się ponadto zakazać wszelkich aktów kradzieży, rabunku lub bezprawnego przywłaszczenia dóbr kulturalnych, jakąkolwiek przybrałyby one formę, jak również wszelkich aktów wandalizmu wymierzonych przeciw nim, zapobiegać takim aktom, a w razie potrzeby powodować ich zaprzestanie. Powstrzymają się również od stosowania rekwizycji wobec dóbr kulturalnych ruchomych położonych na terytorium którejkolwiek innej Wysokiej Umawiającej się Strony.

4. Wysokie Umawiające się Strony powstrzymają się od wszelkich środków odwetu wymierzonych przeciw dobrom kulturalnym.

5. Wysoka Umawiająca się Strona nie może uchylać się od zobowiązań, określonych w niniejszym artykule, w stosunku do którejkolwiek innej Wysokiej Umawiającej się Strony, powołując się na okoliczność, że Strona ta nie zastosowała środków opieki przewidzianych w art. 3.

Artykuł 5

Okupacja

1. Wysokie Umawiające się Strony, które okupują w całości lub w części terytorium innej Wysokiej Umawiającej się Strony, powinny w miarę możliwości popierać wysiłki właściwych władz narodowych terytorium okupowanego, mające na celu zapewnienie opieki nad jego dobrami kulturalnymi i ich zachowanie.

2. Jeżeli dla zachowania dóbr kulturalnych położonych na terytorium okupowanym, a uszkodzonych przez działania wojenne, konieczne są kroki natychmiastowe i jeżeli właściwe władze narodowe nie mogą ich podjąć, Mocarstwo okupujące przedsięweźmie w miarę możliwości najkonieczniejsze środki zachowawcze w ścisłej współpracy z tymi władzami.

3. Każda Wysoka Umawiająca się Strona, której rząd uważany jest za rząd legalny przez członków ruchu oporu, zwróci w miarę możności ich uwagę na obowiązek przestrzegania postanowień konwencji dotyczących poszanowania dóbr kulturalnych.

Artykuł 6

Oznaczanie dóbr kulturalnych

Zgodnie z postanowieniami art. 16 dobra kulturalne mogą być zaopatrzone w znak rozpoznawczy ułatwiający ich identyfikację.

Artykuł 7

Środki o charakterze wojskowym

1. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się wprowadzić już w czasie pokoju w regulaminach lub instrukcjach, przeznaczonych do użytku swoich wojsk, postanowienia, które by zapewniły przestrzeganie niniejszej konwencji, oraz wpoić członkom swoich sił zbrojnych poczucie szacunku dla kultury i dóbr kulturalnych wszystkich narodów.

2. Zobowiązują się one przygotować lub utworzyć już w czasie pokoju, w łonie swoich sił zbrojnych, bądź komórki organizacyjne, bądź zespół osób o specjalnych kwalifikacjach, którego zadaniem będzie czuwanie nad poszanowaniem dóbr kulturalnych i współpraca z władzami cywilnymi, do których należy opieka nad tymi dobrami.

Rozdział II

O ochronie specjalnej

Artykuł 8

Przyznawanie ochrony specjalnej

1. Ochroną specjalną może być objęta ograniczona ilość schronów przeznaczonych do przechowywania dóbr kulturalnych ruchomych w razie konfliktu zbrojnego oraz ośrodków zabytkowych i innych dóbr kulturalnych nieruchomych o bardzo wielkim znaczeniu, pod warunkiem że:

a) znajdują się w dostatecznej odległości od wielkich ośrodków przemysłowych oraz od wszelkich ważnych obiektów wojskowych stanowiących punkty wrażliwe, jak na przykład lotnisk, radiowych stacji nadawczych, zakładów pracujących na rzecz obrony narodowej, portów lub dworców kolejowych o pewnym znaczeniu, jak również wielkich linii komunikacyjnych;

b) nie są użytkowane do celów wojskowych.

2. Schron dla dóbr kulturalnych ruchomych może być objęty ochroną specjalną bez względu na swoje położenie, jeżeli jest zbudowany w taki sposób, że według wszelkiego prawdopodobieństwa nie może ponieść szkody w bombardowaniu.

3. Ośrodek zabytkowy uważa się za użytkowany do celów wojskowych, jeżeli służy do przemieszczania, chociażby tylko tranzytowego, osób wojskowych lub materiału wojskowego, jak również jeżeli jest terenem czynności bezpośrednio związanych z działaniami wojskowymi, z kwaterunkiem osób wojskowych lub z produkcją materiału wojennego.

4. Natomiast nie jest uważane za użytkowanie do celów wojskowych strzeżenie dóbr kulturalnych wymienionych w ust. 1 przez uzbrojonych strażników specjalnie powołanych do tego zadania, ani obecność w pobliżu dóbr kulturalnych sił policyjnych, do których stałego zakresu działania należy zapewnienie porządku publicznego.

5. Dobro kulturalne, wymienione w ust. 1 niniejszego artykułu, położone w pobliżu ważnego obiektu wojskowego w rozumieniu tegoż ustępu, może być jednak objęte ochroną specjalną, jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona, która składa o to wniosek, zobowiąże się, że w razie konfliktu zbrojnego zaniecha wszelkiego użytkowania odnośnego obiektu,

a w szczególności, gdy chodzi o port, dworzec kolejowy lub lotnisko – wyłączy go z wszelkiego ruchu komunikacyjnego. Wyłączenie takie powinno być przygotowane już w czasie pokoju.

6. Ochrona specjalna zostaje przyznana dobru kulturalnemu przez wpisanie go do „Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną". Wpis ten może być dokonany jedynie w sposób zgodny z postanowieniami niniejszej konwencji i w warunkach określonych w regulaminie wykonawczym.

Artykuł 9

Nietykalność dóbr kulturalnych objętych ochroną specjalną

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się zapewnić nietykalność dóbr kulturalnych objętych ochroną specjalną przez powstrzymanie się, z chwilą wciągnięcia do Międzynarodowego Rejestru, od wszelkich aktów nieprzyjacielskich skierowanych przeciw tym dobrom oraz od wszelkiego użytkowania bądź ich samych, bądź ich otoczenia do celów wojskowych, z wyjątkiem wypadków przewidzianych w art. 8 ust. 5.

Artykuł 10

Oznaczanie i kontrola

W czasie konfliktu zbrojnego dobra kulturalne objęte ochroną specjalną powinny być zaopatrzone w znak rozpoznawczy opisany w art. 16 oraz udostępnione międzynarodowej kontroli w sposób określony w regulaminie wykonawczym.

Artykuł 11

Cofnięcie przywileju nietykalności

1. Jeżeli jedna z Wysokich Umawiających się Stron dopuści się w stosunku do dobra kulturalnego objętego ochroną specjalną pogwałcenia zobowiązań wynikających z art. 9, Strona przeciwna jest na czas trwania tego pogwałcenia zwolniona z obowiązku zapewnienia odnośnemu dobru nietykalności. Jednakże, o ile tylko uważa to za możliwe, wystosowuje wpierw wezwanie o położenie kresu pogwałceniu w odpowiednim terminie.

2. Poza wypadkami przewidzianymi w ust. 1 niniejszego artykułu przywilej nietykalności dobra kulturalnego objętego ochroną specjalną może być cofnięty jedynie w wyjątkowych wypadkach nie dającej się uniknąć konieczności wojskowej i jedynie na czas jej trwania. Stwierdzić, że konieczność taka zachodzi, może jedynie dowódca jednostki odpowiadającej dywizji bądź wyższej. We wszystkich wypadkach, w których okoliczności na to pozwalają, decyzja cofnięcia przywileju nietykalności będzie komunikowana odpowiednio wcześnie Stronie przeciwnej.

3. Strona cofająca przywilej nietykalności powinna zawiadomić o tym możliwie najrychlej, pisemnie i z podaniem motywów, Komisarza Generalnego Dóbr Kulturalnych przewidzianego w regulaminie wykonawczym.

Rozdział III

O transportach dóbr kulturalnych

Artykuł 12

Transport pod ochroną specjalną

1. Transport mający za wyłączny cel przewiezienie dóbr kulturalnych bądź w obrębie pewnego terytorium, bądź na inne terytorium, może na wniosek zainteresowanej Wysokiej Umawiającej się Strony odbywać się pod ochroną specjalną w warunkach przewidzianych w regulaminie wykonawczym.

2. Transport pod ochroną specjalną pozostaje pod nadzorem międzynarodowym przewidzianym w regulaminie wykonawczym i powinien być zaopatrzony w znak rozpoznawczy określony w art. 16.

3. Wysokie Umawiające się Strony powstrzymają się od wszelkich aktów nieprzyjacielskich wobec transportu pozostającego pod ochroną specjalną.

Artykuł 13

Transport w wypadkach nagłych

1. Jeżeli jedna z Wysokich Umawiających się Stron uważa, że bezpieczeństwo pewnych dóbr kulturalnych wymaga ich przewiezienia, sprawa zaś jest tak nagła, że procedura przewidziana w art. 12 nie może być zastosowana, zwłaszcza na początku konfliktu zbrojnego, transport można zaopatrzyć w znak rozpoznawczy określony w art. 16, chyba że transport taki był już przedmiotem prośby o przyznanie przywileju nietykalności w rozumieniu art. 12, która została odrzucona. O transporcie należy w miarę możliwości zawiadomić Strony prze-

ciwne. Transport kierujący się ku terytorium innego kraju nie może w żadnym razie używać znaku rozpoznawczego, jeżeli nie przyznano mu wyraźnie przywileju nietykalności.

2. Wysokie Umawiające się Strony przedsięwezmą w miarę możliwości środki ostrożności konieczne do ochrony transportów, przewidzianych w ust. 1 niniejszego artykułu, a zaopatrzonych w znak rozpoznawczy, przed skierowanymi przeciw nim aktami nieprzyjacielskimi.

Artykuł 14

Nietykalność wobec zajęcia, zdobyczy i łupu

1. Przywilej nietykalności wobec zajęcia, zdobyczy i łupu przysługuje:

a) dobrom kulturalnym korzystającym z ochrony specjalnej przewidzianej w art. 12 bądź w art. 13;

b) środkom transportowym przeznaczonym wyłącznie do przewozu tych dóbr.

2. Niniejszy artykuł nie zawiera żadnego ograniczenia prawa wizyty i rewizji.

Rozdział IV

O personelu

Artykuł 15

Personel

W granicach, w jakich daje się to pogodzić z wymaganiami bezpieczeństwa, personel przydzielony do ochrony dóbr kulturalnych powinien być w interesie tych dóbr szanowany; jeśli dostanie się w ręce Strony przeciwnej, powinien mieć możność dalszego pełnienia swych funkcji, o ile powierzone mu dobra kulturalne dostaną się również w ręce Strony przeciwnej.

Rozdział V

O znaku rozpoznawczym

Artykuł 16

Znak konwencji

1. Znakiem rozpoznawczym konwencji jest tarcza skierowana ostrzem w dół, podzielona wzdłuż przekątnych na cztery pola, dwa błękitne i dwa białe (tarcza herbowa złożona z błękitnego kwadratu, którego jeden z kątów tworzy ostrze tarczy, oraz umieszczonego nad nim błękitnego trójkąta, rozgraniczonych po każdej Stronie białym trójkątem).

2. Znaku używa się bądź pojedynczo, bądź potrójnie w układzie trójkątnym (z jedną tarczą u dołu), w warunkach określonych w art. 17.

Artykuł 17

Sposób użycia znaku

1. Znak rozpoznawczy w układzie potrójnym może być używany jedynie do identyfikacji:

a) dóbr kulturalnych nieruchomych korzystających z ochrony specjalnej;

b) transportów dóbr kulturalnych w warunkach określonych w art. 12 i 13;

c) schronów zaimprowizowanych w warunkach określonych w regulaminie wykonawczym.

2. Pojedynczy znak rozpoznawczy może być używany jedynie do identyfikacji:

a) dóbr kulturalnych nie korzystających z ochrony specjalnej;

b) osób sprawujących czynności kontrolne zgodnie z regulaminem wykonawczym;

c) personelu przydzielonego do ochrony dóbr kulturalnych;

d) kart tożsamości określonych w regulaminie wykonawczym.

3. W czasie konfliktu zbrojnego zabrania się używania znaku rozpoznawczego w jakichkolwiek innych wypadkach poza wymienionymi w poprzednich ustępach niniejszego artykułu oraz używania do jakichkolwiek celów znaku podobnego do znaku rozpoznawczego.

4. Znak rozpoznawczy nie może być umieszczony na dobru kulturalnym nieruchomym, o ile równocześnie nie umieści się na widocznym miejscu odpowiednio podpisanego i datowanego upoważnienia wystawionego przez właściwą władzę Wysokiej Umawiającej się Strony.

Rozdział VI

O zakresie zastosowania konwencji

Artykuł 18

Zastosowanie konwencji

1. Z wyjątkiem postanowień, które powinny wejść w życie już w czasie pokoju, niniejsza konwencja będzie stosowana w razie wojny wypowiedzianej lub jakiegokolwiek innego kon-

fliktu zbrojnego, jaki może powstać bądź pomiędzy dwiema Wysokimi Umawiającymi się Stronami, bądź większą ich ilością, nawet jeżeli stan wojny przez jedną lub więcej z nich nie został uznany.

2. Konwencja będzie stosowana również we wszystkich wypadkach okupacji bądź całego terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, bądź jego części, nawet jeżeli okupacja ta nie napotyka żadnego zbrojnego oporu.

3. Mocarstwa będące Stronami niniejszej konwencji pozostaną związane nią w swoich wzajemnych stosunkach, nawet jeżeli jedno z Mocarstw biorących udział w konflikcie nie jest jej Stroną. Będą ponadto związane konwencją również w stosunku do tego Mocarstwa, o ile oświadczy ono, że przyjmuje jej postanowienia, i o ile je stosuje.

Artykuł 19

Konflikty nie mające charakteru międzynarodowego

1. W razie konfliktu zbrojnego nie posiadającego charakteru międzynarodowego, a powstałego na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, każda ze Stron konfliktu będzie obowiązana stosować co najmniej postanowienia niniejszej konwencji, które dotyczą poszanowania dóbr kulturalnych.

2. Strony konfliktu będą dążyły do wprowadzenia w życie, w drodze układów specjalnych, w całości lub w części również pozostałych postanowień niniejszej konwencji.

3. Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury może zaofiarować Stronom konfliktu swe usługi.

4. Zastosowanie powyższych postanowień nie będzie miało wpływu na sytuację prawną Stron konfliktu.

Rozdział VII

O wykonaniu konwencji

Artykuł 20

Regulamin wykonawczy

Szczegóły dotyczące sposobu stosowania niniejszej konwencji są określone w regulaminie wykonawczym, który stanowi jej integralną część.

Artykuł 21

Mocarstwa opiekuńcze

Niniejsza konwencja i jej regulamin wykonawczy będą stosowane przy współpracy Mocarstw opiekuńczych, którym powierzono czuwanie nad interesami Stron konfliktu.

Artykuł 22

Postępowanie pojednawcze

1. Mocarstwa opiekuńcze udzielą swych dobrych usług we wszelkich wypadkach, w których uznają to za wskazane w interesie dóbr kulturalnych, zwłaszcza jeżeli pomiędzy Stronami konfliktu powstanie różnica zdań co do stosowania lub interpretacji postanowień niniejszej konwencji lub jej regulaminu wykonawczego.

2. W tym celu każde z Mocarstw opiekuńczych może bądź na zaproszenie jednej ze Stron lub Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, bądź z własnej inicjatywy zaproponować Stronom konfliktu zebranie ich przedstawicieli, a w szczególności przedstawicieli władz powołanych do ochrony dóbr kulturalnych, w razie potrzeby na odpowiednio wybranym terytorium neutralnym. Strony konfliktu obowiązane są przychylić się do otrzymanej propozycji odbycia zebrania. Mocarstwa opiekuńcze zgłaszają do aprobaty Stronom konfliktu nazwisko osobistości bądź będącej obywatelem Mocarstwa neutralnego, bądź zaproponowanej przez Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, która będzie zaproszona do udziału w tym zebraniu w charakterze przewodniczącego.

Artykuł 23

Pomoc UNESCO

1. Wysokie Umawiające się Strony mogą zwrócić się do Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury z prośbą o pomoc techniczną w zorganizowaniu ochrony swoich dóbr kulturalnych lub w związku z jakimkolwiek innym zagadnieniem wynikającym ze stosowania bądź niniejszej konwencji, bądź jej regulaminu wykonawczego. Organizacja udziela tej pomocy w granicach swojego programu i swoich możliwości.

2. Organizacja jest uprawniona do występowania z własnej inicjatywy z propozycjami na ten temat wobec Wysokich Umawiających się Stron.

Artykuł 24

Układy specjalne

1. Wysokie Umawiające się Strony mogą zawierać układy specjalne co do wszelkich zagadnień, które ich zdaniem wymagają oddzielnego uregulowania.

2. Nie może być zawarty żaden układ specjalny umniejszający ochronę, jaką niniejsza konwencja zapewnia dobrom kulturalnym i personelowi przydzielonemu do ich ochrony.

Artykuł 25

Rozpowszechnienie konwencji

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się rozpowszechnić w swoich krajach tekst niniejszej konwencji i jej regulaminu wykonawczego możliwie najszerzej, zarówno w czasie pokoju, jak i w czasie konfliktu zbrojnego. Zobowiązują się w szczególności włączyć ich nauczanie do programów szkolenia wojskowego, a w miarę możności również cywilnego, tak aby zasady ich mogły być znane całej ludności, a zwłaszcza siłom zbrojnym i personelowi przydzielonemu do ochrony dóbr kulturalnych.

Artykuł 26

Przekłady i sprawozdania

1. Wysokie Umawiające się Strony prześlą sobie wzajemnie, za pośrednictwem Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, urzędowe przekłady niniejszej konwencji i jej regulaminu wykonawczego.

2. Ponadto, co najmniej raz na cztery lata, prześlą one Dyrektorowi Generalnemu sprawozdanie zawierające informacje, jakich udzielenie uznają za stosowne, o środkach powziętych, przygotowanych lub zamierzonych przez ich właściwe władze celem wykonania niniejszej konwencji i jej regulaminu wykonawczego.

Artykuł 27

Zebrania

1. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury może zwoływać za zgodą Rady Wykonawczej zebrania przedstawicieli Wysokich Umawiających się Stron. Obowiązany jest zwołać zebranie, jeśli prosi o to co najmniej jedna piąta ogólnej liczby Wysokich Umawiających się Stron.

2. Niezależnie od wszelkich innych kompetencji przyznanych mu przez niniejszą konwencję i jej regulamin wykonawczy, zadaniem zebrania jest badanie zagadnień związanych ze stosowaniem niniejszej konwencji i jej regulaminu wykonawczego oraz formułowanie na ten temat zaleceń.

3. Zebranie może ponadto przystąpić do rewizji konwencji lub jej regulaminu wykonawczego, z zachowaniem postanowień art. 39, jeżeli reprezentowana jest na nim większość Wysokich Umawiających się Stron.

Artykuł 28

Sankcje

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się powziąć w ramach swoich systemów prawa karnego wszelkie konieczne środki, ażeby osoby, które dopuściły się naruszenia niniejszej konwencji lub nakazały jej naruszenie, były bez względu na swoje obywatelstwo ścigane i dosięgnięte sankcjami bądź karnymi, bądź dyscyplinarnymi.

Rozdział VIII

Postanowienia końcowe

Artykuł 29

Języki

1. Niniejszą konwencję sporządzono w językach angielskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim; wszystkie te cztery teksty są równie autentyczne.

2. Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury poleci sporządzić przekłady na inne języki urzędowe swojej konferencji generalnej.

Artykuł 30

Podpisanie

Niniejsza konwencja będzie nosiła datę 14 maja 1954 r., a możność podpisania jej będą miały aż do dnia 31 grudnia 1954 r. wszystkie państwa zaproszone na konferencję, która odbyła się w Hadze od dnia 21 kwietnia do dnia 14 maja 1954 r.

Artykuł 31
Ratyfikacja

1. Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji przez podpisujące ją państwa zgodnie z procedurą konstytucyjną każdego z nich.

2. Dokumenty ratyfikacyjne będą składane Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 32
Przystąpienie

Począwszy od dnia jej wejścia w życie, do niniejszej konwencji będą mogły przystąpić wszystkie państwa wymienione w art. 30, które jej nie podpisały, jak również każde inne państwo zaproszone do przystąpienia przez Radę Wykonawczą Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 33
Wejście w życie

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie w trzy miesiące po złożeniu pięciu dokumentów ratyfikacyjnych.

2. Następnie dla każdej z Wysokich Umawiających się Stron będzie ona wchodziła w życie w trzy miesiące po złożeniu przez nią dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

3. W sytuacjach określonych w art. 18 i 19 dokumenty ratyfikacji lub przystąpienia, złożone przez Strony konfliktu czy to przed rozpoczęciem kroków nieprzyjacielskich lub okupacji, czy też po nim, wywołują skutki prawne natychmiast. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury roześle w takich wypadkach zawiadomienia przewidziane w art. 38 jak najszybszą drogą.

Artykuł 34
Stosowanie

1. Każde z państw będących Stronami konwencji w dniu jej wejścia w życie poweźmie w ciągu sześciu miesięcy wszelkie niezbędne środki, aby była ona istotnie stosowana.

2. Dla każdego państwa, które złoży dokument ratyfikacyjny lub dokument przystąpienia po dniu wejścia w życie konwencji, okres tych sześciu miesięcy będzie biegł od dnia złożenia dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

Artykuł 35
Rozszerzenie zasięgu terytorialnego konwencji

Każda z Wysokich Umawiających się Stron bądź w chwili ratyfikacji lub przystąpienia, bądź w dowolnym innym czasie, będzie mogła oświadczyć w drodze notyfikacji skierowanej do Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, że niniejsza konwencja rozciąga się na wszystkie lub niektóre spośród terytoriów, za których stosunki międzynarodowe Strona ta jest odpowiedzialna. Notyfikacja ta wywoła skutki prawne w trzy miesiące po dniu jej otrzymania.

Artykuł 36
Stosunek do poprzednich konwencji

1. W stosunkach pomiędzy Mocarstwami, które są związane konwencjami haskimi z dnia 29 lipca 1899 r. bądź z dnia 18 października 1907 r., dotyczącymi praw i zwyczajów wojny lądowej (IV) oraz bombardowania w czasie wojny przez siły morskie (IX), a które są Stronami konwencji niniejszej, uzupełni ona wyżej wymienioną konwencję (IX) i regulamin załączony do wyżej wymienionej konwencji (IV) oraz zastąpi znak opisany w art. 5 wyżej wymienionej konwencji (IX) znakiem opisanym w art. 16 konwencji niniejszej dla wypadków, w których konwencja i jej regulamin wykonawczy przewidują używanie tego znaku rozpoznawczego.

2. W stosunkach pomiędzy Mocarstwami związanymi paktem waszyngtońskim z dnia 15 kwietnia 1935 r. o ochronie instytucji artystycznych i naukowych oraz zabytków historycznych (paktem Roericha), a które są Stronami konwencji niniejszej, uzupełni ona pakt Roericha oraz zastąpi flagę rozpoznawczą opisaną w art. III paktu znakiem opisanym w art. 16 konwencji niniejszej dla wypadków, w których konwencja i jej regulamin wykonawczy przewidują używanie tego znaku rozpoznawczego.

Artykuł 37
Wypowiedzenie

1. Każda z Wysokich Umawiających się Stron będzie mogła wypowiedzieć niniejszą konwencję zarówno we własnym imieniu, jak w imieniu każdego z terytoriów, za których stosunki międzynarodowe jest odpowiedzialna.

2. Wypowiedzenie będzie notyfikowane na piśmie dokumentem złożonym Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

3. Wypowiedzenie wywoła skutki prawne w rok po otrzymaniu dokumentu wypowiedzenia. Jeżeli jednak w chwili upływu tego roku Strona wypowiadająca będzie wmieszana w konflikt zbrojny, skutki prawne wypowiedzenia ulegną zawieszeniu aż do zakończenia kroków nieprzyjacielskich lub też czynności mających na celu repatriację dóbr kulturalnych, w zależności od tego, który z tych terminów jest późniejszy.

Artykuł 38
Zawiadomienia

Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury będzie zawiadamiał państwa, o których mowa w art. 30 i 32, oraz Organizację Narodów Zjednoczonych o złożeniu wszelkich dokumentów ratyfikacji, przystąpienia lub przyjęcia, wymienionych w art. 31, 32 i 39, jak również o notyfikacjach i wypowiedzeniach, wymienionych w art. 35, 37 i 39.

Artykuł 39
Rewizja konwencji i jej regulaminu wykonawczego

1. Każda z Wysokich Umawiających się Stron może zgłosić poprawki do niniejszej konwencji i jej regulaminu wykonawczego. Każda zgłoszona poprawka będzie zakomunikowana Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, który prześle jej tekst wszystkim Wysokim Umawiającym się Stronom, prosząc je zarazem o wypowiedzenie się w ciągu czterech miesięcy:

a) czy życzą sobie, aby została zwołana konferencja dla rozpatrzenia zgłoszonej poprawki;

b) czy też są zdania, że poprawkę należy przyjąć bez zwoływania konferencji;

c) czy wreszcie są zdania, że poprawkę należy odrzucić bez zwoływania konferencji.

2. Dyrektor Generalny prześle wszystkim Wysokim Umawiającym się Stronom odpowiedzi otrzymane w wykonaniu ust. 1 niniejszego artykułu.

3. Jeżeli wszystkie Wysokie Umawiające się Strony, które w przepisanym terminie złożyły swą wypowiedź na ręce Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, zawiadomią go zgodnie z lit. b) ust. 1 niniejszego artykułu, że ich zdaniem poprawkę należy przyjąć bez zwoływania konferencji, Dyrektor Generalny przeprowadzi notyfikację ich decyzji zgodnie z art. 38. Poprawka wywoła skutki prawne wobec wszystkich Wysokich Umawiających się Stron z upływem dziewięćdziesięciu dni od daty tej notyfikacji.

4. Dyrektor Generalny zwoła konferencję Wysokich Umawiających się Stron dla rozpatrzenia zgłoszonej poprawki, jeśli o zwołanie takiej konferencji prosi go co najmniej jedna trzecia ogólnej ilości Wysokich Umawiających się Stron.

5. Poprawki do konwencji lub jej regulaminu wykonawczego, rozpatrzone w sposób przewidziany w ustępie poprzednim, wejdą w życie jedynie wówczas, gdy zostaną uchwalone jednomyślnie przez Wysokie Umawiające się Strony reprezentowane na konferencji, a następnie przyjęte przez każdą z Wysokich Umawiających się Stron.

6. Przyjęcie przez Wysokie Umawiające się Strony poprawek do konwencji lub jej regulaminu wykonawczego, uchwalonych przez konferencję wymienioną w ust. 4 i 5, nastąpi przez złożenie formalnego dokumentu Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

7. Po wejściu w życie poprawek do niniejszej konwencji lub jej regulaminu wykonawczego jedynie poprawiony odpowiednio tekst konwencji lub regulaminu wykonawczego będzie mógł być przedmiotem ratyfikacji lub przystąpienia.

Artykuł 40
Rejestracja

Zgodnie z art. 102 Karty Narodów Zjednoczonych, niniejsza konwencja będzie zarejestrowana w Sekretariacie Narodów Zjednoczonych na wniosek Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Na dowód czego niżej podpisani, należycie upoważnieni, podpisali niniejszą konwencję.

Sporządzono w Hadze dnia 14 maja 1954 r. w jednym egzemplarzu, który będzie złożony w archiwach Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, a którego uwierzytelnione odpisy będą dostarczone wszystkim państwom wymienionym w artykułach 30 i 32 oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Znak rozpoznawczy dóbr kultury objętych ochroną ogólną

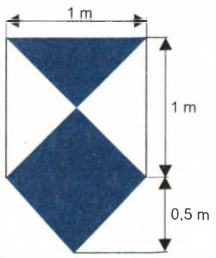

Wzór znaku rozpoznawczego konwencji haskiej z 1954 r. w układzie pojedynczym służy do oznakowania dóbr kultury korzystających z ochrony ogólnej. Znak rozpoznawczy konwencji o naturalnej wielkości z czytelną informacją, że obiekt (nazwa obiektu, nr obiektu itp.) jest zaliczony do obiektów korzystających z ochrony ogólnej, umieszcza się przy wejściu na nieruchomość, na której znajduje się obiekt zabytkowy.

Znak rozpoznawczy dóbr kultury objętych ochroną specjalną

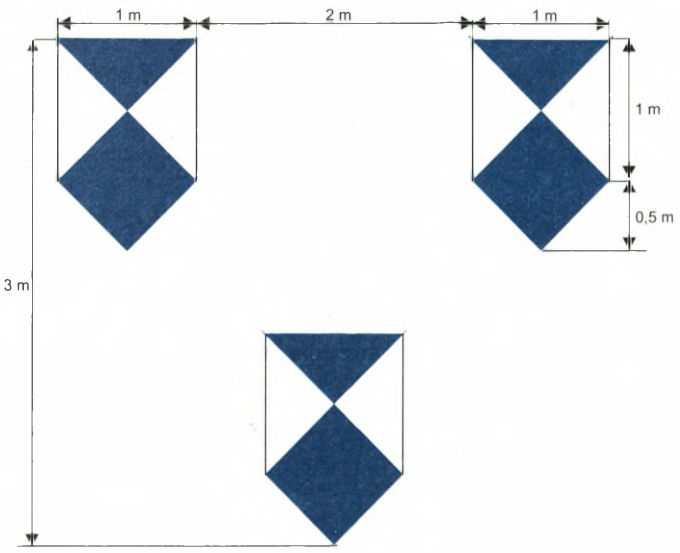

Do oznakowania dóbr kultury korzystających z ochrony specjalnej ustalono znak rozpoznawczy konwencji haskiej z 1954 r. w układzie potrójnym. Znakiem rozpoznawczym konwencji w układzie potrójnym podlegają oznakowaniu dobra kultury szczególnie cenne, wpisane do „Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną".

Rozdział I
O kontroli
Artykuł 1

Międzynarodowa lista osobistości

Z chwilą wejścia w życie konwencji Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury zestawi międzynarodową listę obejmującą wszystkie osobistości, zgłoszone przez Wysokie Umawiające się Strony jako nadające się do sprawowania funkcji Komisarza Generalnego do spraw Dóbr Kulturalnych. Z inicjatywy Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury lista ta będzie periodycznie rewidowana, zgodnie z wnioskami zgłaszanymi przez Wysokie Umawiające się Strony.

Artykuł 2
Organizacja kontroli

Z chwilą gdy Wysoka Umawiająca się Strona stanie się uczestniczką konfliktu zbrojnego, do którego ma zastosowanie art. 18 konwencji:

a) Strona ta wyznaczy przedstawiciela dla dóbr kulturalnych położonych na swoim terytorium, a w razie zajęcia obcego terytorium powinna wyznaczyć oddzielnego przedstawiciela dla dóbr kulturalnych, które się na nim znajdują;

b) Mocarstwo opiekuńcze każdej ze Stron znajdujących się w konflikcie z tą Wysoką Umawiającą się Stroną wyznaczy przy niej delegatów, zgodnie z poniższym art. 3;

c) będzie wyznaczony przy tej Wysokiej Umawiającej się Stronie Komisarz Generalny do spraw Dóbr Kulturalnych, zgodnie z poniższym art. 4.

Artykuł 3
Wyznaczenie delegatów Mocarstw opiekuńczych

Mocarstwo opiekuńcze wyznacza swoich delegatów spośród członków swojego personelu dyplomatycznego lub konsularnego lub też za zgodą Strony, przy której mają wykonywać swoje zadania, spośród innych osób.

Artykuł 4
Wyznaczenie Komisarza Generalnego

1. Komisarz Generalny do spraw Dóbr Kulturalnych będzie wybrany spośród osobistości objętych międzynarodową umową za obopólną zgodą przez Stronę, przy której ma wykonywać swoje zadania, oraz przez Mocarstwa opiekuńcze Stron znajdujących się z nią w konflikcie.

2. Jeżeli Strony w ciągu trzech tygodni od rozpoczęcia rozmów na ten temat nie dojdą do porozumienia, zwrócą się do Prezesa Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z prośbą o wyznaczenie Komisarza Generalnego, który obejmie to stanowisko dopiero po uzyskaniu zgody Strony, przy której będzie wykonywać swoje zadania.

Artykuł 5
Uprawnienia delegatów

Delegaci Mocarstw opiekuńczych stwierdzają naruszenia konwencji; za zgodą Strony, przy której pełnią swoją misję, badają okoliczności, w jakich naruszenia się wydarzyły; czynią na miejscu démarche, aby ich zaniechano, a w razie potrzeby zawiadamiają o nich Komisarza Generalnego; informują go zarazem bieżąco o swojej działalności.

Artykuł 6
Uprawnienia Komisarza Generalnego

1. Komisarz Generalny do spraw Dóbr Kulturalnych zajmuje się, wraz z przedstawicielem Strony, przy której pełni swoje zadania, oraz z zainteresowanymi delegatami, wszelkimi przedstawionymi sobie sprawami, które wiążą się z wykonaniem konwencji.

2. Posiada on prawo decyzji i nominacji w wypadkach określonych w niniejszym regulaminie.

3. Ma on prawo – za zgodą Strony, przy której pełni swoje zadania – bądź zarządzić przeprowadzenie dochodzenia, bądź sam je przeprowadzić.

4. Podejmuje on wobec Stron konfliktu lub wobec ich Mocarstw opiekuńczych wszelkie demarche, jakie uważa za pożyteczne dla wykonania konwencji.

5. Sporządza on niezbędne sprawozdania na temat wykonania konwencji i składa je zainteresowanym Stronom, jak również Mocarstwom opiekuńczym. Odpisy ich przesyła Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, który może posługiwać się jedynie zawartymi w nich danymi technicznymi.

6. W braku Mocarstwa opiekuńczego Komisarz Generalny pełni funkcje przyznane Mocarstwu opiekuńczemu w art. 21 i 22 konwencji.

Artykuł 7

Inspektorzy i rzeczoznawcy

1. Ilekroć Komisarz Generalny do spraw Dóbr Kulturalnych bądź na prośbę zainteresowanych delegatów, bądź po zasięgnięciu ich zdania, uważa to za konieczne, przedstawia do aprobaty Stronie, przy której pełni swoje zadania, kandydaturę osoby, która miałaby pełnić określoną misję w charakterze inspektora dóbr kulturalnych. Inspektor ten jest odpowiedzialny jedynie przed Komisarzem Generalnym.

2. Komisarz Generalny, delegaci i inspektorzy mogą uciekać się do usług rzeczoznawców, których kandydatury przedstawia się również do aprobaty Stronie wymienionej w poprzednim ustępie.

Artykuł 8

Wykonywanie zadań kontrolnych

Komisarze Generalni do spraw Dóbr Kulturalnych, delegaci Mocarstw opiekuńczych, inspektorzy i rzeczoznawcy nie powinni w żadnym razie wykraczać poza granice swoich zadań. Powinni oni w szczególności brać pod uwagę wymagania bezpieczeństwa Wysokiej Umawiającej się Strony, przy której pełnią swoje zadania, i we wszelkich okolicznościach działać zgodnie z wymaganiami sytuacji wojskowej zakomunikowanymi przez tę Wysoką Umawiającą się Stronę.

Artykuł 9

Substytucja Mocarstw opiekuńczych

Jeżeli Strona konfliktu w ogóle nie korzysta z usług Mocarstwa opiekuńczego bądź przestaje z nich korzystać, może zwrócić się do jednego z Państw neutralnych z prośbą o objęcie funkcji Mocarstwa opiekuńczego w zakresie wyznaczenia Komisarza Generalnego do spraw Dóbr Kulturalnych zgodnie z procedurą określoną wyżej w art. 4. Wyznaczony w ten sposób Komisarz Generalny powierza w razie potrzeby inspektorom funkcje delegatów Mocarstw opiekuńczych, określone w niniejszym regulaminie.

Artykuł 10

Koszty

Uposażenie i wydatki Komisarza Generalnego do spraw Dóbr Kulturalnych, jak również inspektorów i rzeczoznawców, będą opłacane przez Stronę, przy której pełnią oni swoje zadania. Uposażenie i wydatki delegatów Mocarstw opiekuńczych będą przedmiotem porozumienia pomiędzy tymi Mocarstwami a państwami, których interesów one bronią.

Rozdział II

O ochronie specjalnej

Artykuł 11

Schrony zaimprowizowane

1. Jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona w czasie konfliktu zbrojnego zmuszona jest przez nieprzewidziane okoliczności do urządzenia schronu zaimprowizowanego i jeżeli pragnie, aby schron taki został umieszczony pod ochroną specjalną, komunikuje to natychmiast Komisarzowi Generalnemu, który przy niej pełni swoje zadania.

2. Jeżeli Komisarz Generalny jest zdania, że zarówno okoliczności, jak i znaczenie ukrytych w zaimprowizowanym schronie dóbr kulturalnych usprawiedliwiają taki środek, może upoważnić Wysoką Umawiającą się Stronę do umieszczenia na schronie znaku rozpoznawczego określonego w art. 16 konwencji. Decyzję swoją komunikuje bezzwłocznie zainteresowanym delegatom Mocarstw opiekuńczych, z których każdy w ciągu trzydziestu dni może zażądać natychmiastowego usunięcia znaku.

3. Z chwilą gdy delegaci ci wyrażą zgodę lub gdy okres trzydziestu dni przeminął, a żaden z nich nie zgłosił sprzeciwu, zaimprowizowany schron zaś odpowiada zdaniem Komisarza Generalnego warunkom określonym w art. 8 konwencji, Komisarz Generalny zwraca się do Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury z prośbą o wpisanie schronu do rejestru dóbr kulturalnych objętych ochroną specjalną.

Artykuł 12

Międzynarodowy rejestr dóbr kulturalnych objętych ochroną specjalną

1. Ustanawia się „Międzynarodowy rejestr dóbr kulturalnych objętych ochroną specjalną".

2. Rejestr ten prowadzi Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Kopie jego przesyła Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Wysokim Umawiającym się Stronom.

3. Rejestr dzieli się na rozdziały, z których każdy oznaczony jest nazwą jednej z Wysokich Umawiających się Stron. Każdy rozdział dzieli się na trzy części, zatytułowane: schrony, ośrodki zabytkowe, inne dobra kulturalne nieruchome. Dyrektor Generalny ustala, jakie szczegóły powinny znajdować się w każdym rozdziale.

Artykuł 13

Wnioski o wpisanie do rejestru

1. Każda z Wysokich Umawiających się Stron może składać Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury wnioski o wpisanie do rejestru określonych schronów, ośrodków zabytkowych lub innych dóbr kulturalnych nieruchomych, położonych na swoim terytorium. Wniosek powinien zawierać wskazówki dotyczące miejsca położenia dóbr i stwierdzać, że odpowiadają one warunkom określonym w art. 8 konwencji.

2. W razie okupacji wnioski o wpisanie do rejestru ma prawo składać Mocarstwo okupujące.

3. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury przesyła bezzwłocznie odpisy wniosków o wpisanie do rejestru każdej z Wysokich Umawiających się Stron.

Artykuł 14

Sprzeciw

1. Każda z Wysokich Umawiających się Stron może sprzeciwić się wpisaniu dobra kulturalnego do rejestru pismem skierowanym do Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Pismo to powinno do niego wpłynąć w przeciągu czterech miesięcy od dnia, w którym wysłał odpis wniosku o wpisanie do rejestru.

2. Sprzeciw należy uzasadnić. Dopuszczalne jest jedynie uzasadnienie:

a) że dane dobro nie jest dobrem kulturalnym lub też

b) że nie zostały wypełnione warunki określone w art. 8 konwencji.

3. Dyrektor Generalny rozsyła bezzwłocznie Wysokim Umawiającym się Stronom odpisy pisma zawierającego sprzeciw. W razie potrzeby zasięga opinii Międzynarodowego Komitetu do spraw Zabytków, Miejsc o Znaczeniu Artystycznym i Historycznym oraz Wykopalisk Archeologicznych, a nadto, jeżeli uważa to za pożyteczne, jakiejkolwiek innej organizacji lub osobistości o odpowiednich kwalifikacjach.

4. Dyrektor Generalny lub Wysoka Umawiająca się Strona składająca wniosek o wpisanie do rejestru mogą podejmować wszelkie kroki, jakie uznają za konieczne, wobec Wysokich Umawiających się Stron, które zgłosiły sprzeciw, aby wywołać jego cofnięcie.

5. Jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona, która w czasie pokoju złożyła wniosek o wpisanie dobra kulturalnego do rejestru, znajdzie się w konflikcie zbrojnym zanim wpis został dokonany, dobro kulturalne, o które chodzi, będzie natychmiast wpisane do rejestru przez Dyrektora Generalnego prowizorycznie aż do chwili potwierdzenia, wycofania lub obalenia sprzeciwu, jaki bądź został, bądź może zostać zgłoszony.

6. Jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym Dyrektor Generalny otrzymał pismo zawierające sprzeciw, nie otrzyma on od Wysokiej Umawiającej się Strony, która zgłosiła sprzeciw, zawiadomienia, że sprzeciw zostaje wycofany, Wysoka Umawiająca się Strona, która zgłosiła wniosek o wpisanie do rejestru, może wystąpić na drogę arbitrażu w sposób określony w ustępie następnym.

7. Wniosek arbitrażowy należy zgłosić najpóźniej do roku od dnia, w którym Dyrektor Generalny otrzymał pisemny sprzeciw. Każda ze Stron sporu wyznacza jednego arbitra. Jeżeli wobec wniosku o wpisanie do rejestru zgłoszono więcej niż jeden sprzeciw, Wysokie Umawiające się Strony, które je zgłosiły, wyznaczają wspólnie jednego arbitra. Obaj arbitrzy wybierają super arbitra spośród osób objętych listą międzynarodową wymienioną w art. 1 niniejszego regulaminu; jeżeli nie mogą uzgodnić wyboru, zwracają się do Prezesa Między-

narodowego Trybunału Sprawiedliwości z prośbą o wyznaczenie super arbitra, niekoniecznie spośród osób objętych listą międzynarodową. Utworzony w ten sposób trybunał arbitrażowy sam określa swoją procedurę. Od orzeczeń jego nie przysługuje odwołanie.

8. Każda z Wysokich Umawiających się Stron może oświadczyć, w chwili gdy powstaje spór, którego jest Stroną, że nie życzy sobie zastosowania procedury arbitrażowej określonej w poprzednim ustępie. W takim wypadku Dyrektor Generalny przedstawia sprzeciw wobec wniosku o wpisanie do rejestru Wysokim Umawiającym się Stronom. Sprzeciw zostaje zatwierdzony jedynie wówczas, jeżeli Wysokie Umawiające się Strony powezmą taką decyzję większością dwóch trzecich liczby głosujących. Głosowanie odbędzie się w drodze korespondencji, chyba że Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury uzna za niezbędne zwołać konferencję na podstawie uprawnień, jakie mu przyznaje art. 27 konwencji. Jeżeli Dyrektor Generalny postanowi przeprowadzić głosowanie w drodze korespondencji, zwróci się do Wysokich Umawiających się Stron z prośbą o nadesłanie mu swojego głosu w zapieczętowanej kopercie w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym skierował do nich tę prośbę.

Artykuł 15

Wpisanie do rejestru

1. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury poleca wpisać do rejestru pod numerem bieżącym każde dobro kulturalne, co do którego wpłynął wniosek, jeżeli wniosek ten nie spowodował sprzeciwu w terminie określonym w art. 14 ust. 1.

2. Jeżeli został zgłoszony sprzeciw, Dyrektor Generalny, z wyjątkiem wypadków przewidzianych w art. 14 ust. 5, przeprowadzi wpisanie dobra kulturalnego do rejestru tylko wówczas, jeżeli sprzeciw został wycofany lub też nie został zatwierdzony w drodze procedury określonej w art. 14 ust. 7 bądź 8.

3. Ilekroć zajdzie wypadek przewidziany w art. 11 ust. 3, Dyrektor Generalny przeprowadzi wpis do rejestru na wniosek Komisarza Generalnego do spraw Dóbr Kulturalnych.

4. Dyrektor Generalny przesyła bezzwłocznie Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, Wysokim Umawiającym się Stronom oraz na prośbę Strony, która złożyła wniosek o wpisanie, wszelkim innym państwom wymienionym w art. 30 i 32 konwencji, uwierzytelniony odpis każdego wpisu do rejestru. Wpis wywołuje skutki prawne w trzydzieści dni po rozesłaniu tych odpisów.

Artykuł 16

Skreślenie z rejestru

1. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury poleca skreślić dobro kulturalne z rejestru:

a) na wniosek Wysokiej Umawiającej się Strony, na której terytorium dobro kulturalne się znajduje;

b) jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona, która prosiła o wpisanie do rejestru, wypowiedziała konwencję, z chwilą gdy to wypowiedzenie wywołuje skutki prawne;

c) w wypadku przewidzianym w art. 14 ust. 5, jeżeli sprzeciw został zatwierdzony w drodze procedury określonej w art. 14 ust. 7 bądź 8.

2. Dyrektor Generalny przesyła bezzwłocznie uwierzytelniony odpis każdego skreślenia z rejestru Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz wszystkim Państwom, które otrzymały odpis wpisu. Skreślenie wywołuje skutki prawne w trzydzieści dni po rozesłaniu tych odpisów.

Rozdział III

O transportach dóbr kulturalnych

Artykuł 17

Procedura uzyskania przywileju nietykalności

1. Wniosek przewidziany w art. 12 ust. 1 konwencji należy skierować do Komisarza Generalnego do spraw Dóbr Kulturalnych. Powinien on przedstawiać powody, które go wywołały, oraz określać w przybliżeniu liczbę i znaczenie dóbr kulturalnych, które mają być przywiezione, obecne ich pomieszczenie, pomieszczenie, do którego mają być przewiezione, środki transportu, projektowaną trasę i datę transportu, jak również wszelkie inne istotne informacje.

2. Jeżeli Komisarz Generalny, po zasięgnięciu opinii, które uważa za wskazane zebrać, sądzi, że przewóz jest uzasadniony, konsultuje właściwych delegatów Mocarstw opiekuńczych na temat projektowanych szczegółów wykonawczych. W następstwie tej konsultacji zawiadamia o transporcie zainteresowane Strony konfliktu, zamieszczając w tym zawiadomieniu wszelkie potrzebne informacje.

3. Komisarz Generalny wyznacza inspektora lub inspektorów, którzy upewniają się, że transport zawiera jedynie dobra kulturalne wymienione w odnośnym wniosku, że odbywa się w uzgodniony sposób i że jest zaopatrzony w znak rozpoznawczy. Inspektor lub inspektorzy towarzyszą transportowi aż do miejsca przeznaczenia.

Artykuł 18

Transport za granicę

Transport pod ochroną specjalną, który kieruje się ku terytorium innego kraju, podlega nie tylko art. 12 konwencji i art. 17 niniejszego regulaminu, ale nadto następującym postanowieniom:

a) w czasie pobytu dóbr kulturalnych na terytorium innego państwa państwo to będzie ich depozytariuszem; zapewni tym dobrom opiekę co najmniej równą tej, jaką otacza własne dobra kulturalne o podobnym znaczeniu;

b) państwo będące depozytariuszem zwróci dobra kulturalne dopiero po zakończeniu konfliktu; zwrot nastąpi w przeciągu sześciu miesięcy od daty złożenia odnośnej prośby;

c) w czasie wszelkich operacji transportowych oraz w czasie pobytu na terytorium każdego obcego państwa dobra kulturalne będą wyłączone z wszelkiego rodzaju zajęcia, dysponować zaś nimi nie będzie mógł ani deponent ani depozytariusz; jednakże, jeżeli będzie tego wymagało bezpieczeństwo dóbr kulturalnych, depozytariusz za zgodą deponenta będzie mógł zarządzić przewiezienie ich na terytorium kraju trzeciego z zachowaniem warunków określonych w niniejszym artykule;

d) prośba o objęcie ochroną specjalną powinna zawierać wzmiankę, że państwo, na którego terytorium dobra kulturalne mają być przewiezione, przyjmuje postanowienia niniejszego artykułu.

Artykuł 19

Terytorium okupowane

Ilekroć Wysoka Umawiająca się Strona, która okupuje terytorium innej Wysokiej Umawiającej się Strony, przewozi dobra kulturalne do schronu położonego w innym punkcie tego terytorium, nie mogąc zastosować procedury określonej w art. 17 regulaminu, przewiezienie to nie będzie uważane za bezprawne przywłaszczenie w rozumieniu art. 4 konwencji, jeżeli Komisarz Generalny do spraw Dóbr Kulturalnych zaświadczy pisemnie, po przekonsultowaniu osób sprawujących zazwyczaj pieczę nad tymi dobrami, że okoliczności czynią to przewiezienie niezbędnym.

Rozdział IV

O znaku rozpoznawczym

Artykuł 20

Umieszczanie znaku

1. Umieszczenie znaku rozpoznawczego i stopień jego widoczności pozostawia się uznaniu właściwych władz każdej z Wysokich Umawiających się Stron. Znak może być umieszczony na flagach lub na opaskach; może również być wymalowany na samym obiekcie lub uwidoczniony na nim w jakikolwiek inny odpowiedni sposób.

2. W razie konfliktu zbrojnego, niezależnie od możliwości przyjęcia systemu jeszcze dokładniejszego znakowania, należy umieszczać znak w sposób dobrze widoczny za dnia, tak z powietrza, jak i z ziemi, na transportach w wypadkach określonych w art. 12 i 13 konwencji. Znak powinien być dobrze widoczny za dnia:

a) w regularnych odstępach wystarczających do dokładnego oznaczenia obwodu ośrodka zabytkowego objętego ochroną specjalną;

b) przy wejściu do innych dóbr kulturalnych nieruchomych objętych ochroną specjalną.

Artykuł 21

Określanie tożsamości osób

1. Osoby, o których mowa w art. 17 ust. 2 lit. b) i c) konwencji, mogą nosić na ramieniu opaskę zaopatrzoną w znak rozpoznawczy, wystawioną i opieczętowaną przez właściwe władze.

2. Osoby te będą posiadały specjalne karty tożsamości zaopatrzone w znak rozpoznawczy. Karta powinna wymieniać co najmniej nazwisko i imiona, datę urodzenia, tytuł lub stopień oraz stanowisko posiadacza, a nadto zawierać fotografię właściciela i bądź jego podpis, bądź odciski palców, bądź jedno i drugie. Na karcie należy wreszcie umieścić suchą pieczęć właściwych władz.

3. Każda z Wysokich Umawiających się Stron ustala wzór swojej karty tożsamości, kierując się wzorem załączonym przykładowo do niniejszego regulaminu. Wysokie Umawiające się Strony przesyłają sobie wzajemnie przyjęte wzory kart. Każdą kartę tożsamości wystawia się w miarę możności co najmniej w dwóch egzemplarzach, z których jeden zachowuje państwo wystawiające kartę.

4. Osób wyżej wymienionych nie można, bez uzasadnionej przyczyny, pozbawić ani karty tożsamości, ani prawa noszenia opaski.

Załącznik

Karta tożsamości dla pesonelu przydzielonego do ochrony dóbr kulturalnych

Strona pierwsza

KARTA TOŻSAMOŚCI

dla personelu przydzielonego
do ochrony dóbr kulturalnych

Nazwisko .....
Imiona .....
Data urodzenia .....
Tytuł lub stopień .....
Stanowisko .....

Jest posiadaczem niniejszej karty tożsamości
na podstawie Konwencji haskiej z dnia 14 maja 1954 r.
o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego.

Data wystawienia ..... Numer karty .....

Strona odwrotna

Fotografia posiadacza

Podpis lub odciski palców albo jedno i drugie

Pieczęć sucha władzy wojskowej wystawiającej kartę

Wzrost	Oczy	Włosy
.....	.....	.....

Inne elementy identyfikacji

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, Haga, 14 maja 1954 r.

Wysokie Umawiające się Strony uzgodniły, co następuje:

1. Każda z Wysokich Umawiających się Stron zobowiązuje się zapobiegać wywozowi z terytoriów, okupowanych przez siebie w czasie konfliktu zbrojnego dóbr kulturalnych określonych w art. 1 Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r.

2. Każda z Wysokich Umawiających się Stron zobowiązuje się zabezpieczyć dobra kulturalne wwiezione na swoje terytorium, a pochodzące bezpośrednio lub pośrednio z jakiegokolwiek terytorium okupowanego. Zabezpieczenie będzie zastosowane bądź z urzędu przy wwozie, bądź też, jeśli to nie nastąpiło, na prośbę władz odnośnego terytorium.

3. Każda z Wysokich Umawiających się Stron zobowiązuje się po zakończeniu działań wojennych zwrócić właściwym władzom terytorium poprzednio okupowanego dobra kulturalne znajdujące się na swoim terytorium, jeżeli dobra te zostały wywiezione z naruszeniem zasady ustalonej w ust. 1. Dobra te nigdy nie będą mogły być zatrzymane tytułem odszkodowań wojennych.

4. Wysoka Umawiająca się Strona, która miała obowiązek zapobiec wywozowi dóbr kulturalnych z okupowanego przez siebie terytorium, powinna wypłacić odszkodowanie posiadaczom w dobrej wierze dóbr kulturalnych, które podlegają zwrotowi zgodnie z ustępem poprzednim.

5. Dobra kulturalne pochodzące z terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, a zdeponowane przez nią na terytorium innej Wysokiej Umawiającej się Strony dla ochrony przed niebezpieczeństwami konfliktu zbrojnego, będą zwrócone przez tę ostatnią po zakończeniu działań wojennych właściwym władzom terytorium pochodzenia.

6. Niniejszy protokół będzie nosił datę 14 maja 1954 r., a możność podpisania go będą miały aż do dnia 31 grudnia 1954 r. wszystkie państwa zaproszone na konferencję, która odbyła się w Hadze od dnia 21 kwietnia do dnia 14 maja 1954 roku.

7. a) Niniejszy protokół podlega ratyfikacji przez podpisujące go państwa zgodnie z procedurą konstytucyjną każdego z nich.

b) Dokumenty ratyfikacyjne będą składane Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

8. Począwszy od dnia jego wejścia w życie, do niniejszego protokołu będą mogły przystąpić wszystkie państwa wymienione w ust. 6, które go nie podpisały, jak również każde inne państwo zaproszone do przystąpienia przez Radę Wykonawczą Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Przystąpienie będzie dokonane przez złożenie dokumentu przystąpienia Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

9. Państwa wymienione w ust. 6 i 8 mogą w chwili podpisywania, ratyfikacji lub przystąpienia oświadczyć, że nie będą związane postanowieniami bądź części I, bądź części II niniejszego protokołu.

10. a) Niniejszy protokół wejdzie w życie w trzy miesiące po złożeniu pięciu dokumentów ratyfikacyjnych.

b) Następnie dla każdej z Wysokich Umawiających się Stron będzie on wchodził w życie w trzy miesiące po złożeniu przez nią dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

c) W sytuacjach określonych w artykułach 18 i 19 konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r., ratyfikacje i przystąpienia, złożone przez Strony konfliktu czy to przed rozpoczęciem kroków nieprzyjacielskich lub okupacji, czy też po nim, wywołają skutki prawne natychmiast. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury roześle w takich wypadkach zawiadomienia przewidziane w ust. 14 jak najszybszą drogą.

11. a) Każde z państw będących stronami protokołu w dniu jego wejścia w życie poweźmie w dotyczącym go zakresie wszelkie środki niezbędne dla jego rzeczywistego zastosowania w ciągu sześciu miesięcy.

b) Dla każdego państwa, które złoży dokument ratyfikacyjny lub dokument przystąpienia po dniu wejścia protokołu w życie, okres tych sześciu miesięcy będzie biegł od dnia złożenia przez nie dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

12. Każda z Wysokich Umawiających się Stron bądź w chwili ratyfikacji lub przystąpienia, bądź w dowolnym innym czasie, będzie mogła oświadczyć w drodze notyfikacji skierowanej do Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, że niniejszy protokół rozciąga się na wszystkie lub niektóre spośród terytoriów, za których stosunki międzynarodowe Strona ta jest odpowiedzialna. Notyfikacja ta wywoła skutki prawne w trzy miesiące po dniu jej otrzymania.

13. a) Każda z Wysokich Umawiających się Stron będzie mogła wypowiedzieć niniejszy protokół zarówno we własnym imieniu, jak i w imieniu każdego z terytoriów, za których stosunki międzynarodowe jest odpowiedzialna.

b) Wypowiedzenie będzie notyfikowane na piśmie dokumentem złożonym Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

c) Wypowiedzenie wywoła skutki prawne w rok po otrzymaniu dokumentu wypowiedzenia. Jeżeli jednak w chwili upływu tego roku Strona wypowiadająca będzie wmieszana w konflikt zbrojny, skutki prawne wypowiedzenia ulegną zawieszeniu aż do zakończenia kroków nieprzyjacielskich lub też czynności mających na celu repatriację dóbr kulturalnych, w zależności od tego, który z tych terminów jest późniejszy.

14. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury będzie zawiadamiał państwa, o których mowa w ust. 6 i 8, oraz Organizację Narodów Zjednoczonych o złożeniu wszelkich dokumentów ratyfikacji, przystąpienia lub przyjęcia, wymienionych w ust. 7, 8 i 15, jak również o notyfikacjach i wypowiedzeniach, wymienionych w ust. 12 i 13.

15. a) Niniejszy protokół może ulec rewizji, jeżeli prosi o to co najmniej jedna trzecia ogólnej liczby Wysokich Umawiających się Stron.

b) Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury zwołuje w tym celu konferencję.

c) Poprawki do niniejszego protokołu wejdą w życie jedynie wówczas, gdy zostaną uchwalone jednomyślnie przez Wysokie Umawiające się Strony, reprezentowane na konferencji, a następnie przyjęte przez każdą z Wysokich Umawiających się Stron.

d) Przyjęcie przez Wysokie Umawiające się Strony poprawek do niniejszego protokołu, uchwalonych przez konferencję wymienioną wyżej pod lit. b) i c), nastąpi przez złożenie formalnego dokumentu Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

e) Po wejściu w życie poprawek do niniejszego protokołu jedynie poprawiony odpowiednio tekst protokołu będzie mógł być przedmiotem ratyfikacji lub przystąpienia.

Zgodnie z art. 102 Karty Narodów Zjednoczonych niniejszy protokół będzie zarejestrowany w Sekretariacie Narodów Zjednoczonych na wniosek Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Na dowód czego niżej podpisani, należycie upoważnieni, podpisali niniejszy protokół.

Sporządzono w Hadze, dnia 14 maja 1954 r., w językach angielskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim, przy czym wszystkie cztery teksty są równie autentyczne, w jednym egzemplarzu, który będzie złożony w archiwach Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, a którego uwierzytelnione odpisy będą dostarczone wszystkim państwom wymienionym w ust. 6 i 8 oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Rezolucje

Rezolucja I

Konferencja wyraża życzenie, ażeby właściwe organy Narodów Zjednoczonych postanowiły, że narody te, w razie akcji wojskowej przedsięwziętej w wykonaniu Karty, zapewnią stosowanie postanowień konwencji przez siły zbrojne uczestniczące w tej akcji.

Rezolucja II

Konferencja wyraża życzenie, ażeby każda z Wysokich Umawiających się Stron z chwilą przystąpienia do konwencji utworzyła, w ramach swojego systemu konstytucyjnego i administracyjnego, narodowy komitet doradczy, złożony z ograniczonej liczby osób, takich jak na przykład wyżsi urzędnicy służby archeologicznej, muzealnej itp., przedstawiciel sztabu głównego, przedstawiciel ministerstwa spraw zagranicznych, specjalista w dziedzinie prawa międzynarodowego oraz dwaj lub trzej inni członkowie, których obowiązki urzędowe lub specjalne wiadomości dotyczą dziedzin objętych konwencją.

Komitet ten, działający pod kierownictwem ministra lub wyższego urzędnika odpowiedzialnego za służbę państwową, do której należy czuwanie nad dobrami kulturalnymi, mógłby mieć w szczególności następujące zadania:

a) udzielać rządowi opinii co do środków o charakterze ustawodawczym, technicznym lub wojskowym, jakie należy powziąć, ażeby zapewnić stosowanie konwencji zarówno w czasie pokoju, jak i w czasie konfliktu zbrojnego;

b) występować wobec swojego rządu, w razie konfliktu zbrojnego lub groźby takiego konfliktu, z wnioskami mającymi na celu zapewnienie znajomości, poszanowania i ochrony przez krajowe siły zbrojne, zgodnie z postanowieniami konwencji, dóbr kulturalnych położonych zarówno na terytorium własnym, jak i na terytoriach innych krajów;

c) zapewnić, w porozumieniu ze swoim rządem, łączność i współpracę z innymi komitetami narodowymi o podobnym charakterze oraz z wszelkimi właściwymi ciałami międzynarodowymi.

Rezolucja III

Konferencja wyraża życzenie, ażeby Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury zwołał zebranie Wysokich Umawiających się Stron możliwie najrychlej po wejściu w życie konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego.

Protokół drugi do konwencji haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, Haga, 26 marca 1999 r.[1]

Strony,

świadome potrzeby ulepszania ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego i stworzenia wzmocnionego systemu ochrony specjalnie wyznaczonych dóbr kulturalnych,

potwierdzając wagę postanowień konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego zawartą w Hadze 14 maja 1954 r. i podkreślając konieczność uzupełnienia tych postanowień o środki, które wzmocnią ich stosowanie,

pragnąc wyposażyć Wysokie Umawiające się Strony konwencji w środki umożliwiające bardziej bezpośrednie zaangażowanie się w ochronę dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego poprzez stworzenie odpowiednich do tego celu procedur,

zważywszy, że normy regulujące ochronę dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego powinny odzwierciedlać rozwój prawa międzynarodowego,

potwierdzając, że normy międzynarodowego prawa zwyczajowego nadal będą obowiązywały w sprawach nie uregulowanych postanowieniami niniejszego protokołu,

uzgodniły, co następuje:

Rozdział I
Wprowadzenie
Artykuł 1
Definicje

Dla celów niniejszego protokołu:

a) „Strona" oznacza państwo, będące Stroną niniejszego protokołu;

b) „dobro kulturalne" oznacza dobro kulturalne określone w artykule 1 konwencji;

c) „konwencja" oznacza Konwencję o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, zawartą w Hadze 14 maja 1954 r.;

d) „Wysokie Umawiające się Strony" oznacza państwa, będące Stroną konwencji;

e) „ochrona wzmocniona" oznacza system ochrony wzmocnionej ustanowiony na mocy artykułów 10 i 11;

f) „cel wojskowy" oznacza obiekt, który ze względu na charakter, lokalizację, cel lub zastosowanie wnosi istotny wkład do działań wojskowych i którego całkowite lub częściowe zniszczenie, zajęcie lub zneutralizowanie w istniejących w danym momencie okolicznościach, przynosi określoną korzyść wojskową;

g) „bezprawne" oznacza działanie pod przymusem lub w inny sposób naruszając stosowne postanowienia prawa krajowego okupowanego terytorium lub prawa międzynarodowego;

[1] Protokół podpisało lub ratyfikowało 47 państw. Polska nie jest Stroną protokołu II. Stan prawny na 13 lutego 2003 r. Tekst protokółu udostępniony przez Ministerstwo Kultury.

h) „lista" oznacza międzynarodową listę dóbr kulturalnych objętych wzmocnioną ochroną, utworzoną zgodnie z artykułem 27, ustęp 1(b);

i) „Dyrektor Generalny" oznacza Dyrektora Generalnego UNESCO

j) „UNESCO" oznacza Organizację Narodów Zjednoczonych do spraw Wychowania, Nauki i Kultury;

k) „pierwszy protokół" oznacza Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego zawarty w Hadze 14 maja 1954 r.

Artykuł 2

Stosunek do konwencji

Niniejszy protokół uzupełnia konwencję w stosunkach między Stronami.

Artykuł 3

Zakres zastosowania

1. Dodatkowo do postanowień, które mają zastosowanie w czasie pokoju, niniejszy protokół ma zastosowanie do sytuacji, o których mowa w artykule 18 ustępy 1 i 2 konwencji oraz artykule 22 ustęp 1.

2. Jeśli jednej ze Stron konfliktu zbrojnego nie wiąże niniejszy protokół, Strony protokołu pozostaną nim związane w swoich wzajemnych stosunkach. Będą ponadto związane niniejszym protokołem w stosunku do Strony konfliktu, która nie jest nim związana, o ile oświadczy ona, że przyjmuje postanowienia protokołu i tak długo, jak je stosuje.

Artykuł 4

Stosunek między rozdziałem III i innymi postanowieniami konwencji a niniejszym protokołem

Stosowanie postanowień rozdziału III niniejszego protokołu nie powoduje uszczerbku dla:

a) stosowania postanowień rozdziału I konwencji i rozdziału II niniejszego protokołu;

b) stosowania postanowień rozdziału II konwencji, z tym wyjątkiem, że, gdy dobru kulturalnemu przyznana jest zarówno ochrona specjalna, jak i ochrona wzmocniona, to w stosunkach między Stronami niniejszego protokołu lub między Stroną a państwem, które przyjmuje i stosuje niniejszy protokół zgodnie z artykułem 3 ustęp 2, zastosowanie mają tylko postanowienia o ochronie wzmocnionej.

Rozdział II

Ogólne postanowienia dotyczące ochrony

Artykuł 5

Opieka nad dobrami kulturalnymi

Środki przygotowawcze, podejmowane w czasie pokoju dla opieki nad dobrami kulturalnymi przed dającymi się przewidzieć skutkami konfliktu zbrojnego stosownie do artykułu 3 konwencji winny obejmować, odpowiednio, przygotowanie spisów inwentarza, planowanie środków doraźnych w celu ochrony przed ogniem lub strukturalnym zniszczeniem, przygotowanie do usunięcia ruchomych dóbr kulturalnych lub zabezpieczenie odpowiedniej opieki na miejscu dla takich dóbr oraz wyznaczenie kompetentnych władz odpowiedzialnych za opiekę nad dobrami kulturalnymi.

Artykuł 6

Poszanowanie dóbr kulturalnych

W celu zapewnienia poszanowania dóbr kulturalnych zgodnie z artykułem 4 konwencji:

a) uchylenie na podstawie kategorycznej konieczności wojskowej w rozumieniu artykułu 4 ustęp 2 konwencji może być powołane w celu skierowania ataku nieprzyjacielskiego wobec dobra kulturalnego jedynie wtedy i na tak długo, jak:

i) to dobro kulturalne poprzez swoje przeznaczenie zostało przekształcone w cel wojskowy,

ii) nie istnieje żaden inny sposób praktycznie umożliwiający osiągnięcie podobnej korzyści wojskowej, jak ta, którą daje skierowanie ataku nieprzyjacielskiego przeciwko temu obiektowi;

b) uchylenie na podstawie kategorycznej konieczności wojskowej w rozumieniu artykułu 4 ustęp 2 konwencji może być przywołane dla wykorzystania dóbr kulturalnych dla celów, które prawdopodobnie narażą je na zniszczenie lub uszkodzenie jedynie wtedy i na tak długo, jak nie istnieje możliwość wyboru pomiędzy takim wykorzystaniem dóbr kulturalnych, a inną praktyczną metodą uzyskania podobnej korzyści wojskowej;

c) decyzja o przywołaniu kategorycznej konieczności wojskowej będzie podjęta jedynie przez oficera dowodzącego jednostką odpowiadającą batalionowi bądź wyższej, albo siłą mniejszą pod względem rozmiarów w sytuacji, kiedy okoliczności nie pozwalają inaczej;

d) w przypadku ataku wynikającego z decyzji podjętej zgodnie z ustępem (a), jeżeli tylko pozwalają na to okoliczności, należy wydać skuteczne wcześniejsze ostrzeżenie.

Artykuł 7

Środki ostrożności podczas ataku

Bez uszczerbku dla innych środków ostrożności, wymaganych przez międzynarodowe prawo humanitarne podczas prowadzenia operacji wojskowych, każda ze Stron konfliktu powinna:

a) uczynić wszystko, co jest praktycznie wykonalne, dla sprawdzenia, że obiekty, jakie mają zostać zaatakowane nie są dobrami kulturalnymi chronionymi na mocy artykułu 4 konwencji;

b) podjąć wszystkie praktycznie możliwe środki ostrożności przy wyborze środków i metod ataku w celu uniknięcia, a w każdym razie zminimalizowania, przypadkowego uszkodzenia dóbr kulturalnych chronionych na mocy artykułu 4 konwencji;

c) powstrzymać się od podjęcia ataku, który mógłby spowodować niezamierzone szkody w dobrach kulturalnych chronionych na mocy artykułu 4 konwencji, których rozmiary byłyby nadmierne w stosunku do oczekiwanej konkretnej i bezpośredniej korzyści wojskowej; oraz

d) odwołać lub przerwać atak, gdy okaże się, że:

i) cel jest dobrem kulturalnym chronionym na mocy artykułu 4 konwencji;

ii) można oczekiwać, że atak wywoła niezamierzone szkody w dobrach kulturalnych chronionych na mocy artykułu 4 konwencji, których rozmiary byłyby nadmierne w stosunku do oczekiwanej, konkretnej i bezpośredniej korzyści wojskowej.

Artykuł 8

Środki ostrożności przeciwko skutkom działań zbrojnych

Strony konfliktu powinny w stopniu największym, jak to jest praktycznie możliwe:

a) usunąć ruchome dobro kulturalne z sąsiedztwa celów wojskowych lub objąć je właściwą ochroną na miejscu;

b) unikać lokalizowania celów wojskowych w pobliżu dóbr kulturalnych.

Artykuł 9

Ochrona dóbr kulturalnych na terytorium okupowanym

1. Bez uszczerbku dla postanowień artykułów 4 i 5 konwencji, Strony okupujące całość lub część terytorium innej Strony zabronią i będą zapobiegać w odniesieniu do terytorium okupowanego:

a) wszelkiemu nielegalnemu wywozowi, innemu przemieszczaniu i przenoszeniu własności dóbr kulturalnych;

b) wszelkim wykopaliskom archeologicznym, z wyjątkiem sytuacji, gdy jest to bezwzględnie niezbędne dla zabezpieczenia, udokumentowania lub zachowania dóbr kulturalnych;

c) wszelkim zmianom w dobrach kulturalnych lub zmianom w korzystaniu z takich dóbr, które mają na celu zatajenie lub zniszczenie dowodów o charakterze kulturowym, historycznym lub naukowym.

2. Wszelkie archeologiczne prace wykopaliskowe lub zmiany w korzystaniu z dóbr kulturalnych na okupowanym terytorium powinny, o ile tylko nie uniemożliwiają tego okoliczności, być prowadzone w ścisłej współpracy z kompetentnymi władzami narodowymi okupowanego kraju.

Rozdział III

Ochrona wzmocniona

Artykuł 10

Ochrona wzmocniona

Dobro kulturalne może zostać objęte ochroną wzmocnioną pod warunkiem, że spełnia następujące trzy warunki:

a) jest dziedzictwem kulturalnym o największym znaczeniu dla ludzkości;

b) jest chronione na mocy odpowiednich krajowych środków prawnych i administracyjnych uznających jego wyjątkową wartość kulturalną i historyczną i zapewniających ochronę w najwyższym stopniu;

c) nie jest wykorzystywane do celów wojskowych lub dla osłony miejsc wojskowych i Strona, która sprawuje władzę nad tym dobrem kulturalnym złożyła deklarację, potwierdzającą, że nie zostanie ono w ten sposób wykorzystane.

Artykuł 11

Przyznanie ochrony wzmocnionej

1. Każda ze Stron powinna przedłożyć Komitetowi wykaz dóbr kulturalnych, dla których zamierza wystąpić o przyznanie ochrony wzmocnionej.

2. Strona, która sprawuje jurysdykcję lub władzę nad dobrem kulturalnym może prosić, aby dobro to zostało umieszczone na liście, która zostanie utworzona zgodnie z artykułem 27 ustęp 1(b). Wniosek Strony powinien zawierać wszelkie niezbędne informacje odnoszące się do kryteriów wymienionych w artykule 10. Komitet może zaprosić Stronę do wystąpienia o umieszczenie takiego dobra kulturalnego na liście.

3. Inne Strony, Międzynarodowy Komitet Błękitnej Tarczy i inne organizacje pozarządowe o odpowiednim doświadczeniu mogą zarekomendować Komitetowi konkretne dobro kultury. W takim przypadku Komitet może zadecydować o zaproszeniu Strony do wystąpienia z wnioskiem o wpisanie takiego dobra kulturalnego na listę.

4. Ani wystąpienie z wnioskiem o wpisanie dobra kulturalnego znajdującego się na terytorium, do którego rości sobie prawa suwerenności lub jurysdykcji więcej niż jedno państwo, ani wpisanie tego dobra na listę w niczym nie przesądza praw Stron sporu.

5. Po otrzymaniu wniosku o wpisanie na listę, Komitet powinien poinformować wszystkie Strony o tym wniosku. Strony mogą przedłożyć Komitetowi zastrzeżenia dotyczące tego wniosku w ciągu sześćdziesięciu dni. Zastrzeżenia te mogą być składane jedynie na podstawie kryteriów wymienionych w artykule 10. Mają być szczegółowe i dotyczyć faktów. Przed podjęciem decyzji Komitet rozważy te zastrzeżenia, dając Stronie wnioskującej o wpisanie na listę realną możliwość ustosunkowania się do nich. Jeśli takie zastrzeżenia zostały przedłożone Komitetowi, to decyzje o wpisaniu na listę, niezależnie od treści artykułu 26, podejmowane są większością czterech piątych głosów członków Komitetu obecnych i głosujących.

6. Przy podejmowaniu decyzji na temat wniosku Komitet powinien zwrócić się o radę do organizacji rządowych i pozarządowych, jak też do indywidualnych ekspertów.

7. Decyzja o przyznaniu lub odmowie przyznania ochrony wzmocnionej może być podjęta jedynie na podstawie kryteriów wymienionych w artykule 10.

8. W wyjątkowych przypadkach, kiedy Komitet doszedł do wniosku, że Strona wnioskująca o wpisanie na listę danego dobra kulturalnego nie może spełnić kryteriów artykułu 10 ustęp (b), Komitet może przyznać ochronę wzmocnioną, pod warunkiem, że Strona wnioskująca przedłoży prośbę o pomoc międzynarodową przewidzianą w artykule 32.

9. W chwili rozpoczęcia działań zbrojnych Strona konfliktu może, z powodu doraźnej sytuacji, prosić o przyznanie wzmocnionej ochrony dobrom kulturalnym znajdującym się w jej jurysdykcji lub pod jej władzą poprzez zakomunikowanie swojego wniosku Komitetowi. Komitet natychmiast przekaże ten wniosek wszystkim Stronom konfliktu. W takim wypadku Komitet rozpatrzy zastrzeżenia zainteresowanych Stron w trybie przyśpieszonym. Decyzja o przyznaniu tymczasowej ochrony wzmocnionej będzie podjęta możliwie jak najszybciej i niezależnie od treści artykułu 26, większością czterech piątych głosów obecnych i głosujących członków Komitetu. Komitet może przyznać tymczasową ochronę wzmocnioną aż do chwili uzyskania wyniku regularnej procedury przyznawania ochrony wzmocnionej, pod warunkiem że są spełnione kryteria określone postanowieniami artykułu l0 ustępy a) i c).

10. Ochrona wzmocniona jest przyznana przez Komitet dobru kulturalnemu z chwilą wpisania go na listę.

11. Dyrektor Generalny bezzwłocznie prześle Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych i wszystkim Stronom zawiadomienie o każdej decyzji Komitetu dotyczącej wpisania dobra kulturalnego na listę.

Artykuł 12

Nietykalność dóbr kulturalnych objętych ochroną wzmocnioną

Strony konfliktu zapewnią nietykalność dobrom kulturalnym objętym ochroną wzmocnioną poprzez powstrzymanie się od czynienia takich dóbr obiektem ataku i od jakiegokolwiek wykorzystywania takich dóbr lub ich bezpośredniego otoczenia dla wsparcia działań wojskowych.

Artykuł 13

Utrata ochrony wzmocnionej

1. Dobro kulturalne objęte ochroną wzmocnioną traci tę ochronę tylko:

a) gdy taka ochrona zostanie zawieszona lub cofnięta zgadnie z artykułem 14, lub

b) jeżeli i na tak długo, jak długo dobro, ze względu na sposób jego wykorzystania, jest celem wojskowym.

2. W warunkach, o których mówi ustęp 1 b), dobro takie może stać się obiektem ataku jedynie tylko, jeśli:

a) atak jest jedynym możliwym środkiem prowadzącym do zakończenia wykorzystywania dobra, o którym mowa, w sposób opisany w ustępie 1 b);

b) przy doborze środków i metod ataku zostały uwzględnione wszelkie możliwe środki ostrożności podjęte w celu zakończenia wykorzystywania obiektu w taki sposób i uniknięcia, a w każdym razie zminimalizowania szkody, jaka może zostać wyrządzona dobru kulturalnemu;

c) z wyjątkiem sytuacji, kiedy nie pozwalają na to wymogi natychmiastowej samoobrony:

i) decyzja o ataku jest podejmowana na najwyższym operacyjnym szczeblu dowodzenia;

ii) siłom zbrojnym przeciwnika zostało przekazane skuteczne wcześniejsze ostrzeżenie, z żądaniem zakończenia wykorzystywania dóbr kulturalnych w sposób opisany w ustępie 1 b); i

iii) siły zbrojne przeciwnika uzyskały rozsądny okres na zmianę sytuacji.

Artykuł 14

Zawieszenie i cofnięcie ochrony wzmocnionej

1. Jeśli dobro kulturalne przestało spełniać którekolwiek z kryteriów określonych w artykule 10 niniejszego protokołu, Komitet może zawiesić jego status dobra objętego ochroną wzmocnioną lub cofnąć ten status poprzez skreślenie tego dobra z listy.

2. W przypadku poważnego naruszenia artykułu 12 w odniesieniu do dobra kulturalnego objętego ochroną wzmocnioną, wskutek wykorzystywania go dla wsparcia działań wojskowych, Komitet może zawiesić jego status ochrony wzmocnionej. Jeśli takie naruszenia są kontynuowane, Komitet może wyjątkowo cofnąć dobru kulturalnemu status dobra objętego ochroną wzmocnioną poprzez skreślenie tego dobra z listy.

3. Dyrektor Generalny bezzwłocznie zawiadomi Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych i wszystkie Strony niniejszego protokołu o każdej decyzji Komitetu odnośnie zawieszenia lub cofnięcia ochrony wzmocnionej dobru kulturalnemu.

4. Przed podjęciem takiej decyzji, Komitet winien stworzyć Stronom możliwość przedstawienia poglądów w danej sprawie.

Rozdział IV

Odpowiedzialność karna i jurysdykcja

Artykuł 15

Poważne naruszenie niniejszego protokołu

1. Każda osoba popełnia przestępstwo w rozumieniu niniejszego protokołu, jeżeli celowo i z naruszeniem konwencji lub niniejszego protokołu dopuszcza się któregokolwiek z następujących czynów:

a) czyni celem ataku dobro kulturalne objęte ochroną wzmocnioną;

b) wykorzystuje dobro kulturalne objęte ochroną wzmocnioną lub jego najbliższe otoczenie do wsparcia działań wojskowych;

c) powoduje rozległe zniszczenia lub zawłaszcza dobro kulturalne objęte ochroną na mocy konwencji lub niniejszego protokołu;

d) czyni dobro kulturalne objęte ochroną na mocy konwencji i niniejszego protokołu celem ataku;

e) dokonuje kradzieży, rabunku lub przywłaszczenia bądź popełnia akty wandalizmu skierowane przeciwko dobrom kulturalnym objętym ochroną na mocy konwencji.

2. Każda ze Stron podejmie takie kroki, jakie mogą być niezbędne, aby w ramach prawa krajowego zostały uznane za przestępstwo czyny uznane za przestępstwo na mocy niniejszego artykułu i aby przestępstwa takie podlegały odpowiednim karom. Czyniąc to, każda ze Stron będzie postępować zgodnie z ogólnymi zasadami prawa i prawa międzynarodowego, w tym z normami rozszerzającymi indywidualną odpowiedzialność karną na osoby inne niż te, które bezpośrednio popełniły dany czyn.

Artykuł 16
Jurysdykcja

1. Bez uszczerbku dla ustępu 2, każda ze Stron podejmie niezbędne kroki legislacyjne, dla objęcia swoją jurysdykcją przestępstw wymienionych w artykule 15 w następujących wypadkach:

a) kiedy takie przestępstwo zostanie popełnione na terytorium danego państwa;

b) kiedy podejrzany o popełnienie tego przestępstwa jest obywatelem danego państwa;

c) w wypadku przestępstw, o których mówi artykuł 15 ustępy a) do c), kiedy podejrzany o popełnienie tego przestępstwa przebywa na terytorium danego państwa.

2. W odniesieniu do wykonywania jurysdykcji i bez uszczerbku dla artykułu 28 konwencji:

a) niniejszy protokół nie wyklucza ponoszenia indywidualnej odpowiedzialności karnej ani wykonywania jurysdykcji na podstawie mającego zastosowanie prawa krajowego lub międzynarodowego, ani też nie ma wpływu na wykonywanie jurysdykcji na mocy międzynarodowego prawa zwyczajowego;

b) z wyjątkiem sytuacji, gdy państwo, które nie jest Stroną niniejszego protokołu przyjmie go i będzie stosowało jego postanowienia zgodnie z artykułem 3, ustęp 2, członkowie sił zbrojnych i obywatele państwa, które nie jest Stroną niniejszego protokołu, z wyjątkiem tych obywateli służących w siłach zbrojnych państwa, które jest Stroną niniejszego protokołu, nie ponoszą indywidualnej odpowiedzialności karnej na mocy niniejszego protokołu, ani też niniejszy protokół nie nakłada obowiązku objęcia jurysdykcją takich osób czy ich ekstradycji.

Artykuł 17
Dochodzenie sądowe

1. Strona, na której terytorium przebywa osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa, o którym mowa w artykule 15, ustępy 1 a) do c), jeśli nie dokona ekstradycji tej osoby, to przedłoży, bez żadnego wyjątku i bez nieuzasadnionej zwłoki, taką sprawę swoim kompetentnym władzom w celu wszczęcia dochodzenia sądowego w postępowaniu zgodnym z obowiązującym prawem krajowym lub, jeśli mają zastosowanie, odpowiednimi normami prawa międzynarodowego.

2. Bez uszczerbku dla, jeśli mają zastosowanie, odpowiednich norm prawa międzynarodowego, każda osoba, przeciwko której toczy się postępowanie w związku z konwencją lub niniejszym protokołem, będzie miała zagwarantowane uczciwe traktowanie i uczciwy proces, zgodnie z obowiązującym prawem krajowym i prawem międzynarodowym, na wszystkich etapach postępowania sądowego i w żadnym wypadku nie będzie miała gwarancji mniejszych niż te, które przewidziane są przez prawo międzynarodowe.

Artykuł 18
Ekstradycja

1. Przestępstwa, o których mówi artykuł 15, ustępy 1 a) do c) będą uważane za zaliczające się do przestępstw podlegających ekstradycji na mocy umowy o ekstradycji zawartej pomiędzy jakimikolwiek Stronami przed wejściem w życie niniejszego protokołu. Strony zobowiązują się do włączenia takich przestępstw do każdej umowy o ekstradycji, która zostanie zawarta między nimi w późniejszym terminie.

2. Jeśli Strona uzależniająca ekstradycję od istnienia umowy, otrzyma wniosek o ekstradycję od innej Strony, z którą nie zawarła umowy o ekstradycji, Strona, do której skierowano wniosek może, według uznania, uważać niniejszy protokół za podstawę prawną do ekstradycji w odniesieniu do przestępstw, o których mówi artykuł 15, ustępy 1 a) do c).

3. Strony, które nie uzależniają ekstradycji od istnienia umowy uznają przestępstwa, o których mówi artykuł 15 ustępy 1 a) do c) za przestępstwa zobowiązujące do ekstradycji między nimi, na warunkach określonych przez prawo Strony, do której skierowano wniosek.

4. W razie konieczności, przestępstwa, o których mówi artykuł 15 ustępy 1 a) do c) będą traktowane, dla celów ekstradycji między Stronami, tak jakby zostały popełnione nie tylko w miejscu, w którym nastąpiły, ale także na terytorium Stron, które ustanowiły swoją jurysdykcję zgodnie z artykułem 16, ustęp 1.

Artykuł 19
Wzajemna pomoc prawna

1. Strony powinny udzielać sobie wzajemnie możliwie jak największej pomocy w związku z dochodzeniem lub postępowaniem karnym bądź ekstradycyjnym w odniesieniu do prze-

stępstw, o których mówi artykuł 15, łącznie z pomocą w uzyskaniu pozostających w ich dyspozycji dowodów, niezbędnych do postępowania sądowego.

2. Strony będą wywiązywać się ze swoich zobowiązań określonych w ustępie 1 zgodnie z wszelkimi umowami i innymi porozumieniami na temat wzajemnej pomocy prawnej, jakie mogą istnieć między nimi. W braku takich umów lub porozumień Strony będą udzielać wzajemnie pomocy zgodnie z ich prawem wewnętrznym.

Artykuł 20

Podstawy do odmowy

1. Dla celów ekstradycji, przestępstwa, określone w artykule 15 ustępy 1 a) do c) i dla celów wzajemnej pomocy prawnej, przestępstwa, o których mówi artykuł 15 nie będą uważane za przestępstwa polityczne lub za przestępstwa powiązane z przestępstwami politycznymi, ani też jako przestępstwa wynikające z motywów politycznych. Odpowiednio, wniosek o ekstradycję lub o wzajemną pomoc prawną w odniesieniu do takich przestępstw nie może zostać odrzucony wyłącznie na podstawie tego, że dotyczy przestępstwa politycznego, lub przestępstwa powiązanego z przestępstwem politycznym, ani też wynikającego z motywów politycznych.

2. Nic w niniejszym protokole nie może być interpretowane jako zobowiązujące do ekstradycji lub do udzielania wzajemnej pomocy prawnej, jeśli Strona, do której wystąpiono z wnioskiem ma istotne powody, by uważać, że wniosek o ekstradycję za przestępstwa, o których mowa w artykule 15, ustępy 1 a) do c) lub o wzajemną pomoc prawną w odniesieniu do przestępstw, o których mowa w artykule 15 został złożony w celu ścigania lub ukarania osoby z powodu jej rasy, religii, narodowości, pochodzenia etnicznego lub poglądów politycznych, lub że uwzględnienie wniosku przyczyni się do pogorszenia sytuacji tej osoby z jakiegokolwiek z wymienionych tu powodów.

Artykuł 21

Środki odnoszące się do innych naruszeń

Bez uszczerbku dla artykułu 28 konwencji, każda Strona przyjmie takie środki prawne, administracyjne lub dyscyplinarne, jakie mogą być konieczne dla zakazania następujących czynów, jeśli zostaną one umyślnie popełnione:

a) jakiekolwiek użycie dóbr kulturalnych z naruszeniem konwencji lub niniejszego protokołu;

b) wszelki bezprawny wywóz czy inne usunięcie lub przeniesienie prawa własności dóbr kulturalnych z terytorium okupowanego z naruszeniem konwencji lub niniejszego protokołu.

Rozdział V

Ochrona dóbr kulturalnych w razie konfliktów zbrojnych nie mających charakteru międzynarodowego

Artykuł 22

Konflikty zbrojne nie mające charakteru międzynarodowego

1 Niniejszy protokół ma zastosowanie w razie konfliktu nie mającego charakteru międzynarodowego, powstałego na terytorium jednej ze Stron.

2 Niniejszy protokół nie ma zastosowania w sytuacji wewnętrznych niepokojów i napięć, takich jak zamieszki, odizolowane i sporadyczne akty przemocy lub działania podobnego rodzaju.

3 Nic w niniejszym protokole nie może być powołane w celu naruszenia suwerenności państwa lub odpowiedzialności rządu, za użycie wszelkich zgodnych z prawem środków do utrzymania lub przywrócenia prawa i porządku w państwie lub do obrony jedności narodowej i integralności terytorialnej państwa.

4 Nic w niniejszym protokole nie może powodować uszczerbku dla głównej jurysdykcji Strony, na terytorium której toczy się konflikt zbrojny nie mający charakteru międzynarodowego, w sprawach naruszeń, o których mowa w artykule 15.

5 Nic w niniejszym protokole nie może być powoływane dla usprawiedliwienia interwencji bezpośredniej lub pośredniej, z jakiegokolwiek powodu, w konflikt zbrojny lub w sprawy wewnętrzne bądź zewnętrzne Strony, na terytorium której występuje ten konflikt.

6 Zastosowanie niniejszego protokołu do sytuacji, o której mówi ustęp 1 nie będzie miało wpływu na sytuację prawną Stron konfliktu.

7 UNESCO może zaoferować swoje usługi Stronom konfliktu.

Rozdział VI
Kwestie instytucjonalne
Artykuł 23
Zgromadzenie Stron

1. Zgromadzenie Stron będzie zwołane w tym samym czasie co konferencja generalna UNESCO oraz skoordynowane z posiedzeniem Wysokich Umawiających się Stron, jeżeli Dyrektor Generalny zwoła takie posiedzenie.

2. Zgromadzenie Stron przyjmie swój regulamin wewnętrzny.

3. Zgromadzenie Stron ma następujące funkcje:

(a) dokonywać wyboru członków Komitetu na podstawie artykułu 24, ustęp 1;

(b) zatwierdzać wytyczne opracowane przez Komitet na podstawie artykułu 27, ustęp 1 (a);

(c) opracowywać wytyczne dotyczące korzystania przez Komitet ze środków funduszu oraz nadzorować ich wykorzystanie;

(d) badać sprawozdania składane przez Komitet zgodnie z artykułem 27, ustęp 1;

(e) omawiać wszelkie problemy związane ze stosowaniem niniejszego protokołu oraz udzielać zalecenia, jeśli zachodzi taka potrzeba.

4. Na wniosek co najmniej jednej piątej Stron, Dyrektor Generalny zwoła Nadzwyczajne Zgromadzenie Stron.

Artykuł 24
Komitet ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego

1. Ustanawia się Komitet ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Komitet składa się z dwunastu Stron wybranych przez zgromadzenie Stron.

2. Posiedzenia zwyczajne Komitetu winny odbywać się raz do roku, a posiedzenia nadzwyczajne w przypadku zaistnienia takiej potrzeby.

3. Wybierając członków Komitetu, Strony będą starały się zapewnić sprawiedliwą reprezentację różnych regionów świata i różnych kultur.

4. Strony, które są członkami Komitetu, wybierają na swoich przedstawicieli osoby posiadające kwalifikacje w dziedzinie dziedzictwa kulturowego, obronności lub prawa międzynarodowego oraz zapewniają, w ramach wzajemnych konsultacji, że Komitet jako całość posiada stosowne kwalifikacje we wszystkich tych dziedzinach.

Artykuł 25
Kadencja

1. Kadencja Strony wybranej na członka Komitetu wynosi cztery lata z prawem do jednokrotnego ponownego wyboru bezpośrednio po zakończeniu kadencji.

2. Niezależnie od postanowień ustępu 1, kadencja połowy członków wybranych podczas pierwszych wyborów upłynie z końcem pierwszego zwyczajnego Zgromadzenia Stron odbywającego się po pierwszych wyborach. Członkowie ci zostaną wybrani drogą losowania przez Przewodniczącego Zgromadzenia po pierwszych wyborach.

Artykuł 26
Regulamin wewnętrzny

1. Komitet uchwala swój regulamin wewnętrzny i przyjmuje zasady proceduralne.

2. Większość członków Komitetu stanowi kworum. Decyzje Komitetu są podejmowane większością dwóch trzecich głosujących członków.

3. Przy podejmowaniu decyzji dotyczących dóbr kulturalnych dotkniętych konfliktem zbrojnym, członkowie, którzy są Stronami tego konfliktu, nie uczestniczą w głosowaniu.

Artykuł 27
Funkcje

1. Komitet ma następujące funkcje:

(a) opracowanie wytycznych określających stosowanie niniejszego protokołu;

(b) przyznawanie, zawieszanie lub cofnięcie ochrony wzmocnionej dóbr kulturalnych, jak również utworzenie, prowadzenie i promocja listy dóbr kulturalnych objętych ochroną wzmocnioną;

(c) obserwacja i nadzorowanie stosowania niniejszego protokołu oraz promocja identyfikacji dóbr kulturalnych objętych ochroną wzmocnioną;

(d) badanie sprawozdań Stron i formułowanie uwag do tych sprawozdań, uzyskiwanie wyjaśnień, jeżeli zachodzi taka potrzeba oraz przygotowanie dla zgromadzenia Stron własnego sprawozdania na temat stosowania niniejszego protokołu;

(e) otrzymywanie i rozpatrywanie wniosków o pomoc międzynarodową w myśl artykułu 32;

(f) decydowanie o wykorzystania funduszu;

(g) wykonywanie wszelkich innych funkcji zleconych przez zgromadzenie Stron.

2. Komitet sprawuje swoje funkcje we współpracy z Dyrektorem Generalnym.

3. Komitet współpracuje z organizacjami międzynarodowymi i krajowymi, rządowymi i pozarządowymi, mającymi cele podobne do celów konwencji, pierwszego protokołu i niniejszego protokołu. Aby wesprzeć wypełnianie swych funkcji, Komitet może zaprosić do udziału w swych posiedzeniach, w charakterze doradczym, uznane organizacje działające w tej dziedzinie, takie jak organizacje posiadające formalne związki z UNESCO, włączając w to Międzynarodowy Komitet Błękitnej Tarczy oraz jednostki wchodzące w skład tej organizacji. Do uczestnictwa w posiedzeniach Komitet może również zaprosić, w charakterze doradców przedstawicieli Międzynarodowego Ośrodka Studiów nad Ochroną i Restauracją Dóbr Kultury (ośrodka rzymskiego) (ICCROM) oraz Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża (ICRC).

Artykuł 28

Sekretariat

Komitet ma do pomocy sekretariat UNESCO, który przygotowuje dokumentację dla Komitetu, porządek dzienny jego posiedzeń i zapewnia wykonywanie jego decyzji oraz terminarza posiedzeń, jak również za wdrażanie decyzji Komitetu.

Artykuł 29

Fundusz ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego

1. Tworzy się fundusz dla następujących celów:

(a) udzielania pomocy finansowej oraz pomocy w innej formie dla wsparcia środków przygotowawczych lub innych podejmowanych w czasie pokoju m.in. zgodnie z artykułem 5, artykułem 10, ustęp (b) oraz artykułem 30; jak również

(b) udzielanie pomocy finansowej oraz pomocy w innej formie w związku z doraźnymi, tymczasowymi lub innymi środkami podejmowanymi dla ochrony dóbr kulturalnych podczas konfliktów zbrojnych lub podczas ich odzyskiwania natychmiast po zakończeniu działań zbrojnych zgodnie, między innymi, z artykułem 8, ustęp (a).

2. Fundusz stanowi fundusz powierniczy zgodnie z postanowieniami regulaminu finansowego UNESCO.

3. Wydatki funduszu będą użyte wyłącznie na cele określone przez Komitet, zgodnie z wytycznymi, o których stanowi artykuł 23, ustęp 3 (c). Komitet może przyjąć wpłaty przeznaczone na realizację pewnego tylko programu lub projektu, pod warunkiem, że podjął on decyzję o realizacji tego programu lub projektu.

4. Środki funduszu składają się z:

(a) dobrowolnych składek Stron;

(b) wpłat, darów i zapisów czynionych przez:

(i) inne Państwa;

(ii) UNESCO lub inne organizacje systemu Narodów Zjednoczonych;

(iii) inne rządowe lub pozarządowe organizacje; i

(iv) podmioty prywatne i publiczne albo osoby prywatne;

(c) odsetek przypadających od kwot zgromadzonych przez fundusz

(d) dochodów uzyskanych ze zbiórek pieniężnych i wpływów z imprez organizowanych na rzecz funduszu; i

(e) wszelkich innych przychodów przewidzianych przez wytyczne mające zastosowanie do funduszu.

Rozdział VII

Rozpowszechnianie informacji i międzynarodowa pomoc

Artykuł 30

Rozpowszechnienie

1. Strony będą starały się wszelkimi właściwymi środkami, a w szczególności za pomocą programów edukacyjnych i informacyjnych wzmacniać w swoich społeczeństwach poszanowanie i docenianie dóbr kulturalnych.

2. Strony będą rozpowszechniać niniejszy protokół w jak najszerszym stopniu, zarówno w czasie pokoju, jak też w czasie konfliktu zbrojnego.

3. Wszelkie władze wojskowe lub cywilne, które podczas konfliktu zbrojnego są odpowiedzialne za stosowanie niniejszego protokołu powinny być w pełni zapoznane z niniejszym tekstem. W tym celu Strony, stosownie:

(a) włączą wytyczne i instrukcje dotyczące ochrony dóbr kulturalnych do swoich regulaminów wojskowych;

(b) opracują i będą realizować we współpracy z UNESCO i odnośnymi organizacjami rządowymi i pozarządowymi programy szkoleniowe i edukacyjne na czas pokoju;

(c) będą informować się wzajemnie, za pośrednictwem Dyrektora Generalnego, o ustawach, przepisach administracyjnych oraz środkach powziętych na podstawie ustępów (a) i (b);

(d) będą informować się wzajemnie tak szybko jak jest to tylko możliwe, za pośrednictwem Dyrektora Generalnego, o ustawach i przepisach administracyjnych, które zamierzają przyjąć, aby zapewnić stosowanie niniejszego protokołu.

Artykuł 31

Współpraca międzynarodowa

W sytuacji poważnych naruszeń niniejszego protokołu, Strony zobowiązują się działać, wspólnie poprzez Komitet lub indywidualnie we współpracy z UNESCO i Organizacją Narodów Zjednoczonych i w zgodzie z Kartą Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 32

Pomoc międzynarodowa

1. Strona może prosić o udzielenie przez Komitet pomocy międzynarodowej dla dóbr kulturalnych objętych ochroną wzmocnioną, jak również pomocy w przygotowaniu, opracowaniu lub stosowaniu ustaw i przepisów administracyjnych oraz środków, o których mowa w artykule 10.

2. Strona konfliktu, która nie jest Stroną niniejszego protokołu, lecz przyjmuje i stosuje przepisy zgodne z artykułem 3, ustęp 2, może zwracać się z prośbą do Komitetu o udzielenie stosownej pomocy międzynarodowej.

3. Komitet przyjmie przepisy dotyczące składania wniosków o udzielenie pomocy międzynarodowej oraz określi formy, w jakich może ona występować.

4. Zachęca się Strony, aby za pośrednictwem Komitetu udzielały wszelkiej pomocy technicznej wnoszącym o to Stronom, bądź Stronom konfliktu.

Artykuł 33

Pomoc UNESCO

1. Strony mogą zwrócić się do UNESCO z prośbą o pomoc techniczną w zorganizowaniu ochrony swoich dóbr kulturalnych, taką jak działania przygotowawcze do opieki nad dobrami kulturalnymi, środki zapobiegawcze i organizacyjne w nagłych wypadkach oraz tworzenie krajowych inwentarzy dóbr kulturalnych, lub w związku z jakimkolwiek innym zagadnieniem wynikającym ze stosowania niniejszego protokołu. UNESCO udziela tej pomocy w granicach swego programu i swoich możliwości.

2. Zachęca się Strony do udzielania pomocy technicznej na poziomie dwustronnym i wielostronnym.

3. UNESCO jest uprawnione do występowania z własnej inicjatywy do Stron z propozycjami w tych sprawach.

Rozdział VIII

Wykonanie niniejszego protokołu

Artykuł 34

Mocarstwa opiekuńcze

Niniejszy protokół będzie stosowany we współpracy z Mocarstwami opiekuńczymi, odpowiedzialnymi za ochronę interesów Stron konfliktu.

Artykuł 35

Procedura pojednawcza

1. Mocarstwa opiekuńcze zaoferują swoje dobre usługi ilekroć uznają, że leży to w interesie dóbr kulturalnych, a w szczególności w razie braku zgody między Stronami konfliktu, co do stosowania lub wykładni postanowień niniejszego protokołu.

2. W tym celu każde z Mocarstw opiekuńczych może, na zaproszenie jednej ze Stron, Dyrektora Generalnego lub z własnej inicjatywy, zaproponować Stronom konfliktu spotkanie ich przedstawicieli, a w szczególności przedstawicieli władz powołanych do ochrony dóbr kulturalnych, w razie potrzeby na terytorium państwa, które nie jest Stroną konfliktu. Strony konfliktu zobowiązane są przychylić się do otrzymanej propozycji odbycia spotkania. Mocarstwa opiekuńcze zgłaszają do aprobaty Stronom konfliktu nazwisko osobistości bądź będącej obywatelem państwa nie będącego Stroną konfliktu, bądź zaproponowanej przez Dyrektora Generalnego, która będzie zaproszona do udziału w tym spotkaniu w charakterze przewodniczącego.

Artykuł 36

Postępowanie pojednawcze w razie braku Mocarstw opiekuńczych

1. Jeżeli nie zostały wyznaczone Mocarstwa opiekuńcze, to Dyrektor Generalny może zaoferować swoje dobre usługi lub podjąć działania w formie pojednawstwa lub pośrednictwa w celu załatwienia nieporozumień.

2. Na zaproszenie jednej ze Stron lub Dyrektora Generalnego, Przewodniczący Komitetu może zaproponować Stronom konfliktu spotkanie ich przedstawicieli, a w szczególności przedstawicieli władz powołanych do ochrony dóbr kulturalnych, w razie potrzeby na terytorium państwa, które nie jest Stroną konfliktu.

Artykuł 37

Przekład i sprawozdania

1. Strony przełożą niniejszy protokół na urzędowy język lub języki swojego kraju oraz przekażą oficjalny tekst przekładu Dyrektorowi Generalnemu.

2. Strony będą przedkładać Komitetowi, co cztery lata, sprawozdanie na temat wykonania niniejszego protokołu.

Artykuł 38

Odpowiedzialność państwa

Żadne postanowienie niniejszego protokołu dotyczące indywidualnej odpowiedzialności karnej nie wpływa na odpowiedzialność państw, przewidzianą w prawie międzynarodowym, włączając w to obowiązek odszkodowania.

Rozdział IX

Postanowienia końcowe

Artykuł 39

Języki

Niniejszy protokół sporządzono w języku arabskim, chińskim, angielskim, francuskim, rosyjskim i hiszpańskim, wszystkie te sześć tekstów są równie autentyczne.

Artykuł 40

Podpisanie

Niniejszy protokół nosi datę 26 maja 1999 r. Wszystkie Wysokie Umawiające się Strony mogą go podpisać w Hadze od 17 maja 1999 do 31 grudnia 1999 r.

Artykuł 41

Ratyfikacja, przyjęcie lub zatwierdzenie

1. Niniejszy protokół podlega ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu przez Wysokie Umawiające się Strony, które podpisały niniejszy protokół, zgodnie z procedurą konstytucyjną każdej z nich.

2. Dokumenty ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia będą składane Dyrektorowi Generalnemu.

Artykuł 42

Przystąpienie

1. Inne Wysokie Umawiające się Strony będą mogły przystąpić do niniejszego protokołu począwszy od 1 stycznia 2000 r.

2. Przystąpienia dokonuje się poprzez złożenie dokumentu przystąpienia Dyrektorowi Generalnemu.

Artykuł 43

Wejście w życie

1. Niniejszy protokół wejdzie w życie w trzy miesiące po złożeniu dwudziestu dokumentów ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

2. Następnie dla każdej Strony będzie on wchodził w życie w trzy miesiące po złożeniu przez nią dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

Artykuł 44

Wejście w życie w sytuacji konfliktu zbrojnego

W sytuacjach określonych w artykułach 18 i 19 konwencji dokumenty ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia albo przystąpienia do niniejszego protokołu złożone przez Strony konfliktu, czy to przed rozpoczęciem kroków nieprzyjacielskich lub okupacji, czy też po nim, wywołują skutki prawne natychmiast. Dyrektor Generalny roześle w takich wypadkach zawiadomienia przewidziane w artykule 46 jak najszybszą drogą.

Artykuł 45

Wypowiedzenie

1. Każda Strona będzie mogła wypowiedzieć niniejszy protokół.

2. Wypowiedzenie będzie notyfikowane na piśmie, dokumentem złożonym Dyrektorowi Generalnemu.

3. Wypowiedzenie wywoła skutki prawne w rok po otrzymaniu dokumentu wypowiedzenia.

Jeżeli jednak w chwili upływu tego roku Strona wypowiadająca będzie wmieszana w konflikt zbrojny, skutki prawne wypowiedzenia ulegną zawieszeniu aż do zakończenia kroków nieprzyjacielskich lub też czynności mających na celu repatriację dóbr kulturalnych, w zależności od tego, który z tych terminów jest późniejszy.

Artykuł 46

Zawiadomienia

Dyrektor Generalny będzie zawiadamiał wszystkie Wysokie Umawiające się Strony oraz Organizację Narodów Zjednoczonych o złożeniu wszelkich dokumentów ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, wymienionych w artykułach 41 i 42 oraz o wypowiedzeniach wymienionych w artykule 45.

Artykuł 47

Rejestracja w Organizacji Narodów Zjednoczonych

Zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych, niniejszy protokół będzie zarejestrowany w Sekretariacie Narodów Zjednoczonych na wniosek Dyrektora Generalnego (...).

Europejska konwencja kulturalna Rady Europy, Paryż, 19 grudnia 1954 r.

(DzU z 1990 r., nr 8, poz. 44)

Rządy, sygnatariusze niniejszej konwencji, będące członkami Rady Europy,

uważając, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności jej członków, aby między innymi chronić i realizować ideały i zasady, które stanowią ich wspólne dziedzictwo;

uważając, że osiągnięcie tego celu byłoby ułatwione przez lepsze wzajemne zrozumienie między narodami Europy;

uważając, że dla tych celów pożądane jest nie tylko zawieranie dwustronnych umów kulturalnych pomiędzy członkami Rady, lecz również prowadzenie polityki wspólnych działań mających na celu ochronę i popieranie rozwoju kultury europejskiej;

podjąwszy postanowienie o zawarciu ogólnej europejskiej konwencji kulturalnej, która ma na celu popieranie wśród obywateli wszystkich krajów członkowskich i innych państw europejskich, które zechcą przystąpić do tej konwencji, studiów nad językami, historią i cywilizacją innych narodów oraz cywilizacji wspólnej dla nich wszystkich;

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Każda z Umawiających się Stron podejmie odpowiednie kroki w celu ochrony i popierania rozwoju jej narodowego wkładu do wspólnego dziedzictwa kulturalnego Europy.

Artykuł 2

Każda z Umawiających się Stron w miarę możliwości będzie:

a) zachęcać swych obywateli do studiów nad językami, historią i cywilizacją innych Umawiających się Stron oraz udostępni środki tym Stronom w celu popierania tych studiów na jej terytorium oraz

b) czynić starania w celu popierania studiów nad jej językiem lub językami, historią i cywilizacją na terytorium innych Umawiających się Stron oraz udostępni środki obywatelom tych Stron, umożliwiające im prowadzenie takich studiów na jej terytorium.

Artykuł 3

Umawiające się Strony będą się wzajemnie konsultować w ramach Rady Europy, aby podejmować zgodne działania w zakresie popierania działalności kulturalnej, będącej przedmiotem ogólnoeuropejskiego zainteresowania.

Artykuł 4

Każda z Umawiających się Stron będzie, w miarę możliwości, ułatwiać poruszanie się i wymianę osób oraz obiektów o wartości kulturalnej, aby umożliwić realizację art. 2 i 3.

Artykuł 5

Każda z Umawiających się Stron uzna obiekty o europejskiej wartości kulturalnej znajdujące się w jej dyspozycji za integralne części wspólnego dziedzictwa kulturalnego Europy, podejmie odpowiednie kroki dla ich ochrony i zapewni do nich właściwy dostęp.

Artykuł 6

1. Propozycje na temat stosowania postanowień niniejszej konwencji oraz kwestie dotyczące jej interpretacji będą rozważane podczas posiedzeń Komitetu Ekspertów Kulturalnych Rady Europy.

2. Państwo nie będące członkiem Rady Europy, które przystąpiło do niniejszej konwencji zgodnie z postanowieniami ust. 4 art. 9, może wyznaczyć swego przedstawiciela lub przedstawicieli w celu uczestniczenia w posiedzeniach, o których mowa w poprzednim ustępie.

3. Wnioski ustalone na posiedzeniach, o których mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu, będą przedłożone w formie zaleceń Komitetowi Ministrów Rady Europy, o ile nie będą to decyzje pozostające w kompetencji Komitetu Ekspertów Kulturalnych w sprawach o charakterze administracyjnym, które nie pociągają za sobą dodatkowych wydatków.

4. Sekretarz Generalny Rady Europy poinformuje członków Rady i Rząd każdego Państwa, które przystąpiło do niniejszej konwencji, o istotnych dla nich decyzjach, które mogą być podjęte przez Komitet Ministrów lub Komitet Ekspertów Kulturalnych.

5. Każda z Umawiających się Stron powiadomi we właściwym trybie Sekretarza Generalnego Rady Europy o podjętym przez nią działaniu w celu zastosowania postanowień niniejszej konwencji zgodnie z decyzjami podjętymi przez Komitet Ministrów lub Komitet Ekspertów Kulturalnych.

6. Jeśli niektóre propozycje dotyczące zastosowania niniejszej konwencji spotkają się z zainteresowaniem jedynie ograniczonej liczby Umawiających się Stron, to mogą być one dalej rozpatrywane zgodnie z postanowieniami artykułu 7, pod warunkiem że ich wykonywanie nie pociągnie za sobą wydatków ponoszonych przez Radę Europy.

Artykuł 7

Jeżeli dla realizacji celów niniejszej konwencji dwie lub więcej Umawiających się Stron zechce zorganizować inne posiedzenia w siedzibie Rady Europy niż określone w ust. 1 art. 6, Sekretarz Generalny Rady udzieli im żądanej pomocy administracyjnej.

Artykuł 8

Żadne postanowienie niniejszej konwencji nie będzie miało wpływu na:

a) postanowienia istniejącej dwustronnej konwencji kulturalnej, podpisanej przez którąkolwiek z Umawiających się Stron, ani nie będzie stanowić przeciwwskazania do zawarcia takiej konwencji przez te Strony;

b) obowiązek podporządkowania się osób prawom i przepisom obowiązującym na terytorium każdej z Umawiających się Stron, dotyczących wjazdu, pobytu i wyjazdu obcokrajowców.

Artykuł 9

1. Niniejsza konwencja będzie otwarta do podpisu dla członków Rady Europy. Będzie ona ratyfikowana, a dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone u Sekretarza Generalnego Rady Europy.

2. Po złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych przez trzy rządy będące sygnatariuszami niniejszej konwencji, będzie ona obowiązywać w stosunkach pomiędzy tymi rządami.

3. W wypadku rządu sygnatariusza niniejszej konwencji, który ją będzie ratyfikował w następnej kolejności, wejdzie ona w życie w dniu złożenia jego dokumentu ratyfikacyjnego.

4. Komitet Ministrów Rady Europy może podjąć w drodze głosowania jednomyślną decyzję o zaproszeniu – na zasadach i warunkach, jakie uzna za stosowne – dowolnego państwa europejskiego nie będącego członkiem Rady do przystąpienia do niniejszej konwencji. Państwo, które otrzyma takie zaproszenie, może przystąpić do konwencji po złożeniu dokumentu przystąpienia u Sekretarza Generalnego Rady Europy. Przystąpienie będzie się liczyć od daty przyjęcia tego dokumentu.

5. Sekretarz Generalny Rady Europy powiadomi wszystkich członków Rady Europy oraz każde przystępujące państwo o złożeniu wszystkich dokumentów ratyfikacyjnych i dokumentów przystąpienia.

Artykuł 10

Każda z Umawiających się Stron może określić terytoria, na których postanowienia niniejszej konwencji będzie się stosować, po zwróceniu się do Sekretarza Generalnego Rady Europy z oświadczeniem podanym następnie przez niego do wiadomości wszystkich pozostałych Umawiających się Stron.

Artykuł 11

1. Każda z Umawiających się Stron może wypowiedzieć niniejszą konwencję w dowolnym czasie po upływie pięciu lat od jej wejścia w życie poprzez powiadomienie na piśmie wystosowane do Sekretarza Generalnego Rady Europy, który poinformuje o tym pozostałe Strony.

2. Takie wypowiedzenie wejdzie w życie dla zainteresowanej Strony sześć miesięcy po dacie przyjęcia go przez Sekretarza Generalnego Rady Europy.

Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury, Paryż, 17 listopada 1970 r.

(DzU z 1974 r., nr 20, poz. 106)

Konferencja generalna Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, zebrana w Paryżu w dniach od 12 października do 14 listopada 1970 roku na swej szesnastej sesji,

przypominając wagę postanowień zawartych w Deklaracji dotyczącej zasad międzynarodowej współpracy kulturalnej, przyjętej przez konferencję generalną na jej czternastej sesji,

zważywszy, że wymiana dóbr kultury między narodami w celach naukowych, kulturalnych i oświatowych pogłębia wiedzę o cywilizacji ludzkiej, wzbogaca życie kulturalne wszystkich narodów i prowadzi do wzajemnego szacunku i zrozumienia między narodami,

zważywszy, że dobra kultury są jednym z głównych elementów cywilizacji i kultury narodów i że nabierają one prawdziwej wartości tylko wówczas, gdy znane jest możliwie jak najdokładniej ich pochodzenie, historia i otoczenie,

zważywszy, że obowiązkiem każdego państwa jest chronić dobra kultury znajdujące się na jego terytorium przed niebezpieczeństwami kradzieży, nielegalnych wykopalisk i nielegalnego wywozu,

zważywszy, że w celu zapobiegania tym niebezpieczeństwom konieczne jest, aby każde państwo uświadomiło sobie w jeszcze większym stopniu swój obowiązek moralny poszanowania swego własnego dziedzictwa kulturalnego, jak również dziedzictwa kulturalnego wszystkich narodów,

zważywszy, że muzea, biblioteki i archiwa jako instytucje kulturalne powinny czuwać nad tym, aby ich zbiory były tworzone w oparciu o powszechnie uznane zasady moralne,

zważywszy, że nielegalny przywóz, wywóz i przenoszenie własności dóbr kultury jest przeszkodą na drodze do wzajemnego zrozumienia między narodami, do którego UNESCO ma obowiązek przyczyniać się, między innymi poprzez zalecanie zainteresowanym Państwom stosowania międzynarodowych konwencji w tym zakresie,

zważywszy, że ochrona dziedzictwa kulturalnego może być skuteczna jedynie pod warunkiem jej zorganizowania zarówno na skalę krajową, jak i międzynarodową, przy ścisłej współpracy między państwami,

zważywszy, że Konferencja generalna UNESCO już w 1964 roku przyjęła zalecenie w tej sprawie,

zapoznawszy się z nowymi propozycjami dotyczącymi środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury, które to zagadnienie stanowi punkt 19 porządku dziennego sesji,

postanowiwszy na swej piętnastej sesji, że zagadnienie to powinno stać się przedmiotem konwencji międzynarodowej,

przyjmuje dnia czternastego listopada 1970 roku niniejszą konwencję.

Artykuł 1

Dla celów niniejszej konwencji za dobra kultury uważane są dobra, które ze względów religijnych lub świeckich uznawane są przez każde państwo za mające znaczenie dla archeologii, prehistorii, literatury, sztuki lub nauki i które należą do następujących kategorii:

a) rzadkie zbiory i okazy z dziedziny zoologii, botaniki, mineralogii i anatomii; przedmioty przedstawiające wartość paleontologiczną;

b) dobra mające związek z historią, w tym również z historią nauki i techniki, historią wojskowości i historią społeczną, a także dobra pozostające w związku z historią życia przywódców, myślicieli, naukowców i artystów narodowych oraz ważnych dla narodu wydarzeń;

c) przedmioty uzyskane drogą wykopalisk archeologicznych (legalnych i nielegalnych) i odkryć archeologicznych;

d) elementy pochodzące z rozebranych zabytków artystycznych lub historycznych albo ze stanowisk archeologicznych;

e) antyki liczące ponad 100 lat, takie jak napisy, monety i wyryte pieczęcie;

f) materiały etnologiczne;

g) dobra, przedstawiające wartość artystyczną, takie jak:

(i) obrazy, malowidła i rysunki wykonane w całości ręcznie, na jakimkolwiek podkładzie i przy wykorzystaniu dowolnego tworzywa (z wyjątkiem rysunków przemysłowych i artykułów przemysłowych ręcznie zdobionych);

(ii) oryginalne dzieła sztuki posągowej i rzeźby wykonane z dowolnego tworzywa;

(iii) oryginały sztychów, rycin i litografii;

(iv) oryginały zestawów i montaży artystycznych wykonane z dowolnego tworzywa;

h) rzadkie rękopisy i inkunabuły, dawne książki, dokumenty i publikacje mające szczególne znaczenie (historyczne, artystyczne, naukowe, literackie itp.), w postaci pojedynczych egzemplarzy lub w zbiorach;

i) znaczki pocztowe, skarbowe i podobnego rodzaju w postaci pojedynczych egzemplarzy lub w zbiorach;

j) archiwa, w tym archiwa fonograficzne, fotograficzne i filmowe;

k) liczące ponad sto lat meble oraz dawne instrumenty muzyczne.

Artykuł 2

1. Państwa-Strony niniejszej konwencji uznają, że nielegalny przywóz, wywóz i przenoszenie własności dóbr kultury stanowią jedną z głównych przyczyn zubożenia dziedzictwa kulturalnego krajów, z których te dobra pochodzą, i że współpraca międzynarodowa jest jednym z najbardziej skutecznych środków ochrony ich dóbr kultury przed wszystkimi związanymi z tym niebezpieczeństwami.

2. W tym celu Państwa-Strony zobowiązują się przeciwdziałać takim praktykom dostępnymi im środkami, w szczególności usuwając ich przyczyny, kładąc kres trwającym praktykom oraz udzielając pomocy w niezbędnym naprawieniu ich skutków.

Artykuł 3

Uważa się za nielegalne: przywóz, wywóz i przenoszenie własności dóbr kultury, dokonane wbrew postanowieniom przyjętym przez Państwa-Strony w myśl niniejszej konwencji.

Artykuł 4

Państwa-Strony niniejszej konwencji uznają, dla celów tej konwencji, że na dziedzictwo kulturalne każdego państwa składają się dobra kulturalne należące do następujących kategorii:

a) dobra kultury powstałe w wyniku twórczości indywidualnej lub zespołowej obywateli danego państwa oraz dobra kultury mające znaczenie dla danego państwa, powstałe na terytorium tego państwa w wyniku twórczości obywateli obcych lub bezpaństwowców zamieszkujących na jego terytorium;

b) dobra kultury odkryte na terytorium krajowym;

c) dobra kultury uzyskane przez ekspedycje archeologiczne, etnologiczne lub przyrodnicze za zgodą właściwych władz kraju, z którego te dobra pochodzą;

d) dobra kultury, które były przedmiotem uzgodnionej dobrowolnej wymiany;

e) dobra kultury otrzymane nieodpłatnie lub legalnie zakupione za zgodą właściwych władz kraju, z którego te dobra pochodzą.

Artykuł 5

W celu zapewnienia ochrony swych dóbr kultury przed nielegalnym przywozem, wywozem i przenoszeniem własności Państwa-Strony niniejszej konwencji zobowiązują się, uwzględniając warunki istniejące w każdym kraju, do utworzenia na swoim terytorium jednej lub kilku krajowych służb ochrony dziedzictwa kulturalnego, o ile takie jeszcze nie istnieją, dysponujących wykwalifikowanym i dostatecznym liczebnie personelem, dla zapewnienia skutecznego pełnienia następujących funkcji:

a) przyczynianie się do opracowywania projektów tekstów ustaw i przepisów mających za zadanie zapewnienie ochrony dziedzictwa kulturalnego, a w szczególności zapobieganie nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności ważnych dóbr kultury;

b) ustanowienie i prowadzenie na bieżąco, na podstawie krajowego rejestru chronionych dóbr, wykazu ważnych dóbr kultury, publicznych i prywatnych, których wywóz stanowiłby znaczne zubożenie narodowego dziedzictwa kulturalnego;

c) popieranie rozwoju lub tworzenie instytucji naukowych i technicznych (muzea, biblioteki, archiwa, laboratoria, pracownie itp.), koniecznych do zapewnienia konserwacji i upowszechniania dóbr kultury;

d) organizowanie nadzoru wykopalisk archeologicznych, zapewnienie konserwacji in situ niektórych dóbr kultury oraz ochrona niektórych stref zastrzeżonych dla przyszłych badań archeologicznych;

e) ustanowienie, do użytku osób zainteresowanych (konserwatorów, kolekcjonerów, antykwariuszy itp.), norm zgodnych z zasadami: etycznymi określonymi w niniejszej konwencji i czuwanie nad przestrzeganiem tych norm;

f) prowadzenie działalności wychowawczej mającej na celu rozbudzenie i rozwijanie poszanowania dla dziedzictwa kulturalnego wszystkich państw oraz szerokie upowszechnianie znajomości postanowień niniejszej konwencji;

g) czuwanie, aby każdej sprawie zniknięcia dobra kultury nadany został odpowiedni rozgłos.

Artykuł 6

Państwa-Strony niniejszej konwencji zobowiązują się:

a) wprowadzić odpowiednie zaświadczenie, w którym będzie zawarte stwierdzenie państwa, z jakiego dokonuje się wywozu, że wywóz danego dobra lub dóbr kultury odbywa się za jego zgodą; wszystkie wywożone zgodnie z przepisami dobra kultury powinny być zaopatrzone w takie zaświadczenie;

b) zakazać wywozu ze swego terytorium dóbr kultury nie zaopatrzonych w wyżej wymienione zaświadczenie wywozowe;

c) podać ten zakaz w odpowiedni sposób do wiadomości publicznej, szczególnie do wiadomości osób, które mogą być zainteresowane wywozem lub przywozem dóbr kultury.

Artykuł 7

Państwa-Strony niniejszej konwencji zobowiązują się:

a) podjąć wszelkie konieczne środki, zgodne z ich ustawodawstwem krajowym, w celu zapobieżenia nabywaniu przez muzea i inne instytucje tego typu, znajdujące się na ich terytorium, dóbr kultury pochodzących z innego Państwa-Strony niniejszej konwencji, które zostały nielegalnie wywiezione po wejściu w życie niniejszej konwencji w stosunku do obu zainteresowanych państw; informować w miarę możliwości Państwo-Stronę niniejszej konwencji, z którego takie dobra kultury pochodzą, o oferowanych dobrach kultury nielegalnie wywiezionych z terytorium tego państwa po wejściu w życie niniejszej konwencji w stosunku do obu zainteresowanych państw;

b) (i) zakazać przywozu dóbr kultury skradzionych z muzeum lub z zabytkowej budowli publicznej, religijnej lub świeckiej albo z podobnej instytucji, znajdujących się na terytorium innego Państwa-Strony niniejszej konwencji, po wejściu jej w życie w stosunku do obu zainteresowanych państw, pod warunkiem, że zostanie udowodnione, iż dobra te stanowią część składową inwentarza tej instytucji;

(ii) podjąć odpowiednie środki w celu odzyskania i zwrotu, na prośbę Państwa-Strony konwencji, z którego te dobra pochodzą, wszelkich dóbr kultury w ten sposób skradzionych i wwiezionych po wejściu w życie niniejszej konwencji w stosunku do obu zainteresowanych Państw, jednakże pod warunkiem, że państwo zwracające się z taką prośbą wypłaci należyte odszkodowanie osobie, która te dobra nabyła w dobrej wierze lub która posiada ważny dowód ich własności. Prośby o odzyskanie i zwrot będą przekazywane drogą dyplomatyczną. państwo, zwracające się z taką prośbą, zobowiązane jest dostarczyć na swój koszt wszelkie dowody konieczne do uzasadnienia swej prośby o odzyskanie i zwrot. Państwa-Strony nie będą obciążać opłatami celnymi ani innymi opłatami dóbr kultury, których zwrot następuje zgodnie z niniejszym artykułem. Wszelkie koszty związane ze zwrotem dóbr kultury, o których mowa, obciążają państwo, które zwróciło się z prośbą.

Artykuł 8

Państwa-Strony niniejszej konwencji zobowiązują się do stosowania karnych lub administracyjnych sankcji w stosunku do wszystkich osób winnych naruszenia zakazów przewidzianych powyżej w artykule 6 ustęp (b) i w artykule 7 ustęp (b).

Artykuł 9

Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji, którego dziedzictwo kulturalne jest zagrożone grabieżą materiałów archeologicznych lub etnologicznych, może odwołać się do innych zainteresowanych państw. W takich okolicznościach Państwa-Strony niniejszej konwencji zobowiązują się do udziału we wszelkich akcjach międzynarodowych, wspólnie podejmowanych w celu ustalenia i zastosowania koniecznych konkretnych środków, włącznie z kontrolą wywozu, przywozu i międzynarodowego handlu konkretnymi dobrami kultury, o które chodzi. Do chwili zawarcia porozumienia każde zainteresowane państwo podejmie, w miarę możliwości, tymczasowe środki w celu zapobieżenia powstawaniu niepowetowanych szkód dla dziedzictwa kulturalnego państwa, które zwróciło się z prośbą.

Artykuł 10

Państwa-Strony niniejszej konwencji zobowiązują się:

a) ograniczać poprzez działalność oświatową, informacyjną i zachowanie czujności obrót dobrami kultury nielegalnie wywiezionymi z któregokolwiek Państwa-Strony niniejszej konwencji i mając na uwadze warunki istniejące w każdym kraju, zmusić antykwariuszy, pod groźbą sankcji karnych lub administracyjnych, do prowadzenia rejestru wyszczególniającego pochodzenie każdego dobra kultury, nazwę i adres dostawcy, opis i cenę każdego sprzedanego dobra, jak również do informowania nabywcy tego dobra kultury o zakazie wywozu, który może się rozciągać na to dobro;

b) starać się rozbudzić i rozwijać w społeczeństwie poprzez działania oświatowe poczucie wartości dóbr kultury oraz zagrożenia, na jakie narażają dziedzictwo kulturalne kradzieże, nielegalne wykopaliska i nielegalny wywóz.

Artykuł 11

Uważa się za nielegalny wywóz i przenoszenie własności dóbr kultury pod przymusem, bezpośrednio lub pośrednio w wyniku okupacji danego kraju przez obce Mocarstwo.

Artykuł 12

Państwa-Strony niniejszej konwencji będą szanować dziedzictwo kulturalne terytoriów, za których stosunki międzynarodowe są one odpowiedzialne, oraz podejmą odpowiednie środki w celu zakazania i zapobieżenia nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury na tych terytoriach.

Artykuł 13

Państwa-Strony niniejszej konwencji zobowiązują się również, w ramach ustawodawstwa każdego państwa:

a) zapobiegać przy użyciu wszelkich odpowiednich środków przenoszeniu własności dóbr kultury przyczyniającemu się do nielegalnego przywozu lub wywozu tych dóbr;

b) zapewnić, aby ich właściwe służby współpracowały w celu ułatwienia zwrotu prawowitemu właścicielowi, w możliwie jak najszybszym terminie, nielegalnie wywiezionych dóbr kultury;

c) uznawać roszczenia zmierzające do odzyskania zaginionych lub skradzionych dóbr kultury wysuwane przez prawowitego właściciela lub w jego imieniu;

d) uznawać ponadto nie ulegające przedawnieniu prawo każdego Państwa-Strony niniejszej konwencji do klasyfikowania i ogłaszania niektórych dóbr kultury za niezbywalne i tym samym objęte zakazem wywozu oraz ułatwiać odzyskanie przez zainteresowane Państwo takich dóbr w przypadkach, gdy zostały one wywiezione.

Artykuł 14

Aby zapobiec nielegalnemu wywozowi i wywiązać się z zobowiązań, jakie nakłada stosowanie postanowień niniejszej konwencji, każde Państwo-Strona niniejszej konwencji powinno zapewnić, w miarę posiadanych możliwości, swoim krajowym służbom ochrony dziedzictwa kulturalnego wystarczający budżet i jeżeli zajdzie potrzeba, powinno utworzyć w tym celu odpowiedni fundusz.

Artykuł 15

Niniejsza konwencja nie zawiera niczego, co mogłoby powstrzymywać Państwa-Strony niniejszej konwencji od zawierania między sobą specjalnych porozumień lub od dalszego wykonywania już zawartych porozumień w sprawie zwrotu dóbr kultury wywiezionych z terytoriów, z których dobra te pochodzą, przed wejściem w życie niniejszej konwencji w stosunku do zainteresowanych państw.

Artykuł 16

Państwa-Strony niniejszej konwencji będą podawać do wiadomości w okresowych raportach, które będą przedstawiać Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, w terminach i w formie przez nią określonych, przepisy ustaw i innych aktów prawnych oraz inne podjęte przez nie środki w celu stosowania niniejszej konwencji, jak również informacje dotyczące doświadczeń uzyskanych w tej dziedzinie.

Artykuł 17

1. Państwa-Strony niniejszej konwencji mogą zwracać się do Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury o udzielenie pomocy technicznej, w szczególności w zakresie:

a) informacji i oświaty;

b) konsultacji i ekspertyzy;

c) koordynacji i dobrych usług.

2. Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury może z własnej inicjatywy podejmować badania i publikować opracowania na temat zagadnień dotyczących nielegalnego obrotu dobrami kultury.

3. W tym celu Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury może również zwrócić się o współpracę do wszystkich kompetentnych organizacji pozarządowych.

4. Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury jest uprawniona do występowania z własnej inicjatywy z propozycjami skierowanymi do Państw-Stron dotyczącymi wykonania niniejszej konwencji.

5. Na prośbę co najmniej dwóch Państw-Stron niniejszej konwencji, między którymi toczy się spór dotyczący jej wykonania, UNESCO może zaofiarować swoje dobre usługi, w celu doprowadzenia do porozumienia między nimi.

Artykuł 18

Niniejsza konwencja jest sporządzona w językach angielskim, francuskim, rosyjskim i hiszpańskim, przy czym wszystkie cztery teksty są jednakowo autentyczne.

Artykuł 19

1. Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji lub przyjęciu przez państwa będące członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury zgodnie z ich procedurą konstytucyjną.

2. Dokumenty ratyfikacyjne lub dokumenty przyjęcia będą składane Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 20

1. Niniejsza konwencja jest otwarta do przystąpienia dla wszystkich państw nie będących członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, które zostaną zaproszone do przystąpienia przez Radę Wykonawczą Organizacji.

2. Przystąpienie następuje przez złożenie dokumentu przystąpienia Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 21

Niniejsza konwencja wejdzie w życie po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia trzeciego dokumentu ratyfikacyjnego, dokumentu przyjęcia lub przystąpienia, lecz jedynie w stosunku do państw, które w tym dniu lub wcześniej złożyły swoje dokumenty ratyfikacyjne, dokumenty przyjęcia lub przystąpienia. Dla każdego innego państwa wejdzie ona w życie po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia przez to państwo dokumentu ratyfikacyjnego, dokumentu przyjęcia lub przystąpienia.

Artykuł 22

Państwa-Strony niniejszej konwencji uznają, że konwencja ta ma zastosowanie nie tylko w stosunku do terytoriów ich metropolii, lecz również w stosunku do terytoriów, za których stosunki międzynarodowe są one odpowiedzialne; zobowiązują się one do przeprowadzenia, w razie potrzeby, konsultacji z rządami lub innymi właściwymi władzami wspomnianych terytoriów w chwili ratyfikacji, przyjęcia lub przystąpienia albo wcześniej, w celu zapewnienia stosowania niniejszej konwencji w stosunku do tych terytoriów oraz notyfikowania Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury terytoriów, w stosunku do których będzie miała zastosowanie niniejsza konwencja; notyfikacja ta nabierze mocy prawnej po upływie 3 miesięcy od dnia jej otrzymania.

Artykuł 23

1. Każde z Państw-Stron niniejszej konwencji będzie mogło wypowiedzieć niniejszą konwencję w imieniu własnym lub w imieniu każdego terytorium, za którego stosunki międzynarodowe jest ono odpowiedzialne.

2. Wypowiedzenie będzie notyfikowane dokumentem złożonym Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

3. Wypowiedzenie nabierze mocy prawnej po upływie dwunastu miesięcy od dnia otrzymania dokumentu wypowiedzenia.

Artykuł 24

Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury będzie informował państwa będące członkami Organizacji, państwa nie będące członkami Organizacji, o których mowa w artykule 20, jak również Organizację Narodów Zjednoczonych, o złożeniu wszelkich dokumentów ratyfikacyjnych, dokumentów przyjęcia lub przystąpienia, wymienionych w artykule 19 i 20, jak również o wszystkich notyfikacjach i wypowiedzeniach przewidzianych odpowiednio w artykułach 22 i 23.

Artykuł 25

1. Niniejsza konwencja będzie mogła być zrewidowana przez konferencję generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Jednakże zrewidowany tekst będzie obowiązywał tylko te państwa, które staną się Stronami konwencji wprowadzającej rewizję.

2. Jeżeli konferencja generalna przyjmie nową konwencję wprowadzającą całkowitą lub częściową rewizję niniejszej konwencji oraz jeżeli nowa konwencja nie będzie stanowić inaczej, niniejsza konwencja przestanie być otwarta do ratyfikacji, przyjęcia lub przystąpienia począwszy od daty wejścia w życie nowej konwencji wprowadzającej rewizję.

Artykuł 26

Zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych niniejsza konwencja zostanie zarejestrowana w Sekretariacie Organizacji Narodów Zjednoczonych na wniosek Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż, 16 listopada 1972 r.

(DzU z 1976 r., nr 32, poz. 190)

Konferencja generalna Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, zebrana w Paryżu w dniach od 17 października do 21 listopada 1972 roku na swej siedemnastej sesji,

stwierdzając, że dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu coraz bardziej zagraża zniszczenie nie tylko wskutek szkód wywoływanych przyczynami tradycyjnymi, lecz także wskutek przeobrażeń społecznych i gospodarczych, które pogarszają sytuację przez zjawiska jeszcze groźniejszych szkód lub zniszczeń,

zważywszy, że uszkodzenie lub unicestwienie jakiegokolwiek dobra należącego do dziedzictwa kulturalnego lub naturalnego stanowi nieodwracalne zubożenie dziedzictwa wszystkich narodów świata,

zważywszy, że ochrona tego dziedzictwa na szczeblu krajowym jest często niedostateczna ze względu na skalę środków, jakich ona wymaga, i niewystarczalność zasobów gospodarczych, naukowych i technicznych kraju, na którego terytorium znajduje się dobro podlegające ochronie,

przypominając, że akt konstytucyjny Organizacji przewiduje, iż będzie ona udzielała pomocy w pielęgnowaniu, rozwijaniu i rozpowszechnianiu wiedzy, czuwając nad zachowaniem ochrony światowego dziedzictwa oraz zalecając zainteresowanym narodom zawieranie odpowiednich konwencji międzynarodowych,

zważywszy, że istniejące międzynarodowe konwencje, zalecenia i rezolucje dotyczące ochrony dóbr kulturalnych i naturalnych potwierdzają znaczenie, jakie ma dla wszystkich narodów świata zachowanie tych unikalnych i niezastąpionych dóbr bez względu na to, którego narodu są one własnością,

zważywszy, że niektóre z dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego mają wyjątkowe znaczenie uzasadniające konieczność ich zachowania, jako elementu światowego dziedzictwa całej ludzkości,

zważywszy, że wobec rozmiarów i wagi nowych niebezpieczeństw zagrażających tym dobrom cała społeczność międzynarodowa powinna wziąć udział w ochronie dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowej powszechnej wartości przez udzielenie zbiorowej pomocy, która nie zastępując działania zainteresowanego państwa, będzie je skutecznie uzupełniała,

zważywszy, że niezbędne jest przyjęcie w tym celu nowych postanowień umownych, wprowadzających skuteczny system zbiorowej ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowej powszechnej wartości, zorganizowany w sposób stały i w oparciu o nowoczesne metody naukowe,

postanowiwszy na swej szesnastej sesji, że zagadnienie to powinno stać się przedmiotem konwencji międzynarodowej,

przyjmuje dnia szesnastego listopada 1972 roku niniejszą konwencję.

I. Definicja dziedzictwa kulturalnego i naturalnego

Artykuł 1

W rozumieniu niniejszej konwencji za „dziedzictwo kulturalne" uważane są:

– zabytki: dzieła architektury, dzieła monumentalnej rzeźby i malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, groty i zgrupowania tych elementów, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki,

– zespoły: budowli oddzielnych lub łącznych, które ze względu na swą architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki,

– miejsca zabytkowe: dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również strefy, a także stanowiska archeologiczne, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego.

Artykuł 2

W rozumieniu niniejszej konwencji za „dziedzictwo naturalne" uważane są:

– pomniki przyrody utworzone przez formacje fizyczne i biologiczne albo zgrupowania takich formacji, przedstawiające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia estetycznego lub naukowego,

– formacje geologiczne i fizjograficzne oraz strefy o ściśle oznaczonych granicach, stanowiące siedlisko zagrożonych zagładą gatunków zwierząt i roślin, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki lub ich zachowania,

– miejsca lub strefy naturalne o ściśle oznaczonych granicach, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki, zachowania lub naturalnego piękna.

Artykuł 3

Identyfikowanie i wyznaczanie granic wszelkiego rodzaju dóbr, o których mowa w artykułach 1 i 2, należy do każdego państwa będącego Stroną niniejszej konwencji, na którego terytorium one się znajdują.

II. Ochrona krajowa i ochrona międzynarodowa dziedzictwa kulturalnego i naturalnego

Artykuł 4

Każde państwo będące Stroną niniejszej konwencji uznaje, że na nim spoczywa w pierwszym rzędzie obowiązek zapewnienia identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i przekazania przyszłym pokoleniom dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, o którym mowa w artykułach 1 i 2, znajdującego się na jego terytorium. Będzie się ono starało spełnić ten obowiązek zarówno własnymi siłami, wykorzystując maksymalnie swoje środki, jak również w razie konieczności, przy pomocy i współpracy międzynarodowej, z których może korzystać w szczególności w dziedzinach finansowej, artystycznej, naukowej i technicznej.

Artykuł 5

W celu zapewnienia możliwie najskuteczniejszej ochrony i konserwacji oraz możliwie najbardziej aktywnej rewaloryzacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego znajdującego się na ich terytorium państwa będące Stronami niniejszej konwencji będą się starały w miarę możliwości i odpowiednio do warunków właściwych dla każdego kraju:

a) prowadzić politykę ogólną zmierzającą do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączyć ochronę tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego;

b) ustanowić na swoim terytorium – jeżeli nie są jeszcze ustanowione – jedną lub kilka służb ochrony, konserwacji i rewaloryzacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, posiadających odpowiedni personel i rozporządzających środkami pozwalającymi na wykonywanie przypadających im zadań;

c) rozwijać studia i badania naukowe i techniczne oraz doskonalić metody interwencyjne, które pozwolą państwu sprostać niebezpieczeństwom zagrażającym jego dziedzictwu kulturalnemu lub naturalnemu;

d) przedsiębrać odpowiednie środki prawne, naukowe, techniczne, administracyjne i finansowe w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i ożywiania lub odtwarzania tego dziedzictwa; oraz

e) popierać powstawanie lub rozwój krajowych albo regionalnych ośrodków kształcenia w dziedzinie ochrony, konserwacji i rewaloryzacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz zachęcać do podejmowania badań naukowych w tej dziedzinie.

Artykuł 6

1. Przy całkowitym poszanowaniu suwerenności państw, na których terytorium znajduje się dziedzictwo kulturalne i naturalne wymienione w artykułach 1 i 2, i nie naruszając praw rzeczowych do tego dziedzictwa wynikających z ustawodawstwa krajowego państwa będące Stronami niniejszej konwencji uznają, że stanowi ono dziedzictwo powszechne, w którego ochronie ma obowiązek współdziałać cała społeczność międzynarodowa.

2. Państwa będące Stronami zobowiązują się zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji udzielić pomocy przy identyfikacji, ochronie, konserwacji i rewaloryzacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, o którym mowa w artykule 11 ustępy 2 i 4, jeżeli państwo, na którego terytorium dziedzictwo to znajduje się, o nią się ubiega.

3. Każde państwo będące Stroną niniejszej konwencji zobowiązuje się nie podejmować świadomie żadnych działań mogących wyrządzić bezpośrednio lub pośrednio szkodę dzie-

dzictwu kulturalnemu i naturalnemu, o którym mowa w artykułach 1 i 2, znajdującemu się na terytorium innych państw będących Stronami niniejszej konwencji.

Artykuł 7

W rozumieniu niniejszej konwencji za międzynarodową ochronę dziedzictwa kulturalnego i naturalnego uważane jest ustanowienie systemu współpracy i pomocy międzynarodowej, mającego na celu udzielanie państwom będącym Stronami konwencji pomocy w ich wysiłkach podejmowanych w celu zachowania i zidentyfikowania tego dziedzictwa.

III. Międzynarodowy Komitet Ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego

Artykuł 8

1. Tworzy się przy Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury Międzyrządowy Komitet Ochrony Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego o Wyjątkowej Powszechnej Wartości, zwany „Komitetem Dziedzictwa Światowego". Składa się on z 15 państw będących Stronami konwencji, wybieranych przez państwa będące Stronami konwencji zebrane na Zgromadzeniu Ogólnym podczas sesji zwyczajnych Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Liczba Państw będących członkami Komitetu zostanie zwiększona do 21, począwszy od sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej, która odbędzie się po wejściu w życie niniejszej konwencji w stosunku do co najmniej 40 państw.

2. Wybór członków Komitetu powinien zapewnić sprawiedliwą reprezentację regionów i kultur świata.

3. W posiedzeniach Komitetu biorą udział z głosem doradczym jeden przedstawiciel Międzynarodowego Ośrodka Studiów nad Ochroną i Restauracją Dóbr Kulturalnych (Ośrodek rzymski), jeden przedstawiciel Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków i Miejsc Historycznych (ICOMOS) i jeden przedstawiciel Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i jej Zasobów (UICN), do których na wniosek państw będących Stronami konwencji, zebranych na Zgromadzeniu Ogólnym podczas sesji zwyczajnej konferencji generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, mogą przyłączyć się przedstawiciele innych organizacji międzyrządowych i pozarządowych, mających podobne cele.

Artykuł 9

1. Państwa będące członkami Komitetu Dziedzictwa Światowego sprawują swój mandat od końca sesji zwyczajnej konferencji generalnej, podczas której zostały wybrane, do końca trzeciej kolejnej sesji zwyczajnej.

2. Jednakże mandat jednej trzeciej części członków wyznaczonych w pierwszych wyborach upłynie z końcem pierwszej kolejnej sesji zwyczajnej konferencji generalnej, następującej po tej, podczas której zostali oni wybrani, mandat zaś drugiej trzeciej części członków wybranych w tym samym czasie upłynie z końcem drugiej kolejnej sesji zwyczajnej konferencji generalnej, następującej po tej, podczas której zostali oni wybrani. Nazwy tych członków zostaną ustalone w drodze losowania przez Przewodniczącego konferencji generalnej po pierwszych wyborach.

3. Państwa będące członkami Komitetu wybierają na swych przedstawicieli osoby wykwalifikowane w zakresie dziedzictwa kulturalnego lub dziedzictwa naturalnego.

Artykuł 10

1. Komitet Dziedzictwa Światowego uchwala swój regulamin wewnętrzny.

2. Komitet może w każdym czasie zaprosić na swe posiedzenie organizacje publiczne lub prywatne, jak też osoby prywatne w celu zasięgnięcia ich opinii w poszczególnych sprawach.

3. Komitet może powoływać takie organy doradcze, jakie uzna za konieczne do wykonania swych zadań.

Artykuł 11

1. Każde państwo będące Stroną niniejszej konwencji przedstawia Komitetowi Dziedzictwa Światowego, w miarę wszelkich możliwości, wykaz dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, znajdujących się na jego terytorium i zasługujących na wpisanie na listę przewidzianą w ustępie 2 niniejszego artykułu. Wykaz ten, którego nie uważa się za wyczerpujący, powinien zawierać dokumentację dotyczącą miejsca położenia tych dóbr i znaczenia, jakie one przedstawiają.

2. Na podstawie wykazów przedstawionych przez państwa w wykonaniu ustępu 1 Komitet ustala, aktualizuje i rozpowszechnia pod mianem „Listy dziedzictwa światowego" wykaz dóbr dziedzictwa kulturalnego i dziedzictwa naturalnego określonego w artykułach 1 i 2 niniejszej konwencji, które uznaje za mające wyjątkową powszechną wartość na podstawie kryteriów ustalonych przez siebie. Zaktualizowane listy powinny być rozpowszechniane co najmniej raz na dwa lata.

3. Wpisanie dobra na listę dziedzictwa światowego może nastąpić tylko za zgodą zainteresowanego państwa. Wpisanie na listę dobra znajdującego się na terytorium, do którego rości sobie prawo suwerenności lub jurysdykcji kilka państw, w niczym nie przesądza praw uczestników sporu.

4. Komitet ustala, aktualizuje i rozpowszechnia, ilekroć tego wymagają okoliczności, pod mianem „Listy dziedzictwa światowego w niebezpieczeństwie" wykaz dóbr znajdujących się na liście dziedzictwa światowego, dla których ocalenia konieczne jest podjęcie wielkich robót i co do których wniesiono prośbę o pomoc zgodnie z niniejszą konwencją. Lista ta powinna zawierać kosztorys operacji. Na liście tej mogą znajdować się jedynie dobra dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, które są zagrożone poważnym i ściśle określonym niebezpieczeństwem, jak groźba unicestwienia wskutek przyśpieszonego rozpadu, projekty wielkich robót publicznych albo prywatnych, szybki rozwój miast i turystyki, zniszczenia spowodowane zmianą wykorzystania lub własności gruntu, głębokie zmiany z nieznanych przyczyn, opuszczenie z jakiegokolwiek powodu, wybuch lub groźba wybuchu konfliktu zbrojnego, kataklizmy i klęski żywiołowe, wielkie pożary, trzęsienia ziemi, obsuwanie się terenu, wybuchy wulkanów, zmiana poziomu wód, powodzie, przypływy morza. W każdej chwili, w razie nagłej potrzeby, Komitet może dokonać nowego wpisu na Listę dziedzictwa światowego w niebezpieczeństwie i podać to bezzwłocznie do publicznej wiadomości.

5. Komitet ustala kryteria, na podstawie których dobro dziedzictwa kulturalnego i naturalnego może być wpisane na listy wymienione w ustępach 2 i 4 niniejszego artykułu.

6. Przed odrzuceniem wniosku o wpisanie na jedną z dwóch list wymienionych w ustępach 2 i 4 niniejszego artykułu Komitet zasięga opinii państwa będącego Stroną, na którego terytorium znajduje się dane dobro dziedzictwa kulturalnego lub naturalnego.

7. Komitet w porozumieniu z zainteresowanymi państwami koordynuje i popiera studia i badania potrzebne do ustalania list, o których mowa w ustępach 2 i 4 niniejszego artykułu.

Artykuł 12

Fakt, że pewne dobro dziedzictwa kulturalnego i naturalnego nie zostało wpisane na jedną z list, o których mowa w artykule 11 ustępy 2 i 4, nie będzie oznaczać w żadnym wypadku, że dobro to nie ma wyjątkowej powszechnej wartości z punktu widzenia innych celów niż wynikające z wpisania na te listy.

Artykuł 13

1. Komitet Dziedzictwa Światowego przyjmuje i rozpatruje wnioski o pomoc międzynarodową składane przez państwa będące Stronami niniejszej konwencji w zakresie dotyczącym dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego znajdujących się na ich terytorium i wpisanych lub zasługujących na wpisanie na listy, o których mowa w artykule 11 ustępy 2 i 4. Przedmiotem tych wniosków może być ochrona, konserwacja, rewaloryzacja i ożywianie lub odtwarzanie tych dóbr.

2. Przedmiotem wniosków o pomoc międzynarodową na podstawie ustępu 1 niniejszego artykułu może być także identyfikacja dziedzictwa kulturalnego i naturalnego określonego w artykułach 1 i 2, jeżeli wstępne badania pozwoliły stwierdzić, że prowadzenie dalszych badań jest celowe.

3. Komitet decyduje, jaki bieg należy nadać tym wnioskom, określa w razie potrzeby rodzaj i zakres swej pomocy i upoważnia do zawarcia w jego imieniu niezbędnych porozumień z zainteresowanym rządem.

4. Komitet określa kolejność swych interwencji. Czyni to, biorąc odpowiednio pod uwagę znaczenie dóbr wymagających zabezpieczenia dla światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, konieczność zapewnienia pomocy międzynarodowej najbardziej reprezentatywnym dziełom przyrody lub geniuszu i historii narodów świata, jak również pilność podjęcia robót, a także rozmiary zasobów państwa, na których terytorium znajdują się zagrożone dobra, a w szczególności w jakiej mierze państwa te są w stanie zapewnić ochronę dóbr własnym środkami.

5. Komitet ustala, aktualizuje i rozpowszechnia listę dóbr, co do których udzielono pomocy międzynarodowej.

6. Komitet decyduje o wykorzystaniu zasobów funduszu utworzonego w myśl artykułu 15 niniejszej konwencji. Stara się on o znalezienie środków zwiększenia tego funduszu i podejmuje w tym celu wszelkie stosowne kroki.

7. Komitet współdziała z organizacjami międzynarodowymi i krajowymi, rządowymi i pozarządowymi, mającymi cele podobne do celów niniejszej konwencji. W celu wprowadzenia w życie swych programów i realizacji swych projektów Komitet może zwrócić się do tych organizacji, a w szczególności do Międzynarodowego Ośrodka Studiów nad Ochroną i Restauracją Dóbr Kultury (ośrodka rzymskiego), do Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków i Miejsc Historycznych (ICOMOS) oraz do Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i Jej Zasobów (UICN), jak również do innych organizacji publicznych lub prywatnych oraz do osób prywatnych.

8. Decyzje Komitetu są podejmowane większością dwóch trzecich członków obecnych i głosujących. Kworum stanowi większość członków Komitetu.

Artykuł 14

1. Komitet Dziedzictwa Światowego ma do pomocy sekretariat mianowany przez Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

2. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, korzystając w możliwie najszerszej mierze z usług Międzynarodowego Ośrodka Studiów nad Ochroną i Restauracją Dóbr Kultury (Ośrodek rzymski), Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków i Miejsc Historycznych (ICOMOS) oraz Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i Jej Zasobów (UICN) w zakresie ich właściwości i możliwości, przygotowuje dokumentację Komitetu, porządek dzienny jego posiedzeń i zapewnia wykonanie jego postanowień.

IV. Fundusz ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego

Artykuł 15

1. Tworzy się fundusz ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego pod nazwą „Fundusz Dziedzictwa Światowego".

2. Fundusz jest utworzony z funduszy przekazanych stosownie do postanowień regulaminu finansowego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

3. Środki finansowe funduszu powstają z:

a) obowiązkowych i dobrowolnych składek państw będących Stronami niniejszej konwencji,

b) wpłat, darów i zapisów czynionych przez:

i) inne państwa,

ii) Organizację Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, inne organizacje należące do systemu Narodów Zjednoczonych, w szczególności Program Rozwoju Narodów Zjednoczonych, oraz inne organizacje międzyrządowe,

iii)organizacje publiczne lub prywatne albo osoby prywatne,

c) odsetek od przypadających sum funduszu,

d) dochodów ze zbiórek pieniężnych i wpływów z imprez organizowanych na rzecz funduszu oraz

e) wszelkich innych przychodów przewidzianych w regulaminie, który uchwali Komitet Dziedzictwa Światowego.

4. Składki na rzecz funduszu i inne formy pomocy udzielanej Komitetowi mogą być wykorzystywane wyłącznie na cele określone przez Komitet. Komitet może przyjmować wpłaty przeznaczone na realizację pewnego tylko programu lub odrębnego projektu pod warunkiem, że uprzednio podjął on decyzję o realizacji tego programu lub projektu. Wpłatom na fundusz nie mogą towarzyszyć żadne warunki polityczne.

Artykuł 16

1. Niezależnie od wszelkich dodatkowych wpłat dobrowolnych państwa będące Stronami niniejszej konwencji zobowiązują się wpłacać co dwa lata na Fundusz Dziedzictwa Światowego składki, których wysokość, obliczona według jednakowej stawki procentowej dla wszystkich państw, zostanie uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne państw będących Stronami konwencji, zebranych podczas sesji konferencji generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Ta uchwała Zgromadzenia Ogólnego wymaga większości głosów obecnych i głosujących państw będących Stronami, które nie złożyły oświadczenia przewidzianego w ustępie 2 niniejszego artykułu. W żadnym wypadku składka obowiązkowa państw będących Stronami konwencji nie może przekroczyć 1% ich składki do budżetu zwyczajnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

2. Jednakże każde państwo, o którym mowa w artykule 31 lub 32 niniejszej konwencji, może w chwili składania swoich dokumentów ratyfikacyjnych, dokumentów przyjęcia lub przystąpienia złożyć oświadczenie, że nie będzie związane postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu.

3. Państwo będące Stroną konwencji, które złożyło oświadczenie przewidziane w ustępie 2 niniejszego artykułu, może w każdej chwili wycofać to oświadczenie w drodze zawiadomienia o tym Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Jednakże wycofanie oświadczenia będzie miało skutek w zakresie składek obowiązkowych należnych od tego państwa dopiero od daty najbliższego Zgromadzenia Ogólnego państw będących Stronami niniejszej konwencji.

4. Aby Komitet mógł zaplanować swą działalność w sposób skuteczny, składki państw będących Stronami niniejszej konwencji, które złożyły oświadczenie przewidziane w ustępie 2 niniejszego artykułu, powinny być uiszczane regularnie, przynajmniej co dwa lata, i nie powinny być niższe od składek, jakich dokonywałoby dane państwo, gdyby było związane postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu.

5. Żadne państwo będące Stroną konwencji, zalegające z wpłatą składek obowiązkowych lub dobrowolnych za bieżący i poprzedni rok kalendarzowy, nie może być wybrane na członka Komitetu Dziedzictwa Światowego. Postanowienie to nie ma zastosowania podczas pierwszych wyborów. Mandat takiego państwa, będącego już członkiem Komitetu, wygasa z chwilą wyborów przewidzianych w artykule 8 ustęp 1 niniejszej konwencji.

Artykuł 17

Państwa będące Stronami niniejszej konwencji przewidują lub popierają tworzenie fundacji lub publicznych i prywatnych stowarzyszeń krajowych mających na celu zachęcanie do dokonywania darów na rzecz ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego określonego w artykule 1 i 2 niniejszej konwencji.

Artykuł 18

Państwa będące Stronami niniejszej konwencji współdziałają w akcjach zbiórek międzynarodowych, organizowanych pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na rzecz Funduszu Dziedzictwa Światowego. Ułatwiają one zbiórki organizowane w tym celu przez organizacje wymienione w artykule 15 ustęp 3.

V. Warunki i tryb udzielania pomocy międzynarodowej

Artykuł 19

Każde państwo będące Stroną niniejszej konwencji może zwracać się z prośbą o udzielenie pomocy międzynarodowej na rzecz dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowej powszechnej wartości, znajdujących się na jego terytorium. Załączy ono do wniosku dane informacyjne i dokumenty przewidziane w artykule 21, którymi rozporządza, potrzebne Komitetowi do powzięcia decyzji.

Artykuł 20

Z zastrzeżeniem postanowień artykułu 13 ustęp 2, artykułu 22 punkt (c) oraz artykułu 23 pomoc międzynarodowa przewidziana w niniejszej konwencji może być udzielona jedynie na rzecz tych dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, które Komitet Dziedzictwa Światowego postanowił lub postanawia wpisać na jedną z list, o których mowa w artykule 11 ustępy 2 i 4.

Artykuł 21

1. Komitet Dziedzictwa Światowego określa procedurę rozpatrywania wniosków o udzielenie pomocy międzynarodowej, do której udzielenia jest powołany, a w szczególności ustala dane, jakie powinny być zamieszczone we wniosku, który powinien zawierać opis zamierzonej operacji i niezbędnych robót oraz ich kosztorys i wskazywać stopień ich pilności oraz przyczyny, z których powodu państwo składające wniosek nie może ponieść całości wydatków z własnych środków. W każdym wypadku, gdy to jest możliwe, wnioski powinny być poparte opinią rzeczoznawców.

2. Wnioski o pomoc złożone w związku z klęskami żywiołowymi lub katastrofami, ze względu na konieczność możliwie natychmiastowego podjęcia prac, powinny być przez Komitet rozpatrywane bezzwłocznie i z pierwszeństwem przed innymi; Komitet powinien rozporządzać funduszem rezerwowym przeznaczonym na tego rodzaju wypadki.

3. Przed podjęciem decyzji Komitet przeprowadza badania i konsultacje, które uzna za niezbędne.

Artykuł 22

Pomoc udzielana przez Komitet Dziedzictwa Światowego może przybierać następujące formy:

a) studia nad zagadnieniami artystycznymi, naukowymi i technicznymi związanymi z ochroną, konserwacją, rewaloryzacją i ożywianiem lub odtwarzaniem dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, określonego w artykule 11 ustępy 2 i 4 niniejszej konwencji,

b) skierowanie rzeczoznawców, techników i wykwalifikowanych robotników do czuwania nad należytym wykonaniem zatwierdzonego projektu,

c) kształcenie specjalistów wszelkich szczebli w dziedzinie identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i ożywiania lub odtwarzania dziedzictwa kulturalnego i naturalnego,

d) dostarczanie urządzeń, którymi zainteresowane państwo nie dysponuje lub których nie jest w stanie nabyć,

e) udzielanie pożyczek nisko oprocentowanych lub nie oprocentowanych, które mogą być spłacane na warunkach długoterminowych,

f) przyznawanie subwencji bezzwrotnych w wyjątkowych i szczególnie uzasadnionych wypadkach.

Artykuł 23

Komitet Dziedzictwa Światowego może również udzielać pomocy międzynarodowej krajowym lub regionalnym ośrodkom kształcenia specjalistów wszelkich szczebli w dziedzinie identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i ożywiania lub odtwarzania dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Artykuł 24

Pomoc międzynarodowa w poważnym zakresie może być udzielona tylko po szczegółowych badaniach naukowych, gospodarczych i technicznych. Badania te powinny opierać się na najbardziej nowoczesnych metodach ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i ożywiania lub odtwarzania dziedzictwa kulturalnego i naturalnego i powinny odpowiadać celom niniejszej konwencji. Badania powinny również mieć za zadanie poszukiwanie środków racjonalnego wykorzystania zasobów będących w dyspozycji zainteresowanego państwa.

Artykuł 25

Finansowanie niezbędnych robót powinno w zasadzie tylko częściowo obciążać społeczność międzynarodową. Udział państwa, które korzysta z pomocy międzynarodowej, powinien stanowić istotną część środków przeznaczonych na realizację każdego programu lub projektu, chyba że środki tego państwa na to nie pozwalają.

Artykuł 26

Komitet Dziedzictwa Światowego i państwo korzystające z jego pomocy ustalają w zawartym między nimi porozumieniu warunki, na jakich będzie wykonywany program lub projekt, na którego realizację udziela się pomocy międzynarodowej zgodnie z niniejszą konwencją. Na państwie korzystającym z tej pomocy spoczywa obowiązek kontynuowania ochrony, konserwacji i rewaloryzacji dóbr w ten sposób uratowanych, zgodnie z warunkami ustalonymi w porozumieniu.

VI. Programy oświatowe

Artykuł 27

1. Państwa będące Stronami niniejszej konwencji będą się starały wszelkimi właściwymi środkami, a w szczególności przez ustalanie odpowiednich programów oświatowych i informacyjnych, wzmacniać w swoich społeczeństwach poszanowanie i przywiązanie do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, określonego w artykułach 1 i 2 niniejszej konwencji.

2. Zobowiązują się one również szeroko informować społeczeństwo o niebezpieczeństwach, jakie zagrażają temu dziedzictwu, i o działaniach podjętych w zastosowaniu niniejszej konwencji.

Artykuł 28

Państwa będące Stronami niniejszej konwencji, które korzystają z pomocy międzynarodowej stosownie do postanowień konwencji, podejmują niezbędne środki w celu rozpowszechniania wiadomości o znaczeniu dóbr, na które ta pomoc została przeznaczona, i o roli, jaką ta pomoc odegrała.

VII. Sprawozdania

Artykuł 29

1. Państwa będące Stronami niniejszej konwencji informują w okresowych sprawozdaniach, które będą przedstawiane Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, w terminach i w formie przez nią określonych, o przepisach ustaw i innych aktów prawnych oraz o innych podjętych przez nie środkach w celu stosowania niniejszej konwencji, jak również o doświadczeniach uzyskanych w tej dziedzinie.

2. Sprawozdania te będą podane do wiadomości Komitetowi Dziedzictwa Światowego.

3. Komitet składa sprawozdanie ze swej działalności na każdej sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

VIII. Postanowienia końcowe

Artykuł 30

Niniejsza konwencja została sporządzona w językach: angielskim, arabskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim, przy czym wszystkie te teksty są jednakowo autentyczne.

Artykuł 31

1. Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji lub przyjęciu przez państwa będące członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury zgodnie z ich procedurą konstytucyjną.

2. Dokumenty ratyfikacyjne lub dokumenty przyjęcia będą składane Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 32

1. Niniejsza konwencja jest otwarta do przystąpienia dla wszystkich państw nie będących członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, które zostaną zaproszone do przystąpienia przez Konferencję Generalną Organizacji.

2. Przystąpienie następuje przez złożenie dokumentu przystąpienia Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 33

Niniejsza konwencja wejdzie w życie po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego, dokumentu przyjęcia lub przystąpienia, lecz jedynie w stosunku do państw, które w tym dniu lub wcześniej złożyły swoje dokumenty ratyfikacyjne, dokumenty przyjęcia lub przystąpienia. W stosunku do każdego innego państwa wejdzie ona w życie po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia przez to państwo dokumentu ratyfikacyjnego, dokumentu przyjęcia lub przystąpienia.

Artykuł 34

Do państw będących Stronami niniejszej konwencji, o ustroju konstytucyjnym federalnym lub niejednolitym, stosuje się następujące postanowienia:

a) jeśli chodzi o postanowienia niniejszej konwencji, których wykonanie zależy od wydania aktu ustawodawczego przez federalną lub centralną władzę ustawodawczą, obowiązki rządu federalnego lub centralnego są takie same jak obowiązki Państw-Stron nie będących Państwami federalnymi,

b) jeśli chodzi o postanowienia niniejszej konwencji, których wykonanie zależy od wydania aktu ustawodawczego przez władzę ustawodawczą każdego ze stanów, krajów, prowincji lub kantonów, wchodzących w skład federacji, które na podstawie zasad konstytucyjnych federacji nie są obowiązane do podejmowania kroków ustawodawczych, rząd federalny poda te postanowienia z przychylną opinią do wiadomości właściwym władzom stanów, krajów, prowincji lub kantonów.

Artykuł 35

1. Każde państwo będące Stroną niniejszej konwencji będzie mogło wypowiedzieć niniejszą konwencję.

2. Wypowiedzenie będzie notyfikowane na piśmie dokumentem złożonym Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

3. Wypowiedzenie nabierze mocy po upływie dwunastu miesięcy od dnia otrzymania dokumentu wypowiedzenia. Nie zmieni ono w niczym zobowiązań finansowych przyjętych przez państwo wypowiadające, aż do dnia, w którym wypowiedzenie nabierze mocy.

Artykuł 36

Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury będzie informował państwa będące członkami Organizacji, państwa nie będące członkami Organizacji, o których mowa w artykule 32, jak również Organizację Narodów Zjednoczonych, o złożeniu wszelkich dokumentów ratyfikacyjnych, dokumentów przyjęcia lub przystąpienia, wymienionych w artykułach 31 i 32, jak również o wypowiedzeniach przewidzianych w artykule 35.

Artykuł 37

1. Niniejsza konwencja będzie mogła być zrewidowana przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Jednakże zrewidowany tekst będzie obowiązywał tylko te państwa, które staną się Stronami konwencji wprowadzającej rewizję.

2. Jeżeli konferencja generalna przyjmie nową konwencję wprowadzają całkowitą lub częściową rewizję niniejszej konwencji oraz jeżeli nowa konwencja nie będzie stanowić inaczej, niniejsza konwencja przestanie być otwarta do ratyfikacji, przyjęcia lub przystąpienia począwszy od daty wejścia w życie nowej konwencji wprowadzającej rewizję.

Artykuł 38

Zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych niniejsza konwencja zostanie zarejestrowana w Sekretariacie Organizacji Narodów Zjednoczonych na wniosek Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania Nauki i Kultury.

CZĘŚĆ CZWARTA

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA NARUSZENIA PRAWA HUMANITARNEGO

Porozumienie międzynarodowe w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej, Karta Międzynarodowego Trybunału Wojskowego, Londyn, 8 sierpnia 1945 r.

(DzU z 1947 r., nr 63, poz. 367)

Porozumienie pomiędzy Rządem Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki, Rządem Tymczasowym Republiki Francuskiej i Rządem Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej.

Wobec tego, że Narody Zjednoczone kilkakrotnie oświadczały, że leży w ich zamiarach pociągnięcie przestępców wojennych do odpowiedzialności;

i wobec tego, że deklaracja moskiewska z dnia 30 października 1943 r., mówiąc o okrucieństwach niemieckich w okupowanej Europie, stwierdziła, że ci oficerowie i żołnierze niemieccy oraz członkowie partii narodowosocjalistycznej, którzy ponoszą odpowiedzialność za okrucieństwa i zbrodnie albo którzy brali w nich udział za swą zgodą, będą odesłani do krajów, gdzie popełnili swoje wstrętne czyny, żeby być osądzonymi i ukaranymi stosownie do ustaw tych oswobodzonych krajów i wolnych rządów, które tam będą utworzone;

i wobec tego, że ta deklaracja została wydana bez przesądzania sprawy głównych przestępców, których czyny przestępne nie dadzą się powiązać z żadną określoną miejscowością i którzy ulegną karze na podstawie wspólnej decyzji rządów sprzymierzonych;

otóż więc Rząd Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Rząd Stanów Zjednoczonych Ameryki, Rząd Tymczasowy Republiki Francuskiej i Rząd Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (w dalszym ciągu oznaczani jako „sygnatariusze"), działający w interesie wszystkich Narodów Zjednoczonych, za pośrednictwem swych przedstawicieli, należycie w tym celu upoważnionych, podpisały niniejsze porozumienie.

Artykuł I

Po naradzeniu się z Radą Kontroli w Niemczech, utworzy się Międzynarodowy Trybunał Wojskowy dla sądzenia przestępców wojennych, których czyny przestępne nie dadzą się powiązać z żadną określoną miejscowością, niezależnie od tego, czy będą oni oskarżeni indywidualnie, albo jako członkowie organizacji lub grup, albo w jednym i drugim charakterze.

Artykuł II

Ustrój, kompetencje i procedura Międzynarodowego Trybunału Wojskowego będą ustalone w Karcie dołączonej do niniejszego porozumienia i będącej jego częścią nieodłączną.

Artykuł III

Każdy z sygnatariuszy poczyni niezbędne kroki, żeby oddać do dyspozycji w celu zbadania zarzutów i osądzenia tych głównych przestępców wojennych, którzy są w jego rękach i mają być sądzeni przez Międzynarodowy Trybunał Wojskowy. Sygnatariusze uczynią również wszystko, co będą mogli, żeby oddać do dyspozycji w celu zbadania zarzutów i osądzenia przez Międzynarodowy Trybunał Wojskowy tych spośród głównych przestępców wojennych, którzy nie znajdują się na terytorium żadnego z sygnatariuszy.

Artykuł IV

Nic w niniejszym porozumieniu nie uchybia postanowieniom, zawartym w deklaracji moskiewskiej, dotyczącym odesłania przestępców wojennych do krajów, gdzie popełnili swoje zbrodnie.

Artykuł V

Każdy z Rządów Narodów Zjednoczonych może przystąpić do niniejszego porozumienia, zawiadamiając o tym drogą dyplomatyczną Rząd Zjednoczonego Królestwa, który powiadomi o takim przystąpieniu inne rządy podpisujące i przystępujące.

Artykuł VI

Nic w niniejszym porozumieniu nie uchybia jurysdykcji lub władzy jakiegokolwiek sądu narodowego lub okupacyjnego, który już istnieje albo może być w przyszłości utworzony na jakim bądź terytorium sojuszniczym lub w Niemczech w celu sądzenia przestępców wojennych.

Artykuł VII

Porozumienie niniejsze wejdzie w życie w dniu podpisania i pozostanie w mocy w ciągu jednego roku; później będzie obowiązywało w dalszym ciągu dopóty, dopóki którykolwiek

z sygnatariuszy nie skorzysta ze swego prawa i nie zawiadomi w drodze dyplomatycznej na miesiąc naprzód o swym zamiarze położenia mu kresu. Wygaśnięcie porozumienia nie unieważnia żadnych czynności już dokonanych ani już osiągniętych wyników na podstawie niniejszego porozumienia.

Na dowód czego niżej wymienieni podpisali niniejsze porozumienie.

Sporządzono w czterech egzemplarzach w Londynie dnia 8 sierpnia 1945, każdy w języku angielskim, francuskim i rosyjskim, przy czym każdy tekst jest jednakowo miarodajny.

Karta Międzynarodowego Trybunału Wojskowego, Londyn, 8 sierpnia 1945 r.

I. Ustrój Międzynarodowego Trybunału Wojskowego

Artykuł I

W wykonaniu postanowień porozumienia, podpisanego w dniu 8 sierpnia 1945 r. przez Rząd Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Rząd Stanów Zjednoczonych Ameryki, Rząd Tymczasowy Republiki Francuskiej i Rząd Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, będzie utworzony Międzynarodowy Trybunał Wojskowy (w dalszym ciągu oznaczany jako „Trybunał") dla sprawiedliwego i szybkiego osądzenia i ukarania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej.

Artykuł II

Trybunał będzie się składał z czterech Sędziów i czterech zastępców. Każdy z sygnatariuszy zamianuje jednego Sędziego i jednego zastępcę. Zastępcy będą obecni, w miarę możności, na wszystkich posiedzeniach Trybunału. W przypadku choroby któregokolwiek z członków Trybunału, albo z powodu niemożności wykonywania swych funkcji z jakiego innego względu, zastępca członka wstępuje w jego miejsce.

Artykuł III

Ani Trybunał, ani jego członkowie, ani ich zastępcy nie mogą być zaczepiani przez Prokuratora, oskarżonych albo ich doradców. Każdy z sygnatariuszy może odwołać swego członka Trybunału albo jego zastępcę ze względów zdrowotnych lub innego usprawiedliwionego powodu, jednak zastąpić odwołanego członka podczas trwania procesu może tylko jego zastępca.

Artykuł IV

a) Do utworzenia koniecznego quorum wymagana jest obecność czterech członków Trybunału albo zastępców członków nieobecnych.

b) Zanim rozpocznie się jakikolwiek proces członkowie Trybunału powinni porozumieć się pomiędzy sobą w sprawie wyboru ze swego grona przewodniczącego, który będzie zajmował to stanowisko w ciągu tego procesu, chyba że zapadnie inna uchwała większością głosów co najmniej trzech członków. Dopuszcza się zasadę rotacji w przewodniczeniu na kolejnych procesach. Jednakowoż, jeżeli sesja Trybunału odbywa się na terytorium jednego z czterech państw podpisujących, będzie przewodniczył przedstawiciel tego państwa w Trybunale.

c) Z zastrzeżeniem powyższego uchwały Trybunału zapadać będą większością głosów, a w razie równości głosów rozstrzyga głos przewodniczącego, zawsze pod warunkiem, że do orzekania w przedmiocie winy i kary potrzebna jest zgoda co najmniej trzech członków Trybunału.

Artykuł V

W razie potrzeby i zależnie od ilości zawisłych spraw, mogą być utworzone inne trybunały; skład, funkcje i procedura każdego trybunału będą identyczne i przepisy niniejszej Karty będą się do nich stosowały.

II. Kompetencja i zasady ogólne

Artykuł VI

Trybunał ustanowiony na mocy porozumienia wspomnianego w art. 1 niniejszej Karty, mający sądzić i karać głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej, władny będzie sądzić i karać osoby, które, działając w interesie państw Osi Europejskiej bądź osobiście, bądź jako członkowie organizacji, popełniły jakiekolwiek z poniżej wymienionych przestępstw.

Czyny niżej wymienione albo niektóre z nich, podlegają jurysdykcji Trybunału i pociągają za sobą odpowiedzialność osobistą:

a) Zbrodnie przeciw pokojowi, mianowicie: planowanie, przygotowywanie, początkowanie lub prowadzenie wojny napastniczej albo wojny będącej pogwałceniem traktatów, porozumień lub gwarancji międzynarodowych, albo współudział w planie lub zmowie w celu dokonania jednego z wyżej wymienionych czynów;

b) Zbrodnie wojenne, mianowicie: pogwałcenie praw i zwyczajów wojennych. Takie pogwałcenie będzie obejmowało, ale nie będzie ograniczone do morderstw, złego obchodzenia się lub deportacji na roboty przymusowe albo w innym celu ludności cywilnej na okupowanym obszarze lub z tego obszaru, do mordowania lub złego obchodzenia się z jeńcami wojennymi lub osobami na morzu; do zabijania zakładników; do rabunku własności publicznej lub prywatnej; do bezmyślnego burzenia osiedli, miast lub wsi albo do spustoszeń nie usprawiedliwionych koniecznością wojenną;

c) Zbrodnie przeciw ludzkości, mianowicie: morderstwa, wytępianie, obracanie ludzi w niewolników, deportacja i inne czyny nieludzkie, których dopuszczono się przeciwko jakiejkolwiek ludności cywilnej, przed wojną lub podczas niej, albo prześladowania ze względów politycznych, rasowych lub religijnych przy popełnianiu jakiejkolwiek zbrodni wchodzącej w zakres kompetencji Trybunału lub w związku z nią, niezależnie od tego, czy było to zgodne, czy też stało w sprzeczności z prawem kraju, w którym zbrodni dokonano.

Przywódcy, organizatorzy, podżegacze i wspólnicy, uczestniczący w układaniu lub wykonaniu wspólnego planu albo zmowy w celu popełnienia jednej z wyżej wymienionych zbrodni, odpowiadają za wszelkie czyny, których dopuścił się ktokolwiek bądź w związku z wykonaniem takiego planu.

Artykuł VII

Stanowisko urzędowe oskarżonych, czy to jako zwierzchników państwa, czy jako odpowiedzialnych funkcjonariuszy rządowych, nie może powodować uwolnienia ich od odpowiedzialności albo złagodzenia kary.

Artykuł VIII

Okoliczność, że oskarżony działał w wykonaniu rozkazu swego rządu albo swego zwierzchnika, nie zwalnia go od odpowiedzialności; może jednak spowodować złagodzenie kary, o ile Trybunał uzna, że wymaga tego sprawiedliwość.

Artykuł IX

W trakcie procesu jakiego bądź osobnika, będącego członkiem jakiejkolwiek grupy lub organizacji, Trybunał może orzec (w związku z wszelkim czynem, za który osobnik ten został skazany), że ta grupa lub organizacja, której ten osobnik był członkiem, jest organizacją przestępczą.

Po otrzymaniu aktu oskarżenia, Trybunał ogłosi w formie, jaką uzna za stosowną, że oskarżenie zamierza żądać od Trybunału, żeby wydał taką deklarację, i wtedy każdy członek organizacji będzie miał prawo zwrócić się do Trybunału z prośbą o pozwolenie zostania przesłuchanym przez Trybunał na okoliczność charakteru przestępczego tej organizacji. Trybunał będzie władny zgodzić się na ten wniosek albo go odrzucić. W razie zgody Trybunał może ustalić, w jaki sposób petenci mają być reprezentowani i przesłuchani.

Artykuł X

W przypadkach, gdy jakaś grupa lub organizacja będzie uznana przez Trybunał za przestępczą, władze właściwe każdego sygnatariusza będą miały prawo oddać osobników pod sąd krajowy albo okupacyjny za udział w tej grupie albo organizacji.

W takich przypadkach charakter przestępczy takiej grupy lub organizacji będzie uważany za udowodniony i nie będzie podawany w wątpliwość.

Artykuł XI

Każda osoba skazana przez Trybunał może być pociągnięta przed sąd krajowy, wojskowy lub okupacyjny, wzmiankowany w artykule X niniejszej Karty, pod zarzutem zbrodni innej niż udział w grupie albo organizacji przestępczej, i sąd taki, po skazaniu jej, może jej wymierzyć karę niezależną i dodatkową do kary wymierzonej przez Trybunał za udział w przestępczej działalności takiej grupy lub organizacji.

Artykuł XII

Trybunał władny będzie wdrożyć postępowanie zaoczne przeciw osobie oskarżonej o zbrodnie wyszczególnione w artykule VI niniejszej Karty, o ile nie udało się jej odszukać albo o ile Trybunał z jakiego bądź powodu uzna za konieczne w interesie wymiaru sprawiedliwości przeprowadzić rozprawę w jej nieobecności.

Artykuł XIII

Trybunał ułoży swoje przepisy proceduralne. Przepisy te nie mogą być sprzeczne z postanowieniami niniejszej Karty.

III. Komitet do dochodzenia i ścigania głównych przestępców wojennych

Artykuł XIV

Każdy sygnatariusz wyznaczy głównego oskarżyciela do zbadania zarzutów stawianych głównym przestępcom wojennym i do ich ścigania.

Główni oskarżyciele będą tworzyli Komitet w celu:

a) uzgodnienia planu działalności każdego z głównych oskarżycieli i jego personelu;

b) ostatecznego ustalenia listy głównych przestępców wojennych, którzy mają być sądzeni przez Trybunał;

c) zatwierdzenia aktu oskarżenia i dokumentów, które będą do niego dołączone;

d) złożenia Trybunałowi aktu oskarżenia i dołączonych doń dokumentów;

e) ułożenia i zalecenia Trybunałowi do zatwierdzenia projektu przepisów proceduralnych, przewidzianych przez artykuł XIII niniejszej Karty. Trybunał władny będzie te zalecone przepisy przyjąć z poprawkami lub bez poprawek albo je odrzucić.

Komitet we wszystkich powyższych sprawach będzie decydował większością głosów; wyznaczy on przewodniczącego w trybie odpowiednim i z zachowaniem zasady kolejności. Zastrzega się, że w przypadku równości głosów przy głosowaniu nad tym, czy któryś oskarżony ma być sądzony przez Trybunał oraz o jakie zbrodnie ma być oskarżony, będzie przyjęty wniosek tej strony, która proponowała, żeby dany oskarżony był oddany pod sąd albo żeby oskarżono go o pewne określone zbrodnie.

Artykuł XV

Główni oskarżyciele, działając osobno lub łącznie, podejmują również następujące czynności:

a) badają, zbierają i składają przed lub na rozprawie wszelkie potrzebne dowody;

b) przygotowują akt oskarżenia do zatwierdzenia przez Komitet stosownie do postanowień punktu (c) artykułu XIV;

c) przeprowadzają przedwstępne przesłuchanie wszystkich potrzebnych świadków i oskarżonych;

d) występują na rozprawie jako oskarżyciele publiczni;

e) wyznaczają przedstawicieli do załatwiania spraw, które mogłyby być im zlecone;

f) przedsiębiorą także inne czynności, które uznają za konieczne w celu przygotowania rozprawy i przeprowadzenia jej.

Rozumie się, że żaden świadek albo oskarżony, będący we władzy którego bądź z sygnatariuszy, nie może mu być odebrany bez jego zgody.

IV. Gwarancje procesowe dla oskarżonych

Artykuł XVI

W celu zapewnienia oskarżonym sprawiedliwego procesu, należy stosować następującą procedurę:

a) Akt oskarżenia powinien zawierać szczegółowe zarzuty przeciw oskarżonym. Należy doręczyć oskarżonemu dostatecznie wcześnie przed rozprawą egzemplarz aktu oskarżenia i wszystkich dołączonych doń dokumentów, przetłumaczone na zrozumiały dla niego język.

b) W ciągu badań wstępnych lub na rozprawie oskarżonemu będzie przysługiwało prawo udzielania wszelkich wyjaśnień, stojących w związku ze stawianymi mu zarzutami.

c) Badania wstępne i rozprawa będą prowadzone lub tłumaczone na język zrozumiały dla oskarżonego.

d) Oskarżony będzie miał prawo bronić się przed Trybunałem osobiście albo korzystać z pomocy doradcy.

Oskarżony będzie miał prawo osobiście albo za pośrednictwem swego doradcy składać na rozprawie dowody na poparcie swej obrony oraz zadawać pytania każdemu świadkowi, wezwanemu przez oskarżenie.

V. Uprawnienia Trybunału i tryb postępowania

Artykuł XVII

Trybunał będzie władny:

a) wzywać świadków na rozprawę, zarządzać ich stawiennictwa i składanie zeznań oraz zadawać im pytania;

b) przepytywać każdego oskarżonego;

c) zarządzić składanie dokumentów i innego materiału dowodowego;

d) odbierać przysięgę od świadków;

e) wyznaczać funkcjonariuszy do wykonywania wszelkich czynności zarządzonych przez Trybunał, włączając w to prowadzenie przesłuchań w trybie pomocy prawnej.

Artykuł XVIII

Trybunał jest obowiązany:

a) ściśle ograniczyć rozprawę do możliwie szybkiego wysłuchania materii objętych oskarżeniem;

b) poczynić ścisłe zarządzenia, żeby nie dopuścić do żadnej czynności, która by mogła spowodować nieusprawiedliwioną zwłokę, jak również uchylać wszelkiego rodzaju wnioski i oświadczenia, nie mające związku ze sprawą;

c) załatwiać w trybie uproszczonym sprawę każdego nieodpowiedniego zachowania się nakładając stosowne kary, włączając w to wykluczenie oskarżonego lub jego obrońcy z niektórych lub wszystkich dalszych stopni postępowania, tak jednak, żeby to nie stanęło na przeszkodzie zbadaniu zarzutów oskarżenia.

Artykuł XIX

Trybunał nie będzie związany formalistyką postępowania dowodowego. Powinien on przyjąć i stosować procedurę jak najbardziej sprawną i nieformalistyczną i powinien dopuścić każdy dowód, skoro uzna, że ma on znaczenie dla sprawy.

Artykuł XX

Trybunał ma prawo żądać zapoznania się z istotą każdego dowodu, zanim zostanie on złożony, a to w tym celu, żeby móc orzec o jego związku ze sprawą.

Artykuł XXI

Trybunał nie będzie żądał dowodu na fakty powszechnie znane, ale będzie je brał pod sędziowską rozwagę. Będzie on również brał pod rozwagę oficjalne dokumenty rządowe i sprawozdania Narodów Zjednoczonych, włączając w to akta i dokumenty komitetów utworzonych w różnych krajach sojuszniczych dla badania zbrodni wojennych, jak również protokoły i ustalenia osiągnięte przez wojskowe i inne trybunały każdego z Narodów Zjednoczonych.

Artykuł XXII

Stałą siedzibą Trybunału będzie Berlin. Pierwsze zebrania członków Trybunału i głównych oskarżycieli odbędą się w Berlinie w miejscu wskazanym przez Radę Kontroli dla Niemiec. Pierwsza rozprawa odbędzie się w Norymberdze, a następnie w miejscach ustalonych przez Trybunał.

Artykuł XXIII

Podczas każdej rozprawy może brać udział w oskarżeniu jeden lub więcej głównych oskarżycieli. Funkcje swe główny oskarżyciel może wykonywać osobiście albo za pośrednictwem upoważnionej przez siebie do tego osoby.

Na żądanie oskarżonego funkcje jego obrońcy może spełniać adwokat zawodowy, czyniący zadość warunkom wymaganym w jego kraju do występowania przed sądami, lub każda inna osoba, specjalnie do tego przez Trybunał upoważniona.

Artykuł XXIV

Tryb postępowania na rozprawie będzie następujący:

a) Akt oskarżenia zostanie odczytany na sali sądowej.

b) Trybunał pyta każdego oskarżonego, czy do winy przyznaje się, czy nie przyznaje.

c) Wywód wstępny wygłoszą oskarżyciele.

d) Trybunał pyta oskarżycieli i obronę, czy życzą sobie przedłożyć Trybunałowi dowody i jakiego rodzaju, po czym Trybunał orzeka o dopuszczalności każdego z tych dowodów.

e) Naprzód będą przesłuchani świadkowie oskarżenia, a potem świadkowie obrony. Następnie oskarżyciele oraz obrońcy mają prawo powołać środki na odparcie tych dowodów; dopuszczenie ich zależy od uznania Trybunału.

f) Trybunał ma prawo zadawania w każdym czasie pytań każdemu świadkowi i każdemu oskarżonemu.

g) Oskarżenie i obrona mają prawo zadawać pytania i stawiają krzyżowe pytania każdemu świadkowi i każdemu oskarżonemu składającemu zeznania.

h) Obrona wygłasza przemówienia końcowe.

i) Oskarżenie wygłasza przemówienie końcowe.

j) Każdy oskarżony ma prawo składać oświadczenia przed Trybunałem.

k) Trybunał ogłasza wyrok z uzasadnieniem.

Artykuł XXV

Wszystkie dokumenty urzędowe powinny być redagowane i cała procedura sądowa powinna się toczyć po angielsku, po francusku, po rosyjsku i w języku oskarżonego. Również taka część protokołów i przewodu sądowego może być przetłumaczona na język kraju, w którym Trybunał zasiada, jak to uzna Trybunał za pożądane w interesie sprawiedliwości i opinii publicznej.

VI. Orzeczenie o winie i karze

Artykuł XXVI

Wyrok Trybunału zarówno skazujący jak i uniewinniający każdego oskarżonego podaje motywy, na których się opiera, jest ostateczny i nie podlega zaskarżeniu.

Artykuł XXVII

Po uznaniu za winnego Trybunał władny jest skazać go na karę śmierci lub wymierzyć mu inną karę, jaką uzna za sprawiedliwą.

Artykuł XXVIII

Jako karę dodatkową Trybunał władny jest orzec odebranie skazanemu wszelkiego skradzionego przezeń majątku w celu przekazania go Radzie Kontroli Niemiec.

Artykuł XXIX

W przypadku skazania wyroki będą wykonywane zgodnie z poleceniami Rady Kontroli Niemiec, która może w każdym czasie złagodzić je lub w inny sposób zmienić, ale nie może ich zaostrzyć. Gdyby w stosunku do któregoś z oskarżonych po skazaniu go i wydaniu wyroku Rada Kontroli Niemiec odkryła nowy dowód, który, w jej mniemaniu, uzasadniałby nowy zarzut przeciwko niemu, Rada zwróci się do Komitetu, ustanowionego na mocy artykułu XIV niniejszej Karty, żądając wdrożenia takiej akcji, jaką on uzna za właściwą w interesie wymiaru sprawiedliwości.

VII. Koszty utrzymania Trybunału i postępowania

Artykuł XXX

Wydatki Trybunału i koszty rozpraw będą pokryte przez sygnatariuszy z funduszów wyasygnowanych na utrzymanie Rady Kontroli Niemiec.

Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, Nowy Jork, 9 grudnia 1948 r.

(DzU z 1952 r., nr 9, poz. 9 i nr 31, poz. 213)

(Opuszczono klauzulę promulgacyjną i wstęp)

Artykuł I

Umawiające się Strony potwierdzają, że ludobójstwo, popełnione zarówno w czasie pokoju jak podczas wojny, stanowi zbrodnię w obliczu prawa międzynarodowego, oraz zobowiązują się zapobiegać tej zbrodni i karać ją.

Artykuł II

W rozumieniu konwencji niniejszej ludobójstwem jest którykolwiek z następujących czynów, dokonany w zamiarze zniszczenia w całości lub części grup narodowych, etnicznych, rasowych lub religijnych, taki jak:

a) zabójstwo członków grupy,

b) spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków grupy,

c) rozmyślne stworzenie dla członków grupy warunków życia, obliczonych na spowodowanie ich całkowitego lub częściowego zniszczenia fizycznego,

d) stosowanie środków, które mają na celu wstrzymanie urodzin w obrębie grupy.

Artykuł III

Następujące czyny podlegają karze:

a) ludobójstwo,

b) zmowa w celu popełnienia ludobójstwa,

c) bezpośrednie i publiczne podżeganie do popełnienia ludobójstwa,

d) usiłowanie popełnienia ludobójstwa,

e) współudział w ludobójstwie.

Artykuł IV

Winni ludobójstwa lub któregokolwiek z czynów, wymienionych w Artykule III, będą karani bez względu na to, czy są konstytucyjnie odpowiedzialnymi członkami rządu, funkcjonariuszami publicznymi czy też osobami prywatnymi.

Artykuł V

Umawiające się Strony zobowiązują się do wydania, zgodnie z ich konstytucjami, przepisów prawnych koniecznych dla wykonania postanowień niniejszej konwencji, a w szczególności do skutecznego karania winnych ludobójstwa lub innych czynów, wymienionych w Artykule III.

Artykuł VI

Osoby oskarżone o ludobójstwo lub inne czyny wymienione w Artykule III będą sądzone przez właściwy trybunał państwa, na którego obszarze czyn został dokonany, lub przez międzynarodowy trybunał karny, którego kompetencja będzie obejmowała te Umawiające się Strony, które kompetencję tę przyjmą.

Artykuł VII

Ludobójstwo i inne czyny wymienione w Artykule III nie będą uważane za przestępstwa polityczne, o ile chodzi o dopuszczalność ekstradycji.

Umawiające się Strony zobowiązują się w takich przypadkach dokonywać ekstradycji zgodnie z ich ustawami i obowiązującymi traktatami.

Artykuł VIII

Każda z Umawiających się Stron może zwrócić się do właściwych organów Narodów Zjednoczonych o przedsięwzięcie przewidzianych w Karcie Narodów Zjednoczonych środków, które uznają za odpowiednie dla zapobieżenia i stłumienia aktów ludobójstwa lub innych czynów wymienionych w artykule III.

Artykuł IX

Spory pomiędzy Umawiającymi się Stronami, dotyczące wykładni, stosowania lub wykonania niniejszej konwencji, jak również spory, dotyczące odpowiedzialności państwa za ludobójstwo lub inne czyny wymienione w artykule III, będą oddawane do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości na żądanie którejkolwiek Strony w sporze.

Artykuł X

Konwencja niniejsza, której teksty chiński, angielski, francuski, rosyjski i hiszpański posiadają jednakową moc obowiązującą, będzie nosiła datę 9 grudnia 1948 r.

Artykuł XI

Konwencja niniejsza będzie do dnia 31 grudnia 1949 r. otwarta do podpisania dla każdego członka Narodów Zjednoczonych oraz dla każdego państwa nie będącego członkiem Narodów Zjednoczonych, do którego Zgromadzenie Ogólne skierowało zaproszenie do podpisania.

Konwencja niniejsza będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne będą złożone Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych.

Po 1 stycznia 1950 r. może do konwencji niniejszej przystąpić każdy członek Narodów Zjednoczonych i każde państwo nie będące członkiem Narodów Zjednoczonych, które otrzymało zaproszenie wspomniane powyżej.

Dokumenty przystąpienia będą złożone Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych.

Artykuł XII

Każda z Umawiających się Stron może w każdym czasie przez zawiadomienie o tym Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych rozciągnąć moc obowiązującą niniejszej konwencji na wszystkie lub niektóre tylko obszary, za których politykę zagraniczną Strona ta ponosi odpowiedzialność.

Artykuł XIII

W dniu złożenia pierwszych 20 dokumentów o ratyfikacji lub przystąpieniu Sekretarz Generalny sporządza protokół, którego odpis prześle każdemu państwu, które jest członkiem Narodów Zjednoczonych, oraz każdemu wspomnianemu w artykule XI państwu, które nie jest członkiem Narodów Zjednoczonych.

Konwencja niniejsza wejdzie w życie 90 dnia od daty złożenia dwudziestego dokumentu o ratyfikacji lub przystąpieniu.

Każda ratyfikacja lub przystąpienie, dokonane po tej dacie, nabierze skutków prawnych 90 dnia od daty złożenia dokumentu o ratyfikacji lub przystąpieniu.

Artykuł XIV

Konwencja niniejsza pozostaje w mocy w ciągu 10 lat od daty jej wejścia w życie.

Pozostanie ona w mocy na dalsze kolejne 5-letnie okresy dla tych Umawiających się Stron, które nie wypowiedzą jej przynajmniej na 6 miesięcy przed upływem bieżącego okresu.

Wypowiedzenie następuje przez pisemne zawiadomienie, skierowane do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Artykuł XV

Gdyby ilość uczestników tej konwencji na skutek wypowiedzeń spadła poniżej 16, konwencja straci moc obowiązującą od daty, w której ostatnie wypowiedzenie stanie się ważne.

Artykuł XVI

Każda Umawiająca się Strona może w każdym czasie zażądać rewizji niniejszej konwencji przez pisemne zawiadomienie Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Zgromadzenie Ogólne postanowi, jeżeli to uzna za stosowne, jakie kroki należy przedsięwziąć w związku z takim żądaniem.

Artykuł XVII

Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych będzie zawiadamiał wszystkich członków Narodów Zjednoczonych oraz wszystkie wspomniane w artykule XI państwa, które nie są członkami Narodów Zjednoczonych:

a) o wszystkich podpisach, ratyfikacjach i przystąpieniach otrzymanych zgodnie z artykułem XI,

b) o zawiadomieniach otrzymanych zgodnie z artykułem XII,

c) o dacie, w której niniejsza konwencja wchodzi w życie zgodnie z artykułem XIII,

d) o wypowiedzeniach otrzymanych zgodnie z artykułem XIV,

e) o wygaśnięciu mocy obowiązującej konwencji stosownie do artykułu XV,

f) o zawiadomieniach otrzymanych zgodnie z artykułem XVI.

(Artykuły XVIII – XIX opuszczono)

Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości, Nowy Jork, 26 listopada 1968 r.

(DzU z 1970 r., nr 26, poz. 208, załącznik i z 1971r., nr 7, poz. 85)

Wstęp

Państwa będące Stronami niniejszej konwencji,

przypominając rezolucje Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych 3(I) z dnia 13 lutego 1946 roku i 170 (II) z dnia 31 października 1947 roku o ekstradycji i karaniu zbrodniarzy wojennych, rezolucję 95(I) z dnia 11 grudnia 1946 roku potwierdzającą zasady prawa międzynarodowego uznane przez Statut Norymberskiego Międzynarodowego Trybunału Wojskowego i wyrok tego Trybunału oraz rezolucje 2184 (XXI) z dnia 12 grudnia 1966 roku i 2202 (XXI) z dnia 16 grudnia 1966 roku, w których Zgromadzenie wyraźnie potępiło jako zbrodnie przeciw ludzkości naruszenie praw ekonomicznych i politycznych ludności autochtonicznej z jednej strony i politykę apartheidu z drugiej strony,

przypominając rezolucje Rady Gospodarczej i Społecznej Organizacji Narodów Zjednoczonych 1074 D (XXXIX) z dnia 28 lipca 1965 roku i 1158 (XLI) z dnia 5 sierpnia 1966 roku o karaniu zbrodniarzy wojennych i osób, które popełniły zbrodnie przeciw ludzkości,

stwierdzając, że żadna z uroczystych deklaracji lub konwencji ani żaden z aktów odnoszących się do ścigania i karania zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości nie zawiera postanowień dotyczących terminu przedawnienia,

zważywszy, że zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciw ludzkości są najcięższymi zbrodniami w prawie międzynarodowym,

przeświadczone, że skuteczne karanie zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości stanowi ważny czynnik w zapobieganiu takim zbrodniom, ochronie praw człowieka i podstawowych swobód, zwiększaniu zaufania, rozwoju współpracy między narodami i popieraniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa,

stwierdzając, że stosowanie do zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości zasad prawa wewnętrznego odnoszących się do terminu przedawnienia zwykłych zbrodni jest przedmiotem poważnego zaniepokojenia światowej opinii publicznej, ponieważ uniemożliwia to ściganie i karanie osób odpowiedzialnych za te zbrodnie,

uznając za konieczne i uzasadnione w obecnym czasie potwierdzenie w prawie międzynarodowym, poprzez niniejszą konwencję, zasady nie przedawniania się zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości i zapewnienie jej powszechnego stosowania,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł I

Nie ulegają przedawnieniu następujące zbrodnie, bez względu na datę ich popełnienia:

a) zbrodnie wojenne określone w Karcie Norymberskiego Międzynarodowego Trybunału Wojskowego z dnia 8 sierpnia 1945 roku i potwierdzone przez rezolucje Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych 3(I) z dnia 13 lutego 1946 roku i 95(I) z dnia 11 grudnia 1946 roku, w szczególności „ciężkie naruszenia" wymienione w konwencjach genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 roku o ochronie ofiar wojny;

b) zbrodnie przeciw ludzkości popełnione bądź w czasie wojny, bądź w czasie pokoju określone w Karcie Norymberskiego Międzynarodowego Trybunału Wojskowego z dnia 8 sierpnia 1945 roku i potwierdzone przez rezolucje Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych 3(I) z dnia 13 lutego 1946 roku i 95(I) z dnia 11 grudnia 1946 roku, wysiedlanie wskutek zbrojnego ataku lub okupacji i nieludzkie czyny wynikające z polityki apartheidu, jak również zbrodnia ludobójstwa zdefiniowana w Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa z 1948 roku, nawet jeżeli takie czyny nie stanowią naruszenia prawa wewnętrznego kraju, w którym zostały one popełnione.

Artykuł II

W razie popełnienia jakiejkolwiek zbrodni wspomnianej w artykule I postanowienia niniejszej konwencji mają zastosowanie do przedstawicieli władz państwowych oraz do osób prywatnych, które brały w nich udział jako sprawcy lub współuczestnicy albo bezpośrednio podżegały innych do popełnienia jakiejkolwiek z tych zbrodni, albo które brały udział w spisku mającym na celu ich popełnienie, bez względu na stadium dokonania, oraz do przedstawicieli władz państwowych, którzy tolerowali ich popełnienie.

Artykuł III

Państwa będące Stronami niniejszej konwencji zobowiązują się do przyjęcia wszelkich wewnętrznych środków ustawodawczych lub jakichkolwiek innych, które będą konieczne dla umożliwienia zgodnie z prawem międzynarodowym ekstradycji osób, o których mowa w artykule II tej konwencji.

Artykuł IV

Państwa będące Stronami niniejszej konwencji zobowiązują się do podjęcia, zgodnie z ich procedurą konstytucyjną, wszelkich ustawodawczych bądź innych środków niezbędnych do zapewnienia, aby ustawowe lub inne terminy przedawnienia nie były stosowane w zakresie ścigania i karania zbrodni, o których mowa w artykułach I i II tej konwencji, i aby tam gdzie takie terminy przedawnienia istnieją, zostały one uchylone.

Artykuł V

Niniejsza konwencja będzie otwarta do podpisu do dnia 31 grudnia 1969 roku dla każdego Państwa będącego członkiem Organizacji Narodów Zjednoczonych lub członkiem którejkolwiek z jej organizacji wyspecjalizowanych albo Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej, dla każdego Państwa będącego Stroną Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, jak również dla każdego innego państwa zaproszonego przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych do stania się Stroną niniejszej konwencji.

Artykuł VI

Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł VII

Niniejsza konwencja będzie otwarta do przystąpienia dla każdego Państwa, o którym mowa w artykule V. Dokumenty przystąpienia zostaną złożone Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł VIII

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie dziewięćdziesiątego dnia od daty złożenia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dziesiątego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

2. Dla każdego Państwa, które ratyfikuje niniejszą konwencję lub przystąpi do niej po złożeniu dziesiątego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia, konwencja wejdzie w życie dziewięćdziesiątego dnia od daty złożenia przez to państwo dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

Artykuł IX

1. Po upływie dziesięcioletniego okresu od daty wejścia niniejszej konwencji w życie każda z Umawiających się Stron będzie mogła w dowolnym czasie drogą pisemnej notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych złożyć wniosek o rewizję tej konwencji.

2. Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych zadecyduje o środkach, jakie w razie potrzeby zostaną podjęte w odniesieniu do takiego wniosku.

Artykuł X

1. Niniejsza konwencja zostanie złożona u Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych przekaże uwierzytelnione odpisy niniejszej konwencji wszystkim Państwom, o których mowa w artykule V.

3. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych będzie zawiadamiał wszystkie Państwa, o których mowa w artykule V o:

a) podpisaniu niniejszej konwencji oraz dokumentach ratyfikacyjnych i przystąpienia złożonych zgodnie z artykułami V, VI i VII;

b) dacie wejścia w życie niniejszej konwencji zgodnie z artykułem VIII;

c) notyfikacjach otrzymanych zgodnie z artykułem IX.

(Artykuł XI opuszczono)

Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu i karaniu zbrodni apartheidu, Nowy Jork, 30 listopada 1973 r.

(DzU z 1976 r., nr 32, poz. 186, załącznik)

Państwa-Strony niniejszej konwencji

powołując się na postanowienia Karty Narodów Zjednoczonych, w której wszyscy członkowie zobowiązali się działać zarówno wspólnie, jak i osobno, we współpracy z Organizacją, w celu zapewnienia powszechnego poszanowania i przestrzegania praw człowieka i podstawowych wolności dla wszystkich ludzi, bez względu na ich rasę, płeć, język lub religię,

zważywszy, że Powszechna Deklaracja Praw Człowieka stanowi, że wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw i że każdy człowiek ma wszystkie prawa i wolności zawarte w Deklaracji bez względu na jakiekolwiek różnice rasy, koloru skóry lub narodowości,

zważywszy, że w Deklaracji w sprawie przyznania niepodległości krajom i narodom kolonialnym Zgromadzenie Ogólne stwierdziło, iż proces wyzwalania jest niepohamowany i nieodwracalny i że w interesie godności ludzkiej, postępu i sprawiedliwości należy położyć kres kolonializmowi i wszystkim przejawom segregacji i dyskryminacji, które mu towarzyszą,

przypominając, że zgodnie z Międzynarodową konwencją w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej państwa szczególnie potępiają segregację rasową i apartheid oraz zobowiązują się zapobiegać, zakazywać i zwalczać na terytoriach podlegających ich jurysdykcji wszelkie praktyki tego rodzaju,

przypominając, że w Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa pewne czyny, które mogą być zakwalifikowane także jako akty apartheidu, stanowią zbrodnię w obliczu prawa międzynarodowego,

przypominając, że według brzmienia Konwencji o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości „nieludzkie czyny wynikające z polityki apartheidu" są kwalifikowane jako zbrodnie przeciwko ludzkości,

przypominając, że Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych przyjęło szereg rezolucji, w których polityka i praktyki apartheidu zostały potępione jako zbrodnie przeciwko ludzkości,

przypominając, iż Rada Bezpieczeństwa podkreśliła, że apartheid, jego stałe nasilanie się i rozprzestrzenianie poważnie naruszają i zagrażają międzynarodowemu pokojowi i bezpieczeństwu,

przekonane, że Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu i karaniu zbrodni apartheidu umożliwi podjęcie bardziej skutecznych środków na forum międzynarodowym i krajowym, w celu wyeliminowania i karania zbrodni apartheidu,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł I

1. Państwa-Strony niniejszej konwencji oświadczają, że apartheid jest zbrodnią przeciwko ludzkości i że nieludzkie czyny wynikające z polityki i praktyki apartheidu oraz podobna polityka i praktyki segregacji i dyskryminacji rasowej, określone w artykule II konwencji, są zbrodniami naruszającymi normy prawa międzynarodowego, a w szczególności cele i zasady Karty Narodów Zjednoczonych, i że stanowią one poważne zagrożenie dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

2. Państwa-Strony niniejszej konwencji ogłaszają za przestępcze te organizacje, instytucje i osoby, które dopuszczają się zbrodni apartheidu.

Artykuł II

W rozumieniu niniejszej konwencji wyrażenie „zbrodnia apartheidu", obejmujące politykę i praktyki podobne do segregacji oraz dyskryminacji rasowej, stosowane w Afryce Południowej, będzie miało zastosowanie do następujących czynów nieludzkich, popełnianych w celu tworzenia lub utrzymywania przewagi jednej grupy rasowej nad jakąkolwiek inną grupą rasową i systematycznego jej ciemiężenia:

a) odmawianie członkowi lub członkom grupy rasowej lub kilku grup rasowych prawa do życia i wolności osobistej:

i) przez zabójstwa popełniane na członkach jednej lub kilku grup rasowych,

ii) przez wyrządzanie członkom grupy lub kilku grup rasowych poważnej krzywdy cielesnej lub umysłowej przez gwałcenie ich wolności lub godności bądź poddawanie ich torturom, okrutnemu, nieludzkiemu i upodlającemu traktowaniu albo karaniu,

iii) przez samowolne zatrzymywanie i nielegalne więzienie członków grupy lub kilku grup rasowych,

b) rozmyślne narzucanie grupie lub kilku grupom rasowym warunków życia mających spowodować ich całkowite lub częściowe wyniszczenie fizyczne,

c) podjęcie legislacyjnych lub innych środków mających uniemożliwić grupie lub kilku grupom rasowym uczestniczenie w życiu politycznym, społecznym, gospodarczym i kulturalnym kraju i rozmyślne tworzenie warunków uniemożliwiających pełny rozwój takiej grupy lub grup, w szczególności przez pozbawianie członków grupy lub kilku grup rasowych wolności i podstawowych praw człowieka, a mianowicie prawa do pracy, prawa do tworzenia legalnych związków zawodowych, prawa do nauki, prawa do opuszczania swego kraju i powrotu do niego, prawa do posiadania obywatelstwa, prawa do swobodnego poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania, prawa do wolności myśli i słowa oraz prawa do swobodnego tworzenia pokojowych zrzeszeń i stowarzyszeń,

d) podejmowanie wszelkich środków, w tym także legislacyjnych, zmierzających do podziału ludności według kryteriów rasowych przez tworzenie wydzielonych rezerwatów i gett dla członków grupy lub kilku grup rasowych, przez zakaz zawierania związków małżeńskich między osobami należącymi do różnych grup rasowych i przez wywłaszczanie nieruchomości należących do jednej lub kilku grup rasowych albo do ich członków,

e) wyzyskiwanie pracy członków jednej lub kilku grup rasowych, w szczególności przez poddawanie ich pracy przymusowej,

f) prześladowanie organizacji lub osób przez pozbawianie ich podstawowych praw i wolności z tego powodu, że są przeciwnikami apartheidu.

Artykuł III

Międzynarodowej odpowiedzialności karnej podlegają, bez względu na pobudki działania, osoby, członkowie organizacji i instytucji oraz przedstawiciele państwa, zarówno przebywający na terytorium państwa, w którym akty są dokonywane, jak i na terytorium jakiegokolwiek innego państwa, którzy:

a) dokonują czynów wymienionych w artykule II niniejszej konwencji, biorą udział w tych czynach i podżegają do nich bezpośrednio lub spiskują w celu ich dokonania,

b) sprzyjają, zachęcają lub współdziałają w dokonaniu zbrodni apartheidu.

Artykuł IV

Państwa-Strony niniejszej konwencji zobowiązują się:

a) do podjęcia wszelkich legislacyjnych lub innych środków niezbędnych do zlikwidowania, jak również zapobiegania powstaniu jakiegokolwiek poparcia dla zbrodni apartheidu oraz zbliżonej do niej polityki segregacji rasowej albo ich przejawów oraz do karania osób winnych popełnienia tej zbrodni,

b) do podjęcia środków legislacyjnych, sądowych i administracyjnych, mających na celu ściganie, sądzenie i karanie, zgodnie z posiadaną jurysdykcją, osób winnych lub oskarżonych o czyny określone w artykule II niniejszej konwencji, bez względu na to, czy przebywają one na terytorium państwa, w którym te akty zostały dokonane, i bez względu na to, czy są obywatelami tego lub innego państwa, czy też nie mają żadnego obywatelstwa.

Artykuł V

Osoby oskarżone o dokonanie czynów wymienionych w artykule II niniejszej konwencji mogą być sądzone przez właściwy sąd któregokolwiek Państwa-Strony konwencji, który uzyska jurysdykcję w stosunku do tych osób, albo przez międzynarodowy trybunał karny, posiadający jurysdykcję w odniesieniu do tych Państw-Stron, które uznały tę jurysdykcję.

Artykuł VI

Państwa-Strony niniejszej konwencji zobowiązują się uznawać i wykonywać zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych decyzje podjęte przez Radę Bezpieczeństwa, które mają na celu zapobieganie, zwalczanie i karanie zbrodni apartheidu, jak również przyczyniać się do wykonywania decyzji podjętych przez inne właściwe organy Organizacji Narodów Zjednoczonych, zmierzających do osiągnięcia celów konwencji.

Artykuł VII

1. Państwa-Strony niniejszej konwencji zobowiązują się składać okresowo zespołowi utworzonemu zgodnie z artykułem IX konwencji sprawozdania dotyczące środków legislacyjnych, sądowych, administracyjnych i innych, które zostały podjęte w celu zrealizowania postanowień konwencji.

2. Teksty tych sprawozdań będą przekazywane za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych Specjalnemu Komitetowi do Spraw Apartheidu.

Artykuł VIII

Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji może zwrócić się do któregokolwiek z właściwych organów Organizacji Narodów Zjednoczonych o podjęcie środków zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych, które uzna ono za odpowiednie dla zapobiegania i zwalczania zbrodni apartheidu.

Artykuł IX

1. Przewodniczący Komisji Praw Człowieka powoła zespół złożony z trzech członków tej komisji, będących równocześnie przedstawicielami Państw-Stron niniejszej konwencji, w celu badania sprawozdań przedstawionych przez Państwa-Strony, zgodnie z postanowieniami artykułu VII konwencji.

2. Jeżeli w skład Komisji Praw Człowieka nie wchodzą przedstawiciele Państw-Stron niniejszej konwencji albo jest ich mniej niż trzech, Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych, w porozumieniu ze wszystkimi Państwami-Stronami konwencji, wyznaczy przedstawiciela Państwa-Strony lub przedstawiciela Państw-Stron konwencji nie będących członkami Komisji Praw Człowieka, którzy będą brali udział w pracach zespołu utworzonego

na mocy postanowień ustępu 1 niniejszego artykułu, do czasu wybrania do Komisji Praw Człowieka przedstawicieli Państw-Stron konwencji.

3. W celu rozpatrzenia sprawozdań złożonych zgodnie z artykułem VII zespół będzie mógł zbierać się na okres nie przekraczający pięciu dni bądź przed otwarciem, bądź po zamknięciu sesji Komisji Praw Człowieka.

Artykuł X

1. Państwa-Strony niniejszej konwencji upoważniają Komisję Praw Człowieka:

a) do wystąpienia z prośbą do organów Organizacji Narodów Zjednoczonych, aby przy przekazywaniu egzemplarzy petycji zgodnie z artykułem 15 Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej zwracały uwagę na skargi dotyczące czynów wymienionych w artykule II niniejszej konwencji,

b) do sporządzenia na podstawie sprawozdań kompetentnych organów Organizacji Narodów Zjednoczonych i sprawozdań składanych okresowo przez Państwa-Strony niniejszej konwencji listy osób, organizacji, instytucji i przedstawicieli państw, którzy są podejrzani o popełnienie zbrodni wymienionych w artykule II, jak również tych, przeciwko którym Państwa-Strony konwencji wszczęły postępowanie sądowe,

c) do wystąpienia z prośbą do właściwych organów Organizacji Narodów Zjednoczonych o udzielenie informacji na temat środków podjętych przez władze odpowiedzialne za administrację terytoriów powierniczych i terytoriów nie rządzących się samodzielnie oraz wszelkich innych terytoriów, do których odnosi się rezolucja 1514 (XV) Zgromadzenia Ogólnego z dnia 14 grudnia 1960 roku, w stosunku do osób podejrzanych o popełnienie zbrodni wymienionych w artykule II i które uważa się za podlegające ich jurysdykcji terytorialnej i administracyjnej.

2. Do czasu osiągnięcia celów Deklaracji w sprawie nadania niepodległości krajom i narodom kolonialnym, która zawarta jest w rezolucji 1514 (XV) Zgromadzenia Ogólnego, postanowienia niniejszej konwencji w niczym nie ograniczają prawa do wnoszenia petycji przyznanego tym ludom przez inne dokumenty międzynarodowe lub przez Organizację Narodów Zjednoczonych oraz jej instytucje wyspecjalizowane.

Artykuł XI

1. Do celów ekstradycji czyny wymienione w artykule II niniejszej konwencji nie będą uważane za przestępstwa polityczne.

2. Państwa-Strony niniejszej konwencji zobowiązują się w takich przypadkach dokonać ekstradycji zgodnie z ich ustawodawstwem i obowiązującymi umowami.

Artykuł XII

Spory między Państwami-Stronami wynikające z interpretacji, stosowania lub wykonywania niniejszej konwencji, które nie zostaną rozwiązane w drodze rokowań, będą na wniosek państw, które są Stronami w sporze, przedstawione do rozstrzygnięcia Międzynarodowemu Trybunałowi Sprawiedliwości, chyba że strony w sporze uzgodnią inny sposób jego rozwiązania.

Artykuł XIII

Niniejsza konwencja jest otwarta do podpisu dla wszystkich państw. Każde państwo, które nie podpisze konwencji do czasu jej wejścia w życie, będzie mogło do niej przystąpić.

Artykuł XIV

1. Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacyjne będą złożone Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Przystąpienie będzie dokonane przez złożenie dokumentu przystąpienia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł XV

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia od daty złożenia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

2. W stosunku do każdego państwa, które ratyfikuje niniejszą konwencję lub przystąpi do niej po złożeniu dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia, konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia od daty złożenia przez to państwo dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

Artykuł XVI

Każde Państwo-Strona może wypowiedzieć niniejszą konwencję w drodze pisemnego zawiadomienia skierowanego do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wypowiedzenie stanie się skuteczne po upływie roku od daty otrzymania zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł XVII

1. Każde Państwo-Strona może w każdym czasie zażądać rewizji niniejszej konwencji w drodze pisemnego zawiadomienia skierowanego do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych zadecyduje w każdym przypadku, jakie środki należy podjąć w odniesieniu do tego rodzaju wniosku.

Artykuł XVIII

Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych będzie zawiadamiał wszystkie państwa:

a) o podpisach, ratyfikacjach i przystąpieniach na podstawie artykułów XIII i XIV,

b) o dacie wejścia w życie niniejszej konwencji zgodnie z artykułem XV,

c) o wypowiedzeniach otrzymanych zgodnie z artykułem XVI,

d) o zawiadomieniach skierowanych zgodnie z artykułem XVII.

Artykuł XIX

1. Niniejsza konwencja, której teksty angielski, chiński, hiszpański, francuski i rosyjski mają jednakową moc, będzie złożona w archiwach Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych przekaże uwierzytelniony tekst niniejszej konwencji wszystkim państwom.

Europejska konwencja o zwalczaniu terroryzmu, Strasburg, 27 stycznia 1977 r.

(DzU z 1996 r., nr 117, poz. 557)

Państwa członkowskie Rady Europy, sygnatariusze niniejszej konwencji,

uznając, że celem Rady Europy jest osiąganie większej jedności jej członków;

świadome rosnącego zaniepokojenia wywołanego przez nasilające się przypadki terroryzmu;

w zamiarze podjęcia skutecznych działań w celu zapewnienia, by sprawcy takich aktów nie uniknęli ścigania i kary;

przekonane, że ekstradycja jest szczególnie skutecznym narzędziem osiągania tego celu;

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Dla celów ekstradycji pomiędzy Umawiającymi się Państwami żadnego z następujących przestępstw nie uważa się za przestępstwo polityczne albo za pozostające w związku z przestępstwem politycznym, albo za przestępstwo popełnione z pobudek politycznych:

a) przestępstwa, którego dotyczy Konwencja o zwalczaniu bezprawnego zawładnięcia statkami powietrznymi, sporządzona w Hadze w dniu 16 grudnia 1970 r.;

b) przestępstwa, którego dotyczy Konwencja o zwalczaniu bezprawnych czynów skierowanych przeciwko bezpieczeństwu lotnictwa cywilnego, sporządzona w Montrealu w dniu 23 września 1971 r.;

c) poważnego przestępstwa polegającego na zamachu na życie, integralność fizyczną lub wolność osób korzystających z ochrony międzynarodowej, w tym przedstawicieli dyplomatycznych;

d) przestępstwa polegającego na uprowadzeniu, wzięciu zakładników albo na poważnym bezprawnym zatrzymaniu;

e) przestępstwa polegającego na użyciu bomby, granatu, rakiety, automatycznej broni palnej albo bomby w formie listu lub paczki, jeżeli ich użycie zagraża osobom;

f) usiłowania popełnienia któregokolwiek z określonych powyżej przestępstw albo współudziału lub pomocnictwa osobie, która popełnia takie przestępstwo lub usiłuje je popełnić.

Artykuł 2

1. Dla celów ekstradycji pomiędzy Umawiającymi się Państwami, Umawiające się Państwo może nie uważać za przestępstwo polityczne albo za pozostające w związku z prze-

stępstwem politycznym, albo za przestępstwo popełnione z pobudek politycznych także poważnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności osoby, polegającego na akcie przemocy innym niż określone w artykule 1.

2. To samo dotyczy poważnych przestępstw przeciwko mieniu, innych niż określone w artykule 1, jeżeli czyn sprowadził niebezpieczeństwo zbiorowe dla osób.

3. To samo dotyczy usiłowania popełnienia któregokolwiek z określonych powyżej przestępstw albo współudziału lub pomocnictwa osobie, która popełnia takie przestępstwo lub usiłuje je popełnić.

Artykuł 3

Przepisy umów ekstradycyjnych i porozumień, mających zastosowanie w stosunkach pomiędzy Umawiającymi się Stronami, w tym przepisy Europejskiej konwencji o ekstradycji, zmienia się w stosunku do tych Stron w stopniu, w jakim nie są one zgodne z niniejszą konwencją.

Artykuł 4

W rozumieniu niniejszej konwencji i w zakresie, w jakim przestępstwa określone w artykule 1 i 2 nie zostały wymienione w wykazie przestępstw uzasadniających ekstradycję, zawartym w którejkolwiek z umów lub konwencji ekstradycyjnych istniejących pomiędzy Umawiającymi się Stronami, uznaje się je za przestępstwa ekstradycyjne.

Artykuł 5

Żadnego z postanowień niniejszej konwencji nie należy interpretować jako nakładającego obowiązek ekstradycji, jeżeli państwo wezwane ma uzasadnione podstawy przypuszczać, że wniosek o ekstradycję za przestępstwo określone w artykułach 1 lub 2 złożono w celu ścigania lub karania osoby ze względu na jej rasę, religię, narodowość lub poglądy polityczne albo że sytuacja takiej osoby może ulec pogorszeniu ze względu na którąkolwiek z tych okoliczności.

Artykuł 6

1. Każda z Umawiających się Stron powinna podjąć kroki, które okażą się konieczne, dla zapewnienia właściwości jej organów sądowych do rozpoznania sprawy o przestępstwo określone w artykule 1 w przypadku, gdy podejrzany znajduje się na jej terytorium, a odmawia się wykonania wniosku o ekstradycję złożonego przez państwo, które swoją właściwość opiera na tej samej zasadzie, co prawo państwa wezwanego.

2. Niniejsza konwencja nie wyłącza właściwości któregokolwiek z państw, ustalonej zgodnie z jego prawem wewnętrznym.

Artykuł 7

Umawiające się Państwo, na którego terytorium ujęto osobę podejrzaną o popełnienie przestępstwa określonego w artykule 1 i które otrzymało wniosek o ekstradycję w warunkach określonych w artykule 6 ustęp 1, jeżeli odmawia wykonania wniosku, bezwarunkowo i bezzwłocznie kieruje sprawę do właściwych organów ścigania. Organy te podejmują decyzję w taki sam sposób, jak w sprawie o inne poważne przestępstwo, zgodnie z prawem tego państwa.

Artykuł 8

1. Umawiające się Państwa zobowiązują się do świadczenia sobie w możliwie najszerszym wymiarze wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych, w związku z postępowaniem dotyczącym przestępstw określonych w artykułach 1 lub 2. Zastosowanie mają przepisy prawa państwa wezwanego dotyczące pomocy prawnej. Niemniej jednak nie można odmówić udzielenia pomocy prawnej wyłącznie na tej podstawie, że złożony wniosek dotyczy przestępstwa politycznego albo pozostającego w związku z przestępstwem politycznym, albo przestępstwa popełnionego z pobudek politycznych.

2. Żadnego z postanowień niniejszej konwencji nie należy interpretować jako nakładającego obowiązek udzielenia pomocy prawnej, jeżeli państwo wezwane ma uzasadnione podstawy przypuszczać, że wniosek o udzielenie pomocy prawnej w związku z przestępstwem określonym w artykułach 1 lub 2 złożono w celu ścigania lub karania osoby ze względu na jej rasę, religię, narodowość lub poglądy polityczne albo że sytuacja takiej osoby może ulec pogorszeniu ze względu na którąkolwiek z tych okoliczności.

3. Postanowienia umów i porozumień o pomocy prawnej w sprawach karnych, mających zastosowanie w stosunkach pomiędzy Umawiającymi się Stronami, w tym przepisy Europejskiej konwencji o wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych, zmienia się w stosunku do tych Stron w stopniu, w jakim nie są one zgodne z niniejszą konwencją.

Artykuł 9

1. Europejski Komitet Problematyki Przestępczości Rady Europy będzie na bieżąco informowany o stosowaniu niniejszej konwencji.

2. W miarę potrzeby ułatwi on polubowne rozwiązanie wszelkich trudności, jakie mogą powstać przy wykonywaniu niniejszej konwencji.

Artykuł 10

1. Wszelkie spory pomiędzy Umawiającymi się Stronami, dotyczące interpretacji lub stosowania niniejszej konwencji, których nie uda się rozwiązać w sposób wskazany w artykule 9 ustęp 2, na wniosek jednej ze stron sporu poddaje się arbitrażowi. Każda ze stron wyznacza arbitra, a dwaj arbitrzy wybierają Sędziego. Jeżeli Strona nie wyznaczyła arbitra w terminie trzech miesięcy od daty złożenia wniosku o rozpoznanie sprawy w postępowaniu arbitrażowym, to na wniosek drugiej strony mianuje go Przewodniczący Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Jeżeli Przewodniczący jest obywatelem jednej ze stron sporu, jego obowiązki przejmuje Wiceprzewodniczący Trybunału; jeżeli jednak Wiceprzewodniczący jest także obywatelem jednej ze stron sporu – najstarszy stażem Sędzia Trybunału, który nie jest obywatelem jednej ze stron sporu. Taki sam tryb postępowania stosuje się w przypadku, gdy arbitrzy nie mogą uzgodnić wyboru Sędziego.

2. Komisja arbitrażowa ustala własny regulamin. Decyzje podejmuje większością głosów. Orzeczenia są ostateczne.

Artykuł 11

1. Konwencja jest otwarta do podpisu dla państw członkowskich Rady Europy. Podlega ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu. Dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia lub zatwierdzenia składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.

2. Konwencja wchodzi w życie po upływie trzech miesięcy od złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, przyjęcia lub zatwierdzenia.

3. W stosunku do państwa, które ratyfikuje, przyjmie lub zatwierdzi konwencję w terminie późniejszym, wchodzi ona w życie po upływie trzech miesięcy od daty złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 12

1. Państwo w czasie podpisywania konwencji albo składania dokumentów ratyfikacyjnych, przyjęcia lub zatwierdzenia może określić terytorium lub terytoria, do których niniejsza konwencja ma zastosowanie.

2. Państwo w czasie składania dokumentów ratyfikacyjnych, przyjęcia lub zatwierdzenia albo w dowolnym terminie późniejszym, poprzez oświadczenie skierowane do Sekretarza Generalnego Rady Europy, może rozszerzyć stosowanie konwencji na inne terytorium lub terytoria określone w tym oświadczeniu, za którego stosunki międzynarodowe odpowiada i w którego imieniu może zaciągać zobowiązania.

3. Oświadczenie złożone zgodnie z przepisami ustępów poprzedzających, w stosunku do terytorium wskazanego w tym oświadczeniu, może być cofnięte poprzez notyfikację skierowaną do Sekretarza Generalnego Rady Europy. Cofnięcie wywołuje skutek natychmiast lub w terminie wskazanym w notyfikacji.

Artykuł 13

1. Państwo w czasie podpisywania konwencji albo składania dokumentów ratyfikacyjnych, przyjęcia lub zatwierdzenia może oświadczyć, że zastrzega sobie prawo odmowy ekstradycji w przypadku jakiegokolwiek przestępstwa określonego w artykule 1, które uważa za przestępstwo polityczne, przestępstwo pozostające w związku z przestępstwem politycznym lub przestępstwo popełnione z pobudek politycznych, pod warunkiem że przy ocenie charakteru przestępstwa weźmie pod uwagę wszelkie szczególnie poważne okoliczności sprawy, a zwłaszcza:

a) że sprowadziło ono zbiorowe zagrożenie życia, zdrowia i wolności osób albo

b) że popełniono je na szkodę osób nie związanych z motywami, dla których je popełniono, albo

c) że popełniono je w sposób okrutny lub nieludzki.

2. Państwo może w całości lub częściowo wycofać zastrzeżenie, zgłoszone zgodnie z ustępem poprzedzającym, poprzez oświadczenie skierowane do Sekretarza Generalnego Rady Europy, które wywołuje skutek od dnia jego złożenia.

3. Państwo, które zgłosiło zastrzeżenie zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu, nie może żądać stosowania artykułu 1 przez inne państwo; może jednak, jeżeli zastrzeżenie było częściowe lub warunkowe, żądać stosowania tego artykułu w zakresie, w jakim samo się nim związało.

Artykuł 14

Umawiająca się Strona może wypowiedzieć niniejszą konwencję poprzez pisemne oświadczenie skierowane do Sekretarza Generalnego Rady Europy. Wypowiedzenie wywołuje skutek natychmiast lub w terminie wskazanym w notyfikacji.

Artykuł 15

Konwencja przestaje mieć zastosowanie względem Umawiającego się Państwa, które ją wypowie albo które przestaje być członkiem Rady Europy.

Artykuł 16

Sekretarz Generalny Rady Europy zawiadamia Państwa członkowskie Rady o:

a) podpisaniu konwencji;
b) złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych, przyjęcia lub zatwierdzenia;
c) dacie wejścia w życie konwencji, zgodnie z jej artykułem 11;
d) oświadczeniach i notyfikacjach otrzymanych zgodnie z artykułem 12;
e) zastrzeżeniach zgłoszonych zgodnie z artykułem 13 ustęp 1;
f) wycofaniu zastrzeżeń, dokonanym zgodnie z artykułem 13 ustęp 2;
g) notyfikacjach otrzymanych zgodnie z artykułem 14 i dacie wywołania przez nie skutków;
h) zaprzestaniu stosowania konwencji, zgodnie z artykułem 15.

(Ostatnie zdanie opuszczono)

Międzynarodowa konwencja przeciwko braniu zakładników, Nowy Jork, 18 grudnia 1979 r.

(DzU z 2000 r., nr 106, poz. 1123)

Państwa-Strony niniejszej konwencji,

mając na uwadze cele i zasady Karty Narodów Zjednoczonych dotyczące utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz popierania przyjaznych stosunków i współpracy między państwami,

uznając w szczególności, że każdy ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego, jak to ustala Powszechna Deklaracja Praw Człowieka i Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych,

potwierdzając ponownie zasadę równych praw i samostanowienia ludów wyrażoną w Karcie Narodów Zjednoczonych i Deklaracji Zasad Prawa Międzynarodowego dotyczących Przyjaznych Stosunków i Współpracy między Państwami, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych, jak również w innych stosownych rezolucjach Zgromadzenia Ogólnego,

uznając, że branie zakładników jest przestępstwem wywołującym poważne zaniepokojenie społeczności międzynarodowej i że, zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji, w stosunku do każdej osoby dokonującej aktu brania zakładników należy albo wszcząć postępowanie karne, albo wydać ją w drodze ekstradycji,

będąc przekonane, że istnieje pilna konieczność rozwijania współpracy międzynarodowej pomiędzy państwami w wyszukiwaniu i stosowaniu skutecznych środków w celu zapobiegania, ścigania i karania wszelkich aktów brania zakładników, jako przejawów terroryzmu międzynarodowego,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

1. Każda osoba, która zatrzymuje lub przetrzymuje i grozi zabiciem, zranieniem albo dalszym przetrzymywaniem innej osoby (zwanej dalej „zakładnikiem") w celu wymuszenia od strony trzeciej, to jest od państwa, międzynarodowej organizacji międzyrządowej, osoby fizycznej lub prawnej albo grupy osób, działania lub powstrzymania się od jakiegokolwiek działania jako wyraźnego lub dorozumianego warunku zwolnienia zakładnika, popełnia przestępstwo brania zakładników („branie zakładnika") w rozumieniu niniejszej konwencji.

2. Każda osoba, która:

(a) usiłuje popełnić akt brania zakładnika lub

(b) współuczestniczy w popełnieniu lub usiłowaniu popełnienia aktu brania zakładnika, również popełnia przestępstwo w rozumieniu niniejszej konwencji.

Artykuł 2

Każde Państwo-Strona ustanowi odpowiednie kary za popełnienie przestępstw wymienionych w artykule 1, z uwzględnieniem poważnego charakteru tych przestępstw.

Artykuł 3

1. Państwo-Strona, na którego terytorium przetrzymywany jest przez przestępcę zakładnik, podejmie wszystkie środki, jakie uzna za właściwe, w celu ułatwienia sytuacji zakładnika, w szczególności w celu zabezpieczenia jego zwolnienia, a po zwolnieniu ułatwienia, tam gdzie to stosowne, jego wyjazdu.

2. Jeżeli jakikolwiek przedmiot, który przestępca uzyskał w wyniku wzięcia zakładników, znajduje się pod nadzorem Państwa-Strony, Państwo-Strona zwróci go tak szybko, jak to możliwe, zakładnikowi lub stronie trzeciej, o której mowa w artykule 1, jeśli zajdzie taka sytuacja, albo ich właściwym władzom.

Artykuł 4

Państwa-Strony będą współdziałać w zapobieganiu przestępstwom wymienionym w artykule 1, w szczególności przez:

(a) podejmowanie wszelkich możliwych do zastosowania środków w celu zapobiegania czynienia na ich terytoriach przygotowań do popełnienia takich przestępstw na ich terytoriach lub poza nimi, w tym środków zakazujących prowadzenia na ich terytoriach nielegalnych działań przez osoby, grupy i organizacje, które zachęcają, namawiają, organizują lub angażują się w dokonywanie aktów brania zakładników;

(b) wymianę informacji i koordynację podejmowania administracyjnych i innych odpowiednich środków w celu zapobiegania popełnianiu takich przestępstw.

Artykuł 5

1. Każde Państwo-Strona podejmie wszelkie niezbędne środki dla ustanowienia swojej jurysdykcji w sprawie jakiegokolwiek z przestępstw wymienionych w artykule 1, które zostało popełnione:

(a) na jego terytorium lub na pokładzie statku albo samolotu zarejestrowanego w tym państwie;

(b) przez któregokolwiek z jego obywateli lub, jeżeli to państwo uzna to za właściwe, przez te osoby nie mające żadnego obywatelstwa, które mają na jego terytorium swoje zwykłe miejsce zamieszkania;

(c) w celu zmuszenia tego państwa do dokonania jakiegokolwiek działania lub powstrzymania się od niego; albo

(d) w odniesieniu do zakładnika, który jest obywatelem tego państwa, jeżeli to państwo uzna to za właściwe.

2. Każde Państwo-Strona podejmie również wszelkie niezbędne środki dla ustanowienia swojej jurysdykcji w sprawach przestępstw wymienionych w artykule 1, w razie gdy przypuszczalny sprawca przebywa na jego terytorium i nie zostanie wydany żadnemu z innych państw wymienionych w ustępie 1 niniejszego artykułu.

3. Niniejsza konwencja nie wyłącza jurysdykcji karnej wykonywanej na podstawie ustawodawstwa wewnętrznego.

Artykuł 6

1. W razie uznania, że wymagają tego okoliczności, każde Państwo-Strona, na którego terytorium przebywa przypuszczalny sprawca, zgodnie ze swym prawem wewnętrznym nałoży na niego areszt lub podejmie inne środki zapewniające jego obecność przez taki okres czasu, jaki jest niezbędny dla przeprowadzenia postępowania karnego lub ekstradycji. Takie Państwo-Strona przeprowadzi niezwłocznie wstępne dochodzenie co do faktów.

2. O areszcie lub innych środkach, o których mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu, zostaną bezzwłocznie powiadomione bezpośrednio lub za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych:

(a) państwo, na którego terytorium przestępstwo zostało popełnione;

(b) państwo, w stosunku do którego wymuszenie było skierowane lub usiłowane;

(c) państwo, którego obywatelem jest osoba fizyczna lub prawna, w stosunku do której wymuszenie było skierowane lub usiłowane;

(d) państwo, którego obywatelem jest zakładnik lub na którego terytorium ma on swoje zwykłe miejsce zamieszkania;

(e) państwo, którego obywatelem jest przypuszczalny sprawca lub, jeżeli nie ma on żadnego obywatelstwa, na którego terytorium ma on swoje zwykłe miejsce zamieszkania;

(f) międzynarodowa organizacja międzyrządowa, w stosunku do której wymuszenie było skierowane lub usiłowane;

(g) wszystkie inne zainteresowane państwa.

3. Każda osoba, w stosunku do której podejmowane są środki, o których mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu, będzie uprawniona:

(a) do bezzwłocznego porozumienia się z najbliższym właściwym przedstawicielem państwa, którego jest obywatelem albo które w inny sposób jest uprawnione do ustanowienia takiego kontaktu, lub, jeżeli nie ma ona żadnego obywatelstwa – państwa, na którego terytorium ma ona swoje zwykłe miejsce zamieszkania;

(b) do odwiedzin ze strony przedstawiciela takiego państwa.

4. Prawa, o których mowa w ustępie 3 niniejszego artykułu, będą wykonywane zgodnie z ustawodawstwem i innymi przepisami państwa, na którego terytorium przypuszczalny sprawca przebywa, pod warunkiem że wspomniane ustawodawstwo i przepisy muszą zapewniać pełną realizację celów, dla których prawa przyznane w ustępie 3 niniejszego artykułu są przewidziane.

5. Postanowienia ustępów 3 i 4 niniejszego artykułu nie będą naruszały prawa jakiegokolwiek Państwa-Strony, uprawnionego do ustanowienia swojej jurysdykcji zgodnie z ustępem 1 (b) artykułu 5, do zapraszania Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża w celu skontaktowania się i spotkania z przypuszczalnym sprawcą.

6. Państwo, które przeprowadza wstępne dochodzenie określone w ustępie 1 niniejszego artykułu, złoży niezwłocznie sprawozdanie na temat swoich spostrzeżeń państwom lub organizacji, o których mowa w ustępie 2 niniejszego artykułu, oraz wskaże, czy zamierza wykonywać swoją jurysdykcję.

Artykuł 7

Państwo-Strona, w którym wszczęto postępowanie karne przeciwko przypuszczalnemu sprawcy, powiadomi, zgodnie ze swoim ustawodawstwem, o końcowym wyniku postępowania Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, który przekaże tę informację innym zainteresowanym państwom i międzynarodowym organizacjom międzyrządowym.

Artykuł 8

1. Państwo-Strona, na którego terytorium przebywa przypuszczalny sprawca, jeżeli nie dokonuje jego ekstradycji, przekaże sprawę, bez jakiegokolwiek wyjątku i bez względu na to, czy przestępstwo było popełnione na jego terytorium, swoim właściwym władzom w celu przeprowadzenia postępowania karnego zgodnie z procedurą przewidzianą przez ustawodawstwo tego państwa. Władze te podejmować będą swe decyzje w taki sam sposób, jak w przypadku jakiegokolwiek przestępstwa pospolitego o poważnym charakterze zgodnie z ustawodawstwem tego państwa.

2. Każdej osobie, przeciwko której zostało wszczęte postępowanie w związku z którymkolwiek z przestępstw wymienionych w artykule 1, będzie zapewnione sprawiedliwe traktowanie we wszystkich stadiach postępowania, włącznie z korzystaniem ze wszystkich praw i gwarancji przewidzianych przez prawo państwa, na którego terytorium przebywa.

Artykuł 9

1. Wniosek o ekstradycję przypuszczalnego sprawcy, stosownie do niniejszej konwencji, nie będzie przyjęty, jeżeli wezwane Państwo-Strona ma uzasadnione podstawy, aby wierzyć:

(a) że wniosek o ekstradycję za przestępstwo wymienione w artykule 1 został złożony w celu przeprowadzenia postępowania karnego lub ukarania osoby w związku z jej pochodzeniem rasowym, przekonaniami religijnymi, narodowością, pochodzeniem etnicznym lub przekonaniami politycznymi; albo

(b) sytuacja tej osoby może być z góry przesądzona:

(i) z jakichkolwiek powodów wymienionych w punkcie (a) niniejszego ustępu lub

(ii) z tego powodu, że skontaktowanie się z nią przez właściwe władze państwa uprawnionego do wykonywania praw ochrony może być uniemożliwione.

2. W odniesieniu do przestępstw określonych w niniejszej konwencji postanowienia wszystkich umów o ekstradycji i rozwiązań stosowanych między Państwami-Stronami ulegają zmianie między tymi Państwami-Stronami w takim zakresie, w jakim są one niezgodne z niniejszą konwencją.

Artykuł 10

1. Przestępstwa wymienione w artykule 1 uważa się za włączone jako przestępstwa uzasadniające ekstradycję do każdej umowy o ekstradycji obowiązującej między Państwami-Stronami. Państwa-Strony zobowiązują się włączyć te przestępstwa jako przestępstwa uzasadniające ekstradycję do każdej umowy o ekstradycji, jaka zostanie zawarta między nimi.

2. Jeżeli Państwo-Strona, które uzależnia ekstradycję od istnienia umowy, otrzymuje wniosek o ekstradycję od innego Państwa-Strony, z którym nie posiada umowy o ekstradycji, państwo wezwane może według swego wyboru uznać niniejszą konwencję za prawną podstawę ekstradycji w odniesieniu do przestępstw wymienionych w artykule 1. Ekstradycja będzie podlegać innym warunkom przewidzianym przez prawo Państwa wezwanego.

3. Państwa-Strony, które nie uzależniają ekstradycji od istnienia umowy, uznają przestępstwa wymienione w artykule 1 w stosunkach między sobą za przestępstwa uzasadniające ekstradycję na warunkach przewidzianych przez prawo Państwa wezwanego.

4. Przestępstwa wymienione w artykule 1 będą traktowane dla celów ekstradycji między Państwami-Stronami, jak gdyby zostały popełnione nie tylko w miejscu ich popełnienia, lecz także na terytoriach państw, które są zobowiązane ustanowić swoją jurysdykcję zgodnie z ustępem 1 artykułu 5.

Artykuł 11

1. Państwa-Strony będą udzielać sobie wzajemnie najdalej idącej pomocy w związku z postępowaniem karnym dotyczącym przestępstw wymienionych w artykule 1, włączając w to udostępnianie wszelkich posiadanych dowodów niezbędnych w prowadzeniu postępowania.

2. Postanowienia ustępu 1 niniejszego artykułu nie naruszają zobowiązań dotyczących wzajemnej pomocy prawnej zawartych w jakiejkolwiek innej umowie.

Artykuł 12

W zakresie, w jakim Konwencje genewskie z 1949 r. o ochronie ofiar wojny lub Protokoły dodatkowe do tych konwencji mają zastosowanie do konkretnego aktu brania zakładnika oraz w zakresie, w jakim Państwa-Strony niniejszej konwencji są zobowiązane wszcząć postępowanie karne lub zatrzymać osobę biorącą zakładnika, niniejsza konwencja nie będzie miała zastosowania do aktu brania zakładnika, popełnionego w czasie konfliktów zbrojnych określonych w konwencjach genewskich z 1949 r. i protokołach do nich, włączając w to konflikty zbrojne, o których mowa w artykule 1 ustęp 4 Protokołu dodatkowego z 1977 r., w których ludy walczą przeciwko dominacji kolonialnej i obcej okupacji oraz przeciwko reżimom rasistowskim w wykonaniu ich prawa do samostanowienia, wyrażonego w Karcie Narodów Zjednoczonych oraz Deklaracji Zasad Prawa Międzynarodowego dotyczących Przyjaznych Stosunków i Współpracy między Państwami, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 13

Niniejsza konwencja nie będzie miała zastosowania, gdy przestępstwo jest popełnione w jednym państwie, zakładnik i przypuszczalny sprawca są obywatelami tego państwa i przypuszczalny sprawca przebywa na terytorium tego państwa.

Artykuł 14

Nic w niniejszej konwencji nie może być interpretowane jako usprawiedliwienie naruszenia integralności terytorialnej lub niezależności politycznej państwa wbrew Karcie Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 15

Postanowienia niniejszej konwencji nie naruszają stosowania umów o azylu obowiązujących w dniu przyjęcia niniejszej konwencji między państwami, które są Stronami tych umów; jednakże Państwo-Strona niniejszej konwencji nie może powoływać się na te umowy w odniesieniu do innego Państwa-Strony niniejszej konwencji, które nie jest stroną tych umów.

Artykuł 16

1. Każdy spór między dwoma lub więcej Państwami-Stronami dotyczący wykładni lub stosowania niniejszej konwencji, który nie zostanie rozstrzygnięty w drodze rokowań, będzie, na wniosek jednego z nich, przekazany do arbitrażu. Jeżeli w okresie sześciu miesięcy od daty wniosku o arbitraż strony nie zdołają uzgodnić zagadnień organizacji arbitrażu, każda z tych stron może przekazać spór Międzynarodowemu Trybunałowi Sprawiedliwości, zgłaszając wniosek zgodnie ze Statutem Trybunału.

2. Każde państwo może w czasie podpisywania lub ratyfikacji niniejszej konwencji albo przystąpienia do niej oświadczyć, że nie uważa się za związane postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu. Pozostałe Państwa-Strony nie będą związane postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu w odniesieniu do każdego Państwa-Strony, które dokonało takiego zastrzeżenia.

3. Każde Państwo-Strona, które dokonało zastrzeżenia zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu, może w każdym czasie wycofać to zastrzeżenie w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 17

1. Niniejsza konwencja jest otwarta do podpisu dla wszystkich państw do dnia 31 grudnia 1980 r. w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku.

2. Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacji zostaną złożone Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

3. Niniejsza konwencja jest otwarta do przystąpienia przez każde państwo. Dokumenty przystąpienia zostaną złożone Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 18

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia następującego po dniu złożenia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dwudziestego drugiego dokumentu ratyfikacji lub przystąpienia.

2. W stosunku do każdego państwa ratyfikującego lub przystępującego do konwencji po złożeniu dwudziestego drugiego dokumentu ratyfikacji lub przystąpienia konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia po złożeniu przez to państwo jego dokumentu ratyfikacji lub przystąpienia.

Artykuł 19

1. Każde Państwo-Strona może wypowiedzieć niniejszą konwencję w drodze pisemnej notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Wypowiedzenie nabierze mocy po upływie roku od daty otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

(Artykuł 20 opuszczono)

Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, Nowy Jork, 10 grudnia 1984 r.

(DzU z 1989 r., nr 63, poz. 378, załącznik)

Państwa Strony niniejszej konwencji,

zważając, że zgodnie z zasadami proklamowanymi w Karcie Narodów Zjednoczonych uznanie równych i niezaprzeczalnych praw wszystkich członków rodu ludzkiego stanowi podstawę wolności, sprawiedliwości i powszechnego pokoju,

uznając, że prawa te wynikają z godności właściwej istocie ludzkiej,

zważając, że państwa zobowiązane są, zgodnie z Kartą, a w szczególności z jej artykułem 55, do popierania powszechnego i skutecznego poszanowania praw człowieka i podstawowych swobód,

uwzględniając artykuł 5 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i artykuł 7 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, przewidujące, że nikt nie może być poddawany torturom lub innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu,

uwzględniając również Deklarację o ochronie wszystkich osób przed torturami oraz innym okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, uchwaloną przez Zgromadzenie Ogólne dnia 9 grudnia 1975 r.,

pragnąc zwiększyć efektywność walki przeciw torturom oraz innemu okrutnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu w całym świecie,

uzgodniły, co następuje:

Część I

Artykuł 1

1. W rozumieniu niniejszej konwencji określenie „tortury" oznacza każde działanie, którym jakiejkolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą. Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo.

2. Artykuł ten nie narusza umów międzynarodowych lub ustawodawstwa wewnętrznego, zawierających lub mogących zwierać postanowienia o szerszym zastosowaniu.

Artykuł 2

1. Każde Państwo-Strona podejmuje skuteczne środki ustawodawcze, administracyjne, sądowe oraz inne w celu zapobieżenia stosowaniu tortur na całym terytorium znajdującym się pod jego jurysdykcją.

2. Żadne okoliczności wyjątkowe, takie jak stan wojny, groźba wojny, brak wewnętrznej stabilizacji politycznej lub jakakolwiek inna sytuacja wyjątkowa, nie mogą stanowić usprawiedliwienia dla stosowania tortur.

3. Polecenie zwierzchnika lub władzy państwowej nie może uzasadniać stosowania tortur.

Artykuł 3

1. Żadne Państwo-Strona nie może wydalać, zwracać lub wydawać innemu państwu danej osoby, jeżeli istnieją poważne podstawy, by sądzić, że może jej tam grozić stosowanie tortur.

2. Dla ustalenia istnienia takich podstaw właściwe władze uwzględniają wszelkie stosowne okoliczności, w tym, w odpowiednich wypadkach, istnienie w danym państwie stałej praktyki poważnych, jawnych i masowych naruszeń praw człowieka.

Artykuł 4

1. Każde Państwo-Strona zapewnia, aby wszelkie akty tortur stanowiły przestępstwa w rozumieniu jego prawa karnego. Powyższe odnosi się również do usiłowania użycia tortur i do czynów jakiejkolwiek osoby, stanowiących współudział lub udział w stosowaniu tortur.

2. Każde Państwo-Strona przewiduje odpowiednie kary za te przestępstwa przy uwzględnieniu ich poważnego charakteru.

Artykuł 5

1. Każde Państwo-Strona podejmuje środki niezbędne dla ustanowienia swojej właściwości w odniesieniu do przestępstw wymienionych w artykule 4 w następujących wypadkach:

a) gdy przestępstwa zostały popełnione na terytorium podlegającym jego jurysdykcji lub na pokładzie statku powietrznego bądź morskiego, zarejestrowanego w tym państwie,

b) gdy domniemany sprawca przestępstwa jest obywatelem tego państwa,

c) gdy ofiara jest obywatelem tego państwa, a państwo to uzna to za celowe.

2. Każde Państwo-Strona podejmuje również środki niezbędne dla ustanowienia swojej właściwości w odniesieniu do tych przestępstw w wypadkach, gdy domniemany ich sprawca znajduje się na dowolnym terytorium pozostającym pod jego jurysdykcją, a państwo to nie wydaje go, zgodnie z artykułem 8, jednemu z państw wymienionych w ustępie 1 niniejszego artykułu.

3. Niniejsza konwencja nie wyłącza jurysdykcji w sprawach karnych, wykonywanej zgodnie z ustawodawstwem wewnętrznym.

Artykuł 6

1. Upewniwszy się, po rozpatrzeniu będących w jego dyspozycji informacji, że okoliczności tego wymagają, każde Państwo-Strona, na którego terytorium znajduje się osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa określonego w artykule 4, dokonuje jej zatrzymania lub podejmuje inne środki prawne zabezpieczające jej obecność. Zatrzymanie oraz inne środki prawne realizowane są zgodnie z ustawodawstwem tego państwa i mogą być utrzymane tylko na okres niezbędny dla podjęcia ścigania lub dokonania wydania osoby.

2. Wyżej wymienione państwo przeprowadza niezwłocznie wstępne badanie sprawy.

3. Każdej osobie zatrzymanej na podstawie ustępu 1 niniejszego artykułu zapewnia się możliwość niezwłocznego porozumienia się z najbliższym odpowiednim przedstawicielem państwa, którego jest obywatelem, lub w razie gdy chodzi o bezpaństwowca, z przedstawicielem państwa, w którym zwykle zamieszkuje.

4. Jeżeli dane państwo zgodnie z niniejszym artykułem dokonało zatrzymania osoby, zawiadamia o tym niezwłocznie państwa wymienione w ustępie 1 artykułu 5, informując jednocześnie o podstawach zatrzymania. Państwo prowadzące dochodzenie wstępne, określone w ustępie 2 niniejszego artykułu, informuje niezwłocznie o jego wynikach powyższe państwa i wskazuje, czy zamierza skorzystać z własnej jurysdykcji.

Artykuł 7

1. Państwo-Strona, na którego terytorium pozostającym pod jego jurysdykcją została ujawniona osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa określonego w artykule 4, w przypadkach określonych w artykule 5 i jeżeli nie wydaje tej osoby, przekazuje sprawę swoim właściwym organom w celu przeprowadzenia postępowania karnego.

2. Powyższe organy wydają orzeczenie na takich samych zasadach jak w wypadku każdego poważnego przestępstwa pospolitego, zgodnie z ustawodawstwem tego państwa. W wypadkach określonych w ustępie 2 artykułu 5, wymogi dotyczące dowodów, obowiązujące w ramach ścigania i postępowania sądowego, nie mogą być mniej surowe niż te, które stosuje się w wypadkach określonych w ustępie 1 artykułu 5.

3. Osobie ściganej za jedno z przestępstw określonych w artykule 4 gwarantuje się sprawiedliwe traktowanie we wszystkich etapach postępowania.

Artykuł 8

1. Przestępstwa określone w artykule 4 są uważane za przestępstwa uzasadniające wydanie i podlegają włączeniu do wszelkich umów o ekstradycji zawartych między Państwami-Stronami. Państwa-Strony zobowiązują się włączyć te przestępstwa, jako przestępstwa uzasadniające wydanie, do umów o ekstradycji, które zostaną między nimi zawarte.

2. Jeżeli Państwo-Strona, które uzależnia wydanie od istnienia umowy, otrzymuje wniosek o wydanie od innego Państwa-Strony, z którym nie posiada umowy o ekstradycji, może ono uznać niniejszą konwencję w odniesieniu do tych przestępstw za podstawę prawną wydania. Wydanie poddane jest innym warunkom, przewidzianym przez prawo państwa wezwanego.

3. Państwa-Strony nie uzależniające wydania od istnienia umowy uznają w stosunkach między sobą przestępstwa te za przestępstwa uzasadniające wydanie, na warunkach przewidzianych przez prawo Państwa wezwanego.

4. Dla celów wydania w stosunkach między Państwami-Stronami przestępstwa te są uznawane za popełnione zarówno w miejscu ich popełnienia, jak i na terytoriach pod jurysdykcją państw obowiązanych do ustanowienia swojej jurysdykcji na mocy ustępu 1 artykułu 5.

Artykuł 9

1. Państwa-Strony udzielają sobie wzajemnie możliwie najpełniejszej pomocy we wszelkich postępowaniach karnych dotyczących przestępstw określonych w artykule 4, łącznie z przekazywaniem wszystkich, będących w ich dyspozycji, dowodów, niezbędnych dla celów postępowania.

2. Państwa-Strony wypełniają swoje zobowiązania określone w ustępie 1 niniejszego artykułu zgodnie z wszelkimi umowami o wzajemnej pomocy prawnej, zawartymi pomiędzy nimi.

Artykuł 10

1. Każde Państwo-Strona czuwa, aby materiały szkoleniowe i informacje dotyczące zakazu stosowania tortur były w pełni włączone do programów szkoleniowych dla personelu cywilnego lub wojskowego organów wymiaru sprawiedliwości, personelu lekarskiego, funk-

cjonariuszy państwowych oraz innych osób, które mogą brać udział w nadzorowaniu, przesłuchiwaniu lub postępowaniu z osobami poddanymi jakiejkolwiek formie zatrzymania, aresztowania lub pozbawienia wolności.

2. Każde Państwo-Strona włącza powyższy zakaz do instrukcji lub regulaminów określających zadania i obowiązki wyżej określonego personelu.

Artykuł 11

Każde Państwo-Strona systematycznie nadzoruje zasady, instrukcje, metody i praktykę, dotyczące przesłuchiwania, a także przepisy dotyczące nadzoru i obchodzenia się z osobami poddanymi wszelkim formom zatrzymania, aresztowania lub pozbawiania wolności na terytorium podlegającym jego jurysdykcji w celu niedopuszczenia do wypadków stosowania tortur.

Artykuł 12

Każde Państwo-Strona zapewnia, aby jego właściwe organy przeprowadzały szybkie i bezstronne dochodzenie, gdy istnieją uzasadnione podstawy, by sądzić, iż na terytorium podlegającym jego jurysdykcji były stosowane tortury.

Artykuł 13

Każde Państwo-Strona zapewnia, by każda osoba, która twierdzi, że została poddana torturom na terytorium podlegającym jurysdykcji tego państwa, miała prawo złożenia skargi do właściwych organów oraz do szybkiego i bezstronnego rozpatrzenia przez nie takiej skargi. Podejmowane będą środki dla zapewnienia ochrony skarżącego i świadków przed wszelkimi formami złego traktowania lub zastraszania w związku z jego skargą lub zeznaniami świadków.

Artykuł 14

1. Każde Państwo-Strona zapewni w swoim systemie prawnym, aby ofiara tortur miała gwarantowane prawo do zadośćuczynienia oraz sprawiedliwego i adekwatnego odszkodowania, łącznie ze środkami niezbędnymi dla możliwie najpełniejszej rehabilitacji. W razie śmierci ofiary w wyniku stosowania tortur, prawo do odszkodowania przechodzi na osoby, które pozostawały na jej utrzymaniu.

2. Artykuł niniejszy w niczym nie wyłącza prawa ofiary lub innych osób do odszkodowania na mocy przepisów prawa wewnętrznego.

Artykuł 15

Każde Państwo-Strona zapewni, aby jakiekolwiek oświadczenie, które, jak ustalono, zostało złożone w wyniku zastosowania tortur, nie zostało wykorzystane w charakterze dowodu w postępowaniu, z wyjątkiem wypadku, gdy jest ono wykorzystywane przeciwko osobie oskarżonej o stosowanie tortur, jako dowód na to, że oświadczenie zostało złożone.

Artykuł 16

1. Każde Państwo-Strona zobowiązuje się do zapobiegania na całym terytorium podlegającym jego jurysdykcji stosowania innych aktów okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, nie określonych w definicji tortur zawartej w artykule 1, gdy akty takie dokonywane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym, na skutek ich polecenia lub za ich wyraźną lub milczącą zgodą. W szczególności zobowiązania zawarte w artykułach 10, 11, 12 i 13 stosowane są z zastąpieniem wzmianki o torturze wzmiankami o innych formach okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania.

2. Postanowienia niniejszej konwencji nie naruszają postanowień innych umów międzynarodowych lub ustawodawstwa wewnętrznego, które zakazują okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania bądź też dotyczą wydania lub wydalenia.

Część II

Artykuł 17

1. Tworzy się niniejszym Komitet Przeciwko Torturom (zwany dalej Komitetem), który realizuje niżej określone zadania. Komitet składa się z dziesięciu ekspertów o nieposzlakowanej moralności, posiadających uznaną wiedzę w dziedzinie praw człowieka i występujących w imieniu własnym. Eksperci wybierani są przez Państwa-Strony z uwzględnieniem sprawiedliwego podziału geograficznego oraz celowości udziału w pracach Komitetu osób posiadających doświadczenie prawnicze.

2. Członkowie Komitetu wybierani są w głosowaniu tajnym z listy osób zgłoszonych przez Państwa-Strony. Każde Państwo-Strona może wysunąć jedną kandydaturę spośród swoich

obywateli. Państwa-Strony uwzględniają celowość wyznaczenia osób, które są także członkami Komitetu Praw Człowieka, utworzonego zgodnie z Międzynarodowym Paktem Praw Obywatelskich i Politycznych, i wyrażają chęć do pracy w Komitecie Przeciwko Torturom.

3. Wybory członków Komitetu przeprowadza się na spotkaniach Państw-Stron, zwoływanych przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych raz na dwa lata. Na spotkaniach, na których kworum stanowi dwie trzecie Państw-Stron, członkami Komitetu stają się kandydaci, którzy otrzymali największą liczbę głosów i bezwzględną większość głosów obecnych i uczestniczących w głosowaniu przedstawicieli Państw-Stron.

4. Pierwsze wybory zostaną przeprowadzone nie później niż po upływie sześciu miesięcy od daty wejścia w życie niniejszej konwencji. Przynajmniej na cztery miesiące przed datą każdych wyborów Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych przekazuje Państwom-Stronom pismo z propozycją przedstawienia w terminie trzymiesięcznym swoich kandydatów. Sekretarz Generalny przygotowuje listę, na której umieszcza w porządku alfabetycznym wysunięte w ten sposób osoby, ze wskazaniem Państw-Stron, które je wysunęły, i przekazuje ją Państwom-Stronom.

5. Członkowie Komitetu wybierani są na okres czteroletni. Mają oni prawo do ponownego wyboru przy powtórnym zgłoszeniu ich kandydatur. Jednakże termin kadencji pięciu członków wybranych w pierwszych wyborach upływa po dwóch latach; niezwłocznie po pierwszych wyborach nazwiska tych pięciu członków ustalone zostaną w drodze losowania przez przewodniczącego spotkania, określonego w ustępie 3 niniejszego artykułu.

6. W wypadku śmierci, zrzeczenia się obowiązków przez członka Komitetu lub niemożności ich pełnienia przez niego z jakichkolwiek innych przyczyn, Państwo-Strona, które wysunęło jego kandydaturę, wyznacza na pozostały okres innego eksperta spośród swoich obywateli za akceptacją większości Państw-Stron. Kandydaturę uważa się za przyjętą, jeżeli połowa lub więcej Państw-Stron nie dało negatywnej odpowiedzi w ciągu sześciu tygodni od otrzymania informacji Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych o proponowanym mianowaniu.

7. Państwa-Strony podejmują się pokrywać wydatki członków Komitetu w okresie pełnienia przez nich zadań w Komitecie.

Artykuł 18

1. Komitet wybiera swoich funkcjonariuszy na okres dwóch lat. Mogą oni być wybrani ponownie.

2. Komitet ustala własny regulamin wewnętrzny, który jednakże powinien między innymi zawierać następujące postanowienia:

a) sześciu członków tworzy kworum,

b) decyzje Komitetu podejmuje się większością głosów obecnych członków.

3. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zapewnia do dyspozycji Komitetu niezbędny personel oraz wyposażenie niezbędne dla skutecznego wypełniania przez niego zadań określonych w niniejszej konwencji.

4. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zwołuje pierwsze posiedzenie Komitetu. Po tym posiedzeniu Komitet zbiera się w wypadkach określonych w jego regulaminie wewnętrznym.

5. Państwa-Strony zobowiązują się pokrywać wydatki wynikłe ze spotkań Państw-Stron i Komitetu, łącznie z pokryciem poniesionych przez Organizację Narodów Zjednoczonych wszelkich wydatków, takich jak: opłata personelu i wyposażenia, zapewnianych przez Organizację Narodów Zjednoczonych zgodnie z ustępem 3 niniejszego artykułu.

Artykuł 19

1. Państwa-Strony przedkładają Komitetowi – za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych – raporty o podjętych przez siebie środkach w zakresie realizacji zobowiązań podjętych zgodnie z niniejszą konwencją w ciągu jednego roku po wejściu konwencji w życie w stosunku do tego Państwa-Strony. Następnie Państwa-Strony przedkładają raz na cztery lata raporty uzupełniające o wszelkich nowych podjętych przez siebie środkach, a także inne raporty, o które zwróci się Komitet.

2. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych przekazuje raporty wszystkim Państwom-Stronom.

3. Każdy raport badany jest przez Komitet, który może wnieść uwagi o charakterze ogólnym, jakie uzna za celowe, i przekazać je zainteresowanemu Państwu-Stronie. Dane Pań-

stwo-Strona może w odpowiedzi przedstawić Komitetowi swoje uwagi, jakie uzna za stosowne.

4. Komitet według swego uznania może zdecydować o włączeniu wszelkich uwag, jakie zostały przezeń wniesione zgodnie z ustępem 3 niniejszego artykułu, wraz z uwagami do nich, otrzymanymi od odpowiedniego Państwa-Strony do swego sprawozdania rocznego, przygotowywanego zgodnie z artykułem 24. Na wniosek zainteresowanego Państwa-Strony Komitet może również włączyć raport przedłożony zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu.

Artykuł 20

1. Jeżeli Komitet otrzyma wiarygodną informację, która jego zdaniem zawiera w pełni uzasadnione dane o systematycznym stosowaniu tortur na terytorium Państwa-Strony, zwraca się do tego Państwa-Strony o współpracę w zbadaniu tej informacji i przedłożenie w tym celu swych uwag odnoszących się do tej informacji.

2. Z uwzględnieniem wszelkich uwag, które mogą być przedstawione przez dane Państwo-Stronę, a także każdej innej odnoszącej się do sprawy informacji, będącej w jego dyspozycji, Komitet może, jeżeli uzna to za celowe, wyznaczyć jednego lub kilku swoich członków dla przeprowadzenia poufnego dochodzenia i pilnego przedłożenia Komitetowi odpowiedniego sprawozdania.

3. Jeżeli na mocy ustępu 2 niniejszego artykułu prowadzone jest dochodzenie, Komitet dąży do nawiązania współpracy z odpowiednim Państwem-Stroną. Za zgodą tego Państwa-Strony dochodzenie takie może być połączone z przybyciem na jego terytorium.

4. Po zbadaniu wyników dochodzenia przeprowadzonego przez członka lub członków Komitetu, przedłożonych zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu, Komitet przekazuje je odpowiedniemu Państwu-Stronie, wraz ze wszelkimi uwagami lub wnioskami, które w danej sytuacji wydają się być stosowne.

5. Wszelkie prace Komitetu, określone w ustępach 1–4 niniejszego artykułu, mają charakter poufny i na wszystkich ich etapach należy dążyć do współpracy z Państwem-Stroną. Po zakończeniu prac w zakresie dochodzenia, przeprowadzonego zgodnie z ustępem 2, Komitet może po konsultacji z odpowiednim Państwem-Stroną podjąć decyzję o włączeniu krótkiego sprawozdania z wyników wykonanej pracy do swego corocznego sprawozdania, przygotowywanego zgodnie z artykułem 24.

Artykuł 21

1. Na mocy niniejszego artykułu każde Państwo-Strona niniejszej konwencji może w dowolnym czasie oświadczyć, iż uznaje kompetencje Komitetu w sprawie otrzymywania i rozpatrywania informacji dotyczących doniesień jednego Państwa-Strony, że inne Państwo-Strona nie wypełnia swoich zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji. Informacje takie mogą być przyjmowane i rozpatrywane zgodnie z niniejszym artykułem tylko w przypadku, gdy przedstawiło je Państwo-Strona, które samo złożyło oświadczenie o uznaniu kompetencji Komitetu w tym zakresie. Komitet nie rozpatruje informacji, jeżeli dotyczą one Państwa-Strony, które nie złożyło odnośnego oświadczenia. Informacje otrzymane zgodnie z niniejszym artykułem rozpatrywane są według następującej procedury:

a) jeżeli Państwo-Strona uważa, że inne Państwo-Strona nie wypełnia postanowień niniejszej konwencji, może ono w drodze pisemnej zwrócić mu na to uwagę. W ciągu trzech miesięcy od otrzymania takiej wiadomości państwo, do którego była ona skierowana, przedstawia w formie pisemnej Państwu przesyłającemu wyjaśnienie lub inne pisemne oświadczenie w tej sprawie, które powinno zawierać, o ile jest to możliwe i celowe, informacje na temat swoich przepisów lub środków odwoławczych, które były, będą lub mogą być podjęte w danej sprawie;

b) jeżeli sprawa nie została rozstrzygnięta ku zadowoleniu obu zainteresowanych Państw-Stron w ciągu sześciu miesięcy od otrzymania przez Państwo otrzymujące pierwotnej wiadomości, każde z tych państw ma prawo skierować sprawę do Komitetu, zawiadamiając o tym Komitet oraz drugie państwo;

c) Komitet może rozpatrzyć sprawę przekazaną mu zgodnie z niniejszym artykułem dopiero po uprzednim upewnieniu się, że wszystkie dostępne środki wewnętrzne zostały zastosowane i wyczerpane w danym przypadku zgodnie z powszechnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego. Zasady tej nie stosuje się w przypadkach, gdy zastosowanie takich środków wymagałoby zbyt długich terminów lub nasuwa wątpliwości, czy przyniesie efektywną pomoc osobie będącej ofiarą naruszenia niniejszej konwencji;

d) przy rozpatrywaniu zawiadomień określonych w niniejszym artykule Komitet odbywa posiedzenia przy drzwiach zamkniętych;

e) z zastrzeżeniem postanowień punktu c) Komitet świadczy dobre usługi zainteresowanym Państwom-Stronom w celu ugodowego rozstrzygnięcia sprawy na podstawie poszanowania zobowiązań określonych w niniejszej konwencji. W tym celu Komitet może w razie potrzeby powołać specjalną komisję rozjemczą *ad hoc*;

f) w każdej przekazanej mu zgodnie z niniejszym artykułem sprawie Komitet może wezwać odpowiednie Państwa-Strony, określone w punkcie b), do przedstawienia informacji odnoszącej się do sprawy;

g) Państwa-Strony określone w punkcie b) mają prawo być reprezentowane przy rozpatrywaniu sprawy w Komitecie i przedstawiać stanowisko ustnie lub pisemnie bądź w obu tych formach;

h) Komitet powinien w ciągu dwunastu miesięcy od dnia otrzymania zawiadomienia określonego w punkcie b) przedstawić informację:

i) jeżeli osiągnięto rozstrzygnięcie w trybie przewidzianym w punkcie e), Komitet w swojej informacji ogranicza się do krótkiego przedstawienia faktów i osiągniętego rozstrzygnięcia;

ii) jeżeli w ramach punktu e) rozstrzygnięcia nie osiągnięto, Komitet w swojej informacji ogranicza się do krótkiego przedstawienia faktów; wywody pisemne i zapis ustnych oświadczeń, przedstawionych przez odpowiednie Państwa-Strony, załącza się do informacji.

W każdej sprawie informację przekazuje się zainteresowanym Państwom-Stronom.

2. Postanowienia niniejszego artykułu wejdą w życie, gdy pięć Państw-Stron niniejszej konwencji złoży oświadczenie określone w ustępie 1 niniejszego artykułu. Oświadczenia takie składane są przez Państwa-Strony Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, który przesyła ich odpisy innym Państwom-Stronom. Oświadczenie może być w każdym czasie cofnięte w drodze zawiadomienia, przesłanego do Sekretarza Generalnego. Cofnięcie nie stoi na przeszkodzie rozpatrzeniu sprawy będącej przedmiotem informacji, przekazanej już stosownie do niniejszego artykułu; po otrzymaniu przez Sekretarza Generalnego zawiadomienia o cofnięciu oświadczenia żadne kolejne informacje jakiegokolwiek Państwa-Strony nie będą przyjmowane, w myśl niniejszego artykułu, chyba że odpowiednie Państwo-Strona złoży nowe oświadczenie.

Artykuł 22

1. Państwo-Strona niniejszej konwencji może w każdym czasie oświadczyć, zgodnie z niniejszym artykułem, że uznaje kompetencje Komitetu w zakresie otrzymywania i rozpatrywania zawiadomień przekazywanych przez lub w imieniu osób podlegających jego jurysdykcji, które twierdzą, że są ofiarami naruszenia przez Państwo-Stronę postanowień konwencji. Komitet nie przyjmuje żadnych zawiadomień, jeżeli dotyczą one Państwa-Strony, które nie złożyło takiego oświadczenia.

2. Komitet nie przyjmuje zawiadomienia przekazanego zgodnie z niniejszym artykułem, jeżeli jest ono anonimowe lub jego zdaniem stanowi nadużycie prawa do przedstawiania takich zawiadomień albo jest sprzeczne z postanowieniami niniejszej konwencji.

3. Z zastrzeżeniem postanowień ustępu 2 Komitet przekazuje do wiadomości Państwa-Strony niniejszej konwencji, które złożyło oświadczenie zgodnie z ustępem 1 i które posądzane jest o naruszenie postanowienia konwencji, wszelkie zawiadomienia przedłożone zgodnie z niniejszym artykułem. Państwo, które otrzymało zawiadomienie, przedstawia Komitetowi w ciągu sześciu miesięcy wyjaśnienie pisemne lub oświadczenie wyjaśniające sprawę i wskazujące środki podjęte dla rozwiązania sytuacji.

4. Komitet rozpatruje zawiadomienia otrzymane zgodnie z niniejszym artykułem w świetle wszystkich informacji, przedstawionych przez daną osobę lub w jej imieniu oraz odpowiednie Państwo-Stronę.

5. Komitet nie rozpatruje zawiadomień pochodzących od osoby, na mocy niniejszego artykułu, bez upewnienia się, że:

a) ta sama sprawa nie była i nie jest rozpatrywana przez inny organ międzynarodowy zajmujący się postępowaniem wyjaśniającym lub rozstrzyganiem;

b) dana osoba wyczerpała wszelkie dostępne w prawie wewnętrznym środki ochrony prawnej; zasada ta nie obowiązuje w wypadkach, gdy stosowanie tych środków przewleka się w sposób nieuzasadniony lub jest wątpliwe, czy przyniosą one zadośćuczynienie osobie będącej ofiarą naruszenia niniejszej konwencji.

6. Przy rozpatrywaniu zawiadomień w trybie niniejszego artykułu Komitet obraduje przy drzwiach zamkniętych.

7. Komitet przekazuje swoją opinię odpowiedniemu Państwu-Stronie i danej osobie.

8. Postanowienia niniejszego artykułu wejdą w życie, gdy pięć Państw-Stron niniejszej konwencji złoży oświadczenie określone w ustępie 1 niniejszego artykułu. Oświadczenia takie przekazywane są przez Państwa-Strony Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, który przesyła ich odpisy pozostałym Państwom-Stronom. Oświadczenie może być w każdym czasie cofnięte w drodze zawiadomienia, skierowanego do Sekretarza Generalnego. Cofnięcie oświadczenia nie stoi na przeszkodzie rozpatrzeniu sprawy stanowiącej przedmiot zawiadomienia przekazanego już stosownie do niniejszego artykułu. Żadne kolejne zawiadomienia, przesyłane przez osobę lub w jej imieniu, nie będą przyjmowane zgodnie z niniejszym artykułem po otrzymaniu przez Sekretarza Generalnego zawiadomienia o cofnięciu oświadczenia, chyba że odpowiednie Państwo-Strona złoży nowe oświadczenie.

Artykuł 23

Członkowie Komitetu oraz komisji rozjemczych *ad hoc*, którzy mogą być mianowani zgodnie z punktem e) ustępu 1 artykułu 21, mają prawo do ulg, przywilejów i immunitetów należnych ekspertom działającym na zlecenie Organizacji Narodów Zjednoczonych, określonych w odpowiednich postanowieniach Konwencji o przywilejach i immunitetach Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 24

Komitet przedkłada Państwom-Stronom oraz Zgromadzeniu Ogólnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych roczny raport o swej działalności prowadzonej w celu stosowania niniejszej konwencji.

Część III

Artykuł 25

1. Niniejsza konwencja jest otwarta do podpisania przez wszystkie państwa.

2. Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacyjne składane są Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 26

Niniejsza konwencja jest otwarta do przystąpienia dla wszystkich państw. Przystąpienie następuje w drodze złożenia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dokumentu przystąpienia.

Artykuł 27

1. Niniejsza konwencja wchodzi w życie trzydziestego dnia po złożeniu Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

2. Dla każdego państwa, które ratyfikuje niniejszą konwencję lub do niej przystąpi po złożeniu dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia, konwencja wchodzi w życie trzydziestego dnia po złożeniu przez nie dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

Artykuł 28

1. Każde państwo w czasie podpisania lub ratyfikacji niniejszej konwencji albo przystąpienia do niej może oświadczyć, że nie uznaje kompetencji Komitetu określonej w artykule 20.

2. Każde Państwo-Strona, które zgłosiło zastrzeżenie zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu, może w dowolnym czasie cofnąć to zastrzeżenie, w drodze zawiadomienia o tym Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 29

1. Każde Państwo-Strona niniejszej konwencji może zaproponować poprawkę i przedstawić ją Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych przesyła następnie zaproponowaną poprawkę Państwom-Stronom z prośbą o powiadomienie go, czy opowiadają się one za zwołaniem konferencji Państw-Stron w celu rozpatrzenia tej propozycji i przeprowadzenia nad nią głosowania. Jeżeli w ciągu czterech miesięcy od daty przekazania odnośnego pisma przynajmniej jedna trzecia Państw-Stron opowie się za taką konferencją, Sekretarz Generalny zwołuje konferencję pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Każdą poprawkę przyjętą przez większość Państw-Stron, obecnych i biorących udział w głosowaniu na tej

konferencji, Sekretarz Generalny przedstawia wszystkim Państwom-Stronom w celu zatwierdzenia.

2. Poprawka, przyjęta zgodnie z ustępem 1 niniejszego artykułu, wchodzi w życie po zawiadomieniu Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych przez dwie trzecie Państw-Stron niniejszej konwencji o przyjęciu przez nie danej poprawki zgodnie z ich odpowiednimi procedurami konstytucyjnymi.

3. Po ich wejściu w życie, poprawki stają się obowiązujące dla tych Państw-Stron, które je przyjęły, natomiast dla innych Państw-Stron pozostają obowiązujące postanowienia niniejszej konwencji i wszelkie poprzednie poprawki, które były przez nie przyjęte.

Artykuł 30

1. Każdy spór między dwoma lub więcej Państwami-Stronami dotyczący interpretacji lub stosowania niniejszej konwencji, który nie może być rozstrzygnięty w drodze rokowań, przekazywany jest na wniosek jednego z nich do arbitrażu. Jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od daty zgłoszenia wniosku w sprawie arbitrażu Strony nie są w stanie dojść do porozumienia w kwestii organizacji arbitrażu, każda z nich może przekazać spór do rozstrzygnięcia przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, zgodnie ze Statutem Trybunału.

2. Każde Państwo, w czasie podpisania lub ratyfikacji niniejszej konwencji albo przystąpienia do niej, może złożyć oświadczenie, że nie uważa się za związane postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu. Inne Państwa-Strony nie będą związane postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu w stosunku do Państwa-Strony, które zgłosiło takie zastrzeżenie.

3. Każde Państwo-Strona, które zgłosiło zastrzeżenie w trybie ustępu 2 niniejszego artykułu, może w dowolnym czasie cofnąć to zastrzeżenie w drodze zawiadomienia o tym Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 31

1. Państwo-Strona może wypowiedzieć niniejszą konwencję w drodze pisemnego zawiadomienia Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wypowiedzenie wywiera skutek po upływie roku od otrzymania zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego.

2. Wypowiedzenie nie zwalnia Państwa-Strony od jego zobowiązań na mocy niniejszej konwencji za wszelkie działania lub zaniechania, które miały miejsce przed datą wywarcia skutku przez wypowiedzenie; wypowiedzenie nie stoi na przeszkodzie sprawie, która była już w Komitecie rozpatrywana przed wywarciem skutku przez wypowiedzenie.

3. Po wywarciu skutku przez wypowiedzenie w odniesieniu do Państwa-Strony Komitet nie rozpatruje nowych spraw dotyczących tego państwa.

Artykuł 32

Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych przekazuje wszystkim państwom członkowskim Organizacji Narodów Zjednoczonych i wszystkim państwom, które podpisały niniejszą konwencję lub do niej przystąpiły, informacje dotyczące:

a) podpisania, ratyfikacji i przystąpień zgodnie z artykułami 25 i 26;

b) daty wejścia w życie niniejszej konwencji zgodnie z artykułem 27 i daty wejścia w życie wszelkich poprawek stosownie do artykułu 29;

c) wypowiedzeń dokonanych zgodnie z artykułem 31.

Artykuł 33

1. Niniejsza konwencja, której teksty w językach angielskim, arabskim, chińskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim są jednakowo autentyczne, zostanie złożona do depozytu Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

2. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych przekaże uwierzytelnione odpisy niniejszej konwencji wszystkim państwom.

Konwencja o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, Paryż, 26 listopada 1987 r.

(DzU z 1995 r., nr 46, poz. 238)

Państwa członkowskie Rady Europy, sygnatariusze niniejszej konwencji,

mając na względzie postanowienia Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności;

przypominając, że na podstawie artykułu 3 tej konwencji „nikt nie będzie poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu";

odnotowując, że mechanizm przewidziany w tamtej konwencji działa w odniesieniu do osób, które twierdzą, iż są ofiarami naruszenia artykułu 3;

przeświadczone, że ochrona osób pozbawionych wolności przed torturami oraz nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem może być wzmocniona środkami pozasądowymi o charakterze zapobiegawczym, poprzez wizytacje

uzgodniły, co następuje:

Rozdział I

Artykuł 1

Tworzy się Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (zwany dalej Komitetem). Komitet będzie badał, poprzez wizytacje, traktowanie osób pozbawionych wolności w celu wzmocnienia, w razie potrzeby, ich ochrony przed torturami bądź nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Artykuł 2

Każda Strona zezwoli na odbycie wizytacji, zgodnie z niniejszą konwencją, w każdym miejscu w obrębie swej jurysdykcji, w którym znajdują się osoby pozbawione wolności przez władzę publiczną.

Artykuł 3

Komitet oraz właściwe władze krajowe zainteresowanej Strony będą ze sobą współpracować w stosowaniu niniejszej konwencji.

Rozdział II

Artykuł 4

1. Komitet składa się z członków o liczbie równej liczbie Stron.

2. Członkowie Komitetu są wybierani spośród osób o wysokich kwalifikacjach moralnych, znanych ze swej kompetencji w dziedzinie praw człowieka lub posiadających doświadczenie zawodowe w dziedzinach objętych niniejszą konwencją.

3. W skład Komitetu nie może wchodzić więcej niż jeden obywatel tego samego państwa.

4. Członkowie pełnią swe funkcje we własnym imieniu, powinni być niezależni i bezstronni oraz powinni pozostawać w dyspozycji w celu efektywnego sprawowania funkcji w Komitecie.

Artykuł 5

1. Członkowie Komitetu są wybierani przez Komitet Ministrów Rady Europy absolutną większością głosów, z listy nazwisk sporządzonej przez Biuro Zgromadzenia Konsultacyjnego Rady Europy; delegacja krajowa każdej ze Stron do Zgromadzenia Konsultacyjnego przedstawi trzech kandydatów, z których przynajmniej dwóch będzie jej obywatelami.

2. Taka sama procedura ma zastosowanie przy obsadzaniu zaistniałych wakatów.

3. Członkowie Komitetu są wybierani na okres czterech lat. Mogą być oni ponownie wybrani tylko jeden raz. Jednak kadencja trzech spośród członków wybranych w pierwszych wyborach wygasa z upływem dwóch lat. Członkowie, których kadencja ma zakończyć się z upływem początkowego okresu dwóch lat, zostaną wyłonieni w drodze losowania przez Sekretarza Generalnego Rady Europy bezpośrednio po zakończeniu pierwszych wyborów.

Artykuł 6

1. Posiedzenia Komitetu odbywają się przy drzwiach zamkniętych. Kworum stanowi obecność większości jego członków. Decyzje Komitetu, z zastrzeżeniem postanowień artykułu 10 ustęp 2, zapadają większością głosów obecnych członków.

2. Komitet ustala swój regulamin wewnętrzny.

3. Sekretariat Komitetu jest utrzymywany przez Sekretarza Generalnego Rady Europy.

Rozdział III

Artykuł 7

1. Komitet organizuje wizytacje w miejscach, o których mowa w artykule 2. Poza wizytacjami okresowymi Komitet może, gdy jego zdaniem wymagają tego okoliczności, organizować również inne wizytacje.

2. Wizytacje są przeprowadzane w zasadzie co najmniej przez dwóch członków Komitetu. Komitet może, jeśli uzna to za konieczne, korzystać z pomocy ekspertów i tłumaczy.

Artykuł 8

1. Komitet zawiadamia Rząd Strony zainteresowanej o zamiarze przeprowadzenia wizytacji. Po takim zawiadomieniu Komitet jest uprawniony do przeprowadzenia w każdym czasie wizytacji miejsc, o których mowa w artykule 2.

2. Strona zapewni Komitetowi dla spełnienia jego zadania następujące udogodnienia:

a) dostęp na swoje terytorium i prawo przemieszczania się bez ograniczeń;

b) pełną informację o miejscach, w których przebywają osoby pozbawione wolności;

c) nieograniczony dostęp do każdego miejsca pozbawienia wolności, włącznie z prawem poruszania się bez ograniczeń wewnątrz takich miejsc;

d) wszelkie inne informacje, pozostające w dyspozycji Strony, niezbędne dla spełnienia przez Komitet jego zadania. Dążąc do uzyskania takich informacji Komitet będzie uwzględniał odpowiednie normy prawa krajowego oraz etyki zawodowej.

3. Komitet może przeprowadzać na osobności rozmowy z osobami pozbawionymi wolności.

4. Komitet ma prawo swobodnie kontaktować się z każdą osobą, która w jego przekonaniu może mu dostarczyć istotnych informacji.

5. W przypadku gdy jest to konieczne, Komitet może bezzwłocznie przekazywać swe spostrzeżenia właściwym władzom zainteresowanej Strony.

Artykuł 9

1. W wyjątkowych okolicznościach właściwe władze zainteresowanej Strony mogą przedstawić Komitetowi swoje zastrzeżenia co do czasu lub miejsca zamierzonej przez Komitet wizytacji. Zastrzeżenia takie mogą być podyktowane jedynie względami obrony narodowej, bezpieczeństwa publicznego lub uzasadnione poważnymi zamieszkami w miejscach przebywania osób pozbawionych wolności, stanem zdrowia osoby albo nie cierpiącym zwłoki przesłuchaniem w trakcie śledztwa w sprawie ciężkiej zbrodni.

2. Po zgłoszeniu takich zastrzeżeń Komitet i zainteresowana Strona niezwłocznie przystąpią do konsultacji w celu wyjaśnienia sytuacji i osiągnięcia porozumienia co do dalszych ustaleń pozwalających Komitetowi na możliwie szybkie wypełnienie jego funkcji. Takie ustalenia mogą obejmować przeniesienie w inne miejsce osoby, którą Komitet zamierza odwiedzić. Do czasu wizytacji Strona dostarczy Komitetowi informacji o każdej osobie będącej przedmiotem jego zainteresowania.

Artykuł 10

1. Po przeprowadzeniu wizytacji Komitet sporządzi sprawozdanie dotyczące faktów stwierdzonych w trakcie jej trwania, uwzględniające ewentualne uwagi zgłaszane przez Stronę zainteresowaną. Komitet przekaże tej ostatniej swoje sprawozdanie zawierające wszelkie zalecenia, jakie uzna za konieczne. Komitet może przeprowadzić ze Stroną konsultację w celu skłonienia jej, w razie potrzeby, do wprowadzenia ulepszeń w zakresie ochrony osób pozbawionych wolności.

2. W przypadku gdy Strona uchyla się od współpracy lub odmawia poprawy sytuacji zgodnie z zaleceniami Komitetu, Komitet większością dwóch trzecich swych członków może podjąć decyzję o wydaniu publicznego oświadczenia w tej sprawie, jednak po uprzednim umożliwieniu Stronie przedstawienia jej stanowiska.

Artykuł 11

1. Informacje zebrane przez Komitet w związku z wizytacjami, jego sprawozdanie oraz jego konsultacje z zainteresowaną Stroną mają charakter poufny.

2. Na żądanie zainteresowanej Strony Komitet opublikuje swoje sprawozdanie wraz z wszelkimi komentarzami tej Strony.

3. Jednakże publikacja danych o charakterze osobistym jest dopuszczalna wyłącznie pod warunkiem uzyskania wyraźniej zgody osoby zainteresowanej.

Artykuł 12

Komitet corocznie przedkłada Komitetowi Ministrów, z zachowaniem określonych w artykule 11 reguł poufności, ogólne sprawozdanie ze swej działalności, które jest przekazywane Zgromadzeniu Konsultatywnemu oraz podlega publikacji.

Artykuł 13

Członkowie Komitetu, eksperci oraz inne osoby zaangażowane przez Komitet do pomocy są zobowiązani do zachowania w tajemnicy, zarówno w czasie trwania kadencji, jak i po jej upływie, wszelkich faktów i informacji, które uzyskali podczas pełnienia swych funkcji.

Artykuł 14

1. Nazwiska osób, z których pomocy korzysta Komitet, powinny być wskazane w zawiadomieniu dokonanym zgodnie z artykułem 8 ustęp 1.

2. Eksperci działają stosownie do instrukcji Komitetu i pod jego kierownictwem. Powinni oni legitymować się szczególną wiedzą i doświadczeniem w dziedzinach objętych niniejszą konwencją oraz podlegać takim samym jak członkowie Komitetu obowiązkom niezależności, bezstronności oraz dyspozycyjności.

3. Strona może, na zasadzie wyjątku, oświadczyć, że ekspert lub osoba zaangażowana przez Komitet do pomocy nie będzie dopuszczona do udziału w wizytacji miejsca podlegającego jurysdykcji Strony.

Rozdział IV

Artykuł 15

Każda Strona powiadomi Komitet o nazwie i adresie władzy właściwej do przyjmowania notyfikacji przeznaczonych dla rządu oraz każdorazowo o wyznaczeniu osoby odpowiedzialnej za kontakty.

Artykuł 16

Komitet, jego członkowie oraz eksperci, o których mowa w artykule 7 ustęp 2, korzystają z przywilejów oraz immunitetów przewidzianych w aneksie do niniejszej konwencji.

Artykuł 17

1. Konwencja niniejsza nie narusza postanowień prawa wewnętrznego lub jakiegokolwiek porozumienia międzynarodowego, które zapewniają osobom pozbawionym wolności dalej idącą ochronę.

2. Żaden przepis niniejszej konwencji nie może być interpretowany jako ograniczający lub uchylający kompetencje organów Europejskiej konwencji praw człowieka lub zobowiązania Stron przyjęte na podstawie tej konwencji.

3. Komitet nie przeprowadza wizytacji miejsc skutecznie i regularnie wizytowanych przez reprezentantów lub delegatów mocarstw opiekuńczych albo Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża na podstawie konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 oraz protokołów dodatkowych z dnia 8 czerwca 1977 r.

Rozdział V

Artykuł 18

Konwencja niniejsza jest otwarta do podpisu dla państw członkowskich Rady Europy. Podlega ona ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu. Dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia lub zatwierdzenia składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.

Artykuł 19

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca, który nastąpi po upływie trzech miesięcy od daty wyrażenia przez siedem Państw członkowskich Rady Europy zgody na związanie się konwencją zgodnie z postanowieniami artykułu 18.

2. W stosunku do każdego Państwa członkowskiego, które później wyrazi swą zgodę na związanie się konwencją, wejdzie ona w życie pierwszego dnia miesiąca, który nastąpi po upływie trzech miesięcy od daty złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 20

1. Każde państwo może w chwili złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, przyjęcia lub zatwierdzenia wskazać terytorium lub terytoria, do których niniejsza konwencja będzie miała zastosowanie.

2. Każde państwo może w dowolnym, późniejszym terminie rozszerzyć, w formie oświadczenia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy, stosowanie postanowień niniejszej konwencji na każde inne terytorium w nim wskazane. W stosunku do takiego te-

rytorium konwencja wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca, który nastąpi po upływie trzech miesięcy od daty otrzymania takiego oświadczenia przez Sekretarza Generalnego.

3. Każde oświadczenie złożone w myśl dwóch poprzedzających ustępów może zostać cofnięte w odniesieniu do terytorium, o którym mowa w oświadczeniu, w drodze zawiadomienia skierowanego do Sekretarza Generalnego. Cofnięcie staje się skuteczne pierwszego dnia miesiąca, który nastąpi po upływie trzech miesięcy od daty otrzymania takiego zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 21

W stosunku do postanowień niniejszej konwencji nie można wnosić żadnych zastrzeżeń.

Artykuł 22

1. Każda Strona może w dowolnym czasie wypowiedzieć niniejszą konwencję w drodze zawiadomienia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy.

2. Takie wypowiedzenie staje się skuteczne pierwszego dnia miesiąca, który nastąpi po upływie 12 miesięcy od daty otrzymania zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 23

Sekretarz Generalny Rady Europy zawiadamia Państwa członkowskie Rady Europy o:

a) każdym podpisaniu;

b) złożeniu każdego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia;

c) każdej dacie wejścia w życie konwencji zgodnie z artykułami 19 i 20;

d) każdej innej czynności, notyfikacji lub informacji odnoszącej się do niniejszej konwencji, z wyjątkiem przewidzianych w artykułach 8 i 10.

Na dowód czego, niżej podpisani, będąc do tego należycie upoważnieni podpisali niniejszą konwencję.

Sporządzono w Strasburgu dnia 26 listopada 1987 r. w języku angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są na równi autentyczne, w jednym egzemplarzu, który zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekaże uwierzytelnione kopie każdemu Państwu członkowskiemu Rady Europy.

Aneks (do artykułu 16)

Przywileje i immunitety

1. Dla celu niniejszego aneksu zapisy odnoszące się do członków Komitetu są rozumiane jako obejmujące ekspertów, o których mowa w artykule 7 ustęp 2.

2. Członkowie Komitetu podczas wykonywania swych funkcji oraz w czasie podróży odbywanych dla wykonania swych funkcji korzystają z następujących przywilejów i immunitetów:

a) immunitetu od osobistego zatrzymania lub aresztowania oraz od zajęcia ich osobistego bagażu, jak również immunitetu od jakiegokolwiek procesu prawnego w związku z wypowiedziami ustnymi lub pisemnymi oraz wszelkimi działaniami dokonywanymi przez nich w oficjalnym charakterze;

b) ze zwolnienia od jakichkolwiek ograniczeń swobody poruszania się: przy wyjeździe z i powrocie do ich kraju stałego pobytu oraz przy wjeździe do i wyjeździe z kraju, w którym wypełniają swe funkcje, a także od wymogu rejestracji cudzoziemców w krajach, w których odbywają wizytacje lub przez które przejeżdżają w związku z pełnieniem swych funkcji.

3. W trakcie podróży odbywanej w celu wykonania funkcji przyznaje się członkom Komitetu w dziedzinie kontroli celnej i dewizowej:

a) ze strony ich własnego rządu – takie same udogodnienia, jak przyznawane wyższym funkcjonariuszom podróżującym za granicę w związku z czasową misją oficjalną;

b) ze strony rządów innych Stron – takie same udogodnienia, jak przyznawane przedstawicielom obcych rządów przybywających w związku z czasową misją oficjalną.

4. Dokumenty i pisma Komitetu w zakresie, w jakim dotyczą działalności Komitetu, są nietykalne. Oficjalna korespondencja oraz inne formy oficjalnego porozumiewania się Komitetu nie podlegają zatrzymaniu ani cenzurze.

5. W celu zabezpieczenia członkom Komitetu pełnej wolności słowa i pełnej niezależności w wykonywaniu ich funkcji, immunitet od jakiegokolwiek procesu prawnego w związku z wypowiedziami ustnymi lub pisemnymi albo działaniami dokonanymi w związku z wykonywaną funkcją działa również po wygaśnięciu mandatu tych osób.

6. Przywileje i immunitety przyznawane są członkom Komitetu nie dla ich osobistej korzyści, lecz w celu zabezpieczenia niezależnego wykonywania ich funkcji. Tylko Komitet jest uprawniony do uchylenia immunitetu swych członków; w przypadkach gdy w jego ocenie immunitet hamuje proces wymiaru sprawiedliwości, a jego uchyleniu nie stoi na przeszkodzie cel, w jakim został przyznany, prawo do uchylenia immunitetu staje się obowiązkiem.

(Zdanie ostatnie opuszczono)

Statut Międzynarodowego Trybunału do Sądzenia Osób Odpowiedzialnych za Poważne Naruszenia Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Popełnione na Terytorium byłej Jugosławii od 1991 r., Nowy Jork, 25 maja 1993 r.

(Dokument ONZ S/RES/827 z 25 maja 1993 r. z poprawkami wprowadzonymi w S/RES/1166 z 13 maja 1998 r., S/RES/1329 z 30 listopada 2000 r. i S/RES/1411 z 17 maja 2002 r.) [1]

Międzynarodowy Trybunał do Sądzenia Osób Odpowiedzialnych za Poważne Naruszenia Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Popełnione na Terytorium byłej Jugosławii od 1991 r. (zwany dalej „Międzynarodowym Trybunałem"), utworzony przez Radę Bezpieczeństwa działającą na postawie rozdziału VII Karty Organizacji Narodów Zjednoczonych, działa zgodnie z przepisami niniejszego statutu.

Artykuł 1

Kompetencje Międzynarodowego Trybunału

Międzynarodowy Trybunał ma prawo do sądzenia osób odpowiedzialnych za poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego popełnione na terytorium byłej Jugosławii od 1991 r., zgodnie z przepisami niniejszego statutu.

Artykuł 2

Ciężkie naruszenia konwencji genewskich z 1949 r.

Międzynarodowy Trybunał ma prawo do sądzenia osób, które popełniły lub wydały rozkaz popełnienia ciężkich naruszeń konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r., a mianowicie następujących czynów skierowanych przeciwko osobom lub dobrom chronionym na podstawie przepisów konwencji genewskich:

(a) umyślne zabójstwo;

(b) torturowanie lub nieludzkie traktowanie, włączając w to doświadczenia biologiczne;

(c) umyślne sprawianie wielkich cierpień albo ciężkie uszkodzenie ciała lub zdrowia;

(d) niszczenie i przywłaszczanie majątku nie usprawiedliwione koniecznością wojskową i dokonywane na wielką skalę w sposób niedozwolony i samowolny;

(e) zmuszanie jeńca wojennego lub osoby cywilnej do służby w siłach zbrojnych mocarstwa nieprzyjacielskiego;

(f) umyślne pozbawianie jeńca wojennego lub osoby cywilnej prawa do tego, by byli sądzeni w sposób słuszny i bezstronny;

(g) bezprawna deportacja lub przeniesienie albo bezprawne pozbawienie wolności osoby cywilnej;

(h) branie osób cywilnych jako zakładników.

Artykuł 3

Naruszenia praw lub zwyczajów wojennych

Międzynarodowy Trybunał ma prawo do sądzenia osób, które naruszyły prawa lub zwyczaje wojenne. Takie naruszenia będą obejmowały następujące naruszenia, przy czym nie będą do nich ograniczone:

(a) używanie broni zatrutej lub innej broni mogącej zadawać zbyteczne cierpienia;

(b) umyślne niszczenie miast, miejscowości lub wsi, albo ich pustoszenie nie uzasadnione koniecznością wojenną;

(c) atakowanie lub bombardowanie, w jakikolwiek sposób, bezbronnych miast, wsi, domów mieszkalnych lub budowli;

[1] Tłumaczenie E. Mikos-Skuza.

(d) zajmowanie, niszczenie lub umyślne uszkadzanie instytucji kościelnych, dobroczynnych i wychowawczych, artystycznych i naukowych, pomników historycznych i dzieł sztuki oraz nauki;

(e) grabież własności publicznej lub prywatnej.

Artykuł 4

Ludobójstwo

1. Międzynarodowy Trybunał ma prawo do sądzenia osób, które popełniły ludobójstwo zdefiniowane w ustępie 2 niniejszego artykułu lub które popełniły jakiekolwiek inne czyny wymienione w ustępie 3 niniejszego artykułu.

2. Ludobójstwo oznacza którykolwiek z następujących czynów, dokonany z zamiarem zniszczenia w całości lub części grupy narodowej, etnicznej, rasowej lub religijnej, taki jak:

(a) zabójstwo członków grupy;

(b) spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków grupy;

(c) rozmyślne stworzenie dla członków grupy warunków życia obliczonych na spowodowanie ich całkowitego lub częściowego zniszczenia fizycznego;

(d) stosowanie środków, które mają na celu wstrzymanie urodzin w obrębie grupy;

(e) przymusowe przekazywanie dzieci członków grupy do innej grupy.

3. Następujące czyny podlegają karze:

(a) ludobójstwo;

(b) zmowa w celu popełnienia ludobójstwa;

(c) bezpośrednie i publiczne podżeganie do popełnienia ludobójstwa;

(d) usiłowanie popełnienia ludobójstwa;

(e) współudział w ludobójstwie.

Artykuł 5

Zbrodnie przeciwko ludzkości

Międzynarodowy Trybunał ma prawo do sądzenia osób odpowiedzialnych za następujące zbrodnie, jeżeli zostały one popełnione przeciwko jakiejkolwiek ludności cywilnej podczas konfliktu zbrojnego, niezależnie od tego, czy konflikt miał charakter międzynarodowy czy wewnętrzny:

(a) zabójstwo;

(b) eksterminacja;

(c) niewolnictwo;

(d) deportacja;

(e) uwięzienie;

(f) torturowanie;

(g) zgwałcenie;

(h) prześladowanie z powodów politycznych, rasowych i religijnych;

(i) inne czyny nieludzkie.

Artykuł 6

Jurysdykcja personalna

Jurysdykcja Międzynarodowego Trybunału określona przepisami niniejszego statutu ma zastosowanie do osób fizycznych.

Artykuł 7

Indywidualna odpowiedzialność karna

1. Indywidualną odpowiedzialność karną ponosi osoba, która planowała, podżegała, zlecała, popełniała lub w inny sposób brała udział w planowaniu, przygotowaniu lub dokonaniu zbrodni określonej w artykułach od 2 do 5 niniejszego statutu.

2. Stanowisko urzędowe jakiejkolwiek osoby oskarżonej, niezależnie od tego czy jest to głowa państwa lub szef rządu czy odpowiedzialny funkcjonariusz rządowy, nie jest podstawą do uwolnienia takiej osoby od odpowiedzialności karnej ani do złagodzenia kary.

3. Okoliczność, że jakikolwiek z czynów określonych w artykułach od 2 do 5 niniejszego statutu został popełniony przez podwładnego, nie uwalnia jego przełożonego od odpowiedzialności karnej, jeżeli wiedział on lub powinien był wiedzieć, że podwładny miał popełnić takie czyny lub popełnił je, a przełożony nie podjął niezbędnych i rozsądnych kroków w celu zapobieżenia takim czynom lub w celu ukarania ich sprawców.

4. Okoliczność, że osoba oskarżona działała z rozkazu swego rządu lub przełożonego nie uwalnia jej od odpowiedzialności karnej, ale może wpłynąć na złagodzenie kary, jeżeli Międzynarodowy Trybunał uzna, że wymaga tego sprawiedliwość.

Artykuł 8

Jurysdykcja terytorialna i czasowa

Jurysdykcja terytorialna Międzynarodowego Trybunału rozciąga się na terytorium byłej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii, obejmując jej terytorium lądowe, przestrzeń powietrzną i wody terytorialne. Jurysdykcja czasowa Międzynarodowego Trybunału rozciąga się na okres począwszy od 1 stycznia 1991 r.

Artykuł 9

Zbieg jurysdykcji

1. Międzynarodowemu Trybunałowi i sądom krajowym przysługuje równoległa właściwość do sądzenia osób za poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego popełnione na terytorium byłej Jugosławii od 1 stycznia 1991 r.

2. Międzynarodowemu Trybunałowi przysługuje pierwszeństwo wobec sądów krajowych. Na każdym etapie postępowania Międzynarodowy Trybunał może formalnie zażądać od sądów krajowych podporządkowania się kompetencji Międzynarodowego Trybunału zgodnie z niniejszym statutem oraz regułami procesowymi i dowodowymi Międzynarodowego Trybunału.

Artykuł 10

Non-bis-in-idem

1. Nikt nie może być sądzony przez sąd krajowy za czyny stanowiące poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego na podstawie niniejszego statutu, za które był już sądzony przez Międzynarodowy Trybunał.

2. Osoba, która była sądzona przez sąd krajowy za czyny stanowiące poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego może być następnie sądzona przez Międzynarodowy Trybunał tylko wtedy, gdy:

a) czyn, za który była sądzona został określony jako zbrodnia pospolita; lub

b) postępowanie przed sądem krajowym nie było bezstronne lub niezależne, miało na celu uchronienie oskarżonego przed międzynarodową odpowiedzialnością karną albo sprawa nie była należycie prowadzona.

3. Rozważając wysokość kary wymierzanej osobie skazanej za popełnienie zbrodni na podstawie niniejszego statutu, Międzynarodowy Trybunał bierze pod uwagę zakres, w jakim została już odbyta kara, która została orzeczona przez sąd krajowy wobec tej samej osoby za ten sam czyn.

Artykuł 11

Organizacja Międzynarodowego Trybunału

Międzynarodowy Trybunał składa się z następujących organów:

(a) Izby, obejmujące trzy Izby Orzekające i Izbę Apelacyjną;

(b) Prokurator; oraz

(c) Sekretariat, zapewniający obsługę zarówno Izb, jak i Prokuratora

Artykuł 12

Skład Izb

1. Izby są złożone z szesnastu stałych niezależnych Sędziów, wśród których nie może być dwóch obywateli tego samego państwa, oraz z co najwyżej dziewięciu niezależnych Sędziów *ad litem*[1] równocześnie, powołanych zgodnie z artykułem 13 *ter* ustęp 2 statutu, wśród których nie może być dwóch obywateli tego samego państwa.

2. Członkami każdej Izby Orzekającej jest trzech stałych Sędziów oraz co najwyżej sześciu Sędziów *ad litem* równocześnie. Każda Izba Orzekająca, do której przydzielono Sędziów *ad litem*, może zostać podzielona na wydziały złożone z trzech Sędziów, wśród których są zarówno Sędziowie stali, jak i Sędziowie *ad litem*. Wydział Izby Orzekającej ma takie same uprawnienia i zakres odpowiedzialności, jakie na podstawie statutu posiada Izba Orzekająca, i wydaje orzeczenia zgodnie z tymi samymi regułami.

3. Członkami Izby Apelacyjnej jest siedmiu stałych Sędziów. W każdej sprawie apelacyjnej Izba Apelacyjna jest złożona z pięciu swoich członków.

---

[1] Sędzia *ad litem* jest to Sędzia powołany tylko do oznaczonego procesu (przyp. tłum.).

4. Osoba, która w związku z członkostwem w Izbach Międzynarodowego Trybunału mogłaby być uważana za obywatela więcej niż jednego państwa, uznawana jest za obywatela państwa, w którym osoba ta zwykle wykonuje swoje prawa osobiste i polityczne.

Artykuł 13

Kwalifikacje Sędziów

Sędziowie stali i Sędziowie *ad litem* są osobami o wysokim poziomie moralnym, bezstronnymi i uczciwymi, posiadającymi kwalifikacje wymagane w ich krajach ojczystych do piastowania najwyższych stanowisk sędziowskich. Określając skład Izb oraz wydziałów Izb Orzekających bierze się w należyty sposób pod uwagę doświadczenie Sędziów w prawie karnym, w prawie międzynarodowym, łącznie z międzynarodowym prawem humanitarnym i prawami człowieka.

Artykuł 13 *bis*

Wybór Sędziów stałych

Czternastu spośród stałych Sędziów Międzynarodowego Trybunału jest wybieranych w następujący sposób przez Zgromadzenie Ogólne z listy przedstawionej przez Radę Bezpieczeństwa:

(a) Sekretarz Generalny zwraca się o dokonanie nominacji kandydatów na stanowiska Sędziów Międzynarodowego Trybunału do Państw członkowskich Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz do państw nie będących członkami, ale utrzymujących stałe misje obserwacyjne w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych.

(b) W ciągu sześćdziesięciu dni od daty zaproszenia przez Sekretarza Generalnego, każde państwo może dokonać nominacji najwyżej dwóch kandydatów odpowiadających kryteriom określonym w artykule 13 statutu, przy czym nie będą oni posiadać tego samego obywatelstwa, a żaden z nich nie będzie posiadać tego samego obywatelstwa co jakikolwiek Sędzia, który jest członkiem Izby Apelacyjnej i który został wybrany lub mianowany na Sędziego Międzynarodowego Trybunału Karnego do Sądzenia Osób Odpowiedzialnych za Ludobójstwo i Inne Poważne Naruszenia Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Popełnione na Terytorium Rwandy oraz Obywateli Rwandy Odpowiedzialnych za Ludobójstwo i Inne Takie Naruszenia Popełnione na Terytorium Państw Sąsiednich pomiędzy 1 stycznia 1994 r. i 31 grudnia 1994 r. (dalej zwanego „Międzynarodowym Trybunałem do spraw Rwandy") zgodnie z artykułem 12 statutu tego Trybunału.

(c) Sekretarz Generalny przekazuje otrzymane nominacje Radzie Bezpieczeństwa. Rada Bezpieczeństwa tworzy z otrzymanych nominacji listę nie mniej niż dwudziestu ośmiu i nie więcej niż czterdziestu dwóch kandydatów, z należytym uwzględnieniem odpowiedniej reprezentacji głównych systemów prawnych świata.

(d) Przewodniczący Rady Bezpieczeństwa przekazuje listę kandydatów Przewodniczącemu Zgromadzenia Ogólnego. Zgromadzenie Ogólne wybiera z tej listy czternastu stałych Sędziów Międzynarodowego Trybunału. Za wybranych uważa się kandydatów, którzy otrzymali bezwzględną liczbę głosów Państw członkowskich Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Państw nie będących członkami, ale utrzymujących stałe misje obserwacyjne w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych. Jeżeli dwóch kandydatów posiadających to samo obywatelstwo uzyska wymaganą większość głosów, za wybranego uważa się tego spośród nich, który otrzymał większą liczbę głosów.

2. W przypadku wakatu występującego w Izbach wśród stałych Sędziów wybranych lub mianowanych zgodnie z niniejszym artykułem Sekretarz Generalny, po konsultacji z Przewodniczącymi Rady Bezpieczeństwa i Zgromadzenia Ogólnego, mianuje osobę odpowiadającą kryteriom określonym w artykule 13 statutu na okres pozostający do końca kadencji.

3. Kadencja Sędziów stałych wybieranych zgodnie z niniejszym artykułem trwa cztery lata. Zasady i warunki sprawowania urzędu są takie same, jak w przypadku Sędziów Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości. Mogą oni być wybierani ponownie.

Artykuł 13 *ter*

Wybór i mianowanie Sędziów *ad litem*

1. Sędziowie *ad litem* Międzynarodowego Trybunału są wybierani w następujący sposób przez Zgromadzenie Ogólne z listy przedstawionej przez Radę Bezpieczeństwa:

(a) Sekretarz Generalny zwraca się o dokonanie nominacji kandydatów na stanowiska Sędziów *ad litem* Międzynarodowego Trybunału do Państw członkowskich Organizacji Na-

rodów Zjednoczonych oraz do państw nie będących członkami, ale utrzymujących stałe misje obserwacyjne w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych.

(b) W ciągu sześćdziesięciu dni od daty zaproszenia przez Sekretarza Generalnego, każde państwo może dokonać nominacji najwyżej czterech kandydatów odpowiadających kryteriom określonym w artykule 13 statutu, biorąc pod uwagę znaczenie sprawiedliwej reprezentacji kandydatów płci żeńskiej i męskiej.

(c) Sekretarz Generalny przekazuje otrzymane nominacje Radzie Bezpieczeństwa. Rada Bezpieczeństwa tworzy z otrzymanych nominacji listę nie mniej niż pięćdziesięciu czterech kandydatów, z należytym uwzględnieniem odpowiedniej reprezentacji głównych systemów prawnych świata oraz biorąc pod uwagę znaczenie sprawiedliwego podziału geograficznego.

(d) Przewodniczący Rady Bezpieczeństwa przekazuje listę kandydatów Przewodniczącemu Zgromadzenia Ogólnego. Zgromadzenie Ogólne wybiera z tej listy dwudziestu siedmiu Sędziów *ad litem* Międzynarodowego Trybunału. Za wybranych uważa się kandydatów, którzy otrzymali bezwzględną liczbę głosów Państw członkowskich Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz państw nie będących członkami, ale utrzymujących stałe misje obserwacyjne w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych.

(e) Sędziowie *ad litem* są wybierani na okres czterech lat. Nie mogą oni być wybierani ponownie.

2. W czasie swojej kadencji Sędziowie *ad litem* są mianowani przez Sekretarza Generalnego, na wniosek Prezesa Międzynarodowego Trybunału, do sprawowania urzędu w Izbach Orzekających podczas jednej lub więcej rozpraw sądowych, przy czym łącznym maksymalnym okresem sprawowania urzędu są trzy lata, ale nie może on osiągnąć tych trzech lat. Składając wniosek o mianowanie konkretnego Sędziego *ad litem,* Prezes Międzynarodowego Trybunału bierze pod uwagę kryteria określone w artykule 13 statutu dotyczące składu Izb i wydziałów Izb Orzekających, okoliczności wymienione w ustępach 1 (b) i (c) powyżej oraz liczbę głosów, jaką Sędzia *ad litem* uzyskał w Zgromadzeniu Ogólnym.

Artykuł 13 quater

Status Sędziów *ad litem*

1. W okresie, w którym są mianowani do sprawowania urzędu w Międzynarodowym Trybunale, Sędziowie *ad litem*:

(a) sprawują swój urząd na tych samych *mutatis mutandis* zasadach i warunkach, co stali Sędziowie Międzynarodowego Trybunału;

(b) z zastrzeżeniem ustępu 2 poniżej, korzystają z tych samych uprawnień co stali Sędziowie Międzynarodowego Trybunału;

(c) korzystają z przywilejów i immunitetów, zwolnień i ułatwień, z jakich korzystają Sędziowie Międzynarodowego Trybunału.

2. W okresie, w którym są mianowani do sprawowania urzędu w Międzynarodowym Trybunale, Sędziowie *ad litem* nie mogą:

(a) kandydować w wyborach na stanowisko Prezesa Trybunału lub Sędziego Przewodniczącego Izby Orzekającej stosownie do artykułu 14 statutu, ani głosować w takich wyborach;

(b) posiadać uprawnień do:

(i) przyjmowania reguł procesowych i dowodowych stosownie do artykułu 15 statutu. Biorą oni jednak udział w konsultacjach poprzedzających przyjęcie tych reguł;

(ii) oceniania aktu oskarżenia stosownie do artykułu 19 statutu;

(iii) udziału w konsultacjach z Prezesem na temat dokonywania przydziału Sędziów stosownie do artykułu 14 statutu lub na temat darowania lub złagodzenia kary stosownie do artykułu 28 statutu;

(iv) orzekania w postępowaniu przygotowawczym.

Artykuł 14

Funkcjonariusze i członkowie Izb

1. Stali Sędziowie Międzynarodowego Trybunału wybierają spośród siebie Prezesa.

2. Prezes Międzynarodowego Trybunału jest członkiem Izby Apelacyjnej i przewodniczy jej postępowaniom.

3. Po konsultacjach ze stałymi Sędziami Międzynarodowego Trybunału, Prezes dokonuje przydziału czterech stałych Sędziów wybranych lub mianowanych zgodnie z artykułem 13 *bis* statutu do Izby Apelacyjnej, a dziewięciu do Izb Orzekających.

4. Dwóch Sędziów wybranych lub mianowanych zgodnie z artykułem 12 Statutu Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy zostaje przydzielonych przez Prezesa tego Trybunału, w porozumieniu z Prezesem Międzynarodowego Trybunału, do Izby Apelacyjnej w charakterze jej członków oraz stałych Sędziów Międzynarodowego Trybunału.

5. Po konsultacjach ze stałymi Sędziami Międzynarodowego Trybunału, Prezes dokonuje przydziału do Izb Orzekających takich Sędziów *ad litem,* którzy mogą być od czasu do czasu mianowani w celu sprawowania urzędu w Międzynarodowym Trybunale.

6. Sędzia sprawuje urząd tylko w Izbie, do której został przydzielony.

7. Stali Sędziowie każdej Izby Orzekającej wybierają spośród siebie Sędziego Przewodniczącego, który sprawuje nadzór nad pracą całej Izby Orzekającej.

Artykuł 15

Reguły procesowe i dowodowe

Sędziowie Międzynarodowego Trybunału przyjmują reguły procesowe i dowodowe dotyczące prowadzenia stadium przygotowawczego postępowania, rozpraw i środków odwoławczych, dopuszczania dowodów, ochrony ofiar i świadków oraz innych właściwych spraw.

Artykuł 16

Prokurator

1. Do Prokuratora należy prowadzenie dochodzenia i ściganie osób odpowiedzialnych za poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego popełnione na terytorium byłej Jugosławii od 1 stycznia 1991 r.

2. Prokurator działa niezależnie jako odrębny organ Międzynarodowego Trybunału. Nie domaga się ani nie otrzymuje wskazówek od żadnego rządu ani z żadnego innego źródła.

3. Urząd Prokuratora składa się z Prokuratora i kompetentnego personelu, jaki może być mu potrzebny.

4. Prokurator jest mianowany przez Radę Bezpieczeństwa po nominacji przez Sekretarza Generalnego. Jest osobą o wysokim poziomie moralnym i posiada najwyższe kompetencje i doświadczenie w prowadzeniu dochodzeń i ściganiu w sprawach karnych. Kadencja Prokuratora trwa cztery lata i ta sama osoba może być mianowana ponownie. Zasady i warunki sprawowania urzędu Prokuratora są takie same, jak w przypadku Zastępcy Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych[1].

5. Personel Urzędu Prokuratora jest mianowany przez Sekretarza Generalnego na zalecenie Prokuratora.

Artykuł 17

Sekretariat

1. Do Sekretariatu należy administracja i obsługa Międzynarodowego Trybunału.

2. Sekretariat składa się z Sekretarza i personelu, jaki może być mu potrzebny.

3. Sekretarz jest mianowany przez Sekretarza Generalnego po konsultacjach z Prezesem Międzynarodowego Trybunału. Kadencja Sekretarza trwa cztery lata i ta sama osoba może być mianowana ponownie. Zasady i warunki sprawowania urzędu Sekretarza są takie same, jak w przypadku Zastępcy Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych[2].

4. Personel Sekretariatu jest mianowany przez Sekretarza Generalnego na zalecenie Sekretarza.

Artykuł 18

Dochodzenie i przygotowanie aktu oskarżenia

1. Prokurator wszczyna dochodzenie z urzędu lub na podstawie informacji uzyskanych z jakichkolwiek źródeł, zwłaszcza od rządów, organów Organizacji Narodów Zjednoczonych, organizacji międzyrządowych i pozarządowych. Prokurator dokonuje oceny uzyskanych informacji i decyduje, czy istnieje wystarczająca podstawa do wszczęcia postępowania.

2. Prokurator ma prawo do przesłuchiwania osób podejrzanych, pokrzywdzonych i świadków, zbierania dowodów oraz dokonywania wizji lokalnej. Wykonując te zadania Prokurator może, w razie potrzeby, zwracać się o pomoc do właściwych władz państwowych.

---

[1] W języku angielskim: *Under-Secretary-General of the United Nations* (przyp. tłum.).

[2] W języku angielskim: *Assistant Secretary-General of the United Nations* (przyp. tłum).

3. Podejrzanemu przysługuje w czasie przesłuchania prawo do korzystania z pomocy ustanowionego przez siebie obrońcy, włączając w to prawo do bezpłatnego obrońcy w każdym przypadku, gdy podejrzany nie posiada na to wystarczających środków, jak również do koniecznych tłumaczeń na język oraz z języka, którym włada i który rozumie.

4. Po stwierdzeniu, że sprawa istnieje *prima facie*, Prokurator przygotowuje akt oskarżenia zawierający zwięzłe określenie faktów oraz zbrodni, której lub których popełnienie zarzuca się oskarżonemu na podstawie statutu. Akt oskarżenia zostaje przekazany Sędziemu Izby Orzekającej.

Artykuł 19

Ocena aktu oskarżenia

1. Sędzia Izby Orzekającej, któremu przekazano akt oskarżenia, dokonuje jego oceny. Po upewnieniu się, że sprawa została *prima facie* stwierdzona przez Prokuratora, dokonuje on potwierdzenia aktu oskarżenia. Jeżeli nie ma takiej pewności, akt oskarżenia zostaje oddalony.

2. Po potwierdzeniu aktu oskarżenia Sędzia może wydać, na wniosek Prokuratora, takie zarządzenia i nakazy aresztowania, zatrzymania, dostarczenia lub przekazania osób, oraz wszelkie inne zarządzenia, jakie mogą być konieczne dla prowadzenia postępowania.

Artykuł 20

Wszczęcie i przebieg rozprawy

1. Izby Orzekające zapewniają rzetelny i sprawny przebieg rozprawy oraz prowadzenie postępowania w sposób zgodny z regułami procesowymi i dowodowymi, z pełnym poszanowaniem praw oskarżonego i z należytym uwzględnieniem ochrony osób pokrzywdzonych i świadków.

2. Osoba, przeciwko której został sporządzony i potwierdzony akt oskarżenia, zostaje pozbawiona wolności stosownie do zarządzenia lub nakazu aresztowania wydanego przez Międzynarodowy Trybunał, natychmiast powiadomiona o skierowanych przeciwko niej zarzutach i przekazana Międzynarodowemu Trybunałowi.

3. Izba Orzekająca odczytuje akt oskarżenia, upewnia się, że prawa oskarżonego są przestrzegane, potwierdza, że oskarżony rozumie akt oskarżenia i udziela oskarżonemu wskazówek co do podjęcia obrony. Izba Orzekająca określa następnie termin rozprawy.

4. Rozprawa jest jawna, chyba że Izba Orzekająca postanowi wyłączyć jawność postępowania zgodnie z regułami procesowymi i dowodowymi.

Artykuł 21

Prawa oskarżonego

1. Wszystkie osoby są równe przed Międzynarodowym Trybunałem.

2. Przy rozstrzyganiu zarzutów skierowanych przeciwko niemu, oskarżony ma prawo do rzetelnej i jawnej rozprawy, z zastrzeżeniem artykułu 22 statutu.

3. Oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie udowodniona zgodnie z postanowieniami niniejszego statutu.

4. Przy rozstrzyganiu każdego zarzutu skierowanego przeciwko oskarżonemu stosownie do niniejszego statutu, oskarżony ma prawo co najmniej do następujących gwarancji, na zasadzie pełnej równości:

(a) do niezwłocznego otrzymania w języku, który rozumie, szczegółowej informacji o rodzaju i przyczynach zarzutu, jaki przeciwko niemu wysunięto;

(b) do dysponowania odpowiednim czasem i warunkami do przygotowania swojej obrony oraz do porozumiewania się z ustanowionym przez siebie obrońcą;

(c) do rozprawy bez nieuzasadnionej zwłoki;

(d) do obecności na rozprawie i do tego, by bronić się osobiście lub z pomocą ustanowionego przez siebie obrońcy; do uzyskania informacji o tym uprawnieniu, jeżeli nie ma obrońcy; oraz do posiadania przyznanego mu obrońcy w każdym przypadku, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości, bez ponoszenia kosztów obrony, jeżeli nie posiada on wystarczających środków na ich pokrycie;

(e) do przesłuchiwania osobiście lub do udziału w przesłuchiwaniu świadków oskarżenia oraz do zapewnienia obecności i przesłuchiwania świadków obrony na tych samych warunkach, co świadków oskarżenia;

(f) do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie rozumie on ani nie włada językiem używanym w Międzynarodowym Trybunale;

(g) do ochrony przed przymusem zeznawania przeciwko sobie lub przyznania się do winy.

Artykuł 22
Ochrona pokrzywdzonych i świadków

Międzynarodowy Trybunał przewiduje w swoich regułach procesowych i dowodowych ochronę pokrzywdzonych i świadków. Takie środki ochrony obejmują między innymi prowadzenie postępowań niejawnych oraz ochronę tożsamości pokrzywdzonego.

Artykuł 23
Wyrok

1. Izby Orzekające ogłaszają wyroki i nakładają kary na osoby skazane za poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego.

2. Wyrok jest wydawany przez większość Sędziów Izby Orzekającej i Izba Orzekająca ogłasza go publicznie. Dołączane jest do niego pisemne uzasadnienie, do którego można załączać opinie odrębne lub indywidualne.

Artykuł 24
Kary

1. Izba Orzekająca wymierza wyłącznie karę pozbawienia wolności. Określając zasady pozbawienia wolności, Izby Orzekające odwołują się do ogólnej praktyki sądów byłej Jugosławii w odniesieniu do kar pozbawienia wolności.

2. Wydając wyroki, Izby Orzekające biorą pod uwagę takie czynniki, jak ciężar zbrodni oraz osobiste właściwości skazanego.

3. Poza pozbawieniem wolności, Izby Orzekające mogą zarządzić zwrot prawowitym właścicielom wszelkiej własności i zysków uzyskanych w wyniku przestępczego działania, w tym poprzez stosowanie środków przymusu.

Artykuł 25
Postępowanie odwoławcze

1. Izba Apelacyjna rozpoznaje odwołania osób skazanych przez Izby Orzekające lub odwołania Prokuratora w oparciu o następujące przesłanki:

(a) błąd co do prawa unieważniający rozstrzygnięcie; lub

(b) błąd co do faktów, który doprowadził do pomyłki sądowej.

2. Izba Apelacyjna może potwierdzać, uchylać lub zmieniać rozstrzygnięcia Izb Orzekających.

Artykuł 26
Postępowanie rewizyjne

Jeżeli został ujawniony nowy fakt, który nie był znany podczas postępowania przed Izbami Orzekającymi lub Izbą Apelacyjną, a mógł mieć decydujący wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, osoba skazana lub Prokurator może złożyć w Międzynarodowym Trybunale wniosek o rewizję wyroku.

Artykuł 27
Wykonywanie wyroków

Kara pozbawienia wolności wykonywana jest w państwie wyznaczonym przez Międzynarodowy Trybunał z listy państw, które wyraziły wobec Rady Bezpieczeństwa wolę przyjmowania osób skazanych. Taka kara pozbawienia wolności wykonywana jest zgodnie z prawem danego państwa, z zastrzeżeniem prawa do nadzoru ze strony Międzynarodowego Trybunału.

Artykuł 28
Darowanie lub złagodzenie kar

Jeżeli zgodnie z prawem państwa, w którym osoba skazana jest pozbawiona wolności, można jej darować lub złagodzić karę, dane państwo powiadamia o tym Międzynarodowy Trybunał. Prezes Międzynarodowego Trybunału rozstrzyga tę sprawę w porozumieniu z Sędziami, w oparciu o dobro wymiaru sprawiedliwości i ogólne zasady prawa.

Artykuł 29
Współpraca i pomoc prawna

1. Państwa współpracują z Międzynarodowym Trybunałem w zakresie ścigania i sądzenia osób oskarżonych o popełnienie poważnych naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego.

2. Państwa podporządkowują się bez zbędnej zwłoki każdemu żądaniu udzielenia pomocy lub zarządzeniu wydanemu przez Izbę Orzekającą, obejmującemu między innymi:

(a) ustalenie tożsamości i miejsca pobytu osób;

(b) przyjęcie zeznań i sporządzenie dowodu;
(c) doręczenie dokumentów;
(d) aresztowanie lub zatrzymanie osób;
(e) dostarczenie lub przekazanie osób oskarżonych Międzynarodowemu Trybunałowi.

Artykuł 30

Status, przywileje i immunitety Międzynarodowego Trybunału

1. Konwencja o przywilejach i immunitetach Organizacji Narodów Zjednoczonych z 13 lutego 1946 r. ma zastosowanie do Międzynarodowego Trybunału, Sędziów, Prokuratora i jego personelu oraz Sekretarza i jego personelu.

2. Sędziowie, Prokurator i Sekretarz korzystają z przywilejów i immunitetów, zwolnień i ułatwień przysługujących przedstawicielom dyplomatycznym, zgodnie z prawem międzynarodowym.

3. Personel Prokuratora i Sekretarza korzysta z przywilejów i immunitetów przysługujących funkcjonariuszom Organizacji Narodów Zjednoczonych na podstawie artykułów V i VII konwencji wymienionej w ustępie 1 niniejszego artykułu.

4. Innym osobom, włączając w to osoby oskarżone, których obecność w siedzibie Międzynarodowego Trybunału jest wymagana, przysługuje takie traktowanie, jakie jest konieczne dla właściwego działania Międzynarodowego Trybunału.

Artykuł 31

Siedziba Międzynarodowego Trybunału

Siedzibą Międzynarodowego Trybunału jest Haga.

Artykuł 32

Wydatki Międzynarodowego Trybunału

Wydatki Międzynarodowego Trybunału są pokrywane z budżetu Organizacji Narodów Zjednoczonych zgodnie z artykułem 17 Karty Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 33

Języki robocze

Językami roboczymi Międzynarodowego Trybunału są języki angielski i francuski.

Artykuł 34

Sprawozdanie roczne

Prezes Międzynarodowego Trybunału przedkłada sprawozdanie roczne Międzynarodowego Trybunału Radzie Bezpieczeństwa i Zgromadzeniu Ogólnemu.

Statut Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy, Nowy Jork, 8 listopada 1994 r.

(Dokument ONZ S/RES/955 z 8 listopada 1994 r. z poprawkami wprowadzonymi w S/RES/1165 z 30 kwietnia 1998 r., S/RES/1166 z 13 maja 1998 r., S/RES/1329 z 30 listopada 2000 r., S/RES/1411 z 17 maja 2002 r. i S/RES/1431 z 14 sierpnia 2002 r.) [1]

Międzynarodowy Trybunał Karny do Sądzenia Osób Odpowiedzialnych za Ludobójstwo i Inne Poważne Naruszenia Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Popełnione na Terytorium Rwandy oraz Obywateli Rwandy Odpowiedzialnych za Ludobójstwo i Inne Takie Naruszenia Popełnione na Terytorium Państw Sąsiednich pomiędzy 1 stycznia 1994 r. i 31 grudnia 1994 r. (dalej zwany „Międzynarodowym Trybunałem do spraw Rwandy"), utworzony przez Radę Bezpieczeństwa działającą na postawie rozdziału VII Karty Organizacji Narodów Zjednoczonych, działa zgodnie z przepisami niniejszego statutu.

Artykuł 1

Kompetencje Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy

Międzynarodowy Trybunał do spraw Rwandy ma prawo do sądzenia osób odpowiedzialnych za poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego popełnione na terytorium Rwandy oraz obywateli Rwandy odpowiedzialnych za takie naruszenia popełnione na terytorium państw sąsiednich pomiędzy 1 stycznia 1994 r. i 31 grudnia 1994 r., zgodnie z przepisami niniejszego statutu.

[1] Tłumaczenie E. Mikos-Skuza.

Artykuł 2

Artykuł 2 ma taką treść, jak artykuł 4 Statutu Międzynarodowego Trybunału do spraw byłej Jugosławii ze zmianą polegającą na zastąpieniu wyrażenia „Międzynarodowy Trybunał" wyrażeniem „Międzynarodowy Trybunał do spraw Rwandy".

Artykuł 3

Zbrodnie przeciwko ludzkości

Międzynarodowy Trybunał do spraw Rwandy ma prawo do sądzenia osób odpowiedzialnych za następujące zbrodnie, jeżeli zostały one popełnione w ramach szeroko zakrojonych i systematycznych ataków przeciwko jakiejkolwiek ludności cywilnej z powodów narodowych, politycznych, etnicznych, rasowych lub religijnych:

(a) zabójstwo;
(b) eksterminacja;
(c) niewolnictwo;
(d) deportacja;
(e) uwięzienie;
(f) torturowanie;
(g) zgwałcenie;
(h) prześladowanie z powodów politycznych, rasowych i religijnych;
(i) inne czyny nieludzkie.

Artykuł 4

Naruszenia artykułu 3 wspólnego dla konwencji genewskich oraz naruszenia protokołu dodatkowego II

Międzynarodowy Trybunał do spraw Rwandy ma prawo do sądzenia osób, które popełniły lub zleciły popełnienie poważnych naruszeń artykułu 3 wspólnego dla Konwencji genewskich o ochronie ofiar wojny z 12 sierpnia 1949 r. oraz Protokołu dodatkowego II do tych konwencji z 8 czerwca 1977 r. Takie naruszenia obejmują między innymi:

(a) zamachy na życie, zdrowie lub fizyczną albo psychiczną równowagę osób, zwłaszcza zabójstwa, jak też okrutne traktowanie, takie jak tortury, okaleczenia lub wszelkie postacie kar cielesnych;
(b) kary zbiorowe;
(c) branie zakładników;
(d) działania terrorystyczne;
(e) zamachy na godność osobistą, w szczególności traktowanie poniżające i upokarzające, gwałt, zmuszanie do prostytucji i wszelkie postacie zamachów na obyczajność;
(f) grabież;
(g) skazywanie i wykonywanie egzekucji bez uprzedniego wyroku, wydanego przez sąd należycie ukonstytuowany i dający wszelkie gwarancje procesowe uznane za niezbędne przez narody cywilizowane;
(h) groźba popełnienia któregokolwiek z wymienionych czynów.

Artykuły 5 i 6

Mają taką treść, jak artykuły 6 i 7 Statutu Międzynarodowego Trybunału do spraw byłej Jugosławii z niewielkimi zmianami polegającymi na zastąpieniu wyrażenia „Międzynarodowy Trybunał" wyrażeniem „Międzynarodowy Trybunał do spraw Rwandy" oraz na odwołaniu się w artykule 6 do czynów „określonych w artykułach 2 do 4" zamiast „określonych w artykułach 2 do 5".

Artykuł 7

Jurysdykcja terytorialna i czasowa

Jurysdykcja terytorialna Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy rozciąga się na terytorium Rwandy, obejmując jej terytorium lądowe i przestrzeń powietrzną, jak również na terytorium państw sąsiednich w odniesieniu do poważnych naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego popełnionych przez obywateli Rwandy. Jurysdykcja czasowa Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy rozciąga się na okres począwszy od 1 stycznia 1994 r. i kończąc na 31 grudnia 1994 r.

Artykuł 8

Zbieg jurysdykcji

1. Międzynarodowemu Trybunałowi do spraw Rwandy i sądom krajowym przysługuje równoległa właściwość do sądzenia osób za poważne naruszenia międzynarodowego pra-

wa humanitarnego popełnione na terytorium Rwandy oraz obywateli Rwandy odpowiedzialnych za takie naruszenia popełnione na terytorium państw sąsiednich pomiędzy 1 stycznia 1994 r. i 31 grudnia 1994 r.

2. Międzynarodowemu Trybunałowi do spraw Rwandy przysługuje pierwszeństwo wobec sądów krajowych wszystkich państw. Na każdym etapie postępowania Międzynarodowy Trybunał do spraw Rwandy może formalnie zażądać od sądów krajowych podporządkowania się jego kompetencji zgodnie z niniejszym statutem oraz regułami procesowymi i dowodowymi Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy.

Artykuły 9 i 10

Mają taką treść, jak artykuły 10 i 11 Statutu Międzynarodowego Trybunału do spraw byłej Jugosławii ze zmianami polegającymi na zastąpieniu wyrażenia „Międzynarodowy Trybunał" wyrażeniem „Międzynarodowy Trybunał do spraw Rwandy".

Artykuł 11

Ma taką treść, jak artykuł 12 Statutu Międzynarodowego Trybunału do spraw byłej Jugosławii ze zmianami polegającymi na zastąpieniu wyrażenia „Międzynarodowy Trybunał" wyrażeniem „Międzynarodowy Trybunał do spraw Rwandy" oraz na każdorazowym – zarówno w ustępie 1, jak i 2 – ograniczeniu liczby Sędziów ad litem do czterech. Ponadto ustęp 1 nawiązuje do artykułu 12 ter, a nie 13 ter.

Artykuł 12

Ma taką treść, jak artykuł 13 Statutu Międzynarodowego Trybunału do spraw byłej Jugosławii ze zmianą polegającą na zastąpieniu tytułu „Kwalifikacje Sędziów" tytułem „Kwalifikacje i wybór Sędziów".

Artykuł 12 *bis*
Wybór Sędziów stałych

Jedenastu spośród stałych Sędziów Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy jest wybieranych w następujący sposób przez Zgromadzenie Ogólne z listy przedstawionej przez Radę Bezpieczeństwa:

(a) Sekretarz Generalny zwraca się o dokonanie nominacji kandydatów na stanowiska stałych Sędziów Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy do Państw członkowskich Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz do państw nie będących członkami, ale utrzymujących stałe misje obserwacyjne w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych;

(b) W ciągu sześćdziesięciu dni od daty zaproszenia przez Sekretarza Generalnego, każde państwo może dokonać nominacji najwyżej dwóch kandydatów odpowiadających kryteriom określonym w artykule 12 niniejszego statutu, przy czym nie będą oni posiadać tego samego obywatelstwa, a żaden z nich nie będzie posiadać tego samego obywatelstwa co jakikolwiek Sędzia, który jest członkiem Izby Apelacyjnej i który został wybrany lub mianowany na stałego Sędziego Międzynarodowego Trybunału do Sądzenia Osób Odpowiedzialnych za Poważne Naruszenia Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Popełnione na Terytorium byłej Jugosławii od 1 stycznia 1991 r. (dalej zwanego „Międzynarodowym Trybunałem do spraw byłej Jugosławii") zgodnie z artykułem 13 *bis* statutu tego Trybunału;

(c) Sekretarz Generalny przekazuje otrzymane nominacje Radzie Bezpieczeństwa. Rada Bezpieczeństwa tworzy z otrzymanych nominacji listę nie mniej niż dwudziestu dwóch i nie więcej niż trzydziestu trzech kandydatów, z należytym uwzględnieniem odpowiedniej reprezentacji głównych systemów prawnych świata w Międzynarodowym Trybunale do spraw Rwandy;

(d) Przewodniczący Rady Bezpieczeństwa przekazuje listę kandydatów Przewodniczącemu Zgromadzenia Ogólnego. Zgromadzenie Ogólne wybiera z tej listy jedenastu stałych Sędziów Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy. Za wybranych uważa się kandydatów, którzy otrzymali bezwzględną liczbę głosów państw członkowskich Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz państw nie będących członkami, ale utrzymujących stałe misje obserwacyjne w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych. Jeżeli dwóch kandydatów posiadających to samo obywatelstwo uzyska wymaganą większość głosów, za wybranego uważa się tego spośród nich, który otrzymał większą liczbę głosów.

2. W przypadku wakatu występującego w Izbach wśród stałych Sędziów wybranych lub mianowanych zgodnie z niniejszym artykułem Sekretarz Generalny, po konsultacji z Przewodniczącymi Rady Bezpieczeństwa i Zgromadzenia Ogólnego, mianuje osobę odpowiadającą kryteriom określonym w artykule 12 statutu na okres pozostający do końca kadencji.

3. Kadencja Sędziów stałych wybieranych zgodnie z niniejszym artykułem trwa cztery lata. Zasady i warunki sprawowania urzędu są takie same, jak w przypadku Sędziów Międzynarodowego Trybunału do spraw byłej Jugosławii. Mogą oni być wybierani ponownie.

Artykuł 12 *ter*

Ma taką treść, jak artykuł 13 ter Statutu Międzynarodowego Trybunału do spraw byłej Jugosławii ze zmianami polegającymi na zastąpieniu wyrażenia „Międzynarodowy Trybunał" wyrażeniem „Międzynarodowy Trybunał do spraw Rwandy" oraz na ograniczeniu liczby kandydatów określonej w ustępie 1 (c) z pięćdziesięciu czterech do trzydziestu sześciu oraz liczby Sędziów ad litem określonej w ustępie 1 (d) z dwudziestu siedmiu do osiemnastu. Ponadto ustępy 1 (b) i 2 nawiązują do artykułu 12, a nie 13.

Artykuł 12 quater

Status Sędziów *ad litem*

1. W okresie, w którym są mianowani do sprawowania urzędu w Międzynarodowym Trybunale do spraw Rwandy, Sędziowie *ad litem*:

(a) sprawują swój urząd na tych samych *mutatis mutandis* zasadach i warunkach, co stali Sędziowie Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy;

(b) z zastrzeżeniem ustępu 2 poniżej, korzystają z tych samych uprawnień co stali Sędziowie Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy;

(c) korzystają z przywilejów i immunitetów, zwolnień i ułatwień, z jakich korzystają Sędziowie Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy.

2. W okresie, w którym są mianowani do sprawowania urzędu w Międzynarodowym Trybunale, Sędziowie *ad litem* nie mogą:

(a) kandydować w wyborach na stanowisko Prezesa Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy lub Sędziego Przewodniczącego Izby Orzekającej stosownie do artykułu 13 niniejszego statutu, ani głosować w takich wyborach;

(b) posiadać uprawnień do:

(i) przyjmowania reguł procesowych i dowodowych stosownie do artykułu 14 niniejszego statutu. Biorą oni jednak udział w konsultacjach poprzedzających przyjęcie tych reguł;

(ii) oceniania aktu oskarżenia stosownie do artykułu 18 niniejszego statutu;

(iii) udziału w konsultacjach z Prezesem Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy na temat dokonywania przydziału Sędziów stosownie do artykułu 13 niniejszego statutu lub na temat darowania lub złagodzenia kary stosownie do artykułu 27 niniejszego statutu;

(iv) orzekania w postępowaniu przygotowawczym.

Artykuł 13

Funkcjonariusze i członkowie Izb

1. Stali Sędziowie Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy wybierają spośród siebie Prezesa.

2. Prezes Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy jest członkiem jednej z jego Izb Orzekających.

3. Po konsultacjach ze stałymi Sędziami Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy, Prezes dokonuje przydziału dwóch stałych Sędziów wybranych lub mianowanych zgodnie z artykułem 12 *bis* niniejszego statutu w charakterze członków Izby Apelacyjnej Międzynarodowego Trybunału do spraw byłej Jugosławii, a ośmiu do Izb Orzekających Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy.

4. Członkowie Izby Apelacyjnej Międzynarodowego Trybunału do spraw byłej Jugosławii sprawują również urząd jako członkowie Izby Apelacyjnej Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy.

5. Po konsultacjach ze stałymi Sędziami Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy, Prezes dokonuje przydziału do Izb Orzekających takich Sędziów *ad litem*, którzy mogą być od czasu do czasu mianowani w celu sprawowania urzędu w Międzynarodowym Trybunale do spraw Rwandy.

6. Sędzia sprawuje urząd tylko w Izbie, do której został przydzielony.

7. Stali Sędziowie każdej Izby Orzekającej wybierają spośród siebie Sędziego Przewodniczącego, który sprawuje nadzór nad pracą całej tej Izby Orzekającej.

Artykuł 14

Reguły procesowe i dowodowe

Sędziowie Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy przyjmują ze zmianami, jakie uważają za konieczne, w celu stosowania w postępowaniach przed Międzynarodowym Trybunałem do spraw Rwandy, reguły procesowe i dowodowe obowiązujące w Międzynarodowym Trybunale do spraw byłej Jugosławii dotyczące prowadzenia stadium przygotowawczego postępowania, rozpraw i środków odwoławczych, dopuszczania dowodów, ochrony ofiar i świadków oraz innych właściwych spraw.

Artykuł 15

Prokurator

1. Do Prokuratora należy prowadzenie dochodzenia i ściganie osób odpowiedzialnych za poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego popełnione na terytorium Rwandy oraz obywateli Rwandy odpowiedzialnych za takie naruszenia popełnione na terytorium państw sąsiednich pomiędzy 1 stycznia 1994 r. i 31 grudnia 1994 r.

2. Prokurator działa niezależnie jako odrębny organ Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy. Nie domaga się ani nie otrzymuje wskazówek od żadnego rządu ani z żadnego innego źródła.

3. Prokurator Międzynarodowego Trybunału do spraw byłej Jugosławii sprawuje swój urząd również jako Prokurator Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy. Posiada on dodatkowy personel, w tym dodatkowego Zastępcę Prokuratora, który udziela pomocy podczas sądzenia przed Międzynarodowym Trybunałem do spraw Rwandy. Taki personel jest mianowany przez Sekretarza Generalnego na zalecenie Prokuratora.

Artykuły 16–25

Mają taką treść, jak artykuły 17–26 statutu Międzynarodowego Trybunału do spraw byłej Jugosławii ze zmianą polegającą na zastąpieniu wyrażenia „Międzynarodowy Trybunał" wyrażeniem „Międzynarodowy Trybunał do spraw Rwandy". Ponadto artykuł 20 ustęp 2 odwołuje się do artykułu 21 zamiast artykułu 22 statutu.

Artykuł 26

Wykonywanie wyroków

Kara pozbawienia wolności wykonywana jest w Rwandzie lub w jakimkolwiek państwie wyznaczonym przez Międzynarodowy Trybunał do spraw Rwandy z listy państw, które wyraziły wobec Rady Bezpieczeństwa swoją wolę przyjmowania osób skazanych. Taka kara pozbawienia wolności wykonywana jest zgodnie z prawem danego państwa, z zastrzeżeniem prawa do nadzoru ze strony Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy.

Artykuł 27

Darowanie lub złagodzenie kar

Jeżeli zgodnie z prawem państwa, w którym osoba skazana jest pozbawiona wolności, można jej darować lub złagodzić karę, dane państwo powiadamia o tym Międzynarodowy Trybunał do spraw Rwandy. Do darowania lub złagodzenia kary dochodzi tylko wtedy, gdy Prezes Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy podejmuje taką decyzję w porozumieniu z Sędziami, w oparciu o dobro wymiaru sprawiedliwości i ogólne zasady prawa.

Artykuły 28–29

Mają taką treść, jak artykuły 29–30 Statutu Międzynarodowego Trybunału do spraw byłej Jugosławii ze zmianą polegającą na zastąpieniu wyrażenia „Międzynarodowy Trybunał" wyrażeniem „Międzynarodowy Trybunał do spraw Rwandy". Ponadto artykuł 29 ustęp 4 odwołuje się nie tylko do siedziby Trybunału, ale również miejsca jego posiedzeń.

Artykuł 30

Wydatki Międzynarodowego Trybunału

Wydatki Międzynarodowego Trybunału do spraw Rwandy stanowią część wydatków Organizacji zgodnie z artykułem 17 Karty Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuły 31–32

Mają taką treść, jak artykuły 33–34 Statutu Międzynarodowego Trybunału do spraw byłej Jugosławii ze zmianą polegającą na zastąpieniu wyrażenia „Międzynarodowy Trybunał" wyrażeniem „Międzynarodowy Trybunał do spraw Rwandy".

Porozumienie dotyczące Specjalnego Trybunału do spraw Sierra Leone i Statut Specjalnego Trybunału do spraw Sierra Leone, Freetown, 16 stycznia 2002 r.

(United Nations Security Council Official Records, dokument S/2002/246 dołączony do listu z dnia 6 marca 2002 r. skierowanego przez Sekretarza Generalnego ONZ do Przewodniczącego Rady Bezpieczeństwa) [1]
(wyciąg)

1. Porozumienie

Z uwagi na to, że Rada Bezpieczeństwa w swojej rezolucji 1315 (2000) z dnia 14 sierpnia 2000 r. wyraziła głębokie zaniepokojenie bardzo poważnymi zbrodniami popełnionymi na terytorium Sierra Leone przeciwko ludności Sierra Leone oraz przeciwko Organizacji Narodów Zjednoczonych i współpracującemu z nią personelowi, które to zbrodnie w przeważającej części nie zostały ukarane;

Z uwagi na to, że w tej rezolucji Rada Bezpieczeństwa zwróciła się do Sekretarza Generalnego o wynegocjowanie z Rządem Sierra Leone porozumienia w celu utworzenia specjalnego, niezależnego trybunału dla osądzenia osób, które ponoszą największą odpowiedzialność za popełnienie poważnych naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego oraz czynów będących zbrodniami w świetle prawa wewnętrznego obowiązującego w Sierra Leone;

Z uwagi na to, że Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych (zwany dalej „Sekretarzem Generalnym") i Rząd Sierra Leone (zwany dalej „Rządem") odbyli takie negocjacje w celu utworzenia Specjalnego Trybunału do spraw Sierra Leone (zwanego dalej „Specjalnym Trybunałem");

Organizacja Narodów Zjednoczonych i Rząd Sierra Leone uzgodniły obecnie co następuje:

Artykuł 1
Utworzenie Specjalnego Trybunału

1. Niniejszym tworzy się Specjalny Trybunał do spraw Sierra Leone w celu sądzenia osób, które ponoszą największą odpowiedzialność za poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego i prawa wewnętrznego obowiązującego w Sierra Leone, popełnione na terytorium Sierra Leone od 30 listopada 1996 r.

2. Specjalny Trybunał działa zgodnie ze Statutem Specjalnego Trybunału do spraw Sierra Leone. Statut jest dołączony do niniejszego porozumienia i stanowi jego nieodłączną część.

Opuszczono dalszą część porozumienia zawartą w artykułach 2–23, których treść została w większości powtórzona w przepisach statutu

2. Statut

Specjalny Trybunał do spraw Sierra Leone (zwany dalej „Specjalnym Trybunałem"), utworzony na mocy Porozumienia między Organizacją Narodów Zjednoczonych i Rządem Sierra Leone w następstwie rezolucji Rady Bezpieczeństwa 1315 (2000) z 14 sierpnia 2000 r., działa zgodnie z przepisami niniejszego statutu.

Artykuł 1
Kompetencje Specjalnego Trybunału

1. Specjalny Trybunał ma prawo, z wyjątkiem sytuacji przewidzianych w ustępie 2 poniżej, do sądzenia osób, które ponoszą największą odpowiedzialność za poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego i prawa wewnętrznego obowiązującego w Sierra Leone, popełnione na terytorium Sierra Leone od 30 listopada 1996 r., łącznie z tymi przywódcami, którzy – popełniając te zbrodnie – stworzyli zagrożenie dla ustanawiania i wdrażania procesu pokojowego w Sierra Leone.

2. Wszelkie naruszenia prawa dokonane przez członków misji pokojowych i członków personelu im towarzyszącego, obecnych na terytorium Sierra Leone stosownie do porozumienia o statusie misji obowiązującego między Organizacją Narodów Zjednoczonych i Rzą-

[1] Tłumaczenie E. Mikos-Skuza.

dem Sierra Leone lub stosownie do porozumień między Sierra Leone i innymi rządami bądź organizacjami regionalnymi albo, w braku takiego porozumienia pod warunkiem, że operacje pokojowe zostały podjęte za zgodą Rządu Sierra Leone, podlegają pierwszoplanowej jurysdykcji Państwa wysyłającego.

3. W przypadku, gdy Państwo wysyłające nie chce lub rzeczywiście nie może prowadzić dochodzenia lub osądzić danej osoby, Sąd może dokonać wobec niej wymiaru sprawiedliwości, o ile Rada Bezpieczeństwa, na wniosek jakiegokolwiek państwa, upoważni go do tego.

Artykuł 2

Zbrodnie przeciwko ludzkości

Specjalny Trybunał ma prawo do sądzenia osób, które popełniły następujące zbrodnie w ramach szeroko zakrojonych i systematycznych ataków przeciwko jakiejkolwiek ludności cywilnej:

Zabójstwo;

Eksterminacja;

Niewolnictwo;

Deportacja;

Uwięzienie;

Torturowanie;

Zgwałcenie, niewolnictwo seksualne, przymusowa prostytucja, wymuszona ciąża i inne formy przemocy seksualnej;

Prześladowanie z powodów politycznych, rasowych lub religijnych;

Inne czyny nieludzkie.

Artykuł 3

Naruszenia artykułu 3 wspólnego dla konwencji genewskich oraz naruszenia protokołu dodatkowego II

Specjalny Trybunał ma prawo do sądzenia osób, które popełniły lub zleciły popełnienie poważnych naruszeń artykułu 3 wspólnego dla konwencji genewskich o ochronie ofiar wojny z 12 sierpnia 1949 r. oraz protokołu dodatkowego II do tych konwencji z 8 czerwca 1977 r. Takie naruszenia obejmują:

Zamachy na życie, zdrowie lub fizyczną albo psychiczną równowagę osób, zwłaszcza zabójstwa, jak też okrutne traktowanie, takie jak tortury, okaleczenia lub wszelkie postacie kar cielesnych;

Kary zbiorowe;

Branie zakładników;

Działania terrorystyczne;

Zamachy na godność osobistą, w szczególności traktowanie poniżające i upokarzające, gwałt, zmuszanie do prostytucji i wszelkie postacie zamachów na obyczajność;

Grabież;

Skazywanie i wykonywanie egzekucji bez uprzedniego wyroku, wydanego przez sąd należycie ukonstytuowany i dający wszelkie gwarancje procesowe uznane za niezbędne przez narody cywilizowane;

Groźba popełnienia któregokolwiek z wymienionych czynów.

Artykuł 4

Inne poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego

Specjalny Trybunał ma prawo do sądzenia osób, które dokonały następujących poważnych naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego:

Celowe kierowanie ataków przeciwko całej ludności cywilnej lub przeciwko poszczególnym osobom cywilnym nie biorącym bezpośredniego udziału w działaniach zbrojnych;

Celowe kierowanie ataków przeciwko osobom, urządzeniom, materiałom, formacjom lub pojazdom zaangażowanym w pomoc humanitarną lub misje pokojowe zgodnie z Kartą Organizacji Narodów Zjednoczonych, o ile są one uprawnione na mocy międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych do ochrony przysługującej osobom lub dobrom cywilnym;

Rekrutowanie lub werbowanie dzieci poniżej 15 roku życia do sił zbrojnych bądź zbrojnych ugrupowań albo wykorzystywanie ich do aktywnego udziału w działaniach zbrojnych.

Artykuł 5

Zbrodnie w świetle prawa wewnętrznego obowiązującego w Sierra Leone

Specjalny Trybunał ma prawo do sądzenia osób, które popełniły następujące zbrodnie w świetle prawa wewnętrznego obowiązującego w Sierra Leone:

Przestępstwa polegające na wykorzystywaniu dziewcząt na podstawie Ustawy o Zapobieganiu Okrucieństwu wobec Dzieci z 1926 r.:

Wykorzystanie dziewczynki poniżej 13 roku życia w sposób sprzeczny z działem 6;

Wykorzystanie dziewczynki między 13 i 14 rokiem życia w sposób sprzeczny z działem 7;

Uprowadzenie dziewczynki w celach niemoralnych w sposób sprzeczny z działem 12.

Przestępstwa polegające na rozmyślnym niszczeniu własności na podstawie Ustawy o Celowym Wyrządzaniu Szkód z 1861 r.:

Podpalanie mieszkań – domów, w których przebywa człowiek, w sposób sprzeczny z działem 2;

Podpalanie budynków publicznych w sposób sprzeczny z działami 5 i 6;

Podpalanie innych budynków w sposób sprzeczny z działem 6.

Artykuł 6

Artykuł ten zatytułowany „Indywidualna odpowiedzialność karna" ma bardzo podobną treść do treści artykułu 7 Statutu Międzynarodowego Trybunału do spraw byłej Jugosławii.

Artykuł 7

Jurysdykcja wobec osób powyżej 15 roku życia

1. Specjalnemu Trybunałowi nie przysługuje jurysdykcja wobec jakiejkolwiek osoby, która w chwili rzekomego popełnienia zbrodni nie miała ukończonych 15 lat. Jeżeli przed Trybunałem staje osoba, która w chwili rzekomego popełnienia zbrodni miała ukończone 15 lat, ale nie miała ukończonych 18 lat, będzie ona traktowana w sposób godny, z poszanowaniem jej wartości, przy uwzględnieniu jej młodego wieku i w dążeniu do przywrócenia jej społeczeństwu, do ponownego włączenia i podjęcia przez nią aktywnego udziału w życiu społecznym, w sposób zgodny z międzynarodowymi standardami praw człowieka, zwłaszcza praw dziecka.

2. Przy rozstrzyganiu sprawy przeciwko młodemu sprawcy, Specjalny Trybunał zarządzi zastosowanie jakichkolwiek spośród następujących środków: kuratela i nadzór, wykonywanie prac społecznych, doradztwo, opieka wychowawcza, programy szkolenia poprawczego, oświatowego i zawodowego, uczęszczanie do szkół dla nieletnich przestępców i, w razie potrzeby, objęcie programami rozbrojenia, demobilizacji i reintegracji lub programami agencji zajmujących się opieką nad dziećmi.

Artykuł 8

Zbieg jurysdykcji

1. Specjalnemu Trybunałowi i sądom krajowym Sierra Leone przysługuje równoległa właściwość do sądzenia.

2. Specjalnemu Trybunałowi przysługuje pierwszeństwo wobec sądów krajowych Sierra Leone. Na każdym etapie postępowania Specjalny Trybunał może formalnie zażądać od sądu krajowego podporządkowania się jego kompetencji zgodnie z niniejszym statutem oraz regułami procesowymi i dowodowymi.

Artykuł 9

Ma taką treść, jak artykuł 10 statutu Międzynarodowego Trybunału do spraw byłej Jugosławii.

Artykuł 10

Amnestia

Amnestia, którą została objęta jakakolwiek osoba podlegająca właściwości Specjalnego Trybunału w odniesieniu do zbrodni określonych w artykułach 2 do 4 niniejszego statutu, nie stanowi przeszkody do sądzenia.

Artykuł 11

Organizacja Specjalnego Trybunału

Specjalny Trybunał składa się z następujących organów:

Izby, obejmujące jedną lub więcej Izb Orzekających i Izbę Apelacyjną;

Prokurator;

Sekretariat.

Artykuł 12
Skład Izb

Izby są złożone z nie mniej niż ośmiu (8) lub nie więcej niż jedenastu (11) niezależnych Sędziów, którzy sprawują urząd w następujący sposób:

Trzech Sędziów sprawuje urząd w Izbie Orzekającej, przy czym jeden spośród nich jest Sędzią mianowanym przez Rząd Sierra Leone, a dwóch Sędziów jest mianowanych przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych (zwanego dalej „Sekretarzem Generalnym");

Pięciu Sędziów sprawuje urząd w Izbie Apelacyjnej, przy czym dwóch spośród nich jest mianowanych przez Rząd Sierra Leone, a trzech Sędziów jest mianowanych przez Sekretarza Generalnego.

Opuszczono dalszą część statutu zawartą w ustępach 2–4 artykułu 12 i w artykułach 13–25, których treść powtarza w dużej części przepisy Statutów Międzynarodowych Trybunałów do spraw byłej Jugosławii i Rwandy.

Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego, Rzym, 17 lipca 1998 r.

(DzU z 2003 r., nr 78, poz. 708)

Preambuła

Państwa-Strony niniejszego statutu,

Świadome, iż wszyscy ludzie są połączeni wspólnymi więzami, że ich kultury tworzą wspólne dziedzictwo oraz zaniepokojeni, iż ta delikatna mozaika może w każdej chwili zostać zniszczona,

Pamiętając, iż w mijającym wieku miliony dzieci, kobiet i mężczyzn były ofiarami niewyobrażalnych okrucieństw, które głęboko poruszyły sumienie ludzkości,

Uznając, iż tego typu poważne zbrodnie zagrażają pokojowi, bezpieczeństwu i pomyślności świata,

Potwierdzając, iż najpoważniejsze zbrodnie wagi międzynarodowej nie mogą pozostać bezkarne, oraz, że ich skuteczne ściganie musi zostać zapewnione poprzez podjęcie odpowiednich działań zarówno przez poszczególne państwa, jak i poprzez wzmocnienie współpracy międzynarodowej,

Zdecydowane, by położyć kres bezkarności sprawców tych zbrodni, i w ten sposób przyczynić się do zapobieżenia ich popełnianiu,

Przypominając, iż obowiązkiem każdego państwa jest wykonywanie jurysdykcji karnej w stosunku do osób odpowiedzialnych za zbrodnie międzynarodowe,

Potwierdzając cele i zasady Karty Narodów Zjednoczonych, a w szczególności zasadę powstrzymywania się przez każde państwo od groźby użycia siły lub jej użycia przeciwko całości terytorialnej lub niezawisłości politycznej któregokolwiek państwa, jak i w inny sposób niezgodny z celami Narodów Zjednoczonych,

Podkreślając, iż żadne z postanowień niniejszego statutu nie może być traktowane jako upoważnienie dla któregokolwiek Państwa-Strony do interwencji w konflikcie zbrojnym lub w wewnętrznych sprawach jakiegokolwiek państwa,

Zdecydowane, ze względu na powyższe cele oraz dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń utworzyć niezależny stały Międzynarodowy Trybunał Karny związany z systemem Narodów Zjednoczonych, posiadający jurysdykcję w stosunku do najpoważniejszych zbrodni wagi międzynarodowej,

Podkreślając, iż Międzynarodowy Trybunał Karny utworzony na podstawie niniejszego statutu ma charakter komplementarny w stosunku do krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych,

Postanawiając zagwarantować trwałe poszanowanie sprawiedliwości międzynarodowej i jej realizację,

Uzgodniły co następuje:

Część I
Utworzenie Trybunału
Artykuł 1
Trybunał

Niniejszym tworzy się Międzynarodowy Trybunał Karny (zwany dalej „Trybunałem"). Trybunał jest instytucją stałą i jest on władny wykonywać jurysdykcję wobec osób, które dopuściły się najpoważniejszych zbrodni wagi międzynarodowej, wymienionych w niniejszym statucie. Trybunał ma charakter komplementarny w stosunku do krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Jurysdykcja i działalność Trybunału uregulowane są postanowieniami niniejszego statutu.

Artykuł 2
Stosunki pomiędzy Trybunałem a Narodami Zjednoczonymi

Stosunki pomiędzy Trybunałem a Narodami Zjednoczonymi są regulowane w oparciu o umowę zatwierdzoną przez Zgromadzenie Państw-Stron niniejszego statutu a następnie zawartą przez Prezesa Trybunału w jego imieniu.

Artykuł 3
Siedziba Trybunału

1. Siedzibą Trybunału ustanawia się Hagę w Holandii („Państwo przyjmujące").
2. Trybunał zawiera porozumienie w sprawie głównej siedziby z Państwem przyjmującym; porozumienie to zawierane jest przez Prezesa Trybunału w jego imieniu, po zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Państw-Stron.
3. Na podstawie niniejszego statutu Trybunał może ustanowić swoją siedzibę gdzie indziej, jeżeli uzna to za pożądane.

Artykuł 4
Status prawny i uprawnienia Trybunału

1. Trybunał posiada międzynarodową osobowość prawną. Trybunał posiada również zdolność prawną w zakresie koniecznym do wykonywania swych funkcji i realizowania swoich celów.
2. Trybunał może wykonywać swoje funkcje i uprawnienia przewidziane w niniejszym statucie na terytorium każdego Państwa-Strony oraz – na podstawie specjalnej umowy – na terytorium innego państwa.

Część II
Jurysdykcja, dopuszczalność oraz prawo właściwe
Artykuł 5
Przestępstwa objęte jurysdykcją Trybunału

1. Jurysdykcja Trybunału jest ograniczona do najpoważniejszych zbrodni wagi międzynarodowej. Jurysdykcja Trybunału na podstawie niniejszego statutu obejmuje następujące zbrodnie:
(a) zbrodnię ludobójstwa;
(b) zbrodnie przeciwko ludzkości;
(c) zbrodnie wojenne;
(d) zbrodnię agresji.
2. Trybunał wykonuje jurysdykcję w odniesieniu do zbrodni agresji, gdy tylko zostanie przyjęte postanowienie zgodnie z artykułami 121 i 123 definiujące tę zbrodnię oraz określające warunki wykonywania przez Trybunał jurysdykcji w odniesieniu do tej zbrodni. Powyższe postanowienie powinno być zgodne z odpowiednimi postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 6
Ludobójstwo

Dla celów niniejszego statutu „ludobójstwo" oznacza którykolwiek z następujących czynów, dokonany z zamiarem zniszczenia w całości lub części grupy narodowej, etnicznej, rasowej lub religijnej, takich jak:
(a) zabójstwo członków grupy;
(b) spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków grupy;

(c) rozmyślne stworzenie dla grupy warunków życia, obliczonych na spowodowanie ich całkowitego lub częściowego zniszczenia fizycznego;

(d) stosowanie środków, które mają na celu wstrzymanie urodzin w obrębie grupy;

(e) przymusowe przekazywanie dzieci członków grupy do innej grupy.

Artykuł 7

Zbrodnie przeciwko ludzkości

1. Dla celów niniejszego statutu „zbrodnia przeciwko ludzkości" oznacza którykolwiek z następujących czynów, popełniony w ramach rozległego lub systematycznego, świadomego ataku skierowanego przeciwko ludności cywilnej:

(a) zabójstwo;

(b) eksterminacja;

(c) niewolnictwo;

(d) deportacja lub przymusowe przemieszczanie ludności;

(e) uwięzienie lub inne dotkliwe pozbawienie wolności fizycznej z naruszeniem podstawowych reguł prawa międzynarodowego;

(f) tortury;

(g) zgwałcenie, niewolnictwo seksualne, przymusowa prostytucja, wymuszona ciąża, przymusowa sterylizacja oraz jakiekolwiek inne formy przemocy seksualnej porównywalnej wagi;

(h) prześladowanie jakiejkolwiek możliwej do zidentyfikowania grupy lub zbiorowości z powodów politycznych, rasowych, narodowych, etnicznych, kulturowych, religijnych, płci *(gender)* w rozumieniu ustępu 3, lub z innych powodów powszechnie uznanych za niedopuszczalne na podstawie prawa międzynarodowego, w związku z jakimkolwiek czynem, do którego odnosi się w niniejszy ustęp lub z jakąkolwiek zbrodnią objętą jurysdykcją Trybunału;

(i) wymuszone zaginięcia osób;

(j) zbrodnia apartheidu;

(k) inne nieludzkie czyny o podobnym charakterze celowo powodujące ogromne cierpienie lub poważne uszkodzenie ciała albo zdrowia psychicznego lub fizycznego.

2. W rozumieniu ustępu 1:

(a) „Atak skierowany przeciwko ludności cywilnej" oznacza sposób działania, polegający na wielokrotnym dopuszczaniu się czynów opisanych w ustępie 1 skierowanych przeciwko ludności cywilnej, podjęty stosownie do lub dla wsparcia polityki państwowej lub organizacyjnej zakładającej dokonanie takiego ataku;

(b) „Eksterminacja" obejmuje celowe stworzenie takich warunków życia, *inter alia*, pozbawienie dostępu do jedzenia i opieki medycznej, które są obliczone na wyniszczenie części ludności;

(c) „Niewolnictwo" oznacza realizowanie niektórych lub wszystkich uprawnień związanych z prawem własności w stosunku do człowieka oraz obejmuje realizację tych uprawnień w zakresie handlu ludźmi, a w szczególności kobietami i dziećmi;

(d) „Deportacja lub przymusowe przemieszczanie ludności" oznacza zmuszenie ludzi do zmiany ich zgodnego z prawem miejsca zamieszkania połączone z wydaleniem lub innymi przymusowymi działaniami, bez podstawy w prawie międzynarodowym;

(e) „Tortury" oznaczają celowe zadawanie dotkliwego bólu lub cierpienia, fizycznego bądź psychicznego, jakiejkolwiek osobie będącej pod opieką lub pod kontrolą oskarżonego. Termin ten nie obejmuje bólu i cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo;

(f) „Wymuszona ciąża" oznacza bezprawne uwięzienie kobiety, której zajście w ciążę nastąpiło na skutek przemocy, z zamiarem wpłynięcia na skład etniczny jakiejkolwiek grupy ludności lub dokonania innych poważnych naruszeń prawa międzynarodowego. Niniejsza definicja w żadnym razie nie może być rozumiana jako naruszająca prawo krajowe dotyczące ciąży;

(g) „Prześladowanie" oznacza celowe i dotkliwe, sprzeczne z prawem międzynarodowym, pozbawianie podstawowych praw jakiejkolwiek grupy lub wspólnoty z powodu jej tożsamości;

(h) „Zbrodnia apartheidu" oznacza niehumanitarne działania o charakterze podobnym do opisanych w ustępie 1, dokonane w ramach zinstytucjonalizowanego ustroju ukierunkowanego na systematyczny ucisk oraz przewagę jednej grupy rasowej nad jakąkolwiek inną grupą lub grupami rasowymi, oraz dokonane w zamiarze utrzymania tego ustroju;

(i) „Wymuszone zaginięcia osób" oznaczają zatrzymanie, aresztowanie lub porwanie ludzi przez lub za upoważnieniem, pomocą, lub milczącą zgodą państwa lub organizacji politycznej a następnie odmowę przyznania faktu tego pozbawienia wolności lub odmowę przekazania informacji dotyczących losu i miejsca pobytu tych ludzi, z zamiarem pozbawienia ich ochrony prawnej przez dłuższy okres czasu.

3. Dla celów niniejszego statutu przyjmuje się, że pojęcie „płeć" (*gender*) odnosi się do dwóch płci: męskiej i żeńskiej, w kontekście społecznym. Pojęcie „płeć" (*gender*) nie ma żadnego innego znaczenia od wskazanego powyżej.

Artykuł 8[1]

Zbrodnie wojenne

1. Trybunał posiada jurysdykcję w odniesieniu do zbrodni wojennych, w szczególności popełnionych w ramach realizacji planu lub polityki albo kiedy zbrodnie te są popełniane na szeroką skalę.

2. Dla celów niniejszego statutu „zbrodnie wojenne" oznaczają:

(a) poważne naruszenia konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r., mianowicie jakiekolwiek z wymienionych poniżej działań skierowanych przeciwko ludziom lub dobrom chronionym na podstawie postanowień odpowiedniej konwencji genewskiej:

(i) zamierzone zabójstwo;

(ii) tortury lub nieludzkie traktowanie, w tym eksperymenty biologiczne;

(iii) umyślne sprawianie wielkich cierpień albo ciężkich uszkodzeń ciała i zdrowia;

(iv) dokonywanie bezprawnie i samowolnie poważnych zniszczeń i przywłaszczania mienia, nieusprawiedliwione koniecznością wojskową;

(v) zmuszanie jeńców wojennych lub innych chronionych osób do służby w siłach zbrojnych mocarstwa nieprzyjacielskiego;

(vi) umyślne pozbawianie jeńców wojennych lub innych chronionych osób prawa do rzetelnego procesu prowadzonego w normalnym trybie;

(vii) bezprawna deportacja lub przesiedlenie lub bezprawne pozbawianie wolności;

(viii) branie zakładników;

(b) inne poważne naruszenia praw i zwyczajów prawa międzynarodowego mających zastosowanie do konfliktów zbrojnych o międzynarodowym charakterze, mianowicie:

(i) zamierzone kierowanie ataków przeciwko ludności cywilnej lub osobom cywilnym nie biorącym bezpośredniego udziału w działaniach wojennych;

(ii) zamierzone kierowanie ataków na obiekty cywilne czyli obiekty nie będące celami wojskowymi;

(iii) zamierzone kierowanie ataków na personel, instalacje, materiały, oddziały lub pojazdy związane z pomocą humanitarną lub misjami pokojowymi działającymi w oparciu o Kartę Narodów Zjednoczonych tak długo, jak są one uprawnione do ochrony przysługującej osobom cywilnym i obiektom cywilnym na podstawie międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych;

(iv) zamierzone przeprowadzanie ataku, ze świadomością, iż atak ten spowoduje przypadkową utratę życia lub zranienie osób cywilnych lub szkodę w obiektach cywilnych lub rozległą, długotrwałą i poważną szkodę w środowisku naturalnym, które byłyby wyraźnie

---

[1] W artykule tym zawarte zostały fragmenty przepisów, a miejscami nawet całe przepisy regulaminu haskiego z 1907 r., konwencji genewskich z 1949 r. i protokołów dodatkowych z 1977 r. Wydaje się, iż dokonując urzędowego tłumaczenia tekstu artykułu 8 na język polski zignorowano tę okoliczność, gdyż wprowadzono nowe polskie odpowiedniki dla wyrażeń, których bardzo dobre wcześniejsze tłumaczenie utrwaliło się w polskim języku prawnym i prawniczym. Przykładowo, angielskie wyrażenie *„grave breaches"* było tłumaczone na język polski jako *„ciężkie naruszenia"* (por. art. 49-50 konwencji genewskiej I; art. 50–51 konwencji genewskiej II; art. 129–130 konwencji genewskiej III; art. 146–147 konwencji genewskiej IV; art. 85 protokołu dodatkowego I). Natomiast pojęciem *„poważnych naruszeń"* posługiwano się w języku polskim przy tłumaczeniu wyrażenia *„serious violations"* występującego w nazwie międzynarodowych trybunałów do spraw Jugosławii i Rwandy. Jest to pojęcie szersze, obejmujące nie tylko *„ciężkie naruszenia"* konwencji genewskich z 1949 r. i protokołów dodatkowych z 1977 r., ale również pewne inne czyny. W polskim tłumaczeniu art. 8 Statutu MTK przetłumaczono jednak *„grave breaches"* jako *„poważne naruszenia"*, co komplikuje interpretację tego przepisu w oparciu o tekst w języku polskim i czyni koniecznym sięganie do tekstów autentycznych (przyp. E. Mikos-Skuza).

nadmierne w stosunku do konkretnej, bezpośredniej i całkowitej spodziewanej korzyści wojskowej;

(v) atakowanie lub bombardowanie, przy użyciu jakichkolwiek środków, bezbronnych miast, wsi, domów mieszkalnych i budowli nie będących celami wojskowymi;

(vi) zabijanie lub zranienie nieprzyjaciela, który złożywszy broń lub nie mając już środków obrony, zdał się na łaskę;

(vii) bezpodstawne używanie flagi rozjemczej lub sztandaru lub oznak wojskowych i munduru nieprzyjaciela lub Organizacji Narodów Zjednoczonych, jak również oznak rozróżniających ustanowionych przez konwencje genewskie, skutkujące śmiercią lub poważnym zranieniem osoby;

(viii) przesiedlanie, bezpośrednio lub pośrednio, przez mocarstwo okupujące, części własnej ludności cywilnej na terytorium okupowane lub deportacja albo przesiedlanie całości lub części ludności cywilnej zamieszkałej na terytorium okupowanym w ramach tego terytoriom lub poza nie;

(ix) zamierzone kierowanie ataków na budynki przeznaczone na cele religijne, edukacyjne, artystyczne, naukowe lub charytatywne, pomniki historyczne, szpitale oraz miejsca, gdzie gromadzeni są ranni i chorzy, pod warunkiem, że nie są one celami wojskowymi;

(x) poddawanie osób, które są w mocy strony przeciwnej, okaleczeniom fizycznym lub wszelkiego rodzaju eksperymentom medycznym lub naukowym, które nie są usprawiedliwione ani działaniem w interesie tej osoby, ani leczeniem medycznym, stomatologicznym lub szpitalnym, a które powodują śmierć lub poważne zagrożenie zdrowia tej osoby lub osób;

(xi) podstępne zabijanie lub ranienie osób, należących do ludności lub wojsk nieprzyjaciela;

(xii) ogłaszanie, że nikomu nie będzie darowane życie;

(xiii) niszczenie lub zagarnianie własności nieprzyjaciela, z wyjątkiem przypadków, gdy takiego zniszczenia lub zagarnięcia wymaga konieczność wojenna;

(xiv) ogłaszanie praw i roszczeń obywateli strony przeciwnej za wygasłe, zawieszone lub niedopuszczalne do dochodzenia przed sądem;

(xv) zmuszanie obywateli strony przeciwnej do uczestnictwa w działaniach wojennych skierowanych przeciwko ich krajowi, nawet gdy pozostawali oni w służbie strony wojującej przed rozpoczęciem wojny;

(xvi) wydawanie na łup miast lub miejsc, nawet zdobytych szturmem;

(xvii) używanie trucizny lub zatrutej broni;

(xviii) używanie gazów duszących, trujących lub innych oraz wszelkich podobnych cieczy, materiałów i urządzeń;

(xix) stosowanie pocisków, które z łatwością rozszerzają się lub spłaszczają w ciele człowieka, takich jak pociski z twardą łuską, która nie pokrywa w całości rdzenia lub jest ponacinana;

(xx) stosowanie broni, pocisków i materiałów, oraz sposobów prowadzenia wojny, które z natury rzeczy powodują zbędne szkody lub nadmierne cierpienia, lub które ze swej istoty stanowią naruszanie międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych, pod warunkiem, że taka broń, pociski i materiały a także sposoby prowadzenia wojny są objęte całkowitym zakazem i są wymienione w aneksie do niniejszego statutu w wyniku poprawki przyjętej zgodnie z odpowiednimi postanowieniami artykułów 121 i 123;

(xxi) dopuszczanie się zamachów na godność osobistą, a w szczególności traktowanie poniżające i upokarzające;

(xxii) dopuszczanie się zgwałcenia, niewolnictwa seksualnego, przymusowej prostytucji, wymuszonej ciąży w rozumieniu artykułu 7, ustęp 2 (f), przymusowej sterylizacji oraz innych form przemocy seksualnej również stanowiących poważne naruszenie konwencji genewskich;

(xxiii) używanie osób cywilnych lub innych chronionych osób do ochraniania swoją obecnością punktów, obszarów lub sił wojskowych przed działaniami wojskowymi;

(xxiv) zamierzone kierowanie ataków na budynki, materiały, oddziały medyczne i środki transportu oraz personel używający znaków odróżniających ustanowionych przez konwencje genewskie zgodnie z prawem międzynarodowym;

(xxv) zamierzone głodzenie osób cywilnych jako metoda prowadzenia działań wojennych poprzez pozbawianie tych osób środków niezbędnych do życia, w tym umyślne pozbawianie racji żywnościowych przewidzianych w konwencjach genewskich;

(xxvi) wcielanie lub werbowanie dzieci poniżej piętnastego roku życia do narodowych sił zbrojnych lub faktyczne używanie ich w działaniach zbrojnych;

(c) W przypadku wybuchu konfliktu zbrojnego nie mającego charakteru międzynarodowego, poważne naruszenia artykułu 3, wspólnego dla czterech konwencji genewskich, mianowicie następujące czyny popełnione wobec osób nie biorących bezpośredniego udziału w działaniach wojennych, włącznie z członkami sił zbrojnych, którzy złożyli broń, oraz osób wyłączonych z walki na skutek choroby, ran, pozbawienia wolności lub z jakiegokolwiek innego powodu:

(i) zamachy na życie i nietykalność cielesną, a w szczególności zabójstwa we wszelkiej postaci, okaleczenia, okrutne traktowanie i tortury;

(ii) zamachy na godność osobistą, a w szczególności poniżające i upokarzające traktowanie;

(iii) branie zakładników;

(iv) skazywanie i wykonywanie egzekucji bez uprzedniego wyroku, wydanego przez sąd należycie ukonstytuowany i dający gwarancje procesowe, które powszechnie uznane są za niezbędne;

(d) Ustęp 2 (c) ma zastosowanie do konfliktów zbrojnych, które nie mają charakteru międzynarodowego; nie ma więc zastosowania do wewnętrznych zamieszek i napięć, takich jak: bunty oraz odizolowane i sporadyczne akty przemocy lub inne działania o podobnym charakterze.

(e) Inne poważne naruszenia praw i zwyczajów prawa międzynarodowego mających zastosowanie do konfliktów zbrojnych, które nie mają charakteru międzynarodowego, mianowicie:

(i) zamierzone kierowanie ataków przeciwko ludności cywilnej lub osobom cywilnym nie biorącym bezpośredniego udziału w działaniach wojennych;

(ii) zamierzone kierowanie ataków na budynki, materiały, oddziały medyczne i środki transportu oraz personel używający znaków odróżniających ustanowionych przez konwencje genewskie zgodnie z prawem międzynarodowym;

(iii) zamierzone kierowanie ataków na personel, instalacje, materiały, oddziały lub pojazdy związane z pomocą humanitarną lub misjami pokojowymi działającymi w oparciu o Kartę Narodów Zjednoczonych tak długo, jak są one uprawnione do ochrony przysługującej osobom cywilnym i obiektom cywilnym na podstawie międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych;

(iv) zamierzone kierowanie ataków na budynki przeznaczone na cele religijne, edukacyjne, artystyczne, naukowe lub charytatywne, pomniki historyczne, szpitale oraz miejsca, gdzie gromadzeni są ranni i chorzy, pod warunkiem, że nie są one celami wojskowymi;

(v) wydawanie na łup miast lub miejsc, nawet zdobytych szturmem;

(vi) dopuszczanie się zgwałcenia, niewolnictwa seksualnego, przymusowej prostytucji, wymuszonej ciąży w rozumieniu artykułu 7 ustęp 2 (f), przymusowej sterylizacji oraz innych form przemocy seksualnej również stanowiących poważne naruszenie artykułu 3 wspólnego czterem konwencjom genewskim;

(vii) wcielanie lub werbowanie dzieci poniżej piętnastego roku życia do sił zbrojnych lub używanie ich w działaniach zbrojnych;

(viii) zarządzanie przesiedleń ludności cywilnej z powodów związanych z konfliktem zbrojnym, chyba, że wymaga tego potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa ludności cywilnej lub jest to podyktowane koniecznością wojskową;

(ix) podstępne zabijanie lub ranienie walczącego nieprzyjaciela;

(x) ogłaszanie, że nikomu nie będzie darowane życie;

(xi) poddawanie osób, które są w mocy strony przeciwnej, okaleczeniom fizycznym lub wszelkiego rodzaju eksperymentom medycznym lub naukowym, które nie są usprawiedliwione ani działaniem w interesie tej osoby, ani leczeniem medycznym, stomatologicznym lub szpitalnym, a które powodują śmierć lub poważne zagrożenie zdrowia tej osoby lub osób;

(xii) niszczenie lub zagarnianie własności nieprzyjaciela, z wyjątkiem przypadków, gdy takiego zniszczenia lub zagarnięcia wymaga konieczność wojenna;

(f) Ustęp 2 (e) ma zastosowanie do konfliktów zbrojnych, które nie mają charakteru międzynarodowego; nie ma więc zastosowania do wewnętrznych zamieszek i napięć, takich jak: bunty, oraz odizolowane i sporadyczne akty przemocy lub inne działania o podobnym charakterze. Ma natomiast zastosowanie do konfliktów zbrojnych, mających miejsce na terytorium państwa, gdzie toczy się przedłużający się konflikt zbrojny między władzami państwowymi a zorganizowanymi, zbrojnymi ugrupowaniami lub pomiędzy takimi ugrupowaniami.

3. Żadne z postanowień ustępu 2 (c) i (e) nie narusza odpowiedzialności rządu za utrzymanie lub przywrócenie prawa i porządku w państwie oraz obronę jedności i integralności terytorialnej państwa przy użyciu usprawiedliwionych środków.

Artykuł 9

Elementy definicji zbrodni

1. Elementy definicji zbrodni stanowią pomoc dla Trybunału w interpretacji i stosowaniu artykułu 6, 7 i 8. Przyjmowane są większością dwóch trzecich głosów członków Zgromadzenia Państw-Stron.

2. Poprawki do elementów definicji zbrodni mogą zostać zgłoszone przez:

(a) każde Państwo-Stronę;

(b) Sędziów, o ile za poprawką opowiedziała się bezwzględna większość spośród nich;

(c) Prokuratora.

Poprawki przyjmuje Zgromadzenie Państw-Stron większością dwóch trzecich głosów.

3. Elementy definicji zbrodni i poprawki do nich winny być zgodne z niniejszym statutem.

Artykuł 10

Żadne z postanowień niniejszej części nie może być interpretowane jako ograniczające lub naruszające w jakikolwiek sposób istniejące i rozwijające się zasady prawa międzynarodowego dla celów innych niż niniejszy statut.

Artykuł 11

Jurysdykcja *ratione temporis*

1. Jurysdykcją Trybunału objęte są wyłącznie zbrodnie popełnione po wejściu w życie niniejszego statutu.

2. Jeżeli państwo stanie się stroną statutu po jego wejściu w życie, Trybunał może wykonywać swoją jurysdykcję jedynie w odniesieniu do zbrodni popełnionych po wejściu w życie statutu w stosunku do tego państwa, chyba, że państwo to złożyło deklarację na podstawie artykułu 12 ustęp 3.

Artykuł 12

Przesłanki wykonywania jurysdykcji

1. Państwo, które staje się stroną statutu, uznaje tym samym jurysdykcję Trybunału w odniesieniu do zbrodni wymienionych w artykule 5.

2. W przypadku określonym w artykule 13 ustęp (a) lub (c), Trybunał może wykonywać jurysdykcję, jeżeli jedno lub więcej spośród następujących państw jest Państwem-Stroną niniejszego statutu, lub uznało jurysdykcję Trybunału w trybie wskazanym w ustępie 3:

(a) Państwo, na terytorium którego został popełniony czyn, lub – jeżeli zbrodnia została popełniona na pokładzie statku wodnego lub powietrznego – państwo rejestracji statku wodnego lub powietrznego;

(b) Państwo, którego obywatelem jest osoba oskarżona o popełnienie zbrodni.

3. Jeżeli zgodnie z ustępem 2 wymagane jest uznanie jurysdykcji Trybunału przez państwo, które nie jest stroną statutu, państwo to może, w drodze deklaracji złożonej Sekretarzowi, uznać jurysdykcję Trybunału w odniesieniu do danej zbrodni. Państwo uznające jurysdykcję winno zgodnie z częścią IX podjąć współpracę z Trybunałem bez zwłoki i bez zastrzeżeń.

Artykuł 13

Wykonywanie jurysdykcji

Trybunał może wykonywać jurysdykcję zgodnie z postanowieniami niniejszego statutu w odniesieniu do zbrodni wymienionych w artykule 5, jeżeli:

(a) sytuacja, wskazująca na popełnienie jednej lub więcej zbrodni, zostanie przedstawiona Prokuratorowi przez Państwo-Stronę w trybie artykułu 14;

(b) sytuacja, wskazująca na popełnienie jednej lub więcej zbrodni, zostanie przedstawiona Prokuratorowi przez Radę Bezpieczeństwa, działającą na podstawie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych; lub

(c) postępowanie przygotowawcze w odniesieniu do takiej zbrodni zostało wszczęte przez Prokuratora na podstawie artykułu 15.

Artykuł 14

Przedstawienie sytuacji przez Państwo-Stronę

1. Państwo może przedstawić Prokuratorowi sytuację, wskazującą na popełnienie jednej lub więcej zbrodni objętych jurysdykcją Trybunału, żądając od Prokuratora wstępnego zbadania sprawy w celu ustalenia, czy należy postawić zarzut popełnienia tych zbrodni konkretnej osobie lub większej liczbie osób.

2. W miarę możliwości, przedstawienie winno wskazywać odpowiednie okoliczności sprawy i powinno być poparte dokumentami, które są dostępne państwu przedstawiającemu sytuację.

Artykuł 15

Prokurator

1. Prokurator może *proprio motu* dokonać wstępnego zbadania sprawy na podstawie informacji o zbrodniach podlegających jurysdykcji Trybunału.

2. Prokurator bada wiarygodność otrzymanej informacji. W tym celu może żądać dodatkowych informacji od państw, organów Narodów Zjednoczonych, organizacji międzyrządowych lub pozarządowych i innych wiarygodnych źródeł, które uważa za właściwe, i może zapoznawać się z pisemnymi lub ustnymi zeznaniami w siedzibie Trybunału.

3. Jeżeli Prokurator uzna, że istnieje uzasadniona podstawa do prowadzenia postępowania przygotowawczego, składa do Izby Przygotowawczej wniosek o upoważnienie do wszczęcia tego postępowania wraz z zebranymi w sprawie materiałami, na których wniosek jest oparty. Pokrzywdzeni mogą składać oświadczenia do Izby Przygotowawczej zgodnie z regułami procesowymi i dowodowymi.

4. Jeżeli po rozpoznaniu wniosku i dołączonych materiałów Izba Przygotowawcza uzna, że istnieje uzasadniona podstawa do wszczęcia postępowania przygotowawczego, i że sprawa wydaje się być objęta jurysdykcją Trybunału, Izba udziela upoważnienia do wszczęcia tego postępowania, bez przesądzania późniejszego rozstrzygnięcia Trybunału co do jurysdykcji i dopuszczalności sprawy.

5. Odmowa udzielenia upoważnienia do wszczęcia postępowania przygotowawczego przez Izbę Przygotowawczą nie wyklucza możliwości złożenia przez Prokuratora kolejnego wniosku w oparciu o nowe fakty lub dowody odnoszące się do tego samego stanu faktycznego.

6. Jeżeli po wstępnym zbadaniu sprawy przewidzianym w ustępach 1 i 2 Prokurator stwierdzi, że przedstawiona informacja nie stanowi uzasadnionej podstawy do wszczęcia postępowania przygotowawczego, informuje o tym zawiadamiających. Nie pozbawia to jednak Prokuratora możliwości badania dalszych przedstawianych mu informacji odnoszących się do tego samego stanu faktycznego, w świetle nowych faktów lub dowodów.

Artykuł 16

Odroczenie wszczęcia i zawieszenie postępowania przygotowawczego

Nie można wszcząć ani prowadzić postępowania przygotowawczego na podstawie niniejszego statutu przez okres 12 miesięcy od chwili zwrócenia się do Trybunału z takim wnioskiem przez Radę Bezpieczeństwa, działającą w oparciu o rezolucję podjętą na mocy rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych; wniosek może zostać ponowiony przez Radę na tych samych warunkach.

Artykuł 17

Przesłanki dopuszczalności

1. Mając na względzie ustęp 10 preambuły i artykuł 1, Trybunał orzeka, że sprawa jest niedopuszczalna, jeżeli:

(a) sprawa jest przedmiotem postępowania karnego w państwie, do którego jurysdykcji sprawa ta należy, chyba, że państwo to nie wyraża woli lub jest niezdolne do rzeczywistego przeprowadzenia postępowania karnego;

(b) w sprawie było prowadzone postępowanie przygotowawcze w państwie, do którego jurysdykcji sprawa ta należy i państwo to postanowiło zaniechać wniesienia oskarżenia

przeciwko osobie podejrzanej, chyba że decyzja taka została spowodowana brakiem woli lub niezdolnością tego państwa do rzeczywistego ścigania;

(c) osoba podejrzana została już osądzona z powodu czynu, będącego przedmiotem skargi, i rozprawa przed Trybunałem jest niedopuszczalna na podstawie artykułu 20 ustęp 3;

(d) waga sprawy nie usprawiedliwia dalszego działania Trybunału.

2. W celu ustalenia braku woli w danej sprawie, Trybunał bierze pod uwagę, czy mając na względzie zasady rzetelnego procesu uznane w prawie międzynarodowym, występuje jedna lub więcej spośród następujących okoliczności:

(a) postępowanie zostało wszczęte lub toczy się albo decyzja krajowa została podjęta w celu uchronienia osoby podejrzanej od odpowiedzialności karnej za zbrodnie objęte jurysdykcją Trybunału, wymienione w artykule 5;

(b) miała miejsce nieusprawiedliwiona zwłoka w prowadzeniu postępowania, która w świetle okoliczności danej sprawy nie da się pogodzić z zamiarem wymierzenia sprawiedliwości osobie podejrzanej;

(c) postępowanie nie było, lub nie jest prowadzone w sposób niezawisły lub bezstronny ani też nie było ani nie jest prowadzone w sposób, który w świetle okoliczności danej sprawy da się pogodzić z zamiarem wymierzenia sprawiedliwości osobie podejrzanej.

3. W celu stwierdzenia niezdolności w danej sprawie, Trybunał bierze pod uwagę, czy na skutek całkowitego lub znacznego rozpadu lub nieosiągalności krajowego wymiaru sprawiedliwości państwo nie jest w stanie ująć oskarżonego bądź uzyskać niezbędnych dowodów i zeznań lub w inny sposób jest niezdolne do prowadzenia postępowania.

Artykuł 18

Wstępne orzeczenie o dopuszczalności

1. Jeżeli sytuacja została przedstawiona Trybunałowi na podstawie artykułu 13 (a) i Prokurator uznał, że istnieje uzasadniona podstawa do wszczęcia postępowania przygotowawczego lub Prokurator wszczął to postępowanie zgodnie z artykułami 13 (c) i 15, Prokurator zawiadamia wszystkie Państwa-Strony, jak również te państwa, które w świetle dostępnych informacji sprawowałyby jurysdykcję w stosunku do danych zbrodni. Prokurator może zawiadomić te państwa w sposób poufny, i jeżeli uzna to za konieczne dla ochrony osób, zapobieżenia zniszczeniu dowodów i zapobieżenia ukrywaniu się osób, może ograniczyć zakres informacji udzielonej państwu.

2. W ciągu miesiąca od otrzymania zawiadomienia, państwo może poinformować Trybunał, że toczy się, lub toczyło się postępowanie przygotowawcze przeciwko jego obywatelom lub innym osobom objętym jego jurysdykcją z powodu czynów, które mogą stanowić zbrodnie wymienione w artykule 5, i które mają związek z informacjami udostępnionymi państwom w zawiadomieniu. Prokurator odstępuje temu państwu, na jego wniosek prowadzenie postępowania przygotowawczego przeciwko tym osobom, chyba że na wniosek Prokuratora Izba Przygotowawcza postanowi upoważnić Prokuratora do prowadzenia postępowania przygotowawczego.

3. Odstąpienie państwu postępowania przygotowawczego podlega ponownemu badaniu przez Prokuratora po upływie sześciu miesięcy od daty odstąpienia oraz w razie istotnej zmiany okoliczności wskazujących na brak woli lub możliwości rzeczywistego przeprowadzenia postępowania przygotowawczego przez to państwo.

4. Zainteresowanemu państwu oraz Prokuratorowi przysługuje odwołanie od orzeczenia Izby Przygotowawczej do Izby Odwoławczej stosownie do artykułu 82 ustęp 2. Odwołanie może zostać rozpoznane w trybie przyspieszonym.

5. Jeżeli Prokurator odstąpił państwu postępowanie przygotowawcze na podstawie ustępu 2, może żądać od zainteresowanego państwa okresowego przedstawiania informacji na temat postępu w prowadzeniu tego postępowania i wniesionych aktów oskarżenia. Państwa-Strony udzielają odpowiedzi na takie żądania bez nieuzasadnionej zwłoki.

6. W trakcie rozpoznawania sprawy przez Izbę Przygotowawczą oraz w razie odstąpienia przez Prokuratora postępowania przygotowawczego na podstawie niniejszego artykułu, Prokurator może wyjątkowo ubiegać się o upoważnienie go przez Izbę Przygotowawczą do przeprowadzenia niezbędnych czynności śledczych w celu zabezpieczenia dowodów, jeżeli istnieje niepowtarzalna możliwość uzyskania istotnych dowodów albo poważne niebezpieczeństwo, że dowody te nie będą dostępne w późniejszym czasie.

7. Państwo, które odwołało się od orzeczenia Izby Przygotowawczej na podstawie tego artykułu, może wnieść sprzeciw wobec dopuszczalności sprawy na podstawie artykułu 19, powołując się na nowe ważne fakty lub istotną zmianę okoliczności sprawy.

Artykuł 19

Sprzeciw wobec jurysdykcji Trybunału lub dopuszczalności sprawy.

1. Trybunał bada, czy wniesiona sprawa podlega jego jurysdykcji. Trybunał może z urzędu stwierdzić dopuszczalność sprawy na podstawie artykułu 17.

2. Sprzeciw wobec dopuszczalności sprawy w oparciu o przesłanki z artykułu 17 lub sprzeciw wobec jurysdykcji Trybunału może być wniesiony przez:

(a) oskarżonego lub osobę w stosunku do której wydano nakaz aresztowania lub wezwanie do stawienia się na podstawie artykułu 58;

(b) państwo, które ma jurysdykcję w danej sprawie z uwagi na to, że prowadzi lub prowadziło postępowanie karne w danej sprawie; lub

(c) państwo, od którego wymagane jest uznanie jurysdykcji na podstawie artykułu 12.

3. Prokurator może żądać od Trybunału wydania orzeczenia w sprawie jurysdykcji lub dopuszczalności. W postępowaniu dotyczącym jurysdykcji lub dopuszczalności podmioty, które przedstawiły sytuację na podstawie artykułu 13, jak również pokrzywdzeni mogą przedłożyć Trybunałowi swoje uwagi.

4. Sprzeciw wobec dopuszczalności sprawy lub jurysdykcji Trybunału może być wniesiony tylko raz przez każdą z osób lub państw wymienionych w ustępie 2. Sprzeciw powinien zostać złożony przed rozpoczęciem lub w chwili rozpoczęcia rozprawy. W wyjątkowych okolicznościach Trybunał może udzielić zezwolenia na wniesienie sprzeciwu więcej niż raz albo po rozpoczęciu rozprawy. Sprzeciw wobec dopuszczalności sprawy wniesiony w chwili rozpoczęcia rozprawy lub w terminie późniejszym za pozwoleniem Trybunału może być oparty jedynie na postanowieniu zawartym w artykule 17, ustęp 1 (c).

5. Państwo wymienione w ustępie 2 (b) i (c) powinno wnieść sprzeciw przy pierwszej możliwej okazji.

6. Przed zatwierdzeniem zarzutów oskarżenia sprzeciwy wobec dopuszczalności sprawy lub jurysdykcji Trybunału wnosi się do Izby Przygotowawczej. Po zatwierdzeniu zarzutów oskarżenia wnosi się je do Izby Orzekającej. Od decyzji w sprawie jurysdykcji lub dopuszczalności przysługuje odwołanie do Izby Odwoławczej zgodnie z artykułem 82.

7. Jeżeli sprzeciw został wniesiony przez państwo, o którym mowa w ustępie 2 (b) lub (c), Prokurator zawiesza śledztwo do czasu wydania przez Trybunał orzeczenia zgodnie z artykułem 17.

8. Do czasu wydania przez Trybunał stosownego orzeczenia Prokurator może starać się o upoważnienie go przez Trybunał do:

(a) podjęcia niezbędnych czynności śledczych, o których mowa w artykule 18 ustęp 6;

(b) odebrania oświadczeń lub zeznań od świadków lub dokończenie gromadzenia i badania dowodów, które rozpoczęło się przed wniesieniem sprzeciwu; i

(c) zapobieżenia, we współpracy z odpowiednimi państwami, ukrywaniu się osób, w stosunku do których Prokurator złożył wniosek o wydanie nakazu aresztowania na podstawie artykułu 58.

9. Wniesienie sprzeciwu nie pozbawia skuteczności żadnej czynności dokonanej przez Prokuratora ani żadnej decyzji wydanej przez Trybunał przed złożeniem sprzeciwu.

10. Jeżeli Trybunał uznał, że sprawa jest niedopuszczalna na podstawie artykułu 17, Prokurator może złożyć wniosek o uchylenie decyzji, jeżeli jest przekonany, że ujawniły się nowe fakty, podważające podstawy wcześniejszego uznania sprawy za niedopuszczalną na podstawie artykułu 17.

11. Jeżeli Prokurator, mając na względzie przesłanki wymienione w artykule 17 odstępuje państwu postępowanie przygotowawcze, może żądać, aby państwo to udostępniło mu informacje na temat prowadzonego postępowania. Na wniosek państwa informacja ta jest poufna. Jeżeli Prokurator następnie podejmie decyzję o wszczęciu postępowania przygotowawczego, zawiadamia o tym państwo, któremu odstąpiono prowadzenie postępowania.

Artykuł 20

Ne bis in idem

1. O ile niniejszy statut nie stanowi inaczej, nikt nie może być sądzony przez Trybunał za czyn będący zbrodnią, w związku z którą osoba ta została skazana lub uniewinniona przez Trybunał.

2. Nikt nie może być sądzony przez inny sąd za zbrodnie wymienione w artykule 5, w związku z którymi osoba ta została już skazana lub uniewinniona przez Trybunał.

3. Nikt, kto został już osądzony przez inny sąd za czyn opisany w artykule 6, 7 lub 8, nie może być sądzony przez Trybunał za ten sam czyn, chyba, że postępowanie przed innym sądem:

(a) było prowadzone w celu uchronienia danej osoby przed odpowiedzialnością karną za zbrodnie objęte jurysdykcją Trybunału; lub

(b) nie było prowadzone w sposób niezależny i bezstronny, stosownie do norm rzetelnego procesu uznanych przez prawo międzynarodowe, a w świetle okoliczności danej sprawy sposób jego prowadzenia wskazuje na brak zamiaru wymierzenia sprawiedliwości tej osobie.

Artykuł 21

Prawo właściwe

1. Trybunał stosuje:

(a) w pierwszej kolejności niniejszy statut, elementy definicji zbrodni, reguły procesowe i dowodowe;

(b) w drugiej kolejności, odpowiednie traktaty oraz zasady i reguły prawa międzynarodowego, łącznie z uznanymi zasadami międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych;

(c) W razie braku (a) i (b) – ogólne zasady prawa wyinterpretowane przez Trybunał z praw krajowych różnych systemów prawnych świata, a we właściwych przypadkach – włącznie z prawem krajowym państw, które same wykonywałyby jurysdykcję w stosunku do danej zbrodni, o ile zasady te nie są niezgodne z niniejszym statutem, prawem międzynarodowym i uznanymi przez społeczność międzynarodową normami i standardami.

2. Trybunał może stosować zasady i reguły zgodnie z ich interpretacją zawartą w poprzednich orzeczeniach.

3. Stosowanie i interpretacja prawa na podstawie niniejszego artykułu muszą być zgodne z uznanymi przez społeczność międzynarodową prawami człowieka i pozbawione jakiegokolwiek negatywnego różnicowania opartego na podstawach takich jak płeć *(gender)* w rozumieniu artykułu 7 ustęp 3, wiek, rasa, kolor skóry, język, religia lub wierzenia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe, etniczne lub społeczne, majątek, urodzenie lub inny status.

Część III

Ogólne zasady prawa karnego

Artykuł 22

Nullum crimen sine lege

1. Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej na podstawie niniejszego statutu, jeżeli jego czyn w chwili popełnienia nie stanowił zbrodni podlegającej jurysdykcji Trybunału.

2. Definicja zbrodni powinna być interpretowana dosłownie i nie może być rozszerzana w drodze analogii. W razie niejasności, definicja powinna być interpretowana na korzyść osoby podejrzanej, oskarżonej lub skazanej.

3. Niniejszy artykuł nie stoi na przeszkodzie uznania jakiegokolwiek zachowania za przestępstwo na podstawie prawa międzynarodowego, niezależnie od niniejszego statutu.

Artykuł 23

Nulla poena sine lege

Osobie skazanej przez Trybunał może zostać wymierzona kara jedynie zgodnie z niniejszym statutem.

Artykuł 24

Zasada retroaktywności *ratione personae*

1. Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej na podstawie niniejszego statutu za czyn popełniony przed wejściem w życie statutu.

2. Jeżeli przed wydaniem prawomocnego wyroku w sprawie ma miejsce zmiana przepisów prawa, mających zastosowanie w danej sprawie, stosuje się prawo korzystniejsze dla osoby podejrzanej, oskarżonej lub skazanej.

Artykuł 25

Indywidualna odpowiedzialność karna

1. Jurysdykcja Trybunału określona statutem ma zastosowanie do osób fizycznych.

2. Osoba, która popełniła zbrodnię objętą jurysdykcją Trybunału, ponosi indywidualnie odpowiedzialność karną i podlega karze na podstawie niniejszego statutu.

3. Odpowiedzialności karnej i karze za zbrodnie objęte jurysdykcją Trybunału podlega na podstawie niniejszego statutu osoba, która:

(a) popełnia taką zbrodnię sama, wspólnie z inną osobą albo za pośrednictwem innej osoby bez względu na to, czy ta inna osoba ponosi odpowiedzialność karną;

(b) zleca, namawia bądź nakłania do popełnienia takiej zbrodni, zarówno w przypadku jej dokonania jak i usiłowania;

(c) w celu ułatwienia popełnienia takiej zbrodni pomaga, nakłania bądź w inny sposób bierze udział w jej dokonaniu lub usiłowaniu, włącznie z dostarczeniem środków do jej popełnienia;

(d) w jakikolwiek inny sposób uczestniczy w dokonaniu lub usiłowaniu takiej zbrodni przez grupę osób działających ze wspólnym zamiarem. Takie uczestnictwo musi być zamierzone oraz musi:

(i) zostać podjęte w celu ułatwienia działalności przestępczej lub przestępczego celu grupy, jeżeli działalność lub cel obejmuje popełnienie zbrodni podlegającej jurysdykcji Trybunału; albo

(ii) zostać podjęte ze świadomością zamiaru popełnienia zbrodni przez grupę;

(e) w przypadku zbrodni ludobójstwa bezpośrednio i publicznie podżega do popełnienia ludobójstwa;

(f) usiłuje popełnić taką zbrodnię poprzez podjęcie działań rozpoczynających jej dokonanie, jednak do takiego dokonania nie dochodzi z powodów niezależnych od zamiaru osoby. Jednak osoba, która zaniecha wysiłków podjętych w celu popełnienia zbrodni lub w inny sposób zapobiega jej dokonaniu, nie podlega karze na mocy niniejszego statutu, jeżeli osoba ta całkowicie i dobrowolnie odstępuje od przestępczego zamiaru.

4. Żadne z postanowień niniejszego statutu odnoszących się do indywidualnej odpowiedzialności karnej nie ma wpływu na odpowiedzialność państwa na podstawie prawa międzynarodowego.

Artykuł 26

Wyłączenie jurysdykcji wobec osób poniżej osiemnastego roku życia

Jurysdykcją Trybunału nie są objęte osoby, które nie ukończyły 18 roku życia w chwili popełnienia zarzucanej im zbrodni.

Artykuł 27

Irrelewantność pełnionej funkcji publicznej

1. Niniejszy statut ma równe zastosowanie do wszystkich osób, bez jakichkolwiek różnic wynikających z pełnienia funkcji publicznej. W szczególności pełnienie funkcji głowy państwa czy szefa rządu, członka rządu czy parlamentu, wybieralnego przedstawiciela lub funkcjonariusza państwowego, w żadnym razie nie może zwolnić sprawcy od odpowiedzialności karnej przewidzianej niniejszym statutem, ani nie może samo w sobie stanowić podstawy dla zmniejszenia wymiaru kary.

2. Immunitety i inne przywileje związane z pełnieniem funkcji publicznej danej osoby, przewidziane przez prawo krajowe lub międzynarodowe, nie stanowią przeszkody do wykonywania jurysdykcji Trybunału wobec takiej osoby.

Artykuł 28

Odpowiedzialność dowódców i innych przełożonych

W uzupełnieniu innych przesłanek odpowiedzialności karnej określonych niniejszym statutem za zbrodnie objęte jurysdykcją Trybunału:

(a) dowódca wojskowy lub inna osoba działająca faktycznie jako dowódca wojskowy ponosi odpowiedzialność karną za zbrodnie objęte jurysdykcją Trybunału popełnione przez siły zbrojne pozostające pod jego rzeczywistym dowództwem i kontrolą, bądź rzeczywistą wła-

dzą i kontrolą, na skutek niewykonywania przez niego należytej kontroli nad siłami zbrojnymi, jeżeli:

(i) tenże dowódca wojskowy lub inna osoba albo wiedziała, albo biorąc pod uwagę okoliczności w danym czasie, powinna była wiedzieć, że siły zbrojne popełniały czy zmierzały do popełnienia takich zbrodni; oraz

(ii) tenże dowódca wojskowy lub inna osoba nie podjęły wszystkich niezbędnych i rozsądnych środków będących w ich mocy w celu zapobieżenia lub powstrzymania od popełnienia takich zbrodni albo skierowania sprawy do właściwych organów postępowania karnego;

(b) w odniesieniu do stosunków zwierzchnictwa i podległości innych niż określone w ustępie (a), przełożony ponosi odpowiedzialność karną za zbrodnie objęte jurysdykcją Trybunału popełnione przez podwładnych znajdujących się pod jego faktyczną władzą i kontrolą, jeżeli doszło do nich na skutek niewykonywania przez niego należytej kontroli nad podwładnymi, jeżeli:

(i) przełożony wiedział albo świadomie zlekceważył informację, która wyraźnie wskazywała na to, że podwładni popełniali lub zmierzali do popełnienia takich zbrodni;

(ii) takie zbrodnie dotyczyły działalności objętej rzeczywistą odpowiedzialnością i kontrolą przełożonego; i

(iii) przełożony nie podjął wszystkich niezbędnych i rozsądnych środków pozostających w jego mocy w celu zapobieżenia lub powstrzymania od popełnienia takich zbrodni albo skierowania sprawy do właściwych organów postępowania karnego.

Artykuł 29

Wyłączenie przedawnienia

Zbrodnie objęte jurysdykcją Trybunału nie podlegają przedawnieniu.

Artykuł 30

Umyślność

1. O ile niniejszy statut nie stanowi inaczej, osoba ponosi odpowiedzialność karną i podlega karze za zbrodnię objętą jurysdykcją Trybunału tylko wtedy, jeżeli świadomie i z zamiarem jej popełnienia realizuje znamiona zbrodni.

2. W rozumieniu niniejszego artykułu osoba działa z zamiarem jeżeli:

(a) w odniesieniu do czynu – osoba ta zmierza do jego popełnienia;

(b) w odniesieniu do skutku czynu – osoba ta zamierza wywołać taki skutek lub jest świadoma, że taki skutek nastąpi w normalnym następstwie zdarzeń.

3. W rozumieniu niniejszego artykułu „świadomość" oznacza wiedzę, że istnieje określona okoliczność albo że skutek nastąpi w normalnym następstwie zdarzeń. Pojęcie „świadomie" należy rozumieć odpowiednio.

Artykuł 31

Podstawy wyłączenia odpowiedzialności karnej

1. W uzupełnieniu innych podstaw wyłączenia odpowiedzialności karnej przewidzianych w niniejszym statucie, osoba nie ponosi odpowiedzialności karnej, jeżeli w chwili popełnienia czynu:

(a) osoba ta cierpiała na chorobę psychiczną lub upośledzenie umysłowe, które wyłączały jej zdolność rozpoznania bezprawności lub znaczenia jej zachowania, bądź też zdolność pokierowania jej zachowaniem zgodnie z wymogami prawa;

(b) osoba ta była w stanie odurzenia, który wyłączał jej zdolność do rozpoznania bezprawności lub znaczenia jej zachowania, bądź zdolność pokierowania jej zachowaniem zgodnie z wymogami prawa, chyba że osoba ta dobrowolnie wprawiła się w stan odurzenia w takich okolicznościach, że wiedziała o tym, lub zlekceważyła ryzyko tego, że pod wpływem odurzenia prawdopodobnie popełni czyn stanowiący zbrodnię podlegającą jurysdykcji Trybunału;

(c) osoba ta działała w obronie własnej lub innej osoby lub, w przypadku zbrodni wojennych, w obronie własności niezbędnej dla jej przetrwania lub przetrwania innej osoby, lub własności, która jest niezbędna do wypełnienia misji wojskowej, przed bezpośrednim i bezprawnym użyciem siły, w sposób proporcjonalny do stopnia niebezpieczeństwa grożącego jej samej, innej osobie lub chronionej własności. Fakt, że osoba uczestniczyła w operacji obronnej prowadzonej przez siły zbrojne nie stanowi sam w sobie podstawy dla wyłączenia odpowiedzialności karnej przewidzianej w niniejszym punkcie;

(d) czyn, który stanowi zbrodnię podlegającą jurysdykcji Trybunału, został popełniony w wyniku przymusu spowodowanego groźbą bezpośredniego pozbawienia życia lub bezpośredniego ciężkiego uszkodzenia ciała wobec tej lub innej osoby, a osoba ta podjęła niezbędne i rozsądne działanie w celu usunięcia tej groźby, przy czym nie zamierzała ona spowodować szkody większej niż ta, której chciała uniknąć. Taka groźba może być albo:

(i) wywołana przez inną osobę; albo

(ii) wywołana przez inne okoliczności, nad którymi sprawca nie miał kontroli.

2. Trybunał orzeka o istnieniu podstaw wyłączenia odpowiedzialności karnej przewidzianych niniejszym statutem w oparciu o konkretne okoliczności rozpatrywanej sprawy.

3. Na rozprawie Trybunał może uwzględnić inną podstawę wyłączenia odpowiedzialności karnej niż wymienione w ustępie 1, jeżeli da się ją wyprowadzić z prawa mającego zastosowanie w danej sprawie zgodnie z artykułem 21. Postępowanie dotyczące uwzględnienia takiej podstawy jest uregulowane w regułach procesowych i dowodowych.

Artykuł 32

Błąd co do faktu i błąd co do prawa

1. Błąd co do faktu stanowi podstawę wyłączenia odpowiedzialności karnej tylko wtedy, gdy wyłącza umyślność.

2. Błąd co do prawa odnośnie tego czy określony rodzaj czynu stanowi zbrodnię podlegającą jurysdykcji Trybunału, nie stanowi podstawy wyłączenia odpowiedzialności karnej. Błąd co do prawa może jednak stanowić podstawę wyłączenia odpowiedzialności karnej, jeżeli wyłącza umyślność, albo w sytuacji przewidzianej w artykule 33.

Artykuł 33

Polecenia przełożonego i nakazy prawa

1. Popełnienie przez sprawcę zbrodni podlegającej jurysdykcji Trybunału na skutek wykonania polecenia rządu albo przełożonego wojskowego lub cywilnego, nie zwalnia go od odpowiedzialności karnej, chyba że:

(a) na sprawcy ciążył prawny obowiązek wykonania polecenia rządu lub przełożonego;

(b) sprawca nie wiedział, że polecenia było bezprawne; i

(c) polecenie nie było oczywiście bezprawne.

2. W rozumieniu przepisów niniejszego artykułu polecenia popełnienia zbrodni ludobójstwa oraz zbrodni przeciwko ludzkości są oczywiście bezprawne.

Część IV

Skład i organizacja Trybunału

Artykuł 34

Organy Trybunału

Trybunał składa się następujących organów:

(a) Prezydium;

(b) Wydział Odwoławczy, Wydział Orzekający i Wydział Przygotowawczy;

(c) Urząd Prokuratora;

(d) Sekretariat.

Artykuł 35

Kadra sędziowska

1. Wszyscy Sędziowie są wybierani jako członkowie Trybunału w pełnym wymiarze czasu i winni pozostawać do dyspozycji Trybunału od rozpoczęcia swojej kadencji.

2. Sędziowie wchodzący w skład Prezydium wykonują swoją funkcję w pełnym wymiarze czasu od momentu wyboru.

3. Jeśli uzasadnia to obciążenie Trybunału pracą, i po uzgodnieniu z innymi jego członkami, Prezydium może co pewien czas decydować, w jakim stopniu pozostali Sędziowie będą wykonywać swoje obowiązki w pełnym wymiarze czasu. Ustalenia te nie mogą naruszać postanowień artykułu 40.

4. Sposób wynagradzania Sędziów nie pełniących obowiązków w pełnym wymiarze czasu zostanie uregulowany zgodnie z artykułem 49.

Artykuł 36

Kwalifikacje, nominacja i wybór Sędziów

1. Z zastrzeżeniem postanowień ustępu 2, Trybunał składa się z 18 Sędziów.

2. (a) Prezydium, działając w imieniu Trybunału, może zaproponować zwiększenie liczby Sędziów wymienionej w ustępie 1, wskazując powody, dla których jest to konieczne i uza-

sadnione. Sekretariat niezwłocznie przekazuje taką propozycję wszystkim Państwom-Stronom;

(b) Taka propozycja jest następnie rozważana na posiedzeniu Zgromadzenia Państw-Stron zwołanym zgodnie z artykułem 112. Propozycja zostaje uznana za przyjętą, jeżeli zostanie zaakceptowana na posiedzeniu większością dwóch trzecich głosów członków Zgromadzenia Państw-Stron i wchodzi w życie w terminie określonym przez Zgromadzenie Państw-Stron;

(c) (i) Jeżeli propozycja zwiększenia liczby Sędziów zostanie przyjęta zgodnie z punktem (b), wybór dodatkowych Sędziów odbywa się na następnym posiedzeniu Zgromadzenia Państw-Stron zgodnie z postanowieniami ustępów 3 do 8, i artykułu 37 ustęp 2;

(ii) Jeżeli propozycja zwiększenia liczby Sędziów zostanie przyjęta i wykonana zgodnie z punktem (b) i (c) (i). Prezydium może następnie w każdym czasie, jeżeli obciążenie pracą Trybunału to uzasadnia, zaproponować zmniejszenie liczby Sędziów, przy czym liczba Sędziów nie może zostać zmniejszona poniżej liczby wskazanej w ustępie 1. Propozycja jest rozpatrywana w trybie określonym w punkcie (a) i (b). W razie przyjęcia propozycji, liczba Sędziów powinna być stopniowo zmniejszana w miarę upływu kadencji Sędziów pełniących obowiązki, aż do momentu uzyskania wymaganej liczby Sędziów.

3. (a) Sędziowie są wybierani spośród osób o wysokim poziomie moralnym, bezstronnych i uczciwych, posiadających kwalifikacje wymagane w ich państwach ojczystych do sprawowania najwyższych stanowisk sądowych;

(b) Kandydat na Sędziego Trybunału powinien:

(i) posiadać uznane kompetencje w dziedzinie prawa karnego i procedury karnej oraz odpowiednie doświadczenie nabyte w wyniku pełnienia funkcji sędziowskiej, prokuratorskiej, adwokackiej lub innej podobnej w postępowaniu karnym; lub

(ii) posiadać uznane kompetencje w odpowiednich dziedzinach prawa międzynarodowego, takich jak międzynarodowe prawo humanitarne i prawa człowieka oraz rozległą wiedzę prawniczą i związane z nią doświadczenie zawodowe przydatne w orzeczniczej pracy Trybunału;

(c) Kandydat na Sędziego Trybunału musi odznaczać się doskonałą znajomością i umiejętnością posługiwania się przynajmniej jednym językiem roboczym Trybunału.

4. (a) Kandydatów na Sędziego Trybunału może przedstawiać każde Państwo-Strona statutu, i winno to nastąpić albo:

(i) zgodnie z procedurą nominowania kandydatów do sprawowania najwyższych stanowisk sądowych w danym państwie; albo

(ii) zgodnie z procedurą przewidzianą dla nominowania kandydatów do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości określoną w statucie tego Trybunału. Do aktów nominacji należy dołączyć oświadczenie, wskazujące z niezbędną dokładnością, w jaki sposób kandydat spełnia wymogi określone w ustępie 3;

(b) Każde Państwo-Strona może przedstawić jednego kandydata, który niekoniecznie musi być jego obywatelem, ale musi być obywatelem Państwa-Strony;

(c) Zgromadzenie Państw-Stron może, jeśli uzna to za wskazane, zdecydować o utworzeniu Komitetu Doradczego do spraw Nominacji. W takim przypadku skład i zakres obowiązków Komitetu określa Zgromadzenie Państw-Stron.

5. Na potrzeby wyborów tworzy się dwie listy kandydatów:

Listę *A* zawierającą nazwiska kandydatów posiadających kwalifikacje określone w ustępie 3 (b) (i); i Listę B zawierającą nazwiska kandydatów posiadających kwalifikacje określone w ustępie 3 (b) (ii). Kandydat posiadający wystarczające kwalifikacje przewidziane dla obu list, może wskazać listę, na której ma być umieszczone jego nazwisko. W czasie pierwszych wyborów do Trybunału przynajmniej dziewięciu Sędziów winno być wybranych z listy A i co najmniej pięciu Sędziów z listy B. Następne wybory są organizowane w taki sposób, aby w Trybunale utrzymać właściwą proporcję Sędziów o kwalifikacjach z obu list.

6. (a) Sędziowie są wybierani w głosowaniu tajnym na posiedzeniu Zgromadzenia Państw-Stron zwołanym w tym celu zgodnie z artykułem 112. Z zastrzeżeniem ustępu 7, osobami wybranymi na Sędziów Trybunału będzie osiemnastu kandydatów, którzy otrzymają największą liczbę głosów przy udziale dwóch trzecich obecnych i głosujących Państw-Stron;

(b) Jeżeli w pierwszym głosowaniu nie zostanie wybrana wystarczająca liczba Sędziów, następne głosowania odbywają się w trybie przewidzianym w punkcie (a) aż do obsadzenia pozostałych miejsc.

7. Wśród Sędziów nie może być więcej niż jeden obywatel tego samego państwa. Dla celów członkostwa Trybunału osobę, która może być uważana za obywatela więcej niż jednego państwa, uznaje się za obywatela tego państwa, w którym zwykle korzysta ona z praw obywatelskich i politycznych.

8. (a) Państwa-Strony, dokonując wyboru Sędziów, biorą pod uwagę potrzebę zapewnienia wśród członków Trybunału:

(i) reprezentacji głównych systemów prawnych świata;

(ii) sprawiedliwego podziału geograficznego; i

(iii) sprawiedliwej reprezentacji Sędziów płci żeńskiej i męskiej,

(b) Państwa-Strony winny również uwzględnić potrzebę wybrania Sędziów posiadających wiedzę prawniczą w specjalistycznych dziedzinach, obejmującą, między innymi wiedzę na temat przemocy wobec kobiet i dzieci.

9. (a) Z zastrzeżeniem punktu (b), Sędziowie są wybierani na okres dziewięciu lat i, z zastrzeżeniem punktu (c) i artykułu 37 ustęp 2, nie mogą być wybrani powtórnie;

(b) W czasie pierwszych wyborów jedna trzecia spośród wybranych Sędziów zostanie w drodze losowania wybrana na okres trzyletni; jedna trzecia spośród wybranych Sędziów zostanie w drodze losowania wybrana na okres sześcioletni. Kadencja pozostałych wybranych Sędziów trwa dziewięć lat;

(c) Sędzia wybrany na okres trzech lat zgodnie z punktem (b) może zostać wybrany ponownie na pełną kadencję.

10. Niezależnie od postanowień ustępu 9, Sędzia wchodzący w skład Izby Orzekającej lub Izby Odwoławczej zgodnie z artykułem 39 kontynuuje wypełnianie obowiązków w celu zakończenia rozprawy lub postępowania odwoławczego, które rozpoczęło się przed tą Izbą.

Artykuł 37

Wakaty sędziowskie

1. W razie wakatu przeprowadza się wybory zgodnie z postanowieniami artykułu 36.

2. Sędzia wybrany w celu obsadzenia miejsca wakującego sprawuje swój urząd przez okres pozostający do zakończenia kadencji poprzednika i, jeśli okres ten wynosi trzy lata lub mniej, może być ponownie wybrany na pełną kadencję na podstawie artykułu 36.

Artykuł 38

Prezydium

1. Prezes jak również Pierwszy i Drugi Wiceprezes są wybierani przez Sędziów bezwzględną większością głosów. Każdy z nich sprawuje swój urząd trzy lata lub do czasu zakończenia kadencji sędziowskiej, jeżeli upływa ona wcześniej. Prezes oraz Pierwszy i Drugi Wiceprezes mogą być wybrani ponownie tylko jeden raz.

2. Pierwszy Wiceprezes działa zamiast Prezesa w razie, gdy ten jest nieobecny lub został wyłączony. Drugi Wiceprezes działa zamiast Prezesa w razie, gdy zarówno Prezes, jak i Pierwszy Wiceprezes są nieobecni lub zostali wyłączeni.

3. Prezydium tworzy Prezes wraz z Pierwszym i Drugim Wiceprezesem. Prezydium jest odpowiedzialne za:

(a) prawidłowe administrowanie Trybunałem z wyjątkiem Urzędu Prokuratora; oraz

(b) inne zadania nałożone na nie w mniejszym statucie.

4. Przy wypełnianiu swoich obowiązków na podstawie ustępu 3 (a) Prezydium współdziała z Urzędem Prokuratora i koordynuje z nim wykonywanie wszystkich zadań objętych wspólną odpowiedzialnością.

Artykuł 39

Izby

1. Niezwłocznie po wyborze Sędziów Trybunał tworzy wydziały wymienione w artykule 34 ustęp (b). Wydział Odwoławczy składa się z Przewodniczącego i czterech innych Sędziów; Wydział Orzekający z nie mniej niż sześciu Sędziów i Wydział Przygotowawczy – z nie mniej niż sześciu Sędziów. Przydział Sędziów do poszczególnych wydziałów powinien być oparty na charakterze funkcji każdego wydziału oraz kwalifikacjach i doświadczeniu Sędziów wybranych do Trybunału w taki sposób, aby zapewnić każdemu wydziałowi odpowiednią wiedzę w dziedzinie prawa karnego, procedury karnej i prawa międzynarodowego.

Wydział Orzekający i Wydział Przygotowawczy powinny składać się w przeważającej większości z Sędziów posiadających doświadczenie w prowadzeniu rozpraw karnych.

2. (a) Funkcję orzeczniczą Trybunału w ramach wydziałów sprawują Izby;

b) (i) W skład Izby Odwoławczej wchodzą wszyscy Sędziowie Wydziału Odwoławczego;

(ii) Funkcje Izby Orzekającej sprawuje trzech Sędziów Wydziału Orzekającego;

(iii) Funkcje Izby Przygotowawczej sprawuje albo trzech Sędziów Wydziału Przygotowawczego, albo jeden Sędzia tego wydziału zgodnie z niniejszym statutem i regułami procesowymi i dowodowymi;

c) Postanowienia niniejszego ustępu nie stoją na przeszkodzie równoczesnemu utworzeniu więcej niż jednej Izby Orzekającej czy Izby Przygotowawczej, jeżeli wymaga tego efektywne zarządzanie pracą Trybunału.

3. a) Sędziowie przydzieleni do Wydziału Orzekającego i Wydziału Przygotowawczego wykonują swoje funkcje w tych Wydziałach przez okres trzech lat, a dłużej jedynie do czasu zakończenia prowadzenia sprawy, której rozpatrywanie rozpoczęło się w danym wydziale;

b) Sędziowie przydzieleni do Wydziału Odwoławczego sprawują swój urząd w tym wydziale przez całą swoją kadencję.

4. Sędziowie przydzieleni do Wydziału Odwoławczego sprawują swój urząd wyłącznie w tym wydziale. Jednak żadne z postanowień niniejszego artykułu nie wyłącza możliwości czasowego skierowania Sędziów z Wydziału Orzekającego do Wydziału Przygotowawczego lub odwrotnie, jeżeli Prezydium uzna, że wymaga tego efektywne zarządzanie pracą Trybunału. Jednakże w żadnym razie Sędzia, który uczestniczył w postępowaniu przygotowawczym w danej sprawie, nie może zasiadać w Izbie Orzekającej rozpatrującej tę samą sprawę.

Artykuł 40

Niezawisłość Sędziów

1. W sprawowaniu swoich funkcji Sędziowie są niezawiśli.

2. Sędziowie nie mogą wykonywać żadnej działalności, która by utrudniała pełnienie ich funkcji lub mogła podważać zaufanie do ich niezawisłości.

3. Sędziowie wykonujący swoje obowiązki w pełnym wymiarze czasu w siedzibie Trybunału nie mogą wykonywać żadnych innych zajęć o charakterze zawodowym.

4. Wszystkie kwestie dotyczące stosowania ustępu 2 i 3 są rozstrzygane bezwzględną większością głosów Sędziów. Jeżeli sprawa dotyczy danego Sędziego, nie bierze on udziału w podejmowaniu decyzji.

Artykuł 41

Wyłączenie Sędziego

1. Prezydium na wniosek Sędziego może wyłączyć go od wykonywania funkcji na podstawie niniejszego statutu stosownie do postanowień zawartych w regułach procesowych i dowodowych.

2. (a) Sędzia nie może brać udziału w sprawie, w której jego bezstronność mogłaby być poddana w wątpliwość na jakiejkolwiek podstawie. Sędzia zostaje wyłączony z postępowania w sprawie zgodnie z postanowieniami niniejszego ustępu, *inter alia*, jeżeli był on poprzednio zaangażowany w jakimkolwiek charakterze w rozpatrywaniu tej sprawy przez Trybunał lub na szczeblu krajowym brał udział w związanej z nią sprawie karnej przeciwko temu samemu podejrzanemu lub oskarżonemu. Sędzia zostaje również wyłączony na innych podstawach określonych w regułach procesowych i dowodowych;

(b) Prokurator lub osoba, przeciwko której toczy się postępowanie, może żądać wyłączenia Sędziego na podstawie niniejszego ustępu;

(c) Wszelkie kwestie związane z wyłączeniem Sędziego są rozstrzygane przez Sędziów bezwzględną większością głosów. Sędzia, którego dotyczy wniosek o wyłączenie, ma prawo przedłożyć swoje uwagi w tej sprawie, lecz nie bierze udziału w podejmowaniu decyzji.

Artykuł 42

Urząd Prokuratora

1. Urząd Prokuratora działa niezależnie jako odrębny organ Trybunału. Należy do niego przyjmowanie zawiadomień i innych informacji o zbrodniach podlegających jurysdykcji Trybunału, badanie tych zawiadomień i informacji oraz prowadzenie postępowania przygotowawczego. Członek urzędu nie może przyjmować wskazówek z jakiegokolwiek zewnętrznego źródła ani kierować się nimi.

2. Na czele urzędu stoi Prokurator. Prokurator posiada pełnię władzy w zakresie kierowania i administrowania Urzędem, włącznie z jego personelem, zapleczem technicznym i innymi jego zasobami. Prokuratorowi pomaga jeden lub dwóch Wiceprokuratorów, którzy mają prawo wykonywać każdą czynność zastrzeżoną do kompetencji Prokuratora zgodnie niniejszym statutem. Prokurator i Wiceprokuratorzy nie mogą być obywatelami tego samego państwa. Sprawują oni swój urząd w pełnym wymiarze czasu.

3. Prokurator i Wiceprokuratorzy powinni być osobami o wysokim poziomie moralnym, posiadać wysokie kompetencje i rozległe doświadczenie praktyczne w ściganiu lub sądzeniu w sprawach karnych. Powinni oni również odznaczać się doskonałą znajomością i umiejętnością posługiwania się przynajmniej jednym językiem roboczym Trybunału.

4. Prokurator jest wybierany w głosowaniu tajnym bezwzględną większością głosów członków Zgromadzenia Państw-Stron. Wiceprokuratorzy są wybierani w ten sam sposób z listy kandydatów przedstawionej przez Prokuratora. Prokurator wskazuje po trzech kandydatów na każde ze stanowisk Wiceprokuratora. O ile w czasie wyborów kadencja nie zostanie ustalona na krótszy termin, Prokurator i Wiceprokuratorzy sprawują swój urząd przez okres dziewięciu lat i nie mogą być wybrani powtórnie.

5. Prokurator i Wiceprokuratorzy nie mogą podejmować żadnej działalności, która by utrudniała pełnienie przez nich funkcji prokuratorskiej lub mogła podważać zaufanie do ich niezależności. Nie mogą oni ponadto podejmować żadnego innego zajęcia o charakterze zawodowym.

6. Prezydium na wniosek Prokuratora lub Wiceprokuratora może wyłączyć go od działania w danej sprawie.

7. Ani Prokurator ani Wiceprokurator nie mogą brać udziału w sprawie, w której ich bezstronność mogłaby być poddana w wątpliwość na jakiejkolwiek podstawie. Prokurator i Wiceprokurator zostają wyłączeni z postępowania w sprawie zgodnie z postanowieniami niniejszego ustępu, *inter alia,* jeżeli brali oni poprzednio udział w jakimkolwiek charakterze w rozpatrywaniu tej sprawy przez Trybunał lub na szczeblu krajowym brali udział w związanej z nią sprawie karnej przeciwko temu samemu podejrzanemu lub oskarżonemu.

8. Wszelkie kwestie związane z wyłączeniem Prokuratora i Wiceprokuratora są rozstrzygane przez Izbę Odwoławczą.

(a) Osoba, przeciwko której prowadzone jest postępowanie, może w każdym czasie żądać wyłączenia Prokuratora i Wiceprokuratora na podstawie okoliczności wymienionych w niniejszym artykule;

(b) Prokurator i Wiceprokurator, których sprawa dotyczy, mają prawo przedłożyć swoje uwagi w kwestii wyłączenia.

9. Prokurator powołuje doradców posiadających wiedzę prawniczą w specjalistycznych dziedzinach, obejmującą między innymi wiedzę na temat przemocy seksualnej i związanej z płcią *(gender)* oraz przemocy wobec dzieci.

Artykuł 43
Sekretariat

1. Sekretariat ponosi odpowiedzialność za pozaorzecznicze aspekty administracji i obsługi Trybunału, z zastrzeżeniem uprawnień Prokuratora przewidzianych w artykule 42.

2. Na czele Sekretariatu stoi Sekretarz, który jest głównym urzędnikiem administracyjnym Trybunału. W wykonywaniu swoich funkcji Sekretarz podlega bezpośrednio Prezesowi Trybunału.

3. Sekretarz i Zastępca Sekretarza winni być osobami o wysokich kwalifikacjach moralnych, posiadać wysokie kompetencje oraz odznaczać się doskonałą znajomością i umiejętnością posługiwania się przynajmniej jednym językiem roboczym Trybunału.

4. Sekretarz jest wybierany przez Sędziów bezwzględną większością głosów w głosowaniu tajnym z uwzględnieniem rekomendacji Zgromadzenia Państw-Stron. W razie potrzeby Sędziowie wybierają w ten sam sposób Zastępcę Sekretarza, uwzględniając rekomendację Sekretarza.

5. Sekretarz sprawuje swój urząd przez okres pięciu lat w pełnym wymiarze czasu i może zostać wybrany ponownie. Zastępca Sekretarza sprawuje swój urząd przez okres pięciu lat lub okres krótszy, zgodnie z decyzją podjętą bezwzględną większością głosów Sędziów i może zostać wybrany z zastrzeżeniem, że będzie wzywany do sprawowania swojego urzędu w miarę potrzeb.

6. Sekretarz tworzy Biuro do spraw Pokrzywdzonych i Świadków w ramach Sekretariatu. W porozumieniu z Urzędem Prokuratora Biuro ma zapewnić środki ochronne, środki bezpieczeństwa, doradztwo i inną pomoc świadkom, pokrzywdzonym występującym przed Trybunałem i innym osobom, którym grozi niebezpieczeństwo w związku z zeznaniami złożonymi przez świadków. Biuro powinno zatrudniać osoby posiadające wiedzę na temat urazów, obejmującą urazy związane z przemocą seksualną.

Artykuł 44

Personel

1. Prokurator i Sekretarz zatrudniają personel posiadający kwalifikacje niezbędne do pracy w ich urzędach. W przypadku Prokuratora obejmuje to powoływanie osób do prowadzenia postępowania przygotowawczego.

2. Zatrudniając personel, Prokurator i Sekretarz powinni zapewnić najwyższe standardy efektywności, kompetencji i uczciwości, i powinni stosować, *mutatis mutandis,* kryteria zawarte w artykule 36 ustęp 8.

3. W porozumieniu z Prezydium i Prokuratorem Sekretarz przedkłada Regulamin personelu, który reguluje kadencje i warunki powoływania, wynagradzania i zwalniania personelu. Regulamin personelu jest zatwierdzany przez Zgromadzenie Państw-Stron.

4. W wyjątkowych okolicznościach Trybunał może zatrudnić bezpłatny, fachowy personel zaproponowany przez Państwa-Strony, organizacje międzyrządowe lub pozarządowe do pomocy w pracy któregokolwiek z organów Trybunału. Prokurator może przyjąć każdą taką propozycję w imieniu Urzędu Prokuratora. Taki bezpłatny personel jest zatrudniany na zasadach określonych przez Zgromadzenie Państw-Stron.

Artykuł 45

Uroczyste zobowiązanie

Przed rozpoczęciem wykonywania obowiązków na podstawie niniejszego statutu Sędziowie, Prokurator, Wiceprokuratorzy, Sekretarz i Zastępca Sekretarza składają publicznie uroczyste zobowiązanie do bezstronnego i sumiennego wykonywania swoich funkcji.

Artykuł 46

Usunięcie ze stanowiska

1. Sędzia, Prokurator, Wiceprokuratorzy, Sekretarz i Zastępca Sekretarza zostają usunięci ze stanowiska, o ile taka decyzja zostanie podjęta zgodnie z ustępem 2, jeżeli osoba ta:

(a) dopuściła się poważnego uchybienia lub poważnego naruszenia swoich obowiązków określonych w niniejszym statucie, stosownie do reguł procesowych i dowodowych; lub

(b) jest niezdolna do wykonywania funkcji wymaganych przez niniejszy statut.

2. Decyzję o usunięciu ze stanowiska Sędziego, Prokuratora lub Wiceprokuratora na podstawie ustępu 1, podejmuje Zgromadzenie Państw-Stron w głosowaniu tajnym:

(a) w przypadku Sędziego – większością dwóch trzecich głosów Państw-Stron na podstawie wniosku przyjętego większością dwóch trzecich głosów pozostałych Sędziów;

(b) w przypadku Prokuratora – bezwzględną większością głosów Państw-Stron;

(c) w przypadku Wiceprokuratora – bezwzględną większością głosów Państw-Stron na podstawie wniosku Prokuratora.

3. Decyzję o usunięciu ze stanowiska Sekretarza i Zastępcy Sekretarza podejmują Sędziowie bezwzględną większością głosów.

4. Sędzia, Prokurator, Wiceprokuratorzy, Sekretarz i Zastępca Sekretarza, których zdolność do wykonywania funkcji zgodnie z wymogami statutu została zakwestionowana na podstawie niniejszego artykułu, mają prawo do przedstawienia dowodów i składania oświadczeń zgodnie z postanowieniami reguł procesowych i dowodowych. Osoby te nie mogą jednak w inny sposób uczestniczyć w rozpatrywaniu ich sprawy.

Artykuł 47

Środki dyscyplinarne

Wobec Sędziego, Prokuratora, Wiceprokuratora, Sekretarza i Zastępcy Sekretarza, którzy dopuścili się uchybienia o mniej poważnym charakterze niż określone w artykule 46 ustęp 1, stosuje się środki dyscyplinarne zgodne z postanowieniami Reguł procesowych i dowodowych.

Artykuł 48
Przywileje i immunitety

1. Na terytorium każdego z Państw-Stron Trybunał korzysta z przywilejów i immunitetów niezbędnych do wykonywania jego zadań.

2. Sędziowie, Prokurator, Wiceprokuratorzy i Sekretarz w zakresie czynności pełnionych podczas i w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych na rzecz Trybunału korzystają z takich samych przywilejów i immunitetów, jakie przysługują szefom przedstawicielstw dyplomatycznych, a po upływie ich kadencji nie można prowadzić przeciwko nim żadnego postępowania z powodu ich wypowiedzi ustnych lub pisemnych oraz czynności podejmowanych w ramach ich urzędowych funkcji.

3. Zastępca Sekretarza, personel Urzędu Prokuratorskiego i personel Sekretariatu korzystają z przywilejów, immunitetów i udogodnień niezbędnych do wykonywania ich funkcji zgodnie z umową o przywilejach i immunitetach Trybunału.

4. Obrońcom, biegłym, świadkom i wszystkim innym osobom zobowiązanym do stawiania się w siedzibie Trybunału zapewnia się takie traktowanie, jakie jest niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania Trybunału zgodnie z umową o przywilejach i immunitetach Trybunału.

5. Przywileje i immunitety:

(a) Sędziego i Prokuratora mogą zostać uchylone bezwzględną większością głosów Sędziów;

(b) Sekretarza mogą zostać uchylone przez Prezydium;

(c) Wiceprokuratorów i personelu Urzędu Prokuratora mogą zostać uchylone przez Prokuratora;

(d) Zastępcy Sekretarza i personelu Sekretariatu mogą zostać uchylone przez Sekretarza.

Artykuł 49
Wynagrodzenie, dodatki i diety

Sędziowie, Prokurator, Wiceprokuratorzy, Sekretarz i Zastępca Sekretarza otrzymują wynagrodzenie, dodatki i diety w wysokości ustalonej przez Zgromadzenie Państw-Stron. Wynagrodzenie i dodatki nie ulegają zmniejszeniu w czasie trwania kadencji.

Artykuł 50
Języki urzędowe i robocze

1. Językami urzędowymi Trybunału są: arabski, chiński, angielski, francuski, rosyjski i hiszpański. Wyroki Trybunału jak również inne decyzje rozstrzygające zasadnicze kwestie przed Trybunałem są publikowane w językach urzędowych. Prezydium, zgodnie z kryteriami ustalonymi przez reguły procesowe i dowodowe, określa, które decyzje są uważane za rozstrzygające zasadnicze kwestie przed Trybunałem dla potrzeb niniejszego ustępu.

2. Językami roboczymi Trybunału są: język angielski i francuski. Reguły procesowe i dowodowe określają przypadki, w których inne języki urzędowe mogą być używane jako języki robocze Trybunału.

3. Na wniosek strony postępowania lub państwa dopuszczonego do interwencji w postępowaniu, Trybunał zezwala na używanie przez tę stronę lub państwo języka innego, niż angielski czy francuski, o ile Trybunał uzna udzielenie zezwolenia za odpowiednio uzasadnione.

Artykuł 51
Reguły procesowe i dowodowe

1. Reguły procesowe i dowodowe wchodzą w życie po przyjęciu przez Zgromadzenie Państw-Stron większością dwóch trzecich głosów jego członków.

2. Poprawki do reguł mogą zgłaszać:

(a) każde Państwo-Strona;

(b) Sędziowie, o ile za poprawką opowiedziała się bezwzględna większość spośród nich; lub

(c) Prokurator.

Poprawki te wchodzą w życie po przyjęciu przez Zgromadzenie Państw-Stron większością dwóch trzecich głosów jego członków.

3. Po przyjęciu reguł procesowych i dowodowych, jeżeli reguły nie regulują danej kwestii, w nagłych wypadkach Sędziowie mogą większością dwóch trzecich głosów opracować reguły tymczasowe, które stosuje się do czasu ich przyjęcia, uzupełnienia lub odrzucenia na następnej zwyczajnej lub nadzwyczajnej sesji Zgromadzenia Państw-Stron.

4. Reguły procesowe i dowodowe, poprawki do nich i wszelkie reguły tymczasowe winny być zgodne z niniejszym statutem. Poprawki do reguł procesowych i dowodowych, jak również reguły tymczasowe nie mogą być stosowane z mocą wsteczną na niekorzyść osób, przeciwko którym toczy się postępowanie lub które zostały skazane.

5. W razie niezgodności pomiędzy niniejszym statutem a regułami procesowymi i dowodowymi pierwszeństwo ma statut.

Artykuł 52

Regulamin Trybunału

1. Sędziowie przyjmują bezwzględną większością głosów, zgodnie z niniejszym statutem i regułami procesowymi i dowodowymi, regulamin Trybunału niezbędny dla jego funkcjonowania.

2. W przygotowaniu regulaminu i poprawek do niego głos doradczy mają Prokurator i Sekretarz.

3. Regulamin i poprawki do niego obowiązują od momentu przyjęcia, chyba, że Sędziowie postanowią inaczej. Bezpośrednio po przyjęciu regulaminu jest on przedkładany Państwom-Stronom w celu przedstawienia uwag. Jeżeli w ciągu sześciu miesięcy nie zostanie złożony sprzeciw przez większość Państw-Stron, regulamin zostaje utrzymany w mocy.

Część V

Postępowanie przygotowawcze

Artykuł 53

Wszczęcie postępowania przygotowawczego

1. Po dokonaniu oceny uzyskanych informacji Prokurator wszczyna postępowanie przygotowawcze chyba, że uzna, iż nie istnieje uzasadniona podstawa do prowadzenia postępowania na podstawie niniejszego statutu. Podejmując decyzję o wszczęciu lub odmowie wszczęcia postępowania Prokurator bierze pod uwagę, czy:

(a) informacje dostępne Prokuratorowi stanowią rozsądną podstawę do przyjęcia, że została popełniona lub jest popełniana zbrodnia podlegająca jurysdykcji Trybunału;

(b) sprawa jest lub byłaby uznana za dopuszczalną na podstawie artykułu 17; i

(c) pomimo uwzględnienia wagi zbrodni i interesów pokrzywdzonych istnieją istotne powody do uznania, że postępowanie przygotowawcze nie służyłoby interesowi wymiaru sprawiedliwości.

Jeżeli Prokurator uzna, że nie istnieje uzasadniona podstawa do wszczęcia postępowania a jego decyzja oparta jest wyłącznie na okolicznościach wskazanych w punkcie (c), Prokurator zawiadamia Izbę Przygotowawczą.

2. Jeżeli w wyniku przeprowadzenia postępowania przygotowawczego Prokurator uzna, że nie istnieje wystarczająca podstawa do wniesienia oskarżenia, ponieważ:

(a) brak jest dostatecznej podstawy prawnej lub faktycznej do wydania nakazów lub wezwań na podstawie artykułu 58;

(b) sprawa jest niedopuszczalna na podstawie artykułu 17; lub

(c) oskarżenie nie leży w interesie wymiaru sprawiedliwości, biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności, włącznie z wagą zbrodni, interesami pokrzywdzonych, wiekiem i stanem zdrowia podejrzanego oraz jego rolą w popełnieniu danej zbrodni.

Prokurator zawiadamia Izbę Przygotowawczą i państwo, które przedstawiło sytuację na podstawie artykułu 14, oraz Radę Bezpieczeństwa w przypadku przewidzianym w artykule 13 ustęp (b) o swojej decyzji i powodach jej podjęcia.

3. (a) Na wniosek państwa, które przedstawiło sytuację na podstawie artykułu 14, lub Rady Bezpieczeństwa w przypadku przewidzianym w artykule 13 punkt (b) Izba Przygotowawcza może zbadać zasadność decyzji Prokuratora o odmowie wszczęcia postępowania lub wniesienia oskarżenia, podjętych na podstawie ustępu 1 lub 2 i może nakazać Prokuratorowi ponowne rozważenie jego decyzji.

(b) Ponadto, Izba Przygotowawcza może z własnej inicjatywy zbadać zasadność decyzji Prokuratora o odmowie wszczęcia postępowania lub wniesienia oskarżenia, jeżeli decyzja ta została podjęta wyłącznie na podstawie ustępu 1 (c) lub 2 (c). W takim przypadku decyzja Prokuratora staje się ostateczna dopiero po jej zatwierdzeniu przez Izbę Przygotowawczą.

4. Prokurator może w każdym czasie zmienić swoją decyzję w kwestii wszczęcia postępowania przygotowawczego lub wniesienia oskarżenia w oparciu o nowe fakty lub informacje.

Artykuł 54

Obowiązki i uprawnienia Prokuratora w postępowaniu przygotowawczym

1. Prokurator jest zobowiązany:

(a) celem ustalenia prawdy materialnej rozszerzyć zakres postępowania przygotowawczego w celu objęcia nim wszystkich faktów i dowodów niezbędnych dla wyjaśnienia kwestii odpowiedzialności karnej na podstawie niniejszego statutu i w ramach tego uwzględniać okoliczności przemawiające zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść oskarżonego;

(b) podejmować odpowiednie środki w celu zapewnienia skuteczności postępowania przygotowawczego w sprawach o zbrodnie podlegające jurysdykcji Trybunału, wykonując swoje obowiązki w tym zakresie szanować interesy i uwzględniać okoliczności osobiste pokrzywdzonych i świadków, włącznie z wiekiem, płcią *(gender)* w rozumieniu artykułu 7 ustęp 3 i stanem zdrowia oraz brać pod uwagę charakter zbrodni, w szczególności, gdy dotyczy ona przemocy seksualnej, związanej z płcią *(gender)* lub wobec dzieci; i

(c) w pełni przestrzegać praw przyznanych osobom na mocy niniejszego statutu.

2. Prokurator może prowadzić postępowanie przygotowawcze na terytorium państwa:

(a) w trybie przewidzianym postanowieniami części IX; lub

(b) za zezwoleniem Izby Przygotowawczej wydanym na podstawie artykułu 57 ustęp 3 (d).

3. Prokurator ma prawo:

(a) gromadzić dowody i dokonywać ich oceny;

(b) żądać stawiennictwa osób przeciwko którym prowadzone jest postępowanie przygotowawcze, pokrzywdzonych i świadków oraz przesłuchiwać ich;

(c) nawiązać współpracę z każdym państwem oraz organizacją lub podmiotem międzyrządowym stosownie do ich kompetencji lub mandatu;

(d) zawierać takie porozumienia i umowy, nie pozostające w sprzeczności z niniejszym statutem, które są niezbędne do ułatwienia współpracy ze strony państwa, organizacji międzyrządowej lub osoby;

(e) wyrazić zgodę na nieujawnianie na żadnym etapie postępowania dokumentów lub informacji, które Prokurator otrzymuje z zastrzeżeniem ich poufności i wyłącznie dla uzyskania nowych dowodów, chyba, że podmiot dostarczający informacji zgadza się na ich ujawnienie; i

(f) podejmować niezbędne środki, lub żądać podjęcia niezbędnych środków w celu zapewnienia poufności informacji, ochrony osób lub zabezpieczenia dowodów.

Artykuł 55

Uprawnienia osób w postępowaniu przygotowawczym

1. W związku z postępowaniem przygotowawczym prowadzonym na podstawie niniejszego statutu:

(a) nikt nie może być zmuszony do oskarżania samego siebie ani do przyznania się do winy;

(b) nikt nie może być poddany żadnej formie przymusu, nacisku czy groźby, torturom oraz innemu niegodnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu;

(c) każdy, kto jest przesłuchiwany w języku innym niż język, którym włada i który w pełni rozumie, ma prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy kompetentnego tłumacza oraz do uzyskania tłumaczeń niezbędnych dla zapewnienia rzetelności; oraz

(d) nikt nie może być bezprawnie zatrzymany lub aresztowany, ani nie może być pozbawiony wolności z wyjątkiem przypadków i w trybie przewidzianym w niniejszym statucie.

2. Jeżeli istnieją podstawy do podejrzeń, że osoba popełniła zbrodnię podlegającą jurysdykcji Trybunału i ma zostać przesłuchana przez Prokuratora albo przez organy krajowe zgodnie z wnioskiem przedłożonym na podstawie części IX, osobie tej przysługują następujące uprawnienia, o których należy ją pouczyć przed rozpoczęciem przesłuchania:

(a) prawo do bycia poinformowanym przed przesłuchaniem o tym, że istnieją podstawy do podejrzeń, że osoba ta popełniła zbrodnię podlegającą jurysdykcji Trybunału;

(b) prawo do milczenia, przy czym milczenie to nie może być brane pod uwagę przy orzekaniu o winie lub niewinności tej osoby;

(c) prawo do korzystania z pomocy ustanowionego przez siebie obrońcy lub, jeżeli osoba ta nie posiada obrońcy ustanowionego przez siebie, prawo do obrońcy wyznaczonego z urzędu w razie, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości oraz do bezpłatnego

obrońcy, jeżeli osoba ta nie posiada wystarczających środków na pokrycie kosztów obrońcy; oraz

(d) prawo do bycia przesłuchiwanym w obecności obrońcy, chyba, że osoba ta dobrowolnie zrzekła się prawa do korzystania z pomocy obrońcy.

Artykuł 56

Rola Izby Przygotowawczej w odniesieniu do czynności niepowtarzalnych

1. (a) Jeżeli Prokurator stwierdzi, że w postępowaniu przygotowawczym pojawiła się niepowtarzalna możliwość uzyskania wyjaśnień lub zeznań świadka lub oceny, zebrania czy sprawdzenia dowodów, które mogą nie być dostępne na rozprawie, zawiadamia o tym Izbę Przygotowawczą;

(b) W takim przypadku Izba Przygotowawcza może, na wniosek Prokuratora, podjąć wszelkie środki konieczne dla zapewnienia skuteczności i rzetelności postępowania, a w szczególności zagwarantowania praw obrony;

(c) O ile Izba Przygotowawcza nie zarządzi inaczej, Prokurator przekazuje odpowiednie informacje osobie, która została aresztowana lub stawiła się na wezwanie w związku z postępowaniem przygotowawczym określonym w punkcie (a), w celu przesłuchania jej w tej kwestii.

2. Środki, o których mowa w ustępie 1 (b) mogą obejmować:

(a) wydawanie poleceń lub zarządzeń dotyczących postępowania;

(b) zarządzenie dotyczące utrwalania przebiegu postępowania;

(c) wyznaczenie biegłych do pomocy;

(d) upoważnienie obrońcy osoby, która została aresztowana lub stawiła się przed Trybunałem na wezwanie, do uczestniczenia w czynnościach, lub – jeżeli aresztowanie jeszcze nie nastąpiło lub osoba nie stawiła się lub obrońca nie został jeszcze wyznaczony – wyznaczenie innego obrońcy do stawienia się i reprezentowania interesów obrony;

(e) wyznaczenie jednego z członków Izby Przygotowawczej lub, jeżeli jest to konieczne, innego Sędziego Wydziału Przygotowawczego lub Wydziału Orzekającego do obserwowania oraz wydawania poleceń i zarządzeń dotyczących gromadzenia i zabezpieczenia dowodów i przesłuchiwania osób;

(f) podejmowanie innych czynności koniecznych dla gromadzenia lub zabezpieczenia dowodów.

3. (a) Jeżeli Prokurator nie złożył wniosku o zastosowanie środków na podstawie niniejszego artykułu a Izba Przygotowawcza uzna, że podjęcie takich środków jest wymagane dla zabezpieczenia dowodów, które Izba uważa za istotne dla obrony na rozprawie, konsultuje się z Prokuratorem w celu ustalenia czy istnieją podstawy do zaniechania przez Prokuratora złożenia wniosku o podjęcie takich środków. Jeżeli w wyniku konsultacji Izba Przygotowawcza uzna, że Prokurator bezpodstawnie zaniechał złożenia wniosku o zastosowanie takich środków, Izba Przygotowawcza może podjąć takie środki z własnej inicjatywy.

(b) Od decyzji Izby Przygotowawczej o podjęciu działania z własnej inicjatywy na podstawie niniejszego ustępu Prokuratorowi przysługuje odwołanie. Odwołanie rozpoznaje się w trybie przyspieszonym.

4. Dopuszczalność na rozprawie dowodów zabezpieczonych lub zgromadzonych w postępowaniu zgodnie z mniejszym artykułem lub protokołów z ich przeprowadzenia określa artykuł 69. Wartość takich dowodów ocenia Izba Orzekająca.

Artykuł 57

Funkcje i uprawnienia Izby Przygotowawczej

1. O ile niniejszy statut nie stanowi inaczej, Izba Przygotowawcza wykonuje swoje funkcje zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu.

2. (a) Zarządzenia i decyzje Izby Przygotowawczej wydane na podstawie artykułu 15, 18, 19, 54 ustęp 2, 61 ustęp 7 i artykułu 72 zapadają większością głosów Sędziów Izby;

(b) We wszystkich pozostałych przypadkach funkcje określone niniejszym statutem są wykonywane przez jednego Sędziego Izby Przygotowawczej, chyba, że reguły procesowe i dowodowe przewidują inny skład orzekający lub większość Sędziów Izby Przygotowawczej tak postanowi.

3. W uzupełnieniu swoich funkcji określonych niniejszym statutem, Izba Przygotowawcza może:

(a) wydawać, na wniosek Prokuratora, zarządzenia i nakazy niezbędne do prowadzenia postępowania przygotowawczego;

(b) na wniosek osoby aresztowanej lub osoby, która stawiła się na wezwanie na podstawie artykułu 58, wydawać odpowiednie zarządzenia włącznie z zarządzeniami dotyczącymi środków przewidzianych w artykule 56, oraz domagać się takiej współpracy przewidzianej postanowieniami części IX, jaka jest konieczna dla udzielenia tej osobie pomocy w przygotowaniu obrony;

(c) w razie konieczności zapewnić ochronę i prywatność pokrzywdzonym i świadkom oraz zapewnić zabezpieczenie dowodów, ochronę osób aresztowanych lub tych, które stawiły się na wezwanie i ochronę informacji dotyczących bezpieczeństwa narodowego;

(d) upoważnić Prokuratora do podjęcia określonych czynności śledczych na terytorium Państwa-Strony bez uprzedniego zapewnienia współpracy tego państwa na podstawie części IX, jeżeli Izba Przygotowawcza, w miarę możliwości mając na względzie opinię zainteresowanego państwa, uznała w danym przypadku, że państwo to jest bezsprzecznie niezdolne do wykonania wniosku o współpracę z powodu nieistnienia w tym państwie żadnej władzy lub jakiegokolwiek organu wymiaru sprawiedliwości właściwego do wykonania wniosku o współpracę na podstawie części IX;

(e) w razie wydania nakazu aresztowania lub wezwania na podstawie artykułu 58, mając na względzie wartość dowodów i uprawnienia zainteresowanych stron oraz działając zgodnie z niniejszym statutem i regułami procesowymi i dowodowymi, domagać się współpracy ze strony państwa na podstawie artykułu 93 ustęp 1 (k) w podejmowaniu środków w celu zabezpieczenia przepadku, w szczególności na rzecz pokrzywdzonych.

Artykuł 58

Wydawanie przez Izbę Przygotowawczą nakazu aresztowania i wezwań

1. Po wszczęciu postępowania przygotowawczego Izba Przygotowawcza wydaje na wniosek Prokuratora nakaz aresztowania osoby, jeżeli po zbadaniu wniosku i dowodów oraz innych informacji przedłożonych przez Prokuratora stwierdzi, że:

(a) istnieją rozsądne podstawy do przyjęcia, że osoba ta popełniła zbrodnię podlegającą jurysdykcji Trybunału; i

(b) aresztowanie tej osoby jest konieczne w celu:

(i) zapewnienia jej osobistego stawiennictwa na rozprawie;

(ii) zapewnienia, że osoba ta nie będzie utrudniała ani zagrażała postępowaniu przygotowawczemu lub rozprawie, lub

(iii) uniemożliwienia tej osobie kontynuowania tej samej lub powiązanej z nią zbrodni podlegającej jurysdykcji Trybunału, mającej źródło w tych samych okolicznościach.

2. Wniosek Prokuratora powinien zawierać:

(a) nazwisko osoby i wszelkie inne stosowne informacje identyfikujące tę osobę;

(b) wskazanie zbrodni podlegających jurysdykcji Trybunału, o popełnienie których osoba ta jest podejrzana;

(c) zwięzłe przedstawienie faktów składających się na opis zarzucanych zbrodni;

(d) streszczenie dowodów i wszelkich innych informacji, które uzasadniają podejrzenie popełnienia przez tę osobę zarzucanych jej zbrodni; i

(e) wskazanie powodów, dla których Prokurator uważa, że aresztowanie osoby jest konieczne.

3. Nakaz aresztowania powinien zawierać:

(a) nazwisko osoby i wszelkie inne stosowne informacje pozwalające zidentyfikować tę osobę;

(b) wskazanie zbrodni podlegających jurysdykcji Trybunału, z powodu których domagano się aresztowania osoby; i

(c) zwięzłe przedstawienie faktów składających się na opis zarzucanych zbrodni,

4. Nakaz aresztowania pozostaje w mocy aż do wydania przez Trybunał odmiennej decyzji.

5. Na podstawie nakazu aresztowania Trybunał może żądać tymczasowego aresztowania lub aresztowania i dostarczenia osoby na podstawie części IX.

6. Prokurator może złożyć do Izby Przygotowawczej wniosek o uzupełnienie nakazu aresztowania poprzez zmianę lub dodanie zbrodni do wymienionych w nakazie. Izba Przygotowawcza uzupełnia nakaz stosownie do wniosku, jeżeli stwierdzi, że istnieje uzasadnio-

ne podejrzenie popełnienia przez tę osobę zbrodni w zmienionej postaci lub dodatkowych zbrodni.

7. Zamiast wniosku o wydanie nakazu aresztowania Prokurator może złożyć do Izby Przygotowawczej wniosek o wezwanie osoby do stawienia się. Jeżeli Izba Przygotowawcza uzna, że istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przez osobę zarzucanej jej zbrodni, i że wezwanie do stawienia się jest wystarczające dla zapewnienia stawiennictwa osoby, wzywa tę osobę do stawienia się pod rygorem ograniczenia wolności (innego niż aresztowanie), jeżeli jest on przewidziany w prawie krajowym lub bez takiego rygoru. Wezwanie zawiera:

(a) nazwisko osoby i wszelkie inne stosowne informacje pozwalające zidentyfikować te osobę;

(b) wskazanie daty wymaganego stawienia się;

(c) wskazanie zbrodni podlegających jurysdykcji Trybunału, o popełnienie których osoba ta jest podejrzana;

(d) zwięzłe przedstawienie faktów składających się na opis zarzucanej zbrodni. Wezwanie doręcza się osobie podejrzanej.

Artykuł 59

Postępowanie w sprawie aresztowania w Państwie aresztującym

1. Państwo-Strona, które otrzymało wniosek o tymczasowe aresztowanie lub o aresztowanie i dostarczenie osoby natychmiast podejmuje kroki w celu aresztowania osoby podejrzanej zgodnie z prawem krajowym i postanowieniami części IX.

2. Osoba aresztowana powinna zostać niezwłocznie postawiona przed właściwym organem sądowym w państwie aresztującym, który zgodnie z prawem tego państwa powinien ustalić, czy:

(a) nakaz dotyczy tej osoby;

(b) osoba ta została aresztowana zgodnie z odpowiednią procedurą; i

(c) prawa tej osoby były przestrzegane.

3. Osoba aresztowana ma prawo w oczekiwaniu na dostarczenie złożyć wniosek do właściwego organu państwa aresztującego o tymczasowe zwolnienie.

4. Podejmując decyzję w kwestii wniosku właściwy organ państwa aresztującego bierze pod uwagę, czy mając na względzie wagę zarzucanych zbrodni, istnieją nagłe i wyjątkowe okoliczności usprawiedliwiające tymczasowe zwolnienie, oraz czy istnieją niezbędne zabezpieczenia gwarantujące wypełnienie przez Państwo aresztujące obowiązku dostarczenia osoby Trybunałowi. Właściwy organ państwa aresztującego nie jest uprawniony do badania, czy nakaz aresztowania został prawidłowo wydany zgodnie z artykułem 58 ustęp 1 (a) i (b).

5. Izbę Przygotowawczą należy zawiadomić o złożeniu każdego wniosku o tymczasowe zwolnienie; przedstawia ona swoje stanowisko w tej sprawie właściwemu organowi państwa aresztującego. Właściwy organ państwa aresztującego przed podjęciem decyzji bierze w pełni pod uwagę stanowisko Izby włącznie ze wskazaniami odnośnie środków, jakie należy podjąć aby zapobiec ucieczce osoby.

6. Jeżeli osoba została tymczasowo zwolniona, Izba Przygotowawcza może żądać przedkładania okresowych raportów na temat tymczasowego zwolnienia.

7. Osoba, co do której Państwo aresztujące podjęło decyzję o dostarczeniu, winna zostać przekazana Trybunałowi w możliwie najkrótszym terminie.

Artykuł 60

Wstępne postępowanie przed Trybunałem

1. Po dostarczeniu osoby do Trybunału, albo jeżeli osoba stawiła się przed Trybunałem dobrowolnie lub wskutek wezwania, Izba Przygotowawcza sprawdza, czy osoba ta została poinformowana o stawianych jej zarzutach popełnienia zbrodni, o jej prawach zagwarantowanych w niniejszym statucie, włącznie z prawem do ubiegania się o tymczasowe zwolnienie przed rozprawą.

2. Osoba, wobec której wydano nakaz aresztowania, może złożyć wniosek o tymczasowe zwolnienie przed rozprawą. Jeżeli Izba Przygotowawcza uzna, że warunki określone w artykule 58 ustęp 1 są spełnione, aresztowanie stosuje się w dalszym ciągu. Jeżeli warunki te nie są spełnione, Izba Przygotowawcza zwalnia osobę warunkowo lub bezwarunkowo.

3. Izba Przygotowawcza okresowo bada zasadność swojej decyzji o zwolnieniu lub aresztowaniu, jak również może badać zasadność tej decyzji w każdym czasie na wniosek

Prokuratora lub osoby, której decyzja dotyczy. W wyniku dokonanego badania, jeżeli wymagają tego zmienione okoliczności, Izba Przygotowawcza może zmienić swoją decyzję w kwestii aresztowania, zwolnienia lub warunków zwolnienia.

4. Izba Przygotowawcza zapewnia, aby czas trwania aresztowania osoby przed rozprawą nie przekroczył rozsądnego terminu wskutek nieusprawiedliwionego opóźnienia Prokuratora. Jeżeli takie opóźnienie ma miejsce, Trybunał powinien rozważyć zwolnienie aresztowanej osoby warunkowo lub bezwarunkowo.

5. W razie konieczności Izba Przygotowawcza może wydać nakaz aresztowania w celu zapewnienia stawiennictwa osoby zwolnionej.

Artykuł 61

Zatwierdzenie zarzutów oskarżenia przed rozprawą

1. Z zastrzeżeniem postanowień ustępu 2, w rozsądnym terminie po dostarczeniu osoby lub dobrowolnym stawieniu się jej przed Trybunałem Izba Przygotowawcza odbywa posiedzenie w celu zatwierdzenia zarzutów oskarżenia, na podstawie których Prokurator domaga się przeprowadzenia rozprawy. Posiedzenie odbywa się w obecności Prokuratora i podejrzanego jak również jego obrońcy.

2. Na wniosek Prokuratora lub z własnej inicjatywy Izba Przygotowawcza może odbyć posiedzenie w celu zatwierdzenia zarzutów oskarżenia, na których Prokurator domaga się przeprowadzenia rozprawy, pod nieobecność podejrzanego, jeżeli podejrzany:

(a) zrzekł się prawa do uczestnictwa; albo

(b) zbiegł lub nie można ustalić miejsca jego pobytu, przy czym podjęto wymagane kroki w celu zapewnienia stawiennictwa podejrzanego przed Trybunałem i poinformowania go o zarzutach oskarżenia jak również o tym, że odbędzie się posiedzenie w celu zatwierdzenia tych zarzutów.

W takim przypadku podejrzanego reprezentuje obrońca, jeżeli Izba Przygotowawcza uzna, że wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości.

3. W rozsądnym terminie przed posiedzeniem podejrzany:

(a) otrzymuje kopię dokumentu zawierającego zarzuty, na podstawie których Prokurator zamierza opierać oskarżenie na rozprawie; i

(b) zostaje poinformowany o dowodach, na które Prokurator powoła się w czasie posiedzenia.

Izba Przygotowawcza może wydać zarządzenia dotyczące ujawnienia informacji dla potrzeb posiedzenia.

4. Do czasu posiedzenia Prokurator może kontynuować prowadzenie postępowania przygotowawczego i może uzupełnić lub wycofać przedstawione zarzuty oskarżenia. Podejrzanego informuje się w odpowiednim terminie przed posiedzeniem o wszelkich uzupełnieniach tych zarzutów lub ich wycofaniu. W przypadku wycofania zarzutów Prokurator przedkłada Izbie Przygotowawczej powody wycofania.

5. W czasie posiedzenia Prokurator popiera każdy zarzut oskarżenia dostatecznymi dowodami w celu ustalenia czy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że podejrzany popełnił zarzucaną mu zbrodnię. Prokurator może powoływać się na dowody z dokumentów lub ze streszczeń dowodów i nie musi wzywać świadków, którzy mają zeznawać na rozprawie.

6. W czasie posiedzenia podejrzany może:

(a) zaprzeczyć stawianym zarzutom oskarżenia;

(b) podważać dowody przedstawione przez Prokuratora; i

(c) przedstawiać własne dowody.

7. W oparciu o wyniki posiedzenia Izba Przygotowawcza stwierdza, czy istnieją wystarczające dowody dla przyjęcia istnienia uzasadnionego podejrzenia, że podejrzany popełnił każdą z zarzucanych mu zbrodni. Na podstawie dokonanych ustaleń Izba Przygotowawcza:

(a) zatwierdza te zarzuty oskarżenia, w stosunku do których stwierdziła istnienie wystarczających dowodów, i przekazuje podejrzanego Izbie Orzekającej w celu odbycia rozprawy odnośnie zatwierdzonych zarzutów;

(b) odmawia zatwierdzenia tych zarzutów oskarżenia, w stosunku do których stwierdziła brak wystarczających dowodów;

(c) odracza posiedzenie i zobowiązuje Prokuratora do rozważenia:

(i) dostarczenia dalszych dowodów lub dalszego prowadzenia postępowania przygotowawczego w odniesieniu do określonego zarzutu oskarżenia; lub

(ii) zmiany zarzutu oskarżenia, jeżeli przedłożone dowody wskazują na inną zbrodnię podlegającą jurysdykcji Trybunału.

8. W razie odmowy zatwierdzenia zarzutów oskarżenia przez Izbę Przygotowawczą Prokurator może ponownie domagać się ich zatwierdzenia, jeżeli jego wniosek zostanie poparty dodatkowymi dowodami.

9. Po zatwierdzeniu zarzutów oskarżenia a przed rozpoczęciem rozprawy Prokurator może je zmienić za zezwoleniem Izby Przygotowawczej i po poinformowaniu oskarżonego. Jeżeli Prokurator chce dołączyć dodatkowe zarzuty oskarżenia lub zastąpić je poważniejszymi, musi odbyć się posiedzenie na podstawie niniejszego artykułu w celu zatwierdzenia tych zarzutów. Po rozpoczęciu rozprawy Prokurator może wycofać zarzuty oskarżenia za zezwoleniem Izby Orzekającej.

10. Wszelkie nakazy wydane poprzednio tracą moc w odniesieniu do tych zarzutów oskarżenia, które nie zostały zatwierdzone przez Izbę Przygotowawczą, lub które zostały wycofane przez Prokuratora.

11. Jeżeli zarzuty oskarżenia zostały zatwierdzone w trybie niniejszego artykułu, Prezydium powołuje Izbę Orzekającą, która, z zastrzeżeniem ustępu 9 i artykułu 64 ustęp 4, jest odpowiedzialna za prowadzenie dalszego postępowania i może wykonywać wszelkie odpowiednie funkcje Izby Przygotowawczej, które znajdują zastosowanie w tym postępowaniu.

Część VI
Rozprawa
Artykuł 62
Miejsce rozprawy

O ile nie postanowiono inaczej, rozprawa odbywa się w siedzibie Trybunału.

Artykuł 63
Rozprawa w obecności oskarżonego

1. Oskarżony jest obecny na rozprawie.

2. Jeżeli oskarżony obecny przed Trybunałem kontynuuje zakłócanie porządku rozprawy, Izba Orzekająca może go usunąć z sali, zapewniając mu możliwość obserwowania rozprawy i porozumiewania się z obrońcą spoza sali rozpraw przy użyciu technicznych środków komunikowania się, jeżeli wymaga tego sytuacja. Takie środki podejmuje się tylko w wyjątkowych okolicznościach, jeżeli inne rozsądne rozwiązania okazały się niewystarczające i jedynie na taki okres, na jaki jest to ściśle niezbędne.

Artykuł 64
Funkcje i uprawnienia Izby Orzekającej

1. Funkcje i uprawnienia przewidziane w niniejszym artykule Izba Orzekająca wykonuje zgodnie z niniejszym statutem i regułami procesowymi i dowodowymi.

2. Izba Orzekająca zapewnia rzetelność i sprawność rozprawy oraz prowadzenie jej z pełnym poszanowaniem praw oskarżonego i z uwzględnieniem ochrony pokrzywdzonych i świadków.

3. Po skierowaniu sprawy na rozprawę zgodnie z niniejszym statutem, Izba Orzekająca wyznaczona do rozpoznania sprawy:

(a) porozumiewa się ze Stronami i podejmuje środki procesowe niezbędne dla zapewnienia rzetelnego i sprawnego prowadzenia rozprawy;

(b) określa język lub języki, które mają być używane podczas rozprawy; i

(c) z zastrzeżeniem innych stosownych postanowień niniejszego statutu, ze stosownym wyprzedzeniem przed rozpoczęciem rozprawy, zapewnia ujawnienie dokumentów i informacji nie ujawnionych wcześniej w celu umożliwienia odpowiedniego przygotowania rozprawy.

4. Jeżeli okaże się to konieczne dla zapewnienia skutecznego i rzetelnego funkcjonowania Izby Orzekającej, może ona przekazać rozpatrzenie kwestii wstępnych Izbie Przygotowawczej lub, w razie konieczności, innemu dostępnemu Sędziemu Wydziału Przygotowawczego.

5. Zawiadamiając strony Izba Orzekająca może zarządzić, jeżeli uzna to za wskazane, połączenie lub rozłączenie zarzutów oskarżenia w przypadku, gdy dotyczą one więcej niż jednego oskarżonego.

6. Wykonując swoje funkcje przed rozprawą lub w czasie rozprawy, Izba Orzekająca może w razie konieczności:

(a) wykonywać wszelkie funkcje Izby Przygotowawczej określone w artykule 61 ustęp 11;

(b) domagać się stawienia się świadków i złożenia przez nich zeznań oraz przedstawienia dokumentów i innych dowodów w drodze udzielenia przez państwa, w razie konieczności, pomocy określonej niniejszym statutem;

(c) zapewnić ochronę informacji poufnych;

(d) zarządzić przedstawienie dowodów uzupełniających w stosunku do tych, które zostały już zebrane przed rozprawą lub przedstawione przez strony na rozprawie;

(e) zapewnić ochronę oskarżonego, świadków i pokrzywdzonych; i

(f) podejmować decyzje w innych stosownych sprawach.

7. Rozprawa odbywa się jawnie. Jednakże, Izba Orzekająca może uznać, że szczególne okoliczności wymagają przeprowadzenia pewnych czynności procesowych na posiedzeniu zamkniętym dla celów określonych w artykule 68, lub dla ochrony tajnych lub poufnych informacji stanowiących dowód.

8. (a) Rozprawa rozpoczyna się od odczytania oskarżonemu przez Izbę Orzekającą zarzutów oskarżenia zatwierdzonych uprzednio przez Izbę Przygotowawczą. Izba Orzekająca upewnia się następnie, czy oskarżony rozumie treść zarzutów oskarżenia. Następnie umożliwia oskarżonemu wypowiedzenie się w kwestii winy albo przez przyznanie się do winy w trybie artykułu 65, albo przez stwierdzenie, że jest niewinny.

(b) W czasie rozprawy przewodniczący składu orzekającego może dawać wskazówki co do prowadzenia postępowania, w tym wskazówki mające na celu zapewnienie, że postępowanie jest prowadzone w sposób rzetelny i bezstronny. Z zastrzeżeniem wskazówek wydanych przez przewodniczącego składu orzekającego, strony mogą przedstawiać dowody zgodnie z postanowieniami niniejszego statutu.

9. Izba Orzekająca jest, *inter alia,* uprawniona na wniosek strony lub z własnej inicjatywy do:

(a) decydowania o dopuszczalności lub przydatności dowodów; i

(b) podejmowania wszelkich środków koniecznych do utrzymania porządku w czasie rozprawy.

10. Izba Orzekająca zapewnia sporządzenie pełnego protokołu rozprawy wiernie odzwierciedlającego jej przebieg oraz zapewnia zabezpieczenie go i należyte przechowanie przez Sekretarza.

Artykuł 65

Postępowanie w razie przyznania się do winy

1. Jeżeli oskarżony przyznaje się do winy w trybie artykułu 64 ustęp 8 (a), Izba Orzekająca ustala, czy:

(a) oskarżony rozumie znaczenie i konsekwencje przyznania się do winy;

(b) przyznanie się oskarżonego jest dobrowolne, i czy zostało poprzedzone wystarczającymi konsultacjami z obrońcą; i

(c) przyznanie się do winy ma oparcie w okolicznościach faktycznych sprawy zawartych w:

(i) opisie zarzutów oskarżenia przedstawionych przez Prokuratora i uznanych przez oskarżonego;

(ii) innych materiałach przedstawionych przez Prokuratora uzupełniających zarzuty oskarżenia i uznanych przez oskarżonego; i

(iii) wszelkich innych dowodach, takich jak zeznania świadków przedstawionych przez Prokuratora lub oskarżonego.

2. W razie stwierdzenia okoliczności wskazanych w ustępie 1, Izba Orzekająca uznaje przyznanie się do winy wraz ze wszystkimi przedstawionymi dodatkowymi dowodami za potwierdzeniem wszystkich istotnych faktów wymaganych do udowodnienia zbrodni, do której odnosi się przyznanie się do winy, i może skazać oskarżonego za tę zbrodnię.

3. W razie stwierdzenia braku okoliczności wskazanych w ustępie 1, Izba Orzekająca uznaje przyznanie się do winy za niebyłe. W takim przypadku Izba zarządza dalsze prowadzenie rozprawy w trybie zwyczajnym określonym niniejszym statutem, i może przekazać sprawę innej Izbie Orzekającej.

4. Jeżeli w opinii Izby Orzekającej interes wymiaru sprawiedliwości, a w szczególności interes pokrzywdzonych wymaga pełniejszego przedstawienia okoliczności sprawy, Izba Orzekająca może:

(a) zwrócić się do Prokuratora o przedstawienie dodatkowych dowodów, łącznie z zeznaniami świadków; lub

(b) zarządzić dalsze prowadzenie rozprawy w trybie zwyczajnym określonym niniejszym statutem. W takim przypadku uznaje przyznanie się do winy za niebyłe i sprawę może przekazać innej Izbie Orzekającej

5. Żadne porozumienia pomiędzy Prokuratorem a obroną, dotyczące zmiany zarzutów oskarżenia, przyznania się do winy lub wymiaru kary, nie wiążą Trybunału.

Artykuł 66

Domniemanie niewinności

1. Każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie udowodniona przed Trybunałem zgodnie z prawem, które ma zastosowanie w danej sprawie.

2. Ciężar udowodnienia winy oskarżonego spoczywa na Prokuratorze.

3. Aby skazać oskarżonego, Trybunał musi być przekonany o jego winie ponad uzasadnioną wątpliwość.

Artykuł 67

Prawa oskarżonego

1. Przy rozstrzyganiu każdego zarzutu oskarżenia, z uwzględnieniem postanowień niniejszego statutu, oskarżony ma prawo do publicznego, rzetelnego i bezstronnego procesu oraz, na zasadach pełnej równości, do co najmniej następujących gwarancji:

(a) niezwłocznego otrzymania w języku, którym oskarżony włada i który w pełni rozumie, szczegółowej informacji o rodzaju, przyczynach i treści zarzutu;

(b) dysponowania odpowiednim czasem i warunkami do przygotowania obrony, jak również swobodnego i poufnego porozumiewania się z obrońcą ustanowionym przez oskarżonego;

(c) rozprawy bez nieuzasadnionej zwłoki;

(d) z zastrzeżeniem artykułu 63 ustęp 2, obecności na rozprawie, bronienia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę; do otrzymania informacji, jeżeli oskarżony nie posiada obrońcy, o istnieniu powyższego uprawnienia oraz posiadania obrońcy wyznaczonego przez Trybunał w każdym przypadku, jeżeli wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości, bez ponoszenia kosztów obrony, jeżeli oskarżony nie posiada wystarczających środków na ich pokrycie;

(e) przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia i zapewnienia obecności i przesłuchania świadków obrony na tych samych warunkach, co świadków oskarżenia. Oskarżony ma również prawo do wskazywania podstaw wyłączenia odpowiedzialności karnej i przedstawiania dowodów dopuszczalnych na podstawie niniejszego statutu;

(f) korzystania z bezpłatnej pomocy kompetentnego tłumacza i uzyskiwania tłumaczeń niezbędnych dla zapewnienia rzetelności, jeżeli jakiekolwiek czynności procesowe nie są dokonywane w języku, którym oskarżony włada i w pełni rozumie lub dokumenty przedstawione Trybunałowi nie są sporządzone w takim języku;

(g) ochrony przed przymusem zeznawania przeciwko sobie lub przyznania się do winy; prawa do milczenia, przy czym milczenie nie może być brane pod uwagę przy orzekaniu o winie lub niewinności oskarżonego;

(h) składania niezaprzysiężonych oświadczeń ustnych lub pisemnych na swoją obronę; i

(i) ochrony przed nałożeniem na niego ciężaru dowodu oraz obowiązku odpowiedzi na twierdzenia oskarżenia.

2. Oprócz przewidzianego niniejszym statutem ujawnienia dowodów, Prokurator, najszybciej, jak to jest praktycznie możliwe, ujawnia obronie dowody znajdujące się w jego posiadaniu lub pod jego kontrolą, które w jego przekonaniu wskazują lub mogą wskazywać na niewinność oskarżonego, lub na okoliczności łagodzące winę oskarżonego, lub które mogą podważyć wiarygodność dowodów oskarżenia. Wątpliwości co do stosowania niniejszego ustępu rozstrzyga Trybunał.

Artykuł 68

Ochrona pokrzywdzonych i świadków i ich udział w postępowaniu

1. Trybunał podejmuje stosowne środki w celu zapewnienia bezpieczeństwa, dobrego stanu fizycznego i psychicznego, godności i prywatności pokrzywdzonych i świadków. Podejmując powyższe środki, Trybunał bierze pod uwagę wszystkie odpowiednie okoliczności włącznie z wiekiem, płcią (*gender*) w rozumieniu artykułu 7 ustęp 3, stanem zdrowia, charakterem zbrodni, zwłaszcza, ale nie tylko, gdy dotyczy ona przemocy seksualnej lub zwią-

zanej z płcią (*gender*) lub przemocy wobec dzieci. Prokurator podejmuje powyższe środki w postępowaniu przygotowawczym w szczególności w sprawach o takie zbrodnie. Podjęte środki nie mogą być niezgodne z prawami oskarżonego ani naruszać jego praw i wymogów rzetelnej i bezstronnej rozprawy.

2. Jako wyjątek od zasady jawności rozprawy przewidzianej w artykule 67, Izby Trybunału mogą, dla ochrony pokrzywdzonych i świadków lub oskarżonego, prowadzić część postępowania *in camera* lub zezwolić na przedstawienie dowodów przy użyciu przekazu elektronicznego lub innych specjalnych środków. Środki takie stosuje się w szczególności w odniesieniu do ofiar przemocy seksualnej lub dziecka występującego w charakterze pokrzywdzonego lub świadka, chyba, że Trybunał zarządzi inaczej, mając na względzie wszystkie okoliczności sprawy, a w szczególności zapatrywania pokrzywdzonego lub świadka.

3. W przypadku, gdy zostały naruszone osobiste interesy pokrzywdzonych, Trybunał zezwala na przedstawienie i wzięcie pod uwagę opinii i interesów pokrzywdzonych na takim etapie postępowania, jaki Trybunał uzna za stosowny, oraz w sposób, który nie narusza praw oskarżonego i wymagań rzetelnej i bezstronnej rozprawy. Opinie i interesy pokrzywdzonych mogą być przedstawione przez ich pełnomocnika, jeżeli Trybunał uzna to za stosowne, zgodnie z regułami procesowymi i dowodowymi.

4. Biuro do spraw Pokrzywdzonych i Świadków może udzielać Prokuratorowi i Trybunałowi porad dotyczących odpowiednich środków ochrony, kroków podejmowanych w celu zapewnienia bezpieczeństwa, doradztwa i innej pomocy określonej w artykule 43 ustęp 6.

5. Jeżeli przewidziane w niniejszym statucie ujawnienie dowodu lub informacji może prowadzić do poważnego zagrożenia bezpieczeństwa świadka lub jego rodziny, Prokurator może dla celów postępowania, do chwili rozpoczęcia rozprawy wycofać taki dowód lub informację i zastąpić je streszczeniem. Stosowanie takiej procedury winno odbywać się w sposób nie naruszający praw oskarżonego i wymogów rzetelnej i bezstronnej rozprawy.

6. Państwo może złożyć wniosek o zastosowanie środków niezbędnych dla ochrony jego funkcjonariuszy lub agentów oraz ochrony tajnych lub poufnych informacji.

Artykuł 69
Dowody

1. Przed złożeniem zeznań świadek składa przewidziane w regułach procesowych i dowodowych przyrzeczenie mówienia prawdy.

2. Na rozprawie świadek składa zeznania osobiście, z wyjątkiem sytuacji przewidzianych w artykule 68 lub w regułach procesowych i dowodowych. Trybunał może również zezwolić na składanie *viva voce* (ustnych) lub nagranych zeznań świadka za pomocą techniki video lub aparatury utrwalającej dźwięk, jak również na przedstawienie dokumentów i zapisków, z zastrzeżeniem postanowień niniejszego statutu i zgodnie z regułami procesowymi i dowodowymi. Zastosowane środki nie mogą być niezgodne z prawami oskarżonego ani ich naruszać.

3. Strony mogą przedstawiać dowody mające znaczenie dla sprawy, zgodnie z artykułem 64. Trybunał jest władny domagać się przedstawienia wszystkich dowodów, które uznaje za konieczne dla ustalenia prawdy.

4. Trybunał może orzekać o przydatności i dopuszczalności każdego dowodu, uwzględniając między innymi jego wartość dowodową i negatywny wpływ, jaki dany dowód może wywrzeć na rzetelność rozprawy lub rzetelną ocenę zeznań świadka, stosownie do reguł procesowych i dowodowych.

5. Trybunał respektuje i przestrzega zasad poufności przewidzianych w regułach procesowych i dowodowych.

6. Trybunał nie przeprowadza dowodów co do faktów powszechnie znanych, lecz może zwrócić na nie uwagę stronom.

7. Dowody uzyskane z naruszeniem postanowień niniejszego statutu lub praw człowieka uznanych przez społeczność międzynarodową są niedopuszczalne, jeżeli:

(a) naruszenie to rodzi poważne wątpliwości co do wiarygodności uzyskanego dowodu; lub

(b) dopuszczenie dowodu byłoby sprzeczne z rzetelnością postępowania lub mogłoby poważnie jej zagrozić.

8. Podejmując decyzję o przydatności i dopuszczalności dowodów zgromadzonych przez państwo, Trybunał nie wypowiada się w kwestii stosowania prawa krajowego tego państwa.

Artykuł 70

Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości

1. Trybunał jest właściwy w sprawach o następujące przestępstwa umyślne przeciwko sprawowanemu przezeń wymiarowi sprawiedliwości:

(a) składanie fałszywych zeznań, mimo obowiązku mówienia prawdy przewidzianego w artykule 69 ustęp 1;

(b) przedstawianie dowodów, co do których Strona ma świadomość, że są nieprawdziwe lub sfałszowane;

(c) przekupstwo świadka, przeszkadzanie lub utrudnianie stawiennictwa lub składania zeznań przez świadka, branie odwetu na świadku za złożenie zeznań oraz niszczenie dowodów, ingerowanie w ich treść lub utrudnianie ich gromadzenia;

(d) utrudnianie pracy, zastraszanie lub przekupstwo urzędnika Trybunału w celu zmuszenia lub nakłonienia go do niewykonywania lub niewłaściwego wykonywania jego obowiązków;

(e) branie odwetu na urzędniku Trybunału z powodu obowiązków wykonywanych przez tego lub innego urzędnika;

(f) domaganie się wręczenia lub przyjęcie łapówki przez urzędnika Trybunału w związku z wykonywaniem przez niego obowiązków służbowych.

2. Zasady i postępowanie odnoszące się do wykonywania jurysdykcji przez Trybunał w sprawach o przestępstwa przewidziane niniejszym artykułem uregulowane są w regułach procesowych i dowodowych. Warunki udzielania Trybunałowi międzynarodowej pomocy prawnej w odniesieniu do postępowania prowadzonego na podstawie mniejszego artykułu reguluje prawo krajowe Państwa wezwanego.

3. W razie skazania, Trybunał może wymierzyć karę pozbawienia wolności nie przekraczającą pięciu lat lub, zgodnie z regułami procesowymi i dowodowymi, grzywnę, lub obie te kary.

4. (a) Każde Państwo-Strona rozszerza katalog przestępstw przeciwko integralności własnego wymiaru sprawiedliwości o przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości wymienione w niniejszym artykule popełnione na jego terytorium lub przez jego obywatela;

(b) Na wniosek Trybunału, Państwo-Strona przekazuje sprawę swoim właściwym organom w celu przeprowadzenia postępowania karnego. Organy te zobowiązane są rozpatrzyć sprawę z należytą starannością i przeznaczyć wystarczające środki na skuteczne prowadzenie postępowania w tej sprawie.

Artykuł 71

Kary za niewłaściwe zachowanie przed Trybunałem

1. W stosunku do osób, które dopuszczają się przed Trybunałem niewłaściwego zachowania, włącznie z zakłócaniem postępowania lub celowym uchylaniem się od wykonywania zarządzeń Trybunału, Trybunał może zastosować środki administracyjne inne niż pozbawienie wolności, takie jak czasowe lub trwałe usunięcie z sali rozpraw, kara pieniężna lub inne podobne środki przewidziane w regułach procesowych i dowodowych.

2. Postępowanie w sprawie zastosowania środków przewidzianych w ustępie 1 normują reguły procesowe i dowodowe.

Artykuł 72

Ochrona informacji dotyczących bezpieczeństwa narodowego

1. Postanowienia niniejszego artykułu stosuje się w każdym przypadku, gdy ujawnienie informacji lub dokumentów państwowych mogłoby, w opinii państwa, naruszać interesy jego bezpieczeństwa narodowego. Przypadki te obejmują sytuacje wchodzące w zakres artykułu 56 ustęp 2 i 3, artykułu 61 ustęp 3, artykułu 64 ustęp 3, artykułu 67 ustęp 2, artykułu 68 ustęp 6, artykułu 87 ustęp 6 i artykułu 93, jak również inne, które mają miejsce na innych etapach postępowania, a w których może dojść do takiego ujawnienia.

2. Postanowienia niniejszego artykułu stosuje się również, gdy osoba wezwana do udzielenia informacji lub dowodu odmówiła ich udzielenia lub przedstawiła tę sprawę państwu, powołując się na to, że ujawnienie przez nią wymaganych informacji lub dowodów naruszyłoby interesy bezpieczeństwa narodowego tego państwa, a państwo to potwierdza, że w jego opinii, takie ujawnienie mogłoby naruszać interesy jego bezpieczeństwa narodowego.

3. Żadne z postanowień niniejszego artykułu nie narusza wymogów poufności mających zastosowanie na podstawie artykułu 54 ustęp 3 (e) i (f) lub zastosowania artykułu 73.

4. Jeżeli państwo dowie się, że informacje lub dokumenty tego państwa są ujawniane lub prawdopodobnie zostaną ujawnione na którymkolwiek etapie postępowania, a państwo to uważa, że takie ujawnienie mogłoby naruszać interesy jego bezpieczeństwa narodowego, państwo to ma prawo interweniować w celu doprowadzenia do rozwiązania tej kwestii zgodnie z niniejszym artykułem.

5. Jeżeli państwo uważa, że ujawnienie informacji mogłoby naruszać interesy jego bezpieczeństwa narodowego, to działając w porozumieniu z Prokuratorem, obroną, Izbą Przygotowawczą lub Izbą Orzekającą, podejmuje ono wszelkie rozsądne kroki w celu załatwienia sprawy na drodze współpracy. Kroki te mogą obejmować:

(a) zmianę lub sprecyzowanie wniosku;

(b) określenie przez Trybunał przydatności wymaganej informacji lub dowodu, lub stwierdzenie, czy dowód, choć uznany za przydatny, mógłby zostać uzyskany lub został uzyskany ze źródła innego niż to państwo;

(c) uzyskanie informacji lub dowodu z innego źródła lub w innej formie; lub

(d) porozumienie co do warunków, na których pomoc mogłaby zostać udzielona, włącznie, między innymi, z przedstawieniem streszczeń lub zmian redakcyjnych, ograniczeniem zakresu ujawnienia, prowadzeniem postępowania *in camera* lub *ex parte* oraz zastosowaniem innych środków ochronnych dozwolonych na podstawie niniejszego statutu i reguł procesowych i dowodowych.

6. Jeżeli podjęto wszelkie rozsądne kroki w celu załatwienia sprawy na drodze współpracy, i jeżeli państwo uważa, że nie istnieją środki lub warunki, po spełnieniu których informacja lub dokument mogłyby zostać wydane lub ujawnione bez naruszenia interesów jego bezpieczeństwa narodowego, to zawiadamia o tym Prokuratora lub Trybunał podając wyraźne powody swojej decyzji, chyba, że wyraźny opis tych powodów sam w sobie spowodowałby naruszenie interesów bezpieczeństwa narodowego tego państwa.

7. W następnej kolejności, jeżeli Trybunał stwierdzi, że dowód ma znaczenie dla sprawy i jego uzyskanie jest konieczne dla ustalenia winy lub niewinności oskarżonego, może podjąć następujące działania:

(a) jeżeli żądanie ujawnienia informacji lub dokumentu oparte jest na wniosku o współpracę złożonym na podstawie części IX lub w warunkach opisanych w ustępie 2, a państwo powołuje się na podstawę odmowy współpracy wskazaną w artykule 93 ustęp 4:

(i) Trybunał może, przed podjęciem decyzji określonej w ustępie 7 (a) (ii), domagać się przeprowadzenia dalszych konsultacji w celu rozważenia opinii państwa, co może obejmować, tam gdzie jest to właściwe, posiedzenie *in camera* lub *ex parte;*

(ii) Jeżeli Trybunał uzna, że powołując się na podstawę odmowy współpracy wskazaną w artykule 93 ustęp 4 w okolicznościach danej sprawy państwo, do którego zwrócono się o współpracę, nie wykonuje swoich zobowiązań określonych niniejszym statutem, Trybunał może przekazać sprawę do rozstrzygnięcia zgodnie z artykułem 87 ustęp 7 wskazując powody swojej decyzji; i

(iii) Trybunał może przy rozpoznawaniu sprawy oskarżonego wyciągnąć wnioski odnośnie istnienia lub nieistnienia faktu, jakie w danych okolicznościach uzna za właściwe; albo

(b) w innych okolicznościach:

(i) zarządzić ujawnienie; lub

(ii) w zakresie w jakim nie zarządził ujawnienia, wyciągnąć wnioski przy rozpoznaniu sprawy oskarżonego odnośnie istnienia lub nieistnienia faktu, jakie w danych okolicznościach uzna za właściwe.

Artykuł 73

Informacje lub dokumenty pochodzące od stron trzecich

Jeżeli Trybunał zwróci się do Państwa-Strony o przekazanie dokumentu lub informacji, które znajdują się w jego posiadaniu lub nad którymi państwo to sprawuje pieczę lub kontrolę, a które zostały przekazane temu państwu w zaufaniu przez inne państwo, organizację międzyrządową lub międzynarodową, państwo to powinno postarać się o wyrażenie zgody przez podmiot przekazujący na ujawnienie takiego dokumentu lub informacji. Jeżeli podmiotem przekazującym jest Państwo-Strona, wówczas albo wyraża ono zgodę na ujawnienie informacji lub dokumentu, albo wraz z Trybunałem podejmuje kroki w celu rozstrzygnię-

cia kwestii ujawnienia, na podstawie postanowień artykułu 72. Jeżeli podmiotem przekazującym nie jest Państwo-Strona i podmiot ten odmawia zgody na ujawnienie, państwo do którego Trybunał zwrócił się o wydanie dokumentu lub informacji, zawiadamia Trybunał, że nie może przekazać wymaganego dokumentu lub informacji z powodu istniejącego zobowiązania wobec podmiotu przekazującego do zachowania tajemnicy.

Artykuł 74

Wyrokowanie

1. Obecność wszystkich Sędziów Izby Orzekającej jest wymagana podczas każdego etapu rozprawy oraz narady. Prezydium może wyznaczyć dla potrzeb konkretnego postępowania jednego lub więcej Sędziów dodatkowych, którzy są obecni podczas każdego etapu rozprawy, i którzy mogą zastąpić członka Izby Orzekającej, jeżeli nie może on w dalszym ciągu brać udziału w postępowaniu.

2. Orzeczenie Izby Orzekającej oparte jest na ocenie dowodów i całego postępowania. Orzeczenie nie może wykraczać poza granice faktów i okoliczności zawartych w zarzutach oskarżenia i uzupełnieniu tych zarzutów. Trybunał opiera swoje orzeczenie wyłącznie na dowodach przedstawionych i ujawnionych na rozprawie.

3. Sędziowie powinni dążyć do wydania orzeczenia jednomyślnie; w razie braku jednomyślności orzeczenie zapada większością głosów.

4. Przebieg narady Izby Orzekającej jest tajny.

5. Orzeczenie sporządza się na piśmie; powinno ono zawierać pełny opis ustaleń dowodowych i wniosków Izby Orzekającej wraz z uzasadnieniem. Izba Orzekająca wydaje jedno orzeczenie. W razie braku jednomyślności orzeczenie Izby Orzekającej powinno zawierać opinie większości i mniejszości Sędziów. Orzeczenie lub jego streszczenie ogłasza się publicznie.

Artykuł 75

Naprawienie szkody wyrządzonej pokrzywdzonym

1. Trybunał określa zasady dotyczące naprawienia szkody wyrządzonej pokrzywdzonym włącznie z przywróceniem stanu poprzedniego, odszkodowaniem i zadośćuczynieniem. Na tej podstawie Trybunał może w swoim orzeczeniu, na wniosek, lub w wyjątkowych okolicznościach także z urzędu, określić zakres szkody, straty lub krzywdy wyrządzonej pokrzywdzonym wskazując zasady, na których opiera swoje orzeczenie.

2. Trybunał może wydać zarządzenie bezpośrednio wobec skazanego, w którym określa odpowiedni sposób naprawienia szkody pokrzywdzonym włącznie z przywróceniem stanu poprzedniego, odszkodowaniem i zadośćuczynieniem.

W stosownych wypadkach Trybunał może nakazać przekazanie świadczenia odszkodowawczego za pośrednictwem Funduszu Powierniczego określonego w artykule 79.

3. Przed wydaniem zarządzenia na podstawie niniejszego artykułu Trybunał może zwrócić się o złożenie oświadczeń przez skazanego lub w jego imieniu, przez pokrzywdzonych, inne zainteresowane osoby lub zainteresowane państwa, i powinien wziąć je pod uwagę.

4. Wykonując swoje uprawnienia na podstawie niniejszego artykułu, Trybunał, po skazaniu osoby za zbrodnię podlegającą jurysdykcji Trybunału, może orzec, czy w celu umożliwienia wykonania nakazu wydanego na podstawie niniejszego artykułu, niezbędne jest stosowanie środków określonych w artykule 93 ustęp 1.

5. Państwo-Strona wykonuje orzeczenie podjęte na podstawie niniejszego artykułu tak, jakby postanowienia artykułu 109 miały zastosowanie do niniejszego artykułu.

6. Żadne z postanowień niniejszego artykułu nie może być interpretowane jako naruszające prawa pokrzywdzonych przewidziane w prawie krajowym lub międzynarodowym.

Artykuł 76

Orzekanie o karze

1. W razie skazania Izba Orzekająca wymierza stosowną karę, biorąc pod uwagę przeprowadzone dowody i oświadczenia złożone w czasie rozprawy, które mają znaczenie dla wymiaru kary.

2. Z wyjątkiem przypadków, do których ma zastosowanie artykuł 65, przed zakończeniem rozprawy Izba Orzekająca może z własnej inicjatywy, a jest zobowiązana w razie złożenia wniosku przez Prokuratora lub oskarżonego, odbyć posiedzenie w celu zapoznania się z dodatkowymi dowodami lub oświadczeniami mającymi znaczenie dla wymiaru kary, w trybie przewidzianym w regułach procesowych i dowodowych.

3. Tam, gdzie ma zastosowanie ustęp 2, wszelkie oświadczenia określone w artykułu 75 składane są w czasie dodatkowego posiedzenia przewidzianego w ustępie 2 i, jeżeli okaże się to konieczne, w czasie dodatkowej rozprawy.

4. Wyrok ogłasza się publicznie i, o ile to tylko możliwe, w obecności oskarżonego.

Część VII

Kary

Artykuł 77

Katalog kar

1. Z zastrzeżeniem postanowień artykułu 110, osobie skazanej za zbrodnię wymienioną w artykule 5 niniejszego statutu, Trybunał może wymierzyć jedną z następujących kar:

(a) karę pozbawienia wolności wymierzoną na czas oznaczony, nie przekraczający 30 lat; lub

(b) karę dożywotniego pozbawienia wolności, jeżeli przemawia za tym wyjątkowy ciężar popełnionej zbrodni i właściwości osobiste skazanego.

2. Obok kary pozbawienia wolności Trybunał może orzec:

(a) grzywnę na warunkach określonych w regułach procesowych i dowodowych;

(b) przepadek korzyści, majątku i aktywów pochodzących bezpośrednio lub pośrednio z przestępstwa, bez naruszania nabytych w dobrej wierze praw osób trzecich.

Artykuł 78

Zasady wymiaru kary

1. Wymierzając karę Trybunał, stosownie do reguł procesowych i dowodowych, uwzględnia takie czynniki jak ciężar zbrodni i osobiste właściwości skazanego.

2. Wymierzając karę pozbawienia wolności Trybunał zalicza na poczet wymierzonej kary rzeczywisty okres aresztowania zastosowanego w sprawie na podstawie nakazu Trybunału. Trybunał może również zaliczyć na poczet wymierzonej kary inny okres pozbawienia wolności skazanego w związku z czynem stanowiącym zbrodnię.

3. W przypadku skazania za więcej niż jedną zbrodnię, Trybunał wymierza karę za każdą ze zbrodni i karę łączną, określającą całkowity czas trwania kary pozbawienia wolności. Czas ten nie będzie krótszy niż czas trwania najwyższej z kar wymierzonych za jedną z przypisanych zbrodni i nie przekroczy 30 lat pozbawienia wolności albo, jeżeli zachodzą przesłanki z artykułu 77 ustęp 1(b), kary dożywotniego pozbawienia wolności.

Artykuł 79

Fundusz Powierniczy

1. Na mocy decyzji Zgromadzenia Państw-Stron tworzy się Fundusz Powierniczy na rzecz ofiar zbrodni podlegających jurysdykcji Trybunału i ich rodzin.

2. Trybunał może zarządzić przekazanie pieniędzy i innych wartości majątkowych uzyskanych z grzywien i przepadku na rzecz Funduszu Powierniczego.

3. Zarządzanie Funduszem Powierniczym odbywa się na warunkach określonych przez Zgromadzenie Państw-Stron.

Artykuł 80

Niezależność krajowego stosowania sankcji karnych i prawa krajowego

Żadne z postanowień niniejszej części nie wyklucza stosowania przez państwa kar przewidzianych w ich prawie krajowym, ani prawa państw, które nie przewidują kar opisanych w tej części.

Część VIII

Kontrola odwoławcza i wznowienie postępowania

Artykuł 81

Odwołanie od orzeczenia uniewinniającego lub skazującego lub orzeczenia o karze

1. Orzeczenie wydane na podstawie artykułu 74 może zostać zaskarżone zgodnie z regułami procesowymi i dowodowymi w następujący sposób:

(a) Prokurator może zaskarżyć orzeczenie w oparciu o którąkolwiek z następujących przyczyn odwoławczych:

(i) obraza przepisów postępowania,

(ii) błąd w ustaleniach faktycznych, lub

(iii) obraza przepisów prawa;

(b) Skazany lub Prokurator w imieniu skazanego mogą zaskarżyć orzeczenie w oparciu o którąkolwiek z następujących przyczyn odwoławczych:

(i) obraza przepisów postępowania,

(ii) błąd w ustaleniach faktycznych,

(iii) obraza przepisów prawa, lub

(iv) jakakolwiek inna okoliczność naruszająca rzetelność i wiarygodność postępowania lub orzeczenia.

2. (a) Orzeczenie o karze może zostać zaskarżone zgodnie z regułami procesowymi i dowodowymi przez Prokuratora lub skazanego ze względu na niewspółmierność kary w stosunku do zbrodni;

(b) Jeżeli rozpatrując odwołanie od orzeczenia o karze, Trybunał stwierdzi, że zachodzą podstawy do uchylenia orzeczenia skazującego w całości lub w części, może wezwać Prokuratora i skazanego do przedstawienia przyczyn odwoławczych wskazanych w artykule 81 ustęp 1 (a) lub (b), i może wydać orzeczenie w kwestii skazania zgodnie z artykułem 83;

(c) Trybunał postępuje w taki sam sposób, jeżeli podczas rozpatrywania odwołania jedynie od orzeczenia skazującego stwierdzi istnienie podstaw do zmniejszenia wymiaru kary na podstawie ustępu 2 (a).

3. (a) O ile Izba Orzekająca nie postanowi inaczej, w czasie rozpoznawania odwołania skazany pozostaje w areszcie;

(b) Jeżeli czas przebywania skazanego w areszcie przekracza wymiar kary pozbawienia wolności orzeczonej wobec niego, zarządza się jego zwolnienie, z wyjątkiem sytuacji, kiedy Prokurator również zaskarżył orzeczenie i kiedy zwolnienie skazanego może być uzależnione od spełnienia warunków określonych w punkcie (c) poniżej;

(c) W razie uniewinnienia, oskarżonego zwalnia się natychmiast, z zastrzeżeniem następujących postanowień:

(i) w wyjątkowych okolicznościach, mając na względzie, *inter alia*, realne ryzyko ucieczki, ciężar zarzucanego przestępstwa i prawdopodobieństwo uwzględnienia wniesionego odwołania, Izba Orzekająca na wniosek Prokuratora może utrzymać tymczasowe aresztowanie wobec oskarżonego w czasie postępowania odwoławczego,

(ii) od postanowienia Izby Orzekającej wydanego na podstawie punktu (c) (i) przysługuje odwołanie zgodnie z regułami procesowymi i dowodowymi.

4. Z zastrzeżeniem postanowień ustępu 3 (a) i (b), wykonanie orzeczenia lub kary zawiesza się na czas przewidziany do wniesienia odwołania i czas trwania postępowania odwoławczego.

Artykuł 82
Odwołanie od innych decyzji

1. Stosownie do reguł procesowych i dowodowych, stronom przysługuje odwołanie od następujących decyzji:

(a) decyzji w sprawie jurysdykcji lub dopuszczalności;

(b) decyzji o zwolnieniu lub odmowie zwolnienia z aresztu osoby, przeciwko której prowadzone jest postępowanie przygotowawcze;

(c) decyzji Izby Przygotowawczej o podjęciu działania z urzędu na podstawie artykułu 56 ustęp 3;

(d) decyzji dotyczącej kwestii, która mogłaby w istotny sposób wpłynąć na rzetelny i sprawny przebieg postępowania lub wynik rozprawy, i której natychmiastowe rozstrzygnięcie przez Izbę Odwoławczą może, w opinii Izby Przygotowawczej lub Izby Orzekającej, znacznie przyspieszyć postępowanie.

2. Decyzja Izby Przygotowawczej podjęta na podstawie artykułu 57 ustęp 3 (d) może być zaskarżona przez Państwo-Stronę, którego decyzja dotyczy, lub przez Prokuratora za zgodą Izby Przygotowawczej. Odwołanie rozpatruje się w trybie przyspieszonym.

3. Odwołanie nie wstrzymuje wykonania zaskarżonej decyzji, chyba, że Izba Odwoławcza tak postanowi na wniosek i w trybie przewidzianym w regułach procesowych i dowodowych.

4. Pełnomocnik pokrzywdzonych, skazany lub posiadacz w dobrej wierze majątku, którego dotyczy zarządzenie wydane na podstawie artykułu 75 może zaskarżyć takie zarządzenie naprawienia szkody zgodnie z regułami procesowymi i dowodowymi.

Artykuł 83
Postępowanie odwoławcze

1. Dla potrzeb postępowania prowadzonego na podstawie artykułu 81 i niniejszego artykułu Izba Odwoławcza posiada wszystkie uprawnienia Izby Orzekającej.

2. Jeżeli Izba Odwoławcza stwierdzi, że zaskarżone postępowanie było nierzetelne w stopniu zagrażającym wiarygodności orzeczenia o winie lub karze lub że zaskarżone orzeczenie o winie lub karze było poważnie dotknięte błędem w ustaleniach faktycznych, obrazą prawa lub obrazą przepisów postępowania, Izba Odwoławcza może;

(a) uchylić lub zmienić orzeczenie lub wymiar kary; lub

(b) przekazać sprawę do ponownego rozpoznania innej Izbie Orzekającej.

W tym celu Izba Odwoławcza może zwrócić się do poprzednio orzekającej Izby Orzekającej o dokonanie odpowiednich ustaleń faktycznych i przekazanie ich Izbie Odwoławczej lub może samodzielnie przeprowadzić dowody w celu dokonania odpowiednich ustaleń. W razie zaskarżenia orzeczenia lub wymiaru kary wyłącznie przez skazanego lub Prokuratora działającego na korzyść skazanego, orzeczenie to lub wymiar kary nie mogą być zmienione na niekorzyść skazanego.

3. Jeżeli przy rozpatrywaniu odwołania od orzeczenia o karze Izba Odwoławcza stwierdzi, że orzeczona kara jest niewspółmierna do wagi zbrodni, może zmienić orzeczenie o karze zgodnie z częścią VII.

4. Wyrok Izby Odwoławczej zapada większością głosów Sędziów i jest ogłaszany publicznie. Wyrok zawiera uzasadnienie. W razie braku jednomyślności wyrok Izby Odwoławczej zawiera opinie większości i mniejszości Sędziów, jednakże Sędzia może zgłosić zdanie odrębne co do prawa.

5. Izba Odwoławcza może ogłosić swój wyrok pod nieobecność osoby uniewinnionej lub skazanej.

Artykuł 84
Wznowienie postępowania

1. Skazany, a w razie jego śmierci, jego małżonkowie, dzieci, rodzice lub jakakolwiek osoba żyjąca w chwili śmierci oskarżonego, która otrzymała od oskarżonego wyraźne, pisemne polecenie złożenia takiej skargi, lub Prokurator działając w imieniu skazanego, mogą zwrócić się do Izby Odwoławczej o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem skazującym lub wymierzającym karę w oparciu o następujące podstawy:

(a) został ujawniony nowy dowód, który:

(i) nie był dostępny w czasie rozprawy, a jego braku wówczas nie można przypisać w całości ani w części stronie składającej wniosek; i

(ii) jest na tyle istotny, że gdyby przeprowadzono go na poprzedniej rozprawie, to prawdopodobnie spowodowałby wydanie odmiennego orzeczenia;

(b) wyszło na jaw, że dowody o zasadniczym znaczeniu na rozprawie, od których uzależnione było skazanie, były nieprawdziwe, sfałszowane lub sfabrykowane;

(c) jeden lub większa liczba Sędziów, którzy brali udział w wydaniu orzeczenia skazującego lub w zatwierdzaniu zarzutów oskarżenia, dopuściło się w tej sprawie rażącego zaniedbania lub rażącego naruszenia obowiązków na tyle poważnego, że uzasadniało ono usunięcie tego Sędziego lub tych Sędziów ze stanowiska na podstawie artykułu 46.

2. Izba Odwoławcza odrzuca wniosek o wznowienie postępowania, jeżeli uzna, że jest on bezpodstawny. W razie uznania wniosku za uzasadniony Izba Odwoławcza może:

(a) ponownie zwołać poprzednio orzekającą Izbę Orzekającą;

(b) powołać nową Izbę Orzekającą; lub

(c) uznać swoją właściwość w danej sprawie, w celu ustalenia, po wysłuchaniu stron w sposób przewidziany w regułach procesowych i dowodowych, czy wyrok zasługuje na zmianę.

Artykuł 85
Odszkodowanie za aresztowanie i skazanie

1. Każdy, kto stał się ofiarą bezprawnego zatrzymania lub aresztowania, ma prawo do odszkodowania.

2. Osoba prawomocnie skazana za przestępstwo, której skazanie zostało następnie uchylone z powodu nowych lub nowo odkrytych faktów wskazujących niezbicie na to, że miała miejsce pomyłka sądowa, przy czym wykonano karę, otrzymuje odszkodowanie zgod-

ne z prawem, chyba, że zostanie udowodnione, że nieujawnienie we właściwym czasie faktów należy w całości lub w części przypisać tej osobie.

3. W wyjątkowych wypadkach, jeżeli Trybunał ustali istnienie faktów niezbicie wskazujących na to, że miała miejsce poważna i oczywista pomyłka sądowa, może według swego uznania i zgodnie z kryteriami określonymi w regułach procesowych i dowodowych przyznać odszkodowanie osobie, która została zwolniona z aresztu w następstwie prawomocnego orzeczenia uniewinniającego lub kończącego postępowanie z tego powodu.

Część IX

Współpraca międzynarodowa i pomoc prawna

Artykuł 86

Ogólne zobowiązanie do współpracy

Zgodnie z postanowieniami niniejszego statutu, Państwa-Strony w pełni współpracują z Trybunałem w zakresie ścigania i osądzania zbrodni podlegających jurysdykcji Trybunału.

Artykuł 87

Wnioski o współpracę: postanowienia ogólne

1. (a) Trybunał jest władny zwracać się do Państw-Stron z wnioskami o współpracę. Wnioski są przekazywane drogą dyplomatyczną lub w jakikolwiek inny odpowiedni sposób, który może zostać wskazany przez każde Państwo-Stronę przy ratyfikowaniu, przyjęciu, zatwierdzeniu lub przystąpieniu do niniejszego statutu.

Późniejsze zmiany wskazanych sposobów przekazywania wniosków są dokonywane przez każde Państwo-Stronę w trybie przewidzianym w regułach procesowych i dowodowych.

(b) Z zastrzeżeniem postanowień punktu (a), tam gdzie jest to właściwe, wnioski mogą być także przekazywane za pośrednictwem Międzynarodowej Organizacji Policji Kryminalnej lub innej właściwej organizacji regionalnej.

2. Wnioski o współpracę i załączone dokumenty sporządza się w urzędowym języku Państwa wezwanego albo dołącza się do nich tłumaczenie na ten język lub sporządza się w jednym z roboczych języków Trybunału, zgodnie z wyborem dokonanym przez to państwo przy ratyfikowaniu, przyjęciu, zatwierdzeniu lub przystąpieniu do niniejszego statutu.

Późniejsze zmiany wyboru języka dokonywane są w trybie przewidzianym w regułach procesowych i dowodowych.

3. Państwo wezwane zachowuje w tajemnicy wniosek oraz dołączone dokumenty. Ujawnienie jest możliwe jedynie w zakresie koniecznym dla wykonania wniosku.

4. W związku z każdym wnioskiem o pomoc prawną złożonym na podstawie części IX, Trybunał może przedsięwziąć takie środki, łącznie ze środkami odnoszącymi się do ochrony informacji, jakie będą konieczne dla zapewnienia bezpieczeństwa oraz dobrego stanu fizycznego i psychicznego pokrzywdzonych, potencjalnych świadków i ich rodzin. Trybunał może domagać się, aby informacje udostępniane na podstawie części IX były przekazywane i traktowane w sposób zapewniający bezpieczeństwo oraz dobry stan fizyczny i psychiczny pokrzywdzonych, potencjalnych świadków i ich rodzin.

5. (a) Trybunał może zwrócić się z prośbą do państwa nie będącego stroną niniejszego statutu o udzielenie pomocy prawnej na podstawie niniejszej części w oparciu o porozumienie *ad hoc*, umowę zawartą z tym państwem lub na innej właściwej podstawie.

(b) Jeżeli państwo nie będące stroną niniejszego statutu, które zawarło porozumienie *ad hoc* lub umowę z Trybunałem, nie dopełnia obowiązku współpracy przewidzianego w zawartym porozumieniu lub umowie, Trybunał może zawiadomić o tym Zgromadzenie Państw-Stron lub Radę Bezpieczeństwa, w przypadku gdy ta przedstawiła sprawę Trybunałowi.

6. Trybunał może zwrócić się do organizacji międzyrządowej o przekazanie informacji lub dokumentów. Trybunał może również zwrócić się o inne formy współpracy i pomocy, które mogą zostać uzgodnione z tą organizacją i które są zgodne z jej kompetencjami i mandatem.

7. Jeżeli wbrew postanowieniom niniejszego statutu Państwo-Strona nie wykonuje wniosku o współpracę, uniemożliwiając w ten sposób Trybunałowi wykonywanie jego funkcji i uprawnień przewidzianych w niniejszym statucie, Trybunał może dokonać ustalenia w tym względzie i przedstawić sprawę Zgromadzeniu Państw-Stron lub Radzie Bezpieczeństwa, gdy ta przedstawiła sprawę Trybunałowi.

Artykuł 88
Dostępność procedur w prawie krajowym

Państwa-Strony zapewnią istnienie w ustawodawstwie wewnętrznym takich instytucji prawnoprocesowych, które umożliwią realizowanie wszystkich form współpracy przewidzianych w niniejszej części.

Artykuł 89
Dostarczanie osób Trybunałowi

1. Trybunał może przekazać wniosek o aresztowanie i dostarczenie osoby uzupełniony uzasadniającymi wniosek materiałami, o których mowa w artykule 91, jakiemukolwiek państwu, na terytorium którego ta osoba może się znajdować, i domagać się współpracy tego państwa w aresztowaniu i dostarczeniu takiej osoby. Państwa-Strony wykonują wnioski o aresztowanie i dostarczenie osób w oparciu o postanowienia niniejszej części i procedury przewidziane w ich prawie krajowym.

2. Gdy osoba poszukiwana w celu dostarczenia podnosi przed sądem krajowym zarzut na podstawie zasady *ne bis in idem*, o której mowa w artykule 20, Państwo wezwane niezwłocznie konsultuje się z Trybunałem w celu ustalenia, czy zostało wydane odpowiednie orzeczenie w sprawie dopuszczalności. Jeżeli sprawa została uznana za dopuszczalną, państwo wezwane kontynuuje wykonanie wniosku. Jeżeli postępowanie w sprawie dopuszczalności jest w toku, Państwo wezwane może odroczyć wykonanie wniosku o dostarczenie osoby do czasu wydania przez Trybunał orzeczenia w sprawie dopuszczalności.

3. (a) Państwo-Strona zezwala, zgodnie ze swoim ustawodawstwem wewnętrznym, na przewiezienie przez jego terytorium osoby dostarczanej Trybunałowi przez inne państwo, chyba że przewiezienie to utrudniałoby lub opóźniało dostarczenie;

(b) Wniosek Trybunału o tranzyt przekazywany jest zgodnie z artykułem 87. Wniosek o tranzyt powinien zawierać:

(i) określenie osoby przewożonej,

(ii) krótkie przedstawienie stanu faktycznego sprawy i jego kwalifikacji prawnej,

(iii) nakaz aresztowania i dostarczenia;

(c) W czasie tranzytu osoba przewożona pozostaje aresztowana;

(d) Zezwolenie nie jest wymagane, gdy osoba jest przewożona drogą lotniczą bez przewidywanego lądowania na terytorium państwa tranzytowego;

(e) Jeżeli nastąpi nieprzewidziane lądowanie na terytorium państwa tranzytowego, państwo to może domagać się od Trybunału wniosku o tranzyt, o którym mowa w punkcie (b). Państwo tranzytowe stosuje areszt wobec osoby przewożonej do czasu otrzymania wniosku o tranzyt i wykonania przewozu. Aresztowanie dla celów przedstawionych w niniejszym punkcie nie może trwać dłużej niż 96 godzin od momentu nieprzewidzianego lądowania, chyba że w tym czasie zostanie dostarczony wniosek.

4. Jeżeli przeciwko poszukiwanej osobie toczy się postępowanie lub odbywa ona karę w Państwie wezwanym z powodu przestępstwa innego niż to, w związku z którym Trybunał żąda dostarczenia, Państwo wezwane, po podjęciu decyzji o uwzględnieniu wniosku, konsultuje się z Trybunałem.

Artykuł 90
Zbieg wniosków

1. Państwo-Strona, które otrzymało wniosek Trybunału o dostarczenie osoby na podstawie artykułu 89, i które również otrzymało wniosek innego państwa o ekstradycję tej samej osoby z powodu tego samego czynu, który wypełnia znamiona zbrodni, w związku z którą Trybunał domaga się dostarczenia tej osoby, zawiadamia Trybunał oraz państwo, które wystąpiło z wnioskiem ekstradycyjnym o zaistniałych faktach.

2. W przypadku gdy państwo, które złożyło wniosek ekstradycyjny, jest jednocześnie Państwem-Stroną niniejszego statutu, Państwo wezwane daje pierwszeństwo wnioskowi zgłoszonemu przez Trybunał, jeżeli:

(a) Trybunał, zgodnie z artykułem 18 lub 19 orzekł, że sprawa, w związku z którą żąda dostarczenia osoby, jest dopuszczalna, i stwierdzając tę dopuszczalność wziął pod uwagę postępowanie karne prowadzone przez Państwo wzywające w związku z jego wnioskiem o ekstradycję; lub

(b) Trybunał wydał orzeczenie, o którym mowa w punkcie (a), zgodnie z zawiadomieniem otrzymanym od Państwa wezwanego na podstawie ustępu 1.

3. Do czasu wydania przez Trybunał w trybie określonym w ustępie 2 (b) orzeczenia, o którym mowa w ustępie 2 (a), Państwo wezwane może według swego uznania prowadzić dalej postępowanie co do wniosku o ekstradycję zgłoszonego przez Państwo wzywające. Nie może jednak dokonać ekstradycji, dopóki Trybunał nie stwierdzi, że sprawa jest niedopuszczalna. Ustalenie Trybunału dokonywane jest w trybie przyspieszonym.

4. Jeżeli Państwo wzywające nie jest Państwem-Stroną niniejszego statutu, Państwo wezwane, jeżeli nie ciąży na nim zobowiązanie o charakterze międzynarodowym do dokonania ekstradycji tej osoby do Państwa wzywającego, daje pierwszeństwo wnioskowi o dostarczenie zgłoszonemu przez Trybunał, jeżeli Trybunał orzekł, że sprawa jest dopuszczalna.

5. W przypadku, gdy sprawa określona w ustępie 4, nie została uznana za dopuszczalną przez Trybunał, Państwo wezwane może według swego uznania kontynuować postępowanie w sprawie wniosku o ekstradycję złożonego przez Państwo wzywające.

6. W przypadkach do których ma zastosowanie ustęp 4, przy czym na Państwie wezwanym ciąży zobowiązanie o charakterze międzynarodowym do wydania osoby w drodze ekstradycji do Państwa wzywającego, które nie jest stroną niniejszego statutu, Państwo wezwane podejmuje decyzję o dostarczeniu osoby Trybunałowi bądź ekstradycji do Państwa wzywającego. Przy podejmowaniu tej decyzji Państwo wezwane bierze pod uwagę wszystkie stosowne okoliczności, w tym między innymi:

(a) daty wniosków;

(b) interesy Państwa wzywającego, w tym – jeżeli dotyczy tego państwa – kwestię, czy zbrodnia została popełniona na jego terytorium, oraz obywatelstwo pokrzywdzonych i osoby poszukiwanej; i

(c) możliwość późniejszego dostarczenia osoby pomiędzy Trybunałem a Państwem wzywającym.

7. Gdy Państwo-Strona, które otrzymało wniosek Trybunału o dostarczenie określonej osoby otrzymało też wniosek innego państwa o ekstradycję tej samej osoby z powodu innego czynu niż ten, który wypełnia znamiona zbrodni, w związku z którą Trybunał domaga się dostarczenia tej osoby:

(a) jeżeli Państwo wezwane nie jest związane zobowiązaniem o charakterze międzynarodowym do wydania tej osoby w drodze ekstradycji do Państwa wzywającego, daje pierwszeństwo wnioskowi Trybunału;

(b) jeżeli Państwo wezwane jest związane zobowiązaniem o charakterze międzynarodowym do wydania tej osoby w drodze ekstradycji do Państwa wzywającego, decyduje według swego uznania o dostarczeniu osoby Trybunałowi bądź ekstradycji do Państwa wzywającego. Podejmując tę decyzję, Państwo wezwane bierze pod uwagę wszystkie stosowne okoliczności sprawy, włącznie ale nie tylko z tymi, o których mowa w ustępie 6, zwracając szczególną uwagę na charakter i ciężar zarzucanych czynów.

8. Jeżeli zgodnie z zawiadomieniem przewidzianym w niniejszym artykule, Trybunał orzekł o niedopuszczalności sprawy, a następnie Państwo wezwane odmówi ekstradycji do Państwa wzywającego, Państwo wezwane informuje Trybunał o swojej decyzji.

Artykuł 91

Treść wniosku o aresztowanie i dostarczenie

1. Wniosek o aresztowanie i dostarczenie sporządza się na piśmie. W nagłych wypadkach wniosek może zostać przekazany za pośrednictwem jakiegokolwiek środka umożliwiającego przenoszenie treści w formie pisemnej, pod warunkiem, iż wniosek zostanie potwierdzony drogą, o której mowa w artykule 87 ustęp 1 (a).

2. W przypadku wniosku o aresztowanie i dostarczenie osoby, wobec której został wydany nakaz aresztowania przez Izbę Przygotowawczą na podstawie artykułu 58, wniosek powinien zawierać lub być poparty przez:

(a) informacje zawierające opis osoby poszukiwanej, w sposób pozwalający na jej identyfikację, oraz informacje dotyczące jej przypuszczalnego miejsca pobytu;

(b) kopię nakazu aresztowania;

(c) dokumenty, oświadczenia oraz informacje, które mogą być konieczne dla spełnienia wymagań procedury dostarczania przewidzianej w Państwie wezwanym, z zastrzeżeniem, że wymagania te nie powinny być bardziej uciążliwe niż te, które stosuje się do wniosków ekstradycyjnych na podstawie traktatów lub porozumień pomiędzy Państwem wezwanym

i innymi państwami oraz powinny być, na ile to możliwe, mniej uciążliwe, biorąc pod uwagę odmienny charakter Trybunału.

3. W przypadku wniosku o aresztowanie i dostarczenie osoby skazanej wniosek powinien zawierać lub być poparty przez:

(a) kopię nakazu aresztowania tej osoby;

(b) kopię orzeczenia skazującego;

(c) informację wykazującą, iż osoba poszukiwana jest osobą, o której mowa w orzeczeniu skazującym;

(d) kopię orzeczenia o karze, jeżeli wobec osoby poszukiwanej orzeczono karę, zaś w przypadku orzeczenia skazującego na karę pozbawienia wolności – zaświadczenie stwierdzające okres odbytej kary i okres kary pozostałej do odbycia.

4. Na wniosek Trybunału, Państwo-Strona odbywa konsultacje z Trybunałem dotyczące zarówno spraw ogólnych, jak i kwestii szczegółowych, dotyczących wymogów prawa krajowego Państwa-Strony, które mogą mieć zastosowanie na podstawie ustępu 2 (c). Podczas tych konsultacji Państwo-Strona informuje Trybunał o szczególnych wymogach jego prawa krajowego.

Artykuł 92

Tymczasowe aresztowanie

1. W nagłych wypadkach Trybunał może zgłosić wniosek o tymczasowe aresztowanie osoby poszukiwanej na czas potrzebny do przedstawienia wniosku o dostarczenie wraz z załączonymi dokumentami, wymienionymi w artykule 91.

2. Wniosek o tymczasowe aresztowanie przekazywany jest za pośrednictwem jakiegokolwiek środka umożliwiającego przenoszenie treści w formie pisemnej i powinien zawierać:

(a) informacje zawierające opis osoby poszukiwanej, w sposób pozwalający na jej identyfikację, oraz informacje dotyczące jej przypuszczalnego miejsca pobytu;

(b) zwięzłe wskazanie zbrodni, z powodu których osoba jest poszukiwana oraz faktów składających się na ich opis, w tym – w miarę możliwości – datę oraz miejsce popełnienia zbrodni;

(c) stwierdzenie istnienia nakazu aresztowania lub orzeczenia skazującego osobę poszukiwaną; i

(d) oświadczenie, iż wniosek o dostarczenie osoby poszukiwanej zostanie przekazany.

3. Osoba, wobec której zastosowano tymczasowe aresztowanie, może zostać zwolniona, jeżeli Państwo wezwane nie otrzyma wniosku o dostarczenie oraz załączonych dokumentów wymienionych w artykule 91 w terminie przewidzianym w regułach procesowych i dowodowych. Jednakże taka osoba może się zgodzić na dostarczenie jej Trybunałowi przed upływem tego terminu, jeżeli pozwala na to prawo Państwa wezwanego. W takim przypadku Państwo wezwane dostarcza tę osobę Trybunałowi w możliwie najkrótszym czasie.

4. Zwolnienie osoby poszukiwanej stosownie do ustępu 3 nie stoi na przeszkodzie późniejszemu aresztowaniu i dostarczeniu tej osoby, jeżeli wniosek o dostarczenie tej osoby wraz z załączonymi dokumentami zostanie złożony w późniejszym terminie.

Artykuł 93

Inne formy współpracy

1. Państwa-Strony zgodnie z postanowieniami niniejszej części oraz na podstawie przepisów prawa krajowego wykonują wnioski Trybunału o następującą pomoc prawną w związku z postępowaniem karnym:

(a) ustalenie tożsamości i miejsca pobytu osób oraz miejsca przechowywania przedmiotów;

(b) przeprowadzenie dowodów, w tym zeznań pod przysięgą, oraz przedstawienie dowodów, w tym opinii biegłych i sprawozdań, niezbędnych dla Trybunału;

(c) przesłuchiwanie osób, przeciwko którym toczy się postępowanie karne;

(d) doręczanie dokumentów, w tym dokumentów sądowych;

(e) ułatwianie osobom dobrowolnego stawienia się przed Trybunałem w charakterze świadków lub biegłych;

(f) czasowe przekazywanie osób, przewidziane w ustępie 7;

(g) oględziny miejsc i terenów, w tym ekshumacje oraz oględziny miejsc pochówku;

(h) przeprowadzanie przeszukania i zajęcia;

(i) dostarczanie akt i dokumentów, w tym akt i dokumentów urzędowych;

(j) ochrona pokrzywdzonych i świadków oraz zabezpieczanie dowodów;

(k) identyfikacja, odnalezienie i zabezpieczenie lub zajęcie dochodów, majątku i aktywów oraz narzędzi przestępstwa dla celów ewentualnego przepadku, jednakże bez uszczerbku dla nabytych w dobrej wierze praw osób trzecich; i

(l) jakikolwiek inny rodzaj pomocy, który nie jest zabroniony przez prawo Państwa wezwanego, a którego celem jest ułatwienie ścigania i osądzenia zbrodni podlegających jurysdykcji Trybunału.

2. Trybunał jest uprawniony do udzielenia gwarancji świadkowi lub biegłemu stawiającemu się przed Trybunałem, iż nie będzie wobec niego wszczęte ani prowadzone postępowanie karne, nie będzie zatrzymany ani poddany żadnym ograniczeniom wolności osobistej przez Trybunał z powodu jakichkolwiek działań lub zaniechań, poprzedzających opuszczenie przez tę osobę Państwa wezwanego.

3. Jeżeli wykonanie pomocy prawnej określonej we wniosku przedłożonym na podstawie ustępu 1 jest zabronione w Państwie wezwanym na podstawie powszechnie obowiązujących fundamentalnych zasad prawnych, Państwo wezwane niezwłocznie konsultuje się z Trybunałem w celu rozstrzygnięcia tej kwestii. W czasie konsultacji należy rozważyć, czy pomoc prawna może zostać wykonana w inny sposób lub pod pewnymi warunkami. Jeżeli po odbyciu konsultacji kwestii nie można rozstrzygnąć, Trybunał zmienia wniosek w zakresie w jakim jest to konieczne.

4. Zgodnie z artykułem 72, Państwo-Strona może odmówić, w całości lub w części, wykonania wniosku o pomoc prawną tylko wtedy, gdy wniosek dotyczy udostępnienia dokumentu lub ujawnienia dowodu związanego z jego bezpieczeństwem narodowym.

5. Zanim Państwo wezwane odmówi wykonania wniosku o pomoc prawną złożonego na podstawie ustępu 1(l), państwo to rozważa, czy pomoc prawna może zostać udzielona pod pewnymi warunkami, w późniejszym terminie lub w inny sposób, z zastrzeżeniem, że, o ile Trybunał lub Prokurator wyrazi zgodę na udzielenie pomocy prawnej pod pewnymi warunkami, Trybunał lub Prokurator jest nimi związany.

6. Jeżeli wezwane Państwo-Strona odmówi wykonania wniosku niezwłocznie informuje o tym Trybunał lub Prokuratora podając powody odmowy.

7. (a) Trybunał może żądać czasowego przekazania osoby pozbawionej wolności w celu dokonania identyfikacji lub przesłuchania lub udzielenia innej pomocy. Osoba ta może zostać przekazana po spełnieniu następujących warunków:

(i) osoba ta dobrowolnie i świadomie wyraziła zgodę na przekazanie; i

(ii) Państwo wezwane zgadza się na przekazanie na warunkach uzgodnionych przez to państwo i Trybunał;

(b) Osoba przekazana pozostaje pozbawiona wolności. Kiedy cele przekazania zostały osiągnięte, Trybunał niezwłocznie zwraca osobę przekazaną Państwu wezwanemu.

8. (a) Trybunał zapewnia poufność otrzymanych dokumentów i informacji, chyba że przemawiają przeciwko temu względy postępowania przygotowawczego bądź innego postępowania wskazane we wniosku;

(b) W razie konieczności Państwo wezwane może przekazać Prokuratorowi dokumenty lub informacje z zastrzeżeniem poufności. W takim przypadku Prokurator może wykorzystać przekazane informacje i dokumenty jedynie w celu uzyskania nowych dowodów;

(c) Państwo wezwane może z własnej inicjatywy lub na wniosek Prokuratora wyrazić zgodę na ujawnienie tych dokumentów lub informacji. W takim przypadku mogą być one użyte jako dowody w sprawie zgodnie z postanowieniami części V i VI oraz regułami procesowymi i dowodowymi.

9. (a) (i) W razie otrzymania przez Państwo-Stronę konkurencyjnych wniosków, innych niż o dostarczenie lub ekstradycję, od Trybunału i innego państwa działającego na podstawie zobowiązania międzynarodowego, Państwo-Strona dokłada wszelkich starań, aby, w konsultacji z Trybunałem i innym państwem, wykonać oba wnioski, w razie konieczności poprzez odroczenie wykonania jednego z wniosków lub wykonanie jednego z nich pod pewnymi warunkami;

(ii) W razie niepowodzenia powyższego, konkurencyjne wnioski zostają rozpatrzone zgodnie z zasadami określonymi w artykule 90;

(b) Jeżeli jednak wniosek Trybunału dotyczy informacji, przedmiotów lub osób pozostających pod kontrolą państwa trzeciego lub organizacji międzynarodowej na mocy umowy

międzynarodowej, Państwo wezwane informuje o tym Trybunał, który kieruje swój wniosek do państwa trzeciego lub organizacji międzynarodowej.

10. (a) Trybunał może, na wniosek Państwa-Strony prowadzącego postępowanie przygotowawcze lub sądowe z powodu czynu, który stanowi zbrodnię podlegającą jurysdykcji Trybunału lub który stanowi poważne przestępstwo według prawa Państwa wzywającego, współpracować z Państwem wzywającym i udzielić mu pomocy prawnej;

(b) (i) Pomoc przewidziana w punkcie (a) obejmuje, *inter alia:*

a. przekazanie oświadczeń, dokumentów lub innego rodzaju dowodów zgromadzonych w trakcie postępowania przygotowawczego lub rozprawy prowadzonych przez Trybunał; i

b. przesłuchanie osoby aresztowanej na mocy postanowienia Trybunału;

(ii) W przypadku pomocy udzielanej na podstawie punktu (b) (i) a.:

a. Jeżeli dokumenty lub dowody innego rodzaju zostały zgromadzone przy pomocy państwa, takie przekazanie wymaga zgody tego państwa;

b. Jeżeli oświadczenia, dokumenty i innego rodzaju dowody zostały dostarczone przez świadka lub biegłego, przekazanie podlega postanowieniom artykułu 68;

(c) Trybunał może na warunkach określonych w niniejszym ustępie udzielić pomocy prawnej przewidzianej w niniejszym ustępie państwu, które nie jest Stroną niniejszego statutu.

Artykuł 94

Odroczenie wykonania wniosku ze względu na toczące się postępowanie przygotowawcze

1. Jeżeli niezwłoczne wykonanie wniosku mogłoby zakłócać prowadzone postępowanie karne w innej sprawie niż ta, do której odnosi się wniosek, Państwo wezwane może odroczyć wykonanie wniosku na czas uzgodniony z Trybunałem. Jednakże odroczenie nie może trwać dłużej, niż jest to konieczne do zakończenia wspomnianego postępowania karnego w Państwie wezwanym. Przed podjęciem decyzji o odroczeniu, Państwo wezwane rozważa, czy pomoc nie może być udzielona niezwłocznie pod pewnymi warunkami.

2. Jeżeli zostanie podjęta decyzja o odroczeniu na podstawie ustępu 1, Prokurator może żądać zabezpieczenia dowodów w oparciu o artykuł 93 ustęp 1 (j).

Artykuł 95

Odroczenie wykonania wniosku ze względu na sprzeciw w sprawie dopuszczalności

Jeżeli Trybunał rozpatruje sprzeciw w sprawie dopuszczalności na podstawie artykułu 18 lub 19, Państwo wezwane może odroczyć wykonanie wniosku na podstawie niniejszej części do czasu wydania przez Trybunał decyzji w sprawie dopuszczalności, chyba, że Trybunał zarządził, że Prokurator może zbierać dowody na podstawie artykułu 18 lub 19.

Artykuł 96

Treść wniosku o udzielenie innych form pomocy na podstawie artykułu 93

1. Wniosek o udzielenie innych form pomocy określonych w artykule 93 sporządza się na piśmie. W nagłych wypadkach wniosek może zostać przekazany za pośrednictwem jakiegokolwiek środka umożliwiającego przenoszenie treści w formie pisemnej, pod warunkiem, iż wniosek zostanie potwierdzony drogą, o której mowa w artykule 87 ustęp 1 (a).

2. Wniosek powinien, tam gdzie ma to zastosowanie, zawierać lub być poparty przez:

(a) zwięzłe przedstawienie celu, jakiemu ma służyć wniosek i żądana pomoc, włącznie ze wskazaniem podstawy prawnej i uzasadnieniem wniosku;

(b) możliwie szczegółową informację o miejscu pobytu lub tożsamości osób lub miejsca, które mają być odnalezione i których tożsamość ma być ustalona w celu udzielenia żądanej pomocy;

(c) zwięzłe przedstawienie faktów leżących u podstaw wniosku;

(d) powody i szczegóły procedur i wymogów, które mają być zastosowane;

(e) takie informacje, które mogą być wymagane na podstawie prawa Państwa wezwanego w celu wykonania wniosku; i

(f) wszelkie inne informacje istotne dla udzielenia żądanej pomocy.

3. Na wniosek Trybunału, Państwo-Strona odbywa konsultacje z Trybunałem dotyczące zarówno spraw ogólnych, jak i kwestii szczegółowych, dotyczących wymogów prawa krajowego Państwa-Strony, które mogą mieć zastosowane na podstawie ustępu 2 (e). Podczas tych konsultacji Państwo-Strona informuje Trybunał o szczególnych wymogach jego prawa krajowego.

4. Postanowienia niniejszego artykułu stosuje się również do wniosku o pomoc skierowanego do Trybunału.

Artykuł 97

Konsultacje

Jeżeli Państwo-Strona otrzyma na podstawie niniejszej części wniosek, który stwarza problemy mogące utrudnić lub uniemożliwić jego wykonanie, państwo to niezwłocznie konsultuje się z Trybunałem w celu rozwiązania tej kwestii. Problemy te mogą obejmować, *inter alia*:

(a) brak informacji wystarczających do wykonania wniosku;

(b) w przypadku wniosku o dostarczenie fakt, że pomimo dołożenia wszelkich starań, nie można ustalić miejsca pobytu osoby poszukiwanej, albo w wyniku przeprowadzonego postępowania stwierdzono, iż osoba zlokalizowana w Państwie wezwanym ponad wszelką wątpliwość nie jest osobą wskazaną we wniosku; lub

(c) fakt, że wykonanie wniosku w jego aktualnej formie wymagałoby od Państwa wezwanego naruszenia istniejących zobowiązań traktatowych zaciągniętych wobec innego państwa.

Artykuł 98

Współpraca w odniesieniu do uchylenia immunitetu i zgody na dostarczenie

1. Trybunał nie może wystąpić z wnioskiem o dostarczenie lub pomoc, który wymagałby od Państwa wezwanego działania niezgodnego z jego zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego w odniesieniu do immunitetu państwa, immunitetu dyplomatycznego osoby lub majątku państwa trzeciego, chyba, że Trybunał wcześniej uzyska zgodę państwa trzeciego na uchylenie immunitetu.

2. Trybunał nie może wystąpić z wnioskiem o dostarczenie, który wymagałby od Państwa wezwanego działania niezgodnego z jego zobowiązaniami wynikającymi z umów międzynarodowych, zgodnie z którymi wymagana jest zgoda Państwa wysyłającego na dostarczenie osoby wydanej przez to państwo Trybunałowi, chyba, że Trybunał wcześniej podjął współpracę z Państwem wysyłającym w celu uzyskania zgody na dostarczenie.

Artykuł 99

Wykonanie wniosków na podstawie artykułu 93 i 96

1. Wnioski o współpracę są wykonywane zgodnie z procedurą przewidzianą w prawie Państwa wezwanego i, o ile nie jest to zabronione przez to prawo, w sposób określony we wniosku, włącznie z prowadzeniem postępowania wskazanego we wniosku lub zezwoleniem osobie wymienionej we wniosku na obecność i udzielanie pomocy przy wykonywaniu wniosku.

2. W przypadku wniosku nie cierpiącego zwłoki, dokumenty lub dowody sporządzone w odpowiedzi na wniosek przesyłane są na żądanie Trybunału w trybie pilnym.

3. Odpowiedzi Państwa wezwanego przekazuje się w ich oryginalnym języku i formie.

4. Z zastrzeżeniem postanowień innych artykułów niniejszej części, jeżeli jest to konieczne dla skutecznego wykonania wniosku, który może zostać wykonany bez zastosowania środków przymusu, w tym w szczególności dobrowolnego przesłuchania osoby lub przeprowadzenia dowodu z osoby, włącznie z dokonywaniem tego bez obecności organów Państwa wezwanego, jeżeli jest to konieczne dla wykonania wniosku oraz oględzin terenu publicznego lub innego miejsca publicznego, Prokurator może wykonać taki wniosek bezpośrednio na terytorium państwa w sposób następujący:

(a) Jeżeli wezwane Państwo-Strona jest państwem, wobec którego istnieje podejrzenie, że na jego terytorium została popełniona zbrodnia, i orzeczono o dopuszczalności zgodnie z artykułem 18 lub 19, Prokurator może bezpośrednio wykonać taki wniosek po przeprowadzeniu wszelkich możliwych konsultacji z wezwanym Państwem-Stroną;

(b) W innych przypadkach, Prokurator może wykonać taki wniosek po przeprowadzeniu konsultacji z wezwanym Państwem-Stroną i po uwzględnieniu wszystkich rozsądnych warunków i uwag przedstawionych przez to Państwo-Stronę. Jeżeli Państwo-Strona napotyka trudności z wykonaniem wniosku zgodnie z niniejszym punktem, niezwłocznie konsultuje się z Trybunałem w celu rozwiązania tej kwestii.

5. Postanowienia zezwalające osobie przesłuchiwanej przez Trybunał na podstawie artykułu 72 na powoływanie się na ograniczenia służące zapobieganiu ujawniania informacji poufnych związanych z bezpieczeństwem narodowym, stosuje się także do wykonania wniosków o pomoc na podstawie niniejszego artykułu.

Artykuł 100

Koszty

1. Zwykłe koszty związane z wykonaniem wniosków na terytorium Państwa wezwanego ponosi to państwo, z wyjątkiem następujących kosztów, które ponosi Trybunał:

(a) koszty związane z podróżą i zapewnieniem bezpieczeństwa świadkom i biegłym lub przekazaniem osoby pozbawionej wolności na podstawie artykułu 93;

(b) koszty tłumaczenia i przepisywania;

(c) koszty podróży i utrzymania Sędziów, Prokuratora, Wiceprokuratorów, Sekretarza, Zastępcy Sekretarza i personelu każdego organu Trybunału;

(d) koszty opinii lub raportu biegłego sporządzonych na żądanie Trybunału;

(e) koszty związane z transportem osoby dostarczanej do Trybunału przez państwo, na terytorium którego ona przebywała; i

(f) po uzgodnieniu – wszelkie nadzwyczajne koszty spowodowane wykonaniem wniosku.

2. Postanowienia ustępu 1 stosuje się odpowiednio do wniosków pochodzących od Państw-Stron i skierowanych do Trybunału. W takim przypadku Trybunał ponosi zwykłe koszty wykonania.

Artykuł 101

Zasada specjalności

1. Osoba dostarczona Trybunałowi na podstawie niniejszego statutu nie będzie ścigana, ukarana ani pozbawiona wolności z powodu czynu popełnionego przed dostarczeniem, innego niż czyn, który wypełnia znamiona zbrodni stanowiących podstawę dostarczenia jej Trybunałowi.

2. Trybunał może domagać się od państwa, które dostarczyło osobę Trybunałowi, zrzeczenia się wymogów ustępu 1 i, w razie konieczności, Trybunał powinien dostarczyć dodatkowe informacje zgodnie z artykułem 91. Państwa-Strony będą upoważnione do dokonania takiego zrzeczenia na rzecz Trybunału i dołożą w tym celu wszelkich starań.

Artykuł 102

Wyjaśnienie pojęć

Dla celów niniejszego statutu:

(a) „dostarczenie" oznacza wydanie osoby Trybunałowi przez państwo, w trybie przewidzianym niniejszym statutem;

(b) „ekstradycja" oznacza wydanie osoby przez jedno państwo drugiemu państwu na podstawie traktatu, konwencji lub ustawodawstwa krajowego.

Część X

Wykonanie

Artykuł 103

Rola państw w wykonywaniu kary pozbawienia wolności

I. (a) Kara pozbawienia wolności jest wykonywana w Państwie wyznaczonym przez Trybunał z listy państw, które zadeklarowały Trybunałowi wolę przyjęcia osób skazanych;

(b) Składając deklarację woli przyjęcia osób skazanych, państwo może zastrzec warunki takiego przyjęcia, o ile Trybunał wyrazi na nie zgodę i są one zgodne z niniejszą częścią;

(c) Państwo wyznaczone w konkretnej sprawie niezwłocznie informuje Trybunał, czy akceptuje decyzję Trybunału.

2. (a) Państwo wykonania zawiadamia Trybunał o wszelkich okolicznościach, włącznie z wystąpieniem jakichkolwiek warunków uzgodnionych na podstawie ustępu 1, które mogłyby istotnie rzutować na warunki i długość pozbawienia wolności. Trybunał winien zostać poinformowany z co najmniej 45 dniowym wyprzedzeniem o wszelkich tego typu znanych lub przewidywanych okolicznościach. W tym czasie Państwo wykonania nie podejmuje żadnych kroków, które mogłyby naruszyć jego zobowiązania wynikające z artykułu 110;

(b) Jeżeli Trybunał nie może przystać na warunki określone w punkcie (a), zawiadamia Państwo wykonania i postępuje zgodnie z artykułem 104 ustęp 1.

3. Trybunał wyznaczając w granicach swobodnego uznania państwo w oparciu o ustęp 1, bierze pod uwagę następujące okoliczności:

(a) zasadę, że Państwa-Strony powinny dzielić odpowiedzialność za wykonanie kary pozbawienia wolności, zgodnie z zasadą słusznego podziału przewidzianą w regułach procesowych i dowodowych;

(b) stosowanie szeroko akceptowanych standardów międzynarodowego prawa traktatowego regulujących traktowanie więźniów;

(c) opinię osoby skazanej;

(d) obywatelstwo osoby skazanej;

(e) wszelkie inne czynniki dotyczące okoliczności zbrodni, osoby skazanej oraz efektywnego wykonania kary, które mogą mieć znaczenie dla wyznaczenia Państwa wykonania.

4. Jeżeli żadne państwo nie zostanie wyznaczone na podstawie ustępu 1, karę pozbawienia wolności wykonuje się w więzieniu udostępnionym przez Państwo przyjmujące, zgodnie z warunkami ustalonymi w porozumieniu w sprawie siedziby, o którym mowa w artykule 3 ustęp 2. W takim przypadku koszty wynikające z wykonania kary pozbawienia wolności ponosi Trybunał.

Artykuł 104

Zmiana w wyznaczeniu Państwa wykonania

1. Trybunał może w każdej chwili postanowić o przekazaniu osoby skazanej do więzienia w innym państwie.

2. Osoba skazana może w każdej chwili zwracać się do Trybunału o przekazanie jej z Państwa wykonania.

Artykuł 105

Wykonanie wyroku

1. Z uwzględnieniem warunków, które państwo zastrzegło zgodnie z artykułem 103 ustęp 1 (b), wyrok skazujący na karę pozbawienia wolności wiąże Państwo-Stronę, które w żadnym przypadku nie może go zmienić.

2. Wyłącznie Trybunał ma prawo rozpatrywać odwołania od wyroków i wnioski o wznowienie postępowania. Państwo-Strona nie będzie utrudniać składania takich skarg przez osobę skazaną.

Artykuł 106

Nadzorowanie wykonania kary i warunków pozbawienia wolności

1. Wykonywanie kary pozbawienia wolności podlega nadzorowi Trybunału i powinno być zgodne z szeroko przyjętymi standardami międzynarodowego prawa traktatowego regulującymi traktowanie więźniów.

2. Warunki wykonywania kary pozbawienia wolności są regulowane przez prawo Państwa wykonania i muszą być zgodne z szeroko przyjętymi standardami międzynarodowego prawa traktatowego regulującymi traktowanie więźniów; w żadnym razie warunki te nie mogą być lepsze lub gorsze od tych, w jakich przebywają więźniowie skazani za podobne przestępstwa w Państwie wykonania.

3. Porozumiewanie się osoby skazanej z Trybunałem powinno być poufne i odbywać się bez przeszkód.

Artykuł 107

Przekazanie osoby po odbyciu kary

1. Po odbyciu kary osoba, która nie jest obywatelem Państwa wykonania może, zgodnie z prawem Państwa wykonania, zostać przekazana do państwa, które jest zobowiązane do jej przyjęcia, lub do innego państwa, które wyrazi zgodę na jej przyjęcie, biorąc pod uwagę opinię osoby, która ma zostać przekazana do tego państwa, chyba że Państwo wykonania zezwoli tej osobie na pozostanie na swoim terytorium.

2. Jeżeli żadne z państw nie ponosi kosztów wynikających z przekazania osoby do innego państwa na podstawie ustępu 1, koszty te ponosi Trybunał.

3. Z zastrzeżeniem postanowień artykułu 108, Państwo wykonania może również, stosownie do swojego prawa wewnętrznego, dokonać ekstradycji lub w inny sposób wydać osobę do państwa, które domagało się ekstradycji lub wydania osoby w celu przeprowadzenia postępowania karnego lub wykonania kary.

Artykuł 108

Ograniczenie ścigania lub karania za inne przestępstwa

1. Osoba skazana pozbawiona wolności w Państwie wykonania nie może być ścigana, ukarana lub podlegać ekstradycji do państwa trzeciego z powodu czynu popełnionego przed

przekazaniem tej osoby Państwu wykonania, chyba, że na takie ściganie, ukaranie lub ekstradycję wyrazi zgodę Trybunał na wniosek Państwa wykonania.

2. Trybunał orzeka w tej kwestii po wysłuchaniu osoby skazanej.

3. Ustępu 1 nie stosuje się, jeżeli osoba skazana, po odbyciu pełnego wymiaru kary wymierzonej przez Trybunał, dobrowolnie pozostaje przez okres dłuższy niż 30 dni na terytorium Państwa wykonania, lub powraca na terytorium tego państwa po jego opuszczeniu.

Artykuł 109

Wykonywanie kar grzywny i przepadku przedmiotów

1. Państwa-Strony wykonują kary grzywny oraz przepadku przedmiotów wymierzone przez Trybunał na podstawie części VII, zgodnie z procedurą przewidzianą w prawie wewnętrznym, nie naruszając nabytych w dobrej wierze praw osób trzecich.

2. Jeżeli Państwo-Strona nie może wykonać nakazu przepadku, podejmuje środki w celu odzyskania wartości majątku, korzyści lub aktywów objętych wydanym przez Trybunał nakazem przepadku, nie naruszając nabytych w dobrej wierze praw osób trzecich.

3. Majątek lub korzyści ze sprzedaży nieruchomości lub, tam gdzie jest to właściwe, ze sprzedaży innych przedmiotów uzyskane przez Państwo-Stronę w wyniku wykonania wyroku Trybunału, przekazuje się Trybunałowi.

Artykuł 110

Zmniejszenie wymiaru kary

1. Państwo wykonania nie może zwolnić osoby przed upływem okresu kary wymierzonej przez Trybunał.

2. Wyłącznie Trybunał ma uprawnienie do orzekania o zmniejszeniu wymiaru kary i orzeka w tej kwestii po wysłuchaniu osoby skazanej.

3. Jeżeli osoba odbyła dwie trzecie wymierzonej kary lub 25 lat w przypadku kary dożywocia, Trybunał dokonuje oceny wyroku pod kątem ewentualnego zmniejszenia jej wymiaru. Taka ocena wyroku nie może mieć miejsca przed upływem wskazanych okresów.

4. Dokonując oceny na podstawie ustępu 3, Trybunał może zmniejszyć wymiar kary, jeżeli stwierdzi, że zachodzi przynajmniej jedna z następujących okoliczności:

(a) wcześnie wyrażona i podtrzymywana chęć współpracy osoby z Trybunałem w prowadzonych postępowaniach przygotowawczych;

(b) dobrowolna pomoc osoby w umożliwieniu wykonania wyroków i nakazów Trybunału w innych sprawach, a w szczególności pomoc w zlokalizowaniu przedmiotów objętych nakazami grzywny, przepadku lub odszkodowania, które mogą być spożytkowane dla dobra pokrzywdzonych; lub

(c) inne czynniki wskazujące na wyraźną i znaczącą zmianę okoliczności usprawiedliwiającą zmniejszenie wymiaru kary przewidziane w regułach procesowych i dowodowych.

5. Jeżeli po przeprowadzeniu pierwszej oceny kary na podstawie ustępu 3 Trybunał stwierdzi brak podstaw do zmniejszenia wymiaru kary, dokonuje dalszych ocen wyroku w takich odstępach czasowych i z zastosowaniem takich kryteriów, jakie przewidziane są w regułach procesowych i dowodowych.

Artykuł 111

Ucieczka

Jeżeli osoba skazana zbiegnie z więzienia i opuści Państwo wykonania, państwo to może, po przeprowadzeniu konsultacji z Trybunałem, złożyć wniosek o wydanie tej osoby przez państwo, w którym się ona znajduje, na podstawie istniejących porozumień dwustronnych lub wielostronnych, lub może zwrócić się do Trybunału o wystąpienie z wnioskiem o dostarczenie osoby na podstawie części IX. Trybunał może wskazać, aby osoba została przekazana państwu, w którym odbywała karę lub innemu Państwu wyznaczonemu przez Trybunał.

Część XI

Zgromadzenie Państw-Stron

Artykuł 112

Zgromadzenie Państw-Stron

1. Tworzy się Zgromadzenie Państw-Stron niniejszego statutu. Każde Państwo-Strona ma w Zgromadzeniu jednego przedstawiciela, któremu mogą towarzyszyć zastępcy i doradcy. Inne państwa, które podpisały niniejszy statut lub Akt Końcowy, mogą mieć status obserwatorów w Zgromadzeniu.

2. Zgromadzenie Państw-Stron:

(a) rozpatruje i przyjmuje zalecenia Komisji Przygotowawczej;

(b) sprawuje nadzór nad Prezydium, Prokuratorem oraz Sekretarzem w zakresie administracji Trybunału;

(c) rozpatruje sprawozdania z działalności Biura utworzonego na podstawie ustępu 3 oraz podejmuje w związku z tym odpowiednie działania;

(d) rozpatruje oraz uchwala budżet Trybunału;

(e) decyduje zgodnie z artykułem 36 o zmianie liczby Sędziów;

(f) rozpatruje zgodnie z artykułem 87, ustęp 5 i 7, kwestie dotyczące braku współpracy;

(g) pełni inne funkcje stosownie do postanowień niniejszego statutu oraz reguł procesowych i dowodowych.

3. (a) Zgromadzenie Państw-Stron posiada Biuro składające się z Prezesa, dwóch Wiceprezesów oraz 18 członków wybieranych przez Zgromadzenie na trzyletnią kadencję;

(b) Biuro ma charakter reprezentatywny, biorąc pod uwagę w szczególności sprawiedliwy podział geograficzny oraz odpowiednią reprezentację światowych systemów prawnych;

(c) Biuro odbywa posiedzenia tak często jak to jest konieczne, ale nie rzadziej niż raz na rok. Biuro wspomaga Zgromadzenie Państw-Stron w wykonywaniu jego obowiązków.

4. Zgromadzenie Państw-Stron może w razie konieczności utworzyć organy pomocnicze, w tym niezależny mechanizm nadzorczy dla kontroli, oceny oraz badania Trybunału w celu podniesienia sprawności jego działania i usprawnienia gospodarki.

5. Prezes Trybunału, Prokurator i Sekretarz oraz ich przedstawiciele mogą uczestniczyć w posiedzeniach Zgromadzenia Państw-Stron oraz Biura.

6. Posiedzenia Zgromadzenia Państw-Stron odbywają się w siedzibie Trybunału lub w głównej siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych raz do roku, a jeśli okoliczności tego wymagają, odbywają się specjalne posiedzenia. Z wyjątkiem przypadków przewidzianych w niniejszym statucie posiedzenia specjalne Zgromadzenia mogą być zwołane przez Biuro z własnej inicjatywy lub na wniosek jednej trzeciej Państw-Stron.

7. Każde Państwo-Strona posiada jeden głos. Należy czynić wszelkie wysiłki w celu podejmowania decyzji przez Zgromadzenie i Biuro w drodze konsensusu. Jeżeli konsensusu nie można osiągnąć, to z wyjątkiem kiedy statut nie stanowi inaczej:

(a) decyzje dotyczące kwestii merytorycznych muszą zostać podjęte przez większość dwóch trzecich obecnych i głosujących Państw-Stron, z tym zastrzeżeniem, że bezwzględna większość Państw-Stron stanowi kworum;

(b) decyzje dotyczące spraw proceduralnych są podejmowane zwykłą większością obecnych i głosujących Państw-Stron.

8. Państwo-Strona, które zalega z płatnością składek na poczet wydatków Trybunału, nie ma prawa głosu w Zgromadzeniu Państw-Stron i w Biurze, jeżeli suma zaległych kwot jest równa lub wyższa od wysokości składek należnych za dwa ostatnie lata. Zgromadzenie Państw-Stron może jednak wyrazić zgodę na udział Państwa-Strony w głosowaniu w Zgromadzeniu oraz w Biurze, o ile uzna, iż brak płatności jest spowodowany okolicznościami niezależnymi od Państwa-Strony.

9. Zgromadzenie Państw-Stron przyjmuje własny regulamin.

10. Urzędowymi i roboczymi językami Zgromadzenia są języki obowiązujące w Zgromadzeniu Ogólnym Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Część XII
Sprawy finansowe

Artykuł 113
Regulacje finansowe

O ile przepisy szczególne nie stanowią inaczej, wszelkie sprawy finansowe dotyczące Trybunału oraz posiedzeń Zgromadzenia Państw-Stron, w tym jego Biura i organów pomocniczych, są regulowane przez niniejszy statut oraz regulaminy i przepisy finansowe przyjęte przez Zgromadzenie Państw-Stron.

Artykuł 114
Wydatki

Wydatki Trybunału i Zgromadzenia Państw-Stron, w tym Biura i organów pomocniczych, pokrywane są z funduszy Trybunału.

Artykuł 115

Fundusze Trybunału oraz Zgromadzenia Państw-Stron

Wydatki Trybunału i Zgromadzenia Państw-Stron, w tym Biura i organów pomocniczych, przewidziane w budżecie przyjętym przez Zgromadzenie Państw-Stron pokrywane są z następujących źródeł:

(a) ustalonych składek wpłacanych przez Państwa-Strony;

(b) funduszy przydzielonych przez Organizację Narodów Zjednoczonych, po uzyskaniu zgody Zgromadzenia Ogólnego, w szczególności w związku z wydatkami spowodowanymi przedstawieniem spraw Trybunałowi przez Radę Bezpieczeństwa.

Artykuł 116

Dobrowolne dotacje

Z zastrzeżeniem artykułu 115, jako dodatkowe fundusze Trybunał może przyjmować i wykorzystywać dobrowolne dotacje od rządów, organizacji międzynarodowych, osób indywidualnych, przedsiębiorstw oraz innych podmiotów, stosownie do odpowiednich kryteriów przyjętych przez Zgromadzenie Państw-Stron.

Artykuł 117

Ustalanie wysokości składek

Składki Państw-Stron są ustalane według uzgodnionej skali, wzorowanej na skali przyjętej przez Organizację Narodów Zjednoczonych przy ustalaniu jej zwykłego budżetu, i dostosowane z uwzględnieniem zasad, na których ta skala jest oparta.

Artykuł 118

Audyt roczny

Akta, księgi i rachunki Trybunału, wraz z rocznym sprawozdaniem finansowym, podlegają corocznemu badaniu przez niezależnego audytora.

Część XIII

Postanowienia końcowe

Artykuł 119

Rozstrzyganie sporów

1. Spory dotyczące funkcji sądowych Trybunału rozstrzyga sam Trybunał.

2. Każdy inny spór pomiędzy dwoma lub więcej Państwami-Stronami dotyczący interpretacji lub stosowania niniejszego statutu, o ile nie został rozstrzygnięty w ciągu trzech miesięcy w drodze negocjacji, jest przedstawiany Zgromadzeniu Państw-Stron. Zgromadzenie może starać się rozstrzygnąć spór, bądź też przyjąć zalecenia co do dalszych sposobów rozstrzygnięcia sporu, w tym skierowania sprawy do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, stosownie do postanowień statutu tego Trybunału.

Artykuł 120

Zastrzeżenia

Do niniejszego statutu nie mogą być czynione żadne zastrzeżenia.

Artykuł 121

Poprawki

1. Po upływie siedmiu lat od wejścia w życie niniejszego statutu, każde Państwo-Strona może zaproponować poprawki do niego. Tekst proponowanej poprawki przedstawia się Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, który niezwłocznie komunikuje zaproponowaną poprawkę wszystkim Państwom-Stronom.

2. Nie wcześniej niż w trzy miesiące po notyfikacji, Zgromadzenie Państw-Stron, na swoim następnym posiedzeniu większością obecnych i głosujących decyduje czy przyjąć poprawkę. Zgromadzenie może rozpatrzyć proponowaną poprawkę bezpośrednio lub zwołać konferencję rewizyjną, jeżeli uzasadnia to charakter problemu.

3. Jeżeli przyjęcie poprawki podczas Zgromadzenia Państw-Stron lub na konferencji rewizyjnej jest niemożliwe w drodze konsensusu, wymagana jest większość dwóch trzecich głosów Państw-Stron.

4. Z zastrzeżeniem ustępu 5, poprawka wchodzi w życie w stosunku do wszystkich Państw-Stron po upływie roku od złożenia Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dokumentów ratyfikacji lub przyjęcia przez siedem ósmych Państw-Stron.

5. Każda poprawka do artykułów 5, 6, 7 i 8 niniejszego statutu wchodzi w życie w stosunku do tych Państw-Stron, które ją przyjęły w ciągu jednego roku po złożeniu dokumentów ratyfikacji lub przyjęcia. Jeśli chodzi o Państwo-Stronę, które nie przyjęło poprawki, Trybunał

nie może wykonywać jurysdykcji w stosunku do zbrodni objętej tą poprawką, jeżeli została popełniona przez obywatela tego Państwa-Strony lub na jego terytorium.

6. Jeżeli zgodnie z ustępem 4 poprawka została przyjęta przez siedem ósmych Państw-Stron, Państwo-Strona, które nie przyjęło tej poprawki, może wypowiedzieć niniejszy statut ze skutkiem natychmiastowym, niezależnie od artykułu 127 ustęp 1, ale z zastrzeżeniem artykułu 127 ustęp 2, poprzez złożenie zawiadomienia nie później niż w ciągu jednego roku od wejścia w życie tej poprawki.

7. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zawiadamia wszystkie Państwa-Strony o poprawce przyjętej na posiedzeniu Zgromadzeniu Państw-Stron lub na konferencji rewizyjnej.

Artykuł 122

Poprawki dotyczące postanowień o charakterze instytucjonalnym.

1. Poprawki do postanowień niniejszego statutu mających wyłącznie instytucjonalny charakter, to jest: artykułu 35, artykułu 36 ustęp 8 i 9, artykułu 37, artykułu 38, artykułu 39 ustęp 1 (dwa pierwsze zdania), 2 i 4, artykułu 42 ustęp 4–9, artykułu 43 ustęp 2 i 3, i artykułu 44, 46, 47 oraz 49 mogą być zgłoszone w każdej chwili, niezależnie od artykułu 121 ustęp 1, przez każde Państwo-Stronę. Tekst proponowanej poprawki przedstawia się Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych lub innej osobie upoważnionej przez Zgromadzenie Państw-Stron, która niezwłocznie komunikuje zgłoszoną poprawkę wszystkim Państwom-Stronom oraz innym uczestnikom Zgromadzenia Państw-Stron.

2. Poprawki przewidziane w tym artykule, co do których nie osiągnięto konsensusu, są przyjmowane przez Zgromadzenie Państw-Stron lub przez konferencję rewizyjną większością dwóch trzecich Państw-Stron. Poprawki te wchodzą w życie w stosunku do wszystkich Państw-Stron sześć miesięcy po ich przyjęciu przez Zgromadzenie lub konferencję.

Artykuł 123

Rewizja statutu

1. Po upływie siedmiu lat od wejścia w życie statutu Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych zwołuje konferencję rewizyjną w celu rozważenia poprawek do niniejszego statutu. Taka rewizja może obejmować w szczególności listę zbrodni wymienionych w artykule 5. Konferencja jest otwarta dla uczestniczących w Zgromadzeniu Państw-Stron i na takich samych warunkach.

2. Następna konferencja rewizyjna może zostać zwołana w dowolnym czasie na wniosek Państwa-Strony, w celu określonym w ustępie 1, przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych po uzyskaniu aprobaty większości Państw-Stron.

3. Postanowienia artykułu 121, ustęp 3–7 stosuje się odpowiednio do przyjęcia oraz wejścia w życie poprawek do statutu rozpatrywanych na konferencji rewizyjnej.

Artykuł 124

Postanowienia przejściowe

Niezależnie od artykułu 12 ustęp 1 i 2 każde państwo, stając się stroną niniejszego statutu, może oświadczyć, że przez okres siedmiu lat od wejścia w życie niniejszego statutu w stosunku do tego państwa, państwo to nie uznaje jurysdykcji Trybunału w odniesieniu do kategorii zbrodni wymienionych w artykule 8, jeżeli istnieje podejrzenie, że zbrodnia została popełniona przez jego obywateli lub na jego terytorium. Oświadczenie złożone na podstawie niniejszego artykułu może zostać w każdej chwili cofnięte. Postanowienia niniejszego artykułu podlegają rewizji na konferencji rewizyjnej zwołanej na podstawie artykułu 123 ustęp 1.

Artykuł 125

Podpisanie, ratyfikacja, przyjęcie, zatwierdzenie lub przystąpienie

1. Niniejszy statut jest otwarty do podpisu dla wszystkich państw w Rzymie, w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa dnia 17 lipca 1998 r. Następnie, statut będzie otwarty do podpisu w Rzymie, w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Włoch do dnia 17 października 1998 r. Po tym terminie statut będzie otwarty do podpisu w Nowym Yorku, w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych, do dnia 31 grudnia 2000 r.

2. Niniejszy statut podlega ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu przez podpisujące państwa. Dokumenty ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia składa się Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

3. Niniejszy statut jest otwarty do przystąpienia dla wszystkich państw. Dokumenty przystąpienia składa się Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 126

Wejście w życie

1. Niniejszy statut wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca po upływie sześćdziesięciu dni od dnia złożenia Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych sześćdziesiątego dokumentu ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

2. W stosunku do każdego państwa, które dokona ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia do niniejszego statutu po złożeniu sześćdziesiątego dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, niniejszy statut wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca po upływie sześćdziesięciu dni od dnia złożenia przez to państwo dokumentu ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

Artykuł 127

Wypowiedzenie

1. Państwo-Strona może wypowiedzieć niniejszy statut w drodze pisemnego zawiadomienia Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wypowiedzenie staje się skuteczne po upływie jednego roku od daty otrzymania zawiadomienia, chyba że w zawiadomieniu określono datę późniejszą.

2. Wypowiedzenie nie zwalnia państwa z jego zobowiązań wynikających z niniejszego statutu, kiedy było ono jego Stroną, w tym zobowiązań finansowych. Wypowiedzenie nie narusza obowiązku współpracy z Trybunałem w związku z prowadzonymi śledztwami oraz postępowaniami, w odniesieniu do których państwo składające wypowiedzenie było zobowiązane współpracować, oraz które zostały wszczęte przed datą, w której wypowiedzenie stało się skuteczne, jak również nie stoi na przeszkodzie rozpatrywaniu sprawy, która była już przez Trybunał rozpatrywana przed datą, w której wypowiedzenie stało się skuteczne.

Artykuł 128

Tekst autentyczny

Oryginał niniejszego statutu, którego teksty w języku arabskim, chińskim, angielskim, francuskim, rosyjskim i hiszpańskim są jednakowo autentyczne, zostanie złożony do depozytu Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych, który przekaże uwierzytelnione odpisy niniejszego statutu wszystkim państwom.

Na dowód czego niżej podpisani, należycie w tym celu upoważnieni przez swoje rządy, podpisali niniejszy statut, otwarty do podpisu w Rzymie dnia 17 lipca 1998 roku.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Akademii Obrony Narodowej
Nr 56753

Płk dr hab. **Marian Flemming** (1920–2000) – był specjalistą w zakresie prawa międzynarodowego publicznego. Po ukończeniu szkoły podchorążych brał udział w kampanii wrześniowej. Przez kilka miesięcy był więźniem stalagów, resztę wojny spędził na robotach przymusowych. Po wojnie pozostawał w czynnej służbie wojskowej w jednostkach liniowych, wymiarze sprawiedliwości i Sztabie Generalnym. Po przejściu w stan spoczynku pracował w Urzędzie Rady Ministrów. Jego najważniejsze prace to: „Podsądność żołnierzy na obcym terytorium" (1970), „Okupacja wojskowa w świetle prawa międzynarodowego" (1981) oraz książka opublikowana pośmiertnie „Jeńcy wojenni: studium prawno-historyczne" (2000). Był jednym z autorów wielokrotnie wydawanego komentarza do kodeksu postępowania karnego z 1969 r., a także komentarza do kodeksu karnego z 1997 r., w tym jedynym autorem komentarza do części wojskowej.

Przez ponad czterdzieści lat był związany z Polskim Czerwonym Krzyżem. Jako wolontariusz przewodniczył Sądowi Organizacyjnemu PCK, doradzał Zarządowi Głównemu PCK w sprawach dotyczących prawa konfliktów zbrojnych, społecznie wygłaszał wykłady na temat tej dziedziny prawa, reprezentował PCK na forum międzynarodowym.

Dr **Elżbieta Mikos-Skuza** – adiunkt w Instytucie Prawa Międzynarodowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie wykłada m.in. międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych. Prowadzi zajęcia z tego przedmiotu także w Instytucie Dziennikarstwa UW. Jest wykładowcą w Polskiej Szkole Międzynarodowego Prawa Humanitarnego w Radziejowicach i podczas Warsaw Summer Courses on International Humanitarian Law dla studentów z Europy i Ameryki. Wykłada też podczas Courses on International Protection of Human Rights organizowanych w Poznaniu dla studentów z Europy.

Od 20 lat wolontariuszka Polskiego Czerwonego Krzyża. Przewodnicząca społecznej Komisji ds. Upowszechniania Prawa Humanitarnego przy Zarządzie Głównym PCK oraz ekspert międzynarodowych struktur Ruchu Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca.

Wiceprzewodnicząca International Humanitarian Fact-Finding Commission – komisji śledczej do spraw zbrodni wojennych działającej na podstawie protokołu I z 1977 r., członek Komisji Akademickiej Międzynarodowego Instytutu Prawa Humanitarnego w San Remo. Autorka i współautorka opracowań z dziedziny międzynarodowego prawa publicznego, w tym zwłaszcza prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych.

Dr **Marek Gąska** – adiunkt w Katedrze Bezpieczeństwa i Prawa Międzynarodowego Wydziału Strategiczno-Obronnego Akademii Obrony Narodowej. Absolwent Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Doktorat uzyskał w AON. Na Wydziale Prawa i Administracji UW ukończył Podyplomowe Studium Administracji oraz Podyplomowe Studium Zagadnień Legislacyjnych.

Zainteresowania naukowe autora skupiają się na problematyce międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych oraz prawnych aspektach funkcjonowania administracji w zakresie obrony narodowej. Wykładowca Polskiej Szkoły Międzynarodowego Prawa Humanitarnego w Radziejowicach i Akademii Dyplomatycznej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Członek Zarządu Głównego PCK, przewodniczący Komisji ds. Ochrony Znaku Czerwonego Krzyża, członek Komisji ds. Upowszechniania Prawa Humanitarnego.

Department of Foreign Affairs and International Trade
Ministère des Affaires étrangères et du Commerce international
Canada

Wydawnictwo dofinansowane ze środków
Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Handlu Międzynarodowego Kanady

ISBN 83-88062-89-1

AON Wydział Wydawniczy